R

F I

O P

Nota [illegible] tract. 1 n. 83 & 84. [illegible]

[illegible] tract. 1 n. 52 et seq.

[illegible] tract. 1 f. 167 [illegible] 175 et seq.

[illegible] contraria vide tract. 1 f. 167 et seq.

De [illegible] ad audiend. [illegible] Dei T. 1. n. 89 et seq.

De samaritano [illegible] T. 2. n. 500. [illegible]

[illegible] 3a [illegible] T. 2. n. 263. f. 447 [illegible]

[illegible] 5. [illegible] 1. 147. 140

[illegible] et securitas [illegible] 155 et seq. f. 148 et seq.

[illegible] blasphemus 1. 76. 73.

De [illegible] circa 3a et [illegible]
[illegible] 2. 429
[illegible]

Impletum describendum
est die. 23. decemb. hora 12
Anno dni. 1618
Fr. Placidus s. t. b.

R.mi IN CHRIST. PAT. AC DOM. D.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NVZA, ORDINIS PRAEDICATORVM SS.æ THEOL. DOCTOR.

EXIMII, VERBIQVE DEI DECLAMATORIS egregij, quondam prouinciæ Aragoniæ Prouincialis, nunc autem Barbastensis Ecclesiæ Episcopi.

TRACTATVS EVANGELICI

CONTINENTES DISCVRSVS ET CONCEPTVS literales, morales, & allegoricos super diuersis materijs.

Cum tribus copiosissimis Indicibus. 1. Locorum sacræ Scripturæ explicatorum. 2. Rerum & Verborum. 3. Super omnia Euangelia totius anni, de tempore, festis, & per Quadragesimam.

Nunc primum in Germania in lucem editi.

COLONIÆ AGRIPPINÆ
Sumptibus Antonij Hierat, bibliopolæ.

ANNO M. DC. XVII.

INDEX

Tractatuum quæ in hoc volumine comprehenduntur.

REVERENDISSIMI PATRIS MAGISTRI, FRATRIS

LVDOVICI ALIAGA,

ORDINIS PRÆDICATORVM CATHOLICÆ Maiestatis à sacris Confessionibus (cuius hortatu, opus hoc in lucem prodit) ad Autorem, de ipso opere, Epistola.

GRatissimum à te munus accepi, Pater doctissimè, librum tuum: ex eius lectione incredibilem cepi voluptatem; ac planè miratus sum ingenium, pietatem, copiam, eruditionem. Non tibi iam memoria excidat, quoties ego tecum de laboribus tuis in lucem emittendis seriò & instanter egerim: ne diutius patereris locubrationes tuas, tanto studio & sudore partas, delitescere, quasi soli tibi tuos velles seruare thesauros, ac publico commodo, si non maligna, certe modesta occultatione propemodum inuidere. Scis, vt eruditi omnes & pij, præclaras tuas scriptiones flagrantissimè concupierint, nec vllus vnquam dubitarit, futuras Christianæ Reipublicæ magno, & decori, & ornamento, nec minori vtilitati. Impleuisti iam, Deo benignè aspirante, cunctorum vota, superasti maximam etiam, quam de te omnes iustissime opinionem conceperant, eximio isto conscripto opere; in quo tot sacrarum Scripturarum sublimes & diuinos sensus, tot sanctorum Patrum benè dicta, ad morum informationem, adeo aptè, concinnè, lucidè disposuisti, vt visus ipse fueris ingentes cœlestium ac beatarum opum aceruos, vnde omnium ingenia ac mentes feliciter locupletari possint, abunde cégessisse. Macte igitur animo, & quod tam egregiis cœptis exorsus es, illustrioribus successibus ad optatum finem perducito [sic opto & voueo] vnde Ecclesiæ Dei obsequium insignè, Prædicatorum Ordini ingens honos, tibi clarum nomen, cunctis certissima vtilitas in omnem posteritatem maneat. Vale. Madritij 3. Decembris. 1611.

Fr. LVDOVICVS ALIAGA.

R. ADMODVM P. NOSTRI PROVINCIALIS FACVLTAS, IMO PRÆCEPTVM DE OPERE ISTO edendo.

IN Dei filio sibi dilecto R. A. P. Magistro, Fratri Hieronymo Baptistæ de la Nuza, Frater Raphael Riphoz sacræ Theologiæ professor, ac Prouinciæ Aragoniæ, Ordinis Prædicatorum humilis Prior Prouincialis & seruus, salutem, & communicandæ sapientiæ spiritum salutarem. Vt quæ longo ac continuo studiorum cursu, circa sacram Scripturam & sanctos Patres obseruaueras, possent eiusdem, sacræ Scripturæ studiosis prodesse, in duobus nostræ Prouinciæ Prouincialibus Capitulis tibi in virtute Spiritus sancti & sanctæ obediētiæ, sub formali præcepto iniunctum fuit, vt ea in ordinem tibi placitum redigeres, typisq; mandares. Intelligens propterea ex grauium Patrum eiusdem Prouinciæ censura, Tractatus Euāgelicos hisce diebus à te digestos, dignos qui ad omniū oculos perueniant, non tàm imprimendi facultatem concedo, quàm præsentium tenore, in virtute eiusdem Spiritussancti, & sanctæ obedientię, formali, nouo, aut potius iterato repetitoq; mādato tibi præcipio, vt quam primum poteris, eosdem typis mandes, certus obuiis ac festiuis manibus ab vniuersis litteratis excipiendos, quos diu ab eisdem desideratos, expectatos & expetitos, sola potuit obedientiæ virtus parturire, aut verius violenter à te extorquere. In nomine Patris & Filij, & Spiritussancti Amen. In quorum fidem præsentibus subscripsi. Dat. in nostro Prædicatorum Valentino Cœnobio, die quinta Aprilis, sacra B. Vincentio Ferrario, olim eiusdem Cœnobij filio, nunc Patri ac singulari Patrono & ornamento, 1611.

Fr. RAPHAEL RIPHOZ, *Prior Prouincialis.*

REVERENDISSIMI DOMINI, DOCTORISQVE SAPIENTISSIMI,

IOANNIS BRITII MARTINETZ, ABBATIS DE LA O, DE OPERE, EX ORDINARII COMMISsione, Censura.

EGregium hoc opus, Tractatuum Euangelicorum, in duos tomos diuisum, à Reuerendo admodum Patre Magistro, Fratre Hieronymo Baptista de la Nuza elaboratum, ex præscripto perillustris Domini Doctoris Francisci Lamata, Sanctæ Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Decani, eiusdemque, Sede vacante, Vicarij Generalis, vidi, perlegi, & attente, pro vt decet, consideraui; ac tandem expendi, præter doctrinam quam habet Catholicæ Ecclesiæ Romanæ consentaneam, solidam, veram, & Apostolicum spiritum, vbique redolentem, miram sanctorum Patrum eruditionem in singulis quæ se offerunt discutienda. Qua propter, me iudice, opus hoc, dignum plane tanto viro, non solum ad communem omnium vtilitatem, imprimi & publice ferri censeo, sed magna cum laude, & verbi Dei concionatorum gratulatione suscipi & exosculari. Typis igitur mandetur, ne tam precioso thesauro Ecclesia Dei careat, in quo, sapientissimus hic Auctor, summo delectu, profert noua & vetera, quibus facile quisque sapientiam omnium antiquorum exquiret, in Prophetis vacabit, enarrationem virorum nominatorum conseruabit, in versutias parabolarum introibit, occulta prouerbiorum exquiret, & in absconditis Sanctorum conuersabitur: Quo fiet, vt sacræ paginæ studiosi, clarissimi verbi Dei præcones euadent, prout spero. In cuius rei fidem & testimonium nomen meum apponendum decreui. Cæsaraugustæ, pridie Kalendis Februarij. 1611.

Doctor IOANNES BRITIVS MARTINETZ,
Abbas de la O.

EGo Doctor Franciscus Lamata Decanus & Vicarius Generalis retronominatus, ex relatione facta per Ioannem Britium Martinetz Doctorem Theologum, Abbatem de la O, cui commisi supradictum opus admodum Reuerendi P.F. Hieronymi Baptistæ de la Nuza, concedo facultatem illud imprimendi ad communem Ecclesiæ vtilitatem.

D. FRANCISCVS LAMATA, *Decanus & Vicarius Generalis prædictus.*

D. D. MARTINO BAPTISTAE DE LA NVZA,

TOTIVS REGNI ARAGONVM INTEGERRIMO PRÆFECTO, QVEM IVSTITIAM EIVSDEM VOcant, Catholicæ Maiestatis Consiliario sapientissimo, Fratri suo modis omnibus colendissimo, amantissimoque: F. Hieronymus Baptista de la Nuza, Ordinis Prædicatorum, & Sacræ Theologiæ professor.

Æ. F. E. SQ. P. D.

INter innumera quibus me cumulasti beneficia, non tam fratrem, quam patrem te mihi exhibens, integerrime Præses, illud sum expertus, quod Spiritus sanctus dixit: Frater qui adiuuatur à fratre, tanquam ciuitas firma. *Fateor ingenuè, me incredibili suspensione, summaque animi hæsitatione nutasse, ac in ancipiti valde fuisse constitutum, quando Prælati, quibus Dei loco mihi præsidentibus, debitam professus sum obedientiam, iteratis præceptis & mandatis, me compellere, vt animum ad scribendum appellerem, sunt aggressi. Nihil enim mihi grauius, nihil à mea mente longius, aut voluntatis meæ studio magis contrarium vllatenus poterant imponere: eo præsertim tempore, quo post longos, quos legendo & regendo fecerā progressus, potius mihi ab omni opere cessandum, quam nouum aliquod aggrediendum, censebam. Sic tamen nutantem & hærentem, tuis exhortationibus, consilijs, promissionibus iuuasti, & ita te totius mei operis exhibuisti patronum, vt me quasi firmam stabilieris ciuitatem, & vere tibi, quod B. Iob dixit quidam eius amicus, dicere possim*: Manus lassas roborasti, vacillantem confirmauerunt sermones tui, & genua trementia confortasti. *Et quid mirum, me illius firmatum consilio, quem Philippus Secundus [qui Prudentis nomen, sibi inter Reges omnium suffragio, iure vendicauit] in suum consiliarium adsciuit, quem peculiariter elegit, cuius consilio comitia generalia Turiasonensia congregarentur, sicque agerētur, vt non solum totius Regni paci & vtilitati esset consultum, sed & vt innatam, inuiolatam, ac securam quam perpetuo in Aragonensibus deprehenderat, tuncque experiebatur fidelitatem, omnibus Regnis, cunctisque seculis faceret manifestam, exteros quosdam*

Prou. 18. 19.

Iob. 4. 4.

dam

dam compressurus, qui quoniam Aragonensium gloriæ, quam ex perpetua interruptaque ab initio fidelitate sibi vendicarant, falsis rumoribus detrahere nitebantur. Tamque plenè tunc Rex prudentissimus, suæ quam de te conceperat expectationi, satisfactum iudicauit, quod statim in supremum totius Coronæ Aragoniæ Consilium, quod iuxta Reges ipsos residet, cooptarit: tantoq; magis velle, iuxta se ipsum tuam retinere personam, apertis verbis sæpe exposuit, quanto magis tuam expertus fuit sapientiam, prudentiam, integritatem. PHILIPPVS *itidem Tertius illius filius, Rex sine dubio diuinis muneribus ornatissimus [viuat, viuat diu felix] patris sui vestigia secutus, te pro meritis honorare volens, supremum totius Regni Aragonum Magistratum & Perfecturam, quam pro summa gloria Aragonenses retinent, tibi demandandam decreuit: quam tam sapienter regis, tam prudenter administras, tam iustè exequeris, tam sanctè gubernas, vt omnium oculos & voluntates ad te traxeris, cunctos tibi reddideris addictissimos, cuius eminentem sapientiam prædicant, morum integritatem laudant, irreprehensibilem vitam commendant, singulariter autem, iudicium incorruptum, disertissima decreta, consilia prudentissima, vniuersi profitentur: dignum plane, qui stematibus tuis paternis, tuæ ingenuitatis testibus, maternos leones, alasque adiunxeris Nuzarum, non solum propter matrem D. Catharinam de la Nuza, filiam Ferrarij de la Nuza, qui germanus fuit frater famigeratissimi illius Ioannis de la Nuza, huius Regni Proregis, Comendatarijque maioris Calatrauæ, quem historici nostri valde commendãt: sed præcipue, quod inuicta animi, quasi leonis fortitudine præstas, qua perpetuò Iudicis officium agens, iniquitatem disrumpere valuisti, nõ accipiens personam pauperis, nec honorans vultum Potentis: & tam ingenti intellectus acumine, mentis perspicacitate & altitudine consilij excellis & celeriter volas, vt Rhetoricam, Dialecticam, Philosophiam, Theologiam, vtramque Iurisprudentiam percurrens, consummatam harum omnium facultatum assecutus fueris peritiam, vt mirentur primarij Rhetoricæ facultatis professores, Dialectici & Philosophi laudent, Theologi venerentur, vtriusque Iuris Doctores palmam ferant, omnes à te obnixè postulantes, vt aliquid tuorum studiorum, saltem quas in iure elaboratas habes præclaras resolutiones, emittas in lucem. Quid ergo mirum, quod me (cui hæc omnia tanto sunt magis explorata, quanto cominus illa conspicio) tuum firmauerit decretum, erexerit consilium, refecerit exhortatio, foueritque assertio, qua te totius operis exhibuisti patronum? Vti sine dubio illo Flacci Tetrastico possum:* Quis Parthum paueat? Quis gelidum Scythen?- Quis Germania, quos horrida parturit?- Bellum curet Iberiæ quis feræ?- Te fautore Mœcenas, tuta omnia. *Opus igitur meum, aut verius tuum, ad te confugit, ad tuæ protectionis vmbram se recipit, vt sub nominis tui claritate secure possit in lucem prodire, cui nullatenus aliquis, quantumcunque mordax & inuidus audeat iniuriam aliquam irrogare, quod sub tui nominis incedit splendore.* VALE.

Hieronymus Blancas in suis Commentariis.

PROLOGVS,
QVO AVCTOR SVI INSTITVTI RATIONEM REDDIT.

¶ § 1. *Quid scribere compulit Autorē.*

a Epi. 10. ad Fur. & lib. 2 cont. Rufi. post. med.
b Epi. 2. ad Nepotia. ad fin.
c Refert B. Hier. epist. 126. ad Marcellam.
d Lib. 1. & 3. Apolog. cont. Ruf. & epist. 65. ad Pammac. & Ocean. ad finem.
e De script. Eccle. de S. *Mat.* agens.
f In Regul. Monach. & alibi sæpe.

RES cunctis sapientibus perpetuo fuit plena timoris, aliquid in publicum dare: id namque vt S. Hieronymus *a* sæpe repetit, est manum in ardentissimam flāmam mittere, & *b* confodientium linguis se prodere, atque cunctorum maledicorum tela aduersum se detorquere. Statueram proinde ab ipso studiorum meorum exordio, Beati Pamphili martyris sapientissimi (cuius vitam Eusebius Cæsariensis Episcopus *c* tribus ferè voluminibus explicauit) sequi vestigia, de quo B. Hieronymus *d* refert, numquam adduci potuisse, vt aliquid proprij operis scriberet, sed se totum tradidisse, veterum Scriptorum tractatibus legendis, quos studiosissimè percurrebat, & in illorum meditatione iugiter versabatur. Idcirco tam solicita cura aliorum scripta inquisiuit, vt famigeratissimam Cæsariensem Bibliothecam collegerit, & confecerit, sicut idem B. Hieronymus *e* narrat. Hoc ipsum tanto ego proposueram firmius, quam B. ille Martyr, quanto minor est ingenij mei facultas, & maior nunc Tractatuum, non solum Scriptorum veterum, sed & recentiorum, copia & abundantia: sæuiorque ac pronior licentia & appetitus condēnandi omnia, vt nihil nunc magis facere videatur, qui in lucem opera sua dat, quam detractoribus mensam parare, qui omnia quæ apponuntur, caninis dentibus lacerent, & corrodant; non solùm quæ displicent, sed & quæ magnoperè placent, & ad sui vsum vtilia obseruant: similes felibus, qui tanto acrius contra aliquem gruniunt, quanto gratiorem offam sibi exhibitam apprehendunt. Et certè [vt idem dixit Hieronymus *f*] nihil tam facile, quā otiosum & dormientem, de aliorum labore & vigiliis disputare. Quam pluribus annis in Valentino Prædicatorum cœnobio, toto terrarum orbe celeberrimo, Sanctorum feracissimo, & totius religionis, ac bonarū litterarum ditissimo emporio, Theologiæ scholasticæ discipulis tradendæ vacaui. Multis itidem annis postea sacris Scripturis publicè interpretandis, fui addictus: omnibus autem illis, sacris concionibus ad populum, fui implicatus, totamque vitam in huiusmodi studiis insumpsi. Frequentissimè à multis excitatus fui, vt in publicum aliquod opus darem. In ætate quidem iuuenili me excusaui, celebri illa B. Hieronymi exhortatione, qua in Rustico monacho, quem instituebat,

ſtituebat, omnes ſacratum Religionum profeſſores inſtruxit, dicens: *Ne ad ſcribendum cito proſilias, & leui ducaris inſania. Multo tempore diſce, quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis, imo irriſoribus aurem ne libenter accõmodes, qui cùm te adulationibus fouerint, &c.* Nunc autem ſenectuti propinquus, quãdo iam me videbam, à regiminis onere liberum, & conſcenſu cathedræ feriatum, multo magis à ſcribendi ſtudio eram remotus, ne ego ipſe propriam deturbarẽ quietem: in meque poſſet iactari illud, quod ſapientiſſimus Concionator, cùm mũdi deteſtandas vanitates deſcribendas aſſumpſit, illam ſingulariter, iuxta B. Gregorij Neocæſarienſis intelligentiã, ſubnotat, ſtultam, qua qui vitam quietam agere poteſt, grandi proprioque labore, ſuæ propriæ quieti præſtat impedimentum. *Solummodo*, inquit, *hoc inueni, quod fecit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus.* Verè ſiquidem nullus eſt, qui pluribus ſe immiſceat quæſtionibus, quam qui animum ad ſcribendum applicat: qui, vt Beatus dixit Hieronymus, tot ſibi iudices contra ſe aſſumit, quot Lectores. Quidam namque contra illum querimonias excitant, quod prolixus ſit, alij, quod breuis: hic, quod nihil noui afferat, ſed actũ agat; ille, quod à communi agendi modo recedat. Iſte notat ſtylum, ille loquendi modum. Multi auerſantur, quæ de humanis ſcientiis inſerũtur; quam plurimi, inſulſam ſcripturam, quæ illis non fuerit referta, clamant: totque contra ſe quæſtionibus materiam quiuis ſcriptor ſubminiſtrat, quot verba ſcribit, & exhibet. Me autem in propoſita ſententia perſiſtente, cœperũt ab illa deturbare huius Prouinciæ Aragoniæ Patres, qui in Comitiis Prouincialibus Valentiæ congregatis, mihi (etſi corpore abſenti) præceperũt, vt quæ ex Sanctorum Patrum aſſidua lectione annotaram, diſponerem, & in publicum darem. Et quamuis rationes interpoſuerim, quibus me ſufficiẽter excuſatum ne id facerem, credebam; in ſequẽtibus Prouincialibus Comitiis, iterũ me tam arcto ſtrictoq; præcepto, ac ſanctæ obedientiæ vinculo ad idipſum obſtrinxerunt, vt nullus reluctandi iam locus pateret, ſi religioſus, meæq; profeſſionis memor, haberi vellem: idq; tanto efficacius, quanto Reueren. admodum Pater Magiſter, Frater Raphael Riphoz, Prior Prouincialis, qui eiſdem Comitiis prǽfuit, nouo præcepto hoc ipſum mihi iniunxit: quem ſine dubio ſumma pro ſuis meritis, ſingularibuſq; erga me beneficiis, proſequor obſeruantia, ideoq; id ille effecit (vt B. Hieronymi, de Auito amico ſuo, ad ſcribẽdum impellente, verbis vtar) vt plus iam cõſiderarem, quid ille cuperet, quã quod me facere conueniret; & magis timendum cenſui damnum, quod à propriæ voluntatis ſtudio, quàm ab obtrectatorum linguis mihi prouenire poterat: præſertim cùm intolerabilem iudicem illius ſuperbiam, qui nihil in ſcriptis ſuis reprehẽſione dignum cõtendit: ſuſpicaturq;, omnes lectores futuros laudatores operis ſui. Nullus ſiquidem eſt ſcriptor, omnibus tam plenè ſatisfaciens (ſacris dumtaxat exceptis) qui omnem penitus poſſit cenſuram ſubterfugere, vt B.

Epiſt. 4. ad Ruſtic. monach.

In cap. 7. Eccleſiaſt.

Eccl. 7.30.

Epiſtol. ad Præſidium.

Epiſto. 9. ad Saluinam.

Hieronymus indicauit, qui quam plures exprobatioribus autoribus referens, quidquid in vnoquoque reprehensione dignum audiebat, exprimit. *Tertullianus*, inquit, *creber est in sententijs, sed difficilis in loquendo. B. Cyprianus instar fontis purissimi dulcis incedit & placidus: & cùm totius sit in exhortatione virtutũ, occupatus persecutionum angustijs, de Scripturis diuinis non disseruit. Inclyto Victorinus martyrio coronatus quod intelligit, eloqui non potest. Lactantius, quasi quidam fluuius eloquentiæ Tullianæ, vtinam tam nostra confirmare potuisset, quàm facilè aliena destruxit. Arnobius inæqualis & nimis est, & absq; operis sui partitione cõfusus. S. Hilarius gallica cothurno attollitur: & cum Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis inuoluitur, & à lectione simpliciorum fratrum procul est, &c.* Non igitur nobis ita est timenda censorum ferula, vt à scribendo penitus animum abducat, quam nullus subterfugit, quam etiam tales, quales diximus, scriptores subierunt; nec enim nos meliora dare possumus, nec limatiora edere: & vt quidam dixit: detractorum morsus veritatis studioso sunt contemnendi; quia si illorum habenda esset cura, nullus vnquam quãtumcunque doctus, aliquid scribere auderet: neq; satio, ꝑpter passerum timorẽ esse omittenda.

§. 2. *Quid intendit scribere.*

Compulsus igitur aliquid in publicum dare, decreui; quæ ex variis studiis annotata habebam, disponere, & tale euulgare opus, in quo quæ ad Theologiam scholasticam & Expositiuam, & ad morum pertinent correctionem, simul complecti possem: quod propterea Tractatuum Euangelicorum nomine inscripsi, vt vel ex ipsa sola inscriptione Lector quiuis meam comprehenderet mentem. Vt namque B. Augustinus indicauit, primum quod in cuiusuis operis exordio Lector attendere tenetur, est inscriptio, quam opus in superliminari pagina offert, quæ talis esse debet, vt sit quoddã illius breue integrumq; argumentum. Hinc Origenes, vt S. Hieronymus obseruat, attentè curauit, opera quæ vulgabat, propriis cõgruisq; titulis inscribere. Quædam vocauit Scholia, alia Homilias, alia Tomos, quorũ omnium propriam significationem Hieronymus tradit, prosequiturque Sanctus Isidorus. Et quidem, quamuis Scholiastes Cypriani, vir sanè doctus, censeat, Tractatum ab antiquis vocatum, concionem, aut sermonem ad populum, id tamẽ Sanctus Isidorus refellit, grandem constituens differentiam, inter sermonem, & Tractatum: quia Sermo, breue est colloquium, Tractatus autem, vnius rei multiplex expositio, ita vocatus ex eo, quod sensum trahat ad multa. Vnde Tractatus, est opus, in quo multa pertractantur, congeruntur q;, ad rem de qua sermo instituitur, exponendam. Ideoque quando veteres Patres, de re aliqua ita disputabant, vt quidquid ad illam pertinebat, tradere constituerẽt, Tractatum edere profitebantur. Hinc Origenes, qui lõgum in beatum Iob, sermonem trahere voluit, Tractatus vocauit, quos in illum edidit. Similiter & B. Cyprianus, opus quod de exhortatione martyrij scripsit ad Fortunatũ, Tractatum vocauit. Beatus itidem Augustinus, qui sermones aut conciones

Epist. 9. ad Hierony.

Præfat. in hom. Orig. in Ezech.

Li. 6. Etym. cap. 7.

Pamel. in li. Cyprian. de opere & eleemo. nu. 25

Lib. de exhort. mart. non longe à principio.

Epist. 10. ad Furiam.

scribens,

ſcribens, breuis eſt, quando voluit Ioannis Euangelium, Epiſtolaſque plenius explicare, per Tractatus opus digeſſit: & huiuſmodi Tractatus veterum Patrum, docuit Hieronymus, poſt Scripturas ſacras legendos. Ex quibus reſponſio patet ad illos, qui opus noſtrum prolixum, immenſumque iudicabunt: & intolerabile dicent, circa vnicam breuem Euãgelicam lectionem, tam longas ducere moras, tam varios proſequi diſcurſus. Nullatenus fuit mihi animus, conciones aut ſermones ſcribere: quod ſine dubio non difficile mihi fuiſſet, qui pluſquam per triginta annos cõcionandi onus numquam intermiſi, non in angulis aut antris, ſed in Metropolitanis huius coronæ ciuitatibus. Tractatus edere volui, circa quaſdam Euãgelicas lectiones, in quibus cuncta, quæ circa vnamquamque illarum ſe mihi obtulerunt, complecti volui. Certe nullatenus illorum reprehendimus laborem, nec prolixitatem arguimus, qui integros grandeſque libros de vna aliqua ſolummodo peculiari materia, in lucem proferunt, quos ex ipſa inſcribunt, ſupponentes, hoc ipſo quod ita agere conſtituunt, quicquid ad illam pertinere intelligunt, tradituros. Quin potius illorum laudamus ſtudia, qui tales libros vulgarunt, vt de Patientia, de Tribulatione, de Præcepto dilectionis, de Amore Dei, de Peccatis, de Matrimonio, & huiuſmodi in omnibus facultatibus innumera. Quoniam igitur Tractatus ſcribere ſum aggreſſus, breuis eſſe non potui: quoniam vero non quoſcunque, ſed Euangelicos, quantumcumq; ſermoni vela pandantur, breuis potius ero iudicandus. Docuit Beatus Petrus Chryſologus, ſingula quæque Scripturæ ſacræ verba, quantumcumque minutula, tot tantiſque myſterijs eſſe referta, quod ſi ſingula ſingulis libris mandarentur, nec ſic myſteria cuncta, quæ in ipſis ſunt, audientibus perlucerent. Beatus Chryſoſtomus, minimos etiam Scripturæ ſacræ apices, longioribus diſcurſibus expendendos ſæpe docet, quod eorum minimus, auriſodina ſit locupletiſſima, quam nullus intellectus creatus poterit plenè exhaurire, quantumcumq; myſteriis extrahendis inſudet. Eſt enim verbũ Dei, ab ipſius intellectu procedẽs, à quo quandam ſecum trahit imẽnſitatem, vt incomprehenſibile reddatur omni humanę, imo & angelicę menti. In eo ꝙ ſcribitur *a* canem comitaſſe Tobiam, myſterium grande expreſſum cõſiderat Sanctus Ambroſius *b*, & in eo quod depingitur *c* cauda applaudens, mirum ſacramentum obſeruauit Beda *d*. Apoſtoli verba, quæ cuiuis Medico viderentur familiaria, dicentis ad Timotheum: *adhuc aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum & frequentes infirmitates tuas*, materiam copioſam exhibuerunt Beato Chryſoſtomo, ad longum peneque diuinum, ac integrum opus conficiendum. In illis verbis, quæ ſimpliciſſima videntur, in hiſtoria Dauidis, quod lapides, quos ille aſſumpſit, limpidiſſimi erant, & de torrente educti, grande ſacramentum conſpiciunt ſancti Patres, Hieronymus *a*, & Auguſtinus *b*. Quanto ergo maiora myſteria, credendum eſt, verba

Serm. 64.

Hom. 10. 14 15. 18. in Geneſ.

a Tob. 6. 1. *b* Li. 6. Hexaem. c. 4. *c* Tob. 11. 9. *d* Lib. qq. in Tobiam.

1. Ad Tim. 5. 23. Ho. 1. ad Popul. Antioc.

1 Reg. 17. 40. *a* Epi. 89. ad Auguſt. *b* Ser. 20. ex diuerſ.

 Euangelica

Ad Heb. 1.1
Epist. 13. ad Paulinum.

Euangelica continere, quæ inter sacras Scripturas tenent primas: verba sanè quæ ab ipsiusmet diuini Verbi ore processerunt, in quo nouissimè nobis loquutus fuit Deus, qui multifarie multisq; modis olim locutus fuerat in Prophetis? Quamuis autem prolixa cuiusque Tractatus videatur Scriptura, curamus apertis distinctionibus quemuis discursum disponere, suisque titulis vnumquemque prænotare, ne in id incidamus, quod Arnobio vitio datum fuit à B. Hieronymo, nimium videl. fuisse illius opus, & absq; vlla partitione confusum: vt non tam nimietas, quam confusio Lectorem offenderet.

¶ 3.
Scripturam exponit ex Scripturis, & cur recurrat ad fontes Hebræos, & Græcos.
a Lib. 1 cōt. Aduersariū legis. c. 24.
b Li. 4. Mor. in exordio.
In Prolog. Ecclesiast.

Quoniam autem iuxta Sanctorum Patrum decreta nullomodo melius quædam Scripturę sacrę explicantur, quā ex aliis sacris Scripturis (Literiones enim, & nō litteratos; perditos, nō peritos, vocandos censet B. Augustinus *a*, qui vnum locum carpunt, nec cum aliis conferunt; & confusionem sibi potius quam eruditionem sibi ipsis eruere, demonstrat S. Gregorius *b*) quædam diuinæ Scripturæ loca ex aliis eiusdem explicanda contendimus, quorū singula verba minutatim assumimus expendenda. Et quamuis vulgatam trāslationem (sicut fieri necesse est cuiuis catholico) tanquā correctiorem magisque legitimam & incorruptam Scripturam sequamur, aliquando ad fontes Gręcos & Hebræos recurrimus, nō vt Vulgatam reijciamus, quam omnibus præferre debemus, sed vt illa fiat ex collatione ad Hebræum, & Græcū, magis manifesta. Nota siquidem est Iesu filij Sirach sacra sententia: *Deficiunt verba Hebræa, quando fuerint translata in alteram linguam.* Expende verbum illud, *Deficiunt*: quantumcumq; enim aliquando multiplicentur verba latina, ad vnius verbi Hebræi significationem plenè exprimendam, deficere videntur, nec totam vim, quam verbum habet in Hebræo idiomate exhauriunt.

a Li. Quæst. in Genes.
b In Ps. 105.

Eadem itaque verba non eandem habent vim & energiam, cum ex propria lingua in externam transferuntur. Habet, vt Hieronymus *a*, & Augustinus *b* obseruarunt, quæq; lingua, sua propria idiomata, quæ in exteram translata, nullatenus retinent illam sensus plenitudinem, leporem, ornatum, & energiam, quam sortiūtur in propria. Hoc inter omnes linguas multis rationibus sibi vendicat Hebręa, cuius non tantum voces, sed & characteres & pronunciatio, & apices minimi, peculiarem habent significandi vim, quam nō potest alterius cuiusuis linguæ simplex verbum plenè exprimere. Vnde cōpulsi fuerunt multi Autores, varios edere Tractatus, explicantes illius sanctæ linguæ idiotismos, circa quod argumentum B. Hieronymus quasi primus illum edidit Tractatum, de Nominibus Hebraicis, quem sequutus Augustinus, excellentes libros Locutionū scribēdos assumpsit, viam faciens iis, qui postea longos, & excellentes de Scripturæ sacræ Phrasibus libros conscripserunt. Vnde vtilissimum iudicauit idem Augustinus, aliquando ad pleniorem alicuius sententiæ, vel verbi, aut nominis capiendam vim, ad primos recurrere fontes, iuxta quorum proprietatē fuerunt edita. Qua de causa Concilium

Li. de nomi. Hebraicis.
Lib. Locu.
Li. 2. de doctri Christ. c. 11 & 12.

Vienense

Vienense statuit, in celebrioribus orbis Vniuersitatib⁹, Parisiẽsi, Bononiensi, & Salmantina, parandos trium linguarum Doctores, qui illarum peritiam studiosa instructione in alios transfundant: de qua re eloquenter & docte disputat noster Magister Cano, illos quidem reprobans, qui absolutè necessarios asserunt, huiusmodi recursus ad fontes Hebræos & Græcos; illos verò sequẽs & laudãs, qui vtiles iudicant. Ad huiusmodi itaq; fontes, aut ad alias iuxta illos translationes recurrimus aliquando, nõ quod Hebræam linguam plenè calleam, sed quod prima ipsius didicerim rudimenta, quæ sufficiunt, ad inquirẽdam cuiusq; vocis proprietatem, illorum autorum munitus præsidio, qui ex professò de hac re scripserunt, vt noster Xantes Pagninus in suo Thesauro, & Marinus Brixianus in sua Arca. Semper namque mihi placuit, cuiusdam viri doctissimi ratio, qua suadebat, non esse necessariũ viro Theologo, se torquere, ad Hebrææ linguæ proprietatem plenissimè capessendam: nam aut Hebrææ voces, quarum inquirimus significationem, exploratam illam apud Hebræos habent, aut secus. Si explorata fuerit significatio, quoduis Hebræum Lexicon plene illam tradit, & explicat. Si autem dubia extiterit, nec ipsimet Hebræi certò possunt aliquid diffinire, quorũ lingua & scriptura, longe ab illis primis, quibus Scriptores sacri fuerunt vsi, sunt diuersa. Vnde S.S. Patres recurrentes ad fontes Hebræos, id tãtum ex illis assumunt, quod apud illos, qui Hebræa pertractant, est in confesso, & exploratum. Sic S. Ambrosius exponens illud Psalmi, ***Fiat, fiat: In Hebræo***, inquit, ***habetur, Amen, Amen, vt asserunt, qui librum legerunt, Hebraicis litteris scriptum.*** Sic & B. Augustinus, tradere volens significationem huius nominis, Pascha, docens, significare, non passionem, sed transitum, ***Sicut***, inquit, ***perhibent, qui hoc sciunt.*** Sæpe similiter ad alias translationes recurrũt, quibus pleniùs verba Hebræa vel Græca significari videntur, sicut idem sæpe fecit Augustinus, & frequenter in libris Locutionum Scripturæ sacræ, & aliquando B. Gregorius, & frequentissime B. Hieronymus. Annota insuper sæpius Scripturã sacram, iuxta illius legitimum ac litteralem sensum à me indici & explicari: quo supposito, aliquando ad allegoriam deflecto. Ita enim se res habet, inquit B. Augustinus *a*, vt aliquid per allegoricam significationẽ intimatum, plus moueat, plus delectet, plus honoretur, quam si verbis propriis diceretur apertissimè. Hinc fit, vt vna eademque historia, eademque penitus res, ad diuersa trahatur, nuncque in bonum, nunc in malum inducatur. Id siquidem familiare esse debere sacrarum litterarum interpreti, docuit eleganter Gregorius, & ex professo demonstrat Augustinus, in sermone de Monomachia Goliæ & Dauid: idque explicat litterarum exemplo. Quemadmodum namque, inquit, litteræ in tot millibus verborum atque sermonũ, ipsæ eædem repetuntur, non augentur: verba infinita sunt, finitæ tamen litteræ: verba numerare nemo potest, litteras quiuis potest, vnde multitudo verborum est: ita, deter-

Clement. I. de Magistris.
Li. 2. de Locis Theolo. c. 13. & 15.
In Psal. 40.
Epi. 119. ad Ianuar. c. 1.
Epist. 78. & 80. ad Hesich.
Lib. 23. Moral. c. 26. & Prolog. in Iob. in fine.
a Epist. 1. 19 ad Ianuar. cap. 11.
Lib. 5. Mor. cap. 16.
Serm. 20. ex diuers. c. 6.

minatæ quidem sunt res, historiæ, verba, imo & litteræ Scripturæ sacræ, sed varia ac diuersa, quæ ex ipsis componere licet, nulloq; determinato numero comprehensa. Hinc intelliges, non incongruum, vnam eandemque historiam aut sententiam Scripturæ sacræ, sæpius inculcare, cùm ad res varias atque distinctas exponendas inducitur.

§. 4. Illud deinde summopere curandum censui, nihil ex proprio capite, sed ex Sanctorum Patrum mente, doctrina, & verbis, cuncta disponere, imitatus Beatum Hieronymum a, qui postquam quasi inuitus & compulsus precibus Paulæ & Eustochij, opus quoddam circa vetus & nouum testamẽtum vulgare decreuit: *Quod propter verecundiam*, inquit, *negans, propter assiduitatem tamẽ & crebras postulationes præstiti, vt docerem, quod didiceram; non à meipso, id est à præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ viris*. Sunt illi cum quibus, iuxta Sapientis b institutionem, ad Scripturas sacras simul iumus ingressuri: sunt baculi, quibus innixi, profunda fluuiorum scrutãda sunt, ne submergamur. Egregia est B. Gregorij Nysseni c exhortatio, qui postquam S. Basilij Magni doctrinam, scriptaq; in Hexæmeron, illustrissimis encomiis fuit prosecutus; admonet, vt nos similes agricolis exhibere studeamus, qui infructiferas siluestresque arbores aut oleastros reddũt frugiferas, inferendo illis ramusculum, vel exiguam saltem corticis particulam alicuius oliuæ, vel procera arboris, cuius fructus suauis, salubrisque fuerit exploratus. Illius enim vel sola vna particula, vel minimus ramusculus sufficit totam arborem, cui inseritur, reddere frugiferam & totum oleastrum in oliuam vberem & pinguem reparare. Sunt equidem Sancti Patres & Ecclesiæ Doctores, arbores excelsæ, & similes Dauidi, tanquam oliuæ fructiferæ in domo Domini, fructibus legitimæ intelligentiæ referti, quorum suauitas, ipsi Ecclesiæ est explorata. Ex illis igitur perpetuò aliquid discerpamus, quod nostræ inseramus doctrinæ, & eidem tanquam fundamentum supponamus, vt fructum congruæ fidelisque proferamus intelligentiæ. Sunt ipsorum decreta, tanquam fermentũ, cuius vel exigua portio iugiter est nostræ conspersioni infundenda, si salubrẽ panem doctrinæ sanæ volumus exhibere. Incidimus tamen nunc, in peccatorum nostrorum pœnam, in tempora illa periculosa, ab Apostolo prædicta, in quibus experimur homines, seipsos amantes, suaq; proinde plus iusto æstimantes & extollentes, tam superbos, vt audeant liberè mẽtem suam, Sanctorum Patrum sensui æquiparare, imo, & audacter suum iudicium, illorum iudicio præferre, & temerè semetipsos constituere iudices doctrinæ & mentis ipsorum, quibus cõmune est, sicut extollere quascumq; Patrum sentẽtias, imo & verba, quando illa credunt suis dogmatibus quadrare, ita eorundem etiam aperta decreta, grandi supercilio despicere, & reijcere, tanquam cuiusque vulgaris hominis asserta, quando suis opinionibus aut sententiis vident contraria. Obseruauit Hesychius Episcopus, B. Augustino familiaris, ad eundem

Scripturam ex Sanctorũ Patrum doctrina exponit, & exponendam demonstrat.

a Epi. 27. de Epitaphio Paulæ.

b Eccl. 29. 2

c In Hexæm in princip.

Psal. 51 10.

2. Ad Tim. 4. 2.

Est epist. 79. inter epist. Augustini.

dem Augustinum scribens, B. Hieronymi modestiam, & excellẽtem sententiam. Expositurus namq; Danielis de Hebdomadibus difficilẽ prophetiam, postquam aliquorum veterum Patrum retulit sententias, se humiliter continuit, ne suam proferre auderet, dicens: *Periculosum esse, de Magistrorum Ecclesiasticorum iudicare sententijs, & alterum alteri præferre.* Ex quibus verbis Hesychius infert, quam sit illorum audax temeritas, qui liberè faciunt, quod Hieronymus, quia periculosum iudicauit, facere ausus non fuit. Mirum est, quantum antiquitas tota detulerit B. Gregorio Nazianzeno, cuius vt dixit B. Hieronymus, tanta fuit in Christiana doctrina authoritas, vt nullus vnquam eius dictis calumniam aliquam inferre præsumpserit. Eundem honorem B. Athanasij documentis & scriptis delatum, idem Hieronymus testatur. Hæc referens D. Thomas, suam singularem modestiam retinens, se continet, ne condemnare auderet, tanquam erroneum, asserere Angelos creatos fuisse, ante mundum corporeum: *Præcipuè*, inquit, *propter sententiam Gregorij Nazianzeni, &c.* Admonuit S. Hieronymus, Ambrosium, Hilarium, & Victorinum martyrem, tanquam Ecclesiæ columnas conspiciendos. Vnde forsan S. Bernardus, illam hausit propositionem, qua asserebat, se tunc securè, & sine metu discurrere, quando Ambrosium vel Augustinum, habebat doctrinę & mentis suæ ducem ac comitem. Ita quidem Sancti Patres, qui humiles erant, & demissè de se ipsis, excellenter verò de aliis sentiebant. Nunc autem cùm superbiæ inflato spiritu multi tument, non maiori reuerentia huiusmodi Sanctos Patres prosequuntur, quam vnumquemq; vulgarem, communem, ac infimæ notæ autorem. Antiquitas sine dubio, vel hoc solo nomine, grandem sibi vendicat reuerẽtiam, & coram cano capite cõsurgendum, præcipit Spiritus sanctus. Si huic addita fuerit, cordis munditia, quæ mentem disponit ad videndum Deum, & vera grandisque sanctitas, per quam habet homo Spiritumsanctum secum inhabitantem, qui Spiritus est sapientiæ, scientiæ, & consilij, certum erit, quod idem Spiritussanctus dixit: *Anima viri Sancti, enunciat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.* Quanta igitur erga Sanctos Patres nostra debet esse obseruantia, quos vetustissima antiquitate, simul & sanctitate illustrissima cumulatos fatemur? Irrideo ego & execror quorundam rationem, qui suam superbiam humilitatis pallio vestiunt, sequidem pueros confitentes, Sanctos autem Patres similes Gigantibus profitentes: si tamen inquiunt, puer humeros Gigantis conscendat, longiùs poterit, quam gigas visum extendere, eiusdem gigantis humeris innixus. Esset quidem ratio alicuius considerationis, si aliquis, ex eo quod veterum Patrum scripta perlegit, iam super illorum humeros, mentem scilicet & intellectum, manere euectus. Numquid discipulus, qui Magistri audit & percipit doctrinam, dici iam ex eo poterit, eleuatus supra illius mentem & caput? Num Magister, omnia quæ sciuit, ita tradidit, vt nihil magis de ipsis sciat, quam discipulus, qui ea audiuit? Repetere sæpe solitus

Refert D. Tho. 1. p. q. 61. art. 3.

Li 1. Apol. cont. Rufi. Epist. 72. ad Hugonem.

Leu. 19. 32.

Matth. 5. 8.

Eccl. 37. 18.

ſum, celebrem B. Auguſtini ſententiam, qui vera plenus humilitate, docuit nos, quid ſentire, dicere, & profiteri debeamus, cùm aliquid in Sanctorum Patrum lectione offendimus, quod nobis minus aptum congruumuè videtur. Exponere voluit ille celebrem parabolam de Decem virginibus, à Christo Domino propoſitam, quam difficilimam ſupponit: additq; ſe quandam eius expoſitionem vidiſſe, quæ minus ſibi videbatur conueniens: *De qua tamen, inquit, expoſitione, temerè nihil audeo iudicare, ne forte non eius inconuenientia mihi anguſtias fecerit, ſed mea tarditas in ea conuenientiam non inuenerit.* O ſententiam, tali viro dignam, in quo neſcias, quid magis mireris, ſupremumne ingenij acumen, ad deprehendendam in iis, quæ legebat inconuenientiam, an humilimam, ideoque excelſam ſanctitatem, ad ſuam ad intelligendum in inconuenientia, quam offendebat, tarditatem. Quem propterea merito ſanè Angelicus Doctor Sanctus Thomas peculiariter Magiſtrum, quem ſequeretur, elegit, qui ſicut illius doctrinæ fuit ſingularis ſectator, ita & modeſtiæ ac humilitatis imitator excellentiſſimus. Multo igitur honeſtius, & laudabilius cum Beato Auguſtino rigidi iſti, liberique, aut potius temerarij Sanctorum Patrum cenſores, ingenij ſui tarditatem & tenuitatem, quam alicuius Sancti Doctoris accuſarent dictum: aut certe prudentius cum Euripide, de ſcriptis Heraclyti, autoris plane obſcuri agente, dicerent: *Quæ intellexi præclara ſunt: opinor autem, & quæ non intellexi.* Nihil igitur magis curaui, quam Sanctis Patribus debitum impendere honorem, & reuerentiam, in quorum lectione, ſi aliquid inuenio, quod diſſonum videatur, aut piè interpretor, aut libere meam profiteor ignorantiam: & verè nunquam meum iudicium reputaui ſecurum, circa aliquem Scripturæ ſacræ locum, quouſq; ab illorum aliquo inuenio expreſſum, aut certè indicatum. Quod autem ab vnoquoque hauſi, apertè ac libenter eidem acceptum fero, tum propter authoritatem, & grauitatem doctrinæ, quæ tanto maior erit, ſi ex alicuius Doctoris Sancti officina, quam ex mea, exhibeatur deprompta, quantũ illi ſunt me ipſo ſuperiores: tum vt in me ipſo illud exhibeam, quod magnopere B. Hieronymus laudauit in Nepotiano, *Cuius ſermo, inquit, erat de Scripturis aliquid proponere, libenter audire, reſpondere verecundè, recta ſuſcipere, praua non acriter confutare, diſputantem contra ſe, magis docere, quam vincere, & ingenuo pudore, qui ornabat ætatẽ, quid cuius eſſet, ſimpliciter confiteri: atq; in hunc modum eruditionis gloriam declinãdo, eruditiſſimus habebatur. Illud aiebat, Tertulliani, iſtud Cypriani: hoc Lactantij, illud Hilarij eſt: ſic Minutius Felix, ita Victorinus, in hũc modum eſt locutus Arnobius. Me quoq;, quia pro ſodalitate auunculi diligebat, interdum proferebat in medium, &c.* Quamuis autẽ ita ſe res habeat, quia minor SS. Patribus, quam ſacris canoniciſq; authoribus, deferendus eſt honor, ſic vtriſq; ſatisfaciendum iudicaui, quod de Scripturis Sacris, ſingula quæquè minutatim verba, expendenda, & explicanda aſſumam; de Sanctorum autem Patrum

Lib. 83. Quæſt. q. 59

Apud Laer.

Epiſt. 3. ad Heliodorũ.

trum Doctorumque doctrina, sensus, conceptus, discursus, mentemque, & quæ illi longioribus Tractatibus, & libris eloquentissimè ac latissimè prosequuntur, sub breuissimis verbis referre procuro. Vnde, qui sæpe ipsa Scripturæ Sacrę verba inculco, Sanctorum & veterum Patrum non tam ipsa verba, quam sententias induco. Quamuis talia sint sæpe numero ipsorum dicta, tam concinnata verba, tam apta ad id, quod intendimus explicandum, vt etiam aliquando peculiares illorum sententiæ inducantur, & expendantur: sicut aliquando D. ipse Augustinus facere consueuit, qui longum Tractatum de videndo Deo ad Paulinam scripsit, cuius totum argumentum fuerunt quædam Beati Ambrosij verba, quem ita ille colebat, vt sæpe ipsius minima verba, minutatim expendenda censeret.

Epist. 112. ad Paulin.

§. 5.

Prophanos Auctores quomodo inducat, & quomodo sint inducendi.

De Autoribus prophanis aliquid ita inserui, vt nec nimius existam, nec omnino remaneam ieiunus, sicque omnibus sit satisfactum. Quæstio est namque satis communis, an Scripturæ sacræ interpretes, & diuini verbi præcones, inducere debeant prophanos seculares que Sapientes ac scriptores, illorum doctrinas, dogmata, historias. Sanctus Clemens Alexandrinus *a* postquam omnes Gentilium libros diligentissimè percurrerat, quos ferè omnes summa dexteritate & breuitate in illis celeberrimis de Stromatibus libris inculcat, ostendit, infideles omnes amentes esse, illorumque semitas iniquas, & eorum quæstiones, esse eas, quas Apostolus *b* constituit inanes & futiles vitandas: inducens etiam ad huius confirmationem illud ipsius Æschyli Gentilis Poetæ --- *Ne in iis labores temerè, quæ nihil iuuant.* Beatus itidem Anastasius *c*, Episcopus Nicęnus, non solum censet inutile tales authores inducere, & eorum doctrinis vti, sed esse penitus detestandum, & fugiendum. In cuius probationem illud ex professo expendit, quod in Apostolicis Constitutionibus ab ipsismet Apostolis fuit constitutum, dicentibus *d*: *Ab Ethnicis libris omnibus, te abstine: quid enim rei tibi est cum libris alienis, aut legibus, aut Pseudo-prophetis, qui etiam leuiores auertunt à fide? Quid enim tibi deest in lege Dei, vt ad illas gentium fabulas te conferas? Nam siue velis persequi historias, libros habes Regum: siue Sophisticum aut sceticum: habes Prophetas, Iob, & Prouerbiorum scriptorem, in quibus maiorem inuenies subtilitatem, solertiam, & acumen, quam cuiusuis Poesis & Sophisticæ, quoniam Domini, qui solus est Sapiens, sunt effata: siue desideres cantica, habes Psalmos: siue antiquitatem, habes Genesim: siue legitima præcepta, habes gloriosam Domini legem. Ab omnibus ergo alienis, & diabolicis, fortiter abstine.* Ita Sanctorum Apostolorum constitutio, cuius omnia verba singulari sunt expensione digna: singulariter autem ratio illa, quam multi viri sapientes obseruant, nihil penitus reperiri in Gentilium libris, siue ad historiam, siue ad doctrinam, siue ad Poesim, siue ad symbola, siue ad prouerbia, aut sapienter dicta, cui non reperiatur aliquid simile in Scriptura sacra gestum, dictum, & scriptum, verius, subtilius, elegantius, vtilius, & modis omnibus tanto excellentius, quanto verbum Dei excellit ver-

a Li. 5. Stro. non longe à principio.
b 2. ad Tim. 2. 23.
c Lib. qq. in Scripturam quæst. 79.
d Lib. 1. 1. cō stitut. Apostol. cap. 7.

bum cuiusuis hominis quantumcumq; Sapientis. Si in historiis Gentilium quæris strenuorum Ducum fortitudinem, pugnādi dexteritatem, animi robur, insidias miro acumine extructas, exercitus multitudinem; inuenies elegantius in Scriptura sacra, enarrante de Moyse, Iosue, Iephte, Samson & aliis populi Dei Ducibus. Si regendi consilium prudens, & optimi Regis ac principis partes; Scripturæ sacræ excellentius perhibent, enarrantes de Dauid, Salomone, Ezechia, Regesque tibi exhibent, sapientes & insipientes, Sanctos & perfidos, & totius generis exempla. Quodnam Socratis, Diogenis, Senecæ, aut alicuius alterius Philosophi excellens est prouerbium, quod non in libris Prouerbiorum cæterisq; sapientialibus non habeatur, acutius, sapientius, lepidiusq;? Quid in Platone diuinum, de amore sapientiæ, contemptu rerum seculi, & aliis huiusmodi, quod non in Prophetis Sanctis infinite exhibeatur diuinius? His adde rationem magna expensione dignam, quod videl. si exacte omnia expendas, nihil penitus inuenies in Gētilium libris, sapienter dictum, lepidè cōpositum, acutè animaduersum, siue ad prouerbia pertineat, siue ad doctrinam, siue ad symbola vel hierogliphica, quod Gentiles autores, sapientesq; seculi suffurati non fuerint ex Scripturis sacris, quas quia sciebant ab Hebræorum populo in orbe tunc inclyto, tanquam diuinas habitas, diligenti studio inquirebant, & attentè perlegebant. Qui namque tanto sapientiæ studio flagrabant, vt vel minimas cuiusq; Sapientis schedulas diligentissimè perquirerent, quomodo talem Scripturam, quam celeberrimi populi Sapientiam vocari agnoscebant, non curarent, & inquirerent? Quod & illa Ptolomæi Regis Ægypti cura manifestat, quam adhibuit; vt sacri libri in linguam Græcam transferrentur, accitis Septuaginta famigeratissimis interpretibus. Certum itidem fuit, quod B. Hieronymus demonstrat, maiores famosioresq; Philosophos, totum ferè orbem peragrasse, inquirentes omnes illos viros, quos sapientia pollentes audiebant, vt cum ipsis sapientiæ dogmata conferrent: id quod de Pythagora, Platone Apollonio, singulariter Hieronymus, & eloquenter prosequitur. Exploratum est autem, non potuisse illos latere, in Dei populo multos extitisse sapientes & sacerdotes circa res diuinas diuinitus illustratos, quos sine dubio consuluerunt, à quibus potuerunt diuinas Scripturas accipere. Et verè tanquam rem certissimam supponit idem Hieronymus *a* multos Philosophos accessisse ad audiendum Salomonis sapientiam, eo tempore, quo Scriptura sacra narrat *b* omnem terram ad ipsum confluxisse. Ex ipsius ergo doctrina, cæterorumq; sapientium populi Dei, librisque sacris, quibus vtebantur, quicquid ille bene dixerunt, fuerunt suffurati. Huiusmodi furta deprehenderunt, & manifestè prodiderunt, & indicarunt Sancti illi Patres, qui in Gentilium libris supra modum versatissimi extiterunt, Iustinus martyr *a*, Clemens Alexandrinus *b*, qui ex professo, demonstrādum assumit, Græcos extitisse fures barbaræ Philosophiæ.

Epi.103. ad Paulinum.

a Epi.84. ad Magnum.
b 3.Reg.10. 24.

a Orat. ad Gentiles.
b Li.2. Stroma. in prin. & lib.5.

losophiæ, i. e. Scripturæ sacræ (sic enim illi eam vocabant) vt optime illius Scholiastes *c* prosequitur, Gregorius Naziãzenus *d*, Chrysostomus *e*, Hieronymus *f*, Eusebius *g*, Augustinus *h*, Theodoretus *i*, Beda *k*, excellenter autem Tertullianus *l*, agens aduersus Gentiles: *Quis, inquit, Poetarum, quis Sophistarum, qui non omnino de Prophetarũ fonte potauerit? Inde igitur Philosophi, sitim ingenij sui rigauerunt.* Quod & illis omnibus antiquior Philo *m* disertissimè asseruit, contra Gentiles agens, quorũ impudẽtiam efficaciter arguit; quod cùm omnia, quæ ab illis benè & sapienter dicta sunt, ex sacris Scripturis fuerint suffurati, mysteria eiusdem Scripturæ, quæ non intelligũt, irrident. In primis namq;, Moysen omnib. illis priorem fuisse, compertum est. Primus siquidẽ qui apud Ægyptios sapiẽtiæ & doctrinæ autor memoratur, fuit Mercurius Trismegistus, quẽ Moyses multis seculis præcessit, vt ostendũt Eusebius *n*, & Augustinus *o*, ex eo, ꝙ Moyses floruit tempore Atlãtis Astrologi, fratris Promethæi, qui Atlas, auus fuit maioris Mercurij, cuius Mercurius Trismegistus fuit nepos. Cadmo itidem, qui primas litteras Græcas inuenisse memoratur, longe fuit antiquior, vt Scholiastes Augustini *p* optimè ꝓsequitur. Illos insuper, quos primos omnino inter Gẽtiles Poetas audimus, quos Diuinos ipsi vocãt, vt B. Isidorus *q* indicat, ꝙ de rebus diuinis agere visi fuerint, Linum, Orpheum, & Musæum, per quadringẽtos annos superauit. Homerũ, quem Parẽtem antiquitatis, Solem omnium doctrinarum, & fontem ingeniorum, nuncupabant, plusquam per quingentos. Septem etiã illos Sapientes Græciæ, plusquam per mille: & per multo plures, Anaxagoram, Democritum, Hippocratem, Platonem, Aristotelem, de quibus nostri temporis autores *r*, doctos ediderũt Tractatus. Vnde Eupolemus & Artapanus aliiq; prophani scriptores, vel ipsa clara veritate cõuicti, primum litterarũ omnium inuentorem, Moysen faciũt, quas Iudæis tradidit, à quibus vicini Phœnices accepe-rũt, à Phænicibus Græci per Cadmũ. Imo, & Ægyptiis quoq;, primas Moysen dedisse litteras, idem Artapanus credidit, Scholiastesq; Augustini *s* benè explicat, & probat. Vnde multi merito reijciunt sententiam Philonis, quam infra inducemus, asserẽtis, Pharaonem multos Sapientes, non solũ ex Ægypto, cuius erat Rex, sed ex Græcia, aduocasse, qui Moysen instruerẽt in omni sapientia. Certum est enim ante septem sapiẽtes, nullã apud Græcos Philosophiam extitisse, aut ex nomine solo cognitã, quos tamẽ certum est floruisse, circa tẽpora captiuitatis Babylonicę, quę multis seculis nõ solũ post Moysen, sed post maiorẽ partem sacrorum autorũ inciderũt. Ex ijs cõstat, maiorẽ Prophetarũ partem, omnem Græcorũ sapientiam antecessisse. Hæc enim incepit à septem Sapientibus, quorũ princeps, vt Augustinus dixit, fuit Thales, qui primus in Græcia philosophari cœpit. Illi v. Sapiẽtes post eos oẽs Prophetas fuerũt, qui præcesserũt captiuitatem Babylonicã. Imo & certũ est, vltimos & extremos Prophetas, Aggæũ, Zachariã & Malachiã, priores extitisse,

c Gentian. Heruetus. *d* Orat. 1. cõtra Iulia. *e* Homil. de ascẽsu Eliæ. *f* In cap. 5. Amos. *g*. Li. 11. & 12 de pręparat Euang. *h* Lib. 8. de ciu. Dei. c. 11 *i* Li. de Grę-cor. affect. *k* Lib. de 30. quæst. q. 18. *l* In Apolo. aduersus gent. ca. 47. *m* Li. de vita Mosis, in princip. *n* Lib. 9 de præpa. Euang. c. vlt. *o* 18. de ciuit. c. 8. *p* In lib. 18. de ciui. c 39. *q* Li. 8. Etymol. cap. 7. *r* Perer. Prologo in Genes. & in c. 2. Exod. disput. 3. & Prolog. in Dan. & Lorin. in ca. 7. Act. nu. 32. *s* Viues in libr. 18. de ciuit. ca. 39 *t* Lib. de vita Mosis. Lib. 8. de Ciuit. c. 2.

tisse, illo supremi nominis Philosopho, Socrate, quem totius Philosophiæ moralis parentem, Gentiles faciunt, ex quo veluti ex primo fonte, omnes nobilium philosophorum familię prodierunt, vt idem Augustinus prosequitur. Vnde liquido colligitur, primos Gentilium Sapientes & scriptores, posteriores fuisse, omnibus fere scriptoribus sacris. Hinc ex professo S. Basilius demonstrandum assumpsit, illud celeberrimum axioma cunctorum Sapientum Gentilium ore decantatum; *Nosse te ipsum*, ex sacra Moysi Scriptura fuisse extractum. Similiter S. Ambrosius, longo discursu demonstrat, Platonem ex sacro Canticorum libro, illum sibi hortum composuisse, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit: Platonemq; ab Esdra, non Esdram à Platone sententias mutuasse. Beatus etiam Augustinus, corrigens quæ aliquãdo dixerat, ex professo explicat, quomodo Plato ex Scripturis sacris hauserit omnia, quæ præclarè, eleganter, ac sapienter dixit, præcipuè agens de rerum creatione, qui quoniam Moysen non plenè intellexit, aliqua minus benè dixit. Hocq; adeo fuit apud ipsosmet Platonis discipulos & sectatores exploratum, vt Numenius Philosophus communi prouerbio iactaret: Quid est Plato, nisi Moyses atticissans? Aristobulum Iudæũ inducit Eusebius, ad Philametora scribentem, & dicentem, Platonem sequutum, in multis legem Iudæorum: Mosaica enim volumina ante Alexandrum & ante Persarum Imperium, traducta fuerunt, vnde plurima, sicut Pythagoras, Philosophus ille accepit. De quibus videndus est Scholiastes *a* Augustini. Ex qua eadem doctrina S. Clemẽs Alexandrinus *b*, probat, Pythagoram illum (qui vt Augustinus *c* explicauit, Philosophis omnibus nomen dedit) ex Lege Moysi, quam attente meditatus fuit, in qua, quædam reprobantur ad cibum, & communem vsum, alia approbãtur, symbola illa sua hausisse, grãdi apud Sapientes Philosophia plena. Et tandem B. Augustinus, volens Martianum Gentilem, veterem tamen amicum, Gentili sapientiæ addictum, ad Baptismum & Christi fidem inducere, ostendit, Poetarum principem Virgilium, aliquid quod de vnico Saluatore à Prophetis didicerat, fuisse confessum. Tandem expresè à Spiritu sancto dictum fuit in libris Machabæorum, qui vetus Testamentum claudunt, quod *de libris legis Dei scrutantur gentes similitudinem simulacrorum suorum*: ex Sacris namque litteris, Gentiles suos confinxisse Deos, docuit Tertullianus: ex nomine siquidem Iehouah, nomen Iouis traxerunt, cui ea tribuerunt, quæ Scripturæ sacræ supremo Deo, quem Iehouah vocant. Ex igne perpetuo, qui coram Deo iugiter ardebat, Vestæ exortum est simulacrum, & Vestales virgines constitutæ, ad illum iugiter nutriendum. Eliæ quadrigas igneas quibus raptus fuit, in Solis ardentes ignitasque quadrigas transtulerunt, vt Chrysostomus expendit, annotans, Solem in Græco vocari Elios: vnde quod de Elia legerunt, transtulerunt in Solem, quod latius prosequitur Beda, inducẽs quosdam Sedulij versus. De qua re, videndi sunt Iosephus *a*, & Eusebius *b*, de Theo-

Lib. 8. de Ciuit. cap. 5.
Homil. 3. in illud Moysi. Attẽde tibi.
lib. de bono mortis. c. 5. 10. 11.
Lib. 8. de Ciuit. c. 11.
Lib. 1.
a Viues. in 8. li. de Ciu. cap. 11.
b Li. 5. Strõ.
c 8. de Ciui. cap. 2.
Epist. 155. ad Martia.
1. Mach. 5. 48.
Lib. de Anima. cap. 2.
Homi. 2. de ascen. Chri. in lib. Regũm. q. 28.
a Li. 12. antiquit. ca. 2.
b Lib. 8. de præpar. Euang. cap. 1.

de Theopompo & Theodecto Poetis, qui ex ſacris Biblijs multa in prophanos vſus tranſtulerunt, qui ſuæ impietatis grandes dederunt pœnas. Ex his igitur inferunt multi, magis neceſſarias eſſe litteras Sacras ad prophanos autores intelligendos, quàm è diuerſo. B. tamen Hieronymus extremam in oppoſitam viſus fuit aliquando tenuiſſe ſententiam, qui vt reſponderet Magno, vrbis Romæ Oratori, qui excitatus à Rufino, eiuſdem Hieronymi æmulo, ipſum reprehẽderat & obiurgarat, quod in opuſculis ſuis, litterarum ſecularium exemplis vteretur, multaque ex prophanis autoribus inculcaret, longo diſcurſu probare contendit, non ſolum Sacrarum litterarum interpretes, illoſq; qui doctrinam diuinam verſant, vti debere doctrina, & ſententijs illorum, ſed & ipſoſmet ſcriptores ſacros, etiam & Moyſen ipſum, ex Gentiliũ libris aliqua decerpſiſſe. Quis enim, inquit, neſciat, & in Moyſe & in Prophetarum voluminibus, quædam deſumpta ex Gentilium libris; & Salomonem, Philoſophis Tyri etiam nonnulla propoſuiſſe, & aliqua reſpondiſſe? Vnde in exordio Prouerbiorum commonet, vt intelligamus ſermones prudentiæ, verſutiaſq; verborum, parabolas, & obſcurum ſermonem, dicta ſapientum, & ænigmata, quæ propriè Dialecticorum & Philoſophorum ſunt. Deinde inducit Hieronymus Paulum inſerentem ſententias, dicta, & prouerbia Arati *a*, Epimenidis *b*, & Menandri *c*, obſeruans, illum, quaſi extorſiſſe gladium de manu Goliæ, vt eundem interficeret, & de illo reportaret trophæa, & quod alienigena mulier fieri poterat Iſraelita, præciſis vnguibus, & abraſa cæſarie. Inductionem inſuper facere volens, omnes fere, qui tunc erant, Scriptores Eccleſiaſticos, reuoluens, Cyprianum, Methodium, Euſebium, Origenem, Clementem Alexandrinum, &c. demonſtrat, illos omnes, longos ex Gentilium libris hauſiſſe diſcurſus, vbi, quantum in eorum lectione fuerit verſatus, aperte oſtendit. Cuius ſentẽtiæ ſubſcribere viſus fuit S. Auguſtinus, docens, Eccleſiaſticos viros, ſimiles Iſraelitis extitiſſe, qui ab Ægyptijs, vaſa aurea & argentea, ac pretioſa monilia, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus extraxerunt, quę ad ornatum Tabernaculi Domini conuerterunt. Hoc quod B. Hieronymus dixit, Moyſen & Scriptores ſacros, aliqua ex Gentilium libris deſumpſiſſe, confirmare videtur in primis, quod de Moyſe ſacra narrat hiſtoria, quod *eruditus eſt, omni ſapientia AEgyptiorum*: quod Philo factum credit, quia Pharao ſapientiores induxit magiſtros ex Ægypto & Græcia, qui Moyſen puerum inſtituerent in Arithmeticis, Geometricis, Rhythmicis, Phyſicis, Hieroglyphicis, &c. Hieronymus itidẽ ipſe apertè profitetur Danielem eiuſque ſocios, multos libros ſapientum Chaldæorum perlegiſſe: nec enim credendum eſt, nullos apud eos fuiſſe libros, apud quos tot tantique ſapientes commemorantur. Aperte idipſum profitetur S. Gregorius, exponens, cur Beatus Iob interpoſuerit multa nomina deſumpta ex fabulis Poetarum, Heſiodi, Arati, Callimachi, vt Arcturum, Orionas, Hiadas, latè proſequitur, explicans, cur Scriptura ſacra, nominibus à Gentilium Poetis deſum-

Prou. 1. 6.

a Act. 17. 28.
b 1. Cor. 15. 33.
c Ad Tit. 1. 12.

Lib. 2. de Doct. Chri. cap. 40.

Acto. 7. 22.
lib. 1. de vita Moſis.

In c 1. Dan.

Lib. 9. Mor. cap. 6. & 7.

ſumptis, vtatur. Et quidem tempore B. Iob, qui Moyſen præceſſit, iam aliquos extitiſſe Poetas, ſupponere viſus fuit Eliu, eundem Iob alloquens, & dicens: *Memento quod ignores opus eius, de quo cecinerunt viri:* multos ſimiliter Legiſlatores, dicens: *Deo nullum ſimilem extitiſſe in legiſlatoribus:* Legiſlatores autem maxima ſapiẽtia præditos fuiſſe, credendum eſt. Quinimo & illos ipſius Beati Iob amicos, Eliphaz Themanitem, Baldath Suhitem, Sophar Naamathitem, ipſumque Eliu, qui tandem adiunctus fuit, omnibus iunior, ſapiẽtes reputatos fuiſſe, ipſemet S. Iob ſæpe profitetur. Quod ſi multi fuerunt tales, præcedentes beatum Iob, aut eius ſinchroni, certè præceſſerunt etiam Moyſen, cæteroſq; Scriptores ſacros, quibus omnibus Iob antiquior extitit. Et Origenes non obſcurè fatetur, ante Moyſen, quam plures apud AEgyptios, grandi ſapientia floruiſſe, quorum doctrina Moyſen fuiſſe inſtructũ, Scriptura ſacra profitetur: Hocq; peculiariter Origenes obſeruat, circa balbutiem Moyſi ad eloquium Domini: *Donec Moyſes,* inquit, *erat in Aegypto, & erudiebatur ibi omni Aegyptiorum ſapientia, non erat gracili voce, nec tardus linguæ, nec ſe ineloquentem profitebatur: erat enim quantum ad Aegyptios, omni ſapientia Aegypti doctiſſimus, & eloquentiæ incomparabilis: vbi autem cœpit audire vocem Dei, & eloquia diuina ſuſcipere, tunc ſenſit gracilem, & exilem vocem ſuam, & tardam linguam: tunc ſe pronuntiauit mutum, cum cæpit cognoſcere verum illud Sapientiæ verbum, quod ſtultam fecit ſapiẽtiam huius mundi.* Alia multa ſubinferre poſſemus; quæ omnia benè proſequitur doctus Magiſter Antonius Perez. Inter has Patrũ ſententias iudicium ferre, nõ audeo, ne in vitiũ, quod in alijs reprehendo, incidã. Exiſtimo tamen, ſic Sanctos Patres qui cõtraria dicere videntur cõponendos, vt intelligamus, illis ſatis fuiſſe in more, in extremas aliquando declinare ſententias, vt ad debitum iuſtumque medium rem perducãt. Quod familiariſſimum fuit B. Hieronymo, qui occaſione obiurgationis Magni, ipſum illoſque præcipue arguere voluit, qui nihil penitus de prophanis autoribus diſcerpendum ſentiunt, & reprehendunt, quicquid de talibus autoribus inducitur. Similiter & Beatus Anaſtaſius, inducens Apoſtolicam cõſtitutionem, illos ſolummodo redarguere inſtituit, qui nimis, & magis, quam oportet, autores prophanos inculcant, & plus iuſto illis deferunt. Poſſumus itaq; Patres ad concordiam reuocare ex notabili doctrina B. Clemẽtis Alexandrini, præclare obſeruantis, Philoſophorum ac ſecularium autorum dicta, & ſcripta, eſſe quaſi condimentum ſalis, quod non offertur famelico epuloni, vt famem ſaciet, aut vt ex eo nutriatur: ſi enim ſalem præcipuè & abũdanter comederet, intollerabilem ſitim, grandemque infirmitatem ſibi pararet: ſed apponitur coram illo, tanquam cõdimentum, quo perdicem, aut gallum gallinaceum, aut aliquem huiuſmodi ſubſtantialem cibum ſapidiorem, guſtuique ſuauiorem reddat. Inducẽdi itaque ſunt prophani autores rarò, vt illorum lepidæ ſententiæ, aut notandæ hiſtoriæ, ſint tanquam puluiculus ſalis, ad ſaporem ſolidę ſubſtantificæq; doctrinæ diuinæ acuendum. Hoc enim adeo iudico laudabile, vt & Beatus Bernardus, qui nũquam niſi ex Sanctarum Scripturarum verbis & ſententijs, ſermonem ſuũ contexit, explicaturus locum quendam Canticorum, quomodo color albus vultum iucundum reddat, quendam Poetæ inſeruit verſum: *Super omnia vultus acceſſere boni.* Ita, & rariſſimè inducuntur tales autores, ab illis ipſis Patribus, quos in illorum lectione nouimus verſatiſſimos, quando Sacras litteras exponũt, aut ſermones ſcribunt. Lege Hieronymum, in Epiſtolis, & Opuſculis, mira de Gentilium libris inuenies inſerta: ſed in Cõmentarijs Scripturæ ſacræ rarò inductos offen-

des.

Iob. 36. 23.
Iob. 36. 22.
Act. 7. 22.
Homil. 3. in Exod. in princi.
In laurea Salmant. quodl. 2. expoſit.
Lib. 6. Stroma.
Serm. 71. in Cant.

des. Quis non miretur illam omnigenam Augustini eruditionem, quam in libris de Ciuitate Dei exhibet, in quibus ostendit, se quasi memoriter tenuisse omnia, quæ ab omnibus Gētilitatis autoribus sunt scripta? Nullam enim relinquit historiam quam scripserunt historici, quam non referat, nullam fabulam, quam confinxerint Poetæ, quam non memoret, nullam Philosophiæ partem, quam tradiderint sapientes, quam non explicet: nullū cultum Deorum, quem tenuerunt, qui religiosi videbantur, quem non inducat aut attingat. Et tamen Sermones scribēs, aut sacras Scripturas exponens, aut dogmata fidei contra hæreticos explicans & defendens, nullatenus aliquid secularis eruditionis inducit, vt videatur secularium autorum nec nomina audiuisse. Beatū itaque Ambrosium imitari studeo, illiusq; phrasim retinendam censeo, qui explicaturus, quā vim habeat in Scriptura sacra aduerbium, Forte, postquam aliqua de prophanis authoribus, qui vim vocū penetrasse videntur, induxit, quasi infirmam ac insufficientem illorum doctrinam indicans, subdidit: *Sed nostris magis quam alienis vtamur*: totumq; se conuertit, ad Scripturæ sacræ loca expendenda, quæ verè propria sunt Ecclesiasticis viris.

Li. 2. de pœnit. cap. 5.

§. 6. *Dicēdi stylum facilē & planum cur sequatur.*

Scribendi stylus, quē sequor, facilis est, ac omnimodè planus: adeoq; obscuritatē (quam multi nostri temporis scriptores, nescio quo spiritu, vehemēter affectare videntur) sum auersatus, vt aliquando Sanctorū sententias referens, planioribus, quam ab ipsis scriptæ fuerint verbis, inducā, quo omnibus fiant apertiores. Loquitur eleganter noster Magister Cano contra illos, qui Dei sapientiam artis colorib. student depingere, & quasi puellam vanam, Rhetorū flosculis exornare. Illa tamen modesta cum sit, non ambit ornatū: cum sit grauis, ignorat fucū: cum virilis, mundo muliebri non capitur, & fœminam ac matronā grauem, honestā, seniorē, annosam, non nisi castus docet ornatus. Casta igitur ac simplici locutione vtor, intelligens, *eloquia Domini, eloquia casta*: & vt quidā Sapiens dixit, dicendi ornamenta, & verba depicta, non esse militiæ, sed quietis. Igitur quæ bellicū canit, quæ exaltat, quasi tuba vocem suam, quæ irruentes hostes, mortemq; præsentem intonat, horridū quid & barbaricum sonare debet, non tanquā lyra, cytharaue, carmen musicū, suaui dulciq. sono canere. Quid Theopompo, & Theodecto (quos paulò ante ex Iosepho & Eusebio induximus) acciderit, in Scriptura sacra Rhetorum more ludētibus, memoriæ proditū fuit: liuentesq. B. Hieronymi scapulæ, quid Christus intendat, ostendūt. Huius tandem mei instituti, duplicē subnecto rationem: prima est, quam eloquenter expendit S. Chrysostomus, Socratis inducens notandam sententiam *Philosophis quidem*, inquit Chrysostomus, *eloquentia indigna est, & viris prorsus: ludentium verò adolescentulorū, certamen & gloria. Quod ipsis quoque Philosophis videtur: nec Philosophis quibuslibet, sed illi, qui omnes & in arte superauit. Socrates est ille. Cum enim illum aliquando in iudicium introduxissent, rationem pro se redditurū; in ea oratione, quā ad Iudices habuit, ita illum ferunt loquentem. Vos autem ex me audituri estis omnem veritatem. Et non tamen, per Deos immortales, ô Viri Athenienses, orationē compositam electis verbis & nominibus, vt faciūt, qui horum studiosi sunt, neque aliquo ornamento fucatā: sed audietis vulgaribus, vilibusq; verbis loquentem. Credo enim, iusta esse, quæ dico. Nullusq; vestrum aliter expectet. Neq; enim profecto, Iudices, huic ætati conuenire videtur, veluti adolescentulo, fictis ad vos ingredi verbis, &c.* Secunda ratio est, quam elegātissimè prosequitur S. Gregorius, suæq. morali expositioni in librum B. Iob, præmittit: cuius omnia verba, magna sunt expensione digna, sic dicens: *Quæso autem, vt huius operis dicta percurrens, in his, verborum folia non requiras: quia per sacra eloquia, ab eorum tractatorib. infructuosa*

Lib. 2. de Locis. c. 15. ad finem.

Psal. 11. 7.

Lib. 3. cōtr. vituperat. vit. monast.

In præfat. Moral. c. 5.

riosa loquacitatis leuitas studiosè compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti proculdubio scimus, quia quotiens in foliis malè lata segetis culmi proficiunt, minori plenitudine spicarum grana turgescunt. Vnde & ipsam artem loquendi, quam magisteria disciplina exterioris insinuant, seruare despexi. Nam sicut huius quoque epistola tenor enuntiat, non metacismi collisionem fugio, non barbarismi confusionem deuito, situs motusq; propositionum, casusq; seruare contemno, quia indignum vehementer existimo, vt verba cœlestis oraculi, restringam sub regulis Donati. Neque enim hæc, ab vllis interpretibus in Scriptura sacra autoritate, seruata sunt: ex qua nimirum, quia nostra expositio oritur, dignum profectò est, vt quasi edita soboles, speciem sua matris imitetur.

§.7. *Quid Auctor de suo sentiat opere, & quid à Lectoribus requirat.*

Vt denique mei reddam instituti rationem, planè confiteor, hos Tractatus, quos nunc edo, nouissimè quidem à me esse confectos, minus tamen per illos mihi metipsi fuisse satisfactum. Habeo sanè quam plurimos alios, circa alias Euangelicas lectiones, in meum vsum elaboratos & dispositos. Quando compulsus sum, aliquid in publicum dare, iudicaui incongruum, illos euulgare absque eo, quod principium aliquod, aut caput ipsis præstituerem. Hoc vt facerem, iudicaui expediens, à primis Euangelicis lectionibus, quas Sancta Ecclesia in Quadragesima proponit, initium sumere. Ad illas itaque exponendas, animum accommodaui. Et quamuis cum scribebam, & ex alueolis, quæ ex sanctorum Patrum lectione habebam annotata, extraherem, non plenè quæ disponebam displicerent, fateor, perfecto opere ita displicuisse, vt si liceret (Deum testor) libentius igni, quam Typographo tradidissem, iustius sine dubio rationabiliusque agens, quam Latinorum Princeps Virgilius, qui vt refert Gellius, post editum celebre illud, nũquam satis commendatum AEneidorum opus, se sibimetipsi in suo opere ita displicuit, vt cum morbo oppressus, aduentare mortem videret, petierit, orauerítque à suis amicissimis, impensè, vt opus abolerent, ignique traderent absumendum, indignum illud iudicans, quod Sapientum præsentaretur oculis. Verius sine dubio ego, quam alius Poeta dicere possem: *Cum relego scripsisse pudet, quia plurima cerno -Me quoque qui feci, iudice, digna lini.* In lucem ergo hi Tractatus prodeunt, tanquam præambuli ad alios, vt viam faciant illis, qui consequentur sanè statim, & ad illos edendos properabo, breuiores quidem, sed maiori sanctarum Scripturarum copia refertos, si quæ nunc offero, grata lectoribus compereró: illudque fiet, quod idem Poeta dixit: *Scribentem iuuat ipse fauor, minuitq; laborem: --Cumque suo crescens pectore feruet opus.* Quod cum ita se habeat, vt B. Hieronymi verbis vtar, *Obsecro te Lector, ne laborem meum reprehendas. In tabernaculo Dei vnusquisque offert, quod potest, alij aurum & argentum, & lapides pretiosos, alij byssum & purpuram & coccum offerunt, & hyacinthum. Nobiscum benè agitur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apostolus, contemptibiliora nostri, magis necessaria iudicat. Vnde & tota illa Tabernaculi pulchritudo, & per singulas species Ecclesia præsentis & futura distinctio, pellibus tegitur, & ciliciis, ardoremque Solis & iniuriam imbrium, ea qua viliora sunt, prohibent.* Compulsus, scribo, ideo opus hoc, si probatum non fuerit, non mei reprehensio, sed eorum qui compulerunt, esse poterit. Si tibi opus displicet, relinque, & age cum eo, quod cum mortuo agis, quem transeuntem offendis, quem ab aliis manibus & humeris deportari dimittis, libereque transire permittis, cruce eundem signans, & orans, vt requiescat in pace: omnibusque obiurgantibus ac calumniantibus meum istud opus, ter quaterque verba B. Hieronymi oppono: *Audiant me libere proclamantem: Nemo cogitur legere, quod non vult. Ego petentibus scripsi, non fastidiosis, gratis, non inuidis, studiosis, non oscitantibus:* Hæc Christo fœneramur, non hominibus; quorum vix credibilem ingratitudinem, in nimium multis experimur, quanquam illorum malitia, nos à benefaciendi studio nunquam deterrebit: cum optimæ fidei debitore nobis res est, cui notum est hominum ingenium, qui retribuunt mala pro bonis, & odium pro dilectione. Ipsi sit gloria honor & imperium in secula, in cuius lætissimo faustissimoque Natali die, hæc dicta sufficiant.

lib. 17. noct. att. c. 10.

Ouid. lib. de Ponto.

Lib. 2. Apolo. cõt. Ruf. & Prologo in libros Samuelis, & Regum.

Lib. 2. Apolog. cit.

INDEX

INDEX PRIMVS PRINCIPALIVM LOCORVM SCRIPTVRAE SACRAE, QVI IN HOC OPERE EXPLICANTUR,

in quo v. versum significat Scripturæ Sacræ, qui explicatur: T. Tractatum: numerus immediate positus, numerum Tractatuum indicat, numerus subsequens, indicat numerum in margine Tractatuum positum.

¶ Cap.13.

¶ *Cap.* 26.

72. Cur

Prouerbiorum.

Ecclesiastes.

tur

¶ Cap. 4.

❡ *Cap.* 3.

T. 8.

Primi indicis, locorum Scripturæ sacræ, Finis.

INDEX

INDEX SECVNDVS RERVM ET SENTENTIARVM QVÆ IN HOC PRIMO TOMO CONTINENTVR.

Alimen-

Armor. Duo gnā 2ª. nū. 508. f. 690.

bello,

gta huna qualis T. 2. 159. Falsa gta T. 2 156.

nam. 2.358 de corde

Papa

Purga-

 fuerunt,

Tinti-

que

Secundi Indicis Rerum & Sententiarum,

FINIS.

INDEX TERTIVS EORVM QVÆ AD SACRAS CONCIONES, PRO VARIIS EVANGELIIS VSVI

esse possunt: nec annotamus nisi quæ nunc breuiter se obtuerunt, vtiliora enim & opportuniora multo, pro suo quisque ingenio inter legendum poterit obseruare.

Sæpe autem in hoc Indice ad ea loca remittimus, quæ conuenient instituto, mutatis mutandis: quod cuiuis mediocriter erudito facile erit.

Pro Dominica I. Aduentus.

NATALIS Domini grandis est festiuitas, ideoque decet nos ad illum peculiari præparatione disponi. In hocque institutum est ab Ecclesia hoc tempus, vt totum sit, quasi longa quædam illius grandis festiuitatis vigilia, qua nos ad illam dispo namus. T.1.94. Quoniam autem ad rectam animi pręparationem conducit maxime timor Domini, Euangelium Ecclesia proponit, quod illum possit efficaciter inducere: de signis præcedentibus iudicium.

2 Constituit Ecclesia hoc tempus, vt nobis repræsentet gemitus, clamores, & lacrymas, quibus Patres antiqui, Christi aduentum optabant. & præstolabantur. Vultque, vt nos mente & consideratione illis adiungamus, vt Christus in die Natalis in cordibus nostris nascatur. Qui ergo ad lacrymas & planctum vocaris, ne hoc tempore te delitiis, & voluptatib. tradas. T.1.5.6.

3 Nihil animæ vtilius, quam meditatio mysteriorum Dei. T.1.166. Inter mysteria diuina, primas tenet aduentus Flii Dei in mundum. Ideo longum tempus constituitur, ad illum meditandum.

4 Aduentus Filii Dei, est tempus veris: estque tempus putationis vitiorum & appetituum carnis. T.4.25.seqq. Vt hæc putatio fiat, offert nobis Ecclesia gladium abscindentem omnes inutiles animæ palmites, iudicium scilicet extremum.

Circa Euangelium de iudicio vide Feriam secundam post primam Dominicam Quadragesimæ.

Domini. 2. Aduentus.

1 IOannes sine anxietate, & tristitia est in carcere, nihil pro se solitus, tantum curat discipulorum suorum salutem: non mirum, quia sancti laboribus gaudent, & tanto maiori tribulatione premuntur. T.2.251. seqq.

2 Miracula fecit multa Christus ad præsentiam discipulorum Ioannis, qui ad petionem Herodis, & Pharisæorum, nullum miraculum facere voluit, quia potentiæ suæ opera non exhibebat, nisi ad vtilitatem, quem imitari debent Principes & Potentes. T.8.121. seqq.

3 Excellentes Ioannis virtutes in publicum Chr stus cœpit dare: nullus est enim, qui magis Sanctorum suorum præclara

opera,

opera publica faciat; & qui nobis imponit, bona opera nostra facere in abscondito, ipse omnibus facit manifesta. T.2.342. vsque 350.

4 Venit Ioannes tanquam vexillifer & armiger Christi, ad inducendum bellum dæmoni, à cuius diebus Regnum cœlorum vim patitur: ideo oportuit, illum, non mollibus vti, sed mortificationem grandem tenere, per quam dæmon vincitur, vt ostendit factum Gedeonis. T.7. 82.vsque 95. Et piscis Tobiæ. T.7.84. seqq. Diaboli enim virtus, verius quam elephanti, ex ventre oritur. T.7.82. vsque 95. Ideo tam acriter Ioannes carnem mortificabat, & tam grandi ieiunio conficiebat. Vide de ieiunio & carnis mortificatione. T.2.22. vsque 119.

5 Non mollibus vestiebatur Ioannes, venit enim prædicans baptismum pœnitentiæ: habitus aut pœnitentiæ sunt saccus & cinis, & contrariæ sunt vestes molles pœnitentibus. T.1 110. vsque 116

6 Non est Ioannes aruudo, vento agitata, qui quouis vento, in hanc vel in illam flectatur partem, sicut multi, qui huc du cuntur adulatione, illuc maledictione. T.4 225.

7 Vide in Festo Decollationis S. Ioannis Baptistæ.

Domin. 3. Aduentus.

1 IOannis excellentia comprobatur, ex eo, quod nullatenus sibi complacuit in vocibus laudantium, & gloriam oblatam respuit: hoc enim difficilimum est T. 2. 133 seqq.

2 Multa solicitudine attendit Ioannes, oblatam sibi gloriam expellere, ac si ardentissimam flammam contra se videret coniectam: primo quia intellexit vim inanis gloriæ, quæ latenter ingreditur, & omnia inficit. T.2.136. seqq. Secundo, quoniam sciebat, esse facinus immane, gloriam Deo debitam vsurpare velle. T.2.187. seqq. Grauiter à Deo punitum T. 2. 192. seqq Quod thymiama soli Deo paratum ostendit. T.2. 206.207.

3 Gloriam ab hominibus oblatam, contemnit Ioannes, qui sciebat, nihil vanius, quam gloriam ab hominibus ambire. T.2. 158. seqq.

4 Post eximia virtutum opera, Ioannes de inani gloria tentatur. Hæc vltima tentatio, qua diabolus viros Sanctos, quos non potuit retrahere à virtutum operibus, impetit. Sed iugulanda est inanis gloria, sicut filia Iepthe. T. 2. 387. T. 7. 169.

Domin. 4. Aduentus.

1 FActum est verbum Domini ad Ioannem, vt egrederetur clamans adesse Salutare Dei, quando tales præerant Principes in spiritualibus & temporalibus, quales Annas & Caifas, Tiberius, Herodes, Pilatus, Philippus: vt dici de illo populo posset: Omne caput languidum, & omne cor mœrens: à planta pedis vsque ad verticem non erat in eo sanitas. Hoc ideo factum est, vt ostenderetur, Aduentum Christi non fuisse ex meritis hominum, sed ex misericordia Dei: vnde tunc venit, quando maioribus peccatis & malis mundus erat implicatus. Est siquidem charitas Dei, ignis ardens in aqua, qui quanto aqua est frigidior, tanto maiores ardentioresque flammas emittit. T. 4. 43. vsque 49.

2 Completam exhibet Euangelista Isaiæ Prophetiam: Consolamini consolamini popule meus, &c. Completa est malitia eius, dimissa est iniquitas illius: id est, cum malitia eius fuerit completa, vt nihil ei deficiat, nec contra Deum, nec contra homines, tunc adueniet salutare Dei, quo dimittet iniquitates. Nunc completam exhibet Euangelista malitiam, exponens, Principes, qui completam tenebant malitiam contra DEUM, & homines. Nunc intimat adfuisse Salutare Dei, quo omnis iniquitas erat dimittenda. Hæc siquidem Dei est misericordia, maiora tunc beneficia impendere, quando homines magis se illis exhibent indignos, grauioribusque peccatis implicatos. T 4.137. seqq. Vnde oportet, tanto maiores Deo pro tali beneficio referre gratias, quanto magis sine meritis fuit.

3 Qui tales vides Reges & Principes in statu

pendens esse debet à voluntate viri. T. 2. 317.327.
3 Miraculum fecit Christus nunc, quia expediebat ad fidem discipulorum stabiliendam. T.8.121. seq.
4 Vinum ex aqua elicit, ostendens talem virtutis suæ potentiam, vt ex fame eliciat saturitatem. T. 8.120. Non pendet à causis secundis. Suadet diabolus, Deum relinquere suos, quibus deficiat vinum, & panis: vide tamen quomodo ibi abundanter prouideat, vbi vinum penitus deficere videbatur. T.7.152. seq.
5 Iussit vinum ferri Architriclino, quia vult, experimentum fieri veri miraculi, vt ostendat, non esse opus phantasticum, aut fucatum. In hoc enim cognoscitur vera virtus, cum de illa experimentum sumitur. T.7.58. seq.

Domini. 2. post octa. Epiph.

1 TEntari voluit Apostolos, vt pateret ipsismet, & cæteris, an perfecta fide pręstarent: & ideo ventis tribulationum suos agitari permittit. Petrus nunc, vt imperfectus nutat, ad venti flatum; postea dormit existens inter quatuor quaterniones militum. T.7.61. seq.

Domini. 4. post octa. Epipha.

1 INimicus homo non quærit perdere hordeum, aut cyminũ, sed triticum, in cuius medio seminat zizania, quia diabolus præcipue quærit perdere Sanctos, quibus singulariter inuidet. T.8.24. vsq. 31.
2 Difficile esse eradicare zizania seruato tritico, apparet in inimici dilectione. T. 5. 58.

Dom. in Septuag.

1 DEus dicitur surgere primo mane, quam quamtumcunque inimicus mane surgat, ad perdendã vineam, prius ille surgit, prouidens necessaria, vt patet in Iob, quem prius muniuit Angelorum custodia, quam Satan peteret illum ad impugnandum. T. 8. 62. seq.
2 Vocat Deus operarios ad vineam, quia quem ad Ecclesiam vocat, vult, operatorem esse bonorum operum. T.1.263. Ponit enim fidelem in Ecclesia, sicut Adamum in paradiso, vt operaretur. T.2.400.401.
3 Conuentionem facit, & præmium statuit, quamuis posset sine illo iubere, quidquid vellet, vt facile reddat, quod præcipit, præmii expectatione. T.4.231. seq.
4 Persoluit solummodo pro labore, in eius vinea sustentato, non enim præmiat Deus, nisi ea opera, quæ in sui obsequium fiunt. T.2.222. seqq. 226. seqq. Vide quæ de hypocritis dicuntur, qui nullam recipient mercedem, quia non propter Deum operantur. T.2.212. seq. Nec denarium æternæ beatitudinis accipiet quis, nisi propter opera ex gratia & charitate procedentia: alia merito vocantur Ichabod. T. 2. 300.

Domin. in Sexagesima.

1 BEne Christus dicitur seminator, qui solus potest efficaciter semen diuini verbi cordi efficaciter imprimere. T. 1.89. seq.
2 Diuerso penitus modo nunc seminator iste, quam antiquitus seminat, ideo attentius audiendus & auscultandus. T. 5.91. seq.
3 Quomodo Christus seminaturus semen doctrinæ suæ, primo eradicauit iniqua genimina, & quomodo pars seminis cecidit inter spinas. T.4.24.
4 Grandis est efficacia seminis diuini verbi. T.1.125. Mirum quod contineat ventos, & mare, non cor hominis, quod magis est rebelle. T.4.79. seq.
5 Cur semen verbi Dei in nobis non fructificet. T. 1. 145. 146. Merito conqueritur Deus, quod potentius in nobis verba hominum operentur, quam ipsius Dei, vt ostendit in facto Rechabitarum. T. 5.79. seq.
6 Verbum Dei, quomodo audiendum & retinendum, vt fructificet. T. 1. 89. Lamentabile est, quod apud nos, verba mundi præualeant verbis Dei. T.5.147. vsque 153.
7 Cur Christus ponat diuitias inter solicitudines & voluptates T.2.438.
8 Fructus centesimus aut supremus est,

quem quis fert in patientia, quia illud magis est, propter Dei amorem. T.4.130. vsque 134. Hæc summa est fortitudo & clypeus, quo muniuntur fortes Israel. T.4.166.seq.

Dominic. in Quinquag. Vide quæ annotantur infra.fer.4.post.2. Dominicam Quadragesimæ.

Præter ea, quæ dicta sunt Tractatu I. & II.

Fer. 4. Cinerum. 1 INcipimus tempus bene operandi, & quia ad bona opera statim sequitur inanis gloria, illam destruens, explicat Christus, quomodo sint agenda, vt conseruentur. T.7.170.

vide ad id de arbore infructuosa fol. 243. 1. m.

2 Non vult Deus, vt qui aliquid in eius obsequium agit, inde damnum reportet. Ideo sibi assumit seruare thesauros eius qui in illius obsequium ipsos expendit. T. 5. 180.seq.

3 Contendit Christus nos ab imis ad superna erigere, sicut è contra diabolus, à supernis ad ima demittere. Ideo dicit, Nolite thesaurizare in terra. T.8.134.

4 Ita ieiunia, & mortificationis opera agenda, vt sentiamus ex illis pœnam, & mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferamus. T.7.102.seq.

5 De cæremonia Cineris. Grandis sapientia est, ex malis elicere bona; ex animalibus inferentibus mortem elicere salutem. Summum malum est mors, ex illa elicit Ecclesia bonum. Est thesaurus in grandine, qui vastat omnia. T.5.139.140.

Feria. 5. de Centurione. 1 IEiunii & pœnitentiæ tempus incepit: vt autem ieiunium sit Deo gratum, duos debet habere comites, rectum affectũ ad Deum, & misericordiam ad proximum, sicut Esther. T. 2. 410. seqq. Hæc duo Propheta exposcit, dicens: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum. T. 2. 406. quorum defectu ieiunia Iudæorum vitiabantur. T. 2. 405. Heri docuit Christus, quomodo sit tenendus rectus affectus ad Deum, nunc exemplo Centurionis, qua charitate erga proximos debemus esse affecti.

2 Quantumcumque ieiunes & pœnitentiæ opera agas, si desit misericordia, peribis. Ideo statim post indictum ieiunium & pœnitentiam die hesterna, exemplum misericordiæ tibi exhibetur. Vnum tibi deest, dixit Christus ad iuuenem, qui cætera mandata seruabat. Pereunt virgines ex defectu olei. T. 2. 413. seqq. Non plene proficiunt opera bona sine charitate, ideo statim in exordio temporis ad bene operandum constituti, charitas commendatur. T. 4. 38. seq. 129. nunc amici, & die crastina inimici.

3 Quidam negauerunt Dei prouidentiam in mundo, quod cum natura nos fecerit æquales in conditione humanitatis, quosdam videmus seruos, alios dominos, quosdam pauperes, alios diuites; vere tamen potius in hoc ostenditur Dei prouidentia, qui pauperes posuit in mundo ad bonum diuitum. T. 2. 493. seq.

4 Bonus Centurio, diues, humilis, non superbe sapiens, agens misericordiam cum seruo ægrotante. T. 2. 489.

5 Seruus erat pretiosus. Quomodo serui seruire debent, vt grandem à Deo expectent mercedem. T. 2. 164. seq. Infelix, qui sicut Balaam sola mercede hominum est contentus. T. 2. 173.

6 Bonus dominus, qui non despicit seruum. Qui debet, sicut Centurio cogitare, se esse hominem, & quod eadem est sibi conditio cum seruis, in nascendo, & moriendo. T. 1. 140. 260. 261.

7 Dic verbo. Exploratam habebat vim diuini verbi, qui sciebat, Christum solius verbi sui virtute, posse agere quicquid vellet, calefacere per niuem, infrigidare per ignem. T. 8. 117. seq.

8 Centurio credidit, Christum verum esse Deum ideoque profitetur, illum modo diuino, solius verbi sui virtute agere posse. T. 7. 123. seq.

9 Nam & homo sum. Duo perfectionis principia egregie fuit assecutus, cognitionem Dei, quam expressit dicens: Domine dic verbo, &c. & cognitionem sui, quam ostendit dicẽs; Ego homo sum: est enim homo, vniuersa vanitas. T. 1. 193. imo leuior ipsa vanitate. T. 1. 194. vsque 197.

10 Ex-

10 Excellentissima virtus est humilitas, omnium virtutum fundamentum. T.1.59. Hanc habuit excellentem Centurio, sui suppones cognitionẽ & dicẽs: Ego homo sum: nam ex cognitione sui, vera humilitas acquiritur. T.1.198.seqq.

11 Non inueni, &c. Ipsemet Christus, qui Sanctis suis constituit, opera sua abscondere ab hominum oculis, illa ipse prodit, & exponit admiranda, ideo enim, miratus est, vt cæteros faceret admirari. T.2.342. vsque 350.

Præter ea, quæ traduntur Tractatu IV. & V.

Fer. 6 post Cineres, de dilect. Inimicorum.

1 VEnit Christus, dare nobis omnia, quæ desideramus, & media apta ad ea consequenda exhibuit. Nunc medium exponit ad honorem supremũ consequendum, diligere scilicet inimicum, eique parcere, per quod homo assequitur, vt sit filius Dei. T.2.428.seqq.

2 Inimici sunt mallei, quorum tunsionibus homo elaboratur. T.7.65 seq. Sapiens fuit consilium Scipionis, inimicos non destruendos, quia vtiles sunt ad nostri profectum, vt Carthaginenses Romanis. T.7.14.seq.

3 Oportet hoc præceptum seruare, ne ieiunia nostra expellat, quæ non propter se facta, demõstrat, si inimicis non parcimus, quos diligere strictius præcipit. T.2.258.seqq.

4 Cum audis opprobrii verba, fac, ac si non audires, imitatus Saulem: hæc enim insipientia, pretiosa est magis, quã sapientia. T.2.261.262. Et vere non te debent mouere hominum iudicia, quæ curanda non sunt. T.2.156.159.

5 Diuinum hoc præceptum debet quiuis Christianus opponere, suadenti vindictã, vt linguam illius compescat. T.8.99.seqq.

Sabbato post Cineres, de nauicula.

1 QVia statim ad opera excellentia sequitur inanis gloria, quæ latenter ingreditur, & omnia inficit. T.2.136.seqq. T.7.169.seq. Christus Apostolos, qui ex eo quod in miraculo quinque panum operati fuerant, poterant inaniter extolli, statim compulit ingredi mare, vbi tempestatem paterentur, per quam iugularẽt filiam egredientem, sicut Iephte. T.2.387. T.7.169.seq. Est vita hominis ventus, ideo vt dicit Iob: Fecit ventis pondus. T.1.160.

2 Paulo ante discipuli lætissimi erant, ministrantes in conuiuio, quod Christus fecerat de panibus & piscibus: & statim subsequitur tribulatio: extrema enim gaudii, luctus occupat. T.1.174.

3 Vidit illos. Considera, quod cum laborem pateris, te videt Deus laborantem, cuius visio alas faciebat Spõsæ. T.2.379.seq.

4 Vidit illos, nec deseruit, sed venit ad eos, quia ipse in tali labore illos constituerat, præcipiens, vt mare ingrederentur. Deo proprium est, custodire iustum, ambulantem in viis suis. Tunc accurrit ad eum liberandum: non cum homo ambulat per vias carnis, mundi, aut diaboli. T.7.176.seqq. Ideo admonet Sapiens, ne te constituas in via laboriosa. T.7.179.

5 Vidit, nec deseruit. Diabolus repræsentat homini, quod emergendi iam non habeat facultatem, ab ea necessitate, in qua se videt constitutum à Deo. Stringit caudam sicut cedrum. T.7.138. Sed mentitur, nam Deus non deserit suos, in maiori necessitate. T.7.152.seqq. & alit suos in fame. T.8.120.

7 Timuerunt videntes Christum venientem, existimantes, esse phantasma. Timent quod illis est causa salutis multi timent, quæ timere non debent, qui quę timere debent, non timent, similes elephanto. T.2.111. Ego, inquit, sum, nolite timere.

8 Ego sum: nolite timere. Sufficiens verbum, ad omnem timorem auferendum: magis quam verbum Absalonis, dicentis ad seruos suos: nolite timere, &c. T.4.86.

Præter ea, quæ traduntur Tractatu VII. & VIII.

Dominic. 1. Quadrag.

1 TEntatio est vita hominis super terram. & bene dicit, super terrã, quia dia-

borio-

Fer. 4. post 2. Domin.

3 Homo quidam. Quamuis diues esset, & potens, hominis nomen illi conueniebat, quod diuitibus, & potentibus Deus impositum voluit, ne cæteros cõtemnant. T.1.187.seqq.

4 Homo quidam. Miser ille, nihil minus cogitauit, quam se esse hominem, videns se diuitem, & potentem: diabolus à terra sua illum longius traxerat, vt perimeret. T.1. 138.seqq.228.seqq. Nomen est, quod cuicumque in quocumque statu conuenit, & semper quiuis, debet se hominem reputare. T.1.191.

5 Homo quidam. Quam gloriose de illo iudicabat mundus, quem diuitem & potentem videbat, sed tacet Euangelista, hominem exprimit, ideoque erat vniuersa vanitas, & leuior vanitate ipsa. T.1.196.197.

6 Erat diues. Duplici ex capite diuites pereunt: quidam propter auaritiam, nimis retinentes, quos stultos reputat Dauid, quia nesciunt, cui congregant. T.2. 455. seqq. Quibus nihil peius dixit Sapiens, qui diuitiis suis non fruuntur. T.2.455. Nec dat Deus illis facultatem vtendi illis. T.2.471. Alii pereunt propter prodigalitatem, qui omnia expendunt comedendo & bibendo, non curando pauperes, nec Dei obsequium. Infelix talis diues, qui credere videtur, se positũ tantum in mundo ad comedendum, sicut diues ille, qui omnia sibi reponebat ad comedendum. T.2.485.seqq. & etiam hic.

7 Diues. Mentitur diabolus, dicens: se dare diuitias. Deus est, qui pauperem facit & ditat. T.8.199. Qui sæpe iniquioribus merito dat maiorem diuitiarum copiam. T.2.485.

8 Diues. Incipit Euangelista indicare, huius hominis peccata. Et primo dicit, illum diuitem, vt intelligas, illum non fuisse à peccato immunem. Sunt diuites similes tineæ, cõ̃medẽtes, quod alienum est. T.2.471.

9 Induebatur purpura. Superbiam eius indicat. Vestes pretiosæ, sunt Sanctis viris vasa virtutis. T.1.164. huic autem erant instrumenta superbiæ.

10 Epulabatur quotidie splendide. Omnia vitia in illo fuisse per hæc verba indicat Euangelista, nam Scriptura sacra ad exprimenda omnia vitia, tantum exprimit comessationes nimias. T.2. 32. seqq. Deerat abstinentia, quæ mater est virtutum, Ideo nulla virtute præstabat. T.1.58. Aderat gula, omnium vitiorum caput. T.1.65. 66. Et splendide quotidie epulabatur, non solum in cibis, sed in modo & affectu comedendi: gula enim non tam est in cibis, quã in affectu. T.1.118.119.

11 Epulabatur. Nihil aliud faciebat, quã milites diabolo ministrare, contra seipsum. T.2.23.seqq. Nullatenus diaboli tentationes vincebat, quæ sine ieiunio nõ vincuntur. T.4.47.seqq. & diabolus ieiunii armis vincendus est. T.7.78. vsque 95. Ideo Sancti conuiuiis assistebant cum timore. T.2. 51.seqq.

12 Epulabatur quotidie. Conuiuia si aliquando fiant, commendabilia sunt. T.2. 54. Sed quæ quotidie, non nisi in damnum animæ, cuius non tuta est nauigatio deficiente ieiunio. T.2.61.62. Quæ deprimitur impinguata carne. Quam depressus erat Spiritus istius? T.2.64.71. Et vere propter ipsammet gulam, vt sapidiora essent, quæ comedebat, non deberet quotidie splendide comedere. T.2.73.74.

13 Tria itaque capitalia vitia, quæ Ioannes exposuit, in isto deprehendit Euangelista; auaritiam, in eo, quod dicit fuisse diuitem; superbiam in vestibus; gulam, in conuiuiis, vt sic omnia vitia expressa intelligas. T.7.122. Aut vero duo capitalia vitia exprimit, sub quibus cætera militant, superbiam, quam ostendunt pretiosæ vestes, & gulam. T.1.61.seqq.

14 Erat quidam mendicus. Posuit remedium peccatis diuitis. Erant grandia, ponitur grandis pauper. Nam pauperes ponit Deus in redemptionem peccatorum diuitũ, vt sicut aqua extinguit ignem, eleemosyna extinguat peccata. T.2.416.421. Vasa vacua sunt pauperes, quibus infundendum est oleum, ad soluenda debita. T. 4. 132. Positus fuit Lazarus quasi sanguisuga ad remedium diuitis, ne per apoplexiam interiret. T.2.465. vsque 469. Deus se ponit in paupere: qui pauperi non dat, non

dat

6 Lin-

11 Noli

cælesti

nentur. Peccatum est radix germinans fel, peculiariter peccatum odii, quod grandem inducit amaritudinem, & suspensionem. T. 4.122.

3 Filii diaboli, instigatores erant, vt postea essent accusatores. Blande interrogant, vt respōdeat, quo ex eius responsione possent accusare & lapidare. T.7.129. seqq.

4 Tulerunt lapides. Nunc expectat, alia vice fugit, vt omnes instruat. Dom. in Pass. num. 16.

45 Multa bona opera, &c. Continet eos, ne festinent, in tempore obductionis. Ita agere debes, cum ira excandescis, contine te. T.5.137.

Fer. 5. post Domin. in Passion. de conuersione Magdalen.

1 NEcessaria sunt peccatoribus huiusmodi exempla, ne spē deponamus, videntes, quomodo punierit Deus angelos: est amator hominum. T.1.19. seqq.

2 Ostenditur in hoc opere, Deum esse multum in misericordia. T.1.26.27.

3 Rogabat Pharisæus Christum, vt manducaret cum illo. Dies conuiuii erat Christo, peccatricem recepturo, cui nihil gratius, quā misericordias suas nobis impendere. T.2.239. seqq.

4 Vt manducaret. Non semper sunt damnanda conuiuia, quæ aliquādo sancta sunt, ad conciliandam charitatem. T.2.51.52. Et Christum nunc vides comedentem in conuiuio, nunc ieiunantem in deserto, vt omnes instruat. Dom.1. post. oct. Epiph. nu.1. Recubuit, ostendens, quam serio pertractādam salutem peccatricis assumebat. fer. 6. post 3. Dom. 1.2.

5 In ciuitate peccatrix. In ciuitatibus sunt grādia peccata, vbi dæmon duces habet, qui sunt mundus & caro, qui ita illius partes agunt, vt ipse se iam ad desertum receperit. T.8.11. seqq. In deserto est securitas. T.8.15. seqq. Rapit & extrahit Deus à ciuitate, quos vult saluare. T.8.21. seqq. Nō sinitur veritas ingredi ciuitatem, in qua tot sunt mala, quot expressit Deus per Oseam. T.8.32. seqq.

6 In ciuitate peccatrix, quæ peccata sua in oculis omnium dabat. Hoc maxime Deum prouocat. T.2.124.125.

7 Vt cognouit. Ne pœnitentiam differas, ne comprehendaris sicut Pharao in mediis fluctibus. T.2.474. Diabolus non expectat diem sequentem ad tentandum te, nesciens si in vita perstabis, quanto minus tu, &c. T. 1.232. seqq.

8 Stans retro: Habitu lasciuo dimisso, & mutato: immutatio enim habitus, necessaria est pœnitentibus. T.1.110. vsque 116.

9 Cœpit lacrymis, &c. Congruunt lacrymæ & tristitia pœnitenti. T.8. vsque 16. Et perstitit plorans, quæ incepit, & non finiuit, quia non quæcunq; lacrymæ sufficiūt, nec statim ab eis cessandum. T.1.13. seqq. Nec statim finienda est pœnitentia, vt cōuertatur homo ad stultitiam. T.1.42. seqq.

10 Stans retro. Conuiuantes non erubuit, inquit Gregorius, non confunditur ab iis, quæ confundere nō debent. Deus hoc suadet, ne confundaris ab iis, quæ non veram confusionem inducunt. T 4.153. cum præcedentibus & sequentibus. Hoc commune est peccatoribus honorem suum opponere, ne faciant, quod facere tenentur, quem non attendunt ad suos prauos affectus exequendos. T.4.150.

11 Lacrymis. Non excusat peccatum, sed accusat, vt veniam obtineat. T.1.24. Facit fructus dignos pœnitentiæ, non enim quiuis fructus pœnitentis sufficiunt. T.1.45. seqq.

12 Lacrymis. Vbi dolor est internus, signa externa illius apparent. T.1.112. Oportet exiccari ossa vt accipiant vitā spiritus Dei, ideo exprimendus erat humor per lacrymas. T.1.148.

13 Rigabat, extergebat, vngebat, obsequia grata pedibus Christi exhibens. Pedes Christi pauperes sunt, quibus per mundum discurrit. Qui vult veniam obtinere hos riget, extergat, & vngat, & deprecetur in muneribus. T.2.416. seqq. Ideo dicuntur pecuniæ redemptio animæ viri. T.2. 421. seqq. Et peccata sunt eleemosynis redimenda. T.2.422. Pœnitentia fructuosa, habeat secum comitem eleemosynam: defert propterea secum alabastrum, &c. T.2. 516.

14 Murmurat contra illam Pharisæus, hoc

hoc ipſo quod Chriſti obſequio ſe tradidit. fer.4.poſt.4. Dom.6.

15 Hic ſi eſſet, &c. Stultus Phariſæus, iudicans Chriſtum imperfectum, quia peccatricem recepit. Imo ex hoc perfectum ſe ille comprobat, quia in Deo idem eſt, eſſe miſericordem & perfectũ, & ex miſericordia comprobatur illius perfectio. T.4.249. ſeq.

16 Neſciebat Phariſæus, hunc præcipuũ triumphandi modum de inimicis. De quibuſdam triumphat Deus, expellẽdo & proiiciendo in ignem æternum, de aliis recipiendo illos blande: hic triumphus illuſtrior, per quem ſibi regnũ parauit. Inſipiens Phariſæe, quod regnum habuiſſet Chriſtus, ſi peccatores non reciperet? T.4.182. vſque 187.268.ſeqq.

17 Murmurat Phariſæus, tanta eſt enim Dei miſericordia, vt excedat omnẽ captũ. T.1.37.ſeqq. 18. Simon habeo, &c. Non patitur Deus, vt quis contra Sanctos ſuos obmurmuret. fer.4.poſt 3.Dom. Quadra. n.7.

19 Vides hanc mulierem? Vide excellentiam eleemoſynæ, quæ tanta eſt, vt per illã Deus ſe inducat, quaſi obligatus homini. Vnde maior eſt, quam poteſtas faciendi miracula. T.2.510.

20 Oleo caput meum, &c. Conſuetudo erat, vngere caput ad cõuiuia. T.2.126.127.

21 Vade in pace. Merito in pace dimittitur, quæ ſeipſam accuſarat, & punierat. T.1.30.ſeqq.

Fer.6 poſt Domin. in Paſſione, de concilio cõtra Chriſtum.

1 DVo coniuncta videmus in Euangelio, malitiam hominum, quæ completa fuit, & ad ſummum peruenit, & bonitatem Dei, quæ ſimiliter ad ſummũ peruenit. Hæc duo coniungũtur, vt intelligam⁹, dimiſſam inquitatẽ, cum cõpleta fuit malitia, ideoq; dimiſſionem iniquitatis nõ fuiſſe ex meritis noſtris. Dom.4. Aduent. nu.2.

2 Collegerunt ergo concilium contra Ieſum. Vide quomodo ſi ira non comprimatur, trãſit in odium: ideo comprimendam. T.4.203. præced.

3 Quid faciemus? Volunt occidere Chriſtum, quia ſigna diuina operatur. Quid lucidius Sole? Et obſcuratur vaporibus è terra aſcendentibus. T.4.33.

4 Eadem ſententia datur in cœlo, & conſilio Phariſæorum, & ibi eſt ſumma bonitas, hic ſumma malitia, ex diuerſitate intentionis. Eſt intentio, quaſi cor operis, ſi cor ſit feræ, feram conſtituit: ſi cor ſit hominis, conſtituit hominem. T.2.357.ſeqq.

5 Expedit, &c. Intentio examinanda eſt, nam ſæpe iniqua eſt, quæ videtur bona. T.2.385.ſeqq.

6 Expedit mors Chriſti ad multa, peculiariter, vt oſtendatur, quantum Deus odio habeat peccatum. T.2.184.185.

7 Quamuis Caiphas ſententiam protulerit à Deo decretam, non gratum exhibuit Deo obſequium, ſed grande commiſit peccatum, quia Deus illius intentionem metiebatur. T.2.360.ſeqq.

8 Collegerunt igitur. Expende notam illationis, quæ indicat, in quod perditionis barathrum peruenerint tandem, qui principiis non obſteterunt. Ne des locum diabolo. T.8.103.ſeqq. Ideo ſit naſus tuus, ſicut turris. T.8.202.

9 Videtur hoc concilium ſimile illi, quod vidit Michæas, ad iuſtitiæ diuinæ executionem congregari. Vide concilium Deo permittente congregatum, in quo quid de Chriſto agendum ſit, definiatur, vt diuinæ ſatisfiat iuſtitiæ. Et ſicut ibi, quibuſdam dicentibus ſic, aliis ſic: quod quidam diabolus dixit, omnibus placuit, ita & nũc, quod dixit Caiphas. T.7.197.ſeqq.

10 Tollent locum & gentem. Ecce cauſam mortis Chriſti, auaritiam. Multi dati ſunt in auro caſus. Balaam videt ſe male agere, & cadens apertos habet oculos, propter auaritiam, propter quam populum, quem videt & profitetur pulchrum, vult perdere. T.7.194.ſeqq. Trahit hominem, vt Deum ipſum interficiat. T.7.197.ſeqq. Eſt puluis, quo diabolus oculos linceos excæcat. T.7.198.

11 Moriatur. Verbo paſſiuo vtitur Caiphas, proferens ſententiam Spiritus ſancti, quia Deus non definiuit, vt Iudæi Chriſtum occiderent, ſed vt Chriſtus occideretur, & pateretur mortem. T.8.9.

3 Diem

2 Ne

2 Ne solicitus sis, poterit te Deus sustentare per quamcunque rem etiam per famen. T. 8.117. seqq. Qui pater tuus vocari voluit, vt videas illum totum relatum ad te, qui propter te, omnia produxit. T. 2. 322. seq.

3 Hæc omnia adiicientur vobis. Est Deus, qui non solum bona spiritualia, sed & temporalia largitur. T. 8. 195. Nec vult, vt cum tui perditione sibi obsequaris. Ideo etiam temporalia adiiciet. T. 5. 180. seq. Vide Dom. 4. Quadrag.

4 Iustitiam Regni cœlorum, cur vocet Christus opera bona. T. 4. 278.

Domi. 15. *Vide fer. 5. post 4. Domi. Quadrag.*

Domi. 17. post Pent. 1 Dilige ex toto corde, quia ipse te ex toto corde dilexit, qui omnia operatus fuit propter te. T. 2. 322. seq. Bene Sponsa dixit, Dilectus meus mihi, & ego illi. T. 2. 327. seq.

2 Mandatum primum, est diligere Deum: secundum simile est illi, quia oritur ex illo: etsi enim proximo nihil debeas, propter Deum teneris illum diligere. T. 5. 129. vsque 134.

Domi. 19. post Pent. Sine gratia, quæ vestis nuptialis est, nihil Deo est absolute gratũ, & potest dici opus sine gratia, Ichabod. T. 2. 300. seq. Non sufficit fides ad salutem, sed requiritur vestis puræ mundæque conscientiæ. T. 2. 297.

Domi. 20. post Pent. 1 Credebat Regulus, quod Christus suis se deberet diuitiis subiicere: ideo cum authoritate debet prædicator agere cum diuitibus. T. 2. 489.

Domi. 21. post Pent. 1 Hæc parabola congruit Hispanis, quorum peculiare peccatum est, non velle dimittere offensas. T. 4. 36.

2 Iussit venundari vxorem. Tunc vxores pleno iure ad viros pertinebant, quas emebant. T. 2. 244.

3 Duo vides in Rege: primo quod facile dimisit roganti: secundo quod facile ipsum condemnauit. Est Deus speculum, talis erga te se exhibens, qualis tu erga illum. T. 1. 29.

4 Facile dimittit, quia est benignus, & misericors, T. 1. 23. vsque 27. Eius misericordia omnem captum excedit. T. 1. 27. seqq.

5 Suffocabat. Quam diuerso pondere nostra & aliena ponderamus. Hæc etsi leuia, grauissima iudicamus, & suffocandum iudicamus proximum, propter leue debitum, illa etsi grauissima sint, iudicamus leuia, & quod ad vnum verbum sint dimittenda. Iniqui sumus æstimatores, ideo nobis interdicit Deus vindictam de offendentibus nos sumere. T. 4. 108.

6 Serue nequam. Grauius Deus leues punit offensas contra proximos, quam contra seipsum. T. 4. 114. cum præcedent.

7 Iustissime Deus non dimittit, non dimittenti, & recte id ostendit Sapiens, & egregie hæc parabola. T. 4. 137. vsque 144.

8 Sicut ego tui misertus sum. Patientia & remissio offensæ singulariter nos Deo similes facit, & quasi Deo æquat. T. 4. 252. seqq.

9 Peccata dimittuntur per orationem humilem. T. 4. 217. seq. Et quomodo non dimittentibus, Deus non dimittat. T. 5. 217. vsque 233.

Domi. 22. post. Pent. 1 Mutant isti studia tentandi, sicut Balaam situs, sed confusi in prioribus, confundentur in sequentibus. T. 7. 185.

2 Filii diaboli, cuius nerui ramificati sunt, vt ex hac vel ex illa parte capiãt. T. 7. 115. Primo instigant ad aliquid, vt inde occasionem accusandi sibi faciant, sicut diabolus facere solet. T. 7. 129. seq.

3 Istos Christus confundit, sic enim cum huiusmodi agere solet, vt illis illudat. T. 7. 10. seq.

1 Fimbra

S. Ioannis Euangelistæ.

1 S. Ioannes Euangelista, quomodo è vita discessit; descendens in sepulchrum. T.1.124. Martyr censeri debet. T.2. 370. seq. Eius sermo perpetuus erat de charitate, & dilectione fraterna.

Sanctorum Innocentium.

His pueris profuit Herodes magis odio, quam posset obsequio, vt in illo videamus thesauros grandinis. T. 5. 140. Seruiuit illis. T.5.143.

In Conuersione Sancti Pauli Apostoli.

1 Ecce retributiones Dei, pro quibus Dauid Deum laudandum prædicabat, pro offensis dare misericordias. T. 4. 173. seq. Est Christus botrus cypri, qui percussus & punctus, stillauit illud balsamum, Saule, Saule, &c. T. 4. 176. seq.

2 Hodie dies est gloria Dei, qui gloriam reputat parcere inimico & peccatori, & maiorem gloriam, maiori peccatori. T. 4. 182. vsque 187. Vide Dom. 3. post Pent. Potest Paulo applicari, quod dixit Deus per Isaiam, Durus es, &c. T. 4. 180.

5 Continuo Vide in festo S. Andreæ. 5. 6.

7 Nec mirum, quod tam cito Saulus se subiecerit, quia vox Dei est efficax. ibidem num. 5.

6 Quomodo profuit Saulo oratio Stephani. T. 4. 192. seq.

In Purificatione B. Mariæ.

1 Cur mulier, quę virum pariebat, immunda erat quadraginta diebus, quæ fœminam, octoginta. T. 1. 95.

2 Primogenita & pretiosiora Deus sibi offerri postulabat, ideo præcipuum, quod sibi vult offerri, est cor, & homo ipse: non sicut Cain. T. 2. 282. seq.

3 Cur cum primogenita offerebantur, dicebantur sanctificari, & quomodo ex eo quod aliquid Deo oblatum est, aliquam contrahit sanctitatem, ideo non prophanandum. T. 2. 392. seq.

4 Simeonem egregiis encomiis prædicat Spiritussanctus. Nullus maior præco virtutum Sanctorum suorum, quam Deus, qui ex alia parte ab ipsis exposcit, bona sua fieri in abscondito. T. 2. 342. vsque 350.

5 Iustus. Hoc primo supponendum, quia homo est iustus per gratiam, & hæc supponenda, vt opera sint Deo grata & meritoria. T. 2. 300. seq.

S. Matthiæ Apostoli.

1 Christus gratias agit Patri, pro his quæ in nomine suo fiebant. Non fuit fur gloriæ Dei. Quanto magis nos debemus Deo gloriam tribuere de bonis, quę facimus. T. 2. 187. Irascitur Deus contra illos, qui gloriam sibi accipiunt. T. 2. 192. seq.

2 Docuit Sapiens seruandum honorem, non faciendo aliquid, propter quod possit homo confundi. Tale est si non agit gratias pro beneficiis receptis. Ideo Christus gratias agit. T. 4. 154. Et si ille gratias agit, quia Deus reuelauit nobis mysteria sua, quanto magis nos? Gratias agentes Deo, inquit Apostolus, qui nos eripuit de potestate tenebrarum, &c.

3 Confiteor tibi, &c. Dei iudicia adoranda, non examinanda, & intelligendum, esse Sanctū quicquid facit. T. 4. 98. seq. Humiliter adoremus voluntatem Dei, quam quia Habacuc voluit inuestigare, se reprehendit. T. 4. 96. seq. Certum est, bonum esse, quicquid Deo placitum est. T. 2. 94. seq.

4 Reuelasti ea paruulis. Humiles sunt, qui percipiunt diuina mysteria. T. 5. 121.

5 Venite post me. Quam diuerso modo se habet Deus nunc, & quando dedit legem Moysi, qui exterritus fuit. T. 5. 91. seq.

6 Bene potes accedere ad eum cum fiducia, qui sedet in throno misericordiæ, excedente omnem captum. T. 1. 35. seq. Accede ad eum, vt quiescas aliquando, tibique prouideas sicut Iacob. T. 2. 462. seq.

7 Bene dicitur Deus Amator hominum, qui Angelos peccantes proiecit, homines peccantes ad se trahere vult. T. 1. 19. seq.

8 Onerati estis. Peccatorum pondus est grauissimum. T. 1. 4.

9 Reficiam vos. Per pœnitentiam omnia restituuntur. T. 1. 52. 53.

10 Tollite iugum. Tota lex seruanda est, qui offendit in vno, fit omniū reus. T. 2. 258.

11 Discite

In Assumptione B. Mariæ.

1 MArtha excepit Christum. Multi dicent, se optare similes esse Marthæ, excipientes Christum. Excipe pauperem & Christum excepisti. Vide Abraham, & Macedones. T.2.522. vsque 530.

2 Maria sedebat audiens. Id est serio & ex professio audiebat. T.1.136. T.4.124. Et audiens Dominum, non famem sentiebat, nec cibum curabat. Dei collocutio sustentat, vt famem quis non sentiat. T.7.97.

3 Soror mea reliquit, &c. Ociosam se vocari audit Maria, nec conturbatur, non enim cor nobile propter quoduis verbum contumeliæ conturbari debet. T.4.120.

S. Bartholomæi Apostoli.

1 CHristus orat, electurus prædicatores, oret populus pro illis. T.1.85.86.

2 Grande beneficium, dare prædicatores, qui sint quasi nubes, pluentes, latomi dolentes lapides. T.1.74. vsque 78.

3 Orat Christus, docens, oportere orare in negotiis grauibus, egemus enim diuino fauore, ad tentationes vincendas, & res recte gerendas. T.8.42. Sic orauit Iacob. T.8.55.

4 Elegit Christus Apostolos, qui viri essent probatæ sanctitatis, & seme sanctum, quos ideo singulariter diabolus persecutus fuit. T.8.71. seq.

In Decollatione S. Ioannis.

1 QVid mirum, quod Deus dimittat Ioannem in manu Herodis, quem seipsum dimisit in manu dæmonis, & ministrorum eius. Id tamen fit in bonum. T.7.163.

2 Arguebat Ioannes Herodem. Difficile & pene impossibile est, huius homines arguere. T.1.117.118.

3 Non licet. Bonus prædicator, qui os aperit. T.1.87.88.

4 Pete à me. O iniquum hominem, qui non solum peccat, sed sui incœstus videtur trophæum facere, inducens puellam saltantem, quæ illum manifestabat. T.2.124.125.

5 Quamuis dimidium Regni mei. Grandis promissio videtur, sed maior est Dei pollicitatio erga nos. T.2.167.

6 Multa faciebat Herodes audiens Ioannem: qui huiusmodi monitiones irridet, & non deiicitur nisi per lapides limpidos. T.2.303. seq.

S. Matthæi Apostoli.

1 DE efficacia vocationis Domini, ad quam Matthæus continuo surrexit, in festo S. Andreæ.

2 De conuiuio, quod fecit Matthæus, de murmuratione Pharisæorum. Dom. 3. post Pentecost. Et de Zachæo. 2.

S. Michaelis Archangeli.

1 REprehendit Christus Apostolos, faciens ventis pondus. T.1.160. Necessariam autem dicit humilitatem, sine qua, nulla perfecta virtus consistit. T.1.58.59. Est superbia omnib. odibilis, & vere extranea esse debet à natura hominum. T.1.202. Multo magis pauperum piscatorum, ideo illos reuocat, vt seipsos cognoscant, sicut Sponsam. T.1.199.200.

2 Lucifer voluit esse fur gloriæ Dei, ideo punitus. T.2.187. seqq. Nam irascitur valde Deus contra fures gloriæ suæ. T.2.192. seq.

3 Quomodo Angelus peccauerit per superbiam, apperens similis esse Deo, & quomodo nos debemus curare, esse similes in humilitate. T.4.250. seq.

4 Cuique homini datur peculiaris Angelus ad custodiam, & prælatis duo, & singulis Prouinciis singuli; similiter & dæmones. T.8.148. seq. Quomodo Deus nos munit Angelorum custodia, patet in historia Iob. T.8.62. seq.

5 Si Angelis peccantibus non pepercit, vide ne tibi parcat. T.1.19. seq.

6 Si manus tua, &c. Quomodo hæc sit hyperbolica locutio. T.4.282.

S. Lucæ Euangelistæ.

1 GRande beneficium Dei, mittere plures prædicatores. T.1.77.78.79. seq.

2 Ante faciem suam: vt considerarent se positos ante oculos Domini. Ita debes te considerare ante faciem Dei. T.2.379. seq.

3 Roga-

3 Rogate. Bonum est ipsius messis, vt mittantur messores, ideo dominus messis rogandus. T.1.83.seqq.

4 Ecce ego mitto vos. Seipsum supponit, vt tali fundamento nixus, non timeant agere quod præcipit, multo magis, quam serui Absalom. T.4.85.seqq.

5 Sufficit, quod Deus aliquid dicat, vt statim sine cunctatione obedias, magis quam regibus terræ. T.4.75.seqq.

6 Ecce ego mitto. Hoc ipso intelligite, quod potentes, nam Deus mandans aliquid agi, dat potentiam ad illud. T.5.66. Silete, inquit Propheta, à facie Domini, melius quam à facie Salomonis, &c. T.5.147. vsq. 153. Potentes illos facit, verbi sui virtute, vt totum orbem subiiciant, & incedant inter lupos, sicut firmat cœlos & fulgura. T.8. 49.seq. Roborat verius quam Circes. T.8. 44.45.46.

7 Ecce ego. Victoria Euangelii ex Deo est, quia Deus mittit. Virga Moysi deglutit omnes virgas Magorum: est Euangelium virtus Dei. T.9.187.seq.

8 Ecce ego. Hæc ratio est, cur illos teneris audire, & revereri, quia mittuntur à Deo: etiam si ministri sint impii. T.5. 135. 136.

9 Sicut oues. Non eos munit hasta & gladio, sed mansuetudine ouium & patientia, quæ est fortitudo fortium Israel. T.4.156. seqq.166.

10 Pax vobis. Ipse est pax nostra. Iam decretis euacuat mandata. T.5.88.seqq. Non est terribilis, sicut in datione legis, sed pacem offerens. T.5.91.seqq. Antiqua lex erat militia. T.5.85.seqq. Euangelica, pax: hanc offert. T.5.88.

11 Regnum cœlorum. Ecce tempus veris, flores iam apparent: vnde properandum, dicit ad Sponsam. T.5.5. Quam iam amicam vocat. T.5.7. Nunc primo auditur regnum cœlorum. T.5.40. Iam impletum est tempus. T.5.86.

SS. Symonis & Iudæ Apostolorum.

1 HOc est præceptum meum. Sine charitate non prosunt cætera ad vitam. T.4.38.seqq.

2 A Deo ipso requirenda erat lex, quæ ad vitam duceret, sicut columna nubis. T.4. 68.seqq. Hanc tradit, dicens: Hoc est præceptum, &c. Dulcis & rectus, dat præceptũ dulce & rectum. T.4.71.seqq.

3 Legem Dei nulla abrogat consuetudo: si enim ita esset, nullum iam de dilectione præceptum extaret. T.4.34.seqq. Ideo Deus firmum præceptum statuere volens, seipsum supponit tanquam fundamentum. T.4.48 seqq. Vide an te illius fatearis seruum & subditum. T.4.88.seqq.

4 Ore proprio præcipit & loquitur, vt tuam expendas obligationem. T.4.90.seq.

5 Vult, vt homo omnium corda sibi subiiciat: id autem nullo modo fit potentius, quam dilectione, quæ etiam summos inimicos subiicit. T.4.273.seqq.

6 In hoc Christus, se verum Deum ostendit, quod leges suis cultoribus statuit. T.5. 10.seqq. Ædificauit suam rempublicam suo peculiari lege & regula. T.5.21.seqq. 255.seqq. Fideles suos tanquam fasciculum ligat lege amoris. T.5.21.seq.

7 Cur abrogata veteri lege, legem nouam promulgat. T.5.1.2.3. Adiicit manum suam secundo, vt dixit Isaias. T.5.4.

8 Euangelica lex, non est contraria veteri, vt Manichæi contendebant, quamuis altiora præcipiat. T.5.27.seqq. Lex Pædagogus fuit ad Christum, qui tanquam magister est audiendus: dicens, Hæc mando vobis. T.5.38.seq. Lex Scripta erat in lapidibus, Euangelium in corde; primum quod mouet cor, est amor, ideo, Hæc mando vt diligatis. T.5 43.44.

9 Cur præceptum dilectionis proximi, vocet suum, & non præceptum dilectionis Dei. T.5.9.

10 Nullus ei similis in legislatoribus: id præcipit, quod omnibus est possibile. T.5. 64.seqq.70. Hinc patet iugum illius esse suaue, quod vnico verbo instauratur: antiqua lex erat grauis. T.5.82.seqq. Ideo dicitur illa, militia, completa per Christum. T. 5.85.seqq. Legem mandatorum breui decreto euacuat. T.5.88.seqq. Lex antiqua, terribilia imponebat, noua suauia. T.5.91. seq.

11 Qualis legislator, talis lex. Vnde leges diaboli graues sunt, lex Dei suauis. T.5.96. Hoc vexillum, quod militibus suis erigit, dilectio. T.5.175. Ex dilectione examinat filios legitimos. T.5.197.seqq.

12 Hæc mando vobis, quos in suprema arcæ parte constitui, vt diligatis. T.5.127. seq. Nouum populum, noua lex decet: hæc est lex amoris. T.5.187. seqq. Nunc facit Nunc facit abbreuiationē inundatem iustitiam. T.5.193.

13 Hæc mando. Ecce rationem cur teneris diligere, quia ille tibi præcipit, cui totum tuum amorē debes. T.5.129. vsq; 134.

14 Dicere possumus, quam pulchri pedes, &c. Sed non omnes obediunt Euangelio. Vnde singula præcepti verba sunt expendenda: primo est vnicum, Hoc: secundo obligat, Præceptum; tertio est diuinum, Meum; quarto inducit modum, Sicut dilexi vos. T.5.119.seqq.

15 Sicut dilexi vos. Homo desiderauit esse similis Deo per malum medium: ecce medium bonum, quo id consequaris. T.5. 242.seqq.259.seq.

16 Sicut dilexi vos. Amor verus est, qui habet opera, qualis amor Christi. T.5.47.seq.

17 Præceptum meum. Sufficit hoc audire, vt opere compleas, nam sermo illius potestate plenus est. T.4.46.seq. Cuius simplici voci obediunt venti & mare. T.4.79. seq.

18 Sicut dilexi vos. Charitas patiens est, &c. Ignis ardens in aqua. Hæc est natura amoris, quo dilexit nos. T.4.45.seqq.

19 Sicut dilexi vos. Dilexit pure propter Deum, qui in nobis nihil inueniebat dilectione dignum; quæ dilectio est supremi meriti, vt patuit in Abraham. T.4.130. Quam tenuit S. Stephanus. T.4.130.seqq.

20 Sæpe homo, ne præceptum dilectionis custodiat, obiicit causam honoris, cum agitur de diligendo inimico, qui id vbi deberet obiicere, non obiicit. T.4.150. Et vere non est contra honorem, quem Deus non vult, vt profundas. Imo non vult, vt facias aliquid, quod confusionem vere possit inducere. T.4,153. seqq. & præcedent. Vide Christum, qui supremum honorem reputauit diligere inimicos, T.5.201. vsque 207.

21 Deus est Pater, qui illius se reputat filium, debet illum imitari. Ioseph roborauit brachia sua per manus potentis Iacob. Vide quid fecit Christus, T.4.214.T.seqq. Et vere nihil magis nos similes Deo reddit, T.4.252.253.

22 Si mundus vos odit, &c. Mundus est dux quidam diaboli. T.8.15. Et persequitur Christi discipulos, diaboli enim sagittæ in nauibus piscatorum. T.8.29.36. Elegit Apostolos Christus, semen sanctum, quos totis viribus persequitur diabolus, & mundus. T.8.71.seqq.

In festo omnium Sanctorum.

1 DVo hodie proponuntur, Euangelica lex, & sanctorum exempla: sicut labrum aqua plenum, circumdatum speculis, ad ostendendam legem, & possibilem obseruantiam illius. T.4.188. seq. Si lex videtur aspera, pone pānos veteres. T.4.170.

2 Adimplet, quod dixit per Isaiam, nouas leges à Domino promulgandas. Nunc manum adiicit, vt antiqua purget, & noua promulget. T.5.4. Nihil magis nouum, quam nomen regni cœlorum. T.5.4. Apparent nunc flores in terra nostra. T.5.5. Transiit hyems, &c. T.4.25.seqq.

3 Nouas leges cultoribus suis statuit, docens vtilia. T.5.10.seqq. Assumit primo reparandam legem, quam impietas Pharisæorum corruperat. T.4.31.seqq.

4 Cum sedisset. Complet, quod dixerat Malachias, sessurum, vt conflet & mundet argentum. T.4.1.seqq. Sedet, ostendens serio quæ nobis congruunt, se assumere pertractanda. T.1.136. Et quod non transcursim nostra agit, sicut nos sua. T.2.235. Et quod lætatur benefaciens nobis. T.2.238. seqq.

5 Cum sedisset, accesserunt, &c. Differenter nunc quam antiquitus legē promulgat. Tunc, etiam Moyses ipse fuit perterritus. T.5.91.seqq. Iam Magister sedet in cathedra, cōfluamus ad audiendum eum, melius quam Salomonem, aut Pythagoram, & sileamus ad illius vocem. T.5.147.vsq; 153.

In Commemoratione Defunctorum.

Vide

Vide Fer. 5. post Dom. 4. Quadrages. & Tracta. primo, Parte secunda, per totam.

In Communi vnius Martyris. Nisi granum frumenti.

1 NEcessariam carnis mortificationem docet Christus in typo grani frumenti. Vt spiritus viuat, caro mactanda est, quæ milites contra spiritum exhibet. T. 2. 23. seqq. Nisi mortificata carne, non viuit spiritus: & tanta est vita spiritus, quanta fuerit carnis mortificatio. T. 2. 65. vsq; 69.

2 Nisi granum, &c. Non vult sacrificium, nisi mortui animalis. Debet homo mori vitæ carnali, vt viuat. T. 2. 120. T. 4. 111. Debent oculi fidelium, illuminati esse, vt videant in morte vitam, sicut Macedones, qui ideo iu tribulationibus gaudebant, qui sicut in paupere videbant Deum, ita vitam animæ in mortificatione corporis. T. 2. 523. seqq.

3 Homo baptizatur, vt vitam veterem deponat, imitans Christum, qui fuit granum, perdens vitam, &c. T. 5. 31. seqq.

4 Mortuum fuerit. Grandis debet esse mortificatio, ne diabolus illam irrideat. T. 2. 56.

5 Quomodo iubet odire animam suam, qui præcipit amare inimicos. T. 5. 45. 46.

6 Vide sequens Euangelium: Si quis vult, &c. De abneganda & mortificanda propria voluntate.

Si quis vult venire post me.

1 SI quis vult, &c. Christus in superficie offert crucem, sed sub ea vitam æternam è cōtra diabolus. T. 8. 185. seq. Qui est grandis pictor, offerens quæ in superficie bona videntur, & mortem intra, se continent. T. 8. 118. seq.

2 Ponit Christus filios suos doctos à Domino, & sternit per ordinem lapides, docens tria agenda, abnegare se, tollere crucē, & sequi ipsum, contra tria perditionis media, concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiā vitæ, T. 7. 32. seq. Viam trium dierum imponit sacrificantibus. T. 2. 5. seqq.

3 Desolat Christus linguam maris Ægypti, ostendens viam veram ad beatitudinē. T. 5. 159. seqq. Nos in nouam rempublicam transferens, docet nouos mores tenendos, & gloriādum nobis in cruce. T. 5. 162. seqq. 187. vsque 259.

4 Nouam religionem instituit Christus, & illam professuris exponit, quænam profiteri debeant. Compeditus est Christianus, & cruce onustus incedere debet. T. 5. 167. seqq.

5 Duo requiruntur ad vincendum dæmonem, humilitas & carnis mortificatio. Hæc duo commendat: humilitatem in abnegatione voluntatis, mortificationem, in cruce portanda. T. 1. 54. 57. 61. vsque 73. Et duo sunt ad salutem necessaria, vnum ex parte Dei, alterum ex parte tui. Hoc quod ex parte tui Christus exponit nunc, quid sit. T. 2. 57. seqq.

6 Lex quam Christus nobis intimat, necessaria est, sed difficilis: exentera tamen piscem hunc, qui est ad salutem. T. 4. 71. seqq. & pete lumen à Deo ad intelligendum. T. 4. 68. seqq.

7 Vult. Voluntatem petit, qui spiritum quærit in recte factis. T. 2. 278. seqq. Cuius defectu repulit sacrificium Cain. T. 2. 282. seqq. Et acceptauit opera Macedonum. T. 2. 289. Non prosunt, quæ facis, nisi te abnegaueris.

8 Voluntatem primo respicit. T. 2. 351. Secundum illam præmiat. T. 2. 351. vsque 378. Eradicādum primo iniquum germen propriæ voluntatis, & abneganda voluntas, vt plantentur germina fructifera, per sequelam Christi. T. 4. 23. seqq.

9 Abneget. Abneganda est primo propria voluntas, & estimanda coram Deo. T. 2. 294. Nisi primo subdideris voluntatem tuā Deo, non passum dabis, ad beatitudinem: & dum tuam sequeris voluntatem contra diuinam, per peccatum, opera tua dicentur Ichabod, sedebisque in tenebris. T. 2. 300. seqq.

10 Deo id præcipue placet, in quo non nostram, sed suam agimus voluntatem; totaque ratio agendi, est illius voluntas: ideo sacrificium Abrahæ fuit gratissimum. T. 4. 130. 131.

11 Est iam tempus veris, & putandi affectus propriæ voluntatis. T. 4. 25. seqq. Et ædifi-

Vide in Euangelio, Videns turbas, in festo omnium Sanctorum.

In Communi unius Confessoris. Sal terræ.

1 DOctores necessarii sunt, vt discamus benefacere. T.1.74.seqq. Et grande Dei beneficium, Doctores dare. T.1.76.77.78.83.seqq.

2 Sal terræ. Pungere debet prædicator, & loqui in apertione oris. T.1.87.

3 Maxime Christus suos honorificat, quibus suamet dat epitheta, & vult Sãctos suos summo honore affectos. T.5.155. vsque 158. Ipse est, qui Prælatos & Principes constituit. Mentitur diabolus, dicens, se esse, qui dat potestates. T.8.195.seqq.

4 Christus magis laudandus quam Prometheus, qui veram sapientiam è cœlo hauriens, hominibus tradidit, quibus constituit magistros, qui sint lux mundi. T.2.453.

5 Prius sal, deinde lux, nam prędicator primo debet esse in se Sanctus, & ea facere, quæ postea docturus est. T.7.54.seqq. Habeat conformitatem operum & sermonũ. T.2.1.

6 Viros exploratæ sanctitatis in Ecclesia sua voluit Christus constituere, quorum virtus corripiat insipientes, quos propterea diabolus vehementer persequitur. T.8.71. seqq.

7 Lux mundi: Vt ostendant hominibus, non vera esse bona, quæ diabolus, tanquam talia proponit. T.8.177. Ne decipiat malæ artis pictura. T.8.188. Et denudent alienigenam. T.8.191. seqq. Et ostendant vera bona sub laboribus & cruce. T.8.184.

8 Sic luceat. Quomodo in virtutum operatione debeat contendere soli Deo placere, & cur iubet opera eoru u videri, quæ in abscõdito fieri mandat. T.2.310.seqq.314. seqq.316.vsque 321. T.4.278. Quid prædicator intendere debeat, T.1.81.82.

9 Magnus vocabitur. Eximia est dignitas prædicatorum & Doctorum. T.1.80.seqq.

De Talentis.

DEdit illis bona sua. Mirum est, quod Deus, omnia sua credat nobis, & nos nec nostra minima credamus ei. T.2.521.522.

Sint Lumbi.

1 CArnis nostræ passiones sunt adiutrices diaboli: ideo præcingendæ. T.8.87.seqq. Præcingendi lumbi per ieiunium & carnis mortificationẽ. T.1.66.68.

2 Lucernæ in manibus. Te reputa similem ei, cui iam expiranti, lucerna ponitur in manibus, vt mors in te operetur. T.1.122. seqq. Esto similis expectantibus dominum suum: hoc in mente tua statue, & sede in loco tuo, sicut Iob. T.1.132. vsq; 137. sit tibi quotidianus vsus moriendi. T.1.213. seqq.

3 Nescis quando veniet Dominus. Venit sæpe mors sine manibus, & inuaditur homo, quando magis securum se credit. T.1.155. & comprehenditur sicut Pharao. T.2.474.seqq.

4 Sint lumbi præcincti: id est, carnis concupiscentiæ. T.7.89. Fortitudo inimici, in lumbis est. T.7.87. vsque 95. Vnde præcingendi sunt lumbi mentis. T.7.95. & faciendum, quod Gedeon. T.7.76.

5 Militibus congruunt, præcinctus lumborum, & vigilia: & magis nobis, qui habemus aduersarium, contendentem nos præoccupare. Ideo oportet semper esse in procinctu. T.8.76.seqq.80.seqq.

6 Ad bellum corporale, milites cingunt vestes, ad spirituale cingendi lumbi & carnis affectus, & excauãda terra. T.8.58.seqq. Vide verbo Ieiunium.

7 Ad vincendum inimicos, necessarius est Dei fauor, sed ex parte nostra etiã præcingendi sunt lumbi. T.2.57.seqq. T.8.61. seqq. Nam caro nostra milites exhibet diabolo. T.2.23.seqq. & sicut ex carnis soluta lasciuia, omnia mala consequi, docet Scriptura. T.2.32.seqq. ita ex eius compressione omnia oriri bona, intelligendum est.

8 Carnis compressio occludit viam inimico, volenti nos perdere. T.7.37. vsq; 42. operit animam, ne lædatur. T.45.47. Et hæc compressio disponit ad lucernam tenendam, nam per illam mens illustratur. T.2.65. vsque 81.

9 Comprimendæ sunt radices peccatorũ, & præcingendæ circulo ferreo. T.2.95.seq.

Et ve-

TERTII INDICIS FINIS.

TRACTATVS PRIMVS, DE QVADRAGESIMA, ET CINERE, PRÆAMBVLVS AD SECVNDVM, QVI ERIT, DE IEIVNIO, RECTA AD DEVM INTENTIONE, ET THESAVRIZANDO IN cœlo, de qua re ſic loquitur Chriſtus Dominus apud Sanctum Apoſtolum & Euangeliſtam Matthæum.

Matth. 6.

Cùm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, receperũt mercedem ſuam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito: & Pater tuus, qui videt in abſcõdito, reddet tibi. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt, & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo, vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

TRACTATVS PRIMI ARGVMENTVM.

QVoniam hęc ſacra lectio Euangelica, in qua Chriſtus Dominus agit de ieiunio, recta erga Deũ intentione, & theſaurizatione in cœlum, ab Eccleſia ſancta proponitur die celeberrima, qua ſolemne Quadrageſimæ ieiuniũ cunctis fidelibus indicit, & ſalubri cineris aſperſione eoſdem afficit: antequã ad illius accedamus tractationem, præmittendum cenſuimus tractatum primum, qui ſit de Quadrageſima & Cinere. Hic autem in duas partes diuiditur: in quarum prima expenduntur rationes

tiones sacræ Quadragesimæ instituendæ: in secūda tractantur causæ & vtilitates aspersionis Cineris, quæ huic sacro tempori dat principium. In prima parte hæc exponuntur:

§.1. *Quadragesima præsignata fuit in antiquo Expiationis festo: aptè propterea instituta, vt semel in anno peccatis expiandis omnes intendant, in quo semel saltem, sicut Absalom cæsariem tondeant.*

§.2. *Qui hoc tempore non se affligit, periturus dicitur, quem Isaias desperatum descripsit.*

§.3. *Festum Expiationis cum tristitia est celebrandum, quam peccatori congruam, ostendit sacrificium sine oleo offerēdum.*

§.4. *Grandem planctum peccatori necessariū, ostendunt Ezechias, David, & Paulus.*

§.5. *Non credat peccator, statim post quasuis lacrymas certissimè sibi dimissa peccata; qui ideo iubetur sacrificiū sine thure offerre.*

§.6. *In die Expiationis imponebat Deus simul affligi & festum agere, & nunc similiter plangere, & lætos nos exhibere.*

§.7. *In Festo Expiationis spem veniæ dabat Deus peccatori, maiorem nunc facit, quamuis velit illum, cinerem vocari.*

§.8. *Per cinerem aptus redditur peccator ad Dei misericordiam, qui benignus dicitur, quòd superabundat eius gratia, vbi abundauit delictum.*

§.9. *Benè dicitur Deus misericors, patiens, præstabilis super malitia, vt spem veniæ peccatores concipiant.*

§.10. *Grandem spem excitat in peccatoribus, cùm dicitur Deus præstabilis, aut pœnitens super malitia.*

§.11. *Quadragesima instituta est ad peccatorum vindictā, in qua datur locus præuentioni: si illam de se ipso sumat peccator, diuinam effugiet.*

§.12. *Deum exhibet Propheta paratum ad recipiendos peccatores, cuius thronus misericordiæ & gratiæ ostēsus fuit sapphirinus, excedens omnium captum, & mentem.*

§.13. *De peccatorum remissione sit homo solicitus, propter suæ pœnitentiæ infirmitatem, & grandem stultitiam.*

§.14. *Fructus dignos pœnitentiæ agere debet peccator, & cōuerti in ieiunio, fletu, & planctu, scindens cor, non vestimenta.*

§.15. *Instituitur Quadragesima, quasi annus Iubilæi, in qua peccator, qui se suaq; vendidit, recuperet omnia.*

§.16. *Inducitur Quadragesima, vt quiuis intelligat, adesse iam tempus animæ reædificandæ.*

§.17. *Ad firmiter reædificandam animam duo supponenda docet Ecclesia, ieiunium per lectionem Euangelicam, & humilitatem per cærimoniam cineris.*

§.18. *Abstinentia & humilitate militē Christianum munit Ecclesia, per quas gulā & superbiam, duos generales dæmonis duces deijciat.*

§.19. *Insigniores victorias diabolus per gulam & superbiam comparauit: ideo Ecclesia singulariter ieiunium & humilitatem commendat.*

§.20. *Potentissimus dæmonis dux est gula, quā Nabuzardan expressit, contra quam ieiunio muniendi sumus.*

§.21. *Supremus dæmonis dux est superbia, contra quam Ecclesia cinerem fronti, tanquam lapidem cōtra Goliam imprimit.*

§.22. *Ieiunio & cinere muniendos, docuit singulariter sancti Iob historia.*

§.23. *Instituta est Quadragesima, vt discamus benefacere: quod nisi discamus, nescimus.*

§.24. *Sicut Salomon constituit latomos, lapidibus dolandis ad templum: ita Ecclesia in Quadragesima prædicatores, quibus tanquam cœlum nubibus operitur.*

§.25. *Quadragesima constituitur, vt prædicatores describāt in cordibus peccatorum ciuitatem Ierusalem stylo Euangelicæ prædicationis, sicut Ezechiel in latere.*

§.26. *Prædicatores initio Quadragesimæ se disponant, vt illis Deus verba opportuna subministret, & pro illis oret populus.*

§.27. *Hoc Prædicatoribus cum Paulo optandũ, & à Deo postulandum, vt detur illis sermo in apertione oris.*

§.28. *Instituitur Quadragesima, vt sit tempus messis & vindemiæ Christianæ, in qua fideles colligant, quæ in horreo mentis, & cellario sordis retineant.*

§.29. *Instituitur Quadragesima, vt fideles ad Pascha se disponant, & quadraginta dierũ tempore peccator formetur ad vitam, sicut fœtus in vtero.*

§.30. *Numerus Quadragenarius, dicitur sacratus, quem singulariter Moyses seruauit, tres Quadragesimas integrè ieiunans, & Elias subcinericio pane roboratus.*

§.31. *Quadragesimam Apostoli constituerunt ex Christi Domini præscripto, potius illius promulgatores quàm institutores vocandi.*

§.32. *Saltem ex Ecclesiæ precepto ad Quadragesimale ieiunium tenemur; quod qui dubitat an possit perficere, sacerdotis iudicium requirat.*

§.33. *Conuenienter Quadragesima à die Mercurij incipit, qui faustus iudicari debet, antiquitusq; solemni ieiunio erat toto anno sacratus.*

SECVNDA PARS TRACTATVS, DE CÆRImonia Cineris.

§.1. E*cclesia tanquam altera Rebecca cinere aspersos, quasi senioris fratris vestibus indutos, coram Deo introducit, misericordiæ benedictionem obtenturos.*

§.2. *Habitus immutatio necessaria ad veniã iudicatur ab Ambrosio, quã Deus ipse Israëlitis supponendam cõstituit, ostenduntq; Iob, Iudith, & Esther.*

§.3. *Vt arguat Ecclesia obduratos, iuxta consilium Iob, ducit ad congeriem mortuorum, ex qua cinyphes pungentes oriri, experti sunt Dauid & Saul.*

§.4. *Procurat Ecclesia, vt mors veniat super peccatores, & in eis operetur, quod desiderabant Dauid & Paulus.*

§.5. *Sulphureum puluerem applicat Ecclesia ad euertendum peccatorem, cui mortis sententiam exhibet scriptam, quasi irreuocabilem.*

§.6. *Ad reuincendos inimicos, consuluit Sapiens recurrendum ad proprium locum: quem esse sepulchrum ostenderunt Dauid & Abraham.*

§.7. *Inuictum athletam se exhibuit Iob, qui spiritum potestatem habentis superaturus, ad locum suum se recepit.*

§.8. *Quæ Iob fecit sedens in sterquilinio, strategemata fuerunt miranda, & quasi validus equus cinerem excauans, vires è terra extraxit.*

§.9. *Etsi ex fabula Antæi, gentiles doceãt, terram matrem esse cunctorum, quæ vires præstat contingentibus eam; verius id docent Sacræ Scripturæ.*

§.10. *Sub aqua condũtur baptizati, & in terra tanquam in loco apto ad vincendũ constituuntur, quem Iob vt vinceret, elegit.*

§.11. *Vt Germanici cor ab igne penetraretur, theriaca fuit aspersum: ita cor nostrum cinere, qui sanguisugæ auiditatem eneruat:*

§.12. *Spiritum hominis auferre procurat Ecclesia per cinerem, vt introducatur spiritus Dei.*

§.13. *Magister de cœlo Christus, de cœlo loquitur: magister de terra homo, de terra loquitur: quod Dauid iudicauit necessarium.*

§.14. *Aptè constituitur magister, qui doceat homines, quod homines sunt: id est, aceruus omnium miseriarum.*

§.15. *Insensati Moabitæ & extructores turris Babel, terreo nixi fundamento, quos consumendos ostendit statua Nabuchodonosor.*

§.16. *Hominem diuino genere ortum, de terra produxit Deus, ventis pondus inijciens, & inter medios cleros constituens.*

§.17. *Adæ dedit Deus virtutem continendi omnia per puluerem, & vestes ex animalibus mortuis, & hæc apta cineris definitio; Virtus continendi omnia.*

§.18. *Meditatio est animæ necessaria, à qua illius robur & pulchritudo procedit, sicut ex capillis robur Samsonis, & pulchritudo Sponsæ.*

§.19. *Vtiliorem omnium esse mortis meditationem docuit Dauid, cuius defectu in peccatis pacificè perseuerant iniqui.*

§.20. *In conflatorio mentis mortis imago construenda, quæ solo conspectu sicut serpēs æneus veri serpentis venenum eneruet.*

§.21. *Ex ære fuit serpens, vt permanentior esset eius figura; debet enim iuxta Salomonem, mortis imago esse perpetua in oculis.*

§.22. *Timorem mortis diabolus auferre conatur, sed in adiumentū memoriæ Ecclesia cinerem applicat.*

§.23. *Suadent Christus in Euangelio, & Ecclesia in cinere, vt in cœlum & terrā mittas anchoras, ne pereas sicut Tyrus.*

§.24. *Triumphatores docuerūt, puluerem memoria retinendum, melius tamen Elisæus agens cum Naaman.*

§.25. *Nomen hominis Deus ipse imposuit, quo significabat, quem ita vocabat, totius mundi continere miserias.*

§.26. *Prisci nomina imponebant filijs cùm nascebantur, per quæ illorum sortem exprimerent: melius Deus expressit, illi quem creauit, Hominis nomē imponens.*

§.27. *Sicut Theologi definiunt Deum, quòd est vniuersa perfectio; ita Dauid hominē, quod est vniuersa vanitas.*

§.28. *Sicut definitur Deus per negationem exuperantiæ omnium perfectionum; ita homo per negationem exuperantiæ omnium imperfectionum.*

§.29. *Considerans te ipsum, sapiens euades, vt Iesus Sirach, idq; faciendum imposuit Sponsus.*

§.30. *Meritò iurat Deus, quod detestatur hominum superbiam, quæ non est creata nationi hominum.*

§.31. *Primò dicitur homo puluis ratione materiæ: quod tonsio capillorum Samsonis explicat.*

§.32. *Ad imaginis modum pertrāsit homo, qui etiam viuens socius & frater cineris vocari potest, sicut idola ab Esaia.*

§.33. *Secundò dicitur homo puluis propter certitudinem euentus, quem Deus expressit, quasi catenas ferreas inijciens.*

§.34. *Voluit Deus, vt homo iam se mortuum cogitet, quod faciebat Paulus, faciendum hortatur Ambrosius, consuluit Sophar.*

§.35. *Vnctus fuit Dauid in regem in sepulchro, vt tunc se reputaret mortuum, quando rex constituebatur.*

§.36. *Tertiò dicitur homo puluis, quia statim futurus est puluis; breuis enim est illius vita.*

§.37. *Scriptura melioribus hieroglyphicis declarat vitæ humanæ breuitatem, quàm Philosophi, qui quod bene dixerunt, ex illa furati sunt.*

§.38. *Deus mortem instantem exponit, vt corrigamur: diabolus distantem, vt pereamus, sicut ciues Hai & Beniaminitæ.*

§.39. *Dæmoni illudes sicut pisces ceto, si fias propinquus terræ, quæ mulierem cœlestem adiuuit.*

§.40. *Diabolus vt perdat, non expectat tempus futurum, quia incertum; minus tu securitatem debes tibi promittere, cuius mors non tardat.*

§.41. *Quartò dicitur homo puluis, quia ab instanti, quo incipit viuere, incipit mori, vt Augustinus demonstrat.*

§.42. *Vita præsens, verius dicitur mors defluēs, vnde videntur admirari angeli, quod talem homines vitam agant.*

§.43. *Decreuit Deus, hominem in puluerem conuertendum, ne vltra magnificet se super terram, quem inter duos puluerēs conclusit.*

§.44. *Quod semel in Sodomis ignis egit, quotidie in nobis mors operatur, & de quouis dici potest, quod de tēplo Christus dixit.*

§.45. *Irascitur Deus contra hominis superbiam, quam prædixit finiendam sicut fluuium Aegypti.*

§.46. *Vnus idemq; puluis & solus, ex vario genere militum, fuit relictus, meritò fortuna in sterquilinio fuit locata.*

§.47. *Ecclesia, ne Deus ficulneam infrugiferam succidat, excauat, & stercora mittit ad radices.*

R. P. F. HIE-

R. P. F.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NVZA,

ORDINIS PRÆDICATORVM ET SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,

TRACTATVS PRIMVS EVANgelicus, de Quadragesima & Cinere.

PRIMA PARS, DE CONGRVENTI SACRÆ Quadragesimæ institutione.

¶ §. I. Quadragesima sacra præsignata fuit in antiquo Expiationis festo: aptè propterea instituta, vt semel in anno omnes peccatis expiandis intendant, & semel saltem sicut Absalom cæsariem tondeant.

BEATVS Ambrosius a (quem S. Hieronymus b columnā Ecclesiæ vocat, cui cùm D. Bernardus c innitebatur, se firmum & securum profitebatur) inter ea quæ ritè & aptè in Ecclesia constituta sunt, tēpus Quadragesimæ censuit in primis esse connumerandum, diuino cōsilio ad peccatorum remissionem peculiari cura procurandam, institutum. Hocque credit illud esse tempus, quod Apostolus vocat *acceptabile*, id est, dignum quod magna cordis lætitia & obuijs manibus excipiatur; similiterque esse illam insignē diem solemnitatis nostræ, quā Dauid prophetico spiritu magna emphasi commendauit, dicens: *Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestra.* His enim verbis, Quadragesimæ sacrū tēpus, in quodam solemni Iudæorum festo præsignatum prophetauit & indicauit: illud fuit festum Expiationis. Inter cætera siquidem, quæ Deus ad illius populi institutionem aptissimè ordinauit, fuit solemnitas quædam & tempus festiuum, die decima mensis septimi, qui est September, quā Deus ipse *Celeberrimā diem & venerabilem* vocauit. Hæc appellatur ab Hebræis *Chiphurim*, idest, expiationum, purgationum, mundationum vel contectionum, à verbo *Chiphur*, quo vsus fuit Deus quando eam instituit, quod significat expiare, purgare, munda-

¶ I.
a *Serm. 27. & libro de Elia & ieiunio ca. 1.*
b *Li. 1. Apolog. cont. Ruffinū. tom. 2.*
c *Epist. 72. ad Hugo. de S. Victo.*
2. Cor. 6. 2.
Psal. 80. 4.
Nu. 29. 7. Leuit. 23. 27.
בפר

Brixi.to.1. fol.331. mundare aut operire; quia instituta erat festiuitas, vt in illa die de purgandis, expiandis, mundandis ac tegendis peccatis singulari cura tractarent. *In hac*, inquit, *die, expiatio erit peccati, atq; mundatio ab omnibus peccatis vestris : coram Domino mundabimini.* *Leuit.16. 30.* Hæcque præcipua causa instituendæ huius celeberrimę solemnitatis, quæ quolibet anno perpetuis futuris temporibus erat agenda. *Leuit.16. 34.* *Erit enim vobis hoc legitimum sempiternum, vt oretis pro filijs Israel & pro cunctis peccatis eorum semel in anno.* Hæc verba expendenda sunt, quæ causam legitimam & præcipuam cōtinent institutionis illius solemnitatis: *Vt semel in anno* de peccatis purgandis & expiandis singulari diligentia & cura pertractarent. Idcirco singulariter dies huius festiuitatis vocabatur Dies sanctus. *Leuit.23. 27.* Quoniam autem hoc, die illa agendū erat, concedebatur in illa res grandis & suprema; *Nu.29.7.* vt videlicet Sancta sanctorum aperirētur, in quæ solus sacerdos summus ingrederetur, tinctus & aspersus sanguine vitulorum & hircorum, oraturus pro peccatis populi. *Introibat*, inquit Apostolus, *semel in anno solus Pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia.* *Ad Hebr. 9.7.* Illam solemnissimam diem præcedebat tanquam ipsius vigilia & prima dispositio, vt annotat D. Thomas, *1.2.q.102. art.4. ad 10.* grandis tubæ clangor, qui prima die Septembris fiebat; in festo ab eodem vocato *Tubarum.* Fortiter enim & validè tuba cornea personabant, in memoriam datæ legis, quam cum Deus dare voluit, *clāgor buccinæ vehementius perstrepebat :* *Exod.19. 16.* ideo hæc festiuitas dicebatur *tubæ & clangoris.* *Num.29.1* Hæc Tubarum festiuitas præcedebat festū celeberrimum Expiationis, quod (vt diximus) die decima eiusdem mensis celebrandum erat, qua die (vt Lyranus obseruat) secundò Moyses descendit de monte splendida luce refulgens, secundas tabulas digito Dei scriptas deferens & tradens populo, in signum propitiationis diuinæ & remissionis præcedentis peccati, quod commiserant adorando vitulum conflatilem, cuius causa primas tabulas à Deo traditas confregerat.

¶ 2. Hanc ergo festiuitatem & insignem diem solemnitatis, eiusque vigiliam considerās Dauid, *Buccinate*, inquit, *in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ*, id est, præuenientes diē celeberrimæ solemnitatis vestræ. Quamuis *Neomenia* idem sit ac nouiluniū, & prima cuiusq; mensis dies apud Hebræos, qui menses lunares habebant: tamen inter omnes Neomenias, singularis ac principalis erat, quæ agebatur prima die mensis Septembris, quæ vigilia quædam erat & dispositio ad insignem diem solemnitatis Expiationis, & purgationis peccatorum : ideoque in alijs Neomenijs, aut primis diebus mensium, personabant tubis ductilibus argenteis; in Neomenia autem Septembris, personandum erat tuba cornea : vnde in Hebræo ponitur nomen *Sophar* שופר quod tubam corneam significat, peculiari quidem mysterio & ratione; illius enim sonitu in memoriam reuocabaturlex quæ data fuit cum clangore tubæ, aut buccinante tuba, ideoq; adueniente festo Expiationis aut pœnitentiæ peccatorum, vt illam congruè Iudæi agerent, illius sonitu, primò ad memoriam reuocabatur lex, per cuius attentam cōsiderationem ad cognoscenda & examinanda peccata, quæ contra illam toto anni tempore homines commiserant, inducerentur, ad quæ expianda & purganda, in sequenti celeberrima Expiationis solemnitate se totos deberent penitus conuertere. Huius autem insignis Expiationis solemnitatis grandis celebritas, tota erat posita in lacrymis, fletibus, suspirijs, ieiunijs, magnisque mortificationis operibus vt S. Hieronymus annotauit. *Lib.2. cōt. Iouinian.* *Affligetis*, inquit Dominus, *animas vestras in eo die, omne opus seruile non facietis in tempore diei huius; quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus noster.* *Leui.23.27 Num.29.7* Nulli alteri operi vacandum vel leuiter erat, nisi tantum lacrymis, fletibus, afflictionibus, & ieiunijs, ita quod nec præparare cibaria, nec ignem succendere licebat : discalceati incedebant, & alijs mortificationis operibus se ipsos Iudæi conficiebant; de quibus Iosephus ait : Non animus ad aliud diuertat; qui enim purganda peccata assumit, opus aggreditur, quod totam mentem & totum hominem integrè requirit. *3.Antiqu. cap.10.*

quirit.

quirit. O mira festiuitas (inquit Origenes) dies festus & celeberrimus ac insignis solemnitatis appellatur, & solùm ad affligendas tantummodo animas, homines inducuntur: non mirum, quia festum ad expianda peccata institutum, ea exposcere debet, quæ ad peccatorum purgationem & expiationem conducant. Hæc autem sunt lacrymæ, suspiria, gemitus, afflictio spiritus, ieiunia ac mortificationis opera. Et volebat Deus, vt omnes istiusmodi operibus, illo tempore ita intenderent, vt mortis pœnam statueret his, qui illa dimitterent. *Omnis*, inquit, *anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.* Ordinata igitur fuit hæc solemnis festiuitas, vt semel in anno omnes de peccatis expiandis & purgandis singulari diligentia tractarent. In illa autem insigni celebrique festiuitate, nostram Quadragesimæ solemnitatem Dauid præsignatam vidit, de qua potius, quàm de illa Iudæorum agebat, vt B. annotat Ambrosius; ideoque non cum sui populi hominibus, sed cum Christiano populo, quem spiritu prophetico contuebatur, loquebatur dicens; *In insigni die solemnitatis vestræ:* Quasi dicens: Vobis relinquitur vera solemnitas expiationis peccatorum, quam solummodo antiqua illa, in figura continebat. Quamuis enim Apostolus omnia in figura Iudæis contigisse asserat *a*, signanter tamen id exprimit *b*, de his quæ in prædicto Expiationis festo erant instituta, per quæ etsi præcipuè mors CHRISTI eiusque passio, per quam expiati & mundati à peccatis sumus, præfiguraretur; etiam festum illud Expiationis, sacri temporis Quadragesimæ fuisse expressã figuram B. Augustinus docuit, quod expiãdis peccatis institutum est. Hæc est insignis dies solemnitatis omnium peccatorum.

Hom. 23. in Numer.

¶ 3.

Leu. 23. 29.

a 1. *Cor.* 10. 11.

b *Ad Heb.* 9.

Ser. 69. de tempor.

Quis enim dies peccatori solẽnior esse potest aut gratior, quam illa in qua de redemptione à diaboli tyrannide qua tenebatur captiuus; de expiatione culpæ, per quam Deum habet inimicum; de remissione æternæ pœnæ & ignis inextinguibilis, cui est addictus; de acquisitione diuinæ gratiæ, per quã filius Dei, hæresque regni cœlorum efficitur, tractatur & agitur? Meritò igitur hoc tempus constitutum est. Si inquiras causam institutionis illius, eam intellige, vt saltem *Semel in anno* de expiandis ac purgandis peccatis agas. Toto anni tempore peccatis committendis es traditus: nihil aliud curas, nisi contra Deum machinari offensas. *Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua:* sit vel breue spacium, in quo saltem semel in anno quæ contra cœlestem patrem commisisti, consideres, & tanquam alter prodigus ad eius domum regrediens, dicas: *Pater peccaui in cœlum & contra te.* Toto tempore huic tantùm intendis, animæ bona dissipare, illã grandibus plagis vulnerare, spiritum pondere peccatorum grauare, noxijs humoribus conscientiæ sinus implere: sit saltem aliquod breue tempus, in quo *Semel in anno* de recuperandis bonis quæ perdidisti, agas, de curandis animæ vulneribus tractes, & de purganda conscientia cures. *Omnia tempus habent;* inquit Sapiens; *& suis spatijs pertranseunt vniuersa*, id est, cuiq; rei sunt designata constitutaque tempora, vt quæ necessaria sunt opportunè fiant. *Est tempus plantandi, & tempus euellendi, est tempus ædificandi, & tempus destruendi:* peculiare tempus constitutum est ad colendos & seminãdos agros, ac metendas ex eis segetes; peculiare item ad vites putandas, irrigandas, & racemos ac vindemiam colligendam; peculiaria tempora mercatores constituunt, quibus nundinas agant; reges peculiaria *tempora*, *quibus ad bella procedant, &c.* Nonne tempus peculiare, quo de salute animæ agatur, de soluendis Deo debitis curetur, de purgandis peccatis tractetur, saltem semel in anno erat constituendum? Obseruat Scriptura sacra, tempus fuisse quolibet anno constitutum, vt Absalom capillos tonderet. Tam grandem capillorum multitudinẽ illius caput producebat, & in tam grandem prolixamq; longitudinem crescebant, vt illud magna grauitate obtunderent, & pondere grandi afficerent: Vnde *semel in anno tondebatur, quia grauabat eum cæsaries.* In Hebræo dicitur: *Attondebat caput à fine dierum ad dies:* & credit Iose-

Psal. 51. 4.

Luc. 15. 8.

Eccl. 3. 1.

2. *Reg.* 11. 1

¶ 4.

2. *Reg.* 14. 26.

Iosephus tantam fuisse cæsariem, vt intra octauum quemq; mensem ad ducentorum siclorum pondus accrescerent: aptè tamen noster vulgatus legit: *semel in anno tondebatur.* Delectabatur quidē ille capillis, qui pulcherrimi videbantur; sed quia postquā creuerant, eorum pondere grauabatur, peculiare tempus erat constitutum, quo eos tonderet & abscinderet. Capillorum typo peccata aptissimè designari docuerunt Ambrosius *a*, Hierony. *b* & ex professo Origenes *c*, quæ oriuntur ex carne, in qua existit concupiscentia aut fomes, omnium peccatorum radix, vt sæpe Apostolus dixit. Ex illa autem, tanta peccatorum multitudo prodijt, vt meritò capillis capitis exprimatur, ex quorum multitudine Dauid iniquitatum suarum innumerabilem multitudinem voluit exprimere dicens: *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.* Et quātum huiusmodi capilli grauent, egregiè idem ipse, qui eorum pondus sentiebat, explicauit dicens: *Sicut onus graue grauatæ sūt super me.* Immensa siquidē est peccatorum grauitas. *Cœli sicut ære firmissimi solidati sunt,* & vnius peccati grauitatē nō potuerūt sustinere, quando angeli peccauerūt. Terra firmata est à Deo, nec sustinuit pōdus peccati Datan & Abiron. Audi Isaiam comminantem aduersus terram. *Concutientur,* inquit, *fundamenta terræ: confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, &c.* & si causam quæras: *Et grauabit,* inquit, *eā iniquitas sua.* Vnde mirum est, quod peccatorum pondus non sentias, & non te tam longa cæsaries grauet. Mirum, quod non te suo pondere grauet luxuria, in tantum extensa & prolongata, vt salutem, honorem, substantiæque tuæ facultates, prodegerit. Mirum, quod non te opprimat appetitus vlciscendi iniuriam, qui toties somnum intercipit, & quietem mentis expellit, &c. Quid igitur agendum? Capilli tondendi sunt, idq; agendum, quod circa leprosum Deus statuit (vt Origenes annotauit) vt scilicet omnis eius pilus raderetur. Peccator enim, omne quod ei siue in consilio natum est, siue in verbo, siue in opere, expedit si verè purificari vult, vt radat & abijciat, nec residere aliquid patiatur. Non sunt eradicandi capilli, impossibile est enim concupiscentiam & fomitem, qui est eorum radix in carne nostra existens, penitus extrahere: sunt tamen vtiq; sic tondendi, vt nihil eorum maneat, peccata omnia rescindēda, iniquitates omnes tondendæ & deponendæ. Ad hoc aptè tempus istud institutum est, vt saltem *Semel in anno* cæsariem deponas. Verum Expiationis festum iā nunc præsens adest. Idcirco sicut ad illud Deus homines præparari volebat, præmisso grandi tubarum clangore; ita nunc vehementi magnoq; tubæ sonitu, vult te præparare & excitare, qui Prophetam inducit dicentem: *Canite tuba in Sion,* vt ad huiusmodi festum celebrandum te accingas. Et si quæras, quænam tibi imponantur agenda: *Affligetis,* inquit, *in illa die animas vestras,* eo certè modo, quo per eundem Prophetam clamat: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu.* Ecce quæ singulariter in festo expiationis agenda requirebantur, lacrymæ fundendæ sunt; emittenda suspiria, affligenda anima, ieiunia suscipienda, mortificationis operibus vacandum, remittendus somnus, vt alibi ex Diuo Ambrosio dictum fuit. Ita ergo nobis omnibus agendum. *Anima enim quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populo suo.*

[Margin: 7. Antiq. cap. 9. — a Epist. 13. ad Irenæū. — b In cap. 3. Esaiæ. — c Hom. 8. in Leuitic. — Psa. 39. 13. — Psal. 37. 5. — Iob 37. 18. — Esa. 24. 18 — Hom. 8. in Leuiti. — Ioel. 2. — 2. Depœnit. c. 10.]

§. 2. *Qui hoc tempore non se affligit, peribit, sicut illi, quos Isaias desperatos descripsit.*

¶ 5.

OBSERVAT & expendit Sanct. Clemens Alexandrinus tremendam illam comminationem, quam Sanct. Isaias propheta ab ipsius Dei ore audiuit prolatam, contra quosdam voluptuosos homines. Conuocauit Dominus die quadam populum ciuitatis Ierusalem, quem post peccata sua currentem videbat, vt saltem illa die omnes expiandis peccatis curarent: & ad pœnitentiæ opera agenda se conuerterent. *Et vocauit Dominus exercituū in die illa ad fletum & ad planctum, ad caluitium & ad cingulum sacci.* Hęc omnia

[Margin: Lib. 2. pædagog. c. 1. & l. 3. c. 11. — Esa. 22. 12.]

omnia erant, quæ qui ad pœnitentiã grandem se conuertebãt, solebant agere. Quomodo miseretur pater filiorum, miseretur Dominus hominũ, quos dum ad perditionem videt currentes, pijs vocibus reuocare solet. Illi autem has eius voces audientes, quid fecerunt? *Et ecce gaudium & lætitia* (Septuaginta; *Et ipsi fecerũt gaudium & lætitiam*) *occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum: Comedamus & bibamus.* Iniq; certè istorum opera, Dei vocibus respõderũnt. Stat attentus Propheta, considerans, quidnam Deus de huiusmodi sentiat inuerecũdia. *Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum,* i.e. me audiente, ꝓlata est diuina sententia: *Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini, dicit Dominus exercituum.* Iurantis est huiusmodi loquẽdi modus apud Hebræ. quibus (vt Genebrard. obseruat) iurãdi formæ sunt ecclipticæ, ad magnũ affectum exprimendum, quibus aliquid superaddendũ relinquũt, sicut illud: *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar.* Iuraui in sancto meo, i. e. in filio meo, aut in sanctitate mea, aut per me ipsum, qui sanctus sanctorum sum. Et quid iurauit? *Si Dauid mentiar*: ecce iuramẽtum, relinquens supplendũ: Non sim ego Deus, aut nõ sim ego qui sum, aut mendacij conuincar, aut hæc vel illa mala mihi eueniant, &c. Et iterũ; *Quibus iuraui in ira mea*; Et quodnam est iuramẽtum? *Si introibunt in requiem meã.* Supple, nõ sim ego qui sum, aut nõ sim Deus. Hoc ergo cõtra illos inuerecundos iurauit: si dimittetur iniquitas hæc vobis: *Donec moriamini*, i.e. in perpetuum. Expende aduerbium temporis, *Donec*, quod sæpe præsignat tempus, in quo res aliqua commodè fieri posse videbatur, quæ si eo tẽpore facta nõ fuerit, multò minus postea fieri posse credẽdum est, vt obseruarunt Hieronymus *a*, Chrysostomus *b* & Augustinus *c*. Ita dixit Dauid, Patrem æternum dixisse filio *d*: *Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos* vndiq; tibi subiectos *Scabellum pedũ tuorum.* Sede inquit, donec ponam &c. non quod postea iam ad patris dexteram non sit amplius sessurus; sed qui tempore belli, & cum inimici varias persecutiones cõtra eum mouẽt, sedẽs manet sine perturbatione ad Patris dexteram, multò magis credẽdus est, quod sedẽs manebit finitis vndiq; bellis, & inimicis plenè subiugatis. Ita & illud, quod ipsemet Dauid de iusto dicit, quod non cõmouebitur, id est, non perturbabitur *Donec despiciat* & subiectos teneat *inimicos suos.* Qui nõ perturbatur antequã inimicos teneat subiectos, quo tẽpore perturbari posse, credi poterat: multò minus perturbabitur ab eis, quando plena despectione illos tenebit subiectos. Ita expendit Chrysostomus illud: *Noe dimisit coruum, qui egrediebatur & nõ reuertebatur, donec siccarentur aquæ super terram.* Qui eo tempore non fuit reuersus, quo terra erat aquis cooperta, in quo regrediendum esse credi poterat; multò minus credẽdum est, eum postea quam terra exiccata fuit, fuisse regressum. Similiter expendit Augustinus illud Apocalypsis, misit eum in abyssum, *vt non seducat amplius gentes donec cõsummentur mille anni*: non quod post illos amplius seducturus sit. Ita ex professo B. Hieronymus illud explicat quod de S. Ioseph dixit Matthæus: *Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitũ.* Qui eo tempore, quo desponsatam sibi accepit vxorẽ, non cognouit, quam tãtummodo tãquam vxorem sibi traditam reputabat; multò minus eam cognouisse credendus est, quando eam præsciuit electam vt Dei mater esset, & suo vtero filium Dei conciperet & pareret. Iurauit ergo Dominus, hominibus illis non dimittendam iniquitatem, donec morerentur: id est, in perpetuum. Si enim tempore vitæ, quo peccata per pœnitentiam dimittuntur, non obtenturi erãt remissionem; multò minus finito vitæ huius tẽpore; nam post mortem in inferno nulla est redẽptio nec remissio. Etsi enim quocumque tempore, peccator pœnitentiam agere debeat, & à peccato auerti, sed quia eam contemnit tempore à Deo designato, & cum ad illam agendam peculiariter vocatur, iam de remissione obtinenda videtur desperatus. Vnde & *anima quæ* in festo Expiationis cùm ad agendam pœnitentiam vocabantur omnes, *Non se affligebat, peribit* inquit.

In Psal. 88 & in Psal. 94.

Psa. 88. 36.

Psalm. 94.

a Lib. cõt. Heluidiũ. b Hom. 26 in Gen. & in cap. 1. Matth. c 20. De Ciu. ca. 7. d Psal. 109

¶ 6.

Psal. 111. 8.

Homil. 27. cit.

Gen. 8. 6.

20. De Ciuit. cit.

Apoc. 20.

Matt. 1. 25

Leui. 23. 29

inquit, *de populo suo.* Ecce Expiationis festum, nunc diuina vox insonuit, qua te vocat ad fletum, planctum, & ieiunium: *Nunc ergo ait Dominus*, inquit Propheta; *Conuertimini ad me, in ieiunio, & fletu, & planctu, scindite corda vestra.* Expende aduerbium temporis *Nunc*: Nunc cùm tempus adest constitutum, vt semel saltem in anno ad peccatorum expiationem vos conuertatis: *Nunc*, cùm festum adest celeberrimum, institutum ad animarum afflictionem: nunc cùm Sancti lacrymas fundunt, sacerdotes orationibus clamant, Ecclesia peculiariter te ad pœnitentiam inuitat, conuertere ad Deum in ieiunio, fletu, & planctu. Cinis capiti tuo iam suppositus est, ieiuniũ iam arripuisti, & pœnitẽtis speciem & figuram accepisti; ad Deum conuertere, & afflictũ ac cinere aspersum coram ipso te cõstitue, & expone, vt peccata tua dimittat. Quoniam autem in Expiationis festo expressè ieiunium indicebatur, illudque est, quod in capite Deus per Prophetam constituit, dicens: *Conuertimini ad me, in ieiunio:* Euangelica lectio proponitur, in qua Christus illud supponit, & modum, quo sit agendũ, singulariter exponit dicens: *Cùm ieiunatis &c.*

Ioel. 2.

§. 3. *Festum expiationis cum tristitia est celebrandum; quam peccatori congruam, ostendit sacrificium sine oleo offerẽdum.*

§ 7.

QVoniam Quadragesima constituta est, vt sit quædam Expiationis peccatorum nostrorum festiuitas, Ecclesia Sancta in eius exordio, volens nobis intimare, vt illa agamus quæ Deus in festo Expiationis fieri statuebat, ieiunare scilicet, plorare, & se affligere, statim verbis Dei insonat, qui per Prophetam Ioel quasi ad festum Expiationis alludens, vocat ad ieiunium, fletum, & cordis afflictionem dicens: *Et nunc hæc dicit dominus: conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: scindite corda vestra &c.* Miratur Origenes de his, quæ in Expiationis festo erant instituta; in quo volebat Deus, vt homo se affligeret per ieiuniũ & lacrymas, & quod simul se ipsum agẽtem festum exhiberet. *Erit*, inquit, *vobis dies ille celeberrimus.* Quomodo homo (inquit Origenes) festiuus se poterit exhibere, qui affligi iubetur, cui & præcipitur, vt se afflictum & lacrymantem præbeat? Hæcque eadem difficultas se nobis offert in Quadragesimæ prima die, quæ (vt diximus) festo Expiationis respondet. Iubet ex vna Deus per Prophetam, vt ieiunium agamus cum fletu, planctu, & cordis contritione; ex alia autem Christus docet, vt ieiunium agentes, nos exhibeamus lætos & festiuos: *Cùm ieiunas* inquit, *vnge caput tuum, & faciem tuam laua:* istæ enim sunt ceremoniæ quibus Palæstini se lætos & festiuos exhibebant, vt dicemus. Hæc tamen duo simul agenda iure indicuntur: afflictio tenenda est, quoniam peccauimus, & tristes per ieiunium, fletum & planctum, ad Deum nos debemus conuertere; festiuitas etiam agenda læta, quòd ad Dei gratiam, amicitiam, & ad peccatorum remissionem admittimur, & vocamur. In primis igitur lacrymæ fundendæ, tristitia tenenda, ideoque ieiunium, fletus, planctus, & cordis scissio indicuntur. Pœnitentia namque agenda est; hæc autem si legitima sit, sine tristitia, & dolore cordis, ac animæ afflictione esse non potest. Idcirco id illis singulariter impositum erat, qui de expiandis peccatis tractabant, *affligetis animas vestras.* Statuebat Deus, vt sacrificia pro peccatis, essent sine oleo & thure, signanter illud quod periurus, *El fementido*, offerre debebat, pro peccato suo. *Anima*, inquit, *quæ iurauerit, & protulerit labiis suis, vt vel malè quid faceret, vel benè; & id ipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, aget pœnitentiam pro peccato & offeret sacrificium.* Dubium circa hæc verba mouet Origenes: Quomodo namque inquit, si pronuntiauero labijs meis, vel iurauero benefacere & non faciam, peccati reus sum; difficultas non est ostendere. Quomodo autem, si iurem vel pronũciem malè facere, & non fecerim, peccauerim, difficile est ad explicandum. Absurdum enim

Hom. 23. in num.

Leu. 23. 27.

Leui. 5. 4.

Hom. 3. in Leuiti. ad medium.

enim videtur, verbi gratia, vt si per iracundiam dixero, me hominem occisurum, & non fecero, ne periurare aut fallere videar, cogar ad explendum opus, quod temerè & illicitè promisi. Quantum in hoc loco intelligendum videtur, malefacere, aduersari alicui est, & non indulgere ei, vt faciat, quod vult. Et nos ergo cum venimus ad Deum, & vouemus ei nos in castitate seruire, pronuntiamus labijs nostris, & iuramus nos castigare carnem nostram, vel male ei facere, atque in seruitutem eam redigere, vt spiritum saluum facere possimus: sic enim & ille iurauit, qui ait: *Iuraui, & statui, seruare omnia præcepta tua.* Huic ergo carni resistenti & repugnanti aduersus spiritum, si quis iurauerit & pronuntiauerit, malè facere, & affligere, & macerare eam, & non fecerit; peccati reus est. Ita Origenes. Et verè in Hebræo habetur vox, vt noster annotat Oleaster, quæ significat, *affligere se.* Anima enim quæ iurauit, aut spopondit, per pœnitentiam afflicturam se ipsam, aut carnem suam, & non fecit; peccauit. Quid huic ad sui remedium agendum est? Primo, *aget pœnitentiam pro peccato.* Lectio quam Origenes exponit, ita habet: *Pronuntiet peccatum, quod peccauit.* Est inquit Origenes) in homine mirabile secretum, quod iubet pronuntiari peccatum. Etenim omni genere pronuntianda sunt, & in publicum (id est ore) proferenda cuncta quæ egimus; si quod in occulto gerimus, si quod in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus; cuncta necesse est publicare; cuncta proferre: est siquidem diabolus peccati incentor & accusator, ipse enim nos nunc vt peccemus instigat: ipse etiam cùm peccauerimus, accusat. Si ergo in vita præueniamus eum, & nos ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri & accusatoris effugiemus. Sic enim & alibi per Prophetam dicit: *Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris.* Euidenter mysterium quod tractamus, ostendit cum dicit; *Dic tu prior,* vt ostendat tibi, quia præuenire illum debeas, qui paratus est ad accusandum.

Psalm. 118. 106.
¶ 8.
In c.5. Leu.
Isa. 43. 26.

Tu ergo (inquit) dic prior, ne te ille præueniat: sicut & Dauid faciebat: *Iniquitatem,* inquit, *meam notam feci, & peccatum meum non cooperui, dixi: Pronuntiabo aduersum me iniustitiam meam; & tu remisisti impietatem cordis mei.* Vide ergo, quia pronuntiare peccatum, necessarium est ad eius remissionem: præuentus enim diabolus in accusatione, vltra nos accusare non poterit. Ita Origenes, qui illud Prophetæ; Dic tu prior iniquitates tuas, ex Isaia desumpsit, sequutus more suo lectionem Septuaginta. Non tamen hoc solùm exigit Deus, inquit Origenes, sed quod offerat sacrificium pœnitentiæ, quo carnem ieiunijs & mortificationis actibus mortificet. Et quale sacrificium offerendum? *Non mittet,* inquit, *oleum nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.* Omnes peccatores ad huiusmodi sacrificium vocamur. Omnes siquidem ab ijs quæ labijs protulimus, & promisimus nos facturos, defecimus. *Somos fementidos.* Nonne fidem tuam adstrinxisti diebus præteritis confessario, promittens te non amplius ad peccata committenda, quæ confessus fuisti, rediturum? Nonne *labiis tuis protulisti,* te mortificaturum carnem, & eius desideria ac motus? Nonne *sermone firmasti,* te renuntiaturum diabolo, & actibus eius? *Oblitus* hæc omnia fuisti, & te mentitum Deo agnoscis. Possumus omnes illa Isaiæ verba nunc depromere, *Iniquitates nostras cognouimus, peccare, & mentiri contra Dominum.* Hæc tua iniquitas; peccare, & post peccatum mentiri: nam peccasti, confessus fuisti, promisisti te vitam in melius commutaturum; mentitus fuisti, qui non solum ad similia fuisti conuersus, sed maiora peccata patrauisti. Totam vitam agis peccando, & mentiendo. Quid enim agis, nisi peccare, & confiteri, & in confessione mẽtiri, quia promittis quæ non adimples? *Anima quæ iurauerit aut protulerit labiis suis, & sermone firmauerit, & oblita,* postea neglexerit adimplere quod promisit, *agat pœnitentiam pro peccato,* aut, *pronuntiet peccatum quod peccauit,* per confessionem. Simul

Psal. 31. 5.
Isa. 43. 26.
Isaiæ. 59. 12. 13.

inſuper offerat ſacrificium. Quale? ſine oleo & thure. *Sine oleo*, id eſt, ſine gaudio & lætitia, imò cum triſtitia & lacrymis; quomodo Deus ipſe exprimit dicens: *Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu.* Et *ſine thure*, i.e. ſine ſecuritate plena, imò cum timore remiſſionis peccatorum. Quod & ipſe Propheta expreſſit, ſtatim quaſi dubitando ſubdens: *Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus*: Hæc grandia ſunt, & quæ latiori egent explicatione. Diſquirẽdum hic meritò (inquit Oleaſter) quare in ſacrificio pro peccato, prohibebat Deus oleũ effundi, & thus adiungi. Sed egregiè ex B. Cypriani doctrina id explicare poſſumus, qui ex profeſſo oſtendit, duo longè eſſe debere à vero pœnitente, gaudium ſcilicet & certiſſimam ac ſine metu confidẽtiam de peccati remiſſione. Oleum in primis, ſymbolũ eſt lætitię & gaudij, nutrit enim lucem, quę lætitiam ſecum fert: idcirco à pœnitentiæ ſacrificio abeſſe debet oleum, quia lætitia & gaudium non congruunt peccatori, veram & legitimam pœnitentiam agenti; cui potius conueniens eſt afflictio, triſtitia & dolor. Primò enim, quomodo lætari poteſt, ſi attendat ſe Deum offendiſſe, & exacerbaſſe, cui tot nominibus obſequi tenebatur; & ipſi prætuliſſe dæmonem, & quãtum in ſe eſt, totam cœleſtem patriam contriſtaſſe? Qua conſideratione ad lacrymas voluit excitare peccatores ſanctus Propheta Baruch. *Exacerbaſtis enim eum, qui fecit vos, Deum æternum, immolaſtis dæmonijs & non Deo, obliti enim eſtis Deum qui nutriuit vos; & contriſtaſtis nutricem veſtram Ieruſalem.* Deinde quomodo lacrymas continere poterit, qui attendit, ſe ius ad ęternum regnum & gloriam vendidiſſe, viliori aliquãdo precio quàm Eſau primogenita ſua? Et quidem ille quamuis vendiderit hæreditatem, quæ iure primogenituræ ad eum pertinebat, *paruipendens eam*, aut vt in Hebræo habetur, *contemnens primogenituram*, id eſt, non æſtimans, quã magnum bonum amitteret & venderet: ſed quando vidit, quod fecit, & quod ea priuabatur, *irrugijt clamore magno & conſternatus*; Pagninus, *amaritudine affectus eſt vehementiſſimè*: Regia; *clamauit clamore magno, & valdè vſque amaro*, id eſt, ſummam amaritudinem animę exprimens. Ita quidem, quamuis homo cùm peccat, primogenita gloriæ vili pretio vendens, non attendat ex paſſione, quàm grande malum faciat; ſed cùm id aduertit & conſiderat, quomodo poteſt non cordis rugitu & clamore plorare? Inſuper quæ lætitia poteſt apud eum eſſe, qui attendit & videt, animam ſuam miſeræ morti peccati traditam? Si quem (inquit Cyprianus) de tuis charis, mortalitatis exitu perdidiſſes, ingemiſceres dolẽter, & fleres; facie inculta, veſte mutata, neglecto capillo, vultu nubilo, ore deiecto, indicia mœroris oſtẽderes: animã tuam, miſera, perdidiſti, ſpiritualiter mortua ſuperuiuere hic tibi, & ipſa ambulans, funus tuum portare cœpiſti (*que ya te lleuas tu miſma a la ſepultura del infierno*) & non acriter plangis? non iugiter ingemiſcis? non te vel pudore criminis, vel continuatione lamentationis ab hominum frequentia abſcondis? &c.

[Margin: § 9. — Inc. 5. Leuit. — Li. de Lapſ. — Baruch. 4. 7. — Gen. 23. 24 — Gen. 27. 34 — Li. de lapſis cit.]

§. 4. *Grandem planctum peccatori neceſſarium oſtendunt Ezechias, Dauid & Paulus.*

Expende verba pij regis Ezechiæ, quãdo per fletum & planctum miſericordiam Dei flexit; vt ſententiam de ſua morte prolatam & intimatam, reuocaret. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Cõſiderauit, quam pœnam promeruiſſet pro peccatis ſuis, & quidnam peccando egiſſet, ideoque triſtitiam à ſe tenendam omnibus annis vitę ſuæ dicit. Doctus quidam author cenſet, ex Hebræo ita verti poſſe; *Commouebo caput omnes annos meos*, id eſt, per omne tempus annorũ, quibus vixero, *in amaritudine animæ meæ*. Per motionem capitis (inquit Gregorius) admirationem grãdem indicamus. Eſt ſiquidem caput (vt Plato dixit) membrum corporis diuiniſſimum, cuius motibus, omnes animi noſtri affectus explicamus. Signanter autem quando aliquid videmus inſperatum & inſolitum, quod quia nulla ratione fieri poſſe credebamus, admirantes mouemus

[Margin: § 10. — Eſaiæ. 38. — Leo Caſtrenſis. — 35. Moral. cap. 8. — In Timæo.]

uemus caput, dicentes: Estne hoc possibile? Ita Ieremias: *Omnis qui præterierit per eam, obstupescet, & mouebit caput suum.* Similiter quando sanctus Iob restitutus fuit à Deo in abundantiorem, quàm prius fortunam, *Venerunt ad eum &c. & qui nouerant eum prius, mouerũt super eum caput.* Septuaginta transferũt; *mirati sunt super omnibus.* Capitis siquidem motione super eum, admirationem, qua erga ipsum tenebãtur, exprimebant, quasi stupentes, quod de tantis malis, tam subitò ad tãta bona fuerit reuocatus. Omnibus annis, quibus vixero (inquit Ezechias) *mouebo caput*) grandi stupore & admiratione erga me ipsum affectus ero, cõsiderans quæ feci, cùm Deum offendi, dicens: Estne possibile, me hoc fecisse? Et *hoc in amaritudine animæ meæ*, omni lætitia à corde exclusa, & cum dolore animæ; non vno die aut duobus, sed per omnes vitæ meæ annos. Ita Ezechias, cuius peccatum leuissimum fuit, vt S. Augustinus prosequitur, & dicemus alibi. Quid ergo agere debet peccator, qui grauissimis peccatis Deum offendit? *Mouebo caput in amaritudine animæ meæ*; id est, admiratione ingenti, & horrendo stupore tenebor, considerãs quæ feci, dicens: Possibilene est, quod Deum ipsum propter dæmonem deseruerim? quod regna cœlestia cõtempserim, & æternam gehennam mihi comparauerim? quod pro re vilissima Christum eiusq; sanguinẽ conculcauerim? Benè quidem potes tu de te ipso mirari, & stupere, agens ea quæ cœlos ipsos in admirationem horrendam inducere possunt, ad quos Deus conuersus dixit: *Obstupescite cœli super hoc, & portæ eius desolamini vehemẽter, dicit Dominus: duo enim mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderũt sibi cisternas dissipatas, quæ non valent cõtinere aquas.* Hacque admiratione perpetuò de se ipsis stupebunt damnati in inferno, quod Deum pro dæmone dimiserint, & eius immensam gloriam, quã illis offerebat, propter vilem voluptatem refutarint: hicque erit, quem prædixit Propheta, *vermis* eorũ corda corrodens, *qui non morietur.* De quibus alibi.

Iere.18.16. *Iob.42.11.* *2. De mirabilibus sacræ scripturæ c.28.* *Iere.2.12.* *Esa.66.*

Et hæc admiratio & recordatio debet esse in amaritudine animæ meæ, id est, quæ nõ in superficie & in cute tantùm sit; sed quæ ad ipsam animam perueniat, præcordia & viscera transfigat. Et quidem si Ezechias sanctus iam dimisso peccato, quãuis illud leuissimum fuerit, adhuc propter illud se perpetua tristitia afflicturum profitetur; qualis debet esse peccator, cui peccatum nõ solum non dimissum est; sed nunc de procuranda remissione incipit cogitare? Tale sanè peccatum est, vt sancti viri etiam eo dimisso, grandi tristitia se perpetuò exhibeãt affectos. Dauid apertè audierat à Propheta: *Dominus transtulit peccatum tuum, ne moriaris*: nihilo minus tam grandi tristitia perpetuò deinceps tentus fuit, vt diceret: *Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Singula verba expende. *Laborare*, vt doctus author ex Hebræo annotat, est affligere se, & fatigare. Quasi dicat: Suspirijs & gemitibus corpus meũ afflixi, & fatigaui; tam validè enim ex intimo cordis prodibãt, vt totum corpus commouerent. *Lauabo lectum meum lacrymis.* Tam abundantes effundam lacrymas, vt sufficientes sint ad totum lectum abluendum. Hieronymus vertit: *Natare faciam lectum præ abundãtia lacrymarum*: quasi alludens ad aquas abundantes tempore diluuij, quæ *arcam leuauerunt in sublime.* Idq; non solùm in die, sed in *nocte*, quando solet sopor occupare homines, quando omnes à laboribus feriantur, & ad quietem membra componunt: & non vna nocte; sed per singulas noctes. Hyperbolica quidẽ locutio; sed quæ verè legitimam tristitiam pœnitẽti congruentissimam ostendit. Tandẽ Paulum considera, eo modo quo iuxta sanctorum Patrũ Hieronymi, Anselmi, D. Thomæ sentẽtiam, semetipsum ipsemet repræsentat: *Veritatem* inquit, *dico in Christo Iesu*, id est *per Christum Iesum*, qui est prima veritas (vt D. Thomas explicat) & per eundẽ iterum iuro, quod *non mentior.* Quidnam Paulus sub talibus iuramentis exponere vult? Id quod in sua sentiebat conscientia

§ 11. *2. Reg. 12. 13.* *Psal. 6. 7.* *Genebrar. in Psal. 6.* *In ca. 9. ad Rom.* *Ad Ro. 9. 1*

& corde: *Testimonium perhibente mihi conscientia mea in Spiritu Sancto*: id vult exprimere quod sua conscientia suggerebat, nō quomodocunque, sed illustrata Spiritus Sancti luce, & eius impulsu excitata. Humana mens & conscientia (inquit Gregorius) sibi sæpe mentitur, sed quando diuina luce & Spiritus Sancti afflatu excitatur, mentiri non potest. Quid igitur est, quod dicturus Paulus, tam grandia præmittit iuramenta, tamque validas supponit rationes, vt sibi credatur? *Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo; optabam enim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis.* Singula verba expendit D. Thomas, & inprimis verbum illud, *optabam*, quod quia ad præteritum tempus pertinet, de illo se loqui indicat, quo contra Christum furijs inuectus incedebat. *Anathema*, idem est, quod separatum: *optabam* esse separatus à Christo, & quidem *ego ipse*: *pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Considerat Paulus, quæ à peccatore considerari debent. Quis, Quid, & propter quid egerit. Quid egit? Quid contendit? Esse separatū à Christo, offendere Christum, persequi Christum. Et Quis hoc egit? *Ego ipse*, qui tot tantaque beneficia ab eo recepi, *qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Et propter quid? vt satis facerem affectui carnis, quo affectus eram cognatis meis secūdum carnem. Verè quasi seipsum miratur Paulus, & sicut de rege Ezechia, dicebamus, *super se ipsum mouebat caput.* Cœlesti iam luce illustratus erat, agnoscebat quisnam esset Christus, & quàm malum & amarum eum relinquere, & offendere, ac ab eo separari: & quam vilis & inanis sit carnis affectus, quem sequutus fuerat, ideoque quasi admirans & stupens de seipso, quod talia egerit, quod à tanto bono optarit esse separatus, pro tam parui momenti hominibus, inde *tristitia*, inquit, *mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* Præterierat peccatum, & iam non solùm dimissum sibi illud intelligebat, sed se ipsum ad diuinæ gratiæ excellentem participationem admissum nouerat, & sibi certissimè coronam iustitiæ paratam credebat, multis pœnitentiæ & mortificationis actibus plenissimè & superabundanter diuina gratia comitante iam satisfecerat; & post omnia illa, adhuc tristitia, non quæuis, sed magna durabat. Peccatum præteritum erat: *Optabam*, inquit; tristitia præsens aderat, etiam post multos annos a remissione peccati. Nam epistolam ad Romanos, in qua hoc asserit, scripsit post epistolas ad Corinthios, vt D. Thomas ex eisdem epistolis demonstrat. Epistola autem secunda ad Corinthios, scripta fuit post quatuordecim annos à sua conuersione, vt idem D. Thomas ostendit. Post tot annos, tristitiam magnam tenebat, non interceptam aut interpolatam, sed *continuus*, inquit, *dolor cordi meo.* Exaggerat (inquit D. Thomas) tristitiam suam, primò, ex eius magnitudine, *magna*, secundò ex continuitate, *continuus dolor*, siquidem etsi non grandis sit, si continuus existat, vehementer torquet; tandem, ex subiecto, *cordi meo*; non enim erat superficialis, sed ad intima cordis perueniens. Si igitur Paulus post tam longum tempus, quo peccatum commissum fuit, quod dimissum & deletum coram Deo plenissimè nouerat, continua grandique tristitia tenebatur, & quasi corde sauciato & grandi vulnere puncto, dolore plenus erat & lacrymis; quid peccatorem agere decet, qui peccatum adhuc in manibus habet? qui nondum illud deponere incœpit, nec de ipsius remissione adhuc tractauit? Sacrificium ei offerendum est sine oleo, & talem se exhibere debet (inquit Cyprianus) qualem Deus ipse, qui nouit quæ agere debeat, præscribit, dicens: *Reuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu; scindite corda vestra.* Ad Dominum toto corde redeamus. Iram & offensam eius, ieiunijs, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus, &c. Inuehiturque statim meritò Cyprian⁹ in multos peccatores, qui hanc diuinam vocem audientes, nihil minus curāt, quam ei obtemperare; qui se potius ad voluptates & delitias conuertunt. Lamentari ne eum putemus

In prologo Epist. ad Roma. ad finem.

In c. 12. 2. Ad Corin. Lectio. 1.

Lib. de Lapsis cir.

§ 12

mus ex toto corde (inquit) ieiunijs, fletibus & planctibus Dominum deprecari, qui ex primo criminis die, lauacra quotidie celebrat? (id est, balnea adijt, quæ peccatoribus prohibita erant, vt Tertullianus docuit) qui epulis affluentibus pastus, & sagina largiore distentus, cruditates suas postridie ructat? Qui hilaris ac lætus incedit, quomodo mortem suam deflet? An illa ingemiscit & plangit, cui vacat cultum pretiosæ vestis induere, nec indumentum Christi, quod perdidit, cogitare: accipere pretiosa ornamenta & monilia elaborata, nec diuini & cœlestis ornatus damna deflere? &c. Deponendæ igitur recreationes, renuntiandæ voluptates, expellenda gaudia, abjicienda lætitia, &c.

Li. de pœn.

§. 5. *Non credat peccator, statim post quasuis lacrymas, certissime sibi dimissa peccata; qui ideo iubetur sacrificium sine thure offerre.*

¶ 13. *Ioel. 2. 14.*

QVis scit si conuertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Sicut sacrificium periuri & deficientis fide, *del fementido*, sine oleo, ita & sine thure futurum erat, vt diximus. Multi credunt, id ipsum significari per remotionem thuris, quod per substractionem olei, lætitiæ scilicet & gaudij defectum. Aliquid tamen altius Deum exprimere voluisse credo, quod Cyprianus peccatori pœnitentiam agenti necessarium dixit. Odor thuris inter omnes odores simplices (vt thymiama pretiosissimum ex multis aromatibus confectum relinquamus) gratissimus Deo in scriptura sacra describitur. Cum semel Sponsus (vt Gregorius annotauit) ad Sponsam dixisset: *Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata*, quasi volens exprimere quisnam iste esset odor, qui omnium aromatum odores superaret; statim subintulit: *odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.* Vnde illis tantum sacrificijs thus voluit Deus adiungi, quæ sibi certissime erant grata. Hac de causa in sacrificio primitiarum iubebat oleum & thus imponi, *quia oblatio*, inquit, *Domini est*, id est, quia est oblatio Deo grata. Additque, sacrificium primitiarum ita offerendum, vt ex primitijs & oleo, pars aliqua adoleretur à sacerdote, reliquum in ipsius sacerdotis vsum cederet, thus autem totum coram Deo cremaretur: *Adolebit*, inquit, *sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, & olei & totum thus.* Tam gratus enim illi erat thuris odor, vt totum thus sibi vellet offerri. Non aliter de sacrificio pacificorum statuerat, cui thus & oleum imponi voluit; totumq; thus coram Deo cremari, *in odorem suauissimum domino; quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum eius.* Similiter thus iussit superponi duodecim illis panibus propositionis, quos coram se statui voluit, quos scriptura vocat, *panes faciei*, quod illos Deus perpetuò coram facie & oculis haberet: *Pones*, inquit, *super eos thus lucidissimum.* Idcirco etiam Sanctus Oseas Propheta, exprimere volēs, quam pulchra & grata Deo futura esset ecclesia per Christi merita & passionem: *Erit*, inquit, *odor eius vt Libani.* Vox Hebręa (vt Hieronymus annotat) & montem Libanum, & thus significat, quo mons Libani maximè abundat; ideoque alij transferunt: *Odor eius vt thuris.* Thuris enim odor mundus, impollutus, & ideo gratus indicatur. Propterea illis tantùm sacrificijs adiungebatur thus, de quibus certum erat, quod essent Deo grata. Ideoq; in sacrificio Zelotypiæ, quod offerebatur pro muliere, de cuius matrimoniali fide & munditia dubitabatur, prohibebat Deus thus adiungi: quia incertum erat hominibus, num illius mulieris sacrificiū gratum esset, cuius munditia & fidelitas cōiugalis erat incerta. *Sacerdos offeret oblationem pro illa, non fundet super eam oleum, nec imponet thus.* Hinc illa Dauidis deprecatio; *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo:* Id est, grata sit tibi, sicut thuris cremati suffitus & odor. Hincque legitimam causam intelligemus; cur ex omnibus sacrificijs & cæremonijs, veteris legis, tantummodo in noua lege

Lib. de Lapsis cit.
Exod. 29.
In c. 4. cāt.
Cant. 4. 10
Leui. 2. 15. 16.
Leuit. 2. 2.
Leui. 24. 7
Osea. 14. 7.
In c. 4. Ose
Num. 5. 15.
Psal. 140. 2.

lege oblatio thuris admittatur, omnibus alijs relegatis & exclusis. Omnia sanè antiqua sacrificia, oblationes & ceremoniæ, quia vmbraticæ & figuratiuæ erant, adueniente luce & veritate euanuerunt, vt Apostolus docet. Vno enim sacrificio, Christus omnium sacrificiorum, victimarum, & oblationum rationem compleuit, illudq; est proprium nouæ legis vnicum, vt sacrum Cōcilium Tridentinum ex sacris scripturis & sanctis Patribus docuit. Cur igitur nunc thuris oblatio in isto nostro nouæ legis sacrificio admittitur? Certè ad indicandum quam gratum Deo sit hoc nostrū sacrificium. Antiqua sacrificia nō erant Deo grata, ex ipsomet opere operato, vt Theologi loquūtur. *Nunquid*, inquit Deus, *manducabo carnes taurorum, & sanguinem hircorum potabo?* Illa in tantum requirebat, in quantum per illa homines se ipsos offerebant, vt D. Augustinus latè prosequitur. Ideoque quando qui offerebat nō erat Deo gratus, nec eius sacrificium gratum erat, sicut de sacrificio Cain scriptura sacra indicat, dicens; *Ad Cain & ad munera eius non respexit*; quia Cain ingratus erat, ingratum etiam eius extitit sacrificium; sicuti, quia Abel fuit ipsi gratus, gratum eius habuit sacrificium, qui *respexit* primò *ad Abel*, & deinde *ad munera eius*. Ad hoc institutum expendit Chrysostomus, verba illa Isaię, quibus ad maiores Iudæorum, quos *principes Sodomæ*, & ad populum eorum, quem populum Gomorrhę vocat: *Quo mihi*, inquit, *multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum: Holocausta arietum & adipem pinguium & sanguinem vitulorū & agnorum nolui &c. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lauamini, mūdi estote &c.* Nouæ autem legis sacrificium, ex se ipso & opere operato tam gratum est Deo, vt non possit non illi infinitè gratum existere: per illud enim offerimus ipsi filium suum, illū quem Apostolus vocat *filiū dilectionis suæ*, de quo ipsemet semel & iterum dixit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui.* Hanc doctrinam Chrysostomus singulariter probat ex psalmo, quem ad hoc institutum Apostolus inducit: *Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi, holocaustomata pro peccato nō tibi placuerunt, tunc dixi: Ecce venio.* Quia antiqua sacrificia per se non erant grata Deo, venit filius Dei, cui corpus in sanctissimæ Mariæ virginis vtero Spiritus Sanctus præparauit & aptauit; vt in eo posset offerri, semel quidem in cruce sacrificio cruento, & quotidie in altari sacrificio incruento, quod ex se infinitè gratum esset Deo. Quò itaq; significet Ecclesia, certissimum esse, hoc sacrificiū ex se ipso gratissimum Deo existere, thus in eius oblatione adiungit. peccator ergo iniquitatem suam agnoscens, in sacrificiū offerat cor, non solum sine oleo lætitiæ, contritum & humiliatum, sed etiam sine thure; id est, absque eo quod certissimam iam sibi promittat & plenā peccatorum remissionem, & absque eo quod sine hæsitatione aliqua credat suæ pœnitentiæ sacrificium gratum Deo & acceptum existere, iuxta consilium Apostoli: *Cum timore & tremore suam salutem operans.* Certissimum quidem est, Deum verè pœnitentibus veniam concedere, & pœnitens ipse, ista debet spe esse affectus & munitus: est enim pœnitentia, dolor de peccatis propter Deū summè dilectum, cum spe veniæ. An tamē doleat sicut dolere debet, an talis sit pœnitentia, & eis partibus ornata, quibus oportet, cuique dubium est. Itaque ex Dei bonitate & misericordia debet peccator spem concipere, sed ex sui infirmitate & defectibus timorem, vt infra dicemus. Et propterea (inquit Cyprianus) peccator pœnitentiam agens, magno debet timore angi; an illa tam grata Deo extiterit, vt iam securè censere possit peccata sibi dimissa. Hocque propheta indicat illa interrogatione: *Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus?* Hæc enim loquendi phrasis, incertum successum exprimit, sicut cùm dicebat Dauid: *Quis scit, si forte donet eum mihi dominus?* Obijcere possumus prophetæ incongruū videri, in dubium reuocare, an Deus conuertatur ad eum, quem ad se videt cōuersum in ieiunio, fletu & planctu. Etenim ipse promittit, se conuertendum ad eum, quem ad se cōuertere viderit: *Conuertimini*, inquit, *ad me, & ego*

Margin notes:
- *Sess.* 22. ¶ 14. (beside "Cōcilium Tridentinum")
- *Psa.* 59. 13. (beside "Nunquid, inquit Deus")
- 10. *de ciu. cap.* 5. 6. 7. (beside "vt D. Augustinus")
- *Gen.* 4. (beside "Ad Cain & ad munera eius")
- *Orat.* 1. & 4. *contra Iudæos.* (beside "expendit Chrysostomus")
- *Esaiæ.* 1. (beside "Quo mihi, inquit")
- *Ad Colo.* 1. 13. (beside "filiū dilectionis suæ")
- *Matt.* 17. 5. (beside "Hic est filius meus dilectus")
- *Ora.* 4. *cit.* (beside "Hanc doctrinam Chrysostomus")
- *Psal.* 39. 7. (beside "Hostiam & oblationem")
- 2. *Cor.* 7. 15 (beside "Cum timore & tremore")
- *Lib. de Lapsis cit.* (beside "inquit Cyprianus")
- ¶ 15. (beside "Quis scit, si conuertatur")
- 2. *Reg.* 12. (beside "Quis scit, si forte donet")

[*Zach. 1. 3.*] *ego conuertar ad vos?* Quomodo ergo de iis, quos aduocas, vt se conuertant ad Deum in toto corde, dubitas dicens: *Quis scit si conuertatur ad eos dominus?* Nunquid ignoras infinitos esse thesauros misericordiæ suæ? Nunquid non tibi nota vox illa: [*In cap. 2. Ioel.*] *In quacunq; die ingemuerit peccator, amplius iniquitatem eius non recordabor?* Noui (respondent Hieronymus & Rupertus nomine Prophetæ) Deum ineffabiliter esse clementem: sed scio etiam incomprehensibilia iudicia eius, & inuestigabiles vias eius: noui itidem cordis humani vanitatem, & quod humana mens sibi sæpe mētitur, & quod aliquando non vera pœnitentia coram Deo est illa quæ ab hominibus vera iudicatur. Quis non crederet, vt Cyprianus annotauit, [*Li. de Lapsis cit.*] peccatum illud adorationis vituli esse plene dimissum, post celeberrimam illam intercessionem illius chari amici, qui facie ad faciem ad Deū loquebatur, per quam dicitur factū, quod *placatus est Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat aduersus populum suum:* [*Exod. 32.*] & post illam grandem vindictam, quam Moyses exercuit, qui postquam vitulum omnino contriuit, & in pulueres redactum bibendum in aqua exhibuit, vt omnia impietatis aboleret vestigia (inquit Ambrosius) [*Li. de Elia & ieiunio*] multa eorum millia gladio interire fecit, post quę iteratis supplicationibus pro venia institit? Cui tandem dominus: *ego in die vltionis visitabo hoc peccatum eorum.* [*Exo. 32. 34*] Quæ verba expendens Hieronymus annotat, [*in capit. 2. Thren.*] calamitates posteris tēporibus inflictas Iudæis, in illius peccati vltionem etiam inflictas, quod Deus nunquam ita obliuioni tradidit, quin sæpius ad memoriam, more loquendi nostro, reuocaret. Ex quibus illud exponit, quod destructa Ierosolyma dixit Ieremias: [*Thren. 2.*] *Fecit dominus, quæ cogitauit: compleuit sermonem suum, quem præceperat à diebus antiquis: destruxit, & non pepercit.* Quis non crederet sufficientem pœnitentiam Regis Saul, qui increpatus à Samuele, eadem verba, imò & longiora & magis explicita respondit, quam quæ Dauid correctus à Nathan? Hic enim tantum dixit: *Peccaui domino.* [*2. Reg. 12.*] Ille autem dixit: *Peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Domini & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.* [*1. Reg. 15. 24.*] Et tamen ille audiuit à Nathan: *Dominus transtulit peccatum tuum:* & iste à Samuel: *Quia proiecisti sermonem Domini, proiiciet te Dominus.* Quis non crederet lacrymis, & promissionibus Antiochi, quibus Dei misericordiam implorabat, & grandem emendationem ac mutationem vitæ promittebat, *templum,* scilicet, *Sanctum, quod prius spoliauerat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus, de reditibus suis præstaturum, super hæc & Iudæum se futurum, & omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem.* [*2. Mac. 9. 16.*] Vide quæ promittebat, vt nihil amplius promittere quiuis peccator posse videatur. Et tamen de eo dicit Spiritus sanctus: *Orabat hic scelestus dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.* Hinc D. Cyprianus inuehitur in aliquos, [*Lib. cit. de Lapsis.*] qui post grandia peccata, ex eo quod aliquantulum fleuerant, & aliqualem egerant pœnitentiam, ita securi erant de eorum remissione & venia, ac si ex ipso diuino ore, tanquam altera peccatrix audissent: *Remittuntur tibi peccata tua.* Optime Sapiens, *De propitiatu peccati, noli esse sine metu.* Hoc timore Sancti etiam post longos pœnitentiæ cursus, anguntur. [*Luc. 7. Eccl. 5. 5.*] De nobilissima illa Galla, Symmachi consulis & Patricii Romani filia, narrat B. Gregorius, [*4. Dia. c. 13 § 16.*] quod statim ac maritum in adolescentia suscepit, amisit: & mox abiecto seculari habitu, ad omnipotentis Dei seruitium sese apud beati Petri Apostoli Ecclesiam, monasterio tradidit, ibiq; multis annis simplicitati cordis, atque orationi dedita, larga indigentibus eleemosynarum opera impendit. Cumq; omnipotens Deus perennem iam mercedem reddere eius laboribus decreuisset, cancri vlcere in mamilla percussa est. Nocturno autem tempore, ante lectum eius, duo candelabra lucere consueuerant, quia videlicet amica lucis, non solum spirituales, sed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ cum nocte quadam ex eadem infirmitate iaceret fatigata, vidit beatum Petrum Apostolum inter vtraq; candelabra ante suum lectum constitisse: nec perterrita timuit, sed ex amore sumens audaciam, exultauit, eique dixit: *Quid est domine mi? Dimissa ne iam sunt peccata mea?* Cui ille, benignissimi vultus, inclinato capite annuit, dicens: *Dimissa, veni, &c.* Quia in re duo pensanda sunt.

Primum, quāti fuerit illustrissima fœmina apud Deum meriti, quam ad cœlestem gloriam aduocandam, dominus Apostolorum principem destinauit, cuius visu & collocutione solatium acciperet. Secundum, quanto timore fuerit iugiter suspensa circa peccatorum suorum remissionem, quamuis leuissima illa essent, quæ ad extrema deducta, post innumera pietatis opera, quibus tam grandem promeruerat fauorem, eo ipso quod vidit Apostolorum principem, de eo quod illam solicitam tenebat, & anxiam, primo & solummodo interrogauit. Sed de ijs alibi. Hoc itaque à peccatore nunc Deus exigit sacrificium, vocans, vt conuertatur ad se, *in ieiunio, fletu, & planctu:* & volens, vt Propheta eum anxium dimittat, dicens: *Quis scit si conuertatur & ignoscat Dominus*, vt hæc anxietas illum solicitum reddat, & non leuibus pœnitentiæ actibus cōtentus sit. His alludere visus fuit Sanctus Michæas Propheta, qui eodem spiritu afflatus, quo Sanctus Ioel, clamat ad Ierusalem, cum semel eam vidit à peccatis suis afflictam & dolentem: postquam exposuit malorum, quæ illam affligebant, causam, subdit: *Dole, & satage, filia Sion quasi parturiens.* Primo quidem, dolorem, quo eam confectam videt, laudat, probat, & hortatur, vt in eo persistat: admonet tamen non propterea debere iam se iudicare securam, quin potius maxima anxietate debere esse solicitam: ideo addit: *Satage.* Pro verbo, *Satage*, Chaldæus posuit, *contremisce*, aut *trepida*, Vulgatus eleganter, *Satage*, quod est maxima solicitudine comprimi & distorqueri. ideo addidit; *quasi parturiens.* Grandi siquidem acrique dolore parturiens comprimitur, sed non propterea secura redditur, quin potius valde anxia redditur, & tenetur, de sua salute, vita felicique successu solicita, nesciens qualem sint dolores exitū habituri. Dole quidem; id enim necessariū est: sed satage quasi parturiens, solicita anxietate timens, num plenè sint tibi peccata dimissa: *Quis enim scit, si cōuertatur & ignoscat Dominus?* Ita egerunt, & tale fuit pœnitentiæ sacrificium, quod illi famigeratissimi pœnitentes Niniuitæ obtulerunt: fuit enim primò sine oleo, quia omne gaudium abiecerunt, & quicquid poterat lætitiā inducere, excluserunt, & grādi & quasi incredibili ieiunio se ipsos affligere cœperunt; saccis induti sunt à maiori vsq; ad minorem, clamores vndiq; tristissimi resonabant, suspirijs aerem complebant, lacrymæ fundebantur. Hoc enim totum illa verba significant; *& clament ad Dominum in fortitudine*, vt eleganter Basilius *a*, Chrysost. *b* & Ambros. *c* expendunt. Deinde fuit sine thure: nam etsi grandis esset & inaudita, quam agebant, pœnitentia, grandi nihilominus timore angebantur, an sufficiens esset ad peccatorum suorum remissionem; & ideo dicebant: *Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?* De quibus alio in loco.

Mich. 4. 10

Iona 3. 8.
a *Hom. 8. in diuites.*
b *Ho. de Iona, & ho. 1. de pœnit.*
c *Serm. 40.*

§. 6. *In die Expiationis, imponebat Deus, simul affligi, & festum agere, & nunc similiter, simul plangere, & lætos nos exhibere.*

¶ 17.

PAtet hucusque, quomodo debeat homo initio Quadragesimæ tanquam in die Expiationis plangere, & se conuertere in ieiunio, fletu & planctu. Quod si (vt supra cœpimus indicare) his opponas; quid sit, quod hac die Christus Dominus nobis imponit dicens: *Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum*, oleo procul dubio fragrantissimo, *& faciem tuam laua:* quæ duo tunc ingentis lętitiæ, & festiui gaudij erant apertissima signa; Memento (inquit Origenes) quæ de Expiationis tempore instituta sunt. Tunc quidem afflictio grandis, & grande ieiunium omnibus ita imponebatur, vt de *anima, quæ afflicta non fuerit*, dicatur, quod *peribit de populo suo*, & nihilominus festū agere celeberrimū omnib. præcipiebatur, vt vnusquisq; vndique afflictus esset ex vna, & ex alia totus esset festiuus. Ita nunc hoc tēpore, quod per illud Expiationis præfiguratum extitit, agendum est. Afflictione & tristitia plenū se debet exhibere peccator, quia peccauit; sed festiuus & lætus esse debet, quia ad illud peruenit tēpus, quo de animæ

Hom. 23. in num.

suæ

suæ reparatione, ac peccati remissione, agẽdum est. Qui grandem incurrit infirmitatẽ, quæ totum corpus afficit, & tumidum reddit, tristatur præ dolore, qui ex illa oritur; sed lætatur vehementer, cũ videt iã opportunum tẽpus aduenisse, quo ad eam curãdam, omnia quæ necessaria sunt, videt præparata. Ita S. Basilius rem hanc exponit, vt tristes quidẽ simus, & tali tristitia affecti, q̃ nullã consolationem ex illa parte accipiat, quia peccauimus, quia Deum offendimus: lætissimi tamẽ esse debemus, quia tẽpus adest, quo peccatũ plenè deponam⁹ ad diuinã gratiam reuocemur, & iugum captiuitatis, quã à diabolo captiui tenemur excutiamus. Quando tempus iam aduenit, quo filij Israel, qui captiui à Rege Babylonis tenebantur, captiuitate liberabãtur, & ad Ierusalem reuocabantur; tam grandi fuerunt affecti lætitia, qualem Dauid prophetico spiritu prædixit, in eorum persona loquens: *In cõuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati.* Illa forma loquendi: *In conuertendo dominus*, grecismus est; sicut & iterum: *In conueniendo populos in vnum.* & *In conuertendo inimicum meum retrorsum*: pro eo quod Hierony. formam latini sermonis tenens, vertit: *Cum conuerteret dominus captiuitatem.* Et, *cùm cõuenirent populi in vnũ:* Et, *cùm conuerterem inimicum meum retrorsum.* Cùm ergo dominus reuocaret nos à captiuitate, qua sub Babylonico Rege tenebamur captiui, *facti sumus sicut cõsolati.* Basilius; Refocillatione, lætitia, & iucũditate repleti sumus. In Hebræo; *Facti sumus sicut somniantes*, idest, vt doctus Genebrard. annotat, adeò consolati lætatiq; sumus nostra restitutione, vt videremur verius somniare reditũ, quã re ipsa videre. Cuiusmodi tropo Liuius vtitur, agens de Græcis audiẽtibus vocẽ præconis, iubẽtis, vt beneficio populi Romani, retinerent libertatem, & suis legibus viuerẽt: maius gaudiũ (inquit) fuit, quam ꝙ vniuersi homines caperent. Vix satis credere se quisq; audisse, alij alios intueri mirabũdi, velut somnij vanam speciẽ. Ita & Petrus cùm è carcere educebatur, *existimabat se visum videre.* Et quia tantũ gaudiũ cor non plenè capiebat, ad externa refundebatur: *Tunc. n. repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.* Ecce gaudium, quo hodierna die affici peccatores ex hac parte debẽt; quia de cõuertenda eorũ captiuitate agitur, nõ qua ab aliquo visibili hoste tenẽtur captiui; sed ea, de qua Apostolus, ꝙ *tenentur captiui à diabolo ad suã ipsius voluntatem.* Hac de causa, summa lætitia hos dies excipiẽdos, asseruit Chrysost. *a* Adest, inquit, nobis splendidus dies, & desideratũ tempus aduenit, &c. Et iterum *b* cũ Quadragesimæ tẽpus aduenisset: Ingenti, inquit, hodie alacritate surrexi, vna vobiscũ lætitiæ spiritualis particeps futurus, volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarũ, vobis annũciator esse; cõmunis enim omnium nostri dominus, velut pater filios indulgenter amãs, cupiens ea, quæ vnquam peccauimus nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiuniũ fit curationẽ adinuenit. Nullus igitur sit mœstus, &c. August. *a* dies cum omni veneratione suscipiendos vocat, & demonstrat, Ambros. *b* & Basilius *c*, tanquam solemnissimam festiuitatem Quadragesimam suscipiendam tradiderunt, & ostenderunt; ideo tandem & Christus hodie inducitur, nos ad lætitiæ signa edenda inuitans: de quibus alibi. Alia ratione possumus hoc ipsum explicare ex illa D. Augustini propositione celebri, quod pœnitentia ita agenda est, vt peccator simul de peccato summa tristitia doleat, & de dolore & tristitia, grandi lætitia & gaudio afficiatur. De qua commodius alio in loco.

[Marginalia: *Hom.* 1. *de ieiun.* — *Psal.* 125. — *Psa.* 101. 23 — *Psal.* 9. 4. — *Scholi. in Psal.* 125. — *Lib.* 33. — *Acto.* 12. 9. — 2. *Ad Tim.* 2. 26. — a *Ser.* 2. *de ieiun.* — b *Hom* 1 *in Genes.* — a *Serm.* 60. *de tempo.* — b *Lib. de Elia cap.* 1. — c *Hom.* 1. *de ieiunio.*]

§. 7. In festo Expiationis spem veniæ dabat Deus peccatori: maiorem nunc facit, quamuis velit illum cinerem vocari.

INSTITVIT antiquitus Deus Expiationis festum celeberrimum, quo omnes peccatis expiandis intenderent, vt supra diximus. Inter ea autem, quæ diuino consilio tali solemnitati conuenientia constituit, illud fuit, quod ea die

[Marginalia: ¶ 18.]

ea die summus Pontifex ingrederetur Sancta sanctorum, vt coram ipso Deo se constitueret, & supplicationes pro peccatis fũderet. Ita in lege disposuit Deus; ita & ad Hebræos Apostolus expressit. Elegerat quidem Deus cum illo populo commorari, in quo suæ maiestatis sedem constituit, quasi super alas Cherubim in propitiatorio existentium super arcam: vnde & Dauid: *Qui sedes super Cherubim:* & quãdo populus cõtra Philistæos erat pugnaturus, *Tulerunt,* inquit, *arcam fœderis Domini, sedentis super Cherubim.* Sed ita clausus esse voluit, & ab hominum conuersatione semotus, vt nullatenus alicui cõcederet sub mortis pœna, eũ locũ ingredi, & coram sede sua se exhibere. Hoc tantùm concedebat summo sacerdoti, & quidem semel tantummodo in anno, omnibus pontificalibus ornamentis & vestibus induto, & sanguine tincto; cùm sc. festum illud Expiationis celebratur, vt sacerdos summus, ea die, qua de peccatis expiandis agebatur, pro peccatorum remissione orationes & supplicationes præsentaret.

Exo.30.10 *Leu.16.34* *Ad Hebr. 9.7.* *Psal.79.2.* *1.Reg.4.4.*

Qua in re mysterium grande voluit indicare. Qui enim ostia, quæ perpetuò clausa tenebantur, aperiri solummodo volebat, & aditum ad locum, in quo maiestatis suę sedẽ constitutam habebat, concedebat liberum Pontifici solummodo vt ad orandum pro peccatorum remissione ingrederetur; hoc ipso animos peccatoribus faciebat, vt peccatorum suorum remissionem sperarent. Sicut enim quando Rex aut princeps, locũ non concedit, nec aditum, vt sibi pro alicuius delicto supplicationes offerantur, is de venia concedenda desperat; ita cùm locum concedit, & iubet, vt sibi supplicetur pro venia, vehementer ad illam sperandam excitat. Hocque Deo in more est, vt B. Hieronymus indicauit, quod quando non vult remittere offensam aut pœnam, nõ concedit locum, vt sibi supplicationes offerantur. Ita quãdo noluit remittere Moysi pœnam, quam comminatus fuerat, pro eo quod egit ad aquas contradictionis; eo ipso quod Moyses os aperuit ad orãdum pro illius remissione, dixit ei Dominus: *Sufficit, nequaquam vltra loquaris de hac re.* Et quando noluit dimittere Sauli, prohibuit Samueli pro ipso supplicationes offerre, dicens: *Vsquequo tu luges Saul, cùm ego proiecerim eum, &c.* Ita vt idem Hieronymus *a* annotat, quod & annotarat Cyprianus *b*, quando noluit parcere populo, sed captiuitatis pœnam infligere, prohibuit Ieremiam, ne coram se staret, preces fusurus. *Tu,* inquit, *noli orare pro populo hoc, ne assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi; quia non exaudiam te.* Et iterum: *Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum.* E contra autem, quando dimittere volebat, aperiebat portas, & aditum concedebat, vt sibi supplicationes offerrentur. Ita notat ipse Beatus Hieronymus, quod dixit ad eundem Ieremiam: *Occurrant mihi, Domino exercituum.* Similiter obseruat, quod quando remittere voluit grande illud peccatum, quod populus commisit adorando vitulum conflatilem, aperire volens ostiũ, vt Moyses pro venia preces, & supplicationes funderet, dixit ei: *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos.* Quando dicit (ait Hieronym.) Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus fuit: & quod si Moyses preces funderet, posset Deum tenere. Id quod etiam S. Gregorius annotauit: Quid est, inquit, sermo dicens, *Dimitte me,* nisi deprecandi ausum præbere? Ac si apertè ei diceret: Pensa quantum apud me valeas, & cognosce, quia obtinere poteris, quicquid pro populo exoras. Quando ergo tẽpus pro peccatorum expiatione institutũ celebrabatur, volebat Deus ostia aperiri eius loci, in quo residebat, quę clausum perpetuò existere volebat; vt liberè sacerdos ingrederetur, & coram sede maiestatis suæ se constitueret, vt supplicationes pro peccatorum remissione funderet: hoc ipso ostendens, se velle, quantum in se erat, peccata remittere & condonare. Et mirandum, ꝙ pro nulla alia re aut necessitate, quantumcunque graui, siue famis, siue pestis, siue obsidionis, nec alijs festiuitatibus, quæ ad diuina beneficia recolenda erant institutæ, similem ingressum concedebat Deus; sed solummodo pro remissione peccatorũ pertractanda: primò, vt ostẽderet, singulariter ad

In c.28. Ieremiæ. *Deut.3.26* *1.Reg.16.1.* *a In c.13. Ezechiel.* *b Lib. de lapsis.* *Iere.7.16.* *Iere.14.15.* *In c.28. Ierem. cit.* *Epist. ad Gauden.* *Exo.32.10* *9. Mora.c.11. & 12.* ¶19.

ad Deum recurrẽdum, pro peccatorum remissione, magis quàm pro quacunque alia necessitate; secundò, vt quãtum ille ex parte sui optaret veniam peccatorum concedere, indicaret. Quoniam autem, vt diximus, festum Expiationis, hoc quod incipimus Quadragesimæ præfigurabat, quod singulariter expiandis peccatis cõstitutum est, in eius exordio liberum concedit ad se ingressum; portas aperit, & ostia pandit, vt ad eum liberè ingrediamur, & pro peccatorum remissione, cum ieiunio, fletu, & planctu, supplicationes & preces offeramus. Hac de causa, quàm pronus ac paratus sit, quantum est ex se, ad remittenda peccata, nobis vult insinuari, quibus proponenda statuit illa verba Prophetæ, quibus Ecclesia resonat: *Conuertimini ad Dominum Deũ, quoniam benignus & misericors est, &c.* Maximo timore poterant hodie peccatores conturbari, si ea quæ scriptura sacra docet, & in Ecclesia fieri vident, attenta consideratione expendant. Statuit in primis Deus, vt vas fictile aut terreum, si immundum factum fuisset, contereretur & proijceretur: quod non tam pro vasis materialibus dictũ voluit, quàm pro hominibus, qui vasa fictilia sunt; & *vasa figuli* sæpè in scriptura vocantur. Et quid mirum? Si videres aliquem principem, cui immunditia esset tam inuisa, vt vasa pretiosa auri & argenti, lapidibus preciosissimis ornata, eo ipso quod videt immunditiam contraxisse, contereret, & in sterquilinium mitti in perpetuum iuberet; quid crederes facturum de vasis terreis & fictilibus, si immunda fieri videret? Deus ita immunditiam peccati auersatur, vt vasa illa aurea angelicæ naturę, pretiosissimis lapidibus donorum fulgẽtissimorum ornata, qualia apud Ezechielem describit, eo ipso quod vidit immunditiam & æruginem superbiæ contraxisse, æternæ damnationis sententia tanquam virga ferrea contriuit, & in sterquilinium inferni in perpetuum proiecit. Quid facturum credis de homine, qui vas est fictile & terreum, cùm peccatorum immunditia & sordibus viderit inquinatum? Hæc considerasse visus fuit S. Apostolus Petrus, qui postquam expendit, quomodo angelos peccãtes Deus proiecerit; quid de hominibus fecerit, considerat: *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos: & originali mundo non pepercit, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens euersione damnauit.* Quasi antecedentis loco supponere videtur, quæ cum angelis peccantibus Deus fecit, illos à se in perpetuũ abijciens, & æterna damnatione puniens. (Antecedẽtis enim vim habet cõditionalis illa, *si Deus angelis*) vt inde inferat: non mirum quod similiter mundum carnalem & terreum, & impudicas, ac immundas ciuitates, euertẽs proiecerit & damnarit. Si enim vasa aurea, quæ lapidibus pretiosis extiterant ornata, eo ipso quod immunda fuerunt reddita, proiecit; quid mirum, quod vasa fictilia vndique sordibus plena abiecerit, & in sterquilinium miserit? Hinc cùm abijciendum Iechoniam regem in sterquilinium Babyloniæ per Ieremiam Deus prædiceret: *Nũquid*, inquit, *vas fictile atque contritum vir iste Iechonias? Nunquid vas absque omni voluptate?* Id est, vtilitate? *Quare abiecti sunt ipse & semen eius, & proiecti in terram?* Quasi dicere volens: Quid agendum est mihi de vase fictili immundo, sordibus pleno, & inutili reddito? Ita & cum duabus tribubus comminabatur, quod erat illas proiecturus, & in perditionẽ daturus: *Deuoratus est*, inquit, *Israël*, id est, contritus, sicut cibus, qui deuoratur, *nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.* Septuaginta transtulerunt: *vas inutile*, quia vas fictile quod immundum & contritum est, inutile penitus iudicatur, ideoque proijciendum. Hodie igitur magno timore possent peccatores affici, videntes se vasa fictilia, immunditijs & sordibus plena, peccatorum ictibus contrita, & propterea tanquam inutilia penitus reijcienda, quorum quiuis dicere potest: *Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde, factus sum tanquam vas perditum.* Mortuus, deficiente anima, ad omnia redditur inutilis, ideo in sepulchrum proijcitur, obliuioni traditus, ibi penitus absumendus. Et vas fictile inutile redditum, ad nihil valet,

Marginalia: Leui.16.12. — Ecclef.27.6. — Isai.30.14 — Iere.19.11. — Ezech.28.13. — 2.Pet.2.4. — ¶ 20. — Iere.22.28 — Osee 8.8. — Psal.30.13

let, nisi vs proijciatur: ita ego iudicor, &c. Hunc autem timorem non videtur Ecclesia tollere; sed potius augere velle per cæremoniam, qua vtitur, cinerem capiti superponens, & dicens; *Memento homo, quia cinis es.* Res aliqua tunc in scriptura sacra vocatur *Cinis*, quãdo omnino inutilis facta fuit, & ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur. Vnde Sanctus Iob, postquam omnia recensuit mala, ad quæ deductus fuerat, in sterquiliniũ quasi coniectus, & ad omnia quasi inutilis factus, concludit: *Comparatus sum luto; & assimilatus sum fauillæ & cineri.* Ad summam vilitatem (inquit Philippus Diaconus) perductum se dixit, qui vulneribus & sanie sicut lutum computresceret & fœteret, & omnino inutilem, nisi vt in sterquilinium proiectus iaceat, qui similis cineri est effectus. Quid si iam cinis esset, & non similem cineri, sed cinerem se vocaret? Hinc comminatio illa extrema ad ciuitatem Tyri; *Dabo te in cinerem.* Et de Moab Deus conqueritur, *eo quod incenderit ossa regis Idumeæ vsque ad cinerem.* Expende adhuc quod res aliqua non dicitur cinis, quando talis est, vt à Deo in perditionem proijcienda iudicetur; sed quando iam totaliter proiecta est & absumpta, ac perditioni tradita. Hoc ex locis, quæ nunc induximus, patet; signanter ex ijs, quæ Petrus de Sodomis dixit. Ciuitates enim illæ non dicuntur cinis, quando Deus decreuit illas euertere, & perpetua deiectione perdere; sed quando iam proiectæ, euersæ, & absumptæ fuerunt. *Ciuitates Sodomorum*, inquit Petrus, *in cinerem redigens.* Quid igitur cogitare compellitur homo, cui dicitur: *Memento, quia cinis es?* Videtur enim id sibi dici, quod iam sit a Deo proiectus, & totaliter perditus & absumptus, & quod S. Baruch Propheta dicebat: *Coinquinatus es cum mortuis: deputatus es cum descendentibus in infernum.* Expende quod tibi dicitur: *Memento, quia cinis es.*

¶ 21. Idem tibi, quod Sodomorum ciuitatibus accidisse, videtur Ecclesia ad memoriam tuam reuocare velle. Cecidit super illas ignis ardentissimus, qui ab Apostolo Iuda *ignis inferni* vocatur; credo enim eiusdem rationis illum fuisse cum igne inferni; cuius comparatione, qui apud nos est ardentior, depictus ab Augustino reputatur. Idcircò miseras ciuitates, vt Propheta dixit, *In momento subuertit*, & absumpsit, illas *in cinerem redigẽs.* Ita autem hoc factum est, quod in regione illa multa ad oculum conspecta, apparent stabilia, firma, & pulchra, quæ tamẽ verè nihil aliud sunt, quàm cinis. Apparet, inquit Paulus Orosius, forma regionis, & inuenitur regio cineris: & (vt refert Iosephus) terra illa arbores aut arbusculas potius producit, nostris similes; quarum fructus externo colore vtiles ad edendum apparent, carpentium verò manibus, in fumum dissoluuntur & cinerem. Quod longioribus verbis Solinus *a* & Tacitus *b* testati sunt: & præclarè dixit Ægesippus *c*, Ambrosio interprete: Arsere, inquit, terræ, ardent aquæ. spectes illic specie poma viridantia, formatos vuarum racemos, vt edendi generent spectantibus cupiditatem; si capias, fatiscunt ac resoluuntur in cinerem, fumumque excitant. Hinc quantum existimo, Sanctus Augustinus, illam traxit sententiam, qua dixit; Poma in terra Sodomorum gigni quidem, & ad maturitatis faciem peruenire; sed morsu pressuve tentata, in fumum ac fauillam corio fatiscente vanescere. Et iterum, asserens poma illa, mendaci superficie decipere; quæ enim exterius oculis conspecta, poma apparent virentia & pulchra, interius nihil aliud sunt quàm cinis: & manibus pressa, cinis deprehenduntur esse, & in fumum dissoluuntur. Id ipsum tibi euenisse per peccatum memorare velle videtur Ecclesia. Cecidit super animæ tuæ ciuitatem, quæ sicut Sodoma, prius *erat sicut paradisus Dei*, diuinis cœlestibusque fruticibus abundans; ignis tamen inferni, quod peccatum est, super eam cecidit, tanto ardore absumẽs & comburens, quanto de quodam peccati genere Sanctus Iob expressit: *Ignis est, vsque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina:* & Sanctus Propheta Ioel, sub typo ignis Chaldæorum, absumentis Iudæorum ciuitates, declarauit dicens: *Ad te Domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti: & flamma*

Marginal notes: Iob 29. 19. — In catena græca Iob 29. — Ezech. 28. — Amos 2. 1. — 2. Pet. 2. 4. — Baruch 3. 11. — Iuda v. 7. — Ser. 41. de Sanctis. — Thren. 4. 6. — Lib. 1. c. 5. — 1. de bello Iudai. c. 5. — a Cap. 44. de Africa. — b Lib. vlt. — c Lib. 4. — 21. de ciuitat. c. 5. — Ibid. cap. 8 — Gen. 13. 10 — Iob 31. 12. — Ioel. 1. 9.

flamma succendit omnia ligna regionis. Huiusmodi cinis factus es, sicut Sodoma. Apparent quidē exterius multa, quę pulchram speciem oculis referunt, sed quæ intrinsecus nihil nisi cinerem continent, & digitis expressa in fumum dissoluta exhalantur. Cogitare, loqui, ambulare, res pertractare videris, sed quid cogitationes tuæ, quæ sapientissimæ videntur? quid studia, quibus ditari contendis? quid conatus, quibus loca suprema ambis? quid denique quicquid peragis & tractas? Si digitis teratur, & intrinsecus expendatur, fumus, fauilla & cinis inuenietur. Id quod elegantissimè Deus sub occultis metaphoris exposuit describens, quosdam qui in mundo vidētur pulchri, insignes, & oculis spectabiles, quales sunt excellentes duces, equites illustres, fęminæ pulcherrimæ, quæ omnium oculos ad se rapiunt: *Qui immolant,* inquit, *in hortis,* id est, qui affectibus suis tanquam dijs seruiunt, semper in hortis aut voluptatibus agentes vitam, *& sacrificant,* aut (vt alij legunt) *suffiunt super lateres,* id est, qui ad concupiscentiæ suæ nutrimentum, odoriferis vnguentis & suffitibus vtuntur. Quamuis nunc diuites vasculis argenteis ad odoriferas fumigationes & suffitus fragrantes vtātur, tunc ad id solummodo lateres, aut vasa testacea erant in vsu, quæ ignis vim sustinent. *Qui habitant in sepulchris,* id est, similes se sepulchris exhibent, & tantùm curāt externam speciem ornatam exhibere, cùm intus pleni sint spurcitia & ossibus mortuorum. *Et in delubris idolorū dormiunt.* In Hebræo habetur vox, quæ significat loca obscura, tetra, & timore plena. Tales sunt, qui viri fortes in mundo reputantur, qui quietè totam noctem agunt in aliena domo, periculis plenam, hæcque adulteris frequentissima sunt. *Qui comedunt carnem suillam, & ius prophanū in vasis eorum.* Id est, id omne quod prohibitū est, magna cum voluptate comedunt, & sumunt carnem prohibitam & ius prophanarū ollarum: *Qui dicunt: Recede à me, & non appropinques mihi, quia immundus es;* qualis est homo diues, pretiosis indutus, qui nec permittit pauperē sibi fieri propinquum, ne vel calceus eorū aliquā ab eo contrahat immunditiam: qualis est mulier curiosissimo cultu cōpta, ad quam nullus appropinquare audet, ne sibi dicatur: Non appropinques mihi, quia immundus es. *Isti,* inquit Deus, *fumus erunt in furore meo.* Sicut arbores Sodomæ pulchrę videntur & speciosi earū fructus, cùm tamen carpentium manibus vel leuiter comprimuntur, in cineres & fumū dissoluūtur; tales isti cōprobabuntur: cùm.n. intus & in cute examinandos assumam, & manuum mearum digitis comprimam, *erunt fumus:* id est, tūc adparebit, quidnam sunt, & quia verè nihil sunt, nisi fumus & cinis: vt non incongruè credere possimus, allusionem per hęc verba fieri ad id, quod scriptum fuerat, *Abraham consurgens manè, intuitus est Sodomā & Gomorrham, & vniuersam terrā regionis illius; viditq; ascendentem fauillā de terra quasi fornacis fumū.* In fumum & fauillam, & cinerē omnia vidit resoluta, cùm sub matutina luce illa fuit intuitus. Non secundùm visionē oculorū iudicare debes; sed secundùm lucē diuinam mentem illustrātem intuere, & videbis omnia quæ in te speciosa videntur, quasi in fumum & fauillam resolui; & quod meritò dicatur tibi: *Memento, quia cinis es.* Hæc si consideres, videbitur tibi desperandum. Vidēs enim te vas fictile immundum, & vndiq; sordibus plenum, à Deo penitus proijciendum, potes timere: imò & qui iam te cinerem audis, ab ipso proiectum, & perpetuæ perditioni iam traditū, posses suspicari. Quid igitur agendum? Desperandum ne? Nequaquā. Idcirco sancta Ecclesia, quæ ex vna, te cinerem esse, tibi repræsentauit, ex alia Deum tibi proponit tanquam pium patrem, paratum ad te recipiendum, qui in hoc Expiationis festo omnia domus suæ ostia & portas aperit & pandit, vt liber tibi pateat ingressus; imò prouocans, vt hac die ad preces & supplicationes pro peccatis tuis offerendas, tē conuertas. Cinerem ergo te esse, tibi dixit, quasi te iam in extremo perditionis positum repræsentans; vt non iam amplius te contineas, nec tuæ perditionis remedium differas, qui ad vltimum eius quodāmodo perductus fuisti: remediumq; tibi præsens ex Dei parte offert, quem ad veniam

Marginalia: Isai. 63.3. — Vide ibi Forerium. — ¶ 22. — Gen. 19.27

veniam & misericordiam paratissimum in ipso statim officij Missæ exordio exhibet, i la Sapientis verba depromens: *Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum, quæ fecisti, dissimulãs peccata hominum propter pœnitentiam, & parcens illis.* In textu dicitur: *Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.* In Græco *Philanthropos*, id est amator hominis. Expẽde singulare Dei epitheton. Nobilior quidẽ fuit angelus homine; sed singulariter est Deus *amator hominis*: quia angelos peccantes, sine remedio relinquens perpetuæ perditioni traditos, hominibus peccantibus remedium offert, ex eo solum quod eos amat. Quibus concinunt, quæ hoc ipsum Ecclesia latius explicare volens ex Propheta subdit: *Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens, &c.*

Sap. 12. 24.

§. 8. *Per cinerem aptus redditur peccator ad misericordiam Dei, qui benignus dicitur, quod superabundat eius gratia, vbi abundauit delictum.*

¶ 23. Ioel. 2.

CONuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia.* Aptissimè sancta Ecclesia, in hoc festo expiandis peccatis constituto (cùm Deus magis quàm in antiqua Expiationis solemnitate fores & portas aperit, vt peccatores accedant, supplicaturi pro iniquitatibus suis) nos ipsos eo modo, quo Deus antiquum populum, componit & aptat, quo magis simus dispositi ad diuinæ gratiæ dona obtinenda, attendens ea, quæ per sanctum Prophetam Ioël sibi fuerunt reuelata. Adegit sancta illa Rebecca per prophetiam instructa (vt Chaldæus apertè legit) filium suum minorem Iacob, vt ad patrem Isaac ingrederetur, & coram illo se constitueret, ipsius plenam benedictionem obtenturus, per quam ius haberet ad totam eius substantiam, domum, facultates, & bona hæreditanda. Timebat Iacob ingressum, dicens: *Si attrectauerit me Pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione.* Mater cœlesti prophetia instructa, composuit & aptauit eum, operuit eius manus & collum, timoremque filij abstulit, & plena securitate eum firmauit: *In me sit*, ait, *ista maledictio fili mi, tantùm audi vocem meam.* Chaldæus, *Acquiesce verbo meo, quod ego præcipio tibi.* Septuaginta, *Audi me, sicut ego præcipio tibi.* Excitat nos hodie mater nostra Ecclesia, cuius expressum typum sancta tenuit Rebecca, vt communi sensu SS. Patres supponunt, vt iuxta temporis institutionem ingrediamur ad Patrem cælestem, qui nobis benedictionem suam cœlestem, & gratiam largiatur, illam de qua Sapiens: *Benedictio Domini diuites facit*: per eam siquidem datur ius ad omnia ipsius bona, imò & regna eius hęreditanda. Timere potest peccator ingressum, qui audit; *Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Et iterum: *Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum à facie eius: sicut deficit fumus deficiant, sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.* Est Deus ignis consumens; est peccator palea & stipula, vt sanctus dixit Malachias: quid sperandum est paleę, consumenti igni appropinquanti? Cæterum cœlesti prophetia instructa mater sancta nos componit, operit atque aptat, vt benedictionem consequi possimus. Instruit enim, vt ipsi iam nos reputemus cinerem, dicens; *Cinis es*, & cinere simul caput nostrum operit, vt interius per recordationem & consideratione͂, & exterius per ipsum cinerem superpositu͂, nihil aliud, quàm cinis appareamus. Ita nos aptat & componit sancta mater, vt ingrediamur coram patre nostro, ad benedictionem obtinendam, quia de illo per Prophetam Ioël nouit, quod *Benignus & misericors est*, &c. Propheta Ioël tam profundus est sacramentis, vt sicut annotat Augustinus, omnia quæ dicit, compellat multis verbis exponi. Et certè omnia ista Dei epitheta, tam grandem emphasin continent, vt nulla verba inueniantur, quę plenè & adæquatè rem explicent: idcirco quoduis eorum multis verbis eget ad sui explicationem.

Genes. 27.

Prou. 10. 22.

Psal. 5. 6.

Psalm. 67.

Malac. 4. 1

18. de ciui. cap. 30.

Benignus.

Benignus. Grandem cohærentiam cum benigno cinis habet. In Hebræo *Hannun*, nomen à verbo *Hannan*, quod ſignificat merè gratioſè & placidè, ac ſumma delectatione donare, nulla penitus habita conſideratione ad merita eius cui datur. Vnde *Hannun* is dicitur, cui nihil magis gratum, placidum & delectabile, quam donare abſque aliquo merito. Regia transfert: *Gratioſus*, aut *gratioſè donans*, id eſt, talis, qui totus in eo poſitus eſt, vt omnia quæ habet, aut quę poſtulantur ab eo, gratioſè det: ideoq; tam ſine meritis, vt ibi magis conferat, vbi minor meriti ratio apparuerit. Vulgatus aptè tranſtulit: *Benignus:* vt enim ex Baſilio alibi annotabamus, benignitas propriè loquendo eſt virtus, qua quis benefacit cuicumque indigenti, nullatenus conſiderans meritum aut rationem, ſed ſolam indigētiam & neceſſitatem alterius: idcirco, quantò maior apparuerit indigentia, tantò maior voluntas dandi, quæ neceſſaria ſunt. Vnde hoc epitheto Chriſtus Dominus Deum deſcripſit, quando eum induxit benefaciētem, & ſua dona largientem peccatoribus: *Quia ipſe benignus eſt, ſuper ingratos & malos.* Non ex meritis aut iuxta merita ad dandum mouetur; ſed ex neceſſitate aut egeſtate, quā videt; ideò malis & ingratis dat, in quibus tantò maior indigentia, quantò minora aut nulla merita. Hinc Chryſoſtomus docet, tātò aliquem melius diſponi ad diuinæ miſericordiæ dona obtinenda, quātò minus ſua merita, magis autem & euidētius ſuam egeſtatem & miſeriam repræſentauerit: eſt enim Deus benignus, id eſt, qui miſericordiæ ſuæ dona ex mera gratia confert: gratia autem tunc operatur potentiùs, quantò minus repræſentantur merita; & miſericordia, quantò maior miſeria & neceſſitas apparet. Et hanc doctrinam confirmat ex illo Sapientis conſilio: *Ne iuſtificaueris te in conſpectu Domini.* Quò Phariſæus magis ſua extollebat coram Deo merita, eò ineptior ad diuinæ miſericordiæ & gratiæ dona reddebatur; ſicut Publicanus è cōtra, eò ſe ad illa aptiorem exhibebat, quò magis ſe meritis vacuū, & neceſſitate grandi affectum oſtendebat. Hinc intelliges illam Dauidis ſupplicationem: *Propter nomē tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum eſt enim.* Id eſt, magnum & omnibus modis grande. Incongruè videtur Dauid procedere, qui ad obtinendam peccati remiſſionem, illius magnitudinem repræſentat, & illam tāquam motiuum illius ad remittendum exprimit: *Multum eſt enim.* Ille (vt Chryſoſtomus obſeruat) prudenter in forenſibus iudicijs agit, qui ad obtinēdam facinoris alicuius remiſſionem, illud extenuat & minuit. Inde cura grandis, qua qui ſe defendunt, circumſtantias omnes alleuiantes ſolent expendere, & iudicibus proponere: ſicut enim quò leuius peccatum apparet, facilius remittitur; ita quò grauius fuerit comprobatum, difficiliùs accipit veniam. Vnde irridendus eſſet ille, qui vt iudex delictum remitteret, illud exaggeraret, & magnum prædicaret. Ita quidem in mundanis aut forenſibus iudicijs: cæterùm apud diuinum tribunal, in quo iudex benignus eſt, potius in contrarium eſt agendum, apud quem tantò quis certiorem habet peccati ſui remiſſionem, quanto magis peccati ſui grauitatem cognouerit, & annuntiauerit. Tunc enim ſe repręſentat cum minori merito, & maiori indigentia & neceſſitate, aptum ſanè in quem is qui Benignus eſt, operetur. Hocque illud eſt, quod ſuppoſuit Dauid, *Propter nomen tuum propitiaberis peccato meo.* Id eſt, propter te ipſum, qui Benignus diceris, id eſt, merè gratioſè donans, & *vbi abūdat delictum, ſuperabundat & gratia.* Hinc ſancti viri quando voluerūt à Deo aliquid obtinere, ſeipſos omni merito vacuos, & ſuprema neceſſitate & egeſtate affectos, exprimere & repræſentare conſueuerunt. Et hinc patebit, cur cinere ſe aſpergere tunc ſoliti fuerint, & ſe induere ſacco. Vt enim paulò ante diximus, nihil inutilius eſſe, aut excogitari poteſt, ea re, quæ iam in cinerem fuit conuerſa; nec poteſt ad maiorem deduci egeſtatem & miſeriam, quàm cùm in cinerem fuerit redacta. Hinc intelligemus, cur Thamar quando ſe vidit à fratre ſuo Amnon violatā, & magno contemptu expulſam, *aſperſit cinerem capiti ſuo*; ſe enim omnimodæ perditioni traditam,

Marginal notes: *Brixia. to. 1. fol. 249.* — ¶ 24. *De regul. breuior. reſpon. 214* — *Luc. 6. 35.* — *Hom. 3. in illud, Vidi Dominū.* — *Eccleſ. 7. 5.* — *Luc. 18.* — *Pſalm. 24.* — *Ead. hom. 3. cit.* — *Ad Rom. 5. 20.* — ¶ 25. — *2. Reg. 13. 9*

tam, & ad vltimam miseriam redactam indicere voluit. Similiter & Mardochæus, quando vidit prolatam regis Assueri sententiam contra Iudæorum populum, quam impius Aman fuerat machinatus, *cinerem capiti suo aspersit*, totalem & extremam populi sui perditionem volens manifestare. Hinc illæ phrases superius inductæ, a *Dabo te in cinerem*. & b *Ciuitates Sodomorum redegit in cinerem*, & c *Incendit ossa regis Idumeæ, vsque ad cinerem, &c.* Hinc etiam illa Abrahæ sententia explicatur, quando voluit à Deo rem grandem sua supplicatione obtinere: *Loquar*, inquit, *ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis.* In Hebræo: *Et ego sum puluis & cinis.* Dictio, *&*, non tam coniunctionis, quàm causalis vim habet, vt est commune in scriptura. Videbatur quidem hæc consideratio apta ad continendum Abraham, ne coram Deo loqui auderet, aut rem grandem postularet. Quanto enim quis se viliorem agnoscit, tanto se iudicat magis ineptum, vt coram supremo rege loquatur, & cum eo agens, grandia conficiat negotia. Rectè tamen Abraham, qui sciebat qualiter se coram eo deberet exhibere, quem Benignum agnoscebat; ideoque quo magis aliquis se cinerem & puluerem reputauerit, & repræsentauerit, eo magis se aptum exhibet ad suæ gratiæ & misericordiæ dona speranda. Quibus allusisse visus fuit Dauid, dicens: *Quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est Dominus timentibus se; ipse enim cognouit figmentũ nostrũ: recordatus est, quoniam puluis sumus.* Expende totius sententiæ cohærentiam. Vt Deus misericordiam præstaret, & seipsum excitaret ad eam largiendam, recordatus est, quoniam puluis sumus, & quanto magis (more nostro loquendi, quem Dauid sequitur) id ille attendit, tãto ad citius & abundãtius ad conferendas misericordias se conuertit. Optimè igitur, qui eas consequi voluerunt, id ipsum coram eo cõstituti, ad illius memoriam reuocare contenderunt, seipsos puluerem esse clamantes, & cinere aspersos, cinerem se esse ostendentes illi, qui tunc nostri misertus dicitur, quando recordatus fuit, quod puluis sumus. Ita ciues Bethuliæ semel & iterum fecerunt, grandem miseriam ad quam deuenerant, exprimere volentes, qui semel a & iterum b *prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua; orantes, vt Deus Israël misericordiam suam ostenderet.* Sancta Iudith c *ingressa oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se coram Domino, clamauit.* Sanctus Mardochęus in grandi necessitate constitutus d *spargit cinerem capiti.* Et sancta Esther orare volens e, *cinere & stercore impleuit caput.* Daniel volens rogare Dominũ, sacco indutus f *cinere aspersus fuit.* Populus Dei quando Machabæorum tempore, grandi oppressione se vidit afflictum, non semel, sed & iterum g *cinerem imposuerunt omnes capiti suo.* Vnde illa loquendi phrasis, h *In cinere & cilicio egissent pœnitentiam.* Aptè ergo Ecclesia nos quasi in cinerem iam redactos, & cinerem effectos, vult nos exhibere, vt tales nos repræsentemus Deo, qui quoniam Benignus est, ad eos conuertit oculos, qui se pauperes & inopes, & totius meriti expertes, cognoscunt & profitentur; dicamusq; coram misericordiæ suæ throno prostrati cum Dauid: *De necessitatibus meis erue me: vide humilitatem meam*, id est, miseriam grandem, *& laborem meum, & dimitte omnia peccata mea.* & cum sancto Daniele: *Peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus, & declinauimus à mandatis tuis ac iudicijs, &c. Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam; sed in miserationibus tuis multis.*

Esther 4.1. — a Ezec.28.18. — b 2. Pet.2. — c Amos 2.1 — Gen.18.27 — Ps.102.13. 14. — a Iudith 4.16. — b Iudit 7.4 — c Iudit 9.1 — d Esth.4.1. — e Esth.14.3. — f Dan.9.3. — g 1. Mac.3.47. & c.4.39. — h Matt.11.21. — Ps.24.19. — Dan. 9.5.18.

§. 9. *Bene dicitur Deus misericors, patiens & præstabilis super malitia, vt spem veniæ peccatores concipiant.*

NOn solùm benignus; sed *& misericors est.* In Hebræo *Rahũ* à verbo *Rhiam*, quod duas actiones iũctas exprimit, vnã tanquã alterius radicẽ, amare, sc. & misereri, ideoq; propriè significat, amando aliquem, aut ex amore alicuius; misereri illius: quomodo dixit Deus apud Isaiã, quod *mulier miseretur pueri vteri sui*, ex amore quo

§ 26. רחים. Brixia. to. 2. fol. 171. — Isai.49.15.

quo eum prosequitur. Ideo *Rahum* propriè significat eum, qui non ex meritis alterius, aut ex aliqua ratione impellente, sed ex mero puroque amore, eius cōmiseretur, quem videt in necessitate constitutum. Pagninus legit, *miserator*, quomodo eandem vocem *Rahum* transtulit Vulgatus in psalmo, *Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus.* In Hebræo ipsæmet duę voces *Hannun, Rahum,* quas etiam ponit Propheta, hoc loco, & Vulgatus transtulit; *benignus & misericors:* ibi *misericors & miserator:* sæpè namq; tanquam synonymę, confunduntur à translatoribus. Est tamen aliqua differētia inter misericordem, & miseratorem. Nam misericors dicitur quis ab affectu misericordiæ, visceribus eius inhærente; miserator autem ab operibus continuis & perpetuis misericordiæ. Vnde qui affectum habet misericordiæ, verè dicetur misericors, etiam si nullam misericordiam operetur; quia nō se occasio obtulit ad eam agendam: non tamen dicetur miserator, aut operator misericordiæ, nisi operibus misericordiæ continuò vacet. Sicut ædificator non dicitur, qui in mente habet artem ædificandi, per quam scit ædificare; sed qui continuò totus in actione ædificandi positus est. Deus dicitur misericors, à natura bonitatis suæ; sed miserator, ab eo quod perpetuò operibus misericordiæ faciendis intendit. Itaque hoc Dei, vt ita dicam, est officium, esse miseratorem aut operatorem misericordiarum. Sicut ergo is, cuius domus patitur ruinam, liberè accedit ad ædificatorem, quærens reparationē illius, quia hoc eius officium: & qui infirmitatem contraxit, ad medicum, vt sanitatem recipiat; quia medicus totus positus est in hoc, quod omnibus medeatur; ita quia Dei officium est, esse operatorem misericordiarum, per quas subleuat miserias, qui illis se sentit affectum & afflictum, liberè & confidenter ad eum se debet conuertere; ideò *Conuertimini*, inquit Propheta ad peccatores loquēs, *ad Dominum*, quia hoc eius officium miserias, misericordiarum largitione & operatione, auferre. Deinde subdit: *Patiens.* In Hebræo, *Hu erech apaim*, id est, *ipse longus naribus*; quomodo Regia: qua phrasi frequētissimè scriptura sacra exprimit eum, qui non ira commouetur, vel succenditur, vel alteratur; metaphora sumpta ab eo quod Philosophi docent, iram oriri ex eo, quod succenditur sanguis circa cor, cuius spiraculum sunt nares. *Son la chiminea, por do sale la llama, y respira el coraçon.* Cùm autem ignis succenditur, quantumcunque ligna multiplicentur, nullatenus domum inflammat, si spiraculum habeat grande & latissimum. Brixianus concedit nomen *Erech*, apud omnes esse adiectiuum, id est, *Longus*; sed credit ipse esse substantiuum, & significare ipsam longitudinem, vt dicere velit Propheta: Est Deus ipsamet longitudo, aut latitudo; nihil nares eius replet, aut occupat, de quibus alibi. *Et multæ misericordiæ.* In Hebręo, *Multus misericordia*, aut, *in misericordia*; quomodo transtulit Regia. Grande mysterium hoc epitheton continet. In qua namque perfectione Deus est (vt ita dicam) paucus? Estne paucus in sapientia: *Cuius sapientiæ non est numerus?* Estne paucus in potentia, qui *omnia quæcunq; voluit, fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis?* Estne paucus in duratione cui dicitur, *A seculo & in seculum tu es Deus?* Estne paucus in maiestate & gloria, cui canunt Seraphim: *Pleni sunt cœli & terra gloria tua?* Cur igitur dicitur, multæ misericordiæ, aut multus in misericordia? quia *miserationes eius super omnia opera eius.* Hortatur Propheta peccatores, vt se ad Deum conuertant. *Conuertimini,* inquit, *ad Dominum Deum*: ideò talem eum ipsis repræsentat, qualem ipsi egent, & qualis eisdem congruit. Quid habent peccatores? In omnibus sunt (vt ita dicam) pauci & breues. Paucæ sunt durationis, nam *a breues dies hominis sunt*; paucæ lætitiæ & gaudij, *b Gaudium enim hypocritæ ad instar puncti*; paucæ prudentiæ, quos *stultos & imprudentes*, sæpè scriptura vocat *c*; paucæ potentiæ, qui *d nec sufficiunt cogitare aliquid à se, quod bonum sit*; paucæ sapientiæ, qui *e quæ in prospectu sunt, inueniunt cum labore*: solūmodo multi sunt in miserijs: *f Vniuersa namq; vanitas omnis homo viuēs, & g repletur* multis

Psal. 110. — Tom. 1. fol. 47. — Psal. 146. 5 — Psal. 134. 6 — Ps. 40. 14. — ¶ 27 — Ps. 144. 9. — a Iob 14. 1. — b Iob 20. 5 — c Deut. 32. 6. & Prou. 1. 7. 22. & Psal. 93. 8. — d 2. Cor. 3. 5. — e Sap. 9. 16 — f Ps. 38. 6. — g Iob 14.

הוא ארך אפים.

Psal. 37.5. *multis miserijs*; multi in peccatis, *Iniquitates meæ*, dicebat vnus, *supergressæ sunt caput meum*. Illi, qui multus est in miserijs, qualiter repræsentandus est Deus, nisi multus in misericordia? Ne credas misericordiam Dei posse exhauriri, quantumcunque sis multus in miseria. Tu enim es multus in miseria vt homo, ille multus in misericordia vt Deus; & sicut Deus infinitè excedit hominem; ita multitudo misericordię eius, multitudinem miseriæ tuæ. Idcirco comparatur eius misericordia aquis maris: mare namq; tam multum est in aquis, vt quamuis ab initio mundi inde aquæ profluxerint ad irrigandam terram; nihilominus nullam patiatur diminutionem, sed ita aquis nunc redundat, ac si nunquam ex eo fluxissent. Dicitur igitur Deus multus in misericordia, eo modo quo apud Apostolum, *Deus* Ephes. 2.4. *autem qui diues est in misericordia*. In nulla quidem re est pauper, qui thesauros habet infinitos, sapientiæ, & scientiæ, potentiæ etiam & gloriæ; sed dicitur diues in misericordia, quia hæc est; quam continuò & iugiter effundit. Subdit tādem Propheta Ioel: *Et præstabilis super malitia*. Aliqui credunt dici præstabilem, à verbo præstare, vt velit dicere: præstantior est ille in bono, quàm hominum malitia in malo; superat eius bonitas omnem malitiam: ideoque inundat quasi diluuium omnem malitiā. Huic fauere potest, quod in Hebræo habetur verbum *Niham*, quod Vulgatus variè trāsfert. נחם. In versu enim sequēti accipit, pro ignoscere & parcere. *Quis scit si conuertatur & ignoscat?* Ioel. 2.14. Ionæ 3.10. In Hebræo *Niham*. Sensus itaque erit, Est ignoscens, parcens, & miserans, super omnem malitiam. Maior est misericordia eius ad ignoscendum, quàm malitia ad offendendum. Excedit infinitè omnem malitiam. Sed maius mysterium hæc verba, *præstabilis super malitia*, continent, statim à nobis explicandum.

§. 10. *Grandem spem excitat in peccatoribus, cùm dicitur Deus præstabilis, aut pœnitens super malitia.*

§ 28. Spiritu sancto excitata Ecclesia, sicut antiquitus in festo Expiationis, aperiebatur Sancta sanctorum, eiusque reserabātur ostia, ad indicandum, quod diuinæ misericordiæ fores aperiebantur, vt omnes ad illam implorandam se conuerterēt: ita nobis in ipso exordio Quadragesimæ, quam Expiationis festum expressè indicauit, diuinæ misericordiæ portas exhibet patentes, & apertas, inducitq; Deum ipsum per sanctum Propheram Ioel clamantem & dicētem: *Conuertimini ad Dominum Deum, quoniam benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ; & præstabilis super malitia*: quibus verbis diuinæ suæ misericordiæ magnitudinem excellenter ob oculos ponit. Ioel. 2. Illis enim, quantum existimo, Niniuitarum historiam vult ad mentem reducere, vt nos ad sperandam à Deo misericordiam & veniam, & pœnitentiam agendam inducat. Fuerunt sancti Prophetæ Ioel & Ionas contemporanei, & eodem tempore prophetarunt & prædicarunt. Quamuis enim (vt sancti Patres annotāt) Ioel non exprimat suæ prophetiæ tempus, ex hoc ipso intelligēdum est, illum prophetasse eodem tempore, quo Propheta, qui eum præcessit, qui est Osæas. Ita Clemens Alexandrinus *a*, Hieronymus *b*, Augustinus *c*, Theodoretus *d* & Ruffinus *e*. Osæam autem & Ionam fuisse eodem tempore, idem sancti Patres *f* tanquam rem certam ex chronicis & Hebræorum communi sententia & traditione docuerunt, quod & similiter affirmauit Eusebius *g*. Synchroni igitur fuerunt cum Osæa, Ionas & Ioel: idcirco mutuò se in prædicandi & prophetandi munere adiuuisse credendum est. Similes enim fuerunt Prophetæ ac ministri Dei, illis sanctis animalibus, qui spiritu Dei ducebantur, quæ alis mutuò se contingebant, & ad volandum excitabant, & adiuuabant; quomodo & in nouo testamento, Paulus *h* cum Petro cæterisque Apostolis, quæ prædicabat conferebat; & Petrus *i* ad prædicandū, epistolis & exhortationibus Pauli vtebatur. Ita credo sanctum Prophetam Ioel, ad ea, quæ Ionæ acciderant, voluisse sua prophetica prædicatione alludere, qui propterea eadem penitus Ionæ verba repetijt & expressit. Audiuit Ionas Deo ipso renun-

a 1. *Strom.* b *In cap.* 1. *Oseæ. & in c.* 1. *Ioel. & in c.* 1. *Isai.* c 18. *de ciuit. c.* 27. d *In Prolo. duodecim Prophetar.* e *in Ioel.* f *Eisdem locis.* g *In chronico & 10. de prædicat. c. vlt.* h *ad Gala.* 1.18. *& c.* 2.2. i 2. *Pet.* 3.15.

renuntiante, grandem esse Niniuitarum malitiam; & quasi ad extremum peruenisse: *Ascendit*, inquit, *eorum malitia coram me*, aut vt Chrysostomus legit, *vsq; ad cœlum*. Audiuit itidem Deum iam damnationis & mortis contra eos protulisse sententiam, quam iussus erat eisdem intimare, breuissimis diebus complendam: nihilominus adhuc credidit, illis superesse remedium, si pœnitentiam agerent, & dolentes de peccatis, ad eius misericordiam implorandam se conuerterent. Hæcque vt ipsemet exposuit, causa fuit, cur ad eam sententiam intimandam ire recusauerit: *Scio enim*, inquit, *quia tu Deus clemens, & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & ignoscēs super malitia.* Et hoc ipsum rei comprobauit euentus. Eadem penitus verba in Hebræo Ioel assumpsit, vt nec minima sit discrepantia; quamuis Vulgatus, diuersis aliquantulum epithetis transferat: *Benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia.* Hoc autem quod dicit, *præstabilis super malitia*, grande continet mysteriū; quod in ipsa Ionæ prophetia mirè explicatur. Habetur in Hebræo tam apud Ionam, quam apud Ioel, verbum *Niham*, frequentissimum in scriptura sacra, cum de Deo in ordine ad peccatores agitur. Significatque propriè pœnitere; *Arrepentirse*, & ita Regia & Pagninus, communiterque omnes ex Hebræo transferunt: *Pœnitens super malum, aut super malitiam.* Malitiæ aut mali nomine (vt annotarunt Tertullianus *a*, Hieronymus *b* & Damascenus *c*, & alibi ostendimus) afflictio, labor, vel pœna intelligitur. Possunt autem hæc explicari ex doctrina Beati Gregorij Nysseni *d* asserentis, Dei cōditionem excellentissimè explicari exemplo speculi. Est enim Deus similis speculo, quod tale est erga hominem, qualis homo erga illum. Si homo rideat, speculum se ridens exhibet: si ad lacrymas & tristem vultum se homo subito conuertat, in instanti & subitò etiam in speculo lacrymas & tristem vultum conspiciemus. Talem Deum cogita, *Speculum sine macula.* Eo ipso, quod deliberatè cogitas contra illum agere & offendere: cogitat & ipse contra te agere & te

Ionæ 1.2. — *Hō. de Iona* — *Ionæ 4.2.* — נחם — *Brixi, to. 1. 444. pag. 7* — a *Li. 2. cōtra Marci.* — b *In cap. 6. Matth. & epist. ad Amandū.* — c *Lib. 4. c. 20.* — d *Orat. 9. in Cant.* — § 29. — *Sap. 7. 26.*

offendere. Eo autem ipso, quod te conuertis & dolentem te exhibes de offensa, quam agere cogitaueras, aut commiseras: se conuertit ipse (nostro loquendi more) & dolet de pœna, quam tibi cogitauerat & decreuerat inferre. Dolet inquam, vt ex D. Hieronymo & D. Thoma alibi exposuimus, non secundum affectum (Deo enim doloris, tristitiæ, & pœnitentiæ affectus indecentes, imò impossibiles sunt) sed secundum effectum: quia ea agit, quæ qui dolet de re, quā cogitauerat, agit, illā scilicet reuocare & retractare. Hæc non iuxta nostram imaginationem conficta sunt; sed iuxta ipsius Dei expressa decreta. *Repentè*, inquit per Prophetam Ieremiam, *loquar aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud: si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei.* Omnia verba expende. *Loquutio*, hoc loco sumitur pro mētis decreto & sententia, quam intellectus intra se ipsum profert, eo modo, quo dixit Sapiens *a*; *Locutus sum in corde meo*: & Dauid *b*: *Corde loquuti sunt.* Vox *Repentè* in Hebræo *c* est nomen masculinum *Regagh*, à verbo *Ragagh*, quod est scindere: quia inter ea, quæ apud nos fiunt, illud fit breuiori tempore, quod scindendo perficimus: vt cum rumpimus fragmentum lini, vel papiri: ideoq; significat idem, ac In momento, In instanti, In puncto: quomodo sæpè Vulgatus *d* illud transtulit, vt de Sodoma, *quæ subuersa est in momento.* Eodem penitus instanti, quo deliberatè cogitas aliquid contra Deum, ipse etiam contra te deliberatè cogitat, decernens tibi grande malum pœnæ inferre: statim tamen & in eodem momento, quo tu pœnites de eo, quod contra illum cogitasti; pœnitet ille (modo exposito) de ijs, quæ contra te agere cogitauit. Hanc Dei conditionem, quam nouerat Ionas, expressit, dicens: *Scio quia tu es Deus clemens, &c. ignoscens super malitia.* In Hebræo *Niham*, id est, pœnitens super malo. Nunc Niniuitæ contra te cogitant, tu proinde contra illos te exhibes cogitantem: sed eo ipso, quod illi se conuertent ad pœnitētiam, de eo, quod cogitantes contra te agunt;

Iere. 18. 7. — a *Eccl. 1. 16.* — b *Psal. 11. 3.* — רגע — c *Brixi. to. 7. fol. 161. pag. 2.* — d *Iob. 20. 5. & 21. 13. Isai. 54. 7. Thren. 4. 6.*

gunt; tu te conuertes, vt pœniteas de malo, quod contra illos decernis & definis. Quod & rei comprobauit euentus. Prædicante enim Iona: *Vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt vnusquisque de via sua mala; & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.* In Hebræo verbum *Niham*, quod ex Hebræo Regia & Pagninus & alij transferunt: *Et pœnituit Deum super malo, quod locutus fuerat.* Quomodo pœnituit? Secundum effectum; quia *non fecit.* Hoc idem verbum assumens Ioel, Dei conditionem nobis repræsentat, quam in Niniuitarũ facto, quod ad memoriam reducere velle visus est, expressam exhibet; qui pœnitentiam agentes de peccatis tam enormibus, vt ad cœlum vsque peruenire dicerentur; Deum ipsum, vt ita dicam, adegerunt, vt pœniteret & doleret de malis, quæ contra eos cogitauerat, sententiam contra eos latam reuocans.

Iona 3.10.

§. II. *Quadragesima instituta ad peccatorum vindictam, in qua datur locus præuentioni: si illam de se ipso sumit peccator, diuinam effugiet.*

§30

HINC Sancti Patres inferunt, peccata esse de numero eorum delictorum, in quibus datur locus præuentioni: ideoque aptissimè institui tempus pœnitẽtiæ agendæ, in quo peccator vindictam de peccatis suis sumat; vt condignam sibimet ipsi pro peccatis suis vltionem inferens, iã Deus non habeat, quid in illo puniat. Sunt in iure Ciuili & Canonico multa delictorum genera quæ à diuersis iudicibus puniri possunt; ideoque in eis datur locus præuentioni; quia videlicet si vnus eorum præuenit, processum format, sententiam fert, & exequitur, quamuis inferior sit; nullus alius iudex etiam si rex ipse sit, aut ipsemet pontifex, circa illius delicti punitionem se intromittit: sed sententiam ab alio iudice inflictam, habet ratam & firmam. Peccatũ huiusmodi est. Quamuis enim ex se tantùm ad diuinam iurisdictionem pertineat illius plena punitio, aut vera remissio, solus enim Deus potest plenè peccatum punire, aut illud remittere: tamen propter suam infinitam misericordiam, sua adiuuante gratia, nostrę etiam iurisdictioni aliquo modo subiecit, nobis facultatem exhibens, vt pręscriptis à scriptura & Ecclesia sãcta legibus, peccata puniamus, castigemus, & deleam⁹. Itaq; si tu iurisdictionem præueneris, & cõtra temetipsum processum formans, sentẽtiam tuleris delictis conuenientem, & eam plenè Deo adiuuante fueris exequutus, non amplius Deus ad illa punienda procedet. Ex hac doctrina explicat S. Augustinus illam Dauidis sententiam, quæ etsi modum habeat petitionis, potius habet sensum prædictionis: *Et tu Domine Deus virtutum, Deus Israel, intende ad visitandum omnes gentes, non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem.* Iudicium generale futurum prædicit, quod omnium hominum erit generalis visitatio. *Ecce,* inquit Deus, *ego visitabo oues meas, &c.* Sed planè terruit (inquit Augustinus) dicens: *Non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem.* Et quẽ non terreat? Quis ad conscientiam rediens non contremiscat? Quæ etiam sibi conscia est pietatis, mirum nisi aliquid conscia sit etiam iniquitatis. *Quicumque enim peccatum facit, & iniquitatem facit:* si non miseretur operantibus iniquitatem, quis saluus erit? *Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?* Deinde, ecce misertus est Pauli, qui primò Saulus operabatur iniquitatem. Quid .n. fecit boni, vnde promereretur Deum? Nonne sanctos eius ad mortem attrahebat? Nonne epistolas à principibus sacerdotũ ferebat, vt vbicũq; Christianos inueniret, ad pœnam raperet? Nõne id agens, eo tendens, & cædem spirãs & anhelans, sicut scriptura de illo testatur, de cęlo vocatus est, voce sublimi deiectus, erectus, excæcatus, illuminatus, occisus, viuificatus, perditus, redditus? Quo merita? Nihil nos dicamus, ipsũ potius audiamus. *Qui prius fui,* inquit, *blasphemus & persecutor & iniuriosus, & misericordiam consequutus sum.* Quomodo ergo dicitur: Non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem? Varijs modis id explicat Augustinus, sed

In Psal. 58. p. 1.

Psal. 58. 6.

Ezech. 34. 12.

1. Ioan. 3. 4

Psal. 129. 3

Actor. 9. 1. 2. 3. 4.

1. Ad Tim. 1. 13.

sed primus, qui nostro deseruit instituto est, eos dici operari iniquitatem, qui peccant, & pœnitentiam non agunt: nam qui post peccatum, condignam agit pœnitentiam, hic quamuis operatus fuerit iniquitatem, non tamen iam eam operatur, sed potius æquitatem: & quod iniquè fuerat operatus ad æquitatem restituit, ideoque æquitatem faciens, iniquitatem sustulit; & iam non habet Deus, quod in eo puniat, qui tantùm punit iniquitatem. Iniquitas omnis (inquit Augustinus) parua, magna ve sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. *Prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam cum peccasti, illud fecisti, quod impunitum esse non potest. Non ille inueniat, quod puniat, quia cùm tu punis iniquitatem, facis æquitatem: & ideo tui miserebitur Deus, quia iam te operantem æquitatem inuenit Deus. Quid est operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, & hoc tu punis, quod puniturus erat ille, &c.* Ad hoc institutum explicat Augustinus *a*, similiterq; expenderat Chrysostomus *b*, quod Dauid ipse consulit *c*: *Præueniamus faciem eius in confessione.* Quid est, præueniamus faciem eius in confessione? Antequam ipse faciem conuertat, & attendat, vt puniat; tu præueni confitendo & puni. Confessionis enim nomine (vt Chrysostomus indicat) non nudam confessionem intelligit; sed quam condigna satisfactio comitatur; & veram integramq; pœnitentiam, confessionis nomine ex eo voluit exprimere, quia peccatorum confessio est, quæ magis ad eorum remissionem requiritur. Ideoque idem est, Preoccupemus in confessione, ac in vera ac legitima pœnitentia; confitendo peccata, fundendo lacrymas, &c. Si enim illæ adsint, delentur peccata & iniquitates, & iam cùm Deus faciem suam conuertet, nõ inueniet quid puniat. In cuius confirmationem egregiè obseruat Chrysostom. illam Dauidis sententiam: *Lauabo per singulas noctes lectum meũ, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Expende verbum illud *Lauabo:* non enim tantùm voluit exprimere lacrymarum vbertatem, nam ad hoc satis fuisset dicere: *Lacrymis stratum meum rigabo.* Quare ergo præposuit, *Lauabo?* Vt ostendat lauacrum & purgatoriũ peccatorũ, lacrymas esse, per quas peccatum deletur & abluitur. Spongia peccatorum tuorum (ait idem Chrysost.) lacrymæ sunt; grandis earum virtus. Meretrix illa non effudit sanguinem, sed fontes lacrymarum profudit, & deleuit peccata; & iam puniendum aliquid Deus non inuenit, qui dixit: *Vade in pace.* Et quid dicam de meretrice, & immũda muliere? Columna Ecclesiæ & fundamẽtum fidei, princeps Apostolorum Petrus, ad ancillæ vilissimæ interrogationem, negauit Dominum. Num quid tunc sanguinem fudit? Amaras fudit lacrymas, & abstersit peccatum suum, & recepit pristinam dignitatem. Hinc idem Chrysostomus *a*, Ambrosius *b* & Gregorius *c* annotant, quod Deus iuxta Septuaginta lectionem per Isaiam dixit *d*: *Ego sum qui deleo peccata tua propter me, peccatorum tuorum non recordabor, tu autem memento, vt iudicemur simul: dic tu iniquitates tuas primus, vt iustificeris.* Audi, inquit, qua conditione iniquitatũ tuarum se immemorem dicat, ait Gregor. Si tu memor fueris, si tu peccata tua ad memoriam reuocas, per pœnitentiã veram puniens; ego obliuioni tradam & nõ recordabor. Cõuenienti cõfessione fatere delictũ tuũ, & solutũ erit; soluit enim criminũ nexus, ait Ambros. verecunda confessio peccatorum. Si tu oculos ad cognoscenda peccata tua conuertas, ego oculos ab eis cõspiciendis auertam. Vnde & Dauid (vt annotat Chrysostomus) postquam præmiserat, dicens: *Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me*, idest, coram me, *est semper*, rectè subintulit: *Auerte faciem tuã à peccatis meis.* Hæc omnia apertè satis (vt Augustinus *e*, Gregorius *f*, Anselmus *g*, & Diuus Thomas annotãt) expressit Apostolus, qui postquam docuit Deum punire peccatores propter peccata sua, etiam in hac vita, signanter eos, qui indebitè dispositi ad sacram Eucharistiam suscipiendam accedunt, subdidit: *Quod si nosmetipsos iudicaremus, non vtiq; diiudicaremur.* Caussa diuinæ punitionis (inquit Diuus Thomas) est

[Marginal notes: ¶ 31. — a In eundẽ Psal. 58. — b Ho. 5. de pœnit. post medium. — c Psa. 94. — Psal. 6. 7. — Homi. 2. in Ps. 50. post medium. — Luc. 7. 50. — a Hom. 5. de pœn. cit. — b 2. De pœnit. c. 6. — c In Psa. 50 qui est 4. pœnit. — d Isaia. 43. 25. 26. — ¶ 32 — Psal. 50. 5. 11. — e Lib. de pœnit. medicina. c. 2. — f 11. Moral. cap. 19. — g In cap. 11. ad Cor. — 1. Cor. 11. 31]

est negligentia, qua in nobismet ipsis peccata cōmissa punire negligimus. Vnde dicit, quod si nosmetipsos dijudicaremus, redarguendo, & puniendo peccata nostra, nō vtique iudicaremur, idest, non puniremur à Domino, neque postmodum in futuro, neque etiam in præsenti. Idcirco qui diuinum iudicium, & damnationem effugere volunt, prius se ipsos iudicant, damnant & puniunt. Ita Beatus Iob, cuius duplicem sententiam annotat D. Thomas. Prima est: *Veruntamen vias meas in conspectu eius arguam.* Arguere hoc loco, est reprehendere & punire, vt Philippus Diaconus, Gregor. & Diuus Thomas intelligunt. Arguit & punit iustus vias suas, ne postea arguatur; sicut is cui dictum est: *Arguam te & statuā contra faciem tuam.* Secunda est; *Ponam coram eo iudicium, & os meum implebo increpationibus.* In Hebræo pro verbo *Ponam*, habetur verbum *Gharac*, quod propriè significat, disponere & præparare rem, cuius dispositio necessaria est, ne postea homo confusionem incurrat. Ita communiter ponitur in scriptura, cùm de bello aut conuiuio agitur. Ad bellum enim agendum, multa oportet prius præparari, ne homo miserè vincatur: & ad conuiuium, ne confundatur, sicut qui inuitauit multos, *a* prius *cœnā parauit*, & *b Rex qui fecit nuptias filio suo.* Replere autem os aliqua re, est, animi conatu ei solummodo intendere, & abundātissimè exequi. Ita Dauid *c*: *Repleatur os meū laude tua.* Et *d Tunc repletum est gaudio os nostrum.* Os meum replebo increpationibus (inquit Sanctus Iob) contra me ipsum ore pleno, non contractis labijs, apertè, clarè, abundanter, me ipsum increpabo, condemnabo, sententiam contra me ipsum proferam. Hoc modo, coram eo, id est, me ad iudicium coram eo disponam, & præparabo; vt videlicet iam tunc non inculpet, quem inuenerit plenè se ipsum increpasse; nec damnet, aut puniat, quem inuenerit se ipsum damnasse & punisse. Hoc modo prę parādum est iudicium, inquit D. Thomas, & disponendum, ea ratione, quam Diuus Augustinus tradidit, cuius verba transcripsisse visus est D. Anselmus, aliqua eis addens, digna quæ hic inserantur, dicens: Ascendat itaque homo aduersum se tribunal mentis suę, constituat se ante faciem suam; atque ita constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis consciētia, carnifex timor. Inde quidam sanguis animi confitentis profluat per lacrymas; versetur ante oculos eius, imago futuri iudicij, & quicquid in se viderit, quod à iudice venturo reprehendi possit aut puniri, ipsemet in se ipso reprehendat & puniat; peccata enim siue parua, siue magna, impunita esse non possunt, quia aut homine puniēte, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana; quia si nosmet ipsos dijudicaremus, non vtique à Domino iudicaremur, id est, puniremur, vel in futuro seculo vel in isto, &c. A nobismetipsis percipiamus sententiam (inquit Chrysostomus) nosmetipsos accusemus, iudicemus & condemnemus; tunc Deum propitiabimus verum iudicem. Ante oculos tuos (inquit Hieronymus ad Susannam lapsam) propone, de quanta gloria lapsa fueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum fuerit, &c. Hæc tecum cogitans & mente contractans, facti tui ipsa iudex esto crudelior, &c. Quando Deus voluit rebellem Ægyptum punire, & gladio suæ iustitiæ ferire per manus Angeli percutientis; illos tantùm liberos dimittendos statuit, qui vtrumque superliminaris postem tenerent tinctum sanguine. *Fasciculum*, inquit, *hyssopi tingite in sanguine, & aspergite ex eo superliminare, & vtrumq; postem. Transibit enim Dominus, percutiens Ægyptios, cumq; viderit sanguinem in superliminari, & in vtroq; poste, transibit*: quasi dicens: Hic iam sanguis ab ipsomet homine fusus est; non est cur gladius vulnerans sanguinem requirat. Ex his apparet, cur Ecclesia Sancta nunc cinere nos aspergat & tingat. Videt namque Deum contra filios suos peccatores indignatum, timet iustitię & vltionis eius gladium, qui exitium & æternam damnationem minatur; cinere, qui pœnitentiæ est signum, nos tingit & aspergit, vt ab huius gladij ictibus liberos reddat. Mittit & exhibet nunc sacerdotem, qui simi-

Iob 13. 15.
In c. 13. Iob
Psal. 49. 21
Iob 23. 4. ערך
Brixia. to. 2. fol. 64.
a Luc. 14. 12.
b Matt. 22. 2.
c Psa. 70. 8
d Ps. 125. 2.
Lib. de pœnit. medicina. cit.
In c. 11. ad Corint.
§ 33
Hom. 31. in ep. ad Heb.
Ep. 22. to. 9
Exo. 12. 22.

Ezech. 9. 2.4.

similis sit viro illi, quem vidit Ezechiel, *vestitum lineis*, qui signum Thau imprimat *super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus*, vt liberos reddat ab ijs, qui districto gladio, omnes tali signo destitutos, occidebant. Gementes & dolentes sunt hodie peccatores: hoc enim est festum Expiationis, cuius solemnitas, afflictione, dolore, & lacrymis agebatur: signum autem gementium & dolentium signanter erat cinis capiti impositus, vt supra dictum est. Hoc signum imponit & frontibus imprimit, vt quos pœnitentiam veram tenentes inuenerit Deus, veniȩ indulgentia dimittat liberos. Tempus ergo istud in hoc constitutum est, vt iudicium in te disponas & præpares, vt dicere possis: *Feci iudicium & iustitiam: non tradas me calumniantibus me.* Sedeat mens in throno tanquam iudex, processus formet, examinet omnes sensus & potentias animæ: videat quid cogitasti, quid dixisti, fecisti, &c. Attẽdas, quid peccando egeris, quem offenderis, quam grande malũ incurreris, quæ te pœna expectet, &c. Sententiam contra te ipsum proferto, condignam pœnam tibimet indicens: ad confessionem sacramentalem legitimè perficiendam te dispone, &c. Si enim tu pœnitentiam egeris, aget & ille pœnitentiam de malo, quod contra te cogitauit, qui hac de causa dicitur *Præstabilis super malitia.*

Psal. 118. 121.

§. 12. *Deum exhibet Propheta paratum ad recipiendos peccatores, cuius thronus misericordiæ & gratiæ ostensus fuit sapphirinus, excedens omnium capita & mentem.*

¶ 34. Ioel. 2. 14.

QVIS *scit si conuertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionem?* Vult Ecclesia sancta docere, qualiter pœnitentiam agere debemus hoc tempore, quod ad illam agendam instituit, vt peccatorum remissionem consequamur. Datur enim vera pœnitentia ex toto corde; & falsa, secundum externam duntaxat superficiem aut apparentiam, vt latè B. Augustinus prosequitur peculiari libro, quem de vera & falsa pœnitentia inscripsit (quem quamuis aliqui suppositițium iudicent, quia in eo ipse Augustinus citatur: quia tamen multas illius libri sententias Gratianus in Decretum transcripsit, & Magister sententiarum retulit, contemnendus non est) docuitque eleganter Diuus Chrysostomus conferens pœnitentiam falsam Saulis, cum pœnitentia vera Dauidis. Ambo fuerunt homines de infima plebe, ambo fuerunt singulariter à Deo electi ad vnum idemque regnum, ambo ab eodem Propheta Samuele in reges vncti, ambo sedem eiusdem regni pacificam tenuerunt, ambo peccauerunt, ambo admoniti à Prophetis fuerunt, ambo dixerunt: Peccaui: & tamen Dauid consequutus est veniam, Saul nullatenus peccati obtinuit remissionem. Vt ergo nõ quacumq; pœnitentia cõtenti simus, sed studeamus veram agere, inducit Ecclesia Prophetam sanctum, qui postquam nobis dixit: *Conuertimini ad Dominum, quoniam benignus & misericors est,* subdidit: *Quis scit si conuertatur & ignoscat?* Res sine dubio est grandi admiratione digna, quod Propheta postquam tot tantisque nominibus & epithetis Deum expressit paratum ad recipiendum nos, si ad ipsum conuertamur, quia benignus, misericors, patiẽs, &c. immediatè in dubium reuocet, si recepturus est nos ad eum conuersos, & veniam concessurus. *Quis*, inquit, *scit si conuertatur & ignoscat?* Nos excitas, vt ad eum conuertamur, prædicans, quod benignus est & misericors, & patiens, & dubitas de illius ad nos conuersione, & concessione veniæ? Rectè quidem. Duo namque Propheta agnouit necessaria ad peccatorum remissionem, & vt Deus conuertat faciem suam ad peccatorem: vnum ex parte ipsius Dei, eius scilicet gratia & misericordia, sine qua peccatorum remissio nullatenus esse potest; alterum ex parte nostri, qui vt indulgentiam consequamur, debemus veram agere pœnitentiam, conuertentes nos ex toto corde, cum ieiunio, fletu & planctu. Ex parte misericordiæ & gratiæ Dei, nul-

Li. de vera & falsa pœnit. tom. 4.

Cap. 17.

Hom. 5. de pœnit.

lam inuenit Propheta difficultatem, quem ſcit, quoniam benignus & miſericors eſt, &c. noſtram tamen attendens negligentiam & oſcitantiam, & quod rarus eſt (vt inquit Ambroſius) qui pœnitentiam veram plenè agat, ſicut agere tenetur, de venia dubitat, & in dubium reuocat ſi conuertatur, & ignoſcat Dominus. Apoſtolus ad Hebræos ſcribens, duo dicit capite quarto. Primum eſt in primis verbis capitis: *Timeamus ergo, ne forte relicta pollicitatione ingrediendi in requiem eius exiſtimetur aliquis ex nobis deeſſe.* Secundum eſt, quo caput finit & concludit: *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.* Expende & confer vtramque ſententiam. Primò ſuadet, vt timeamus: deinde hortatur, vt cum fiducia accedamus. Videntur hæc inter ſe contraria. Confidentia aut ſpes, quam Apoſtolus requirit, hæſitationem omnem & timorem expellit & aufert, quam propterea ipſemet vocat; *Ancoram animæ tutam ac firmam.* Quomodo igitur, qui dixit; *Timeamus,* infert: *Adeamus ergo cum fiducia?* id eſt, omni timore, & hæſitatione depoſita. *Timeamus,* inquit: Eos terrere voluit, inquit Chryſoſtomus: ſolicitudinem timoris incutit, ait Diuus Thomas. Si terrere & ſolicitudinem timoris incutere intendit, hocque tanquam antecedẽs ſupponit; quomodo infert, vt ſine timore cum fiducia adeant thronum gratiæ Dei? *Adeamus ergo,* inquit, *cum fiducia.* Num ex eo antecedente, *Timeamus,* hoc conſequi poteſt; *Adeamus cum fiducia?* Vtrumq; verum eſt. Cum fiducia namque adire debemus, ad eum qui ſedet in throno gratiæ, paratus gratiam & veniam omnibus quantumcunque magnis peccatoribus concedere; cum timore autem, ſi negligentiam attendamus noſtram, & oſcitantiam, quam tenemus, pœnitentiam agentes. Accedamus, inquit, cum fiducia ad thronum gratiæ eius. Ecce vnde fiducia. Expende verbum illud, *Ad thronum gratiæ eius:* excellenter enim magnitudinẽ miſericordiæ Dei exprimit, ſi conſideres, Apoſtolum forſitan alludere voluiſſe, ad thronum illum famigeratiſſimum; in quo vidit Ezechiel Deum ſedentem. Fuit ille inter Prophetas mirabilium & magnarum viſionum ſpectator & ſpeculator, vt Sanct. Gregorius Niſſenus *a*, & D. Chryſoſtomus *b* annotarunt; cui (vt ipſemet ait) ſemel datum fuit, c *Videre ſimilitudinem gloriæ Domini.* *d* Vidit in primis quatuor illa multis rationibus merito admiranda animalia, diuerſis vultibus diſtincta bouis, leonis, hominis & aquilæ. Super illa autem vidit firmamentum, & *e Super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum; quaſi aſpectus lapidis ſapphiri, ſimilitudo throni, & ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper.* Non eſt cur immoremur, explicãtes, quare dicat ſimilitudinem throni, & non thronum ſe vidiſſe: tam diuina enim erant quæ vidit, vt cuncta quæ agnoſcimus, non ſint niſi quædam eorum ſimilitudines. Expendenda autem ſunt aliqua circa hanc viſionem. Vidit Deum ſub humana effigie, & ideò dicit ſe vidiſſe *ſimilitudinem quaſi aſpectus hominis.* Ille ſedebat in throno, aut quaſi throno, qui peculiares habebat circumſtantias obſeruatione dignas. Primò, erat thronus ille lapis quidam ſapphirus, aut ex lapide ſapphiro: ſecundò, erat ſuper firmamentum cõſtitutus: tertiò, erat longè eleuatus ſuper capita animalium: nam ſi animalium capita nõ attingebant firmamentum, quod erat imminens capiti eorum; multò minus poterant vel leuiter contingere thronum, qui ſuper firmamentum ipſum erat conſtitutus. Tandem hæc erat viſio ſimilitudinis gloriæ Domini. Verè, quantum exiſtimo, thronus qui hic deſcribitur, eſt miſericordia Dei, & gratia, quam Apoſtolus vocat, *Thronum gratiæ eius.* Et aptè quidem; quoniam in miſericordia dicitur Deus ſedere, qui totus in hoc eſt poſitus, vt miſericordiæ operibus vacet; qui quando puniturus eſt, dicitur ſtare & ambulare, quia non permanenter, & ex profeſſo punitionis operibus ſe tradit, ſed paſſim & quaſi per tranſcurſum. Venit ad domum Abrahæ in trium virorum ſpecie, ſedit ibi & comedit gaudens, totam domum miſericordijs

Marginalia: z. De pœnitẽn. c. 10. — Ad Hebr. 4. 1. — Ibi. ver. 16 — ¶ 35 — Ad Hebr. 6. 19. — Hom. 6. in ep. ad Heb. — In cap. 4. ad Hebr. — a Orat. 3. de reſurrect. Chriſti. — b Li. 1. aduerſus vituperatores vitæ monaſticæ. — c Ezec. 2. 1. — d Ezech. 1. 10. — Ezech. 1. 26. — ¶ 36 — Gen. 18.

dijs

dijs & beneficijs volens replere; sicuti de facto repleuit, promittens Abrahæ filium, in quo benedicendæ essent omnes nationes terræ, Saræ sterili fœcunditatem, &c. Cùm autem post hæc agere vellet de punitione Sodomorum, surrexit. *Cùm ergo surrexissent viri*, inquit sacer textus, *direxerunt oculos contra Sodomam, & Abraham simul gradiebatur, deducens eos. Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum?* ibique stans de Sodomorum punitione tractauit. Omnia verba expende. Qui primò ad agendas misericordias sedit, & sedens de illis tractauit; volens de punitione tractare, surrexit, & ambulans de ea tractabat. Deinde, acturus misericordias, nemo illum duxit ad domum, cui illas largiri parabat; at ad puniendum, *Abraham*, inquit, *simul gradiebatur, deducens eos.* In Hebræo habetur verbum *Hilich*, quod sæpe significat aliquem ducere per viam, quam nescit, quomodo dicitur Deus apud Isaiam, duxisse Israelitas per desertum: *Non sitierunt in deserto cum educeret eos:* & mulieres quædam apud Zachariam dicuntur deducere amphoram: quasi ducentes, quo illa nesciebat, imò nec Propheta, qui propterea Angelum interrogauit, dicens: *Quo iste deferunt amphoram?* Versus Sodomam deducebat eos Abraham, quasi ipse, qui *nouit omnes vias filiorum Adam,* nesciret viam, quæ ad Sodomam duceret, quam puniturus erat, & oporteret ab alio duci. Thronus ergo, in quo Deus sedet, eius misericordia est. Hic erat similis lapidi sapphiro. In sapphiro, inquit Hieronymus, abscondita atque secreta & incomprehensibilia Dei sacramenta monstrantur. Frequenter Deus quasi in sapphiro residens se hominibus manifestauit. Prima namque vice, qua ex quo mundum condidit se pluribus hominibus conspiciendum præbuit, visus est habens *sub pedibus, quasi opus lapidis sapphirini*, id est (vt Caietanus explicat) pauimentum sub pedibus eius, erat tanquam stratum lapidibus sapphirinis. Nunc autem apparet sedens in lapide sapphiro. Annotauit beatus Augustinus, scripturam sacram res cœlestes & diuinas, & quas Deus vult explicare exprimere solitam sub hieroglyphico lapidum, plantarum, florum, herbarum, &c. vt ex proprietatibus rerum, quas inducit, ad res, quas exprimere vult agnoscendas ascendamus. Ex proprietatibus, inquam, quas habent, aut quas habere communiter dicuntur, vt sanctus Gregorius indicauit. Deus enim, qui ad homines loquitur, quæ apud eos communi sensu circa lapides, aut plantas sunt recepta, ac si vera essent supponit, ipsorum captui & sermoni se accōmodans. Vnde quando Deus lapidem, aut plantam inducit, per quam aliquid explicare vult, non tam proprietates, quas reuera habet, quam quas habere communiter creditur, attendendæ sunt. Inde infert Augustinus, ad scripturam sacram intelligendam, necessariam esse cognitionem lapidum, plantarum, herbarum, cognitionem, inquam, naturarum & verarum proprietatum, aut earum, quæ communi sensu illis homines tribuere solent. Sapphiri ergo proprietates, quas communiter apud omnes habere creditur, & dicitur (nam re ipsa tam in eo, quam in cæteris lapidibus pretiosis exiguas credo) expendamus, vt videamus, quam apte thronus gratiæ & misericordiæ, illius typo describatur. Sapphirus in primis, omnibus preciosis lapidibus eminere dictus est, quem vocat Epiphanius *a* gemmam admirabilem, pulcherrimam, gratissimamque, qua vtuntur Reges. Crediderunt Gentiles (vt Pierius *b* dixit) illi inter omnes lapides tributam cœlestem virtutem à Ioue & Saturno, per quam regnum & sacerdotium, quis impetrare posset, regnum à Ioue, sacerdotium à Saturno. Itaque supremas hic lapis tribuebat dignitates, qui reges & sacerdotes faciebat. Quibus concinunt, quę Ælianus *c* scribit, apud Ægyptios summum sacerdotem & iudicem (idem enim erat apud eos supremus iudex & sacerdos) imaginem ex sapphiro confectam circa collum gestasse, quæ dicebatur Veritas. Hinc versus ille, quem ex lapidario noster Bellouacensis *d* refert: Sapphiri species, digitis aptissima regum. Dioscorides *e* eam asserit

Gen. 18.

תולי׳ם

Brixia. to. 1. *fol.* 137. *p.* 2.

Isai. 48. 21.

Zach. 5. 10.

In cap. 1. *Ezech.*

Exo. 24. 10

2. *De doct. Christ. ca.* 16. 29. 39.

9. *Mor. ca.* 6.

¶ 37

a *Tract. de* 12. *gemmis*

b *Lib.* 41.

c *Lib.* 14. *de var. histo.*

d *Li.* 8. *specul. maior. c* 93.

e *Lib.* 1. *ca.* 146.

Phœbo gratissimam, quæ propterea homines disponeret, & aptos redderet ad sacra facienda; & vt altaribus fierent propinqui. Et verè credo cum docto nostri temporis autore *f*, hæc omnia singulariter tributa saphiro, propter colorem cœlestem, quem solus ille inter omnes gemmas, singulariter tenet & refert, vt Theodoretus & Gregorius Nyssenus annotarunt *g*. Est enim colore purissimi cœli sereni, quale vernum est. Plinius *h* ei colorem tribuit ceruleum, (quamuis sapphiros etiam purpureos dari asserat, sicut alij albos) Isidorus *i*, sicuti & Epiphanius *k* ceruleum purpurescentem, sed Gregorius Nyssenus *l* ceruleum splendentem, id est, ceruleum cœlestem, dilutum, quem nos dicimus, *Turquesado claro*, qui recreat, inquit Gregorius oculos fatigatos. Vnde pulchritudinem Nazaræorum, quæ oculos spectantium rapiebat, ex sapphiro expressit Ieremias *m*: *Sapphiro*, inquit, *pulchriores:* quod & manifestè mihi videtur scripturam sacram exprimere voluisse; quæ dicens, quod quando Deus descendit ad montem *n*, *seniores viderunt Deum Israel, & sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini*, quasi colorem illum apertius exponere vellet, subdidit: *Et quasi cœlum cùm serenum est.* Iuxta Hebræum, inquit Caietanus *o*, habetur, *Et sub pedibus eius, sicut opus lateris sapphir & sicut proprietatem cœlorum in munditia.* Vnde communis ille versus de specie sapphiri, apud Bellouacensem *p*: Egregium fulgens, puroque simillima cœlo. Hinc sapphirus aptissima est ad res cœlestes designandas; vnde Epiphanius *q* & Anastasius Nicenus *r*, Suidas *s*, & Hebræorum traditio, quam referunt & sequuntur Abulensis *t*, Lyranus *u*, Caietanus & alij, docent tabulas lapideas, in quibus Deus legem scriptam digito suo tradidit, fuisse ex lapide sapphiro; aptus sane lapis cui cœlestia inscribantur. Et ad id credunt Gregorius Nyssenus & alij, alludere voluisse illa Sponsæ verba iuxta Septuaginta: *Venter eius tanquam tabula eburnea, super lapidem sapphirum.* Inde sapphirus iudicatus est habere proprietates excellentiores omnibus alijs lapidibus preciosis. Ideo communi versu dicitur: Vilior est nullo, virtutibus atque decore. In primis enim à Gentilibus iudicatus est necessarius, omnibus qui cum Dijs agere nitebantur, & Deorum altaribus appropinquare volebant, quo muniebant se, qui oracula consulebant, vt eorum responsa acciperent; de quo propterea versus; Et plusquam reliquas amat hanc necromantia gemmam. Deinde, per illum ad supremas dignitates, regiam scilicet & sacerdotalem obtinendam à Ioue & Saturno se credebant disponi. Tertiò, vtilem credebant ad soluenda vincula & carceres, de quo dicebatur; Hic lapis vt perhibent, educit carcere victos, Obstructasque fores ac vincula tacta resoluit. Quartò, omne venenum eneruat, & extinguit; vnde si araneam (inquit Bartholomæus Anglicus) intra pixidem posueris, & verum sapphirum supra pixidis orificium aliquantulum tenueris, aranea moritur, vt dicit Dioscorides, & hoc idem vidi sæpius, &c. Quintò, habet virtutem excellentem ad confortandum cor; ideoque singulariter vim habet ad passionem cordiacam, & quamcunque melancholicam pellendam. Tandem tot tantaque in homine operatur, qualia illi exprimunt versus: Sapphirus corpus vegetat, & integra membra conseruat. Curat dolorem frontis, sudorem restringit, &c. de quibus noster Bellouacensis *a*, & Bartholomæus Anglicus *b* latè disseruerunt. His suppositis aptè intelligitur, cur Dei misericordia sapphiri hieroglyphico exprimatur, cui verius hæ omnes proprietates, quam sapphiro conueniunt. Hæc est, per quam reddimur apti, vt Deo propinqui efficiamur, quos iustitia meritò longissimè ab illo separabat; imò & Deum ita nobis fecit propinquum, vt verè fecerit hominem, & cum hominibus conuersantem, qui venit *propter viscera misericordiæ.* Per illam reddimur apti, vt ad sacra templa & altaria possimus accedere, qui cum Dauid dicere possumus: *Ego autem multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam.* Hæc est, per quam supremas dignitates sumus assecuti, & facti sicut

f Pineda in Iob 28. ver. 6.
g In illud Cant. 5. Venter eius, &c.
h Lib. 37. cap. 9.
i Lib. 16. Etym. c. 9.
k Lib. de gẽmis c. 5.
l Hom. 14. in Cant.
m Thre. 4. 7.
n Exod. 24. 10.
o In ca. 24. Exod.
p Lib. 8. ca. 93. cit.
q Tract. de 12. gẽ. cit.
r q 38. in sacrã script.
s Ver. Moyses.
t In ca. 24. Exod. q. 16
u In cap. 31. Exo. ad fi.
Ho. 14. in Cant. cit.
Cant. 5. 14.

Apud Bellouacen. cit.
De proprietat. rerum.
¶ 38.
a Lib. 8. cit. c. 93. & 94.
b Libro. de propr. rerũ.
Luc. 1. 78.
Psal. 5. 8.

a 1. Pet. 2. 9
b Apoc. 1. 6
c ad Rom. 8. 17.
Ser. de Ascens. to. 3.
Ps. 106. 16

sicut dixerunt Sancti Apostoli Petrus *a*, & Ioannes *b*, *Reges & Sacerdotes*, & Paulus *c*, *Filij Dei, hæredes regni cœlestis*, & qui terra sentibus plena, eramus indigni, ad superna obtinenda sumus erecti, vt B. Chrysostomus expendit. Per hanc, *vectes ferrei, & portæ æreæ confringentur*, illæ quibus sub diaboli tyrannide captiui tenebamur, & quotidie tenemur, quas nulla virtus creata etiam supernorum spirituum, potest vel leuiter dissoluere. Peccatorum eneruat & extinguit potentissima venena, & omnes animæ mœrentis tristitias resoluit, & corda infirma roborat. *Si dicebam, motus est pes meus*, inquit Dauid, *misericordia tua Domine adiuuabat me*: Omniaque bona in nobis operatur. Hac de causa Dauid, rem omnẽ concludere volens, *Deus*, inquit, *meus misericordia mea*, omnia quæ à Deo obtinebat, eius misericordiæ adscribẽs, vt Sanctus Augustinus obseruauit. Ecce thronum gratiæ misericordiæque Dei ex sapphiro. Hic erat *super firmamẽtum*. Dicebamus alibi firmamẽtum esse primum mobile. Illud duo habet: vnum est, esse primum subiectum, in quo tempus existit; est enim tempus mensura primi & regularissimi motus, & talis est motus firmamenti, siue primi mobilis, vt philosophi docent. Alterum est, quod vniuersa loca in se complectitur. Omnia quę sub eo sunt, determinatum & certum locum tenent, extra quem non se extendunt, vt cœli planetarum, elementa, animalia, montes quantumcunq; excelsi, maria quãtumcunque lata, & cætera omnia mixta; quorum quoduis suum peculiarem locum tenet. Firmamentum autem omnia transcendit, & excedit. Egregiè thronus misericordiæ Dei describitur super firmamẽtum: quia misericordia Dei, in primis nullo circunscribitur tempore, de qua dictum est: *Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum*: & de illa dici potest, quod de Christo dixit Apostolus, *Heri, & hodie, & vsque in secula*. Tempus labitur, dies trãseunt, menses finiuntur, & anni deficiunt; sed nũquam misericordia Dei finietur; quæ ita supra omne determinatum tempus est, vt dictum sit: *In quacunque hora ingemuerit*

Psa. 93. 18.
Ps. 102. 4.
Ad Heb. 13. 8.
Ezech. 18. 21. 22.

peccator, &c. Deinde nullo coarctatur loco, quæ omnia occupat, vbique inuenitur: *Misericordia enim Domini plena est terra*. Hoc adeò verum est, vt & in inferno, vbi longè abesse videtur, reperiatur, puniens citra cõdignum, vt Theologi demonstrant. Tandem autem excellenter describitur, quod longo interuallo superat capita animalium bouis, leonis, hominis & aquilę, ex eo quod eorum capita, nec firmamentum contingebant; quanto minus thronum, qui supra illud situs erat? Per capita horum animaliũ, omnem sensum, imaginationem, mentem & intellectum voluit designare. Forte est caput bouis, in quo tota eius vis posita est: oculatũ caput leonis, cuius oculi nec dormiendo clauduntur: altissimum caput hominis, quod omnibus membris eminet, in quo omnis vis sensitiua & intellectiua residet: eleuatissimum caput aquilæ, cuius est aëra ipsum suo volatu transcẽdere. Hæc capita firmamentum non penetrant, sed sub illo sunt. Firmamentum est cœlum expansum, stellis ornatum, sub quo omnia naturæ opera continentur, quod suo motu omnia conseruat, & mouet. Hoc firmamentum nullum caput potest penetrare, quod omnibus capitibus est eminentius; quia nullius mens potest cœlestia corpora, & quæ sub illis continentur comprehendere. Meritò Dauid: *Cœli*, inquit, *enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annuntiat firmamentum*. Qualia sint opera manuum Dei, firmamentum indicat, tam grande, tam extensum, tam lucidum, tam fulgidum stellis, cuius stellas nullus potest numerare, cuius motum nullus potest continere, cuius altitudinem nemo potest contingere. Si hæc opera naturæ, quæ videnda oculis nostris exposuit, nostrum captum transcendunt: quanto magis opera, quæ supra naturam sunt, & omnem naturæ vim & potentiam transcendunt? Et ex consequenti, quanto magis eius misericordia, cuius *miserationes* sunt super *omnia opera eius*? Ad *altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei*, nulla mens potest peruenire, abyssum nullus intellectus potest transuadere, æternitatis immensitatem nulla potest

Psal. 32. 5. 118. 64.
§ 39.
Psal. 18. 2
Ps. 144. 9.
Rom. 11. 33

test mens metiri: quanto minus insuperabilem misericordiam, quæ omnibus eminet, & altius thronum suum habet constitutum, qui a miserationes eius super omnia opera eius? Incomprehensibilia sunt iudicia eius, inuestigabiles viæ eius, impenetrabilis abyssus iustitiæ: quanto magis misericordiæ, quæ super omnia, quæ in Deo sunt (nostro modo intelligendi) eleuata est? Omnia ergo capita thronus ille transcendebat; quia misericordia Dei omnem sensum, imaginationem, mentem, intellectumque superat: operaturque altius & superabundantius, quàm possumus petere aut intelligere: omnem captum superat & transcendit, & post se omne caput mentemque relinquit. Et verè ijs idem Apostolus alludere visus fuit, verba Isaiæ assumens: *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum:* aut vt Isaias dixit, *Quæ præparasti expectantibus te.* Loquitur ad litteram de operibus misericordiæ & gratiæ Dei, signanter de mysterijs Christi, (quem Paulus *a*, vt D. Thomas *b* exponit, ipsam *Dei gratiam* vocat) in quibus apertius Dei misericordia, gratia, & benignitas relucet: quæ antiqui patres totis præcordiorum affectibus expectarunt, & desiderarunt. Misericordiæ enim & gratiæ opus fuit, incarnationis mysterium, de quo idem Propheta eleganter prædixit: *Et præparabitur in misericordia solium eius,* id est, humanitas, *& sedebit super eum in veritate*, id est (vt exponit Procopius) non per typum & figuram, aut vmbram, sicut in antiquo tabernaculo; sed in rei veritate. Misericordia fuit, quæ fecit, vt Pater æternus filium vnigenitum morti traderet, vt rebellem seruum liberaret. Misericordia impulit Deum, vt seipsum manibus impiorum traderet crucifigendum, vt inimicos suos peccatores è manibus diaboli & mortis eriperet. Ipse pauper effectus est, vt homines diuites efficerentur, &c. *Deus enim, qui diues est in misericordia, &c. cùm essemus mortui, viuificauit nos in Christo.* Quis hæc misericordiæ opera potuit vnquam mente concipere, aut comprehendere? Cuius caput potuit hoc cogitare?

1. Cor. 2. 9.
Isai. 64. 4.
a *ad Hebr.* 2. 9
b *in cap. 2. ad Hebr.*
¶ 40.
Isai. 16. 5.
In cap. 16. Isaiæ.
Ephes. 2. 4.

Elegit Deus ex omnibus mundi gentibus peculiarem populum, quem ad hæc mysteria capienda, per Prophetas, tropos, figuras, sacrificia, sacramenta, & cæremonias instrueret: & postquam per duo ferè millia annorum id egit, quando re ipsa misericordia eius hæc fuit operata; ita mentes hominum transcenderunt, vt nullatenus ea crederent. Qua in re Paulus adimpletam exhibuit Isaiæ Prophetiam: *Domine, quis credidit auditui nostro?* Proponebantur hæc misericordiæ opera Iudæis, erantque illis *Scandalum:* exponebantur Gentilibus, & visa sunt illis deliramenta & *stultitia.* Stultum (inquit Diuus Gregorius) hominibus visum est, vt pro mortalibus autor vitæ moreretur: Deus pro homine, creator pro creatura; & inde homo scandalum sumpsit; vnde ei amplius debitor fieri debuit. *Pro bono,* inquit Apostolus, *forsitan quis audeat mori;* sed quod moriatur iudex iustus pro reo scelerato, rex æquissimus pro seruo impio, Deus ipse pro vili vermiculo; non poterat mens humana capere. Ex quibus credo non ineptè explicari posse, quod Dauid dicebat in illo Psalmo, quo *misericordias Domini* decantandas suscepit. Quas postquam toto Psalmo egregiè prosequutus fuit, ad eius finem exponere volens, quàm longè illæ essent ab humano captu; *Exprobrauerunt,* inquit, *commutationem Christi tui.* In Hebræo verbum *Hereph*, quod significat conuitiari & irridere; quomodo de Goliath dicitur, quod *exprobrauit,* id est, conuitiatus est, irridendo *acies Dei viuentis.* Irriserunt, & conuitijs irrisorijs exceperũt commutationem Christi tui. Quænam hæc commutatio? Illa, quam misericordia Dei fecit, mala hominis in Deum, & bona Dei in homines transferens. Commutationem, quâ Deus mortem hominis in filium suum, & vitam filij sui in homines transtulit, vt ille morte hominis moreretur; & hic vita Dei viueret. Admiranda sanè commutatio, quam fortè Dauid intendebat, quando post peccatum superbiæ, quod commisit numerando populum, percutiens cor suum, dixit: *Peccaui valde in hoc facto, sed precor Domine,*

Ad Ro. 10.
Isai. 53.
Homil. 6. in Euang.
Rom. 5. 7.
Psal. 88. 51.
חרפ.
1. Reg. 17. 26.
1. Reg. 24. 10.

Brixia. to. 1. fol. 164. p. 2.

mine, vt transferas iniquitatem serui tui. In Hebræo habetur verbum *Heghubir*, quod significat aliquando rem ab vno in alterum transferre; quomodo dicitur, *Hæreditas transire*, de vno in alium, & *regnum transire à Saule in Dauid.* Nouerat Dauid, quod omnia hominum peccata transferenda essent in Christi dorsum & scapulas, idque fiendum, quod postea dixit Isaias: *Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum.* Et fortè Dauid intellexit, hoc sibi dictum fuisse à Propheta Nathan, cùm primò peccauerat, & peccatum confessus fuerat: *Dominus transtulit peccatum tuum:* Sanè à te in Christum, quia pro illo pœnas daturus est: eodem propterea verbo, cùm iterum se vidit peccato implicatum vsus fuit, dicens: *Transfer iniquitatem serui tui.* Hanc commutationem cùm homines audierunt, irriserunt; & illos, qui talia prædicabant, conuitijs & irrisionibus prosequebantur, & rem risu dignam & stultam censebant, dicere; Deum, filium suum tradidisse pro hominibus, &c. Excedebat enim omnem captum, etiam supremorum spirituum, huiusmodi misericordia. Non mirum, quia thronus imminebat & superabat capita omnium animalium, etiam aquilæ. Ex ijs infero, primò, non posse meo iudicio magis à nobis explicari magnitudinem misericordiæ & gratiæ Dei erga homines, quàm dicendo, quod tam grandia & admiranda sunt opera illius in bonum hominis, vt homines ipsi, ea nec credere, nec suspicari, suæ mentis viribus possint. Nec solùm hominum mentes, sed nec aquilæ velocissimæ, Cherubim videlicet & Seraphim, suorum intellectuum acie capere possunt. Imò nec potest aliquis intellectus creatus ea capere, nisi diuino quodam supernaturali cœlestique lumine, ab ipsomet Deo diuinitus infuso, illustretur. Ita Apostolus postquam probauit huiusmodi opera omnem captum excedere, quia posset aliquis eum vrgere, dicens: Quomodo ergo tu ea credis, & mentis acie attingis? respondet: *Nobis autem reuelauit per spiritum suum.* Sæpenumero, quando hæreticos video, negantes mysteria, quæ misericordia Dei in commodum nostrum operata fuit, vt sacrum Eucharistiæ sacramentum, mysterium incarnationis, mortis aut passionis Christi, quia iudicant ea impossibilia: & quando conspicio multos eorum puniri in sancto Inquisitionis tribunali; quia nullatenus talia misericordiæ opera credunt; considero, quantæ sint altitudinis, quàm grandia & stupenda, vt homo ipse, in cuius vtilitatem facta sunt, sæpè nec pœnis attritus, ea credat. Nec mirandum, quod infideles ea despiciant & irrideant, qui fidei lumine illustrati non sunt, sine quo percipi non possunt; sed gratiæ infinitæ Deo reddendæ, quòd dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum, qui sicut in principio seculi non solùm opera stupenda creauit, sed lucem produxit, qua conspici possunt: ita *Deus, qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei,* &c. Infero secundò, aptè se Deum exhibere admiratum, videns opera, quæ erga illum agimus, quibus quæ ipse erga nos operatus fuit, compensamus. Duo sunt genera operum, quæ admirationem in scriptura sacra singulariter incutiunt. Primum sunt opera misericordiæ Dei, tam ingentia & grandia, quæ omnem captum superant. Hæcque admirationem hominibus inferunt, vt dictum est. Secundum est, opera impietatis humanæ erga Deum, propter quæ Deus ipse se admiratum exhibet, nostræ se accommodans consuetudini, sicuti sæpè facere solitus est, ad ea, quæ vult explicanda, vt rectè Hieronymus *a*, & Gregorius *b* annotarunt. Vnde clamat: *Obstupescite cœli super hoc, & portæ eius desolamini vehementer, dicit Dominus; Duo enim mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ,* &c. Quod homo tam grandia misericordię opera paruipendat & conculcet, quod talem tantumque benefactorem odio prosequatur, offendat, & relinquat, & se tradat obsequio crudelis tyranni diaboli & mortis, quod talia beneficia talibus compenset offensis; *Obstupescite cœli & admiramini,* &c. Tandem infero, optime Apostolum, qui ad huius throni altitu-

Marginalia: העביר. — Num. 27. 8 — 2. Reg. 3. 10 — Isa. 53. 6. — 2. Reg. 12. 13. — ¶ 41. — 1. Cor. 2. 10 — 2. Cor. 4. 6 — a In Isaiā. — b 9. Mora. c. 6. — Ierem. 2. 12

altitudinem attingendam ex diuina gratia peruenerat; qui cùm persecutor fuisset & contumeliosus, misericordiam consecutus fuit, & in vas electionis translatus, hortari, vt cum fiducia, *accedamus ad thronum gratiæ eius*; quocunq; enim tempore, quocunque loco, misericordia Dei præstissimò adest. Qui vt peccata tua deleret, de cœlis ad terram venit, quærens te per deuia errantem, pro te passus est, sanguinem fudit in precium & lauacrum, mortem non recusasauit, vt viueres: quando tu nec cogitabas, imò nec dum in mundo eras constitutus: quanto magis si ad eum te conuerteris, & accedis veniam petens, eam concedet & largietur? Qua etiam consideratione Sanctus Propheta Ioel, hanc Dei misericordiam excellentissimis epitheris describens, & dicens, quod Deus *Benignus & misericors est, patiens, multæ misericordiæ, &c.* homines hortatur, vt confidenter ad Deum se conuertant. Cæterùm considerans eorum segnitiem, de venia obtinenda dubitat, & Paulus timorem incutit, vt statim exponemus.

§. 13. *De peccatorum remißione homo sit solicitus, propter suæ pœnitentiæ infirmitatem & grandem stultitiam.*

§ 42. Diuina itaque misericordia infinita est, & omnem captum excedit, omnibus est parata, & ad hoc Deus se ipsum exhibet, sedens in throno gratiæ & misericordiæ; vt inuitet homines, qui ad misericordiæ & gratiæ dona accipienda accedant. Nihilominus Paulus, qui ex vna fiduciam suadet, ex alia timorem incutit, dicens: *Timeamus:* & Propheta, qui Deum prædicauit benignum, misericordem, patientem, &c. sub dubio relinquit, an delictorum indulgentiam sit largiturus. *Quis*, inquit, *scit, si conuertatur & ignoscat Deus?* quia quamuis Deus paratus sit, misericordiam suam omnibus liberaliter impendere; sed non omnes diuino vtentes auxilio, seipsos disponunt ad eam recipiendam. Mare quidem paratum se exhibet omnibus cuiuscumque generis hominibus, vt aquas conferat abundantissimas: sed deferentibus vasa, in quibus aqua recipi possit & cõtineri. Si enim laguncula fuerit confracta, plenaque rimarum, aut in cribro aquam quis voluerit portare; nullatenus eam accipiet, nisi velit illud grande portentum fieri, quod factum narrat Augustinus de Virgine Vestali, quæ ad suam pudicitiam cõprobandam, aquam ex Tibere fluuio, cribro hausit, & portauit. Hoc excellenter Dauid ipse, qui misericordiæ Dei fuit insignis prędicator, exposuit. *Audiam*, inquit, *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, & super Sanctos suos, & in eos, qui conuertuntur ad cor.* Singula verba expende. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Loquebatur in illo Deus intus, ait Augustinus, & mundus faciebat illi strepitum foris. Auertens ergo se aliquantum à strepitu mundi, & conuertens se ad se, & à se in illum, cuius vocem audiebat interius, quasi obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem, *Audiam*, inquit, *quid loquatur in me Dominus Deus.* Loquitur Deus in te, & non audis, quia extra te es; Loquitur Deus intus, & tu totus existis foris. *Redite prauaricatores ad cor*, vt audiatis Deum in corde loquentem. Et quid loquetur? *Loquetur pacem.* Eo ipso quod loquitur, certum est, pacem loqui, *qui semper cogitat cogitationes pacis, & non afflictionis.* Pacis nomine, omnia bona diuinus sermo solet intelligere; resultat enim pax ex omnibus bonis, & vnius boni defectus pacẽ potest perturbare. Loqui autem Dei, est facere: *ipse enim dixit, & facta sunt.* Ideo loqui pacem, est omnia misericordiæ suæ dona profundere. Et super quos? *In plebem suam, & super Sanctos suos.* Idem per plebẽ suam, & Sanctos suos, hoc loco intelligit. Hoc ille pertractat, effundere misericordias super Sanctos suos, huicq; operi perpetuò intendit, & semper qui eum audit, inueniet loquentẽ. Sed nunquid tantummodo super Sanctos suos? Nõne & loquetur pacem super peccatoribus, qui veniens, *annũciauit pacem, nõ tantũ ijs, qui prope erãt, sed & ijs, qui lõgè?* Loquetur quidem, non

De ciuit. c.

Psal. 84. 8.

in Psal. 84.

Esai. 46. 8.

Iere. 29. 11.

Psal. 148.

Ephe. 2. 17

non tamen super omnes; sed *super eos, qui conuertuntur ad cor.* D. Augustinus veteris psalterij lectionem ex Græco sequitur, *super eos, qui conuertunt cor ad ipsum.* Vult dicere: In eos, qui cor suum plenè ad ipsum conuertunt, aut in eos, qui corde conuertuntur ad ipsum, id facientes, quod Deus postea expressius dixit per Prophetam; *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Expende illud, *in toto corde vestro.* Non enim omnes apti sunt, super quos Deus loquatur, & effundat pacẽ, id est, misericordiæ suæ dona; sed qui toto corde conuertuntur ad ipsum. Sunt plures (inquit Augustinus) quos pœnitet peccasse, sed non omnino conuertũtur, reseruantes sibi quædam, in quibus delectẽtur; non animaduertẽtes Dominum, simul surdum & mutum à dæmonio liberasse, per hoc docens, nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reseruari, habenti septem dæmonia, manente vno, proficere potuerat, sex expulsis. Expulit autem septem, vt omnia crimina simul ejicienda doceret. Legionem ab alio ejiciens, neminẽ reliquit ex omnibus, qui hominem miserum possederant, ostendẽs, quod si etiam peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Laudatus est enim Dominus, quando eiecto dæmonio, locutus est mutus. Nunquam aliquem sanauit, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem sanauit in Sabbatho; quia & corpus ab infirmitate, & animã ab omni contagione liberauit, indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine orto in anima & corpore. Ita Augustinus. Quis est, qui ita se ad Deum toto corde conuertat, vt ab omni se auertat penitus peccato? Si luxuriam deponis, per auaritiam aliena retines. Si hæc restituis, luxuriæ vacas. Si vtramque rejicis, detractionibus te tradis. Milites, qui Dei partes cõtra idololatras, agebant, & gladium arripuisse visi sunt, vt idolis bellum inferrent; inuẽti sunt sub tunicis & in sinu retinentes aliqua de donarijs idolorũ. Quomodo ergo credis, quod Deus loquetur pacem super te, qnĩ audis pacem loqui super ijs, qui toto corde cõuertuntur ad ipsum? Iuxta Hebræum est notanda lectio: *In eos, qui non conuertuntur ad stultitiam.* Quomodo legit Regia & Paguinus; & elegantissimè expendunt pius Titelmanus *a*, & doctus Genebrardus *b*. Quis ad Deum cor suum conuertit? Aut quis ad illum toto se corde conuertit? Qui ita se ad illum conuertit, vt nõ statim conuertatur ad stultitiam. In Hebræo vox, *Chislach*, à radice, *Chesel*, quæ significat inconstantiam & mutabilitatem, & ex consequenti stultitiam. Nihil enim magis stultum est, quam statim te conuertere ad id, quod reliqueras; iterum amare, quod odio prosequi cœperas. Hoc stultorum est proprium, iuxta illud: *Stultus, vt luna mutatur.* Voluit itaque Dauid notandum de vera pœnitentia documentum tradere. *Pœnitentia* vera, quam Apostolus, *secundum Deum vocat, salutem stabilem operatur.* Sicut enim cum quis liberatus à febre, statim eadem opprimitur, non veræ sanitati dicitur restitutus: ita qui pœnitet, & peccatum excussit, ad quod statim conuersus est, dubiam pœnitentiam tenuisse censent Sancti Patres. Expendit Bernardus illud sapientis; *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, nihil proficit lauatio eius.* Huic potius iuxta saluatoris sententiam verendum est, inquit Bernardus, *ne ei deterius aliquid contingat.* Sunt multi, qui inconstantiam in pœnitentia tenent, similes locustis Ægypti, quas quidam ventus ab Oriente, in Ægyptum aduexit & conuertit: & alius ventus contrarius ab Occidente, inde extraxit, & vehementi impulsu in aliam partem reuocauit. Qui tales sunt, incõstantes & stulti, non sunt apti, super quos Deus pacem loquatur; & misericordiæ suæ dona plenius effundat. Et verè (vt Titelmanus annotat) videtur Dauid alludere voluisse ad Hebræos, super quos pacem plenè Deus non fuit loquutus. Peccauerunt illi adorantes vitulum conflatilem, & quamuis postea aliquã pœnitentiam agentes, ad Deum se conuertere viderentur; & quantumcunq; Moyses fuerit deprecatus, vt super eis loqueretur pacem, dicens: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis dele me de libro tuo, quem scripsisti:*

Marginal notes: *Ioel.* 2. — *Li. de vera & falsa pœn. c.* 9. — *Matth.* 12. *Marci.* 5. *Luc.* 8. — ¶ 43. — 2. *Macha.* 12. 40. — a *In annotationibus ex Hebræo in Psal.* 48. — b *in Ps.* 84. — כסל. — *Brixianus tom.* 1. *fol.* 328. *Eccl.* 27. 12. — 2. *Cor.* 7. 10 — *Serm.* 3. *in vigil. natiuitatis.* — *Eccl.* 34. 30 — *Ioan.* 5. 14. — *Exo.* 10. 14 — *Exo.* 10. 19. — *Exo.* 32. 31.

scripsisti. Super eis nequaquam plenam pacem locutus fuit; qui respondit: *Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum, &c. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatū eorum.* Cur nō locutus fuit pacem super istos, qui conuersi sunt ad eum? Quia eorum cōuersio ficta potius fuit, & pœnitentia falsa, qui statim conuersi fuerunt ad illam, quam dimiserāt stultitiam: Statim namque ad alia idola adoranda se tradiderunt. Hocque ipsemet Dauid visus est explicasse. Peccabant illi, sed *cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum; & rememorati sunt, quia Deus adiutor est eorum & Deus excelsus redemptor eorum est.* Qui tamen ad eum reuertebantur, statim illa occasione transacta se conuertebant ad stultitiam. *Conuersi sunt, & tentauerunt Deum, & Sanctum Israel exacerbauerunt. Nec sunt recordati manus eius, &c.* Aut verò alludere voluit Dauid ad Ægyptios, quorum illa fuit insignis grandisque & horrenda stultitia, quod cùm Hebræos expellendos assumerent, quia propter eos primogenita sua mortua videbant, & lugebant; antequam lacrymæ ex oculis fluētes exiccarentur, ad eos iterum retinendos & reuocandos, se totos conuerterunt, quod Sapiens vocat, *cogitationem inscitiæ*, aut stultitię, aut vesaniæ. De quibus alibi. Hinc D. Ambrosius de multis pœnitentibus dubitat, an veniam consecuti fuerint, quia quā certi sumus de infinita Dei misericordia, tam dubij de nostra pœnitentia esse possumus, congrua ne sit. Illam enim dubiam reddit & minus securam, citissima ad dimissa peccata conuersio; ideoque illam celebrem tremendamque habet propositionem, *Facilius inueni, qui innocentiam seruauerint, quàm qui congruè pœnitentiam egerint.* Et huius rationem assignat, quoniam congrua pœnitētia est, per quam homo omnibus peccatis renuntiat, & per quā totus homo mutatur: similisque fit adolescenti, quem ferunt, post amores meretricios peregrè profectum, & abolito amore regressum, postea veteri occurrisse dilectę, quæ, vbi se nō interpellatam mirata, putauerit non recognitam; rursus occurrens dixerit: Ego sum: responderit ille; Sed ego non sum ego. Ita vero pœnitenti agendum docuit is, qui dixit: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam*, &c. Deinde, quia vera pœnitentia, inquit Ambrosius, agenda est cum lacrymis & dolore cordis, & humilitate corporis. Ita expendit congruam fuisse pœnitentiam, quam Ierusalem fecit, quę *plorans plorauit*, id est, magnis fletibus, & vberrimis lacrymis plorauit: & *lacrymæ eius in maxillis eius*, id est, nunquam deficiunt, nec cessant. Audiant, qui agunt pœnitentiam (inquit Ambrosius) quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concussione viscerum, qua cordis conuersione. *Vide* (inquit Ierusalem pœnitentiam agens) *Domine, quia tribulor, venter meus turbatus est à fletu meo, conuersum est cor meum in me.* Cognouisti intentionem animi? Fidem mentis cognosce, & habitum corporis. *Sederunt*, inquit, *in terra, tacuerunt seniores filiæ Sion, & imposuerunt terram super caput suum, præcinxerunt se cilicio*, &c. Tales inquit Ambrosius, debent esse, veri pœnitentis lacrymæ, vt audiat nos Dominus noster ingemiscentes, sicut audiuit Ephraim lacrymantem, quando scriptum est, dicente Deo: *Audiens audiui Ephraim lacrymantem*, &c. Ad hoc institutum similiter expendit *a*, pœnitentiam Dauidis, latius tamen Hieronymus *b*, illum psalmum pœnitentialem exponens, quo Dauid suam exprimit pœniētiam: *A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.* Discant (inquit Hieronymus) qui agunt pœnitentiam, quomodo eam debeant agere; ita enim inquit Dauid; Exsiccaui me ipsū, vt sine carne essem, & pelles meæ cohærerent ossibus. *Carnem*, pro pelle dixit, & pręmiserat; *Et ossa mea sicut cremium aruerūt.* Ossa dicit, ipsam fortitudinē. Si ergo quod est in me forte, hoc aruit, & infirmum factum est; quantò magis, quæ per naturam infirma est caro? *Quia oblitus sum comedere panem meum.* Id est, in tantum venit mihi memoria peccatorum meorum, & talem pœni-

Marginalia: Exo. 32. 33. — Num. 25. — Psa. 77. 34. — Psa 77. 41. — Sapi. 19. 3. — 2. De pœn. cap. 10. § 44. — Matth. 16. 24. — Thren. 1. 2. — Thre. 2. 20 — Lib. 2. cit. cap. 5. — Iere. 31. 18. — a Li. 2. cit. cap. 10. — b In Psa. 101 — Psa. 101. b.

pœnitentiā egi; vt etiam obliuiscerer manducare. *Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pellicani esca, venenata erant animalia; hoc est, serpentes, lacerti &c. Illi ergo similis factus sum, qui est in solitudine, qui comedit venenata animalia, hoc est, esca mea quasi venenū erat mihi. *Quia cinerem tanquam panem manducabam:* In cinere intingebam panem meum, & sic comedebā. Si ergo propheta hoc dicit; nos quid faciemus? *Et poculum meum cum fletu miscebam:* nihil mihi erat suaue, neque panis, neq; poculum. Et hæc omnia faciebam, *à facie iræ indignationis tuæ*, considerans, quia te offendi. Ita Hieronymus: cui concinit illud, quod Susannam lapsam ad pœnitentiam inducens, docet, tradens, qualis esse debeat vera pœnitentia. Pœnitentia (inquit) nō verbo agenda est, sed facto. In primis omnis vitæ cura intermittenda est tibi, & quasi mortuam te existima, sicut es; quomodo possis reuiuiscere, cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens, & membra singula, digna castigatione punienda. Amputētur crines, qui luxuriæ occasionem præstiterunt. Defluant oculis lacrymæ, qui masculū non simpliciter aspexerūt. Pallescat facies, quæ quondā erubuit impudicè; totum denique corpus iniurijs & ieiunijs maceretur, cinere aspersum, & cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquescens tanquam cera, in ieiunijs inquietans se ipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiā crucietur, quia in membra corporis cùm haberet dominationem, malum gessit imperium. Talis actio pœnitentiæ, si fuerit perseuerans, audebit hic sperare, si non gloriā, certè pœnę euacuationem. Dicit enim Deus: *Conuertimini ad me, in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu; Dirumpite corda vestra & non vestimenta vestra, quia Deus pius & misericors est.* Sic conuersus magnus Dauid iustificatus est; sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem sibi euasit interitum. *Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem; grandi plaga, alta & prolixa opus est medicina.* Ita Hieronymus.

Epi. 22. ad Susannam lapſ. tom. 9

§ 14. *Fructus dignos pœnitentiæ agere debet peccator, & conuerti in ieiunio, fletu & planctu scindens cor, non vestimenta.*

OBseruanda est insuper diuini precursoris sententia, qua & pœnitentiæ necessitatem, & efficaciam mirè docuit, & qualia opera ipsa requirat, excellenter expressit: quam etsi Sanctus Lucas proponat tanquam dictam *ad turbas*, Matthæus singulariter directam declarat ad Pharisæos & Sadducæos, qui inter eas erāt. *Exibat*, inquit, *ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ*, aut vt Lucas ait; *Fructus dignos pœnitentiæ.* Multorum patrum, Chrysostomi *a*, Theophylacti *b*, Euthymij *b*, & Origenis *c*, sententia est, quam & Athanasius indicauit *d*, turbas quidem, & multos eorum, qui ad Ioannem egrediebantur, sana mente, & recta intentione processisse, pœnitentiam agentes; Pharisæos autem & Sadducæos simulatè & fictè; primò quidem ne impij, ab alijs, & suæ salutis negligentes iudicarentur; secundò autem, vt Ioannem possent calumniari circa doctrinam, aut circa actum baptizandi. Quod illis vsitatissimum fuit: hac enim mente postea sæpe ad Christum audiendum accedebant, simulantes se eius doctrinam velle placidè audire, & ab eo doceri: qui tamen tantùm intendebant eum calumniari, & capere in opere, aut saltem in sermone. Id quod parentibus istorum fuit etiam commune, qui ad Prophetas audiendos accedebant, vt eis subsannarent, qui magistros & prædicatores à Deo missos, ociderunt, vt CHRISTVS eis intimauit. Et hac de causa nunc Ioannes eos vocat, geni-

Luc. 3. 7.
Matt. 3. 7.
Lucæ 3. 8.
a *Hom. 11. in Matth. & in imp. hom. 3.*
b *In cap. 3. Matthe.*
c *Tom. 6. in Ioann.*
d *qq. ad Antioch. q. 56.*
Matt. 24.

Libr. 1. qq. Euangelicarum, c. 5.

genimina viperarum. Augustinus credit Ioannem vocare eos voluisse, filios diaboli, qui illius malitiam imitantur, quem viperam appellat, propter venenum, quo genus humanum infecit. Chrysostomus, Athanasius & Euthymius ideo ita vocatos credunt, quia Prophetis, prædicatoribus & magistris à Deo missis, qui erant parentes spirituales, mortem intulerunt, & inferre nitebantur: sicut genimina viperarum, parentes à quibus genita sunt, interficiunt. Quare (inquit Athanasius) Baptista vocat Iudæos progeniem viperarum? Qui illa bestia suæ matris ventrem exedit, & sic demum egreditur; qualia etiam isti parricidæ patrauerunt, suos interficiētes Doctores, & Prophetas, inuidia commoti. Lapidauerunt enim Moysem, Isaiam verò Prophetam cum serra lignea in duas partes secuerunt, &c. Hanc de genimine viperarum historiam, etsi nec Aristoteles *a*, nec Plinius *b*, admittant; est tamē apud omnes ore decantata, vt videre est non solùm apud citatos patres; sed apud Epiphanium *c*, Hieronymum *d*, Augustinum *e*, Gregorium *f*, Bedam *g*, imò & Plutarchum *h*, & has mercedes, præmiaque parentibus reddunt, inquit, S. Basilius *i*, ideoque aptè supponitur à Ioanne; quoniam Doctores sancti imò & Deus ipse, sæpe res inducunt supponentes de eis, non tam quod reuera sunt, quam quod communiter creduntur, vt supra ex D. Gregorio k. dictum fuit. Alij credunt vocatos genimina viperarum, quoniā sicut huic bestiæ inter omnes venenatas conuenit, & est quasi propriū, contendere omnia veneno inficere, arbores, herbas, flores; ita illi omnia nitebantur calumniari, & malitiæ suæ veneno inficere, *pretendian maliciarlo todo.* Qua de causa hoc nomine à Christo appellatos alibi tradidimus. Illi igitur, vt Origenes indicat, Ioannem calumniari intendebant, contendentes, ea omnia, quæ agebat, inuentionem fuisse humanam, ad populi plausum & vulgarē auram captandam: *Stultus enim in via ambulans, cùm ipse stultus sit, omnes stultos æstimat.* Quamuis non id publicè dicere auderent, quoniam timebant turbas. Vnde quando Christus eos interrogauit, an baptismus Ioannis *esset ex Deo an ex hominibus?* Id est, an Ioannes baptizauerit à Deo jussus, excitatus, & motus; an à suæ laudis affectu impulsus: nequaquam respondere ausi sunt, *quia timebant*, inquit, *turbam: omnes enim sicut Prophetam habebant Ioannem.* Sed tandem cōgruentius ad nostrum institutū dicere possumus, id quod valde probabile credo, Pharisæos & Sadducæos venisse ad baptismum, & pœnitētiam, quam S. Ioannes prædicabat, non malo animo & mente erga Ioannem, indebita tamen dispositione ad veram pœnitentiam affectos. Etsi enim hi (vt inquit Origenes) ad baptismum venerint, non tamen consuetudines malas, nec statum peccati abjicere volebant: ideo eorum pœnitentia non vera erat, sed falsa, & tantum apparens. Vnde & Ioannes eos instituendos assumpsit: quod non fecisset, si praua eos mēte erga se accedētes cognouisset. In primis autem eos excellenter describit, vocans, *genimina viperarum.* Singulare est huic feræ (vt annotant Basilius *a*, & Ambrosius *b*) venenū retinere inclusum, & occultatum circa viscera, cùm ad aquas accedit, vt cum pisce, qui muræna vocatur coeat, quem tanquam maritum habet, ex quo concipit, cui ad oram maris accedens, suam sibilo indicat præsentiam. Tales illi erant. Ad aquas namque baptismi pœnitentiæ accedebant, venenum tamen peccati non deponebant; sed potius interius tenebant inclusum: & qui se exterius pœnitentes ostendebant, interius peccatorum affectus conseruabant. Illos ergo Ioannes Spiritus sancti reuelatione cognoscens, vt D. Chrysostomus annotauit, ipsorum simulatam aut fictam pœnitentiam exprimens, *Genimina*, inquit, *viperarum*, qui ad aquas baptismi pœnitentiæ acceditis, retinentes tanquam viperæ intra vos peccatorum vestrorum venena. Illius propterea insufficientiam eisdem demonstrauit, addēs; *Quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* Etsi varijs modis à Sanctis Patribus hæc verba expendantur, placet valde, quem ex Origene, nostri temporis doctus autor expendit; & credo Ioannem dicere voluisse: Quis

Marginal notes:

Locis cit.

a *Lib. 5. historiæ animalium. cap. 34.*
b *Lib. 10. cap. 26.*
c *Hæres. 26.*
d *In cā. 30. Esaiæ & Epist. ad Præsidiū.*
e *Ser. 83. de tempore.*
f 15. *Moral. c. 9. et hom. 20. in Eua.*
g *In Lucā.*
h *Opusc. de garrulitate. cit.*
i *Hom. 9. in hexaem.*
k 9. *Mor. c. 6. tom. 6. in Ioann.* ¶ 46.

Eccl. 10. 3.

Matth. 25. 26.

Homil. 22. cit.

a *Homi. 7. hexaemeron post medium.*
b 5. *hexaem. cap. 7.*

Hom. 11. in Matth.

Ho. 22. cit. Toletus. in ca. 3. Lucæ anno. 24.

Quis vobis demonstrauit per huiusmodi pœnitentiam, tantùm secũdum externam speciem, & ad faciem factam, vos fugere posse à vẽtura ira iudicij futuri? hanc enim, *iram venturam*, vocat; quomodo postea Christus eisdem dixit: *Quomodo fugietis à iudicio gehennæ?* Insufficiens hæc est, & minus apta pœnitentia, vt per eam remissionem peccatorum obtineatis, & euadere possitis æternæ damnationis sententiam, quàm in futuro iudicio Deus contra peccatores pronuntiabit. Illos tãdem instruere volens, subdidit: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Quibus verbis, pœnitentię vim admirandam indicauit, quæ potẽs est genimina viperarum in filios Dei conuertere: & eos, qui æternis pœnis secundum præsentem iustitiam erant adiudicati, dignos cœlo reddere. Non tamen omnẽ pœnitentiam, id perficere posse asseuerauit; sed illam, quæ vera est, & fructus sibi facit condignos. Expendit eleganter Gregorius illud, *fructus dignos pœnitentiæ.* Nec enim omnis fructus pœnitentiæ, est illi condignus; quiuis enim dolor de peccatis, quęcumque tristitia, aut detestatio peccatorũ fructus est pœnitentiæ: sed non cõdignus. Ab arbore non quemcunque fructum exposcis, sed illum, qui sit ipsi condignus. A pyro non tantum folia exigis; sed mala pyra. A malo non solum flores, sed mala poma; ab aranceo, non solam viriditatem; sed mala arancea expetis. Est vera pœnitentia, arbor quædam in intimis & penetralibus cordis & animæ, diuino fauore plantata. Fructus eius requiruntur. In hoc enim omnis arbor plantatur; *omnis namque arbor, quæ fructum non facit, excidetur, & in ignem mittetur.* Si pœnitentia viua est in corde, operatur quidem; nam quæ operari renuit (vt Gregorius de amore dixit) pœnitentia non est. Et non quicumque fructus, sed qui sint digni & congruentes veræ pœnitentię. Est pœnitentia vera, dolor grandis & supremus de peccatis propter Deum summè dilectum. Est quasi gladius, cor transfigẽs, pugio viscera penetrãs, clauus intima præcordia transfodiens, serpens cor corrodens & mordens. Qui cor haberet gladio transfixum, pugione confossum, clauo punctum, serpẽte corrodente attritum; possetne lætari? Possetne lacrymas, imò & sanguinis fluxum continere? Possetne quietus manere? Securè dormire? Lætanter comedere? Ecce fructus dignos pœnitẽtiæ. Credis ne fructum dignum pœnitentiæ esse lacrymulam, quam continuò sequitur risus? tristitiam, quam è vestigio cõsequitur voluptas? Dolor, qui nullatenus somnum impedit aut intercipit? Talis pœnitentiæ fructus (inquit Ambrosius) requiruntur, per quos perpetuas homo ꝓfundat lacrymas, somnum ab oculis excutiat, &c. O miseri nos (inquit Basilius expendens veram Dauidis pœnitentiam) qui cum vel vna orauerimus die, vel hora vna, breuem aliquam super peccatis nostris tristitiam passi, securitatẽ nobis promittimus, perinde ac quidpiam cõfecissemus, quod ex æquo responderet diluendæ omni nostræ malitiæ. Dauid, confessionem se omni vitæ suę tempori commensuratam ostensurum dicit: *In omnibus*, inquit, *diebus meis inuocabo.* Et si vis videre dignos pœnitentiæ fructus, attende quales fuerint eius dolores & pœnæ, in eo quod subdit: *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.* Dolores (inquit Basilius) propriè de parturientibus dicuntur. Supremos igitur dolores voluit exprimere, & mortificationis opera, quibus quasi ad sepulchrum iam se ipsum præparabat; & hæc ille quæsiuit & operatus fuit, qui subdidit; *Tribulationem & dolorem inueni.* Inquisierat certè, qui dicit se inuenisse tribulationem & dolorem. Digni fructus pœnitẽtiæ sunt (inquit Gregorius) non quæcumque opera bona, sed quę quandam habent proportionem & paritatem cum malo perpetrato. Grandis enim culpa, & grandis squalor (inquit Ambrosius) non leui mundatur dolore, vt alibi dictum est. Sunt peccata tua multitudine innumera, qui dicere potes cum quodam peccatore: *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei:* Adam ad vnicum lignum vetitum extendit manum, tu verò ad omnia tibi

Marginal notes: *Matth.* 23. — *Hom.* 20. *in Euang.* — ¶ 47. *Matt.* 3. 10 — *Homil.* 30. *in Euang.* — 2. *De pœnitent. ca.* 10. — *In Ps.* 114. — *Psal.* 114. — *In Ps.* 50. — *Ps.* 39. 13.

tibi prohibita, te ipsum extendisti, cui meritò dicitur; *Vide vbi non prostrata sis.* Sunt itidem magnitudine ingentia: Deũ enim ipsum, eiusque mandata contempsisti, sicut Saul; ipsi ac illius vocibus fuisti rebellis, sicut Pharao; fratrem tuum gladio odij occidisti, sicut Cain; animam tuam, vas Deo sacratum, prophanasti, sicut Balthasar; in superbiam elatus, de ijs, quæ tibi à Deo donata sunt gloriatus fuisti, sicut Nabuchodonosor; immundus extitisti, carnem maculans, sicut, qui iram Dei ante diluuium irritauerũt; corpus tradidisti luxuriæ, animam cupiditati honoris & bonorum temporalium. Tot tantaque peccata credis leni pectoris tunsione deleri, tristitia quadã ridicula abstergi, dolore ferè insensibili absolui? Inde ergo Pauli timor, qui clamat: *Timeamus.* Inde Prophetæ hæsitatio & dubietas, qui dicit: *Quis scit, si conuertatur Deus & ignoscat?* Deus ipse (inquit Bernardus) non obscurè qualẽ à nobis exigat pœnitentiam & conuersionem expressit dicẽs: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Expendit primò Bernardus illud, *in corde vestro.* Corporis namque (inquit) conuersio, si sola fuerit, nulla erit. Indeque nostram miseriam deplorandam assumit, qui hodie iam ad Deum cõuersi videmur; sed ferè omnes solo corpore conuersi sunt, qui cor adhuc in rebus mundi retinent constitutum. Miser homo, qui totus pergẽs in ea, quæ foris sunt, & ignarus interiorum suorum, putans aliquid se esse, cum nihil sit, ipse se seducit. *Sicut aqua effusus sum,* ait Psalmista in persona hominis huiusmodi, *& dispersa sunt omnia ossa mea*: & alius Propheta: *Comederunt alieni robur eius, & ignorauit.* Exteriorem quippe superficiem intuens, salua sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui interiora corrodit. Manet super caput cinis, ieiuniorum regula custoditur, ad statuta Ecclesiæ officia cõfluitur: *Sed cor longe est à me dicit Dominus.* Expendit secundò illud, *In toto.* Nec enim, vt secundum partem cordis te cõuertas, contentus est, qui clamat: *Conuertimini ad me in toto corde vestro.* Totũ cor, inquit Bernardus, in ijs quatuor affectionibus est, quæ sunt amor, odium vel timor, gaudium & tristitia. Et de ijs, inquit, accipiendum puto, quod dicitur, *In toto corde.* Attende solerter, quid diligas, quid metuas, vnde gaudeas, aut contristeris. Conuertatur proinde amor tuus, vt nihil omnino diligas nisi *Deum* ipsum, aut certè propter ipsum. Conuertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia peruersus est timor, quo metuis aliquid præter eum, aut non propter eum. Sic & gaudium tuum & tristitia æque conuertatur ad ipsum: sic non, nisi secundum eum aut doleas, aut læteris. Quid enim peruersum magis, quàm lætari cum malè feceris, & in rebus pessimis exultare? Expendit tertiò, ita quidem secundũ animam aut cor esse agendum, nõ tamẽ sufficere. Sicut enim non sola anima peccauit, & à Deo fuit auersa; sed & corpus peccata cõmisit: ita etiam corporalis conuersio necessaria est, quæ adminiculum præbeat cordi, vt plenè se conuertat in Deum, sociumq; anima habeat in pœna, quem comitem habuit in culpa. Inde est quod hoc loco Dominus, cùm dixisset; *In toto corde*, adiunxit protinus, *In ieiunio*, quod vtique corporis est, quo nomine docet abstinendum ab omnibus corporis voluptatibus, & à vitijs potius, quàm à cibis. Sed est panis, à quo vos ieiunare nolo; panem dico lacrymarum; vnde sequitur, *in ieiunio, fletu & planctu.* Exigit enim à nobis planctum, pœnitentia præteritæ conuersationis: exigit fletum, desiderium beatitudinis. *Factæ sunt enim lacrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie; vbi est Deus tuus?* Parum mihi placet huius vitæ nouitas, quæ necdum vetera plangit admissa peccata, necdum plangit tempus amissum. Si non plangis, planè non sentis animæ vulnera, conscientiæ læsionem. Obseruat quartò, rectè prophetam addidisse: *Et scindite corda vestra.* Quibus verbis, primò quidem arguitur duritia populi Iudæorum. Crebra siquidem apud eos scissio vestium, nõ cordium esse solebat: sed nobis etiam imponitur, vt scindatur cor, & in multas partes & minutias partiatur. Primò, quia non circa

vnam

Marginalia: Ierem. 3. 2. — Serm. 2. in capite ieiunij. — § 48. — Psal. 21. 15. — Osee. 7. 9. — Esa. 20. 13. — Psal. 61. 3.

vnam rem solam Deũ offendit, sed in multas se profundens & diuidens: deinde, quia *Spiritus domini multiplex* (ait Sapiens) nec potes sequi multiplicem, sine multiplici scissione. Audi hominẽ secũdum cor Dei dicentem: *Paratum cor meum Deus; paratũ cor meum.* Paratum ad aduersa, paratum ad prospera: paratum ad humilia, paratum ad sublimia. Vis pastorem ouium facere? Vis constituere regem populorum? Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. De peccatoribus dicebat: *Coagulatum est sicut lac cor eorũm, ego verò legem tuam meditatus sum.* Inde cordis duritia, inde mentis obstinatio; quia meditatur quis non legem Domini, sed suam voluntatem. Potest tãdem (inquit Bernardus) hæc scissio intelligi, vt scindatur cor prauum, ad confessionem. *Quidni scindatur vlcus, vt sanies effluat?* Vtilis prorsus hæc scissio, vt non clausum lateat peccati virus in corde.

Sapient. 7. Psal. 56. 8. Psa. 118. 70

§. 15. *Instituitur Quadragesima quasi annus Iubilæi, in qua peccator, qui se suaque peccando vendidit, recuperet omnia.*

¶ 49. Aptam & conuenientem huius sacri temporis institutionem ex festo Expiationis antiquitus instituto, ostẽdimus: eandem possumus iterum ex institutione anni Iubilæi similiter comprobare. Inter eas namque leges, quas Deus ad sui antiqui populi conseruationem sapientissimè constituit, illa fuit singularis, qua tempus quoddam indixit, in quo vnusquisque quæ vendiderat, impignorauerat, locauerat, accõmodauerat, aut alio quouis modo distraxerat, recuperaret. Voluit Deus ad totius populi conseruationem, omnes particulares familias conseruari. Et quoniam difficilè potest familia aliqua, aut domus conseruari, quæ non habeat bona aliqua immobilia, facultatesque sibi proprias, constituit Sancto Iosue, cum ingressus est populus terram repromissam; vt cuique familiæ, peculiarem terræ portionem designaret, quæ vniuscuiusque conseruationi posset sufficere; quod tanquam singulare beneficium illi populo exhibitum cecinit Dauid: *Eiecit à facie eorum gentes, & sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.* Quoniam autem per contractus matrimonij, solent facultates & possessiones ab vna familia in aliam transferri, vt in vnaquaque familia conseruarẽtur possessiones & bona, statuit, quod nemo matrimonium, nisi cum suæ tribus persona, contraheret. Quoniam itidem non potest domus aliqua vel familia conseruari, sine facultatibus & bonis, & poterat aliquis possessiones & bona domus suæ vendere, locare impignorare, aut alio titulo distrahere; vt familia illa perpetuò conseruaretur, constituit peculiare tẽpus, in quo vnusquisq; omnes facultates ac bona mobilia & immobilia, quæ à familia sua separauerat, & distraxerat, vendendo, locãdo, impignorando; gratis, liberè, & nullo penitus pretio dato, recuperaret. Quoniam verò vsitatum fuit apud Iudæos, sicut & multas alias gẽtes, vnumquemque, necessitate aut debitis compulsum se ipsum aut filios suos vendere, & seruos emptitios facere creditorum, vt ex scriptura patet, & parum prodesset, possessiones & bona in pristinam domum & libertatem reuocare, manẽte homine in seruitute; id primò statutum erat, vt qui se ipsos vendiderant in seruos vel ancillas, remissionem liberam obtinerent. *Sanctificabis,* inquit, *annum Quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ: ipse est enim Iubilæus. Reuertatur homo ad possessionẽ suam, & vnusquisque rediet ad familiam suam pristinam, quia Iubilæus est.* Huic tempore & solemnitati initium dabat grãdis quidam ac longè productus tubę cõcrepantis sonitus, à quo nomen Iubilæi accepit: In Hebræo, *Iobel.* Dubium est apud Hebræos, quidnã hoc nomẽ significaret. Oleaster credit, vocem esse deductam à verbo, quod significat reducere; tunc autem omnia ad pristinam reducebantur libertatẽ & antiquum statum. Conuenientius Brixianus credit, Iobel significare tubam aut buccinam clangore longo resonantem: Cuius vsus singularis erat, ad hoc tempus remissionis-

Leuit. 25. Psa. 77. 54. Nu. 36. 7. 8 Exo. 21. 7. Leu. 25. 39. Leu. 25. 10. יובל In cap. 25. Leuit. Tom. 1. fol. 276. p. 2.

nis prænuntiãdum. Iusserat Deus fieri duas tubas argenteas ductiles, quibus clangerẽt, & ferè omnia quæ agenda erant prænuntiarent. Sed ad annum & tempus remissionis indicendum & incipiendum, peculiares tubas fieri voluit, septem, quibus cùm tempus remissionis aderat, longè & fortiter cõcreparent; quibus propterea iussit, vt vterentur in expugnatione Iericho, quia longo clangore & forti erat resonandum. Huiusmodi tubæ vocabantur *Iobel*, à quibus Iubilæi nomen processit, quod tempus remissionis significat, quia clangore tubarũ, adesse tale tempus omnibus renũtiabatur. Et hoc est quod dicit: *Et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ.* In Hebræo nomen *Derur*, quod libertatem significat. Pagninus & Regia: *Et prædicabitis libertatẽ in terra cunctis habitatoribus eius.* Illa enim vox tubæ, inquit Oleaster, erat proclamatio libertatis, non solùm hominum, sed & possessionum: quoniam homines quasi captiui seruitute, libertati donabantur, & vnusquisque possessiones distractas recuperabat. Tanta autem firmitate hanc remissionis legem voluit Deus seruari, vt vna ex præcipuis causis, propter quã posteris temporibus populus Dei traditus ab eo fuit in captiuitatem miseram regis Nabuchodonosor, extiterit; quia diuites & potẽtes adueniente hoc remissionis tempore, nolebant plenè liberos dimittere, quos captiuos seruos emendo acceperant; & eos, qui se illis vendiderant in seruos & ancillas, vt patet ex Ieremiæ prædicatione; qui iuxta aliquorum mentem id dicere voluit, cum primam causam captiuitatis ciuium Ierusalem exprimere volens: *Migrauit*, inquit, *Iudas propter afflictionem, & multitudinem seruitutis.* Valde affligebant eos, qui se illis in seruos & ancillas vendiderant, & multiplicabant aut augebant seruitutis tempus: quia cum eos deberent adueniente remissionis tempore liberos remittere, non remittebant. Apta sanè temporis institutio, congruentissima ad illius populi conseruationem, vt nulla ipsius familia deficeret. Sed omnia in figura facta sunt nostri, vt Apostolus explicuit. Deus namque, qui tẽporalem illius populi conseruationem curabat, vt nullus ex illo periret, hoc ipso significabat, qua cura nostram spiritualem conseruationem procuret: qui pro nostra salute sanguinem dedit, & vitam: hocque desiderat, vt vnusquisque in perpetuum viuat & seruetur. Ad hoc autem voluit tempus remissionis constitui. Mirum est & tristitibus lacrymis deplorandum, considerare, quidnam homo toto anni tempore faciat. Nihil enim aliud agere videtur, nisi se ipsum vendere & omnia sua prodigere & distrahere. Vendidisti tanquam *prophanus Esau primogenita tua*, qui ius habebas per Dei gratiam ad hæreditatem incõtaminatam & immarcessibilem, conseruatam in cœlis: & vendidisti, *propter vnam escam* vilem, propter vilissimam voluptatem & delectationem. Te ipsum diabolo exhibuisti venalem, & verè vendidisti in seruum emptitium. Quod Deus ipse elegantissimis verbis declarare voluit, quæ egregiè S. Ambrosius expendit. *Hæc dicit Dominus*: miseros peccatores alloqui vult, & eos ad iudicium vocat; vt se perditionis eorum non esse causam ostendat. *Quis est*, inquit, *creditor meus, cui vendidi vos?* Numquid habeo ego creditores, quorum pecunijs egeam, quibus cum non sim soluẽdo, oporteat pignus dare, aut filios meos in seruos tradere? Septuaginta: *Cui creditori exactorum meorũ vẽdidi vos?* Loquitur (vt D. Ambrosius indicat) metaphora sumpta ab eo, quod apud Iudæos erat commune. Quando pater aliquis alicui creditori erat debitis obligatus, mittebat creditor exactorem rigidum, qui pro recuperãda debita quantitate executionem faceret. Si Pater non habebat pecunias aut bona, quibus debitum persolueret; filios tradebat exactori in emptitios seruos ad debiti solutionẽ. Hoc patet ex sacra Regum historia, & ex parabola regis, cui seruus debebat decem millia talenta. Num ego, inquit dominus, aliquos habeo creditores, quibus ita sim obligatus, vt exigant à me debita; & non habens, vnde soluam, vos vendiderim & tradiderim in seruos? *Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis.* Diaboli serui fiunt peccatores

Marginal notes: *Iosu.6.4.5.* — ¶ 50. — *Iere.34.9.* — *Thren.1.3.* — *1.Cor.10.11.* — *Gen.25.33. & ad Heb.12.16.* — *Lib. de Tobia. c.8. & lib. de Elia cap.20.* — *Esa.50.1.* — *4.Reg.4.1. Matth.18.25.*

Hom.16.in Exod. tores (inquit Origenes hunc locum expendens) & vide, qua pecunia eos emat: homicidio, adulterio, furto similibusque. Hæc enim est diaboli pecunia. Fecisti adulterium: Diaboli pecuniam suscepisti; in eo enim est diaboli imago & superscriptio, & sic de similibus, &c. ¶ 51. Hinc intelliges, quid Deus faciat, tradens peccatores in peccato morientes, plenæ dæmonis potestati. Ipse nequaquam illos facit seruos diaboli, neque hoc potest eius infinitæ bonitati congruere. Peccator cùm peccat, se diabolo vẽdit, & in seruum tradit. Nihilominus Deus misericorditer agens, durante præsentis vitæ cursu, non concedit diabolo in eũm plenè sui dominij potestatem exercere: illo autem consummato, ad ipsius diaboli requisitionem & iustam petitionem postulantis seruum suum quem emerat, sibi plenè tradi, tradit illum manibus & potestati illius, vt tanquam de seruo emptitio faciat, quod voluerit, & quantum voluerit, torqueat. Nullus eorum, quibus diabolus in inferno plena potestate dominatur, quos in seruos emptitios possidet; verè potest dicere, se à Deo venditum fuisse. *Ecce,* ait, *in iniquitatibus vestris venditi estis.* Iniquitatum autem autor Deus nullo modo est, qui potius omnem iniquitatem auersatur. Et non dicit, in iniquitate, sed in iniquitatibus. Non enim venditur (inquit Ambrosius) vno pretio, sed quotidiano, nouis semper se implicans vsuris; nouo se fœnore illaqueãs. Vẽdidit se prior Adam (inquit Ambrosius) tam vili precio, quale omnibus est notum: nos eorum filij (inquit S. Bernardus) ei grauiter indignamur; stultum vocantes & mirantes, qui fieri potuit, vt homo sani capitis, pro tam virili pretio se ipsum vendiderit, & seruum tradiderit diabolo ipsi: qui potius stultitiam tuam deberes admirari, qui quod ille semel effecit, tu quotidie facis. Crudelissimo Domino te ipsum vendidisti, vt Augustinus hoc idem obseruans latè prosequitur, illi, qui te tantummodo ad interitũ & amaram mortem emit. Nullus tam durus est, qui seruum emat tãtummodo, vt morti eum tradat; sed vt ex eius obsequio aliquod commodum reportet: Diabolus tam crudelis est, vt ad hoc solummodo te cõtẽdat emere, vt perpetuis ignibus & tormentis tradat. Vide cui Domino te vendis. Et possibile ne est, quod tam crudeli, duro & immiti tyranno, tam vili paruoque pretio, te ipsum vendas? Te igitur ipsum vendidisti. Miser, tu iam non es tuus, sed illius, cui te seruum emptitium constituisti. Prodegisti insuper bona, quæ habebas: merita, quæ magno cum labore conquisieras, cùm in gratia Dei esses, quasi impignorasti. Nam eo ipso, quod peccasti, iam tibi proficere non possunt, eo statu durante; sicuti aureum vas, aut iocalia, quæ alteri tradis in pignus, toto tempore, quo tenentur in pignore, nullatenus tibi possunt inseruire. Omnia quæ tua erant distraxisti, oculos per impudicum aspectum pulchritudini mulieris tradidisti; per quos ostia inimico aperuisti, vt ingressus *deprædaretur animam tuam*: linguam tradidisti detractioni, auditum locasti vanitatibus audiendis; pedes iniquitati accommodasti, & manus iniquis operibus. Cor ipsum tuum, in pignus rebus terrenis tradidisti, qui propterea meritò iudicaris sine corde, aptus ad quem Dominus dicat: *Audi popule stulte, qui non habes cor:* & qui à Sapiente *Excors* voceris. Quid igitur agendum ei, qui omnimoda sui suorumque bonorum distractione, se ipsum inuenit ad extremam miseriam & paupertatem deductum; qui tanquam alter prodigus in regione longinqua constitutus est, crudeli domino traditus? Hæc Dei misericordia, qui constitui voluit tempus remissionis & Iubilæi, in quo tam peccator ipse, quàm quæ prodegerat bona, in libertatem reuocentur. ¶. 52. Quod idem Isaias, qui miseros homines venditos in peccatis exposuerat, voce læta & iucunda nobis videtur intimare. *Consurge, consurge, excutere de puluere; consurge: sede Ierusalem, solue vincula colli tui captiua filia Sion. Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.* Libertatem prædicit filiorum Dei & Ecclesiæ à peccato, & ijs quæ peccata consequuntur, inquit Forerius, & indicauerant Hieronymus & Cyrillus. *Consurge, Esaia.*

Serm.1. in fest. omniũ SS.
Ser.206. de tempor.
Ierem.5.21
Eccl.6.21.
Esa.52.1.2
in cap.52.

Surge, consurge. Hac repetitione Propheta grandem animi affectum & exultationem declarat, & quàm graui casu peccator teneatur, indicat; cui iterum atque iterum inclamandum est, consurge, consurge. *Excutere de puluere*, loquitur metaphora sumpta à captiuis & seruis emptitijs. Considera captiuum vinculis ferreis detentum, humi cubantem, squalore ac pedore confectum. Talem considerat Propheta peccatorem, qui terræ adhæret, & ad terram deiectus iacet, terram comedens, terrena tantùm sapiens, id est, sapida reputans, peccati vinculis inclusum. Excutere de puluere. *Sede Ierusalem.* Qui iacebat pronus, humi deiectus, vinculis ligatus, non statim se in rectum erigit; sed primò eleuans caput, & dimidiam corporis partem, sedet, vt vincula soluere possit. Consurge Ierusalem, & erigens caput & mentem, ad soluenda vincula tua sedens te conuerte. Hæc autem à te requiro, *quia hæc dicit Dominus*, hæc ille constituit & ordinauit, vt tempus sit remissionis & libertatis. *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.* Inquirit Augustinus, quomodo dicat: Gratis venundati estis: quod enim gratis confertur, non venditur, sed datur. Respondetque, iuxta scripturæ phrasim etiam dici vendi id quod donatur; sicut cùm dictum fuit: *Vendidisti populum tuum sine precio.* Sed addere possumus, hac locutione exprimi venditionem vilissimo precio factam: quando enim aliquid, quod multum valet, vilissimo emis precio, dicis, te illud gratis & sine precio accepisse. Est anima tua valoris penè infiniti, cuius non est æquale pretium, nec digna commutatio, totus ipse orbis, nec cœli cœlorum. Vnde filius Dei volens iusto pretio eam comparare & acquirere, non *corruptibilis auro & argento* vsus fuit, sed *pretiosum*, id est, infiniti pretij *sanguinem* dedit, vt Apostolus Petrus dixit. Tu autem diabolo eam vendis, non pro toto orbe, aut pro aliqua eius grandi parte, vel saltem pro magna summa auri & argenti; sed pro vilissima & momentanea voluptate: meritò propterea dicitur: Gratis venundati estis. *Et sine argento redimemini.* Scio quod Hieronymus *a*, Cyrillus *b*, Augustinus *c*, & Ambrosius *d*, indicant, hoc in Christo completum fuisse, qui nos redemit sine argento & auro, per sanguinem suum. Septuaginta optimè; *Non cum argento redimemini.* Venditi estis, redimendi estis; non tamen cum argento & auro redimemini: *Sed pretioso sanguine agni immaculati*, vt ex Apostolo Petro dictum est. Cæterùm aliqualem possumus accipere allusionem ad tempus illud Iubilæi vel remissionis: multa enim Deus vnico verbo voluit præsignare. Tempore illo adueniente, remissio omnis debiti & cuiusque rei venditæ fiebat gratis, nullo pretio aut commutatione auri vel argenti. Ita sanè remissio peccatorum fit gratis, ex mera Dei gratia: nulla namque opera sunt, quę illam possint promereri. Ecce igitur tunc tempus remissionis, Deo disponente constitutum est, tempus scilicet Quadragesimæ: in quo homo captiuitatis & seruitutis iugum excutiat; tyranni dominium, cui se vendiderat, euadat, recuperet omnia, quæ distraxerat bona, gratiam Dei, eiusque amicitiam, & ius ad æternam hæreditatem, ac cœlestia dona: recuperet itidem merita, quæ quasi impignorauerat, recuperet insuper cor, quod in terrena effuderat, mentem, quam distraxerat, oculos, aures, manus, pedes: vt iam hæc non vlterius in seruitute dæmonis permaneant; sed ad Dei obsequium se omnia conuertant. Quoniam autem tempus illud remissionis initium sumebat à grandi longoq; tubæ clangore, qui remissionem instantem annuntiabat, nunc similiter Ecclesia huic sacro tempori initium facit, grandi clamorosoque sonitu buccinæ perstrepens, per sanctum Prophetam Ioel dicentem: *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium.* Hæc ieiunij & pœnitentię indictio, remissionem annũtiat, prædicat & clamat. Si .n. huius tubę clangorem audientes, veram pœnitentiam arripuerimus, omnia quæ vendidimus & distraximus, nobis restituta gaudebimus. Idque est, quod per eundem Prophetam Deus ipse paulò inferius subijcit: *Et restituam*, inquit, *vobis annos, quos comedit locusta.*

Lib. 7. qq. in lib. Iudic. cap. 17

Psal. 43. 13.

1. Pet. 1. 18.

a In c. 52. Isaia.
b lib. 7. cit. & tract. 41. in Ioã.
c lib. de institut. Virgi. c. 3.

custa. Quem locum D. Thomas eiuſq; diſcipuli cum gloſſa annotare ſolent, vt explicent, quomodo pœnitentiæ tempus, ſit tẽpus remiſſionis, in quo omnia, quæ peccando diſtraxerat & vendiderat, recuperet & accipiat. Vtiturque elegantiſſima metaphora à locuſta deſumpta. Quis explicare valeat mala, quæ locuſta dum in virentem campum aut agrum ſegete abundanti refertum, aut hortum floribus & fructibus vberem ſe effundit, exequatur. Id manifeſtum facit locuſta illa, quam ad puniẽdum Pharaonem & Ægyptiorum populũ Deus miſit. Ad flatum venti vrentis (Septuaginta *Notum aut Auſtralem* exprimunt, ſicut & Philon) inductæ ſunt locuſtę in Ægyptum. *Deuorata eſt igitur herba terræ, & quicquid pomorum in arboribus fuit, nihilq; omninò virens relictum eſt, in lignis, & herbis, in cuncta Ægypto.* Expende primò notam illam conſecutionis *Igitur.* Quid namque aliud ex eo quod locuſtę ſe effuderunt in terram Ægypti, conſequi poterat, niſi quod deuorata eſt herba terræ, &c. Expende ſecundò, quædam penitus eſſe abſumpta, vt flores, fructus, viridia germina; quædam autem remanſiſſe, vtpote truncos arborum, ſed omni viriditate & vitali virtute ſpoliatos. Egregiè propterea quàm grande malum illa fuerit, expreſſit ipſe Pharao, qui tali plaga punctus, *Peccaui,* inquit, *in Dominum Deum veſtrum, & vos; ſed nunc rogate Dominum Deum veſtrum, vt auferat à me mortem iſtam.* Verè inquit Caietanus, erat locuſta mors vegetabilium, & nomine mortis vocata fuit, quæ omnia virentia conſumebat. Et verè non tantum vegetabilia, ſed & homines ipſos ſuo morſu occidebat, vt dixit Sapiens: *Locuſtarum morſus occiderunt eos.* Per huiuſmodi locuſtas, peculiaria quædã peccata ſignificari tradunt Patres, Origenes *a* & Auguſtinus *b* detractionis aut diſcordiæ vitium: idem Auguſtinus *c* & Rupertus *d*, falſi teſtimonij malum, ſignanter autem hęreticam falſitatem: Proſper Aquitanicus *e* falſam & mendacem detractionẽ: Gregorius *f* linguam adulatricem. Poſſumus tamen quodcunque mortiferum peccatum intelligere. Erat anima per lacrymabilem confeſſionem, deuotam ac religioſam ſacræ Euchariſtiæ ſumptionem, ieiunia, lacrymas, orationes, eleemoſynas, cæteraque opera ſancta, facta quaſi hortus diuini Sponſi, cœleſtibus floribus & fructibus excellentiſſimis meritorum abundans: ventus vrens, id eſt, appetitus concupiſcentiæ malè inflammantis & ſuccendentis, locuſtam peccati induxit. Quid conſequutum credis? *Deuorata eſt igitur herba terræ,* &c. Abſumpta eſt Dei gratia, & amicitia, expulſus Spiritus ſanctus inhabitans, & donis ſuis animam fœcundans; merita, quæ cœlẽſti virtute produxerat, &c. Quædam ſunt extincta penitus & abſumpta: alia manent, ſed omni viriditate & ſpiritu vitali conſumpto, ſicut fides, ſpes, & aliquæ virtutes morales, quæ in peccatore mortuæ ſunt, vt Theologi explicant & oſtendunt. Hocque non obſcurè prædixit Deus per Ezechielem: *Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur.* Deo autem gratias, qui tempus remiſſionis & recuperationis conſtituit, illud, quo vera pœnitentia agitur; ſignanter hoc ſanctæ Quadrageſimæ, ad agendam pœnitentiam inſtitutum, in quo pœnitentibus omnia reſtituit, quæ locuſta comederat. *Reddam annos, quos comedit locuſta.* Bona multis annis varijſque virtutum actibus comparata, breui momẽto locuſta comedit: omnia illa reſtituam: gratiam, charitatem, Spiritum ſanctum, & eius dona, animæ pulchritudinem, ius ad regnum cœlorum, merita, quæ peccatum præceſſerant, &c. Hinc intelligẽdum eſt, qua animi exultatione, qua cordis lætitia, tubæ inſonãtis ſonitus auſcultãdus eſt, dicẽtis: *Sanctificate ieiuniũ.* Quando annus remiſſionis inſtabat, & perſonabat clãgor buccinæ, ineffabili & inexplicabili lætitia geſtiebant omnes, qui temporalem libertatem, aut bona erant recuperaturi. Et verè non dubito, quod nec apud nos poſſet explicari lætitia, qua tenerentur pauperes, & qui bona ſua diſtraxerunt, & grandibus debitis ſunt obligati, ſi ſimilem tubam audirent concrepãtem, quæ omnium temporalium bonorum, quæ quis amiſerat, recupe-

Marginal notes: 3.p.q.89. art.5. — § 53. — Exod.10. 15. — Exod.10. 17. — In cap.10. Exod. — Sapien.6. — a Homil. in Exod. — b Ser.97. de tempo. — c Eodem serm.97. — d 1. in Exo. cap.38. — e 1.p.c.36. — f 31. Moral. c.20. — Ezech.18. 29.

recuperationem intimaret. Et hoc ipsum ostendit, quàm simus temporalibus dediti, & quàm longè à spiritualibus bonis constituti, qui audientes buccinam resonantem, & intimantem remissionem debitorum spiritualium, & recuperationem bonorum spiritualium, parum aut nihil commouemur aut gestimus. Vt igitur tempus remissionis feliciter incipiamus, audiamus tubam insonantem: *Sanctificate ieiunium*. A ieiunio initium sumẽdum est, non quouis, sed sancto. Quoniam autem videtur Ecclesia te audire inquirentem: Quale ieiunium sanctum est hoc, quod petitur? lectionem Euangelicam inducit, qua Christus nos docet, quomodo sanctum ieiunium, cæteraque opera sancta efficere debeamus, dicens: *cùm ieiunatis*, &c.

§. 16. *Indicitur meritò Quadragesima, vt quiuis intelligat adesse iam tempus animæ reædificandæ.*

§ 54. DVo initio sacræ Quadragesimæ, Ecclesia sancta agit, caput cinere aspergit, illam antiquam in homines latam sententiam ad memoriam reuocans; *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, ipsum terram esse memorans: & ieiunium indicit, Euangelicam lectionẽ inducens, qua Christus de illo loquitur. Hæc duo (vt S. Leo Papa indicat) mirè inter se cohærent. Ex eo enim, quod homini exponitur, ipsum terrã esse, necessario infertur, ipsum arandum, colendumque aratro ieiunij, mortificationis & pœnitentiæ. Terra namque (inquit Leo Papa) nisi assiduis fuerit subacta culturis, citò de segni otio spinas tribulosq; producet, partuq; degeneri fructum non horreis inferendum, sed ignibus concremandum. Et hanc expendit rationem Ambrosius, propter quam Quadragesima hyemis tempore est indicta: in eo namque terra gelu constricta tenetur, eam agricola aratro proscindit, ferro sarmenta ex vitibus amputat & discindit, aquarum fluenta, quibus irrigatur, in glaciem concrescunt, rosa tenetur in spinis, lilium in arenti calamo, flores in radicibus compressi tenentur; & ipsæ quasi aridæ apparent: hæc enim necessariò præcedunt, vt adueniente primo vere, surculus arboris conetur in fruticem, palmes vineæ pubescat in gemmam, spina proferat rosam, calamus fragret in lilium, & cuncta floribus adornentur. Huius typo intellige ita tibi agendum, qui terra es; qui idcirco Quadragesimæ tempore, cuius hyems speciem habet, terram carnis tuæ rigido ieiunio proscindendam intelligas, & abscindẽdos palmites carnalium affectuum & voluptatum, & intra pœnitentię spinas te cõstrictum tenendum, vt cùm aduenerit ver Resurrectionis Dominicæ, virtutum floribus vndique flagres, tuncque vt Ecclesia optat, possis cum Domino gloriosum ducere diem. Ex eo ergo antecedente, *Terra es*, vult Ecclesia tibi inferendum; Ergo ieiunij & pœnitentiæ aratro proscindendus. Nec tantum hoc intendit, sed duas virtutes, humilitatem scil. & abstinentiam commendans, singulariter contendit necessariò supponendas, ad id, quod hoc tempore agendum constituit. Est siquidem illud aptissimè statutum ad reædificandum, quod fuerat dirutum & solo æquatum. Destructum penitus quondam fuit à Chaldæis illud famigeratissimum Dei templum, & ardentibus flammis exustum: totusque populus Dei in Babylonem captiuus ductus fuit. Postquam inde reuocatus est, quamuis primò curare deberet de templi reædificatione: nihil tamen minus cogitabat; sed omnes suis proprijs domibus reparandis erant intenti, & tantummodo vnusquisque ad ea, quæ suæ voluntati congruebant, se conuertebat. Quamuis enim scirent, & dicerent omnes, necessariam fuisse penitus templi reparationem; sed eam in aliud tẽpus, iudicio suo opportunius, de die in diem differebant, asserentes, quod commodius futuris temporibus, Deo benè fauente fieri posset, quando ipsi res suas ad sui votum compositas haberent. Omnem propterea excusationem ac dilationem volens Deus excludere, misit Aggæum Prophetam, qui primò illius populi segnitiem efficaciter argueret. *Hæc ait Dominus exercituum*.

Genes. 3.

Serm. 4. de ieiunio Pentecost.

Serm. 36.

Aggæi 1. 2.

cituum dicens: Populus iste dicit, Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Iamdiu venerat, & semper præsens aderat, *y para luego era tarde:* sed illi de die in diem differebant opus, in commodius (vt dicebant) tempus reseruantes. Quos euidenter grandis negligentiæ arguit, vt S. Hieronymus indicat. *Nunquid vobis tempus est, vt habitetis in domibus vestris laqueatis, & domus ista deserta?* Laqueatas domos vocat, quæ laquearibus erant ornatæ. Est autem laquear aut laquearium, tectum, aut pars superior cubiculi aut aulæ, varijs laqueorum colligationibus ornata. Quare Poetæ, laquearis nomine non vtuntur, nisi loquentes de ædibus magnificis, & palatijs regalibus. Quomodo latinus poeta; Pendent lychni laquearibus. Dicuntur (inquit Diuus Gregorius Nyssen.) *Laquearia*, concinna quædam sculpendo tornata tabulatorum effictio, quæ variè tecti venustatem ornent. Est ergo laquear, quod Hispanica lingua ex Arabica mutuans, vocat, *çaquiçami del aposento, o cubierta labrada con lazos, o razimos, o pinturas, &c.* Expende vim & efficaciam argumenti. Tempus est aptum non solùm vestris domibus ædificandis, sed ornandis pretiosis laquearibus, & extruendis non tam ad necessitatem, quam ad voluptatem & fastum; & non erit aptum ad domum Domini ædificandam? Venit adestque tempus opportunum, vestro iudicio, vt quæ vestris congruunt voluptatibus, seriò perficiatis; & nondum vobis adesse videtur tempus aptum ad ea agenda, quæ Dei obsequium concernunt? Ne ergo opus differrent, intimauit illis, iam tempus illud à Deo tanquam aptissimum designatum, vt omnes tunc se conuerterent ad domum Domini restaurandam & reædificandam. *Ponite corda vestra super vias vestras.* Id est diligenti, attenta, ac sapienti attentione & meditatione, quæ à vobis agenda sunt, & quæ vobis sunt conuenientia, considerate. *Ascendite in montem, parate ligna, & ædificate domum.* De monte Libano loqui videtur, ex quo ligna cedrina erant asportanda ad templi reædificationẽ, vt ex libro Esdræ patet. Manum iam ad opus applicate, *ædificate domum: & acceptabilis mihi erit.* Nunc accepta mihi erit domus cõstructio & reędificatio, nec est quod in aliud tempus differatur; cùm hoc quod præsens adest, mihi exponam acceptum. Vt autem Deus ad id animosiores illos redderet, & quantum ex parte sui erat, eos excitaret, voluit vt Propheta ipsis diuitiarum suarum thesauros exponeret & aperiret, ac potentiæ vires coram oculis proponeret. *Et nunc confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, & facite, quoniam ego vobiscum sum, &c. Meum est aurum, & meum est argentum, dicit Dominus exercituum.* Quasi dicere volens, vt sanctus Augustinus indicat; Ecce vobis offero ingentem auri & argenti copiam, qui totius auri & argenti dominium habeo. Contendit & ex professo demonstrat Diuus Augustinus, hæc non tam propter illud tẽplum dicta, quam propter ea, quæ in eo significari Deus volebat: & idcirco de quouis nostrum intelligi aptè posse, quibus dixit Apostolus *a*: *Templum sanctum Dei, quod estis vos:* & iterum *b*, *vos estis templum Dei viui, sicut dicit Deus* c, *Quoniam inhabitabo in illis, & ambulabo inter eos.* Destructum fuit hoc templum dæmonibus excitantibus & succendentibus flammas proprij amoris & concupiscentiæ. Stabat erectũ, cùm pars inferior subdita, prout expedit, tenebatur rationi, & ratio Deo ipsi continebatur subiecta: sed euersum est templum, transpositi lapides, & magna euersione transmutati; concupiscentia, quæ subter esse debebat, facta fuit super, & mens quæ Deo & illius legi debebat esse subiecta, se in altum voluit extollere, & diuinam legem sub pedibus continere. Domus igitur destructa est. Et quidem omnes fatentur necessarium, eam reædificare & extruere, & vnumquemq; lapidem ad suum locum reducere; sed communis omnium peccatorũ vox est: *Nondum venit tempus domus domini ædificandæ.* Opus pœnitentiæ, per quod huiusmodi reędificatio facienda est, de die in diẽ differunt, & præsenti tempore se ad voluptates conuertentes, semper futurum aptius ad ipsum perficiendum iudicant. Si auarum alloquaris, dicit, exploratum sibi esse, quod

Marginalia: In c. 1. Aggæi. — ¶ 55. — Hom. 4. in Cant. — Aggæi. 1. 7. 8 — 1. Esdr. 3. 7. — Aggæi 2. 5. 9. — Lib. 50. hõ. hom. 30. — 18. De Ciu. cap. 45. 48. — a 1. Cor 3. 17. — b 2. Cor. 6. 16. — c Leui. 26. 12. — ¶ 56

quod per vsuram acquisiuit restituendum; sed nondum venit tempus domus Domini ædificandæ, &c. si luxuriosum; dicet, sibi notum, oportere vitam in melius commutare; sed nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Quodcumque tempus (inquit Hieronymus) illi qui decreuit templum Dei instaurare, aptum est ad ædificãdum: nec rex Diabolus potest impedire, nec hostes per circuitum, nec pietas simulata parentum: statim vt inclamaueris nomen Domini, dicet: *Ecce adsum, &c.* qui dicit: *In quacunque hora ingemuerit peccator,* &c. Et validè peccatores redarguit Deus: *Nunquid tempus vobis est, vt habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta?* Tempusne tibi videtur aptum ad sectandas voluptates carnis, quam breui vermes comesturi sunt; & non ad animæ delicias, quæ in perpetuum durent, acquirendas? Tempus ne est aptum, ad corpus istud putridum reficiendum; & non ad animam vel minima refectione fouendam? Tempus ne est aptũ, ad quærendas diuitias & temporalia bona, quæ in mundo relicturus es; & non ad ea, quæ tecũ possis asportare? Tempus ne congruum, vt satisfacias mundo, carni, amicis, filijs, facultatibus & huiusmodi cæteris omnibus; & solummodo ineptum est tempus, vt quæ erga Deũ agere debes, exequaris? Vt omnem excludat excusationem, peculiare tempus tibi indictum ostendit, vt huius templi reędificationi intendas; quam & si perpetuò debes procurare, peculiariter tamen tempore isto, in quo singulariter illã acceptabilem exprimit. *Ponite,* inquit, *corda vestra super vias vestras.* Vide quid agas, quò tendas, quam teneas viam, quæ te ducit ad perditionem. Quò tendere te credis per luxuriam? Quò per auaritiam? Quò per vanum mundani honoris affectum? Vide, quàm sit tibi expediẽs ab omnibus alijs negotijs feriatum, animæ tui saluti consulere, & eius reædificationi intendere. *Ascendite in montem, portate ligna, & ædificate domum,* manum ad opus conuertite: hoc nũc mihi erit peculiariter acceptabile; *Et acceptabilis erit mihi.* Videtur Apostolus ad hæc Prophetæ verba alludere voluisse dicens:

In cap. 1. Aggæi.

Esai. 58. 9.

Ecce nunc tempus acceptabile, quod singulariter de Quadragesimæ tempore, Ambrosium *a* & Leonem *b* Papam diximus intellexisse. Ecce tempus ad hoc tantùm singulariter institutum. Ne iam dicas: *Nondum venit tempus:* Ecce tempus acceptabile, nulli alteri rei, nisi huic reędificationi designatum. Et vt Deus animos tibi faciat, qui diues est in misericordia, diuitiarum thesauros tibi vult ostendi, & coram oculis tuis exponi: inducit propterea Prophetam clamantem & dicentem: *Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens, & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia,* &c. Nunc nuntios suos & legatos ad te mittit, pacem tibi offerens, qui dormientem excitent, tepidum accendant, insipientem instruant, cæcum illuminent, errantem reducant. Nunc confessarios singulariter offert, qui iacentem erigant, spoliatum induant, plagatum curent, fœdatum mundent, tunica prima vestiant, & ligatum soluant; quibus potestatem conterendi portas æreas, & confringendi vectes ferreos contulit. Nunc Indulgentiarum thesaurum peculiariter exhiberi apertum disposuit, &c.

2. Cor. 6. 2.
a Serm. 27
b Serm. 2. & 4. de Quadragesima.
Ioel. 2.

§. 17. *Ad firmiter reædificandam animam, duo supponenda docet Ecclesia, ieiunium per lectionem Euangelicam, & humilitatem per cæremoniam cineris.*

AD huius igitur templi aptam & conuenientem reædificationem, duo supponenda sunt necessariò; abstinẽtia aut ieiunium, & humilitas. Quod ex D. Thomæ doctrina egregiè possumus explicare. Qui firmum ædificium construere parat, prius debet terram, super quam ædificium exstructurus est, disponere excauãdo, & abstrahendo, quod in illa mobile, & parum firmum est; alioqui omnis lapis superpositus & fundatus nutabit, & paries desuper erectus cadet. *Es necessario abrir las çanjas, sacãdo la tierra mouediza, para cargar sobre firme, y assentar los sillares, que esten seguros.*

§ 57.
2. 2. q. 161. art. 5. ad 1.

ros. Ædificium spirituale extruendum est, non ex materialibus, sed spiritualibus lapidibus virtutum & operibus earum, vt B. Petrus indicat: qui primò supponendam asserit fidem, quæ est fundamentum primum, cui superponitur spes, & cæterarum virtutum actus, & vltimum in perfectione locum tribuit charitati, sicut tribuerat etiam Paulus. Primò igitur disponenda est, & excauanda terra, vt super illam firmiter tales lapides possint constitui: & id quidem tam ex parte corporis, quam animæ. Corpus namque nostrum nullam habet firmitatē, vt virtutum lapides possint in eo fundari, nisi excauetur: inordinati enim motus cōcupiscentiæ nutare faciunt omne bonum, quod fundatum & superpositum fuerit.

1. Pet. 1. 5. 6. 7.

Quod Apostolus non semel, sed frequenter docuit, dicens: *Nō est in carne mea bonum:* &, *sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, &c.* Qui manifestè etiam exposuit, tam ineptam esse carnem nostram, si sibi relinquatur, ad opera spiritus sustinenda; vt potius eis sit penitus contraria. Oportet igitur primò, excauare illā, & extrahere ea, quæ faciunt bonum superædificatum nutare. Hoc fit per ieiunium, de quo Ecclesia dicit, quod *vitia cōprimit, mentem eleuat, virtutem largitur & præmia.* Vitiorum nomine, non solùm peccata intelligit, sed etiam concupiscentiæ & carnis affectus, motus & concupiscentias, vt sequenti tractatu dicemus. Per ieiunium illæ excauantur & reijciuntur, & quasi firmatur caro, vt superædificari possit, & extrui lapides firmi orationis, contemplationis, eleuationis mentis, & virtutum opera, & quæ Deus in nobis operatur, largiens virtutes & præmia. Deinde, anima nostra magna infirmitate laborat, nec firmitudinem habet, si sibi relinquatur. Nam sicut ex carnis vigore insurgunt motus concupiscētiæ, qui nutare faciunt omne opus virtutis, quod superædificatum fuerit; ita in anima ex propriæ æstimationis affectu excitatur & insurgit motus & terræ motus superbiæ, qui omnes lapides extructos & fundatos violento impetu dispergit; sicut in primo angelo videre licet. Ideo excauanda anima, extrahendusque hic affectus per humilitatem. Hinc Diuus Thomas illam explicat quæstionem, an abstinentia & humilitas sint maximæ virtutum. Nam ex vna videmus sanctos Patres tot tantisque encomijs has virtutes commendantes; vt eas dicat primas tenere inter virtutes. Ex alia autem, notum est ex Apostolo, excellentiorem esse charitatem. In huius expositionem duo asserit Diuus Thomas: primum est, abstinentiam & humilitatem secundum suam speciem, & considerata natura virtutis, non esse excellentiores omnibus virtutibus. Hac enim ratione, illę virtutes excellentiores sunt, quæ in excellentius obiectum feruntur; ideoque non solum charitas, sed & aliæ duę virtutes Theologicæ, fides scilicet & spes, præstantiores sunt illis; imò & quædam aliæ virtutes morales. Secundum est, abstinentiam & humilitatem esse aliquo modo omnibus alijs virtutibus superiores, in ratione scilicet disponentis & remouentis impedimenta virtutum. Illæ enim ad omnem & quamcunque virtutem sunt supponendæ, quæ tollunt omnium vitiorum radicem. Abstinentia siquidem tollit gulam, quam omnium peccatorum fontem Diuus Thomas egregiè demonstrat, & ex sanctis Patribus apertè inferius ostendemus: humilitas autem excludit superbiam, quæ omnium peccatorum est initium, vt idem Diuus Thomas ex Scriptura sacra demonstrat, dicente; *Initium omnis peccati superbia.* Deinde, quia abstinentia infrænat concupiscentiam carnis, quæ nisi infrænata fuerit, non potest virtus aliqua stare; & humilitas comprimit primum æstimationis affectum in animo: quo stante, nulla potest virtus consistere. In primis igitur ad ædificium, quod extruendum aggredimur, necessaria est abstinentia grandeque ieiunium, quod ad quamcunque virtutem stabiliendam & locandam supponendum est. Hinc Hieronymus hortans Demetriadem ad virginitatis munditiam tenendam, primò admonet, oportere ad illam supponere ieiunij fundamentum, eandem tradens doctrinam, quam postea Diuus Thomas docuit, ieiunium quidem in se non esse perfectam

Ad Rom. 7. 18.
Ad Rom. 7. 23.
Ad Gal. 5. 17.

2. 2. q. 148. art. 3. & q. 161. arti. 5. cit.

¶ 58

2. 2. q. 149. art. 3. cit.

2. 2. q. 162. art. 7.
Eccl. 10.

Epist. 8. ad Demetria.

fectam vndique virtutem (idest perfectiorē omnibus virtutibus) sed cęterarum, inquit, est fundamentum & sanctificatio atq; pudicitia, sine qua nemo videbit Deum. Quibus verbis visus est Hieronymus de abstinentia & ieiunio illa verba Apostoli intellexisse: *Pacem sequimini cum omnibus, & sāctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*, qui *sanctimoniam* vocat abstinentiam, sine qua nulla sanctitas consistit. Et quidē omnibus virtutibus abstinentiam esse supponēdam, dixit eleganter idem Hieronymus, Cellantiam matronam nobilissimam, ad illam tenendam excitans. Vas (inquit) electionis Paulus, dum castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne alijs prædicans ipse reprobus inueniatur, non ob solam (vt quidam imperiti putant) hoc facit castitatem: *non enim huic tantummodo, sed omnibus omnino virtutibus abstinentia opitulatur*: Neq; magna aut tota Apostoli gloria est, nō fornicari; sed hoc agit, vt castigatione corporis erudiatur animus; quantoque nihil ex voluptatibus concupiscit, tantò magis possit de virtutibus gloriari. Ita Hieronymus: cuius illa singulariter verba annotanda sūt: *Omnibus omnino virtutibus abstinentia opitulatur*. Diuus Chrysostomus id ipsum exemplo artis medicinę explicauit. Hæc summè necessariam inter omnia remedia diætam indicat, non quòd diæta ex se excellentius quid sit, illa .n. nō est nisi priuatio cibi, ideoque ex se nihil operatur; sed quia ad omnia medicamenta, quæ statuenda sunt, necessariò est supponenda. Sine diæta enim, nec potio, nec minutio, nec aliquod medicinæ remedium potest stare. Ita de ieiunio philosophandum credit. Quod ideò vocat Matrem & causam omnium bonorum, & virtutum omnium Magistrum, & cardinem: sicut etiam crapulam vocat omnium malorum fontem & originem. Idcirco illud meritò suppositum fuisse ab ijs, qui veras virtutes & perfectas in animis suis extruere parabant, docet Diuus Ambrosius, id in Elia, Moyse, Ioanne Baptista & alijs Sanctis comprobans; qui quantò firmius volebant virtutum lapides & parietes construere: tantò validius procurabāt firmum fundamētum per grandia ieiunia stabilire, ne caro aut eius cōcupiscentia possent motibus suis facere, vt quæ statuebant, nutarent, aut corruerent. Supponendam autem simul esse ad ipsum ædificium construendum, humilitatem, satis illud commune prouerbium Augustini probat, quod D. Thomas expendit, dicentis: Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis? De fundamento prius cogita humilitatis. Illudq; quod sæpe D. Gregorius repetit; Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento puluerem portat. In cuius confirmationem, expende illam doctrinam Augustini ad Dioscorum scribentis, quem ad humilitatem hortans, vt per eam aptus reddatur ad sapientiam, illam supponendam statuit. Est (inquit) prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogarer hoc dicerem, non quod alia non sint præcepta, quæ dicantur, sed nisi humilitas, omnia quæ bene facimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit; & proposita, quam intueamur, & apposita, cui adhæreamus; & imposita, qua reprimamur; iam nobis de aliquo benefacto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia. Vitia quippe cætera, in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timēda est, ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. Itaq; sicut Rhetor ille nobilissimus (Demosthenes) cū interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis obseruari oportere, pronuntiationem legitur respondisse: cùm quæreretur, quid secundò? eandem pronuntiationem: quid tertiò? nihil aliud, quàm pronuntiationem dixisse: sic si interrogares, & quotidie interrogares de præceptis Christianæ religionis, nihil me aliud respondere, nisi humilitatem liberet. Ita Augustinus. Cui congruit illa Chrysostomi sententia; si decies millena sursum extruas, vt eleemosynam, vt precationem, vt ieiunium, vt omnē virtutem, nisi hanc prius fundamenti vice ieceris, omnia abs te frustraque superstruētur; nihil est enim in nostris rectè factis, quod sine ea stare possit: sed siue temperantiam dicas, siue virginitatem,

siue

Ad Hebr. 12. 14.

Epis. 14. ad Cellātiam post medium.

Homil de Iona, & hō. 1. de pœnit. & hō. 1. in Gen.

Hom. 1. in Gen. & Serm. 2. de ieiun.

Lib. de Elia.

§ 59

2. 2. q. 161. art. 5.

Hom. 7. in Euan. ad finē, & in Ps. 3. pœn. in illud nō est pax ossibus meis.

Epist. 56.

Oratio. de humilitate animi. tom. 5.

siue pecuniarum contemptum, siue quicquid aliud: omnia sunt impura, detestanda, abominabilia, si absit humilitas animi. Ita ille, qui alijs in locis *a* sine humilitate virtutes in vitia trāsire, ex Pharisæo *b*, cum humilitate autem, vitia materiam fieri virtutum, ex Publicano comprobat & demonstrat. Vnde, sicut elatio ab eodē Chrysostomo *c* probatur fons & origo omnium vitiorum; ita humilitas vocatur & cōprobatur a D. Gregorio *d*, origo, mater, & magistra omnium virtutum; qui illud singulariter expendit *e* quod D. Thomas *f* considerauit, totius perditionis occasionem fuisse superbiam diaboli & hominis: & totius redemptionis argumentum, humilitatem Dei extitisse, qui *humiliauit semetipsum, factus obediens*, &c. Nec ex hoc solùm quam necessaria sit humilitatis virtus Gregorius confirmat, sed ex eo, quod Christus totam Euangelicam doctrinam ad hoc destinasse visus est, vt humilitatem doceret, qui dixit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde:* Quod alio in loco egregiè idem Gregorius annotauit, dicens: Audiamus quid contra huius languoris pestem magistra veritas docet, dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Ad hoc namque vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit; ad hoc inuisibilis non solùm visibilis, sed etiam despectus apparuit: ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionumque tormenta tolerauit; vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocēdam, is qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionem factus est paruus? Quia enim originem perditioni nostræ superbia præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas Dei. Ita Gregorius. Hanc ergo ad redemptionis opus tanquam primum supposuit Deus fundamentum. Idipsum prosequitur Augustinus. Sed elegantissimè Hieronymus dixit, qui Abigaum presbyterum Hispanum de cæcitatis malo, quod ei superuenerat, consolari volens, ex hoc illud hilariter ferendum admonet, quod humilitatis inducendæ, & superbiæ pellendæ esset occasio. Quamuis mihi (inquit) multorum sim conscius peccatorum, & quotidie in orationibus, flexis genibus loquar: *Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris*: tamē sciens scriptum esse ab Apostolo: *Ne inflatus superbia, incidam in iudicium diaboli*: & in alio loco scriptū est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam suam*; nihilita à pueritia conatus sum vitare, quàm tumentem animum, & ceruicem erectam, Dei contra se odiū prouocantem. Noui enim Dominum & magistrum meum, & Deum meum, in carnis humilitate dixisse: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde*, &c. Hæc igitur duo, ieiunium scilicet & humilitatem, Ecclesia sancta in nobis (quos ad templi reædificationem inuitat, exponens tempus adesse domus Domini ædificandæ) fundamenti & principij loco constituere vult. Idcirco ad statuendum ieiunium, Christum ipsum cœlestis vitæ magistrum inducit loquentem, qui ieiunium nobis volens commendare, non tam verbis præcipientis, quàm supponentis, vtitur, dicens: *Cùm autem ieiunatis.* Quasi dicere volens: Non ieiunium præcipio, quod tanquam necessarium ad spirituale ædificium suppono, tantummodo doceo, qua ratione illud agendum sit, vt firmum & ratum existat; & tale fundet ædificium, quod ad cœlum vsque ad æternum patrem pertingat: *Non eritis sicut hypocritæ tristes, &c. Tu autem cùm ieiunas, &c.* Ad humilitatē autem in mente nostra stabiliendam, caput cinere aspergit, quid menti repræsentare velit, subjiciens: *Memento, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Quasi dicere volens: *quid superbis terra & cinis*? Non potuit meliùs demonstrari (inquit Augustinus) quid sit superbia, quàm in eo, quod dictum est; *Quid superbis terra & cinis*? Alludere videtur Augustinus ad doctrinam Origenis *a*, quā postea egregiè explicat B. Gregorius *b*, nihil magis conducere ad humiliandum aliquē quantumcunque superbum, quàm ad ipsius memoriam reducere vtilitatem suam, & originis suæ deiectionem, & factum aliquod

Marginal notes: a *Homi.31. in Gen. & hom. de Pharis. & Publ. tom. 1. ad finem.* b *Luc. 18. 14.* c *Homil. 1. de Ozia.* d *23. Moral. c. 13. & lib. 27. cap. vlt.* e *3. p. Pastor. admoniti. 18.* f *2.2. q. 162 cit.* *Ad Phil. 2. 8.* *Matth. 11. 34. Moral. cap. 20. & 21.* *Epi. 56. ad Dioscorū.* *Epi. 32. ad Abigaum.* *Psal. 24. 7.* *1. Ad Timoth. 3.* *Iacob. 4.* ¶ 60. *Libr. 6. de musica.* *Eccl. 20. 9.* a *Hom. 10. in Ezechi.* b *Ho. 7. in Euang.*

quod ignominiosum, quod commisit, eidem in facie exponere. Idcirco, inquit Origenes, grande remedium illud fuit ad expellendam superbiam, & tenendam humilitatem, quod Deus statuit ad Ierusalem, quando eam ad pœnitentiam & virtutum opera inducere voluit dicens: *Ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis, &c.* Ignominiosa peccata, quæ commisisti, in mente sunt stabilienda; & miseria, quam incurristi, ante oculos constituenda, vt horum consideratio, humilitatem inducat, & aditum cunctis superbiæ motibus præcludat. Idcirco inquit Hieronymus, qui pœnitētiam agere parabant, cinere se prius aspergebant, vt humilitatem supponerent & statuerent, se cinerem considerantes. Et ita explicat illud: *Ponet in puluere os suū, si fortè sit spes.* Ille, inquit, ponit in puluere os suum, qui humiliter sentiens, fragilē se cognoscit, & de puluere se factum, iterum in puluerem reuersurum fatetur, dicens cum Abraham: *Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis & cinis*; cui & spes erit futurę resurrectionis. Ita etiam expendit illa verba sancti Iob: *Ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* In fauilla & cinere pœnitentiam agere (ait Hieronymus) est contemplata summa essentia, nihil aliud, quàm fauillam & cinerem se cognoscere. Ac si apertè dicat: de nullo autoris dono superbio, quia sumptus ex puluere, per illatæ mortis sententiam ad puluerem me redire cognosco, &c. Ad humilitatem itaque te cogit Ecclesia, tuam vilem originem tibimet exponens, quod ex puluere ortus es: & quod puluis es, & quod non puluerem excedes, & superabis, qui in puluerem reuerteris. Memento quid sis, qui te iactas dignitatis & excellentiæ: puluis es; & qui ex puluere formatus, immortalis per iustitiam originalē factus à Deo fuisti, per iniquum facinus, immortalitate spoliari meruisti, vt in puluerem conuertatis, &c.

Ezech. 16. 52. — *Li. 2. in ca. 3. Threnor.* — *Threnor. 3. 29.* — *Gen. 18. 27.* — *Iob. 42. 6.*

§. 18. *Abstinentia & humilitate militem Christianum munit Ecclesia, per quas gulam & superbiam duos generales dæmonis duces deiiciat.*

¶ 61.

HÆc eadem quæ diximus, possumus non incongruè alio modo prosequi, quo intelligatur, quàm aptè initio Quadragesimæ jeiunio & cinere Ecclesia muniat fideles. Certum est, quod sæpe ex Basilio *a*, & Ambrosio *b* retulimus, Ecclesiam sanctam nos hodierna die ad bellum conuocare. Sapientissimè dixit diuinus cōcionator *c*, non semper esse debere tempus pacis, sed constituendum etiam tempus belli. *Tempus*, inquit, *belli, & tempus pacis.* Quod quamuis secūdum litteram dictum sit, quia non decens est, nec cōgruum, semper belligerare, & inimicari; sed juxta variarum occasionū successus, aut verò quia non omnia tempora sunt apta bellis agendis: vnde reges in hyeme ab illis cessant, in vere autem ad illa procedunt, vt dixit Spiritussanctus *d*: tamen sanctus Gregorius Nyssenus *e*, ad allegoriam declinat, explicans sapientem concionatorem nos admonere, non esse justum, vt semper pacē cum inimicis spiritualibus teneamus, cum quibus præsenti tempore pugnandum est, vt in futuro, pace perpetua fruamur. Grandem pacem tenent peccatores cum inimicis suis, dæmone, mundo & carne, quam vidēs Dauid, zelo viuacissimo se consumebat, dicens *f*: *Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns.* Pacem tenent inter se iniqui, dæmones, caro, & mundus: pacifice dæmon in peccatoris corde tanquam in atrio suo quiescit, & cuncta illius intima in pace possidet, vt dixit Christus Dominus *g*. Constituendum est tempus belli, vt quod cedentes inimico, & pacē cum illo tenentes amiseramus, recuperemus, bellum forte agentes. Ad hoc autem singulariter Ecclesia Quadragesimam instituit, quæ ideo (vt ipsimet sancti Patres annotant) ad arma sumenda excitans, quasi tuba & tympano, bellico more personans, Prophetā inducit dicen-

a Homil. 1. de ieiunio. *b Lib. 1. de Elia. cap. 1.* *c Eccl. 3. 8. 1.* *d 2. Reg. 11.* *e Ho. 8. in lib. Eccle.* *f Psa. 72. 3.* *g Lucæ. 11.*

dicentem. *Canite tuba in Sion*, &c. Dixerat die quadam ſanctus Ambroſius: iter, quod tempore Quadrageſimę arripimus quadraginta diebus jeiunantes, figuratum fuiſſe, quadraginta illis duabus mãſionibus, quas in caſtris egerunt filij Iſrael, ad terram repromiſſam procedentes. Quoniam autem id non plenè tunc expoſuit, alia die ad id ipſum explicandum ſe conuertit. Intellexiſſe vos credo, fratres, inquit, cur hæc noſtra jeiunia illis manſionibus comparauerim, in quibus populus Iſrael tanquam in procinctu quodam poſitus fuit, vt ab inimicis ſuis, quaſi quibuſdam caſtris manſionum ſe ſtatione defenderet. Voces iſtæ *caſtra* & *manſiones* aut *ſtationes*, militares ſunt, militibuſq; propriæ. Et ideo filij Iſrael quadraginta duas ſtationes, aut manſiones in caſtris egiſſe dicti ſunt, qui toto eo tempore militiam exercere ſunt coacti. *Egreſſi ſunt illi armati de Ægypto*, quibus innumeri hoſtes ſe offerre debebant, contendentes eorum iter impedire, cum quibus cõgredi oportebat. Et idcirco aptè tempus Quadrageſimæ hoc ipſo expreſſerunt, indicantes, ita hoc iter arripiendum, vt pugnaces milites nos exhibeamus, & armati incedamus, vt cum inimicis, iter noſtrũ impedire contendentibus, congrediamur. Quinam autem ſint iſti inimici noſtri, notum fecit is, qui dixit: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus mundi rectores & principes tenebrarum harum*: ſimiliter, & ille, qui clamauit: *Aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, &c.* Pugnaturos contra hos inimicos, excellenter Eccleſia ſancta jeiunio & cinere munit. Congrua ſanè arma, quibus ſi vt decet, vſi fuerimus, certiſſimè reportabimus victoriã. Diabolus namque multos ac penè innumeros habet ſui exercitus milites, quibus nos expugnare cõtẽdit. Illi ſunt vitia & peccata, quæ tot ſunt ac tanta, vt numerum arenæ maris dicantur excedere. Ex his duplicem ille conſtruit aciem, vt vndiq; & ex omni parte hominem impetat. Duo enim ſunt peccatorũ genera, vt ex ſanctis Patribus & vera Theologia docuit D. Thom. Quædam ſunt carnalia, ex quibus aciem conſtruit, qua hominem ex parte corporis impugnet; quædam ſpiritualia, ex quibus exercitum conflat, quo eundem ex parte animæ quatiat. Vnicuiq; autẽ exercitui, ducem ſupremũ, & quaſi generalem conſtituit ipſi proportionatum. Exercitui peccatorũ carnalium dat in ducem ſupremum, gulam & crapulam: peccatorum autem ſpiritualium aciei præficit ſuperbiam. Hinc intelliges, cur quamuis dẽtur multa peccata, quæ dicuntur capitalia, quæ cõmuni ſenſu, ſeptenario numero cõprehendere ſolemus; hæc tamen duo (vt D. Thomas annotat) dicũtur à ſanctis Patribus maximè capitalia & ſuprema; nam etſi dentur alia peccata, quæ quoniam aliorum ſunt capita, capitalia dici merentur: gula tamen & ſuperbia ſunt generaliſſima capita & ſuprema, gula carnalium, & ſuperbia ſpiritualium. Imò tam generalis dux peccatorũ eſt ſuperbia, vt annotet D. Thom. cõſultò à B. Gregor. numerãte peccata capitalia, nõ numeratã inter illa. Quãuis enim cõmuniter inter ea, & primum eorum recenſeri à nobis ſit ſolitum, recenſeaturq; à ſancto Hiſpaniæ doctore S. Iſidoro, & Caſſiano, quoniam aliorum peccatorum eſt caput: cæterum propriè loquẽdo, non inter capitalia numerari debet, nec cõtra ea diuidi, quæ omnium ipſorum capitaliũ eſt etiam primum caput. Vnde D. Thomas expendendam cenſet ſententiam Gregorij, dicentis: *Ipſa vitiorum regina ſuperbia cor ſeptem principalibus vitiis, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtãdum tradit, ex quibus vitiorũ multitudines oriũtur.* Hinc illius quæſtionis ſolutio patebit, qua diſputãt ſancti Patres, cur Deus homini, quẽ creauit & in paradiſum tulit, & cõſtituit dominum omnium animaliũ & beſtiarum, pręceptum impoſuit, & præceptum de non comedẽdo fructum arboris interdictæ. Si enim Deus creauit hominẽ liberum; cur eum præcepti vinculo alligauit? Deinde dato, quod præceptum imponere voluit, cur de nõ comedendo fuit? Nam conuenientius videbatur ſibi fuiſſe præceptum actum excellentiſſimæ virtutis, vt charitatis feruẽtiſſimæ, aut fidei, aut certè religionis, pertinẽtem ad diuinum cultum. Hæc cõgrua videbãtur: ſed præ-

Marginal notes: *Serm.* 23. — *Serm.* 25. — *Exod.* 14.8 — *Eph.* 6.12. — 1. *Petr.* 5.8. — 1.2.*q.* 72. *art.* 2. — 2.2.*q.* 184. *art.* 3 & *q.* 162 *art.* 6. & 7. — 2.2.*q.* 162. *art.* 8. — *Apud D. Thom. ibidem.* — 31. *Moral. cap.* 31. — § 62.

præcipere abstinentiam, quæ inter virtutes imperfectior est, vt ex B. Hieronymo & D. Thoma paulò ante ostendimus; admiratione est dignum. Deinde, quia vt Sanctus Augustinus sæpe objicit, aut arboris fructus bonus erat, aut malus. Si malus; curà Deo in paradiso positus? Et certè non necesse esset homini sapienti interdicere fructum malum. Si bonus; cur prohibitus? Grande mysterium hæc continent. Quod ex ijs, quæ diximus patere potest. Posuit Deus hominem in paradiso, imò & in mũdo, vt cum diabolo pugnaret, & eius vires & machinas superaret pugnando, vt alibi latè prosecuti sumus. Decebat propterea Deum, qui hunc militem in acie cõstituebat, non inermẽ relinquere; sed conuenientissimis armis munire. Nouerat illi⁹ iniqui callidas machinas, cogitationes astutas & mentem peruersam: qui ad expugnandum hominem duos exercitus suorum militum erat inducturus, vt illum omni ex parte impeteret; sciebatque duos præcipuos duces ab ipso constituendos, quos cæteri milites sequerentur, superbiam scil. & gulam. Idcirco hominem cõgruenter munire volẽs, alijs duobus illis oppositis, humilitate scil. & jeiunio armauit. Humilitate quidẽ, ipsi præceptũ explicitè & manifestè imponens. Ad quid enim (inquit Augustinus) præceptum homini Deus imposuit; nisi vt sciret explicitè & clarè sibi sub Domino esse viuendum, & sub illius subiectione & lege continendum? Ad quid autem peculiariter præceptum ieiunij? Vt abstinentiam singulariter induceret. Vnde inferunt sancti Patres, Hieronymus *a*, Ambrosius *b* & Basilius *c* primam legem, primumq; præceptum homini à mundi creatione explicitè impositum, & intimatũ, vnicum fuisse & solum, de ieiunio. Obseruat Augustinus illam celebrem Spiritus sancti sententiam, qua diuinam commendauit prouidẽtiam, quam vt attẽta meditatione expẽderemus, semel & iterum repetijs: *Contra malum bonum est, & contra mortem vita, sic & contra virum iustum peccator; & sic intuere in omnia opera altissimi, vnum contra vnum, & duo contra duo. Omnia duplicia, vnum contra vnum, & non fecit quicquam deesse.* In cuius explicationem cõsiderat S. Augustinus miram Dei prouidentiam, qua totum vniuersum regit & conseruat, vnicuiq; suum cõstituens cõtrarium, quod illi possit obsistere. Quod & naturæ opera cõsiderans Aristoteles necessarium iudicauit. Si enim tantũmodo esset in mundo calor, aut ignis, ille omnia combureret & cõsumeret: oportuit poni frigus & aquam, vt ei resisterent. Vt tamen altius mentem eleuemus, nõ tam in rebus corporalibus, quam in spiritualibus hæc cõstituta debemus videre; & intelligere, de illis singulariter fuisse Spiritum sanctum locutum, quorũ ipsi præcipua est cura, vt dixit Apostolus. Ipsius hæc est magna, summaq; prouidẽtia, quod vnicuiq; suum cõtrarium statuit; cõtra malum, bonum, cõtra peccatorem, justũ, contra vitia virtutes, ordine cõgruo, vt vnum sit contra vnum, & duo contra duo; *Et nõ passus fuit quicquam deesse.* Posuit in mũdo dæmonem malũ & peccatorem, quem cœlo propter suam iniquitatem expulit, & *in terram cum Angelis suis apostaticis misit*; statim illi bonum & iustum oppofuit contrarium, hominem scil. quem fecit rectum, quem singulariter statuit, vt diabolo opponeret, sicuti alibi demonstratum est. Quoniam.n. dæmon in milites elegerat vitia vniuersa, vniuersis virtutibus hominem ornauit, vnicuiq; vitio suum cõtrarium cõstituens. Hocque illud est: *Deus creauit de terra hominem &c. & secundum se vestiuit illum virtute*; i.e. virtutum omniũ choro ornauit. Quia verò dæmõ duos suorum militũ præcipuos duces malos in malum extructurus erat, superbiam scil. & gulam, duos Deus cõstituere voluit, & specialiter tanquã supremos duces bonos omniũ virtutum, illis cõtrarios designare, humilitatem & abstinẽtiam, aut jeiuniũ, sub quorum custodia cæteræ virtutes consisterent, seruarẽtur, & operarẽtur, vt paulò ante diximus. Ecce in operibus Domini vnũ contra vnum, duo cõtra duo, nec voluit aliquid deesse. Infœlix homo, qui tam validè & cõgruẽter munitus miserè succubuit. Aggressus est namq; dæmon, bello illũ impetere, & si accuratè primum illũ congressum, quo

nostræ

Marginalia: 13. de ciuit. cap. 20. & lib. 14. c. 13. — a Li. 2. contra. Iouin. — b Libr. de Elia cap. 4 — c Homil. 1. de ieiun. — 11. De ciui. cap. 18. — Eccl. 33. 15. — Eccl. 42. 25 — Libr. 2. de cœlo. — 1. Cor. 9. 9. 10. — Apoca. 12. 10. — Eccle. 17. 1.

nostræ perditioni initiũ diabolus fecit, expendas, videbis jam tunc illos suos supremos duces singulariter induxisse, per vnum impetens corpus & per alterum animam. Contra corpus namq; direxit gulam, ostẽdens fructum arboris, & illum repræsentãs pulcherrimum, dulcissimũ & suauissimum, qui appetitum ipsum excitaret. Ideoq; singulariter dictum est: *Vidit mulier lignum, quod pulchrum esset visu & suaue ad vescendum.* Contra animam autem, superbiã ordinauit, repræsentans, quod poterat homo diuina scientia pręstare, & similis esse Deo. Vnde egregiè D. Thom. a ex B. Ambrosij b & Sanctorum Patrum doctrina cõsiderat, à duobus singulariter peccatis hominẽ fuisse victum, à superbia scilicet & gula.

Genes. 3.

a 2.2. quæ. 163. art. 1. in corp. & ad 2.

b Libr. in ca. 4. Luc. de prima tentat. Christi.

§. 19. *Insigniores victorias diabolus per gulam & superbiam comparauit: ideo Ecclesia singulariter ieiunium & humilitatem commendat.*

¶ 63.

QVoniam autem fœliciter & ad votũ, res dæmoni in illo primo congressu successit, & tam excellenter illi duo supremi duces suo munere functi fuerunt, eosdem perpetuò in grauioribus bellis, quę contra homines instruit, vtitur: & eos pręmittit, quos cætera vitia, tamquam supremos duces sequantur. Per ipsos illas duas insignes victorias conquisiuit, quæ post illam primam, quam de toto humano genere cum Adam cõgrediẽs reportauit, famosiores extiterũt: prima, quam de toto orbe, & vniuersis hominibus tempore Noe comparauit, quãdo omnis exercitus vitiorum, per quem contra homines bellum agit, ita omnes homines occupauit; vt Dei justitia compulsa fuerit eos disperdere: *Corrupta enim est terra coram Deo, & repleta est iniquitate,* adeò vt nostro loquendi more, *videns Deus, quod multa malitia hominũ esset in terra, pœnituit eum, quod hominẽ fecisset in terra.* Si quæras; quisnam tam immensum vitiorum agmẽ introduxerit: Scriptura sacra apertè respondet, fuisse duos eorum duces, quos diabolus constituit, gulam & superbiam. Gulam expressit Christus Dominus, qui docere volens, quid homines agerent tempore Noe: *Erant,* inquit *homines, comedentes & bibentes,* inseruientes gulæ, crapulis, & comessationibus vacantes. Inde tanta vitiorum multitudo numerosa processit, ꝙ terra repleta est iniquitate, quod alibi latè expositum est. Superbiam a. exprimere voluit Spiritus sanctus, dicens: *Gigantes erant super terram in diebus illis.* Quinam fuerint Gigantes isti, autores inquirunt. Gigantiũ nomine (inquit Philippus Diaconus) appellat scriptura diuina homines improbos, rebelles & contumaces, qualis fuit ille. *Nembrod Gigas robustus venator coram Domino.* Gigantes (inquit Macrobius agens de Hercule) quid aliud fuisse credẽdum est, quam hominum quandam impiam gẽtem, Deos negantem, & ideo existimatam Deos pellere de cœlesti sede voluisse? Idcirco eos typum habuisse superborum hæreticorũ, qui contra Deum ipsum ceruicem erigunt, docẽt Irenæus a, Origenes b & Hieronymus c. De quibus multa doctus Pineda d. Ideo singulare nomen, quo Antichristum scriptura vocat, est *Gigas,* ad eius cõtra Deum superbiam exprimendam; qui e *extolletur supra id omne, quod dicitur Deus, aut colitur,* vt Apostolus dixit. Hoc ergo ipso, quod scriptura sacra vocat eos Gigantes, indicare voluit superbia repletos, contra Deum ipsum se erigentes: sed nec solùm indicauit, quin potius clarissimè Sapiens expressit. *Ab initio,* inquit, *cum perirent superbi Gigantes.* Loquitur de ijs, qui tempore Noe erãt, qui in diluuio perierunt, quos superbiæ vitio singulariter corruptos describit. Quàm autem superbi fuerint, intelliges, si duo sacræ scripturæ loca cõiungas: primus est apud beatum Iob, qui volens Dei omnipotentiã demõstrare, *Gigantes,* inquit, *gemunt sub aquis.* D. Thomas, Lyranus, Titelmanus, & cõmuniter Latini interpretes, de ijs, quos Deus diluuio absumpsit, intelligũt, qui gemebant sub aquis. In Hebræo, *Hhulalu,* à verbo *Hhul,* quod est, doloribus & anxietatibus angi, ad modum parturientis, conantis periculum, quod à partu imminet, euadere, quæ quasi cũ doloribus luctatur, aut ad modum vlulantis, quoniam non potest asse-

Gen. 6. 11.

Gen. 6. 5.

Luc. 17. 27

Genes. 6.

Catena Græca in ca. 26. Iob.

Gen. 10. 9.

Lib. 1. Satur. c. 20.

a 2. Contra hæres. c. 53.

b Homi. 7. in Numer.

c In c. 24. Isaiæ.

d In c. 26. Iob. vers. 5. num. 10.

e 2. ad Tessalon. 2. 4.

Sap. 14. 6.

Iob. 26. 5.

In cap. 26. Iob.

הולְלוּ.

assequi, quod desiderat. Ita illi Gigãtes doloribus angebantur & vrgebantur, procurantes aquarum vim & impetum superare, sed in vanum. Secundus est, apud Ecclesiasticum. *Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui Gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti.* Vide quanta fuerit eorũ superbia, quod crederent, se Deo nullatenus indigere: ideoque nec necessarium illis, diuinum auxilium interpellare. Si has duas sententias coniungas, aptè intelliges, tam grãdem & elatam fuisse eorum superbiam, & tantã de suis proprijs viribus habuisse confidentiam: vt cum actu aquis obruerentur, & torquerentur, & ad modum parturientis gemerent, & anxij essent; neq; tunc ad Dei fauorem inuocãdum, neque ad veniam ab eo petendam, se conuerterint, impossibile sibi ad assequendum Dei fauore judicãtes, quod sua propria ipsorum virtute cõsequi non possent. Similes istis fuerunt, ij de quibus Dauid: *Dissipati sunt, nec compũcti, subsannauerunt me, &c.* Fuerunt igitur gula & superbia tunc in summo. Hi duces, omnem militum multitudinem, qui sua sequebantur vexilla, introduxerunt, & terram penitus iniquitate & corruptione repleuerunt. Ingressa enim gula, carnem roborans, & lasciuientem reddens, suscitauit innumeros milites, opera scilicet illa carnis, quæ illius vexillum sequuntur: *Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, ebrietas, &c.* Ingressa autem superbia ingentes militũ copias excitauit, obliuionem Dei, contemptũ proximi, violẽtiam in pauperes, appetitum vindictæ, affectum honoris, iniuriosas cõtentiones: hincque tam grandis vitiorum exercitus sub ijs duobus ducibus prodijt; vt potuerit diabolus per eos de toto orbe triumphare. Secunda victoria est, quam de Sodomorum ciuitatibus diabolus reportauit, quas tanta vitiorum multitudine repleuit; vt quasi compulerint Deum descendere, & eas igne inferni absumere. Noluit Deus, vt occultus remaneret modus, quo diabolus tam potenter eas expugnauit, vt nobismet ipsis consulamus: id enim curauit apertè per Prophetam Ezechielem exprimere, dicens: *Ecce, hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia.* Attende, oculos aperi: *Ecce hæc iniquitas,* id est, inde iniquitatis vniuersitas Sodomã occupauit, inde omnia vitia plenè eam fuerunt ingressa, quia præcesserũt duo vitiorum duces supremi, *Superbia, saturitas panis ac abundantia.* Hi ergo duces sunt supremi, quos diabolus singulariter præmittit; hi sunt prima & præcipua perditionis nostræ origo & causa: per hos in omne vitiorum genus ducimur & tenemur captiui. Quid mirum, quod peccatis totus plenus sis, qui gulæ indulges, & superbiam tenes? Non nisi comessationibus vacas, ventrem tuum tanquam Deum habes, quem audis, auscultas, cui obsequeris; nescis vel ex nomine jeiunium. Superbia itidem tumes, tuis diuitijs, nobilitate, viribus, pulchritudine te extollens, Deum spernens & obliuioni tradens, proximum cõtemnens, sublimia cogitans, in vẽtum omnes cogitationes jactans: quid mirum, quod plenus sis immunditia, libidine, concupiscentia, ira, vindictæ appetitu, &c? Quid igitur agendũ? Ecclesia à Deo instituta, id exequitur, quod Deus disponit, vt cõtra vnum ponatur vnum, & contra duo ponantur duo, vt nihil desit. Contra dæmonem ponatur homo, qui Dei gratia & fauore adiutus validè & potenter illi resistat: contra gulam & superbiam ponantur jeiunium & humilitas; hæc duo sunt, quæ Ecclesia hodie tibi arripienda commendat: jeiunium quidem per Euangelicam lectionem, humilitatem per aspersionem cineris, &c.

Eccl. 16. 8.
¶ 64.
Psa. 34. 16.
Ad Gal. 5. 19.
Ezech. 16. 49.

§. 20. *Potentissimus dæmonis dux est gula, quam Nabuzardan expressit, contra quam ieiunio muniendi sumus.*

HÆc tamen, quæ diximus, latius sunt explicanda, & videndum, quomodo supremi duces, quos diabolus militibus suis, vitijs scilicet & peccatis præponit, sint gula & superbia. Gulam imprimis, grandis exercitus sequitur vitiorũ. Omnia siquidem peccata carnalia eam cõsequuntur, immunditia, impudicitia, luxuria, ira, scur-

¶ 65.

31. *Moral. cap.* 31.
2.2.*q.* 148. *art.* 6.

scurrilitas, multiloquium, inepta lætitia, segnities, otium, &c. De quibus B. Gregorius; cuius doctrinam singulariter D. Thomas explicandam assumpsit, exponens, quàm multi sint huius ducis milites, quàm grãdis vitiorum exercitus, ipsius vexillum consequens. Similem propterea intelligere possumus hunc ducem Principi Nabuzardan supremo duci Nabuchodonosor Regis Chaldæorum, imò & singulariter per illum expressum & figuratum credo, quem Scriptura Sacra juxta Septuaginta vocat Principem coquorum, vt Diuus Gregorius non semel obseruauit. Voluit tyrãnus Rex Ierusalem destruere, templũ diruere, muros euertere, ciues captiuos ducere, & omnia bona diripere. Ad id singulariter destinauit Nabuzardan, qui rem totam conficeret; de quo ita scriptura sacra scribit: *Venit Nabuzardan, Princeps exercitus, seruus Regis Babylonis, in Ierusalem; & succedit domum Domini, & domum Regis, & domos Ierusalem, omnemque domum combussit igni: & muros Ierusalem in circuitu destruxit exercitus Chaldæorum, qui erat cum Principe militum.* Principem exercitus & militum vocat eum. Vulgatus, eo modo, quo vocauit Naaman, *Principem militiæ exercitus Regis Syriæ*, quasi dicat: *Capitan general del exercito.* Septuaginta perpetuò trãsferunt: *Princeps coquorum.* Qui nimis Hebraizant, & cortici solummodo litteræ adhærent, hanc lectionem rejiciunt tanquam Hebræo incongruam; & verè videtur nullam habere conuenientiã. Quid enim Principi coquorum cum bello? Quæ conuẽtio militum ad coquos, coquinæ ad aciem? Credunt propterea, in Hebræo significari, Principem carnificum, eorum videl. qui ad exequendos actus justitiæ constituti sunt, quasi dicas: Magister aut Princeps executionis justitiæ, aut judex supremus, cuius opere, actus justitiæ executioni mandatur. Nam in Hebræo habetur nomen plurale *Tabbahim*, a verbo *Tabah*, quod significat mactare, occidere, jugulare. Voluit Nabuchodonosor crudelem ducem eligere contra Ierusalem; illum propterea designauit, qui perpetuò crudelibus justitiæ executionibus præcipiendis erat intentus. Translationem tamen Septuaginta Interpretũ non facilè repudiandam, sed grandi cum reuerentia obseruandã docuit Chrysostomus *a*, qui eam dicit factam fuisse, Deo prouidente, ad totius orbis vtilitatem, & diuina dispensatione perfectam. Et Sanctus Augustinus *b* summa asserit commendatione dignam, tum quia ab Apostolis, inquit, fuit approbata *c*, tum quia singulari miraculo confectam, Ecclesiarum consensus probat, tum quia Spiritu sancto inspiratos, & spiritu prophetico præditos Septuaginta Interpretes credendum contendit *d*. Imò & Diuus Hieronymus *e*, qui frequenter miraculum negat, & non semper bene videtur translationi Septuaginta affectus, liberè fatetur eos Spiritusancto afflatos, interpretatos fuisse, vitiatam tamen eorum translationem ab innumeris autoribus; de quibus Andreas Masius *f* latè, & alij. Et verè, hoc in loco, rectè etiam secũdum Hebraici sermonis vim, trãnstulerunt, *Principem coquorum*, quia vox *Tabah*, in rigore non tam milites, quam coquos significat; qui iugulandis & mactandis animalibus & auibus ad cibum, sunt intenti. Qua propterea voce vtitur sæpe scriptura sacra ad veros coquos exprimendos. Ita Samuel volens exprimere, quid Rex facturus esset, *Filias*, inquit, *vestras faciet sibi vnguentarias & focarias.* In Hebræo *Tabbahoth*, Pagninus & Regia; *Coquinarias*. Et iterũ, *Dixit Samuel coquo*, In Hebræo, *Tabah*: Et *leuauit coquus*; (in Hebræo *Tabah*) *armum*. Magni Principes & Reges, præfectos coquorum constituebant, qui non tantũ coquinæ, sed & omnibus mensæ ministris essent præfecti. Vnde ille, sub cuius prçfectura tenebatur pincerna Pharaonis, qui à calice ei erat, vocatur in Vulgato, *Princeps militũ*, in Hebræo, *Princeps coquorũ*, qui verè præpositus erat omnibus ministris, qui calicibus præparandis, & cibis coquendis, condiendis, aptandis, & inferendis, erãt præfecti, quos Græci Symposiarchas, id est, conuiuiorum præfectos vocabant, Hebræi Architriclinos, nos *Mastresalas*, cõmuni voce appellamus. Potuit igitur contingere, quod Nabuzardan in palatio

Marginal notes (left column):

30. *Moral. ca.* 26. & 3. *p. pastoral. ad monit.* 20.

4. *Reg.* 25. 8. 9. 10.

4. *Reg.* 5. 1.

Brixian. tom. 1. *fol.* 207. *p.* 2. *ad fin.*

תבח.

Marginal notes (right column):

a *Hom.* 4. *in hexaemer.*

b *Epist.* 19. *ad Hieron.*

c 2. *de doctrina Christiana. cap.* 15.

d 15. *de ciuit. cap.* 14 & 23. & *lib.* 1. *qq. in Gen. q.* 169

e *In proœmio traditionum Hebraic. in. ca.* 5. *Ezech.* & *in c.* 2. *Mich.*

f *Præfectione in Græcã æditionem Iosue.*

1. *Reg.* 8. 13.

1. *Reg.* 9. 23

Gen. 41. 12.

§ 66.

palatio Nabuchodosor esset Princeps coquorum, aut Symposiarcha Regius; qui tamen aptus iudicatus est à Rege ad muros Ierusalem, & totam ciuitatem & templum destruenda. Quem propterea Septuaginta vocarunt; *Principem coquorum*, ab eo; quod primò fuit, & Vulgatus, *Principem militiæ*, q̄ tunc erat. Grande nihilominus mysteriū Septuaginta voluisse demonstrare, credit D. Gregorius *a*, & meritò. De illis enim annotat Sanctus Augustinus *b*, non tantùm officio interpretis nudam & meram litteram transferentis functos; sed etiam Spiritusancto afflatos, aliquando non tam secundum corticem litteræ, quæ transferebant, considerasse, quam secundum eiusdē Spiritussancti mentem: ideoque non tam verba, quæ cortici Hebræi sermonis, quā, quæ mentem Spiritus sancti exprimerent, in sua translatione reponebant. Intellexisse autem visi sunt, quid Spiritussanctus per hanc historiam voluisset indicare & exponere, bellum scilicet, quod diabolus, quem Rex Chaldæorum expresse præsignabat, iustis, quos ipsa Ierusalem referebat, infert: vt hinc omnes intelligerent, qua ratione cōtra illum se munire deberent. Principem coquorum militibus suis præfecisse dictus est Nabuchodonosor, illum, qui aptissimus fuit iudicatus ad muros Ierusalē destruendos, & totam Dei ciuitatem euertendam & succendendam. Quamuis enim incongruus videatur Princeps coquorum ad expugnandam terrenam Ierusalem: sed validissimus est, ad expugnandam iusti animam. Quis namque coquorū Princeps, nisi gula & crapula? Certè nullo aptiori nomine, aut vocabulo ab omnibus Romanæ, aut Græcanicæ eloquentiæ parentibus posset illa exprimi. Hæc est coquis præfecta, & Princeps, & omnibus mensæ ministris. Illa est, quæ præcipit, disponit, ordinat, cogitat, agitat, impellit circa ea, quæ ad comestionem pertinent: illa est, quæ præcipit cibos exquisitos quæri, exquisitè pręparari & cōdiri, noua fercula quotidie cōfici, vina pretiosa inuestigari, condimenta sapida excogitari. Cōsiderant egregiè Sancti Basilius *a* & Ambrosius *b* grandem solicitudinem & anxietatem, qua in domo Principis, multi ministri satagunt & soliciti sunt circa plurima: Quidam ad macellum, vbi venduntur carnes, alij ad forum, vbi altilia exposita sunt, alij in coquina aues occidunt, alij deplumant, quidam hic diuidunt, alij ibi lauant; quidam in cellario circa vina tenētur occupati, alij vasis præparandis sunt intenti, &c. Quisnam ijs omnibus præfectus est? Quis horum Princeps? Gula sine dubio. Huic jugulantur animalia, occiduntur aues, conquiruntur syluæ, profundantur maria, &c. Hic Princeps aptus iudicatur à dæmone, qui mittatur contra Ierusalem, de quo (inquit Gregorius) optimè dicitur: *Nabuzardan Princeps coquorum destruxit muros Ierusalem.* Murorū nomine, sanctus Gregorius virtutes omnes intelligit, quibus anima vndiq; ac omni ex parte circundatur, defenditur, ac roboratur: & propterea Principē coquorum aptum judicari ad muros Ierusalem destruendos; quia gula omnem virtutem euertit & dejicit, & animam omni virtute reliquit destitutam; vt videre est in Adam, qui cum omnium virtutum muro circūdatus esset, quem Deus, vt dixit Sapiens, omni *vestiuit secundum se virtute, A su honra del que lo vestia,* illis omnibus destitutū, gula reliquit; vt Chrysostomus sæpe considerat. Sanctus tamen Ambrosius & ipsemet Chrysostomus, muri nomine, abstinentiam & jeiunium intelligunt; quia sicut murus fortis & validus totam cingit ciuitatem, & cinctam tenet, quo stante, non habet exercitus inimicus, quà ingredi possit, eo autem diruto, facilis patet omnibus militibus aditus: ita dum quis abstinentia & forti ieiunio vndiq; circundatus existit, & per illud carnem tenet cinctam & compressam, nullus carnalibus vitijs & peccatis patet aditus, imò nec ipsi diabolo: per ieiunium namque homo inexpugnabilis diabolo, & intransgressibilis efficitur inimico, inquit Ambrosius. Diabolus vbi ieiunium videt (inquit Chrysostomus) non habet, quà ingrediatur: est enim murus vndiq; circumiens Ierusalem. Illo autem destructo, planus patet inimicis ingressus; abiecto namque ieiunio, & gula introdu-

a *Libr.* 30. *Moral. &* 3. *p. pastora. cit.*
b *Li.* 1. *qq. in Gene. q.* 169. *&* 15. *de ciuitat. cap.* 23.

a *Hom.* 1. *de ieiun.*
b *Libro de Elia. ca.* 8.

Eccl. 17. 2.
Serm. 25.
Serm. 2. *de ieiunio.*
Serm. 2. *de ieiunio.*

introducta, omnia carnalia vitia & concupiscentiæ motus inordinati turmatim ingrediuntur. Quandiu Adam hoc fuit muro succinctus, nullus inimicus potuit vel sagittam intra eum iacere: sed eo destructo, potuit dicere illud, quod postea Sanctus Iob: *Insidiati sunt mihi, &c. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me, & ad meas miserias deuoluti sunt. Redactus sum in nihilum, & abstulit sicut ventus desiderium meum:* de quibus inferius latior erit disputatio. Gula igitur aptè supremus dux à diabolo præficitur, cuius vexillum omnia peccata carnalia consequantur.

Iob 30.13. 14.15.

§. 21. *Supremus dæmonis dux est superbia, contra quam Ecclesia cinerem fronti, tanquam lapidem contra Goliam imprimit.*

¶ 67 SVPERBIA autem est alter dux & princeps supremus, quem omnium vitiorum caput & antesignanum statuit; grandis sine dubio, potens atque validus dux, per quem maiora grandioraque bella diabolus aggressus est & confecit. *Delictum maximum* vocatur à Dauid, vt sancti Patres exponunt, signanter Augustinus *a* & Bernardus *b*. Delictum, inquit Augustinus, maximum, arbitror esse superbiam. Huius rei varias sæpe ipsemet Augustinus cæterique patres rationes assignant, quas egregiè Diuus Thomas expendit, vt demonstret, superbiam meritò maximum & primum peccatum dicêdum. Primam, quia ipsimet Deo directè bellum indicere audet. Vnde excellenter annotat D. Thomas Boetij sententiam dicentis: cum omnia vitia fugiant à Deo, sola superbia se Deo ipsi opponit. Optimè namque superbum describens Eliphaz Themanites dixit: *Tetendit aduersus Deum manum suam*: cum Deo ipso voluit manus conserere, & potentiam suam diuinæ potentiæ opponere, & contraire; *Et contra omnipotentem roboratus est*, totum suum robur colligens, contra Deum agere destinauit: *Cucurrit aduersus eum erecto collo*, grandique arrogantia: *& pingui ceruice armatus est.* Hoc modo ille primus superbus, ex cuius corde & visceribus superbia originem duxit: *In cœlum*, inquit, *conscendam*, cum Deo ipso rem & congressum sum habiturus: *Super astra exaltabo solium meũ, & similis ero altissimo.* Ita & illi, qui turrim Babylonicam ædificare contenderant; vt Deum ipsum de cœlesti sua exturbarent sede, vt alibi dictum est. Propter hoc etiam specialiter (inquit D. Thomas) dictum est, ab Apostolo Iacobo: *Deus superbis resistit.* Cęteros peccatores dicitur Deus odisse, deserere, relinquere, &c. superbis tamen peculiariter dicitur resistere. Non dixit (inquit Chrysostomus) Deus superbos dimittit, & in peccatis deserit, suoque nudat auxilio: *Sed aduersatur,* inquit, quia cæteri peccatores non directè contra ipsum tendunt, superbus autem contra ipsum Deum erecta ceruice procedit; & vnusquisque ad resistendum ei se exponit, quem directè contra se venientem conspicit. Secunda ratio, quia præ omnibus vitijs superbia damnum infert: Alia quippe quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur, vt fiant (inquit Augustinus) superbia verò etiam bonis operibus insidiatur, vt pereãt. Quod ex Publicani facto beatus Chrysostom. demonstrat, de quo alibi dictum est. Tertia, quia *omnis peccati initium, superbia est*, vt dixit Sapiens, & explicarunt, ac ostenderunt B. Augustinus *c* & D. Thomas *d*. Tandem, quia omnia peccata sub suo continet vexillo, vt ex B. Gregorio *e* D. Thomas *f* egregiè ostendit. Quia ergo duo sunt supremi duces exercituum dæmonis, gula & superbia, & cuicunque rei suum est statuendum contrarium, *Vnum contra vnum, & duo contra duo,* contra istos duos duces, qui omnia vitiorum agmina secum ducunt, duos duces illis directè contrarios, Ecclesia sancta constituere voluit; qui ad virtutum agmina tenenda disponant, ieiunium & humilitatem. Potentes sine dubio duces ad omnes inimicorum vires retundendas. Ieiunium gulam cohibet & deijcit, sicque omnibus peccatis carnalibus præcludit ingressum; quod propterea dicitur, vitia omnia comprimere: & quod (vt S. Petrus Chrysologus

Psal. 18.14
a In Psa. 18
b Serm. de Dauid & Golia.
1.2. quæst. 84. art. 2. & 2.2. qu. 162. art. 6. & 7.
Iob 15.25.
Isai. 14. 13.
Iacob. 4. 6.
Hom. 3 in illud Vidi Dominũ. post mediũ
In regula & epi. 56. ad Diosco.
Ecclesiast. 10.15.
c 14. De ciuit. Dei. ca. 13.
d 2.2. q. 162. art. 7.
e 31. Mora.
f Art. 8. q. citat.

¶ 68 logus dicit) Christianæ militiæ tenet principatum. Multa circa historiam sanctæ Iudith, B. Ambrosius expendit, quæ huic instituto satisfaciunt. Illius inquam magnæ ieiunatricis, quæ quia *ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter festorum dierum solemnitates*, congruenter ipsius sancti ieiunij typũ tenuit & figuram. Vt omnẽ terram Rex superbus Nabuchodonosor suo subiugaret imperio, tã grandem præparauit exercitũ, vt milites eius & munitiones *cooperirent faciẽ terræ sicut locustæ*. Illis omnibus præfecit ducem Holophernem, illũ temulentum & potatorem vini, qui propterea gulæ ipsius excellentem tenuit effigiem. Omnis ille exercitus tã grandis, validus, potens, & extensus, penitus fuit deiectus, ex eo solũmodo, quod sancta Iudith illius ducem iugulauit. *Cũ enim omnis exercitus decollatũ Holophernem audisset, fugit mens & consilium ab eis, & fugæ præsidiũ sumpserunt, euadere festinantes Hebræos, quos armatos super se venire audiebãt*. Expende illud, *fugit mens & consiliũ ab eis*. Ille erat, qui eos ducebat, dirigebat, gubernabat: eo extincto, neq; mẽs, neq; consilium in eis mansit. Tuncque ita timuerũt Hebręorum vires, vt nec eos expectare ausi fuerint. Omnium peccatorum caput, & dux est gula, vt dictum est: Hanc iugulat & occidit sancta Iudith, idest, valida, fortis continuaque abstinentia, & ieiunium. Ea extincta, remanent omnia vitia, quasi sine mente & consilio. Tota namque eorum vis supponit gulæ ductũ & actionem, per quã caro impinguata, motibus concupiscentiæ incipit agere, & vitijs omnibus portas pandere: Nec solùm vitia remanẽt absq; aliqua agendi vi; sed ita roborantur virtutes, & tã potentes sunt, vt facilè vitia opposita in fugam conuertant. Potentes ac validi erant milites Nabuchodonosor, eorum duce Holopherne stante & consistente; expugnabant enim omnia castella, & obtinebant omnem munitionem; & quocumq; volebãt, eo modo, quo volebant, ingrediebantur: eo tamen extincto, omne consilium & mens fugit ab eis, omnis potentia eorum deuorata fuit, vt nihil nisi de fuga cogitarẽt. Hanc vincendi disciplinam sequuti sunt sancti, qui contra exercitum dæmonis se opponere volentes, hoc primum constituebant, gulam sapienter ac potenter deijcere per ieiunium, per quod lasciuientis carnis motus confringerent, & eneruarent. Temulentum aggreditur diabolus (ait Ambrosius) vbi autem ieiunium viderit; fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur. Prosternitur inquam infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est: vnde ait Apostolus: *Cùm infirmor, tunc fortior sum*. Ita ille, qui latè prosequitur, quomodo homo infirmitate roboratur & fortior fit. De quibus alibi. Nec tantummodo ieiunium proponit Ecclesia; sed humilitatem etiam inducere per aspersionem cineris conatur; tanquam ducem strenuum, qui superbiæ se opponat: Grandis namque omnium virtutum dux Humilitas, cum qua illæ omnes potenti robore stant, sine qua non solùm cadunt, sed in vitia & vitiorum materiam & nutrimentum conuertuntur. Tam potẽs siquidem est humilitas (quod sæpe B. annotauit Chrysostomus) vt ipsamet vitia in virtutum materiam trãsferat, & quæ sunt diaboli opera, cõtra ipsummet diabolum conuertat, quasi eius proprios milites cõtra ipsum intorquens. Considerauit D. Bernard. quod ad nostram eruditionem sacra narrat historia: Philistinorum populus & exercitus tumidus erat, & non audebat contra Israelem inire conflictum. Insurrexit tamen quidã Gigas, & dux magnus Golias, enormis magnitudinis vir, Philisthęos roborãs, à quo tota eorum potentia & fiducia pendebat: sicque Dei populum magna cõfusione tenebant trementem & afflictum. Quomodo Philisthæi vincentur? Quia tota eorum vis pendet à duce maximo, mittatur Deo disponente manus fortis, ab ipsomet Deo docta & instructa ad bellum, illius scilicet, qui dicebat: *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum*. Hæc quinque lapides de torrente eligat, & in pera pastorali reponat & repositos seruet: ex quibus vnũ tantummodo extrahat, durissimũ, per quẽ forti ictu caput gigãtis obtundat & percutiat, & fir-

Marginal notes: *Li. de Elia ca. 9. & li. de viduis.* — *Iudit. 8. 6.* — *Iudit. 2. 11.* — *Iudith. 15. 1. 2.* — *Iudith. 2. 14.* — *Serm. 25.* — *1. Cor. 12.* — ¶ 69 *Ser. de Dauid & Golia.* — *Psal. 143.*

& firmiter fronti infixũ relinquat: hic enim omnes gigantis vires absumet, vt stare non possit, nec consistere: sicq; omnes Philisthæi conuertentur in fugam; sicuti re ipsa euenit. Postquam enim egressus Dauid, lapide iacto, & fronti gigantis infixo, eum deiecit, *Videntes Philisthæi, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt, & consurgentes viri Israel & Iuda vociferati sunt, & persecuti sũt Philisthæos, &c.* Grande sine dubio sacramentum hæc historia continet. Credo (inquit Bernardus) non incongruè, in superbo illo homine, superbiæ vitium designari. Erat ille maximus Philisthinorum; & est superbia maximum delictorum. Vitia quidē secundum se infirmissima sunt & timidissima; *Semper enim sæua præsumit perturbata conscientia:* Superbię tamen robore & audacia, se erigunt & stabiliunt, & ad bellum sumunt audaciam. Quid igitur agendum? Prima cura habenda est de deijciendo Golia, de superanda & deijcienda superbia: vt omnia vitia in fugam se conuertant. Hoc Ecclesia eodem spiritu, quo Dauid acta contendit. Ex rapido illo torrente diuinæ iustitiæ, quo Deus iram suam contra hominem peccantem, tanquam aquam grandi impetu decurrentem effudit, singulariter quinque lapides (duros quidem illos omnes) elegit, & in pastorali pera diuinę scripturæ, in qua, quæ reposita sunt, debet manus pastoris Ecclesiæ extrahere, condidit, seruandaque constituit. Ex illis omnibus, ad quæ Deus hominem damnauit, si attentè rem consideres, quinque solummodo videbis lapides electos, & in scriptura repositos. *Quia audisti* (inquit Deus) *vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* Ecce primum lapidem. Terra ita erat, Deo agēte, disposita, vt omnia necessaria homini sponte, & sine alicuius laboris opere, produceret; *Sed in opere tuo,* idest, propter opus tuum, aut propter peccatum, quod commisisti, vt Hieronymus *a*, Chrysostomus *b* & cæteri patres exponũt, nihil tibi sine labore & defatigatione tua producet: *Spinas & tribulos germinabit tibi.* Hic secundus lapis. Expende pronomen *tibi,* id est, ad tui dolorem & punctionem. Si peccatum non fuisset, produxisset quidē terra spinas & tribulos propter animalium cibum, quorum quædam spinis & tribulis sustentantur, vt annotant Rabbanus *a*, Ionas Aurelianensis Episcopus *b*, & S. Augustinus *c*: nullatenus tamen hominem læderent, aut vulnerarent. Hoc per peccatũ effectum fuit. *Comedes herbas terræ:* in Hebręo: *herbas agri.* En tertium. Obtulit Deus homini & animantibus, ligna, fructus & herbas, hac proportione seruata, quod fructus ad hominum cibos, herbæ in bestiarum essent pastum. Vnde quamuis, quādo de hominibus & bestijs locutus fuit, Deus dixit: *Ecce dedi vobis omnem herbam & vniuersa ligna, vt sint vobis in escam, & cunctis animātibus terræ:* quando tamen ad solum hominem locutus fuit, dixit: *ex omni ligno paradisi comede:* & mulier ad serpentem: *De fructu,* inquit, *lignorum paradisi vescimur.* Per peccatum, hoc factum est, quod communis sit homini cum bestijs cibus. Comedes herbas terræ, aut verò fœnum agri, sic etenim interpres Chrysostomi transtulit, de quibus videndus est noster Istella. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.* Hic lapis quartus. Panis nomine, quicquid ad victum & vitam agendam, necessarium est intelligit, voluitque dicere: sine sudore & anxietate, non vitam ages, nec quæ ad eam sunt necessaria, obtinebis. Nec Rex, nec princeps nec diues, sine sudore & curis, quæ tenent, acquisierunt, & conseruant, &c. *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Ecce quintum lapidem, quem tanquam duriorem & terribiliorem ad vltimum reseruauit locum: omnium enim terribiliũ terribilius est mors; hoc namque extremum ac summum malum, ex ijs, quæ sensu in hac vita percipiuntur. Ex puluere sane creatus fuit homo, sed diuinæ gratiæ temperamento, ita fuit conditus, vt immortalis esset: quod contra Manichæos, Pelagianos, aliosque hæreticos, tanquam dogma fidei Augustinus *a* conatur sæpe ostendere, & definitum fuit in Concilio Africano *b*: at per peccatum,

Marginalia: 1. Reg. 17. 51. 52. — Sap. 17. 10 — Genes. 3. — a Li. de qq. Hæbraic. — b Hom. 17. & 27. in Genes. — § 70 — a In Genes. — b Lib. 1. de cultura imaginum. — c 3. Super Gen. c. 18. — Gen. 1. 29. — In cap. 3. Genes. — a 13. de Ciu. cap. 15. — b cap. 76.

damnatus fuit homo ad mortem, idque factum est, quod Apostolus dixit: *Per vnum hominem peccatum intreiuit in mundum, & per peccatum mors.* Ex his quinque duris asperisque lapidibus, istum tanquam duriorem Ecclesia ex pera pastorali scripturæ sacræ extrahit, & quasi forti manu iacit, caput gigantis impetens, & fronti infigere contendens, dicens: *Memento, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Caput, actionem, & potentiam superbiæ, in capite tuo Ecclesia considerat: ideoque volens caput superbiæ ferire, caput tuum impetit, & manum ad illud conuertit, vt contra illud lapidem iaciat: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Quidnam durius? Quid magis anxietate plenum? Cùm Samuel hunc lapidem iecit contra Regem fortissimum Saul, qui eminebat omnibus ab humero & sursum: *Statim Saul cecidit porrectus in terram, extimuerat enim verba Samuelis.* Hoc lapide caput tuum petit, nec attingere solummodo est contenta; sed firmiter infigere fronti conatur, & vt fixum retineas, procurat grauissimis verbis; *Memento, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Memento*, memoria retine, hoc perpetuò in mente fixum tene. Et vt fronti hoc firmiter maneat infixum, cinere apposito tanquam clauo configit, quem fronti imprimit, impressumque relinquit. Si lapis iste fronti infigatur; quomodo poterit Golias, quantumcũque grãdis & potens ac violentus stare? Quæ superbia consistere? Quis fastus aut arrogantia perstare, si consideres, quia puluis es, & quia in puluerem reuerteris? De quibus in sequentibus.

AdRom.5. 12.

1.Reg.28. 20.

§. 22. *Ieiunio & cinere muniendos, docuit singulariter Sancti Iob historia.*

§ 71

QVÆ diximus, fient perspicua si ad excellentem quendam athletam oculos conuertamus; quem singulariter ad nos instituendos Dominus constituit, Sanctum Iob; qui quamuis in Ausitide regione extiterit (inquit Chrysostomus) virtutis tamen suæ magnitudine, vniuersum terrarum orbem collustrauit; quẽ ita omni laude superiorem Augustinus iudicat, vt nullum sibi videatur inuenire nomen, quo illius inuictam fortitudinem & prœliãdi dexteritatem pro dignitate declaret: in cuius victoria visus est Deus honorem suum constituisse, vt beatus Hieronymus annotauit. Quidnam ille fecit? Cùm intellexit boues & armenta à Sabæis rapta, camelos à Chaldæis exportatos, & ouium greges igne cœlo descendente combustos, filios domus ruina oppressos & extinctos: *Tunc surrexit Iob, & corruens in terram adorauit.* Verbum *surrexit*, multa indicat: primò vt Philippus Diaconus annotat, animi constantiam & inuictum robur. Non fuit consternatus, nec obrutus tam grandi calamitatum pelago; sed *surrexit*, infracto stetit animo, nec fuit de eorum numero, de quibus Dauid: *In miseriis non subsistent.* Secundò, significat animum constanter & animosè ad bellum se præparantem. In scriptura enim sæpe *Surgere* significat, se robore erigere, & paratum exhibere ad infringendas inimici vires. Ita Dauid: *Exurgat Deus & dissipentur inimici eius.* Et *exurge Domine iudica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum.* Et de ijs, qui præliaturi erant, dictũ est: *Surgant pueri, & ludant corã nobis.* Dum ergo prouocatũ se vidit Iob ad pugnam, *surrexit*, se accinxit & exposuit ad resistendum & opponendum se inimicis. Vidit se prouocatum, surrexit, & duellum acceptauit; non refugit congressum, non terga inimico dedit: *Et corruens in terram adorauit.* Multa itidem hoc verbum significat; singulariter tamẽ credo indicari voluisse, quid primò hic fortis athleta fecit, qui coram Deo prostratus, illius supremã maiestatem adorans, numen, ac fauorẽ illius implorauit. Habuit se, vt B. Chrysost. considerare videtur, sicuti nobilis eques, qui cum ab inimico sui regis se videt prouocari ad bellum, primò ad pedes regis se submittit, eius licentiam postulans, & gratiam interpellans, vt possit ad certamen descendere. Diabolus, qui hucusque quasi è longinquo bellum fuerat aggressus, & sagittas suas

Epist. 3. ad Olymp. to. 5. ad fin.

Serm. 225. de temp.

Epis. 34 ad Iulianũ.

Iob 1. 20.

Catena graca. Iob.

Psa. 139. 17.

Psal. 67. 2.

Psa. 73. 22.

2. Reg. 2. 14.

Epist. ad Olymp.

suas nōdum ad ipsummet Iob perduxerat, propinquior factus, illlum grauissimè percussit. *Percussit namq; Iob vlcere pessimo à plãta pedis vsque ad verticem eius* : putredine fuit coopertus, & vermibus vndique scatens. Iam circa se ipsum, & contra seipsum (inquit Origenes) omnia inferni agmina vidit exposita, & se prouocatum, non ad singulare certamen vnius cum vno; sed vnius cum innumeris dæmonum legionibus. Quid faciet miles strenuus, qui pugnandi arte & militari disciplina est diuinitùs instructus ? *Testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.* Diligenter attende & vide illum duo egisse. Egressus à ciuitate sedit in sterquilinio, aut (vt Origenes perpetuò legit) super aceruum stercoris; & ibi testa saniem radebat. Ad quidnam discessus iste in sterquilinium ? Ad quid in eo sedere voluit ? Annotant Chrysostomus *a*, D. Thomas *b*, Lyranus *b*, imò & Septuaginta in sua translatione, quam Græci patres sequuntur, diabolũ omnia bona beati Iob ita consumpsisse; vt non relictum ei fuerit, vbi caput suum reclinaret. Præterea tam grandis fœtor, horrenda putredo, & vermium scaturigines prodibant ex eo; vt sicut Polychronius annotat, ciues & cognati eius, nec aspectum illius ferre possent : lepra enim horrorem cunctis inspicientibus incutiebat. Idcirco ciuitate egressus, sterquilinium adijt, in quo se deijceret. Tam horrendus est leprosi aspectus & nocuus, vt ideo Deus in lege leprosos iusserit extra ciuitatem agere debere; adeò vt Ozias rex lepra percussus, coactus fuerit regno cedere, & vrbe excedere. Iob autem, non quouis lepræ genere, sed fœdissimo & horribiliori affectus fuit, quale D. Gregorius scribit. Quid, inquit, in humana carne abiectius carne leprosi, quæ tumescentibus vulneribus scinditur, & exhalantibus fœtoribus impletur? Hanc rationem expendit Origenes. His (inquit) qui in ciuitate erant, molestiam ingerere non est passus. Sedebat super aceruum stercoris extra ciuitatem, me solum (inquiens) circundent mala; mihi soli molesta sint vulnera mea. Dic igitur, ô B. Iob (inquit Origenes) dic ô sancte Dei prœliator, dic ô admirabilis vir Domini constantissime, qui terribilibus ac fortibus maligni plagis in nullo succubuisti; qui amara supplicia atque fortes dolores absque murmuratione supportasti : cur extra ciuitatem egressus, & super aceruum stercoris, atque muranam sedens, spectaculum temet ipsum cunctis transeuntibus præbuisti ? Omnes enim, qui ingrediuntur, & egrediuntur, omnes qui transeunt vias, & diriguntur in itineribus suis; omnes, qui in te contemplantur isthic super aceruũ stercoris, atque muranam sedentem, absentibus enarrant, atque ijs qui longè sunt annũtiant: ita vt penetret hic rumor tuus in longinquũ, de regione in regionem. Nam qui te viderint, non videntibus enarrabũt; qui verò audierint, ijs qui longè sunt positi, istam recognitionem tuam insinuabunt. Hæc & alia Origenes. Ad sterquilinium itaque se recepit: ibi autem positus, *testa saniem radebat.* In Hebræo vox *Hheres*, quæ opus terreum, vt tegulam aut laterem significat. Ad quidnam rem tam asperam elegit ad vlcera & saniosam carnem mundandam? Vide, ait doctus autor, cum summo cruciatu extremam quoque inopiam, nam *vulnus, & liuor, & plaga tumens non est circumligata, nec curata medicamine; nec fota oleo.* Qui vlceribus affliguntur, solent mollioribus panniculis abstergere humorem fluentem, aut saltem blanda manuum applicatione, cùm omnia deficiunt, emundare. Quis vnquam ad vulnus, asperam tegulam applicauit ? Multi sancti Patres dicunt, illum voluisse ad dolores & plagas, quas diabolus intulit, addere, & acriores dolores in carne sua excitare. Ita D. Gregorius *a* annotauit, & dixerat Apollinaris *b*, excellentissimeque Origenes *c*. Non accepit, inquit, molle aliquid, vt abstergeret molliter, leuiter, leniter, artificiosè moderando atque releuando : sed accepit testam duram, asperam, vt raderet cum dolore saniem suam, & non extergeret blandè aut modestè mitigans atq; releuans vehementem illum, atque inenarrabilem dolorem. Dic, ô beate, atque Deo dilecte, ob quam rem hoc facis ? Cur hunc dolorem exasperas?

Iob 2.7.
Lib. 2. *in Iob.*
a *In catena græca.*
b *In Iob.* 2.
In catena græca.
Hom. 39. *in Euang.*
Lib. 2. *in Iob.*
§. 72.
Pinedh in Iob. 2.
Isai. 1, 6.
a 3. *Moral. cap.* 3.
b *In catena græca.*
c *Lib.* 2. *in Iob.*

ras? Cur augmentas? Cur exaggeras, testa radendo lamentabile hoc vulnus, atque sæuissimam hanc plagam? cùm potius debueras obseruare, leuare, fouere, vngere, defricare; vt per hæc vniuersa mitiorem atque blandiorem redderes hunc sæuissimum dolorem, plagamque terribilem? Sed respondens iustus, dicit: Ego vici, non succumbo his doloribus, neq; istis pœnis deficio, neq; debilitor, neq; delassor; non enim sunt dolores isti fortiores animæ meæ firmitate: non hæc tormenta duriora cordis mei duritia. Exaggero atque commoueo ipsos dolores, &c. Quidnam igitur sanctus ille vir, ad hæc duo agenda se conuertens, intendit? Respondet ipsemet Origenes, sæpè repetens, quod cœpimus annotare, beatum Iob voluisse se strenuum militem; & in spiritualis militiæ disciplina plenè instructum exhibere. Agnouit (inquit Origenes) se spectaculum factum Deo, angelis & hominibus: vidit omnia inferni agmina iam sibi opposita, & ad congressum applicata, ideoque necessarium sibi, se illis omnibus, inuocato iam antea Dei fauore, exponere. Intellexit Sapiens ac doctus athleta, diaboli acies in duas partes distributas, vt vndique impetant: vnam impugnantem ex parte corporis, per inordinatos motus concupiscentiæ & carnis, qui potenter militant aduersus animam; alteram ex parte animæ excitantem motus superbiæ, quæ omnium peccatorum est radix, fons & origo. Singulariter propterea contra duas istas acies se voluit communire. Ne per carnem suam diabolus posset præualere, aut motus excitare, quibus impeteretur animus; contra carnem suam suas ipsas manus conuertit, & quam diabolus afflixerat, ipse grauius affligendam assumpsit; & ad dolores, quos ille intulerat, alios adijcit grauiores, vt carnem vndique compressam teneat: ideo non solùm eam non fouet; sed acrius nunc vulnerat & affligit, testa dura & aspera scalpens vulnera. Quos motus ex tali carne posset iam diabolus excitare? Quomodo talis caro contra spiritum posset iam insurgere? Quemnam carnalem motum eructare? Ecce grande munimentum militis spiritualis, castigatio carnis & eius afflictio: per quam infirma illa redditur: Hæc namque (inquit Ambrosius) non infirma, sed *fortis est infirmitas.* Qua loquendi phrasi, sæpè ipse elegantissimè vti solet; vt cùm spiritualem ebrietatem, quam Spiritus sanctus operatur, vocat *sobriam ebrietatem.* Læti (inquit) bibamus sobriam ebrietatem spiritus. Talis enim ebrietas non mentem capit, non ebrios facit; sed intellectum acuit, & sobrios reddit. Qua etiam dicendi phrasi vsus Augustinus *doctam ignorantiam* dixit. Ita fortis est infirmitas hæc carnis, inquit Ambrosius, quia non infirmum, sed fortem reddit spiritum, dicente Apostolo: *Cùm infirmor, tunc fortior sum & potens.* Per hanc infirmitatem Iob se fortem voluit reddere: sicut postea idem Apostolus, qui dicebat; *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c.* Ne autem per superbiam posset superari, ad sterquilinium, cinerem & puluerem confugit; & sedit super aceruum stercoris, aut in medio cineris vel pulueris; vt omnes superbiæ motus extinguere posset. Sedit in medio cineris, vt omni ex parte cinere se circumdatum exhiberet, & ad nihil posset conuertere manus, imò nec oculos, quod non videret esse cinerem, aut puluerem. Tali enim cogitatione se muniuit, vt se omni ex parte cinerem cogitaret & puluerem. Ortum aut originem suam attendens, non quod à regibus fuit progenitus: sed quod de puluere esset formatus considerabat. Ad finem oculos conuertens, non quod grandia posset consequi, aspexit; sed quod in cinerem esset conuertendus, obseruabat. Quicquid in mundo est, ad quod posset manus extendere; non nisi vilem puluerem agnoscebat. His armis munitus tam strenuè athleta ille fortissimus dimicauit, vt planè diabolus ipse, etsi inuitus se victum fuerit confessus, omnesque suas machinas deiectas, & acies profligatas. Ecclesia ergo sancta videns filios suos vndique inimicis circundatos, & prouocatos ad bellum; volens eos huius grandis fortisque ducis exemplo, militari disciplina instruere; duplici ex parte eos muniendos decla-

Marginal notes: *Lib. 2. & 3. in Iob.* — § 73 — *Serm. 25.* — *In hymno.* — *Epist. 121. ad Probā. cap. 15.* — 2. Cor. 11. 10. — 1. Cor. 9. 7.

declarat, corporis ſcilicet & animæ. Ex parte quidem corporis, per ieiuniū, & pœnitentiæ, ac mortificationis opera; quibus carnem comprimat, & compreſſam ac ſubiectam teneat: ex parte autem animæ, per cineris impoſitionem, quo frontem & ſupremam capitis partem aſpergit; vt omnes ſenſus ſedeant in medio cineris, & nihil niſi cinerem ſentiant. Eſt prima pars capitis ſupra frontem, quaſi omnium ſenſuum ſedes, in qua philoſophi dicunt reſidere ſenſum, quem vocant communem, à quo ſinguli ſenſus facultatem habent ſentiendi; ideoque ab ipſo ad alios nerui quidam oriuntur, ad viſum ſcilicet, auditū, guſtum, odoratum, & tactum. Ideoque communis ille, quaſi omnium particularium ſenſuum eſt ſedes. Ibi ergo cinis ponitur, vt omnes ſenſus in medio cineris reſideant; & nihil niſi cinere aſperſum ſentiant. Grandis philoſophia! Quando aliquis color ponitur ſupra oculos, nihil aſpiciunt, niſi ſub illo colore: & quando aliquis peculiaris ſapor ſupponitur linguæ, omnes cibos talem ſaporem referentes, percipit guſtus, &c. In ſede & radice omnium ſenſuum, ponitur cinis & puluis, vt ad nihil ſenſus noſtri ferantur, quod non ſentiant cinere affectum. Ita videant oculi pulchritudinem & venuſtatem, vt cinere aſperſam contemplentur: non audiant aures quid, ad famam & mundi gloriam, niſi cineris & pulueris aſperſione affectum; tactus & manus non ad aurum & diuitias, & cætera extendantur, niſi puluere & cinere conſperſa: omnia enim ſunt puluis & cinis, &c. Quomodo autem ieiunium, cæteraque pœnitentiæ opera agenda ſint; quomodo non noſtra, ſed Dei gloria intendenda: in lectione euangelica docet Chriſtus Dominus, de quibus in ſequenti tractatu.

§. 23. *Inſtituta eſt Quadrageſima, vt diſcamus benefacere; quod niſi diſcamus, neſcimus, &c.*

PRouocatus Deus innumeris & execrandis ſceleribus populi ſui, miſit illum excellentem Prophetam Iſaiam, quem D. Gregorius Nazianzenus vocat gloriæ Dei ſpectatorem; qui nomine ſuo illa oculis eorum exponeret, argueret, reprehenderet, & extrema in eorum ſupplicium mala imminentia prænuntiaret; ſignanter quod de terra illa eſſent expellendi & conſumendi. Vocauit proinde S. Propheta in ipſo ſuæ concionis exordio cœlum & terram. *Audite cœli, & auribus percipe terra.* Et meritò (inquit Chryſoſtomus) vt iuſtiſſimam damnationis ſententiam, quam proferre parabat, oſtenderet. Moyſes namque volens eos introducere in terram illam repromiſſam, apertè eis prædixit, pellendos eos ex illa, ſi non ſeruaſſent legem, quam à Deo receperant. In cuius confirmationem vocauit cęlum & terram, tanquam teſtes, dicens: *Audite cœli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Nunc quia legem Dei fuerant tranſgreſſi, volens contra eos ſententiam expulſionis ab illa proferre, eoſdem cœlos & terram aduocat teſtes. Primò igitur inducit Propheta Deum euidenter oſtendentem ſcelera grandia populi ſui, propter quæ ſententiam profert, horrendis comminationibus plenam. *Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, filijs ſceleratis: dereliquerunt Dominum, &c. Derelinquetur filia Sion ſicut vmbraculum in vinea, &c.* Cùm tamen iam nihil niſi comminata mala expectari poſſe viderētur; Deus, qui cùm *iraſcitur, miſericordiæ recordatur*, vt dixit Habacuc: ſe totū conuertit ad oſtendendū populo, quomodo poſſet omnia mala cōminata effugere, imò & grādibus bonis cumulari. Inter alia, quæ ad hoc inſtitutū proponit, ſunt illa verba, grandi expenſione digna: *Quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere.* Ecce, quæ à vobis requiro, duo, quibus tota iuſtitia cōpletur; cuius duplex eſt pars, *declinare à malo, & facere bonum.* Si hæc duo

[Margin: § 74 — *Libro de Theolog.* — *Iſai.* 1. 2. — *Hom.* 3. *de Pœnitent.* — *Deut.* 32. — *Habac.* 3. 2. — *Iſa.* 1. 17.]

duo plenè perfeceritis, peccata vestra penitus remittentur: *Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabũtur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, quasi lana alba erunt.* Peccata in scriptura, sanguines vocantur; ideo anima peccatrix assimilatur duabus rebus, quæ magis sanguineum colorem inamissibiliter tenẽt, coccino & vermiculo. *Coccinũ*, in Hebręo est *Tholaghath*, quæ vox vermiculum quendam significat, ortum ex grano cuiusdam fruticis, quem Græci & Latini *Coccum* vocant, quo tinguntur vestes, quas vocamus *scarlata*. Nomine autem *vermiculi*, fortè intelligit eos vermiculos rubros, quos communiter ex India asportari videmus, quos *cochinilla* vocamus, quibus tinguntur vestes rubro colore inamissibili & perfectissimo, quem vocamus *carmesi*. Quantumcunq; sanguineo rubroque colore anima sit affecta per peccata, vt similis sit coccino & vermiculo, *a la escarlata y carmesi*, si verè & perfectè duas illas iustitiæ partes perfecerit, rubedinem omnem amittet, & alba, munda, splendens, sicut nix & lana munda efficietur. Sicut summum ruborem per coccinũ & vermiculum expressit; ita summam albedinem & splendorem solet scriptura per niuem & lanam mundam declarare. Nec solùm hoc consequemini; sed *si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.* Non solùm ab ea non expellemini, sed potius in ea grãdi bonorum copia fruemini. Ita illis dictum fuit. Isaias tamen, qui singulariter Euangelistæ nomen promeruit, quod euangelicæ gratiæ fuerit prænuntiator apertior: vt S. Augustinus *a* ex Hieronymo *b* & Ambrosio dicere consueuit, non tam illos, qui sub lege, quàm nos qui sub Euangelio sumus cõstituti, alloqui voluit, ad quos illa verba destinauit. Grandibus peccatis Deum prouocatum habemus, qui iram suam contra nos; tanquam contra inimicos effundere parat: duo autem à nobis peculiariter exposcit, per quæ nobis remittantur peccata, & cęlestibus bonis compleat. *Quiescite*, inquit, *agere peruersè, discite benefacere.* Primum, *Quiescite:* Septuaginta, *Cessate à nequitijs vestris.* Hoc in primis supponẽdum. Cesset nequitia, cõsummetur pręuaricatio; & finem accipiat peccatum. Videtur loqui Deus allusione facta ad id, quod dixerat ad Cain, quam egregiè expẽdunt Chrysostomus *a*, & Ambrosius *b*. Viderat illum iam contra fratrẽ inuidiæ & odij malitia inquinatum, *Peccasti?* inquit, *c Quiesce.* Adam primò admonuit (inquit Ambros.) ne peccaret, sed ad eius filium, quem subditũ peccato videt, hoc primò intimat: Peccasti? Quiesce. Quasi dicat (inquit Chrysostomus) non pœnam delicti repeto, sed ostendo delictum & consilium offero: quod si accipere volueris, & peccatum emũdabis, & te ipsum grauioribus malis nõ inuolues. Peccasti, & grauiter peccasti, sed nõ punio propter delictum, misericors enim sum, & nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Igitur quia peccasti, hoc primum statuo; *Quiesce*, trãquillitatem facito tuarum cogitationum, & libera mentem à procellis fluctuum inundantium, &c. Qui à peccato secundùm legem erat emundandus, in sacrificium tenebatur offerre vitulũ, aut hircũ, vel capram, aut ouem, hoc modo; quod quando animal mactandum erat, primò accedebat peccator; & *ponebat manus super caput illius.* Grandia mysteria hæc cæremonia continebat, peculiariter tamen indicabat, quid ad remissionem peccati primò supponendum sit. Manuum enim nomine, quia instrumẽta sunt, quibus operamur, opera ipsa præsignantur. Et manus peccatoris, typum tenent peccatorum suorum, quas propterea idem Isaias, plenas sanguine dixit: hæ imponebantur super animal mactandum, quasi simul & ipsa mactanda, & extinguẽda, & tradenda morti. Moriantur peccata, finem accipiãt. Hoc supponendum est, si iram Dei effugere vis; Quiesce à peccato, cesset nequitia. Finiatur familiaritas lasciua, finem imponito vsurarijs contractibus, extinguatur appetitus vindictæ, &c. Hoc est, quod sæpè Paulus exposcit, vt *moriamur peccato, & vltra non seruiamus peccato.* Non tamen hoc sufficit, sed necessarium est bona opera facere, quibus pro peccatis satisfaciamus, & seruiamus Deo, quem offenderamus peccando: vt *sicut*

Ibid. nu. 18

תלעת.

a *Confess. c.* 5. & 18. *de ciuit. c.* 29
b *Epist.* 103 *ad Paulinum.* & 117. *ad Paulam, & Eustoc.*
§ 75.

a *Hom.* 18. *in Genes.*
b *Lib.* 2. *de Cain & Abel. c.* 7.
c *Gen.* 4. 7

Leuitic. 4.

Rom. 6. 2. 6.

vt sicut exhibuimus membra seruire iniquitati ad iniquitatem; ita exhibeamus ea seruire iustitiæ ad sanctificatione. Inter effectus peccati, hic singularis est, quem sancti Patres communiter tradunt, vt D. Thomas explicat; quod peccator circa bonum incurrit ignorantiam & tenebras in intellectu ad bonum cognoscendum: & debilitatem ac infirmitatem in voluntate ad illud exequẽdum. Circa malum autem, fuit intellectus exacutus & limatus, vt illud machinetur; & voluntas fortis ac potens reddita, vt ad illud tendat. Vnde homo ad mala agenda, nullo indiget magistro aut doctore, non opus habet frequẽtare Academias aut scholas, *Sensus & cogitatio humani cordis*, inquit Deus, *in malum prona sunt ab adolescentia sua.* In Hebræo nomen *Iecer*, quod significat, figmentum aut opus à figulo, vel alio artifice compositum & fabricatum, à verbo *iacar*, quod est fabricare aut formare. Oleaster lagit; *Figmentum cordis humani, malum à pueritia:* hoc est, ab ipsamet pueritia, in qua sensus vigere incipiunt: ante alicuius præceptoris aut doctoris institutionem, habet homo mala confingere, cõponere, fabricari & machinari: in semetipso habet homo totius iniquitatis percipiendæ encyclopediam; ideo vnusquisque ab adolescentia & à pueritia, nullo docente aut demonstrante, nouit operari & perficere malum. Non eguit præceptore Cain, vt iniquam proditionem contra fratrem suum machinaretur, nec fuit necessarius magister, vt tempore Noë peccata omnibus modis completa homines committerent, & innumeris fraudibus & horrendis iniquitatibus essent implicati. *Vidit Deus, quod multa malitia hominum esset in terra; & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore.* Multa erat & sine termino malitia, quam vnusquisque operabatur à cordis sui cogitationibus & machinis instructus, non ab alio præceptore edoctus. Nullus præceptor fuit, qui doceret Absalom contra patrem suum proditiones stupendas & admirandas exstruere; totius populi corda fictis & blandis verbis ad se allicere, & cõtra patrem suum excitare. Non scholas frequẽtauit puer ille, quem D. Gregorius refert, qui quinquennis, ita contra Deum blasphemias proferebat, vt inter patris brachia à dæmonibus fuerit occisus: & experientia ipsa ostendit infantulos nullo docente, mendacia, fraudes, & deceptiones tales cogitare, quæ nos in admirationem rapiunt: vnde acutè B. Chrysostomus, inter alias hominis definitiones, hanc assignauit, *improbitas, quæ per se docetur: id quod arte instructum est ad malum:* quod rectè Hispanè dices: *Es el hombre malicia, que por si es maestra, y cosa que de suyo tiene artificio y traça para lo malo.* Quoniam autem ad bonum habet homo tenebris ignorantiæ obscuratum intellectum, & grandi debilitatione infirmatam voluntatem; non potest illud plenè per volũtatem perficere, nec per intellectum cognoscere; nisi habeat præceptorem docentem intellectum, & auxiliatorem fauentem voluntati. Quomodo in profunda nocte per desertũ inuium, prę-cipitijs plenum incedet sine ductore & auxiliatore ille, qui oculos habet lippitudine offuscatos, & tibias noxio humore turgentes, qui nõ potest in firmo securè pedes collocare? Nec naturæ tantùm sufficit bonum (inquit Hieronymus) ad iustitiam, nisi quis erudiatur congruis disciplinis. Ideo & in sequentibus idem Isaias commemorat, dicens: *Omnis qui non didicerit iustitiam super terram, veritatem non faciet.* Discenda est ergo iustitia, & magistrorum sapientiæ terenda sunt limina. Ita Hieronymus, qui locum citatum inducit iuxta translationem Septuaginta. In huius cõfirmationem ipsemet longo eloquentique discursu demonstrat neminem posse scientiam aliquam tenere, quam non prius diligenti cura didicerit: id quod ex Philosophis comprobat, signanter Pythagora, Platone, Apollonio, qui varias prouincias lustrarunt, nouos populos adierunt, maria traiecerunt, vt præceptores inuenirent, à quibus naturales scientias addiscerẽt. Certè nullus latinè loqui sciet, qui nõ prius grammaticam didicerit. Taceo (inquit Hieron.) de Grammaticis, Rhetoribus, Philosophis, Geometris, Dialecticis, Musicis, Astronomis, Astrologis,

Marginal notes: 1. 2. quæst. 85. art. 3. — Ad mala nõ indiget præceptore — Gen. 8. 21. — יצר. Brixia. to. 1. fol. 299. — Genes. 6. 5. — § 76 — 2. Reg. 15. — 4. Dialog. cap. 18. — Hom. in illud Ps. 48. vanè conturbatur. to. 1. ad fin. — ad bonũ [illegible] — In cap. 1. Isai. — Isai. 26. 9. — Epist. 103. ad Paulinum c. 6.

gis, Medicis: ad minores artes veniam, quæ non tam lingua, quàm manu administrantur. Agricolæ, cæmentarij, fabri, metallorum lignorumque cæsores, lanarij quoque & fullones, & cæteri, qui variam supellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absq; doctore esse non possunt, quod cupiunt, &c. Omnis quidem homo natura scire desiderat; sed quia intellectus tenebris est plenus, difficultatem sentit, & molestiam in quauis scientia acquirenda, quam (vt B. Augustinus annotat) demonstrant plagæ & flagella, quibus pueros ad quoduis disciplinæ studium compellimus; & gentiles ostenderunt, qui Mineruam scientiarum deam, armatam depingebant: quia qui scientiam aliquam consequi vult, grandi labore, & quasi per pugnam debet eam extorquere. Necessarium ergo cùm sit, bonis operibus intendere; necessarium etiam erit addiscere bene operari. *Discite benefacere,* præceptores quærite, scholas frequentate; huic studio intendite. Ad hoc singulariter Ecclesia sancta præsens tempus instituit; vt quiuis addiscat bene facere. Ideo magistros prouidet, præceptores multos statuit, lectiones selectas euangelicas variasque proponit; vt circa omne bonum fideles instructi euadant. Vna die docet, quo modo viua fides tenenda, cum Centurione; alia quomodo charitas cum inimicis exercenda, imitantes Patrem cœlestem; alia quomodo cum dæmone pugnandum in Christi tentationibus: alia quomodo vita componenda, qui ad iudicium terribile sumus cõuocati, &c. Nunc quomodo pœnitentiæ initium dandum, per grande ieiunium, Deoque gratum, & per humilem cineris susceptionem.

21. de ciuitat. c. 4.

§. 24. *Sicut Salomon constituit latomos, lapidibus dolandis ad templum: ita Ecclesia in Quadragesima prædicatores, quibus tanquam cœlũ nubibus operitur.*

77 Lib. de fabrica tẽpli.

SAlomonis sapientiam & industriam commẽdandam censet venerabilis Beda, qui volens templum magnificum extruere, *latomos* non minus quàm *octoginta mille designauit*, qui lapides ex lapicidina exscinderent, ibique polirent, & aptarent malleorum, securium, & ferramentorum tunsionibus: vt cùm in templi fabrica reponendi essent, nihil agendum relinqueretur; de qua propterea dictum est, quod *cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est, & malleus & securis, & ferramentum non sunt audita in domo, cùm ædificaretur.* Qua in re diuinæ prouidentiæ dispositionem circa nostram salutem præsignandam contemplatur Beda; ex lapicidina namque Adæ voluit Deus templum gloriæ suæ ædificare, de quo Dauid dixit: quod *in templo eius omnes dicent gloriam.* Lapides isti ex tali lapicidina procedentes, impoliti sunt & inæquales, multis imperfectionibus redundantes: oportet propterea primum hic eos exscindere, polire, & dolare securi diuinæ doctrinæ, malleo diuini verbi, de quo Deus ipse dixit: *Nonne verba mea sicut malleus conterens petras?* Ad hoc elegit prædicatores & doctores. Hoc eorum opus, lapides dolare. *Corripientes*, inquit Paulus, *omnem hominem vt perfectum exhibeamus omnem hominem in Christo Iesu.* Ecce quid intendunt! perfectum exhibere omnem hominem, omni ex parte dolatum reddere. Ad hoc elegit Salomon octoginta millia latomorum, ad hoc Deus per Ecclesiam hoc tempore innumeros designat spirituales latomos; qui huic operi intendant, & vna die ex hac, altera ex illa, lapidem dolent & aptent. Hodie gulam præscindunt, crastina die crudelitatem erga proximos & seruos: alia die vltionis appetitũ circa inimicos, sequenti, hæsitationem & timorem in laboribus, &c. Grande sine dubio beneficium, ingẽti gratiarum actione dignum; propter quod visus fuit Dauid nos ad reddendas Deo gratias vehement exultatione prouocare. *Præcinite Domino in confessione.* Augustinus legit: *Incipite Domino in confessione.* Confessionis nomen, sæpè gratiarum actionem significat. Incipite magnas Deo gratias reddere, non tantùm ore decantatas, sed & instrumento musico adornatas: *Psallite Deo nostro in cythara.* Et quare? *Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam.*

3. Reg. 5. 15. & 2. Paral. 1. 18.

3. Reg. 6. 7.

Psal. 28. 9.

Ierem. 23. 29.

Ad Colos. 1. 28.

Ps. 146. 7. In Ps. 146.

Per

17. Moral. c. 12. & lib. 27. c. 6. Per nubes, inquit B. Gregorius, certum est, sanctos Apostolos, & diuini verbi præcones designari, qui per mundi partes circumquaque transmissi, & verbis nouerant pluere, & miraculis coruscare: quos Isaias Propheta longè antea intuens dixit: *Qui sunt isti, qui vt nubes volant.* *Isai. 60. 8.* Egregiè Augustinus: *In illud Psal. 96. apparuerunt fulgura eius.* Vnde, inquit, fulgura? De nubibus. Qui sunt nubes Dei? Prædicatores veritatis. Vides nubem in cœlo nebulosam, obscuram, & habet intus nescio quid latens: si coruscet de nube, emicat splendor; ex ipso, quod contemnebas, inde exiliuit quod expauescas. Misit Dominus noster Iesus Christus Apostolos suos, prędicatores suos sanctos, velut nubes: videbantur homines & contēnebantur, quomodo videntur nubes & contemnūtur, antequam de illis exiliat, quod mireris. Erant enim illi primum homines carnem portantes, infirmi; deinde idiotæ, indocti, ignobiles: sed erat in illis, quod fulguraret, erat in illis, quod coruscaret. Accedebat Petrus homo piscator, & orabat, & surgebat mortuus, &c. Homines erant Apostoli, tenues tanquam nubes; sed qui fulgura mittebant, & tonitruis resonabant, quibus omnes terrebant. Quanto terrore perculsi sunt, qui viderunt Petrum fulgurantem contra Ananiam & Sapphiram? &c.

¶ 78 Prædicatores ergo nubes sunt, in illis Deus aquas doctrinæ cœlestis recondit, ad irrigandam terram; ideo, inquit Gregorius, *Lib. 17. cita.* dictum fuit: *Tenebrosa aqua in nubibus*, *Ps. 17. 12.* id est, occulta scientia in Prophetis, quæ clarior & manifestior in Euangelicis prædicatoribus erat reponenda, qua totum orbem illuminarēt. Pluuiarum autem nomine, certum est doctrinam diuinam & Dei verbum exprimi, dicente Deo; *Isai. 55. 10.* *Quomodo descendit imber & nix de cœlo, & inebriat terram, & germinare eam facit, &c. ita erit verbum meum.* Quando Deus peccatores punire vult, & se ostendere iratum, huiusmodi nubes reuocat, & tollit, & continet ne pluant: quomodo Gregorius illud obseruat: *Lib. 17. cit.* *Qui ligat aquas in nubibus, vt non erumpant pariter deorsum.* *Iob. 26. 8.* Et iterum: *Qui aufert stillas pluuiæ.* *Iob 36. 27.* Et tanquam terribilem comminationem inducere volens contra Iudæam: *Mandabo*, inquit, *nubibus meis, vt non pluant super eam.* *Isai. 5. 6.* E contra verò vnum ex maioribus beneficijs, quo eos, quos saluare intendit, cumulat, est huiusmodi nubes mittere, quæ pluuiam efficiant. Quantum fuit beneficium Niniuitis exhibitum, cùm Ionam tanquam nubem misit, qui diuinas comminationes plueret? Quale præstitum Dauidi, cùm ad eum missus fuit Nathan? Quale ad Eunuchum, cùm ad eum missus fuit Philippus? Vnde Dauid nos excitat; incipite Deo confessionis laudibus personare: *Qui operit cœlum nubibus.* Cœli nomine, Ecclesiam sanctam voluit indicare. Hæc operta est nubibus; nam vbique prædicatores, vbique verbi Dei præcones, qui pluant pluuiam Euangelicæ doctrinæ, quam *pluuiam voluntariam, segregatam hæreditati suæ*, dixit Dauid *a*. Legimus primum in veteri testamento, inquit Ambrosius *b*, quod & Augustinus *c* obseruauit, Noë temporibus, cùm omne genus humanum scelerata iniquitas occupasset, quadraginta dierum numero, patefactis cataractis cœli, aquarum pluuias defluxisse. Iratus tunc Deus hominibus, volens illos omnes delere, cœlum repleuit nubibus, quæ aquas extinguentes, suffocantes, & interficientes pluerent. Voluit tunc de terra peccata delere, quibus erat offensus; ideoque peccatores de medio tulit: aqua enim illa non poterat diuidere peccata à peccatoribus, nec peccata absumere, peccatoribus relictis & seruatis. Nūc autem vult Deus aquam cœlestem effundere, quam promiserat dicens: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris; & dabo vobis spiritum nouum:* *Ezech. 36. 25.* aquam, quæ peccata extinguat, peccatores viuificet, & nouo spiritu viuentes constituat. Cœlum replet nubibus innumeris, vt pluant abundanter, non vna die, aut duobus; sed quadraginta. Vnicum Dei verbum ore Ionæ prolatum, potuit totius orbis maiorem ciuitatem ad mortem diuina sententia damnatam reparare; vt Chrysostomus annotauit: *Hom. de Iona, & hom. 1. de pœni.* imò vnica Dei vox ab ore Ezechielis, potuit ossa nimis arida viuificare, *Ezech. 37.* & sa-

a *Ps. 67. 10*
b *Serm. 34*
c *Serm. 69 de tēpore.*

& facere vt spiritum vitamque reciperent, & in robustissimos homines resurgerent: nonne sufficiet tam grandis verborum Dei copia, quæ per quadraginta dies effundenda est, mortuos viuificare, si vitam recipere volunt, & diuino fauote & gratia adiuuantur? Operi igitur nostro intendamus, incipientes dolare lapides, pluuias emittere. *Cùm ieiunatis, &c.*

§. 25. *Quadragesima constituitur, vt prædicatores describant in cordibus peccatorum ciuitatem Ierusalem, stylo Euangelicæ prædicationis, sicut Ezechiel in latere luteo.*

¶79 *Hom. 12. in Ezech.* *Ezech. 4. 1.*

MAgna obseruatione dignum censet S. Gregorius, quod Deus Prophetæ Ezechieli agendum imposuit. *Et tu*, inquit, *fili hominis, sume tibi laterem, & pones coram te; & describes in eo ciuitatem Ierusalem.* Multa continet hoc mandatum admiratione digna. Et quidem quid secundùm literam voluerit Deus mandare (inquit Gregorius) iam completum fuit in illo veteri populo; nobis autem relinquitur, quod per allegoriam & tropum voluit designare. In Hebræo habetur nomen *Lebenah*, quod laterem coctum significat, sic dictum à nomine *Laban*, quod significat albedinem; quoniam lateres cùm in fornace concoquuntur, albefiunt. Laterem itaque concoctum, & in modum lapidis durissimi obduratum, accipere iubet, quem propterea Chaldæus *lapidem* transfert. Præcipitur autem primò illud ponere coram se. In Scriptura sacra aliquis dicitur id coram se ponere, quod maxima æstimatione dignum ducit: quæ enim in precio habemus, coram nobis reposita tenemus; quæ contemnimus, à nostra abijcimus præsentia. Ita Regina Saba dixit, *Beati serui tui, qui sunt coràm te semper*; id est, quos tua præsentia iudicas dignos. Et Spōsa indicans quāti vineam suam æstimaret: *Vinea*, inquit, *mea coram me est semper*: imò & Deus ipse, vt ostenderet quanti faceret seruos suos, dixit,

לבנה. *Brixia. to. 1. f. l. 341. pag. 2.*

3. Reg. 10. 8.

Cant. 8. 12

quod eos erat constituturus coram se, illis verbis, quæ expendit S. Augustinus: *Sicut cœli noui & terra, quæ facio stare coram me, sic erit semen vestrum, &c.* Mandat Deus Prophetæ, vt laterem coram se constituat, id est, magno in pretio & æstimatione habeat, magni faciat: nec aliqua ratione contemnat. Vnde Regia iuxta Hebræum: *Dabis eum ad facies tuas.* Facies in plurali ponit, phrasi Hebræa, id est omne, quod est in facie, oculos, frontem, ora, ad eum conuertes. Quando later esset ex adamante, aut sapphiro confectus, quales lateres illi, qui sub pedibus Dei visi sunt à Moyse & senioribus; aut verò laterculus esset aureus, grandi æstimatione apud homines habitus; non mirum, quod Deus iuberet illud æstimare: verū quod laterem terreum, qui nihilo à lapide, quem in vijs conculcamus, differt, æstimet & magnificiat Deus, æstimationeque summa prosequi iubeat; admirandum est. Sed maiorem inducit admirationem, quod in eo iubeat describi ciuitatem Ierusalem. Erat ciuitas illa, omnibus alijs totius orbis pulchrior, ornatior, & magis decora: eminentes eius muri, magna arte extructi, multis altissimisque turribus intertextis; palatia, plateæ, fontes, vici, tanta pulchritudine, vt Sponsus Sponsæ venustatem exprimere volens, dixerit: *Pulchra es amica mea, suauis & decora, sicut Ierusalem.* Nihil igitur pulchrius ciuitate Ierusalem, eiusq; specie & figura. Nihil autē abiectius latere terreo. Quid Ierusalem ad terreum laterē? Et certè quamuis in lamina aurea vel argentea eam describendam imponeret, opus grande esset; quod quando Propheta fuisset Apelles ipse, difficile extitisset. Quomodo enim in tam vili, tam breui contractaq; materia, rem tam pretiosam, spatiosam, & grandē poterat Propheta describere? Et non quocumq; modo describere iussit; nam in Hebræo habetur verbum *Hakotha*, quod significat sculpere stylo ferreo, aut aliquo instrumento æreo vel forti. Regia transfert: *Et exarabis super eum ciuitatem Ierusalem.* Intelligendum est in primis (inquit Gregor.) Ezechielem Prophetam typum prædicantium & doctorum tenu-

20. de ciui. Dei. c. 21. *Isaia. 66. 22.*

Exo. 24. 10.

Cant. 6.

וחקות.

tenuisse, quē ad prædicādum peccatoribus Deus misit, cui propterea magna sacramēta ostendit, & videnda exhibuit. Prædicationis officium & munus duo habet: primò, honorificum est, & nimis gloriosum; tanta enim excellentiæ dignitate fulgent diuini verbi præcones & ministri, quibus Deus verba sua committit cęteris intimanda; vt dicantur dij. *Ego dixi,* ait Dauid, *Dij estis. Illos dixit Deos,* subintulit Christus dominus, *ad quos sermo Dei factus est.* Vnde mittens Moysen ad Pharaonem, *Constitui te,* inquit, *Deum Pharaonis.* Si magna æstimatione dignum iudicatur munus legati regij, quod non nisi viris excellentibus cōmittitur; quanti faciendum est munus legatorum Dei? Si qui regum sunt legati, inquit Chrysostomus, quales quales in se ipsis fuerint, in magno sunt constituti honore; quantò magis prædicatores supremo honore reputandi sunt digni, quos tanquam ex ipsomet cœlo legatos veniētes contemplari debemus? Habet nihilominus hoc munus, si pro dignitate agendum est, plurimum laboris & tædij. Oportet enim prædicatorem arguere, corripere, reprehendere, & increpare, non solùm communes peccatores; sed principes, magnates & ipsos reges, qui grauiter ferunt reprehensiones, & se totis viribus contra arguentes conuertunt: vnde omnes ferè prædicatores, qui hoc nomine fuerunt digni, grandibus persecutionibus afflicti, vitam finierunt. Isaias lignea serra dissectus interijt, Michæas colapho fuit percussus, Ioannes Baptista decollatus, Ieremias puteo demersus: qui videns tribulationes & persecutiones, quas prædicationis opus excitabat, cessare ab eo voluit, sortem suam lamentis prosequens, & dicens: *Heu mater mea, vt quid me genuisti virum rixæ? omnes contradicunt mihi, &c. Non loquar amplius in nomine domini.* His ergo duobus volens occurrere Deus, primò prædicatorem, quem mittebat, vocauit filium hominis. *Ru,* inquit, *fili hominis.* Quid est (inquit Gregorius) Prophetæ ad spiritua!e munus subleuāto, *Fili hominis,* dicere, nisi ei infirmitatis propriæ memoriam facere; vt conscius conditionis infirmæ, eleuari

¶ 80

Psal. 81. 6. *Ioan.* 10. 35 *Exod.* 7. 1.

Hom. 2. *in* 1. *ad Thes.*

Ierem. 15. 10.

Eadem hom. 12.

in cogitatione nō debeat, de magnitudine dignitatis suæ? Deinde eidem dicit: *Sume tibi laterem.* Nō ignoro, commune esse Hebræis, pronomina, *mihi, tibi, nobis, vobis,* sæpe ornatus tantum causa poni, nihilque amplius per ea significari, quàm si posita nō fuissent. Ideoq; idem est, *sume tibi,* ac si absolutè diceret, *Sume.* Quomodo Deus frequenter loqui solitus est ad Isaiā *a*: *Sume tibi librum grandem:* Et *b*, *Sume tibi cytharam.* Et ad Ieremiā *c*, *Sume tibi lapides grandes.* Et ad Ezechielem *d*, *Sume tibi sartaginem:* Et *e*, *Sume tibi frumentum:* Et *f*, *Sume tibi gladium acutum:* Et *g*, *Sume tibi lignum vnum.* Et ad Zachariam *h*, *Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti.* Et iuxta latinam phrasim aliquando similiter dicendum, ostendit doctus Ribera ex Cicerone *k*. Censeo nihilominus hæc pronomina singulariter expendenda, quādo congruè iuxta rectum sententiæ sensum expendendi possunt, vt S. Augustinus *l* indicauit. Quidam exponunt; sume tibi, id est, ad te. Alij, sume tibi, id est, ad tuam instructionem & exēplum, quo facilius rem totam coram oculis positam videas, alijsq; videndā tradas. Sed hoc in loco non ineptè rem grandem à Deo expressam possumus intelligere, *Sume tibi,* id est, ad tuam vtilitatem & profectum. Opus quidem laboriosum tibi impono, rem grandem, quæ lassitudinem inducat, emollire lateris durissimi fortitudinem: sed expende id in tuam magnam vtilitatem cessurum. Quis enim dicere possit in quantam vtilitatem prædicatoris, munus prædicatoris cedat? Benè hoc intelligebat, qui eos, ad quos prędicauerat, gloriæ suæ coronam, spem, & gaudium vocabat. *Quæ est* inquit Paulus, *nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in aduētu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.* Et verè non videtur aliquid excellentius dici posse, quam quod Christus ad illos, quos Euangelij sui primos prædicatores constituit, dixit: *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.* Quod Deus prędicatori imponit, est, vt laterē sumat, & ponat corā se, & in eo describat ciuitatem Ierusalem. Quis lateris typo aptius,

a *Esaiæ* 8. 1. *b* *Esaiæ* 23. 16. *c* *Iere.* 43. 9 *d* *Eze.* 4. 3. *e* *Eze.* 4. 9. *f* *Ezec.* 5. 1. *g* *Ezec.* 37. 17. *h* *Zach.* 11. 15. *i* *In c.* 1. *Michea num.* 36. 37. *k* *Cōtra Pisonem.* *l* 3. *de doctr. Christ. c.* 5.

1. *ad Thes.* 2. 19.

Matth. 5.

¶ 81

aptius, quàm obduratus peccator designari potest? later est ex luto terreno compositus & conditus, ardoribus ignis concupiscentię concoctus & obduratus. Qualis later, quàque induratus Pharao, ardore cupiditatis retinendi in sua seruitute Israelitas, quo succensus erat? Quam durus later Herodes, luxuriæ flammis concoctus, vxorem fratris sui cum publico scandalo retinere contendens? Quam induratus adulter, qui nullatenus, nec post multa magnaque damna adulterium deserere vult? Auarus, qui concupiscentiæ ardore induratus, nunquam quæ per vsuram acquisiuit, restituere cogitat? De multis peccatoribus dici potest, quod de eorum capite dæmone, iuxta sanctorum Patrum sententiam, dixit Deus ad Iob: *Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium nō ferentur: cor eius indurabitur quasi lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.* Vide grandem illius obdurationem, quem nec fulmina contra eum missa, à loco, in quo, est mutant, *ad locum alium non feretur:* alij explicatius legunt, *locum, in quo stabat, non mutabit.* Quid appellatione fulminum, inquit Gregorius, nisi tremendæ illæ æterni iudicij sententiæ designantur? Videbis Deum per nubes suas, id est, prædicatores, fulmina mittere contra peccatorem aliquē, contra quem æternæ damnationis vibrat sententiam, qui tamen nullatenus dimouetur à peccato, in quo positus erat. Non mirum: cor namque eius induratum est quasi lapis, & quasi malleatoris incus, quod crebri ictus nullatenus emolliunt. Nihilominus vult Deus huiusmodi laterem non contemni, sed potius magno in pretio haberi. *Pones,* inquit, *eū coram te;* aut, *Dabis eū ad facies tuas.* Omnem oculorum aciem, in eum tāquam in rem summè desiderabilem conuerte & fige. Non à prædicatore quærēdus honor, popularis aura, temporale stipendium aut lucrum: cui hoc imponitur, omnes oculi conspectus in laterem ipsum figere, qui vere cum Apostolo dicere possit; *Non quæro vestra, sed vos.* Et iterum: *Vos fratres scitis introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit,* idest (iuxta D. Thomam & Anselmum) Non vacuus & sine fructu, qualis multorum prædicatorum esse solet, qui nihil minus, quam vtilitatem & fructum auditorum intendunt. Id quod excellenter Apostolus demonstrat, paulò post subdens: *Exhortatio enim nostra, non de errore, neq; de immunditia, neq; in dolo.* Quorundam prædicatio sine fructu imò & nociua est; quia *de errore* mentis procedens, errorē suadet, vt hæreticorum. Aliorum est inutilis prædicatio, quia *de immunditia,* id est, de immunda vita, & immundis operibus procedit, illius scilicet, qui quæ verbis docet, moribus impugnat, vt latè D. Gregorius prosequitur. Aliorum tandem exhortatio inanis redditur, quia *in dolo,* qui cùm Dei gloriam & animarum profectum quærere deberent, & ex verbis Dei ad ipsius Dei laudem negotiari, suam gloriam & commodum tantummodo intendunt: qui non profectum auditorum (inquit Diuus Thomas) neque Dei honorem, sed suum honorem quærunt. Non ita exhortatio nostra, inquit Paulus; *Sed sicut probati sumus Deo, vt crederetur nobis Euangelium, ita loquimur.* Idest (vt explicat D. Thomas) eo modo, & ea intentione, qua Deus nos elegit & approbauit ad prædicandum Euangelium, loquimur; vt omnem oculorum intuitum ad animarum vestrarum profectum conuertamus, & ad ipsius gloriam. *Vnde neq; aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, nec in occasione auaritiæ,* sicut mos est ijs, qui suam gloriam & propria commoda quærūt: *Sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos.* Expende cum Anselmo, *Filios suos.* Sunt namque nutrices, fouentes quidem & lactātes, non filios suos, sed alienos; & hæ sua intendunt commoda & lucra: nutrix tamen aut mater quæ filios suos nutrit, non suam, sed illorum solummodo vtilitatem intēdit: nō adulatur, inquit Chrysostomus, vt gloriā sibi acquirat. Num pecunias à paruulis exigit filiolis, &c. Ita desiderantes vos cupide, idest, tam grandi amore vestri inflammati, sic propenso & cupido in vos animo, quod *volebamus vobis tradere nō solùm Euāgelium Dei: sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.* Rem difficiliorem,

Iob. 41. 14. 15.

34. *Moral. cap.* 3.

2. *Cor.* 12. 14.

1. *Ad Thessal.* 2. 1.

1. *ad Thes.* 2. 3.

¶ 82

Hom. 2. *in* 1. *ad Thess. citat.*

rem, (inquit Chrysostomus) expressit, tradere animam pro amicis, qua nihil habebat preciosius, & eam tradere volebat, non ad sui ipsius commodum: sed ex mero eorum amore ad ipsorum vtilitatem. *Quoniã charissimi*, inquit, *nobis facti estis*. Considerabat Apostolus id, quod sæpissimè repetit; charitatem Christi in peccatores, & amorem, quo eos dilexit, & quanta æstimatione illos prosecutus fuit *a*; *Qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me*. Et *b pro omnibus mortuus est Christus*. Intelligis quanto in precio habeatur lapis à lapidario, si vides, quod ad illum inquirendum, ad remotissimas, barbarasq; nationes procedit. Si insuper vides, quod pro eo liberaliter quinquaginta mille aureos dat. Quid si videres totam suam substantiam (si grandis esset) tradẽtem? Quid si sanguinem cordis? Ex his Paulus considerabat, quanti Deus vnumquemq; peccatorem æstimaret. Quo amore præcones & ministri Dei, tenerentur peccatores prosequi, voluit exprimere Deus ipse, statuens, vt summus Sacerdos omnia filiorum Israel nomina descripta in lapidibus supra pectus suum, (quod amoris & dilectionis dicitur sedes) reponeret. Etsi enim multi eorum duriores sint lapide, sed grandi amore prosequendi, quo eorum salus procuretur. Bene igitur ad prædicatorem dicit Deus: *Sume tibi laterem, & pones eum coram te*. Et quid agendum? *Describes in eo ciuitatem Ierusalem*. Ciuitas Ierusalem, illa cœlestis patria est, inquit Gregorius. Hæc describitur, quando ad illius normam mens peccatoris componitur. Descripserat Diabolus in te ciuitatẽ Babylonis (in qua omnia vitia sedẽ habent, & regnant) varias superbiæ figuras in mente, innumeras immunditiæ effigies in imaginatione, grandes appetitus honoris, vindictæ, voluptatum & diuitiarum species in voluntate & appetitu. Hæc Babylonis descriptio ex mẽte tua penitus delenda est, vt describatur ciuitas Sancta Ierusalem. Superbia est obliteranda, vt describatur humilitas, auaritia vt liberalitas, fornicatio vt castitas, inuidia vt charitas, desideria terrena vt cœlestia; opera carnis vt spiritus opera exarentur. Describenda ciuitas Ierusalem, quam (vt dixit Dauid) Dominus ad suæ maiestatis sedem ędificauit; quia ita tecum agendum est, vt expulso dæmone, qui animam tuam vndique occupabat, excæcans intellectum, & deprauans affectum; te in perditionis æternæ barathrum ferens: resideat Deus, qui mentem illuminet, voluntatem accendat; & te ad superna dirigat. Hoc nobis agendum, & perficiendum stylo ferreo ac prævalido diuini verbi, variæ lineæ ducendæ, excellentes figuræ insculpendæ, humilitas, modestia, continentia, castitas, iustitia, &c. Primam lineam stylo ferreo ducamus. *Cùm ieiunatis*. Per hanc enim in primis incipimus omnem Babylonis effigiem delere, & primas Ierosolymæ lineas insculpere: nam per ieiunium in primis comprimuntur vitia, & mens ad cœlestis Ierosolymæ ciuitatem contemplandam disponitur, & præparatur; vt virtutes ac dona cœlestia possint describi, dicente Ecclesia: *Corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia*.

a ad Gala. 2.20.
b 2. Cor. 5. 15.
Exod. 28.
Hom. 12. citat.
Psal. 47.

§. 26. *Prædicatores initio Quadragesimæ se disponant, vt illis Deus verba opportuna subministret, & pro illis oret populus.*

EX his patet grande esse opus, quod aggredimur, tanquam nubes terram infundere, & fœcundare; vt quæ ariditate sterilis erat, abundantem fructuum copiam, pluuiarum frequenti rigatione fœcũdata reportet. Ex quibus infert beatus Gregorius, necessarium esse, vt tam prædicator, quam auditores se quantum possunt debita præparatione disponant. Sæpè enim, propter auditorum demeritum Deus prædicatoribus verba opportuna aufert. Ita expendit illud, quod ad eundem Ezechielem dictum est: *Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est*. Expẽdit Diuus Gregorius

¶ 83.
Hom. 12. citat.
Ezec. 4. 26

rius illud, *Nec quasi vir obiurgans* Magna enim omnipotentis Dei est gratia, quando inique agentibus durus à Doctoribus sermo grandis increpationis profertur. Hanc sæpe Deus aufert, cùm prædicatores dimittit, qui verbis blandis aures demulcentibus loquantur; qui loquaciores sint psittacis & picis, qui verius muti iudicandi sunt, qui non vrgentibus acrioribusvè increpationibus agunt. *Eris*, inquit, *mutus, nec quasi vir obiurgans.* Quantumcunque prædicator eloquentior Cicerone videatur, si tantùm auribus peccatorum dulciter insonare contendit, & propterea eos non arguit, mutus iudicandus est. Hoc autem ideo, *quia domus exasperans est.* In Hebræo, *Amaricans*, id est, quæ me affecit amaritudine, peccatorum suorum felle. Propterea faciam linguam tuam adhærere palato tuo, &c. quia propter auditorum peccata, auferuntur cōgrua verba à Doctorum ore. Obseruat ad idem institutum ipsemet Gregorius illud, quod volentes Paulus Apostolus, & Sylas prædicare in Asia; ad eam procedentes, transactis iam Phrygiæ & Galatiæ regionibus, *Vetati sunt à Spiritusancto loqui verbum in Asia. Cùm venissent autem Mysiam, tentabant ire in Bythiniam, & non permisit eos Spiritus Iesu.* Quem primò vocat *Spiritū sanctum*, deinde vocat, *Spiritum* Iesu, non solùm huiusmodi locutione ostendere volēs id, quod ipsa indicat, Spiritumsanctum non tantū à Patre procedere; sed & à Iesu eius naturali filio, vt S. Augustinus annotauit: sed rem maxima expensione dignam. Prohibuit & vetauit Spiritus sanctus loqui verbum Dei in Asia, & Spiritus Iesu prædicari in Bythinia. Quomodo hoc intelligi potest? Nonne Spiritussanctus super Apostolos descendit in specie *Spiritus*, aut vt Cyprianus legit, *Flatus vehementis*, vt eos tanquam nubes in vniuersum orbem portaret, quem vndiq; Euangelij fluentis irrigarent? Et quis Spiritus Iesu? Nonnē amoris & dilectionis, per quē se ipsum obtulit pro peccatorū salute, & postquā ab eis fuit occisus, imposuit Apostolis, vt irent in vniuersum mundum prædicare Euangelium, *Incipientes*, inquit, *à Ierusalem*, à cuius ciui[tate] paulò ante fuerat crucifixus? Quid est, Non permisit Spiritus Iesu? Quod spiritus satanæ impedire procuraret Euangelij prædicationem, nō mirum; erat enim in Regni illius destructionem & ruinam, ideoq; nihil magis curabat, quàm Apostolorum itinera impedire. Ita de eo intelligunt Basilius *a* & Origenes *b*, quod Apostolus ait *c*, *Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus, semel & iterum, sed impediuit me Satanas.* Quod *spiritus*, quem Paulus, huius mundi, vocat *d*, impedire procuraret Euangelij prędicationem, nō mirum: quia per eam leges mundi, & decreta, voluptates, ac bona contemnere, statuitur: & qui amicus est Dei, mundi inimicus cōstituitur. Sed quod Spiritussanctus, qui amor est, ipseque Spiritus Iesu, impediat; vehementem excitat admirationem. Illā tamen tollit (inquit D. Gregorius) si intelligas, Deum propter peccatorum demerita sæpe prohibere huiusmodi voluntariam pluuiam. Antiquitus populum carnalem puniebat, prohibendo nubium cursum & distillationem, vt patet ex Sancto Propheta Amos, & signanter ex Sācto Propheta Aggæo. *Propterea prohibiti sūt cœli, ne darent rorem.* Sed nunc acriori supplicio punit, prohibens nubes, ne aquas spirituales infundant; ideò suprema Iudæis pœna explicatur: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam.* Debent itaq; (inquit Gregorius) tam prædicator, quam auditores, se debita dispositione præparare. Idcirco Ioannes de illis Angelis, quos Deus mittebat, vt insonarent tubis, dixit: *Præparauerūt se, vt tuba canerent.* Prædicator quidem præparare se debet, orationibus, ieiunijs, vitæ munditia, frequenti contemplatione; & peculiariter (vt S. Augustinus prosequitur,) sacrarum litterarum studio. Considera illum prędicatorem excellentem, imò & prędicatorum omnium magistrū Paulum, qui quodnam sit prædicatoris officium primò supposuit. *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* Multa dici possent in commendationem muneris huius: sed omnia breui conclusione comprehenduntur, his verbis: ideo concludendi notam, *Ergo*, posuit. Pro Christo, lega-

Actor. 16. 6. 7.

Tract. 99. *in Ioan.*

Lib. 3. *test. cap.* 101.

Marc. 16. 15. *Luc.* 24. 74.

§ 84

a *De regul. breuior. resp.* 275. b *Ho.* 9. *in Leui.* & *in* 1. *ad Thess. c* 1. *Ad Thes.* 2. 18. d 1. *Cor.* 2. 12.

Amos 4. 7. *Aggæi* 1. 10

Isaia. 5. 6.

Homi. 12. *citat.*

Apoc. 8. 6.

Lib. 2. *de doct. Chri. c.* 7.

2. *Cor.* 5.

legatione fungimur, id est, vt rectè Sanctus Chrysostomus explicat, loco ipsius sumus, Christi gerimus vices & personam. Qui ad nos conuertit oculos, non tam nos, quam Christum in nobis contempletur. Dixit ille: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* (*Ioan.* 20.21) Ille legatus fuit Patris: nos ipsius legati sumus: *Tanquam Deo exhortante per nos.* Nos elegit Deus, in quibus loqueretur ipse. Ille in nobis & per nos exhortatur & loquitur. *Adiuuãtes autem,* inquit idem ipse Paulus, *exhortamur.* (2.*Cor.* 6.1.) Vide excellentiam muneris, in rerum creatione, cœlorum extẽsione, stellarum formatione, animaliũ & auium productione, nullum sibi Deus adiutorem voluit adiungere. *Quis,* inquit Propheta, *adiuuit spiritum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?* (*Isai.* 40.13.) Ad animarum autem salutẽ procurandam, nos suos adiutores constituit. *Dei enim adiutores sumus.* (1.*Cor.* 3.9.) Ideo adiuuantes per nostræ prædicationis opus, hortamur, &c. Quid igitur agẽdum? Qualiter ad hoc munus exequendum te præparas? *In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate nõ ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei.* (2.*Cor.* 6.5.) Tales nos exhibeamus, quales decet se exhibere, qui talis Domini ministros se profitentur: qui non nostram, sed Domini gloriam intendamus. *In multa patientia, &c.* Vide cathalogum eorum, quibus prædicator Euangelicus se debet præparare & disponere, quæ ne in immensum opus crescant, non vacat singillatim expendere. Tantum annoto, visum fuisse Apostolũ alludere ad illa verba Dauidis, qui de fontibus & aquis locutus, quas Deus ex occultis montium venis extrahit, subdit: *Super ea volucres cœli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces:* (*Ps.* 103.12.)

¶ 85.

Illud *super ea,* ad aquas refertur, quæ à Græcis dicũtur in neutro genere, *idata,* vt Iansenius annotat. (*In Ps.* 103.) Idem est autem super ea, ac juxta ea, aut circa ea. Iuxta aquarum ex montibus decurrentium fluenta, aues nidificant, ibique inter medios montes, cantus suauissimos emittunt. Sed altius quid Dauid dicere voluit, vt Sanctus Augustinus obseruat; (*In Ps.* 103.) nec enim credendum est Dauidem præcipuè de materialibus auibus locutum, qui potius per aues, aut volucres cœli intelligit viros spirituales, de spiritualibus loquentes, operibus spiritualibus attendentes, quæ terrena sunt volatu mentis suæ relinquentes, & transcendentes. Abraham, inquit Augustinus, in illo sacrificio satis mystico, aues & animalia accepit, animalia diuisit, aues autem non diuisit. (*In Ps. cita. & serm.* 54 *de tempor. Genes.* 15.) Spirituales enim viri non habent diuisiones, nec erga plurima turbantur, quibus hoc vnum constitutum est, operibus spiritus intendere. Idcirco auium nomine, conuenienter sancti prædicatores exprimuntur, quos Isaias sicut per nubes, ita per columbas indicat. *Qui sunt isti, qui vt nubes volant: & quasi columbæ ad fenestras suas?* (*Isa.* 60.8.) Hi vnico operi prædicationis Euangelicæ traditi sunt, & nullam diuisionem admittunt: adeò vt primi illi prædicatores, non alteri rei se dicerent occupandos, nec baptizandi actui, nec ministerio sacræ mensæ incumbendum. *Non me misit Christus baptizare,* dicebat Paulus, *sed euangelizare.* (1.*Cor.* 1.17) Huic vnico operi me segregauit, ex vtero matris meæ. Sed quomodo officium hoc poterunt congruè exercere? *De medio,* inquit, *petrarum dabunt voces.* Petrarum nomine scriptores sacros intelligendos innuit Augustinus, quorum doctrina solida, firma, secura, non vasa testea, quæ facilè conterũtur, & non subsistunt. Non de medio Philosophorum, Poetarum, aut seculariũ magistrorum voces eruendæ, sed de penetralibus scripturæ sacræ. *De medio petrarum.* Non in nuda superficie, quæ scriptores sacri tradiderunt, sunt consideranda; sed mysteria, quæ in sui medio continent, sunt inuestiganda: inde sancti prædicatores voces omnibus congruas trahunt: *Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.* (2.*ad Tim.* 2.16.) Non tamen incongruè petrarum nomine aspera & difficilia mortificationis & pœnitentiæ opera possumus intelligere. Minus efficaces sunt

voces, quas quis dat de molli lecto, opipara opulentaque mensa, voluptatũ abundantia: illæ efficaces, quæ de medio petrarum, quando prædicator circundatus est patientia, vigilijs, ieiunijs, castitate, pœnitentiæ operibus: quando harum petrarum cumulum colligit, super quem se constituit, & *sunt munimenta saxorum sublimitas eius*, vt dixit Isaias. Non sublimis est, ex eo quod materiale suggestum ascendit; sed ex eo, quod super cumulum earum virtutũ, quas exposuit Paulus, se collocat, & cõstitutum exhibet. Quando tales sunt prædicatores, sperari potest, eosdem futuros nubes vtilissimas, qui pluuiam fructiferam emittant. Vnde statim subdidit Dauid: *Rigans montes de superioribus tuis, de fructu operum tuorum satiabitur terra.* Fœlix vertit: *Rigans montes de excelsis, vel de nubibus suis.* Isaias prædicatores sanctos considerans, eos vidit similes nubibus & auibus, vt dictũ est: qui aues fuerint, de medio petrarum dantes voces, ijdem ipsi nubes erunt, per quas terra fœcũdetur. Hinc magnus timor, quo sancti prædicatores tenentur, ne propter eorum defectum, & indebitam dispositionem, prædicationis opus reddatur inutile ac infructuosum. Audi verba Apostoli, quę omnem expensionem superant: qui ad Ephesios scribens, postquam eos instruxit, & docuit, quomodo se deberent munire & armare contra nequitias diaboli, sibimet ipsi timens, orationum illorum petit suffragia. *Per omnem*, inquit, *orationẽ, & obsecrationem, orantes omni tempore in spiritu. & in ipso vigilãtes, in omni instantia & obsecratione, pro omnibus sanctis & pro me: vt detur mihi sermo in apertione oris mei, cum fiducia notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena ista: ita vt in ipso audeam, prout oportet me loqui.* Vide qualem orationem ab eis exposcit. Septem, inquit D. Thomas, cõditiones requirit in oratione, quam petit, prima, vt sit perfecta, *per omnem orationem*, id est, secundum omnes eius partes & modos: secunda, vt sit humilis, non præsumptuosa: *& obsecrationẽ*: Obsecratio enim est, quando aliquid petitur non expositis meritis petentis; sed per alicuius rei sacræ repræsentationem, vt cùm dicimus; Per tuam crucem, Per tuam passionem. *Per omnem obsecrationem*, id est, per omnium sacrorum adiurationem, inquit Anselmus. Tertia, vt sit cõtinua, *omni tempore.* Quarta, quod sit deuota, *In spiritu.* Quinta, quod sit vigilans, *Vigilantes.* Sexta, quod sit constans, *In omni instantia.* Septima, quod sit charitatiua, *Pro omnibus Sanctis.* Et pro quibus talem orationẽ exposcis? *Pro omnibus sanctis, & pro me.* Pro omnibus prędicatoribus, diuini verbi ministris, orari vult, quos Sanctos vocat, quia tales illi esse debent, & tales debes eos reputare: non tantum pro illis, *sed pro me.* Quid dicis, ô beate Paule? ait Chrysostomus. discipulis opus habes? Nõ tu electus fuisti à Christo, qui de te ipso perhibes: *Paulus Apostolus Iesu Christi, non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christũ & Deum Patrem?* Nonne constitutus ab illo fuisti, qui *Vas electionis* esses, vt eius Euãgelium per orbem portares? Nonne tu dixisti, Deum te, cæterosque Apostolos, *Idoneos fecisse ministros noui testamenti?* Nonne tuo & ipsorum nomine asseris: *Nos ipsi primitias spiritus habẽtes?* Quid igitur te solicitum reddit? Quid times? Ad quidnam tot tantorumque verborum expressione talia suffragia exposcis? *Vt detur*, inquit, *mihi sermo, in apertione oris.*

Isai. 33. 16. — *Ad Eph. 6.* — *In ca. 6. ad Eph. lect. 5.* — *In ca. 6. ad Ephes.* — *Hom. 23. in epist. ad Ephes.* — *Ad Gal. 1. 1.* — *Act. 9. 15.* — *2. Cor. 3. 9.* — *Rom. 8. 23.*

§. 27. Hoc prædicatoribus cum Paulo optandum, & à Deo postulandum, vt detur illis sermo in apertione oris.

§ 86.

DVobus modis hæc Apostoli verba explicari possunt: primò, Orate, vt cum aperuero os, det mihi Deus verba, quæ per illud emittere possim, & proferre. Prædicator enim tantùm debet os aperire; Deus est, qui ponit verba in ore: vt verius dicatur Deus loqui, quàm prædicator, sicut idem Paulus dicebat: *In me loquitur Christus.* Videtur Paulus alludere voluisse ad illa Dauidis verba, paulò ante ad aliud institutum inducta, præsenti maximè congrua, si secundũ Augustini mentem expendantur. Dei prouidentiam Dauid laudandam

1. Cor. 13. 3. — *In Psa. 103 contr. 3.*

dandam assumpsit peculiari longoq; Psalmo, in quo id singulariter annotat, quod ex montibus aquæ profluũt ad irrigandos cõualles. *Qui emittis*, inquit, *fontes in conuallibus; inter medium montium pertransibunt aquæ*, id est, ex montibus fontes facis scaturire, fluentes ad loca humiliora: vnde aquæ collectę inter montes ipsos fluunt. Quoniã autem poterat quis interrogare Dauidem: Et vnde mõtes habent aquas, quas per fontes tanquam per ora profundant? An à se ipsis? Respondet: *Rigans montes de superioribus tuis, de fructu operum tuorum satiabitur terra*. Non à se ipsis montes habent aquas, quas profundunt; sed eas accipiunt *de superioribus tuis*. Chaldęus: *De domo thesauri excelsi*. In Hebræo habetur nomen *Geliiah*, à verbo *Ghalah*, quod significat ascẽdere: ideoq; cõmuniter in scriptura significat, cubiculum secretum ad quiescẽdum, aut cœnaculum, ab ascẽsione, vel eleuatione: hoc enim in superioribus domus cõstituere solebant Iudæi, non vt cænarẽt, sed vbi quietè requiescerent, vt videre est in historia Sanctę Iudith: quo nomine vocatur cœnaculum, in quo filium Sareptanæ mortuum Elias suscitauit; qui *deposuit eum de cœnaculo, in inferiorem domum*: Locus etiã, in quo voluptuosus Rex Eglon manebat, & *sedebat in æstiuo cœnaculo solus*. Regia: *In cœnaculo refrigerij*. Brixianus: *In cœnaculo refrigerationis*. Ideo verba Dauidis trãstulit Hieronymus: *Rigans montes de cœnaculis tuis*, i. e. de cœlesti cubiculo, aut cœnaculo, in quo resides. Hæc quidem secundum corticem: spiritualem tamen sensum, ex his, quæ eleganter D. Augustinus tradit, possumus inuestigare. Quinam enim montes sunt, nisi prædicatores sancti? Excelsi quidẽ propter officij dignitatẽ, & virtutum eminentiam, quos Christus lucernas super candelabrum positas, vocauit. Ex istorum ore tanquã ex limpidissimis & clarissimis fontibus aquæ, abundantes doctrinæ fluunt: ab ipsorum enim ore prædicationis verba scaturire videmus. Sed nunquid hi montes à se ipsis aquam, quam eructant, habent? Nequaquã: sed à superioribus Dei. Si videas Isaiam prædicantem, audi Deum dicentem: *Dedi verba mea in ore tuo*. Si Ezechielem concionantem conspicis, ausculta Deum, dicentem: *Annuntiabis eis ex me*. Apostolos euangelizantes attende, sed audi Christum, dicentem: *Non estis vos, qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis*. Similes sunt sancti prædicatores leonibus lapideis aut æreis, quos in aquarum scaturigine, aut fontibus constitutos videmus, qui videntur quidem aquam emittere: sed solummodo illi ora aperta exhibent, per quæ aqua à virtute abscondita emissa, profluit. Deus est, qui dat prædicatori sapientiam, scientiam, mentem, intellectum & verba. Obseruat in huius confirmationem Diuus Thomas illud, quod impius Balaam Propheta, spiritu auaritiæ succensus dixit: *Non potero loqui, nisi quod dederit mihi Dominus*. Quantò minus poterit sanctus prædicator, qui spiritu Dei agitur & excitatur? De superioribus ergo Deus rigat montes: *De cubiculo aut cœnaculo suo*, id est, donis desursum descendentibus ex beatitudinis suæ sede. Hæc enim est, quæ vocatur cœnaculum, in quo *Deus cœnam magnam fecit*, & præparauit, vt Beatus Gregorius explicat. Dicitur etiam cubiculum, imò & cubile à Christo, dicente in parabola: *Pueri mei mecum sunt in cubili*. Itaq; *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum*. Meritò igitur Paulus pro se orandum petit, vt detur sermo, in apertione oris, id est, qui ipso aperiente os, effluat. Secundò, potest explicari, si annotemus, in scriptura sacra idem esse loqui aperto ore, quod expedite, clarè, apertè: & quod Hispane dicimus, *Sin pelos en la lengua*. Aliquando enim loquitur quis, labijs ex parte compressis, quod dicimus, *Entre dientes*, quando non audet clare sermonem proferre. Quomodo illi, de quibus Ioannes: *Murmur multum erat in turba de eo; nemo tamẽ palàm loquebatur propter metum Iudæorum*. Ita serui Dauidis loquebantur, mortuo puero, non audentes clarè loqui: sed *Mussitãtes*. Ita elegãtissimè Isaias prædixit Iudæis futuram eorum grandem calamitatẽ: *Humiliaberis, de terra loqueris, de humo*

Marginalia: *Ps.* 103. 11. — גליה. — *Brixian. tom.* 2. *fol.* 43. *p.* 2. — *Iudith.* 8. 5. — 4. *Reg.* 17. 19. 21. — *Iudic.* 3. 20 — *In Ps.* 103. *concio.* 2. *et* 3. *cit.* — *Isai.* 51. 16. — *Ezec.* 3. 17. — *Matth.* 10. 20. — ¶ 87. — *In ca.* 6. *ad Eph. lect.* 5. — *Numer.* 22 — *Luc.* 14. 16. — *Luc.* 11. 7. — *Iacob.* 1. 17. — *Ioan.* 7. 12. 13. — 2. *Reg.* 12. 19. — *Isai.* 29. 1.

humo eloquium tuum mussitabit. Septuaginta: *Vox tua infirma erit.* Loquitur metaphora sumpta ab eo, quem validus inimicus in terram deiecit, & conculcauit, ac cõtriuit, vt surgere non possit, qui non audet contra eum claro sermone loqui; sed exili voce, labiisque compressis: quod eleganter Latinus vocat *Mussitare*, ex eo, quod hoc verbũ pronuntiamus, comprimendo labia & inter dentes solummodo resonando, quod idem Isaias vocauit, *Tribulationẽ murmuris*, id est, tribulationem, in qua quis murmurando, & inter dentes mussitãdo loquitur. Et verè hoc completum fuisse apertè patet ex ijs, quæ Iosephus refert, in Iudæorum vastatione multos penè exanimes inuentos, per vias jacentes, exanimes ferè, gracilique voce, & tenui lacrymantes, & mussitando conquerentes, &c. Huic, quod est mussitando loqui, opponitur aperto ore sermonem proferre. Ita Samuel aut Salomon, qui judex erat constitutus, se à matre sua sapienti consilio perhibet instructum: *Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt. Aperi os tuum, & decerne, quod iustum est, & iudica inopem & pauperem.* Hoc judicem integrum decet: *Aperire os muto*, id est, pro eo, qui pro se nõ loquitur in iudicio, aut quia nescit, ex imperitia; aut quia non audet, propter verecundiam & inopiam; palam loqui, & eius justitiam aperto ore, id est, clarè & perspicuè pronuntiare. *Et causis omnium filiorum, qui pertranseunt*, id est, peregrinorum, qui pro se ipsis loqui nõ audent, aperta sententia finem imponere. Apertè insuper & non mussitando, pronũtiare & decernere, quod justum est, in fauorem pauperum & inopum, quantumcumque sit contra diuites & potentes. Ita explicat Philippus Diaconus illud, quod Sophar Naamathites dixit ad Iob: *Atque vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.* Id est, vtinam ita loqueretur, vt clarè & apertè rem totam, de qua agimus, tibi exponeret. Iuxta hanc loquẽdi phrasim intelligimus aptè dictum ab Euangelista de Christo, quod promulgaturus euangelicam legem, & reformaturus antiqua pręcepta, quæ Pharisæi malitię suæ vitio corruperant, sedens in monte, *Aperuit os suum.* Inaudita erat expositurus, & contra sententiam omnium sapientium seculi, imò & contra totius mundi mentem, dicturus beatos pauperes, & eos, qui lugẽt, ac persecutionem patiuntur; diligendos inimicos; benefaciendum persecutoribus, &c. Hæc non mussitando pronuntiare volens; sed aperto claroque intonare sermone, *aperuit os suum.* Ita Euangelicum prædicatorem loqui decet, non mussitãdo, aut inter dentes comprimendo vocem, cui impositum est, vt quasi *tuba exaltet vocẽ suam.* Ita Euangelicus Propheta Isaias locutus fuit ad impios principes, iudices, & ciues Ierusalem, vocans eos, *Principes Sodomorũ & Populum Gomorrhæ.* Ita perspicuè, & sine fuco Ioannes primus Euãgelicæ gratiæ annuntiator ad Herodem; *Non licet tibi habere vxorem fratris tui.* Ita Petrus ad principes sacerdotum, &c. Hoc modo prædicare, difficile est; persecutiones enim & odia parit: ideoq; multi recusant aperire os prędicando. Petit propterea Paulus pro se orationes fundi; *Vt detur*, inquit, *mihi sermo in apertione oris mei*, vt clarè, apertè, dilucidè loquar. *Cum fiducia*, id est audacter, inquit Diuus Thomas, sine timore, aut metu. *Notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor.* Hoc contendendum prædicatori, notum facere Euangelij mysteriũ, & secundum Euangelicã legem populum instituere; *Ita vt audeam, prout oportet, me loqui*, id est, prout expedit ad Dei gloriam & auditorum vtilitatem. Nec tantum ab Ephesijs id postulauit Apostolus: sed simul etiam à Thessalonicensibus, & à Colossensibus, cuius verba expendens Augustinus, illius exemplo se totum cõuertit ad petendas suorum auditorum orationes. Si enim Paulus, tam grandi affectu eas petebat: quantò magis alij prædicatores? Audistis fratres (inquit Augustinus) admonitionem & petitionem nostrã ex ore Apostoli, cum eius modo epistola legeretur. Ait enim, orationi instantes, vigilantes in illa, *Orantes simul, & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi, ad loquendum mysterium eius, vt manifestem illud, sicut oportet me loqui.* Hæc

Marginalia: *Isai.* 26.1. — 5. *De bello. c.* 17. *&* 32. *& lib.* 6. *c.* 28. — *Prou.* 31. 8. 9. — *In Cat. Iob.* 11. *Iob.* 11. 5. — *Matth.* 5. 2 — ¶ 88. — *Isa.* 57. 1. — *Isa.* 1. 10. — *Matt.* 14. 4. — *Act.* 4. 8. — *In ca.* 6. *ad Ephes. lect. cit.* — *Ad Eph.* 6. 20. — 2. *Ad Thes* 3. 1. — *Præfation. in Ps.* 140. — *Ad Col.* 4.

Hæc verba etiam mea deputare dignemini. Sunt enim in scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne vilescant; ad hoc quæruntur, vt exerceant; ad hoc aperiuntur, vt pascant, &c. Hac de causa commune est pijs auditoribus, feruentes orationes pro prædicatoribus fundere, illud agentes, quod Apostolus à Thessalonicensibus requirebat: *Fratres orate pro nobis, vt sermo Dei currat & glorificetur.* Currat (inquit Anselmus) id est, sine obstaculo, festinanter ad omnes perueniat; & clarificetur, id est, clarus & intelligibilis fiat audientibus, aut clarificetur, id est, claritas eius ostendatur per opera audiẽtium. Ita S. Epiphanius ad Ioannem Ierosolymitanum Episcopum scribens: Quando complemus (inquit) orationem secundum ritum mysteriorum, & pro omnibus, & pro te quoq; dicimus: Custodi illum, qui prædicat veritatem: vel certè ita: Tu præsta Domine & custodi, vt ille verbum prædicet veritatis, sicut occasio sermonis se tulerit. Diuus Thomas pro prædicatoribus illud consulit orandum, quod plebs sancta feruenter pro Apostolis orabat: *Da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum.* Sanctè propterea in Ecclesia institutum est, vt in concionis principio, se omnes conuertant ad diuinam opem per medium & intercessionem Beatissimæ Mariæ Virginis, implorandam, Quod in more cœpit constituere ille Apostolicus prędicator, noster sanctus Vincentius Ferrarius.

2. ad Thes. 3.

In illum locum.

Epi. ad Ioannem Episc. Ierosoly.

In 2. ad Thessal. 3. lect. 1.

Act. 29.

§. 28. *Instituitur Quadragesima, vt sit tempus messis & vindemiæ Christianæ: in qua fideles colligant, quæ in horreo mentis & cellario cordis retineant.*

QVoniam propter auditorum defectum, sæpe aufertur sermo à Doctoribus, vt ex B. Gregorio demonstratum est, debent auditores se ipsos disponere, vt Deus prædicatoribus talia suggerat verba, quibus loquãtur, sicut oportet, cum fiducia, & vt verba ad ipsorum corda perueniant; & in ipsis fructificent. Nota est eiusdem Gregorij celebris doctrina, aperire cor, emollire, aut efficaciter mouere, solius Dei opus esse, interius per gratiam operantis: ideoque posse quidem prædicatorem auribus verba dare, & personare, ita vt ad aures corporis perueniant: sed quod cor penetrent & afficiant, sine Dei speciali fauore præstari non posse. In cuius confirmationem eadem Apostoli verba, quæ paulò ante induximus, citat & explicat: *Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostiũ verbi ad loquendum mysterium Christi.* Loquebatur ille mysteria, sed in corde audiẽtium ostium eisdẽ mysterijs aperiri à Domino precabatur: quia loqui illi poterat; sed cordibus inferre non poterat, nisi Dominus ostium aperiret. Ad idem institutũ obseruat B. Prosper Aquitanic[9] illud, quod Sanctus Euangelista Lucas narrat, prædicante Paulo in ciuitate Thyatirenorum, aperuisse Dominum cor mulieris cuiusdam nomine Lydiæ purpurarię, vt intẽderet ijs, quæ dicebantur à Paulo, id est, vt mentem attentam & apertum cor exhiberet. Ideo primum omnium, diuinæ gratiæ auxilium feruentissima oratione implorandum est, & dicendum: *Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Deinde, quali se debeãt dispositione auditores præparare, inquit Chrysostomus, ostendit ille, qui verbum Dei simile dixit esse semini. Nullus namque agricola tam stultus est, qui nisi velit semen perdere, illud mandet terræ, spinis & sentibus redundanti; imò cum seminaturus est, prius terram aratro proscindit, & excauat, & sentes ac spinas quantum potest, radicitus euellit, tantò aptiorem & magis ad semen recipiendum dispositam iudicans terram, quantò magis fuerit excissa, excauata, contrita, ac sentibus purgata. Hinc ex professo assumpsit Chrysostomus suadere, eos qui diuini verbi conciones essent audituri, vt prius attendant se ipsos præparare, per ieiunia & mortificationis opera, terram suæ carnis excauantes, & eradicantes noxias vitiorũ sentes: si enim in agro spinis pleno seminetur triti-

¶ 89.

Hom. 12. in Ezech. cit.

29. Moral. cap. 16.

Ad Col. 4.

3. Contr. Collat. ca. 30. & libr. 1. de vocatione, & libero arbitr.

Act. 16. 14.

Ps. 103 30.

Hom. in ps. 48. ad fin. tom. 1.

Hom. 3. de Saul & Dauid.

triticum, spinæ virtutem illius suffocant & perdunt; vt Christus Dominus dixit. Quis preciosum vnguentum (inquit Chrysostomus) in vas aliquod infundi parat, nō prius ipso emūdato, & à sordibus purgato? Quis aquam odoriferā in vase immunditijs pleno infundit? Vinum preciosum non emittis in vas terreum, ligneum, aut coriaceū, nisi prius emundandum curaueris; quomodo diuini verbi vinum preciosum, in te effundendum credis, omnium iniquitatum immunditia repleto? Annotat prętereà Augustinus, necessarium esse, nō solum verbum diuinum audire, sed quod illud retineas in anima, menteq; cōserues. Ita Christus Dominus eos dixit beatos, *Qui audiunt & custodiunt Dei verbum*, & eos, qui *verbum retinent, fructum afferre*, dixit. In cuius explicationem & cōfirmationem annotant Augustinus *a* & Gregoris *b* illam egregiā Spiritussancti sentētiam *c*. *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, vir autē stultus glutit illum.* Diuinū verbum aptè vocatur thesaurus, in quo omnia bona, omnesq; diuitiæ continētur. *Desiderabilia*, dicebat Dauid, *super aurū & lapidem preciosum multū.* Hic thesaurus requiescit in ore sapientis. Quid nomine oris intelligēdū? Cor ipsum, de quo Dauid dicebat: *Tunc repletū est gaudio os nostrum.* Os fratres mei, inquit Augustinus, quod habemus in corpore, quomodo repletur gaudio? Non solet impleri nisi aqua, aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali, missa in os. Impletur aliquando os nostrū, & quando plenum os habemus, loqui non possumus. Habemus autem intus os, id est, in corde. Vnde admonemus charitatem vestram, vt ea, quæ audiendo, tanquā in vētre memorię conditis; rursus reuoluēdo & cogitando, quodāmodo ruminetis: Hoc est enim, thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapiētis: vir autem stultus glutit illum. Breuiter dixit: Sapiens ruminat, stultus nō ruminat. Hoc autem apertè & Latinè quid est? Sapiens cogitat ea, quę audierit: stultus autem audita obliuioni tradit. Neq; enim propter aliud in lege, munda ea dicta sunt animalia, quæ ruminant, immunda, quæ non ruminant: nam creatura Dei omnis munda est: & artifici Deo tam mundus est porcus, quam agnus: Creauit enim omnia *valde bona*; & *omnis creatura bona est*, dicit Apostolus, & *omnia munda mundis.* Cum ergo in natura vtrumque sit mūdum, significatione tamen agnus significat aliquid mūdum, porcus significat aliquid immundum. Agnus significat innocētiam sapientiæ ruminantis, porcus significat immunditiam stultitiæ obliuiscentis, &c. Ita Augustinus. Et verè loqui videtur Spiritussanctus metaphora sumpta ab aromaticis massulis quas communiter, *Pastillas de boca* appellamus. Cōficiuntur quædam massulæ, ex rebus cordialissimis suauè olentibus, sapidis, & aromaticis: vir cordatus dū aliquam earum in ore recipit, retinet in illo, vt paulatim humiditate linguæ liquefiat, sicque virtus eius roboret cor, emolliat pectus, corrigat oris fœtorem, & anhelitum. Qui stultus est, glutit eam, nullum inde profectum capiens: sed ita permanens postquā deglutiuit, qualis antea erat, eundem oris fœtorem, eandem cordis cōpressionem retinēs. Verbum Dei est quasi massula confecta ex omnibus diuinæ apothecæ cordialibus medicamentis ac aromatibus. *Virtus Dei est*, inquit Paulus, *in salutem omni credenti.* Firmat & roborat cœlos; *verbo enim Dei cœli firmati sunt*: salutē pręstat desperatis infirmitatibus; *Non enim herba aut malagma sanauit eos: sed sermo tuus, qui sanat omnia.* Roborat animam, nam *sustinuit anima mea in verbo eius, &c.* Ideo sapiens, ore cordis tenet eam & versat, quæ gustum recreat, cor reficit, mētem purgat, volūtatem inflammat: Stultus glutit eam, subitò atque audit, ab ore cordis transire facit, nunquam amplius eius recordatur: ideoque talis remanet post multas conciones auditas, qualis antea erat. Imò similes sunt multi hederaceo vasculo, ex hederæ ligno confecto, de quo tanquam rem experientia comprobatā refert Pierius, quod vinum defæcatum, & purum nullatenus retinet: & si infundatur vinum aqua mixtum, aquam firmiter conseruat, vinum per poros transfluere sinit. Multi sunt, qui si prædicator vinum purum infundat, euangelica

Marginalia: *Luc.* 8.7.15. — *In Ps.* 141. — *Luc.* 11 28. — *Luc.* 8.15. — a *Ibidē & lib.* 50. *ho. hom.* 45. — b 4. *Libr. moral. cap.* 55. — c *Prouerb.* 21. 20. — *Psal.* 18.11. — *Psal.* 125.2 — *In Psa.* 125. — ¶90. — *Leuit.* 11. — *Genes.* 4. — 1. *ad Tim.* 4. — *Ad Rom.* 1 16. — *Psal.* 32. 6. — *Sap.* 16.12. — *Psal.* 129. — *Lib.* 51.

1. Cor. 2. 4.

gelica euangelicè prædicans; *Non in humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis*, nihil penitus retinēt. Ita prædicante Paulo Athenis, vbi curiositati tātùm studebatur; dicebant quidam: *Quid vult seminiuerbius hic dicere ?* Augustinus legit: *Quid vult hic seminator verborum?* Hic, qui tātùm verba profert, nihil ingenio dignum promit: quasi dicas: *Este charlatan, este gridator*. Oecumenius notat vocem Græcā *Spermologu*, quam credit significare auiculam exiguam & vilem, inutilem ad esum, quia carnes non habet, & ineptam ad oblectationem, quia voce canora caret: quæ quia semina in vijs sparsa legere consueuit, hoc nomine vocatur, cuius meminerunt Basilius *a*, & Aristoteles *b*. Voluerunt hoc nomine indicare, indignum Paulum, qui audiri mereretur; quod ipsorum iudicio, nec solidam doctrinā, nec gratam eloquentiam ostentaret, de quibus consule, quæ diligenter annotauit Lorinus. Vide quale judicium Athenienses de tali prædicatore tulerint.

Act. 17. 18.
Tractat. de Epicur. & Stoi. tom. 6
In cap. 17. Actuum.
a *Homil. 5. Hexaem.*
b 8. *De histo. animal*
In cap. 17. act.

¶ 91.

Ductus similiter Areopagū, vbi antiquiores & sapientiores totius Græciæ residebant Senatores, tanta prudentia & sapientia juxta omnium iudicium excellentes, quod & Procōsules ipsi Romani in Asia existentes grauiores causas definiendas eis cōmitterent, vt Gellius *a*, & Lucianus *b* referunt: de quibus idem Lorinus. Quando grauiora mysteria cœpit Paulus proponere, cœperūt & ipsi simul *eum irridere*, & minus æstimare, quæ maiori ac suprema æstimatione erant digna. Si verò prædicator vino aquam admisceat, solidæ doctrinæ aliqua noua vocabula à se ipso cōposita ingerens, aut facetū dictum grauitati doctrinæ incongruum adijciens, aut gētilium fabulas nimia curiositate, & magis ex professo, quam deceat expendens (sæpe enim ita agere, deprauatus gustus & languēs, quem circa diuina in fidelibus videt, impellit) vinum omnino præterfluere finunt, solam & nudam aquam reseruantes, & memoria retinentes: tantum annotant & obseruāt voculas, facetias, fabulas: hæc memoria retinent, cōmendant, celebrant, extollunt, nihilq; penitus seruāt eorum, quæ vtilia sunt & necessaria. Ex his D. Augustinus docet, quid Quadragesimæ diebus agere oporteat, quos messis & vindemiæ Christianę appellat. Sicut tempore, inquit, messium, vel vindemiarū, vnde caro nostra possit sustētari, colligitur: ita in diebus Quadragesimæ, vnde anima nostra in æternum possit viuere, congregetur: quia sicut negligens quisq; si tempore messis & vindemiæ nihil collegerit, per totum anni spatiū fame torquebitur: ita qui hoc tēpore, spirituale triticum, & cœleste mustum ieiunādo, legendo, orando, in horreis animæ suæ prouidere & cōgregare neglexerit, in æternum durissimam sitim, & crudelem inopiam sustinebit. Formicæ sapientem prouidentiam scripsit Plinius *a*, quam tanquam experientia cognitā supponit Basilius *b*, & ex illius solerti diligētia Ambrosius *c* cum Salomone nos arguendos assumit. Exigua est, inquit, formica, quæ maiora suis audet viribus, neq; seruitio ad operādum cogitur: sed spontaneæ proposito prospicientiæ, futura alimentorum subsidia sibi præstituit; cuius vt imiteris industriā scriptura cōmonet te: *Vade ad formicā, ò piger, & cōsidera vias eius, & disce sapiētiam, quæ cū non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem parat in æstate cibum sibi, & cōgregat in messe, quod comedat*, Hoc, quod de formica dictum est (inquit Augustinus) non nimiam solicitudinē erga terrenam sustentationem statuit, vt impij Manichæi credebant: sed positum est, vt quemadmodum formica in æstate colligit, vnde in hyeme pascatur; sic vnusquisque Christianus in rerum tranquillitate, & abundantia, quam æstas & messis significat, colligat verbum Dei; vt in aduersitate & tribulationibus, quæ hyemis nomine exprimuntur, habeat vnde spiritualiter viuat; *non enim in solo pane viuit homo sed in omni verbo, &c.* Ecce rationem huius sacri temporis instituendi; vt scilicet tempus sit æstatis & messis Christianæ. Quid agerent homines, si nō quolibet anno, tempus messis aut mensis Augusti adueniret? quanta opprimerentur necessitate & fame ? Eo adueniente, vnusquisque in horrea fructus congregat, qui toto anni tempore durent, indeque

a *Libr. 17. cap. 7.*
b *In Hermotimo.*
Actuū. 17. 32.
Ser. 56. de tempore.
a *Libr. 30. cap. 11.*
b *Hom. 9. hexæmer.*
c 6. *Hexaemer. ca. 4.*
Prou. 6. 6.
Lib. contra Adimant. cap. 23. to. 6.
Matth. 4.

indeque paulatim extrahit, vt se sustentet. Ita hoc tempore agere necesse est; & vt dixit Apostolus, *oportet obseruare ea, quæ audiuimus, ne fortè pereffluamus.* Ideo fratres charissimi, inquit Augustinus, in istis quadraginta diebus quasi totius anni cibaria animæ nostræ, ieiunando, legendo, vel orando prouidere debemus. Nam licet per totum annum Deo propitio, lectiones diuinas frequẽter & fideliter audiatis: in istis tamen diebus de pelago & fluctibus mundi huius, quasi ad portum Quadragesimæ confugientes, debemus requiescere, & lectiones diuinas in exceptorio cordis nostri cum silentio & pace suscipere; vt Deo propitio, pro amore vitæ æternæ vacantes, quicquid in nauicula animæ nostræ per totum annum multis tempestatibus, id est, peccatorum fluctibus, aut fractum, aut dissolutum aliquid, aut corruptum, aut perditum est, omni solicitudine in istis diebus reparare studeamus, atque componere. Ita Augustinus. Loquitur ad hoc institutum egregiè Chrysostomus, congruo vtens exemplo. Aquantes, inquit, non tantum apud fontem habent vasa repleta, domum autem redeuntes euacuant: sed illuc ipsa maxima cum cautela reponunt, ne subuertantur, & labor fiat inanis. nũquid aliquis ad fontẽ cribrum defert, vt aquam asportet? Num vasa rimis plena, quæ retineant? Doctrinã, quam hoc tempore audis, recõdere debes, seruare quæ tibi de eleemosyna dicuntur, vt videns pauperem, quid agendum sit scias; quæ de charitate & remissione iniuriæ, vt lacessitus opprobrio, continere te possis à vindicta, &c. Timet nihilominus D. Augustinus, ne hac causa, dies isti potius sint ad iudicium & condemnationem, quam ad profectum. Et verè timendum, ne id multis, quod quibusdam Israelitis, accidat, quibus nimia abundantia cœlestis alimoniæ manna, fuit vermiũ materia; qui quanto maiorem illius quantitatem asportarunt, maiorem vermium copiam in domibus suis repererunt. Abũdantia namque diuini verbi, quod per illud cœleste manna fuisse præsignatum, docent Sancti Patres, multis occasio erit & materia vermium corrodẽtium animam & cor: qui quò plures habent & audiunt conciones, abundantioremque habẽt copiam doctrinæ in hac vita; acriores sentient vermes in futura, ex eo quod nullum inde retulerint fructum; vnde poterant grandem sibi salutem præparare. Quot prædicatores audis, quot verba auscultas, quot conciones tibi exhibentur; tot habebis contra te tuæ iustissimæ condemnationis testes, tot serpentes corrodentes cor & viscera; quòd non curaueris, quæ tibi exponebantur, audire & obseruare. Hinc D. Gregorius illam habuit cœlestem sentẽtiam magna expensione dignam, Deum misericorditer agere cum impijs, quos damnandos ipsorũ culpa præsciuit, subtrahens diuini verbi sui adiutoria, vt grauius iudicium euadant. Cõsiderans id, quod Christus discipulis mandauit: *In viam gentium ne abieritis; & ciuitates Samaritanorum ne intraueritis*; quæstionem proponit: cur Christus Dominus, qui in mundũ pro gentiũ redemptione venit, discipulos ad prædicandum mittens, præcipit eis, ne adirent ciuitates Samaritanorum. Cuius occasione illud expendit, quod supra ex actibus Apostolorum induximus, quod Apostoli volentes prædicare in Asia, *vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia, & cùm tentarent ire in Bithyniam, non permisit eos spiritus Iesu.* Qui fieri potuit, vt Spiritussanctus vetaret loqui eos, quos vt loquerentur, sapientes & eloquentissimos fecit, & in igneis linguis super eos descẽdit, vt in eorum ore omnia genera nascerentur linguarum? Cur non permisit ire in Bithyniã Spiritus Iesu illos, quibus vt in mundum vniuersum ad prædicandum euangelium irent, cœlũ ascensurus imposuit? Multas huius rei tradunt sancti patres rationes. Primam generalem & communem assignant, dicentes, id à Deo fieri, inscrutabilium iudiciorum suorum dispositione, quam infirmitas humana humiliter adorare, non curiosè debet discutere, ne sibi dicatur: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid non habet potestatem figulus luti &c.* Id quod credit Beatus Gregorius Deum ad Beatum Iob dicere voluisse:

Ad Heb. 2. 1. — *Ser. 55. de tempore.* — ¶ 92. — *Ho. 16. ad populum.* — *Ser. 55. de tempore.* — *Hom. 4. in Euangelia* — *Matt. 10. 5* — *Actuu. 16. 6. 7.* — *Ad Ro. 9. 21.* — ¶ 93. — *29. Mor. c. 32.* — *Iob. 38. 33.*

voluiſſe: *Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra?* Ordinem cęli noſſe (inquit Gregorius) eſt, ſupernarũ diſpoſitionum occultas prędeſtinationes videre. Rationem verò eius in terra ponere, eſt, ſupernorum iudiciorum myſteria vel conſiderando diſcutere, vel loquendo manifeſtare. Quod vtique nullus facere poteſt in hac vita poſitus. Diuini verbi prædicationem ſingulariter idem Gregorius intelligit vocatam à Dauide, *Pluuiam voluntariam:* quia non eam nobis pro noſtris meritis; ſed pro ſuæ munere benignitatis & gratiæ præſtat: in ijs autem, quæ gratiæ ſunt, poteſt vnuſquiſque dicere: *An non poſſum de meo facere, quod volo?* Videndus eſt ipſe Gregorius explicans illud, quod Deus ad ipſummet Iob dixit: *Quis dedit vehementiſſimo imbri curſum? Quis eſt pluuiæ pater, vel quis genuit ſtillas roris?* Ipſe namque Deus curſum imbri diuinæ prædicationis dat, qui quo vult deſtinat, qui pluuiam effundit in eos campos, quos vult, &c. Alias nihilominus rationes huius diuini inſtituti doctores tradunt. Beda credit vetitos Apoſtolos loqui in Aſia & Bithynia, quoniam ſciebat Deus illarum partium homines tũc malè diſpoſitos, qui potius contempturi eſſent verbum Dei, quam recepturi. Sãctus Proſper Aquitanicus, non illis ait, negatam fuiſſe gratiam, ſed dilatam in commodius tempus propter cauſam, quam ignoramus. Qui enim nunc vetuit loqui in Aſia & Bithynia, poſtea in Aſiam miſit Ioannem, & in Bithyniam Lucam. Scholaſticæ hiſtoriæ magiſter refert ex Origene, Apoſtolos ire prohibitos, vbi futuram famem Deus præuidebat, à qua ſuos voluit liberare. Beatus Gregorius quodam in loco, quem ſupra explicuimus, propter peccata Aſianorum & Bithynianorum credit illis denegatum tũc tam excellens beneficium. Sed alio in loco exiſtimat, id à Deo factum, miſericorditer cum peccatoribus agere volente, quibus prædicationem nihil profuturam agnoſcit, *ne grauius*, inquit, *de contempta prædicatione iudicentur.* Tantò namq; grauior erit alicuius impij damnatio; quantò plura diuinæ miſericordiæ ſubſidia ſuſcepit, quibus vti noluit ad ſalutem. Diuinæ namque gratiæ beneficia, ſicut irrefragabiles ſunt miſericordiæ & charitatis Dei erga nos teſtes: ita efficaciſſimi ſunt noſtræ malitiæ probatores, quod ſcilicet diuitias bonitatis eius cõtemnimus. Ideoque quantò magis diuina beneficia erga impios multiplicantur, tantò magis teſtes nequitiæ illorum augentur. Ita iuxta eiuſdem Gregorij mentem non incongruè poſſumus illam ſententiam Sancti Iob expendere: *Inſtauras teſtes tuos cõtra me, & multiplicas iram tuam aduerſum me: & pœnæ militant in me.* In Hebræo verbum *Hadas*, quod renouare & nouum aliquid conſtruere ſignificat, vt vertere poſſis; *Nouos teſtes, validos, inducis contra me.* Sæpe namque quãdo Deus beneficia erga aliquẽ multiplicat, nouos teſtes condemnationis nequitiæ ipſius parat, inſtituitque: ideoque erga huiuſmodi peccatores, non tam miſericordiæ, quam iræ opus eſt, talia beneficia miniſtrare, quæ Deus, vt Auguſtinus dixit, ſicut ſæpe miſericors negat, ita iratus concedit. Inde, *pœnæ*, inquit, *militant contra me.* Non poteſt magis infœlicitas talium peccatorum exprimi, quàm dicendo, ſicut dixit, Petrus: *Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ*, & commodius, non audire verbum Euangelij, quàm poſt auditum cõtemnere, aut vitam nullatenus in melius commutare. Præparate ergo corda veſtra, vt non vobis diuinæ prædicationis verba ſint in iudicium & condemnationem, ſed in ſalutem, & dum ad concionem acceditis, dicite cum Dauid: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacẽ in plebem ſuam, &c.*

29. Mor. c. 20. | Pſa. 67. 10 | Mat. 20. 15 | 29. Moral. cit. c. 15. & 20. | Iob. 38. 25. 28. | Li. 2. de vocatione gẽtiũ ca. 3. & li. de libero arbi. ad Ruffinum. cap. 84. | Hom. 4. in Euan. cit. | 9. Mor. ca. 34. | Iob. 10. 17. | חדש | 2. Pet. 2. 21 | Pſa. 84. 9.

§. 29. *Inſtituitur Quadrageſima, vt fideles ad Paſcha ſe diſponant, & quadraginta dierum tẽpore peccator formetur ad vitam, ſicut fœtus in vtero.*

ANNOTAVIT S. Thomas rationi congruum eſſe, quod inſtituatur tempus, quo ſingulari præparatione nos diſponamus ad Paſcha. Quod ex eo probat, quia Iudæi ad antiquum ſuum

§ 94 | In c. 11. Ioan. Lect. 8. ad finem.

vmbratile Pascha, soliti fuerunt præcedenti dispositione, per aliquot dies se præparare. Inde explicat illud, quod Ioannes dixit: *Proximum erat Pascha Iudaorum, & ascenderunt multi de regione ante Pascha, vt sanctificarent se ipsos.* Nullus, inquit D. Thomas, audebat agnum Paschalem edere, nisi mũdus: ideo præueniebant tempus Paschæ, vt interim purificantes se ipsos, possent adueniente Paschate, agnum comedere: & quibusdam purificationibus se sanctificabant, eo modo quo poterant, quas per oblationes legales perficiebant: aut, vt quidam intelligunt, ieiunijs, vigilijs, orationibus, alijsque sanctitatis operibus vacabant; vt his sanctificationibus, Pascha purius & deuotius peragerent. Si ad illud Pascha celebrandum, quod tantùm erat vmbra quædam, in quo tantum edebatur agnus carnalis, decens erat per aliquot dies, præcedentibus dispositionibus se sanctificare; quātò magis ad Pascha nostrum, quod verum & proprium est, ac in illo antiquo præfiguratum, oportebit se prius disponere & sanctificare? Omnibus itaque modis congruum est, ad illud nos præparare, multis antea diebus vacantes operibus, quibus nos sanctificemus & purificemus. Inter omnia autem mortificationis opera, quibus ad sanctitatem disponimur, est ieiunium: ideo dixit Deus per Prophetam, vt Hieronymus annotat, *Sanctificate Ieiunium,* id est, per ieiunium vos sanctificate & præparate; quoniam ieiunium, grādis est ad sanctitatem dispositio. Sanctorum festa præcipua, inquit B. Bernardus, Patrum sanxit autoritas vetiuis præuenienda ieiunijs. Multa siquidem peccata quotidie contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeque eas, quæ maximæ sunt; nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Hæc & alia Bernardus, annotans secundum excellentiam festiuitatis celebrandæ, futuram esse debere vigiliam. Qualia festa sunt nobis celebranda? Certè illud solemne, in quo Christus vetus Pascha terminauit, & nouum condidit, cùm ad communicationem corporis & sanguinis sumus admittendi. Vera itidem festa Paschalia peragēda sunt in Christi passione & resurrectione. Dies igitur statuendi sunt multi, vt ad tam grandē solemnitatem nos præparemus & sanctificemus. Hanc rationem prosequuntur Augustinus *a*, & Leo Papa *b*, hortantes fideles ad multa pœnitentiæ & sanctitatis opera, quæ quamuis toto vitæ tempore sint congruentia, singulariter tamen isto, quod pro Paschate dignè celebrando constitutum est, cuiuis Christiano sunt necessaria. Meritò igitur iuxta Ambrosij, Hieronymi, Leonis Papæ & D. Thomæ sententiam, tempus institutum est, quod supremæ solemnitatis sit vigilia. Illud autem ad quadraginta dies ieiunij meritò redactum ostendit Sanct. Cyrillus Alexandrinus, qui expendens legem illam antiquis patribus traditam de percutiente prægnantem, explicat excellenter; cur Moyses ter quadraginta dierum & noctium spatio ieiunauerit, non magis, neque minus, vt ipse dixit: similiter & redemptor noster, sicut sacri Euangelistæ referunt. Huius rationem tradit, supponens doctrinam, quam Philosophi tanquam certam statuunt, quod scilicet fœtus in vtero muliebri, iusto quadraginta dierum spatio ad humanam speciem & figuram efformatus consistit. Per dies enim quadraginta efformatur & organizatur corpus, & die Quadragesimo expleto creatur simulque infunditur à Deo anima, & fit homo in animam viuentem. Ita quidem accidit si efformetur vir: nam ad fœminæ constitutionem plures, imò & duplicati dies requiruntur, vt idem Cyrillus *c* asseruit, prosequiturque Abulensis *d*, nec omnino dissentit Aristoteles *e*, qui censent mares quidem efformari ad Quadragesimum diem, fœminas ad nonagesimum. Hinc ipse Cyrillus credit, quem multi Moderni sequuntur, à Deo constitutum, vt mulier si masculum peperisset, immunda extitisset Quadraginta diebus, si fœminam octoginta. Quamuis alij credant hanc differentiam statutam, aut in odium fœminę, quæ

Marginal notes: *Ioan.* 11. 55. — *In c.* 2. *Ioel & in cap.* 7 *Zacharia.* — *Ser. in vigilia S. Andrea.* — *a Ser.* 71. *ex diuersis.* — *b Ser.* 4. *de Quadr.* — 2. 2. *q.* 147. *art.* 5. — *Li.* 8. *de ador. in spiritu.* — *Exod.* 21. — *Deut.* 9. 9. 18. 25. — *Mat.* 4. 2. *& Mar.* 1. 13. — § 95. — *c Lib.* 8. *cit. & lib.* 15. *ad finem.* — *d In ca.* 12. *Leuit.* 9. 21 *&* 22. — *e Lib.* 7. *hi. animal.*

quæ caput fuit peccati in mundo, cuius propterea ingressus in eodem immundior reputatur; aut quoniam mulier pariens fœminam, patitur maiorem humorum fluxum, & sanguinis eruptionem, de quibus noster Oleaster. Moyses erat quasi mater, & nutrix illius populi, cui illum tanquam matri Deus commendauit, & tradidit dicens: *Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum; & defer in terram, pro qua iuraui patribus eorum.* In vtero suæ curæ illos suscepit, & quasi primò concepit semine verbi Dei ex rubo loquentis, eum constituentis ducem populi, quem de Pharaonis tyrannide liberaret. Eosdem enixus fuit multis doloribus & anxietatibus, educens de Ægypto, quasi in lucem proferens. Sed quia populus per peccatum adorationis vituli, vitam amisit, non tantùm animæ, sed & corporis; in hoc sensu, quod Deus decreuerat è vita omnes illos delere, vt iam de illis actum videretur, in ventre suæ curæ & solicitudinis iterum resumens, Quadringinta dierum & noctium ieiunio, quasi de nouo efformauit, & reparauit ad vitam: id quod ipse apertè expressit dicens: *Et ait Dominus ad me: Cerno quod iste populus duræ ceruicis sit, dimitte me, vt conteram eum, & deleam nomen eius de sub cœlo, &c. Et procidi ante Dominum, Quadraginta diebus & noctibus panem non comedens & aquã non bibens, propter omnia peccata vestra, &c. timui enim iram illius, qua aduersum vos concitatus, delere vos voluit, & exaudiuit me Dominus*, id est, vitam vestram concessit, vt dicamini vos quasi de nouo vitam accepisse. Ad vitam, inquit Cyrillus, quodammodo parturiuit & efformauit Quadraginta dierum ieiunio. Christus itidem, qui est diuini patris sapientia, (qui se vocat matrem pulchræ dilectionis, & timoris, &c. & matrem honorificatam) humanum genus Adæ peccato extinctum, ad vitam spiritualem voluit efformare, & parturire: idcirco suæ curæ & solicitudinis vtero hominem assumens, Quadraginta dierum & noctium spatio ieiunans, eundem in vitam efformauit, quem intemperantia extinxerat. Idcirco non pluribus

In c.12. Leuitici

Nu.11. 12.

Deut.9.13. 18.

Eccl.24. 24.

quam Quadraginta diebus ieiunium protraxit, quia viros voluit efformare, qui virtute præstarent, non fœminas, quæ effœminata debilitate torperent, vt idem Cyrillus demonstrat. Id ipsum Sancta Ecclesia nobiscum agere constituit. Nati sumus per baptismum filij Dei, diuinam quandam vitam per illius gratiam sortiti, eam perdidimus per peccatum. Quid igitur agendum? Nos iterum quasi in ventrem reuocare intendit, ibi de nouo ad vitam formandos. Dicens; *Quomodo possunt hæc fieri? Nunquid potest homo in ventrem matris iterato introire & renasci?* Potest sanè, imò hoc contendit Ecclesia, te intra vterum suæ peculiaris solicitudinis & curæ iterum assumere, quem Quadraginta dierum spatio foueat per ieiunia & pœnitentiæ opera, Sacramentorum vsum, doctrinæ cœlestis pastum: vt hoc tempore completo, te vita formatum & verè viuentem exhibeat. Ita peccatores, prædicator ille diuinus, qui se nutricem eorum factum clamauerat, efformandos ad vitam spiritualem suscipiebat, vt sanctus Gregorius annotat, qui dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*, donec in vitam Christi efformemini, illam in vobismetipsis exprimentes, *vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.* Hæc Ecclesiæ est intentio, his Quadraginta diebus, ita nos ad vitam efformare, vt post eos apparente Christo per resurrectionem in noua vita immortali, nos, sicut ipsemet Apostolus dixit, *exhibeamus tanquam ex mortuis viuentes*, virilem fortitudinem tenentes, vt vltra iam non subijciamur à dæmone, aut à nostræ carnis affectibus. Ex ijs procedere iam possumus ad explicandum, cur ecclesia sancta singulariter numerum Quadragenarium dierum, ad nostræ salutis, vitæque spiritualis remedium statuendum duxerit.

Ioan. 3. 4.

31. Mora.c. 21.

Ad Gal. 4. 19.

2. Cor. 4. 10.

ad Ro. 6. 13

§. 30. Numerus Quadragenarius dicitur Sacratus, quem singulariter Moyses seruauit, tres Quadragesimas integrè ieiunans, & Elias subcinericio pane roboratus.

§ 96| MVLTA ad hoc institutum Sancti Patres pertractant, docentes, numerum Quadragenarium aliquid magni continere, ratione cuius aptissimè mysterijs significandis perpetuò fuit à Deo electus. S. Basilius *a* vocat numerum *pretiosum*; Ambrosius *b mysticum, aut mysterijs plenum*; Petrus Chrysologus *c Sacratum à seculis, mysticum, aptum cœlestibus secretis, & semper in efficiendis rebus diuinis, & maximis Dei negotiis, explicandis lege inuiolabili adhibitum*, Augustinus *d, Sacratum, in quadam perfectione consistentem*; & iterum *e, salutarem & mysticum*, Hieronymus *f, pœnitentiæ congruum*, Hilarius *g, diabolo metuendum*: Hocque numero dierum, sacramenta contineri obseruatione digna, tradiderunt Gregorius *h*, Isydorus *i*, & Concilium octauum Toletanum *k*. Illam frequenter S. Augustinus *l* huius rei expendit rationem, quam ex Arithmetica, & philosophia declarat, hunc numerum aptè induci ad totum huius vitæ laboriosæ tempus significandum. Ideoque annotat à quibusdam acutè fuisse obseruatum, Matthæum, qui regiam instituerat in Christo insinuare personam, excepto ipso Christo, Quadraginta tantummodo homines in generationum serie nominasse, quo indicaret, nos in præsenti seculo secundum disciplinam laboriosam oportere regi à Christo. Qui etiam, id quod promisit, se cum hominibus permansurum vsque ad finem seculi, ex eo voluit confirmare, quod Quadraginta diebus post resurrectionem, cum illis permanserit. Hæc latè ille prosequitur *m*. Sed id sæpissimè repetit *n*, hunc numerum perfectæ integræque pœnitentiæ agendæ esse accõmodatissimum: quod & B. Hieronym. *o* dixerat, & excellenti claraq; ratione S. Petrus Chrysolog. *p* explicare videtur, ex eo quòd inter omnes figuras, quadrata est stabilior, firmior ac securius consistens; cui rotunda opposita est, quæ rem non permittit stabilem & quietam cõsistere. Vnde veteres, fortunam rotundo lapidi insidentem pingere instituerunt, sapiẽtiam in quadrato statuebant, volubilem illam, istam verò firmam & inconcussam iudicantes. Deorum item simulachra, quadrantalia fiebant, vt Pausanias autor est, vt eorũ stabilitas inde significaretur. Iupiter enim ipse manens stabilis, dat cuncta moueri, vt veteres poetæ canunt. Ideò ciuitas illa Ierusalem supernæ in æternum à Deo constituta & firmata, in qua qui habitabit, *non commouebitur in æternum*, in *quadro posita*, ostensa est Ioanni. Hinc translatum est nomen, vt ad rem stabilẽ, ęqualẽ vndiq; & benè aptatã significandam, dicamus, eam esse quadratam. Hinc Aristoteles, quadratum simpliciter virum per translationem dictum autumat, ad virum stabili virtute perfectũ: quo nomine vsus est Ambrosius; & ideo Origenes putat sapientes viros & doctrina perfectos, expressos per ligna leuigata aut quadrata, ex quibus Deus arcam Noe fieri iussit. Quo etiam nomine virtutes perfectas, sibi inuicem aptissimè conuenientes significatas credit. Quadragesima itaque, inquit S. Petrus Chrysologus, in quatuor decades, quadratam fidei continet disciplinam: quia semper est quadrata perfectio. Idcirco numerus iste aptus est ad pœnitentiam, quæ quadrata esse debet, idest, firma & secura, quam Apostolus *stabilem* vocat, & perfectam, omnibus vndique suis partibus constituta, per quam homo quouis ex latere dolatus maneat, aptus qui in cœlesti ædificio reponatur, quod nõ nisi ex lapidibus quadratis & sectis extruitur, melius quam ciuitas Ecbatanis, quam vt perpetuò firma consisteret, ex talibus lapidibus Arphaxad rex Medorum ædificauit: nec lapides, qui tales non fuerint, admittuntur ad ædificandos muros Ierusalem supernæ, minus quàm ad reædificationem murorum terrenæ Ierusalem, & montis Sion, tantùm *lapides quadratos*, Ionathas admittẽdos decreuit. Hinc Sancti Patres procedunt ad ea ex-

a Hom. in 40. Mart.
b Lib. 4. in Lucam.
c Ser. 11. & 166
d Tract. 17 in Ioannẽ.
e Serm. 69. de temp.
f In cap. 3. Ionæ.
g Can. 3. in Matth.
h Hõ. 16. in Euãgelia.
i Libr. 1. de Eccl. officijs c. 36.
k Canon. 9
l 2. De consensu Euang. c. 4.
m Lib. 83. qq. q. 81. & Epi. 119. ad Ianuariũ.
n Lib. 5. qq. in Deuter. quæ. 45. & tract. 17. in Ioan. & li. 1. qq in Gen. q. 169
o In c. 3. Ionæ cit.
p Ser. 11. ci.

Apud Pierium. l. 39.
Psal. 124.
Apo. 21. 16.
1. Ethicor. & ad Theodectem. 3.
2. Cor. 7. 10.
Iudi. 1. 1. 2.
1. Mach. 11 12.

ea expendenda, quæ in scriptura sacra exprimuntur, quibus ostenditur, singulariter hunc numerum à Deo perfectæ pœnitentiæ cōsecratum. Quadraginta dierum pluuia, vt Petrus Chrysologus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c* & Hilarius *d* annotant, mundi peccata Deus deleuit, terramque horrenda corruptione purgauit. Salutaris & mysticus est quadragenarius iste numerus, innuit Augustinus, & iam illo tẽpore, mysterium in figura erat dispositum; nam sicut tunc quadraginta diebus pluit Deus aquas ad purgandum mundum; ita & nunc quadraginta diebus miseretur, & misericordias profundit ad hominem purificādum. Quadraginta dies sepulturę, quos exprimit scriptura, inquit Augustinus *e*, hoc ipsum significant. Quadraginta namq; diebus condiebātur corpora virorum insignium apud Ægyptios, vt à corruptione seruata, sepulturæ traderentur. Apud quos primo viguisse consuetudinem condiendi corpora aromatibus, tradunt Herodotus *f*, & Diodorus *g*: quem morem Ioseph Ægypti præfectus & princeps erga patrem suum secutus fuit; illo enim mortuo *h*, *præcepit Ioseph seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem suum.* Pro nomine *Medicis*, Septuaginta posuerunt, *Entaphiastas*: & obseruat Augustinus *i*, non inuenisse linguam Latinam, quomodo illud nomen transferret, quod significat illos, qui id agunt, quod exhibetur corporibus humandis, vel cōdiendo, vel siccando, vel inuoluendo & alligando, in quo opere maximè Ægyptiorum cura præcelluit. Interpres Chrysostomi *k*, trāsfert *Pollinctores*, qui ita vocantur, à polliendis cadaueribus, quod nomẽ satis est apud Latinos commune, quo vsus Poëta dixit: *l* Iam scrobe, iam lecto, iam pollinctore parato. Alij vocant, *Libitinarios*, à Libitina Dea, in cuius æde seruabantur, & vendebātur, quæ ad instructionem pompæ funebris erant necessaria, quorum meminerunt Liuius *m*, & Seneca *n*: Quamuis autem neminem alium inueniamus, similiter conditũ in populo Dei, nec ante Iacob, nec post, vsque ad Asa regem Iuda *o*, cuius corpus *posuerunt super lectum suum, plenum aromatibus & vnguentis meretricijs, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia:* id tamen licitum esse, docet D. Thomas *p*, & ex Christi sepultura ipse Augustinus *q* demōstrat. *Quibus iusta explentibus, transierunt quadraginta dies*, id est, huic operi per quadraginta dierum spatium intenderunt: *iste quippe mos*, inquit sacer textus *r*, *erat cadauerum conditorum.* Pœnitentia est, inquit Augustinus, per quam sepeliuntur peccata, illaque vera est, in qua omnia peccata sepulta relinquuntur, imò & per eam homo peccato mortuus, sepelitur cum Christo; eo modo, quo Apostolus *s* dixit de baptismo, in nouitatem vitæ, aut in nouam vitam per Dei gratiam resurrecturus. Oportet propterea, aromatibus myrrhæ amarissimæ præseruātis à corruptione, id est, pœnitentiæ operibus condiri. Ad hoc inducuntur medici spirituales, confessarij, doctores, prædicatores, qui artem condiendi calleant, quò omnem corruptionem, & vermes expurgent. Id ipsum Ambrosius *t*, Hilarius *u*, Augustinus *x*, ex ieiunio Moysi ostendunt, quod quadraginta diebus perfectum fuit. Obseruandum est cum Oleastro *y* (quod alibi indicauimus) Moysem non semel neque iterum, sed ter, grande ieiunium arripuisse, quando grauissima voluit perficere negotia: & semper vt perfectum esset, ac omnibus numeris absolutum, ad quadraginta dierum & noctium numerum protraxit, tresque quadragenas excellentissimas egit. Primò, quando legem primitus accepit in tabulis, quas ipsemet Deus ei tradidit, tunc *perseueraui*, inquit, *in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. deditq; mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, &c.* Secundò, quando post illas priores tabulas propter idololatriam populi confractas, iterum ascendit in montem, veniam peccatoribus impetraturus, & legem iterato suscepturus. Tunc enim *procidi*, inquit, *sicut prius quadraginta diebus & quadraginta noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter peccata omnia vestra. &c.* Tandem cum populus propter diffidentiæ peccatum

¶ 97.
a *Ser.* 166. *cit.*
b *Ser.* 34. *& li.* 4. *in Lucam.*
c *Ser.* 69. *de tẽpore.*
d *Can.* 3. *in Matth.*
e *Li.* 1. *qq. in Genes. q.* 169 *& li. loquutionum in Genes ad finem.*
f *Lib.* 2.
g *Li.* 2. *c.* 5.
h *Gen.* 50. 2.
i *Li. locut. in Genes.*
k *Ho.* 67. *in Genes.*
l *Martial. lib.* 10.
m *Lib.* 40.
n *Lib. de benefic.*
o 2. *Paral.* 16.14.
p 3. *p. q.* 51. 2.2. *ad* 2.
q *Tract.* 120. *in Ioann. &* 3. *de doctrin. Christ. & li. de cura pro mortuis agenda.*
r *Gen.* 50.3
s *ad Ro.* 6.
t *Lib.* 4. *in Lucam.*
u *Can.* 3. *in Matth.*
x *Ser.* 65. *de tẽpore.*
y *in cap.* 9. *Deuter.*

¶ 98

Deut. 9.9.

Deut. 9.18 *& c.* 10.10

catum circa ingressum in terram repromissam, ita Deũ prouocauit, vt voluerit Deus illum penitus delere. *Et iacui*, inquit, *coram Deo quadraginta diebus & noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, vt fuerat comminatus.* Qui vitam Moysi diligenter attendunt, considerant, eum vixisse per tres quadragenas annorum, cuius integra iustaque ætas fuit centum viginti annorum. Primam annorum quadragenam (vt existimo) egit in palatio Pharaonis, in quo postquam mirabiliter seruatus, & à filia regis adoptatus, omni sapientia Ægyptiorum fuit eruditus, instructusque, quousque, vt inquit Apostolus, *grandis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis, & magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem.* palatium reliquit, tuncque secundam annorum quadragenam incœpit: cùm enim impleretur ei quadraginta annorum tempus, inquit B. Stephanus, mentem applicauit, vt de liberandis fratribus suis cogitaret, *& ascendit in cor eius visitare fratres suos filios Israel.* Expende illud, *ascendit in cor eius, visitare:* credo enim voluisse Stephanum his verbis significare, tunc Moysen iam de liberando populo cogitasse, & ad id mentem apposuisse, qui, vt idem Stephanus paulò inferius annotat, iam nouerat se electum à Deo, *vt per manum eius daret salutem illis,* id certè ex diuino impulsu agnouit. Rem propterea aggredi constituens, interfecit Ægyptium, opprimentem quendam ex fratribus suis; quod tandem causa fuit, vt in Madian fugeret, vbi illam secundam annorum quadragenam egit, pastorali implicatus officio. Cùm iam autem octoginta annorum esset, apparuit ei Dominus in rubo, & tertiam annorum quadragenam liberando populo Israëlitico insumpsit. Tribus quadragenis annorum, tres quadragenæ ieiuniorum respondent, vt cuiuis anno vitæ, dies ieiunij validi respondeat, nec annus beati viri sine die ieiunij agnoscatur. Perfectum sanè ieiunium, per quod primò ad diuinæ collocutionis familiaritatem fuit admissus, & legislator constitutus: secundò, Deum facie ad faciem videre meruit, & iteratò legem accipere, & veniam populo impetrare: tertiò, diuinam iram sedauit, Deumq; reddidit placatum, ac populo vitam acquisiuit. Aptus sanè numerus dierũ ieiunij, qui si vt decet, percurritur, cõgruus est ad obtinendam gratiam, impetrandam veniam, & nos disponẽdos ad mysteria diuina conspicienda. Præterea S. Augustin. id similiter annotat ex quadragena verberũ, qua delicta puniri Deus statuebat. Peccatores multos morte puniẽdos Deus statuit: quos tamen in vita volebat seruari, statuit quadraginta flagellorũ verbere puniri, qui nullum penitus peccatum inultum relinquit, vt ipse Augustinus probat, & peccatorem in vita vult seruari. Id autẽ aptè fieri decreuit, perducendo plagas verberum vsque ad numerum quadragenarium, & prohibendo illum excedere: vt hinc vita seruetur, inde peccatum puniatur. Quo supplicij genere Paulus perhibet *à Iudæis se quinquies* affectum. Nota est Dei vox dicentis; *Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Qui peccatorem viuere vult, peccata puniri & occidi intẽdit. Vltio ergo talis adhibenda, per quam peccator supplicio quidem afficiatur; sed nõ eius vita absumatur. Protrahatur hoc ieiunium, & pœnitentiæ ac mortificationis opera singularia ad dies quadraginta: sed non amplius ieiunij quadragesimalis præceptum se extendat. De quibus optimè Diuus Augustinus loquitur, ostendens, Quadragesimæ tempus non tam longum, quod sit fastidiendum; non tam breue, vt agendæ pœnitentiæ & vindicandis peccatis non sit sufficiens. In huius confirmationem annota numerum istum quadragenarium, sufficientem, & non prolixum aut excedẽtem cõprobari, ex morte & resurrectione Christi: Christus enim per 40. horarum spatium in sepulchro mansit, vt alibi ostendemus. Non quidem minori, ne non mortuus, sed mortificatus crederetur; non maiori, ne de eius resurrectione desperari posset. Si enim nõdum tribus diebus expletis iam cœperũt desperare, qui in Emaus ibant: quid fieret si lõgius resurre-

Deut. 9. 25

Ad Heb. 11. 24.

Act. 7. 23.

Act. 7. 25.

Lib. 5. qq. in Deut. q. 45.

§ 99

In Ps. 58.

2. Cor. 11. 24.

Ezec. 33. 11.

Serm. 69. de tẽpore.

rectionis suæ opus differret? Aptus numerus 40. horarũ, sufficiens ad probandũ vt è illum extitisse mortuum; & non prolixius, sed breui termino conclusus, vt infidelitati aditus præcluderetur. Similiter post passionem suam suscitatus, permansit in terra per dies 40. resurrectionem suam multis argumentis demõstrans. Qui 40. horis mortuus permansit, 40. diebus se viuum demõstrauit, vt cuiuis horæ mortis, dies vitæ responderet. Congruus numerus. Oportebat siquidem Christum suam resurrectionem comprobare: & necessarium erat, vt ad patrem ascenderet. Vtrunq; autem factum est 40. dierum spatio, per quod abundè nimis fuit resurrectio comprobata, & ascensio nõ prolixè aut fastidiosè dilata. His addit Ambrosius, 40. annos, quibus Israëlitæ in deserto, pane cęlesti sustentari egerunt. Quadraginta, inquit, annos in eremo constituti patres panem angelorum, & cęlestis alimoniæ gratiam consecuti sunt; nec antequam mystici numeri tempus explerent, terram repromissionis intrare meruerũt. Quadraginta diebus, ait Petrus Chrysologus, terrã ꝓmissionis exploratio missa diuinitus circuit, vt hic sacratus numerus Israëlitas ad terras promissas reuocaret; qui nos quadragenarijs cursibus euocat & perducit ad cœlum. Quadraginta namque diebus, nostri corporis terram explorat, nunc cęlestis inspectio, vt expugnatis vitiorum gentibus, regionem nostri cordis possideat turba virtutum. Quadraginta dies afflictionis, quibus populus Dei fuit affectus, quibus Goliath stetit exprobrans contra eum. Quadraginta dies, inquit idem D. Petrus Chrysologus, Ezechiel iacens latere vno, captiuitatem futuram dum præfigurat, absoluit; quia sacratus numerus iste suscipit iniquitates, vt deleat iniquitates, vt absoluat ingreditur, vincula patitur vt relaxet. Quadraginta itidem anni, quibus apud eundem Ezechielẽ, Ægyptus deserta cogitur quodammodo agere pœnitentiam. Et vt finem imponamus, expende cum sanctis Patribus ieiuniũ Eliæ, quo dispositus fuit ascendere montem Dei Horeb, & Dei familiari colloquio frui; fuit enim ieiunium quadraginta dierum & noctium. Persequebatur illum crudelissima fœminarum Iezabel, & ad mortem toto pectore quærebat. Fugit ille, longaque via ei erat agenda 40. dierum & noctium, vt suæ libertati esset cõsultum. Vt animosè fortiq; animo illam conficeret, angelus dormientem excitauit, manu *tangens & dicens: Grandis tibi restat via:* cui statim in exordio panem subcinericium ministrauit tãtæ virtutis ac roboris, quod *surgens & comedens, ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus vsq; ad montem Dei Horeb.* Magnus celebrisq; mons, meritò Mõs Dei vocatus, in quo prima apparitio ad Moysen in rubo facta fuit, omni admiratione digna: in eodem Moyses petram virga percutiens, largissimam aquarum copiam exhibuit fluentem: Ibi Moyses orans, victoriam cõtra Amalecitas insignẽ reportauit: in eum Deus magna cum maiestate descẽdit daturus legem: ibi Moyses primò legem accepit ieiunans quadraginta dieb. & noctibus; & ibidem legem iteratò suscepit, iterato etiam ieiunio, quo veniam populo impetrauit, &c. Agenda nobis est via, qua fugiamus & liberemur à carnis nostræ crudelibus insidijs, quæ mortẽ nostrã perpetuò intendit, v meritò hinc Paulus dixerit; *Ergo fratres debitores sumus nõ carni, vt secũdum carnẽ viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini,* quam propterea, vt optimè annotauit Origenes, impia Iezabel Eliã persequens, adumbrauit. Vt autem nostræ saluti consulamus, non minor via, quam quadraginta dierum agenda imponitur, per quam ad montem diuinæ gratiæ & amicitiæ, suaues cum Deo collocutiones habituri perueniamus, & in die resurrectionis cum Domino gloriemur. Excitat nos inprimis Ecclesia manum extendens, & tangens caput, & quos excordatos, ac quasi somno oppressos videt, ad nosmetipsos reuocare procurat dicens: *Memento homo:* panemque porrigit subcinericium, ieiunium scilicet sub cinere. Si quæras, quis sit panis nutriendæ animæ aptus? respondet Chrysostomus: Ieiunium animæ nostræ alimentum est: & sicut corporalis cibus

Lib. 4. in Lucam.
Exod. 16. 35.
Serm. 166.
Nu. 13. 26.
1. Re. 17. 17
Serm. 166.
Ezec. 4. 6.
Ezech. 26. 11. 12.
¶ 100.
3. Reg. 19.
3. Reg. 19. 8
Exod. 3.
Num. 21.
Exod. 17.
Exod. 19. & 20.
Exod. 24. & 31. 32. 33
& Deut. 9. & 10.
Ad Ro. 8. 12.
In Psal. 36 Hom. 1.
Hom. 1. in Genes.

cibus impinguat corpus; ita & ieiunium animam. Pinguescit anima spirituali adipe ieiunij, inquit Ambrosius *a*. Hoc cibo illam roborari, ex pueris Babyloniæ ostendunt idem Ambrosius *b*, & Basilius *c*, & singulariter Athanasius *d*, qui etiam ad roborandum corpus, vtile ex eisdem demonstrat: qui quò magis ieiunabant, robustiores & corpulentiores reddebantur. Hic panis, quem ex doctrina Euangelica confectum exhibet Ecclesia, sub cinere offertur; vt ieiunium grande & forte cum humilitate & cordis contritione, quam cinis indicat, arripiamus, similesq; simus Dauidi, qui de se dicit, quòd *cinerem tanquam panem manducabat*, quod ideo Genebrardus dictum credit, quia panem cinere suffundebat, & cineris puluere aspergebat, quem mãducandum volebat assumere. Comede, *grandis enim tibi restat via*, longum iter agendum, à regione longinqua, ad quam peccãdo peruenisti; ad paternam domum, à peccato ad gratiam, ab inferis ad cœlos, à morte ad vitam, &c. Alias rationes, cur sub quadraginta dierum numero ieiunium sit indictum prosequitnr D. Thomas, ille videndus est.

a *Epist.*82. *ad Ecclesiam Vercell.*
b *Lib. de Elia.*
c *Hom.*1. *de ieiunio.*
d *Lib. de virginit.*
*Ps.*101.10.
2.2.q.147. ar.5.

§.31. *Quadragesimam Apostoli constituerunt ex Christi Domini præscripto; potius illius promulgatores quàm institutores vocandi.*

¶ 101

NOn solùm per ea, quæ dicta sunt, huius sacræ obseruationis Quadragesimæ aptissima & necessaria institutio demonstratur, sed tam concordi omnium Sanctorum Patrum sententia, & vnanimi comprobatur doctrina; vt mirum sit, quomodo hæretici illam audeant reijcere. Docent enim hanc inter eas cæremonias sacras recensendam, quas ipsemet Christus Dominus constituit, quamuis in sacro Euangelio expressa non fuerit. Quædam in Ecclesia sua Christus mediatè statuit per prælatos illius, quibus dixit: *Qui vos spernit, me spernit: & qui vos audit, me audit.* alia ipsemet verbo suo expresso constituit & ordinauit; & Apostolis promulganda & exequenda commisit: sicuti de sancto extremę vnctionis sacramento fides Catholica docet, ab ipsomet Christo instituta, & eius iussu ab Apostolis promulgato, signanter à Beato Apostolo Iacobo in sua canonica Epistola. Christus enim *post resurrectionem suam, præbuit se ipsum viuum discipulis suis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.* Nomine Regni Dei, Ecclesiam Christus Dominus voluit intelligere, quæ ad illam pertinent explicans, per illas parabolas, quas proposuit dicens; Simile esse regnum cœlorum decem virginibus, grano synapis, reti misso in mari, &c. Est ille legitimus Ecclesiæ rex & caput, qui in cœlum conscendere volens, grandem, quã de suo regno habebat curam, voluit demõstrare, per dies quadraginta loquens, instituens & docens eos, quos principes & pastores, sui loco ad eiusdem regni gubernationem relinquebat, quomodo regere deberent, quæ agere, quæ constituere, &c. Idcirco intelligẽdum est, illis diebus docuisse Apostolos omnia, quæ ad Ecclesiæ monarchiam pertinent, & eius Hierarchiam disposuisse, declarasseque Summi Pontificis primariam autoritatem, Episcoporum institutionem, sacramentorum vsum & ritum, quomodo regendi fideles per legum sanctarum constitutiones: quomodo instituendæ solemnitates, signanter quomodo sanctum Missæ sacrificium offerẽdum, &c. Inter cætera autem, existimo, ab ipso ordinatum, vt quadragesimalis ieiunij obseruãtia quolibet anno institueretur. Id quod apertè à Sanctis Patribus obseruatum inuenio. Hieronymus dicit, solemnes ieiuniorum dies à Christo Domino nobis relictos. *Videtis fratres*, inquit S. Petrus Chrysologus, *quia quod quadragesimam ieiunamus, non est humana inuentio, autoritas est diuina, & est mysticum, non præsumptum, nec est de terreno vsu, sed de cœlestibus est secretis. Communis nostri omnium Dominus*, inquit Chrysostomus de Quadragesima agens, *veluti filios diligenter amans, cupiens ea quæ vnquam peccauimus, nobis abluere, hanc quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit.* Ex quo infert, illum à nobis singulariter glorifican-

*Luc.*10.16
*Iacob.*5.14
*Act.*1.5.
*In c.*58. *Isai.*
*Serm.*11.
*Hom.*1. *in Genes. in princip.*

ficandum, *qui hanc nobis optimam aperuit constituitq; viam.* Deuotionẽ Sanctæ Quadragesimæ prædicantes, inquit Ambrosius, sacrarum litterarum exempla protulimus, quibus approbaremus, *hunc quadragenariũ numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum; nec terrena cogitatione inuentum, sed cœlesti maiestate præceptum.* Et infra. *Hæc non tam sacerdotum præcepta, quàm Dei sunt: atque ideo qui spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum.* Et iterum: *Hanc obseruantiam nobis indixit Dominus, & hanc Quadragesimam largitus est nobis Dominus.* Et iterum *a*; vocat Quadragesimam *indictum à Domino ieiunium.* Et alio in loco *b* docet, Christum ieiunasse quadraginta diebus & noctibus, vt quod imperaturus erat verbo, prius suo demonstraret exemplo. Bonus medicus poculũ, quod ægro daturus erat, prior ipse voluit gustare, &c. Hinc intulit, eum qui Quadragesimæ ieiunia transgreditur, *contra præceptum Domini* agere. *Nos*, inquit Hieronymus, *vnam Quadragesimam secundùm traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus.* Expende illud, *secundùm traditionem Apostolorum:* Non ait secundum cõstitutionem Apostolorũ; multa enim tradiderunt Apostoli non constituentes: sed quæ à Christo constituta erant intimantes, sicut cùm dicit Paulus: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.* S. Augustinus censet, præceptum Quadragesimalis ieiunij Euangelicum esse, qui postquam retulit ieiunium quadraginta dierum Moysi & Eliæ, & ipsius Christi, subdit: *Præcipitur enim nobis, & ex lege & Prophetis, & ipso Euangelio, quod testimonium habet à lege & Prophetis (vnde etiam in monte, & inter vtramq; personam medius saluator effulsit) vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines, obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram, tanquã ieiunio temperantiæ refrænemus, quandiu perfectio decalogi legis, tãquam psalterium decem chordarum, per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur: vt decem quaterducta quadragenarium numerum significent.* Et iterum: *Quadragesima sanè ieiuniorum, habet autoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi & Eliæ, & ex Euangelio: quia totidem dieb. Dominus ieiunauit, demonstrãs Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysi, lex; in persona Eliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit, vt euidẽtius emineret, quod de illo dixit Apostolus, testimonium habens à lege & Prophetis. Siue ergo in lege, siue in Prophetis, siue in Euangelio, quadragenarius numerus nobis in ieiunio commendatur.* Hæc & alia B. Isidorus *a*, eisdẽ verbis latissimè prosequitur. Huius sacri ieiunij institutionem credit Origenes *b*, & indicat Hieronymus *c* iam à Christo fuisse prædictã, dum in mũdo viueret. Indignati sunt enim aliquando Pharisæi Domino, cur nõ ieiunarent discipuli eius: quibus ille respondit: Quia non possunt filij sponsi ieiunare, quamdiu cum illis fuerit sponsus. *Venient dies, quibus auferetur sponsus, & tũc ieiunabunt.* Montanus, Prisca, & Maximilla, inquit Hieronymus, ex huius occasione testimonij, etiam post Pẽtecostem faciunt quadragesimam, quod ablato sponso, filij sponsi debent ieiunare; nos vnam quadragesimam secũdùm traditionem Apostolorum ieiunamus non quod per totum annum excepta Pentecoste ieiunare non liceat; sed quod aliud sit necessitate, aliud volũtate munus offerre. Habemus nos, inquit Orig. Quadragesimæ dies ieiunijs cõsecratos, in quibus illud completur, quod dixerat Dominus, ieiunaturos discipulos post sui discessum, &c. Ex his interpretãdi sunt sancti Patres, qui dicũt, Quadragesimã ab Apostolis constitutam. Constituerunt enim, non tanquam rem à se excogitatã, sed ab ipso Christo Domino dispositã, & Spiritus sancti speculiari illustratione impulsi. Ita S. Leo Papa *d* vocat Quadragesimam, *Apostolicam institutionem*, & dies *e*, *in quibus meritò à Sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti maiora sunt ordinata ieiunia.* Inde huius obseruãtię vim S. Bernardus *f* colligit, quæ ad omnes cuiuscunq; generis & conditionis personas se extendit. Hodie dilectissimi sacrum Quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ: *non nobis singularis est obseruatio, vna omnium est, quicumque in eandem fidei conueniunt*

Marginalia: *Serm.* 36. — a *Serm.* 25. *ad finem.* — b *Ser.* 37. — ¶ 102 — *Serm.* 34. — *Epist.* 54. *ad Marcellam.* — 1. *Cor.* 11. 23. — *In Ps.* 110. — *Epist.* 119. *ad Ianua.* c. 15. & — *tract.* 17. *in Ioan.* — *ad Rom.* 3. 21. — a *Lib.* 1. *de Eccles. officijs* c. 6. — b *Ho.* 10. *in Leuit.* — c *In cap.* 9. *Matth.* — *Matth.* 9. — *In cap.* 9. *Matth.* & *epist.* 54. *ad Marcell.* — d *Ser.* 6. *de Quadrag.* — e *Ser.* 9. *de Quadrag.* — f *Ser.* 1. *de Quadrag.* — ¶ 103

ueniunt vnitatem. Quid ni commune sit Christi ieiuniũ omnibus Christianis? Quid ni caput sua membra sequantur? Hactenus, inquit, vsque ad nonam ieiunauimus soli, nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi, reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Hoc ipsum elegãtissimis verbis S. Basilius intimauerat: Ieiuniũ, inquit, per omne quidem tempus vtile est ijs, qui illud sponte suscipiunt: sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denuntiatur ieiunij pręconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, nõ extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum. Sed & exercitus, & viatores, & nauigatores, & mercatores; omnes æqualiter, & præceptum audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Ita ille. Et expende illud: *Omnes æqualiter præceptum audiunt*, vt videas, quàm stolidi sint hæretici, ad quorum aures nondum præceptum peruenit, quod ab initio Ecclesiæ omnibus fidelibus fuit indictum & intimatum. Itaque quadragesimalis obseruantia tam coniuncta est Euangelio, vt tam latè pateat eius, sicut Euangelij prædicatio; & quocumq; Euangelium peruenit, peruenit statim & ipsa. His adiũge canonem Apostolorum, quem de Quadragesima statuerunt, in quo non tam præcipere visi sunt, quàm à Christo præceptam supponunt. *Si quis*, inquiunt, *Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, sacram Quadragesimam non ieiunat, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: si sit autem laicus, segregetur*. Similiter & B. Clemens Papa, non tam præcipit Quadragesimam seruare, quam præceptum supponit. Post Epiphaniam, inquit, seruandum est vobis ieiunium Quadragesimæ, continens memoriam cõuersationis & legislationis Domini, &c. Simili modo intelligendus est D. Thomas, qui ieiunia ab Ecclesia indicta, dicit iure positiuo ipsius Ecclesiæ constituta: loquitur enim absolutè de ieiunijs, Ecclesiæ pręcepto constitutis, inter quę etiam videtur quadragesimalẽ obseruantiam cõplecti, illam siquidem non in scriptura sacra videmus expressam; sed quam Ecclesiastica sanctio nobis intimauit. Sed siue hac, siue illa ratione dicamus, certũ est omnes fideles, quos Ecclesia non excipit, aut excipiendos decernit, ad integræ Quadragesimæ ieiunium sub peccato mortali teneri. Quod adeò verum est, vt inde profectę sint illę hyperbolicę locutiones Sanctorum Patrum, asserẽtium, eum qui per vnicam huius sacri quadragenarij diem, ieiunium soluerit, ita peccare, ac si totam violaret quadragesimam. Sic frequenter D. Ambrosius: Hunc numerũ, inquit, dierum ita integrũ ieiunare debemus, vt si quisquã vnam diem abstinendo prætermiserit, totã Quadragesimam violarit; & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et iterum: Non fratres, leue peccatum fidelibus, indictam à Domino Quadragesimam non ieiunare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Et rursus: Reliquo anno ieiunare, præmium est; in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Et alibi: Hoc ieiunium in totum non obseruare sacrilegum est; ex parte violare peccatum est. Similiter S. Augustinus: Rogo vos fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas nõ permittit, quia alijs diebus ieiunare remedium est, aut præmium; Quadragesima non ieiunare, peccatum est: alio tempore, qui non ieiunat, accipiet indulgentiam; in Quadragesima, qui non ieiunat, sentiet pœnam.

Serm. 3. de Quadrag. — *Hom. 2. de ieiunio.* — *Canon. 68* — *Li. 5. const. Apostolicarũ, c. 13.* — *2. 2. q. 147. ar. 3.* — *Serm. 22. & 36.* — *Serm. 25. & 34.* — *Serm. 34.* — *Serm. 37.* — *Ser. 26. de tempore.*

§. 32. *Saltem ex Ecclesiæ præcepto ad Quadragesimale ieiunium tenemur; quod qui dubitat, an possit perficere, sacerdotis iudicium requirat.*

¶ 104

ET ne aliqua possit dubitatio hac in parte oriri, si nolis fateri Quadragesimam ab ipsomet Christo cõstitutam, Eccle-

2.2. q.147. a.3. & 4. Ecclesia Sancta, vt D. Thomas tradit, multis sanctionibus hoc præceptum intimat (de qua excellenter dixit Bernardus, quod *secum habet consilium & spiritum Sponsi sui & Dei sui*) vt videre est in Concilijs, Laodiceno *a*, Bracarensi secundo *b* Carthaginensi quarto *c*, Triburiensi *d*, Agathensi *e*, Gangrensi *f*, Moguntino *g*, Toletano octauo *h*, alijsque in locis. Illius vocem omnes fideles audire tenemur, cui Christus multa intimanda & promulganda reliquit, quæ expresso Dei verbo non sunt scripta. Imò & ei facultatem concessit instituendi, ordinandi, ac præcipiẽdi, quæ nobis cõducunt. Hinc patet hæreticorum stultitia, qui Quadragesimam impugnant, ex eo quod in Euangelio Christus non præcepit ieiunare; sed tantùm exposuit, quomodo ieiunare deberet, qui ieiunare vellet: qui enim in Euangelio non dixit, in Quadragesima ieiunandum, in eo apertè constituit audiendam esse à nobis Ecclesiæ suæ vocem. Nota est historia Abrahæ. Necessarium fuit ancillam superbam & arrogantem Agar cum filio suo Ismaël domo expellere, quoniam *ludebat* ille, aut Apostolus explicat, *persequebatur Isaac* filium Saræ, quæ domina erat, cuius filio tota hæreditas reseruata extabat: ideoque clamabat Sara ad Abraham: *Eijce ancillam hanc, & filium eius, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac*, id est, non hæreditas diuidenda est inter eos; nullam portionem obtinere debet filius ancillæ. Durè accepit hoc Abraham; sed dixit ei Deus: *Non tibi videatur asperum*, necessarium est enim filium eijcere, & ancillæ petulantiam cohibere; *Omnia quæ dixerit tibi Sara; audi vocem eius, quia in Isaac vocabitur tibi semen.* Id est, quia illa rem iustam postulat, & id quod à me decretum est, promulgat, solũ Isaac futurum hæredem. Surrexit itaque Abraham manè, & tollens panem & vtrem aquæ, imposuit scapulæ eius, tradiditque puerum, & dimisit eam. Certum est apud Sanctos Patres, quod & Apostolus hanc historiam expendens indicauit, hæc *esse per allegoriam dicta*, & indicauit ancillam illam, eiusque filium expressam carnis, & operum eius tenuisse figuram. Filius ancillæ, vt Origenes latè prosequitur, persequebatur filiũ liberæ & dominæ; quia caro concupiscit aduersus spiritum, & opera carnis impugnant, & contraria sunt operibus spiritus. Certum est filium ancillæ nullatenus admittendum ad hæreditatem, *quoniam nec maledici, nec ebriosi, nec fornicatores, &c. habebunt partem in hæreditate regni Dei.* Eijcienda ancilla cum filio, in pane & aqua, id est, per validum forteque ieiunium, per quod vitia eijciuntur, & caro cõprimitur. Sed quando & quomodo id agendum? Ad vocem Saræ: eo modo & ordine, quem Sara statuerit & decreuerit, quæ Ecclesiam sanctam, expresso typo præsignauit. *Audi vocem eius.* Certũ est, eijciendum filium ancillæ per ieiuniũ; ideoq; illud certissimè supponendum est, quod propterea Christus manifestè supponit dicens: *Cùm ieiunatis.* Sed quãdo & quomodo? Audi vocem Saræ sponsæ Dei, Ecclesiæ scil. sanctæ, ipsa sponsi mentem nouit, cui quædam expresso verbo scripto; alia expresso verbo, non tamen scripto; alia interna Spiritus sancti inspiratione in prælatis, promulganda, statuẽda & manifestãda nobis tradidit. Si enim Samson, quæ in corde habebat, manifesta fecit Dalilæ deceptrici, & quæ vera vxor non erat, in sui ipsius detrimentum & exitium, quoniã diligebat eam; quãtò magis Christus, qui dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea quã suam legitimã sponsam prædicat & profitetur, sibi per veram fidem desponsatã, illi nota faciet, quæ ad ipsius Christi cultum & honorem, & ad eiusdẽ Ecclesiæ conseruationẽ & augmentum cõducunt, & sunt necessaria? Eius igitur vocẽ audi. Hoc autẽ tam arctè & strictè in hui⁹ quadragesimalis ieiunij sacra obseruatione singulariter agere oportet, vt non liceat cuicunq; semetipsum liberũ & expeditũ ab illa declarare, & propriæ autoritatis decreto ieiunia soluere: sed prælati iudicio res decernenda est, quãdo non euidẽter est cõperta, vt D. Thom. egregiè more suo explicat. Illi, inquit Cõcilium Toletanũ VIII. *quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, nõ ante prohibita violare præsumãt, quã à sacerdote permissũ percipiãt.*

Serm. 3. in vigil. natiuit.
a Canon. 5.
b Canon. 9
c Canõ. 63
d Canõ. 35
e Canõ. 12.
f Canõ. 19.
g Canõ. 35
h Canon. 8
Gen. 21. 9.
Ad Gal. 4. 9.
Gen. 21. 12
Ad Gal. 4.
Hom. 7. in Genes.
1. Cor. 6. 10
2.2. q. 147. ar. 4.
Canon. 9.

§ 105 Hic, quibus videbitur expediens concedere soluere ieiunia, expensa prius cuiusq; necessitate, alia pietatis opera imponat, quæ B. Leo Papa in simili occasione exposcit ab ijs, supra quorum vires ieiunium fuerit. Erant antiquitus multi qui seipsos per votũ Domino offerebãt, & dicabant; quibus cõcessit Deus, vt possent votum redimere, & ab obligatione, qua ex voto tenebantur, liberare; hac lege, quod is qui pluribus viribus valebat, maius pretium pro sui liberatione persolueret: magis solueret vir quàm fœmina, magis iuuenis, quàm adolescens, magis qui robusta ætate, quàm qui in senectute erat; quod pretium designauit Dominus dicens: *Si fuerit masculus à vigesimo anno vsque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos, si mulier, triginta. A quinto vsque ad vigesimum annum, masculus dabit viginti siclos, fœmina decem. Ab vno mense vsque ad annum quintum, pro masculo dabũtur quinque sicli, pro fœmina tres. Sexagenarius & vltra, masculus dabit quindecim siclos, fœmina decem.* Quid agẽdum erit, si aliquis sit pauper? *Si pauper*, inquit, *fuerit, & æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote, & quantum ille æstimauerit, & viderit eum posse reddere, tãtum dabit.* Tria circa hanc legem obseruat B. Cyrillus; primò non Deum ab omnibus idem postulare, sed ab vnoquoque iuxta suæ ætatis & roboris facultatem. Non eadem à fœmina quæ à viro, à sene quæ à iuuene, ab adolescẽte quę à formato & consistente homine: nec enim nos eosdem ab omnibus arboribus fructus requirimus, nec eosdem potest arbor senescens & effeta radice ferre, quę cum cõstanti erat virture, tulerat, &c. Ita De⁹, qui ipsemet dixit: *Apud quem multum deposuerunt, multũ petent ab eo:* quibus illa D. Chrysostomi egregia concinit sententia: Dominũ habemus mansuetum & misericordem, nihil supra vires nostras exigentẽ. Secundò, non cuiq; iudicio relinquendum, possetne homo soluere, quæ lex statuebat, nec ne: facilè namq; quiuis in sui commodum, iudicium feret, & se ad persoluẽda statuta pretia pauperem iudicaret: idcirco id examinandum sacerdoti constituit, qui vires substantiæ cuiusq; expenderet. Perpende stupendam historiam, qua videmus Dei Prophetã missum ad Ieroboam occisum à leone. Acceperat ille expressum à Deo mandatum de non comedendo in ciuitate illa, ad quam mittebatur. Venit ad eũ Pseudopropheta, adigens eum ad comedendũ, dicens se habuisse reuelationem à Deo, quod comedere poterat: comedit & à leone fuit occisus. Huius rei varias rationes tradunt Doctores: eã tamen legitimam credo, quod contra expressum Dei præceptum non debebat credere ei qui oppositum suadebat, quamuis verũ dicere videretur, cuius dictũ eo ipso debebat habere suspectũ, quod videbat sibi suaderi id quod appetitui suo erat cõforme: examinare propterea diligentius ac seuerius tenebatur, verumne an falsum esset illius dictũ. nec enim quod appetitui nostro est cõforme, debet statim à nobis rectũ iudicari. Tãdem quoniã non iustum erat, vt qui totum statutũ pretiũ non poterat soluere, ab omni solutione remaneret liber; eidem ferè sacerdoti cõmittebat Deus, vt iuxta illius vires, ꝙ ferre posset, soluendũ constitueret. Non Deus ab omnibus eadem circa obseruantiã quadragesimalẽ exposcit, nec vltra vires agere mãdat, qui nihil impossibile alicui vnquam præcepit, vt B. Hieron. demõstrauit. Non illi, qui ieiunare non potest, præcipit, vt ab omnibus dieb. ieiunet: cæterùm non vult vt huius potẽtię vel impotentię quiuis suiipsius sit iudex; facillimè enim in causa propria vnusquisq; iniquũ feret iudicium. Sacerdoti rem hãc demandat, qui examinet vires; & si verè inuenerit eas deficientes, iuxta illas prescribat agẽda, vt iuxta Apostoli decretũ, *omnia in nobis secundũ ordinem fiãt.* Qui nõ potest totã Quadragesimã, ieiunet dimidiã; qui nec dimidiã, tertiam saltẽ partem: & vt verbis Chrysostomi rem finiam⁹; qui cibũ accipit, & ieiunare nõ valet, largiorem det eleemosynã, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatẽ in audiẽdis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obstare potest; inimicis recõcilietur, omne odiũ & vindictæ cupiditatẽ ex animo effuget. Qui hæc fecerit, verè ieiunabit ieiuniũ, quod exposcit domin⁹, &c.

Serm. 2. de ieiunio septimi mensis. *Leuit. 27.* *Leui. 27. 3.* *Lib. 16. de adorat. in spiritu.* *Luc. 12. 48.* *Hom. 10. in Genes.* *3. Reg. 13.* *In cap. 5. Matth. & in exposit. Symbo. ad Damas.* *1. Cor. 14. 40.* *Hom. 10. in Genes.*

§. 33. Con-

§. 33. *Conuenienter Quadragesima à die Mercurij incipit, qui faustus iudicari debet, antiquitusque solemni ieiunio erat toto anno sacratus.*

¶ 106. HANC sacram obseruationem Ecclesia sancta merito à quarta feria, quæ Mercurij dies est, inchoandam constituit; primò, quia talis dies primus esse debet, si iusti quadraginta dies ieiunij continui, exceptis diebus dominicis, ante pascha, numerandi sunt, à quo vsque ad ipsũ pascha quadraginta dies, exceptis Dominicis, iusto numero intercedunt. Secundò, quia incipiendo ieiunio & pœnitentię, dies Mercurij aptissimus est, faustissimusque ac fœlicis ominis iudicatus. Annotauit Ambrosius, apud antiquos gẽtiles, diem quartum, qui Mercurij est, inter dies magis infaustos, infœlicisque ominis æstimatum; ideoque nihil consideratione dignum eo die auspicandum, si faustum quis exitum optaret. Notum est apud antiquos, dies quosdam faustos, & agendis rebus fœlices, alios atros, & tristi omine infames habitos, quibus aliquid moliri, aut nouæ rei incœptare, euentus exitialis credebatur: in his exercitum conscribere, peregrè proficisci, aut quicquam publicæ vel priuatæ rei moliri, incœptu fœdum & exitiale existimarunt: obseruatumque fuit, vt qui hostes bello tentare, vel acies eo tempore committere curarent, in non mediocre periculum discrimenque adducerent, magno postea exitio consecuto. Hæc longo tractatu prosequitur Alexander ab Alexandro *a* qui doctrinam hausit ex Liuio *b*, Gellio *c*, Macrobio *d*, Plutarcho *e*, tradiditque Poeta dicens *f*, Ipsa dies alios, alio dedit ordine luna Fœlices operum &c. De quibus Tiraquellus *g*, Cælius Rhodiginus *h*, & Pierius *i*. Signanter autem, inquit Ambrosius *k* diem quartum, (quem Mercurium vocamus) consueuerunt gentiles cauere, & inutilem, infaustuosum, ac mali ominis in eo aliquid ordiri censebant: quod fortè ortum habuit ex eo, quod quartum diem lunæ, infaustuosum æstimabant, propter quendam aspectum ad solem, quem quadratum dicunt, & inauspicatum: vnde illa prodijt vetus parœmia, *Quarta luna nati*, in eos dicta, qui parum fœliciter nati apparent, quorum vita omnium voluptatum expers, & cunctorum laborum esset plena, quod antiqui de Hercule iactarunt; de quibus Erasmus *l*. Et quidem hanc dierum obseruationem ostendit Augustinus *m* irrationabilem penitus, Basilius *n*, occupatissimam dicit vanitatem, Chrysostomus *o*, extremæ inquit, hoc est amentiæ: propter vnum diem si auspicatus fuerit, per vniuersum hoc expectare annum, nec amentis solùm, sed diabolicæ cuiusdam efficientiæ indicium est. Fortunatus tibi in vniuersum omnis annus erit, si singulo quoque die, quæ probata sint Deo, feceris: dies enim bonus & malus est, non sua quadam & propria natura, sed nostra vel diligentia vel ignauia. Si iustitiam feceris, bonus tibi dies erit, sin peccatum designaueris, malus & supplicij plenus. Et infra ostendit, huiusmodi dies obseruare ad res inchoandas, pueriles esse amentiæ, imò & credit hoc ab Apostolo illis verbis interdictum: *Dies obseruatis & tempora, & menses & annos: timeo vobis, ne frustra laborauerim in vobis.* Quod similiter D. Thomas annotauit, dicens, Apostolum condemnasse hanc dierum faustorum vel infaustorum obseruationem. Sed Diuus Ambrosius quamuis id ipsum censeat, annotat, si cũ gentilibus velimus augurijs, fabulis, & ominibus aures concedere, diem quartum, qui Mercurij est, potius inter faustissimos, & qui fœliciorem exitum promittunt, computandum: quem diem credit Ambrosius vehementi odio à diabolo habitum, qui propterea curauit hunc diem cultoribus suis inuisum reddere: primò quidem, quia dies Mercurij dicitur dies lucis, principi tenebrarum eiusque satellitibus penitus ingratæ.

¶ 107. Hoc siquidem die, qui quartus extitit à creatione mundi, *fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius, quod præesset diei, & luminare minus, quod præesset nocti, & stellas,* quas posuit in firmamento cœli. Quamuis enim

Marginal notes:
4. Hexaem. ca. 9.
a Lib. 4. de genialibus diebus.
b 1. Decad. lib. 6.
c Li. 4. c. 9. & li. 5. c. 17.
d 1. Satur. c. 16.
e In Lucullo.
f 1. Georgi. ver. 276.
g In lib. 4. Alexan. c. 29.
h Lib. 14. c. 19.
i Li. 13.
k 4. Hexa.
l Chiliad. 1. Centu. 1. Proue. 78.
m 5. de ciui. c. 7.
n In Hexa.
o Oratione in Kalenda. habita.
Ad Gal. 4.
In cap. 4. ad Gal. lect. 4.
Li. 4. cita.
Gen. 1.

enim prima iam die, sol fuerit productus secundum substantiam, cùm Deus lucem fecit, quæ ab illo procedebat, cæterum tam ipse, quam luna & stellæ, die quarto fuerũt perfecti, quando datum illis fuit, vt clariori luce fulgerent, & singulares haberent influxus, tam in ordine ad se, quam ad hæc inferiora, vt D. Thomas *a* explicauit, inducens illam Dionysij *b* sententiam dicentis, lumẽ solis primo die fuisse informe, quarto autem die fuisse formatum: qua de causa scriptura sacra absolutè pronuntiat solem, lunam & stellas hoc die formatas, quod & Ecclesia sancta pleno ore Deum alloquens dicit: Quarto die, qui flammeam solis rotam constituens lunæ ministrans ordinem vagosque cursus syderum. Et B. Anastasius Sinaita tres dies præcedentes vocat mancos, & imperfectos; & primum diem vndique perfectum, extitisse quartum, quem propterea Lippomanus vocat primũ diem solarem: propterea faustissimus bonique ominis iudicari debet dies, in quo sol, luna & stellæ producta dicuntur, quæ totius gaudij, lætitiæ, fructuum, lapidum, fontium, arborum, sunt exordia. Nec quartum diem lunæ infaustum, sed fœlicem potius iudicandũ probat Ambrosius ex ipsomet Poeta, qui quamuis dies faustos & infaustos supposuit, quartam tamen diem lunæ faustissimam omnium iudicio expressit, si pura fuerit neque obtusis cornibus: dare namque reliquis diebus vsque ad exactum mensem indicium serenitatis absq; pluuia & ventis existimat. His addit Ambrosius, id quod Iunilius prosequitur, annotãs, hoc die quarto, in mundi creatione lunam extitisse plenam, quæ vt plena luce splenderet, eam tũc habuisse dispositionem, quam nunc habet luna quartadecima. Vnde dies iste Mercurij, aut quartus fuit primus à mundi exordio plenæ lunæ, qui dies faustissimus ac fœlicissimus iudicari debet: in illius siquidem vespere, à quo dies incipiebat, primũ illud mysterijsque plenum pascha celebratum fuit, quando immolato agno per illius sanguinem liberati sunt ab angelo percutiente Hebræi, cùm ab eodem occideban tur Ægyptij. In eiusdem diei mane populus Israel duræ seruitutis Pharaonicæ excussit iugum, signum certè & figura totius nostræ salutis, redemptionis ac libertatis à diaboli tyrannide. Hoc die Israelitæ Pharaone relicto, ad terram repromissam iter arripuerunt, ad quam exactis illis quadraginta duabus mansionibus, quas singillatim B. Hieronymus expendit, tandem peruenerunt. Et vt multa relinquamus, quibus diem Mercurij boni ominis ostendamus, desumpta ex Mercurio cœcæ gentilitatis Deo, cui hic dies erat sacratus, cui vim sermocinandi recteque loquendi tribuebant, vt Sanct. Augustinus tradidit; ideoq; Lystrenses Paulum, quem sapientissimis verbis, magistralique autoritate loquentem audierunt, *vocabant Mercurium*, vnde Mercurij dies ab oratoribus & declamatoribus expetitus erat: eidem etiam tribuebant præesse emptionibus, venditionibus, cæterisque contractibus omnibus, quæ medio sermone celebrantur, vt idem Augustinus tradit: vnde diem Mercurij faustum reputabant omnes, qui ad nundinas & negotiationes ac contractus se conuertebant: ex ijs tamen, quæ Christianis sunt propria, id ipsum possumus coniectare. Dies enim Mercurij fuit decimus ante parasceuem, in quo, vt B. Augustinus ex euangelica rimatur historia, pontifices & sacerdotes coacto concilio, cui præerat summus pontifex Caiphas, mortis definitiuam sententiam contra Christum protulerunt, ex illaque die decreuerunt occidere illum, vt Ioannes refert; ex quorum delicto sicut Iudæis omnia mala iustissimè euenerunt, ita salus gentibus, vt dixit Paulus, imò & toti mundo fuit misericorditer parata. Mercurij itidem fuit dies triduo ante parasceuem, vt ex Sancti Apollonij doctrina tradidit S. Iuo Carnotensis, cùm Iudas de tradendo domino eiusque sanguine vendendo, pactum contractumque fecit: cui sine dubio contractui præfuit Mercurius, aut potius Diabolus, qui sub nomine Mercurij à Gentilibus colebatur, qui *misit in cor, vt traderet eum Iudas*, in sui quidem exitium, ac totius regni sui perditionem: verius tamen verus Deus præfuit, non agendo, sed singulari

a 1. p. q. 67. ar. 4. ad 2. & q. 70. a. 1. ad 2.
b Li. de diuinis nominib. c. 4.
Hymno feriali ad vesperas.
Lib. 4. hexaem.
Caten. in Gen. c. 1.
Virgil. 4. Georgic. versu 432.
Apud Lippom. in Caten. Gen. 1.
Ep. 127. ad Fabiolam.
4. de ciuit. c. 11. & li. 7. c. 14.
Actuũ. 4.
4. & 7. de ciuit. cit.
Epi. 86. ad Casulam.
Ioan. 11. 53.
ad Rom. 11. 11. 12.
¶ 108
4. p. decr. c. 32.
Ioan. 13.

gulari sapientiæ & prouidentiæ suæ dispositione permittendo illum venditionis contractum, ex quo totius mundi libertatem erueret, animasque omnes Christus suo sanguine emeret, dicique nobis posset: *Non estis vestri; empti enim estis pretio magno.* & iterum; *Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed sanguine agni immaculati, &c.* In huius memoriam ab Ecclesiæ Sanctæ exordijs, dies Mercurij solemnis deuotionique congruentissimus est habitus, omniumque totius hebdomadæ post diem Veneris sacratior: Vnde & Apostoli in illo perpetuum ieiunium indixerunt, quorum constitutionem refert S. Clemens Papa Petri discipulus & successor, ita dicentes: *In omni quarta feria & parasceue præcipimus vobis, vt ieiunetis, ideoq; quod à ieiunio superest, pauperibus præbeatis.* Huius constitutionis meminit S. Epiphanius *a*, quam dicit totius orbis terrarum consensu approbatam, & executioni mandatam. Cui concinit illa Origenis *b* sententia: Habemus, inquit, Quadragesimæ dies consecratos, *habemus quartam & sextam septimanæ diem, quibus solemniter ieiunamus.* Expende vim illius aduerbij *Solemniter.* Non enim commune reputabatur ieiunium feriæ quartæ, sed solemne magnæque obseruationis dignum. Hinc illa sancti Apollonij sententia, quam refert Sanctus Iuo Carnotensis: Ieiunia, inquit, legitima quartæ & sextæ feriæ, non sunt soluenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Iudas de traditione domini cogitauit, & feria sexta crucifixus est saluator: *videbitur ergo qui in ijs diebus sine aliqua necessitate soluerit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.* Ita sanctus Appollonius. Ita quidem constitutum fuit antiquitus, quod postea consuetudo immutauit, vt iam pauci sint, qui die Mercurij ieiunent, & omnes intelligunt illum diem non esse sub præcepto ieiunandum. Hac in re præualeat consuetudo, vt ostendit Augustinus, quorundam errorem reuincens, qui dicebant necessarium ad salutem ieiunare die Sabbathi. Aptè itaque à die Mercurij, tempus ieiunij & pœnitentiæ initium sumi, in quo sol, luna & stellæ plena luce fulserunt, illuminantes vndique mundum, suisque influxibus fœcundantes terram. Qua in re Eucherius præsignatum illum existimat diem, cum emicarent luminaria in firmamento cæli, idest, legis doctores, Scripturæ sanctæ cohærentes, & omnibus inferioribus, lumen sapientiæ demonstrantes, prodituraque erat siderum turba, id est, magistrorum numerositas, qui in huius vitæ nocte, diuersis virtutibus refulgentes, diuidant in hoc firmamento scripturæ, sensibilia & intelligibilia, &c. Hoc die singulariter Pharaonis infernalis iugum excutere debemus, & viam quadraginta mansionum incipere: vt ad resurrectionis gratiam, tanquam ad repromissam perueniamus terram. Ab hoc die aptè incipimus nos aptare ad CHRISTI passionem & mortem, quam pontifices & sacerdotes die mercurij decreuerunt, & Iudas per scelestissimam mercaturam inchoauit. Adsit CHRISTVS, non fallus eloquendi & sermocinandi autor, sicut Mercurius: sed totius sapientiæ & bonorum sermonum principium, *in cuius manu sumus nos & sermones nostri.* Adsit ille, de quo dicitur, quod *dat verbum euangelizantibus virtute multa:* sub cuius auspicijs sacrum Quadragesimæ tempus incipiamus. Atque hæc de prima parte.

1. Cor. 6. 20. *1. Petri. 1. 18.* — *3. Constit. Apostolic. c. 25.* — *a Hæres. 75 contra Aerium & in epitome.* — *b Ho. 10. in Leuiti.* — *P. 4. cit.* — *Epist. 117. & 119. ad Ianuariū.* — *In Cate. Lipomani Genes. 1.* — *Sap. 7. 16.* — *Psa. 67. 12.*

SECVN-

SECVNDA PARS TRACTATVS DE CAEREMONIA CINERIS.

§. 1. *Ecclesia tanquam altera Rebecca, cinere aspersos, quasi senioris fratris vestibus indutos, coram Deo introducit, misericordiæ benedictionem obtenturos.*

§ 109

CELEBRIS cæremonia, qua Ecclesia sancta, initio sacri tẽporis Quadragesimæ vtitur, eidem tempori cõgruentissima est, & ei, q̃ intendit aptissima, qua puluerẽ & cinerẽ fronti capitiq; fidelium imponẽs, dicit vnicuiq; eorum: *Memento homo, quia puluis aut cinis es, & in puluerem aut cinerem reuerteris.* Et quidẽ si prima fronte rem expendas, videbitur Ecclesia nõ se piam nobis matrem exhibere, sed sæuam nouercã. Hęc namq; verba tremendã illam cõtinent sententiam, qua Deus hominis inobedientiã mulctauit, & in sceleris illius vindictã protulit, quãdo illum è paradiso expellens, dixit: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* (Gene. 3. 19.) Vnde vel solo auditu, hominẽ possunt terrere, nõ minus quã tremefaciunt damnatũ ad mortem, præconis verba, quæ sententiam mortis à iudice latã eiusdem auribus clara sonãtique voce inducunt. Certè quando Deus grandes in legis suæ transgressores voluit promulgare pœnas; vt omnes terreret, illam singularissimè fuit comminatus, q̃ immissurus esset super eos puluerem & cinerẽ ad ipsorum interitum & contritionem. *Det Dominus imbrem terræ tuæ puluerem*, (Deut. 28. 24.) id est, loco imbris, puluerem emittat, *& de cœlo descendat super te cinis, donec cõteraris.* Itaq; spargere cinerem & puluerẽ super aliquos, signum erat diuinæ iræ, quo tanquam vltimo supplicio puniendos assumebat illos, super quos cinerẽ mittebat. Hac pœna singulariter se puniturũ superbos, quos extremo odio auersatur, dixit ad B. Iob: quos abscon surus erat in puluere, & demersurus eorũ facies in foueã, aut sepulturam, id est, redditurus eas, tanquã facies illorũ, qui sepulchro iã conditi sunt, quæ puluere & cinere sunt coopertæ: *Si habes*, inquit, *brachium sicut Deus, &c. contere impios de loco suo, absconde eos in puluere simul, & facies eorũ demerge in foueã.* (Iob 40. 4. 7 8.) Deus. n. in hoc suam ostẽdit potentiã, q̃ sub puluere & cinere impios abscõdit, sicq; cõterit & absumit. Ita superbos illos impiosq; Sodomitas, & Gomorrhæos in suo ipsorũ loco absumpsit, *ciuitates eorũ*, ipsosq; *in cinerẽ redigens*, vt dixit Petrus: (2. Pet. 2. 6.) Ita & superbam Tyrum, quæ cor suum eleuauerat, & ad cœlum vsq; superbia eius se extulerat: *Dabo*, inquit, *te cinerem:* (Eze. 28. 18) Ita etiã superbum illũ Menelaum contriuit Deus & puniuit, propter illius impia contra sacrum altare & arã sacram facinora, abscõdens eũ in cinere & puluere. Nã *Rex regum suscitauit animos Antiochi* regis potentissimi, *in peccatorem. Erat in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum vndiq; habens cineris, inde in cinerẽ deijci iussit sacrilegum: & ipse in cineris morte damnatus est.* (2. Mach. 13 4.) Inuoluit eũ cinere, & abscondit viuum in puluere, illius superbiã puniens, illumq; miserè interimens. Præterea notũ est, cinerẽ, & puluerem esse cibum serpentis infernalis; cui dictum fuit à Deo: *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ:* (Gen. 3. 14.)

Gen. 3.14. *Isa. 65.25.* *Mich.7.17*

tua: & Isaias: *Serpenti puluis panis eius*, & Michæas; *lingent puluerem sicut serpētes*. Eo igitur ipso quod Ecclesia nos cinere ac puluere aspergit, & puluerem ac cinerem nos esse intimat, videtur iam desperatos exhibere, & exponere serpentis faucibus deuorandos ac deglutiendos, & pluens cinerem super nos, & abscondens in puluere, timere possumus, quod velit diuinā vindictam, qua nos absumat, intimare. Cæterum pia mater, non sententiam cōtra nos latam nobis intimat, vt à viuentibus vitam auferat; sed vt interemptis, vitam restituat: non pluit cinerem, vt sanos cōterat, sed vt contritos sanet: non abscondit in puluere, vt demergat in foueam perditionis, & in cineris morte damnet; sed vt ab ea extrahat: non nos cinereos reddit, vt à serpente deuoremur; sed vt ab eius faucibus eruamur: non nos mortis aut mortalitatis vestibus induit, vt in paradiso existentes è paradiso expellat; sed vt è paradiso expulsos, in paradisum reducat. Similem se ergo, vt supra annotabamus, Sanctæ Rebeccæ exhibet, nos cōgruis vestibus volens aptare ad cœlestis patris benedictionem obtinendam.

Supr.n.23.

¶ 110. Diximus ex Ambrosij *a*, Basilijq; *b* sententia, aptissimè Ecclesiam Sanctam hoc Quadragesimæ tempus instituisse, quod corresponderet antiquo illi festo Expiationis, vt semel in anno omnes conueniant, acturi quæ conducunt ad peccatorum expiationem & remissionem, vtque ad eam impetrandam & obtinendā, omnes se coram Deo constituant exoraturos pro peccatis suis, accepturos benedictionem remissionis & gratiæ. Vt autem nos aptet Ecclesia, talesque exhibeat, quales oportet, vt coram Deo nos constituamus, hanc petituros benedictionem, id facit quod Sancta Rebecca, quę volens vt iunior filius benedictionem patris, & cum ea jus ad paternam hæreditatem acquireret, illis eum ingressurum, coram patre vestiuit indumentis odoratissimis & fragantissimis, quibus filius senior indui solitus fuit, quibus vehementer pater ipse nō minus delectabatur, quam si sentiret odorem agri pleni. Seniores antiquioresq; fratres nostri, quos priori

a *Serm.27. & libr. de Elia cap.1.*
b *Homil.1. de laudib⁹ ieiunij.*

Gen.27.15.

tēpore Ecclesia sancta peperit, cum à Deo aliquid obtinere nitebantur, duobus vestimentis se aptabant, jeiunio scilicet, & cinere. Et meritò: nam, vt D. Thomas annotauit, nihil magis conducit ad aliquid à Deo obtinendum, quam humilitas, de qua dictum est; *Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum.* Humilitatem autem singulariter pręfert homo per jeiunium & cinerem. Per ieiunium namq; humiliat corpus, sicut ille, qui dicebat: *Humiliaui in ieiunio animam meam*, id est, vitam corporis: per cinerem autem humiliatum exhibet cor & mentem: nihil enim, vt D. Thomas demonstrat, ad hominis mentem & cor humiliandum potentius induci potest, quam eum cinerem ostendere, & cineris & pulueris operimēto opertum exhibere. Est siquidem puluis, cibus serpentis infernalis, vt dictum est: est insuper cinis extremæ perditionis typus; quia nunquam potest res aliqua ita consumi, quin saltem cinis eius remaneat; hicque solus est, qui cum summa consumptione finitur, manet. Ita de Moab conqueritur Deus, quod *ossa regis Idumeæ incenderit vsque ad cinerem*, id est, vsque ad vltimam, quam potuit consumptionem deduxit. Ita & Deus omnimodam altarium idolorum consumptionē tunc prædixit futuram, *cùm posuerit omnes lapides altaris, sicut lapides cineris allisos.* Lapidum fortitudo grandis est: vnde Iob, *nec fortitudo*, inquit, *lapidum fortitudo mea.* Hęc nullatenus potest magis absumi, quā cùm per vim ignis in pulueres & cineres redigūtur: de quibus satis supra dictum est. Qui ergo à Deo aliquid obtinere cupiebant, humiliato corpore per ieiunium, & capite in cinere & puluere demisso se exhibebāt, humiliantes se corāDeo, & confitentes primò, se ad tam miserum perductos statum, vt meritò dari possent in cibum serpentis infernalis, & iam ad nihilum valere, nisi vt ab illo absumerentur, & in infernum tanquam in illius ventrem trajicerentur: confitentes item, & exponentes se, vt B. Gregorius considerat, summam consumptionem incurrisse per peccatum, dicentes cū Dauid: *Ad nihilum redactus sum.* His vesti-

Opusculo de Erudit. princip. li.3 cap. 7.8.9.
Psal. 101.
Psal.34.13.
Amos.2.1.
Isaia.27.9
Iob.6.12.
Supr. 2. n. 20.
35. Moral. ca.2. ad finem.
Psa.72.22.

O bus

bus illi seniores fratres nostri se induebant, quãdo diuinam benedictionem & gratiam volebant consequi. Daniel indutus fuit, coram Deo ingredi volens, exoraturus pro sua suique populi liberatione. *Posui*, inquit, *faciem meam ad Dominum meum rogare & deprecari*, id est, decreui ad Deum rogandum ingredi. Et quibus te vestibus induisti? Coram regibus Persarum non licebat ingredi indutum sacco, sed preciosis vestibus, congruis regiæ maiestatis oculis: quęnam tu coram summo rege ingressurus accipis indumenta? *In ieiunijs*, inquit, *sacco & cinere*. Ecce vestes, quibus me præparaui, & aptaui. Et quidnam his indutus vestibus, egisti? *Et oraui Dominũ Deum meum, & confessus sum*. Confessus fuit prius opere, quod postea ore: nam his vestibus confitebatur, se & populum suum, puluerem & cinerem; ideoque iustè expositum, quem deuorarent serpentes, & summa abiectione tenerentur absumpti. Ita quando Sanctus Iosue & seniores Israel, videntes exercitum suum ab inimicis superatum, volentes Dei misericordiam flectere, *Iosue pronus in terram coram arca Domini vsque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel, miseruntq; puluerem super capita sua*. Qui vsque ad vesperam coram arca manserunt, ieiunarunt vtique ieiunio & cinere se aptantes: quorũ orationem Deus exaudiuit. Ciues Bethuliæ intelligentes Holophernis aduentum, similiter *permanebant in conspectu Domini, & erat cinis super capita eorum*. Et quando viderunt exercitus immensam multitudinem, *prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, vnanimiter orantes, vt Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suũ*. Sed & ipsa sancta Iudith, quæ omnibus diebus vitæ suæ ieiunabat, volens, cùm in summo discrimine versabatur populus, Dei flectere misericordiam, ieiunio addidit cinerem, cunctis enim abscedentibus, ipsa sola *ingressa oratorium suum posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino &c*. Id ipsũ sancta Esther, videns populũ suum capitali sententia damnatum, *cùm deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit; cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiuniis*. Expende illud: *Fletibus & luctui apta indumenta suscepit*. Neq; enim omnia sunt apta indumenta pœnitentiæ. Ecce apta indumenta, quæ depositis regalibus indumentis suscępit, cinis & stercus, quibus pulcherrimos capillos operiebat, & delicatum corpus amiciebat. Hæc eadem vestimenta fideles assumpserunt Machabæorum tempore, quando se ab inimicis vehemẽter oppressos viderunt; disrumpentes enim vestes, quibus erant induti, *ieiunauerunt in die illa, & cinerem imposuerunt capiti suo*. Et vt rem totam concludamus, dimittentes multa, quæ ad hoc institutum possumus adducere, & supra expẽdere cœpimus; considera huiusmodi vestes fuisse, quas arripuerunt Niniuitę, diuino namque decreto damnati, damnationisque sententia iam eis intimata, & constituto quadraginta dierum termino ad eius exequutionem, vt misericordiã Dei inclinarent, exuens rex regalia indumenta, similiterque omnes principes eius, grande ieiunium arripuerunt, & in cinere sederunt summæ humilitatis vestibus se amicientes: & Deo horum vestimentorũ odor tam gratus extitit; vt sicut antiquitus tempore Noe, odoratus odorem suauitatis ex sacrificio ascendẽtem, dixerit; *Nequaquam vltra maledicam terræ &c. ita misertus est Deus, super malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit*. Volens itaque Ecclesia Sancta, vt qui Deum propter peccata offendimus, eiusque iram prouocauimus, misericordiã obtineamus & remissionẽ, vestibus eisdem, quibus seniores antiquioresque fratres nostri induti fuerũt, nos indui statuit; vt corpore & animo humiliatos coram Deo nos constituamus, profitentes nos puluerem & cinerem, quippe qui per peccatum facti sumus cibus dæmonis; & igne concupiscentiæ succensi, nihil relictum fuit boni, quod coram eo præsentare possimus, vtque dicamus cum illis Sanctis iuuenibus: *In animo contrito & spiritu humilitatis suscipiamur*.

Daniel. 9. 3 — Esth. 4. 2. — § III. — Iosue. 7. 6. — Iudith 4. 15. 17. — Iudit. 7. 4. — Iudith 9. 1. — Esth. 14. 2 — 1. Mach. 3. 47. & cap. 4. 39. — Ionæ 3. 6. — Gene. 8. 21. — Ion. 3. 10. — Dan. 3. 39.

§. 2. Ha-

§. 2. *Habitus immutatio, necessaria ad veniam iudicatur ab Ambrosio, quam Deus Israelitis supponendam constituit, ostenduntque Iob, Iudith, & Esther.*

¶ 112.
De pœnit. cap. 6. & 9

ANnotauit Ambrosius cinerẽ & saccum esse decentem eorum, qui pœnitentiam aggrediuntur, habitum: & irrisione dignum judicat, veram pœnitentiam velle agere, nõ depositis pretiosis vestibus, & curiosis indumentis. Huius pœnitentiam, periculosam, id est, fictam vocat Chrysostomus, & valde dubiam. cuius rei rationem tradidit, obseruans corpus & animam tanto inter se fœdere coniungi; vt dum corpus exterius conteritur & affligitur, non possit animus interius non angi & torqueri; similiterque nec possit animus internè torqueri & vexari, quin corpus externè tristitiæ signa demõstret & exhibeat. Vnde ferè ea, quæ exterius apparent, communiter loquendo, & vt rerum natura postulat, indicia sunt internæ dispositionis cordis. Certè risum in facie nõ exhibet qui corde est vehementer afflicto; & si quempiam audiremus dicentem, se internis doloribus vehementissimè torqueri, dubitaremus, an verum diceret, si eum videremus exterius gaudentem, ridẽtem, & omnia lætitiæ signa exhibentẽ. Si acutus pungensq; clauus cor arboris penetret, statim arbor omnem deponit externam pulchritudinẽ, viriditatem & ornatum florum, & tristem quandam induit speciem, folia pallescunt, cadunt flores, languent rami. Quidnã vera pœnitentia, & quid vera contritio, nisi clauus acutissimus, cor pungens & transfigẽs? Est enim dolor, nõ quicumq; sed summus, pro peccatis, propter Deũ summè dilectũ. Ita Apostolus, agẽs iuxta Hieronymi mẽtem, de peccato antiquitus à se commisso, & iam plenè dimisso, *Testis*, inquit, *mihi est Deus, quia tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo: optabam enim esse anathema à Christo &c.* Quasi dicat: Continuo iugiq; dolore, & magna tristitia cor meum pungitur, propter peccatum commissum, cũ Christũ persequebar. Si ergo verus pœnitens cor habet clauo acutissimo punctũ; quomodo fieri potest, vt retineat eundem vestium ornatum, eundem indumẽtorum cultum? *Anima, quæ tristis est super magnitudine mali*, inquit Sanctus Propheta Baruch, *& incedit curua, & infirma: & oculi deficientes*, sunt præ lacrymarum abundantia. Hunc veri pœnitentes deponebãt, vt in ijs, quos scriptura commemorat videmus, & singulariter S. Ambrosius considerat in Ierusalem, quam Hieremias inducit, pœnitentiam agentem. Audiant, inquit ille, qui agunt pœnitentiam, quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concussione, qua cordis conuersione. *Vide*, inquit, *Domine, quoniam tribulor; conturbatus est venter meus, subuersum est cor meũ in memet ipsa, quoniam amaritudine plena sum.* Vide verè pœnitentis affectum, conturbationẽ, mœrorem, cõtritionem cordis, plenitudinem doloris. Vidisti internum animi affectum? cognosce & habitum corporis. *Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion, consperserunt cinere capita sua.* Tristis lugubrisque vestis, cordi lugubri tristique conuenit. Hinc Ambrosius infert, multos esse, qui veram pœnitentiam non agunt, *qui non tam se soluere cupiunt, quam sacerdotem ligare; suam enim conscientiam non exuunt, sacerdotis induunt.* Et si quæras ab Ambrosio, quos judicet tales, respondet: illos, qui quã tenere cœperant pœnitentiæ formam & habitum, statim mutant, nec lugubri veste incedunt, quos lugere & gemere esset opportunius, quia vestem illam gratiæ sordidarunt: & fœminas similiter illas, quas videas margaritis ornare aures, curuare ceruices, quas benè Christo, non auro inclinarent, quæ se ipsas flere deberent, quod margaritam, quæ de cœlo est, perdiderunt. Ita Ambrosius. Cuius doctrina intelligenda est iuxta id, quod rectus rerum ordo postulat, estque sacris scripturis cõformis. Vide, vt Beatus Chrysostomus expendit, illos primos totius orbis peccatores pœnitentes, parentes nostros, qui ad pec-

Serm. de lapsu primi hominis, qui incipit: Nemo qui &c

Roman. 9.

Baruch. 2. 18.

Libr. 2. de pœnit. c. 6.

Tren. 1. 20.

Tren. 2. 10.

Libr. 2. de pœn. ca. 9.

¶ 113.

Hom. de lapsu primi hominis cit.

cati sui remissionem obtinendam, primò verecundè peccatum suum confessi fuerũt. Deinde volens Deus illos paradiso in hanc lacrymarum vallem expellere, vt pœnitentiam agerent, accipiunt indumẽta pellicea; vt qui confessi iam delictũ fuerant, veniam, cultus humilitate perciperent. Ostendit sanè Dominus, quibus officijs possint delicta purgari, ostendit confessione & deformitate cultus, veniam posse facillimè impetrari. Animi vitia, corporis mœrore monstrentur: si vexatus est animus, lugeat corpus; quoniam quoties corpus in causa est, animus mœstitia condolescit. Hæc & alia Chrysostomus. Intelligit itaque Ecclesia sancta ad misericordiam Dei flectendam, eiusque gratiam & peccati remissionẽ obtinendam, supponendam esse depositionẽ ornatus, & cultus vestium; lugubremque saccum & cinerem assumendum. Id quod illa sacra historia, quam scriptura refert, explicat & confirmat. Commiserunt Israelitæ peccatum illud, quod Moyses ipse sæpè vocauit *Maximum*, adorando vitulũ conflatilem; propter quod Deus ira cõmotus, voluit eos delere: ad humilẽ tamen Moysi supplicationem placatus, promisit nõ consumpturum populum, & daturum quidem Angelum comitem, qui illum induceret in terram repromissam, quo adimpleret promissionem patribus factam; se tamen non iturum cum illis, ne eorum malitia & peccatis excitatus, cogeretur aliquando eos perdere. Loquitur enim more nostro: vnde dixit ad Moysen: *Vade, ascende de loco isto, tu & populus tuus (quem eduxisti de terra Ægypti) in terram, quam iuraui Abraham, Isaac & Iacob, & mittam præcursorem tui, Angelum, vt eijciam Chananæum & Amorrhæum &c. & intres in terram fluentem lacte & melle: non enim ascendam tecum, quia populus duræ ceruicis es, ne fortè disperdam te in via.* Ostendit Deus, inquit Caietanus, se placatum quidem propter intercessionem & supplicationem Moysi; non tamen plenè. Placatum enim se demonstrat in eo ꝙ populum, quem antea delere volebat, iam nõ delere vult, sed in terram repromissam angelo comitante inducere. Tamen non plenè se placatum ostendit, in eo, quod cum illis ire non vult. *Non,* inquit, *ascendam tecum.* Iuxta Hebræum habetur, *Non ascendam in intra te.* Hoc autem illud est, quod Latinè ab interpretibus dicitur, *In medio tui.* Lege prudens lector, inquit, Caietanus, calcem capituli vigesimi noni, & inuenies, non semel Deum dixisse, & promisisse se habitaturum in medio filiorum Israel. Promittit enim ibi quod ratione tabernaculi extruendi, habitaturus esset in medio filiorũ Israel, & quod erit eis in Deum: & dicit, quod ideo eos eduxit de terra Ægypti, vt habitaret in medio eorũ. Ex eis enim intellectus huius litteræ pendet. Reuocat siquidem Deus propter eorum peccatũ, quod antea eis promiserat, videlicet, quod habitaret intra populum Israel, intercedentibus officijs tabernaculi, quod in medio eorum locandum erat. Intelligo itaque quod Deus placatus est, quoad beneficium columnæ nubis & ignis, in qua Angelus præibat, & quoad beneficium eiectionis hostium, & terræ promissionis introductionem: non placatus autem, quoad beneficium decreti tabernaculi & sacerdotij in medio eorũ. *Non, inquit, ascendam ego tecum,* inter vos existens, eo modo, quo promiseram, paratus scilicet in tabernaculo ad audiendum & respondendum. Et rationem reddit: *Quia populus duræ ceruicis es.* Ecce primam rationem, propter tuam rebellem malitiam, qua contra me insurgis. *Ne fortè disperdam te in via.* Loquitur more nostro, eo modo, quo ad indicandam pessimam alicuius conditionem, qui tibi vbique grãdes occasiones irascendi perhibet, dicis: Nolo ire cum illo, ne aliquando in aliqua occasione constitutus, qua non potero me continere, cõpellar illum perdere. Vide, inquit Caietanus, clementiam Dei. Ideo negat se iturum inter eos, ne eis noceat. Negatio ergo ista, quamuis iusta, ad beneuolentiam tamen erga populum spectat. *Audiens tamen populus sermonem hunc pessimum, luxit: & nullus ex more indutus est cultu suo.* Id quod Deus dixerat, vocat, *Sermonem pessimum*; Rabbanus exponit mœstissimum; Caietanus, Sermonem continentem supremum malum,

Marginalia: *Exo.* 32.21. 30.31. — *Exod.* 33.1. — *In cap.* 33. *Exod.* — *Exod.* 29. — ¶ 114.

lum, vtpote negantem supremum bonum, diuinam scilicet præsentiam inter eos. Sicut enim supremũ alicuius bonum est, Deũ habere secum præsentem; ita supremum malum habere Deum à se discedentem & elongatum. *Quid*, inquit Samuel ad Saulem, *interrogas me, cum Dominus recesserit à te?* Id est, Quodnam bonum intendis & inquiris, si ille, in quo omnia bona consistunt, longe factus est à te? Hinc, vt S. Ambrosius annotauit, Ierusalem, quãdo summam incurrit miseriã propter peccata sua, hoc deplorabat tanquam omnium malorum radicem: *Idcirco & ego plorans, & oculus meus deducens aquas, quia longe factus est à me consolator.* Meritò ergo populus luxit. In Hebræo nõ habetur verbum *Abal*, quod significat quomodocumq; & absolutè lugere, sed verbum, *Hithabel*, quod significat maximo supremoque planctu lugere, sicut fit in luctu eorum mortuorum, quos maximè diligimus: eo modo, quo de Iacob dicitur, quod lugebat filium suum Ioseph, quem à bestia deuoratum credebat. *Et nullus ex more indutus est cultu suo.* Hæc verba, vt noster Oleaster sentit, posita sunt per anticipationem, qua scriptura sæpe vtitur, vt statim exponemus. Videns autem Deus lacrymas populi, dixit ad Moysen: *Loquere filijs Israel: Populus es duræ ceruicis, semel ascendam in medio tui & delebo te. Iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi.* Quid est hoc, inquit Rupertus, quod contraria vel repugnãtia loqui videtur Dominus? Supra enim dixerat; *Non ascendam tecum:* nunc autem, *Semel ascendam in medio tui.* Hæc Rupertus explicat, ad allegoriam se conuertens: existimo nihilominus, hoc ipso, quod Deus lacrymas abundantes populi vidit, rigorem prænuntiatæ sententiæ temperasse; cogitur enim Deus, inquit Ambrosius, quodammodo nostra pœnitẽtia & lacrymis, suam mutare sententiam. Intimarat Deus primò decretũ statutamque sententiam dicens: *Non ascendam tecum,* & huius rationem reddiderat, *quia populus,* inquit, *duræ ceruicis es, & ne fortè disperdam te in via:* nunc ad populi lacrymas & fletum, decretum illud statutum, reuocare videtur, & dimissa illa priori ratione, desumpta ex dura ceruice, tantummodo inducit secũdam quam prædixerat, beneuolentiam suam erga populum exprimens & dicens; *Semel ascendam, & delebo te.* Loquitur more nostro: videbis hominem, qui definito decreto dicit, se nolle ire in domum alicuius, quia timet ne sibi aliqua ibi detur occasio rixæ. Accedit amicus, & eum rogat, vt in illam domum se conferat; flexus ipse precibus illius, dicit: decreueram absolutè non ire: ibo tamẽ; sed quomodo hoc fiet, qui rixandi occasionem timeo? Videamus quomodo hoc poterit disponi. Ita Deus; proposuerat se non iturum cum populo, ne excitatus aliquo ipsi? peccato, compelleretur eum perdere: nunc illis lacrymis flexus, dixit ad Moysen: *Loquere filijs Israël:* Ibo quidem vobiscum; sed quomodo hoc fiet, vt inter vos ambulans, aliquando excitatus aliquo peccato non vos deleam? Hoc pertractemus & videamus: *Iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi.* Locus difficilis est: dixit enim paulò ante scriptura, quod nullus ex more indutus est cultu suo, iam ergo deposuerant ornatum. Quid ergo nunc petit, dicens; *Iam nunc depone ornatum tuum?* Hugo de Sãcto Victore credit, *ornatus* nomine, intellexisse primum illud paruum tabernaculum, quod factũ fuerat, cùm egressi sunt Israelitæ de Ægypto, antequam magnum & solemne, sicut Deus descripsit, Moyses constitueret. Deponere autem intelligit, idem, quod extra castra deferre & statuere. Nonnulli Rabbini credunt, per ornatum istum, intelligi quasdã coronas, quas sibi maiores Israel imposuerant ad instar Sponsæ, quando legem à Deo acceperant. quamuis enim preciosas vestes iam antea deposuissent, has coronas non deposuerant, quasi ostendere volentes, se adhuc legibus Dei subiectos, & veluti fidã Sponsam, ornatum desponsationis deferre. Alij pro ornatu, intelligunt arma bellica, quæ jubebãtur deponere. Caietanus credit, eos deposuisse antea ornatum personalem; sed non eum, qui erat in tabernaculis suis; quẽ etiam Deus nunc deponere iubet. Oleastri

1. Reg. 18. 16.
2. De pœn. cap. 6.
Threnor. 1. 16.
Gen. 37. 33.
In cap. 33. Exod.
Libr. 4. in Exod. c. 32
Serm. 15. et 2. de pœni. cap. 6.
Apud Lippom. Exo. 33.
¶ 115.

tamen ſententia magis arridet, vt quod antea dictũ eſt; *Nullus ex more indutus eſt cultu ſuo,* dictum ſit, per anticipationẽ, factum poſt hæc Dei verba. Ornatus ſiquidem nomen, manifeſtè ſignificat in Hebræo veſtes precioſas, & indumentorũ cultum. Septuaginta: *Nunc igitur deponite veſtes gloriarum veſtrarum, & ornatum:* Chaldęus; *Nunc aufer ornatum cultus tui à te.* Ad quidnam? *Vt ſciam, quid faciam tibi.* Humano more loquitur, inquit Hugo de Sãcto Victore. Loquitur, inquit Caietanus, more hominis nouiter cognoſcentis ex nouis factis, quid faciendum ſit. Vult igitur decernere, an miſericordiam, quam populus optabat, vt ſcilicet Deus iret cum eis, conceſſurus eſſet, nec ne. Et vt quid agendũ ſit decernat Deꝰ, hoc primũ ſtatuit & imponit populo, quod omnem ornatum deponat; vt ſcil. non tantùm lætitiæ veſtes deponat, inquit Lippomanus, ſed vnuſquiſque lugubrem induat, & externo habitu publicè declaret dolorẽ animi ſui; cuiuſmodi veſtes ſunt ſaccus & cinis. *Hoc iuxta hiſtoriam,* inquit Rupertus, *lectorem ædificat, quia videlicet niſi ambulet peccator demiſſo capite, nõdum ſe ſcire fatetur Deus, quid ei faciat. Nullam enim habet materiam ſtruendæ miſericordiæ, niſi ambitio, vel habitus pœnitentiæ præcedat.* Rogat quis iudicem, & ſupplex orat, vt remittat pœnam contra aliquem per ſententiam promulgatam, conſtitutam, & decretam. Reſpondet judex: Primùm ille ſe in carcere tanquam reus repræſentet, ſine quo nihil in eius beneficium agi poteſt: quo ſuppoſito, quid pro eo fieri poſſit videbo. Poſtulauit Moyſes, vt Deus populo dimitteret pœnã conſtitutam, quod etiam populi lacrymæ depoſcebant. Reſpondet Deus: Primò, veſtium ornatum eſſe deponẽdum, vt ſciam, inquit, quid in tui beneficium agam. Hoc primum omnium eſt ſtatuẽdum, ſine quo non datur locus agendi de remiſſione conſtitutæ pœnæ. *Depoſuerunt ergo filij Iſrael ornatum ſuum, à monte Horeb.* His ſubiũge, quod antea per anticipationẽ dictum fuit: *Et nullus ex more indutus eſt cultu ſuo.* In Hebræo, *Nõ poſuerunt vnuſquiſq; ornamentum ſuper ſe* Depoſuerunt autem ornatum

Libro 4. in Exo. ca. 33.

à monte Horeb, id eſt, incipientes ab eo tempore, quo erant circa montem Horeb: & fortè, inquit Oleaſter, vſque ad ingreſſum terrę promiſſionis, nullus amplius veſtibus feſtiuis vſus eſt. Volebat enim Dominus, vt Iſrael nudus & ſpoliatus veſtibus ſuis precioſis incederet, vt vidẽs eum ſic humiliter incedẽtem, miſericordia motus, condonaret illius peccatum: vehementer enim mouet illius ſummæ diuinæq; maieſtatis oculos, videre peccatorem omni precioſo cultu nudatum, indutum veſtibus triſtitiæ & luctus, capite cinere aſperſo, corpore cilicio induto, ceruice demiſſa, adeò vt quãuis impius Achab, contra quem Deus ſententiam mortis propter illius grandia peccata protulerat, non integro corde de peccatis doleret, videns tamen eum, quod regalibus veſtibus depoſitis, indutus fuit cilicio, & cinere aſperſus, temperauit latæ ſententiæ rigorem. Huiuſmodi veſtes, decentes ſunt pœnitentibus, quæ internum animi dolorem exprimant, & miſericordiam Dei flectant; quæ tunc vehementius commouetur, quando maiori miſeria peccator ſe exhibet implicatum & affectum. Vnde Sanctus Iob, quando poſt longas, quas Deus cum illo habuit cõcertationes, per quas ſe minus ſapienter locutum agnouit; *Inſipienter,* inquit, *locutus ſum, &c. Idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* Pro fauilla, in Hebræo habetur nomen *Ghaphar,* quod ſignificat, tenuiſſimum minutiſſimumque puluerem, quo nomine ſcriptura vti ſolet ad rem omnium minimam abiectiſſimamque exprimẽdam, quam quæuis aura leuis propellit & circumducit. In puluere & cinere agit pœnitentiam Sanctus Iob, ſe ipſum, vt Gregorius conſiderat, viliorem & abiectiorem cinere & puluere repræſentans, vt Dei miſericordiã flecteret. Pauper namque qui alicuius diuitis miſericordiam interpellat, ſuam quantum poteſt exprimit miſeriam, tantò ſecurius illam expectans, quantò potentius & manifeſtius hanc repræſentat. Idcirco, inquit Chryſoſtomus, pauperes multi ſibimet ipſis plagas inferunt, & putredine obtegunt, quas exhibeant

3. *Reg.* 21. 27. 28. 29.

¶ 116.

Iob. 40.

עפר

35. *Moral. cap.* 2.

Hom. 21. *in* 1. *ad Cor.*

beant eorum oculis, quos ad misericordiã agendam excitare volunt, vt alibi diximus. Pœnitens ad fores misericordiæ Dei pulsat, misericordiam illius implorans: miseriam ergo suam omni, qua potest, ratione ostendat, exhibeat animum dolore confectum, corpus cinere & cilicio opertum, repræsentans miseriam extremam, ad quam peccando peruenit. *Ago*, inquit, *pœnitentiam in fauilla & cinere.* Indecentissima est pœnitentia in sericis, mollibus, preciosisque ornamentis, quæ ad actus lætitiæ, non tristitiæ inducenda sunt. Imprudenter ergo agis, qui pœnitentiam aggrediẽs, eundem in vestibus tuis & lectis retines ornatum. *Depone ornatum tuum*, inquit Deus, *vt sciam quid faciam tibi.* Insipienter pœnitentiam arripis, ô fœmina, grandem curam de cultu & monilibus tuis cõseruans, faciem curiosissimè ornans, capillos curãs pulchriores exhibere, &c. Tu princeps, nobilis, & eques, sacro Quadragesimæ tempore cum pœnitentiam agere vis, depone preciosum vestium cultum, & aliquando intra cubiculum tuum clausus, & tanquam Rex Niniue, depositis nobilitatis tuæ vestibus, vilissimo cilicio indue corpus, cinerem capiti impone, & coram Deo prostratus dicito cum Ecclesia: *Oro supplex & acclinis, cor contritum quasi cinis, curam gere mei finis.* Tu mulier nobilis, quę pœnitentiam agis, tanquam altera Iudith, & Esther, ingredere sola oratorium tuum, & depositis preciosis monilibus, indue te tristi quodam lugubrique vestimento, super caput tuum cinerem sparge. Sicque induta coram Deo prostrata, clama cum sancta Iudith; *Deus cœlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem*: & cum sancta Esther; *Domine mi, qui Rex noster es solus, ostende te nobis in tempore tribulationis, & da mihi fiduciam: adiuua me, nullum auxilium habentem nisi te, &c.* Ne timeas, quod si ita agas, pulchritudinẽ tuam, quam tanti facis, perdas, vt in simili occasione S. Athanasius ad sororem suam dicebat. Iudith enim, quando post cilicium & cinerem egressa fuit, omnes ciues, *Stupentes mirati sunt nimiam eius pulchritudinem.* & quando ad Assyriorum castra peruenit, *Considerabant eius faciem, & erat in oculis eorum stupor, qui pulchritudinem eius mirabantur nimis.* Esther similiter ex cinere & cilicio tantam traxit pulchritudinem; vt omnes in sui raperet admirationem, & cor regis, ad quod volebat flecteret. Vt hoc aliqua ratione agamus, Ecclesia sancta ornatum tuum deponere volens, cinere caput aspergit, vt dum cinis adiungitur ieiunio, corpore & animo humiliatum te corã Deo exhibeas, eius misericordiam interpellaturus.

Tract. 2. — Iudit. 9.17 — Esther. 14. 3, 12. 14. — Li. de virginit. — Iudi. 10. 7 — Iudith. 10. 14.

§. 3. *Vt arguat Ecclesia obduratos, iuxta consilium Iob, ducit ad congeriem mortuorum, ex qua sciniphes pungentes oriri experti fuerunt Dauid & Saul.*

¶117.

MEmẽto homo, quia puluis es. etc. Tempus sacrum Quadragesimę singulariter institutum est, vt peccatores à peccatis suis se auertant, & ad Deum conuertant, quem inducit Ecclesia clamantem per Prophetam Ioel: *Et nunc cõuertimini ad me in toto corde vestro.* Vt autẽ id agant, apponit Ecclesia medium potentius & efficacius, cinere caput aspergens, & clamans: *Memento homo, quia cinis es*: nihil enim potentius est, ad peccatorem rebellem reuocandum à peccatis, quam illum iam quasi inter mortuos computare, mortisque memoriam menti eius imprimere. Agit S. Iob, & describit principem, potentem, aut diuitem, peccatis obstinatum, de numero eorum, qui ducunt in bonis dies suos, qui Deum non reuerentur, nec homines timẽt; sed tamquam alter Pharao dicunt: *Quis est omnipotens, vt seruiamus ei? Qui tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi; qui dicunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarũ nolumus, etc.* Huius perditionẽ & damnationem quasi certam exponit, de quo tandẽ dicit; *Quia in diem perditionis seruatur, et ad diẽ furoris dicetur.* Sed quia posset aliquis dicere: Nũquid non superest remediũ aliquod, vt huiusmodi peccator

Ioel. 2. 12. — Iob. 21. — Ibid. v. 15. — Ibid. v. 30.

catorad se ipsum reuersus, auertatur à peccato, & conuertatur ad Deum? Illud subdit, tradit, & designat. *Quis*, inquit, *arguet coram eo viam eius? Et quæ fecit, quis reddet illi?* Obseruat B. Gregorius scripturam sacram, quãdo per huiusmodi interrogationem loquitur; *Quis faciet hoc?* indicare rem difficillimam, quasi soli Deo possibilem: vt cum dixit Iacob: *Quis suscitabit eum?* de leone dormiente, aut verius de Christo mortuo: & Dauid: *Quis est homo, qui viuet & non videbit mortem*; & Malachias; *Quis stabit ad videndum eum?* Verbum autẽ *Arguere*, est, Increpare, reprehendere, obiurgare, quod Paulus faciendum commendauit Timotheo, dicens: *Argue.* Quis, inquit Iob, coram potenti peccatore obstinato constitutus, audebit eius iniquam viam arguere & reprehendere? Res sanè difficilis. Arguebat Ioannes Herodem, sed missus fuit in carcerem, & gladio interemptus. Arguit Propheta missus à Deo, Ieroboam, sed iussus fuit statim comprehendi. Arguit Ieremias regẽ & principes impios, & proiectus fuit in lacum, sustentandus pane doloris, & aqua angustiæ. *Circumueniamus iustum*, inquiunt isti, *factus est nobis in traductionem* (in Græco, *in redargutionẽ*) *cogitationum nostrarũ*: *improperat nobis peccata legis.* Ecce rationem, cur iustum circumueniendum statuunt, quia eos redarguit, & improperat illorum peccata. Vt similes peccatores posset arguere Ezechiel, dixit ei Deus, se dedisse faciem eius, vt adamantem & silicem. Daniel expositurus regi Nabuchodonosor somnium, quod superbiam eius arguebat, & diuinam contra eum sententiam demonstrabat, audito somnio à Rege, antequam explicationẽ eius proferret; *Cœpit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi vna hora, & cogitationes eius conturbabant eum*: quod ideo intelligo factum, quia toto eo tempore, quo tacitus cogitabat, se ipsum Deo commendabat, vires ab eo postulans, vt posset liberè in facie Regis, ipsius peccata exponere, & eum suæ superbæ impietatis redarguere. Quis, inquit quidam autor, Regi Baltassar inter pocula sacrilega, ausus erit eius scelus arguere? Quisquis ille fuit, caput & faciem obtexit, ne cognosceretur; manum tantùm protulit: & quid inquam manũ? Tantùm *apparuerũt digiti quasi manus hominis.* Quãti sit periculi, arguere huiusmodi homines, exposuit Spiritussanctus, dicens: *In cogitatione tua regi ne detrahas; & in secreto cubiculi tui, ne maledixeris diuiti, quia aues cœli portabunt vocem tuam*, id est, filij diaboli, corui, adulatores, qui non solùm non audent in faciem verum dicere; sed eorum officium est, falsis adulationibus mentiri. Qui in secreto cubiculi sui timet regi detrahere, & maledicere diuiti, quomodo in facie eius id aget? Obseruat Augustinus ex Varrone, Serapim, maximum Deum fuisse Ægyptiorum, & in templo, vbi colebatur tam ipse, quam Isis, fuisse simulachrum, quod digito labijs impresso silentium indicebat, ne quis auderet illis principibus detrahere, eos redarguere, aut negare esse Deos, vel asserere illos homines fuisse mortales & impios: volunt enim impij, silentio mendacia sua tegere, & in iniquitatibus suis permanere. Quis igitur arguet viam eius coram eo? Pauci certè sunt, qui id agãt. Vnde tãquam rem singularissimam semel, & iterum annotat Spiritussanctus de Azaria illo sacerdote magno, imò sacerdotum gloria, qui Oziæ regi sacrificanti contra Dei ordinationẽ, in faciem restitit, illumque arguit: *Ipse est, qui sacerdotio functus est.* Alij quidem multi fuerunt sacerdotes; sed hic ore pleno sacerdos meruit appellari, qui completè boni sacerdotis partes egit, in faciem arguendo superbi regis temerariã audaciam. Aut verò *Arguere* significat conuincere: quomodo fides dicitur *Argumentum*, id est conuictio (vt D. Thomas annotauit) *non apparentium*: & Sanctus Iudas dixit, quod *veniet Dominus arguere impios*, id est, conuincere. Quis huiusmodi peccatorem conuincet rationibus? Quis admonitionibus à malo reuocabit? Nihil per hoc mediũ aliquis proficiet. Quid igitur agendum? *Ipse*, inquit, *ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum euigilabit.* Non cum huiusmodi peccatoribus agẽdum rationibus acutis, discursibus subtili mente fabricatis

Marginal notes: *Iob.* 21.31. — 31. *Moral. cap.* 28. — *Gen.* 49. 9. — *Psa.* 88. 49 — *Malac.* 3. 2 — 2. *ad Tim.* 4 2. — *Marc.* 6. — 3. *Reg.* 13. — *Ierem.* 38. — *Sap.* 2. 12. — *Dan.* 4. 16. — *Pineda in Iob.* 21. — *Danie.* 5. 5. — *Ecclesiast.* 10. 20. — ¶ 118. 18. *De ciu. cap.* 5. — 1. *Paralip.* 6. 10. & 2 *Parali.* 26. — *Ad Hebr.* 11. 1. — 2. 2. *quæst.* 4. *art.* 1. — *Iud. v.* 15. — *Iob.* 21. 31.

catis, admonitionibus blandis, sententijs profundam sapientiam continentibus: sed ducendi sunt ad sepulchra & ostendenda congeries mortuorum. Hoc enim erit, quod eorum oculos aperiet, & vigilantes faciet. Hoc ecclesia agit, ad sepulchrum te ducit, cinerem & puluerem oculis tuis exponit, sepulchrum tuum apertum tibi ostēdit, mortuorum congerie ad memoriam reuocat: vide, inquit, quia cinis es, & crastina die in cinerem eris totaliter conuersus, corpus tuum comedent vermes, putredine scatebunt oculi, & facies, quam ornas, terra consumet; animam arripient dæmones, hæredes diuitias tuas diuident, & æternis ignibus traditus, in æternum dum Deus durabit, cruciaberis. *In congerie,* inquit, *mortuornm euigilaui.* In Hebræo verbum *Sakad*, quod significat vigilantiam grandem, ex aliqua anxiosa cura ortam, qualis illa erat, quam Rex Darius tenuit, quando misso Daniele in lacum leonum, *Abijt in domum suā, & dormiuit incœnatus, & somnus recessit ab eo,* curis vndique agitatus & vexatus circa Danielis personam. Vnde hoc verbo vtuntur scriptores sacri, ad similem vigiliam exprimēdam. Paulus: *Euigilate iusti, & nolite peccare:* Petrus: *Sobrij estote, & vigilate:* & Angelus ad Episcopum Sardensem, *Esto vigilans:* & Christus Dominus, *Vigilate itaq; , quia nescitis diem neq; horam.* Sepulchra & mortui oculis eius ostensi, omnem somnum abijcient, oscitantiam pellent, & reddēt eum vigilantissimū, anxiosis curis stimulatum & punctum. Voluit Deus rebellem illum omnibusq; modis impium Pharaonem, illiusq; principes superbos ad attendenda sua, quæ contēnebāt præcepta, conuertere: *Dixitque ad Moysen: Loquere ad Aaron; Extende virgam tuam & percute puluerem terræ, & sint sciniphes in vniuersa terra Ægypti. Et extendit Aaron manum, virgamq; tenens, percussit puluerem terræ, & facti sunt sciniphes.* Mirum sane opus; ex eo quod virga percussit puluerem, sciniphes sunt innumeri. Quinam isti sciniphes fuerint, dubium est, nam vt Caietanus annotauit, omnesq; fatentur, vox est Hebræa, quam Septuaginta, & Latini Interpre-

Dan.6.18.
1.Cor.15.34.
1.Petri 5.
Apoc.3.2.
Matt.25.
Exo.8.16.17.
¶ 119 In cap.8. Exod.

tes intactam retinuerunt. Iosephus censet esse pediculos: quod omnes Rabbini sequuti sunt, & hebraizantes, & Caietanus adeò certum censet, vt dicat, etiam mulierculis Hebræis notam esse vocem scinim, aut sciniph, pediculos significare. Pediculorum magna ingensque copia ex corporibus Ægyptiorum scatebat, à quibus malè & misere perdebantur, & neq; lauacris, neque medicamentorum vnctionibus extinguere eos valebant. Cæterum communior sententia magisque naturę rerum congruēs est, vt sciniphes sint musculæ quædam, ex puluere aut luto exortæ. Id quod in primis Philo *a* tradidit, dicens sciniphes fuisse animalia molestissima, minutissima, circa oculos volantia: deinde Origenes *b*, dicens; hoc animal minutum per aera volitare, & in aere teneri suspensum, corpus tamen cū insederit, acutissimo terebrare stimulo; ita vt quem volitantem quis videre non valeat, sentiat stimulantem. Hanc sententiam secutus S. Augustinus, ita definiuit: sciniphes natæ in terra Ægypti de limo, muscę minutissimæ, inquietissimæ & inordinatè volantes, in oculos irruentes, non permittentes homines quiescere; dum abiguntur iterum irruunt, dum expulsæ fuerint, iterum redeunt. Albertus Magnus scribit huiusmodi animalia corpore, quidem esse vermes, capite autem & alis esse muscas, habentes in ore aculeum, quo pungant & sugant sanguinem. Alij credunt fuisse quædam animalia noua, nostris sciniphibus similia, sed quæ vrgentius multò torquerent: nam Philo asserit talia extitisse, quod non solùm superficiem cutis lædebant pruritu noxio, verum etiam ad interiora, per aures & nares penetrabant. Horum tanta fuit multitudo ex puluere virga percusso, vt velut extensa nubes, inquit Philo, totam obumbraret Ægyptum. Vbique eorum examina insurgebant, quæ nullatenus, vel leuem concedebant quietem sedentibus, comedentibus, aut dormientibus. Cùm quis penetralibus se includebat, vt quietè dormiret, ibi ex puluere excitati penetrantes, intercipiebāt somnū, &c. Qua de causa S. Augustinus rectè obseruat sciniphes

2. *Antiq. cap.13.*
a *Lib de vita Mosis*
b *Hom.4. in Exod.*
Lib. de cōuenietia decē prace. c.3. Et 3. de Trinit. c.7 & ser.87. de tempo.
Lib. 26. de animalib.

phes typum tenuisse inquietudinis, aut inquietorum, qui nullam requiem in se tenent, nec concedunt alijs. Vide quid operetur manum extendere, & virga percutere puluerem terræ. Quænam animæ manus nisi mens & intellectus? per quem, vt Sanct. Augustinus dixit, res capit & apprehendit: vnde à Diuo Thoma vocatur potentia apprehensiua. Virga quam huiusmodi manus apprehendit, est consideratio & meditatio, per quam res excutit & discutit. Nostra miseria est, quod non percutimus puluerem terræ. Vnus pecunias virga considerationis excutit, attendens iuxta communem sensum, qui habet pecuniam, omnia possidere: alius voluptates & diuitias; alius honorem, &c. Si puluerem terræ percuteres, eumque excuteres, sine dubio sciniphes orirentur, qui te vigilantem redderent & tenerent. Si ingressus cœmiterium videres pulueres illos, & terram siccam, caluarias aridas, vacuas, ossa consumpta pulueri cõmixta, considerationis virga iterum, atque iterum percuteres, hæc excuteres, perpendens & cogitans, quod quæ vides, homines fuerunt tui similes, potentes, diuites, qui hanc quam agis vitam vixerunt, hanc quam calcas terram calcauerunt, hac qua frueris luce delectati fuerunt, has quas tenes diuitias tenuerunt. Vbi nunc eorum fastus? Vbi diuitiæ? Vbi voluptates? Vbi generis eorum nobilitas? Vbi iactantia? Vbi serui, qui obsequebantur? Lecti, in quibus quiescebant, mensæ vbi voluptuose comedebant? Vbi pulchritudo mulieris? Vbi venustas corporis? Vbi color genarum viuidus? Vbi capilli magna anxietate compti? Et si attendas & consideres, te illis crastina die similem futurum, quot quamque anxiæ curæ orirentur, quæ te inquietum redderent & tenerent. Percute puluerem: egredientur sciniphes, anxiæ scilicet cogitationes, grandes timores, vehementes curæ, vt tibimet ipsi prospicias. Sciniphes sanguinem sugunt & extrahunt. Est autem sanguis, cuius vigore caro nutritur & roboratur, viresque accipit, vt contra spiritum insurgat, cuius ardore concupiscentia inflammatur & succenditur, qui grandem incutit somnum & obliuionem. Huiusmodi sciniphes ex puluere orientes, sanguinem minuunt, & carnis lasciuiam languidam reddunt, concupiscentiæ ardores extinguunt, & somnum fugant. Hinc factum est, vt quoniam sancti viri perpetuò puluerem percutiebant virga attentæ considerationis, ea quæ ad mortuos spectant cogitantes, hac sola consideratione excitati, carnem mortificarunt, concupiscentiæ ardentes flammas mitigarunt, ac vigilantissimi fuerunt redditi: & quando defessis membris aliquam concedebant requiem, statim ac oculis somnum dabant, insurgebant tanquam punctuosissimi sciniphes, timores & anxietates mortis, quibus puncti suspiria emittere cogebantur, dicentes: Heu, moriendum est mihi, & forsitan hodie. Quid ago? quid cogito? Talem se exhibebat Dauid, grandi vigilantia anxium: *Anticipauerunt*, inquit, *vigilias oculi mei.* Vigilias vocat milites illos, qui excubias agunt, quibus vigilandi cura est imposita, vt alibi dictum fuit. Vigilantior fui ipsis, quibus ex officio vigilare erat impositum. Et quisnam somnum ab oculis tuis fugauit? Timor, turbatio tam grandis, quæ adhærere faciebat linguã palato meo. *Turbatus*, inquit, *sum*, *& non sum locutus*. Et vnde ille prouenicbat? *Cogitaui dies antiquos*, *& annos æternos in mente habui.* In medio me constitui præteritorum & futurorum temporum, & quidem quæ præterierunt, fuerunt dies, quæ restant sunt anni. Illi *antiqui*, aut antiquati & consumpti dies: isti *æterni* anni nulla duratione finiendi. Cogitaui dies antiquos, non tam tempus, quod præterijt, quam quod in illo factum fuit. Consideraui & mentem applicaui cogitatus antiquos patres, mecum expendens, & apud me inquirens, quid de antiquis præcedentibus me, factum fuerit. Vbi principes nobiles? Vbi diuites abundantes? Vbi voluptuosi delicati? Vbi fortitudo gigantium? Vbi potentia regum? Vbi pulchritudo fœminarum? Transierunt omnia illa. Et qui in ordine ad tẽpus præsens finiti sunt, ingressi fuerunt annos æternitatis. *Turbatus sum, & non sum locutus*, id ipsũ mihi

¶ 120

mihi certiſſimè futurum, & forſitan hodie, quod in illis video. Benè ergo dicit Iob: *Ad ſepulchrum ducetur, & in congerie mortuorũ euigilabit.* Expende illud: *In congerie mortuorũ.* Hæc enim potentiſſima eſt, ad ſomnum etiam illius, qui lethargo opprimitur, effugandum. Facito congeriem mortuorum & aceruum, non fictum, ſed verum; & tanquã alter Ezechiel, vide & conſidera campum plenum oſſibus mortuorum illorum, quos tu noſti viuentes, quos oculis tuis vidiſti, familiariq; colloquio es vſus. In primis cõgeriem facito conſanguineorum & affiniũ tuorum. Tuam proſapiam tanquam arborẽ extenſis ramis dilatatã conſidera, patrem, matrem, fratres, ſorores, conſobrinos, cognatos. Vide omnes ferè huius arboris ramos exciſos, te ſolummodo remanere iam quaſi ſiccum, ſtatim morte exſcindendum, mille infirmitatibus affectum. Vbi parentes, qui te genuerunt? Vbi fratres, cum quibus nutritus es? Vbi ſorores? &c. Huic conſanguineorum aceruo adde condiſcipulos, quos primùm in infantia ſortitus fuiſti. Cũ enim primo oculos corporis antequam rationis aperuiſti, ad primas ſcholas miſſus, prima elementa cognoſciturus, quot quãtoſque habuiſti pueros ſocios, quorum maiorem partem vides morti ceſſiſſe. Deinde maioribus ſtudijs traditus, innumeros habuiſti condiſcipulos, viuidos, ſanos, agiles, qui iuuenili ardore multa agebant, quæ ſæpe refers; qui per varios caſus, & innumera diſcrimina rerum, loca varia in republica obtinuerunt; ex quibus quamplurimi vitæ curſum perfecerunt, & iam Deo eiuſdem ſuæ vitæ reddiderunt rationem. His adiunge homines famigeratiſſimos, quos noſti; mulieres, quæ totius ciuitatis oculos ad ſe conuertebant; quot quantique comites, barones, diuites, quot quantæque fœminæ illuſtres, pulcherrimæ, quas vidiſti, iam in mortuorum congerie quieſcunt? Omnes hi vita exceſſerunt, omnia quæ habebant reliquerunt; nec ſecum tulerunt diuitias, facultates, fortitudinis robur, pulchritudinem; coram Deo iudicio rigidiſſimo iudicandi comparuerunt, ingreſſi ſunt domum æternitatis. Quid de te ſperas? Quis te decipit ſuadens longam te vitam manere? Quis mentem tuam ſubuertit, perſuadens meliorem tuam ſortem futuram? Nonne fieri poteſt, vt illis hac ipſa die adiungaris? Si hanc congeriem faceres mortuorum, ad eam, aut iuxta eam mentem reponens, euigilares vtique. Videbis Saulem principem rebellem & impium, circa quem nullatenus profecerat Samuelis redargutio, ſacerdotum admonitio, Ionathæ deprecatio, Dauidis humillima ſubiectio: propterea Dèus noluit vlterius ad eum mittere hominem, qui illum argueret, admoneret, obſecraret, inſtrueret. Quid igitur fiet? Quis huius rebellis ac perfidi colla humiliabit? Ducatur ad ſepulchra mortuorum, egrediatur Samuel mortuus, & coram eo ſtatuatur, & qui dum viueret nullatenus cor ipſius durum potuit emollire, mortuus & coram eo conſtitutus, intimans illi mortem, & dicens: *Cras tu & filii tui mecum eritis,* tanto timore conturbauit, quod *Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & robur non erat in eo.* Expende illud; *Extimuerat enim verba Samuelis.* Vnus ſolummodo mortuus, dicens; *Cras morieris,* illius potentiſſimi regis vires penitus contriuit, quamuis robuſtiſſimæ fortiſſimæq; eſſent; quippe cum Saul *eminéret omnibus ab humero & ſurſum.* Diues ille deliciosus certiſſimè credidit, quod ſi vnus ſolummodo mortuus coram quinque ſuis fratribus ſe præſentem daret, quamuis innumeris ſceleribus implicatos ſciret, ſufficeret ab eiſdem illos reuocare. Quid ſi corã te congeriem & aceruum mortuorum conſtitueres, quos omnes audires clamantes: *Memor eſto iudicij mei, ſic enim erit & tuum, mihi heri, tibi hodie.* Non dico, *Cras* ſicut Samuel, ſed *Hodie:* vere enim timere potes, hodie vitam tuam finiendam. Si vnus mortuus ſufficiens iudicatur, vt multos impios viuentes, oblitos Dei, dormientes in peccatis excitet, & à vitijs omnibus abducat; nonne innumeri mortui potentes erunt, te vnum viuentem euigilantem facere, & trementem? Num validiori ſalute præſtas, quam ij, quos in congerie mortuorum vides, ex quibus

¶ 121

1. Re. 28. 19

1. Reg. 9. 2.

Eccl. 38. 23

bus quidam fortiores rupibus apparebant? Num maiora tibi, quam illis supersunt remedia, vt mortem vites? Huiusmodi mortuorum congeriem vnumquemque facere debere, hortatus fuit Chrysostomus, vt ad pœnitentiam agendam quiuis peccator se conuertat, considerans quid de ijs, quos viuentes nouit, factum fuerit. Vbi, inquit ille, nunc sunt, qui pridem per forum tumida superbia, cum multis assectatoribus se mouebant? qui sericis induti vestimentis, vnguentum olentes, arridentes parasito, & semper affixi scenæ? Vbi nunc illorum phantasia? Sublata est. Cœnarum sumptus, immodicus risus, quies animi, cogitationis diffusio, vita mollis, otiosa, luxu perdita, vbi nunc? Euolarunt omnia. Quid ex corpore factum est, quod pridem tanto famulitio, tam exquisita munditia abundabat? Abijt nimirum ad sepulchrum. Contemplare puluerem, cineres, vermes, eius formæ speciem, & amarè suspires. Atque vtinam ad puluerem tantùm, eiusmodi dãnum pertingeret. Verùm interim à sepulchro, & vermibus deduc oculos mentis ad vermem illum immortalem, ad ignem illum inextinguibilem, ad fremitum dentium, ad extremas tenebras, ad afflictionem & angustiam, &c. Quoniam hanc mortuorum congeriem non facimus, nec ad sepulchra imus, dormimus, oscitamus, nullaq; anxietate soliciti sumus. Quia igitur tu manum mentis non extendis, nec virga considerationis puluerem percutis; Ecclesia sancta manum suam extendit, & puluerem capiti tuo imponit: & quia virgam cõsiderationis tu non applicas ad puluerem, applicat illa puluerem ad virgam tuæ mentis: vt vel inuitus habens tam proximum ad virgam puluerem, illum excutias: & quoniam tu nõ vis ad sepulchra adduci, adducit sepulchra ad te, cinerem scilicet, qui sepulturæ vicem tenet; & quia non applicas aures ad mortuorum clamores, illa in auribus tuis voce sua insonat, clamans: *Memẽto homo, quia puluis es*, vt vel inuitus, audire, & vigilare cogaris.

Hom. de reparatione lapsi.

§. 4. *Procurat Ecclesia, vt mors veniat super peccatores, & in eis operetur, quod desiderabant Dauid & Paulus.*

EXPENDIT Sanct. Bernardus, Dauidem quandam insignem medicinam & efficacissimum remedium, assignare voluisse quibusdam peccatoribus desperatis. Talis enim illa est, vt quantumcunq; grandi & insanabili (quantum apparet) infirmitate teneantur, possit eis remedium afferre. Illa est, quam designat illis verbis: *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.* Communior sensus magisq; litteralis est, vt loquatur de Iuda proditore, eiusque similibus; de quo præmiserat: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, &c. tu vero homo vnanimis, &c.* Et si hoc pacto intelligatur, non sunt accipienda Dauidis verba, dicta imprecantis, aut optantis affectu; sed prædicentis & prophetantis consilio; quasi dicat: *Veniet mors super illos, &c.* quomodo beatus Augustinus similes sententias docuit explicandas. Tamen Bernardus in bonum censet huiusmodi verba accipi posse, eo modo, quo D. Augustinus similes imprecationes explicandas existimat; vt illam, *Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint*; per quas nõ malum, sed bonum peccatoribus optat, vt scilicet desistant esse peccatores. De quibus alibi. Vidit igitur Dauid, quosdam peccatores insignes, rebelles, obstinatos, *Quoniam nequitiæ*, inquit, *in tabernaculis eorum, in medio eorum*, idest, tales, qui repleti sunt omnino ac vndiq; iniquitatib. cordé, mẽte, animo, tabernaculis, cellarijs, horreis, &c. Curari ne isti desperati infirmi poterunt? poterũt sanè. Quomodo? *Veniat mors super illos: & descendant in infernum viuentes.* Difficilia verba, nec apparet quomodo in bonum accipi possint. In primis enim contraria videntur continere. Si enim, inquit Augustinus, mors venit super illos; quomodo poterunt permanere viuentes, vt descendant in infernum viuentes? Tanquam enim vltimum supremumq; suppli-

¶ 122 *Li. de vita solitaria ad fratres de Monte Dei.*

Psal. 54. 16.

Lib. 1. de ser. Dom. in mõte. c. 1.

Psal. 103. 20.

In Psal. 54.

cium

cium illi rebelles, Core, Dathan, & Abiron incurrerunt, quando *disrupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos, descenderuntq; viui in infernum.* Cæterùm grandia sacramenta huiusmodi verba continent. *Veniat,* inquit, *mors super illos.* Non dicit, in illis, sed *super illos.* Constituitur aliquis super aliquem, & venit super aliquem, quando illum regit, gubernat, ordinat: quomodo constitutus est Ioseph super terram Ægypti. Veniat mors super illos, occupet eorum mentem, intellectum, cor, animum, illaque super illos sit regens, gubernans, & mouens. Quasi alludere visus fuit Dauid, ad illud, quod ipsemet optabat peccatoribus, ad eorum remedium; *Constitue legislatorem super eos, vt sciant gentes, quoniam homines sunt;* quod infra latius exponetur: nunc tamen fiet manifestum ex illis Sancti Apostoli verbis, quæ eleganstissimè B. Ambrosius annotauit: *Mors in nobis operatur, vita autem in vobis.* Quærit Ambrosius, lateque pro vtraque parte disputat, sitne mors in bonis nostris computanda, an potius in malis: quam rem, vt diffiniret, peculiarem edidit librum, quem de bono mortis inscripsit. Et postquam pro vtraque parte argumenta proposuit, rem definit, probans mortem in bonis esse computandam; quoniam innumera nobis bona confert, quæ latè ille prosequitur, & nos alibi trademus, singulariter hoc, quod ait Apostolus, mortem operari in iustis; *Mors,* inquit, *in nobis operatur.* Quid est mors in nobis operatur? id est, dominium exercet in nobis, inquit S. Anselmus. Ponit Apostolus differentiam inter iustos & impios, inter ciues Ierusalem cœlestis, & ciues Babylonis terrenę; quod mors in illis, vita in istis operatur & dominatur. Si iustos consideres & peccatores, videbis eos diuersissima penitus operari: illi abijciunt bona terrena, quæ habent, cõtemnunt temporalia, mortificant carnem, ieiunijs macerant, disciplinis affligunt, somnum intercipiunt, lacrymas fundunt, solitudines quærunt, voluptates fugiunt: isti autem, bona quæ non habent quærunt, temporalia concupiscũt, carnem oblectant, delicatis voluptatibus fouent, somno quantum corpus vult, indulgent, solitudines fugiunt, multitudines vbi oblectari possint quærũt, &c. Quænam tam diuersorum, imò cõtrariorum operum causa? *Quia mors,* inquit Paulus, *in nobis operatur, vita in vobis.* Videbis mundanum hominem toto pectore insectãtem, & quærentem diuitias, ædificãtem domum, quærentem voluptates, fugientem ea, quæ possunt infirmitatem inducere, vtpote vigilias, disciplinas, ieiunia. Si quæras: Quisnam hoc operatur? respondebo; Vita: appetitus enim vitæ ei dominatur, qui illum adigit, & mouet, & operatur omnia hæc quæ ad vitam agendam conducunt. Et verè id apertè mundani fatentur, à quibus si quæras cur laborent, negotientur, soliciti sint; respondẽt: vt viuamus. Videbimus autem iustum & sanctum, profundentem bona sua in pauperes, ieiunãtem, vigilantem, sacris actionibus insistentem. Si quæras: Quisnam hoc operetur; respondet Paulus; *Mors in nobis operatur.* Considerat enim mortem propinquam, & quod oportet ad eam se disponere & præparare, in qua omnia quæ habuerint, relinquent: & soli nudique sunt coram Deo præsentandi, ingredientes domum æternitatis. Mors sine dubio in Hieronymo operabatur indefessas vigilias, & acerbas pectoris tũsiones, suspiriaque & lacrymas, quas indesinenter fundebat. Mors in Paulo Eremita operata fuit fugam, qua relinquens mundum in secreta solitudine se abdidit, hominibus ignotus, soli cœlo manifestus. Mors operabatur in illis sanctis, quos beatus Ioannes Climacus refert, & repræsentat, quasi carceribus inclusos, iungentes orando noctibus dies, incredibilibus ieiunijs se macerantes, horribilibus clamoribus suspirantes, se ad mortem disponentes. Fœlices illi, in quibus mors operatur, & dominium super eos exercet, in quibus illa clauum tenet, animam regit, mentem instruit, desideria componit. Hi sunt viri illi, quos liberandos à percutientibus viris vidit Ezechiel, qui scil. signum Thau gerebant frõtibus impressum. Est Thau vltima & extrema littera alphabeti Hebræi, ideoque communiter typum mortis

Num. 16. 31. 32. 33.

Psal. 21. 9.

2. *Cor.* 4. 12.

Lib. de bono mortis. c. 1. 2. 3. & 4.

§ 123

In c. 4. 2. *ad Cor.*

Ezech. 9. 4

mortis tenet, quæ omnium rerum est finis, & quid vltimum huius mundani alphabeti. Omnia elementa Hebræa terminantur in Thau, omnia mundi elementa, & quicquid in eo reperitur, terminatur in morte. Fœlix qui habet Thau impressum, & quasi sedentem in fronte, aut in capitis præcipua parte: ille qui habet mortem quasi infixam, aut verius quasi dominantem capiti, menti, intellectui suo, quæ regit, dirigit, gubernat; in quo mors operatur. Hoc tibi curandum, vt non solùm vita operetur in te: operetur aliquando etiam in te mors; surgis mane, & operatur in te vita, te excitans ad ea quærenda, disponenda, pertractanda, quæ ad vitam conseruandam & placidè agendam conducunt; operetur tūc etiam in te mors, excitans te ad prouidendum tibi, & disponendum te ad bonam mortem tenendam. Non enim est, cur magis dominetur tibi, & operetur in te vita quam mors; cùm nō magis certus sis etiam hodie de vita seruanda, quàm de morte incurrenda. Miseri illi, in quibus dumtaxat vita dominatur & operatur. *Nequitia in tabernaculis eorum, in medio eorum,* inquit Dauid; hoc huiusmodi hominibus opto, quod *veniat mors super illos,* & eis dominetur, illam fronti habeant impressam. Et quid vltra? *Et descendant in infernum viuentes.* Sicut non potest esse dubium, meo iudicio, infernum sæpè significare locum, in quo sepultus fuit ille infœlicissimus, de quo dictum est; *Sepultus est in inferno*; sic mihi certissimum est, sæpe in scriptura sepulchrum nuncupari infernum. Quomodo multi illud accipiunt, quod S. Iacob dixit: *Descendam lugens in infernū,* id est, sepulchrum. De quibus alibi. Vtroque modo potest hoc loco accipi infernus: sed primam significationem, quam D. Bernardus sequitur, in aliam occasionem reijcientes, nunc accipiamus infernum pro sepulchro. Descendant, inquit Dauid, *in infernum viuentes.* Quæres: Quomodo fiet istud? In sepulchro namque nullus est viuens reponendus. *Sine,* inquit Christus, *mortuos sepelire mortuos suos:* neque enim nisi, qui mortuus est, sepelitur, aut sepulchro conditur. Nouimus equidem aliquos descendisse viuentes in sepulchrum, vt de Ioanne Euangelista refertur *a*, quod ad Ecclesiam deportatus, descendit in sepulchrum sibi paratum, & cœlesti lumine circumfusus, nunquam amplius corpus eius apparuit. Similiter & S. Seuerus Episcopus Rauennas, de quo refertur *b*, quod è vita discessurus, ad Ecclesiam veniens, sacro Missæ sacrificio peracto, sermoneq; ad populum habito, pace ac benedictione eidem impertita, viuus in sepulchrum, quo eius vxor & filia conditæ erant, descendit, & inter vtramque se locans, vale cunctis dicēs, & marmorem monumento imponi iubēs, obdormiuit in Domino. Nūquid id ipsum pro peccatoribus Dauid postulat, vt descendant viuentes in sepulchrum? Descensum sanè illum exoptat, quo homo per viuam considerationem in sepulchrum descendit: sicut enim animus, inquit Sanctus Bernardus, è cella in cœlum ascendere dicitur, & eleuari, quando viua quadam contemplatione, quæ in cœlo sunt, meditatur, & oculis mentis lustrat illam cœlestem regionem, quæ in ea electis reposita sunt, cōsiderans: ita descendit in sepulchrum viuens, qui viuaci quadam acutaque consideratione ad sepulchrum se demittit, omnia, quæ in eo sunt, attentissima consideratione perpendens, qualiter homo, quem mundus non capiebat, in breui fouea septē pedum deponitur; in ea concluditur, non ne inde effugiat, sed ne eius horror & fœtor aërem viuentesque inficiat: quomodo solus relinquitur, qui perpetuò innumeris seruis & familiaribus erat stipatus, quos omnes ad sui obsequium paucos reputabat: quomodo nullum habet comitantem se etiam ex charissimis suis, neque vxorem, neque filios, neque amicos: quomodo omni gloria nudatus existit, sine diuitijs, sine splendore; imò cuius oculos vermes corrodunt, absque eo quod ab aliquo eijciantur; serpentes renes liberè deuorant, nec aliquid impedit; lumbrici viscera absumūt, nec aliquis prohibet, vermium agmina ventrem discindunt, liberè egredientes & ingredientes, nec possunt expelli. Tale vidit S. Augustinus *c*, cuiusdam Romani Imperato-

§ 124

Luc. 16. 22

Gen. 37. 35

Loco citat.

Luc. 9. 6.

a *Apud Metaphr. & Oecumen. post Apoc. & Suriū 27. Decembr.*

b *Apud Surium. 1. Februar.*

c *Serm. 48. ad fratres in eremo.*

peratoris corpus in sepulchro conditum, quod ipse describit, colore liuido, putredine circundatum, ventrem eius disruptum, & vermium cateruas per illum transeuntes; quorum duo famelici in oculorum foueis pascebantur; crines eius non adhærebant capiti, dentes eius apparebant labijs consumptis, & reuelatum erat narium fundamentum. De quibus alibi. Cuius occasione exclamat Augustinus: Euntes vos, ô iuuenes & potentes, ad sepulchra patrum vestrorum, considerate qui fuerunt, & qui sunt: monumenta eorum aperiamus, & videamus, quis dominus, quis seruus, quis pulcher, quis turpis, quis rectus, quis curuus inter eos fuerit. Aperiamus oculos mētis & corporis, & nostram grandem miseriam frequenter non pigeat considerare. Intremus sepulchra, & quid inueniemus discamus. Quid fratres inueniemus, vel quæ? Nam si respexerimus, inueniemus mortuorum capita, renes, ventrem. Verùm & indubitanter verum mihi experto credite, quod in capitibus inuenietis bufones saltantes generatos ex cerebro, in renibus serpentes ex illis generatos in lumbis ambulantes: in ventre vermes scaturientes generatos ex visceribus. Ecce quid simus, & quid iam erimus; ecce in quod resoluimur. Quid ergo inflaris, ô diues? Cur non attendis, quæ audis? Cur turbaris cùm prospicis? Cur non conuerteris, cùm hæc quotidie experiris? Ita Augustinus. Descende ergo viuens in sepulchrum, & hæc quæ vides considerans, quære apud temetipsum; Quonam abijt pulchritudo faciei, splendor oculorum, labiorum gratia, genarum pulchritudo? Vbi magnitudo virium, multitudo diuitiarum? vbi apparatus deliciarum? vbi thalamus pictus, lectus eburneus? vbi capilli solares? &c. Et hæc in illo, quem in sepulchro consideras, ad te ipsum transfer, & attende, quod certissimè breui tempore talis futurus tu es, & forsitan hodie. Si ita descēderes in sepulchrum; fierine posset, quod tuis voluptatibus non imponeres modum? Non tibimetipsi prospiceres? Non videres seculi omnimodam vanitatem? Videns ergo Ecclesia te omnimodè peccatis implicatum, remedium, quod Dauid designauit, tibi applicans, vt mors super te veniat, in te operetur, & capiti tuo dominetur, mortis insignia eidem capiti superponit, & tamquam in suprema corporis sede locat: & quia tu non descendis in sepulchrum, ipsa sepulchrum eleuat vsq; ad caput tuum, vt cogaris vel inuitus, quæ in illo sunt, attendere, & oculis mentis collustrare.

§. 5. *Sulphureum puluerem applicat Ecclesia ad euertendum peccatorem, cui mortis sententiam exhibet scriptam, quasi irreuocabilem.*

¶ 125

Considerans ex vna sacerdotem, extēta manu capiti cinerem imponentem, & ex alia, diuina illa verba simul applicantem, quæ Deus contra hominem definita sentētia protulit, Puluis es, & in puluerem reuerteris; videtur mihi Ecclesiam sanctam velle efficaciter peccatorē ab statu peccati à fundamentis penitus euertere, vt ad Deum se conuertat. Notum est, nihil esse potentius ad turrim lapideam euertendam & auolandam, quàm ignis, qui turres munitissimas facilimè euertit, mœnia firmissima auolare facit. Vt tamen ille efficacius operetur, inuenit humana industria puluerem sulphureū, qui ex se quidem nihilo magis est efficax, quam tenuis debilisque puluis, quem proijcit ventus; si tamē ei applicatur ignis, qui in illo apprehendat, subito potens flamma succenditur, quæ montes ipsos firmissimos transuertit, absque eo, quod aliquid possit obsistere, aut illius vires continere. Procurauit Deus peccatores, in peccatis suis tamquam turres firmissimas obfirmatos, quos *defixos in fæcibus suis* vocauit Propheta, ab illo statu perditionis euertere. Ad id autem vsus fuit virtute ignis. Quisnam igitur, nisi verbum ipsius, de quo ipse dicit: *Nonne verba mea sicut ignis?* Potentissimus ignis, & inter omnia, quæ operantur, actiuior. Potētissimum est enim verbū Dei, quod potuit ex nihilo extrahere mundū, cœlos, stellas, terram, & omnia,

Sophon. 1. 12.

Ierem. 23. 29.

omnia quæ facta sunt. *Ipse namq; dixit & facta sunt, &c.* vnde vocatur, *Omnipotēs sermo.* Huiusmodi ignem consueuit Deus applicare, cùm admiranda vult opera perficere. Quis videret Saulum furijs inuectum, diro pectore virus efflantem, equo insidentem, currentem, festinantem, vt Christianos perderet? Voluit Deus turrim istā trāsuertere: id perfecit immittendo ignem verbi sui: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Ad hanc namque vocem subitò cecidit in terram, tanquam turris transuersa: & in totum à summis ad ima mutatus, *Domine,* inquit, *quid me vis facere?* Erat quidem ciuitas illa Niniue magna mole, itinere trium dierum; sed maior multo malitia, quę ad cœlum vsque pertingebat: altior iam erat, quàm Babylonica turris, quam non sustinuit Deus, vt ad cœlum vsque pertingeret. De Niniue autem dixit: *Peruenit vsque ad cœlum malitia eius.* Voluit eam ab illo statu euertere, & auolare facere: misit Ionam, qui ignem suæ diuinæ sententiæ & comminationis apponeret: *Vade,* inquit, *ad Niniue ciuitatem magnam, & loquere ad eam prædicationem, quam ego loquor ad te.* Et quænam illa? *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* Abijt Ionas, ignem applicuit; & subitò tota ciuitas, vt S. Augustinus considerat, quasi in altum iactata, euersa fuit, non secundùm materialia ædificia, sed secundum peccati statum. Omnes videbis transuersos & euersos, mutantes musicas in fletus, risum in lacrymas, cultum vestium in cilicium, comessationes & ebrietates in validum asperumque ieiunium, & omnia quę erant, penitus apparuerunt euersa. *Reuersus est enim vnusquisque à via sua mala.* Peruenit vis ignis ad regale palatium, & regem ipsum penitus euertit; surrexit enim de solio suo, & in terram se demisit, regales vestes in horridum saccum commutauit, è splendida mensa in cinerem se transtulit, epulas abundantissimas in incredibile ieiunium vertit. Ita namque operatur vis diuini verbi, aut diuinæ comminantis sententiæ, hominibus intimatæ. Vidēs nos Ecclesia in peccati statu firmatos, volens ab illo euertere, hunc ignem applicare vult. Quia tamen nos agnoscit duriores, non nudum ignem diuini verbi & comminatæ applicat sententiæ; scit enim nos tales esse, qui iam diuina verba cōtemnimus; qui facti sumus tanquam aspides surdæ obturantes aures suas; aut verò tamquam vas confractum, quod nihil retinet: sulphureos propterea pulueres inducit, & submittit, cinerem scilicet quem capiti superponit, qui ex se nihil operari potest: & quæ vna manu eos spargit, quasi alia ignē admouet diuini verbi, clamans: *Puluis es, & in puluerem reuerteris,* vt grandis flamma consurgat, quæ mentem tuam illuminet, teque à terrenis euertat, & auolare à peccatis faciat. Meritò propterea capiti cineres admouet: sicut qui turrim euertere vult, pulueres sulphureos in fundamentis ponit. Fundamentum hominis caput dicitur à Propheta, vt alibi expēdimus; *Denudasti fundamentum eius vsque ad collum.* In fundamento igitur pulueres ponit. Possibilene est, quod obduratior sis illa perfida ciuitate Niniue? Illi nudus ignis diuinæ sententię applicatus, sufficiens fuit, eam penitus auolare facere: tibi non nudus ignis, sed & sulphurei applicantur pulueres. Illi constitutum est tempus quadraginta dierum, post quod subuertenda prędicebatur; tibi nec vnius diei, nec verò horæ, vel momenti spacium constituitur, qui iam cinis vocaris & puluis: quia fieri potest, vt antequam hinc egrediaris, vitam finias. Illi credere potuerunt sentētiam reuocari posse, tibi certum est sententiam, quam audis, esse irreuocabilem. Et hanc credo aliam esse causam, cur Ecclesia sancta non contēta fuit sententiam ore proferre; sed manu cinerem capiti imponere, quasi sententiam ore prolatam, attramento cineris in temetipso scribere volens. Hoc namque vsitatum satis inuenies in scriptura sacra, sententiam Dei contra aliquem solo verbo latam, reuocabilem fuisse, & comminatoriam tantùm: quam tamen Deus non solùm verbo, sed scripto ferre voluit, hoc ipso indicasse irreuocabilem & definitam: accommodās se Deus moribus regum terrę, qui hoc ipso, quod sententiam scribebant, irreuocabilem omnino declarabant. Ita Satrapæ, volentes,

Psal. 149. Sap. 18. 15. Act. 9:4. Iona 1. 2. Iona 3. 4. In Psal. 50. Habac. 3. 13. ¶ 126

lentes, vt quoddam decretum regium irreuocabile fieret, dixerunt ad Regem: *Rex cõfirma sententiam, & scribe decretum, vt non immutetur, quod statutum est.* Vnde volens Deus exprimere, nõ comminatoriam sententiam se contra Iudæos proferre, sed irreuocabilem & absolutam; *Ecce,* inquit ad Isaiam, *scriptum est coram me, non tacebo, sed reddam & retribuam in sinum eorum, iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul. &c.* Similiter & contra Iechoniã sententiam irreuocabilem pronuntians, dixit ad Ieremiam: *Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suus non prosperabitur: nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltra in Iuda:* & huiusmodi sunt innumera loca. Ex quibus intelliges differentiam, quam Deus tenuit proferendo sententiam contra Nabuchodonosor Regem, supremumque monarcham, & contra filium eius Baltassarem. Sanè contra vtrumque de cœlo sententia diuina processit: sed contra Nabuchodonosor, solo verbo fuit prolata, quã ipsemet audiuit, illamque eidem exposuit Daniel: contra Baltassarem autem non verbo, sed scripto fuit eius oculis intimata: vidit enim manum scribentem in pariete, *Mane Tekel Phares.* Et fortè hinc Daniel intellexit sententiam contra Nabuchodonosor reuocabilem fuisse; vnde postquam illam eidem explicauit, hortatus fuit, vt vitam emendaret, & peccata sua eleemosynis redimeret, *Forsitan,* inquit, *ignoscet delictis tuis Deus:* sententiam autem contra Baltassarem irreuocabilem & determinatã intellexit; ideoque postquam eam eidem exposuit, nullatenus eum admonuit, vt aliquid ageret, quo sententiam contra se scriptam euaderet. Et fortè hinc Ionas suspicatus fuit, sententiam, quam Deus contra Niniuen protulerat, comminatoriam tantummodo fuisse, quam Deus solo verbo proferebat, nõ autem scripto voluit firmari; reuocandam propterea ad Niniuitarum pœnitentiam. Vt ergo intelligas irreuocabilem sententiam, quam tibi Ecclesia intimat; non nudo verbo illam profert, sed & scripto, quasi in pariete capitis tui, tribus digitis eam scribens, sicut quæ contra Baltassarem lata est. Si à Rege contra te mortis sententia esset lata, quam irreuocabilem scires, & videres te iam ad suspendium duci, nesciens in qua ciuitatis via, per quam duceris, esses suspẽdendus; quonam gustu comederes? qua quiete dormires? quomodo voluptatibus intenderes? quo pacto de ædificanda domo tractares? Irreuocabilem audi sententiam: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Iam ad mortem duceris. nihil enim aliud quolibet momento agis, quàm ad mortẽ properare; nescis si hac die, quam tanquam viam hodie peragendam ingressus es, eris suspendendus, an sequenti. Qui igitur fieri potest, vt tam quiete in peccato persistas? tam grandi Dei obliuione obsurdescas? tam profundo lethargo dormias?

Danie. 6. 8. — Isai. 65. 6. — Ierem. 22. 31. — Dan. 4. 10 — Danie. 5. 5. — Dan. 4. 24.

§. 6. *Ad reuincendos inimicos, consuluit Sapiens recurrendum ad proprium locum, quem esse sepulchrum, ostenderunt Dauid, & Abraham.*

Dictum fuit, & expositum iuxta doctrinam Ambrosij *a*, & Basilij *b*, Ecclesiam sanctam nobis sacro Quadragésimæ tempore, bellum indicere contra omnes aduersarias dæmonum & peccatorum potentias. Ad bellum autem benè & gnauiter gerendum, & victoriam obtinendam, non solùm requiruntur arma offensiua & defensiua; sed maximè curandus est locus, in quo exercitus locatur. Hoc enim magnopere considerant sapientes duces, & procurant illum eligere, in quo & muniti ab aduersariorum telis existant, & ex quo fortiter iacula sua contra eosdem emittant. Victus succubuit exercitus Ioab, eo quod locum elegit, muro in quo inimici stabant, propinquum; vnde ab inimicis offensi, nullatenus offendere eosdem potentes, victi euaserunt. Id similiter euenit fortissimo duci Abimelech, qui cùm potentes milites vincere consueuisset, à fœmina victus succubuit, quia locum minus tutum elegit, in

¶ 127 — a Lib. de Elia, c. 1. & ser. 33. — b Hom. 1. de ieiun. — 2. Reg. 11. — Iudic. 9.

quo percuti potius, quàm percutere posset. Ecclesia pugnatores contra inimicos nostros armis aptissimis muniuit, ieiunio, pœnitētia, lacrymis, pio in Deum affectu, misericordi in pauperes voluntate, vt sequēti tractatu exponemus. Quò tamen validius, securiusque victoriam consequi possimus, locum aptū nobis offert & exponit, ad quē nos recipiamus; in quo omnia tela nequissimi possimus extinguere, & ex quo potentissimis sagittis & ictib⁹ eum perfodiamus. Locus iste, cinis, puluis & terra est. Annotauit S. Gregor. illam Spiritus sancti sententiam, quam iuxta aliorum Patrum mētem alibi sæpè exposuimus: *Si Spiritus potestatem habentis ascēderit super te, locum tuum ne dimiseris.* Nomine *Spiritus*, dæmonem intelligunt Ambrosius *a*, Hieronymus *b*, Gregorius *c*, Cyrillus Ierosolymit. *d* & Bernard. *e* Dicitur autem Spiritus potestatem habentis, id est, potenter & validè impugnātis, vt Symmachi trāslatio indicat, aut propter alias rationes alibi expositas. Si hic Spiritus ascēderit super te, aut, vt Symmachus transfert, irruat super te, aut superueniat impetēs te, *Locum tuum ne dimiseris.* Cōsulit, inquit Hierony. *f* Spiritus sanctus, quid agendum sit, quando diabolus violenter contra te insurgit, & bello potentium diuersarumq; te exagitat tētationum; *Locum tuum ne dimiseris:* quod alibi Spiritus sanctus clarioribus verbis expressit; *Mane in loco tuo:* ad locum tuum te recipe, vt potenter resistas, eiusque iacula enerues. Quis locus tuus? B. Gregor. censet esse pœnitentiam humilem: quis enim locus proprior peccatoris, quàm pœnitentia? Sed possumus intelligere, locum tuum esse terram, cinerem, puluerē, sepulchrum: nihil enim magis tuum est, quàm terra & puluis, quem Nostrum, pleno ore Dauid pronūtiat: *In puluerem*, inquit, *suum reuertetur.* Nullus locus proprior, quàm sepulchrum, *Vbi constituta est domus cunctis viuentibus*, vt dixit S. Iob. Expēde in primis vocem *Domus*. In scriptura enim maximè differūt domus & tabernaculum. Nam tabernaculum, est mansio cōstituta ad habitandum nō permanenter; sed ad breue tempus, illudque extruitur leuissimo, aut nullo fundamento suppósito, fixis tantùm in terra baculis, superponēdo illis pelles, aut cortinas cilicinas, quomodo dicūtur, *pelles terræ Madian*; cuiusmodi habitationibus vtebantur filij Israël, per desertum ambulātes, figentes tabernacula in locis, ad quæ noctu perueniebant, inde statim discessuri. Vnde & dicitur: *Tabernaculū vnius noctis.* Domus autem dicitur, habitatio constructa ad habitandū permanenter, cui solidū firmumq; fundamentum, vt stare possit, substernitur, super quod firmi eriguntur parietes. Vnde Ionadab hoc filijs suis imposuit: *Domum nō ædificabitis, sed in tabernaculis habitabitis*: vbi tabernacula domibus opponit. Hinc locus ille, in quo arca Dei primò habitabat, quia mutabilis erat, & minimè permanens; vocabatur *Tabernaculum*, vt *tabernaculum Silo:* sed templū, quod à Salomone constructum fuit, vt permaneret in illo perpetuò, vocatum fuit *Domus Domini.* In hac vita nō habet homo locū, in quo habitet tanquam in domo; sed tanquam in tabernaculo: quia nullus est in hac vita locus, in quo sit permansurus. In sepulchro autem cōstituta est tibi domus, ibi permanebis toto tempore, quo mundus perdurauerit. Cui concinuisse visus fuit Dauid, vt S. August. elegantissimè annotauit, loquens de diuitibus & potentibus, qui ampla extruunt palatia, domos laqueatas ædificant, tanquam si in eis perpetuò essent permansuri: dicens, huiusmodi ædificia, non domos, sed tabernacula esse: *Sepulchra*, inquit, *eorum, domus eorum in æternum: Tabernacula eorū à progenie in progeniem, vocauerunt nomina sua in terris suis.* Diligenter annota, prius dicere, hominum sepulchra esse *domos illorum*, & domos quidem *in æternum*, aut in seculum, id est, dum mundus durauerit. Deinde habitacula, quę in terra posteris suis relinquūt, ad nominis sui celebritatem instructa, non domos, sed *Tabernacula* vocat. Rectè quidē, quoniam in habitaculis super terram extructis, minimo tempore manere sinūtur, nec vlla in eis firma aut fixa statio est. Frequenter contingit, vt mox ædificato palatio, morte absorbeatur diues, imò & nonnunquam priusquā structura ad perfectū fuerit perducta, cogun-

Marginalia: *Eccles.* 10. 4. — a *In Ps.* 1. & 41. — b *Lib.* 6. *in c.* 58. *Isai.* & *lib.* 3. *in cap.* 6. *ad Ephes.* & *lib.* 1. *in c.* 5. *Zachar.* & *epist.* 22 *ad Eustoc.* — c 3. *Moral. c.* 17. & 14 *Moral. c.* 28. — d *Catech.* 2. — e *Serm. de quadruplici debito.* — f *Epist.* 22. *cit.* — *Eccles.* 11. 22. — *Psal.* 103. 29. — *Iob* 30. 23. — *Habac.* 3. 7 — *Isai.* 24. 20. — *Iere.* 35. 7. — *Ps.* 77. 60. — 3. *Reg.* 8. § 128 — *In Ps.* 48. — *Ps.* 48. 11.

coguntúrque, velint nolint, erecta multis laboribus & sumptibus palatia posteris relinquere, nec eis permanendi ibi facultas conceditur: & si conceditur, certè breue nimium est, quod conceditur. Et certè quiuis homo, velit nolit, confiteri tenetur, se peregrinum super terram, ideoq; neque habere in ea ciuitatem manẽtem, aut fixam domũ; non enim quis, vbi aduena est, domũ habet fixam. Deinde notum est, militiam esse vitam hominis super terram: milites nõ fixas habent domos, sed in *tabernuculis* agũt. Sepulchra autem illorum, rectè domus illorũ vocantur, propter stabilem & longissimam mansionem, in qua in æternum manebunt, dum mundus perdurauerit. Rectè ergo, inquit August. tabernacula vocantur, in quibus temporaliter manserunt; sepulchra autem domus, in quibus quasi in æternũ manebũt. Tabernacula suis dimittent, vbi manebunt breui tempore vitæ; & transibunt, quasi ad domos ęternas ad sepulchra. Quid illis prosunt tabernacula, *in generatione & generationem*, in filios, nepotes, pronepotes? Quid? Audi. *Vocauerũt nomina sua in terris suis.* Ibi in parietibus extructis procurãt nomina sua vocari, &c. In sepulchro ergo cõstituta est tibi domus morienti, cui viuenti tantummodo locus cõceditur, in quo breuissime tamquam in tabernaculo debili & infirmo possis habitare. Aptè autem dicitur *domus cõstituta*. In Hebræo est vox *Moghed*, (מועד.) quæ propriè significat locum statutum, vt in eo plures congregentur, aut in vnum cõueniant; quomodo dantur in ciuitatibus domus communes, ad quas omnes conueniunt, vbi oẽs indiscriminatim congregantur, qualis erat Synagoga apud Iudæos, & Templa apud nos. Pagninus: *Ad domũ congregationis omnis viuentis.* Regia, *Ad domum conuentus omnis viuentis.* In mundo vnusquisque locum suum habet ab alio separatum, diues à paupere, nobilis ab ignobili, dominus à seruo: sed in sepulchro constituta est domus, in qua omnes congregentur, simul in vnum diues & pauper. *Paruus & magnus ibi sunt*, inquit Iob, *& seruus liber à domino suo.* (Iob 3.19.) Quamuis princeps Isboseth & dux Abner dum viuerent, grandi dissidio fuissent abinuicem separati, morientes tamen *tulerunt caput Isboseth, & sepelierunt in sepulchro Abner.* (2. Re. 4.13. § 129) In scachorum ludo, quamdiu calculi super tabulam stãt erecti, vnusquisque locum suum tenet, iuxta sui qualitatem; dum tamen à tabula extrahuntur, omnes turmatim vno eodemque includuntur sacculo. Aperi sepulchra, inquit Augustinus, & vide, an discernere possis, quis dominus, quis seruus, quis pulcher, quis deformis, quis diues, quis pauper. (Sermo. 48. ad fratres in Eremo.) Et propterea funera vocamus *Exequias:* quia mors omnes exæquat, vt alibi dicemus. Aliqui dicunt vocem *Moghed*, significare *testamentum*; vt vertere possis: *Ibi constituta est domus testamenti cunctis viuentibus.* (Pineda in c. 30. Iob.) Id est, domus iure testamenti omnibus conueniens. Hæc domus testamentario iure tibi conuenit, à primo omnium parente, qui iure hæreditario hoc solummodo tibi reliquit: *Per illum enim ingressa est mors, & ita in omnes homines mors pertransit.* (ad Rom. 5. 12.) In huius explicationem obseruat D. Thomas primum locum, quem in mundo, quis suum emendo fecit, fuisse emptum ad sepulturam. (In cap. 25. Genes.) Primus, qui inuenitur in mundo locum in terra emisse, fuit Abraham, qui agrum quendam emit ab Ephron filio Seor in Hebrõ. Mortua fuit Sara in Arbee, quæ est Hebron, locutusque est Abrahã ad filios Heth, habitatores terræ illius, dicens: *Aduena ego sum, & peregrinus apud vos: date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuum meum.* (Gen. 23. 4.) Tunc vnusquisq; eorum suum ei offerebat sepulchrum, dicẽtes: *Audi Domine, princeps Dei es apud nos, in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuũ, nullus te prohibere poterit.* Vide quam antiqua est extruendorum sepulchrorum cura. Iam tunc vnusquisq; suum sepulchrum habebat extructũ, pro cuiusq; qualitate. Vnde dabantur, iam tunc sepulchra quędam magnis sumptibus constituta, quæ vocabant *Electa*. Quoniam omnes cognoscebant Abraham esse virum inclytum, qui multa dignus esset æstimatione, quem propterea *Principem* Dei, id est, magnum, nuncupãt, omnes sua libentissimè offerebant sepulcra. Abraham, quoniam vrbanis præstabat moribus (nunquam enim vrbanitas con-

Gene.23.7.

contraria fuit veræ ac legitimę fidei, & sanctitati) *surrexit & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth.* Adorare hoc in loco, vt Augustinus *a*, & Ionas Aurelianensis Episcopus *b* intelligunt, est gratias agere, quadam externa reuerentia illis exhibita. *Dixitq; ad eos. Si placet animæ vestræ, intercedite pro me apud Ephron filium Seor, vt det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui.* Spelũcam duplicem, quidam intelligunt, quod vna esset intra aliam: alij, quod in agro esset duplex spelunca non lõgè vna ab alia sita. *Pecunia digna tradat eam mihi:* id est, vendat mihi eam iusto pretio. Quis esset Ephron, explicat scriptura subdens: *Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth.* Quidam credunt significari his verbis, Ephron fuisse illius terrę principem, cuius est habitare in medio, vt omniũ commodis consulat, omnesque possit sua manu continere, regere & gubernare. Alij melius credunt significari, fuisse virum nobilem, in pretio habitum, omnibus notum. Ita dixit mulier illa ad Eliseum: Mulier sum, quæ *in medio populi mei habito*, id est, quæ omnibus meis ciuibus sum nota, & in pretio habita. Et hinc Amos vocat, *Vitulos de medio armenti*, excellentiores & pinguiores. Talis erat Ephron, & verè comes & nobilis, qui cunctis audientibus, gratis agrum & spelũcam duplicem obtulit Abrahæ, dicens: *Nequaquam ita fiat Domine mi,* vt pretio recepto agrum tradam; sed tu magis ausculta, quod loquor: *Agrum tradam, & speluncam, quæ in eo est, præsentibus filijs populi mei.* Quasi dicat: Firmissima est donatio, quam sub tot testibus facio. *Adorauit Abraham coram populo terræ.* In antiquis codicibus habetur: *Adorauit Abraham coram Domino & populo terræ.* Credunt aliqui significari grãdem submissionem, quam Abraham fecit ad Ephron. Alij illud *coram Domino* intelligunt, id est, *Verè & ex animo, Agradecioselo muy de veras, y muy de corazon.* Locutus est tamen ad Ephron, *circunstante plebe*, quasi omnes circunstantes volẽs exhibere testes: *Quæso vt audias me: Dabo pecuniam pro agro, suscipe eam: & sic sepeliam mortuum meum. Respondit Ephron: Domine mi audi me: Terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet* (valor cuiusq; sicli illius terrę, erat circiter, quod apud nos vncia argenti, aut decem & septem solidi.) *Istud est pretium: sed quantum est hoc? Sepeli mortuum tuum.* Erãt ambo diuites, apud quos quadringenti sicli pro minimo æstimabantur, voluitque dicere: *La heredad esto vale, pero es cosa tan poca, que no ay que reparar en ella: dexate de precios, y tomala graciosamente para sepultar tu defuncta.* Nequaquam acquieuit Abraham; sed *appendit pecuniam, quam Ephron postulauerat, audientibus filijs Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. Confirmatusq; est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, tam ipse, quàm spelunca, & omnes arbores eius, in cunctis terminis eius per circuitum Abrahæ in possessionem, videntibus filijs Heth, & cunctis, qui intrabant portam ciuitatis illius.* Voluit emptionem facere, & emere agrum, qui de toto rigore iustitiæ suus esset, quem suum pleno ore vocaret: idcirco appẽdit totam iustam quantitatem, qua æstimatus fuit, *No en fil, y tachas*, quod dicimus; sed siclis argenti probatæ monetæ publicæ, vt nulla posset calumnia pretium infici. *Et confirmatus est ager*, id est, facti sunt actus & contractus, qui tunc fieri soliti erant ad plenum dominium acquirendum; non in angulo, aut occulto, sed videntibus omnibus habitatoribus ciuitatis. Et tam suum voluit Abraham locũ illum habere, vt totus ille, & arbores, & herbæ illius suę essent. Nec contentus fuit vnico, vt ita dicã, notarij, aut tabellionis actu: sed alium postea fieri voluit: subditur enim iterum: *Et cõfirmatus est ager & antrũ, quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti à filijs Heth.* Quod intelligo ideo dictum, quia primò quidem Ephron, qui dominus erat agri, fecit & concessit actum scripturæ publicæ, aut id quo emptionis & venditionis actus celebrari solebant, transferens, & confirmãs dominium agri, quod habebat, in Abraham. Abraham tamen non hoc actu contẽtus fuit, sed voluit vt omnes ciues & habitatores similiter vẽditionẽ, quã Ephrõ fecerat, confirmarent: fieri enim poterat, vt quamuis tunc Ephron agrum possideret, esset

a Lib.1. qq. in Genes.
b Lib.1. de cul. imaginũ.
4.Reg.4.13.
Amos 6.4.
¶ 130
Istella in c. 3. Genes.
Gen.23.17
Gen.23.20.

esset aliquis, qui ius aliquod ad agrum futuris temporibus prætendere posset. Hæc quidem historia. Circa quam multa obseruanda sunt. Primum est, hanc fuisse primã emptionem, vt D. Thomas dicit, quam in mundo factam nouimus, per quam pleno iure Abraham aliquam terræ portionem possideret. Possidebant tunc multi ea, quæ hæreditario iure acquisierunt, & frequentius, quæ per vim & potentiam poterant occupare: prima tamen possessio, qua quis emendo rem, fecit de rigore iustitiæ suam, hæc fuit. Secundum est, id quod S. Stephanus annotat & recenset. Promisit quidem Deus Abrahæ illam omnem terram amplam & latam, deliciosissimamque, non tamen quam ipse, sed filij eius, qui futuri erant possiderent. Meritò illi viro insigni, voluit *Abram* nomen imponi, vt excellenti discursu prosequitur Chrysostomus; quod significat *transitorem*, nõ solùm, quia transiturus erat fluuium Euphratem, veniens de patria sua Chaldęa, in terram Chanaam; sed quia toto vitæ tempore, transitor & peregrinus futurus erat, nullibi locum proprium constituens. Ideoque (inquit Chrysostomus) perpetuò confessus & professus fuit, se peregrinum super terram, vt Apostolus dixit. Vnde quamuis illam terram ei promiserit, *Non dedit illi*, inquit S. Stephanus, *hæreditatem in ea, nec passum pedis, & semini eius post ipsum*. Rem admirandam voluit Stephanus indicare. Promisit Deus Abrahæ, non solùm semini eius daturum terram illam, sed & ipsimet Abrahæ dicẽs: *Omnem terram, quam conspicis, dabo tibi & semini tuo*: & quamuis id ei *repromiserit*, id est, iterum atq; iterum promiserit, nunquã ei in sua persona concessit possidere, tanquam suum, *nec passum pedis*. Quod enim ei promisit, non quasi in se ipso complendum intelligere voluit, sed in filijs suis, vt notat Caietanus; idque vsitatum Chrysostomus refert, Deum sæpe, quę parentibus promittit, non in ipsis complere, sed in filijs: vt patet in benedictionibus Patriarcharum, quę in eorum filijs completæ fuerunt. Tertium est; hunc qui nullum locum tanquam propriam sortem possidere voluit, nec passum pedis; agrum illum pleno iure voluisse suum facere, quem ad sepulturam emebat: huncque ita voluit esse suum, vt omnibus modis, omnimoda firmitate, possideret, idque omnibus esset notum. Vnde omnem pecuniam ab ipso venditore designatam, sine contradictione, aut hæsitatione aliqua subitò obtulit, & in *probata moneta publica*, ne aliqua exceptio sibi posset opponi. Nec solum contentus fuit emptionem in publico fieri coram innumeris, qui adstabant testibus; sed quam confirmarent actus consueti, non solùm venditoris, sed totius populi: vt vir plenus fide, qui verè peregrinus fuit in terra, indicaret sepulturam esse proprium hominis locum in mundo, qui pleno iure ei competit, & nullum alium locum esse in terra, nec passum pedis, quem suum, pleno ore, posset nuncupare. Ex qua doctrina explicauit S. Augustinus grande mysterium reconditum in eo, quod CHRISTVS Dominus non solùm non habuit viuens locum suum, in quo caput reclinaret; sed nec moriens proprium habuit sepulchrum, ideoque in alieno monumento fuit conditus. Meritò sanè, nam ei mors & sepultura fuerunt aliena, qui pro alijs moriebatur, & sepeliebatur: & qui bona, quæ sibi sunt propria, homini communicabat, ab homine accipere voluit, quæ homini propria erant, pœnas, mortem & sepulturã. De quibus alibi. Hic ergo locus tibi proprius. Eme possessiones amplas, posside agros extensos, construe palatia firma: imò acquire villas, ciuitates & regna, cum plena, quam dicunt, iurisdictione, cum mero & mixto imperio; nunquam aliquid horum tam pleno iure obtinebis, quin illud cogaris statim amittere. Locus, quem nullus auferet, in quo tanquam in propria domo manebis, locus est mortis, sepulchrum scilicet; vbi constituta est domus testamẽti, id est, testamentario iure ab illo primo omnium parente ad omnes viuentes spectans. Vt igitur, vnde digressi sumus regrediamur, quando spiritus potenter & magna cum vi homines impugnans contra te insurrexerit, *Locum tuũ ne dimiseris*: ad hunc locum te recipito, illic eũdem superaturus, id est,

¶ 131. *Hõ. de cura salutis proximi, et. nomine Abraham, & ho. 35. in Genes.*

ad Heb. 11. 8. 9. 13. *Act.* 7. 5.

Gen. 13. 15.

In cap. 13. *Genes. Hom.* 8. *in Matth. Gen.* 49.

Serm. 130. *de temp.*

id est, ad sepulturam, cinerem & puluerem te conferto, & te iam quasi mortuum cogita, & in sepulchro repositum. Sic enim omnia eius tela eludes, vires eneruabis, victumq; ac confusum in fugam conuertes.

§.7. *Inuictam athletam se exhibuit Iob, qui spiritum potestatem habentis superaturus, ad locum suum se recepit.*

¶ 132

a *Homil. 3 de Spiritu sancto, t. 3. & epist. 3. ad olympiadem, t. 5. ad finem.*
b *De prædictionibus. p. 1. c. 22.*
c *Verb. Iob.*

ALludere mihi videtur Sapiens, ad insigne memorabileque factum illius fortissimi militis sancti Iob, quem Chrysostomus *a* fortem illum & *magnum pugilem*, Prosper Aquitanicus *b Fortissimum Dei athletam* vocant, quem Suidas *c* considerat primum fuisse, qui aperuit gymnicum illud, omnibusq; patens stadium. Hic, inquit, primus diabolum deuicit, hic de improbo illo triumphauit, non victor in Olympijs, aut Nemæis, aut Isthmijs, aut Pythijs, aut certaminibus cæteris, quæ arrogantibus græcorum sermonibus celebrantur. Non hominem infirmum sibi similem, habuit aduersarium, nec pugnauit cum carne & sanguine: sed agonistico certamine, inquit Sanctus Prosper, principem totius infernalis militiæ superauit. Meritò illum ore pleno Spiritussanctus *Virum* appellat. *Vir*, inquit, *erat in terra Hus*: scriptura enim sacra, inquit Gregorius, *Viros* vocare consueuit, qui vias Domini, fortibus, & non dissolutis gressibus sequuntur: vnde per Psalmistam dicitur: *Viriliter agite & confortetur cor vestrum.* Vnde & Sapientia in Prouerbijs dicit: *O viri ad vos clamito.* Quasi dicat: Ego non fœminis, sed viris loquor, &c. Quid igitur hic grandis athleta, agonothetaque celebris fecit? Ex professo enim sunt nunc expendenda, quæ supra leuiter attigimus. Cum audisset nuntiorum verba narrantium, quomodo venissent Chaldæi, & Sabæi, & ignis descendisset de cœlo, & ventus venisset è regione deserti, quibus omnis eius substantia, domus, & filij absumpti fuerunt: intellexit hic excellentissimus miles, spiritum potestatem habentis contra se insurrexisse, diabolum inquam potenti virtute impugnantem, aut verò habentem licentiam ab eo, qui omnium rerum habet potestatem Deo. *Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua: & tonso capite corruit in terram.* Non omnia exponere vacat. Id tamen primò annota, quod surrexit: in Hebræo verbum, *Kum*, quod propriè significat stare, aut super pedes se firmare, quod Hispanè dicimus, *rehazerse, o refirmarse*, quod propterea aptissimè accommodatur illi, qui se constituit expectans eum, quem contra se videt venientem ad pugnam. Ita dicitur de Goliath, quod cum videret Dauidem venientem contra se, *Surrexit Philisthæus.* Ita ad dicendum, quod iuuenes contra se inuicem se exponerent pugnantes, dicitur: *Surgant pueri & laudant*, id est, contra se decertent. Sentiens itaque Iob irruentem contra se Spiritum potentem, non refugit, aut detrectauit pugnam: non manus dedit, non impugnaturo cessit; sicut illi, qui potentem Holophernem contra se venientem senserunt, eius potentia exanimati, vltro se ei humiles obtulerunt, protestantes se nullatenus velle illi obsistere aut repugnare: cui libenter manus dabant: sed surrexit Iob, certamen acceptans, se ad resistendum, imò ad reuincendum exponens. Et quid primum omnium fecit? *Corruit in terram*, ad locum suum se contulit. Locus hominis terra est: ad illam se demisit. Mirum est, quod surgens, & se stantem exhibens & ostendens diabolo: in terram se statim demisit. Sed sapiens pugnator intellexit se contra talem inimicum stare non posse, si locum suum desereret, & non teneret: ideo plenè apprehensurus locum, in terram corruit: vnde omnes diaboli sagittas elusit, & vires confregit, dicens: *Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc*, quod statim latius exponemus. Videns diabolus se in hoc primo congressu superatum, alium inferendum contendit, & data à Deo sibi licentia, validiori agmine contra militem Dei strenuum processit, eum percutiens *à planta pedis, vsque ad verticem*: vt nihil in eo sanum reliquerit, nullum relinquens morbi, aut doloris genus, quo illum non impeteret, & vrgeret. Non tot spinis ericius est plenus, quantum ille sagittis acutissimis transfixus, dolorum, infirmitatum, &c. Quid hic sapientissimus miles fecit? quamuis primò

p. 1. cit.
Iob. 1. 1.
28. Moral. cap. 7.
Psal. 26.
Prou. 8.
Iob. 1. 20
קום.
1. Reg. 17. 48.
2. Reg. 2. 14.
Iudith. 3.
Iob. 2. 7.
¶ 133

primò ad locum suum se recepisset, non tamen erat ille locus plenè suus, erat enim cõmunis terra arboribus, plantis, segetibus, animalibusque cæteris communis, quam viuentes inhabitabant. Ideo ad propriũ locum suum recepit, nõ ad terrã qualemcunque, vt D. Gregor. annotauit *a*, sed ad sterquilinium. *Testa*, inquit *b*, *saniem radebat sedens in sterquilinio*, Origenes, Chrysostom. Gregorius cæterique patres locum intelligunt fœtidum, horridum, squalidum, quasi dicat, *fimetum*. In Hebræo habetur vox *Epher*, quam Vulgatus nunc sterquilinium, nunc cinerem, nunc puluerem vertit: vnde quidam legũt; *Sedit in medio cineris*, quomodo quædam Græca, quæ sequuntur Apollinaris, & Polychronius. alij *Sedit in puluere*. Vulgatus; *in sterquilinio*. Et verè credo locũ illum, in quo S. Iob sedit, ex his omnibus simul fuisse constitutum; stercore, puluere & cinere. Vt enim cẽsent Polychronius *c*, Philippus Diaconus *c*, Beda *d*, & D. Thomas, Sterquilinium hoc, extra portas ciuitatis erat constitutum: consuetum est autẽ extra oppidorum portas, fimeta eiusmodi cõspici, redundantia varijs immunditijs, quæ à ciuitate extrahuntur, quę à domo sua quisque eijcit, cinere, puluere, stercore. Vnde Caietanus annotauit, cinerem ibi existentẽ fuisse illum, qui extracto lixiuio, tanquam inutilis in fimetum proijcitur. Ad eum locũ confugit S. Iob, quando se vlcere pessimo vidit percussum, vbiq; saniem & vermes profundentem: & ibi sedit, non vna die, aut duobus, sed toto tempore, quo illius tribulatio & tentatio perdurauit, quod non breue fuit. Suidas *e* cẽset durasse septem annis, quam sententiam tenet Catena Græcorum patrum in Iob *f*. Quidam, quos Origenes *g* refert, credũt durasse tribus annis cum dimidio, in typum Dominicæ prædicationis. Seder Olam *h* tradit durasse per annum. Origenes ipse *i* existimat durasse tantũ per breues mẽses, ad summum per tres cum dimidio. Quod probat ex eo, quod S. Iob, dixit; *k Menses vacuos enumeraui mihi*: dicturus certè annos, si per annos eius tribulatio perstitisset. Deinde, quia sufferre non possent multis annis mẽbra & carnes Iob à vermibus, & putredine comedi & corrodi: nec multis annis amici, qui cum eo agebant, ibidem perstitissent, à terris suis elongati, præsertim cũ reges fuissent, qui diu à regno suo nequaquam abfuissent. Nihilominus annotat Origenes, quod etsi tantũ per breues menses durauerit afflictio, dicendum est durasse longissimo tempore, non quidem habita ratione temporis, sed dolorum. Breue namque tempus, reputatur longissimum, ab illo qui in doloribus & pœnis agit. Hoc confirmat ex illo, quod in textu Græco, cuius lectionem ille cum Gręcis patribus sequitur, habetur: in quo postquam dicitur, quod Iob sedit in sterquilinio, subditur: *Cùm autem multum tempus processisset, dixit ad eum vxor sua, Quousq; sustinebis, &c.* Certè non multi dies transierant, & dicitur; *Multum tempus*, propter plurimam passionem, propter acerrimum dolorem, vehementissimum vulnus, amarissimam pœnam, plagarum nimietatem. Frequenter proximo aliquo quemlibet mittentes, si tardigradus fuerit is, qui missus est, murmurantes soliti sunt dicere; Quid fecisti tanto tempore? Si vna hora dicitur tempus prolixum, multò magis mensium tempus, prolixum, atque plurimum dici potest. Ita Origenes. Egregiè tamen rem incertam Chrysostomus expressit, vno in loco dicens, Iob per multos menses, in altero non duodecim, non viginti, nõ centum dies; sed multos menses in his malis fuisse. Multa circa huiusmodi factum sancti Patres inquirunt. Primò: Cur Sanctus Iob tam graui infirmitate affectus, ciuitatem fuerit egressus, qui potius videbatur, si extra illam in talem morbum incidisset, in eam inducendus, vt commodius acutissimæ omnigenæque infirmitati posset mederi. Secundò, Iam quod ciuitate egredi voluit; cur sub dio se constituit, & non ad aliquam domum aut villam extra ciuitatem sitam se contulit; sicut Ozias fecit, quando lepra se vidit infectum; non enim credendum est defuisse talem domum, illi præsertim viro, qui rex erat, & tanquam rex ab omnibus colebatur. Tertiò, Iam quod sub dio voluit se locare; cur plenus putredine & vermibus

a 3. *Moral. cap.* 4.
b *Iob* 2. 8.
In Catena Græca.
אפר
c *In Catena Græca.*
d *In cap.* 2. *Iob.*
e *Apud Genebr. lib.* 1. *chrono.*
f *Cap.* 33.
g *Tract.* 2. *in Iob, ad medium.*
h *Apud Genebrar.* 1. *chronolog.*
i *Tract.* 2. *citat.*
k *Iob.* 7. 3.
Hom. 1. *in* 1. *ad Cori. & 25. ad populum.*
In Catena.
4. *Reg.* 15. *&* 2. *Par.* 25. 21.

mibus scatens, non locum quæsiuit mundum, inter flores aut herbas virides, aut saltem lapides mundos; vbi immunditiam suam posset leuius ferre, & aliquantulum emundare. Nam fimetum adiens, potius visus fuit voluisse immunditiam augere, & immunditiã immunditiæ copulare. Quartò, Iam quod ad sterquilinium se contulit; cur illud elegit, quod omni immunditiæ genere abundabat, cinere scilicet inutili, puluere, & stercore fœtido? Quintò, Iam quod talem elegit locum; cur ibi sedit? Si enim, vt diximus, constituit in stadium descendere cum diabolo, quem ad se expugnandum venientem considerabat, pugnaturus cum illo, potius si sederet, deberet surgere: nam sicuti pugnantibus sessio est penitus incongrua: ita illis statio est accommodata, adeò vt Dauid, Deum ipsum aduocans, qui cõtra inimicos suos pugnaret, considerans eum sedentem in solio maiestatis suæ, dixerit: *Exurge Domine, & effunde framcam: & conclude aduersus eos, qui persequuntur me.* Quasi supponens, neminem posse se congruè inimico opponere, nisi qui surrexerit, & firmus steterit. Sextò; Cur ibi se constituens nihil aliud ad saniem & vermes ab vlceribus suis profluentes emundandos voluit accipere, nisi *testam.* Notum est enim rem mollem esse congruam vlceribus emundandis: dura siquidem & aspera non emundabunt saniem, & augebunt dolorem. Tandem: Cur tam longo tempore ibi mansit? quamuis enim nulla laborasset infirmitate, aut nullo torqueretur dolore, intolerabile hoc solum videbatur, multis mensibus, & toto tempore, quo tentatio durauit, ibi permãsisse. In horum explicationem multa sancti Patres tradunt. Quidam censent ciuitate egressum, quoniam tãtus tamq; horrẽdus erat fœtor, quem vlcera eius spirabãt: vt nec ciues, nec cognati vllatenus ferre possent; imò verò nec ipsemet sãctus vir seipsũ posset sustinere, si aliquo cubiculo, aut intra aliquã domũ maneret inclusus: ideo extra ciuitatem & extra domũ ad cõmunem ventorum flatũ se exposuit; vt leuior fieret fœtor. Ita Polychronius. His adde cõmune fuisse Persis, vt

Psal. 34. 4.

§ 134

In Catena.

ex Herodoto dixit Cęlius, quibus proxima erat regio Hus, in qua Iob habitabat, leprosos ingenti prosequi abominatione & ciuitatibus pellere tãquam apertos deorum inimicos. Censebant enim lepræ morbum, nõ tam ex naturæ vitio, quam ex deorum vindicta procedere, contra eum, qui grandi aliquo crimine contra Solem deliquisset. Imò & Sanctus Isaias, eo ipso quod spiritu prophetico præuidit Christum quasi leprosum, exposuit iudicandum ab omnibus, *tãquam à Deo percussum & humiliatum*, quasi lepræ infectio nõ infligeretur nisi ei, quem Deus tanquam grãdem sibi inimicum vellet percutere & humiliare. Et verè credendum est, diabolum totam ciuitatem cõtra Sanctum Iob concitasse, & commouisse, vt eum omnes auersarentur, tanquã hominẽ Deo maximè inimicum, ab eo percussum, quẽ omnes à se pellerent, & eijcerent, quãtumcunque rex esset. Narrant Plinius & Solinus, ex totius populi decreto in Taprobana insula constitutum fuisse, vt si rex delinqueret, cuncti eum auersarentur, & communem congressum & conuictum denegantes, à se pellerent mœrore & tabe conficiendum. Quantò magis censere possumus, diabolum Hussitas induxisse, vt crederent, Iob ingenti scelere contra Deum deliquisse, quem iudicabant à Deo singulariter percussum; ideoque ex ciuitate pellerent. Cur autem ciuitate egressus, sederit in sterquilinio, variè explicant Patres. Quidam credunt ideo factum, vt sanctus vir extremam, ad quam deuenerat miseriam & contemptum indicaret, sicuti quando in sua erat fœlicitate, ad gloriam suam explicandam, & honorem, quo ab omnibus prosequebatur, exprimendum, dixit, se sedisse in cathedra & throno regali. *Quando procedebam*, inquit, *ad portas ciuitatis, in platea parabant cathedram mihi, &c. Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, &c.* Alij censent locum illum elegisse ad nimiam suam tristitiam & luctum exprimendum. Proprium enim erat eorum, quos grandis calamitas opprimebat, ad luctum & mœrorem agendum, terram eligere, & in ea sedere. Ita Esdras: *Sedi & fleui*

Lib. 5.

Hæc prosequitur Pineda.

Isaiæ. 53. 4.

Li. 6. c. 22.

Cap. 66.

Iob 29. 7. 25.

2. Esd. 1. 4.

& fleui, & luxi. Ita Ieremias, vt B. Ambrosius considerat, inducit Ierusalem plorantem, & ad id aptum locum eligentem: *Sederunt,* inquit, *in terra.* Ita Deus volēs prædicere Babyloni grandia mala, quæ super illam erat inducturus, quibus ad grandem luctum & lamentum erat peruentura, *Descende,* inquit, *sede in puluere virgo filia Babylon; non est solium filiæ Chaldæorum,* &c. Alij existimant ad pœnitentiam agendam beatum virum se voluisse conuertere; & cinis ac puluis proprius erat pœnitentium locus, vt S. Ambrosius ostendit; quem propterea Niniuitæ elegerunt, signāter eorum rex, de quo dicitur, quod, *Sedit in cinere.*

Libr. 2. de pœn. cap. 6
Thrē. 2. 10
Esai. 47. 1.
2. De pœn. cap. 6. cit.
Ionæ 3. 6.

§. 8. *Quæ Iob fecit sedens in sterquilinio, strategemata fuerunt miranda, & quasi validus equus cinerem excauans, vires è terra extraxit.*

¶ 135. Et quidem nullatenus negare possum, hæc quæ SS. Patres annotant, vera esse: neque enim adeò vnquam fui temerarius, vt illis vel leuiter me opponere audeam. Eorum tamen sententiæ addo, id quod idem Ambrosius indicat, aliquid etiā aliud sanctum virum singulariter intendisse: & quem Spiritussanctus, omnesq; sancti Patres de eo singulariter laudant, quod fuit strenuus athleta, qui cum diabolo ipso congressus, eius omnes sagittas elusit, & grandi triumpho superauit; hæc quæ agit, quæque singulari studio scriptura sacra expressit, strategemata sine dubio sapientissimi militis fuisse. In primis enim, quoniam supremis se diaboli spiculis & telis impetitum vidit, & agnouit spiritum potentissimum vehementissimo congressu & impetu contra se venientem, id statim curauit, ad eum locum se recipere; vbi omnes inimici eluderet ictus, & vnde ipse plenè posset eundem ferire. Quis locus ad id aptior, quàm sepultura, putredo, puluis & cinis? Hic locus tibi proprius est, de quo dictum fuit: *Locum tuum ne deseras,* vt paulò ante annotabamus. In illo & ab illo homo fortissimas resumit vires ad resistendum diaboli congressionibus, & dissoluēdas omnes illius machinas. Notum est, vnamquamque rem fortiorem esse, dum loco sibi connaturali cōsistit. Piscis Tobiæ in aqua se ferocissimè agebat, qua extractus cœpit palpitare. Ignis inter ligna ardentissimus extitit; sed in puteum mersus, versus fuit in aquam crassam. Ex qua doctrina Caius Princeps, cuiusdam difficultatis solutionē inuenit, quam Plinius refert. Cùm enim prospero vento ille nauigaret, subitò nauis in maris medio immobilis perstitit, ac si plantata quædam esset arbor. Exilientes protinus, qui illius rei causam quærebant, inuenerunt pisciculum, quem Remoram vocant, adhærentem gubernaculo, quo sublato, statim pristina velocitate nauigium duci cœpit. Erat pisciculus paruus, limaci similis, de quo ex eodem Plinio & Sanctis Patribus alibi latius dicendum est. Mirabatur Caius, cur pisciculus ille extra nauim, tam grandi virtute ageret, & nauem introductus, nihil penitus obsistere, aut agere posset. Huius rei causam inquirenti, dictum est illi, ex eo id prouenire, quod in mari positus piscis, est in loco suo naturali; ab illo propterea vires agendi & operādi recipit, à quo tractus, easdem remittit, imò & amittit, illisque caret. Intellexit ergo sanctus vir locum homini proprium, magisq; naturalem mortali & morti traditum, esse sepulchrum: ad illud propterea confugere voluit. Sepulchra autem tunc extra ciuitatem, ad portas ciuitatis extructa erant, vt Chrysostomus ostendit, & alibi expendemus. Illa verò omnia, vnum ex tribus continebant; quædam continebant cinerem, qualia erant sepulchra regum & potentum, quorum corpora dum moriebantur, cremabant, & in cinerem redacta, sepulchro includebant. Quædam puluerem tenebāt, vt sepulchra hominum vulgarium, quorū corpora iam à terra erant consumpta & in pulueres redacta. Quædam tandem continebant putredinem & fœtorem, & immunditias omni stercore fœdiores; qualia erant illa, in quibus recēter corpora erant sepulta. Hæc omnia sanctus vir in vnū colligere volens, ad locum illum extra ciuitatem confu-

2. De pœn. cap. 1. & li. 7. in Lucā in cap. 13. de ficulnea
Tobiæ 6. 2. 3. 4.
2. Macha. 1. 20.
Li. 32. c. 1
Remora piscis
Hom. 2. de Spiritusan tom. 3.

confugit, in quo esset cinis, puluis, & fœtidum stercus, vt omnis generis sepulchrum referret. Ibi autem *sedit*. In scriptura sacra, vt annotarunt Chrysostomus *a*, Augustinus *b*, & Gregorius *c*, Sedere significat manere quietè, perseueranter, non transcursim aut raptim. Ita B. Augustinus cẽset explicandum, quod de Dauide dictum fuit, qui innumeris magnificentissimisque promissionibus à Deo per Prophetã se cumulatum videns, volens ex professo Deo gratias referre, *Ingressus est Dauid* ad locũ, vbi arca Dei manebat, *& sedit coram Domino, & dixit; Quis ego sum Domine Deus* &c. Vnde & Pythagoras, qui ex scripturæ sacrę phrasibus sua communia prouerbia suffuratus fuit, vt S. Clemens Alexandrinus ostẽdit, inter ea illud statuit celeberrimum; *Adoraturi sedeant*, id est, qui ad Deum adorandũ & orandũ procedũt, id faciant quietè, permanẽter, & magna cum mẽtis attentione. Ideoq; de famigeratissimo Numa Pompilio (de quo, Augustinus ait, & quod secũdus fuit post Romulum Romanorum rex, & quod Deorum apud eosdem Romanos cultum inuexit, regnante apud Hebræos Manasse rege) censet Plutarchus, quod sedens adorabat. Sedit ergo Sanctus Iob in cinere, puluere & stercore, aut in sepulchro, omnis generis mortuos continente; & quasi in quadam omnigena mortuorum congerie sedens: quia non transcursim, aut per transennam in sepulchro voluit consistere, & se reponere. Non fuit sicuti communes homines, qui dum iuxta sterquilinium fœtidum transeunt, gressum accelerant, nares operiunt, oculos auertunt, faciem diuertunt: sed ibi integris sensibus corporis & animæ potentijs agentibus, omnia quæ in sepulchris sunt, animi acuta viuacique consideratione lustrabat, considerãs quales essent antiqui principes, quos nouerat iam mortuos, in cinerem, puluerem & putredinem redactos, in breuissima fouea conclusos, derelictos ab amicis, expulsos ab hæredibus, nudatos omnibus diuitiis, vermibus plenos; considerans itidem, se statim ad similem locum deducendum, & tanquam in propria domo & loco concludendum. Hic omnia inimici ardentissima tela extinguebat, & inde acutissimas sagittas viuæ cõsiderationis & plenæ sapientiæ extrahebat, quibus illum confoderet. Hinc enim eruebat humilitatem, quæ scutũ est, omnes ictus inimici eludens & eneruans, per quam superbo inimico grandem inferebat vim: nec indignabatur, se omnibus spoliatum bonis contuens, qui se putredinem & cinerem, & iam mortuum ac in sepulchro positum reputabat. Hinc contemptus mundi, honorum eius, & glorię, cuius nihil in sepulchro manet. Hinc aspernatio diuitiarum & facultatum, quæ mortuum non comitantur. Hinc patientia inuicta, considerans putredinem non indecentem ei, qui iam se in sepulchro positum censebat. Et idcirco ibi constitutus *testa saniem radebat*. Vnde testa, inquit Gregorius, nisi ex luto conficitur? Quid verò est sanies corporis, nisi lutum? Saniem ergo radere testa perhibetur, ac si apertè diceretur: Luto tergebat lutũ. Pensabat quippe vir sanctus, vnde sumptum fuerat, quod gestabat: & fragmento vasis fictilis, confractum vas fictile radebat. Testa radebat saniem, vt semetipsũ & in fragmento considerans, etiam de extersione vulneris sumeret curam mentis. Ita Gregorius. Non ergo ex putredine loci, putredinem suorum vulnerum augebat, sed potius mundabat. Nihil est enim, quod magis putredinem vulnerum peccatorum, & tumentes animæ plagas emundet; quàm putredinis sepulturæ consideratio. Et testam fictilem ac luteam applicabat vulneribus, non vt maiora faceret & disrũperet magis, sed ad eorum potius curationem: nihil enim magis vulnera mentis sanat, quàm dũ luto & stercore sepulchri exterguntur & excutiuntur. Se ipsum igitur Sanctus Iob exhibuit, quasi expressum typo illo generosi equi, quem Deus postea cum eodem loquẽs descripsit, strenuos milites; virosque spiritu potentes, vt Rupertus annotauit, & forsitã etiam ipsum Sanctum Iob depingere, oculisque nostris exponere volens. *Nunquid*, inquit Deus, *prabebis equo fortitudinem?* &c: De quo inter singularia ipsius

¶ 136.
a *Hom.1. in Symbo. Apost. tom.5.*
b *Li.2. qq. ad Simplicianũ. q.4.*
c *Homil.2. in Ezech.*
2. Reg.7.18
Lib.5. stromat.
18. de ciui. cap.24.
Epist. 49. q.2.
In eius vita.
3. Mor. c.3.
¶ 137.
De victoria verbi D. 21.
Iob.39.19.

ipsius opera: *Terram,* ait, *vngula fodit, in occursum pergit armatis.* Alibi ex professo locum istum expendimus, ostendentes, aptè strenuum militem, huius generosi equi typo describi, quippe cùm certum sit, quod *equus paratur in diem belli.* Hic in occursum pergere volens inimicis armatis, prius terram vngula fodit; quasi ex terra trahēs virtutem, robur & fortitudinem, ad armatorum venientium arma eneruāda, & eorum impetus superandos. Terram excauat, aperit, percutit, de quibus alibi. Miles siquidem spiritualis strenuus, qui est de eorum numero, quos Christus, *Violentes* vocet, inimicos suos, non carnem & sanguinem, sed principes & potestates contra se armatos venientes agnoscens; in occursum illorum egredi volens, ad terram prius se conuertit, vngulaque cōsiderationis & meditationis eam excauat, aperiēs sepulchra, discooperiens mortuorum monumenta, diligenter attendens & lustrans, quæ ibi reperiuntur, & conspiciuntur. Non oscitanter, aut trans cursim hæc intuetur, sed interna sepulchri penetrat, ibi oculos figit, considerat attentè, quid ibi reperiatur: quidnam factum sit de gloria mundi, qua mundus mortales prosequebatur principes: quid de fastu potentis: quid de diuitijs diuitis, quē sepultum considerat ab omnibus derelictum, & omnibus nudatum: quid de pulchritudine mulieris, quā in sepulchro positam omnes horrent, & nares operiunt, & manibus occludunt, ne fœtore, quem sentiunt, corrumpantur. Excaua terram, & mentis consideratione eam aperi. Rectè dicere possum, quod Deus ad Ezechielē, qui externam superficiem templi considerans, omnia credebat pulchra: *Fili hominis, fode parietem,* & inuenit serpentes, reptilia, bufones &c. Non contentus sit externam sepulchri speciem contueri, fode parietem, excaua terram, intus inuenies, quod plenū est *spurcitia, ossibus mortuorum* & vermibus. *Ingredere in petram,* inquit, Deus ad Isaiam, *& abscondere fossa humo,* quem locum Gregorius optimè prosequitur, quāuis ad aliquantulum diuersum institutum, quę de generoso equo Deus dixit, explicās.

Prouer. 21. 31.

Matth. 11. 12.

Ezech. 8. 8

Esai. 2. 10.

31. *Mor. c.* 22.

Ita athleta ille fortissimus Iob, tāquam generosus equus, in occursum volens pergere armatis, quos contra se venientes sentiebat; terrā excauans, terram, inquam, suimet corporis testa radens, & quasi fodiens, in sua carne futurum statim considerabat, quod in sepulchris mortuorum aspiciebat. Ideo sterquilinium illud adijt, in illo sedit &c: ad locum suum se recepit; quid tu agere debeas, te docens. Vis inimicum contra te armatum vincere? eius ictus & sagittas eneruare & eludere? Sede in sterquilinio, attenta mentis consideratione excaua terram: considera quidnam in sepulchris videas, & attende te statim ibi reponēdum. Ideo Ecclesia Sācta cinerem capiti tuo imponit: vt caput cineri applices & mentem. Considera te iam mortuum; ideo enim non solùm tibi dicitur, in puluerem reuerteris, sed *puluis es.* Terram excaua, & ingredere in fossa humo. Attende, quomodo omnibus dimissis, ad sepulchrum deportaberis, nihil penitus tecum ducens, nisi quę in Dei obsequium expenderis. Quomodo relinqueris solus in arcta illa domo, ligatis manibus & pedibus, liberum pastum vermibus ex corpore tuo relinquens. Considera, quam vanas tunc iudicabis tuas curas & solicitudines, quæ nihil tibi conferent.

§. 9. *Etsi ex fabula Antæi, Gentiles doceant, terram matrem esse cunctorum, vires præstantem contingentibus eam, verius id docent scripturæ sacræ.*

CONsiderat S. Augustinus, Gentiles Philosophos multas fabulas confinxisse, quibus maiora sapientiæ suæ documenta occulta traderent, quæ communes homines non intelligerent, sapientes verò delectabili discursu apprehenderent. Est enim fabula, vt idem Augustinus definit, *Compositum ad vtilitatem delectationemve mendacium.* Supponit tamen Augustinus id factum esse post tempora Moysi, imò & post mortem Sancti Iosue, ne credant gentiles, priores fuisse

¶ 138. 18. *de ciui. cap.* 13.

2. *Soliloq. cap.* 11.

poetas, ſcriptores & ſapientes ſuos: imò vt ex Clemente Alexandrino *a*, & Ambroſio *b* colligo, illi omnes ex ijs, quæ Moyſes ſcripſit, ſuam acceperunt ſapiētiam & dogmata: qui videntes Moyſen in lege, quam tradidit, ſtatuiſſe multa, quæ prima fronte videbantur puerilia, vt quod ab iſtis cibis abſtinerent, ab illis minime: has epulas reputarent mundas, illas immundas, &c. in illis aliqua magnæ ſapientiæ documenta incluſa crediderunt: ſicuti reuera includebãtur; & quæ Moyſes ſtatuit, tanquam quædam profundæ ſapientię hieroglyphica cõſideranda ſuſpicati fuerunt. Inde illi cœperunt ſub quibuſdã hieroglyphicis indicare, quæ eſſent ſequenda, quæ fugienda, vt Pythagoras ſub illis ſymbolis de eſu fabæ vitando, de vino non bibendo, de vitibus non amputandis, de turturibus domo eijciendis &c. & ſub quibuſdam fabulis multa ſapientiæ documenta proponere. Ita aſſeruit Philo *a*, quem S. Auguſtinus *b*, virum liberaliter eruditiſſimum vocat, de quo Euſebius *c* teſtatur, quod inter litteratos etiam gentiles, facilè obtinuit principatum. Vnde ſtatim poſt Moyſi tempora (inquit Auguſtinus *d*) fabulæ fictæ ſunt de Triptolemo, quod iubente Cerere, anguibus portatus alitibus, indigentibus terris, frumenta volando contulerit: de Minotauro, quod beſtia incluſa fuerit labyrintho, quo cùm intraſſent homines, inextricabili errore inde exire non poterant: de Cerbero, quod ſit triceps inferorum canis: de Phrixo & Helle eius ſorore, qui vecti ariete, volauerint, &c. De ijs Scholiaſtes Auguſtini videndus eſt, qui multa annotat. Inter has fabulas, illam ſingulariter refert Auguſtinus, quam de Antæo commenti ſunt, quem finxerunt filium terræ, de eius vtero natũ, qui omnes ſecum luctantes & pugnantes vincebat, ex eo quod ſe demittens in terram, aut in eam proiect⁹, vires à matre ſua reſumebat, quibus roboratus, deijciebat inimicum quantumcunque validum. Vnde Hercules cum illo in arenam deſcendens, hoc primò procurauit, vt non poſſet ille terram tangere: ideoque brachijs exceptum, in aera eleuauit, tenenſque illum ſeparatum & elongatum à matre, cui non poterat mater fauere, ipſum fortiſſimè cõſtringens inter brachia contriuit & diſrupit. Multa voluerunt illi per iſtam fabulam docere; magna tamen coniectura ducor id ipſum, quod nos intendimus voluiſſe principaliter declarare, apud quos cõmune prouerbium fuit, propriam genuinamque hominis matrem terram eſſe. Id quod Romanis omnibus fuit exploratum ex quodam Oraculi reſponſo. Quærentibus enim Tarquinijs, vt Liuius refert, quiſnam futurus eſſet Romanorum rex, ex intimo quodã antro prodiit Pythica vox, dicens: *Imperium ſummum Romæ habebit, qui veſtrum primus, ò iuuenes, oſculum matri tulerit.* Hæſitantibus ad reſponſum cæteris, Brutus in terram corruẽs, terram oſculo contigit, quam communem omnium intelligebat matrem, & Romanorum rex iuxta oraculum euaſit. Hinc, vt doctus Pineda annotat, id apud gentiles conſuetũ fuit, cùm puer naſcebatur, vt non tam ex puerpera, quæ illum fuerat enixa, quàm ex terra natum indicarent, in terram emittebant, quem obſtetrix inde leuabat, quaſi ex terra naſcentem colligens & ſuſcipiens: vnde aliqui credunt, obſtetricibus nomen relictum, quo apud Italos vocantur, *Leuatrices*: cuius conſuetudinis meminerunt Marcus Varro *a* (quem Auguſtinus *b* vocat, Romanorum doctiſſimum & ſapientiſſimum) Suetonius *c*, Seruius *d*, & ipſemet D. Auguſtinus *e*. Hinc illa ſententia Senecæ *f*; Omnes infantes terra nudos excipit; illaque Plinij *g*. Terra nos nudos naſcentes excipit. Imò vt prædicti omnes autores indicarunt, tradiditque expreſſius Macrobius *h* ex Labeonis ſententia, plures Deas in ipſamet terra conſtituebant, vt puerum è terra naſcentem adiuuarent. Erat enim Dea Ops, & Leuana, & Fatua & Fauna & Bona, & Statina, quam Auguſtinus *i* non Deam, ſed Deum Statilinum, Marcus Varro *k* Statanum vocant. Dea *Ops* opem præſtabat & ferebat naſcentibus, primum eos excipiens ſinu terræ. *Leuana* è terra leuabat infantem. *Fatua* vim fandi concedebat, vnde credebãt quod infantes nõ prius vocem edere poterant, quàm terram attingerent.

a *Li. 5. ſtromat.*
b *Epi. 6. ad Irenæum Pythag. & lib. de bono mort.*
a *Lib. 1. de vita Moyſi in princip.*
b *Libr. 12. cõt. Fauſt. cap. 11.*
c *Li. 2. hiſtor. Eccle.*
d *Libr. 18. cit.*
Ludo. Viues 18. De ciu. cap. 13.
Libr. 1. annalium.
Pineda in ca. 1. Iob.
§ 139.
a *Lib. 1. de lingua Latina, & apud Martia. li. 2. de vita Patrum.*
b 3. *de ciui. ca. 4. & li. 6. cap. 2.*
c *In Auguſto ca. 5. & in Nerone cap. 6.*
d *In 10. Æneid.*
e 4. *De ciu cap. 11.*
f *Libello de morib.*
g *Lib. 2. c. 65. & lib. 7*
h *Li. 1. c. 12*
i 4 *De ciu. cap. 21.*
k *Libr. de liberorum educatione.*

gerent. *Fauna* fauebat, & vitales spiritus subministrabat. *Bona*, omnia quæ ad victum erant cõgrua, puero è terra prodeunti, præparabat. *Statina* iuuabat, vt stare posset, qui è terra prodibat. Hæc hisque similia egregiè prosequitur Augustinus, ostendẽs inaniter illos tot Deorum cateruas multiplicasse, cùm vnus solus sit, qui fert opem nascentibus, & leuat de terra, & fandi vim & fauorem concedit, *qui præstat nobis vitam, inspirationem & omnia.* Hæc dicta sint, vt manifestum fiat, gentiles ipsos vi rationis ductos, firma sententia asseruisse, terram esse genuinam hominis matrem. Ita quidem Gentiles. Nostris tamen (vt Ambrosius in simili occasione, dum quædã ex gentilium libris induxisset, dixit) magis quàm alienis, vtamur. Est in primis ille, qui omnes, quos gentilitas proferre solet sapientes, longo tempore præcessit, Sãctus Iob, qui pleno ore, terram matrem hominis expressit, quando in eam se demittens, *Nudus*, inquit, *egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Dubium est, quam vocet matrem, de cuius vtero fuit egressus. Nec enim è terra Iob natus videtur. Erat ille rex, vt Chrysostomus probat, & *magnus inter omnes Orientales*, vt scriptura sacra asserit: ideoque nequaquam dicendũ videtur, quod filius fuerit terræ; nec enim id concedimus de hominibus, quos nobiles in nostra republica agnoscimus. Matrẽ sine dubio habuit illustrem. Vnde quidam ita legunt: *Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar in terram.* Ita Cyprianus *a*, Hieronymus *b*, Prosper *c*, Gaudentius Brixianus *d*. Gregorius Nyssenus e ita legit: *Nudus introiui in mundum, nudus ad eum, qui me introduxit, abibo.* Cæterum communis sentẽtia est, per matrem, de cuius vtero se nudum egressum asserit Iob, intellexisse terram: quod ostendit illud, *Nudus reuertar illuc.* Reuersurũ enim se confitetur ad illum matris vterum, vnde egressus fuit. Certum est autem reuersurum in sepulturam, quæ vterus terræ dicitur, vt statim ostendemus. Ita Chrysostomus *a*, Gregorius *b*, D. Thomas *c* & cæteri, qui ex professo rem pertractarunt. Loquiturque Sanctus Iob in persona hominis absolutè sumpti, de quo hæc vera propositio, genuinaque, quòd nudus egressus est de terra tanquam ex matre, & iterum in eam est reuersurus. Vt enim doctus quidam autor *d* acutè considerat, homo formatus est à Deo de terræ gremio, quæ formando corpori materiam subministrauit, indeq; in lucem prodijt: similique ratione videtur à Moyse dictum; *Formauit Deus hominem de limo terræ*, sicut cùm à Matthæo pater materque Phares & Zaram exprimuntur, dicente: *Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar.* Vnde cùm suæ mortis & reuersionis in terram admonetur homo, simul etiã suæ originis suæque natiuitatis ex terra admonetur à Deo dicente: *Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Idipsum tradidit ille, qui non solum à seipso *a*, sed à Spiritusancto *b* tanquam omnium sapientissimus commendatus fuit Salomon. *Ego*, inquit *c*, *natus accepi communem aërem, & in similiter factam decidi terram* &c: *Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium.* Quid est, *in similiter factam decidi terram?* Noster Holkot benè explicare videtur. Idem enim est, inquit, ac si diceret: Ecce quod carui omnium virium potestate; quia nec veni in mũdum volans, nec ambulans, nec mobiliter nauigans, vel equitans: sed omni spoliatus fortitudine de vtero matris meę, decidi, & receptus, per manus aliorum reclinatus sum ad terrã, licet non immediatè, tamẽ mediatè terra me sustẽtauit. Quẽ sensum etiã amplecti visus est S. Bonauẽtura. Nõ tamen incongruũ credo, si intelligamus Salomonẽ, ad illum quẽ dicimus, cõmunem vsum, alludere voluisse, quo infans decidebat, aut demittebatur in terrã, indeque cùm plorare incipiebat, eleuabatur, & pannis inuoluebatur. Ideoque statim subdit; quod decidens in terram, *primam vocem similem omnibus emisi plorans, inuolumentis nutritus sum.* Ad huiusmodi consuetudinem alludere visus fuit Deus ipse, quando agens de Synagoga sub typo puellæ recenter natæ dixit: *Quando nata es, proiecta es super faciem terræ.* Quod etsi Hieronymus

Marginalia (left): 4. *De ciui. c.10. & 11.* — *Act.17.25.* — *Libr. 2. de pœn. cap.5.* — *Iob. 1. 21.* — *Hom. 4. de patiẽt. Iob.* — a *Libr. de mortalitate.* — b *Epist. 20 ad Tarasi.* — c *Part. 1. de prædiction.* — d *Tra. in sacrã scripturam.* — e *Orat. de quadragin ta martyrib.* — a *Epist. ad Olympi. & homil. 2. in Gen. circa finem.* — b 2. *Mora. cap. 17.* — c *In 1. cap. Iob.*

Marginalia (right): d *Pineda in c. 1. Iob.* — *Gene. 2.7.* — *Matth. 1.* — *Gen. 3. 19.* §140. — a *Eccl. 12. 9.* — b *3. Reg. 3. 11.* — c *Sap. 7.3.5.* — *In cap. 7. Sap.* — *In cap. 7. Sapient.* — *Ezech. 16. 4.5.*

Libr. 4. in cap. 16. Ezechiel. ronymus explicet dictum, quia Synagoga à sui exordio in prauitates & idololatrias se proiecit & effudit: alij, quia Synagoga in sui principio, quod in Ægypto habuit, cũ viribus careret, proiecta fuit extra vrbes ad lateres conficiendos in agro: vnde Septuaginta legunt: *Proiecta es super faciem campi:* hoc tamen hæc loquendi phrasis supponit, quod infantibus, dum nascuntur, erat cõmune, quod in terram proijciebantur, vnde eleuabantur, ad explicandum, terram esse eorum matrem, ex qua oriri viderentur. Ad hunc igitur vsum alludere visus fuit Salomon dicens: *In similiter factam decidi terram.* Quasi dicat: Non terra aliqua mihi præparata est preciosa, in quam me proijcerent natum, à qua me tanquam à matre prodeuntem & egredientem exciperent & leuarent; sed in communem terram, quippe qui ex simili materia omnibusque communi secundum corpus formatus sum. Nec enim ex alia terra procedunt ipsi reges, neque diuersum est principium ortus illorum. Hoc tandem docuit *Eccl. 40. 1.* Sapiens. *Iugum*, inquit, *graue super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omniũ.* Vocat terram, *matrem omnium*, à qua omnes processerunt, & in eius vterum reuersuri sunt, in sepulchrum videlicet, quod vterus aut venter terræ dicitur. Ideoque Christus Dominus dicitur, exceptus in ventre terrę, quem Ionas exceptus ventre ceti expressit, vt alibi dictum fuit. Qua in re grande mysterium considera, ad sacramentum resurrectionis explicandum. Homo siquidem duplicem vitam habiturus est, primã temporalem in hoc mundo, secundam æternam in futuro, aut fœlicem in cœlo, aut infœlicem in inferno. Quoniam autem vitam homo acquirit per generationem & natiuitatem, duplex ei conuenit natiuitas, qua ex vtero terræ nascitur. Prima temporalis est, qua nascendo, in hunc mũdum & hanc lucem profertur; secunda, qua nascetur in vitam immortalem resurgendo in nouissimo die. Illa enim resurrectio, qua ex terra omnes prodibimus, natiuitas quędam dicitur, & à Christo vocatur *Regeneratio.* Et ipsamet Christi resurrectio, qua *Mat. 19. 28* ex terra prodiens resurrexit, generatio vocatur a Dauide *a*, vt Paulus *b* interpretari *a Psal. 2. 7.* visus fuit, de quibus alibi. Ad vtramque *b Actu. 13. 33.* vitam homo ex terra nasci dicitur; primò quidem homo ad hanc vitam mortalem ex terra procedit; quia de terra corpus eius formatum est. Idcirco vt secundam natiuitatem consequatur, iterum vtero reconditur, vita mortali absumpta, vnde immortalis procedat; quando in die iudicij, terra dabit mortuos suos: & sicut initio mundi de terra hominem Deus extraxit ad hãc vitam, qui propterea pater hominis dicitur, & terra eius mater, ita in nouissimo die, Christus vocis suæ virtute omnes mortuos de sepulchris terrę tanquam ex vtero matris educet; vnde vocatur, *Pater futuri seculi*, cuius virtute, vitam æternam *Esai. 9. 6.* & immortalem homines in futuro seculo accipient: & terra dicitur omnium mater, quæ omnes morientes recipit in vtero; non vt eos perpetuò retineat, sed vt in nouissimo die enitatur & pariat. Et hunc credo legitimum sensum illorum verborum, *vsque in diem sepulturæ, in matrem omnium*: non dicit, matrem omnium, sed *in matrem omnium*, id est, vt sit omniũ mater, omnes in nouissimo die pariens: ideoque cùm sepelitur homo, quasi semen vtero matris reconditur; vt illum in supremo die pariat. Sed de iis satis. Optimè ergo homo filius terræ dicitur. Hæc mater tua legitima, propria ac genuina, quam nec reges nec principes negare possunt, ex cuius substantia omnes mortales producti generatiq; sunt.

¶ 141. *Eccl. 40. 1.*

Antæus tunc fortissimus reddebatur, omnesque inimici cuiusuis vires ictusque eludebat, quando ad matrem suam se demittebat & confugiebat, illamque contingebat. Hocque sciens Hercules, illum expugnaturus, totus in eo fuit, vt miserum Antæum à matre separatum, longeque quantum posset constitutum, teneret. Hoc sapientiori doctrina, quam omnes gentiles, possumus fidei luce illustrati explicare. Aduersarius enim noster diabolus longè potentior Hercule (*nec enim est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem; sed* *Ad Eph. 6. 12.*

aduersus

aduersus principes & potestates) non minus hoc procurat, quàm Hercules, nos ipsos à terra elongare, & in sublime erigere. Hoc præcipuè contendit, cùm parentes nostros expugnaturus accepit: primò namq; procurauit à terra eos elongare, & in sublime erigere, in exordio repræsentans eorum excellentissimam naturam, secundum quam apti erant, vt dij fierent: *Eritis*, inquit, *sicut dij, scientes bonum & malum*: deinde à terra eosdem elongans, suadens tam longè ab ea constitutos, vt nullatenus mortem incurrerent, nec in terram essent conuertendi. *Nequaquam moriemini.* Eorum ergo naturam excellentem, vires, vitam, sapientiam, quam habebant, & habere poterant, repræsentauit, quo longe eos à terra eleuaret & traheret. Quod cùm perfecit, tentationis brachiis constringens, & incitans ad esum ligni vetiti, extinxit & penitus contriuit; vt possit quiuis eorum dicere: *Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea.* Ita Nabuchodonosorem in superius eleuauit, repręsentans illi suam nobilem prosapiam, potētiam, diuitias; brachiisque superbæ tentationis ita constrinxit, vt se Deum crederet, & pro Deo statuam ipsam suam exponeret adorandam, & gloriaretur quasi ipse esset autor totius ciuitatis & boni, quod in Babylone reperiebatur. Et ne exempla in immensum multiplicemus, ita tecum agit, te expugnaturus, te conatur à terra in tui imaginatione eleuare, primò secundum naturam tibi repræsentans prosapiæ tuæ claram nobilitatem, quòd es princeps, nobilis, diues; quòd es fortis validusque; quòd es tu mulier pulchra, cuius venustas omnium oculos trahit: deinde, per longioris vitæ fallacem promissionem, te à terra & sepultura elongat, suadens quod qui viuacem te sentis, non sis moriturus præsenti vel sequenti anno. Inde te constringit duris brachijs tētationum, superbiæ & fastus, quo de te alta sentias, contemnas alios, arrogans sis, cupiditates sequaris & voluptates: ita te inter hæc brachia constringit, vt contritus remaneas; inde enim te trahit ad superbiam, auaritiam, luxuriam, obliuionem Dei, amorem sæculi. Quid facturus es? Locum tuum ne dimiseris. Ad terram te demitte, mat rē tuam mente continge, considerans te cinerem & puluerem, dicens: Quid superbis terra & cinis? & quod vanè cōturbaris pro iis, quę crastina die relicturus es, & quod vana est salus hominis, quē quando minus timet, leuis aura absumit.

Gen. 3. 5.

Esa. 38. 13.

§. 10. *Sub aqua conduntur baptizati, & in terra tanquam in loco apto ad vincendum constituuntur. quem Iob vt vinceret elegit.*

¶ 142.

Hinc intelligere possumus, cur Christus Dominus Sacramentum baptismi in aqua instituerit. Dubiū enim esse potest, cur id elegerit. Videbatur sanè aptius instituendum in igne, propter viuificam virtutem Spiritussancti: & cōgruum id appareret illi, quod Ioannes dixerat de Christo: *Ipse vos baptizabit in Spiritusancto, & igne.* Quæ verba perperam intelligentes hæretici Seleuciani, & Hermiani, sic dicti ab hæresiarchis Seleuco, & Hermia, senserunt, baptismum in igne conferendum, vt tradit Philaster *a*, & Augustinus *b*. Aut verò videbatur congruum instituere illud in aere, quoniam in baptismo datur Spiritussanctus, quem Christus in sufflādo dedit Apostolis. Multas rationes Sancti Patres huius instituti tradunt, quas omnes eleganter D. Thomas complectitur: quibus aliam ad nostrum institutum addere possumus. In baptismo namq;, homo efficitur, & constituitur miles Christianus, & Christianæ militiæ nomē dat, acturus bellum contra Principes tenebrarum, eorum impugnationem eneruaturus. Vnde arma opportuna tunc ei cōceduntur, & armatur virtutibus, ac donis Spiritussancti, vt alibi tradidimus. Quoniam autem vt vincere posset miles iste, in loco opportuno cōstituēdus erat (vt enim diximus, bona pars victoriæ in hoc consistit) ideo voluit Christus, in loco aptissimo ad se defendendum, & inimicos offendendos, illum constituere, sub aqua scilicet. Quidnam enim est sub aqua? Terra. Sicut namque sub igne est aer, & sub aere aqua, ita etiam sub aqua est terra. Idcirco cum baptizatur homo, sub aqua mergi voluit, quasi illum in

Matt. 3. & Lucæ. 3.

a In Catal. hæreticor.
b Libr. de hæresibus cap. 59.

3. p. qu. 66. art. 3. 4. 7. 8.

terra

terra locans & constituens, & terram tanquam locum, quem tenere debet, si vincere vult, ei designans: vt ex illa tanquam ex matre vires trahat humilitatis, subiectionis, & timoris, per quas, omnes impetus inimicorum repellat, & contendentes vanè illum extollere, aut altiùs de se, quàm oportet, sentire, aut ad peccata se demittere, cõsiderans se terram vilem, & puluerem, humiliet se ipsum atque dejiciat. Hunc ergo locum tuum ne deseras. Ex quibus iam patet apertè, quod supra dicere cœpimus de Sancto Iob, qui agnoscens in illis calamitatibus, quas serui renuntiarãt, Herculem infernalem venientem contra se, vt ipse vires à matre sua reciperet, se in terram demisit. Surrexit enim, & corruit in terram dicens: *Nudus egressus sum de vtero matris meæ.* Quæ omnia nouo modo libet expẽdere. *Surrexit*, obuiam inimico venienti se exponens, cum illo luctaturus, & concertaturus, vt dicebamus supra. Cur igitur corruit in terram, id est, in terram se ipsum toto corpore proiecit? Incongruum enim id videtur. Quis namque vnquam vidit, strenuum militem in stadio se constituentem, vt inimicum venientem ad congrediendum secum expectet, quod ad eius primum conspectum, cum aduentantẽ contra se videt, se ipsum toto corpore prostratum in terram demittat? Hoc namq; esset apertè illius manibus se tradere, & non superare, sed superari velle. Rectè tamen sapientissimus spiritualis militiæ athleta, dũ vidit potentem inimicum vehementi impetu contra se venientem, se gessit, dum *corruens in terram adorauit.* Intellexit enim imminens periculum, & quod ex se ad resistendum & superandum vires habere non poterat, idcirco ad quærendum auxilium se conuertit, ad patrem suum, & matrem: ad patrem scilicet Deum, ideo *adorauit* humilians se sub potenti manu Dei, ipsius implorans fauorem, sine quo nihil boni se perficere posse sciebat; ad matrem autẽ, id est, ad terram, ad quam se demisit, eam cõtingens, & quasi complectens, sicut puer, qui ad matrem confugit, periculum quod imminere conspicit euasurus, ex terra (modo supra exposito) recepturus vires, ideoque terram contingens, *nudus*, inquit, *egressus sum de vtero matris meæ*, *& nudus reuertar illuc.* Se ipsum considerauit filium terræ, ab ea procedentem, & in eam statim reuersurum, & vt B. Gregorius annotat, hæc cõsiderans intellexit, nihil eorum, quæ amiserat, suum plenè fuisse, quippe qui nec illud ex vtero matris traxerat, nec in illum posset secum deportare; intellexit omnia vana, quæ veniunt, & abeunt, & quæ si vno vento flante ad nos pertingunt, alio exufflante, elongantur, & quod hæc nihil penitus proficient vterum matris ingressuro. Vlterius procedit inimicus, vt aptè S. Augustinus obseruauit, & qui in primo congressũ superatum se vidit, tanquam qui è longinquo ictus jecisset, quippe qui ad ipsum met beatum Iob non pertigerant, fortiorem alium congressum Deo permittente aggreditur, & qui eminus pugnauerat, cominus pugnam reassumit. Videns enim beatum virum consolantem se ipsum, quod nihil sibi proprium fuisset sublatum, sed tantùm quæ externa erãt à sua persona, aggreditur quæ illi erant propria, & ad suam ipsam personam spectabant, destruere, salutem, pulchritudinem, corporis robur, nihil in ipsius persona relinquens, quod nõ pessimo vlcere & intolerabili dolore afficiret. Strenuꝰ tamẽ miles, qui sciebat, vires à matre resumendas, iterum ad eam se demisit, & quasi ad eius brachia confugit, *sedit in sterquilinio*, aut vt alij legunt, *in medio cineris.* Et rectè quidem, vt ad quamcunq; partem oculos conuerteret; non nisi cinerẽ videret se circundantem, & nihil nisi per intermedios ac interpositos cineres aspiceret, diuitias, honores, salutem, cunctaq; temporalia bona. Ecce quomodo vires recipies à matre tua terra, si sederis in medio eius, in corde eius, in sepulchro, in medio cineris, nihil aspiciens nisi sub cinere, quo intermedio conspicias pulchritudinem mulieris, quam statim cinis, ac putredo operiet; salutem, quã breui amittes; diuitias, quas tecum non feres. Considera nunc vtiliter, quæ postea (si id agere nunc nolueris) inutiliter in inferno ꝓfiteberis. Quid proderit tibi

¶ 143.

2. *Moral. cap.* 17.

Epist. 120. *ad Honoratum ca.* 13.

tibi superbia vitæ, quem in angustissima fouea demittent conclusum? quid diuitiarum iactantia tibi conferet, quas dimissurus es alienis, qui nullam tui habebunt memoriam? quid comessationes & ebrietates, ad nihilum aptæ, nisi vt maiorem fœtorem corpus tuum spiret; si cras temori contingat (quod satis possibile est) quid actum erit de tuo fastu, quem terra immundissima operiet? quid de tua pulchritudine, cuius faciem rusticus effossor calcabit, & conculcabunt omnes? quid de vniuersis, quæ reposita tenes, ad quæ liberè manus mittent hæredes, absque eo quod impedire possis? & hæc euenient non post multos annos, & forte nec post multas horas. Videt igitur Ecclesia Sancta diabolum te impetentem, & tanquam alterum Herculem, te à matre tua terra elongantem, & subtrahentem, quem propterea brachijs tentationum conteri & constringi videt, tui miserta, quia tu matrem tuam fugis, matrem tuam ad te applicat, & propinquam tibi facit: & quia non vis eam contingere, facit vt illa contingat te, cinerem & puluerem super caput tuum emittens, & dicens: *Memento homo*, vt ex tali contactu vires resumas; humilitatem acquiras, per quam fastum & superbiam deijcias; contemptum rerum temporalium trahas, per quem auaritiam prosternas; considerationem fragilis vitæ teneas, per quam voluptatibus renunties, & ab omni iniquitate liberatus, ad Deum te toto corde conuertas.

§. II. *Vt Germanici cor ab igne penetraretur, theriaca fuit aspersum, ita cor nostrum cinere, qui sanguisugæ auiditatem eneruat.*

¶ 144

Memento homo, quia cinis es. Sacrum Quadragesimæ tempus peculiariter institutum est, vt discamus benefacere, idcirco Ecclesia Sancta in illius exordio nobis proponit CHRISTVM, quem æternus pater Magistrum & doctorem audiendum designauit, qui nos docet in Euangelica lectione, omnem modum rectè operandi, tam erga nos ipsos, quam erga Deum, quam erga proximum, sicut sequenti tractatu dicemus. Vt scriptura hæc, quam cœlestis magister in mentibus nostris scripsit, & delineauit non deleatur aut obliteretur, aspergit Ecclesia Sancta cineres aut pulueres. Quod enim recenter scriptum est, facilimè deletur, si non puluere aspergatur. Et verè cor nostrum vult Ecclesia sancta disponere, vt cœlestem doctrinam diuinam, quam toto Quadragesimæ tempore traditura est, capiat & recipiat, & discamus benefacere. Grandi admiratione dignum est, quod cum tam efficax sit diuinum verbum, tam parum in corde nostro operetur. Insurrexerunt multi Pseudoprophetæ tempore Ieremiæ, qui quæ ipsi confingebant, tanquam Dei verba proponebant, populum decipientes: voluit propterea Deus dare regulam ad discernenda verba sua à verbis mendacibus Pseudoprophetarum. *Quid paleis ad triticum, dicit dominus? Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus, & quasi malleus conterens petras?* Verba illorum sunt quasi paleæ, mea sicut triticū, ideoq; illorū inefficacia, mea autem efficacissima, sicut ignis, & malleus. Inter omnia elementa resque naturales, ignis est potentior & efficacior; & inter omnia artificialia, malleus, qui duriores petras comminuit. Vult Deus verbum suum agnosci, ex illius efficacia, validaque potentia. Et verè illa nobis est explorata: solius enim diuini verbi virtute, cœli firmati,

Ier. 24. 28. 29.

mati sunt, terra constituta, illi ornati splendidissimis luminaribus & astris, hæc herbis, plantis, fontibus, animalibusque repleta. Nec tantum quando Deus ipse verbum suum profert, hanc habet efficaciam; sed etiam quando hominis ore pronuntiatur, adeò vt prolatum ore vnius hominis ignoti & alieni, paulo ante ab ore ceti euomiti, totam illam amplissimam ciuitatem Niniue succenderit & inflammarit; consumpserit nequitiam, absumpserit malitiam. Qui igitur fieri potest, vt cùm diuini verbi tanta sit efficacia, in nobis nihil penitus operetur? Quot quantaque Dei verba audisti? & tamen nihil de malitia deposuisti: non dimisisti adulterium, non restituisti, quę furto per vsuram sublata tenes &c. Suntne Dei verba, quę vobis proponimus, an à nobis conficta? Annuntiamusne doctrinam cœlestem, an quā quiuis nostrum apud se confinxit? Videtur namque non Dei verbum esse, quod nullum effectum producit, neque ignem à nobis applicari, qui nullatenus corda hominum calefacit. Cæterum non dubium esse potest, verba Dei à nobis proponi; talia enim sunt, quæ Catholica Ecclesia Romana, quæ sponsi sui vocem agnoscit, proponenda exponit. Rem tamen admirabilem expende, quæ hanc difficultatem absoluit. Referunt Plinius *a*, & Suetonius *b*, rem stupendam, quæ in defunctione Germanici accidit. Fuit Germanicus vir illustrissimus, Pater Imperatoris Caij Caligulæ, quem Romani omnes summo prosequebantur amore; vnde cùm occubuisset per venenū clam & occultè propinatum à Tiberio, totus populus ingenti luctu mortem illius prosecutus fuit, & funus nobile exequi volentes, corpus eius comburere statuerunt, vt in cineres redactum, aurea vrna includerent, sicuti in Principum funere agere consueuerunt. Grandi propterea igni super tabulam alabastrinam superpositum corpus, combustum fuit: cinerem tamen colligere volentes inuenerunt cor penitus intactum, quod nec flammarum, nec prunarum ardore potuerat comburi, nec poterat quantumcunque prunis ardentissimis circumdaretur, succendi aut calefieri. Intellexerunt veneni malitiam illud occupasse, & obdurasse, & ita constrinxisse poros; vt nullum ingrediendi locum calori concederet. Probatissima theriaca illud vnxerunt, cuius vi venenum eneruatum fuit, potuitque tunc facilè ignis illud penetrare, succendere, & inflammare. Certum est potentius esse Dei verbum quouis igne, nihilominus tamen cor tuum non penetrat, nec inflammat, quamuis iterum atque iterum applicetur: quia veneno obduratum constrictumque tenetur; veneno inquam concupiscentiæ, quod antiquus serpens in nostram naturam inuexit: hoc totum cor tuū occupat, quod concupiscentia plenum est. Concupiscentia pecuniæ cor auari constrictum, & obduratum est, qua perpetuò æstuat: concupiscentia delectationis, cor carnalis, qua ardet, & concupiscentia honoris, & humanæ gloriæ cor superbi, qua obduratum est. Hæcque causa fuit, cur Dei verba ab ipsomet Deo in mundo prolata nihil operata fuerint in corde eorum, ad quos fuit locutus; venit, & semel, atque iterum ad homines prædicauit, & sæpe clamando, vociferandoque sua ad eos verba direxit, adeò vt dicere potuerit Dauid in eius persona, sicut considerat B. Augustinus: *Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ*. Quod & eleganter per Esaiam ipsemet Christus prædixit in illo capite, quod de ipso ad litteram intelligendum demonstrant Sancti Patres Epiphanius *c*, Hieronymus *d*, Chrysostomus *e*, Ambrosius *f*, Augustinus *g*, Hilarius *h*, & cæteri quos refert Leo Castrensis *i*. *Audite*, inquit, *insulæ & attendite populi de longe: Dominus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.* Hoc completum docent Sancti Patres, in eo quod nouimus, Angelum exposuisse virgini & Sancto Ioseph nomen, quo Christus vocandus erat. *Et posuit os meum quasi gladium acutum, & in vmbra manus suæ protexit me, & posuit me quasi sagittam electam.* Indicat id, quod Christus sæpe protestatus fuit, patrem posuisse verba in ore

a *Lib.* 11. *c.* 37.
b *in Calig. c.* 1. *&* 5.

¶ 145.

In Psa. 68. *Psal.* 68. 4.
Esai. 49.
c *Cōtra hæres. c. cōtra Colliridianos.*
d *In ca.* 49. *Esaiæ.*
e *Hom. de virtute l. de turture, to.* 5. *& homil.* 1. *in Matth.*
f *In Ps.* 33.
g 18. *de ciuit. c.* 35.
h *In Ps.* 119 *&* 126.
i *In ca.* 49. *Esaiæ.*

ore eius, quæ prædicaret & diceret, quæ essent tanquam gladius acutus & sagitta electa, id est, ad omnes homines pertingentia: gladio enim eos qui propè, sagitta illos, qui longè sunt, impetimus. *Et dixit mihi: Seruus meus es tu Israel, quia in te glorificabor.* Expendit Sanctus Ambrosius *a* Christum meritò vocatum Israel, nam censet *Israel*, idem esse, ac *Videns Deum*, quod & B. Augustinus *b* perpetuo asseruit, quamuis B. Hieronymus *c* aliter nomen credat interpretandum, de quibus alibi. Et benè Christus dictus fuit Israel, idest, vir videns Deum, nam nō solum ratione diuinitatis ab æterno eum vidit, & comprehēdit; sed ratione humanitatis, ab instanti suæ conceptionis anima sua euidenter & clarè Deum conspexit, vt sacra docet Theologia, & hac de causa Christus, eorum quæ dicebat, se exhibuit irrefragabilem testem, dicens: *Quia quod vidimus, testamur.* Et his alludere visus est dicens: *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me, non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem.* Indicat his verbis grandē differentiam inter se, & cæteros prophetas aut iustos, qui à Deo verba audierunt, aut acceperunt: cæteri namque audientes Deum, eum non videbant, nec clarè viderūt; ipse tamen, qui singulariter *est à Deo* per æternam generationem procedens, & per temporalem in mundum missus, hic vidit patrem, cui propterea pater dixit: *Seruus meus es tu Israel*, ratione humanitatis, secundum quam fuit missus: *Quia in te glorificabor*, videtur sine dubio id propheta prædixisse, quod Christus manifestè postea exposuit, insigni parabola patrisfamilias, qui plantauit vineam, quam omnibus necessarijs muniuit, & tradidit quibusdam agricolis, reddituris fructum temporibus suis. Mittens autem sæpe fructuum tempore seruos, qui fructus debitos exposcerent, eos occiderunt, vulnerauerunt, lapidauerunt: tandem *dixit dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum, forsitan cū hunc viderint, verebūtur.* Vnde, *nouissimè misit ad eos filiū suū, dicēs: Verebuntur filium meū.* Miserat Deus iterū, ac iterū seruos suos Prophetas, ponēs verba sua in ore eorū, qui fructū à Iudæis exposcerent, ex quibus quosdā lapidarunt, alios vulnerarunt, alios occiderunt: decreuit filiū mittere, dicēs; *Seruus meus es tu Israel, in te glorificabor:* te mitto in forma serui, qui es filius meus, me videns & cōprehendens; in te glorificabor, verebūtur. n. filiū meū, qui prophetas reueriti nō fuerunt. Et quid factū est? *Et dixi: In vanū laboraui, & sine causa, & vane fortitudinē meam consumpsi*, nā minus eū audierūt, & crudeli⁹ illum, quā cæteros omnes Prophetas necauerunt: qui propterea ad extrema deductus dicit, *Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.* Tēpore mortis suę, in concilio eum iteratis vicib. interrogabant, & requirebant vt si erat Christus, id clare exponeret, Iesvs *vero tacebat.* Non mirum, inquit Augustinus: laborauerat clamans, raucæ factæ fuerant fauces eius, qui sciebat nihil verba sua tunc quando vinctus tenebatur profutura, quibus præcedentia, quæ dixit, dū viueret, & miraculis confirmaret, nullatenus profecerant. In vanū ergo dictus est consumpsisse fortitudinē suam, & in vanum locutus: quia quamuis multi crediderint ex Iudæis, tuncq; facta fuerit seminatio, quę postea abundatissimos fructus in Ecclesia redderet; sed maior Iudæorū pars ex verbis eius nullatenus profecit; *audiebāt namq; eum Pharisæi, qui erāt auari, & irridebant eū:* tātus, tāq; ardens ignis, illorū corda nullatenus inflāmauit: quia veneno mortifero erant obdurata, cōstricta, ac penitus repleta. Hoc ipsemet expressit dicens: *Intus pleni estis hypocrisi & iniquitate*, & ideo *sermo meus non capit in vobis.* Malitia, & venenata cupiditate, terrenorum bonorū, cor illorum ita plenum erat, vt ingrediendi aut penetrandi non relinqueretur locus Dei verbo: ita à veneni malitia cor tenebatur constrictum, vt nullus calor ardentissimi ignis verbi diuini, illud penetrare posset. Si igitur verba Dei, ipsiusmet Dei ore prolata, nihil profecerūt, in cordibus veneno cupiditatis repletis & obduratis; quid mirum, quod eadem verba, puri hominis peccatoris ore prolata, nihil operentur in corde tuo, quod non minori cupiditate & malitia reple-

Marginal notes: *a Epist. 47. ad Irenæum.* — *b Li. 1. quæ. in Gen. q. 114. & 16. de ciu. c. 39 & in Psal. 83.* — *c Lib. qq. hebraic. in Gen. c. 32.* — *Ioan. 3. 11.* — *Ioa. 6. 46.* — *Matth. 21. Luc. 20.* — *Luc. 20. 13* — *Mat. 21. 37* — § 146 — *Matt. 26. 63. & Marci 14. 60. 61.* — *Luc. 16. 44.* — *Matt. 23. 28. Ioa. 8. 37.*

repletum est & obduratum? Vt igitur Ecclesia huiusmodi veneni vires retundat, & eneruet, theriacã applicare decreuit & applicat, cinerem aspergendo, & dicendo: *Memento homo, &c.* hęc namq; potentissimè omne venenum concupiscentiæ infringit & debilitat. Quid enim concupiscentia appetet, si consideres, te crastina die omnia dimissurum ijs, qui nullas gratias tibi referent; qui pro peccatis in diuitiarum acquisitione commissis, ignibus æternis tradêris? Quomodo voluptates concupisces, si attẽdas quod statim eas penitus experieris vanas, ex quibus nihil nisi laborem, dolorem, confusionem, & lacrymas tibi retinebis? Quid de rebus seculi appetes, si consideres omnia, quæ in mundo sunt, in eo relinquẽda, & te nudum præsentãdum ante Dei tribunal, cui tunc nullam opem ferent? Excellenter naturam concupiscentiæ, cor nostrũ afficientis, expressit Sapiens sub typo sanguisugæ. *Sanguisugæ*, inquit, *duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, Affer.* Loquitur de concupiscentia, cuius duas filias intelligit, quãtum existimo, duas eius portiones, quas philosophi statuerunt, irascibilem & concupiscibilem, cuius affectus insaturabiles sunt penitus, semper dicentes; *Affer, Affer*, aut vt in Hebræo, *Da, Da.* Est sanguisuga vermis aqueus, inquit Iansenius, qui & hirudo dicitur ab hærendo, cuius conditionem expressit Poeta dicens: Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo. De ea refert S. Isid. quod tam auida est sanguinis (quem quia sugit, sanguisuga dicitur) vt nũquam eo satietur. Cum enim eo plena fuerit, euomit q̃ hausit, vt recẽtiorem auidius denuo sugat. Talis sine dubio est concupiscentia, quæ nũquam satiatur, sed perpetuò clamat; *Affer, Affer.* Vide auarum affectum concupiscentia diuitiarum, qui quanto plus hauserit, plus sitit, vt B. Ambr. *a* ex professo ostẽdit, eleganterq; tradidit Augustinus *b*, rabiem eam vocans. O rabies, inquit, omni fine carẽs. Terra suis limitibus terminatur, aqua suis finibus limitatur, aer suo fine cõcluditur, cœlum suis terminis arctatur, sola auaritia terminum nescit. O auare, si terra cuncta tibi datur, mare quæris; si terra & mare, aerem petis; si terram, mare, & aerem possederis, adhuc cœlum ambis, & ipsum penetrare affectas; & si cœlum penetraueris adhuc non quiesces. Ita Augustinus. Considera luxuriosum, nunquam dicentem: Sufficit, & tanquam alterum prodigum, quando omnia consumpta sunt, diuitiæ, salus, & honor; validiori affectu famem sentientẽ. Perpende auidum honoris, & gloriæ, cui maior dignitas collata, magis affectum succendit: vt ad altiorem conquirendam inhiet. Semper clamant affectus cõcupiscentiæ; *Affer, Affer.* Quodnam remedium ad huiusmodi venenum infirmandum, & eneruandum? ad huiusmodi sitim sanguisugæ extinguendam? Parum cineris assume (inquit Bellouaeensis, ex philosophorum doctrina) & pulueriza super os eius; statim enim se contrahit, & ab appetendo cessat. Magna sine dubio vis cineris. Hoc Ecclesia Sancta nunc facit, puluere cõcupiscentiam afficit, cinere caput aspergens, & clamans: *Memento homo, quia cinis es.* Hoc validum remedium: si enim consideres te esse cinerẽ, cessabit sitis superbiæ & affectus honoris & gloriæ. Quidnam diuitias sities, attendens te omnes illas statim relicturum? Quid voluptates; si consideres eas transeuntes tanquam vmbram, nullum aliud sui vestigium relinquẽtes, nisi dolores, anxietates, curas, timores? Applicat itaque congruè Ecclesia huiusmodi theriacam, vt eneruata vi veneni concupiscentiæ, ignis diuini verbi, quod quotidie in Quadragesima applicare contendit, cor tuum penetret, & inflammet.

Pro. 30. 15. — *In c. 30. Prou.* — *Horatius.* — *Li. 12. Etymol cap. 5.* — *Apud Bellouacẽs. li. 20. speculi maior ca. 155.* — *a Li. de Nabuthe.* — *b Ser. 40. adfr. in Eremo.* — *Li. 20. specu. maio. citato.*

§. 12. *Spiritum hominis auferre procurat Ecclesia per cinerem, vt introducatur spiritus Dei.*

HOc ipsum egregio discursu, ex S. August. petito, possumus explicare, qui elegantissimè illa Dauidis verba explicat; *Auferes spiritum eorũ, & deficient, & in puluerẽ suum reuertentur, emitte spiritũ tuũ, & creabũtur, & renouabis faciem terræ.* Duos spiritus expressit Dauid, spiritũ hominis, & spiritũ Dei. Hi inter se contrarij sunt.

¶ 147 — *In Psa. 103.* — *Psa. 103. 29. 30.*

Vnde

Vnde vt spiritus Dei ingrediatur, oportet primum auferre spiritũ hominis. Quis hominum spiritus, inquit Augustinus, nisi superbia? Hunc superbiæ parens diabolus in nostram naturam inuexit, & omnes homines affectant ascendere in sublime, & similes esse altissimo, & esse tanquam Deos, scientes bonum & malum. Hic spiritus est, quem Apostolus vocat, *Spiritum huius mũdi*, contrarium spiritui, qui ex Deo est. Spiritus autem Dei est Spiritus sanctus, qui facit homines diuinos, dat eis vitam diuinam, in nouam transfert creaturam, & ex filijs hominum facit filios Dei: per hunc iusti viuunt, & animantur, de quibus Apostolus ait, quod *Spiritu Dei aguntur.* Vult Ecclesia Sancta, vt in omnes filios suos Deus spiritum suum emittat, qui eos impleat, viuificet; in nouas transferat creaturas: propterea primò procurat auferre spiritum superbiæ, & quod eo sublato, homines in puluerem suum reuertantur: idcirco singulari consilio cinere & puluere caput impetit, dicẽs: *Memento homo, quia puluis es.* Obseruauit Hieronymus, excellenter Dauidem, cùm voluit spiritum superbissimi Philisthæi auferre, & vita priuare, lapide frontem eius, & caput percussisse, ibique fixum reliquisse lapidem; deijcere enim voluit superbum, vires suas iactãtem, populum Dei contemnentem, imò & supra Dei potentiam se extollere volentem: superbia autem in concauo capitis efformatur, sedet, & regnat; ibi videtur spiritus superbiæ sedem habere constitutam: illam propterea oportebat partem impetere, vt spiritum eius auferet. Qua etiam de causa, inquit Hieronymus, superbus Rex Ozias, qui elationis spiritu plenus fuit, singulariter in fronte fuit lepra percussus, quæ ibi perpetuo fixa mansit, omnibus conspicua; ibi enim percutiendus erat superbus, vbi spiritus superbiæ singulariter insidebat. Idcirco Ecclesia in fronte & capite, cinere tanquam potenti lapide te percutit, & fixum ibidem relinquit; vt spiritum tuum auferat, & superbiam, dicens: *Memento homo, quia cinis es:* quasi dicat: Quid superbis, qui cinis & puluis es? Quid ad maiora & suprema te eleuas & extollis, qui omnibus rebus inferiorem tenes locum? Quid excellentiam tuam iactas, & super astra mente te euehis, quo nihil in omnibus rebus creatis vilius, abiectius, aut demissius; es enim cinis & puluis. Cecidit vno ictu manu forti Dauidis percussus Philisthæus: cade tu, ac te demitte, ac prosterne coram Deo, percussus ictu manus sacerdotis. Cùm Ozias fœdatam suam frontem intellexit, omnem deposuit fastum, & ad priuatam se recepit domum. Depone superbiam, & fastum, qui te vides cinere & puluere in fronte fœdatum, & aspersum. Spiritu tuo ablato aptè dispositus eris, vt Deus emittat in te spiritum suum, quo quasi nouam efficiat te creaturam, & totius animæ tuæ faciem renouet. Nunquam homo melius dispositus est ad spiritum Dei recipiendum, quàm quãdo magis istum spiritum suum habuerit extinctum. Notanda est celebris famigeratissimaque visio, quam Deus ostendit Prophetæ suo Ezechieli, quam ad probandam resurrectionem in nouitate spiritus & vitæ, explicant Irenæus *a*, Clemens Romanus *b*, Tertullianus *c*, & Ambrosius *d*. Tenebatur populus Dei captiuus in Babylone propter sua peccata. Tam longa autem, arcta, & dura fuit captiuitas, vt plures in ea occubuerint: & omnes se ita consumptos putabant, vt crederent, iam non amplius se habituros virtutẽ, qua possent liberi ad patriam suam & Ierusalem regredi: vnde flentes dicebant *e*: *Aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus.* Ita illi censebãt. Deus autem è contrario iudicandum esse voluit, tunc verè illos fuisse magis dispositos, vt virtutem spiritus Dei reciperent, quando virtutem spiritus sui sentiebant extinctam: ideoque Prophetam Ezechielem in spiritu assumpsit, & duxit, ac dimisit in medio cuiusdam campi, qui erat plenus ossibus, & circumduxit eum in gyro per ea, vt omnia benè, plenè, attenteque consideraret: viditque, quod illa omnia *erant sicca vehementer*; nullum penitus vitalem habebant humorem, nullum vestigium spiritus, qui omnino defecerat: dixitque Dominus ad eum: *Fili hominis, putasne viuent ossa ista?*

Marginalia: 1. Cor. 2. 12. — Rom. 8. 14. — *Epist. 89. ad Augustinum.* — *1. Reg. 17. 49.* — 4. Re. 15. 5. *& 2. Paral. 26. 21.* — *Ezech.* 37. — a 5. *contra hæres. c.* 5. — b 5. *Constitutionũ. c.* 8. — c *Lib. de resurrect. carnis.* — d *Lib. de Spiritu S.* — e *Ezec.* 37. 11. — *Ezec.* 37. 2. — ¶ 148

Dubitauit Propheta, concederetne, videns illa à spiritu vitæ penitus elongata, an verò negaret, attendens Dei infinitam potentiam: & respondit: *Domine Deus, tu nosti.* Et dixit ad me: *Vaticinare de ossibus istis, & dices: Ossa arida, audite verbum Domini; Hæc Dominus Deus ossibus his: Ecce ego introducam in vos spiritum, & viuetis,* Vide, quibus ossibus iubeat vaticinari & promittere spiritum Dei, non omnibus, sed *ossibus istis*; quod vt notum fieret, semel & iterum repetijt dicens: *Vaticinare de ossibus istis: & hæc dicit Deus ossibus istis.* Non omnia ossa apta sunt, in quæ spiritus Dei introducatur, sed hæc, à quibus spiritus eorum penitus ablatus fuit; quasi dicat: Quando talia sunt ossa, quæ spiritum suum plenè, ac omninò deposuerint; eis vaticinare, & dic eis, ac promitte, quod introducet Deus in eis spiritum suum, & viuent. Vaticinari cœpit illis ossibus Propheta, prout Deus ipsi constituerat, & subitò factus est sonitus & cōmotio, & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam: sed *spiritum non habebant.* Et dixit ad me; *Vaticinare ad spiritum, fili hominis, & dices ad spiritū: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant.* Spiritus nomine, spiritum Dei, aut Spiritum sanctum intelligūt Sancti Patres, Irenæus, (quem vocat Demiurgum, id est, mundi factorem & artificem) & Ambrosius. Prophetauit Propheta, sicut præceperat Dominus, *& ingressus est in ea spiritus, & vixerunt, & steterūt supra pedes suos exercitus grandis nimis valde.* Ossa prius erant sicca, omni spiritu priuata; postea vaticinante Propheta, sibi inuicem adhæserunt: voluit tamen Deus, vt Propheta adhuc iterum ea consideraret, & videret, quod *spiritum non habebant.* penitus erat ab eis ablatus spiritus & consumptus: tunc aptè erant disposita, ad Dei spiritum recipiendum, idcirco iussus est tūc, Dei voce, spiritum Dei inuocare, & dicere: *Veni spiritus, & insuffla super interfectos istos,* quasi dicat: Iam disposita sunt ossa ista; nunc cùm eorum spiritus defecit, apta sunt, quæ spiritum Dei accipiant; *Veni spiritus, &c.* Et verè venit, & vixerunt, & ita roborata fuerunt, quod *steterunt super pedes suos, exercitus grandis nimis valdè.* Hęc quidē Prophetæ ostendit Deus, vt renuntiaret populo, quod non solū cùm spiritum suum & vires deficientes sentiebant, non debebant desperare de virtute spiritus Dei; quin potius tunc sibi promittere posse, spiritu Dei fore viuificandos, roborandos, & animandos, quando spiritum suum quasi extinctum iudicabant. Ad nostrum tamen institutum hoc idem accommodantes, dicendum est, nos egere spiritu Dei, sine quo non valemus veram vitam obtinere. *Spiritus enim est, qui viuificat*; nec ad vitam peruenire possumus, ille est namque spiritus bonus, qui ducit nos in terram rectam: hoc autē spiritu caremus, quia pleni sumus spiritu nostro, & spiritu mundi. Vt enim dicebamus, contrarij sunt ij spiritus. Videt te Ecclesia spiritu tuo viuificatum, superbè de te sentientem, qui tantùm cogitas quæ sunt mundi, & solummodo appetis terrena, circa quæ sola videris habere vitam, motum & sensum: propterea primò intendit huiusmodi spiritum auferre, & quod à vita tua carnali superbaq; deficias; idcirco cinerem apponit in capite, vt dictū est. Videns autem nos cinere aspersos, demisso capite, oculis in terra defixis, quasi iam extinctum spiritum nostrum considerat, & quasi in puluerem nostrum redactos attendit: Deo propterea hac dispositione affectos exhibet, orans, & dicens, *Veni spiritus, & insuffla interfectos istos, & reuiuiscāt,* hoc supplex a Deo postulat: *Emitte spiritum tuum & creabuntur.* Considera Domine istos filios meos, iam mortuos peccato, spiritu superbiæ extincto, humilitate deiectos, timore prostratos, pœnitentia contritos, veni spiritus & insuffla intellectum, pellendo tenebras, emittendo lucem tuam, & veritatem tuam; ex voluntate pellendo malitiam, & infundendo tuam charitatem; concupiscentiam excutiendo, eiusq; affectus terrenos, & immittendo cœlestes, vt viuant in perpetuum.

Lib. 5. cit. Lib. 3. de Spiritu S.

Ioan. 6. 63.

Ps. 103. 30.

§. 13. *Ma-*

§. 13. *Magister de cœlo Christus, de cœlo loquitur, Magister de terra homo, de terra loquitur: quod Dauid iudicauit necessarium.*

¶ 149
In serm. S. Martini.

M*Emento homo, quia puluis es.* Cùm aliquando S. Bernardus in quadam festiua solemnitate, coram frequẽti illustrissimoque conuentu virorum excellentium, qui illuc conuenerant, concionaturus esset, dubitauit ac perstitit hæsitãs, de qua re esset loquendum, & vnde sui sermonis initium sumendum foret: tandemq; re probè considerata, definiuit, sibi qui de terra erat, de terra loquendum. Duos sanè Magistros designauit ille, quo nullus maior inter natos mulierum, vnum de terra, alterum de cœlo, qui quid vnicuiq; loquẽdum esset, præfiniuit dicẽs: *Qui de terra est, terra est, & de terra loquitur: qui de cœlo venit, super omnes est, & quod vidit, & audiuit, hoc testatur.* Augustinus legit: *Qui de terra est, terra est, & de terra loquitur.* De illis vnusquisque loqui debet, quæ suæ naturæ sunt congrua, & quæ in patria sua gerũtur: nec enim quærendum est ab Vngaro, vt de Hispanis rebus loquatur, nec ab Hispano, vt de Vngaris sermonem instituat. Qui de cœlo est, de cęlestibus loquatur; qui de terra, quæ terrena sunt, exponat. Hincque sibi de terra loquendum infert Bernardus, qui se terram, & de terra agnoscebat, indeque sermonem orditur, terrenarũ rerum qualitates viles, contemnendasque exponens. Duos initio Quadragesimæ sortiti sumus Doctores & Magistros, diuersos planè: vnum quidem de cœlo, Christum Dominũ, de quo idem Ioannes ibidem dixit a: *Qui de sursum venit, super omnes est*: & Nicodemus b, *Scimus quia à Deo venisti magister*: & æternus Pater cùm nobis designauit magistrum è cœlis demissum, dicens c: *Hic est filius meus dilectus, &c. ipsum audite*: & sæpè ipsemet se de cœlo venisse exposuit d, *Descendi de cœlo*: &, e *Ego de supernis sum*, &, f *Ego ex Deo processi & veni*. alterum de terra, Sacerdotem scil. ministrum Ecclesię, quem tãquam Doctorem audiendũ statuit Deus dicens a, *Legem de ore eius requirendam*: hic doctor de terra est, de terra format⁹, de terra natus, & ortus; in terra, & de terra nutritus; qui nunquam terram transcendit. Vterque Magister nos instruit & docet; ideoque qui de cœlo venit, de cœlestibus loquitur, cœlestia exponit & proponit: quod facit Christus Dominus in Euangelio, mentem nostram ad cœlos & cœlestem patrem erigere docens, nobis regna cœlorum exponens, & suadens, non in terra, sed in cœlo thesaurizandum, nosque filios æterni patris debere contendere regna eiusdem patris assequi, omnia nostra in cœlum trãsferre, & ibi cor plenè collocare. De cęlo planè loquitur qui de cœlo est. Additur tamen alius Magister de terra, qui de terra loquatur, & exponat tibi, te esse terram, puluerem, & cinerem, illudque ore proferat; *Memento homo, quia puluis es.* Necessarius quidem est Magister de cœlo, qui viam cœli noscens, eam ostendat, & eos, qui in cœlum tendere debent, cœlestia doceat; qui illuc corda nostra dirigat, & reponenda demonstret; patrem cœlestem exhibeat, qui paratam nobis hęreditatem cœlestem seruat, quam assequamur: sed necessarius est etiam Magister de terra, qui terrenam nostram conditionem exhibeat, & de nobismetipsis terrenis, inquit Bernardus, nobis loquatur, nostramq; matrem de qua orti sumus ostendat, quę nobis non nisi puluerem, vermes, & putredinem habet præparatam. De terra, inquit Bernardus, loquatur, qui de terra subsistit, & omni homini, velit, nolit, quantumcunque recalcitret, illam intimet, quam in parente suo excepit sententiam, *Terra es, & in terram ibis.* Huiusmodi Magister & doctor de terra, qui de terra loquatur, omnino necessarius est & congruens, & concinens instituto Magistri cœlestis, ex quorum vtraque locutione bonum nostrum resultat. Conatur hic ad cœlestia cor nostrum & mentem transferre, vtque ea solùm nobis reputemus bona, quæ in cœlo fuerint recondita: exponit & ostendit cœlestem patrem, nobis hæreditatem æternæ beatitudinis parantem. Terrenus tamen homo, sua terrena fœlicitate contentus, nihil aliud

Ioan. 3. 31.
Tract. 14. in Ioann.
a Ioan. 3. 31
b Ioan. 3. 2
c Matth. 17. 5.
d Ioan 6. 42.
e Ioã. 8. 23.
f Ioã. 8. 42
a Mala. 2. 7.
Genes. 3.
¶ 405.

aliud quęrit, & nullatenus aures illi accõmodat, nihil sibi fœlicius aut beatius appetens, quàm bona terrena, quæ in terra sua conspicit. Superbiam suam diabolus in nostram naturam inuexit: ille fuit ita sua, quã à Deo obtinuerat sorte contentus, vt nihil amplius appetendum duceret, sed ibi eius mens appetitusque quieuerunt, quasi iudicans, nihil aliud intendendum: & idcirco dicitur, *posuisse cor suum quasi cor Dei*, quia in bonis suis, quibus se vidit ornatum, ita sibi complacuit, ac si nullum amplius ad Deum respectum haberet, nec aliud sibi restaret appetendum. Hanc superbiam in homines euomuit, vnde hæc miseranda hominis conditio, quòd ita sua terrena bona æstimat, vt nil amplius quærendum contendat: habetque se infœlix, ac si bestia esset, cui terrena tantùm pabula parata sunt, quæ illis ita est contenta, vt quantumcunque ei ostendas aurum, argentum, lapides pretiosos, imò & edulia delicatissima, & mẽsam suauissimis dapibus repletam, nullatenus vel ad eam conspiciendam se conuertat; sed fœnũ solummodo concupiscit.

Ezec. 28. 6

Hoc, vt acutissimè obseruarunt Sancti Patres, Basilius *a*, & Ambrosius *b*, excellentissimè docuit Christus Dominus cœlestis Magister, referens illum diuitem, cuius ageringentes tulerat fructus: qui videns se terrenorum bonorum abundantia plenũ, dixit animæ suæ: *Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, cõmede, bibe, epulare.* Expende verbum, *Requiesce*, quasi diceret. Nihil tibi amplius optandum, nihil requirendum, non cor aliò diuertendum, ac si haberet, inquiunt Basilius, & Ambrosius, animam porcinam aut pecuinam. Hinc factum est, quod cùm cœlestis magister, cœlestia regna proponit, & diuitias, quæ in cœlo sunt, exponit; epulas illas super mensam cœlestem repositas ostendit, nullatenus homo moueatur, aut ad ea conspicienda cõuertit oculos, & multo minus cor ad ea appetenda. Cœpit cœlestis doctor aliquando ad cœlestia appetenda contemptis terrenis excitare & inducere, & vt se conuerterent homines ad seruiendum Deo, qui regna æterna præparata sibi seruientibus habebat: *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum.* Auaritiæ nomen, etsi propriè pro concupiscentia pecuniarum sumatur; aliquando in scriptura omnium terrenorũ bonorum & voluptatum appetitum exprimit, vt S. Hieronym. obseruauit, annotans, ab Apostolo auaritiam inter vitia carnalia poni, cùm dicit: *Fornicatio autem, aut immunditia omnis, aut auaritia*, id est, quiuis voluptatũ affectus, *nec nominetur in vobis.* Erant Pharisæi auari, id est, pleni affectu terrenorum bonorũ & voluptatum, ideoq; *audiebant*, inquit, *omnia hæc*, id est, omnia, quæ Christus exponebat de cœlestibus bonis, de regno bonis reposito, & gehenna malis præparata; *& irridebant eum*, adeo contenti erant bonorum terrenorũ possessione, vt irriderent eum, qui aliquid altius appetendum suadebat. Quid igitur agendum? Magister, & doctor aliquis de terra supponatur, qui terrena expertus, in terra natus, in terra nutritus, terrena vel ex ipso experimento cognoscens, de terra loquatur, & exponat homini, qui de terra est, quę terrena sunt; & suam miseram infœlicemq; sortem, quam ex eo quod de terra est, sortitur: est enim puluis, & in puluerem statim conuertendus.

a Hom. 6. in ditescẽtes.
b Serm. 81.
Luc. 11. 19.
Luc. 16. 14
In cap. 5 ad Ephes.
Ephes. 5.

¶ 151 Ex his nunc optimè intelligimus illam Dauidis petitionem, omnium ore decantatam. *Constitue Domine legislatorem super eos, vt sciant gentes, quoniam homines sunt.* Gentes erant illi, qui in mundo opera manuum suarum tanquam Deos habebant, qui superbè, & tumidè de se ipsis sentiebant, & nihil aliud fœlicius, quàm quod in mundo obtinebant, credebant appetendum. *Constitue*, inquit, *eis legislatorem.* In Hebræo vox *Moreh*, quam Hieronymus censet deriuari ã verbo *Iara*, per aleph in fine, quod timere significat: & ita transfert; *Pone eis Domine timorem.* Consentit Chaldaica, *Incute eis terrorem*; alijque, qui intelligunt, voluisse dicere; Constitue eis aliquam grandem calamitatem, infirmitatem aut miseriam, quæ tanquam crudelis tyrannus, illos torqueat & terreat, vt cognoscant se homines esse, qui sensus placuit Basilio *a*, & Augustino *b*. Et sine dubio, superbo, qui

Ps. 9. 21.
In Psalter. ירא.
a Schol. in Psalm. 9.
b In Psal. 9

bo, qui se super astra exaltarat, excellentissimè demonstrat, quod homo sit, grandis aliqua infirmitas, aut calamitas aduenient, quæ sicut corpus deijcit & demittit; ita & animum. Id quod elegantissimè Deus fecit illum superbum Antiochum regem demittere volens, cuius superbiam Spiritus sanctus elegantius, quàm possent Cicero, aut Demosthenes depinxit. *Sibi*, inquit, *videbatur, etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montiū altitudines in statera appendens*, &c. Huic incussit Deus grandem infirmitatem, nam percussit eum insanabili plaga, & apprehēdit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta; ita vt de corpore impij, vermes scaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent; odore etiam illius, & fœtore exercitus grauaretur: vnde factum est, vt *qui paulò ante sidera cœli contingere se arbitrabatur, eum nemo posset propter intolerantiam fœtoris portare.* Hinc sine dubio cognouit se hominem esse. Cùm enim nec ipse iam fœtorem suum sustinere posset, ita ait: *Iustum est subditum esse, & mortalem non paria Deo sentire.* Id ipsum videmus in Alexandro Magno, qui vt Seneca *a*, Gellius *b*, & Ælianus *c* referunt, summopere diuinitatis opinionem affectabat: cuius insanam superbiam & elationem ipsa etiam scriptura sacra indicat, dicēs *d*, quod *Constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ, & pertransijt fines terræ, & exaltatum est & eleuatum cor eius*, &c. Quoniam autem vulgus id perpetuò agit, quod principibus placitum agnoscit, talibus adulatorijs acclamationibus, quibus illum Dei filium vocat, prosequutus fuit, quod facilè ille se Dei filium crederet. Accepto tamen aliquando diro cuiusdam sagittæ vulnere, videns sanguinem fluentem, doloremque sentiens, Omnes, inquit, iurabant, me filium Iouis: hoc tamen vulnus, hæcque sagitta, hominem me esse ostendunt. Ita Seneca *e*, Plutarchus *f*, & Dio Chrysostomus *g*. Hoc quotidie experimento comperimus. Videbis hominem superbum, altè de se sentientem, omnes contemnentem, sperantem in fortitudine sua & diuitijs: mittit Deus infirmitatem aliquam grauem, qua corpus eius scatet putredine fœtida, & nauseā prouocante; conspicies demissum, & humanas miserias agnoscentem, & prædicantem, quem cùm alij intuentur, cōmuni sermone de humanæ infirmitatis vanitate, vt Chrysostomus dixit, philosophantur. Est mulier, sua pulchritudine se extollens, similis illis, quibus Deus comminatur apud Esaiā, quod *eleuatæ erant, & ambulabant extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant*, &c. cui Deus febrem ardentem, absumentem eius pulchritudinem immittit, ad portas mortis eam deducentem; qua calamitate oppressa, miseriam suam agnoscere incipit, & intelligere, quod fallax gratia, & vana est pulchritudo. Cæterùm Septuaginta vocem *Moreh*, deriuatam crediderunt à verbo *Iarah*, per he in fine, quod significat docere, ideoq; hæc vox significat Doctorem aut Magistrum, instituentem & docentem efficaciter: hunc cōstitui à Deo hominib⁹ postulabat Dauid, quo instruente & docēte, *sciant gentes, quoniam homines sunt.* In Hebræo additur illa vox Dauidi familiaris, *Selah*. Dices: Nunquid homines non cognoscunt se homines esse? Imò omnes hoc de se ipsis omnib. notum esse cupiunt, & procurant; ideoque dicere solent, se hoc procuraturos, vt omnes agnoscant, illos verè esse homines. Expende tamen in Hebræo haberi nomen Enos, *vt sciant*, inquit, *gentes, quoniam Enos sunt.* Duobus nominibus Moyses hominem vocauit, Adam scil. & Enos. Adam propriè loquendo, vt Sancti Patres, Gregorius Nyssenus *a*, Augustinus *b*, & Hieronymus *c*, annotant, non est nomē proprium, sed appellatiuū, dictum à voce *Adama*, quæ terram significat, aut humum, quasi dicas: De terra, aut Terrenum; quod propterea Latini transtulerunt, *Hominem*, ab humo. Hoc itaque nomen non proprium est, sed omnibus hominibus commune, quamuis primo parēti fuerit singulariter appropriatum; quoniam Deus illum de terra condidit & formauit. Nomen autem *Enos*, grandia

2.*Mac*.9.8

a 1. *De benefic.c*.13.
b *Lib*.13.*c*.4.
c 2.*Variæ histor. c*.19.*& lib*.5.*c*.2.
d 1.*Mach*.1.2.3.4.

e *Epist*.60.
f *In Apophth.*
g *Orat*.60

Hom.3. *de Spiritu S. & 60.ad popul.*
Esai.3.16.

הוֹרֶה

a *Lib. de creatio. hom.c*.23.
b 15.*De ciuit.Dei.*
c *Li.de nõmin Hebr.*

dia continet mysterie. Quidam deriuatum censent à verbo *Nassa*, quod significat *Eleuare*, quasi dicas, Eleuatus, aut qui eleuato est corpore, manibus, facie, & capite: hoc enim inter omnia animalia homini concessum est, manus à terra habere eleuatas, quasi nihil à terra tanquam proprium bonum capiendum; & faciem in cœlum habere eleuatam, qui cœlum cogitet mente, respiciat oculis, in illudque sit iam directus corpore, in quod tēdere debet animo. Quibus fortè allusit Plato, in Cratylo obseruans, nomen hominis in Græco esse *Antropos*, ita dictum, à sursum inspectione, quasi dicas; sursum aspiciens, *el carial çado*: hoc quoque nomine apud Sapientes homo commen dari solet, vt illi vulgatissimi Poëtæ versus habent: Pronaque cùm spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit, cœlumque videre Iussit & erectos ad sidera tollere vultus. Alij tradūt à verbo *Naschah*, quod est obliuiosum esse, aut obliuiscētem omnia, quæ ad suum munus & officiū pertinent: quasi dicas: Obliuiosus sui & eorum quæ recordari deberet; quomodo nomen *Enos* interpretatur Eusebius Cæsariensis, annotans, quod quamuis Plato mirabilis videatur, multa tradens de hominis nomine in Cratylo; sed multò prius, sapientius, profundiusque omnia Moysen fuisse complexum, vocando hominem Adam, & Enos, à quo quicquid boni Plato dixit, hausit & traxit.

אשנ. *Brixi. to. 1. fol. 478. p. 2.*

Ouid. 1. Metam.

אנש.

11. de præpar. Euangel. c. 4.

§. 14. *Aptè constituitur magister, qui doceat homines, quod homines sunt, id est, aceruus omnium miseriarum.*

¶. 153

Explicemus nihilominus magis ad nostrum institutum, quomodo nunc Deus constituat nobis legislatorem aut magistrum, qui homines scire faciat, quod homines, aut Enos sunt. Communior namque expositio est, vt Enos dicatur, à verbo *Anus*; quod significat, maximis ærumnis ac doloribus affici, vt idem sit Enos, ac quoddam omnium dolorum, ærumnarum, calamitatum, ac miseriarum subiectum; quomodo Fœlix transferre visus fuit: *Infinitis modis miserabilis*, quomodo Genebrardus. Constitue, inquit Dauid, eis legislatorem, qui eos instruat, vt sciant, quoniam Enos sunt, id est, aceruus quidam ac saccus infinitarum miseriarum, & dolorum. Vnde vt S. Basilius annotauit, addidit Dauid dictionem *Selah*, qua vt alibi ex professo ostendimus, significare volebat, mentis suæ eleuationem, qua remanebat quasi eleuatus, & suspensus, retinens intellectum in consideratione illius, quod dicebat. Vnde quasi suspensus mansit Dauid, considerans, quàm verè omnes gentes sint *Enos*, id est, omnium miseriarum aceruus, & quoddam infinitarum calamitatum subiectum. Nec est cur ad huius vocis explicationem, extraneos quæramus authores, quam ipsemet Dauid voluit explicare. Constitue, inquit, doctorem, qui eos instruat, & cognoscere faciat, *Quoniam homines sunt.* Quoniam videbat Dauid, nos interrogantes; Quid est homo? *Veruntamen*, inquit, alio in loco, eandem rem exprimens, *Vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Singula verba sunt expendenda, primò, aduerbium illud, *Veruntamen*, in Hebræo *Ach*, quo doctores vtuntur in scholis, aut in concilijs, quando recitatis, aut auditis aliorum sententijs, suam post grandem considerationem & studium subijciunt, quid tenendum sit exponentes, quasi dicentes: Hoc dixit talis author, hoc alius author; veruntamen quod tenendum est, audite. Voluit Dauid mentem suam applicare ad cognoscendum, & explicandum, quid sit homo; ad cuius quæstionis expositionem omnia ingenia se conuerterūnt, & quasi cuncta quæ mundi sapientes dixerunt, dicturique erant, mente reuoluens & referens; suam voluit tandem exprimere sentētiam ab omnibus tenendam. Quidam dixerunt, hominem rem esse cœlestem, alij diuinam. Pythagoras post longam considerationem dixit, hominem esse omnium rerum creatarum mēsuram: quia tanto rem aliquam præstantiorem censemus, quanto hominis naturæ iudicamus propinquiorem: quomodo dixit Aristoteles,

Brixi. to. 1. fol. 38. p. 1.

Schol. in Psalm. 9.

Psal. 38. 9.

אך.

les, præcipuum in vnoquoque genere esse mensuram cæterorum. Mercurius Trismegistus dixit, esse alterum Deum; Plato miraculum insigne, Sapientes græci, esse Microcosmon, id est, mundum minorem, aut abbreuiatum; quia in se vnico omnes perfectiones, quæ in vniuerso sunt dispersæ, vnitas continet: nam habet esse cum corporibus, viuere cum plantis, sentire cum animalibus; intelligere cum angelis. Quid tamen tu, ô sapiẽs doctor definis, quem *Deus docuit à iuuentute tua*, cuius mentem illustrauit, *sicut aurora cùm sine nubibus rutilat?* Quid tenendum decernis? Veruntamẽ, inquit, ego dico, quod *Vniuersa vanitas omnis homo viuens*. Expende illud *Vanitas*: Non dixit, hominem esse vanum, sed ipsam vanitatem. Obseruauit sæpè D. Thom. ex optima metaphysica, grãdem differentiam inter nomina abstracta & concreta: hæc enim etsi formam dicant, sed non secundùm omnem rationem ipsius; at illa dicunt, & exprimunt, quicquid ad formam illam pertinere potest. Cum dicimus aliquem esse album, non explicamus illum omnem rationem & gradum possibilem albedinis habere; cùm tamẽ dicimus illum esse eandem ipsam albedinem, significamus nihil ei de albedinis forma, aut gradu deesse. Et hac de causa, vt idem D. Thomas annotauit, non solum dicimus Deum esse sapientem, bonum, potentem; sed ad exprimendum nihil penitus ei deesse, quod ad rationem sapientiæ, bonitatis, aut potentiæ pertineat, dicimus illum esse ipsam sapientiam, bonitatem, & potentiam: qua loquendi phrasi Apostolus vsus fuit de Christo loquens, dicens: *Factus est nobis sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio*. Non ergo solummodo dicit Dauid, hominem esse vanum; sed esse ipsammet vanitatem, inanitatem, & miseriam, id est, cui nihil omnino de ratione vanitatis deficiat, quiq; omnem penitus vanitatis & miseriæ rationem teneat & includat. Nec contentus fuit Dauid dicere, hominem esse vanitatem, sed *Vniuersam*. Genebrardus exponit, dicere voluisse: Est mera, summa, perfecta, & plena vanitas: non est particula vanitatis, sed tota, integra, & omnimoda vanitas. Intellexit Dauid, Philosophos dicturos, hominem esse vniuersam perfectionem, & microcosmũ, id est, mundum quendam minorem, in se omnem omnium perfectionem includentem; omnes namque gradus perfectionis vniuersi sunt, esse, viuere, sentire, & intelligere, qui per varias naturas dispersi sunt (inanimata enim sunt, plantæ viuunt, animalia sentiunt, angeli intelligunt) quos omnes vnus homo complectitur, qui cum inanimatis habet esse, viuit cum plantis, sentit cum animalibus, intelligit cum angelis. Ita Philosophi? Veruntamen, inquit Dauid, ego dico, hominem potius esse vniuersam vanitatẽ, qui vnus in se omnes vanitates, quæ per vniuersum dispersæ sunt continet: cum inanimatis corruptelæ casibus, iniurijs cœli, elementorum, locorum, temporum, & accidẽtium corporalium est obnoxius: cum viuentibus instabilitati atque necessitati, motibusque accretionis, decretionis, nutritionis, corruptionis, mortis, & interitus, est subiectus: cum sentientibus, vniuersę sensuum, & sensibilium affectionum, perpessionum, patibilium qualitatum, mutationi atque infœlicitati subditur: cum Angelis alterationi, volubilitati, & mutabilitati cogitationum, voluntatum, studiorum, rationum, consiliorum implicatur: qui & superat eorum omnium vanitates, & inconstantias: nam præter curas vitæ varias & ancipites, hoc habet proprium, vt non vni peccatorum generi, sed varijs, multiplicibus, atque adeo innumeris, quorum pleraque sunt nefanda, naturæque contraria, subiaceat. *Itaque est quoddam cunctorum statuum, vanitatum, & miseriarum omnium epitome*. Multas miserias habere possunt Angeli secundùm suam naturam, tam ex mutabilitate cogitationum, quam ex eo quod peccare possunt, sicuti multi eorum peccarũt; nam *in angelis suis reperit Deus prauitatem*, quas animalia habere nõ possunt. has omnes habet homo. Multas miserias habent animalia, quarum Angeli capaces non sunt, quarum omnium homo capacissimus est. Inter animalia, quædã vno genere infirmitatum

Marginalia: *Ps*. 70.17 — 2. *Re*. 23.4. — 1. *Cor*. 1.30 — *In Ps*. 38. § 154 — *Iob* 4.18.

laborant, quo non alia; quibus tamen omnibus homo afficitur. Nulla itaque est rei creatæ miseria, quam non capiat homo, nullum infirmitatis genus, quod non possit incurrere, nulla mortis causa, quæ non possit illi conuenire. Ex his explicant aliqui, illum aptè definitum à Philosophis, *Animal rationale mortale.* Quidam dicunt, vocatum *mortale*, ad differentiam angelorum; alij verò ex eo quod nullum est genus infirmitatis & mortis, quod non possit illi conuenire, imò multo plura infirmitatum & mortium genera illi soli, quàm omnibus simul cæteris animantibus conueniunt: nō enim solùm ex corporali intemperie infirmitatem incurrit; sed ex affectibus animi, & ex ijs quæ mente considerat. Meritò posuit Dauid etiam hoc in loco, postquam dixit, *Vniuersa vanitas omnis homo viuens*, dictionem *Selah*, quasi suspensus manens, mente attendēs, & lustrans innumeras hominum miserias. Iste moritur præ tristitia, ille præ nimia lætitia; iste fame, ille abundantia; iste fugiens pericula, ille insequens dignitates; iste in domo sua, ille in hospitio; iste in ciuitate, ille in agro; iste quod anteà amabat, odio nunc prosequitur; ille quod odiebat nunc amat; ille laborat lippitudine in oculis, ille dolore in auribus; alter dolore renum, alius ilium. Et non vnus aut alter homo est vniuersa vanitas, sed *omnis homo viuens*, aut vt Pagninus ex Hebræo; *omnis homo stans*, de quo alibi. Vanitas es & puluis, ô princeps & nobilis, qui credis te firmiter constitutum, quem nullus possit labor deijcere: vanitas es tu diues, qui diuitiarum fulcimento stabilitus, te stantem iudicas: vanitas tu mulier formosa, quam leuis aura dissoluet. Si autem omnis homo stans & viuens, est vniuersa vanitas, quid, inquit Hieronymus, homo cadens, moriens, & mortuus? Talem vult Ecclesia te reputare, cui Spiritu sancto inspirata, & excitata ponit doctorem & magistrum, qui tuis oculis exponat, quisnam es, & quod homo es, & quod vniuersa vanitas es, puluis, & cinis.

סלה.

§. 15. *Insensati Moabitæ, & extructores turris Babel, terreo nixi fundamento; quos consumendos, statua Nabuchodonosor indicauit.*

¶ 155

TAm necessarium est, constituere doctorem, aut magistrum, qui imposito cinere faciat homines cognoscere, quod homines sunt; vt nihil sit magis homini necessarium. Vnde & id ipsum Sanctus Isaias, vel potius Deus per Isaiam consuluit. Vaticinabantur aliquando Sancti Prophetæ, quæ euentura erant gentilibus, qui finitimi Iudæis erant, vt rerum euentus certissimus, inquit Theodoretus, ostenderet Iudæis, veros illos fuisse Prophetas. Inter hos excellentissimus fuit Isaias, qui quę illis gentium populis, qui Iudæis proximi erant, essent euentura, peculiaribus capitibus prosecutus fuit: & postquam contra Babylonios, qui longè erant, & qui sæuiores fuerunt in Iudæos, prophetarat, initium sumpsit à Moabitis, ex quibus filium Dei carnem assumpturum per Ruth Moabitidem, quæ nupsit Booz, tam clarè vaticinatur, vt Iudæi caput sextumdecimum (vt ex Iustino & Origene tradit Leo Castrensis *a*) ex codice Septuaginta Interpretum dispūxerint, in quo non legitur, nec habetur. Primò ergo eos grauissimè puniendos prophetat dicens. *Onus Moab. Quia nocte vastata est Ar.* Fuit Ar metropolis Moabitarum, quę nocte vastata dicitur, quia repentè, & subitò, quando illà sibi securitatem promittebat, est euersa, vt dicemus. Deinde subdit, vaticinium: quod quamuis ciuitas Moab esset euertenda, Christus ex Moabitarum genere esset oriturus, dicens: *Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filiæ Sion.* Ex illa vrbe Moab processerat Ruth, de cuius stirpe nasciturus erat Christus; ideo prædicit, mittendum agnum ex illà, quam vocat petram deserti; quoniam Deus ita illam punire instituerat, vt remansura esset deserta, & solitaria. Quoniam autem quæri posset, cur populum ex quo filius Dei

In cap. 16. Isaiæ.

a *In cap. 16. Isaiæ.*

Isai. 15. 1.

Isai. 16. 1.

Dei carnem erat assumpturus destrueret; peccatum Moabitarum expressit, quod vehementer Deum offendit, superbiam scilicet. *Audiuimus*, inquit, *superbiam Moab: superbus est valde, superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquam fortitudo eius.* Hæc verba accipienda credo, quasi trium personarum diuinarum Sanctissimæ Trinitatis: vt enim nobis fiat manifestum, omnes illas tres, mundum gubernare, & regere; nostro modo se attemperant, & inducuntur sæpe, quasi in consilio iunctæ, de rerum humanarum dispositione pertractantes, colloquentes, & quid agendum sit decernentes. Sic cùm peccauit Adam, audies diuinas personas, dicentes: *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne fortè mittat manum suam, &c.* & cum superbi homines turrim Babyloniæ ædificandam assumerent, quasi consilio diuino iunctæ, dixerunt inter se; *Ecce cœperunt hoc facere, & non desistent. Venite igitur descendamus & confundamus linguas eorum:* & cum Sodomitarum increscerent peccata, tres diuinæ personæ in typo trium Angelorum, aut peregrinorum apparuerunt Abrahæ; & quamuis tres essent; ad insinuandam vnitatem essentiæ, in singulari locutæ sunt; *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus est, &c. descendam, & videbo, &c.* Hinc cùm sententia prolata fuit contra Nabuchodonosor, quod tanquam arbor excindēdus esset de regno, additum fuit: *In sententia vigilum, decretum est.* Vocat Vigiles, personas Sanctissimæ Trinitatis; quæ non dormitant, nec dormiunt custodientes Israel; vt alibi dictum est. Et hoc tandem explicare voluit sanctus Propheta Malachias, qui inducit impios loquentes contra dominum: sed *tunc locuti sunt*, inquit, *timentes dominum, vnusquisque cum proximo suo: & attendit dominus, & audiuit, & scriptus est liber monumenti coram eo.* Non est Deus cæcus, neque surdus, nec iuxta cardines cœli perambulans, nostrorum considerationem exuit; sed videt, attendit, auscultat, & nostro loquendi more, tres diuinę personę, quasi cōsilio diuino iūctæ, quid agendum sit, decernunt: quando conculcas pauperes, opprimis pupillum, spolias innocentem; quando ad luxum procedis, & honestatem virginis corrumpere moliris; quando decipis simplicem, & fraudes machinaris contra proximum, aspicit Deus, & nostro more inducitur consultans, & rem pertractans. Ita repræsentat sanctus Isaias diuinas personas de Moab agentes. Erant Moabitæ superbissimi, insolentes, contemnentes cæteros, grandia de se præsumentes, Deum ipsum aspernantes, & cœlum se contingere posse existimantes: videt Propheta nostro loquendi more, diuinas personas hanc superbiam considerantes, & dicentes: Audiuimus superbiam Moab, superbus est enim valde. Diximus alibi quomodo peccata ipsa cœlum conscendere videntur, & grandibus clamoribus coram Deo insistere, petentes iustitiam contra peccatorem: diximus itidem, quomodo sancti, qui à superbis opprimuntur, clamant ad Deum, illorum superbam tyrannidem repræsentantes, & coram Deo exponentes, quos Deus exaudiuit, eo modo, quo dictum fuit, sententiam contra superbum Nabuchodonosor datam ad petitionem sanctorum. Superbia Moab talis fuit, quæ coram Deo clàmabat, vindictam exposcens; erat itidem talis, quod sanctos & fideles conculcare contendebant Moabitæ, quorum voces ad Deum ascenderunt. Erat itaque grandis superbia; *Superbia eius & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquam fortitudo eius.* Non tanta eorum fortitudo, in qua confidunt, quanta superbia, & arrogantia. Erat eorum superbia tanta, vt omnes inimicos irriderent, & crederent, se ab illis omnibus securos; fortitudo autem eorum erat exigua; nam tantùm roborati erant muro quodam terreo, ex lateribus coctis constructo, quem propterea inexpugnabilem reputabant. Miseri Moabitæ, & insipientes, qui ex tam debili firmamento tantam superbiam & arrogantiam conceperunt. Volens Deus eos ad meliorem frugem reducere: *His*, inquit, *qui lætātur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.* Ecce cui nitebantur, & super quo læti & se-

Marginalia: Ibi. nu. 6. — Gen. 3. 22. — Gen. 11. 6. — Gen. 18. 20 — Dan. 4. 14 — Mala. 3. 16 — ¶ 156

& securi viuebant. Videres Moabitas in ciuitate Ar, quæ metropolis erat & regia, ludentes, comedentes, bibentes, dormientes, nihil penitus timentes; quamuis multa essent, quæ timere possent. Et si quæras: Quid talem securitatem illis dabat, qui se multos inimicos habere cognoscebant? Certè muri cocti lateris. Considerabant ciuitatem suam cinctam muris; etsi terreis, sed ex lateribus coctis, inter se rectè ordinatis, calce, vel gypso reuinctis. Dicite, inquit Deus, illis plagas suas, ne lætentur, & securi sint: exponite murum esse terreum, quem subitò inimici diruent, & disrumpent, sicuti de facto euenit. Oppressa enim & euersa fuit ciuitas Ar, quæ metropolis erat Moabitarum, quando minus illi id credebant, aut timebant; & murus ab inimicis subitò dirutus est; quando maiori firmitate eum credebant securum: id quod ipsemet Isaias prædixerat, exponens mala, quæ Moabitis erant superuentura, more prophetico, præteritum pro futuro ponens. *Onus Moab. Quia nocte vastata est Ar, ciuitas Moab, conticuit: quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.* In Hebræo pro *Vastata est*, habetur verbum, *Suddad*, quod significat totalem subitamque ruinam incurrere. Dicite, inquit, ijs qui lætantur super muros cocti lateris, plagas eorum; exponite quomodo muri isti paruæ sint firmitatis, quippe qui terrei sunt, quos quando minus sperabunt, inimici subitò euertent, & totam ciuitatem repentè opprimen, & vastabunt: dicite plagas suas; ostendite inanem eorum spē, infirmum suæ securitatis fundamentum. Ita ad Moabitas locutus est dominus: præcipuè tamen nos alloquitur, quorum arrogantiam & superbiam considerat, maiorem fortitudine nostra. Multi sunt sibi securitatem promittentes, & censentes nullatenus à morte superandos; lætantur, cōedunt, bibunt, luxuriantur: & si quæras: cuinam rei innitantur, & quid sit, quod eos lætos teneat & securos, inuenies esse murum cocti lateris. Intelligunt quidem corpus suum terreum; sed considerant, quod est ex lateribus coctis, quod grandem teneant salutem, fortitudinem, virilitatem, quod habeant delitias, voluptates, diuitias, quibus omne malum propulsandum credunt. Quàm superbè progreditur princeps, aut nobilis, non iudicans alios suo dignos conspectu, quos grandi fauore affìcere censet, si oculos conuertat ad eos, aut minimum verbum loquatur? Quàm arroganter incedit diues, qui iudicat se ab omnibus adorari, & posse impunè quemcunque voluerit conculcare? Quantus est fastus mulieris, quæ ornatu quasi regio induta, se ab omnibus adorandam imaginatur? Non timent mortem isti, nec illi aliqua circa eam vrgentur cura; sed securos se esse credunt. Quis ijs securitatem dat? Lætantur super muros cocti lateris. Videntur se sanos, robustos, diuites, &c. Dicite iis, qui lætantur super huiusmodi muros, plagas suas; exponite eis, quam exigua firmitate hic murus consistat, quem leuis aura, potus aquæ, comestio alicuius rei crudæ, lapis è tecto insperatè cadens, apoplexia opprimens, subitò euertit & diruit. Non potuit esse insipientior stultitia, quàm eorū, qui cœlo ipsi bellum indicere statuerunt, vt ex Augustino alibi annotauimus, turrim erigentes vanissimam, quam vsque ad cœlum eleuare intenderunt, vt in illa liberi à Dei potentia & manu consisterent, si vellet illos perdere. Stultissima sine dubio cogitatio, primò, quia quamuis totam terram in lateres conuerterent, ex illisque omnibus turrim extruerent; non sufficerent ad cœlum, sicut intendebant, attingendum, vt Astrologi demonstrant. Secundò, quia existimarunt securos se fieri posse ab omni aduersitate, innitentes terræ, & fundantes super eam, & ex lateribus terreis ædificium construentes: est namque terra omnibus elementis debilior, & infirmior, quam aquæ penetrant, aer terræmotibus quatit, ignis auolare facit, Deus autem solo intuitu euertit, & trementem facit; *Respicit enim terram, & facit eam tremere.* Hæc peccatorum stultitia intolerabilis, quod cœlo, imò & Deo ipsi cœlorum domino bellum indicunt, & contra Deum agere statuunt. Quid enim agit peccator,

Isai. 15. 1.

§ 157

16. De ciuitat. cap. 4. 5. 6.

1.

2.

Psal. 103. 32.

cator, nisi contra Deum pugnare? de quo Eliphaz Themanites; *Tetendit aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est: cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus est.* Contra Deum pugnas, cùm luxum sequeris, dum fraudes moliris, dum illius nomẽ sanctum contemnis. Et si quæras: In quo confidunt hi, qui bellum Deo indicũt, qui securos omnino se esse credunt? Quanta securitate dormit adulter? Quàm quietè comedit auarus, qui viduam spoliauit? Quã sine timore iacet, qui pupillum oppressit? Quis tantam securitatem perhibet? Innitũtur solummodo terrę lateribus coctis, saluti scilicet corporis: vident se validos, fortes, sanos, robustos. O insani homines, & terreno fundamento innixi! Securum te ex illo credis, quod ad vnam Dei vocem, ad vnum illius flatum cadet, & peribit? sicut accidit illi diuiti, qui dicebat: Anima mea habes multa bona, &c. cui dictum est: *Stulte, hac nocte repetunt animam tuam, &c.* Terræ inniteris? *Qui terrenum habent fundamentum,* dixit enim Eliphaz, *consumentur veluti à tinea, de mane, vsq; ad vesperã succidentur.* Cõsumi velut à tinea, est, consumi quacumq; re leuissima: nihil enim mollius aut debilius tinea, aut teredine. Non necessarij sunt grãdes exercitus, aut Angeli fortes, aut vẽti irruentes, aut fulmina ardentia: quæuis res debilissima sufficiet cõsumere, & euertere, leuis aura, calor quidam immodicus, timor subitus. Quod autem additur: *De mane vsq; ad vesperam,* indicat breuissimum tempus: quomodo Ezechias ad vitæ suę breuitatem indicandam, *de mane,* inquit, *vsq; ad vesperã finies me.* Vnde, idem est, de mane, vsque ad vesperam succidẽtur, ac si dicat; subitò succidentur de vita, euertentur, vastabuntur. Et quid aliud de re, tam debili fundamento fundata sperãdum erat? Nota est omnibus statua illa, *Statura sublimis, aspectu terribilis,* quam vidit Rex Nabuchodonosor, qua Deus omnes mundi Monarchias voluit eidem ostendere: huius caput ex auro optimo erat, pectus & brachia de argento, venter, & fœmora ex ære, tibiæ ferreæ, sed pedibus fictilibus nitebatur; & percussit statuam in pedibus. *Tunc contrita sunt pariter testa, æs, argentum, aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inuentus est eis.* Quidnam sperari poterat de rebus quãtumcunq; pretiosis, quę tam debili fundamento nitebantur, nisi quod ad tactum lapilli, in pulueres, & fauillam omnia redigerentur? Mors lapis est paruus, abscissus de monte sine manibus; primò, quia ex Adam, tãquam ex mõte processit; nam *per vnum hominem, peccatum introiuit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransit:* Et *sine manibus* illis, quæ omnia operatæ fuerãt, sine quibus factũ est nihil: *Deus enim mortẽ non fecit.* Secundò, quia vt mors adueniat, non necessariæ sunt multę manus, nõ multi exercitus militum, non multi gladij, aut lãceæ, non ignes, &c. etiam si nullus tibi mortem inferat, illa veniet. Quot quantosque videmus, in quos mors sine manibus decidit? Nec enim inuenies, quis absciderit, aut miserit huiusmodi lapidem. Videbis hominem parcum, temperatum, sobrium, secundum medicinæ regulas viuentem, cui nihil deest eorum, quæ ad vitam necessaria iudicantur: & quãdo id minus cogitabat, audis eum mortuum, & si causam quæras; nullus est, qui aliquam possit assiguare. Vnde huiusmodi mors? Fuit lapis sine manibus abscissus. Ingressi sunt tres articuli manus in aulam, vbi Baltassar cœnabat, qui mortem secum adferre videbantur: si quæras, per quam portam, per quam fenestram, per quam rupturam ingressi sunt; nullatenus id deprehendes: tantum intelliges, regi mortem renuntiari, quando minus eam sperabat, aut timebat, credens nullam esse manum, quæ mortem posset in eum mittere, qui se suo iudicio videbat firmis præsidijs munitum. Et expende illud; *Testa, æs, argentum, aurum, contrita sunt pariter:* eadem penitus ratione, eodem penitus modo: ita contriuit lapis testam, sicut æs, ita æs sicut argentum, & aurum; eodem namq; penitus modo, mors conterit reges, & principes, sicut colonos, ita diuites sicuti pauperes: quia omnes eodem penitus fundamento nituntur; & quamuis aurum ab argento, argentũ ab ære

Marginal notes: *Iob* 15. 25. 26. — *Luc.* 11. 19. 20. — *Iob* 4. 19. — *Isai* 38. 12. — *Dan.* 2. 31. — ¶ 158 — *Rom.* 5. 12. — *Sapie.* 1. 13. 2.

ab ære, æs à testa differant; sed quando percussa fuerunt à lapide, in eiusdem rationis pulueres & fauillas penitus omnia conuersa sunt; neque alij pulueres ex auro relicti, alij ex testa: veniente enim morte, in eosdem pulueres omnes redigit, in eandem fauillam regem, & infimum de plebe, imperatorem & pastorem, Papam, & ostiarium. Aperi sepulchra, & indica mihi, quinam pulueres sint diuitis, quinam pauperis, quinam vermes processerint ex muliere pulchra, quinam ex deformi, quinam ex nobili, quinam ex plebeio: pariter omnia contrita sunt. *Et nullus locus relictus est eis*, non palatia affabrè extructa, non ciuitas aliqua munita, non lectus aliquis eburneus, non ager, non vinea, &c. & tam abiectum remansit aurum, sicut testa. Non mirum, eodem namque fundamento omnia nitebantur, & ex eadem massa subiectum primum, in quo consistebant, erat; ex luto scilicet vili, & abiecto: vnus lapillus sufficiens fuit omnia subitò, & in momento euertere. Erat terreum fundamentum, consumptum fuit velut à tinea, vnus tineæ vermiculus sufficiens fuit illud euertere, sicut hederam Ionæ. Benè ergo Deus hortatur: *His qui lætantur super muros cocti lateris, dicite plagas eius.* Hoc Ecclesia facit, initio Quadragesimæ, substituens sacerdotem, qui plagas tuas ad te loquatur, tibique repræsentet, quod super muros lateritios & terreos inniteris, dicens; Memento homo, quia cinis es: quasi dicat, tanquam alter Isaias ad Moab, plagas illius aperiens: *Onus Moab, vastabitur Ar, ciuitas Moab, eiusque murus cocti lateris nocte.* attende tibi, ô homo, onus, quod tibi impositum est, tuæque naturæ constitutum: cades, quando minus timebis; deficiet salus tua, quando te securiorem iudicabis. nihil in te firmius est cinere & puluere: tibi consule.

§. 16. *Hominem diuino genere ortum, de terra produxit Deus, ventis pondus inijciens, & inter medios cleros constituens.*

DVo nobis initio Quadragesimæ proponuntur, quæ sibi maximè contraria videntur. CHRISTVS enim Dominus suadet, oculos, mentem, & corà terra penitus eleuare, & in cœlum attollere, & ibi fixa tenere: qui hortatur, vt ieiunantes non ad homines conuertamus oculos, sed ad patrem cœlestem, in cœloque thesauros recondamus, vt ibi reponamus cor nostrum: Ecclesia autem nos excitat, vt oculos, cor, & mentem ad terram conuertamus; quod vt vel inuiti faciamus, terram & puluerem oculis nostris exhibet, & ad mentem nostram, & cor loquitur, vt in eam tota attentione tendamus, dicens: *Memento homo, quia cinis es, &c.* Hæc sine dubio maximè videntur aduersa. In scriptura sacra ad indicandam supremam contrarietatem, cœlum, & terra induci solent. *Sicut exaltantur cœli à terra,* inquit Deus, *ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, &c.* Si igitur Christus hortatur, vt oculos & mentem ad cœlum, dimissa terra conuertamus: quomodo Ecclesia compellit, oculos ad solam terram, & cinerem demittere? Deinde, Christus nos excitat, vt nos ipsos iudicemus, æstimemusq; nobilissimos, quasi de genere Deorum, & diuino semine ortos: ostendit enim nobis, quisnam sit pater noster, ille scilicet, qui in cœlis est: Ecclesia autem nos compellit, vt nos omnibus rebus viliores, & miseriores reputemus, quæ ostendit originem nostram esse ex puluere & terra. Christus Patrem ostendit de cœlo Deum; Ecclesia matrem ostendit de terra, puluerem, cinerem, & terram. Nunquid homo monstrum est, ortus ex tali patre, quo nihil superius: ex tali matre, qua nihil penitus inferius? Et quid ex tali patre & matre oriri potest? Difficilis est sententia illa Spiritussancti, qua dixit, ex filijs Dei & filiabus hominum, ortos gigan-

¶ 159

Isaia. 55. 9.

gigantes illos superbissimos, qui iram Dei prouocarunt, & quasi compulerunt diluuium mittere, quo vniuersa caro absumeretur. Credunt multi Sancti patres, filios Dei nuncupatos Angelos, qui ex mulieribus terrenis filios genuerunt, Clemens Alexandrinus *a*, Iustinus martyr *b*, Methodius martyr *c*, Chrysostomus *d*, & alij, quos noster Istella refert *e*. Ex tali patre & matre tanta diuersitate distantibus, orti sunt homines monstruosi: nam ex parentibus, qui nobilissimi erant, vtpotè Angeli, acceperũt vires & nobilitatem, quibus cæteris hominibus essent superiores, & potẽtiores, quibus omnibus violentiam inferrent: ex matribus acceperunt affectiones terrenas, per quas cœlestibus essent contrarij; & ita cœlo ipsi & terræ fuerunt infesti. Quid de hac sententia sentiendum sit, alibi dicemus: interim videantur B. Augustinus *f*, & D. Thomas *g*, quorum, & aliorum Patrũ doctrinam Istella prædictus optimè tradit: quam tantùm induxi, vt indicem, rem difficilem videri, nos filios Dei & terræ profiteri; timendumque esse, ex talibus parentibus, abominanda monstra oritura. Hæc tamen si rectè expendantur, aptissimè inter se conueniunt; in musica siquidẽ nulla melior, suauiorq; proportio, nec auribus gratior consonantia, quam quæ ex suprema, infimaq; voce oritur, & resultat. Inter Dei opera, quibus suam sapientiam, potẽtiamque manifestat, illud singulariter obseruauit beatus Iob: *Qui fecit ventis pondus*. Inter ea, quæ difficile philosophia nostra assequitur, est cognitio naturæ ventorum, in qua explicãda valdè se philosophorũ princeps Aristoteles torquet, & post omnia eius documenta & discursus, id verissimum est, quod Christus dixit, quod *nescis vnde veniat, aut quo vadat*, id est, ignoras, vnde processerit, & quo tendat: ideoq; illum penitus ignoras, cuius principium & finem non cognoscis. Leuissimè fertur ventus, extollitur, & volat, facillimeq; dissipatur, de quo si quæras, quid remanserit, nihil penitus inuenies. Hæc tamen Dei potentia, quæ posuit ventis pondus, quod ideo dictum credo, quia verè qui omnia disposuit

a 3. & 4. Stromat.
b Apolog. ad Senatũ Romanũ, & apolog. ad Antoninum Pium.
c Serm. de resurrect.
d Hom. in decol. Ioan Baptist.
e In cap 6. Gen.
f 7. de Trinitat. cap. 8. & 9.
g 1. p. q. 51. art. 3. & de potentia. q. 6. art. 8. ad 7.
¶160.
Iob. 28. 25.
Ioan. 3. 28.

in numero, pondere, & mẽsura, ita attemperauit ventorum flatus; vt non nisi secundum diuini ordinis depositionem discurrerent, prout conseruationi vniuersi expedit; iuxta illud, quod sanctus Dauid postea dixit; *Spiritus procellarum, quæ faciunt verbũ eius*; id est, mandatum eius. Nec enim ventus oritur ad sui libitum, aut sine libramento & pondere; sed tali impetu, quali Deus concedit. Ita *a* misit vẽtum, qui exiccaret aquas maris, vt viã Israelitis faceret, ita etiam *b* vt mare perturbaret, & grandem tempestatem excitaret, quo Ionam fugientem reuocaret: ita etiam *c* vt ortygometra, aut coturnices, quasi in alis suis ferret, & alibi *d* vt locustas Ægypto expelleret, &c. Qua in re Dei potentia manifestè conspicitur, qui rem, quæ tam aliena videtur à mensura & pondere, nõ esse aut fluere permittit, nisi sub determinato pondere, & mensura, quam ille statuit. Cæterũ B. Gregorius aliquid altius in his verbis contemplatur. Velocitate, inquit, & subtilitate vẽtorum in scriptura sacra solent animæ designari, sicut per Psalmistam de Deo dicitur; *Qui ambulat super pẽnas ventorum*, id est, qui transgreditur virtutem animarum: de quibus & illud intelligi potest; *Qui producit ventos de thesauris suis*, animas namq; hominum ipsemet de suæ omnipotentiæ thesauris creando producit; & quasi alludere videtur ad illud, quod animã hominis producturus Deus, dicitur, quod *inspirauit in faciem eius spiraculũ vitæ*, quasi ex intimis, reconditioribus, & ditioribus pectoris & cordis sui thesauris illam educens. Quoniã igitur anima, quasi ventus & spiraculum quoddam est, periculum habet imminentissimum, ne subitò se extollens dissipetur, & pereat: nihil enim facilius dissipatur, & absumitur, quàm vẽtus; eo videlicet ipso, quod è terræ cauernis ortus, supra terram eleuatus discurrit, & fluit. Nihil facilius est, quam animam nostram per elationem, & superbiam absumi, & dissipari omnẽ illius virtutem; considerans enim naturam suam excellentem, nobilemque, se supra se ipsam extollit: idcirco ad sui conseruationem fecit Deus ventis pondus, hac de causa illi adiun-

Psal. 149.
a Exod. 14. 21.
b Ion. 1. 4.
c Num. 11. 31. & Psal. 77. 26.
d Exo. 10. 12.
19. Moral. cap. 4.
Psal. 17. & Psal. 104.
Psa. 134. 7.
Genes 2. 7.

adiunxit terrenum corpus, cuius grauitatis pondere, contineatur, ne defluat: *Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam.* Obseruat Chrysostomus, illa verba; *Et formauit Deus hominem puluerem de terra.* Ita legit iuxta Septuaginta, quod noster vulgatus, *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ.* Deus, inquit Chrysostomus, cui tanta est salutis nostræ cura, ad nostri eruditionem, Prophetæ linguam sic direxit: nam cùm superius scriptura dixerat; *Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit illum, & dedit illi omnium visibiliũ potestatem,* ne ignorando, quomodo cõstitutus sit, magnus sibi videatur, & præscriptos sibi limites transeat; repetẽdo docet formationis eius originem, & quomodo productus sit. Pondus itaq; ei subiecit, vt in humilitate se homo contineret, neque limites suos transgredi auderet. Nec cõtentus fuit, vt eleganter idẽ Chrysostomus prosequitur, homini ipsi huiusmodi pondus inijcere; sed iniecit etiam pondus illis omnibus, quæ in ipso erant, ratione quorum poterat extolli. Dedit namq; ei linguam, quæ *modicum membrum est, & magna exaltat,* quæ loqueretur, laudaret Deũ, diuina caneret, pulchritudinẽ naturæ interpretaretur: disserit de cœlo, & de terra parua linguæ caruncula, neq; duorum digitorum habẽs latitudinem; & quid inquam digitorum? neque vnguis, & summum illud paruũ & vile de cœlo & terra loquitur: & vt ne putet se magnũ aliquid esse, & extollat se supra naturam, sæpe tumores & vlcera in ea fiunt; vt discat, quod mortalis existit, quamuis de immortalibus loquatur, & sciat quæ virtus eius, quod prædicatur, & infirmitas eius qui prædicat. Dedit illi oculum, paruũ illud milium; vt milium est enim hoc quod videt, & ipsissimũ pupillæ medium; at tum per medium illud milium, videt omnem creaturã: & vt neq; visu suo omnem creaturam accipiat, & extollatur; sæpe innascuntur in oculis lemæ & lacrymæ, & alia quæ dolere faciunt, & turbant oculos, vt ab infirmitate se ipsum agnoscat, à formatione autem opificem. Dedit ei cor rationale, fontem cogitationum, radicem cupiditatum; sed in eisdem locis fecit viscera, quę stercoribus, alijsque sordibus opplentur, per quæ homo, & comedit; vt si quando cor extollatur, humiliet ipsum venter, atque ita venter & stercus nostræ eruditioni seruiunt. Ita igitur hominem formauit de puluere, pondus submittens, quo in humilitate contineretur. Neque hoc solummodo pondus iniecit, sed aliud etiam grauissimũ. Cùm enim illos primos ventos parẽtes nostros in paradiso constituit, curans ne in altum superbiendo se erigerent, sed sub humili obedientia se continerent, pondus fecit, dicens: *De omni ligno comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas; in quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Non poterat grauius pondus imponi, quam mortis periculum; est enim mors, malorum extremum. Cæterum, vt Chrysostomus considerare videtur, quamuis tam grande pondus huiusmodi ventis fuerit impositum, illud excusserunt; & à se projecerunt: impellente namque dæmone, obliti sunt, se de terra conditos, & mortis metum omnino deposuerunt, sicque perierunt, & dissipati sunt. Verè, inquit Chrysostomus, nullo modo poterat homo conuenientius constitui, quam ex rebus inter se tam longè distãtibus. Propterea, inquit, ex duabus substantijs Deus nos condidit, vt cùm superbia elatus fueris, reprimat te carnis vilitas; cùm autem degener quid & indignum, dato tibi diuinitus honore cogitaueris, animi nobilitas te ad cœlestium virtutum æmulationem subleuet. Hæc sæpe repetit idem Chrysostomus. Nota satisque decantata est illa Dauidis sententia: *Si dormiatis inter medios cleros, penna columbæ deargentatæ, &c.* Non dubium, *Cleros,* quę vox Græca est, sortes significare; quasi dicat: Si dormiatis constituti in medio duarum extremarum sortium. Alij *Terminos* legunt; si dormiatis positi inter duos extremos terminos: & variè hæc vox à Sanctis Patribus explicatur, de quibus alibi: nunc non incongruè per hos extremos terminos intelligo; Deum & terram: Deus est omniũ supremus, terra omnium infima: filiũ Dei, & filium terrę; Si dormiatis, id est, quieta conside-

Sapi. 9. 15. *Homil. 12. in Gen.* *Genes. 2. 7.* ¶ 161. *Homi. 3. de Spiritu sancto, fide & lege naturæ tom. 3.* *Iacob. 3. 5.* *Gen. 2. 17.* *Homil. 12. citat.* *Oratione de humilitate animi, quæ incipit, Cum peccatum. tom. 5.* *Hom. 3. de Spiritu sancto, de fide, & lege natura. to. 3.* *Psa. 67. 14.* ¶ 162.

consideratione, & attenta meditatione, intra hos duos terminos vos cōtineatis, erunt pennæ columbæ, id est, affectus animæ, deargentatæ, pulcherrimæ, ornatissimæ. Si ex vna consideres te filium Dei, ad ipsius imaginem productum, ad eius regna obtinenda creatum, demittesne mētem ad hæc vana? num hæc condignam operibus tuis, tuæque dignitati reputabis mercedē? num hanc tibi credes congruam sortem? num cor tuum in terra cum terrenis thesauris recōdes? Intellige, inquit D. Petrus Chrysologus, tibi esse genus è cœlo, cuius pater habetur in cœlo: age igitur, vt viuendo sanctè, sancto respondeas patri. Si autem ex alia attendas, te filium terræ; num contra cœlum pugnare, aut cogitare audebis? num contemnere aliquem? num super sidera sedem tuam extollere? Inter duas sortes & terminos, Deus hominem constituit: si intra illos se medius continuisset, pulcherrima perstitisset columba animæ, & refulgentia gratiæ resplenderet, & pennas potētiarum suarum seruaret ordinatissimas: sed ad vnam partem, sortem, & terminū, diabolo instigante, deflexerunt parentes nostri, & solummodo suam excellentiam & perfectionem considerantes, & attendentes, se autori suo similes, atque credentes se Deos veros fieri posse, obliuiscentes se filios esse terræ, & quasi pondus à Deo eis constitutum proijcientes; tanquam ventus dissipati sunt, & absumpti, vt egregio, longoque discursu S. Petrus Chrysologus prosequitur. Voluit tamen Deus eosdem reparare, quos in mundum è paradiso tanquam ventos eijciebat, vt per terram discurrerēt; ne iterum elati per superbiam dissiparētur, graue pondus eis de nouo iniecit, mortis scilicet subiectionem, dicens: *Puluis es, & in puluerem reuerteris*: & ne illud facilè possent excutere, fecit eis tunicas ex pellibus animalium mortuorū, vt vestes ipsæ, quas coram oculis semper haberent, mortem ad memoriam reducerent. Graue pondus fine dubio huiusmodi ventis Deus fecit, quod Sapiens, *Iugum graue super filios Adam*, vocauit, quod ceruices quantumcunque superbas edomare potest: aptissimum certè pondus, ad continendos ventorum impetus, ne eleuentur & dissipentur.

Serm. 67. & 72. — *Serm. 101.* — *Eccl. 40. 1.*

§. 17. *Adæ dedit Deus virtutem continendi omnia, per puluerem & vestes ex animalibus mortuis: & hæc apta cineris definitio: Virtus continendi omnia.*

IVxta hanc doctrinam, non incongruè imò elegāter credo explicari posse illud, quod Sapiens excellentissime tradidit, initia hominis describens, volens ostendere, Dei sapientiam, quæ Christus est, iam ex meritis præuisis, operatam fuisse salutem eorum, qui à mundi exordio iustificati fuerunt: id quod primò in Adam ipso demonstrat. *Hæc*, inquit, *illum qui primò formatus est à Deo, pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodiuit.* Formatus est Adam à Deo, vt pater esset orbis terrarum, id est, omnium hominum, quos omnes, etiam Heuam, ab illo vno oriri voluit, vt vnitatem, & amorem inter omnes homines cōmendaret, sicuti S. Augustinus obseruauit. Illum autem custodiuit per manus gratiæ suæ, *Cùm solus fuit creatus*. Nūquam ille dum solus extitit, defecit, aut peccauit, quem diuina sapientia custodiuit, quousque mulier, quæ insipientiæ fons extitit & origo, decepta per dæmonis astutiam, illum ad deficiendum excitauit. Cæterum non in peccato illum, sicut dæmonem dimisit; sed *eduxit illum à delicto suo.* Tatiani antiqui hæretici sententiam, quod Adæ nunquam fuerit remissum peccatum, sed quod pro illo fuerit damnatus, tanquam hæreticam explodunt sancti Patres, Irenæus *a*, Epiphanius *b*, Augustinus *c*, Philaster *d*, & multi alij, quos referunt, qui nostro tempore disputant contra Caluinum, qui Tatiani errorem ab orco reuocans, dixit, decretum fuisse absolutè à Deo, vt Adam periret. Verè peccatum illud primis parentibus fuit dimissum, quos statim ac nudos se viderunt, facti pœnituit, & induerunt se perizomatis ex foliis

§ 163. — *Sapi. 10. 1.* — *Libr. 22. de ciuit. c. 17.* — *Sapi. 10. 2.*

a 1. *Contra hæres. c. 30. & 31.*
b *Hære. 46*
c *Contra hæreses, hæresi 25.*
d *In Catalog. hæres.*

folijs ficulneæ, quasi sacco & cinere, vt dixit Tertullianus *e*. qui eos vocat *f*, Restitutionis candidatos, confessione reuelatos. Vnde autem constet, peccatum illis fuisse dimissum, disputant sancti Patres. Quidā id colligunt, ex eo quod peccatum suum confessi sunt, vt S. Augustinus *g*, post quorum confessionē statim Deus vocauit mulierem inimicam serpentis, id est, diaboli, ac proinde iam amicam Dei, vt Hugo de Sancto Victore *h*. S. Bonauentura *i* hunc locum ex libro Sapientię expressiorem credit ad probandam remissionem peccati Adæ, quem ad idem institutum obseruant Hilarius k, Hieronymus *l*, Basilius *m*, Athanasius *n*, Gregorius Naziãzenus *o*, Augustinus *p*, & Diuus Thomas *q*, qui rem omnem prosequitur. *Sapientia*, inquit, *eduxit illum à delicto suo*: nam *per sapientiam*, inquit, *sanati sunt omnes qui tibi placuerunt*, & nullius peccatum dimissum est, nisi per Christi merita. Obseruant autem aliqui, dictum esse in singulari, *à delicto suo*, quia credunt, Adam toto vitæ suæ tēpore, quod ad nongētos & triginta annos fuit extensum; nullum aliud peccatum mortale comisisse, & id verè ego credo de homine, qui quam grande malum peccatum sit, tam apertè fuerat expertus. Eduxit ergo illū à delicto suo, remittens culpam per pœnitētiam habentem virtutem ex meritis Christi pręuisis: sed eiecit eum, inquit Ambrosius, è paradisi delitiis, indutum tunicis pelliceis ex animalibus mortuis: nam verus pœnitens, à delitiis debet esse alienus, & à sericis. *Et dedit illi virtutem continendi omnia*. Hæc verba variis modis explicari possunt. Primò, vt loquatur Sapiens de eo, quod Deus homini ante peccatum cōcessit: quidam enim censent, hoc dictum fuisse, propter gratiam & iustitiā originalem, quam homo conseruaret, non tantùm pro se, sed & pro omnibus suis successoribus: si namque in obedientia perstitisset, gratiam quā accepit, in omnes deriuasset. Alij propter virtutem, quam ei conferebat illud iustitiæ originalis donum, à Deo tributum: tale enim fuit, per quod se potuit continere in gratia, & Dei amicitia, & in vita, & in omnibus susceptis bonis in perpetuū. Nam, vt sæpe S. Augustinus docet, secundum fidem, talis homo fuit conditus, vt si vellet, nunquam mortem, nec aliud malum corporis, vel animæ incurrisset. Vnde patet, quam stulta sit multorum hæreticorū sententia, asserentiū etiam necessitate in peccatum, & mortem inductum, absque eo quod resistere posset. Alij tandem hoc intelligunt de dominio, quod homini Deus contulit, per quod omnibus rebus creatis plenè dominari posset: illum enim Deus creare voluit; *Vt præsit*, inquit, *piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestijs vniuersæ terræ, omnique reptili, quod mouetur super terram*: idcirco cùm eum creasset, ei dixit; *Replete terram, & subijcite eam, & dominamini, &c.* hocque est, quod dixit Dauid: *Omnia subiecisti sub pedibus eius*. Ecce virtutem continendi omnia, subiectio omnium ad pedes eius. Hac de causa Deus illi commisit, vt omnibus animalibus, & volatilibus nomen imponeret, sicut solent principes, & domini, qui omnibus domus suæ famulis nomina propria imponunt, designantes cuiuis, qua in re sit obsecuturus. Obseruandaque est ad hoc institutum B. Moysis Barcephæ doctrina, quam ex antiquorum sententia se referre asserit, videlicet impositionem illam nominum factam fuisse ab Adam, non quomodocunque, sed magna cum autoritate, se ipsum tanquam Dominum repræsentantem & exponētem. Loco namque insidens altiore, vultum gerens splendidum ac fulgore radiantem, sicut postea Moyses, quando legem ad populum ferebat, intelligibili voce pronūtiabat suum cuique bestiæ nomen: singulę autem submissis pronè capitibus, tantam lucem ferre non valētes, præteribant singillatim, & equus verbi gratia nominatim appellatus, vbi suum nomen audisset coram Adamo transibat, demittens ceruicem, &c. Hoc quod Barcephas dicit de vultu hominis splendido, ad instar claritatis, quam habuit postea Moyses, asserit etiam Chrysostomus *a*, quam lucem, & splendorem singulariter inuidisse dæmonē censet. Hæc expositio eidem placuisse videtur Chrysostomo

e *Li. de pœnit. in fin.*
f 2. *Contra Marcionē.*
g *Ser.* 104. *de tempor.*
h *In cap.* 3. *Genes.*
i *In cap.* 10 *Sapien.*
k *Canon.* 8 *in Matth.*
in Ps. 119.
l *In ca.* 20. *Matth. & in Psal.* 68.
m *Orat. de exhort. ad baptisma.*
n *Serm. de Cruce.*
o *Orati. in Cyprian.*
p *Epist.* 99
q 4. *Cōtra gent. ca.* 52. & 53. & *in cap.* 5. *ad Ro. lect.* 3.
2. *De pœn. cap.* 11.
Sapi. 10. 2.
Gen. 1. 26.
Gen. 1. 28.
Psal. 8.
Lib. de Paradiso. §164.
Exod. 34. 29. 31.
a *Homil.* 1. *de Spiritu sancto.*

b *Hom.* 12. *in Genes.* c *Epi.* 120. *ad Honor. cap.* 8.

stomo *b*. Vt tamen iuxta Augustini *c* phrasim loquamur, aliũ sensum textus ipse nos quærere admonet, illo quem citati patres tradunt saluo, nec reprobato: nec enim incongruè explicari possunt hæc verba de iis, quæ homini Deus tribuit post peccatum commissum, & dimissum, suæ infinitæ sapientiæ ordinatione cuncta disponens, vt seriem textus nullo modo inuertamus; sed eius verba eo ordine, quo ponuntur intelligamus. Cùm enim dictum fuisset, quid diuina sapientia homini cõtulerit ante peccatum, quod scilicet eum custodiuit, cùm solus esset creatus; quid etiam cùm peccauit, quod scilicet eum pœnitentem, & confitentẽ misericorditer eduxit à delicto suo, remittendo culpam, subdit exprimẽs, quid post remissum delictum, aut cùm eduxit eum à delicto, fecit. *Dedit*, enim tunc *ei virtutem continendi omnia*. Quod intelligi potest, fuisse factum, quando Deus sapientissimè cum homine agens, apertè illi suam vilitatem, & mortalitatem, aut mortem, quam incurrerat, coram oculis exposuit, dicens: *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, & quãdo indutos parẽtes nostros pellibus ex animalibus mortuis, in mundum, sicut ex Ambrosio dictum est, misit ad pœnitentiam agendam. Hoc quidem supremæ diuinæ sapiẽtiæ ordinatione perfectum est. Quando namque illos Deus condidit omnibus malis expertes, vt gratiam, iustitiam, & bona recepta continerent; timorem mortis eis incussit, & imposuit, dicens: *In quacumque die comederitis ex eo, moriemini*. fecit tunc ventis pondus. Hæc illi diabolo suggerente excusserunt, vt dictum est, facileque diabolus vt excuterent, & projicerent, suasit, quibus tãtùm intimata fuerat comminatoria sententia, nullumque mortis vestigium ostẽsum: idcirco quando eis delicti remissionem concessit, vt in iustitia, & gratia, quam pœnitendo misericorditer receperant, se continerent; nõ tantùm cõminatoriam protulit sentẽtiam, sed absolutam & determinatã; *Puluis*, inquit, *es, & in puluerem reuerteris*, & vestigium mortis eisdem iam impressit, in pellibus ex animalibus mortuis. Huius-

Gen. 3. 19.

2. *De pœn. cap.* 11.

modi pulueris intimatio, explicatio, & ostensio, & hæ vestes, vocari possunt, *Virtus continẽdi omnia*, iuxta scripturæ sacrę phrasim. Describens siquidem Sapiens vestes illas preciosissimas, & gloriosas ab ipsomet Deo ordinatas & constitutas, ab artifice Beseleel singulari sapientia diuinitus ad id repleto, confectas, quibus summum sacerdotem indueret: *Coronauit*, inquit, *eum in vasis virtutis*, id est, imposuit ei instrumẽta omnis virtutis: preciosæ siquidẽ vestes illę, in quibus omne preciosum refulgebat, erãt omnium virtutum quędam instrumenta; obligabant enim sacerdotem, cùm se illis secundum corpus aspiciebat indutum; vt omnium virtutum amictu, secundum animam se indueret, & quicquid fœdum, turpeque est, omnino vitaret. Nõ igitur aliter vestimenta mortalitatis, corruptionis, & mortis, quibus Deus parentes nostros induit, instrumenta quædam erant virtutis, per quæ poterant omnes inordinatos animæ motus, Deo benè fauente, continere & reprimere. Qui se à sancto Inquisitionis Tribunali definita, promulgataq; sententia, audiret brachio seculari traditũ, videretque iam indutum sacculo, depicto rubentibus flammis quasi igneis, testibus sanè, & indicibus mortis statim inducendæ; sine dubio sola sententiæ auditio, & illius vestis conspectio, contineret illum, ne se conuerteret ad ludum, vel risum, vel negocia secularia: ne contenderet, imò nec cogitaret se conferre ad domũ mulieris luxuriosæ, aut cõuiuij: illa vestis eum ab omnibus contineret, & solummodo teneret intentum ijs, quæ ad benè moriendum conducunt. Protulit Deus definitam mortis sententiam contra homines: *Puluis*, inquit, *es, & in puluerem reuerteris*, & pelliceis vestibus ex mortuis animalibus, tãquam sacculo induit, in quo indicia aperta mortis viderent. Virtutem igitur ex hoc illis indidit, continendi omnia, id est, omnes inordinatos affectus; & quod tantùm attenderent, ad bonam mortem agendam. Fecit ventis pondus, quo ventos ipsos cõtinuit. Erant illi tanquam ventus, qui dicere poterant, quod postea sanctus Iob: *Memẽto mei Deus*

Eccl. 45. 9.

¶ 165.

Iob. 7. 7.

Deus, quia ventus est vita mea: vt eos contineret, grandi pondere oppressit, aut compressit, quod esset quasi virtus continendi omnia. Hoc Ecclesia sancta facit, ne superbias, & tanquam ventus dissiperis & pereas, audiens te filium Dei vocatum à Christo, virtutẽ tibi tribuit continendi omnia, illam absolutam, & determinatam proferens sententiam; *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, & imponens capiti tuo cineres, & pulueres mortuorum, quasi indumenta ex animalibus mortuis, infigens tibi mortis vestigia, sentiasq; iam mortem aduenientem, & pedibus suis iam te calcantem. Ecce virtutem continendi omnia. Vide optimam huius sacri cineris definitionem; *Virtus quædam continendi omnia*: per hanc continebis affectum superbiæ: quomodo enim audebis superbire, aut altè de te sentire, aut supra cornua lunæ te erigere, qui vides verè te cinerem, & pulverem vocari? Per hanc cõtinebis appetitum, & cupiditatem terrenorum bonorum, & voluptatum seculi: si enim attendas mortis pedes iam in te positos, eiusque vestigia sentias capiti tuo imprimi, & quod quam sentis aduenientem, statim senties ingredientem, & dimittes omnia penitus, quę acquisisti, & nudus abibis, & peribit memoria tui cum sonitu, & quod quæ vides, temporalia sunt, quæ autem manent, & sequentur æterna; quomodo vim poterũt habere affectus inordinati erga huiusmodi bona? Ne tanquã ventus te eleues, fluas, aut diffluas, pondus tibi iniicit Ecclesia, dicens: *Memento homo, &c.* Quando sententia mortis alicui intimatur, quæ nullam admittit supplicationem, nullatenus conuertitur homo ad res seculi acquirendas, aut procurandas, ad ludos, ad voluptates; sed totum se ad Deum conuertit; id tantum curans, quod animæ saluti expedit. Quando Ezechias audiuit Isaiam dicentem ex Dei nomine; *Morieris & non viues*, se conuertit ad parietem, plorans, gemens, & Deo se omnino subijciẽs, vitæ emendationem proponens. Quid minus tu audis? quid minus tibi dicitur? Certè non minus, sed maius; non comminatoriè sicut illi, sed absolutè, & definitè: non solùm dicit: morieris, & in puluerẽ reuerteris; sed iam *puluis es*: ad Deum igitur te conuerte, plorãs peccata tua, & misericordiam eius interpellans.

Isaia. 38. 1.

§. 18. *Meditatio est animæ necessaria, à qua robur, & pulchritudo illius procedit, sicut ex capillis robur Samsonis & pulchritudo Sponsæ.*

§ 166.

Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Finem huic tractui imponamus, singula ista verba aliquantulum expendẽdo. *Memento*. Quæstionem proposuit Ambrosius, de capillis Samsonis, qui fieri potuerit, vt tantam haberent fortitudinem. Considerat eum, cum capillos habuit, tanta fortitudine præditũ, vt Philisthæos tanquam culices occideret, portas ciuitatis euelleret, ab eius conspectu omnes fugerent: cùm autem attonsus fuit, tam debilis fuit redditus, vt ludibrio, toti populo inimicorum fuerit expositus. Tantumne ergo momenti, inquit Ambrosius, crinis habuere capitis; vt manentibus his, virtus inuicta duraret, tonso autem capite, fortitudo omnis viro solueretur? Re autem accuratè perpensâ, definit tandem, non tam de capillis corporalibus, quam de spiritualibus intelligendum, quos Deus præcipuè curat; sicut illud, quod dictum est; *Capilli capitis vestri omnes numerati sunt*. Quamuis enim non absurdum sit existimare, de capillis visibilibus Christum locutum, significantem diuinæ cognitionis profunditatem, & curæ erga nos solicitudinem; non tamen de capillis corporalibus præcipua Deo est cura, sed de spiritualibus virtutum factis. Deniq; & ipse Samson, inquit Ambrosius, non corporales, sed intelligibiles hos capillos esse declarãs ait: *Si tõsus fuero, discedat à me virtus mea*. Si deficere capillos, est deficere virtutem; certè capillorum nomine, virtutẽ exprimere voluit. Capillorum itaq; nomine intelligimus meditationes & cogitationes, quæ ex mẽte & intellectu tanquam capite oriuntur; ex quibus virtus animæ procedit, quæ illis atton-

Libro. 2. de Spiritu san cto, in prologo ad fin.

Matth. 10. 30.

tonsis perstare non potest: nullatenus enim potest anima nisi sanctæ meditationis & considerationis auxilio fulta, stare, aut in bono consistere. In cuius confirmationem id expendere possumus, quod S. Ambrosius indicat, ad Sponsam cœlestem dictum, quã totam pulchram dicturus Sponsus diuinus, præmisit; *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.* Inter ea, quæ ad mulieris pulchritudinem faciunt, excellentem locum tenent capilli, vt tradidit Apuleius, qui postquam hoc latè prosecutus fuit, illud commune dictum subintulit, quod licet Venus ipsa fuerit, & omni gratiarum choro stipata, cinnama fragrãs, & balsama rorans; si calua processerit, placere non poterit, nec Vulcano suo, &c. Vnde & Homerus frequenter pulcherrimas fœminas, *Kalliplokamus*, i. e. pulchricomas appellare solitus fuit, de quibus noster Sotomaior. Capillos autem Sponsæ, Sponsus cœlestis, qui pastoris sæpius induebat personam: pastorali bucolicaque phrasi commendat; similes dicens gregibus caprarũ, quæ apparebant in monte Galaad. Galaad, mons est in Arabia, iuxta Iordanem, ad orientalem plagam, pascuis abũdantissimis exvndans, arborum, & plantarum odoriferarum feracissimus, quo, inquit Ambrosius, nascitur thymiama, resina, & cæteri odores, quos negotiatores illi Ismaelitæ, vt habes in libro Genesis, deferebant: signanter autẽ laudatur in scriptura sacra, vt Theodoretus annotauit, quod eius arbores abundantissimam illam resinam ferrent, quæ medicinalissima erat; cuius sæpè meminit Ieremias *a*. Nec vnicus erat mons Galaad, sed plures sibi ad inuicem cohærentes; ex quibus famigeratiores erãt duo, quos Strabo *b*, *Trachonos* appellat; vnde regio illis adiacẽs, vocatur Trachonitidis, cuius meminit Lucas *c*, & Iosephus *d*, quæ etiam, vt Hieronymo *e* placet, alio nomine, *Ituræa* vocata fuit; quomodo ab eodem Luca vocatur: hæcque olim dicta fuit Hus, in qua B. Iob principatus fuit, vt scribit Brochardus *f*, indicatque Iosephus *g*, sic nuncupata ab Vs filio Aran, nepote Sem, filij Noe, cuius scriptura sacra meminit *h*. Quoniam ergo hic mons propter abundantissima pascua, fertilis erat, redũdabat innumeris gregum copijs, non tam ouium, quam caprarum, quibus montuosa loca congruentissima sunt: & capræ, quæ illic pascebantur, de illis erant, quas Aristoteles *i* refert in Palæstina fuisse; tam delicatis capillis, aut pilis, vt non minori cura, quam oues tonderentur, ex quibus, sicut latè prosequitur Petrus Bellonius *k*, telæ illæ vndulatæ delicatissimæ conficiuntur, quas *Chamelotes* vocamus, excellentiores multò illis, quæ ex camelorum pilis confici solent: vnde & B. Ambrosius *l*, qui vno loco cum vulgato legit, *Capilli tui sicut greges caprarũ*, in alio *m* legit; *Sicut greges tonsarum*, quia capræ illæ tondebantur, & earum pili non minus, quam excellentissima ouium lana æstimabantur. Ille ergo mons, capris aut gregibus caprarum plenus, densissimis, abundantissimisque capillis videbatur opertus; ideoque iuxta litteræ corticem, id vult Sponsus dicere, vt optima paraphrasi exposuit Vatablus; *Capilli tui sunt densi, abundantes, exornantes caput tuum, sicut greges caprarum exornant montem Galaad*, à quo si discederent, videretur mons quasi glaber, & decaluatus, de quibus videndus est idem Sotomayor. Cæterum, vt idẽ Ambrosius obseruauit, parua de capillis corporis cura est Deo, qui nõ corporalem, sed spiritualem æstimat pulchritudinem: nõ corporis, sed animæ requirit venustatem. Spirituales ergo, & intelligibiles animæ capillos vult describere, qui ad animæ pulchritudinem necessarij sunt. Capillorum namque nomine, indicantur meditationes sanctæ, & cogitationes rectæ, considerationes spirituales, quæ ab animæ mente, tanquam à capite procedunt. Sicuti autem nullatenus consistit mulieris pulchritudo corporalis sine capillis; ita nec anima potest pulchra perstare, si mediationibus sanctis sit destituta, si sit mens eius quasi calua: de quo argumento multa tradunt S. Bernardus, qui peculiares libros de consideratione scripsit, & Diuus Thomas, qui meditationis necessitatẽ optimè comprobauit, & eius insignis discipulus noster que Magister Caietanus, & illi omnes autores,

Cant. 4. 1.

Lib. 2. *Metamorph.*

In cap. 4. *Cant.*

Serm. 16. *in psal.* 118.
Gen. 27. 25. & *c.* 43. 11.
In cap. 4. *Can.*
a *Iere.* 8. 22 & *c.* 46. 11. & *c.* 51. 8.
b *Lib. sua Hierogra.*
c *Luca* 3. 1.
d 1. *Antiq. c.* 14 & 3. *de bell. c.* 2.
e *Lib. de locis Hebrai. in descri-pt. terræ sanctæ.*
f *Li.* 1. *antiq. c.* 14
g *Genes.* 10. 23.

i 8. *de natura animalium. c.* 28.
k 2. *Obser cap.* 112. ¶ 167.
l *In prolog. li.* 2. *de Spiritusancto.*
m *Ser.* 16. *in Ps.* 118.
In cap. 4. *Cant.*
In c. 4. *cit.* 2. *de Spiritusancto citato.*
2. 2. *q.* 82 *art.* 3.

tores, qui de spirituali instituenda vita documenta tradunt; inter quos non infimum locum tenet ille nostris temporibus excellentissimè ab ipsamet Sede Apostolica pro dignitate laudatus, noster Ludouicus Granatensis, cuius libri etsi Hispano sermone conscripti, in omnes ferè linguas ab omnibus nationibus conuersi, toti mundo sunt celeberrimi. Dicuntur autem optimè hi capilli, similes gregibus caprarum, in monte Galaad depascentium: mons siquidem ille aptissimus erat capris, propter arborum, & plantarum abundātiam, ad quas capræ auidissimè accedunt, & se eleuantes, carpunt teneriora folia & arbusta. Talis est anima, quæ meditationes, & considerationes suas pascit in montibus cœlestium mysteriorū, & tanquam capræ se eleuant ad altas plantas & arbores, id est, ad altiora sacramenta consideranda, bonitatis Dei, iustitiæ illius, cœlestis gloriæ, charitatis Christi, beatissimæque passionis eius, &c. ibi carpunt, quod placidè edunt, quo impinguatur anima, roboratur, & nutritur. Huiusmodi capilli pulchram reddunt animā: quasi enim impossibile videtur moraliter loquendo, frequenti, viua, attenta, deuotaque consideratione diuina mysteria contemplari; & non tenere animam pulchrā, coram Deo, pulchritudine gratiæ eius ornatam, recteque compositam, & ordinatam. Obseruat autem obiter noster Sotomaior, supponēs illud cōsonum Hebræorum interpretationi (quamuis ego, quod verum fatear, nullatenus neque iuxta Hebræum, neq; iuxta Septuaginta, neque iuxta Vulgatam deprehendi) id quod dicit Sponsus, laudans capillos Sponsæ, esse quasi sermonem causalem, reddentem rationem & causam eius, quod præmiserat. Sponsę namque pulchritudinem ostendere volens, primum omnium oculos eius cōmendauit, dicens: *Oculi tui columbarum:* & huius pulchritudinis oculorum causam tradere volens, subdidit, quia *capilli tui sicut greges caprarum, &c.* Si litteræ tantum corticem consideres, nulla videtur cohærētia inter oculos & capillos, vt ex pulchritudine capillorum inferat pulchritudinem oculorum. Quid enim capillis ad oculos? Innumeras videbis mulieres, capillorum multitudine præstans, quæ oculos habent toruos, aut lippos. Spiritualis tamen Sponsus de spiritualibus loquitur, carnalia carnalibus relinquens. Notum est autem id, quod supra ex professo tradidimus, sub oculorum metaphora exprimere voluisse simplicissimam intētionem & rectum cordis affectum: hic sine dubio oritur ex sanctis meditationibus, & spiritualibus considerationibus; ex quibus anima suos rectificat affectus & appetitus. Inter ea ergo, quę ad animæ pulchritudinem necessaria sunt, excellentem locum habent capilli pulchri & abundantes sanctarū meditationum & considerationum.

§. 19. *Vtiliorem omnium esse mortis meditationem docuit Dauid, cuius defectu in peccatis pacificè perseuerant iniqui.*

INter omnes autem meditationes, & cōsiderationes, efficacior est ad animi affectus componendos & rectificandos, mortis memoria; considerare illam tanquā præsentem, & quod reuera fieri potest, vt hodie eam incurras. Quod illa famigeratissima omniumque ore decantata Sapientis sententia explicuit, qui post longos discursus, variaque consilia exhibita, vt homo à peccatis se contineat, tanquam vltimum, supremumq; remedium tandem in fine capitis subiecit; *Memorare nouissima tua, & in æternum nō peccabis.* Illud, *in æternum*, idem est, ac *nunquā*, sicuti Dauid de impio crudeli damnato, dicit; *In æternum non videbit lumen.* Edidit Dauid Psalmum, in quo exponit impiorum fœlicitatem, & voluptuosam vitam, quam omnibus peccatis implicatam, sine timore ducunt. *Zelaui*, inquit, *super iniquos, pacem peccatorum vidēs.* Zelus est quidā feruor, & ardor animi comedens cor, & tenens illud quasi inter ardētissimas flāmas: quomodo affectus erat Dauid, qui, vt ait B. Gregorius Nazianzenus, hunc locum expendens, æstuabat, mœroreq; confectus erat, *pacem peccatorū videns.* Nō dicit peccata peccatorum vidēs; sed *pacem peccatorum vidēs.* In Hebræo vox, *Selom*, quæ sępius

¶ 168.

Ecclesiasti. 7. 40.

Ps. 48. 20.

Psal. 72. 4.

Epi. 66. ad Philagriū.

pius significat quietam trãquillitatem omnimodã, quæ perturbationi, aut inquietudini ex timore ortæ opponitur. Malum est, quod peccatores tot tamq; grandia peccata contra Deum cõmittant: hoc videntes iusti se affligunt, & zelo feruent, tanquam optimi filij, quando vident patrem suum contumelijs affici: quomodo Dauid se ipsum consumebat, quando videbat peccata, quæ contra Deum cõmittebant impij homines; *Defectio*, inquit, *tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Hoc tamen est intolerabile penitus; quod cum peccant, grandem pacem, & animi quietem tenent, absq; eo, quod aliqua perturbatione, aut timore excitentur: quos Sapiens eleganter descripsit, dicens: *Sũt impij, qui ita securi sũt, quasi iustorum facta habeãt: sed & hoc vanissimum est.* Vanitatis nomine solitus fuit sapiens Concionator, malum intelligere; vultq; dicere, hoc esse in peccatoribus pessimum, quod non solum peccent, & Deum offendant; sed quod peccantes, ita quieti pacificiq; absq, aliquo timore sunt, ac si excellentissima Deo exhibuissent obsequia. Videbis adulterũ longo tempore, adulterio implicatum, tam pacificè viuentem, tam quietè dormiẽtem, ac si nihil haberet, quod timere possit. Conspicies auarum, qui spoliauit per iniquam negotiationem viduam & pupillum; & tã quieto pacificoq; est corde, ac si omnia bona sua in viduarum, & pupillorum subsidium impendisset. Torquetur Dauid, corq; eius comeditur zelo ardẽtissimo: si namq; offendis homuncionem, vilem vermem, times, tibiq; prospicis: si agnoscis regem, aut principem tibi iratum, quiescere non potes; & videns te Deum offendisse, grauissimaq; iniuria affecisse, & quod tibi vehementer est iratus, & magna ira est contra te commotus; nõ solum non times, nec terrore afficeris: sed quietissimè, & maxima cum pace vitã agis, ac si Deũ quendã lapideum offẽdisses, qui nec habeat oculos ad videndum, quæ cõtra eum cõmisisti; nec manus ad vindictam de tua inuerecunda offensa sumendam. Consumebatur Dauid, & tabescebat, hæc considerans. Causam tamen huius tam stupendæ rei è vestigio, subijcit: *Non est*, inquit, *respectus morti eorũ.* Profundum mysterium hæc verba cõtinẽt, quæ in cortice, nõ incongruum sensum ad nostrum institutum reddunt: vult enim dicere; *Non est respectus morti eorum*, id est, nõ respiciunt, nec habent præ oculis mortem suam: quem sensum secutus fuit Hieronymus, qui legit; *Non recogitant de morte sua.* & Chaldæus, *Non terrentur, neque conturbantur propter diem mortis suæ*: quasi dicat: Ecce tam supremi mali totalem causam, ecce cur peccatores nõ solum peccant; sed & in peccatis atrocibus quietè & pacificè perseuerant: quia mortis non recordantur, nec eam præ oculis habẽt, quasi imminentem, & venientem. Vt tamen profundius explicemus, obserua, in Hebræo haberi nomen, *Hartsubboth*, quod bis tantum in scriptura sacra ponitur, in hoc videlicet loco, & apud Isaiam. Quid autẽ illud significet dubium est. Communius tamen intelligitur, significare colligationes, aut ligamenta, vel vincula: quomodo vulgatus locum Isaiæ transtulit: *Dissolue colligationes impietatis*, id est, chirographa, aut obligationes, quibus iniquè tenes pauperem obligatum, vt Hieronymus exponit: & hoc in loco similiter alij, qui transferunt; *Non ligamenta, aut vincula in morte eorum*, quomodo Pagninus & Regia; quam lectionem Aquila tenuisse videtur, qui vt beatus Basilius refert, transtulit; *Non sunt anxij discruciatus morti eorum*: ex quibus omnibus hunc possumus eruere sensum, vt velit dicere Dauid; Non recogitant, nec attendunt, nec respiciunt ligamenta, cruciatus, torsiones, dolores, anxietates, quæ in eorum morte interuenient. Hoc vt exponamus, obserua doctrinam excellẽtem Chrysostomi; nihil hominibus secularibus in ore communius, quam mortis nomen: nihil ab eorum mente & consideratione magis alienum, quam mortem ipsam, & quæ in ea sunt euentura. Videbis mortis nomen in ore principum, diuitum, ac nobiliũ frequentissimum, qui, vt Chrysostomus obseruat, quando matrimonia contrahunt; tempusque est maioris illorum lætitiæ, nihil frequentius morte nominari audies.

Psa. 118. 53
Eccl. 8. 14.
Psa. 72. 5. § 169
Hierony. Chald.
חרצ־בות.
Brixia. to. 1. fol. 262. pag. 2. in princip.
Isa. 58. 6.
Pagninus, Regia, Aquila
Schol. in Psal. 72.
Hom. 3. de Spiritusã-cto, si le, & lege natura, post medium.

Cùm enim matrimonialia instrumenta, quæ capitula vocamus, conduntur, statim exprimitur mors vtriusq; contrahentis, & quid in cuiusuis eorum morte agẽdum sit, statuitur: scribitur enim, inquit Chrysostomus, in hunc modum: Si vir mortuus fuerit ante mulierem, si mulier ante virum, hoc & hoc disponatur. Deinde, filij adhuc geniti non sunt, & iam ibi eorum mors explicatur, & disponitur, quid sit faciendum moriente primogenitō, quid cùm secundò genitus interierit, quidque omnibus illis defunctis. Deinde, multi sepulchra sibi parant, & eligunt loca vbi corpora sua sepeliantur; & sæpe apud quos sint sepeliendi, memorant & prædicunt. Qui tamen mortem in ore habent frequentem, nullatenus in mente retinent, nec attenta considerratione respiciunt, quæ in ea futura sunt: superficialiter mortem aspiciunt, quasi nihil aliud in ea futurum sit, quam expirare, & se in cœlum transferre: credunt facillimum fore tunc, res vniuersas disponere & ordinare, de peccatis dolere, Dei misericordiam obtinere; nihilque timendum, qui tunc breuissimè restituent aliena, & quæ non poterunt per seipsos, in testamēto hæredibus restituenda ordinabunt, & tunc peccata eleemosynis, & sacrificijs, quæ in eodem mandabunt testamento, rediment, & per confessionis, aut pœnitentiæ sacramentum, quod facillimum, & ad manum considerant, remissionem & veniam in momento obtenturos supponunt. Miseri illi: hæc perditionis illorum causa. Non cogitant, nec respiciunt ligamenta, dolores, anxietates, timores, ac terrores, qui tunc interuenturi sunt: erunt enim tunc grandia ligamenta, & colligationes, quæ non permittent tam expeditè currere, sicuti suspicantur. Ad contritionem perfectam requiritur exacta quædam grandisque mentis & intellectus consideratio & attentio, tam circa malitiam peccati commissi, quam erga Deum, quem homo offendit, vt D. Thomas latè prosequitur: necessarius itidem est actus grandis, & affectus supremus voluntatis, quo Deum super omnia diligat, & peccatum super omnia odio habeat. Ne autem huiusmodi potentiæ expeditè currant, multa erunt ligamenta: impedietur enim intellectus à dolore capitis, & infirmitate; voluntas à praua consuetudine. Quomodo enim tunc tibi erit facile supremo odio prosequi illud, quod vsq; in illam horam supremo amore dilexisti? Tã facile ne est, subitò ex vno contrario in aliud transire? Erunt ligamenta rationis per infirmitatem, & memoriæ per somnum & lethargum, & dolorem cogentem, ipsius tantũ doloris habere memoriam; ideoque ligatus erit homo, aut quasi ligatus, ne possit rectè rerum dispositioni attendere, nec valeat expendere & memorari iniurias, quas viduæ, aut orphano intulit, cõtractus iniquos, quos celebrauit, peccata, quæ admisit. Erunt insuper alia ligamenta tristitię, dum miser homo videbit vxorem plorantem, filios lugentes, se dimittẽtem penitus omnia, quæ dilexerat. Has ligaturas Christus Dominus exprimere voluit, vocans mortis horam; *Hyemem vel Sabbathum:* nã in hyeme multa sunt impedimenta ad celerem cursum agendum, propter temporis inclementiam; in Sabbatho propter legis prohibitionem, de quibus alibi. Erunt insuper cruciatus, timores, anxietates: tunc siquidem diabolus tibi peccata repræsentabit coram oculis tuis, tanquam fortissima inimicorum agmina contra te constituta, expendens & explicans coram te illorum malitiam, & grauitatem; tũcque agnosces, quidnam feceris violando virginem, solicitando vxoratam, offendendo eum qui te creauit, redemeratq;, & bona, quę tibi contulit, conuertendo in arma iniquitatis contra ipsum: tũc iudicium tibi occurret, & intelliges, velis, nollis, te præsentandũ nudũ, omnibusq, amicis & bonis, quæ habuisti, destitutũ coram eius tribunali, cuius voces audire noluisti, clamores renuisti, cõminationes non curasti, promissiones spreuisti, mandata trãsgressus fuisti, sanguinem conculcasti: conspicies te innumeris peccatis circumdatum, quæ tecum delaturus sis, & nulla, aut paucissima, & exigua bona, quæ illis possis opponere. Tunc erit, quod dixit sanctus Iob: *Lucerna impiorum extinguetur, & su-*

1.2. quæst. 113.

¶ 170

Matt. 24. 20.

Iob. 21. 17.

& superueniet eis inundatio, & dolores diuidet furoris sui. Expende illud; *Superueniet inũdatio:* videtur namque alludere ad tempus diluuij. Aquæ omnes, quasi colligatæ tenebantur in nubibus, in fontibus, in mari, in visceribus terræ, ne homines opprimerent, & torquerent; qui idcirco libere discurrebãt per omnium peccatorum viam: subitò tamen, quando mortem Deus inferre decreuit, omni ex parte profluxerunt aquę abundantissimæ, ex cœlo, terra, mari, fontibus, nubibus: nihil erat, quod non abundantissimas aquas emitteret, quæ eos quasi colligatos & vinctos tenerent, & misero interitu absumerent. Dum peccator viuit, nihil incurrit, quod sibi dolorem inferat. Deus videtur prosperitatem conferre, diuitias suas videt augeri, vxoris pulchritudine delectatur, filios tanquam arietes conspicit ludentes, amici illum comitantur, homines plebeij reuerẽtur: tamen tunc omni ex parte abundantissimæ aquæ dolorum & anxietatum defluent, suffocantes & colligantes, è cœlo, turra, mari, fontibus: nihil enim erit ex quo anxietas & dolor non oriatur. Si amicos spectat, videt tristes, & ab eis se relinquendum: si vxorem, videt plorantem, si filios, considerat statim orphanos futuros; si facultates, videt penitus à se relinquendas: si præterita contempletur, innumera agmina peccatorum, quæ obuiam egrediuntur; si ad futura se conuertat, videt sibi nouam quandam viam ingrediendam, per quam non reuertetur, & quod coram Deo ipso, præsentibus omnibus sanctis Angelis est præsentãdus, qui nihil habet, quod in sui defensionem possit producere, &c.

Tunc illud fiet, quod semel & iterum dixit ad peccatores Deus per Ieremiam: *Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite iniquorum conquiescet; non auertet irã indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationem cordis sui: in nouissimo dierum intelligetis ea.* Expende illud: *In nouissimo dierum intelligetis ea*; de quibus alibi. Hæc ergo causa, cur peccatores peccent, & quantò maioribus peccatis implicati sunt, maiori pace, quiete, & securitate sunt affecti: quia non cogitant ligamenta, anxietates, & terrores futuros in morte sua. Hocque est, quod translatio Hieronymi exprimit: *Non recogitant de morte sua.* Expende verbum, *Recogitant*, quasi dicat: Nihil freqentius in ore, nihil longius ab attenta viuaq; consideratione. Hoc etiam est, quod Chaldæus dixit: *Non terrentur, neq; conturbantur*, non attendunt terrores, & conturbationes tunc futuras, & anxietates, quæ manent. Optimè propterea dixit Sapiens: *Memorare nouissima tua, &c.* non dixit, loquere, ore decanta, lingua pronuntia; sed *Memorare*, mente, memoriaque recole, quæ tunc futura sunt. Vt huius rei firma sit meditatio, ac memoria, Ecclesia capiti tuo cinerem imponit, & quid intendat, ore exprimit, dicens; *Memento.*

Ierem. 25. 20. & c. 30 23. 24.

§. 20. *In conflatorio mentis, mortis imago construenda, quæ solo conspectu, sicut serpens æneus veri serpentis venenum eneruet.*

QVomodo mortis memoria remedium sit, vt in æternum nõ pecces; possumus adhuc non minus aptè explicare, si iterum eadem Dauidis verba paulò ante proposita & exposita, expẽdamus, qui causam, cur peccatores non solum peccent; sed pacificè in peccatis permaneant, exprimit: quia, inquit, *non est respectus mortis eorum*, aut ad mortem eorum, idest; Non respiciunt, nec oculos cõuertunt, vt attentè futurã mortem intueantur, vt dictum fuit. Fortè namq; voluit ad celebre illud serpentis ænei factum alludere, quod etsi præcipuè à Deo constitutum sit, ad præsignandum nostræ redemptionis & salutis mysterium per Christum in cruce exaltandum, viua fide à nobis conspiciendũ, vt ipsemet Christus Nicodemo explicuit: nõ incõgruè tamen ad nostrum potest applicari institutum, præsertim si quę S. Augustinus, huiusmodi opus expendens annotauit, obseruemus. Propter peccatũ murmurationis, quo populus incredulus Iudæorũ murmurauit cõtra Dominũ, quòd eos per tã vastam, longamque

§ 171

Psal. 72. 5. citat.

Ioan. 3. 14.

Serm. 101. de temp.

gamque duceret solitudinem, & contra manna, cibum cœlestem, illis datum, vocãtes, *Cibum leuissimum, prouocantem nauseã*, iratus, *Misit Dominus in populum ignitos serpentes*, qui sæuientes in eum, mordebant & exterminabant, vt Sapiens dixit: *Cùm illis superuenit sæua bestiarum ira, morsu peruersorum colubrorum exterminabantur.* Vide quibus nominibus explicentur: vocantur enim, *Igniti serpentes, & colubri peruersi, sæuã iram*, aut furorem habentes. Quidam credunt vocatos ignitos à colore, quia igneũ colorem referebãt; alij à motu, quia ad modum flammę cuiusdam velocissimę discurrebant. In Hebræo vocantur, *Saraph*, à verbo *Saraph*, quod est incendere; quia morsu suo emittebant ardentissimũ venenũ, quo homines incendebant ardore intolerabili. Tales Africam ferre, recenset Solinus, à quibus Catonis milites icti, veneno ardentissimo mortui sunt æstuantes: & verè in Arabia, & in deserto, per quod Israelitæ iter agebant, quamplurimi eorum reperiebantur, vt idem Solinus tradit, nõ tamen Deus permittebat, vt illis nocerent, sicuti Moyses exposuit, dicens: *Ductor fuit tuus in solitudine magna, atq; terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nulla omnino aqua.* Cùm tamen murmurauerũt cõtra Dominum, illos serpentes contra eosdẽ excitauit: ideoq; dicitur illos *misisse in populum*, aut certè multos alios de nouo produxit, aut vt alij sentiũt, ex Africa, quæ illis vberrimè exundat, innumeram voluit adduci multitudinem, ab Angelo, quem Apostolus vocat, *Exterminatorem*, dicens: *Murmurauerunt, & perierunt, ab exterminatore:* nisi verbis Apostoli subdẽdum credas, *Serpente*, quasi dicat: Perierunt à serpente exterminatore. Iusta vindicta, inquit Ambrosius, vt aduersarij venena sentirent, qui non venerabantur authorem: & iustum erat, serpentium ore puniri à Deo, qui serpentino ore & linguis contra Deum venena fundebant, de quibus alibi. Erant itaque quantum ex locis scripturæ sacræ inductis colligo, serpentes quidam, tanquam flammulæ ignis, qui subita velocitate, eum qui se magis securum credebat, inuadebãt, venenum lethale emittentes, quo qui inficiebatur, æstuans, & quasi viuis igneis flammis succensus, anxietatibus plenus expirabat. Ad huius tam grandis mali remedium, iussit Deus confici serpentem æneum, qui in altum euectus, omnem serpentini veneni vim eneruaret. Mordebant quidem serpentes Israelitas, & credo illos omnes morsum incurrisse serpentum; id enim congruebat mysterio, vt alibi exponemus: sed hoc ipso, quod attentis oculis serpentem confictum aspiciebant, veneni malitiam non sentiebant. Vnde eleuatus æneus serpens, nõ quidem fecit, aut prohibuit, vt serpentes non morderent: sed vt mordẽtes, venenum eorum non inficeret. Aptum sanè remedium.

Nu. 21. 5. 6
Sap. 16. 5.
Cap. 30. & 36.
Cap. 36.
Deut. 8. 15.
Num. 20. 9. & 21. 6.
Exo. 16. 30 & 17. 6.
1. Cor. 10. 9
Lib. 3. de Spiritu sãcto, c. 9.

¶ 172

Secundum medicorum carnalium disciplinam, inquit Augustinus, quibus de morte serpentis, contra viuorum serpentium venena, salubria antidota præparantur, non est incõgruum, vt mortuum debeat serpẽtem intendere, qui à viuorum serpentium venenis desiderat liberari: sed præstantius remedium propter rem, quam significabat, quã Augustinus optimè prosequitur, possumusq; nos ad nostrum institutum expẽdere. Vt enim obseruat Augustinus, verè mors potest dici serpens viuus, verius mordens, & morsu interficiens, quam serpentes illi: ideoque, inquit Mors, a morsu nomen accepit, aut quia morsu serpentis infernalis illa fuit inducta; aut quia ipsa morsu suo interficit, & interimit. Hic serpens timendus est propter venenum. Si namque quæras, quodnam sit huius serpentis venenum; audi Apostolum, dicentem; *Stimulus mortis peccatum est.* Serpentes illi, ideò atrocem mortem inducebant, quia venenum lethalissimum inferebant: tolle venenum ab eorum morsu, nihilque remanebit, quod timeri possit. Mors tristem interitum inducit per venenum peccati, quo pungit, stimulat, affligit, vexatq; peccatores, ratione cuius dictũ est: *Mors peccatorum pessima.* tolle huiusmodi venenum, & nullam inducet molestiam, aut anxietatẽ; imò erit in delicijs habenda & cõputanda; sicut ex professo demonstrauit Ambrosius peculari opere de bono mortis, de qua dictũ est: *Pretiosa in cõspectu*

Serm. 101. citat.
1. Cor. 15. 59.
Psa. 33. 22.
Lib. de bono mortu à c. 1. vsq; ad 6.

Psal. 115. *spectu Domini mors sanctorum eius.* Expende ergo mysterium. Remedium adhibendum est, non ne huiusmodi serpens non mordeat; *Statutum est enim omnibus hominibus semel mori*, *ad Heb. 9. 17.* nullusque est, qui huiusmodi serpentis morsum possit euadere: *Quis enim est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Et vt dixit Sapiens: *Eccles. 9.* *Nullus est qui semper viuat, neque qui huius rei habeat fiduciam:* optandum tamen, ne veneno suo inficiat, vt scilicet mors sit sine peccato, sancta & desiderabilis, qualis erat, quam Paulus optabat, dicens: *ad Philip. 1.23.* *Cupio dissolui & esse cum Christo.* Quomodo ergo venenum huius serpentis auferetur, & eneruabitur? Quidnam erit, quod tam potens, tamq; lethale venenum valeat retundere? In conflatorio confingatur & confletur illius expressa quædam figura, & in altum eleuetur, attentisque oculis conspiciatur. Ecce remedium ad venena peccatorum eneruanda: in conflatorio mentis tuæ, confinge & confla quandam expressam tuæ mortis imaginem, & attentis oculis illam intuere, illam pone pro signo eorum, quæ futura sunt: considera te in lecto constitutum, quãdo eris à medicis de salute & vita desperatus, cui dicitur; Dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues: quomodo tunc videbis vxorem flentem, filios plorantes, amicos lamentantes: quomodo experientia ipsa docente deprehendes, vana fuisse omnia, quæ in mundo æstimasti, ex quibus nihil tibi restabit, nisi confusio & timor: quomodo tunc plenus eris tremore, intelligẽs te statim in districto Dei iudicio præsentandum. Quantum velles tunc, nullatenus illum offendisse, & totam vitam in eius obsequium expẽdisse? Quantum optares, vt quæ in vanitatibus & peccatis insumpsisti, expensa fuissent in subleuandis necessitatibus pauperum? Cõsidera teipsum mortuum, quomodo te omnes solum dimittent, animam egredientem comitabuntur dæmones accusantes, quos dum viueres, habuisti amicos; corpus vsque ad sepulchrum deferent amici, illicque in cibum & pastum vermium relicto, omnes in domos suas reuertentur. Ecce serpentem æneum, quem aspicias, & ecce rationem, cur homines peccant, & in peccatis pacificè permanẽt, & morsu mortis venientis peribunt: quia huiusmodi serpentem mente conflatum, non aspiciunt; *Nec est respectus ad mortem eorum.*

§. 21. *Ex ære fuit serpens, vt permanentior esset eius figura; debet enim, iuxta Salomonem, mortis imago esse perpetua in oculis.*

VT hoc autem adhuc profundius expendamus, obserua quod S. Augustinus inquirit, cur serpens ille nõ de auro, vel argento; sed de ære factus fuerit. *¶ 173 Serm. 101. citat.* Cuius rei duas tradit rationes; prima, propter diuturnitatem & durationem: voluit namque Deus, vt serpens multo tempore duraret, quem, vt Hebræi tradunt, tãquam vexillum postea toto itineris spatio tulerũt contra eadem pericula; quamuis, vt Abulensis ostendit, *In c. 21. Numer. q. 9. & seqq. & in c. 18. 4. Re. q. 13.* non habuit permanentem virtutem salutarem: erat præterea magnus & ingens, quem è longinquo omnes videre poterant, vt alibi trademus; ideoque ne frãgeretur, oportuit ex firmissima esse materia. Secũdam rationem tradit Augustinus, propter vocis aut soni claritatem: inter omnia enim metalla, vasa ęrea maiorem clarioremque reddunt tinnitum, & in longius sonare solent. Vnde, vt sæpè ex B. Hieronymo annotauimus, *In cap. 2. Daniel.* in illa statua, quæ ex varijs metallis composita, varias mundi monarchias exprimebat; Gręci expressi sunt in ære, quippe, quod vocalissimum est, inquit Hieronymus, aptè Græcos indicans, qui sapientiæ vocibus crediderunt, se in totum orbem insonare. Hoc primum habere debet mortis memoria & repræsentatio, vt perpetuò duret illius imago coram oculis tuis, nunquam mente tua excidat: confice & confla imaginem mortis tuæ æneam, id est, quæ perpetuò toto vitæ tuæ tempore duret coram oculis tuis. Ita autem agere oportere, docuit sapiens Concionator, in sermone, quem fecit ad mundi fallaces vanitates detegendas, & indicanda remedia ad illas propulsandas, & contemnendas.

Eccles.11.8 *Si annis*, inquit, *multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorũ, qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.* Singula verba expende, & sapientis Concionatoris loquendi phrasim considera. Non dicit; Homo, qui multis annis vixerit; certum est enim id esse impossibile, cùm dictũ sit *a*; *Breues dies hominis sunt*; nec enim sunt *b sicut dies cœli*, multi, & firmi, (*c Cœli* namque *quasi ære firmissimi solidati sunt*) sed pauci & incerti, & quando longiorem durationem eis concedas, breuissimum terminum designauit Dauid, dicens: *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni: si autem in potentatibus, octoginta*, quos leuis aër, aut lapillus cadens, aut aquæ frigidæ potio intercipit. Ex suppositione igitur loquitur, eo modo quo Dialectici dicũt, dato & non concesso, quod multis annis vixerit homo. Eadem loquendi phrasi subdit; *Et in his omnibus lætatus fuerit*, ex suppositione loquens: nam absolutè loquendo, id, supposita rerum cõditione, impossibile est, vt omnibus diebus, ita quæ leta sunt homini eueniant; vt non multò plura accidant, quæ tristitiam inducant, & vt dixit idem Sapiens: *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupabit.* Non dicit; Dolor miscebitur risu, nam frequentissimè dolori non succedit risus; sed vni dolori alius dolor maior superuenit, & huic alius maximus; sed *risus dolore miscebitur*; quia nunquam risus ita placidè aduenit, quin statim superueniat dolor, qui ei admisceatur, illumque extinguat. Primo dolori, quo Iob affectus fuit, cùm audiuit venisse Sabbæos, qui boues & asinas fuerunt suffurati, nõ risus, sed ali⁹ dolor fuit admixtus; quòd ignis descendit de cœlo, & oues, pueros\que consumpsit: huic alius fuit superadditus, quòd Chaldæi fecerunt tres turmas, & tulerunt camelos, & pueros interfecerunt: huic alius maior superuenit, quod comedentes filij eius & filiæ in domo fratris maioris, impetu turbinis domus cecidit, illosq; omnes prius sepeliuit, quam mortui essent: huic additus est supremus alius, quod se vidit percussum vlcere pessimo à planta pedis vsq; ad verticem. Cæterùm illi risui, quo risit Sara ob filium genitum, mixtus fuit dolor & anxietas, cum vidit illum à filio ancillæ persecutum, qui compulit illam tristibus vocibus clamare ad Abraham, vt eijceret ancillam & filium eius. Risui Rebeccæ, quo cùm sterilis esset, se vidit prægnantem, habentemque in vtero duos filios, dolor ille fuit admixtus, quo sentiens illos intra viscera sua corrixantes, clamare fuit compulsa: *Si sic futurum erat, vt quid necesse fuit concipere?* Risui formosæ Rachel, quo se optatissima vidit fœcũditate donatam, cùm prius esset sterilis, dolor admixtus fuit: nam post primi partus grãdem lætitiam, quo Ioseph peperit, in secundo parturiens Beniamin, præ doloris magnitudine, & vehementia animam effláuit: & huiusmodi sunt in scriptura sacra innumera, vt gentilium historias missas faciamus. Risus ergo dolore miscebitur. *Et extrema gaudij luctus occupat.* In Hebræo pro *extrema*, est nomen, *Ahheron*, quod significat extremum & nouissimum in perfectione, quando nihil addendum restat: quomodo dicitur domus ad extrema, & nouissima deduci, quando iam omni ex parte perfecta est. Vnde extrema gaudij dicuntur, quando gaudium ad supremũ punctum peruenit, vt nihil ad eius omnimodã integritatem deesse videatur: hũc supremũ & integrum gaudij statum, *Luctus occupat*, id est, omni ex parte operit. Qua dicendi phrasi elegãtissimè etiam Sapiens designat, maius esse malum, quod aduenit inducens luctum, bono quod aderat inducente gaudium; nam malũ superueniẽs occupat, operit, omni ex parte se diffundit super bonum quod gaudiũ inferebat, & illud intra se includit, ideoq; illo maius esse, necessariũ est. Id quod quotidiana experientia, magis quàm verba quæcunq; scripta demonstrat. Videbis parẽtes supremo gaudio affectos, intuentes filiũ sanũ, robustũ, morigerum, quem matrimonio iunxerunt, vt nihil aliud desiderandũ restare videatur: & subita morte, quando id minus timebant extinctum conspiciunt, sicut de se narrabat mulier illa apud Esdrã: hoc malũ, totum procedens bonũ occupat, & superat. Hinc credo ortum

Marginalia: a Iob 14.5. — b Ps. 88.30 — c Iob 37.18 — Psal. 89. 9. — Prou. 14. 13. — ¶ 174 — Gen. 25. 22. — אחרן. — 4. Esdra 9. 10.

ortum illum apud Romanos Dearum Volupiæ & Angenoræ concentũ. Erat Volupia, vt B. Augustin. tradit, Dea, quæ voluptatibus præerat, voluptatesq; inducebat; Angenora, quæ angoribus & anxietatibus mitigandis insistebat, quam infra amplius exponemus: sic autem res ordinabant, quod in medio sacelli, aut templi Volupiæ, constituebant simulachrum Angenoræ, vt Pierius tradit, quod credo factum ad designãdum; in cumulo voluptatum, & in aceruo gaudiorum, statuendum angorem, anxietatem aut tristitiam, quæ omnia illa gaudia occupet. Proinde ergo sapiens Concionator non absolutè ponit hominem, qui omnibus dieb. lætetur; sed ex suppositione loquitur: *Si multis annis vixerit, & si in his omnibus lætatus fuerit*; quasi dicat: Dato & non concesso, quod ita sit. Quamuis alio modo hæc verba credam etiam accipienda. Quod enim dicit: *Si multis annis vixerit homo*, censeo non tam dictum de longa vitæ duratione, quàm de securitate durationis, quasi dicat: Si certum esset homini, se multis annis victurum, & Deo reuelante agnosceret vitam suam multis seculis duraturam (quod quàm sit impossibile moraliter loquẽdo, est omnibus notum, nec enim per instans vnum, habet securitatem vitæ) ideoque subdit: *Et in his omnibus lætatus fuerit*, quasi dicat: Si talem habens longioris durationis vitæ securitatem; cætera omnia ita ad placitum suum euenirent, vt omnibus diebus lætus existeret. Supponit enim certitudinem vitæ esse necessariam ad hoc, vt homo lætus viuere possit, & impossibile esse lætari illi, qui nullam de duratione vitæ habet securitatem. Si damnatus ad suspendendum, scalam furcæ, aut patibuli, in quo esset suspendendus, ascenderet, & nesciret, ex quonam gradu à carnifice deijciendus esset; possetne in aliquo eorum plenè lætari? possetne esse in quouis eorum sine maxima anxietate? Sunt omnes homines damnati ad mortem, dies quibus viuunt, sunt tanquam gradus scalæ, per quos quiuis ascendit, vt ex illo proijciatur; & singuli dies singuli gradus sunt, ex quorum vno est deijciendus, nescitque ex quonam eorum sit deijciendus: quomodo fieri potest, vt non quauis die plenus sit timore & anxietate; an ex illa sit proijciendus in mortem? *Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea*, dicebat Sanctus Iob: cunctis diebus timore & angore vexabatur, essetne dies illa, in qua esset demittendus in mortem. Si ergo homo multos annos haberet securos vitæ, & in his omnibus lætus esset, omnibus sibi prosperè succedentibus; in illis omnibus *meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum, qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita*. Ecce perpetuam & permanentem, quæ esse debet, serpentis effigiem, quam propterea æneam Deus voluit: omnibus diebus, in quibus vitam ageret securam, deberet hunc serpentem aspicere. Et vide, quàm egregiè tempus mortis describat, quod vocat, *Tenebrosum tempus, & dies, in quibus vanitatis arguentur præterita*. Rectè quidem vocatur tempus mortis *Tenebrosum*; primò, quoniam in eo deficiet lux, mẽs languescet, intellectus hebetabitur, oculi claudentur, inducetúrque in sepulchrum, quod sanctus Iob vocat; *Terram tenebrosam, & opertam mortis caligine*. Deinde, quia in illo tempore, omnia plena erunt tristitia & doloribus, quos tenebrarum nomine scriptura solet exprimere. Tunc corpus plenum erit dolore, omnes sensus tristitia erunt affecti, nihilque tunc interueniet non triste. Adest morienti vnus ex vna parte clamans hortansque, vt misericordiam petat, pectus percutiat, sanctissimumq; nomen Iesu inuocet: alij ex alia suadent, vt Beatissimam Virginem aduocet, quæ in tanto periculo existenti faueat: vnus inducit filios, vt paternam benedictionem accipiant; alius vxorem, vt vltimos complexus exhibeat, valeq; morienti dicat. Præcipuè tamen dicuntur dies tenebrosi & tristes, propter anxietates, quibus miser homo torquetur, nesciens quid de se futurum sit. Videt se ad introitũ, & ostiũ, aut æterni ignis, aut æternæ gloriæ; ad portas, vt rex sit regni æterni, aut vt cũ diabolo in perpetua & æterna constituatur miseria: qualis angor, qualis tristitia! ideo dicitur tenebrosum, id est, triste, anxium, & an-

Marginalia: 4. De ciuit. cap. 11. — Lib. 36. inter princ. & mediũ. — ¶ 175 — Iob 14. 14. — Iob 10. 21.

& angoribus plenum tempus: quomodo Deus ipse vocauit extremam diem, quod iuxta Augustini regulam, de tempore mortis cuiuscumque intelligi potest; *Dies Domini tenebræ & non lux. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vrsus, & ingrediatur domum, & innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber. Nunquid non tenebræ dies Domini, & non lux, & caligo, & non splendor in ea?* Expende rationem, propter quam vocat illam diem tenebrarum, & non lucis: quia quocunque se homo vertat, inueniet, quod sibi terrorem incutiat; ex vna leonem deuorantem, ex alia colubrum mordentem. Id sine dubio, mortis tempore eueniet, quando ad quodcunq; homo se conuerterit, inueniet, quod sibi horrendum terrorem inferat. Si ex vna namque ad cœlum oculos leuaueris, videbis leonem illum de tribu Iuda rugientem, propter peccata tua, quem dum viueres clamantem, & rogantem contempsisti, nec venientem ad domũ tuam in paupere excipere voluisti. Si consideres cœlestem illam patriam, videbis mundissimam, & paratam ijs, qui fuerint *innocentes manibus, & mundo corde*, & senties Angelum clamantem: *Non huc ingredietur aliquid immundum, aut abominationem faciens: Foris canes, foris venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendaciũ.* Si ad terram te conuertas, videbis omnia terrena à te auferri, & te iam expelli ex terrena habitatione, necessarioque egrediendum: si ad latera, videbis vxorem, & filios flentes, amicos solicitos & anxios. Si vitam præteritam consideres, senties innumeros serpentes peccatorum, ęgredientes, corrodentes & mordentes cor tuum: si futuram contempleris, videbis ęternitatem manentem, quam ingressurus es, incertus de tua sorte inter duo suprema extrema. Ecce tenebrosum tempus: & illi sunt *dies, qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.* Arguere hoc loco, idem est, quod conuincere, & manifestè demonstrare: sicut cùm Deus dicit: *Arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Tunc omnia præterita conuincẽtur, & euidenter ostendentur vana: tunc euidenter cognosces vanitatem seculi, quàm vanæ fuerint voluptates, honores mundi, & res, quas solidas credebas, ex quibus nihil tibi penitus remanebit; quas tanquam fumum euanuisse experieris. Qui amigdalam dentibus conterit, non cognoscit eius vanitatem, quousque laceratis dentibus, videt nihil se ex ea extraxisse, nisi dentium lassitudinem & contritionem. Quot quantosque principes vidi, illa hora confitentes, vanissimè & stultissimè se tempus, vires, & facultates cõsumpsisse; ex quibus nihil sibi remanere agnoscebant, nisi contritionem & anxietatem spiritus? Quot quantasque mulieres vidi pulcherrimas, quæ omnium oculos post se trahebant, in hac hora positas, flentes, & lamentantes, & seipsas mirantes, quomodo fuerit possibile, vt tam vanis rebus, ex quibus nihil penitus, nisi timores anxij relinquebantur, traditæ fuerint? Et verè tales exhibet & depingit Spiritus sanctus eos qui ad extrema deducti, deprehenderunt ingentem rerum vanitatem, dicentes: *Quid nobis profuit superbia vitæ? & diuitiarum iactantia quid cõtulit nobis? Præterierunt omnia illa tanquam vmbra, &c. lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis.* Si ergo qui securos haberet longos vitæ annos, nihilque in illis incurreret triste, deberet perpetuò meminisse mortis, & illius serpentis effigiem coram oculis iugiter versare: quanto magis tu, qui nec vnam vitæ horam habes securam, qui fortè ante noctem è vita discedes? Sanctus erat Paulus, cui tempus mortis non futurum erat tenebrosum, qui sibi sciebat repositam coronam iustitiæ, nec præterita sua arguenda erant vanitatis, quæ nouerat solida & firma apud Deum securo deposito reseruata: & nihilominus in conflatorio mentis suæ, serpentem mortis fabricauerat, & omnibus diebus ad illum conspiciendum attentos oculos conuertebat, suæque mortis quotidiana meditatione se excitabat: id enim, vt Hieronymus [a], & Ambrosius [b] exponunt, dicere voluit illis verbis, *Quotidie morior fratres,* de quibus infra. Quanto magis tu, rebus vanis implicatus, cui terrores sunt reseruati, id agere debes? Perpetuus ergo debet esse

Epist. 80. ad Hesychium.
Amos 5. 18. 19.
Psal. 23. 4.
Apoc. 21. 27. & c. 22. 15.
§ 176
Ps. 49. 21.
Sap. 5. 8.
a *Epist. 3. ad Heliodorum.*
b *Orat. de fide resurrectio. in obitu fratris.*
1. Cor. 15. 31

bet esse serpentis respectus. Bene insuper æneus confectus est, vt ex Augustino dicebamus; quia vas æneum clariori sono personat: ecce cur mortis effigies dicatur serpens æneus, clarius enim personat & loquitur, quam omnes tubæ; apertius sapientiusque rerum explicat naturam, quam omnes Sapientes Græciæ. Multa de rerum vanitate & miseria seculi, & calamitatibus vitæ, philosophi locuti sunt: multa scripserunt, multa docuerunt, vt inde maiorem librorum suorum partem repleuerint; omnes tamen illi simul sumpti, non clarius id exposuerunt, nec ostenderunt expressius quàm mortis effigies, figura, & sepulchrum: hæc quasi mathematicis demonstrationibus agit, ad oculum omnia demonstrans: hæc ostendit verè, quàm fallax gratia & pulchritudo, quàm incerta vita, quàm paruæ vires facultatum & diuitiarum: hæc ostendit, quòd omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos agri; quomodo inania omnia, quæ nihil sui relinquunt: hæc ostendit miserandam hominis sortem, pauperiemque morientis, cui dum viueret, totus mũdus non sufficiebat. Audi voces huius Magistri, attende sonitum clarissimè insonantis, vide serpentem æneum, quasi speculum tersum & lucidissimum: specula enim ænea sunt certiora & veriora. Nullum speculum verius inuenies, quàm mrotem, quæ tibi veram faciei tuæ refert imaginem, de quibus alibi. Vt ergo serpentem æneum in capitis conflatorio extruas, Ecclesia cinerem capiti imponit, tanquam materiam, ex qua serpentem possis conflare; & ignem admouet succendentem mentem, & memoriam tuam; vt illius vi conflatio fiat, dicens:

Memento homo.

§. 22. *Timorem mortis diabolus auferre conatur, sed in adiumentum memoriæ, Ecclesia cinerem applicat.*

A Gnouit Ecclesia sancta, necessariam esse mortis memoriam; quamdiu enim illa perstiterit, abstinebit homo à peccatis, in quæ, deficiente illa, miserè se demittet, vt paulò ante demonstratum est. Annotauit eleganter B. Augustinus, timorem mortis esse quasi clauum quẽdam ferreum ac firmum, securè continentem hominem, & detinentem affixum, & adhærentem diuinæ legi. Si stipes, aut asser alicui ligno adiungatur, valido, acuto, ac forti clauo infixus; tamdiu permanebit adiunctus, quamdiu clauus permanserit fixus; eo autem subtracto, citò stipes aut asser ad ima vehementi ponderis impetu defluet. Condidit Deus parentes nostros, voluitque vt ligno suæ diuinæ obedientiæ & legis manerent adiuncti: ideo eos firmauit clauo fortissimo timoris mortis. *De ligno,* inquit, *scientiæ boni & mali ne comedas; in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Expẽde illud, *Morte morieris,* idem est enim, ac si dicat: Certissimè, ineuitabiliter, & sine remedio morieris. Vide quàm fortiter clauum fixit, qui voluit firmissimè ad lignum suæ legis parentes nostros adiunctos & immotos continere: quod eodem pacto legislatores, vt subditos contineant adiunctos obedientiæ & obseruantiæ legis, clauum timoris solent infigere; tanto firmius, quanto volunt securius in tali obseruantia continere. Accessit tentator; intelligensque se nullatenus posse à ligno diuinæ legis hominem separare, si clauus fixus perstitisset; illum totis viribus procurauit abstrahere. *Cur, inquit, præcepit vobis Deus, ne comederetis?* Respondit mulier: *Ne fortè moriamur.* Audita hac responsione, gauisus est inimicus, & spem de victoria concepit, videns clauum iam nutantem & motum. Firmissimè Deus fixerat illum, dicens: Certissimè morieris; mulier autem certitudinem deponens de morte incurrenda, sub dubitatione iam loquebatur; Ne forte,

§ 177

2. de doctr. Christ. c. 7

Genes 2.

forté, inquit, moriamur. Iam clauus nutat, inquit diabolus: Ego eum totaliter extraham, & res tota, quam intendo, manebit confecta. *Nequaquam*, inquit, *moriemini; sed scit Deus, quod quacunque die comederitis ex eo aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij.* Hac fallaci promissione totaliter clauum extraxit timoris mortis; quo deficiente, à lege Dei, eiusque obedientia deficientes, miserè prolapsi sunt in peccatum, quo totum humanum genus in omnium miseriarum barathrum deiecerunt. Ita cum parentibus nostris ille egit iniquus, qui eorum mente & iudicio timorem mortis totaliter euulsit. Nobiscum autem non ita agit: non enim potest clauum timoris mortis totaliter à mente, intellectu, & iudicio euellere, nec persuadere, vt credamus, mortem nunquam futuram; nec nobis dicit: Nequaquam moriemini, sed quod non cito moriemur: & conatur à memoria huiusmodi clauum extrahere, mortis recordationem auferens. Hoc autem facit, promittendo longam & securam vitam, in longum tempus, & quod mors tardabit; ideoque suadet, curandum nunc de ijs, quæ ad vitam faciunt; quæ ad mortem pertinent, in futurum tempus conijcienda. Cuidam dicit: Iuuenis es, & longa tibi restat via; nunc comede, & bibe, & quæ ad tam longum iter vitæ necessaria sunt, cogita. Pulchra es, inquit ad mulierem, & forti valetudine constans; quidnam timenda nunc mors, quando nullum eius præsagium sentis? tempus superabundabit, quando illa ad fores pulsabit, vt ad aperiendum te præpares. Nullam sentis infirmitatem, ait ad virum, per quam mors ingrediatur; vt quid igitur perturbandus es timore inimici tam lõgè distantis? Vigorem sentis, ait ad senem, & saltem ad vnum annum sufficientissimum: non igitur est, quod solicitus multo ante mortis aduentum reddaris. Hæc ille perpetuò exponit, procurans è memoria huiusmodi timorem excutere. Hocque verè est, quantum existimo, quod Deus dixit ad beatum Iob, dæmonem proprijs coloribus, quasi membratim depingens: *Oculi eius vt palpebræ diluculi.* Vocantur palpebræ diluculi, vel auroræ, illi primi radij lucentes, qui dant diei principium, per quos videtur dies aperire oculos. Non dicit esse similes crepusculo noctis, cùm dies finitur, sed crepusculo auroræ, cùm dies incipit. Oculorum siquidem nomine, consilia cogitationesque mentis solet scriptura indicare, per quę animus exhibetur videns: cogitationes & consilia, quæ ille iniquus infert, semper sunt quasi lux auroræ, ad quas longa dies succedit: quia semper exponit & suadet, longum adhuc tempus subesse, & semper quasi in vitæ initio nos esse suggerit, quibus longa adhuc dies superfit; hincque nos in omne, quod vult peccatum, demittit, & in omne vitium homo cadit, sublato à memoria timoris mortis clauo. Si timeres, qui ingrederis domum mulieris alienæ, ibi mortem te expectantem; ingredererisne? Si attenderes mortem imminentem tibi, antequam illicitum contractum perficias incurrendam; perficeresne? Si cogitares mortem te incursurum, cùm manum ad rem alienam surripiendam extendis, antequam eam apprehendas, aut cùm eam apprehenderis; extenderesne? Hæc nostræ perditionis origo, quod hic timor memoria excidit, & obliuiscitur homo mortis suæ: idcirco Ecclesia Sancta memoriam fouet, & quasi clauum fortem infigens, cinerem imponit, dicens: *Memento homo:* capiti cinerem imponit, quasi memoriam fouẽs, roborans, & fortificans. Docuit Beatus Augustinus, memoriã esse in anima, quod stomachus in corpore, ideoque eam sæpè animę stomachum vocat. Inter omnia, quę necessaria sunt ad vitam corporis, est stomachus, in quẽ omnia quæ homo ore mandit, & masticat, traijcit & reponit, inde singulis corporis partibus alimentum & nutrimentum distribuens: vnde quod maximè conducit ad vitam sanam & salubrem ducendam, est stomachus; qui si forti viuacique calore præstans fuerit, omnes partes corporis sanas conseruat; si autem languens non potuerit quæ in eo reponuntur, retinere, vitæ euidens periculum imminet. Vnde quando quis languentem habet, debilemque stomachum; tota medicorum cura

§ 178

Iob 41.9.

Lib. 10. *confes. c.* 14.

cura in eo posita est, vt applicent medicamenta, quibus roborent, foueant, & fortificent. Memoria, inquit Augustinus, est stomachus animæ, in quem omnia transponit & traijcit, quæ ore intellectus & sensuum mandit, & comedit, ibi retinenda, ad vitam conseruandam & gubernandam. Ibi reponit præterita quæ vidit aut audiuit, ibi futura, quæ mente & discursu cognouit; ibi præsentia, quæ oculis intuetur: nec potest anima rectè vitam gubernare, omnibusque prouidere; nisi memoria hæc omnia retineat. Hæc autem est animæ grandis infirmitas, languor, & debilitas stomachi: cùm non memoria retinet, quæ conseruare & retinere deberet, & subitò obliuiscitur eorum, quæ perpetuò deberet recordari. Vnde, vt supra annotabamus, ab Hebreis vocatur homo *Enos*, vt Eusebius vult, à verbo *Nassach*, quod est obliuiosum esse; cui nihil magis proprium & communius, quàm obliuisci suijpsius. Ex infirmitate & casu peccati huiusmodi defectus memoriæ ei aduenit: frequenter enim accidit, homines memoriæ vsum perdidisse ex aliqua graui infirmitate vel casu. De Messala Coruino refert Plinius, ex quadam infirmitate ita amisisse memoriam, vt nec sui proprij nominis recordaretur. De alio refert, ex casu quo in terram corruit, ita memoriæ vsum perdidisse; quod nec parentes proprios, nec germanos fratres cognosceret, & huiusmodi multa exempla refert Hispanus quidam author. Ex infirmitate peccati & casu, quo homo miserè corruit, ita obliuiosus fuit factus, vt quasi memoriam sui ipsius amiserit. Hinc quidam recens doctor meditatus fuit rationem, ob quam Moyses vitulum conflatilem in pulueres redactum, bibendum Israëlitis tradiderit, quasi intra ipsos illum locare constituens: volebat enim Moyses, vt illius vituli memoria totaliter periret; ideo voluit illum recondere in eo loco, cuius omnem memoriam haberent deperditam. Nouerat autem vir sapiens hominis mores, quem merito vocatum *Enos*, id est, obliuiosum agnouit, qui sui ipsius, & eorum quæ intra se sunt, obliuiscitur: ideoq; vitulum illum quasi in loco perpetuæ obliuionis voluit locare & reponere. Hanc hominis conditionem agnoscens Deus, curauit sæpissimè medicamenta adhibere ad memoriam roborandam & firmandam. Inde institutio diuersarum festiuitatum, quando beneficium aliquod conferebat, vt tales festiuitates essent in adiumentum memoriæ: inde lapides, quos erigi iussit in transitu Iordanis; manna, quod iussit in vase aureo seruari in futuras generationes; primogenita, quæ mandauit sibi offerri, cùm omne primogenitum Ægypti extinxit, & cætera, quæ propterea vocantur in scriptura sacra, *Monimenta*, quòd mentem admoneant, vt ex idiomate græco probat S. Augustinus. *Erit*, inquit, *quasi signum in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos, & quasi appensum quid ob recordationẽ*. Et ideo scribi iussit, quod de Amalec deuicto factũ fuit. *Scribe hoc*, inquit ad Moysen, *ob monimentum in libro*, &c. Et alibi sæpè. In hunc finem statuit, vt Israëlitæ sibi facerent fimbrias. *Loquere*, inquit, *filijs Israël, & dices ad eos, vt faciãt sibi fimbrias per angulos palliorũ, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordentur omniũ mandatorũ Domini, nec sequantur cogitationes suas, & oculos per varias res fornicantes: sed magis memores præceptorum Domini, faciant ea, sintq́ue Sancti Deo suo*. Hinc etiam Sancti viri curam similem habuerunt, medicamenta adhibere ad memoriæ stomachum roborandum. In hunc finem Dauid aliquos edidit Psalmos: res enim in breuem versum redactæ, facilè memoria tenẽtur: idcirco edidit Psalm. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me*, &c quo memoriam iudicij futuri perpetuo teneret, cui propterea, vt August. annotauit, titulus præfix⁹ est. *Psalmus Dauid in rememoratione sabbathi*: idcircò psalmũ edidit septuagesimumseptimũ, & in dulces versus omnia opera Dei reduxit, *Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operũ Dei*. In hunc finẽ annulos inuentos multi tradunt, qui fabulam de Prometheo explicant: cui Iupiter in signum libertatis annulum ex catena & particula saxi, quibus vinctus tenebatur, ferendum imposuit. Quoniam igitur

II. Depræparat. Euangel. c. 4.

Plinius.

Petrus Mexia in Sylua variæ lectionis li. 3. c. 8

§ 179

Li. de cura pro mor tuis. c. 4.

Exod. 13. 9. 16.

Exod. 17. 41.

Nume. 15. 38. 39. 40.

Psal. 6.

Psal. 77.

Pierius.

igitur inter omnia, quæ magis homo ad sui valetudinem spiritualem conseruandam, in stomacho memoriæ debet retinere, est mortis recordatio; idcirco medicamentum potentissimum ad memoriam fouendam, & roborandam applicat Ecclesia, quod illam adiuuet, cinerem scilicet capiti imponens, & dicens; *Memento homo*, &c. Hoc autem, quod Ecclesia vna tantummodo die in anno facit; deberes tu quotidie facere, & memoriam tuam adiuuare. Idcirco multi sapienter suæ saluti consulere volentes, in cubiculis suis retinent caluarias, aut alia mortuorum ossa: alij sepulchra quotidie adeunt, eorum præcipuè, quos viuentes agnouerant, in memoriæ adiumentum, quę vt ex Augustino diximus, ideo monumenta vocantur; & vt inquit Chrysostomus, in hoc posita sunt, vt memoriam foueant, & mentem admoneant, & te doceant mortem tuam non longè distare, quam tibi appropinquantem apertè cognosces, si huiusmodi sepulchra expendas. Miles namque qui in exercitu constitutus, videt eum, qui sibi à dextris erat, vno bombardæ ictu raptum; & conspicit, qui à sinistris, sagittæ vulnere confossum, & attendit eum, qui post eum erat, sclopeti ictu deiectū; quam sibi poterit securitatem promittere? Nonne merito iudicaret, se non longè à periculo mortis constitutum? Considera sepulchra, & vide vicinum tuum mortuum; condiscipulum tuum, qui lateri tuo adhærebat, iam extinctum; amicum, qui à sinistris aderat, interfectum, imò & multos te iuniores & posteriores, sagittis mortis terræ confixos; quid igitur tu securitatem tibi promittis? Quomodo mortem longè positam censes, quam deijcientes eos, qui proximè tibi adherebant contueris? Ad huiusmodi memoriæ adiumentum credit Chrysostomus, Deo instigante, factum fuisse antiquitus, vt iuxta portas ciuitatum, imò & quorumcunque oppidorum sepulchra extruerentur, omnium oculis patentia: eapropter, inquit ille, Deus sepulchra vbique fieri voluit, vt illis nostræ ipsorum infirmitatis memores fieremus; ideo omnis ciuitas, omne castellum, ante ingressum sepulchra habet: vt contendens intrare in ciuitatem, quæ imperat & floret diuitijs, & potentatu, alijsque dignitatibus, priusquam videat quod mente videre in ea concepit, videat primum quod reuera fit: ante portas sunt sepulchra, ante agros sunt sepulchra, vbique ante oculos nostros est nostræ humilitatis schola, & docemur, in quid desinamus tandem, & videmus qualia futura sint phantasmata: neque hic solum, sed ingressuri ad communionem vitæ, docemur vilitatem summam naturæ. Ita Chrysostomus: qui hoc vltimum dicit, propter sepulchra, quæ circa Ecclesiam, & ad ingressus templorum, & ad basilicas martyrum iam suo tempore extruebantur, quæ Ecclesia non solum ponit in suffragium defunctorum; sed in monimentum viuorum: est enim *sepulchrum*, inquit Chrysostomus, *nostra humilitatis schola*, & extruitur monumentum, inquit Augustinus, vt nostram moneat mentem.

Hom. 3. de Spiritu Sancto to. 3.

Ho. 3. cit.

§. 23. *Suadent Christus in Euangelio, & Ecclesia in cinere, vt in cœlum, & in terram mittas anchoras, ne pereas, sicut Tyrus.*

Commune est apud Sanctos Patres, quod S. Augustinus singulariter cōsiderat, homines in mundo positos, similes esse nauibus in mari nauigantibus, ac fluctuantibus. Vsitatum est enim in scriptura sacra, vocare hoc seculum mare, & homines in eo agentes, naues, ad quos verius quàm ad materiales naues, verba sua dirigebat Esaias, quando dicebat: *Vlulate naues maris:* vlulare enim non ligneis nauibus conuenit. Inter omnia autem, quæ nauibus necessaria reputantur, sunt anchoræ, quæ tempore tempestatū illas securas contineant. Duplex verò genus tempestatis, nauis patitur, primum commune est, ex ventis contrarijs, qui se illi opponunt, & in contrarium trahunt, excitatisque fluctibus, nunc in cœlum ascendere, nunc ad abyssos descendere videntur. Secundum est, quod.

¶ 180 *Præfatione in 2. enarratione Psal. 25.*

Esai. 23. 1.

quod efficiunt venti prosperi, sed immoderatè perflantes, quorũ viducitur nauis violenter, cum magno submersionis periculo: sicut cùm homo, qui ducitur quidem ad locum, quem intendit, maiori tamen impulsu, quàm pedes sui patiantur, qui cadere cogitur. Nec hoc solum tunc nauis incurrit periculum, sed aliud maius; ne scilicet violento illo impulsu ad rupem allidat, aut in arenam impingat. Vnde non minor tempestas hæc ex prospero, sed immoderato vento, nec minus periculosa, quàm illa ex contrario, quam à nautis exercitatissimis audiui magis sæpe timendam. Vt ab vtraq; tempestate se nauis defendat, anchoræ sunt illi necessariæ, quas mittat, vt in terra fixæ, aut alicui rupi, vel saxo adhærentes, quasi immobilem teneant nauem; ne à vento cõtrario in contrarium trahatur, & ne ab immodico vento prospero, feratur in præceps. Homo nauis est hanc enauigans vitam, vbi tempestates, procellæq; variȩ, ac innumerȩ insurgunt, sirtes, scylla, & charibdis: duplicem tamen tempestatem communiter patitur. primò aduersam, cùm insurgunt impetus mundi, carnis, aut dȩmonis eum persequentes: cùm videlicet inimicus persequens in te insurgit; aut cũ alius tuas arripit facultates: quando aduenit tibi infirmitas, simul & paupertas, qualem passus fuit Sanctus Iob, & Sanctus Tobias, illi itidem Sãcti, quos Apostolus describit, quod *secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, egentes, angustiati, afflicti &c.* Grandis sanè tempestas, quæ multas naues in contrarium reduxit. Quot enim, ac quanti fuerunt, qui huius tempestatis vi à virtute defecerunt? Quot quantique sunt, qui nunc deficiunt, qui propter paupertatem ad furtum cõuertuntur? Propter inimicorum persecutionem à charitate deficiunt; propter infirmitatem, patientiam deponunt? Innumeri sunt, qui formidantes ieiunij rigorem, pœnitentiæ asperitatem, carnis compressionem, in contrarium trahuntur. Hoc igitur primum tempestatis genus ex ventis contrarijs. Secundum est ex prosperis, immoderatis tamen, & superabundantibus, quando quis grandi

Heb. 11.37.

prosperitate fruitur, omnia prosperè, abundantissimeq; succedũt, habet salutem, diuitias, facultates, honores, dignitates, & omnia terrena, quasi vẽti immodici in domum suam vberrimè profluunt. Periculosiorem Sancti Patres hanc iudicant tempestatem, quæ frequentius animam submergit in superbiæ profundum, aut in cæterorũ contemptum, in voluptates seculi, propriam æstimationem &c. Ita B. Gregorius *a* frequenter admonere solet, cuius illa est communis propositio. Prosperitates animam soluere, aduersitates solidare: qui an notat propterea *b*, in scriptura sacra prosperitatis statum, vocari diem: quia sicut dies in noctem desinit, ita communiter temporalis prosperitas ad perditionis tenebras trahit: & exponens quartum psalmum pœnitentialem, qui est, quinquagesimus: Admonemur, inquit, in hoc psalmo, prospera metuere, & contra omnem seculi facultatem acrius vigilare: sæpe namque præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta; sicut enim per fletus ad gaudia ducimur; ita per gaudia ad fletum peruenitur: ille namque qui dixit, *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*, ipsemet dixit: *Væ vobis, qui ridetis nunc, quia plorabitis, & flebitis.* Quis sanctior Dauid? qui cùm Saulis persecutionibus vrgeretur, non solùm inimicum persequentem occidere noluit, sed cũ posset liberè occidere, liberè pepercit; tãto enim firmius in Dei misericordiã, spem suam fixerat, quanto miserabilius infirmitatem suæ tribulationis sentiebat: verum vbi deuictis hostibus, pressuris caruit, homicidium adulterio incautè securus adiecit, & qui malis ante nouerat piè parcere, in bonorum quoque nece post didicit sine obstaculo retractionis anhelare: prius ferire dephræhensum persecutorem noluit, & post cum damno desudantis exercitus, etiam deuotum militem extinxit. Ita Gregorius. Grandis sine dubio tempestas, per quã innumeræ naues submersæ fuerunt. Per hanc illæ primæ omnium naues, in ipso cælo ad nauigandum constitutæ, in superbiæ, imò & inferni profundum fuerunt demersæ: per hanc illæ itidem duæ naues in paradiso

¶ 181

a 29. *Mor.* c.20. *ad finem.*

b 4. *Mor.* ca.17.

In prologo in psalmũ 4. pœnitentialem & 1. p. pastor. c.3. ad finẽ.

Matt. 5. 5. *Luc.* 6.25.

diſo ab ipſomet Deo poſitæ, naufragium fecerunt: per hanc, grande imminere periculum dixit CHRISTVS dominus diuiti, abundantiſſimis facultatibus abundanti, cui difficile dixit ad ſalutis portum peruenire: per hanc nauis illa diuitis epulonis in arenã perpetuæ damnationis impegit. Vt igitur ab his tempeſtatibus liberari poſſimus, anchoræ nobis neceſſariæ ſunt, quæ ventis contrarijs flantibus detineant, ne in contrarium trahamur, & proſperis immoderatè fluentibus contineant, ne ſubmergamur, aut ad rupem allidamur. Has Eccleſia Sancta prima die Quadrageſimæ ſingulariter inducit. Ad primam namque tempeſtatem propulſandam, datur nobis anchora Spei, de qua Apoſtolus ait, quod habemus *Spem tanquam anchoram animæ tutam ac firmam*, id eſt, quæ firmam & tutam continet nauem animæ, ne in contrarium trahatur à contrarijs ventis: hæc ſiquidem præhendens in rupe illa firmiſſima cœleſtis gloriæ, hominem continet quaſi immobilem, ventis omnibus in contrarium flantibus & impellentibus. Quis quando tota Romani imperij potentia in Laurentium perflaret, vt in contrarium traheret, illum immobilem continuit in craticula, igni expoſitum aſſandum? Quis Stephanum tota Iudaici populi rabie impellente & flante, continuit tutum in turbine lapidum ſe prementium? Quis Vincentium firmum tenuit in lecto ex fragmentis teſtarum extructo? Quis Seraphicum Franciſcum in ſumma paupertate, & humilitate: & Beatiſſimum Dominicum in ardentiſſima charitate in medio hęreticorum impetu? Quis monachos continuit in ſolitudine & in antris, & anachoretas in admirandæ pœnitentiæ operibus? Quis iuſtum firmum tenet in diſciplina & mortificatione carnis, & diuitem in eleemoſynarum abundanti largitione? Hoc pacto Dauid ſe continebat, impulſus fluctibus inimicorum, ne à patientia deficeret, conſiderans paratam gloriam patientibus: quod (vt alibi expoſuimus) dicere illis verbis voluit: *Credo videre bona domini:* aut vt in Hebræo: *Niſi credidiſſem me viſurum bona domini:* & huiuſmodi anchoram eijciebat, quando ſpirantes ventos contrarios ſentiebat, dicens animæ ſuæ: *Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi.* huiuſmodi anchoram à nobis iaciendam hortabatur Apoſtolus dicens; *Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles, abundantes in omni opere domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in domino.* Huiuſmodi anchoram Chriſtus dominus in Euangelio ſubminiſtrat, ſuadens rectum ieiunium, & omnia pœnitentiæ opera, incitans nos, oculos erigere ad patrem cœleſtem, & expectare ab illo mercedem æternam, nobis pro temporalibus & momentaneis laboribus reddendam. Ad ſecundam autem tempeſtatem ſuperandam, neceſſaria eſt anchora conſiderationis propriæ noſtræ miſeriæ & vilitatis, quæ quanto maiori impetu ventus proſperitatis impellit, firmius terræ adhæreat & infigatur, conſiderans te eſſe terram, pulueram, cibum vermium, & putredinem ſtatim futurum. Et verè Eccleſia non ſolùm anchoram conſiderationis, ſed terram, in qua illa præhendat, & cui adhæreat, ſubminiſtrat, ponens cinerem, & puluerem in capite tuo, & dicens: Memento homo, quia cinis es, &c. quaſi dicens: Arripe anchoram conſiderationis, *memento:* & hæc figatur in hac terra, cinere, & puluere, capiti tuo impoſito. Huiuſmodi anchoram in naue animæ tuæ deferto, & cùm te vides diuitem, potentem, & ſentis ſuperbiæ ventum impellentem, mitte illam in terram, memorans quia cinis es. Cùm vides te ſanum, validum, robuſtum, ideoque ſentis te impelli à carnis concupiſcentia ad voluptates & luxum, anchoram mitte, conſiderans, quia cinis es. Cùm te conſpicis pulchram, formoſam, ornatam, & vanitatis auram excitantem te, vt in te ipſa tibi met complaceas; anchoram demitte, attendens, quia cinis es. In horum explicationem, & confirmationem annota, quomodo Sanctus Propheta Ezechiel, perditionem ciuitatis Tyri, Deo ordinante deſcribat. Erat Tyrus ciuitas celeberrima, metropolis Phæniciæ, diuitijs abundantiſſima, ædificijs pulcherrima, ciuibus illuſtriſſima, cuius excellentiam varijs metapho-

Marginal notes: Mat. 19. 23 — Luc. 16. — Anchora (manuscript) — Ad Heb. 6. 19. — Pſal. 26. 13 — Pſal. 41. 6. 12. & pſal. 45. 5. — 1. Cor. 15. 58. — ¶ 182 — Ezech. 27.

Esai. 23. 8. Osee 9. 3. Ezec. 27. 3.

taphoris scriptura sacra exprimit. Esaias vocat eam, ciuitatem *Coronatam*; Oseas, *fundatam in pulchritudine*; Ezechiel, *Negotiationem populorum*, quoniam omnes populi, & mercatores ad eius emporia, & nũdinas confluebant: nihilominus eius perditionem Ezechiel Propheta, Deo iubente, deplorat, quam primò depingit, vt Hieronymus annotat, ad typum, & normam trieris, aut triremis pulcherrimæ, excellentissimè confectæ ex pretiosissimis lignis, cui nihil penitus deficere videretur de iis, quæ ad pulchritudinem, fortitudinem, & vniuersam supellectilem requirebantur: nec tabulæ excellentes, ex quibus conficeretur, nec malus, nec vela, nec remiges, nec transtra, nec remi, nec gubernatores &c. *Finitimi*, inquit, *tui, qui te ædificauerunt, implẽuerunt decorem tuum*, idest, consũmati decoris, & pulchritudinis te extruxerunt. *Abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris.* Ecce materiam, ex qua triremis ista compacta fuit, abietes de Sanir. Sanir mons est, cuius meminit Salomon in Canticis, qui vt Hieronymus censet, idem est ac Hermon, vocatus etiam Sanior, abietibus immensæ proceritatis redundans, vnde afferebantur ligna abietina pretiosa & exquisita ad extruendam Tyrum. *Cedrum de Libano tulerunt, vt facerent tibi malum*, id est, arborem, vnde vela expensa pendeant. Erat mons Libani, propinquus monti Sanir, aut Hermon; cedris excellentissimis illustrissimus, ex quo, vt Hieronymus ait, deferebantur ligna cedrina ad Tyrum, ad illius præclara ædificia. *Quercus de Basan, dolauerunt in remos tuos*, qui essent firmissimi. Hieronymus, quercus nomine intelligit cedros: quanta, inquit, pulchritudo nauis & suppellectilis eius, vt remos haberet cedrinos, non vndelibet, sed de Basan. *Trãstra tua fecerunt tibi ex ebore Indico.* Vocantur Transtra, à Vitruuio *a*, ligna, quæ transuersa à pariete in parietem, porriguntur: vnde meritò Cæsar *b*, hoc nomine vtitur ad significanda remigum sedilia, in quibus remigantes sedent, quas, *Bancos*, vocamus: qua ratione accepit Virgilius *c*: Præcipites vigilate viri, & considite transtris: & iterum *d*: Furit immissis Vulcanus habenis Transtra per & remos, & pictas abiete puppes. & Ouidius: Et incurtæ fumabant trãstra carinæ. *Et prætoriolia de insulis Italiæ*, vnde ligna pulcherrima etiam ad Tyrum deferebantur, ex quibus cellaria conficiebant, & reconditoria, quæ vt idem Hieronymus explicat, *Prætoriolia* vocat. *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum, vt poneretur in malo.* Vide vela, ex qua materia fuerint confecta. Byssus in Hebræo dicitur, *Scesi*, lini subtilissimi & candidissimi genus, cætera omnia lina pretio vincens, & nomen habet à candore, quasi dicas; *Candidũ*. Byssus hæc non quomodocumq; posita fuit in vela, sed *varia*, hebraicè, *berichma*: significat enim *richma*, vestem acu pictam, quã polymitam appellant, quã aliquantulũ retenta Hebræa voce vocamus, *recamada*. Talis erat byssus, quæ super malum extendebatur, tanquam velum, polymito opere perfecta & ornata. *Hyacinthus & purpura de Insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.* Solent enim trieres & naues, ferre opercula, quæ vt à sole, & pluuia defendant, extenduntur. *Habitatores Sidonis, & Aradij fuerunt remiges tui*, qui grandi fortitudine pręstabant: quo nomine significat acutissimè artifices mechanicos, qui manuum suarum labore & totius corporis defatigatione, ciuitatem ducebant & sustentabant. *Sapientes tui Tyre facti sunt gubernatores tui.* Quod maximè requiritur ad ciuitatis cõseruationem & augmentũ, est gubernator; *Vbi enim non est gubernator, populus corruet.* Tyrus gubernatorem habebat, non vnũ, sed plures, qui ab omnibus iudicabantur cæteris sapientiores. *Senes Giblij, & prudentes eius ad ministerium variæ supellectilis tuæ.* Giblij erãt viri ex ciuitate Gebal, vt inquit Hieronym. quæ vicina erat monti Libano, iuxta Damascũ, quam alij Biblum vocant, ideoque Septuaginta transtulerũt, Senes Biblij. Huius meminit Dauid, dicens *e*, *Gebal, & Ammon & Amalech.* Huiusmodi Giblij pręstabant excellenter in dolandis lapidibus & lignis, de quibus scriptura dicit *f*, *Porro Giblij præparauerunt ligna, & lapides, ad ædificium domus.* Hi igitur erant, quibus Tyrus ad

Li. 8. in ca. 27. Ezech.

Cant. 4. 8. In cap. 27. Eze.

a Li. 4. c. 2.

b Lib. 3. de bello Gallico.

c 4. Æneid.

d 5. Æneid.

Li. 14. metamor.

§ 183.

Prou. 11. 14

e Psal. 82. 8.

f 3. Reg. 5. 18.

ad sua extruenda ædificia vtebatur. Hoc habuit Tyrus, quod summè necessariũ est, rectum scilicet, & sapientem gubernatorẽ. *Clypeum, & galeam suspenderunt in te pro or natu tuo &c.* Vide triremem excellentissimã, cui nihil penitus deesse videtur. Quid deesset triremi artificiosissimè confectæ ex abietibus exquisitis, cuius malus, aut arbor esset cedrus altissima, vela ex bysso pulcherrima, remi ex quercu fortissima, remiges robustissimi, sedilia eorũ ornatissima, gubernator sapientissimus, arma abundantissima? Talis erat Tyrus, quæ propterea dicebat: *Perfecti decoris ego sum.* Nihilominus vocat Deus Prophetam Ezechielem, & iubet, vt super hanc triremem sumat lamentum. *Tu fili hominis assume super Tyrum lamentum.* Quam ob causam? Si videres triremem mare prosperè nauigantem, pulcherrimam, fortibus remigibus, sapiente gubernatore; non videtur occasionem dare, vt quis super eam lamentetur, sed vt ei prosperum iter prędicat. Assume, inquit, lamentum, plora eius perditionem, & submergendam prædicito, & in profundum demittendam. *In profundis aquarum erunt opes tuæ, & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui.* Quare? Quia hoc ipso, quod omnibus bonis abundabat, & prosperè nauigabat; anchoras debebat habere, quas in profundum demitteret, quibus celerem, & immodicam violentiam prosperorum ventorum contineret: has non secum ferebat, ideo consultò Spiritussanctus eas non descripsit; quamuis omnia, quæ ad triremem requiruntur, expresserit, indicans hanc fuisse causam perditionis illius, sicuti reuera fuit: prospero namq; vento immodicè impulsa, in superbiam decidit, & eleuatum fuit cor eius, vt ex Esaia patet, explicatq; eleganter B. Ambrosius, & Ezechiel ipse aperte declarat. Non mentem applicauit, vt attenderet, quam vana sit & inanis humanæ gloriæ substantia: non considerationis anchoram cõiecit in cinerem & puluerem, expendens, omnem terrenam fœlicitatem esse puluerẽ & cinerem, quam leuis aura dissoluit: oculos tantùm habebat fixos in eo, quod in se ipsa iudicabat illustre, gloriosum, splendidum, ditissimumque. Ideo *contrita*, inquit, *es à mari.* id est, à tempestate valida insurgente, & *in profundis aquarum opes tuæ*, omnes diuitiæ tuæ & bona in profundum abierunt. Miranda & potentibus seculi timenda res: quanto nauis pulchrior, diuitijs abundantior, pretiosis mercibus onustior, & omnibus, quæ desiderari possunt, plenior; tãto periculosior eius nauigatio, & pronior vt submergatur: idcirco necessum est anchoram deferre, quam ad ima demittens, celerem cursum cõtineat. Quot quantasq; huiusmodi triremes & naues vidimus submersas? Talis diues ille, vt paulo ante dicere cœpimus, in quem omnes prosperi venti abundantissimè perflabant: *Erat diues, induebatur purpura & bysso, epulabatur quotidie splendide &c.* tales illi, quos Sanctus Propheta Amos, eodem modo deplorandos assumit, quo Ezechiel Tyrum: *Væ*, inquit, *qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israel, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, & vitulum de medio armenti, bibentes vinum in phialis &c.* Videò diues, quomodo nauigationis tuæ cursum agas, qui si non huiusmodi anchoram detuleris, lamentum super te possum' sumere, & perditionem tuam tibi prædicere. Vide, ô nobilis, qui omnibus huius vitæ bonis abundanter frueris, quod si sine hac anchora processeris, lamentis te prosequi iam possumus. Hunc totum discursum excellentissimè prosequitur S. Basilius, expendens illam Dei sententiã iuxta Septuaginta, *Attende tibi ipsi*, de qua infra: docetque, hoc verbum datũ à Deo, vt homini fœlici, splẽdidoque rerum successu nauiganti, sit tanquam quidam consiliarius, suggerens mẽti humanarum rerum memoriam. Vt ergo habeas, vbi anchoras possis firmare, vt omne tempestatis genus euadas; CHRISTVS cœlum tibi exponit, in quo mens tua præhendat; Ecclesia cinerem applicat, in qua consideratio tua firmiter figatur.

Esai. 23.
Li. de Elia & ieiunio c. 19. & 20
Lucæ 16.
Amos 6. 1.
Ho. 3. in dictũ Moysi Attende.

§. 24. *Triumphatores docuerunt pulueuerem memoria retinendum; melius tamen Eliseus, agens cum Naaman.*

¶ 184. *Epi. 25. ad Paulã de obitu Blesilæ filiæ.*

HInc S. Hieronymus obseruat, id quod docuerat Tertullianus, egregie a Romanis constitutum fuisse, vt cum triumphatores ingrederentur ciuitatẽ in triumphalibus curribus, suprema pompa, honore inenarrabili, & excellentissimis gloriæ acclamationibus gloriosi, in eodem gloriæ curru, retro adhiberetur homo quidam, qui in singulis acclamationibus ciuium, ipse sua ad triumphatoris aures voce clarius insonaret, dicens; *Hominem te esse memento*. Huiusmodi hominẽ B. Isidorus *a*, censet fuisse carnificem quendam; fortè alludere volens ad id quod Plinius *b*, illius hominis linguam vocat eleganter, carnificem gloriæ: nam triumphatoris gloriam, non aliter quam durus & sæuus carnifex, jugulabat, & conterebat. Et rectè quidem id homines illi instituerũt: nouerant quippe naturali lumine, quàm periculosa sit nauigatio, prospero vento immodicè fluente, & certam intelligebant submersionem in superbiam, nisi anchoram submitterent, quæ nauem contineret. Id quod illis prior Philippus Macedoniæ rex, pater Alexãdri Magni apertè etiam cognouit, qui seruum quendam, in hoc tantum constitutum habebat, vt quolibet die, suæ vilitatis memoriam sibi induceret, quique quotiescumq; Philippus apparebat regiis ornamẽtis gloriosus, aut erat in spectaculis, aut cõuiuiis, ei alta voce inclamaret: Memorare rex, quod homo sis: qui respondebat: Homo sum, & quidem mortalis. Ita gentilis homo agebat; non mirum quod ad Christianos illa ad idem institutum processerit cęremonia, qua cum summus Pontifex coronatur, succenditur coram eo cirrulus quidam stupæ, & inter supremas maioris gloriæ acclamationes, hæc inducitur vox: Sanctissime Pater, sic transit gloria mundi. Ita nobis agendum, colligit acutè Ambrosius, imitandas nobis apiculas, exponens, de quibus id refert, quod scripsit Ælianus, apes præsentire futuri temporis qualitates, & quando præsentiunt ventum validum suborientem, lapillos arripiunt ponderosiores, quibus se ad ima demittũt, ibique demissas continent, ne à vento circumferantur: naturali namque impulsu, inquit Ambrosius, quasi agnoscunt, alas suas esse vela quædam ad instar nauis, quę si rapido vẽto fuerint agitata, non valebũt se continere, ideo se lapillis tanquam anchoris muniunt, quibus se possint continere. Mirandum certè opus autoris naturæ, quo quid agere debeas, te instruit: assume tecum lapillum terrenum, mente tua firmiter apprehende, & contine; nullus ventus te poterit in præcipitium ducere. Hunc tibi Ecclesia offert, & exhibet, cinerem capiti tuo imponens, & suadens vt firma retineas memoria. *Memento homo* &c. Cùm ventus flauerit superbiæ te impellentis, vt supra alios erigaris, hic continebit, ostendens te similiter cinerem, & mortalem: cùm ventus auaritiæ, similiter, &c. Hinc circa illud Elisei celebre factũ, quod omnium ore est decantatum, breuiter quædam annotanda sunt. Nota est historia, quomodo ad ipsius instructionem, Naaman lauans se in Iordane, sanitatem recepit, ab insanabili qua torquebatur lepra. Sanatus Naaman, regressus ad hominem Dei, idolis, & eorum cultui renuntians, ad solius veri Dei cultum & fidem se transferens, post aliquas collocutiones hinc inde habitas, duo petiit à Propheta: primum, vt sibi permitteret, & concederet ferre secum, *Onus duorum burdonum de terra Israel*: Secundum, quod oraret pro se Deum, vt *quando ingredietur*, inquit, *Dominus meus templum Remmon, vt adoret, & illo innitente super manum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoscat mihi Dominus seruo tuo pro hac re.* Erat vir ille magnus apud regem Syriæ dominum suum, & quando rex ad templum proficiscebatur ad adorandum idolum prophanum, proficiscebatur ille familiaris regi, stans iuxta illum, cui rex ipse

a Li. 18. Etymol. c. 2.
b Li. 28. c. 4

3. De virginibus aliquantulum ante finem.
1. De historia animal cap. 12.
4. Re. 5. 17.
4. Re. 5. 18.

ipse innitebatur, quando genua flectebat ad adorandum idolum; ideoque rege flectente genua coram idolo, ipse similiter flectere debebat: oportet enim sæpius qui regibus, ac principibus sunt familiares, & in curijs agunt eorum, se eorum actionibus attemperare, & accommodare, curantes id ita agere, vt sit sine culpa, aut Dei offensa.

§ 185. In Syriam ergo reuersurus, sciens quod ibi dũ regi obsequeretur, oporteret cum Rege sibi innitente, flectente genua, similiter flectere genua coram idolo, & externam saltem adorationem illi impendere, quamuis corde nullatenus adoraret, timens ne sibi hac occasione aliqua surreperet culpa, rogauit Prophetam, quatenus vellet pro se Deum orare, vt illam externã dũtaxat corporis demissionem coram idolo, quam facturus erat, non vt illud adoraret, sed vt regi adoranti obsequeretur, nullatenus sibi imputaretur ad culpam. Respõdit Propheta, *Vade in pace*, quasi omnia concedens, quæ Naaman ab illo postulauerat. Multa sunt, quæ iuxta veræ theologiæ doctrinam in hoc facto difficultatem incutiunt, an scilicet sanctus Eliseus potuerit concedere Naaman, vt externam adorationem idolo impenderet, & an illa esset peccatum, præsertim cum esse non posset sine astantium, & videntium scandalo; qui omnes videntes eius genuflexionem, credituri erant illũ verè adorare idolum. Insuper dato, quod ipse idolum nullatenus adoraret, dubium est, an posset obsequi regi in opere adorationis: erat enim illud intrinsecè prauum & malum; & in hujusmodi operibus, illicitum est, etiam supremis regibus & principibus vllatenus deseruire. Quoniam autem hæc grauia sunt, & alibi erunt explicanda; duo sunt alia, quę difficultatem ingerunt, quæ tamẽ nostrum institutum exponunt, & confirmant. Primum, cur Naaman voluerit secum de terra Israel portare onus duorum burdonum, cum non terra fuerit, quæ illi contulit salutem, sed aqua Iordanis; & ideo ad memoriam beneficij suscepti cõseruandam, congruentior videbatur aqua Iordanis, quam terra Israel. Secundum, quomodo S. Propheta, hominem recenter conuersum, in re tam graui, qualis erat cult⁹ vnius veri Dei, & contemptus idolorum, nõ longo sermone catechizandum assumpsit, distinctè, & strictè prohibens idolorum adorationem, & declarans periculum, cui expositus esset, quando adiret templum cum rege, & corã idolo genua flecteret, & dans ei aliquod remediũ, quomodo ad idolorum cultũ non reuerteretur: res enim erat periculosa, hominem, qui toto vitæ tempore idola adorauerat, non regredi ad eorum adorationẽ, quotidie in occasione cõstitutum, qua idola ab ipso rege, cæterisque principibus suis adorari videret; res enim facillima est hujusmodi regressio, vt in Israelitis videre licet, qui incipientes in Ægypto idola adorare, quamuis postea mare, Deo adiuuãte, transierunt, & innumera eius miracula viderunt, post grandẽ Moysi instructionem, subito ad idola quæ in Ægypto coluerant adoranda, se conuertebant. Cur igitur Sanctus Propheta hæc agnoscens, non singulares regulas homini tradit, quibus in veri Dei cultu, & idolorum cõtemptu perseuerare posset? Cur non saltem id illum admonuit, quod postea S. Ieremias Iudæos & ciues Ierusalem, quos nouit captiuos in Babylonem adducendos, ad quos epistolam longam scripsit instruens eos, quid acturi essent, quando in Babylone cõstituti, viderent idola ab omnibus adorari? nouerat enim quod quamuis instructi essent à Dei lege, res erat periculosissima, idola videre, & stare cum adorantibus ea, & videre eos, qui à dextris, & sinistris sunt, ea colere, & nõ simul & similiter adorare. Vnde scripsit: *Videbitis in Babylonia Deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos, in humeris portari, ostentantes metum gentibus: videte ergo ne & vos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis. Visa itaq; turba de retro & ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari domine.* (Baruch. 6. 34. 5.)

§ 186. Cæterum aperta erit solutio, si attendas, quidnam tanquam fundamentum supposuerit Naaman, videl. se velle secum portare onus duorum burdonum de terra: hoc audiens Propheta, cõtinuò respondit: *Vade in pace*: quasi

quasi dicere volens: Terram tecum defers & portas? remedium tuum tecum portas, non alio eges prædicatore, aut instructore, qui tuæ infirmitatis præteritæ faciat memorem, & qui te instruat circa idolorũ vanitatem, & circa regios fauores, quàm sint inanes. Terram tecum portas? Vade in pace; tecum defers prædicatorẽ & doctorem te instruentem; hæc enim te docebit, quisnam es tu, quis fueris, hæc tuas miserias & lepram ad memoriam reuocabit, hæc oſtẽdet quàm vana fuerint idola Syriæ, quæ nõ potuerunt tibi incolumitatem præstare, & quod potentior illis fuerit fluxus aquę fluidæ Iordanis; hęc indicabit, quam inanis regum potẽtia & quam inualida manus, quæ tantum potuit scribere, petens à rege Israel, tibi salutem dari, non illam conferre; quàm inualidus princeps, qui vt genua flectat, eget vt tuum præstes auxilium, cui innitatur, &c. Terram tecum deferto, ô homo, qui in curiis regum agis, qui principibus es familiaris, qui in dignitate, & æstimatione cõstitutus es, cuius vela, fauoris aura complet, & tanquam nauem vento prospero ducit: oportet sæpe te genua flectere coram idolis, id est, illis rebus, quæ mundus tanquam deos colit, externam adorationem impendere, maiestati regis, potentiæ principis, honori, diuitiis, dignitatibus, propriæ æstimationi, pulchritudini mulieris, quibus reges ipsi & principes genua flectũt. Grande periculum est, vt cùm hæc agis, nõ aliqua surrepat culpa: difficile valde quod non aliquis circa huiusmodi idola se immisceat inordinatus affectus; difficile est omnino, colere honorem, & retinere in mũdo, & illius gerere curam, & non deficere nimio illius appetitu, & inordinata eius cupiditate: difficile, procurare diuitias & facultates, ad tuum honorem conseruandum: & non nimio affectu & cupiditate inquinari; adorare principes, & non plusquam oportet, in illis confidere: te videre in dignitate constitutum, & nõ super alios te extollere: conspicere te aliis ditiorem & potentiorem, & non illos cõtemnere. Quid agendum? quodnam remedium adhibendum, ne deficias? Terram tecum perpetuò porta, *Onus duorum burdonũ*, vide quis fueris, & quidnam futurus sis: ecce duo onera terræ. Considera, quidnam fuisti, non quidem ante mille annos, sed paucis abhinc annis; qui secundum animam nihil penitus eras, quam Deus ex nihilo formauit, vt agnoscas vnde prodieris; secundum autem corpus, eras puluis, cinis, & terra. Considera, quid eris, non post mille annos, sed forsitan hodie, puluis, & cinis, cibus vermium, aceruus putredinis &c. ideo ergo Ecclesia Sancta terram tibi imponit, vt terram tecũ deferas, & audias linguam carnificem gloriæ tuæ, *Memento homo quia puluis es.*

§. 25. *Nomen Hominis, Deus ipse imposuit, quo significaret quem ita vocabat, totius mundi continere miserias.*

¶ 187.

HOmo. Nomen tuum ad memoriam Ecclesia sancta reducit, vt si forsitan ob infirmitatem superbiæ, illius eras oblitus, sicuti de Messala Coruino, ex Plinio paulò ante diximus, illius recorderis: hoc enim est nomen tuum, *Homo.* Difficilis est quædam sapientis Concionatoris sententia; quæ tamen si rectè expẽdatur, egregiam ad nostrum institutum cõtinet doctrinam. *Qui futurus est*, inquit, *iam vocatum est nomen eius, & scitur quod homo sit, & non possit contra fortiorem se, iudicio contendere.* B. Hieronymus credit, apertè his verbis prædici Saluatoris aduẽtum, qui vocandus erat *homo.* S. Gregorius Thaumaturgus, & Olympiodorus, credunt, Sapientem exprimere velle, apud Deũ repositam esse omniũ futurorum rationẽ, antequã homo quiuis producatur; ideoq; non impudenter cõtra diuinam prouidentiam garriendum. Ipse tamẽ Hieronymus aliam innuit expositionem, aliiq; alias adducunt: quibus omnibus perpẽsis, credo sine dubio, voluisse Sapientem grande mysteriũ indicare, alludẽs ad id; quod scriptura sacra refert, Deum ipsum imposuisse nomẽ, quod omnibus hominibus præsentibus, & futuris conueniret, quo vocauit primos parentes, non tam

Eccl. 6. 10.

In c. 6. Ecclesiastæ.

pro se, quam pro illorum successoribus, & futuris omnibus, quibus nomen *hominis* imposuit: vt suam debilitatem cognoscentes, nullatenus se extollere contenderent. Ita enim scripsit Moyses, creationem hominis recapitulans, & generationis ipsius seriem texere volens: *Hic est liber generationis Adam, in die qua creauit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam, in die qua creati sunt.* Duo singulariter exprimit Moyses, primum, Deum ipsum fuisse, qui nomen hominibus imposuit; *Vocans nomen eorum Adam*: secundum, illis nomen imposuisse, quando creauit eos, & benedixit illis, *in die qua creati sunt.* Primò, equidem creauit Deus hominem ad similitudinem suam, producens de limo, quem duxit in paradisum, & omnium rerum inferiorum constituit dominum; cui propterea cōmisit, vt omnibus animalibus, & volatilibus nomina imponeret, tanquam omnium dominus (Domini est namq; nomina seruis domus suæ imponere) & tanquam is, cui plenam omnium notitiam contulisset: nomina enim sunt, quædam breues definitiones naturæ rei: ideoque, vt annotauit Augustinus, dicuntur nomina, quasi notamina: vnde colligebat Plato, tantummodo sapientibus decere, nomina rebus imponere, de quibus multa tradit Eusebius, nomina Hebrææ linguæ expendens. Imposuit ergo Adam nomina cunctis rebus, & nō impropria, sed quę aptè cuiuis rei respectiue quadrarent: vnde dictum est: *Omne enim, quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius.* Qui cæteris nomina imposuit, sibi nequaquam nomen designauit, sine dubio relinquens Deo ipsi, nomen sibi imponere. Et rectè quidem, primò, vt ostenderet Dei erga se plenum dominium; secundò quoniam vt B. Chrysostomus longo prosequitur discursu, homo suæ formationis aliquatenus erat ignarus: nec enim Deus prius animam voluit creare, quæ videret, quomodo Deus corpus ipsi, ex vilissimo puluere formabat: sed subitò, atque homo esse cœpit, vidit se, & inuenit factum pulcherrimum, ad imaginem Dei. Deus, inquit Chrysostomus, creauit hominem de puluere; sed nesciebat homo, quomodo esset factus, & propterea suam ignorabat vilitatem; & idcirco sibimet minus benè nomen imposuisset: & verè, qui cætera viuentia cognoscebat plenè, se ipsum non ita comprehēdebat: vt iam homini à sui principio fuerit commune, non plenam, & omnimodam sui habuisse cognitionem. Oportuit igitur, vt Deus ipsi nomen imponeret, qui eius comprehendebat naturam. Vnde producta muliere, existētibus in paradiso benedixit, & dominium terræ ac omnium viuentium concessit, dicens: *Replete terram, & subijcite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.* Tunc, quia iustum erat, vt ij, qui dominiū tam grande accipiebant, intelligerēt, quod sub Dei dominio manerent, *vocauit nomen eorum Adam.* Ecce nomen homini à Deo impositū. Et sine dubio nullus poterat melius homini nomē imponere, quā qui solus hominis comprehendebat naturam. Hoc autē nomen *Adam*, varia significat. Theodoretus credit, deductum ab *Gheden*, quod voluptatem significat, quia in paradiso voluptatis, quæ in Hebræo dicitur, Hortus Gheden, hominem posuit. Hanc tamen etymologiam, nullus, quod sciam, approbat, neque Dei instituto congruebat, vt dicemus. Iosephus existimat, dictū ab *Edom*, quod significat rubrum, quod homo conditus fuerit in campo Damasceno, vbi terra est rubra, & argillosa, similis carni & sanguini. Cæterum, communior sanctorum Patrum sensus est, vt dicatur ab *Adama*, quæ terram significat, quasi dicas, inquit Chrysostomus *a*, terreum, aut ex terra. Vnde optime nomen Adam Latina interpretatione dicitur *Homo*, vt annotant Cyprianus *b*, Ambrosius *c*, & Augustinus *d*: hoc enim nomen Homo eandem penitus vim habet, quia dicitur ab humo, vt Varro *e* docuit: & Cicero *f* indicauit. Ecce nomen tuum, *Adam* aut *Homo*, id est, terrenus, aut de terra, aut terra, & puluis, vt iam circa tui ipsius naturam discurrere incipias, & videas,

Marginal notes (left): Gen. 5. 1. 2. — Li. vnic. de Genes. ad litt. cap. 6. — In Craty. — 11. De demonst. Euangel. c. 4. — Gen. 2. 19. — Homil. 3. de Spiritu sancto to 3.

Marginal notes (right): ¶ 188. — Gen. 1. 28. — q. 25. in Genes. — 1. antiqui. cap. 2. — a Hom. de cura salutis proximi & nomine Abraham — b Li. de Sina & Sion monte. — c In Psal. 118. Octonario 1. — d 15. De ciuit. ca. 17. — e de lingua Latina. — f 2. De natura deorum.

videas, vnde origenem trahis, qui de tuæ prosapiæ nobilitate gloriaris, de terra, de puluere terræ. Inter omnia elementa, infimum est terra: te omnium rerum vilissimũ & infimum agnosce, & non de quauis terra, sed de eo, quod in ea vilius est, scilicet, ex puluere terræ. Aues formatæ sunt ex aquis, animalia ex terra pingui: homo solus ex puluere vilissimo. Sed adhuc maius sacramentum in hoc nomine expendendum censet Augustinus, & meritò; quæ enim ex ore Dei procedunt, tam grandi sapientia sunt referta, vt non solum integras sententias, sed & minima verba, imò & indiuisibilia elementa, & litteras expendere oporteat. Vnde obseruat Augustinus, expendendas litteras, ex quibus nomen Adam, quod ex ore Dei processit, componatur, quod non à se inuentum profitetur, sed *hæc* inquit, *fratres mei, ab anterioribus maioribus nostris dicta sunt &c.* quæ propterea sæpissimè ipse Augustinus repetit. Nomen enim Adam, ex quatuor illis litteris constat, quas Græci in capite eorum nominum habent, quibus significant quatuor orbis partes. Si enim facias ista quatuor nomina Græca, Anatole, quod ed oriens, Dysis, quod est occidẽs, Arctos, quod est septentriò, Mesembria, quod est meridies, Anatole, dysis, arctos, mesembria, capita verborum, Adam, habent. Ita Augustinus. Hæc prius obseruauit Cyprianus *a*, imò & Sybilla *b*, ita canens: Nimirum Deus, finxit Tetragrammaton, Adam. Qui prius fictus fuit, & qui nomine complet, Ortus, occasus, austrum, boreamque rigentem: quæ & alia inducit Eugubinus, arguens illos, qui talem in Augustino reprehendunt circa nomen Adam, annotationem, illam ex eo incongruam indicantes, quod Adam nomen est Hebræum, hæc autem alia nomina sunt Græca, multo posterius inuenta; quasi Deo antequã essent inuenta, nota non fuissent. Et considerat Cyprianus, Deum, cum hominis corpus voluit efformare, ex quatuor orbis partibus collegisse pugillum terræ, aut pulueris, ex quo illud effinxit: quod sibi colligere videtur ex eo, quod vbi noster Vulgatus legit apud Esaiã:

Tracta. 10 in Ioãnem ad finem.

Tractat. 9. & 10. in Ioannem & in Psal. 95. ad finẽ.

a *Libr. de mõte Sina & Sion.*
b *Lib. 2. orat.*
In cap. 1. Gen.

¶ 189.

Qui appendit tribus digitis molem terræ, legunt Septuaginta, *Omnẽ terram pugillo conclusit*: & in Hebræo, pro *terra* habetur nomen Ghepher, quod puluerem terræ significat, idem quod scriptura ponit, cum exprimit hominis formationem, dicens iuxta Septuaginta; *Formauit Deus hominem puluerem de terra*, id est, accipiens puluerem, & vilissimum, quod est in terra, vt D. Chrysostomus sæpissime annotat. Hoc igitur est hominis principium, hocque est, ex quo componitur, puluis ex omnibus quatuor mundi patribus, vt indicaret Deus, hominem compositum ex eo, quod in quauis totius mundi parte vanius, inanius, vilius, ac imperfectius est; & quod omnem totius orbis vanitatem, vnus ipse homo in semetipso includit: & hinc nomen hominibus imposuit, *vocauit*, inquit, *nomen eorum Adam, in die qua creauit eos*; à sui exordio & principio. Et non illis pro se ipsis tantũ hoc nomen imposuit, vt Augustinus insinuat; sed omnes futuros homines describere & nominare volens, hocque est, quod dicit sapiens Concionator: *Qui futurus est, iam vocatum est nomen eius, & scitur quod Homo sit*: siue sit imperator, siue rex, siue põtifex, siue diues, siue nobilis, siue pulchra mulier, siue validus miles, siue iuuenis fortis; iam antequam nascatur & sit, nomen accepit ab eo, qui intus & in cute res omnes cognoscit, & comprehendit; & scitur, quod hoc nomen est *Homo*, aut vt Regia legit, *Et notũ quod ipse homo*: Non est Deus, non Angelus, non de natura cœlorum, aut de aliquo sidere formatus, non ex igne, aut aere, vel aqua; sed de terra procedens: hoc cuiq; ex primo parente procedenti inseparabile est. Vnde patet rectè supra à nobis dictum esse, nomen Adam aliquãdo quidem esse appropriatum, aut quasi proprium primo parenti, communiter tamen nomen esse appellatiuum omnibus commune, sicut hoc nomen *Homo*. Appropriatum quidem est illi, cum scriptura rerum creationem exprimit, & dicit, Adam ductum in paradisum, & *Deum adduxisse omnia viuẽtia ad Adam*. & quod *misit soporem in Adam*, quo etiam modo accipitur ab Osea, cum dixit; *Ipsi*

Esa. 40. 12

Tractat. 9. In Ioannẽ.

Osea 6. 7.
in c. 6. Ose.

autem sicut Adam transgressi sunt pactum, vt Hieronymus annotat. Appellatiuum autem est in frequentibus scripturæ sacræ locis, vt cùm dicitur apud eũdem Oseam: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis*: vbi Hieronymus annotat, Aquilã, Symmachũ, Septuaginta, & Theodotionem transtulisse pro Adam, homines, vt dicerent: *In funiculus hominum*: quomodo accipitur etiam à Sapiente, cum ait: *Donec retribuat hominibus secundum actus suos, & secundum opera Adæ, & secundum præsumptionem illius*: non enim de primo parente sermo est, vt Iansenius demõstrat; sed de omni homine, quem Deus judicaturus est secundum opera, & secundum cordis, & voluntatis affectus. Vnde, vt Iansenius annotauit, pro *Adam* in Græco habetur *Anthropos*. Hoc autem nomen, inquit diuinus Concionator, impositum est, *vt non possit contra fortiorem se, iudicio contendere*. Quod duobus potest modis exponi, primò, vt per *fortiorem se*, intelligat Deum, quasi dicat: Vt nõ audeat coram Deo se extollere, aut aliqua ratione se illi similem contendere: secundò, vt intelligat res creatas, quæ omnes, ex parte materiæ prestantiores, & fortiores sunt illo. Sol enim, & luna ex materia cœlesti producta sunt; stellæ ex materia incorruptibili, aues ex aquis, vermes ex carne generantur, tinea ex panno precioso, teredo ex ligno forti: solus homo ex vilissimo, abiectissimoque puluere, Vnde si res districto iudicio examinetur, non potest nec contra vermem, nec contra formicam, nobiliorem prætendere originem. Vide si quid profundius dici possit, ad tuam vilitatem comprobandam.

Ose.11.4.

Eccl.35.24

In c.35. Ecclesiast.

§. 26. *Prisci nomina imponebant filiis, cùm nascebantur, per quæ eorum sortem exprimerent: melius expressit Deus, illi, quem creauit, Hominis nomen imponens.*

ANnotauit sæpissimè Chrysostomus antiquitus in illis prioribus mundi ætatibus, filijs, qui nascebantur imposita fuisse nomina, magno consilio, & quodã impulsu Dei, vt per illa, qualis quisque futurus esset, indicaretur; & in memoriam cuique reuocaretur, quis esset. Ita obseruat Sanctum Seth, nomen imposuisse filio suo *Enos*, tum quia ipse incœpturus erat inuocare nomen domini, tum magna in eum prouidentia vtens. Magna enim erga pueros erat parentum diligentia, & statim à principio nomina illis imponebant, quibus admonerentur, quidnam eos agere oporteret. Ita Abrahæ non tam parentum, quam Dei consilio positum fuit nomen *Abram*, quod transitorẽ significat, quod perpetuò illum admoneret, se transitorem & peregrinum in terra. Ita Ioseph filiis suis nomina imposuit Ephraim, & Manasses, quæ perpetuò ad eius memoriam reuocarent labores pristinos, & fœlicitatem sequentem, quæ fecit, vt eorum obliuiscceretur. Ita & Sanctus Iob, tribus filiabus natis, post flagella & labores consultò tria nomina imposuit, quibus, vt annotauit Nicetas, omnia quæ circa se facta erant, perpetua teneret memoria: *Vocauit enim nomẽ vnius Diem; & nomen secundæ Casiam; & nomen tertiæ Cornustibij*. Tres namque quos Sanctus vir habuit status, eleganter his nominibus depinxit: primus fuit, cum in principio abundantissimis facultatibus & potentia effulsit, qui magnus erat inter omnes orientales, ab omnibus tanquam rex colebatur: quoniam tamen hic status fulgentissimus desiuit in grandi miseria, significauit eum per diem: dies enim clarissimus & lucidissimus in noctem obscuram deuenit, in qua tanta est tenebrarum obscuritas, quanta pre-

§ 190.
Ho. 22. 44. 51. 56. et 64 in Gen. & ho. de nomine Abraham.
Homil. 22. in Genes.

Homil de nomine Abrahæ.

Homi. 64. in Genes.

In c. 42 Iob
Iob. 42. 14.

4. *Moral. cap.* 16.

יְמִימָה

ta præcesserat diei claritas, vt B. Gregorius annotauit. In Hebræo vocatur *Iemimach*, à radice *Iom*, quod est dies, quasi dicas, *Diaria*; quia ille status tantum fuit, quasi prosperitatis cuiusdam diariæ. Secundus fuit, quando contritus flagellis, & infirmitatibus, suauissimum odorem, & fragantiam emisit, patientiæ singularissimum & heroicum præbens exemplar; quem propterea designauit nomine secundæ filiæ, quam ideo *Cassiam* vocauit: est enim cassia frutex aromaticus, cuius in Arabia magna est frequentia, vt dixit Dioscorides *a*, aptus, vt Plinius *b* tradit, ad coronas odoratissimas contexendas, quam propterea Poeta Latinus *c*, inter coronarias herbas recenset, de quibus alibi. Tertius fuit plenæ & perpetuę (dum vixit) prosperitatis & abundantiæ, quo omnibus bonis, amplius multo quam prius, redundauit; quem aptè expressit nomine tertiæ filiæ, quam hac de causa vocauit *Cornustiby*. Græci legunt, cornu Amaltheæ, quod famosissimum fuit, & in vsu sapientum, ad omnium bonorum huius vitę abundantiam indicandam. Fingunt enim gentiles, Amaltheam, siue nympha fuerit Iouis nutrix, siue capra, cuius lacte fuit nutritus, ab eo pro beneficio suscepto, accepisse cornu, ex quo quicquid optaret, abundãtissimè proflueret, de qua fabula Ouidius *a*, Strabo *b*, Diodorus Siculus *c*, Lactantius *d*, & Nicetas *e* agunt: subditq; Nicetas, scripturam sacram aliquando fabularum nomina vsurpare, vtilitatem, quam illæ includunt, nõ falsitatem propinare volens. Nescio tamen, an tam verè, quàm acute hoc dictum sit: existimo enim tempore beati Iob, nondum Amaltheæ fabulã fuisse confictam, cum gentilium fabulæ, vt B. Augustinus ostendit *f*, post Moysi, imo & Iosue tempora incœperint, qui longe posteriores fuerant beato Iob. Vnde existimo *Cornustibij*, significare vas, securè omnem ornatum, & quod ad pulchritudinem facit, seruans: ex cornibus enim tunc vasa fiebãt firma, vt in scriptura sacra sæpe indicatur, quibus quæ securè seruanda erant, imponebant. Stibij autem, quamuis varias significationes autores tradant, omnes conueniunt significare id quod maxime ornat, & pulchram facit mulieris faciem, de quo alibi. Vnde Cornustibij, est vas continens id, quod ad ornatum & pulchritudinem facit, continens inquam absque periculo confractionis, quasi dicas; Vas firmum totius pulchritudinis, & ornatus: quo significare voluit Sanctus vir, statum illum vltimum, non conterendum, aut finiendum, dum viueret: sed perpetuò duraturum, abundantem eo omni, quod ad ornatũ completum, & plenum faciebat: habuit enim diuitias, facultates, salutem, filios, filias, longam vitam &c. Dices, cur Sanctus Iob, hæc nomina non filijs imposuit, qui præstantiores, & fortiores filiabus erant? Sanctus namq; Ioseph filiis nomina imposuit *Ephraim*, & *Manasse*, quæ illum perpetuò suorum successuum admonerent, vt Chrysostomus annotauit. Respondeo, meritò id factum: volebat enim Sanctus Iob, perpetuam totius sui status memoriam iugiter habere; filij autem non sunt tam frequenter, & continuò in conspectu parentum sicut filiæ, quas parentes coram se, & in oculis suis perpetuò tenere debent, domi inclusas, vt illud adimpleant, quod dictum est, *Filiæ tibi sunt? Custodi corpus earum*; & si vxor beati Iob fuit Dina, vt credunt Philo, & Paraphrastres Chaldæus, quem sequitur Genebrardus (quamuis ego improbabile id reputem) quæ è patris conspectu substracta, constuprata fuit à filio regis Sichem, sciret vtique & attenderit diligentius, filias suas in conspectu suo continere, ne matri similes existerent. In filiabus itaque quasi in columnis quibusdam, vt verbis Chrysostomi loquar, omnium memoriam factorũ inscriptam tenere volebat, per nomina, quæ illis imposuit. Hæc omnia idem Chrysostomus prosequens, expendit nomina, quæ filiæ Lot filiis suis imposuerunt, congrua ei, quod in vnoquoque futurum erat. Vide, inquit, quantus erat priscorum intellectus, vel potius quanta fuerit Dei sapientia, qui effecerit: vt & mulieres, natis nomina non temerè neque fortuitò imponerent; sed appellarent filios suos iuxta futurorum prædictionem:

a *Li.* 1. *c.* 12.
b *Li.* 21. *c.* 9
c *Vir. Ecl.* 2.

a 5. *Fastor.* & 9. *metamor.*
b *Lib.* 10.
c *Li.* 4. *c.* 5.
d *Li.* 1. *c.* 20
e *In ca.* 42. *Iob.*

f 18. *De ciuit. cap.* 13.

¶ 191. *Homi.* 64. *in Genes.*

Eccl. 7. 26.

Li. 1. *Chronolog.*

nem: & rarò inuenies, eodem quo patres nomine appellari filios, vel fortè nusquam; sed siue pater, siue mater, nomen filio impositurus, rarum quiddã, & nouũ nomen imponebat; vt per illud aliqua futura præsignificaret. Si igitur tanta fuit hominib. cura circa nominum impositionem, & ita Deus res disponebat, vt vellet vnicuiq; illud nomen imponi, quod memoriam perpetuò de re ipsa instrueret, neque homines temerè, & inconsultò nomina imponebant, sed per quæ magnam doctrinam menti, & memoriæ adhiberent; quantò magis id de Deo erit sentiendum, qui per suam sapientiam omnibus prospicit, quando nomen ex proposito imponit, magnam sine dubio per illud doctrinam tradet. Ecce nomen, quod Deus ipse ore proprio tibi imposuit, & primum, quo te appellauit, tãquam omnium fundamentum, *Homo*: hocque perpetuò voluit te retinere. Obseruat Chrysostomus, rem esse expẽsione dignam, cur Deus nomen primis parentibus, nunquam mutarit, quos vocauit, *Adam*. Solitus fuit Deus nomina commutare, quando aliquã circa homines mutationem facit. Petrum vocari voluit, qui antea dictus fuit Simon: filios Zebedæi, vocauit *Boanerges*; Abram vocauit Abraham, Sarai Saram, Iacob Israel &c. Et cum hominem ab illo statu paradisi deiecit, nequaquam illi nomen commutauit, sed confirmauit potius. Quem enim primò vocauit *Adam*, id est, terreum, aut puluereum, postea paradiso ejiciens, pulurem, & terram vocauit, dicens; *Puluis es* &c. vt intelligat, hoc sibi nomen immutabile & perpetuò conueniens. Alia nomina mutabilia sunt, vt sapiens, diues, pauper, sanus, &c. hoc perpetuò illi & immutabiliter competit, in prosperis, in aduersis, in diuitiis, in paupertate, in salute, in ægritudine, in iuuentute, in senectute, in dignitate, in vilitate, & ideo cuique in quocumque statu, & ætate dicitur: *Memento homo*; hoc enim nomen dicitur omnibus conuenire; hoc tibi Deus imposuit, hoc tibi quadrat. Si nomina, quæ Adam cæteris animantibus imposuit, verè illis erant cõgrua, & explicabãt eorum naturam, quippe quæ imposita erant ab eo, qui omnium naturas agnoscebat, *& quodcunque vocauit Adam, ipsum est nomen eius*: quanto magis hoc nomen tibi conueniet, & hoc erit nomen tibi proprium, *Homo*, quod os domini nominauit. Hoc est nomen tuum, tibi conueniẽs, *Adam*, id est, confictus ex puluere omnium partium mũdi, ex eo quod vanius, inanius, & debilius in vniuerso est orbe, imò vniuersam omnium vilitatem, inanitatem, & defectum, continet. Nullus tibi hoc nomen auferat, neq; dignitas adueniens, neque diuitię affluentes, neque salus robusta, neq; nobilitas summa prosapiæ: quia Deus te hoc nomine vocauit, & quodcumq; vocauit Deus, ipsum est nomen eius. Irridet D. Bernardus stultam Iudæorum contentionem, qui à Pilato quærebant, vt nomen quod in crucis titulo erat scriptum deleret, longè enim crucifixus ab illo videbatur abesse, qui non Iesus, id est, saluans, sed periẽs & moriens; non rex, sed vilissimus omniũ apparebat. Insipientes illi, non attendentes, illud nomen à Deo impositum fuisse Christo, ideoque semper illi conuenire, nõ solũ cum saluare videbatur, suscitans mortuos, mundans leprosos, liberans à dæmonibus obsessos; sed cum magis distare ab officio saluatoris videbatur: tunc enim cõgruentius, & aptius nomen illi cõueniebat. Erat à Deo impositum, qui nouerat in eo, quod videbatur longè à salute, clamans; *Longe à salute mea verba delictorum meorũ*, & in eo quod apparebat despectus, & quasi leprosus, verius nomen saluatoris posse retinere. Contendunt similiter apud te multi, vt nomen à Deo tibi impositum deleas, qui longe videris à puluere & terra constitutus, cùm es diues, cùm sanus, cùm nobilis; cùm pulchram te vides, & formosam: attende, nunc maiori conatu nomen retinendum, quod semper tibi conuenit, quippe quod à Deo impositum est, & nec diuitiæ, nec honores, nec salus, nec pulchritudo illud delebũt: quisquis enim sis, siue diues, siue nobilis, siue pulchra, siue speciosa; iam tibi nomen à Deo impositum fuit, & *qui futurus est, iam vocatum est nomen eius, & scitur, quod homo sit*, cuius te admonet Ecclesia,

Ho. de cura salutis proximi, ei tata.

Ser. 1. de resurrectio.

Psal. 21. 2.

¶ 192.

Ho. de cura salutis, seu de nomine Abraham citat.

Ecclesia, *Memento homo, &c.* Ex his considera egregium Beati Chrysostomi documentum, misericorditer Deum tecum egisse, tale nomen tibi imponendo, quod tam in prosperis quam aduersis magnum afferat adiumentum. In cuius confirmationem expendit, quæ cœpimus dicere de Sancto illo Deique amicissimo Abraham, cui Deus singulari consilio disposuit, nomen Abram à parentibus imponi, in magnum adiutorium & solatium ipsius. Quod si dicas, inquit Chrysostomus, parentes Abrahæ iniustos fuisse, neque placuisse Deo, nec extitisse prophetas, qui futura prænossent, qui neque quæ Deus Abrahæ erat daturus, suspicati fuerant: respondeo, opus fuisse diuinæ sapientiæ per incredulam linguam dispensantis, vt puero nomen imponeretur tale, quod in se haberet futurorum historiam, sicut & eandem virtutem in Balaam declarauit. Quod confirmat etiam ex parentibus Noe, qui iniusti erant, & tamen Lamech pater eius, Deo instigante, nomen illi imposuit, quod præcipuam vitæ futuræ ipsius contineret historiam, quæ latè ibi prosequitur Chrysostomus. Inspirauit ergo parentibus eius, quem insignem amicum habiturus erat, vt singulare nomen ei imponerent, vocantes *Abram*, quod significat transitorem, seu peregrinum, vt tale nomen perpetuum ei adiumentum præstaret, tam in prosperis, quam aduersis: ex quo, vt Apostolus declarat, verè ille magnum habuit suæ salutis auxilium: cùm enim sibi prospera eueniebant, & diuitiæ, ac facultates ipsius multiplicabantur; ne nimis eis afficeretur, & cor non apponeneret, recordabatur nominis sui, expendebatque se peregrinum, cui statim esset recedendum, relinquendo in mundo omnia, quæ in eo acquisisset: si aduersa eueniebant, bono fortique erigebatur animo, idem nomen suum attendens, & considerans, se peregrinum, cuius peregrinatio statim esset finienda, quod nullus est à patria peregrinus, qui non innumera incommoda incurrat, quæ æquanimiter tolerat, spe cito perueniendi ad illam. Grandem sine dubio Deus misericordiam Abrahæ præstitit, cui nomen imponi curauit, aptissimum vitæ, quam habiturus erat, quod esset baculus, quem in via vitæ secum ferret, cui inniteretur: misericordius tamen in hac parte nobiscum egisse visus est, qui volens simile adiutorium, aut ad vitam secure agendam, baculum ministrare, cui innitamur, non per parentes nostros, neque verò per Angelos missos, nomen imponit; sed ipsemet innumeris annis antequam esses, iam tibi nomen designauit, *vocauit*, inquit *eos, Adam*, id est, homo: præscius enim grandium periculorum, quæ in via vitæ homo erat incursurus, quod ex prosperis eleuaretur, ex aduersis deficeret, ex rerum abundantia obliuisceretur Dei, &c. nomen imposuit, quod in omnibus periculis adiumentum afferret. Si prospera cor tuum pulsant, vt te erigas, memento quia homo es, terra & puluis, quem subitò proijciet ventus à facie terræ: si salus te excitat, vt securam vitam tibi promittas; memento quia puluis es, qui nulla securitate consistit: si pulchritudo te ad vanam iactantiam trahit; memento quia terra es & lutum, quod statim fœtore & putredine plenum erit: si aduersa animum circumdant, pauperies, infirmitas, inimicorum persecutio; memento te puluerem & terram, & omnibus animalibus viliorem, cui non incongruunt miseriæ, imò nullibi sunt magis in proprio loco, quam in te, vt statim dicemus. Ecce baculum, cui innitaris, *Memento homo.*

Ad Heb. 11 8.9.10.

§. 27. *Sicut Theologi definiunt Deum, quòd est vniuersa perfectio, ita Dauid hominem, quòd est vniuersa vanitas.*

¶ 193
Li. de mōt. Sina & Sion.

HIS, quæ nunc iuxta B. Cypriani doctrinam diximus, hominem conditum à Deo ex pugillo pulueris, quasi collecto ex omnibus quatuor mundi partibus, excellenter concinit illa hominis definitio, quam tradidit Dauid dicens: *Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens,* (*Psal.38. 6.*) quam etsi sæpe induxerimus, tot tantaque continet mysteria, vt possimus adhuc illam iuxta doctrinam expositam declarare. Innumeræ sunt hominis definitiones, nullusque fuit Philosophus, qui non suam tradiderit, iuxta modum, quo vnusquisque naturam hominis concipiebat. Quidam dixerunt, hominem esse bullam aquæ, alij esse lusum fortunæ, & quasi pilam, quam fortuna ludens nunc in altum, nunc ad ima demittit, de quibus multa authores tradūt: cæterum Dauid excellentiorem multo tradidit definitionem. Fuit ille sapientissimus, Magistris suis & doctoribus, imò & omnibus antiquioribus & priscis sapientibus sapientior, qui dicebat: *Super omnes docentes me intellexi, super senes intellexi &c.* (*Psa.118.99.*) Qui dixit ad Deum loquens; *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* (*Psal.50.8.*) Inter alia autem sapientiæ suæ monimenta, duas hominis definitiones tradidit, quas exposuit, occasione conferendi hominem cum Deo. Sunt enim homo & Deus, quasi in duobus omnino extremis positi, & summa, vt ita dicam, oppositione contrarij, opposita autem iuxta se posita magis elucescunt. Supponit autem vtramque definitionem tradens, se præcipuè velle, excellentiores, nobiliores, sapientiores, & supremos inter homines definire. Primam definitionem tradidit, probaturus id, quod dixerat: *Substantia mea tanquam nihilum ante te:* (*Psa.38.cit.*) hoc enim demonstrat, definiens quod sit homo excellens, stans, bonis omnibus terrenis præstans. *Veruntamen,* inquit, *vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Quasi dicat: Non solùm substantia mea tanquam nihilum ante te, verum etiam omnium hominum substantia: nam omnis homo viuens, est *Vniuersa vanitas.* Secundam autem tradidit, probaturus in solo Deo spem reponendam, non in homine, *In Deo,* inquit, *salutare meum & gloria mea, Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est: sperate in eo omnis congregatio populi.* (*Ps.61.7.8.*) Post quæ statim subdit: *Verumtamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Expende illud, *verumtamen,* quod quasi aduersatiuum eius, quod dixerat est, ac si diceret: Sperate in Deo, verumtamen nullatenus in hominibus, nam eorum præstantiores sunt vani & mendaces, ipsa vanitate vaniores: hunc enim in Hebræo sensum verba habent, vt dicemus. Has duas definitiones vt expendamus, quoniam Dauid eas tradit, homines Deo ipsi opponens, obserua, Deum duabus definitionibus à Theologis definiri, iuxta D. Dionysij doctrinam: vt omittamus illum cōmunem definiendi modum, omnibus notum, per negationes. Primus est per affirmationem omnis perfectionis. Si scire vis, quid sit Deus, omnes in vniuersum perfectiones collige, & vnum quid ex illis constitue, & hoc est Deus. Omnia creata intellectu lustra, & percurre, & vide quicquid perfectionis in quaque re deprehenderis, & omne illud semotis imperfectionibus in vnum adiunge, illudque Deum esse intellige. In corporibus inuenis perfectionem essendi, nam sunt; in plantis perfectionem, quòd intra se habent principium motus, & à se mouentur; in animalibus, quod viuunt; in hominibus quod intelligunt; in Angelis quod omni materia sunt expertes; in cœlo vides incorruptionem, in sole lucem, in luna pulchritudinem, in stellis refulgentiam, in aromatibus odorem, in floribus venustatem: in vno vides sapientiam, in alio bonitatem, in alio salutem, in alio iustitiam, in alio misericordiam &c. Omnes has perfectiones in vnum coniunge, semouendo quicquid imperfectionis est, & hoc Deum esse intellige: quomodo se ipsum Deus ipse definiuit,

Exo.33.19.

finiuit, Moysen alloquens; *Ostendam tibi omne bonum.* Ecce quid est Deus, vniuersa bonitas, & perfectio. Vnde colligunt Theologi, neminem qui clare videat Deum, posse illum odio habere, non enim odio haberi potest, nisi quod aliquam rationem mali habet; si autem Deus clarè videatur, apertè conspicitur, nullam penitus in illo esse rationem mali, sed totius boni congeriem, & totius desiderij satietatem: si vitam, si sapientiam, si diuitias, si salutem, si pulchritudinem, si quicquid aliud desiderari possit, exoptas, in illo reperitur. Vnde Sanctus Apostolus Ioannes illam traxit propositionem: *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est.* Quasi dicat: Qui dicit, se nosse Deum, & non eius amore capitur, & toto corde illi seruire contendit; mendax est: loquiturque de perfecta cognitione, non de imperfecta, & mortua, qualem multi fideles peccatores habent. Secundus autem modus definiendi Deum, altior est, quem Beatus Dionysius supremum censet, per negationes scilicet exuperantiæ, quando scilicet omnes perfectiones, quas homo cogitare potest, in vnum coniungit, illasque de Deo negat, asserendo, Deum non esse illud, sed esse aliquid illo superius, & excellentius. Vnde dicere solitus fuit Dionysius, Deum non esse bonum, sed supra bonum; non esse ens, sed supra ens &c. Ecce modum egregium, quantum in hac vita fieri potest, definiendi Deum. Omnem perfectionē, & omne esse, & quicquid habet rationem boni, cogita, & in vnum collige omnem sapientiam, quam mens tua potest assequi, potentiam, bonitatem, diuitias, maiestatem, gloriam, benignitatem &c. Et postquam vnum quid ex eis conflaueris, dicito: Deus est, qui non est hoc, sed supra hoc: non bonitas, sed supra bonitatem: non sapientia, sed supra sapientiam: non potentia, sed supra potentiam &c. non enim Deus est, quod tu mente capis, & apprehendis, sed eo superius; & quantumcumque mentem eleues, ad id considerandum, quod tibi videtur, omnia quæ vides transcendere, parum est id omne, quod

1. Ioa. 2. 4.

¶194

tu cogitas, aut intelligis, vt illud Deum esse intelligas. In quem sensum possumus illud accipere, *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* Ascendat homo corde & mēte quantum poterit, excedat mente, & vnum quid cogitet omnibus supremum; tunc exaltabitur Deus: quia Deus non est illud, quod cogitat, sed aliquid altius & excellētius: de qua re loquitur egregiè beatus Gregorius. Iuxta hos duos modos definiendi Deum, Dauid hominem voluit definire, & per oppositum quidem Dei. Primò per affirmationes vanitatis, secūdò per negationes exuperantiæ. Prima definitio, *Vniuersa vanitas, omnis homo viuens.* Considera Deum in vno extremo, & hominem in altero penitus contrario constitue, & sicut Deum definijsti per affirmationem vniuersæ perfectionis: defini hominem per affirmationem vniuersæ imperfectionis. Omnia creata intellectu percurre, & vide quid in quaq; re imperfectionis, defectus, & vanitatis inueneris, sicque omnes rerum imperfectiones ab illis abstrahe & in vnum collige, & congeriem vnam omnium vanitatum facito, hocque est homo: *Vniuersa vanitas.* Quid habent imperfectionis corpora omnia, quæ vides & tangis? quod diuiduntur, & conteruntur. Quid viuentes floridæque plantæ? quod subito exiccātur, & moriuntur. Quid animalia pulcherrima, agilia & viuacia? dolores, plagas, timores, contentiones, rixas inter se. Quid Angeli, omnibus quæ vides, superiores? volubilitatem, & mutationē cogitationum. Quid flores pulcherrimi, herbæque quæ sua viriditatę delectant? citò transeunt. Quid placidus aer, quem spiras? in momento dissoluitur. Quid flamma lucida, quæ te illuminat? ad leuem flatum extinguitur. Quid fumus in altum se extollent? à minimo, subitoque vento dissipatur. Omnes has vanitates, & imperfectiones, semotis perfectionibus in vnum congere, & hoc hominem esse intellige. *Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Expende vim illius aduerbij, *Verumtamen*, quam supra cœpimus indicare. In Hebræo est *Ach*, quod etsi sæpe significet idem, quod certè, sanè,

Psal. 63.8.

9. Mor. c. 10 & lib. 26. c. 8.

Aa 2 fine

Brix. to. 1. fol. 25. in principio.
Num. 12. 2
Gen. 7. 23.

sine dubio, sæpius tamen significat idem, ac *tantum, solummodo*, vt cum dixerunt fratres Moysi: *Num per solum Moysen locutus est dominus?* Pagninus, *nunquid dumtaxat, per Moysen, &c.* Regia, *nunquid tantùm in Moyse, &c.* Et cùm scriptura exponit, omnes fuisse mortuos per aquas diluuij, *Remansit autem solus Noe*, id est, solummodo, dumtaxat, *& qui cum eo erant in arca, &c.* Vnde non incongruè transferes: Tantummodo vniuersa vanitas omnis homo viuens, quomodo transfert B. Hieronymus; quomodo etiam Pagninus & Regia aduerbium *Ach*, transtulerunt in alia simili Dauidis sententia, statim exponenda. Sicut ergo Deus est tantummodo vniuersa perfectio, id est, habens omnium rerum perfectiones, seclusis imperfectionibus, ita homo tantummodo est vniuersa vanitas, id est, habens vniuersas imperfectiones seclusis perfectionibus, id quod excellentissimè consuetam suam eloquentiam excedens Chrysostomus, hâc hominis definitionem expendens annotasse visus est, ita dicens. Homo vt ignis incenditur, & instar arundinis in cinerem occidit; vt procella extollitur, & vt puluis terræ adæquatur; vt flamma excitatur, & instar fumi dissipatur: vt flos forma est præstanti, & vt fœnum exiccando imitatur; vt nubes conglobatur, & tanquam gutta imminuitur; vt denique bulla inflatur, & scintillæ instar extinguitur: perturbatur, & insatiabili cupiditate fœdum tetrumque odorem sibi parit: perturbatur, & cum ei perturbatio nulli vsui fuit, extinguitur. Eius sunt motus, & perturbationes, aliorum delitiæ: eius labores, aliorum thesauri: eius curæ, aliorum voluptates: eius aduersæ res, aliorum secundæ: eius execrationes, aliorum clientelæ: eius rapinæ, aliorum voluptates: eius gemitus, aliorum omnium rerum abundantia: eius lacrymæ, apud alios pecuniæ; ipse denique in inferis supplicijs afficitur, alij contra bonis eius cum cantu perfruuntur: veruntamen frustra conturbatur omnis homo viuens. Homo vitæ vsura quæ ad tempus durat, mortis non fictum debitum, consulto indomitum animal; improbitas, quæ per se docetur, insidiæ quæ sponte sua docentur, id quod arte instructum est ad maleficium, quod ad iniuriam industria præditum est, ad auaritiam compositum & paratum, ad expletionem insatiabile, natum ad perfidiam, & infinitus spiritus, gloria ostentatrix, exultatio & ferocia, quæ facilè sedatur, elatio, quæ paruo negotio deletur, audacia, quæ facilè capitur, cœnum arrogantiæ plenum, cinis seditiosus, puluis elato animo, cinis inflatus, scintilla, quæ facilè extinguitur, flamma, quæ facilè marcescit, lucerna instabilis, lignum, cuius interitus procliuis est, fœnum, quod exaruit, herba, quæ facilè ac citò moritur, natura, quæ facilè conficitur, & consumitur; qui hodie minatur, & cras excidit è vita; qui hodie diuitijs abundat, cras sepulchro tegitur; qui hodie regia corona ornatur, & cras inhumatur; qui hodie purpura fulget, & cras effertur; qui hodie in thesauris versatur, & cras in bustis; qui hodie cum assentatoribus viuit, cras cum vermibus; qui hodie est, & cras nullus est; qui nunc à cohorte custoditur, & paulò post lugetur, qui in secundis rebus tolerari non potest, & in aduersis nulla cōsideratione leuari potest; qui se ignorat, & in his cognoscendis, quæ naturam ipsius longè, multumque superant, curiose occupatur; qui id quod adest & præsens est nescit, & de rebus futuris cogitat; qui natura sua mortalis est, & animi elatione ductus, vt sibi videtur, immortalis est: omnium morborum proposita accessio, facillimum omnis perturbationis domicilium, quotidianum febrium sine vllo delectu gymnasium, omnis deniq; doloris paratum diuersorium, homo est. Quāta nostræ abiectionis tragœdia? quātus nostrę abiectionis & obscuritatis triūphus? Quot quantaque protuli? cum inter ea nihil prophetica hac voce aptius inuenerim: Veruntamen vanè conturbatur omnis homo viuens, &c. Ita Chrysostomus, qui ad vnam, quam Dauid de homine tradit definitionem explicandam; si exactè omnia proposita expendas verba, sexaginta inuenies epitheta, tanquam sexaginta excellentes homi-

¶ 195
Ho. in Psa. 38. quæ dicitur post expositionē Psal. to. 1.

hominis definitiones, circa quas possemus integrum tractatum componere. Eloquenter certè Chrysostomus locutus fuit, cuius verba in proprio idiomate Græco omnem eloquentiam superant, sed è Latino in nostrum Hispanicum eloquentissimè côuertit Regius Concionator famigeratissimus noster Cabrera, in ea concione, quæ penultima vitæ eius fuit, quam in exequijs æternæ memoriæ inuictissimi Regis Philippi secundi, coram eius filio Philippo tertio Rege, & domino nostro Matriti habuit, quæ typis excusa, communis est in omniū manibus. Vide ergo, quàm rectè & acutè Dauid ante oculos habuit hominis formationem; considerans quomodo Deus eum effinxerit, puluerem quasi ex totius vniuersi partibus in vnum colligens, & congerēs. Non ex Orientis parte collegit auroræ radios, aut vniones orientales, aut aurum fulgidum, sed puluerem. Non ex regione occidentis accepit nubeculam aliquam splēdidam, ex ijs, quæ Occidente sole, pulcherrimæ apparent, sed puluerem. Non ex meridiana plaga accepit solis radios clarissimos, sed puluerem. Non ex Aquilone stellam aliquam fixam, ex ij s quæ clariores apparent in Polo, aut circa Polum Arcticum, sed puluerem; vt meritò dicat: *Tantùm vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Hinc S. Augustinus acutè expendit, rectè Dauidem postulasse: *Exurge Domine, non præualeat homo.* Quid est, inquit, Non præualeat homo? Nonne Apostoli homines erant? Nonne Martyres homines erant? Ipse Dominus Iesus Deus esse non desistens, homo esse dignatus est. Quid est ergo? Exurge Domine, non præualeat homo? Si vniuersa vanitas, omnis homo viuens, idem erit; Non præualeat homo, quod non præualeat vanitas, non præualeat mendacium, &c. Hæc de prima definitione.

Serm. 31. de verbis Domini.

§. 28. *Sicut definitur Deus per negationem exuperantiæ omnium perfectionum; ita homo per negationem exuperantiæ omnium imperfectionum.*

§ 196

ALtius tamen Dauid rem totam expendere volens, secundam addidit hominis definitionem per negationes exuperantiæ. *Verumtamen*, inquit, *vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Difficilia verba, sed quæ si plenè expendantur, altissimam continent doctrinam. In primis in Hebræo, illa vox *Vani*, nō habetur in concreto, sed in abstracto, *Hebel*, quæ vanitatem ipsam significat: vnde Hieronymus transtulit: *Vanitas filij hominum.* Aduerbium, *Veruntamen*, est in Hebræo *Ach*, quod vt diximus, idem pollet, atque *tantummodo*, quomodo Pagninus & Regia; *Tantum vanitas filij hominum*, vt videas, quomodo Dauid sibimetipsi cohæreat. Quod sequitur: *Vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum*, Hieronymus transtulit; *In stateris dolosis fraudulenter agunt*; quia nihil magis curant, aut contendunt homines, quam se inuicem decipere per mensuras dolosas & fallaces. Cæterum, qui vim Hebræi sermonis expendunt, intelligunt egregiam hominis definitionem traditam. Ita enim iuxta Hebræum congruè leges; *In statera si ipsi ascendant pariter, leuiores sunt vanitate*, quomodo pij, doctique authores, Titelmanus, Genebrardus, Iansenius. Quasi dicat: Vniuersos homines simul accipe, pariter in vnum, reges, principes, sapientes, nobiles, diuites, &c. & in vna parte trutinæ, aut in vna bilance stateræ eos omnes pariter constitue; in alia solam nudam & ipsissimam vanitatem, leuitatem, & imperfectionem: & eos deprehendes, ipsissima vanitate, & leuitate leuiores, & vaniores, & ipsamet imperfectione imperfectiores. Vide egregiam hominis definitionem per negationem exuperantiæ: quasi dicat: Omnes vanitates, quas mente potes assequi, & cogitatione effingere, in vnum congere;

Psal. 61. 10

Hierony.

In Ps. 61. annotat. ex Hebr.

gere; & earum omnium facito vnum cumulum: non hoc est homo: sed aliquid vanius, inanius & imperfectius, sicut de Deo per oppositum dicebamus, facta congerie omnium perfectionum & entitatum, illam non Deum, sed Deum aliquid illa perfectius & solidius. Quantumcunque itaque vanitates omnes colligas, intelligas, cogites, & in vnum colligas; adhuc homo vanior, leuior & imperfectior est. Ex his credo, alio etiam sensu ab eo qui communiter receptus est, explicari posse verbum illud *Tecel*, quod vnum erat ex illis, quæ sententia à Deo contra Baltassarem prolata continebat, quod Sanctus Daniel exposuit, *Tecel, appensus es in statera, & inuentus es minus habens.* Quonam minus habuit Baltassar? Inuentus est habuisse minus: quæro: Minus habuit, quàm quid? quidnam in alia bilance stateræ positum fuit, vt minoris ponderis illo esset Baltassar? Nihil certè; sed positus Baltassar in vna bilance stateræ, & in alia nihil; inuentus est Baltassar minus habens quàm nihil. Non appensa sunt illius accidentia, vt diuitiæ, aut voluptates, aut mundana gloria; sed ipsius tota substantia; ipsemet Baltassar rex potentissimus, supremus totius orbis monarcha, validus, sanus, fortis, &c. & inuentus est ipsa vanitate vanior & inanior, & quod minus esse habebat ipso nihilo, de quibus alibi agemus explicantes, quomodo homo per peccatum efficiatur vanior ipsa vanitate, & minus habens ipso nihilo. Sicut igitur Deus perfectior est omni perfectione, quam possumus concipere; ita homo vanior est omni vanitate, quam possumus imaginari. Vnde scripturæ sacræ hanc hominis vanitatem à solo Deo perfectissimè comprehendi indicant: sicut enim angustus est intellectus omnis creatus ad Dei perfectionem plenè capiendam; nam quacumque intellecta, quamuis excellentissima, & in quocumq; gradu, etiam respectu mentis nostræ summo; adhuc est maior Dei perfectio: ita non sufficit intellectus creatus hominis vanitatem perfectissimè comprehendere: nam quacumq; intellecta, adhuc vanior & imperfectior est. Egregiè Sophar Nahamathites amicus beati Iob, de Deo loquens. *Ipse*, inquit, *nouit hominis vanitatem.* In Hebræo, pro vanitate habetur nomen *Saue*, cum aleph in fine, quod in scriptura sacra ad omnem vanitatem accommodatur, ad id scil. quod quis vanè & inaniter machinatur, vt cum dicit Ieremias: *Prophetæ tui viderunt falsa & stulta:* ad mendacia omnia, quæ quia solida veritate carent, vana dicuntur; vt cùm dicit Deus ad Ezechielem de pseudoprophetis: *Vident vana, & diuinant mendacium:* ad ea etiam quæ infima sunt, vt *salus hominis* dicitur *vana*: ad illa quæ subitò transeunt & euanescunt, quomodo dixit Iob, *Se habuisse menses vacuos*, aut vanos. Non ergo est, cur vox, Saue, ad mendacia restringatur, quæ omnis generis vanitatem exprimit. Hanc solus Deus plenè comprehendendo nouit, plenè capiens, quàm vanus, quàm inanis, quàm mendax, quàm imperfectus sit homo, eo modo, quo profundum prauitatis cordis humani, solus Deus dicitur comprehendere apud Ieremiam. Et his concinit illa Dauidis sententia; *Ipse cognouit figmentum nostrum.* Ito igitur nunc miser, tuam progeniem iacta, tuam nobilitatem extolle, tuam pulchritudinem euehe, tuas diuitias proferto, super astra te eleua, quasi à sole & luna genitus esses; cœlis teipsum præfer, quasi viliores teipso æstimans, qui nihil es aliud, quàm vniuersa vanitas; imò omni ipsa vanitate vanior.

Dani. 5. 27 — § 197 — Iob. 11. 11. — שוא — Thren. 2. 14. — Ezech. 16. 6. — Ps. 59. 13. — Iob 7. 3. — Iere. 17. 9. — Ps. 102. 14.

§. 29. *Considerans teipsum, sapiens euades, vt Iesus Sirach, idq; faciendum imposuit Sponsus.*

EX his aliquas sacræ scripturæ propositiones nunc aptè expendere poteris. Prima sit illa, quã Deus dixit per Prophetã Michæã: *Humiliatio tua in medio tui:* id est, intra teipsum est; interna est tibi, nec oportet ad alienas domos, aut naturas te conuertere, aut per externa vagari, ad humiliationem quærendam. Totalis tuæ superbiæ occasio est, quod perpetuò, quæ extra te sunt, consideras, & nunquam temetipsum,

§ 198 — Mich. 6. 14.

ipſum, nec ad ea quæ in medio tui ſunt, oculos conuertis: aſpicis parentes tuos, & maiores, qui longè diſtant; quorum nec cineres extant, nec inueniuntur; diuitias, quas in arca habes reconditas, ſedem dignitatis, in qua ſedes, ſeruos circumſtantes, veſtes externè operientes, homines te venerantes, & honore proſequentes: ad te ipſum mentem conuerte; *humiliatio enim tua in medio tui.* Vide corpus tuum ex puluere, animam tuam ex nihilo, te vniuerſæ vanitatis congeriem, quem tempus conſumit, aqua ſuffocat, ignis comburit, infirmitas omnis generis debilitat, mors deijcit, vermes comedunt, & nullum eſt iniquitatis genus, quod non à conflatorio capitis tui procedat. *Humiliatio* igitur *tua in medio tui.* Septuaginta legunt: *Eijciam te in temetipſum*, vt humilieris, & omnem faſtum deponas: ſicut ſuperbum Menelaum in aceruum cineris eijciendum conſtituit, vt ibi omnis eius ſuperbia abſumeretur. Te ipſum intra temetipſum proijciam tanquam in aceruum totius miſeriæ, vt ad te oculos tuos conuertas: nihil enim videbis interius, quod non ad humilitatem prouocet, & excitet. Intra temetipſum, egregiæ ſapientiæ ſcholam & aulam habes. Sedeat intra te mens tua, & quæ intra te ſunt, tibi exponat & diſcutiat: intellectus intra cor tuum, tanquam in cathedra reſideat, ad inſtar doctoris, qui perfectè vult diſcipulum inſtruere, explicandum aſſumat, tui ipſius principia, cauſas, & elementa, ex quorum notitia, vt Ariſtoteles docuit, omnis ſcientia prouenit; in medio namque tui, quæ ad docendum te conducunt, reſident. Ita agens ſanctus ille Ieſus filius Sirach, quem Spiritus ſanctus aſſumpſit tanquam calamum & linguam, per quam admirandam doctrinam, conſilia, & parabolas totius libri Eccleſiaſtici traderet, ſapientiſſimus euaſit, vt ipſemet in fine libri enarrat. *Cùm adhuc*, inquit, *iunior eſſem, priuſquam oberrarem, quæſiui ſapientiam, palam in oratione mea. Ante templum poſtulabam pro illa & vſque in nouiſſimis inquiram eam.* Grandi deſiderio ſapientiæ tenebatur: hoc enim primò requiritur ad eam habendam, quia vt Sapiens dixit: *Initium illius, veriſſima eſt diſciplinæ concupiſcentia.* Et tam grande bonum eſt huiuſmodi deſiderium, vt non niſi ex peculiari Dei fauore, & dono ſpeciali habeatur, quod concedit ijs, qui toto corde ei obſequuntur, vt ipſemet Sapiens prædixerat, *Cogitatum tuum*, inquit, *habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maximè aſſiduus eſto, & ipſe dabit tibi cor, & concupiſcentia ſapientiæ dabitur tibi:* quamuis enim omnis homo natura ſcire deſideret, vt dixit princeps Philoſophiæ, & à natura oriri videatur deſiderium ſapientiæ; non tamen huius, quæ ſalutem operatur, quæque contraria eſt ſapientiæ carnis & mundi, & noſtro appetitui & cõcupiſcentiæ. A Deo igitur vir ille ſanctus donatus hoc deſiderio, *quæſiuit ſapientiam palam in oratione:* eſt enim Deus author huius ſapiẽtiæ, & *omnis ſapientia à Domino Deo eſt*, vt ipſemet tamquam fundamentum libri ſui conſtituerat, ab illoque eam poſtulare debet, qui illam vult obtinere. *Si quis indiget ſapientia*, inquit Iacobus Apoſtolus, *poſtulet à Deo.* Poſtulabat eam hic vir ſanctus, ad templi fores conſiſtens: *ante templũ*, inquit, *poſtulabam pro illa.* Quæres, an eam inuenerit; & dico, reuera inueniſſe, ipſe enim id docet; & explicat modum quo inuenit, poſt pauca ſubdens, *Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inueni eam.* In Græco habetur, *In purgatione*, aut *purificatione:* quod multi intelligunt, de purificatione à peccatis, quam Paulus *purgationem peccatorũ* vocat: *in maleuolã enim animã non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.* Sicut ergo, qui medicamentum aliquod vult accipere, quod ſalutem & optimã valetudinẽ conferat, primò purgat corpus humoribus noxijs; ita qui ſapientiam diuinã recipere parat, per quam ſalutẽ animæ conſeruet, prius debet eam purgare iniquitatibus & peccatis. Cæterùm Ianſenius credit ſermonẽ fieri de cognitione ſui; & id cenſet exprimi illis verbis, *In agnitione inueni eam.* Quaſi dicat: Animam meam direxi & ordinaui ad ſapientiã quærendã, & in agnitione mei ipſius inueni eam: quærebam ſapientiam extra me, ſicuti quærunt Philoſophi, conſi-

2. Macha. 13.4.5.6.

Eccleſiaſt. 51.18.19.

Sap. 6.28.

Eccle. 6.37

Ariſt. 1. Met.

Eccleſ. 1.1.

Iacob. 1. 5.

Eccleſiaſtici 51.27.

ad Heb. 1.3

Sapi. 1. 4.

¶ 199.

considerantes naturas rerum; Astrologi contuentes cœlorum motus, & siderum aspectus; Cosmographi, lustrātes varias orbis prouincias; Mathematici, oculos conuertentes ad numeros & figuras; & non inueni: direxi animā meam & oculos meos, vt quæ intra me sunt, considerarem, & inueni illam in agnitione mei; hoc namque est quasi fundamentum veræ sapientiæ, cognoscere quis sis, quis fueris, quis futurus sis, vnde corpus tuum processit, vnde anima aduenit, quàm vilis conditionis sit corpus, quā exiguę virtutis anima, quot quantisq; miserijs subiecta vita, quàm exiguum cum tædio tēpus, quo illa agitur, &c. Quia hæc cognitio tui ipsius, & consideratio eorum quæ intra te sunt, deficit, ad extrema totus defluis, ideo in mala innumera incidis. Iuxta hanc doctrinam explicat bona pars sanctorum Patrum, sententiam quandam diuini Sponsi, Sponsam suā alloquentis & instruentis. Petierat illa sibi scientiam & notitiam dari, qua nosset, vbinam Sponsus esset, & vbi posset eum inuenire, quasi quęrens veram sapientiam: est enim Sponsus, *Dei virtus & Dei sapientia*; vnde eum interpellat, dicens: *Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie.* Cui ille respondit. *Si ignoras te, ô pulcherrima mulierum, egredere, & abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hœdos tuos, iuxta tabernacula pastorum.* Hæc verba obscura indicat Augustinus *a*, & quæ continent obscurum mysterium. Et quidem de ignorātia sui ipsius loqui diuinum Sponsum, censent sancti Patres, Ambrosius *b*, Hieronymus *c*, Augustinus *d*, Gregorius *e*, Bernardus *f*, & D. Thomas *g*, existimantque planum horum verborum sensum desumi ex eo, quod Sponsa rem grandem statim in principio postulasse visa fuit, nosse scil. & scire, quæ ad Sponsum eiusque oues pertinebant, vbi eas pasceret, accubare faceret, accubaretque ipse, & requiesceret: propterea diuinus Sponsus eam reprimens, & continens, docet ad plenam sui & ouium suarum cognitionem & sapientiam de se & ouibus suis habendam, incipiendum esse Sponsæ à propria sui cognitione, & hanc supponendam, vt ad Sponsi & aliorum cognitionem deueniret; priusque cognoscenda quæ intra ipsam erant, quàm procederet ad cognoscenda quæ extra: sicut olim sanctus Moyses, inquit Bernardus *h*, quoniam multum præsumebat de gratia & familiaritate, quam inuenerat apud Deum, aspirabat ad quandam visionem magnam dicēs: *i Si inueni gratiam in oculis tuis, ostende mihi te ipsum,* Deus eum reuocauit ad aliam visionem longè inferiorem, ex qua tandem ad ipsam quam volebat, posset aliquando peruenire; ita petens Sponsa, Sponsi, & quæ ad eum pertinebāt notitiam, reuocatur, vt primò se ipsam cognoscat. Vt autem indicaret cœlestis Sponsus, quàm necessaria sit huiusmodi cognitio, notant sancti Patres prædicti, illum asperè locutum, cuius verba quandam horrendam comminationem præseferunt ad Spōsam, si illa sui ipsius cognitione & consideratione fuerit destituta. Vide, inquit Augustinus, quomodo comminetur Sponsus, vide quemadmodum in periculo abstulit de medio blandimenta. Quàm blande illa? *Annuntia mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie*: ille autem seuerissimè non blandè respondens, sed pro magnitudine periculi: *Nisi cognoueris*, inquit, *temetipsam, ô pulchra inter mulieres, exi*: quasi dicat: Aut cognosce te, aut exi; quia si non te cognoueris, exitura es in vestigijs gregum, id est, sequendo malos greges: & pasce hœdos tuos, iam nō oues, &c. *Si te*, inquit, *ignoras, egredere.* Dura & aspera increpatio, quod dicit: Egredere, ait Bernardus, hoc quippe verbum serui audire solent à valdè irascentibus, & indignantibus dominis, vel ancillæ à dominabus suis, cū grauiter illas offenderint, exi hinc, exi à me, egredere à cōspectu meo, & à domo ista. Hoc ergo verbo aspero & amaro satis, nimiumque increpatorio vtitur modò Sponsus, contra dilectam, sub conditione tamen, si seipsam ignoraret; nihil quippe validius, efficaciusve ad terrendum potuit in eam intendere, quam vt egredi minaretur, & mitteretur ad sequenda vestigia gregum, & pascendos hœdos. Greges namque appetitus sunt carnis, hœdos autem, qui pecca-

1. Cor. 1. 18
Cant. 1. 6.
a Serm. 50. de verbis Domini.
b In Ps. 118 serm. 2.
c Epist. 22 ad Eustoc. de custodia virginit.
d De vnitate Eccles. c. 14. & 16. & 2. cōtra. 2. epist. Gaudentij. c. 9. & epist. 48 ad Vincet. & lib. de pastor. c. 15 & ser. 50. de verbis Domini.
e In cap. 1. Cant. & 16. Moral. c. 21. & li. 30. cap. 12.
f Serm. 34 in Cant. vsq; ad 38.
g In cap. 1. Cant.
h Ser. 34. in Cant. in princip.
i Exod. 33. 15.

¶ 200
Li. de past. cap. 15.

peccatum significant, & in iudicio collocandi sunt a sinistris, dicit vagos & petulantes sensus corporis, per quos peccatum tanquam mors per fenestram intrauit ad animam: ex eo siquidem, quod quis habet sui ipsius ignorantiam, nec seipsum considerat, ad ea quæ extra se sunt appetenda, sequenda, & tenenda, se totum conuertit. Quia homo seipsum non attendit, egreditur per superbiam intumescens, cęteros cõtemnens, per auaritiam ad bona terrena auidè congreganda & acquirenda, per concupiscentiam ad voluptates sequẽdas: quia non considerat se, egreditur ad cõtemnendum proximum, ad magna de se sentiendum, ad securitatem vitæ sibi promittendam, ad permanendum in peccato: hinc terrenis inhiat, terrena quærit, solùm terrena concupiscit, & ea tantum quærit, quæ nullatenus tandem sibi sunt profutura. Ex his explicat Bernardus illud, quod dixit Dauid semel & iterum de homine loquens: *Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis fact⁹ est illis.* Quænã causa, inquis, tãtæ deiectionis? Profectò quia homo cũ in honore esset, nõ intellexit? Quid nõ intellexit? non dicit (inquit Bernar.) nos dicamus. Posit⁹ in honore, nõ intellexit, quod limus esset, sed honoris fastigio delectatus, in se expertus est, quod longo post tempore dictum fuit: *Qui se putat aliquid esse cùm nihil sit, ipse se seducit.* Væ misero, quod non fuit, qui iam diceret ei, *Quid superbis terra & cinis?* Ignorauit ergo se; non intellexit se, egressus à se, abijt post vestigia gregum, affectatus & secutus est cordis sui desideria, & totus extra se positus, se totum perdidit, totamque posteritatem. Ita Bernardus. Hæc omnia prosequens B. Ambrosius, censet Salomonem, cùm induxit Sponsum, ista respondentem, & hanc doctrinam tradentem, alludere voluisse ad illud, quod per Moysen scriptum fuit: *Attende tibi:* quod idem est, ac illud celebre gentilium prouerbium, *Nosce teipsum*, quod gentiles (inquit) Apollini Pythio tribuunt, quasi ipse author fuerit huius sententiæ, *cum de nostro vsurpatum, ad sua transferant*, & longè anterior Moyses fuit, qui scripsit librum Deuteronomij, vbi nostra Vulgata lectio habet a, *Custodite ipsum*, b & *obserua & caue.* Septuaginta, quorũ codice gentiles Philosophi vsi sunt, legunt; *Attende tibi ipsi:* cuius sententię vim expendit Ambrosius. *Tibi*, inquit, *attende*; non dicit vtique pecuniæ tuæ, non possessionibus tuis, non viribus corporis, &c. Expenditque similiter, Deum ipsum apertè causam huius mandati expressisse, subdentem: *Ne postquam comederis, & saturatus fueris, domos pulchras ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerisq; armenta boum, & ouium greges, argenti, & auri, cunctarumq; rerum copiam, eleuetur cor tuum, & nõ reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti.* Quasi dicat: Attende tibi, cognosce te, ne à tui consideratione semotus, egrediaris ad ea quæ extra te sunt, & oblitus vilitatem internam, extollaris propter excellentiam externam: attende tibi, ne à te considerationem extrahens, sequaris vestigia gregum, iumentis te similem exhibens, quæ tantùm temporalem vitam curant: & pascas hœdos, sensus, & concupiscentiæ tuæ in terrenis rebus & transitorijs. *Attende tibi*, inquit Ambrosius, primò tuam nuditatem & paupertatem considerans, qui ex te nihil es aliud quàm vilissimus puluis; & hæc omnia quæ possides, considera ex Dei misericordia tibi concessa: vt discas non ex eis extolli; sed ex tua humiliari vilitate, & dicas tibimetipsi: *Quid habes, quod non accepisti?* Deinde, *Attende tibi*; non his rebus & bonis externis: nam nonne omnia hæc, sicut vmbra prætereunt? nonne domus tua hæc puluis est & ruina? nonne hæc omnia fabula? nonne seculi thesaurus vanitas est? nonne tu ipse es cinis? Respice in sepulchra hominum, & vide quid ex te, nisi cinis & ossa remanebunt, hoc est, ex corpore tuo: respice inquam, & dic mihi, quis ibi diues, quis pauper sit; discerne inopes ac potentes. nudi omnes nascimur, nudi morimur: *Nulla discretio inter cadauera mortuorum, nisi fortè, quod grauius fœtent diuitum corpora, distenta luxurie, &c.* Hæc omnia mutuatus videtur Ambrosius à Basilio, sicut cætera multa, qui singulari opere eandem sen-

Eodem serm. 34.
Psal. 48. 13. 21.
Ad Galat. 6. 3.
Eccles. 10. 9.
In Ps. 118. serm. 2.
¶ 201
a *Deut. 4. 9.*
b *Deut. 8. 11.*
6. Hexae. cap. 8.
Deuter. 8. 12. 13. 14.
Hom. 3. in illud Moy-

sententiam peculiari tractatu explicandam assumpsit; *Attēde tibi ipsi*; in quo multa suo ingenio digna prosequitur. Similiter eandem expendit Procopius *a*, & ante illos omnes Philo, quem Augustinus *b* virum liberaliter eruditissimum vocat, cuius eloquium Platoni æquare non dubitant Græci, qui hanc sententiam sæpè ex professo expendendam assumpsit *c*, recensetque *d* Socratem vsq; ad senectutem huic præcepto, *Nosce teipsum*, incubuisse, cæteris omnibus, quæ ad philosophiam pertinere videntur, relictis; quippe qui intelligebat in huius cognitione omnia philosophiæ secreta cōcludi: & huius doctrinæ studio illis omnibus priorem Abraham, doctissimum euasisse demonstrat, qui quàm doctus circa sui cognitionem extitisset, expressit, quando cùm supremis fauoribus à Deo se vidit euectum, dixit: *Loquar ad Dominum meum, cùm sim pulms & cinis*. Sancta ergo Ecclesia, vt ad medium tui te cōuertat, humiliationem tuam conspecturum, vtque teipsum consideres, & tibimetipsi attendas, te Hominem vocat, & in medio capitis tui cinerem ponit, & vt ab alijs ad teipsum mentem reuocet, & ab externis ad ea, quæ intra te sunt, conuertat.

ſi; Attende tibi ipsi.
a In cap. 4. Deuter.
b 12. cōtra Faust. c. 39
c Lib. de migratione Abrahæ, circa princip.
d Lib. de somnijs.
Lib. quis rerum diuin. sit hæres.

§. 30. *Meritò iurat Deus, quod detestatur hominum superbiam, quæ non est creata nationi hominum.*

§ 202

EX eadem, quam de hominis natura tradidimus doctrina, alia excellentissima, maximeque expendenda propositio processit, qua Spiritus sanctus docuit, superbiam omninò hominum nationi incongruam. Loquitur ille in libro Ecclesiastici, singulariter contra superbiam, de qua inter alia statuit duo. Primum est, illam esse maximè Deo hominibusque inuisam. *Odibilis est*, inquit, *coram Deo & hominibus superbia, & execrabilis omnis iniquitas gentium*. Iniquitatem gentium, eandem superbiam intelligit. Et paulò inferius: *Memoriam superborum perdidit Deus, &c. & reliquit memoriam humilium sensu*. Si scripturā sacram euoluas, nihil magis Deo exosum, quàm superbiam inuenies, nullumque peccatum, quod ab eo celerius seueriusq; puniatur, vt supra diximus. Et quid mirum, inquit Augustinus, cùm nullum sit vitium ipsismet superbis magis inuisum, quàm superbia, quam nec ipsi qui superbiores sunt, & maioribus superbiæ gradibus affecti, ferre possunt? Vitium enim, quod magis Romani prosecuti sunt, fuit superbia. Tam inuisa, inquit Augustinus, ipsis superbis est superbia, vt superbissima Romanorum gēs, gaudeat inter laudes suas illud poni, quod superbos debellet. Vnde optimè Spiritus sanctus, dicēs superbiam, *Odibilem coram Deo*, addit, *& hominibus*; quasi dicens: Si homines ipsi superbi superbiam maximè habent odibilem; quid mirum, quod coram Deo odibilis sit ipsorum superbia? Secundum est: *Non est creata hominibus superbia, neque iracundia nationi mulierum*. Expende elegantissimam loquendi rationem, qua nos vti solemus, dicentes; non cōstrnctas, nec contextas vestes sericas, nec chirothecas auro intertextas pro cultoribus agrorum, nec delicata fercula, & grandi sumptu præparata, pro pauperibus: ita, non est extructa superbia pro hominibus, incōgruentissima est illis, sicut, inquit, *Iracundia nationi mulierum*. Non loquitur de iracūdia, quæ passio est cordis, per quam quis vindictam appetit: hoc enim modo; *Non est ira super iram mulieris*: hæcque maximè illis cōgruit, quæ tantò vehementius oritur, quantò facilius prouocatur, & difficilius est illi vindictam sumere: sed loquitur de iracundia, qua quis armatus, & furijs inuectus procedit omni genere armorum munitus ad bellum agendum, quæ in Græco dicitur, *Ira furoris*: quasi dicat: Nullatenus nationi mulierum cōgruunt arma, quibus furibundi milites & duces armantur, galea, scutum, gladius, ocreæ ferreæ, &c. hæc enim requirunt membra robusta, carnes fortes, ossa magna, animum inuictum. Si videres mulierem omnibus armis munitam, galeato capite, scuto arrepto, gladio districto, aut lanceam vibrantem, ocreis ferreis calceatam; tanquam rem omnino indecentem & incongruam

Eccl. 10. 7.
Ibid. nu. 21
1. De ciuit. cap. 1.
Ecclesiast. 10. 22.
Eccles. 25. 23.

gruam auersareris: ita, inquit Spiritus sanctus, indecens est hominum nationi superbia; hęc enim requirit & supponit excellentiam, præstantiam, nobilitatem, &c. quorum nullum penitus habet homo ex se, & natura sua; sed omnem potius vilitatem, & totius vniuersi vanitates. Quod ventus aut aër efformetur in visceribus nubis, eamque eleuet & extollat vsque ad sidera, & violenter impellat, & intra eam tonitruis horrendis personet, trementia fulgura & fulmina ex ea trahat, sicut vidit sanctus Ezechiel, non mirum: quia nubes habet partes aëreas & calidas; ideoque apta est eleuari; præter quam quod leuissimæ est naturæ: quod tamen intra globum plumbeum, aut ferreum, aut lapideum, grauissimum & solidissimum aër producatur, qui similiter globum ad sidera tollat, tonitruis personet, & fulguribus micet, impossibile iudicamus: quomodo enim ibi aër produci potest, qui hæc operetur? quod ex terra crassa & pingui, abundantibus aquis irrigata, multis seminibus sata, multis arboribus consita, procedant herbæ virides, arborum rami & flores; non mirum: quod tamen ex sicco penitus puluere, & cinere arido, oriãtur rosæ, lilia, poma; quomodo aliquis credere poterit? Quod in natura Angelica orta fuerit superbia, & aër ille tumens, qui illam eleuauit & excitauit, vt se super sidera attollere, & vsque ad sedem Dei peruenire contenderes; non mirum: erat enim natura nobilis, spiritualis, carens pondere corporis, corruptione materiæ, dimensionibus extensis, nobilissima in cœlo condita & existens supremis donis ornata, & omnis lapidis pretiosi fulgore refulgens: erat quasi terra pinguis, in seipsa nobilis, & excellenti semine virtutum, omnique arborum, id est, donorum pulchritudine ornata, vt Deus ipse apud Ezechielem describit, sicut Beatus Gregorius annotauit. Quod tamen intra hominem, qui ex vna ferro est grauior, & plumbo ponderosior; ex alia, puluis est & cinis, nihil nisi totius generis vanitatem continens, oriatur superbia, incongruentissimum sanè est. Vnde ibidem Spiritus sanctus interrogat; *Quid superbis terra & cinis?* vnde superbis? an quia ex nuda terra conditus? an quia filius es terræ, & nepos ipsius nihili? num, quia omnem vanitatem contines? superbisne, quia puluis es & cinis? aut quia omnium miseriarum es receptaculum? aut quia tempus te consumit? aut quia viuis hodie afflictus curis, & cras eris cibus vermium? aut quia eris terra operiendus, ne putredine tua aërem inficias? Quid superbis terra & cinis? Excellenti discursu Beatus Gregorius Nyssenus hæc prosequitur, protestans se rem attentè considerasse, nec inuenire potuisse, quomodo possibile sit, hominem superbiæ vitio inquinari. Quid enim, inquit, inuenit homo in seipso, quod non potius suam compescat superbiam? Qui inflatius, splendidiusque de nobilitate humana loquitur, ex luto generatam naturam esse dicit; atque nobilitas & splendor superbi cognationem cum latere habet. Quod si continuam pariter, & eam, quæ in promptu atque expedito omnibusque nota est, generationem proferre velis; remoue isthæc oro, ne loquaris de hac re, obmutescas, ne hiscas: Ne reueles, vt lex, inquit, dedecus patris aut matris tuæ; ne sermone publices, atque diuulges ea, quæ obliuione, atque silentio tegenda sunt. Et non erubescis terrea statua, mox puluis futura, quæ in modum bullæ breui duraturum in te tumorem contines, te superbia repleri, fastu tumere, vano spiritu atque cogitatione mentem inflatam habere? An non respicis ad vtrumque vitæ humanæ terminum, vnde & initium sumat, & in quid desinat? Ita ille. Ex quibus possumus intelligere, non vulgare mysterium, quod latet in eo, quod dicit Dauid; *Ab alienis parce seruo tuo.* Dubium est namque, quomodo Septuaginta ita transtulerunt, cum in Hebræo non habeatur, *ab alienis*, sed *à superbis*, quomodo Hieronymus transfert, annotantque omnes, qui aliqualem Hebræi sermonis habent cognitionem: non enim habetur nomen, *Zarim*, quod *alienos* significat, sed *Zedim*, quod *superbos* significat. Quidam credunt Septuaginta deceptos ex similitudine duarum litterarum

Marginal notes: ¶ 203 — *Ezech.* 1. — *Ezech.* 28. *Lib.* 32. *Mor. c.* 24. — *Eccl.* 10. 9. — *Lib. de beatitud. orat.* 1. *post med.* — *Leuit.* 18. 7 — *Ps.* 18. 14. — Dubium. — *Hierony.*

Hebraicarum, Daleth, & Res, & pro *Zedim*, legisse, *Zarim*. Augustinus tamen nullatenus concedit in lectione Septuaginta huiusmodi defectum admittendũ, & multò minus in translatione Psalmorum, quæ incorrupta seruata est, quam tanquam meliorem Ecclesia elegit. Credit itaque illos spiritu prophetico afflatos, & à Deo ipso excitatos, aliquãdo non strictè verbum pro verbo reddidisse; sed interpretum etiam officium agentes, ea quæ Spiritus sanctus intendebat, posuisse. In Hebræo igitur habetur, *à superbis*, & non masculinè, vt quidam contendunt, quasi dicat ab hominibus superbis, aut tyrannis; sed in neutro genere, vt B. Augustinus annotauit, & Genebrardus aduertit, quasi dicas; *à superbijs*, aut ab ijs quæ superbiam sapiunt: hæc Septuaginta *aliena* vocarunt, indicantes nihil magis alienum esse debere ab hominum natura, quàm superbiam. Si namque rectè illam consideres, non videtur vnde homini oriri possit elatio. Superbia namque oritur ex aliqua excellentia; homo autem ex seipso non habet nisi vanitates & defectus: & sicut alienus est ab aqua ignis, & ignis ab aqua, ita superbia ab hominum natura. Meritò propterea sanctus Propheta Michæas inducit Deum singulari fastidio prosequentem hominis superbiam. *Iurauit Dominus in anima sua: dicit Dominus exercituum: Detestor ego superbiam Iacob.* Obseruauit Apostolus, sufficere quidem simplicem Dei assertionem, vt illi fides indubia adhibeatur, qui nullatenus mentiri potest; nihilominus quando omnimodam omnibusque modis plenam sibi fidem vult adhibere, consueuit interponere iusiurandum. Asserere voluit Deus rem quandam, & non contentus simplici assertione, præmisit iusiurandum: *Iurauit*, inquit, Dominus, & non quodcumque iuramentum; sed *in anima sua*, ac si dicas: Per vitam suam. Pagninus: *Iurauit Dominus per semetipsum*; certè *non habuit*, inquit Apostolus, *maiorem, per quem iuraret.* Quidnam dicere vult Deus, qui tam grandi attestatione nos præuenit; vt fidem omnimodè indubiã adhibeamus? *Quia detestor*, inquit, *ego superbiam Iacob*. Expende in Hebræo haberi verbum, quod non significat odire simpliciter, aut detestari, sed fastidire, aut nausea prouocari: quomodo Hispanè dicimus, *Me enfada, me causa asco:* quo verbo vti soles, cùm vides mulierẽ infimam, plebeiam, filiam alicuius mechanici operarij, quæ ac si nobilis esset comitissa, aut ducissa se effert, & extollit, *Se haze muy dama.* & cùm vides mulierem vetulam deformissimam, dentibus carentem, ornare fuco, & mundo muliebri copiosissimè faciem, ac si iuuencula esset: ita Deus, detestor, inquit, superbiã Iacob, aut, hominis. Superbiam Domine singulariter fastidis, & detestaris? Nonne alia vitia sunt, quæ detestari potes? *Adulterium enim & homicidiũ, & furtum inundauerunt.* Et verè homines illi, de quibus in eo loco loquebatur, innumeris peccatis erant implicati: erant enim comedentes, bibentes, luxui intendentes, voluptates sectantes, auari, in pauperes immisericordes, vt patet ex eodem sacro textu, quibus propterea initio capitis comminari cœpit idem Propheta, dicens: *Væ qui opulenti estis in Sion, ingredientes pompaticè domum Dei, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratu vestris, &c.* Cur ergo nõ dicis, & iuras, te fastidire eorum luxuriam, voluptuosam vitam, auaritiam, &c. sed tãtùm superbiam, quia pompaticè incedebant, se extollentes, & supra omnes se eleuantes? Multa quidem illorum erant peccata, quæ Deus odio prosequebatur, & auersabatur, pro quibus illos puniendos prædici iussit: cæterum alia peccata habent intra hominis naturam aliquid, quod potest ad ea excitare & impellere; ipse namq; bonorum defectus, quem homo ex semetipso habet, appetitum aperit, excitat & acuit, vt ad bona, vtilia, delectabiliaq; quærenda se conuertat; priuatio enim ipsa est causa appetitus. Vnde, quod homo ex seipso omnibus bonis carens, ad bona cuiusuis generis appetenda se transferat, nõ mirum: sed quod qui nullam nisi humilitatis materiam ex seipso habet, superbiat, se extollat, & vilis puluis, & vniuersa vanitas, super astra se euehat; *Iurauit Dominus in anima sua: Quia detestor ego superbiam Iacob.*

Marginalia: ¶ 204 — 15. De ciuit. c. 23. & lib. 1. qq in Genes. q. 169. — In Psal. 18. — Amos 6. 8. — ad Heb. 6. 17. — Pagninus. ad Heb. 6. 13. — Osea 4. 2. — Amos 6. 1.

Hæc igitur omnia, nomen tuum manifestat, quo vocaris *homo*, quod propterea nūc Ecclesia sancta, tibi intimat, & sonora voce auribus tuis infert: *Memento homo.*

§. 31. *Primò, dicitur homo puluis, ratione materiæ, quod tonsio capillorum Samsonis explicat.*

¶ 205.

QVia puluis es, & in puluerem reuerteris: aut, cinis es, & in cinerem reuerteris. Continet hæc sententia eadem verba, quæ Deus ipse primo nostro parenti post peccatum dixit; *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Dubium est autem de horū verborum veritate, & quomodo homo viuens, dum viuit, iam sit puluis. Id enim in primis contrarium ipsis sensibus videtur: ego enim ipse oculis meis video, me non esse puluerem; sed hominem subsistentem, validum, & stantem; & longam differentiam video inter me, & puluerem. Deinde, homo non efficitur puluis, nisi per mortem & post mortem, sicut arbor non efficitur, aut conuertitur in cinerem, nisi per combustionem, & post combustionem. Sicut igitur arbor antequam comburatur, non est cinis; ita nec homo erit puluis antequam moriatur. Eleganter dixit Dauid, tunc conuertendum hominem in terram, quando spiritum emittet. *Exibit*, inquit, *spiritus eius, & reuertetur in terram suam*: (Psal. 145. 4.) & quod per hoc homo efficitur puluis, quòd Deus aufert spiritum eius. *Auferes*, inquit, *spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur.* (Psal. 103.) Igitur antequam exeat spiritus, aut antequam Deus auferat spiritum hominis, homoque deficiat, non erit puluis, nec terra. Tandem, verba ipsa, quæ dicuntur, videntur implicare, & inter sese contraria. Si enim homo conuertendus est in puluerem, non igitur iam est puluis; nondum enim aliquid est id, in quod conuertendum, aut mutandum est; nec aliquis conuertitur in id, quod iam est, & terminus ad quem contrarius est termino à quo, iuxta Philosophiam: nec potest quis Romam peruenisse, qui Romam proficiscitur, & ad eam peruenturus est. Nihilominus dicendum est, verba hæc verissima esse, quæ non fuerunt alicuius hominis studio composita; imò nec multorum sapientum meditatione ordinata; sed ex ipsiusmet Dei ore prolata, qui postquam comminatæ mortis sententiam contra hominem protulit post peccatum, rem totam conclusit, dicens; *Quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* (Gen. 3. 19.) Quod homo sit in puluerem conuertendus, nullum habet dubium: quomodo autem etiam dum viuit, dicatur iam puluis, variè explicatur. Primò, dicitur homo puluis ratione materiæ, ex qua compositus fuit: quomodo vas terreum pulcherrima figura constructum, dicitur terra & puluis, quia ex puluere coagulato confectum est, & nihil est aliud, si illud definias ratione materiæ, quam coagulatus quidam puluis, cui artificialis quædam forma est indita, qua deficiente, in priorem pulueris figuram conuertendum erit. Hanc rationem indicauit Sapiens, qui dicens; *Deus creauit hominem de terra*, subiunxit, *& omnes homines terra, & cinis*, (Eccl. 17. 31.) quasi ex eo terram & cinerem vocans omnes homines; quia eos de terra creauit. Ita rem istam exponit Lancfrancus Archiepiscopus Cantuariensis *a*, & Anastasius Sinaita *b*, qui Adam nihil aliud fuisse tradit, quam sanguinolentam terram, id est terram quādam, sanguine compactam, & subactam. Similiter sanctus Gregorius Nyssenus *c*, qui hanc censet excellentem hominis definitionē; *Terrea statua, mox puluis futura.* Estque huiusmodi explicatio satis consona instituto. Deus enim hæc verba subiecit, tanquam causam, & explicationē illius, quod præmiserat, dicens homini, illum conuertendum in terram. *In sudore*, inquit, *vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* (Gen. 3. 19.) Expende illud aduerbium, *Quia*, est enim, quasi explicans causam eius, quod præmiserat, *In puluerem reuerteris.* idem namque est, ac si dicat: Finiendus es, & consumendus per mortem, & in terram conuertendus: quia confectus ex

a Li. de Euchari. Sacrament.
b Li. 4. & 7 anagog. cō templat. in Hexae.
c Li. de beatitud. ora. 4. post medium.

puluere, in puluerem resoluendus es; quoniam vnumquodque in id resoluitur, ex quo componitur. Puluis itaque es ratione materiæ. Vide tuam vilitatem, quid sis, ex quam vili, debili, abiectaque materia conditus. Videbis apparatorium grande, in quo multa sunt vasa vitrea Veneta, quæ etsi inter se diuersas penitus habeant figuras, & formas, & alia alijs sint longe pulchriora, quædam ad sublimia ministeria, alia ad media, alia ad infima ordinata; illa tamen omnia ex eadem penitus materia sunt confecta, & in eosdem pulueres, & fragmenta finienda, & eadem ratione ex apparatorio expellenda: quia scilicet confringentur, & in idem sterquilinium post confractionem mittenda. Ecce, quid sit mundus, apparatorium quoddam diuersorum vasorum vitreorum: diuersas formas habent, qui in mundo sunt, & diuersis ministerijs destinati, quidam reges, alij plebeij, quidam sani, alij infirmi, quidam diuites, alij pauperes; sed tamen ex eadem penitus materia omnes constructi, in eandem tandem resoluentur, & in idem sterquilinium sepulchri mittentur, ex eadem causa ab apparatorio proijcientur, quia scilicet morientur. Vnde intelliges, non minus periculum tibi imminere, & tam fragilem te esse, qui iuuenis, diues, & nobilis es, sicuti, qui senex, pauper, & de media plebe; imò vasis pulchrioribus, maius imminet periculum, de quibus alibi. Puluis itaque est rex, & princeps, & nobilis, & diues, quamuis sub carnis figura & forma: & si illum, quem miraris extrinsecè conspectum, interius vsque ad eius elementa contemplatus fueris, puluerem inuenies.

¶ 206 Quando sanctus Tobias vidit piscem in aquis erecta ceruice incedentem, timuit, & exclamauit ad Angelum: *Domine inuadit me*, iussit Angelus, vt illum firmiter apprehenderet, & extraheret in siccum, & exenteraret illum: *Exentera*, inquit, *piscem hũc*; non solam externam speciem illius, dum per aquas incedebat, consideres; sed ad eius exta & viscera interna mitte manum, & videbis debilissimum, similem alijs. Videbis vt longo discursu considerat Basilius, principem, sericis, & mollibus indutum, seruis circumdatum, equo insidentem, erecto collo incedentem, non directè alios respicientem, sed super humeros, quod dicunt: miraris, times, contraheris; ne timeas, extrahe manu considerationis in siccum, in terram scilicet, quam Deus siccam, aut aridam vocauit, eum considera mortuum terræ adhærentem: *Exentera illum*, non externam solùm figuram attendas; sed interiora eius considera, quid sit, vnde compositus; vnde processerit, in quid desinet, & inuenies infirmum, & vilem, sicuti cæteros homines. *Ne timueris*, inquit Dauid, *cùm diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius*: ne illum attendas, quando in hoc flumine mundi est, vbi omnia tanquam fluidæ aquæ prætereunt; extrahe in siccum, considera, quid futurum est, *Quoniam cùm interierit non sumet omnia*: omnia relinquet, & id tantum remanebit, quod ipse est, ex quo compositus existit, puluis scilicet, & cinis: inuenies, inquit Basilius, ex eadem materia illum compositum, ex eadem vilitate, & putredine, & quod nulla sit corporum differentia. Samson fortissimus erat, dum capillos habebat, & omnes eum timebant, nullusque erat, qui ad eius præsentiam non tremeret inter Philisthæos: leuis tamen fuit fortitudo, quæ ex capillis pendebat, & vt ipse dixit: *Si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri hominum*. Ecce vnde homines, reputantur fortes, quos cæteri timent, venerantur, & in admiratione habent; ex capillis, ex bonis videlicet temporalibus, quæ capillis ipsis debiliora sunt, quæ leuis venti flatus in hãc & in illam partem trahere valet: ex huiusmodi capillis nascitur differentia inter homines in mundo, illis subtractis, eiusdem cõditionis sunt omnes. Vide Regem, Principem, potentem, diuitem, &c. quanta fortitudine super alios præstare videntur; sed veniet mors, hora qua non sperant, cùm sicuti Samson erunt dormientes, radet capillos, maiori facilitate, quàm tonsor, nihil illorum relinquens; *Diues enim cùm interierit, non sumet omnia, nec descendet cum eo gloria*

Tob. 6. 4.

Hom. 3. in quoddãdictũ Moysi post med.

Psa. 48. 17

Iudicum. 16. 17.

gloria eius: & ſicuti tonſor, qui capita radit, ita raſum relinquit illum, qui denſiſſimos, & longiſſimos habebat capillos, ſicut illum qui raros, & breues, & caluo eſt capite; ita mors æqualiter omnes dimittet nudos, & tam nudum relinquet ſupremum monarcham, ſicut infimum agricolam, & diuitem abundantiſſimum, ſicuti pauperem extrema paupertate affectum. Sanctus Augustinus dum corpus cuiuſdam imperatoris in ſepulchro poſitum conſpiceret, quod omnibus bonis nudatum intuebatur, ſcatens ſanie & vermibus, quærebat à matre ſua; vbinam eſſent illius imperatoris bona, vbi ſerui, vbi diuitię, vbi ſericæ veſtes, vbi lecti eburnei, vbi menſæ opulentæ: & reſpondit ſancta eius mater: Omnia ſibi defecerũt, cùm defecit ſpiritus eius. *Exibit*, inquit Dauid, *ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Mentis igitur conſideratione, capillos rade & abſcinde, & videbis, illum qui apparet fortiſſimus, nobiliſſimus, excellentiſſimus, ditiſſimus, nihil ratione corporis, niſi cinerem, & puluerem eſſe, ſicuti cæteros omnes alios: hæcque veſtra deberet eſſe conſideratio, ô diuites, & potentes, qui videtis vos à cæteris timeri, & grandi veneratione proſequi. Ingredere intra temetipſum, & non ſub conditione ſicuti Sampſon; *Si raſum fuerit caput meum*, ſed abſolutè dicito: *Cùm raſum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque ſicut cæteri homines.* Conſidera, quod tunc apparebit puluis, qui capillorum tegmine eſt opertus, & manifeſtus erit cinis, qui nunc latet, externorum bonorum apparentia fragilique vita coopertus. Puluis itaque es, quamuis coagulatus, & in figuram viuentis erectus.

Ser. 48 ad fratres in Eremo.

§. 32. *Ad imaginis modum pertranſit homo, qui etiam viuens, ſocius, & frater cineris vocari poteſt, ſicut idola ab Iſaia.*

EXcellenter viſus fuit hæc conſideraſſe ſanctus Dauid, illis verbis, quæ alibi ad aliud inſtitutum expoſuimus: *Verumtamen in imagine petranſit homo, ſed & fruſtra conturbatur.* Quidam de imagine Dei intelligunt, quod ſcilicet homo factus fuerit ſecundum animam, ad imaginẽ Dei: ita beatus Auguſtinus, imò, & pſalterium Romanorum expreſſit, quod legit, *In imagine Dei pertranſit homo:* alij de imagine, aut ſimulachro, quod à figulo, verbi gratia, effingitur, accipiunt, vt ſermo ſit de homine ſecundum corpus; quo modo accipere videtur Baſilius. In Hebræo habetur nomen *Tſelem*, quod aliquando ſimulachra, aut figuras idolorum, aut aliarum rerum ſignificat, vt in libris Regum dicuntur *a* imagines Baal, & apud Ezechielem *b* Figuræ aut imagines abominationum *c*, imagines maſculinæ *d*, imagines Chaldæorum. Hominis igitur tumidam ſuperbiam comprimere voluit Dauid, conditionis illius modum exponens. Conditus eſt enim ad modum cuiuſdam ſimulachri, & imaginis: nam ſicut figulus accipit puluerem, aut lutum, & illum ſubigit, & cõpactat, & ſimulachrum quoddam manibus efformat: deinde illi viuos quoſdam colores adhibens, reddit oculos, quaſi videntes, os quaſi ridens, aurem quaſi viuam, & carneam; ita ſe habuit Deus in hominis formatione. Centent enim multi Sancti Patres, Cyrillus Alexandrinus *e*, Gregorius Nyſſenus *f*, Hilarius *g*, dixeratq; Philo *h*, Deum prius effinxiſſe quandam hominis ſtatuã ex limo, in quã poſtea inſufflauit, & dedit ſpiritũ vitæ: qua de cauſa dixiſſe viſus fuit S. Iob: *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt totum in in circuitu:* & Dauid; *Manus tuæ fecerũt me, & plaſmauerunt me.* Eſdras clarius in eo libro, cui, etſi inter apocryphos reponatur, magnam authoritatẽ viſus eſt Ambroſius tribuiſſe, dicens nõ ſcriptũ ſine diuina reue latio-

¶ 207

Pſal. 38. 7.

In Pſal. 38.

Schol. in Pſal. 38. צלם.

a 4. *Reg.* 11. 19.
b *Ezech.* 7. 20.
c *Ezech.* 16 17.
d *Ezec.* 23. 14.

e *In Gen.*
f *Lib. de hominis opifi. cap.* 29.
g *In Pſ.* 118
h *Li. de opifi. hominis.*

Iob 20. 7.
Pſa. 118. 37

Lib. de bo. mortis, & li. 2. in Lucam.

latione: *Dedisti*, inquit, *Adam corpus mortuum, & ipsum figuratum opus manuum tuarum erat, & insufflasti in eum.* Ecce ergo quomodo homo dicatur transire in imagine, id est, constitutus & viuens, modum habens imaginis, aut simulachri terrei à figulo extructi. Sicut autem simulachrum à figulo constructum, verè puluis est, & lutum, vestitum tamen coloribus quibusdam quasi viuis; ita homo puluis est, & lutum vita donatum, lutum quoddam viuum, puluis animatus. Si ex vitro effingeretur simulachrum, aut imago, eadem esset radijs solis exposita, & in obscuro antro recondita; quamuis, quando solares radios exciperet, splendida esset, & clara; illis deficientibus, obscura esset & tenebrosa. Ecce quomodo aliquo modo intelligere potes, quod dicimus: Homo lutum est, puluis est, eiusdem penitus materiæ; cùm radijs vitæ illustratur in mundo, & cum in antro sepulchri illis priuatus reconditur. Lutum igitur est, & puluis homo, hanc sortitus imaginem vitæ. Ex his infert Dauid; *Sed & frustra conturbatur.* In Hebræo pro *conturbatur*, habetur verbum, *Hamah*, quod propriè significat fremere, intumescere ad modum fluctuum maris, cum valido vēto excitantur, qui horrisonè incedentes, videntur, quod omnem terram sint exterminaturi. Pro *frustra*, autem in Hebræo habetur *Hebel*, quod significat vanè, sine causa, sine fundamento. Considerat Dauid mundanos homines superbientes, intumescentes, vento superbiæ tanquam fluctus maris horrisonè sonantes, timorem in alios incutientes, hoc, inquit Dauid, vanè, sine causa & absque fundamento fit: quid enim fremit & superbit, qui nihil aliud est, quàm imago quædam terrea & lutea, & ad modum simulachri lutei constructus? qui verè lutum est, & puluis, quamuis vitæ spiritum habens; & à mortuis non differt in eo, quod est lutum, aut puluis; sed in eo, quod ipse est puluis habens spiritum vitæ, quo mortui carent; sicut imago, aut simulachrum terreum à cætera terra solùm differt ex hoc, quod illud est terra habens formam, aut figuram exprimentem apparentiam vitæ,

4.Esd.7.5.

Brixi.to.1. fol.157.

המה.

הבל.

qua caret terra; ideoque ad ipsum visus est dicere velle sanctus Dauid, quod postea Sapiens; *Quid superbit terra & cinis?* Arguit Deus & conuincit idolorum cultores, qui diuinitatem illis inesse credebant; demonstrans manifestè, illa verius nihil esse, nisi cinerem, egregia ratione, quam excellenter prosequitur per Isaiam Prophetam, explicuitque beatus Cyrillus Alexandrinus. Succidebat quis cedrum, aut illicem, vel quercum, quam inuenerat inter ligna saltus, aut pinum, quam pluuia in monte nutriuit; & mediam illius partem in ignem conijciebat, vt coqueret sibi pulmentum, aut se calefaceret; ex altera media efformabat imaginem quandam, aut simulachrum, effingens caput, oculos, aures, brachia, manus, pedes, & coloribus illud ornabat, tribuens speciem cutis, & carnis, vt viuum videretur: & hoc ipso, quod lignum tali figura erat affectum, credebat vera diuinitate præditum, & se incuruabat ante illud, & adorabat, & obsecrabat, dicens: *Libera me, quia Deus meus es tu.* Huiusmodi homines irridet Deus, & arguit, quasi omni mente, imò & sensu ac oculis destitutos: *Obliti enim sunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo, vt dicant: Medietatem eius combussi igni, & coxi super carbones eius panes, &c. pars eius cinis est.* Quasi dicat: Vidit vnum ac idem penitus fuisse lignum, cuius partem, quam igni applicauit, videt in cinerē conuersam, manifestè ergo cognoscere potest, quod hæc alia pars, quæ stare videtur, & colitur, etiam cinis est, aut materia cineris, quamuis in simulachrum efformata. Noster Forerius legit ex Hebræo, *Socius cineris est*, id est, idolum hoc, quod viuum videtur, socius est, & quasi frater vterinus cineris, ex eadem matre natus, prognatus, & ortus; ex eodem cœli influxu, tanquam ex eodem patre, ambæ illæ partes processerunt, eademq; origine progenitæ sunt. Septuaginta legunt, *Scito quoniam cinis cor eorum*: si ambæ partes ligni, eiusdem penitus sunt rationis & materiæ, & vna earum est cinis; altera, etsi intrinsecus effigiem habeat viuentis, interius cinis est: *Cinis est cor eorum*, idest, fundamentum eorum,

Eccl.10.9.

¶ 208

Isaia 44. Lib.6. de adoratione, qui est de charitate.

Isa.44.18. 19.

Forerius in c.44. Isaia.

eorum, ex quo constant, cor enim est primum fundamentum vitæ animalis; quam lectionem secutus Tertullian⁹, etiā idololatras irridet? *Cognoscite, quod cinis sit cor eorum & terra:* quomodo etiam & B. Cyrillus. Ex his Deus ad populum suum instruendum se conuertit: *Memento*, inquit, *horum Iacob, & Israel, quoniam seruus meus es tu, formaui te.* Hæc dixit Deus, vt ex ratione prædicta idololatriā respueret populus, quem formauerat, & constituerat, non sicut alias gentium nationes, ex quibus omnibus illum elegerat, vt sibi seruiret, & se solum tanquam Deum coleret: quomodo dicitur Dominus facere, aut formare populum, vt B. Augustinus exponit, expendens illud; *Populo qui nascetur, quem fecit Dominus*: hicque legitimus verborum sensus. Sed S. Cyrillus etiam annotat, reuocandam mentem ad hominis formationem, & possumus aliquo modo intelligere Deum dicere voluisse, hoc quod dictum est de idolis, posse hominibus ipsis applicari, quos ipse è terra effinxit, sicut effingebantur idola ex ligno; & ex consideratione mortuorum, quos flamma mortis in cineris cōuertit, colligendum, quid de viuentibus sentiendum sit. *Memento horum Iacob.* Vide duos homines, ex eadem patria, ciuitate, domo, & parentibus genitos; imò & fratres gemellos, & vterinos, sicut Iacob, & Esau, quorum vnum mortis ardore cōbustum, vides in cineres conuersum; alterum stantem, habentē caput, oculos, manus, splendentem auro, & argento, circundatum & stipatum seruis adorantibus illum, quomodo simulachra idolorum erant: miraris & credis quasi quandam diuinitatem huic inesse, quem times, tanquam rem excellētissimam, cœlesti sorte donatam: certè, qui ita censes, te oculis comprobas destitutū, ambo illi ex eadem natura, ex eadem materia, ex eadem conditione sunt, vnum vides cinerem, & puluerem esse, alterum ergo reputare debes, socium cineris, fratrem cineris; qua de causa B. Iob, vermes vocauit *sororē suam*, vt Gregorius exponit. vterinus frater cineris & vermiū est iste, quem vides stantem, fulgentem auro, adoratum à seruis: ex eadem siquidem materia quantum ad corpus, iste formatus est, ex qua cinis, & vermes. *Cognoscite, quod cinis sit cor eius*, quod quamuis externa species, oculis exhibeat splendorem, & rem longe diuersam ab alio, sed cor eius, fundamētū, ex quo constructus, & in quo fundatus est, cinis est & terra. *Memento horum Iacob.* Hinc D. Gregorius Nyssenus ex professo prosequitur, ostēdens ex prædictis, hoc singulare humanæ superbiæ antidotum, considerare, eum qui nobilior & splendidor reputatur, cognationem cum latere habere, nihilque sibi magis cognatum testa & luteo figuli figmento. Qui luxu profusiore diuitiarum insolescis (inquit Basilius, hoc institutum egregiè prosequens) qui tibi vni mirè places ob auitæ gentis claritudinem, qui immodico gaudio subsilis ob patriæ celebritatem, ob elegantiam, decusq; corporis, denique ob honores, ab omni omnium gradu tibi exhibitos; attende tibi ipsi: mortalis enim tu, quippe terra es, & in terram abibis, & id cognosces; si quos præ te splendor consimilis, & opum & dignitatum exornabat, hos tu mihi circumspicias diligenter; in horum sepulchra parumper deflecte oculos; nonne omnia puluis? non sunt in fabulam versa omnia? memoria vitæ istorum, in quam paucis ossibus retinetur? Hæc & alia eloquenter Basilius prosequitur. horum ergo memoriam tenēs; *Memento quia & tu cinis es.*

Li. de idololatria. *Libr. 2. de adorat. cit.* *Isa. 44. 21.* *Epist. 120. ad Honor. cap. 31.* §209. *Iob. 17. 14.* 13. *Moral. cap. 21.* *Li. de beatitud. orat 1. post med.* *Homi. 3. in dictū Moysi, Attende tibi, post medium.*

§. 33. *Secundò dicitur homo puluis, propter certitudinem euentus, quem Deus expressit, quasi catenas ferreas iniiciens.*

ALij Sancti Patres docent, hominem adhuc viuentem, dici iam puluerē & cinerem, propter certitudinē futuri euentus, & quoniam iam definita absolutaque sententia a Deo damnatus est, vt in cinerem & puluerē reuertatur. Sic Chrysostomus *a*, & Augustinus *b*. Consueuit siquidem scriptura sacra, quando Deus aliquid absoluto ac definito suæ prouidētiæ, sapientiæ, aut iustitiæ consilio decernit, id tan-

§ 210.

a *Hom. 17. in Gen. circa finem.*
b *Lib. 6. de Genes. ad litter. cap. 22. & seqq.*

tanquam iam factum exprimere, ad illius certitudinem indicandam. Hinc, vt idem Augustinus obseruat, factum est, quod Prophetæ, quæ multis post seculis futura prænunciabant, tanquam iam præterita referrent. Vide septimum ab Adam Henoch, iam ante diluuium prophetantem, & exponentem Christi aduentum ad iudiciũ, tanquam præsentem. *Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis arguere impios*: cum post multa annorum millia talis aduentus futurus esset. Vide Dauidem tot seculis præcedentem Christum; iam quæ in Christo futura erant, quasi præterita exprimẽtem: *Foderunt manus meas, & pedes meos, diuiserunt sibi vestimenta mea*, vt ex professo Augustinus prosequitur, totum Psalmum vigesimũ primum expendens. Hinc S. Isaias de eisdẽ rebus loquens, illas nunc tanquam futuras, nunc tanquam præteritas, nunc tanquam præsentes exhibet, in illo capite, quod inter omnia prophetarum vaticinia splẽdere videtur, in quo omnia Christi mysteria complexus fuit. Incipit quidem sermonem, de futuro loquens: *Ascendet*, inquit, *sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitiẽti*: indicans Christum nasciturum paruulum & humilem, ex virgine, quam terram sitiẽtem, id est, nullius hominis fluxu madentẽ vocat, vt Ambrosius *a*, Hieronymus *b*, Cyrillus *b*, & reliqui patres annotarunt. Statim autem ad præsens conuertit sermonem: *Nõ est species ei neque decor*, i. e. non apparet in illo diuinus fulgor aut gloria, formam serui ostẽtat, vt Chrysostomus *a*, & Augustinus *b* intelligunt: subitò deinde sermonẽ de præterito instituit: *Vidimus eum, & non erat aspectus*, aut vt Septuaginta: *Vidimus eum & non habebat speciem neque decorem*, & multa subinfert de præterito loquẽs: deinde, præteritum cum futuro coniungit, *Oblatus*, inquit, *est, quia ipse voluit, & nõ aperuit os suũ. Sicut ouis ad occisionẽ ducetur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet, et non aperiet os suum*: & huiusmodi innumera inuenies in Prophetis. Ex his explicat Chrysostomus quæstionem illam cõmunem, quam multi proponebant; quomodo homo, nõ eadem die, qua peccauit, mortuus fuerit, si dixerat illi Deus; *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris*, i. e. certissimè morieris: multorum namq; annorum numero, cõstat illum vixisse, post inobedientiam & cibi vetiti esum. Quę difficultas adeò grauis quibusdam visa fuit, vt crederent, Deum non fuisse locutũ de morte corporis, sed animę, qui subinde asseruerunt, hominem nõ fuisse conditum immortalem, sed cum necessitate moriendi: quorum sententiam tanquã hæreticã repellendam ostẽdit Augustinus, demõstrans, Deum vtramq; mortem fuisse homini cõminatum; si inobediens existeret. Chrysostomus leuem censet quæstionem: quæstio, inquit, hæc, aliqua esse videtur his, qui a superficie salutant diuinas litteras: at si quis magno studio aures adhibeat, manifestum est, quod dicitur, neque quæstio fuerit attendẽti: nam licet multos annos parentes nostri vixerint, attamen à quo tempore audierunt; *Terra es, & in terram abibis*, & sententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt; & ex illo tẽpore fuerunt perinde ac si quis dicat, mortuos fuisse. Hoc igitur, & scriptura significãs dixit: *Quocumque die comederitis, morte moriemini*, h. e. sententiam mortis accipietis, mortales posthac futuri. Hac etiam ratione B. Augustinus eandem explicat quæstionem. Eadem ergo die ab ipso Deo sentẽtiam absolutam irreuocabilemque mortis acceperunt, per quam iam poterãt mortui iudicari, & iam ab ipso Deo vocatus est homo *puluis. Puluis*, inquit, *es*. Hoc Chrysostomus explicat familiari exemplo. Cùm enim judex in aliquos sententiam profert, iam de illis loquimur, ac si illam incurrissent. Intimat, verbi gratia, iudex tribus hominibus pœnam, ad quam eos condemnat, vni suspẽdium, alteri exiliũ, alteri flagella; quamuis audita sententia ad carcerem reuertantur, & non statim pœnam sustineant, dicimus; vnum eorum suspensum, alterum in exilium missum, alterum flagellis cæsum: & cum iudex sententiam profert, qua bona aliqua inter aliquos diuidit, dicimus, illum tulisse illam bonorum partem, hunc istam, quamuis nondum actu, & in executione bona possideant. Quam loquendi phrasim, Deus

Li. 1 de sermo. Domini in monte cap. 21.
Iud. v. 15.
Psa. 21. 17.
Epist. 120. ad Honor.
Isaia 53.
a *Li. de benedict. Patriar. c. 4.*
b *In ca. 53. Isaiæ.*
a *In cap. 8. Matt in illud, Videns Iesus circa se ipsum turbas.*
b *Libr. 50. hom. hom. 35.*
Hom. 17. in Genes. circa finem.
Genes. 2.
13. De Ciu. cap. 15.
¶ 211.
13. De Ciu. cap. 23.

[*Isaiæ* 16.] [*In cap.* 16. *Isaiæ.*]

Deus tenuit multis in locis, signāter agens per Isaiam, contra Senacherib, vt quidā exponūt, aut cōtra Nabuchodonosor, vt Hieronymus censet. Prędixit Propheta futurū, quod Senacherib, aut Nabuchodosor, esset venturus cum grādi potentia; exercitu cōtra Ierusalē: tunc multi Iudæi timentes impetum tyranni, fugam erant arrepturi, recipientes se ad terram Moab, quæ propinqua erat Iudeæ: hortatur Deus Moab, vt cum Iudæi fugientes tyrānum venirent, illos reciperent, abscōditosq; à tyranni furore tenerent. *Ini, inquit, consilium, coge concilium, pone quasi noctem vmbram tuam in meridie, absconde fugientes, & vagos ne prodas, habitabunt apud te profugi mei.* Prudentes, inquit, tuos cōgrega, consiliū ini, & conuētum eorū facito, vt videant, quomodo possis profugos meos abscondere, & obumbrare eos. Quoniam tamen poterant Moabitæ timere, dicentes, se non audere hoc facere, quoniam timebant tyrāni regis potentiam, & illius exercitus fortitudinem, subdit: *Moab, esto latibulum eorum à facie vastatoris: finitus est enim puluis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram.* Singula verba expēde, & obserua si sermò sit de Senacherib, quod tūc ille in suprema sua gloria, & summo monarchiæ imperio erat constitutus, vt patet ex his, quæ de illo scriptura sacra refert: & dicit nihilominus Deus, iam illū censendum esse consumptum, & iudicandum de illo, ac si iam redactus esset in puluerem & cinerem, & omnibus bonis destitutus, omniq; miseria circundatus; qualis est homo in sepulchro iam conditus: & talem reputandum à Moabitis, ex eo quod ipse contra eum sententiam tulerat, quod futurus erat puluis & miser. Si autem sermo sit de Nabuchodonosor, qui multis post fuit annis, magis mirandum videtur, quod adhuc ille in mundo non erat, & iam consumptum & puluerem reputandū Deus statuit, de quo infra breuis redibit sermo. Hinc S. Augustinus explicat, cur Apostolus vocet corpus nostrum mortuū: *Corpus, inquit, mortuum est propter peccatum:* nō dixit moriturum, sed *mortuum*, quamuis de viuentibus loqueretur; quia per sentētiam Dei, ita morti adiudicatum est, vt necessario illam sit incursurum, & tam certò, vt iam possis illud mortuum iudicare, & reputare. Quod idem docuit D. Thom. obseruans Apostolū, qui primò vocauit corpora *mortua*, statim postea vocasse *mortalia*, vt explicaret, quomodo nunc mortua censenda essent ex necessitate scilicet moriendi. Itaque mortua dicuntur, quia certò moritura; mortalia verò, quia nondum mortem incurrerunt.

[4. *Reg.* 13. 2. *Paralip.* 32. 1. *Isaiæ* 36.] [6. *De Gen. ad litterā c.*26. & 13. *de ciu. c.*23 *Ad Rom.* 8.10.] [*In ca.*8. *ad Rom. lect.* 2]

¶ 212. Ex hac eadem doctrina explicat Augustinus illam Apostoli sententiam, qua dixit, nos mortuos cum Christo, resurrexisse cum illo, ex qua nonnulli inferebant, resurrectionem iam factam, nec aliam in fine temporum sperandam, ex quibus erant Hymenæus & Philetus, qui errauerunt, & quorundam fidem subuerterunt; quos idem Apostolus detestatur, qui tamen dicit, nos resurrexisse cum Christo: vnde, nisi per fidem, & spem certam & securam, si spiritus eius habitat in nobis? Eodem igitur modo potest homo dici puluis & cinis, propter certum, & infallibilem euentum. Hic sensus satis congruus est diuinis verbis: dixit enim Deus homini; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es; quia puluis es, & in puluerem reuerteris*, id est; Tam certò te reputa reuertendum in terram, vt iam possis te puluerem reputare, & intelligere, quia puluis es. Visus est Deus sic se habuisse tunc cum homine, quomodo postea cum rege Sedecia, tempore Ieremiæ. Voluit Deus impietatem regis Sedeciæ comprimere; idque fecit comminando captiuitatem futuram, & quod traditurus erat eum in manu Nabuchodonosor: idcirco constituit Ieremiæ, vt catenas quasdam ligneas faceret, & collo circundaret, quas exhiberet coram oculis regis Sedeciæ, in signum captiuitatis futuræ. Venit tamen tunc quidam pseudopropheta, vocatus Hananias, qui ad Sedeciam regem accessit, dicens, falsum esse, quod sibi propositum fuerat à Ieremia, & nequaquam peruenturum in manus Nabuchodonosor; quin potius illi cœpit magnifica multa promittere, & catenas ligneas in huius signum confregit:

[*Epist.* 119. *ad Ianuar. cap.*3. *Ad Eph.* 2. 6.] [2. *ad Tim* 2.] [*Gen.* 3.] [*Ierem.* 27.] [*Ierem.* 28]

facile enim illi fuit, qui promittebat, quæ regi erant gratissima. Statim autem Deus accessit, & alias catenas ferreas fieri constituit, exponique coram oculis regis, & populi, dicens: *Catenas ligneas contriuisti? Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Iugum ferreum impono super collum cũctarum gentium istarũ, vt seruiant Nabuchodonosor regi Babylonis, & seruient ei, &c.* Catenas exhibuit ferreas, quas nemo possit cõfringere, vt certissimam captiuitatem prænuntiaret, quam de facto statim omnes experti fuerũt. Deus vt hominem in sui obedientia contineret, comminatus fuit aduentum mortis, tanquam sæuissimi cuiusdam tyranni, sub cujus potestate remaneret captiuus: idcirco ex diuinis verbis suauissimis, quasi ex quibusdam circulis ligneis, catenam illam oculis ipsius conspiciendam proposuit: *De ligno sciẽtiæ boni, & mali ne comedas; in quacumque enim die comederis ex eo morte morieris.* Venit pseudopropheta, imò omnium pseudoprophetarum pater, & catenas illas dissoluendas assumpsit, dicens: *Nequaquã moriemini:* quin potius magnificas promissiones subiecit, dicens: *Eritis sicut dij, &c.* Vnde totaliter catenas cõfregisse visus fuit ab aspectu hominis, credentis iam reuera se non moriturum. Propterea Deus statim accessit, catenasq; ferreas & infrangibiles, ex duris, & quasi ferreis verbis constructas, oculis eius exposuit, quibus in manus mortis sæuissimi tyranni tradendum prænuntiauit, dicens: *Maledicta terra in opere tuo, &c. spinas & tribulos germinabit tibi, &c. in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Quasi dicat: Catenas ligneas contriuisti? Iugum ferreum, quod infringi non possit, tibi impono, & tam certam mortem tibi euenturam intelligito; vt iam te puluerem, & cinerẽ debeas reputare: te ipsum iam mortuum cogita, & sepulchro repositum, puluerem secundum corpus iam effectum.

Gen. 2. 17.

Gen. 3. 4.

§. 34. *Voluit Deus, vt homo viuens, iam se mortuũ cogitet: quod faciebat Paulus, faciendum hortatur Ambrosius, & consulit Sophar.*

§ 213.

Expendentes Sancti Patres hanc Dei sententiam cõtra hominem prolatam: *Puluis es, & in puluerem reuerteris,* considerant Dei ineffabilem misericordiam, quæ tanta est, vt in hoc ipso, quod durus visus fuit, & secundum iustitiæ rigorem agere contra hominẽ, magnam & immensam erga eum exhibuerit benignitatem. Multas misericordias huiusmodi sententiam continere, demonstrauit Ambrosius, peculiari opere, quas similiter indicauit Chrysostomus, de quibus alibi: id nunc expende, in eo, ipso modo, quo sententiam contra hominem protulit, magnam exhibuisse misericordiam: præbuit enim illi efficacissimum remedium, quo se contineret à peccatis. Quando illum condidit Deus, vt sub debita obedientia se homo contineret, dedit illi remedium, metum scilicet futuræ mortis, dicens: *Ne comedas, in quacumque enim die comederis, morte morieris.* Non fuit illud plenè sufficiens, quod tantum mortem futuram repræsentabat: addidit propterea aliud efficacius, proponens mortem, non tantũ vt futuram, sed vt præsentem: quasi dicat; Non tantum cogita, quod morieris, & puluis eris; sed quod iam mortuus es, & in puluerem corpus tuum est redactum. Grande sine dubio remediũ, vt homo à peccatis se contineat, cogitare se ipsum iam mortuum, & quod corpus sepulchro infertur, & anima coram Deo sistitur. Suscipiat homo viuens mortis imaginem, inquit Ambrosius, ne pœnam mortis incurrat. Iuxta quam doctrinam, illud quod supra ex Bernardo annotabamus, possumus accipere, quod scilic. Dauid volens sceleratissimis peccatoribus remediũ exhibere, hoc designauit, dicens; *Descendant in infernum viuentes.* Inferni nomine, in scriptura aliquando intelligitur sepulchrum, aliquando damnatorum, & pœnarum

Lib. de bono mortis.

Homil. 17. in Gen.

Orat. de fide resurre. post princ.

Li. de vita solitar. ad fratres de mõte Dei.

Psa. 54. 16.

rum locus. Ad infernum descendit homo viuens, inquit Bernardus, per considerationem; dum scilicet aliquis se ipsum mortuũ cogitat, & in sepulchro iam positũ, putredinem, & vermibus plenum, amicis destitutum, vniuersis, quę possidebat nudatum, a transeuntibus conculcatum, & animam suam considerat diuino iudicio infernalibus pœnis traditam, & in æternum illum locum pœnarum peccatoribus constitutũ &c. Hoc remedium tanquam optimum designauit ille excellentissimus vitæ spiritualis magister Antonius, vt S. Athanasius refert, qui cum quadam die à congregatis fratribus rogaretur, vt eis institutoria largiretur præcepta; inter alia hoc singulariter constituit, quod vnusquisque quauis die, se mortuum reputaret, vnamquamque diem vitæ suæ censeret extremam; & cum homo ad vesperam cubat, cogitet se non surrecturum manè; & cum surgit manè, se non peruenturum ad vesperam: dicebatq; Apostolum ita de se ipso sensisse, & scripsisse, non tam quæ ipse agebat exprimere volentem, quam nos instruere cupientem, dum dicebat: *Quotidie morior fratres.* Ita B. Antonius Apostoli verba explicabat, vnde forsitan D. Hieronymus, qui vitæ Antonij perlegendæ sæpe vacabat, hanc hausit intelligẽtiam: similiterque Ambrosius, qui ambo eadem Apostoli verba expẽdentes, annotant, sapientiorem fuisse illum omnibus philosophis: illi siquidem, inter quos princeps extitit Plato, dicebant, philosophiam esse mortis meditationem, & tanto aliquem sapientiorẽ euadere, quanto magis, & viuacius futuram mortẽ considerat. Vnde & hoc præceptum Plato discipulis suis Philosophiæ studiosis imposuit, vt idem Hieronymus annotat, quod nunquam iter agentes, operirent pedes, sed perpetuò nudos corã oculis haberent: quo hieroglyphico insinuare voluit, perpetuò vitæ extremũ, quod pedes significant, coram oculis habendum: cui præcepto Christum dominum alludere voluisse, quando Apostolis euntibus ad prædicandum, præcepit, ne calceamenta portarent. Cum Dei gloriam vidit Esaias, conspexit seraphinos alis suis tegentes caput ipsius & pedes; hoc enim ad Dei gloriã excellenter facit, quod principium non habet, nec finem habiturus est: hominis autem caput & pede sint discooperti, ad eius miseriam manifestandam, qui principium habuit in tempore, & finem citò habiturus est, in quo omnis illius gloria & fastus finietur. Hanc Platonis sententiam, inquit Hieronymus, omnes vsque ad cœlum efferunt: fortius tamen fuit, quod Apostolus agebat. *Quotidie*, inquit, *morior. Hoc dicit Apostolus*, inquit Ambrosius, *mellius quam illi, qui meditationẽ mortis, philosophiam esse dixerunt: illi enim studium prædicarunt, hic ipsum vsum mortis exercuit, qui mente sua quotidie se mortuum cogitabat.* Quoniam autem Apostolus id se agere exponebat, quod à cæteris optabat faciendum; inferunt Ambrosius, & Hieronymus, hoc idem nobis agendum. *Sit quidam quotidianus vsus in nobis*, inquit Ambrosius, *affectusque moriendi, vt per illam segregationem à corporeis cupiditatibus, anima nostra se discat extrahere; & tãquam in sublimi locata, quò terrenæ adire libidines & eam sibi glutinare nõ possint, suscipiat mortis imaginem, ne pœnam mortis incurrat*, &c. Expẽde illud; *Sit quidam quotidianus vsus in nobis moriendi.* Mirũ est, qua cura omnis qui prudens est & cordatus, ad omnia, quæ acturus est, se primò exercet. Non sunt homines tanquam irrationales creaturæ, quæ ab autore naturæ actæ & excitatæ, tam benè prima vice rem perficiant, quam postrema: sicut hirundo & passerculus, tam affabrè nidulum cùm primo, quam cum postremo, construit: dedit enim Deus homini mentem & rationem, per quam addiscat omnia facere, & se in actibus suis mouere, & vt vsu & exercitatione ad rem quamcũque benè agendam perueniat. Hinc sutores, sartores, tonsores, agricolæ, & quicunque alij operarij artifices, primò addiscunt multo tempore, quæ postea bene operentur. Medici primo se varijs vsibus exercẽt; Chirurgi similiter Qui in hastiludio, aut arundiludio sunt certaturi, sępius prius periculum faciunt, & qui comœdiam, aut scenam, imò, & irrisori um a ctum sunt re- pr æsen-

In vita Antonij.

1. Cor. 15.

Epist. 3. de Epitap. Nepotiani. Orat. de fide resurre. in obitu fratris sui.

In cap. 10. Matth.

Esai. 6.

¶ 214.

præsentaturi, primum semel & iterum seipsos exercent, & ita agunt, ac si iam præsentes se omnibus exhiberent. Qui regem est allocuturus, primò semel, & iterum, se coram rege positũ cogitat, & illa omnia mẽte versat, quæ corã rege est dicturus, & acturus, ac si illi iam præsens adesset: nam certum est, neminem prima vice benè facere posse, quod nunquam benè agere didicit, & in quo nunquam vel leuiter se exercuit. Ita quidem circa omnia temporalia & corruptibilia agimus, vt S. Hieronymus annotauit: & tamẽ ad rem, quæ supremi est ponderis & negotij, non te comprobas; nec aliqua ratione periculum tui facis, nec te exhibes aliqualiter exercentem? Illam facere, tantummodo tibi cõceditur vna vice: *Statutum est*, inquit Apostolus, *omnibus hominibus semel mori.* Si rectè res prima vice non succedit, actum est de te in æternum, & in seculum seculi; dum Deus durauerit: si autem benè, tibi in perpetuum omnium bonorum statum acquisisti. Nonne igitur te prius exercebis? nonne te sæpius exhibebis ea agentem, & meditantem tanquam præsentia, quæ certissimè futura spectas? Aliquãdo igitur cogita te ipsum lecto decumbentem, graui infirmitate confectum, jam à medicis desperatum, & quod tibi dicitur, vt disponas domui tuæ; quia morieris, & non viues. Quid tunc faceres? Qualem vitam duxisse voluisses? Aliquando te expone, quasi iam animã efflaturũ, trementem, & timentem de futuro successu, & illam viam horrendam ingressurum, vbi nullus erit comes, nisi opera, quæ fecisti: qualia velles tunc illa extitisse? Aliquando mentem applica, considerans te iam corã Deo positum, rationem reddẽtem de omnibus, quæ in corpore egisti: quid in tui defensionem dicturus es? quid in tuæ iustitiæ commendationem producturus? Aliquãdo cogita corpus tuum iam sepulchro cõditum, quod à vermibus comeditur, conculcatur à vili rusticoque peregrino, &c. Hoc itaq; est, quod à nobis exposcit Ambrosius, dicens; *Sit quidam quotidianus vsus moriendi.* Ex hoc vsu sancti Patres vires reportabant ad resistendum vitiis, & ad omnium

Epist. 103. *ad Paulin.*

Ad Heb. 9 27.

virtutum opera tenenda: hinc gloriam seculi iusto pondere librare discebant, & inde sapientiã trahebant excellentiorẽ, quàm discipuli Platonis, ex meditatione mortis. Ad hoc institutum, non ineptè possumus duas sentẽtias Sophar Naamathitis ad beatum Iob aliqualiter trahere. Prima, *Cum te consumptum putaueris, orieris vt lucifer*: Pagninus; *Illustraberis sicut mane.* In scriptura sacra, *Putare*, sæpe idem est, ac mente reputare, aut cogitatione, rem quæ nõ est, apprehendere, ac si præsentissima esset. Ita S. Ioseph exponens somnium, quod tenuerat: *Putabam*, inquit, *nos ligare manipulos in agro, & quasi consurgere manipulum meum, & stare; vestrosq; manipulos adorare manipulum meum.* Similiter narrans scriptura, quæ Pharao in imaginatione dormiendo viderat, *Putabat*, inquit, *se stare super fluuium*, id est, iuxta fluuium, *de quo ascendebant septem boues pulchræ & crassæ nimis, &c.* Vnde tunc aliquis se consumptum putat, cùm se ipsum cõsiderat in sepulchro cõclusum, ab omnibus derelictum, cuncto splendore nudatum, à vermibus comestũ, in cineres resolutum. Cùm te talem reputaueris, inquit Sophar, *orieris vt lucifer.* Vide egregiũ hieroglyphicum. Vna eademq; stella est, quàm cum comitatur solem orientem, vocant stellam Veneris, aut Dianam luciferã, aut luciferum; & cum comitatur solẽ occidentem, vocant hesperũ, aut vesperum, aut vesperuginem. Comitatur hæc stella solem, & primum ad vesperam cùm sol occidit, illa ipsum præcedens, se quasi sub terra recõdit, & multis horis à nostris aspectibus manet separata, & solem præcedens lustrat omnes inferiores partes terræ, & eas quasi luce sua percurrit: deinde vero, quasi ex terra egrediens, oritur splendida, clara, lucida, solem antecedens, quasi lucem ferens, & diem sua luce inchoans, quæ ideo vocatur Diana lucifera, id est, ferens lucem diei. Cùm homo prius se ipsum mente & cogitatione sub terra recõdit, & quasi abscondit, ibique luce meditationis omnes inferiores terræ partes penetrat; considerans statum, quem mortuus est habiturus; quam expers sit sepulchrum mũdanæ gloriæ,

¶ 215. *Iob.* 11. 17.

Pagninus.

Gen. 37. 7.

Gen. 41. 12

riæ, & voluptatum seculi; quam nulla, quę secum sit reportaturus; quam nudus relinquendus sit vermibus & putredini; inde orietur vt lucifer, mente clara, illustrata, fulgida, & perspicua, agnoscens mundi vanitatem, & inanitatem gloriæ seculi, & non impinget pes eius; quia in luce ambulat, operaque diei faciet. Ex hac officina, seu aula, sapientissimus egredietur. Considera Salomonem, qui tanquam splendidus lucifer ortus fuit in mundo, radiis sapientiæ suæ omnes delectans, & ad se omniū oculos conuertens: si quæras, quomodo tam clarum sapientiæ fulgorem cōsecutus fuerit, ipsemet respondet, & explicat, dicens: *Sum quidem & ego mortalis homo, similis omnibus.* Expende coniunctionem, *Et*, quasi dicat; Etsi rex, princeps, diues, &c. sed etiam sum, sicut cæteri mortalis; similem sortitus sum naturam. Vides vnum lignum opertum auro, & alterū opertum vili pelle; tam lignum, & tam corruptibile est illud, sicuti hoc, quæ eandē retinent intrinsecè naturam, quamuis differāt in ijs, quæ extrinsecus adiacent. Similis, inquit Salomon, sum cęteris in natura, ex eodem principio. *Ex genere terreni illius hominis, qui prior factus est, & in ventre matris meæ figuratus sum caro*: qualis ille, talis ego: *Nam primus homo de terra terrenus, qualis terrenus, tales terreni*, inquit Apostolus. In Gręco ita legitur: primus homo de terra choicus; qualis ergo choicus, tales & choici. Tertull. *a* ita legit; & B. Hieronymus *b*, voce illa, *Choicus*, tanquam Latina vsus est. Est *Choi* lutosa, aut cœnosa, *Chus* puluis, quasi dicas, cœnosus, & lutosus puluis, aut lutū ex tenuissimo puluere confectum: hoc fuit primus homo, qui non ex nudo puluere fuit formatus; sed ex eo aquæ mixto, aut luto, vt D. Thom. tradidit. Tales sunt, & eius successores. Hæc materia, ex qua constructus fui, inquit Salomon: *Et natus accepi cōmunem aëre*, illū quem spirant belluæ, & animalia, quo in vita conseruantur vermes: *Et in similiter factam decidi terram*, i.e. in terram similiter omnibus communem, factam ad omnium etiam animaliū sustentationem. *Et primam vocem similē omnibus emisi plorans*: ingrediens mundum, vitam vagitu & ploratu salutaui; hac prima voce, futuros labores, & incommoda augurans. *In inuolumentis nutritus sum, & magnis curis*: tam debilis natus sum, vt oportuerit me fascijs ligare, & incredibilibus parentū curis sum nutritus: *Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium.* Ecce quid Salomon considerauit, quæ scilicet se præcesserant; vnde originem duxerat; quam vilis materia, ex qua conditus; quàm tristis in mundum ingressus, &c. Quid inde factum est? *Propter hoc*, inquit, *optaui, & datus est mihi sensus, & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ, &c.* Sapientia quidem a Deo prouenit; sed illam dat optantibus & desiderantibus eam. Ex illa meditatione ego me disposui, ad optandam sapientiā. *Propter hoc*, inquit, *optaui*: videns vanitatē meę originis, & ex quam vili materia sum compositus, quā vilia meæ vitæ principia, ad veram sapiētiam optandam succensus sum, *& datus est mihi sensus*, i.e. prudentia, & intelligentia, qua sapiēter de rebus seculi iudicem, & omnē mundi gloriam pro dignitate æstimē. Ecce vnde Salomon ortus fuit quasi lucifer splendidus, ex consideratione vilitatis suæ, quæ præcessit, & considerans solūmodo terminum à quo sui esse. Quid ageret si considerasset etiam terminum ad quem, & attēderet, in quid esset finiendus, & conuertendus: si se consumptum in sepulchro reconditum putasset, & considerasset? Secunda sententia Sophar est: *Defossus securus dormies.* Philippus legit, *Defessus*, metaphora sumpta ab operario: sicut operarius ex longo, grauiq; labore, quē tota die sustinuit, nocte defessus, securus dormit, quem nullus strepitus excitat, nec culices mordentes inquietant, nec qui iuxta eum vociferātur, somnum intercipiunt; ita iustus post ingentes labores, quos tota die vitæ suæ sustinet, mortis dulcissimæ somnum incurrit, in quo securè dormit; quem nulla cura, nulla inquietudo, aut pœna excitat. Benè tamen Vulgatus legit, *Defossus*, id est, terra excauata inclusus, aut sepultus, & sub terra conditus. Vnde Diuus Thomas, Lyranus, & alij de

Sapient. 7.

1. Cor. 15. 47. 48.

a *Li. de resurr. carn. cap. 49.*

b 1. *contra Ruf. ad fin*

1. *pa. q. 91. art. 1.*

§ 216.

Iob. 11. 18.

In Catena Græca.

In cap. 11. Iob.

de sepultura credunt esse sermonem. Obserua nihilominus in Hebræo haberi verbũ *Hhaphar*, quod non passiuum est, sed actiuum, ideoq; illud *defossus*, non passiuè accipiendum est, quasi ab aliis sepultus, aut sub terra excauata cõditus; sed actiuè, quomodo legunt Pagninus, Regia, & Brixianus, quasi dicas: Cùm foderis te ipsum, aut cum excauata terra, te ipsum sub illa cõdideris, securus dormies. Dormire securum in scriptura, est nihil mali timere, qui enim aliquid timet, non solum non securè, & quiete dormit, sed vigilat; timor namq; somnum fugat. Vis nõ timere dæmonis impetus, seculi fallacias, mundi clamores, carnis deceptiones, quæ te, tanquam Dalila Samsonem, fallere procurat? Vis non vinci suggestionibus dæmonum, mundi vocibus, carnis impulsibus? Non expectes te ab alijs sepeliri, & in sepulchro alienis manibus reponi: tu ipse primò terram mente excaua, & sepulchrũ aperito, & intra illud per considerationem, te ipsum includito, terraque te ipsum operi, & vermibus te circunda: considera qualis ibi eris, quam paruo spatio contentus eris, quam exigua aut nulla tui memoria in mundo permanebit, quam parum tunc tibi diuitiæ proderunt, quam fallacem experieris salutem & pulchritudinem: sicque *sit in nobis, quidam quotidianus vsus moriendi.*

חפר. *Brixian. tom. 1. fol. 253. pag. 2.*

§. 35. *Vnctus fuit Dauid in Regem, in sepulchro, vt tunc se reputaret mortuum, quando rex constituebatur.*

¶ 217.

COnsidero ex his, quæ in secunda vnctione Dauidis facta fuerunt; nec enim illa temerè euenisse credendum est, in homine secundum cor Dei, qui se jactat à Deo coronam regni accepisse, & in regem fuisse vnctum. Vnctus fuit *a*, primò regem fuisse vnctum. à Samuele in domo paterna, coram fratribus suis: secundò autem, mortuo iam Saule, vnctus fuit in regem à viris tribus Iuda in Hebrõ, vt sacra narrat historia *b*. Si quæras, quænam fuerit Hebron, quis locus: scriptura sacra respondet *c*, fuisse *Cariath-arbe*. Primò, locus ille vocatus fuit Hebron tempore Abrahæ & antiquorum Patrum, postea vocatus fuit Cariath-arbe, id est, ciuitas quatuor, vt obseruauit Hieronym⁹ *d*, & Rabbanus *e*. Illud *Quatuor*, est in gignendi casu, *La ciudad de los quatros*, ibi enim sepulti fuerant quatuor famigeratissimi viri, Abraham, Isaac, Iacob, & magnus Adam. De illis tribus nulla est difficultas: notum est enim, Abraham emisse locum illum ab Ephrom, filio Seor *a*, in quo erat spelunca duplex, quem in sepulturam elegit, in quo sepultus fuit ipse *b* a filijs suis Isaac, & Ismael; & Isaac etiam, sepultus à filijs suis Iacob & Esau *c*: & Iacob *d* à Ioseph filio suo; De magno tamen Adam, dubium est. Certum est quidem ibi sepultum fuisse magnum Adam, id enim dicitur in libro Iosue *e*, *Adam maximus ibi inter Enacim situs est*, id est, sepultus est, vt D. Hieron. exponit *f*. Quis fuerit hic Adam maximus, dubium est. B. Hieronymus censet, fuisse primum parentem nostrum, qui dictus fuit maximus Adam, id est, maximus homo, imò omnium hominum principiũ: ex quo refellit quod communiter dicitur, Adam fuisse sepultũ in monte Caluariæ, quem ita credunt vocatum à caluaria Adæ. Hæc, inquit Hieronymus, interpretatio, mulcet aurem populi, non tamen est vera, primò, quia locus ille, non dictus est caluariæ à caluaria Adæ; sed ex capitibus eorum, qui ibi extra ciuitatem capite truncabantur: secundò, quia Adam sepultum in Hebron, in Iosue volumine legimus. Ita ibi Hieronymus, quem aliqui sequuntur. Cæterum sententiam ille recantauit, & id asseruit, quod sanctis omnibus est communi traditione exploratum, Adam sepultum fuisse in monte caluariæ, & ab eius caluaria locum ita vocatũ. quomodo Epiphanius *a*, Athanasius *b*, Chrysostomus *c*, Basilius *d*, Cyprianus *e*, Ambrosius *f*, Augustinus *g*, & alij de quibus noster diligentissimus Cano *h*. Idem Hieronymus refert multos existimantes, illum, qui vocatur, Adam maximus, fuisse Caleb, ex cuius, inquit, latere memoria monstratur: communior tamen est sententia, Adam maximum, vocari magnum

a 1. Reg. 16. 13.
b 2. Re. 2. 4
c Ios. 14. 15. & c. 20. 7.

d *Epist. 27 ad Eustoch de epitaph. Paulæ.*
e *In glos.*

a *Gen. 24. 19.*
b *Gen. 25. 9*
c *Genes. 35. 27. 28. 29.*
d *Gen. 49. 29. 30.*
e *Ios. 14. 15.*
f *In ca. 27. Matth.*

Epistol. ad Marcellã.

a 1. *Contra hæres. hæres. 46.*
b *Serm. de Pass. Dom. & cruce.*
c *Ho. 84. in Ioannem.*
d *In cap. 5. Esaiæ.*
e *Serm. de resurrect.*
f *Epist. 19.*
g *Tract. 84 in Ioãnem & Ser. 71. de tempor.*
h 11. *De locis.*

magnum quendam hominem, & deformem gigantem, qui ibi extiterat, & sepultus ibidem fuerat: & fortè fuit hic Enac ille, à quo orti sunt gigantes, qui dicti sunt in scriptura, Fili Enac, aut Anach, vel Enacim. Sicut enim nomen Adam, vt supra annotabamus, aliquando est nomen primo parenti appropriatum, aliquando verò & frequentius, appellatiuum, omnibus hominibus ab ipso descendentibus commune: ita nomen *Enac*, aliquando proprium est cuidam horrendo giganti, qui etiam apud gentiles, fuit famigeratissimus, quem filium terræ vocabant; aliquando appellatiuum est, omnibus gigantibus ab eo procedentibus commune, quorum sæpe meminit scriptura sacra, describens filios Enac, aut Enacim: & in Hebron huiusmodi Enac, patrem gigantum habitasse, indicat liber Iosue dicens: *Caleb filio Iephone, dedit partem in medio filiorum Iada Cariath-Arbe, patris Enac: ipsa est Hebron.* Scio alijs multis modis hæc posse explicari, imò, & quod dictum est, *In Hebron situm Enac*, sed non vacat omnia prosequi. Vtcumque sit, commune est apud authores, in Hebron sepultum extitisse quendam horrendum ingentemque gigantem, quem vocat scriptura Adam maximum; non quidem (meo iudicio) in spelunca, in qua tres patriarchæ sepulti erant; sed iuxta illam. Voluit igitur Deus Dauidem vngi in regem in Hebron aut Cariath-arbe, id est, in ista ciuitate, vbi quatuor illi famigeratissimi viri erant sepulti: tres, ex quibus descendebat omnis populus Dei, quartus, qui principium omnium gigantium, & fortium terræ extiterat, in eo loco, qui sepultura erat fortium, diuitum, potentum, & virorum, qui famosiores in orbe extiterant, vt regnum suscipiens, se in sepulchro iam positum reputaret, & primo se cogitaret mortuum, quam regem, & attenderet terminum maiestatis & potentiæ regiæ, diuitiarum, & gloriæ mundi. Elegerat dominus primò Saulem in regem: sed maiestatem, ad quam se videbat euectum attendens, in superbiam elatus, perditionem incurrit: eligit post illum Dauidem, & ne similiter concidat, & ne in superbiam se erigat, disponit, vt vngatur in sepulchro virorum illustrissimorum: vt qui ex vna attenderet ad eos, qui oleum capiti ad signum regiæ dignitatis infundebant, ex alia oculos in defunctos, quos sub se habebat, collocaret, seque illis mente iam sociaret: vt inde extraheret sapientiam ad regendum populum cum humilitate, mansuetudine, ad omnem superbiæ flatum comprimendum. Ita agere debent reges, principes, potentes. Iudex, qui in cathedra sedere parat ad ferendam sententiam, primò se mortuum cogitet, coram Deo constitutum, sententiæ suæ rationem reddentem. Qui speciosis induitur vestibus, primò reputet se vili linteo ad sepeliendum inuolutum, qui illud solummodo de omnibus, quæ possidet, secum feret. Mulier, quæ faciem ornat, primò recogitet illam in sepulchro positam, ab eo, qui sepulturam excauat conculcatam, à vermibus laceratam. Hinc singularem quandam rationem tradere possumus, cur baptismus per immersionem sub aqua conferatur, ita quod qui baptizatur, sub aqua videatur mergi & recondi: si enim datur ad abluendam animam à peccato, videbatur potius dandus abluendo faciem, & extergendo sordes illius, aut abluendo pectus, tuncque illa exterior ablutio corporis, internam animæ ablutionem, aptissimè significaret. Cur igitur immergendo confertur? Respondet Diuus Thomas id fieri, quia in baptismo sortitur homo nouam vitam in Christo, & moritur veteri vitæ ex Adam, ideoque tanquam mortuus & sepultus vitæ veteri, debet exhiberi. Hoc indicatur per mersionem, per quam id significatur, quod dixit Apostolus, quod cum homo baptizatur consepelitur Christo, sicut enim ille sub terra conditus fuit, ita homo sub aqua ponitur. *Consepulti sumus Christo; per baptismum in mortem*, ait Apostolus, & propterea tribus mersionibus tingitur homo, cùm baptizatur, vt tribus diebus, quibus CHRISTVS in sepulchro iacuit, se similem exhibeat, vt ex Sanctis patribus annotat Diuus Thomas. Cùm itaque homo baptizatur, quasi

Iosue 15.13.

¶218

3.p.q.66. a 6. & 7.

Rom.6.2.

3.p.cit. & in c.6. ad Romanos.

quasi sepelitur. Et aptè quidem: nam in baptismo in regem vngitur, vt alibi exposuimus, & ex vilibus, & terrenis ad suprema & cœlestia contendenda, cor eius eleuatur. Sicut igitur Dauid, quem elegit Deus, vt, qui pastor erat paucarum ouium, Rex esset totius populi Dei, vnctus fuit in regem in Hebron, quasi in sepulchro mortuorum insignium constitutus, vt inde qua ratione regaliter se agere deberet addisceret, & sapientiam inde traheret, ad iustam rerum æstimationem: ita Christianus cùm in baptismo vngitur in regem, quasi sepelitur, & in sepulchro constituitur: vt intelligat hoc ipso quod se Christianum reputat, debere etiam se reputare sepultum & mortuum, vt inde discat regaliter viuere secundum nobilitatem spiritus, & non viliter secundum vilitatem carnis. Si enim se mortuum iam reputauerit; quomodo ad huius mundi fallacia bona se demittet? quomodo in æstimatione habebit perituri seculi luxum? quomodo se totum terrenis & corruptibilibus diuitijs comparandis, & acquirendis tradet? Huiusmodi considerationis defectum, Dauid tanquam totius perditionis hominum causam expressit illis verbis supra expositis. *Non est respectus morti eorum,* quod Hieronymus vertit; *Non recogitant de morte sua, &c.* Vt igitur te iam mortuum reputes, & cogites, Ecclesia diuina verba vsurpans, non tantùm te in puluerem reuersurum asserit, sed iam puluerē vocat; *Puluis,* inquit, *es,* qui mortem tam certò tibi euenturam intelligas, vt iam eam incurrisse possis imaginari.

§.36. *Tertiò dicitur homo puluis, quia statim futurus est puluis, breuis enim est illius vita.*

Tertio homo adhuc viuens potest iam puluis & cinis pleno ore vocari, quia citissimè, breuissimèq; quicumq; viuens futurus est cinis & puluis: & iuxta celebre philosophorum axiomà, quod parum distat, nihil distare videtur. Hac de causa apud Danielem, de sapientibus Chaldæorum, qui nesciebant somnium indicare regi, dicitur: *Et egressa sententia, sapientes interficiebantur.* Certè nondum interficiebantur, imò nec interfecti fuerunt: quia tamen iam mortis sententia contra eos prolata fuerat, & sub breui tempore erant morti tradendi, dicebantur iam interfici. Qua loquendi phrasi vsus fuit Deus in sententia, quam tulit contra Baltassarem, in qua, quæ futura erant, tanquam præterita expressit, *Mane tecel phares,* quæ verba ita interpretatus fuit Daniel. *Mane numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud: Tecel, appensus es in statera, & inuentus es minus habens: Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis.* Certè nondum regnum Baltassaris diuisum erat, nec traditum Medis & Persis; sed quod futurum statim erat, iam factum exprimebatur; tum propter rationem paulo antea traditam, propter certitudinem scilicet futuri euentus; tum propter rationem, quam nunc prosequimur: quia statim illud futurum erat, sicuti reuera fuit: *Eadem enim nocte interfectus est Baltassar; Chaldæus, & Darius Medus successit in regnum.* Duces qui ciuitatem, in qua regnabat Baltassar, obsessam habebant, erant Darius Medus, & Cyrus Persa, qui illa nocte ciuitatem ceperunt, & Regem Baltassarem occiderunt, cuius regnum diuisum fuit in Medos, & Persas, quamuis textus tantùm exprimat Darium Medum, quòd ille senior esset, auunculus Cyri Persæ. Hac ergo loquendi ratione meritò omnis homo viuens potest dici puluis & cinis, hoc enim breuissimè futurus est. Quis enim breuitatem vitæ potest, sicut par est, exprimere? Res est hæc, quam scriptura ipsa innumeris hieroglyphicis expendendam assumpsit: quia non vno, aut duobus potest aptè exponi. Sanctus Iob breuitatem vitæ exponit sub hieroglyphico tele, quæ à texente succiditur. Dies, inquit, *mei, velocius transierūt, quam à texente tela succiditur.* Videbis textorem, qui telam in pectine textorio ponit, cùm texere incipit, quasi imperceptibili velocitate, in vnam & alteram partem, radium aut lanceolam mittere, quæ nondum in hanc par-

Marginal notes: ¶ 219 — Dan. 2. 13. — Dan. 5. 27. 29. — Dan. 5. 31. — Iob. 7. 6.

partem perueniſſe videtur, cùm iam ad aliam reuocatam conſpicis: ſtatimque videbis palmum telæ contextum, & ſtatim vlnam, mox duas vlnas, quas paulatim textor in liciatorio colligit; ſicque quando minus cogitas, telam vides contextam, & quod à textore præcinditur, & pectine textorio extrahitur: contingitque ſæpiſſimè, quod eam præcindit ſtatim atque incæpit vnam ſolummodo vlnam, aut dimidiam tantùm habens contextam. Talis eſt vita noſtra, quæ ponitur in pectine textorio, cùm concepti ſumus, tranſeuntque dies velocius, quàm radius, aut lanceola textoris, euntes, & redeuntes, & ſubitò vides contextam nunc hebdomadam, nūc menſem, nunc annum, & miraris, quomodo tam cito tranſierint hi dies: & aliquando antequam finiatur, ſucciditur, ad vnum palmum, aut ad vlnam. Quotnam enim in iuuentute intereunt? quot in adoleſcentia? quot in infantia? quot in vtero matris?

¶ 220 Plorabat Ezechias, *quia præciſa eſt*, inquit, *velut à texente vita mea, dum adhuc ordirer, ſuccidit me.* (Eſai. 38. 12) Huiuſmodi velocitatem, qua dies fluunt, indicauit Sanctus Moyſes, verbis illis, magna expenſione dignis: *Iuxta eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora.* (Deu. 32. 35) Diem perditionis, diem iudicij omnes intelligunt: hunc diem maximè iam appropinquantem exprimere voluit, dicens, illum *iuxta eſſe*, id enim in ſcriptura dicitur eſſe iuxta aliquem, quod illi eſt propinquiſſimum, & contiguum, eo modo, quo Propheta, Deum iuxta ſe poſitum expreſſit dicens, *Iuxta eſt qui iuſtificat me*; (Eſa. 50. 8.) & hoc poſtulabat Sanctus Iob à Deo, *Pone me iuxta te.* (Iob. 17. 3.) Dices: Quomodo potuit Sanctus Moyſes illud dicere, cùm à ſuo tempore vſque ad diem iudicij, millia annorum adhuc ſupereſſent? Primò, populus eius introducendus erat in terram repromiſſam, & poſt aliquot centurias annorum ædificandum erat templum, & poſt multa ſecula CHRISTVS venturus, & poſt illum, adhuc multi anni ante iudicium erant agēdi, ſicuti videmus: quomodo ergo dixit, *Iuxta eſt dies perditionis?* Propter rationem, quam ille addidit: *Et adeſſe feſtinãt tempora.* Dictio namq; *Et*, potius cauſalis, quã coniunctiuæ vim habet. Et expende egregiam rationem, quam indicat B. Auguſtin. (Ser. 42. de verb. Domini, & in Pſal. 110.) qui conſiderat dies ita inter ſe affectos, vt vnuſquiſque eorum contendat ſe dare præſentem, ideoque ſequentes, quaſi premere præcedentes, vt cito tranſeant: eo modo, quo cùm in aliquo templo multi tenentur incluſi, cum exire procurant, poſteriores impellūt priores, vt citius egrediantur, quò ipſi poſſint egredi. Heſternus dies, ab hodierno fuit impulſus & eiectus, & hodiernus dies, inquit Auguſti. craſtino vrgetur, vt tranſeat, ſicq; tam imperceptibili velocitate currunt, vt multi dies, breuiſſimo tempore finiãtur. Merito igitur S. Iob dixit, dies ſuos velocius tranſactos, quam à texente tela ſucciditur. Vnde & ipſemet non contẽtus verbo tranſeundi, vſus fuit iterum verbo fugiendi. *Dies*, inquit, *mei velociores fuerunt curſore, fugerunt & non viderunt bonum: pertranſierunt quaſi naues poma portantes; ſicut aquila volans ad eſcam.* (Iob 9. 25. 26.) Tribus hieroglyphicis celeritatem dierum ſuorum expreſſit, ex ijs, quæ velociora ſunt in terra, in aqua, & in aere: & hæc depinxit non abſolute, ſed cùm quadam conditione, quæ maximè facit ad inſtitutum manifeſtandum. In terra nullus velocius tranſit, quam curſor, & non quicumque, ſed qui fugit: aliud eſt enim currere, aliud fugere, vt commune habet prouerbium. Qua velocitate pertranſit leuis curſor, qualis erat Aſael, cùm fugit periculum mortis? Nondum apparet, quod iam ab oculis diſparuit. In mari nihil velocius quam nauis, quæ volare videtur ſuper aquas; & non quæcumque ſed illa, quæ feſtinat, deferens merces, quæ breuiter corrumpi poſſunt, niſi cito ad portum perueniat. Vnde Symmachus legit, *quaſi naues feſtinantes*, cùm grandi feſtinatione mercatores procurant eas dirigere, omnibus velis tanquam alis extentis; vt merces quæ corrumperentur, ſi moras traherent, qualia ſunt poma, incorruptæ perueniant ad emporium. In aere nihil velocius fertur, quam aquila; vnde Deus ad celerrimum curſum indicandum, expoſuit volatum aquilæ dicens: *Aſſument pennas, vt a-*

vt aquilæ current & non laborabunt, & non quæcumque aquila, sed quæ grandi fame excitata ad escam se demittit, quæ tanto impetu fertur, vt imperceptibilis sit eius cursus, & in instanti ferè ex alta regione ad profunda peruenit. Idem ipse Sanctus Iob altero hieroglyphico, vitæ breuitatem expressit, de homine loquens: *Quasi flos,* inquit, *egreditur, & conteritur.* Quam pulcher apparet flos, cùm in lucem producitur? hoc enim significat verbum *egrediendi*, eo tamē ipso quod apparuit, iam decidere incipit, & conteri. Et expende nullum medium positum à Sancto Iob, inter egredi, & conteri, indicans, hoc ipso quod egressum est, incipere conteri. Vt enim considerauit acutè sanctus Gregorius Nyssenus, flores cum egressi sunt, & se oculis repræsentant pulc... riores, tunc colliguntur: & ita explicat illud, quod Sponsus dixit ad Sponsam; *Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit.* Putationem vocat, collectionem, aut messionem florum. Quando tempus est collectionis flóris? Cum ille apparuit pulcherrimus, ita quod ab eo tempore, quo apparuit, ad tempus quo colligendus est, nullum medium datur, sed tunc colligendus est, cùm egreditur, & apparet pulchrior, atque formosior: vt intelligas, tunc tempus esse mortis, quo colligaris, quando pulchriores, & saniorem te sentis ac robustiorem: & nunquam magis hominem esse morti propinquiorem, quam quando tanquam pulcherrimus flos videtur fulgere. Iterum idem Sanctus Iob, vitam vento comparat. *Memento mei Deus, quia ventus est vita mea.* Multi ex Hebræo legunt, *Spiritus est vita mea,* id est, respiratio quædam: hoc autem dicitur, primò, quia vitam accepit homo ex Dei respiratione, qui *Spirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem*: secundo, quia respirando conseruatur vita hominis: tertio, quia respiratio ipsa, est aptum vitæ humanæ hieroglyphicū. Quid enim breuius, quàm respirare? quid velocius transit, quàm respiratio? Vulgatus tamen, *ventum* reddidit: quoniam inter ea quæ breuius durant, computatur leuis aura venti, quæ subitò ac excitata est, post breuissimum cursum dissipatur, & finitur. Si tamen huic addas illam Sancti Iacobi Apostoli sententiam, *Quæ est vita vestra? vapor est ad modicum parens*, quidnam facilius dissipatur, quàm vapor, qui per aëra ascendit, quem leuissimus flatus venti omnino consumit? & quidem quamuis facilè vapor possit à vento exterius adueniente dissipari, permanet tamen dum ventus non perflat: si autem vapor secum traheret ventum, & ex se ipso ventum emitteret flantem; posset ne vel ad momentum durare? Vita tua quid est, nisi vapor leuis? ideoque diu durare non potest, & multo minus quam vapor externus: quoniam vita tua secum fert ventum; ipsa est vapor, & ipsa est ventus, ipsa seipsam dissipat, & consumit: & ipsa ex se ipsa profert ægritudines, infirmitates, languores, qui illā nullatenus diu permanere permittent.

§ 221 — Iob. 14. 2. — Hom. 5. in Cant. — Cant. 2. 12. — Iob. 7. 7. — Gene. 2. 7. — Iaco. 4. 15.

§. 37. *Scriptura melioribus hieroglyphicis declarat vitæ humanæ breuitatem, quàm Philosophi, qui quod benè dixerunt, ex illa furati sunt.*

VT tamen missa faciamus innumera, quæ ad hoc institutum poteramus expendere, rem totam cōcludamus, obseruantes excellentissima hieroglyphica, quibus Sanctus Dauid vitæ breuitatem expressit. Voluit ille hominis miserias decantare, & singulariter exponere quam breuis sit huius vitæ duratio: supponitque primo, quod quamuis vita duraret per mille annos, ad quem numerum nullius vita peruenit, adhuc iudicanda esset breuissima: *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præterijt.* Non dixit, sicut vna dies absolutè, sed sicut dies hesterna, quæ præterijt. Breuissima hodie iudicatur dies hesterna, homo enim tempus præsens & futurum reputat longum: sed tempus præteritum, iudicat breuissimum, & miratur quod tam cito transierit. Iudicat qui sexaginta annos habet, illos in momento transisse, & non durasse quasi

§ 222. — Psal. 89. 5.

quasi per momentum: quid igitur iudicabit non de sexaginta annis, sed de vna die iam transacta? Talis est duratio mille annorum coram Deo. Ex quibus explicat Apostolus Petrus, diuinas promissiones, & respondet quibusdam qui eas calumniabãtur. Irridebant Sanctos Apostolos quidam impij homines, & eorum prædicationem, qui dicebant, nouissimam horam esse, & quod statim venturus esset Christus ad iudicium: dicebant enim, cãtilenam hanc antiquam fuisse, & tamen nunquam videbant eam completam. Respondet Petrus, illos ignorantes comprobans, qui nesciebant de temporibus iudicare. *Vnum verò hoc non lateat vos charissimi; quia vnus dies apud Dominum, sicut mille anni; & mille anni sicut dies vnus.* Quasi dicat: Omnis duratio, quæ finem habet, apud Deum breuissima reputatur, & mille anni sicut breuissima dies. Hincque petat quod supra diximus, cur Sanctus Moyses, diem iudicij iam suo tempori annnuntiauerit proximam: quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præterijt. Ita quidem si de temporis duratione in oculis Domini, & in cõparatione æternitatis eius loquamur: sed qualis etiam appareat in oculis nostris, & quàm breuis iudicetur vita, quæ multis annis durauit, explicat Dauid, subdens: *Et custodia in nocte, quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Duplex hieroglyphicum in his verbis Dauid ponit. Primum est, *Custodia in nocte.* Notum est, noctem diuisam à militibus in quatuor vigilias, quarum quęque tribus horis durabat, & cuique vigiliæ peculiarem custodem statuebant; qui illis tribus horis tenebatur vigilare, & custodire quæ sibi erant commissa, quæ propterea, Custodiæ noctis vocabantur; ideoque breuitatem vitæ explicat Dauid sub hieroglyphico custodiæ, cuius vigilia breuissima est, & quando magis protenditur, non excedit tres horas. Ita Augustinus *a*, & Basilius *b*. Sicut igitur custodiæ noctis sibi inuicem succedunt, & breuissimo tempore vnaquæque istarum perstat: ita homines in nocte huius vitę sibi inuicem succedunt, tanquam custodiam agentes. Videbis patrem custodientem domum, & facultates suas: eo discedente, post vigiliæ suę tempus expletum, succedit filius, similiter custodiæ officium suscipiens, & breuissimè in illo permanens: succedit ei ipsius filius aut hæres: & nihil in mundo communius, quàm quibusdam discedentibus, alios loco ipsorum ingredi, quorum vnusquisque breuissimo tempore in officio custodiæ durat. Aliud tamen maius indicat mysterium Dauid. Duratio trium horarum non accipienda est respectu eius qui vigilat; illi enim fortè longa talis duratio videbatur: sed respectu alterius qui dormit, qui finitis tribus horis excitatur, vt alio discedente ipse ad suam vigiliam agendam surgat. Quis enim dicere potest, huic cùm expergefit, quam breuis appareat illarum trium horarum duratio? Miratur, & stupefit, dicens: Nunc me somno tradidi; possibilene est, quod tam cito transierint tres horæ? Talis est vitæ duratio, etiam quæ multos annos perstitit: adueniente enim mortis tempore, cùm homo excitatur, qui rebus seculi traditus dormire videbatur; quam breue iudicat omne tempus quod præterijt? Miratur quomodo tam cito transacta fuerit iuuentus, tam subito virilis ætas, tam breuiter transacti anni & dies. Verè id videmus in illis, quos Spiritus sanctus exposuit, hoc ipsum profitentes & dicentes: *Transierunt omnia tanquam vmbra, nuntius, nauis, &c. nos nati continuò desiuimus esse.* Expende vim illius aduerbij, *continuè*, quod significat nulla mora, nullaque duratione interposita, quo propterea vtitur scriptura sacra ad exprimendũ, quod nulla mora interueniente fit: vt cùm dicit de Petro & Andrea, quòd ad Christi vocationem, *continuò secuti sunt eum.* Vide quam breuem iudicant totius vitæ durationẽ, quod inter incipere & desinere, nullum iudicant aut deprehendunt medium tempus. Et sine dubio, si teipsum consideres, & ad præteritæ vitæ tuæ tempus oculos conuertas, idipsum iudicabis. Qua de causa, vt S. Gregorius explicauit, dixit Sophar Naamathites: *Gaudium hypocritæ ad instar puncti:* quantumcunque enim vita lõga sit, cùm ad eius finem peruenit homo, trans-

2. Pet. 3. 8.

Psal. 89. 6

a Psal. 89.
b Scholia in Psal. 89

Sap. 5. 13.

Matth. 4. 20.

15. Moral. c. 2.
Iob 20. 5.

transacta vita nō videtur longior fuisse breui momento. Secundum Dauidis hieroglyphicum est; *Quæ pro nihilo habentur.* In Hebræo ponuntur nomina, quæ vt adnotat Genebrardus, multa significant, iuxta varias radices, à quibus trahi possunt, videlicet aquæ velocissimè in præceps decurrentis fluuium, pluuiæ celerrimè cadentis descensum, fluminis inundationem rapidam, bullam quę fit in superficie aquę, somnium quod cùm homo expergesit, auolat, & deficit; hac de causa variè hanc sententiam authores transferunt, Hieronymus, *Vt somnium erunt*, aut, *erunt quasi somnium, quod fugit ab expergefacto*, Fœlix, *sicut impetus aquarum, somnus sunt*; Chaldæus, *Tanquam dormientes erunt*; Pagninus, *Inundasti eos, somnus erunt*: egregiè tamen Septuaginta omnia complexi, transtulerunt: *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Quasi dicat: eorum anni, quantumcunque videantur longissimæ durationis, similes sunt ijs omnibus, quæ propter sui inconstantiam, tanquam nihilum æstimantur. Considera res omnes, quarum duratio & existentia pro nihilo habetur, vt bullam super aquam, spumam gracilem, somnium, quod cùm homo expergesit, euanescit, fumum, qui in momento dissipatur, aquam, quæ magna celeritate fluit, lanuginem, quam ventus quiuis impellit, puluerem, quem leuis aura proijcit, vmbram, cùm declinat & deficit, & huiusmodi multa: quorum vnumquodque longam requirit considerationem; his omnibus simul sumptis, & cuiuis eorū, similes sunt anni, & duratio vitæ hominis: eorum enim anni quasi ea quæ pro nihilo habentur, de quorum subsistentia nullam quis potest habere confidentiam, quorum durationem certum est breuissimam fore. Neque hic dicendi finem fecit Dauid, sed aliud addit symbolum herbæ florentis, arescentis, & decidentis, quo totius vitæ humanæ discursum describit, vt Beatus Gregorius Nazianzenus annotauit. *Mane*, inquit, *sicut herba transeat, mane floreat, &c.* Deinde illud subdit famigeratissimum symbolum: *Anni nostri sicut arena meditabuntur.* Chrysostomus & Theodoretus legunt, *Anni nostri pro aranei tela reputabuntur.* Aranei tela duo habent, primum, quod magno cum labore texitur; se enim aranea euiscerat & exhaurit, vt tenuem victum capiat, sæpeque ante tempus exhausta deficit: secundum, quod breuissimæ est durationis; est siquidem exilis nimis, quam etiā leuis aër dissoluit; nihilque est, quod facilius destruatur: tales sunt anni nostri, vt Augustinus & Basilius considerant, laboriosi, & anxietatibus pleni, in quibus homo quasi se euiscerat, quærens quidnam captare possit; & deinde breuissimæ durationis, quos leuis aura, potio aquæ, lapis cadens, dissoluit & perdit. Si enim rectè cōsideres, nihil inuenies, quod facilius conteratur, & consumatur, quam vita hominis, & anni illius. Hæc breuiter complexus est Hieronymus. Videte, ait, quid dicat: Anni nostri sicut aranea meditabūtur. Quomodo aranea quasi mittens fila, huc illucque discurrit & texit tota die, & labor quidem grandis est, sed effectus nullus: ita & vita hominis, &c. Hæc duo, vt Basilius hunc locum expendens annotat, explicuit optimè ille magnus Iacob, qui interrogatus à Pharaone quotnam essent anni vitæ suæ, respondit: *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, pauci, & mali*, id est, breuissimi & laboriosissimi. Tales enim fuerūt anni, quibus sanctus ille vir vixit, ærūnis & laborib. pleni, & pauci; omne namq; quod finitur, dum ad finē eius peruenitur, breue iudicatur, vt Hierony. a & Gregor. b oseruarunt. Hęc huius loci cōmunis explicatio. S. tamen Hierony. c, locū ex professo expendens, & qui ex Hebræo transferunt, aliter legunt. In Hebræo namque habetur nomen *Hegeh*, quod propriè significat sermonem, loquelam, aut eloquium, non quodcunque, sed depressum, submissum, ac leuissimum: vt cùm loquimur mussitando, aut per murmurium labiorum. Vnde in scriptura aliquando tribuitur meditationi cordis, quæ locutio quædam dicitur, aliquando verbo submisso & depresso, aliquando flatui ab ore progredienti: ideò variè locum authores transferunt. Hieronymus, *Anni nostri sicut sermo, aut locutio, vel loquela,*

Marginalia: ¶ 223 — In Ps. 89. — Hierony. — Orat. Funebri Cæsarij fratris. — Psal. 89. 9. — In Psal. 89 — Ibid. — Schol. in Psal. 89. — Gen. 49. 9 — a Epist. 3. ad Heliodorum. — b 15. Mor. c. 9. — c Epist. 139. ad Cyprian. — ¶ 224 — הגה. — Brixia to. 1. fol. 131. — Hierony.

Fœlix. Pagninus. Regia. Iob. 7. 6. ibi. velociores dies mei, &c. In c. 7. Iob. Genebrar. Brixian.

loquela, quomodo Fœlix, Pagninus, & Regia; quæ lectio concinit ei, quod Sanctus Iob dixerat, iuxta Septuaginta; *Vita mea exilior est quàm loquela*, quomodo legit Augustinus. Volat irreuocabile verbum, in puncto profertur, in puncto finitur: est enim quidam verberatus aër, qui subito euanescit, aut potius quidam sonus in aëre sustentatus, qui in instanti dissoluitur. Genebrardus & Brixianus, *Anni nostri sicut meditatio, aut cogitatio.* Quisnam explicare valeat, quam velociter cogitatio mentis transeat? Subito, & in instanti longissimam distantiam transgreditur, & eo ipso acegreditur, iam ad locum, ad quem tendebat peruenit.

Chaldæus

Chaldæus, *Anni nostri tanquam vapor oris nostri in hyeme*, qui videlicet mox ac egressus est ab ore, densatur & resoluitur ante oculos nostros: talis est vita hominis, tam exilis, tam breuis, tam velociter currens, tam cito ad metam perueniens. Quis explicare possit, quàm facilè, quàm velociter, quàm subitò, quàm inopinatè, vita hominis finiatur? Quis vapor leuius dissoluitur? Quæ cogitatio citius finitur, & ad terminum peruenit? Quæ loquela aut verbum citius consummatur, & finitur? Quæ omnia considerans Sanctus Iob, duo asseruit: primum, vitæ breuitatem & fragilitatem maiorem esse, quàm sermone quouis possit explicari. Vnde vt nunc dicebamus, vbi noster Vulgatus legit, *Dies mei velociores fuerunt cursore*, Septuaginta legunt, *vita mea exilior est, quàm loquela.* Quod duobus modis exponi potest, primò, iuxta ea quæ diximus, vt comparet exilitatem vitæ ad exilitatē loquelæ. Nihil apud nos exilius, quā verbum ore prolatum, quod qua facilitate emittitur, eadem dissipatur. Grandis est exilitas & fragilitas loquelæ, aut verbi ore prolati; maior est tamen exilitas & fragilitas vitæ meæ. Secundo, vt velit dicere: Breuior exiliorque est vita mea, quam sermone quouis, aut loquela possit explicari: sicut infinitam Dei maiestatem & æternitatem exprimimus optimè, dicentes illam tam grandem, vt nullo possit explicari sermone. Vnde Iob, quasi duo extrema considerauit, durationem Dei, & breuitatem vitæ nostræ, quarum neutrā possumus sermone explicare, illam propter firmitatem permanentem, istam propter exilem, breuem, & infirmam durationem. Secundùm, tam breuem esse vitæ humanæ durationem, vt possit dici, ipsa breuitas & paucitas. *Paucitas*, inquit, *dierum meorum finietur breui.* Non dixit, vt communiter dicere solemus, & ipse alibi dixit; Dies mei pauci, finientur breui: sed paucitas dierum meorum; quasi dicens: Eorum duratio tam pauca & breuis est, vt verius ipsamet paucitas & breuitas dici possit. Annotabamus supra, Dauidem non contentum fuisse, hominem vocare vanum & inanem; sed vt omnia quæ dici poterāt, complecteretur, vocasse eum, ipsam vanitatem: *Vniuersa*, inquit, *vanitas omnis homo viuens*; qua dicendi phrasi significauit, in homine contineri omnium rerum vanarum, & inanium vanitatem, & inanitatem; hæc enim vis est nominum abstractorum, vt sæpè D. Thomas eleganter docuit. Similiter ergo Sanctus Iob rem totam concludere volens, non contentus fuit vocare dies hominis paucos; sed ipsammet paucitatem, vt indicaret, illos omnium rerum, quæ parum durant, breuitatem & paucitatem complecti. Hinc optimè explicatur, quod Angelus dixit Ioanni, exponens visionem mulieris sedentis super bestiam habentē capita septem, & cornua decem *a. Decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnū nondū acceperunt: sed potestatem tanquam reges vna hora accipient post bestiam.* Difficile est ad explicandum, quinam sint isti decem reges. Probabilis est valde S. Irenæi *b* sententia, hos futuros decem reges tempore Antichristi, in quos omnino desinet Romanum imperium, quiq; vltimi futuri sunt in mundo, quos merito indicarūt decem digiti pedum statuæ Danielis *c*, in quos tota desinebat statua, quæ exprimebat omnes mundi principatus, vt dixit S. Hippolytus martyr *d*: de quibus accuratè noster Maluenda *e*. Illi autem dicuntur accepturi regnum vna hora, vt Ambrosius, Rupertus, Andreas, & Aretas ibidem exponunt, quoniā totum tempus durationis regni illorum, quamuis longum iudicetur

Iob. 7. 6.

Iob. 10. 20

Psal. 38. 6.

a *Apoc. 17. 12.*

b *5. Cont. hæres. c. 25 & 26.*

c *Daniel. 2*

d *Orat. de consummat. mundi. c. 2.*

e *Lib. 4. de Antichrist. c. 19. & 20.*

dicetur à mortalibus, breuissimum tamen, & quasi vnius horę futurum erat: qua phrasi scriptura sacra, breuissimam durationem solita est exprimere, vt cùm dixit Dominus *a*, *Voluistis ad horā exultare, in luce eius:* Et *b*, *Non potuistis vna hora vigilare mecum:* Et *c*, *Ad horam discessit à te, vt in æternum illum reciperes.* Vide ergo quàm grandis sit paucitas dierum cunctorum mortalium. Vide, quot symbolis, quot metaphoris, quot diuersarum rationum phrasibus, scriptura sacra, breuitatem, infirmitatem, & exilitatem humanæ vitę explicet: excellentius sanè quàm omnes Philosophi, qui si quid de hoc argumento sapienter dixerūt, ex scriptura sacra suffurati sunt, vt annotarunt Philo *d*, Clemens Alexandrinus *e*, & Ambrosius *f*. Vnde ego nunquam ad Philosophos recurro in huiusmodi disputationibus; plura enim & copiosiora in vna scripturæ sacræ linea inueniuntur, quam in omnibus ipsorum libris; & in illa habentur res tanquam in fonte, in istis tanquam in exiguis riuulis. Et si diligenter scripturam sacram euoluas, hoc inuenies, quod tota ferè illa in hoc posita videtur, vt nobis exponat Dei maiestatem, & hominis vilitatem; quæ fortia sunt Dei, & quæ infirma sunt hominis, in quibus duobus tanquam in cardinibus, ostium diuinæ lectionis voluitur: & scriptores sacros inuenies tāquam Angelos per scalam diuinorum voluminū, aut ascendentes ad Deum, illius gloriam, ęternitatem, infinitatem, omnipotentiamque considerantes, aut descendentes ad hominem, tanquam ad terram aridam & vilem, illius infirmitatem, defectus, & miserias exponentes: vt hinc homo cognoscat, quis Deus, & quis homo; & quomodo à se nihil, à Deo autem omnia sunt speranda & accipienda ad remedium suæ miseriæ, iniquitatis & mortis. Vnde non inuenies paginam, in qua non hæc exprimi videas. Et sicut ad ea, quæ Dei sunt, exprimenda, quęrunt scriptores sacri omnia symbola, metaphoras, phrasesque loquendi, quibus illius summam maiestatem, potentiam, essentiam, misericordiam, &c. explicent; ita ad ea, quæ hominis sunt explicanda, quærunt omnia symbola & phrases, miseriæ, fragilitatis, & vilitatis. Hinc, vt ad propositum regrediamur, ad significandum, breuissimè hominem futurum puluerem, iam illum puluerē vocat. Hinc illa Dei sententia, quā vt supra annotabamus, Hieronym⁹ de Nabuchodonosor dictam intelligit: *Finitus est puluis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram.* Nondum Nabuchodonosor erat finitus, aut consummatus, aut in puluerem conuersus, imò necdum in mundo existebat, nec verò in vtero matris erat cōceptus, nec nisi post plurimos annos genitus fuit; & iam eum exponit, & exhibet consumptum, finitū, puluerem: quia multorum annorum vitæ nostræ duratio, si rectè expendatur, breuissima est, & citissimè auolat, vt quod post multos annos futurū est, iam adesse dici possit, imò & adfuisse. Non incipit annus, quod iam videtur finitus. Hinc etiam idem Deus, cùm hominem paradiso expulit, & iussit vt coleret terram, non contentus fuit dicere; *Quousque reuertaris in terram*, sed addidit, *Quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Nongentos & triginta annos vixit Adam post hæc verba, & iam Deus eum reputat, & reputari vult puluerem: quia quamuis nō nisi post nongentos & triginta annos in puluerem esset conuertendus, tam breuis tamen secundùm rectam rationem duratio eorum iudicanda erat; vt iam possit vocari puluis, & se reputare puluerem. Omnia hæc eloquentissimè breuissimis verbis B. Hieronymus complexus est: Debemus igitur & nos, inquit, animo præmeditari, quod aliquando futuri sumus, & quòd velimus, nolimus, abesse longius non potest: nam si nongentos vitæ excederemus annos, vt ante diluuium viuebat humanum genus, & Mathusalem nobis tempora donarentur; tamen nihil esset pręterita longitudo, quæ esse desisset: etenim inter eum, qui decem vixit annos, & eum qui mille, postquam idem vitæ finis aduenerit, & irrecusabilis mortis necessitas, transactum omne, tantundem est: *Nisi quod senex magis onustus peccatorū fasce proficiscitur.* Ita Hieronym. qui ad horū confirmationē inducit illos Latini Poëtæ versus, *Optima*

a *Ioan.* 5. 35.
b *Matth.* 26.40.
c *Ad Philip. vers.* 15
§ 225
d *Lib.* 1. *de vita Mosis in princip.*
e 5. *Stromatum cōment.* 3.
f *In Psal.* 118. *ser.* 2.
In cap. 16. *Esaiæ.*
Esai. 16.4.
Epist. 3. *de Epitaph. Nepotiani*

Virg. 3. Georgic.

Optima quæq; dies, miseris mortalibus æui
Prima fugit, subeunt morbi, tristisq; senectus,
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.

§. 38. *Deus mortem instantem exponit, vt corrigamur, diabolus distantem, vt pereamus, sicut ciues Hai, & Beniaminitæ.*

¶ 226 EXcellenter Deus ad nostram emendationem & correctionem, hominem adhuc viuentem, sanum, & robustum vocat puluerem, vt indicet tam cito puluerem futurum, quod iam se possit puluerem reputare. Sanctus Dauid edidit Psalmum, in quo inanitatē, fugacitatem, breuitatemque humanæ vitæ mirabiliter varijs symbolis describendam assumpsit; vt nunc dictum fuit: exponitque Deum hominem corripuisse, & eum ad mortē damnasse, quam citissimè aduenturam quiuis deberet intelligere. Quid autem Deus intenderit, explicat subdens: *Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur.* Hunc locum ex professo B. Hieronymus expendit, varias illius translationes referens, & annotans. Quidam mansuetudinis nomine intelligunt ætatem extremam, quam plenam laboribus & ærumnis Dauid prædixerat: tunc enim extinctus est iuuenilis ardor, & fortitudo virilis, & homo nō se potest mouere, ideoque mansuetè agit; & ærumnis ac infirmitatibus senectutis corripiuntur vitia iuuentutis. S. Augustinus intelligit, flagella, quibus à Deo misericorditer punimur, quæ vitæ nostræ superueniunt ad cōpressionem carnis, & vindictam peccatorum; per illa enim mansuetè Deus corripit omnem filium, quem recipit. In Græco tamen verbum *Superuenit*, est præteriti temporis, vt Iansenius annotauit, & obseruasse visus est Basilius, qui per *Mansuetudinem* intelligit supplicium, quo Deus hominem affecit & puniuit: & intelligere possumus, sententiam illam mortis in hominem prolatam, *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* per quam Deus breuissimam hominis vitam voluit exprimere, & illam tam citò finiendam, vt etiam dum homo viuit, iam se possit cinerem reputare, vt diximus: & hanc vocat Dauid, mãsuetudinem, aut benignitatem; tum propter rationem statim tradendam: quia per hoc hominem corripuit, & continere voluit, ne ad peccata deflecteret; tum propter rationem, quam Sancti Patres sæpè prosequuntur, signanter Chrysostomus *a*, & Ambrosius *b*: quia videlicet grandis, eximiaque Dei misericordia fuit, hominis vitam tunc abbreuiare, quæ sicuti ante peccatum erat delectabilis, dulcis, & appetibilis, ita post peccatum est plena ęrumnis ac laboribus, & digna, cuius consummatio & finis desideretur. Sicuti si homo ex sede pulcherrima, opulentaque mensa, in teterrimum fœdissimumque lutum caderet, eò misericordius cum illo ageretur, quò citius ex tali luto quis extrahendum curaret. Superuenit ergo homini peccanti mansueta ac benigna, & misericors Dei vindicta, quæ potius mansuetudo quàm seueritas dici debet, quæ in hoc posita fuit, vt breuissimè vita nostra finiretur. Vnde Hieronymus transfert: *Quia transimus cito, & auolauimus*: Chaldæus, *Quoniam transeunt velociter anni nostri, & volant in puluerem*; Fœlix, *Quoniam declinauit celeriter*, tempus vitæ nostrę, *& volauimus*, Pagninus, *Quoniam recessit cito, & auolauimus*; Regia, *Quia resecatur cito, & auolauimus*, quomodo etiam Genebrardus, & Brixianus; est enim in Hebræo nomen *Gaz*, quod significat tōsionem aut succisionem, metaphora sumpta ab ouium vellere, quod breuissimè succiditur, & illo ouis expoliata velociter currit; ita anima breuissimè tonso vellere corporis auolat. Quoniam autem hoc facit Deus ad correptionem & emendationem nostram. Septuaginta addiderunt, *& corripiemur*, quasi dicere voluerit Dauid: Quoniam anni nostri subitò auolant, velociter transeūt, & breuissimè finiūtur, iuxta sententiam à te contra hominem misericorditer mansuetéq; prolatam; ideò corripimur, & continemur, ne ad vitia deflectamus. Si enim homo cùm peccauit, nō morti

Ps. 89. 13. Epist. 139. ad Cyprian. — *In Psal. 89* — *Schol. in Psal. 89.* — *a Hom. 17. in Genes. b Lib. de bono mortis.* — *Hierony. Chalda°. Fœlix. Pagninus. Regia.* — גז *Brixia. to. 1. fol: 97.*

morti fuisset addictus; quem terminum eius peccata haberent? si homo non moretur; quis vxorem alienam relinqueret? quis quæ furto sustulit, restitueret? quis quæ erga Deum agere tenetur, compleret? Quando vita longa hominibus concessa fuit, quamuis sciret se certissimè morituros, ita peccata excreuerunt, & multiplicata fuerunt, *Vt repleta fuerit omnis terra iniquitate, & omnis caro corruperit viam suam*: oportuit propterea vitæ terminos angustari, & qui viuebant per nongentos annos aut circa, reducti sunt ad centum, imò ad septuaginta, & in potentatibus octoginta, communiter loquendo, vt Dauid dixit. Si igitur homo posset agere quæ vult, retinens securitatem vitæ; in quodnam vitium non deflecteret? quænam mala non sequeretur? Modo cùm nec securitatem habet vnius horæ, in omne vitium se demittit; quid faceret, si integram vitæ securitatem obtineret? Ad nostram ergo correptionem misericorditer Deus nobis constituit breuissimos vitæ terminos, exponens citissimè morituros, quos propterea iam puluerem vocat. Annotabamus supra, Deum voluisse parētes nostros continere in virtutis & iustitiæ statu, metu mortis, dicens: *In quacunque die comederis, morieris.* hunc metum diabolus abstulit, sicque hominem in peccatum, & omne malum cōiecit. Deus propterea post hominis peccatum, volens illum, nosque corripere, non solum dixit morituros, sed citissimè, inopinatè, & quando minus cogitamus, morituros; illa namque omnia voluit explicare, dicens: *Puluis es.* Diabolus similiter nos impetens, cōtendit nobis persuadere, falsum illud esse, & quod nec citissimè, nec breuissimè, nec inopinatè sumus morituri, sed longam adhuc restare vitæ durationem, & mortem aduenturam, præmissa infirmitate, quæ nos aduentus illius admoneat, ideoque oppositam vocem auribus nostris infert, *Non es puluis,* sed potius homo sanus & potens, vir fortitudine præstans, mulier pulchra & formosa, iuuenis, quem non ventus quiuis rapiat; sed qui possis contra leones te opponere, &c. Hæcque sæpè expendere solitus fui, sicut ad aliud institutum expendit Beatus Bernardus, contra homines, qui perpetuò de primis parentibus conqueruntur, & magna admiratione stupefacti quærunt: Quomodo fieri potuit, quod diabolus eis persuaserit, non morituros, si ederent de ligno vetito, cùm Deus ore proprio, expressaque sententia mortem ipsis fuerit comminatus? paulò enim minus ipsi faciunt. Audierunt quidem illi diuinam sententiam, quod si comederent morituri erant; audis & tu ipsiusmet Dei sententiam, suomet ore prolatam, quod cito, breuissimè, & inopinatò morieris. Id enim significat illud, *Puluis es,* vt diximus. Si ad diaboli suggestionē crediderunt illi se non morituros, nonne tu ad eiusdem suggestionem, credis non cito, nec breuiter, nec inopinatò moriturum? Sicut parentes crediderunt diabolo dicenti: Nequaquam moriemini, ita credis tu eidem tibi suggerenti: Non subitò morieris, non citò & breuissimè morieris: ideoque, sicut illos sublato metu mortis traxit ad id quod voluit, ita & te sublato metu citæ, breuissimæ, & inopinatæ mortis, ad omnia vitiorum genera trahit. Sicut ergo hæc fuit tota diaboli cura, cùm parētes nostros voluit perdere, persuadere eis, quod nullatenus erant morituri, ita tota illius solicitudo, vt nos decipiat, est, persuadere nobis, quod non tam cito moriemur; & quod non est, cur nos iam debeamus reputare puluerem. Cur enim inquit, te puluerem existimabis, qui te vides iuuenem, validum, & fortem? Cur te censebis puluerem, qui manifestè in te experiris, & sentis virilem virtutem? Cur, quæ te vides pulchram, venusto corpore, in flore ætatis, omnium oculos ad te conuertens? Cur qui nec febrem pateris, nec paralysi dissolueris, nec aliquid in te sentis, quod vel leuē mortis suspicionem tibi inferat? Habet se nobiscum diabolus, ad eum modum, quo excellentissimus ille dux populi Dei Iosue, cum habitatoribus ciuitatis Hai. Bellum illis intulit, mittens contra eos milites suos, expertus est tamen illos fortes, à quibus suum exercitum vidit superatum, & in fugam conuersum: post multa autem quæ scriptura narrat,

Marginalia: ¶ 227 — Genes. 6. — Serm. 1. in festo omn. Sanct. post med. — ¶ 228 — Iosue 7. & 8.

rat, ex Dei institutione, bellico strategemate vsus fuit. Ciues siquidem Hai fortes erant, dum in sua ciuitate manebant, & verè vnusquisque fortis est in domo sua: propterea constituit Deus Iosue, vt longè illos à sua ciuitate traheret, hoc ordine: quod poneret multos milites in insidijs iuxta ciuitatem, alios autem mitteret, qui ipsos ad bellum prouocarent, statimque fugam simularent, vt se insequentes ciues Hai, longè à sua ciuitate traherent: quod & factum est, sicque cùm Haitas longe à sua ciuitate constitutos tenerent, facilè fuit illis exeuntibus, qui in insidijs latitabant, eos conterere, & penitus perdere. Simili strategemate vsi sunt filij Israël, contra Beniaminitas, quorum fortitudinē deprehenderant; quoniam semel & bis ab ipsis fuerant superati, & victi: procurauerunt enim, trahere Beniaminitas extra ciuitatem suam, ad idque milites statuerunt, qui ad bellum illos prouocantes, *fugam arte simularent, vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes, ad supra dictas semitas adducerent*, sicque à ciuitate illorum elongatos prostrauerunt. Annotatione dignum est, cur Deus, cui tam facile est, per milites suos vincere inimicos in ciuitate ipsorum constitutos, quam extra illam tractos, huiusmodi strategemate militari vtatur, & quod bellum instruat eo modo, quo posset Cæsar, aut Pompeius, aut Annibal, aut cæteri duces. Huius rei variæ sunt rationes, illam tamē præcipuam credo, vt ex illis corporalibus bellis nos ad spirituales pugnas instrueret, *Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*: vt videlicet intelligat homo, quantum curare debeat, ne ab inimico longè à sua ciuitate trahatur. Fortissimus redditur homo, cùm in sua ciuitate, aut domo se continet, idque satanas experitur. Domus propria hominis sepulchrum est, vt supra ostendimus ex illis verbis Beati Iob; *Vbi constituta est domus cunctis viuentibus*: tuncque in hac domo firmus manet, & intra illam se continet, cùm sibi tam propinquam considerat mortem, quod iam se puluerem, & quasi in sepulchro constitutum reputat. Si enim homo est puluis, locusque

Iudicum 20.32.

Ad Rom. 13.4.

Iob. 30. 23.

pulueris sepulchrum est, tunc in suo loco erit homo, cùm se in sepulchro repositum cogitat. Dum intra illud se continet, facile est omnes diaboli impetus superare, & vincere, & omnem illius exercitum in fugam conuertere. Si enim quis se reputaret hodie moriturum, nonne facilè omnem diaboli suggestionem repelleret, excitantem ad adulterium, vel furtum, vel vindictam? Quanto ergo magis, qui non solùm se cogitat hodie moriturum, sed iam mortuum, & puluerem effectum? Propterea itaque diabolus hoc summopere procurat, longè te trahere ab ista tua domo, & suggerere menti tuæ, quod longè distas à sepulchro: te tibimetipsi repræsentat iuuenem, cui longa adhuc vitæ via superest; te validum & sanum tibimet exhibet, & quod etiam si mortem quæras, non inuenies: te quod nullis morbis sentis affectum, per quos aliqua morti pateat via: & vnicuique quantumcunque seni suadet, vt Beatus Hieronymus annotauit, quod saltem per annum vita sit futura superstes: inde vincit & superat. Confidens enim te multo adhuc tempore victurum, non times committere nunc adulterium, furtum, vindictam, remittens in futurum tempus vitæ emendationem. Infœlices illi, quos longè à sua morte diabolus trahit, quos deplorare Deus ipse videtur per Prophetam Amos. vbi enim noster vulgatus legit, *Væ qui opulenti estis in Sion, &c. qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis.* Pagninus noster legit, *Elongantes diem malum*, id est, multum distare putantes diem mortis, quem malum appellat, propter rationem quam indicat B. Augustinus: *& propterea appropinquatis solio iniquitatis*, id est, ad supremam iniquitatem, quæ sedet tanquam in solio malitiæ & nequitiæ. Annotat S. Augustinus, illum bene sibi consulere, qui ex fide viuens, & satagens, ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem: hacque consideratione Beatum Cyprianum munitum fuisse prosequitur. nec mirum, cùm nota sit illa Senecæ gentilis sententia: Quid est, quod nos pigros & inertes

Epist. 139. ad Cypria. citato.

Amos 6. 3.

Epist. 80. ad Hesychium.

Serm. 12. de Sāctis, in festo S. Cypriani. li. 10. Epis. 17.

reddit? Quod nemo nostrum cogitat, tandem aliquando ex hoc corporis domicilio & ergastulo emigrandum esse. Vis bellissimè te gerere? Tanquam statim migraturus viuito.

§. 39. *Dæmoni illudes, sicut pisces ceto, si fias propinquus terræ, quæ mulierem cœlestem adiuuit.*

¶ 229 *Ps.* 103. 28

COncinunt his, quæ Sanctus Dauid dixit illis verbis, magna expensione dignis. *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.* Loquitur Dauid in illo Psalmo de excellẽtioribus Dei operibus & admirandis, quæ in natura conspicimus, vt in illis aliquid altius & sublimius nobis considerandum exponat. Inter miranda Dei opera, non infimum locum habet mare: id quod supponit, dicens: *Hoc mare magnum & spatiosum manibus.* Græcis tantum est, *spatiosum,* quomodo legit D. Augustinus; *Manibus* additum est ex Hebræo, iuxta cuius phrasim, credo, spatiosum manibus, idem esse ac spatiosum omni ex parte, ad dexteram scil. & sinistram. *Illic reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla cũ magnis.* Innumera supra modum est piscium multitudo in mari, longo interuallo omnem animalium terrestrium numerum excedens: ex quibus quidam sunt ingenti magnitudine, grandes corpore & viribus; alij exigui & pusilli. Inter magnos pisces habet principatum. *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.* De ceto credit Basilius sermonem fieri, qui Draco magnus vocatur etiã in Genesi, vbi noster vulgatus legit: *Creauit Deus cete grandia,* in Hebræo habetur, *Creauit Deus dracones magnos.* Creauit ergo cetum in mari magno ad illudendum ei. Dubium est, quid hæc verba significent. Nunquid enim Deus ad lusum solummodo animalia tam magna creauit? Nunquid delectatur ipse videns ludum, quo eis illuditur? Et quinam sunt, qui eis illudunt? Qui sunt insuper ludi, per quos illis illuditur? Existimo Dauidẽ expẽdere voluisse quoddam excellentissimum prouidentiæ diuinę opus, quod in piscibus maris splendet. Dixerat in mari condita & posita à Deo animalia pusilla cum magnis. Poteramus obijcere; quomodo id ab illo factum fuerit, cùm sit certum, animalia pusilla deuoranda à magnis: propterea Dauid, quasi huic obiectioni respondens, hoc eximium diuinæ prouidentiæ opus subijcit, quod animalia pusilla non solùm non deuorantur & consumuntur à magnis: sed illudunt eis mirando instinctu, ab auctore naturę illis impresso. Cetus (inquit auctor incognitus) piscis est magnus corpore, multo egens cibo; vnde insequitur alios pisces, vt eos deuoret: qui videntes eum, fugiunt naturali instinctu versus littus maris, vbi cetus vorare ipsos non potest propter paucitatem aquæ: imò ipsos insequens, impingit in terram, & non valens ibi natare, occiditur à piscatoribus, & sic ab alijs piscibus ei illuditur. Ita incognitus. Singulari ergo instinctu, peculiariter à Deo ipso animalibus aut piscibus pusillis indito, non se elongant à littore, aut à terra limosa, vt cùm cetus ad ea deuoranda conatur incedere, possint secura consistere iuxta terram, & limum constituta, vbi cetus omnes vires amittit & perdit. Magnum auctoris naturæ opus, sed quod, vt Basilius a annotat, mysterium grande continet. Illud manifestum fit, ex eo quod apud Esaiam b, & Iob c typo draconis magni aut ceti, diabolum inuenimus descriptum. Hic ex Dei singulari prouidentia (vt alibi tradidimus) positus est in mundo, & in eo relictus, in quo constituit etiam animalia pusilla, homines scilicet, qui minores sunt illo, & longè inferiores viribus & natura. Animalia itaque pusilla cum magnis sunt in mundo, homines videlicet, exigui quidam vermes, cum dæmonum innumeris legionibus. Dices: Et quomodo poterunt ab eius faucibus liberari? Videntur expositi omnimodæ perditioni: si namque primi parentes creati in gratia, roborati iustitiæ originalis virtute, in paradiso positi, ab huiusmodi ceto sunt absumpti: quis in hac lacrymarum valle poterit esse securus, in qua omnes sunt exiguis viribus, & infirmi, adeò

In Ps. 130.

Scholia in Psal. 103.

In Ps. 103.

¶ 230

a *In Psal.* 103.

b *Esai.* 27. 1. & 51. 9.

c *Iob* 3. 8. & c. 40. 20.

adeò vt quidam, qui inter homines maximè præstare visus fuit, huiusmodi periculum timens, & auxilium diuinum implorans, diceret de seipso: *Quoniam seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum.* Vide quam pusillum & debilem seipsum describat: *Infirmum* ratione animæ, quæ propter peccatum infirmata fuit; & semper mansit natura nostra infirma ad bonum, propter fomitem & concupiscentiam: *Exigui temporis,* id est, infirmū etiam ratione corporis, quod est mortale, breui tempore duraturum: *Minor intellectu,* id est, ignorantijs plenus, & quasi in media die cæcutiens. Si Adam sanus & fortis in anima, diuinæ gratiæ robore, & firma ac constanti salute præstans, qui erat inexterminabilis, sapiens, & totius ignorantiæ eorum, quæ ad se pertinebant expers, deuoratus fuit; quid faciet homo infirmus, mortalis, & cunctis ignorationibus repletus? Propterea Deus remedium tibi indicauit, quo si vtaris, non tantùm non à dracone superaberis, sed illudes ei. Posuit terram limum & puluerem, ad quem te recipias, & cui propinquum te constituas. Tam propinquam tibi exposuit terram, vt iam dicat tibi; *Puluis es,* Sicut piscibus naturalem indidit impulsum, quo se ad terram recipiant, ita tibi, qui creatura rationalis es, intellectualem impulsum infert, excitans te, vt te terram & puluerem iam censeas. Ad puluerem te recipe, ne longe ab illo discedas, nunquam credas mortem tuam longe distantem, sed tam proximam & appropinquantem mente tene, vt te iam terram reputes. Huiusmodi terra detinet draconem, & eius continet impetus, ne possit accedere, aut te deuorare. Si enim te propinquum morti cogitas; posset ne ad malum te impellere aut trahere? Ad huiusmodi terram confugit Sanctus Iob, quando cetum magnum vidit contra se excitatum, vt supra latè prosecuti sumus: & seiam mortuum reputans, dicebat: *Putredini dixi: Pater meus es tu, mater mea & soror mea vermibus.* Considerat se ipsum, ac si iam sepulchrum esset ingressus metaphora sumpta ab eo, qui postquam multis diebus à paterna domo fuerat absens, cùm in eam reuertitur, gratè alloquitur patrem, & cum matre & sororibus placidè conuersatur, illos omnes recognoscens. Iuxta huiusmodi institutum possumus explicare, quod Sanctus Euangelista Ioannes, de illa cœlesti muliere retulit, quam draco persecutus fuit volens ipsius filium deuorare, & illam absumere. Tandem autem, *Misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen vt eam faceret trahi à flumine: & adiuuit terra mulierem: & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.* Vide modum, quo illam capere voluit. Nō ille manus habebat, quas ad comprehendendam mulierem extenderet; sed misit aquarum multitudinem circa eam, tam grādem, vt flumen magnum constituerent, *vt eam,* inquit, *faceret trahi à flumine.* Hic modus est, quo diabolus animam capere conatur, mittendo aquas multas à quibus trahatur. Sunt hæ aquæ, suggestiones eius, rationesque quas proponit fallaces, de quibus alibi: sunt etiam voluptates ac delitiæ, quas nobis repræsentat. Hoc modo trahit, non violentiam inferendo; sed sicut dixit ille, (cuius dictum ad hoc institutum Augustinus annotauit) Trahit sua quemque voluptas. Non itaque vim infert, non manus aut brachia extendit, violenter captās, sed alliciens blandis rationibus, quasi aquis blandis, ex ore eius procedentibus, repræsentat delitias, voluptates, & diuitias, quas possumus consequi. Ita traxit primos nostros parentes falsis pollicitationibus; ita te trahit ad luxum, repręsentans voluptatem, quam inde capies; ad furtum, exponens diuitiarum iactantiam; ad vindictam, expendens honoris æstimationem. Grandis tamen Dei misericordia, qui mulierem iuxta terram posuit, non quæ eam perderet, sed adiuuaret: nam *adiuuit terra mulierem, & aperuit os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.* Te tam propinquum terræ posuit Deus, vt non possis illi esse propinquior, dicens tibi: *Puluis es:* his enim verbis, te sepulchro & morti tam proximū constituit, vt iam illam te incurrisse repu-

Sap. 9. 5.
Iob 17. 14.
¶ 231
Apo. 12. 15.
Tract. 26. in Ioannem.

tes. Hæc est, quę omnes aquas ex ore draconis procedentes absorbet, & absumit; omnes inquam diaboli suggestiones, omnes voluptates, quas ille repræsentat. Quæ enim delectatio non dissipabitur, si te cogites, iam morientem? Quæ voluptas te poterit trahere, si iam te ad mortem properantem consideres? & si viua repręsentatione cogitaueris mortem iam ad ianuas tuas pulsantem, & quod mortuus es, & sepulchro repositus; quænam diaboli suggestio poterit firma consistere? Facilè contemnit omnia, dixit Hieronymus, qui se semper cogitat esse mortuum. Deus igitur te pulue rem vocat, & illius sententiam Ecclesia tibi intimat, vt mortem nullatenus à te longe positam credas; sed tam citò, te eam incursurum, vt iam incurrisse reputes; quo tibi diligentissimè prospicias, virtutum opera diligēter exequaris, & vitia ac peccata magna solicitudine à te excutere cures. Mirum est quanta diligentia diabolus contra te agere procuret: non expectat diem crastinū ad te perdendum, quia sciens mortem tibi proximam, dubitat si ad diem sequentem sis peruenturus. Vnde hoc ipso, quod iustum aliquem videt, ad eum impugnandum se accingit, non expectans neque per horam: nescit enim si per horam vita illius sit duratura.

Epist. 103. *ad Pauli.*

§. 40. *Diabolus vt perdat, non expectat tempus futurum, quia incertum: minus tu securitatem debes tibi promittere, cuius mors non tardat.*

¶232

Est insignis locus ille, quo Deus diaboli diligentiam & solicitudinem, qua ad iustos deuorandos properat, sub typo ceti aut draconis maris describit. *Post illum*, inquit, *lucebit semita: æstimabit abyssum quasi senescentem.* De ceto in cortice loquitur, qui tanta auiditate & celeritate incedit ad capiendam prædam, quam videt, vt semitam quandam spumosam albicantemque super aquas, quas concitat, post se relinquat. Vnde in locis vbi piscatores cetos piscātur, per multa milliaria vidēt eos venientes aut discurrentes. Hocq; illud est, *Post illum lucebit semita.* Color enim albus, lucens & splendens in scriptura vocatur, vt alibi ostendemus. Si quæras, quidnā eum vrgeat, vt tanta celeritate & diligentia feratur, respondet; *Quod reputat abyssum, quasi senescentem*, id est, propinquum defectioni & fini: *quod enim antiquatur, & senescit, prope interitum est*, vt dixit Apostolus. Quasi dicat, velocissimè excitari ad capiendam prædam, quia reputat abyssum ac mare, quasi iam statim defecturum & finiendum. Hoc similiter de accipitribus Noruegianis dicitur, quod velocissimè volant ad prædam, quia in illis regionibus dies tātum per tres horas durat, & reputantes diem citò finiendum, & quasi senescentem, pernicissimo volatu feruntur. Hæc de ceto non assertiuè accipienda sunt, sed iuxta communem phrasim, qua cum volumus explicare auiditatem, qua quis ad aliquid fertur, dicimus, velocissime ferri ac si iam omnia sibi crederet deficere. Cæterum de diabolo est legitima horum verborum intelligentia, vt alibi ostendimus, quem Deus depingendum assumpsit, de quo inter alia hoc tradit, quod incredibili celeritate & diligentia fertur ad captandum animam iusti. Vnde & B. Petrus tanquam leonem rugientem expressit, circundantem omnes quærentem quem deuoret. Et si quæras huius rationem: *Æstimat*, inquit, *abyssum quasi senescentem.* Constituit Deus dæmonem in mundo, cui indulsit & concessit homines præsertim Sanctos & pios tentare, non tamen ei indicauit, quando futurus sit finis mundi; hoc tantùm in scripturis videt à Deo dictum, quod nouissima hora est, & quod tempus, quod restat breue est: idcirco ille reputat mundum quasi senescentem id est, proximum fini & morti: ideo tanta velocitate fertur, non expectat annum sequentem, nec mensem, imò neque diem crastinum, aut verò horam futuram. Nescit enim an futurus sit dies crastinus, an potestas tentandi & impugnandi sibi concessa, hora sequenti sit duratura. Hocque est, quod Sanctus Euangelista Ioannes audiuit cœlesti præconio hominibus intimatum,

Iob 41.23.

Hebr. 8.13.

1. *Pet.* 5. 8.

¶233.

Apo.12.12. tum, quando diabolus cœlo pulsus fuit, audiuit enim vocem clamantem: *Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quia modicum tempus habet.* Quomodo modicum tempus habet? Iam post illam vocem transacti sunt ferè mille & sexcenti anni, & nondum finis, & modicum tempus habet? Modicũ tempus dicitur, primò quia, vt Hieronymus *a* & Gregorius *b* obseruant, modicum verè dici potest omne tempus, quod finitur. Secũdò, quia nescit ille, si hodie aut cras, aut anno sequenti erit finis temporis, sibi concessi ad tentandum, aut durationis mundi. Scit ille totum tempus durationis mundi, futurum modicum, & timet qualibet die, ne illa sit extrema, eo modo, quem alibi trademus. Hæcq; ratio vehementius illum vrget, & acuit erga quemcunq; singularem hominẽ. Scit diabolus mortem cuiusq; propinquam esse, & nescit, si qui surgit mane, ad vesperã sit peruenturus: & qui nunc viuit, an hora sequenti victurus sit; ideo non expectat horam sequentem, aut tempus futurum ad te impugnandum. Si igitur diabolus, quia reputat mortem tuam propinquam, tanta diligentia ac veloci solicitudine procurat, te à gratiæ statu deijcere, timens ne si nunc non te deijciat, deficiat sibi tempus, morte tua interueniente: tu, qui minorem habes de tua vita certitudinẽ, quomodo in peccato permanere audes? Quomodo expectas, nõ horam, sed annum, imò & annos sequẽtes? Quomodo ad peccatum securè tendis, tibi securè multam longamque durationem promittens? Maledictam securitatem istam vocat Bernardus *c*, & omnium malorũ causam. Ipsa est res, inquit Augustinus *d*, quæ multos occidit, cum dicunt cras, & subitò ostium clauditur. Remansit foris cum voce coruina, quia nõ habuit gemitum columbinum. Cras cras, vox corui est. Geme vt columbus, & tunde pectus &c. Nihil ita decipit humanum genus, inquit Hieronym., quam quod dum ignorant spatium vitæ suæ, longiorem sibi seculi huius possessionem repromittunt: vnde & illud dictum est egregiè, nullum tam senem esse & decrepitæ ætatis, vt non se adhuc vno plus anno viuere suspicetur &c. Non differas pœnitentiam, nec bonorum operum exercitiũ, vnamquamq; diem crede tibi extremam; non te fallit, qui ita te credere voluit, te iam puluerem vocans & dicens; *Puluis es.*

a Epi. 3. ad Heliod.
b 15. Mor. ca. 2.
c Sermo de illis verbis Iob: in sex tribulatio.
d Ser. 16 de verb. dom.
Epist. 139. ad Cyp. cit.

§234 Eleganter D. Bernardus expendens illam Sapientis sententiam: *Graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorũ vsq; in diem sepulturæ,* annotat, B. Iob, hominis naturam describẽtem, hoc ipso quod natum eum exprimit, intimasse breue tempus vitæ ipsius futurum. Graue iugum, inquit Bernardus, quia in sordibus generamur, in tenebris confouemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseras oneramus matres, in exitu more vipereo laceramus; mirum quod non ipsi pariter laceramur. Primam vocem plorationis edimus, meritò quidem, vt pote vallem plorationis ingressi; vt nobis illud Iob omni ex parte possit aptari: *Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis.* Quã verum verbum hoc sit, non nos verba docuere, sed verbera. *Homo,* inquit, *natus de muliere,* nihil abiectius. Et ne forte ex ipsa sibi voluptate corporeorum sensuum, quã de sensilibus haurit, blandiatur, in ipso statim introitu, de exitu quoq; terribiliter admonetur, cum dicitur, *Breui viuens tempore.* At ne spatiolum illud, quod inter ingressum, & egressum relinquitur, sibi liberum putet, *repletur* ait *multis miseriis,* multis & multiplicibus, inquam, miserijs corporis, miserijs cordis, miserijs cum dormit, miserijs dum vigilat, miserijs qua versum se vertat &c. Ita Bernardus. Itaque hoc ipso, quod nasceris hoc tibi certum sit, quod breui victurus es tempore. Vnde idem Sanctus Iob in se ipso id ita intelligebat, vt vnumquemq; diem crederet extremum vitæ suæ; vnde post pauca subiecit: *Cunctis diebus quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea.* Hoc tibi agendum intellige, & ausculta illud celebre Spiritus S. consiliũ: *Memor esto, quoniam mors nõ tardat & testamentũ inferorũ, quia demonstratũ est tibi.* Hoc perpetuò memoria retine, quod mors non potest lõgè abesse, & quod non tardat. Expende verbum: videtur enim mihi, Spi-

Ser. fer. 4. hebdomadæ pœnos. Eccl. 40.
Iob 14.1.
Iob 14.14.
Eccl. 14. 12

Spiritumsanctum respondere velle, ad id, quod potes obijcere; sicuti postea ad similem obiectionem respondit Apostolorum princeps Petrus. Potes dicere: Quomodo Deus tam citam mortem prædicit, si video illam multis annis tardare? Mirum enim videtur, quod Deus nihil magis frequenter in ore habeat, quam mortem iam adesse; & nihilominus sæpissimè multò longoque tēpore differtur. Huiusmodi argumenta vigebant quidam tempore Apostolorum, qui contendebant minus benè ab Apostolis, citissimum diem iudicij prædici. quos Sanctus Iudas Apostolus vocat *a. Murmuratores querulosos.* Ioannes clamabat *b*: *Filioli nouissima hora est:* Paulus *c*, *Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt:* Christus ipse *d*: *Ecce venio cito.* Quomodo hoc verum est (dicebant multi) cum videamus multis diebus & annis iudicium differri *e*? *Vbi est promissio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ:* id est, vbi nam est quod promittunt, & clamant, Christum iam venire ad iudicium? Eodem modo videmus perpetuò res perseuerare. Simili ratione in prophetas, antiquis temporibus impij insurgebant, quasi contendentes non curandas eorum minas, quas in voces resolui credebant, quoniam non videbant citò aduenïens comminatum supplicium. Clamabant Prophetæ contra peccatores, citissimum supplicium eis intimantes, & quasi iam in ianuis exponebant. *Nolite stare*, dicebat Ieremias, *quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. Ascendit Leo de cubili suo, & prædo gentium se leuauit: egressus est de loco suo, vt ponat terram tuam in solitudinem.* Prædicit aduentum Nabuchodonosor ad destruendam Ierusalem. *Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine,* dicebat Ioel, *quoniam perit ab ore vestro. Gens enim ascendit super terram meam fortis & innumerabilis:* & huiusmodi innumeris comminationibus agebant Prophetæ; iam quasi suppliciū esset imminens clamantes Quoniam autem impij tardare videbant, irridebant prophetas, credentes illas voces tantum fuisse comminationes ad terrendum, non quæ verè futurum exitum haberent. Vnde & respōdere solebant fastidiosa quadam loquendi phrasi, qua vtimur, cum videmus aliquem nimis aliquid comminantem: *Acabeya, y haga lo que dize. Festinet* dicebant illi, *& cito veniat opus eius & videamus, & appropiet & veniat consilium Sancti Israel, & sciemus illud.* Apostolorum igitur princeps Petrus illis elegantissimè respondet. *Non tardat dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Quasi dicat: Ne credatis comminationes, quas Dei nomine intimamus, esse meras voces, nec tardat Deus implere quod promittit, quasi promissiones suæ sint fallaces: sed patienter agit propter vos &c. Ad hoc differt quod comminatus est, & ideo tardat, & detinet supplicium, quia patiens est, & expectat, vt pœnitentiam agatis. Ita igitur Spiritussanctus respondet tibi obiicienti: Quomodo Deus tam citam mortem prædicat, & perpetuò illam iam præsentem exponat; cum videamus quod multis annis tardet. *Memor esto,* inquit Spiritus sanctus, *quod mors non tardat.* Si Deus aliquo tempore eam differt, est, quia patienter agit propter te, nolens te in peccato comprehendere, sed ad pœnitētiam prouocare. Vt hinc inferas & intelligas, quam impiè & nequiter agas, dum tempus, quò Deus mortem detinet & continet, vt per pœnitentiam ad illum te conuertas, insumis peccata peccatis addendo. *Memor* igitur *esto, quia mors non tardat,* & quod iam tibi propinquissimam potes æstimare. Id autem poteris manifestè colligere, si attendas *testamentum inferorū, quia tibi monstratum est.* Testamentum inferorum intelligit Lyranus, Dei ordinationem, qua statuit omnibus hominibus semel mori. Et verè intelligere possumus illud, quod Deus circa hominem disposuit dicens: *Puluis es & in puluerem reuerteris.* Inferorum enim nomine, scriptura sacra sæpe sepulturam intelligit, in qua homo in puluerem conuertitur. Ecce testamentum inferorum. Hoc tibi monstratum est. Noluit enim

Marginal notes: § 235 — a Iudæ 16. — b 1. Ioan. 2. 18. — c 1. Cor. 10 11. — e Apo. 3. 11 — d 2. Pet. 3. 4 — Ier. 4. 6. 7. — Ioel. 1. 5. — Esa. 5. 19. — 2. Pet. 3. 9. — § 236 — Eccl. 14. 12 — In cap. 14. Eccl. 9.

enim Deus te imparatum inuenire, aut comprehendere. Ideo tam certam & citam tibi mortem intimauit; vt iam te puluerem æstimare debeas. Testamentum est, non ab homine confictum, aut ordinatum, sed ab ipsomet Deo dispositum, qui mentiri non potest. Rectè ergo intelligere potes, quia mors non tardat, & timere, quod hodie, hac nocte, imò hac hora, potes illam incurrere. Qui enim voluit, vt te iam pulverem reputares, tibi manifestum hoc reliquit. Tibi hoc testamentum demonstratum est. Nihil enim communius auribus nostris Deus in scriptura sacra infert, nihil frequentius reperit: & vt omnem possis ignorantiam excludere, disponit, vt nunc Ecclesia apertè id ipsum testamentum tibi demonstret, & clamet dicẽs: *Memento, quia puluis es, &c.*

§. 41. *Quartò dicitur homo puluis, quia cum incipit viuere, incipit mori, ex Augustino.*

§ 237

QVarto & vltimò, homo viuens apte iam dici potest puluis & cinis, propter rationem, quam S. Augustinus acutissimè expendit; quia videlicet homo iam dum viuit moritur; & verè dici potest, etiam quando vitã habet, quod est in morte. Tres quæstiones pertractauit Augustinus suo ingenio dignas, quas difficiles reputat. Prima, quodnam sit tempus, in quo propriè & verè homo mori dicatur: nam sapiens Concionator, *Tempus moriendi*, indicauit. Nec enim si exactè rem consideres, illud inuenire est facile. Nam aut homo viuit, aut non viuit, & non est inter hæc dare medium. Tempore, quo viuit, non moritur, contraria enim sunt viuere & mori: tẽpore autem, quo non viuit, non moritur, sed iam mortuus est. Quodnam igitur erit tempus, in quo moritur? Secunda, An simul quis viuere & mori possit; & simul esse viuens & moriens: id namque impossibile videtur. Non enim minus cõtraria sũt, mori & viuere, quã esse cæcum & videre: impossibile est autem, aliquem simul esse cæcum & videntem, sicut esse simul vigilãtem & dormientem. Tertia, An vita mortalium verè possit vocari mors, imò potius mors, quam vita. Si enim mors vocari potest, nũquam dici poterit, quod homo habuerit vitam; & ex consequenti, quod nec viuens fuerit: à morte namque non potest aliquis vocari viuens. Hæc elegantissimè in vtramque partem Sanctus Doctor prosequitur. Respondet autem supponens, sine dubio dicendum esse, hominem tunc mori, quando viuit, & tempus moriendi, esse ipsummet tempus, quod vitæ deputatum est. Hoc demonstrat egregijs rationibus. Mors siquidẽ nihil aliud est, quam consumptio vitæ, & mori nihil aliud, quam cõsumi vitam: toto autẽ tẽpore, quo homo viuit, consumitur eius vita; & quanto magis quis in vita procedit, tãto magis illa cõsumitur: toto igitur eo tempore moritur. Nihil vitæ detrahit, nisi mors: ab ipso vitæ exordio incipit illi detrahi; iam igitur adest & operatur mors, quæ detrahat: ab ipso ergo vitæ exordio mors operatur, detrahens vitæ, & consumens illam. Deinde, vnumquodque à suo contrario patitur, vt habet celebre philosophorum axioma, vita autem habet mortem sibi contrariam: non igitur ab alio quàm à morte patitur. Pati autem & cõsumi incipit ab ipsomet sui exordio: à morte igitur tunc patitur & consumitur. Aliam addit Augustinus rationẽ desumptã ex cõmuni loquendi modo. Nam certum est, quod homines dicuntur morientes: & quidem non ita dicuntur à morte, in qua iam sunt, per quam finita est vita, sicut dicuntur dormientes, qui sunt in somno, & languentes, qui sunt in languore, & dolentes qui sunt in dolore: quando enim iam sunt in ea, quam mortem vocamus, non moriẽtes, sed mortui dicuntur. Dicentur igitur moriẽtes, antequam in illa sint: sed antequã in illa sint, verè sunt viuẽtes; ergo verè morientes tunc dicuntur, quãdo sunt viuẽtes. Ex his infert August. tempus moriendi esse ipsummet totum tẽpus, quo viuimus. Nã tempus moriendi est tẽpus, quo vita cõsumitur: ab ipso autẽ exordio vitæ incipit illa cõsumi; ab ipso igitur incipit tẽpus moriendi.

§ 238

13. De ciu. c. 9. 10. 11.

Eccl. 3. 2.

riendi. Quod familiari exemplo manifestũ fit. Quando dices candelam consumi? non certè antequam accendatur: quia tunc nõdum incepta est, nec postquam flammula ignis extincta est; nam tunc candela non consumitur, sed iam est consumta. Consumitur igitur, cum ardet, & hoc ipso quod succenditur, incipit consumi, vt verè dicas, tunc consumi, cùm viuit. Quod Sapiẽs eleganti symbolo explicauit. *Omnis*, inquit *caro vt fœnum veterascet*. In græco habetur, vt vestimentum. veterascere enim non ita propriè conuenit fœno, sicut vestimento. Quando consumitur vestimentum, num antequam induas, an postquam laceratum est, & iam à te explosum? Certè tunc consumitur, cum illo indutus incedis. In eodem momento, quo illud induis, incipit illud lacerari & consumi, & nunc consuis ex hac parte, qua discindi videtur: nunc ex illa, quousque totum absumptum est. Ita anima vitam mortalem & corpus induit in instanti, quo ipsa creatur in corpore, cùm homo concipitur in vtero matris. Illud quotidie oportet mundare, resarcire alimento, medicinis, & fomentis, quousq; omnino deficiat vita. Considerauit itaque Augustinus hominem, verbi gratia, cui constituit Deus vitam sexaginta annorum. In eodem instanti, quo vitam illam incipit possidere & tenere, adest mors, quæ consumere & quasi comedere, & corrodere incipit illam sexaginta annorum vitam, quam parumper consumit, quousq; totam omnino deuorauerit. Hocque est, quod Sanctus Iob considerasse visus fuit, dicens: *Dies mei velocius transierunt, quàm à texente tela succiditur, & consumpti sunt absq; vlla spe.* Expẽde illud, *Consumpti sunt.* Diximus supra, hanc eandem sententiam expendentes, vitam nostram meritò telæ, quæ à texente contexitur, comparari. Fila, ex quibus contexitur, sunt dies & horæ, quas tempus currens velocius ducit, quàm lanceola texẽtis ducit filum. Hęc tamen est differẽtia, quod cùm tela contexitur, manent fila, quæ lanceola texentis ex se profert; ideoque tunc firmius ac verius permanet tela, cum finita est: sed cùm vita nostra cõtexitur; non manent dies nec horæ, ex quibus illa coalescit. *Consumpti*, inquit, *sunt absq; vlla spe.* Non potest homo nocte adueniente detexere, quod die contextum fuit, sicuti Penelope faciebat; nec verò potest id quod texitur reponere & conseruare, sicut textor, qui in liciatorio reuoluit quod contextum est: *Sed consumpti sunt, & absque vlla spe.* Nulla namque est spes recuperandi dies præteritos. A quonam consumpti sunt? Si enim consumpti sunt; ab aliquo certè consumpti sunt. Sine dubio consumpti sunt à morte, quæ ex eo instanti, quo quis vitam incipit, adest comedens & absumens vitæ dies. Vnde minus benè homines loquuntur, qui eum, qui ad annum quinquagesimum peruenit, dicere consueuerunt, quod habeat quinquaginta annos vitæ. Potius enim illi iam desunt; & consumpti sunt è vita sua quinquaginta anni. Qui habet centum aureos, postquam expendit octoginta eorum, non dicitur, quod habeat iam octoginta: sed quod ei desint octoginta. Quicquid temporis viuitur, inquit Augustinus, *a* de spatio viuendi demitur, & quotidie fit minus, minusque quod restat. Hoc ipsum quod dicto, quod scribitur, inquit Hieronymus *b*, quod relego, quod emendo, de vita mea tollitur: quot puncta notarij, tot meorum damna sunt temporum. Scribimus, atque rescribimus: transeunt maria epistolæ; & scindente sulcum carina, per singulos fluctus, ætatis nostræ momenta minuuntur. Hincq; intelliges illam sapientis Concionatoris sententiam, qui docẽs omnia suum tempus habere, tanquam omniũ fundamentum primò posuit, *Tempus nascendi & tempus moriendi.* Videtur diminute loqui. Non enim omnia tempora hominis designat: nam inter tempus nascẽdi & moriendi, mediat tempus viuendi, quo vita agitur inter ortum & interitum. Sed sapiẽter Sapiens locutus fuit. *Vita namq; principium,* inquit Ambrosius, *mortis exordium est, nec prius augeri incipit ætas, quam minui.* Non itaque inter tẽpus nascendi & moriendi datur mediũ: sed in ipso instanti, quo homo nascitur in vtero matris, immediatè incipit tempus moriendi: nam & non prius viuere quam

Marginalia: Iob 7. 6. — ¶ 239. — a 13. De ciuit. c. 10. — b Epi. 3. ad Heliod. ad finem. — Eccl. 3. 2. — 1. De vocat. gent. c. 8.

quam mori & cõsumi incipit. Id ipsum & S. Iob dicere voluit, illis verbis, quæ plura my steria, quam elementa cõtinent. *Sicut flos egreditur & conteritur.* Eo ipso, quod egreditur ex non esse ad esse, conteri incipit, & absumi. Septuaginta: *Tanquã flos efflorescens decidit.* Vide locutionis eximiam phrasim, grandẽ philosophiam cõplectens. Videntur quidẽ verba contraria, efflorescere & decidere: cũ enim flos efflorescit, extollitur, erigitur, stat & consistit: cùm decidit, cadit, inclinatur, & marcescit. Sed si rem expendis, verè flos decidit & consumitur iã, cum efflorescit: nam eius vita tunc iam defluit. Homo quasi flos, cùm efflorescit, decidit: non solũ decidit quando infirmatur, quando vires amittit, quando ad ætatem decrepitam peruenit: sed cũ efflorescit, cũ iuuenescit, cum virilitatem tenet: tunc enim vita illius decidit, transit & consumitur, nullumq; instans est, quo vita non decidat & consumatur. Ex hac doctrina explicat S. Hieronymus id quod Deus dixit ad hominem, quãdo in paradiso voluit sub sui obedientia illum continere: *In quacunq; die comederis ex eo, morte morieris.* Quomodo hoc verum fuit, si post esum vetitũ vixit Adam plusquam nongentis annis? Communis explicatio est, vt illud, *Morte morieris,* idem sit, ac mortalis eris, aut morti subiectus eris. Ita Chrysost. *a* Ambrosius *b*, & ipse Augustin. *c* de quibus supra. Quod & Hieronymo non displicet, qui ait, aptè Symmachum interpretatũ fuisse, *Mortalis eris.* Sed iuxta doctrinam traditam, Hieronymus aliam censet aptiorem intelligentiam, vt dicamus, hominem eo met instanti, quo fructum vetitum comedit, iam incœpisse mori, & id fuisse adimpletum: *Morte morieris.* Vita enim in mortem mutata fuit: & ab illo momento, iam homo incœpit mori. Nam si mori, est consumi vitam; ab illo instanti quis incipit mori, à quo incipit vita consumi. *Nos,* inquit Hieronymus, *ex quo nascimur, mori incipimus, vt Manilius ait: Nascẽtes morimur, finisq; ab origine pendet.* Ex his colligit primò Augustin. hominem simul viuere & mori: imò nunquam verè mori, nisi dum viuit. Cum enim viuere desinit, non moritur, sed mortuus est iam. In cuius confirmationem præter ea, quæ dicta sunt, considerat S. Doctor (vt videas quàm seriò S. Patres, quæ nobis minutissima videntur expendunt) quid peculiare, quod secũdum regulas Grammaticæ habet verbum *Morior.* Duo quidem sunt verba inter se maximè affinia, quæ vna solummodo littera distinguntur, *Orior,* & *Morior,* vt videas, quam exigua sit distantia inter hæc, *Orior* & *Morior.* Expendit tamen Augustinus, se credere non humana industria, sed iudicio fortasse diuino factum fuisse, vt hoc verbum, Morior, in latina lingua nec grammatici declinare potuerint, ea regula, qua cætera talia declinantur. Nam ab eo, quod est Orior, fit verbum præteriti temporis *Ortus est,* & si qua similia sunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur: ab eo verò quod est *Morior*, si quæramus præteriti temporis verbum, responderi solet, Mortuus est, u, littera geminata. Verè tamen hæc dictio, *Mortuus,* potius nomen est, quàm verbum, quomodo fatuus, arduus, carduus, conspicuus, & si qua similia, quæ non sunt præteriti temporis, sed quia nomina sunt, sine tempore declinantur, & sine tempore significant. Non itaque propriè & in rigore grammaticæ verbum *Morior* præteritum tempus habet. Et meritò, inquit Augustinus, vt significatio vocis rei ipsi correspondeat: moritur enim homo semper de præsenti, cùm viuit, nec aliud tempus moriendi requiras, nisi tempus præsens, quo viuis. Infert secundò Augustinus, vitam mortalium, mortem potius, quam vitam esse dicendam: nam si consumptio vitæ mors est, & homo viuendo nihil verius & ineuitabilius agit quam consumere vitam, nihil certè verius agit dum viuit, quam mori. Quæ doctrina mirè concinit loquendi phrasi scripturæ sacræ, in qua sæpe reperitur, cœlum & beatitudinem esse *regionem viuorum,* quia, vt idem annotat Augustin. vbi nunc sumus, desertum est mortuorũ, & terra morientium. Ex qua eadem, explicat idẽ Augustin. *d,* quod dominus dixit: *Qui credit in me, transiet de morte ad vitã.* Id est, de vita hac, q̃ verius mors dici de-

Marginal notes: *Iob* 14. 2. — ¶ 240 — *In Genes. refert Viues* 13. *de ciu. c.*23. — *Gen.*2.17. — *a Ho.* 17. *in Genesim.* — *b* 2. *De vocat. gent. c.*8. — *c* 13. *De ciuit. c.*23 & 6. *de Gen. ad lit. c.*26 & *seqq.* — 13. *De ciu. c.*9. & 11. — *Cap.* 11. *circa finem.* — 13. *De ciu. c.*10. — *Psa.*114.9. — *Epist.*121. *ad Probam c.*2. — *d Epist.*119. *ad Ianuarium c.* 1. — *e Ioa.* 5. 25.

debet, ad æternam, quæ pleno ore vita vocari debet. In cuius confirmationem multa expendens ipsemet Augustinus, sententiam illam Ciceronis obseruat, dicentis: *Nã hæc vita quidem mors est, quam lamentari possem, si liberet.*

5. Tuscul. quæst.

§. 42. *Vita præsens verius dicitur mors defluens: vnde videntur admirari Angeli, quòd talem homines vitam agant.*

¶ 241 Eccl. 51. 13.

Singularis est locus ille, quo Sapiens referens multa pericula grauissima, in quibus, cùm se constitutum vidit, Deum orauit, illud peculiariter exprimit, quod *pro morte defluente deprecatus sum.* Quid est, Pro morte defluente? communis facilisque explicatio est, vt intelligat mortem iam venientem & fluentem, ad instar impetus aquarum, vt se obrueret: quasi dicat: Oraui Deum, vt mortem defluentem, id est, iam celeriter venientem super me, & appropinquantem, auerteret. Existimo nihilominus etiam dici posse, mortem defluentem vocatam ipsam vitam; orauit enim, vt Deus vitam suam in euidenti periculo constitutam liberaret, & eam vocat mortem defluentem. Vita enim nihil est aliud, vt Augustinus dicit, quam fluxus & tendentia ad mortem, & mors quædam fluens & currens, toto tempore, quo durat. Possemusque his addere quæ Philosophi docent, motum non distingui à termino, nisi in hoc, quod motus est forma aut actus fluens; terminus est eadem forma aut actus stans, persistens, & permanens: vt calefactio non distinguitur à calore, nisi per hoc, quod calefactio est quidam calor fluens ad vlteriorem gradum; calor autem est forma quædam iam perstans, & non vlterius procedens. Vita est motus quidam ad mortem: non igitur ab illa distinguitur nisi per hoc, quod vita est mors quædam fluens & procedens singulis momentis ad vlteriorem gradum mors autem est ipse terminus vltra quem iam non amplius proceditur. Ex his aptissime nunc patere potest, quid Sanctus Iob dicere voluerit verbis illis sæpe replicatis, quibus celerem vitæ hominis cursum elegantissimè explicauit: *Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Expende singula. Primò illud; *Fugit velut vmbra.* Vmbra tria habet, quæ ex inconstantia naturæ ipsius oriuntur: efficitur enim illa, & procedit ex radijs solis; ideoque cursum solis sequitur: vnde quoniam inter omnia, quę oculis cernimus, nihil velocius nec celerius currit, quam sol, qui viginti quatuor horarum spatio vniuersum orbem lustrat, imò & latissimum cœlorum spatium (propter quam causam, quantum existimo, vocatur à Sapiente; *Spiritus lustrans omnia:* quia tam celeriter currit, vt potius videatur spiritus, quam corpus) nihil velocius transit, quam vmbra. Deinde, quoniam nullus est, qui possit cursum velocẽ solis detinere, aut retardare, vel ad momentũ, quantumcunq; oẽs potẽtiæ mundi ad id iũgantur: nullus itidẽ potest vmbræ cursũ seu transitũ, vel ad punctũ detinere. Et tandẽ quia sol cum ad occasum properat, tantũ ex latere corpora tangens, maior ac lõgior est vmbra, quantò magis est occasui, & fini propinqua. Ad mediam diem breuissima est arboris & montis vmbra; ad vesperum, quantò vmbra magis proxima est fini, maiores cadunt de montibus vmbræ. Ecce qualis sit duratio vitæ hominis. *Fugit velut vmbra.* Celerrimè trãsit, ideoque non currere, sed auolare dicitur iuxta translationem Hieronymi ex Hebręo supra inductã. *Quia transiuimus citò & auolauimus.* Deinde, nullus potest eius cursum & fluxum ad mortem, vel per momentum detinere. Sicut vmbra perpetuò defluit, siue comedas, siue bibas, siue ambules, siue dormias; & nullum est instans, in quo non aliter se habeat: ita est hominis vita. Tandem, quando maior videtur, securior, firmior; quando quis ad maiora peruenit in mundo: tunc propinquior est fini & defectioni. Hocq; singulariter Dauid exprimere voluit illis verbis: *Sicut vmbra cũ declinat ablatus sum.* Non cõparat vitam suam vmbræ, absolutè & simpliciter, sicut frequentissimum est in scriptura sacra: sed *cum declinat.* Quod similiter exprimere voluit,

Iob. 14. 2.

vmbra 3a

Eccl. 1. 6.

¶ 242

Ps. 89. vbi in Vulgata Superuenit mansuetudo.

Ps. 108. 23.

Ps.102.12.

voluit, dicens: *Dies mei sicut vmbra declinauerunt*, id est, habuerunt se ad modum vmbræ declinantis: quia sicut illa, quando maior longiorque, & ex consequenti firmior constantiorque videtur, propinquior est suo fini, & dissipationi; ita dies hominis sunt: quando quis eos reputat longiores, maiores, securioresque futuros, tunc sunt magis fini & morti propinqui: quando homo maiorem locum occupat, & per maiorem dignitatem magis creuit, & est extensus, tunc fini suo propinquior est. Quod verè nos quotidiana experientia docet. Et fortè hoc voluit sapiens Concionator dicere, volens hominum auidum appetitum, & insatiabilem cupiditatem tēperare. *Quid necesse est homini maiora se quærere, cùm ignoret quid conducat sibi numero dierum peregrinationis suæ, & tempore, quod velut vmbra præterit.* Vide duas rationes, quibus hominem auocat ab appetitu qærendi res grandes maiores se. Prima, quia ignorat quid conducat sibi ad vitam præsentem & futuram. Sæpè quis illud ambit, quod mortem temporalem & æternam inducit; & multi ascendunt in altum, vt lapsu maiore ruant: & rectè dixit Sapiens, vt S. Gregorius a annotat: *Prosperitas stultorum perdet eos* b, qui propterea appetentes prosperitatem, suam appetunt perditionem. Secunda, quia tempus præterit velut vmbra; ideoq; cùm magis extensus fuerit homo, maiorque effectus, & ad ea quæ maiora se sunt, perductus (sicut est vmbra, cùm declinat, quæ maior est ipso corpore) fini suo iam se debet propinquissimum iudicare. Nec contentus fuit Sanctus Iob dicere, hominem transire velut vmbram: sed *fugit*, inquit, *velut vmbra.* Duo sunt inter cuncta quæ videmus, quæ celerius transcurrunt, vmbra scil. & qui fugit. Celeritas vmbræ nota est ex dictis: celeritas fugientis patet ex eo, quod communiter dicimus, Magis esse fugere quàm currere. Et quidem hæc duo non coniunguntur; quoniam propriè loquendo, fugere nō potest conuenire vmbræ; fugere enim est actus vitalis conueniens solummodo viuētibus, quæ intra se ipsa habent principium sui motus, & interius cōtinent id quod vrget & stimulat vt fugiant, timorem scil. & metum. Si autem daretur vmbra quædam viuens, quæ toto conatu fugeret; quàm velociter curreret & transiret? Talis est homo eiusque vita. Est vmbra, quæ procedit & pendet à cursu & influxu solis, & sequitur illum; & est fugiens, quia interius habet, quod eam vrget & stimulat, & intra ipsam est principium cursus & fugæ: ideoque nihil illa celerius currit. Ex quibus illud poteris explicare, quod sæpe induximus: *Veruntamen in imagine pertrāsit homo*, quasi dicat; Est imago quędam aut vmbra viuens, currens & fugiens. Quid miraris, cùm vides eum, quem heri vidisti infantem & puerū, iam vxorem duxisse, & inter ciuitatis rectores positum? Quid cùm vides te ad anni finem iam peruenisse, quando nunc videtur incœpisse? Quid cùm te vides quasi insensibiliter ad vltimam ætatem perductū? Fugit enim homo velut vmbra. Ex quibus rectè Sanctus Iob intulit, rem totam concludere volens: *Et nunquam in eodem statu permanet.* S. Augustinus id dictum credit; quia homo numquam in eodem consistit, nunc diues, nunc pauper, nunc sanus, nunc languidus, nunc gaudens, nunc tristis, nunc sciens, nunc ignarus, nunc videns, nunc cęcus, nunc ciuis, nunc exul, nunc bonus, nunc malus: Ecce, quomodo instabilis. Cęterùm, non tantùm id voluit Sanctus Iob dicere; sed explicare, quod ex prædictis sequitur. Si enim homo fugit velut vmbra, tam est impossibile illum in eodem statu, vel per minimum instans permanere, sicut & vmbram. Ideoque nullum est instans, aut momentum, in quo non aliter se habeat, & in quo non sit proximior termino, ad quem fluit, sicuti de motu fluente Philosophi dicunt. Est vita mors quędā fluens, non pedetentim, aut segniter; sed ad instar vmbræ fugientis: ideoque nec per momentum se in eodem statu continet. Nemo est, inquit Augustinus, qui non morti propinquior sit post annum, quàm ante annū fuit; & cras quàm hodie, & hodie quàm heri, & paulò post quàm nunc; & nunc quàm paulò ante; *Vt omnino nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem.* Hinc meritò

Ecclef. 7.1

a *In Psal. 7. pœnitē. in illud, & non intres in iudiciū.*
b *Prou.1. 32.*

¶ 243

Psal. 38. 7.

Iob 14.2.
Ser. 48. ad fratres in Eremo.

13. *De ciuit. cap.10*

¶ 244

ritò B. Hieronymus, tanquam rem maxima admiratione dignam exhibet, quod tãtam de vitæ permanentia habeamus fiduciam, & illam insignem, nunquamque satis pro dignitate repetitam reprehensionẽ profert: *Quotidie morimur. quotidie commutamur, & æternos nos esse credimus?* Verè ita viuit homo, & tam securam sibi non solùm diem crastinam; sed & annum sequentem sibi promittit; ac si se immortalem crederet. Stultitia execranda; quia quotidie morimur, & quotidie commutamur. *Quotidie morimur:* non tantum hoc dicit Hieronymus ex eo, quod quotidie videmus homines, quos censebamus quasi immortales, leuissima febre abreptos: sed quia, vt ex eodem Hieronymo dictum est: vita nostra non est, nisi quidam cursus ad mortem, & mors quædam defluens, & id in nobis viuentibus completur, quod dictũ fuit: *Morte morieris.* Si quis sine cessatione aliqua velocissimè curreret ad terminum non longè distantem, crederesne quod tardaret ad illum peruenire? Quomodo credis, dicebat Seneca, te non statim peruenturum ad finem, ad quem non solùm curris: sed sine intermissione aduolas? *Quotidie commutamur:* numquam enim in eodem statu, vel per momentum perstamus, ab infantia ad pueritiam, ab hac ad adolescentiam; ab illa ad iuuentutem, &c. Vidisti alia die hesterna, filium amici tui ab vberibus pendentem, die quasi sequenti, vidisti stantem, alia adolescentem: nũc iam vxoratum, &c. Incedis per viam aut forum, & fortè offendis amicum, quem à paucis annis non videras, vides eum canescentem, miraris & quæris, vnde tot cani capilli, &c. Quotidie cõmutamur, & tamen nos immortales credimus? meritò miratur Hieronymus. Cæterũ, maiorem ex dictis admirationem concipiendam, docuit Angelus, cum sancto Esdra agens in eo libro, qui etsi non plenam habeat sicut Canonici authoritatem, magno tamẽ in pretio habendum docuit Ambrosius, docetque sancta Ecclesia, aliquas ex illo trahens sententias ad Ecclesiastica sua officia, de quib. noster Sixtus Senẽsis. Stabat quadam die cogitabũdus ille sanctus Sacerdos & Propheta Esdras, considerans qui fieri posset, quod tãta multitudo hominũ periret, ab illoque deficeret fine, ad quem creata est: mirabatur considerans, qui fieri posset, quod homines tam præcipites se darent in vitia cum tam grandi sui detrimẽto. Res sine dubio admiratione digna, si animo quasi conscendas in altam speculam, & cõsiderationis oculis vniuersos homines conspicias, inuenies quod dixit Dauid: *Omnes declinauerunt, & simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum:* vnus properat ad luxũ, alter ad auaritiam, alius ad honores. Mirandum planè, quod res omnes tendant sine cessatione & infatigabili conatu ad suũ proprium terminum, ignis ad supera, terra ad ima: idque tam communiter, vt mirandum sit, & quasi monstrum reputetur, ignis descendens, & terra ascendens; & tam cõmuniter homo à suo termino & fine deuiat, & recedit: vt miremur potius eos, quos videmus excellenter ad illum tendere. Mirabatur hæc Sanctus Sacerdos, & quærebat ab Angelo, quomodo id fieri posset, & vnde procederet. Respondit ei Angelus docens eum, ne super hoc miraretur, quia in promptu habet hæc quæstio respõsum. *Noli, inquit, adijcere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt,* ad manum enim habes responsionem; *nam & ipsi accipientes libertatem, spreuerunt altissimum, & leges eius cõtempserunt, & vias eius dereliquerunt; adhuc autem & iustos eius conculcauerunt, dicentes in corde suo; Non esse Deum.* Quasi dicat: Nõ mireris, quod ita homines à bono deflectant, & se perditioni tradant, qui Deum à sua mente excluserunt, & ita viuunt, ac si Deus non esset. Quid mirum, quod homo, qui nullam Dei habet recordationem, eum non quærat, nec ad eum tendat? Quid mirum, quod illum non timeat, qui nõ magis de eo cogitat, quàm si non esset? Quid mirum, quod solum ad terrena sit conuersus, qui sola terrena recogitat? Rem aliã maiori multò admiratione expende, quod scil. ita viuunt, *& quidem scientes quoniam moriuntur.* Quod quis furtum cõmittat, cùm liberum se videt, & nullum reputat spectatorẽ, non mirum: quod tamẽ qui ligatus iam ad suspen-

Epist. 3. ad Heliodorũ de epitaph. Nepotiani, ad finem.

§ 245

4. Esdr. 8.

Lib. 1. Biblioth. sancta.

Psal. 13. 3.

4. Esd. 8. 55.

dium ducitur, quando actu ad patibulum ascendit, in ipsomet itinere se totum ad furandum conuertat, omnem admirationem superat. Hoc, inquit Angelus, mirandum; non quod homines ad peccata omnia deflectãt; sed quod id faciant *scientes, quia moriuntur.* Non, inquit, scientes, quia morientur; sed quia moriuntur, de præsenti: iam enim in itinere sunt, & ad mortem tendunt, & in via positi sine cessatione incedunt. O homo qui manum mittis ad adulteriũ, intellige, quia iam moreris; & satius tibi esset conuertere illas ad arripiendam tanquam qui moritur, Christi crucifixi effigiem, veniam de peccatis tuis petiturus. Si rex ad mortẽ irreuocabili sententia damnaret viginti homines, quos inuenit contra se coniurasse, qui iam adducti ad tabulatum, ibi ligatis manibus constituti essent, nihilque restaret, nisi quod carnifex gladium in gutturem eorum mitteret: si iam id carnifex agere cœpisset, nunc iugulans istum, nunc illum; & videres duos aut tres ex illis tripudiantes & ridentes, censentes quod non tam citò gladius carnificis ad eos pertingeret, mirareris & diceres: Quomodo isti hæc agunt, scientes quia moriuntur? Damnati sumus omnes ad mortem: Mũdus tabulatum est, in quo omnes constituimur, vt mortis iam sentẽtiam patiamur: *Quis enim est homo, qui viuet, & non videbit mortem?* Ligati sumus vinculis mortalitatis, nullatenus fugere conceditur; vides mortem tanquam carnificem iam iugulasse eum, qui tibi erat ad dexteram: vides mortuum vicinum tuum, amicum, condiscipulum; similiter eum, qui ad sinistrã: quid tu rides? quid lætus es? quid choreas agis, sciens quia moreris? nec hoc tantum experiris; sed quod iam gladius carnificis in te operatur, iam te iugulat, iam vitam tuam conscludit & consumit: nihil enim aliud quolibet momento mors agit, nisi vitam tuam secare & consumere. Quomodo ergo possibile est, quod dum actu moreris, talia agas, talia opereris, tam sine cura viuas? Hac propterea ratione Deus homini in principio hoc voluit intimare, non tantùm prædicens eum puluerem futurũ; sed & puluerem esse, vt non tantùm se moriturum consideret, sed & iam morientem: idque omnibus Ecclesia replicat, dicens: *Memento quia puluis es.*

§ 246

Psal. 13. 3.

Psal. 8.

Ps. 88. 47.

§. 43. *Decreuit Deus hominem in puluerem conuertendum, ne vltra magnificet se super terram, quem inter duos pulueres conclusit.*

ET *in puluerem reuerteris.* Inducit Sanctus Dauid Deum, exaudientem preces seruorum suorum orantium, vt in fauorẽ & beneficiũ pupilli & humilis, talẽ sententiam proferret contra superbos conculcantes eos, quatenus omninò à sua superbia & fastu deijcerentur & cessarent. *Iudicare,* inquit, *pupillo & humili, vt non apponat vltra magnificare se homo super terram.* Expende illud, *Vt non apponat vltra:* quasi enim alludere videtur ad illud, quod circa Ægyptios Deus fecit. Insurrexerunt illi cõtra Israëlitas: Deus autem sæpè illorum superbam tyrannidem voluit reprimere per diuersas, quas illis intulit plagas; nihil tamen illæ profecerunt. quacunque enim plaga illata, quamuis ad breue tempus continerentur Ægyptij, statim ad superbiam suam conuersi, Israëlitas vexabant. Rem totam decreuit Deus concludere; & ita cum eis agere, vt non vltra possent se cõtra eos extollere, & illos conculcare. Quando enim maiori insolentia Ægyptij superbiebant, persequentes Israëlitas, dixit Deus: *Nolite timere, state & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie. Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam vltra videbitis vsq; in sempiternum.* Quod & factũ est: immisit enim, & reduxit Dominus super eos aquas maris, & operuit eos mare, vbi omnis illorum gloria, superbia, fastusque fuerunt absumpti. Viderunt quidem postea eos Israëlitæ, vt S. Augustinus annotat; sed suffocatos, & omni superbiæ fastu extincto: non autem vltra vsquè in sempiternum experti sunt superbientes, & se magnificantes. Operuit eos vndique aqua, & non apposuerunt vltra magnificare se super terram. Simile

§ 247
Ps. 9. & 10 iuxta Hebr. 18.

Exod. 14. 13.

Lib. 2. qq. in Exod. q. 51.

mile iudicium petebant sancti cōtra superbos; vt non apponerent se vltra vsq; in sempiternum, magnificare & erigere super terram. Multa iudicia & plagas infert Deus superbo, vt eius superbiam conterat, ne cōtra humiles se erigat, & ne cæteros contemnat: ad id namque mittit febres, dolores, aduersitates, calamitates, &c. Humiliaris quidem parumper, dum hæc pateris, & ad breue tempus à vitijs te reuocas: statim tamen ad pristinam regrederis superbiam & elationem. Remedium tibi apponi exoptant sancti, & iudicium tale à Deo immitti, ac talem sententiam proferri; vt non apponas vltra magnificare te super terram.

¶ 248 Fuit remedium efficacissimum, ne Ægyptij vltra superbirent super terram, operire eos aqua, & omni ex parte aquæ fluctibus circundare: sufficientissimum remedium erit, te operire terra, & capiti tuo supponere, & exhibere te vndiq; circundatum terra; quia puluis es, & in puluerem reuerteris. si in gyrum te consideres, dicere poteris: *Memento, quod sicut lutum feceris me, & in puluerem reduces me.* (*Iob.* 10. 9.) In principio, necessarium fuit, Deum cōtra hominem proferre iudicium, *Ne apponeret vltra homo se magnificare super terram.* Posuit hominē in paradiso, & protulit contra eum sententiam, ne se magnificaret; sed humiliter sub illius præcepto & obedientia contineret, dicens: *In quacunque die comederis, morte morieris:* (*Gen.* 2. 17.) fuit tamen illud iudicium tantum quasi conditionale, & de futuro, nec continuit hominem, qui apposuit se magnificare super terram; & ad suggestionem diaboli exponentis naturæ suæ excellentiam, intumuit, & voluit super terram Deum fieri. Adiecit propterea Deus iudicium absolutum, & non solùm de futuro, sed etiam de præsenti, ne vltra apponeret se magnificare super terram, dicens: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Hoc iudicium intulit Deus, *Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram*, id est, non de se aliquid altius sentiret, quàm terra: aut vt Hieronymus legit; *Vt nequaquam superbiat vltra homo de terra*, id est, vt vilis & cōtemptus, ex terra formatum se intelligens, non audeat vltra de se magnificè sentire. Censet S. Chrysostomus, vt supra indicabamus, (*Hom.* 3. *de Spiritu S. tom.* 3.) cùm homo conditus fuit, non plenè attendisse, se ex puluere formatum: vidit se pulcherrimum, sanum, stantem, firmum, cæterisque conspiciebat excellentiorem; nequaquam suspicatus fuit, rem omnibus nobiliorem, ex vilissima omniū materia fuisse formatam. Et quamuis Deus id iam indicare cœperit, quando eum vocauit Adam, id est, de terra, non tunc plenè apposuit mentem, vt suæ conditionis vilitatem consideraret & intelligeret; sed totus positus erat in contemplatione eorum, quæ in se videbat nobilissima, considerans animam spiritualem, gratiam per quam diuinam naturam participabat, dona excellentia, salutem firmam, rerum omnium dominium à Deo liberaliter sibi concessum: superbiuit propterea & magnificauit se super terram, voluit de se altius multò, quàm de terra sentire, existimans se posse Deum fieri.

¶ 249 Vt non vltra apponeret se magnificare & æstimare super terram, apertè ante oculos illi exposuit Deus suæ originis principium & fundamentum, in quod etiam esset resoluendus. *Puluis*, inquit, *es, & in puluerem reuerteris.* Quasi dicat: Intellige te puluerem esse, ex puluere formatum, & effictum, & in puluerem statim conuertendum, ne vltra te super puluerem extollas, nec aliquid nobilius terra te reputes. Hoc iudicium Deus contra primum hominem protulit: non tamē contra illum solum, sed etiam contra illius filios omnes. *Memento,* inquit Sapiens, (*Eccle.* 41. 5) *quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi, hoc iudicium à Domino omni carni.* Expende vocem illam, *Hoc iudicium*, quod significat determinatam definitamque sententiam, latam magna cum consideratione. Quasi dicat: Mentem conuerte ad ea, quæ primò facta fuerunt, & quidnam Deus egerit cum homine, ne se vltra magnificaret; quę eadem in eius filijs, qui te præcesserunt, similiter vides completa; quos ex puluere factos, in puluerem intueris cōuersos. Hincque intellige, quod tibi eadem superueniēt; non enim mors casu venit aut fortuito; sed definito & præmeditato Dei iudicio & cōsilio. Hoc enim iudicium

dicium & sententia cõtra omnem carnem, id est, contra omnem hominẽ prolata fuit, non à quocunque, sed *à Domino*, cuius decreto nulla potest virtus aut potẽtia se opponere. Aptum remedium, vt de te non altius & sublimius, quàm de terra sentias. Vide principium tuum, vide & finem: principium puluis, finis puluis. Quidnam altius de medio senties? ædificium quantumcunque sublime, quod super duas columnas hinc & inde extructum est, nullam maiorẽ firmitatem habet, quàm columnæ. Quantumcunque sis rex, princeps, nobilis, diues, & tanquam palatium excelsum extructus; attende duas columnas, super quas fundatus es: si præcedentem attendas, puluis es, si futuram & extremam, nihilo firmiorem inuenies. Nam in puluerem reuerteris. Quid igitur de tui firmitate & nobilitate altius & excellentius suspicaris? cur non respicis, inquit S. Gregorius Nyssenus, ad vtrumque vitæ humanæ terminum; vnde & initium sumit, & in quid desinat? Ad has duas columnas brachia tuæ considerationis extende, sicuti Samson ad columnas magnifici templi fallacis Dei, & omne superbiæ ædificium in terram demittes, omnesque idoli cultores, id est, affectus colentes mundi gloriam extingues. Iuxta quam doctrinam aptissimè possumus explicare, quod supra cœpimus inducere, ex Dauide: *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ.* Vis animæ tuæ pennas efficere deargentatas ac fulgentes? dormi inter medios cleros, id est, inter medias sortes: cleros enim Græcè, Latinè sors est, vt dicit Augustinus. Dormire super aliquid, tam secundùm scripturæ, quàm cõmunem nostram phrasim, est quieta attentaque consideratione illud expendere, quomodo dicimus: *Yo dormire sobre esto.* Non transcursim, aut raptim; sed quieta attentaque consideratione has duas sortes, inter quas positus es considera. Expende quidnam ante paucos abhinc annos fueris, & quid post paucos alios futurus sis. Ingredere cubiculum tuũ, & quietè ac permanenter in illam sortem oculos fige, & ab illa in istam eosdem conuerte: vide quid fueris, & quid statim futurus sis: inde pennæ columbæ deargentatę; inde enim obedientia & respectus humilis erga Deum, vt non nisi prostratus coram eo dicere debeas: *Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis & cinis:* inde modestia erga proximum, intelligens nõ meliores tuas sortes, quàm illius: inde cognitio vanitatis omnium rerum seculi. Si enim, qui omnibus rebus excellentior existis; non meliores sortes es nactus, quàm quod puluis es, & in puluerem reuerteris; quid de illis sentiendum erit? Hinc te dispones ad beatam vitam appetendam, & desiderandum statum, in quo super sidera eleuatus, Deus per participationẽ effectus, omnem vilitatẽ deponas. Singulariter autem in id, quod futurum est oculos cõuerte. Quamuis enim quis, quæ præterita sunt facilè obliuioni tradat, sicuti Ioseph ad prosperitatem veniẽs, oblitus fuit omnem miseriam, quam passus fuerat, & ideo primogenitum suum vocauit Manassen, dicens: *Obliuisci me fecit Deus omniũ laborum meorum, & domus patris mei:* sed quæ futura sunt, non potest omninò obliuisci, ad quæ necessario venturus est. *In puluerem reuerteris.* Si oblitus es quidnam a tui exordio & principio, extitisti, quod futurus es ne obliuiscaris. Ecce quid futurus es, qui nũc super astra te extollis, & pauoni similis, rotam tuæ fœlicitatis extendis, omnes excellentię tuæ pennas cæteris videndas exponens; *In puluerem reuerteris.*

Lib. de beatitu. orat. 1. post medium.

¶ 250

Ps. 67. 14.

In Ps. 67.

Genes. 18. 27.

Gen. 41. 51.

§. 44. *Quod semel in Sodomis ignis egit, quotidie in nobis mors operatur: & de quouis dici potest, quod de templo Christus dixit.*

¶ 251

Tract. 24. in Ioan.

OBseruauit B. Augustinus multa iudicari admirãda, quę cum videmus, stupemus, quia insolita, cùm tamen alia non minora quotidie videamus, quæ non miramur, imò nec attendimus, quia communia. Miramur considerantes, quod factum fuit circa Sodomorum ciuitates. Erat regio illa iuxta Iordanẽ, quam Lot considerare volens; *Eleuatis oculis vidit omnem circa regionẽ Iordanis sicut paradisus Domini.*

Gen. 13. 10.

Non potuit magis exaggerari illius regionis pulchritudo, viriditas herbarum, pulchritudo florum, suauitas fructuum, temperies aëris, salubritas terræ, quam dicendo; quod erat *sicut paradisus Domini.* Post breuissimum autem tempus propter incolarum peccata, descendit ignis de cœlo. *Et Abraham consurgens manè, intuitus est Sodomam & Gomorrham, & vniuersam terram regionis illius, viditq; ascendentem fauillam de terra quasi fornacis fumum.* Annotat Hieronymus pro voce *Fumus*, haberi in Hebræo, *Kittor*, quæ vox significat fumum vel fauillam. Itaq; ascendebant tantummodo ex illa terra, quæ extiterat sicut paradisus Dei, quædam fauillæ, quas fumus ascendēs eleuabat, similes illis, quæ quando grandis succenditur ignis in clibano, quo coquuntur lapides, & in calcem rediguntur, ascendunt inter fumum ex lapidibus, qui comburūtur, quibus nihil in vita reperimus debilius aut infirmius: qua dicēdi phrasi, rem omnibus quę dici possunt minorem, voluit Spiritus sanctus indicare, sicuti ad explicādum, ad quam inanem exiguumq; terminum redacta fuerint omnia metalla auri, argenti, æris & ferri, in statua Nabuchodonosor, dixit illa conuersa fuisse, *& redacta in fauillam æstiuæ areæ.* Viderem omnibus modis inanem; ex area namq; ascendit æstiuo tempore puluis, quasdam quasi fauillas ex gluma tritici secum eleuās, quibus nihil inanius cogitari potest. Miramur omnes, quomodo factum fuerit, quod ex ea regione, quæ antea irrigua erat, aquis clarissimis & fœcundissimis abundantissima, ex eo omni quod erat viride, floridum, visu delectabilissimum, sicut paradisus Dei, nihil restare viderit Abraham, nisi fauillā leuissimam, quam fumus ascēdens eleuabat. Quid factum est de viriditate herbarū, pulchritudine florum, odore & sapore fructuū? Omnia in breuissimam fauillā defecerunt. Miramur illud, quia rarū, cum tamen quotidie aliquid simile videamus. Oculos extollis, vides equitem ornatum, pulchrum, vestibus pretiosis indutum, seruis vndique circundatum, odorum suauitate fragrantē, gemmis & auro fulgentem: & quem heri talem vidisti, dum hac nocte decidit super illum ignis ille mortis, qui propter peccatū missus est, conspicis nunc, & tantum vides fauillam & puluerem remanentem. Quid factum est de illa viriditate, de facultatibus, diuitijs, seruorum comitatu? Vidisti alia die mulierem pulchram, venustam, ornatam, oculis omnium gratissimā, quæ videbatur tanquam paradisus Dei: descendit ignis cuiusdā febris ardentis, & quando ad eam contemplandam te conuertis, tantùm vides fauillā & puluerem. Quonā illa pulchritudo, venustas, cultus, ornatusq; abierunt? Quid de illis factum est? Circumspice diligenter, inquit Basilius: vbi iam dic, qui ciuitatū magistratus amplissimos capessebant? vbinam inexpugnabiles illi atque inuictissimi rhetores? vbi item, qui præclarè adeò statuerunt, ac bene meriti sunt de publicis istis conuentibus? Quo abierunt illustres Hippotrophi? vbi duces sunt exercituum? vbi satrapæ? Denique tyranni, quò concesserunt? Nonne omnia puluis? Ita Basilius: Quibus egregiè concinit Gregorius Nyssenus, ipsius frater, humanæ superbiæ antidotum proponens. Superbis, inquit, & iactas te nomine iuuentutis, & ad florem ætatis respicis & gloriaris, & tibi places propter decorem; quod tibi manus supra modū vigeant ad motū, quod celeres & veloces ad saltū tibi sint pedes, quod capillus ventis diffundatur, quod lanugo maxillas distinguat, quod tibi vestis, purpuræ tinctu supra modum florida sit; quod pāni tibi serici, prœlijs venationibusque aut historijs quibusdam variegati, distincti atque exornati sint, aut forsitan ad talaria adhibita cura in nigro nitentia, & superfluo opere fibularum lineis oblectantia spectas? Ad ista respicis, teipsum verò nō intueris? Ostendam tibi tanquam in speculo, quis sis, & qualis sis. Non vidisti in loco publico sepeliendis hominib. destinato, naturæ nostræ mysteria? Non vidisti ossium, alijs super alia temerè abiectis congeriem? Caluarias carnibus nudatas, terribilem quendam ac deformem aspectum, exhaustis oculis præbentē? Vidisti ora ringentia, reliquaq; mēbra prout sors tulit auulsa atque dispersa? *Si illa vidisti,*

Gen. 19. 27. 28.

Lib qq. Hebraic. in Genes.

Dan. 2. 25.

¶ 252.

Hom. 3. in dictū Mosi, post medium.

Lib. de beat. orat. 1. post med.

disti, te ipsum in illis spectasti. Vbi signa præsentis floris? vbi coloris bonitas in genis? Vbi flos labiorum? vbi truculenta ac torua oculorũ pulchritudo sub vallo protegumentoq; superciliorum elucens? Vbi rectus nasus in medio genarũ pulchritudinis collocatus? vbi ad ceruices vsq; demissæ comæ? vbi circa tempora cincinni? vbi sagittariæ iaculatricesq; manus? Equitatores pedes? vbi purpura? vbi byssus? vbi paludamentum? vbi baltheus, calcaria, equus, cursus, fremitus, omnia, per quæ nunc tibi fastus augetur? Dic, vbi hæc, quorum nomine nunc animos tollis, & superbis, magnosque tibi spiritus sumis in illis? *Quod somnium adeò vanum & non subsistens? Quæ nam ex somnio talia visa? quæ vmbra adeò tenuis tactum subterfugiens, vt iuuentutis somnium simul & apparens & protinus præteruolans?* Hæc & alia Gregorius Nyssenus.

¶ 253

Insignis fuit magnæq; ponderationis digna illa Christi sententia, quam de Ierosolymitano templo tulit, cuius historiam tres sacri Euangelistæ, Matthæus, Marcus & Lucas referũt, singulares circumstantias vnusquisq; eorum expendẽs. Annotabamus alibi templum illud fuisse tandem ab Herode extructum miro opere, summoq; artificio ædificatum, longitũdine ingenti, altitudine immensa, lapidibus candidis & splendentibus, tanto auro, diuitijs, & speciositate lapidum exquisitorum tanta magnitudine & compositione perfectum, vt contẽdant aliqui longe ditius, operosius & magnificẽtius fuisse templo Salomonis: quod longo discursu prosequitur Ribera *a*, & indicauit Hieronymus ipse ab eodem relatus. Cùm igitur quadam die *Christus egrederetur de templo, ait illi vnus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ.* Lucas ait, hoc dictum fuisse a quibusdam, Matthæus absolutè a discipulis: sed facilè potest ad cõcordiam reuocari, si intelligamus, Matthæum & Lucam locutos per syllepsim, quando quod vnus agit, aut dicit, omnibus aut pluribus tribuitur: sicut cùm vnus Iudas indignatus fuit de effusione vnguenti, dicũtur *b indignati discipuli*, & *c* quod *erant quidam indignè ferentes.* Aut quod probabilius credo, vnus id singulariter dicere cœpit, & alij postea similiter id ipsum dixerunt. Rationem autem propter quam id fecerunt, Origenes *d*, Chrysostomus *e*, & Hilarius *f*, censent illam fuisse, quod audierunt Christum Dominum Iudæos reprehendentem, durã de illo templo paulò ante protulisse sententiam, desolatam futuram domum eorum prædicentem. *Ecce*, inquit, *relinquetur vobis domus vestra deserta.* milleq; alia mala prænuntiauit. Ambigebant discipuli, quomodo tanta res, tamq; inaudita, tum excellentis materiæ, tum artis varietate mirabilis, posset destrui: existimarunt Christo egrediente de templo, congruum & opportunũ tempus & occasionem se offerre; vt quod dixerat, clarius explicaret: & vt aliqua ratione illum ad commiserationem flecterent, & comminatam sentẽtiam temperaret, saltem propter excellentẽ illam admirandamque pulchritudinẽ: quasi placare saxa possint, quem ad vindictam inferendam, hominum malitia excitabat. Idcirco ergo dixerunt ei: *Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ.* Sanctus Lucas addit, etiam in memoriã reuocasse, illius templi ingẽtes diuitias, occasione gazophylacij, in quod paulò ante viderant diuites, ditissima munera mittentes. Dicebant enim de templo, *quod bonis lapidibus & donis ornatum esset.* Ipse autem respondit, & dixit illis: *Videtis hæc omnia? Has omnes magnas ædificationes? Amen dico vobis: non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur.*

¶ 254

Quidam hyperbolicam censent fuisse locutionem, & quasi per exaggerationem explicãdam sententiam. Sed verius secundum totum sui rigorem credo expendẽdam, secũdum quem completa fuit. Primò enim Romani templum diruerũt, & solo æquauerunt, & quã grandis facta fuerit eius ruina, prosequitur Iosephus ex professo. Deinde tamen Iulianus apostata concessit Iudæis in odium Christi, templum illud reædificari, quod facere aggredientes, effoderunt fundamẽta veteris tẽpli, vt noua reponerent, tuncq; ignis ex fundamentis exiliuit, & multos Iudæos ex ijs, qui ædificabant, consumpsit: sicque nullus penitus lapis eorum,

a *In cap. 2. Aggæi.*
Marc. 13. 1. Luc. 21. 5. Matt. 24. 1.
b *Matth. 26. 8.*
c *Mar. 14. 4.*
d *Hom. 27 in Matth.*
e *Hom. 76. in Matth.*
f *Cano. 2[illegible] in Matth.*
Luc. 12. 52.
Marc. 13. 1.
Luc. 21. 5.
Mat. 24. 2
Marc. 13. 2
7. *De bello cap. 9. & 10.*

qui repositi fuerant, mansit super lapidem. Vnde, quod impius apostata fieri voluit, ad comprobandam falsam Christi prædictionem, potius fuit, vt illa comprobaretur & efficeretur verissima. Quam historiam referunt Chrysostomus *a*, Gregor. Nazianenus *b*, Theodoretus *c*, & alij. Et expende illud, quod de lapidibus dixit Dominus: *Qui non destruatur*. Destructi sunt omnes, & perierunt absumptiq; sunt, ab ea saltem pulchritudine, quam habebant, & ordine, quo erant compositi, à primo lapide vsq; ad vltimũ, ab eo qui primò in fundamento constitutus fuit, ad illum qui in tecto vltimo loco fuit collocatus, omnes perierũt, & eorum gloria in puluerem & terram fuit redacta. Et si rectè expendas, hoc ipsum aliqua ratione quotidie dicit tibi: vides Principem, Regem, Monarcham, splendidum vestibus, & diuitijs, extensum regnis & terris, eleuatum maiestate & auctoritate, habentem potentiam, imperium, pulchritudinem, splendorem? Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, nõ relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur: nihil penitus eorum quæ vides, remanebit, nec serui, nec famuli, nec vestium cultus, nec imperium, nec palatium. Vides mulierem pulchram, cuius capilli tanquam fibreæ aureæ, oculi tanquam fulgentissima sidera, genæ tanquam fragmen mali punici, labia quasi vitta coccinea, collum ornatum torque, ex auro & margaritis? vides has omnes magnas ædificationes? vides capillos tanto studio concinnatos, genas tanta proportione rubras, purpurisso & cerussa ornatas, vestes tã grandi arte constructas, monilia tanta speciositate composita? Nihil horum remanebit: non relinquent in te lapidem super lapidem, qui non destruatur. Miranda res. Quod non relinquent saltem oculos instar astrorum micantes. Quod non relinquent saltem labia illa purpureis rosis pulchriora. Quod non relinquent faciem illam tanta solicitudine cultam. nihil relinquetur; sed omnia in terram abibunt, & in puluerem reuertentur.

a Orat. 2. & 3. aduers. Iudæ.
b Orat. 2. contra Iulia.
c 3. Histor. cap. 20.

(?)

§. 45. *Irascitur Deus contra hominis superbiam: quam prædixit finiendam sicut fluuium Aegypti.*

INtelligemus hinc, Deum meritò auersatum, & fastidisse superbiam hominũ; quod duobus in locis per Prophetam Amos exposuit, quorum primum supra exposuimus, nũc secundum explicemus: nam rationem egregiam dicti sui Deus tradit. *Iurauit Dominus*, inquit Propheta, *in superbiam Iacob*, id est, contra superbiam hominum: sicut illud, *In me sit ista maledictio*, id est, contra me. Et meritò iurat, inquit Hieronymus, vt si non credunt cõminanti, credant iuranti. Et quidnam iurauit? *Si oblitus fuero opera eorum vsque in finem*. Id est, nunquam in perpetuum obliuiscar eorum inania, vana ac superba opera. Quamuis omnia hominis peccata Deus auersetur, singulariter fastidit, & odit opera superbiæ: & hæc dicit, nunquam se obliuioni traditurum. Quod si huius rationem exposcas; *Nunquid non super isto commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius, & ascendet quasi fluuius vniuersus, & eijcietur, & defluet, quasi riuus Ægypti?* Quasi dicat: Nõne est res digna cõmiseratione, & luctu, & quę omnem terram conturbet, & in stuporem adducat, quod superbiat ille, qui totus eijcietur, & defluet, *quasi riuus Ægypti?* non vacat nũc explicare quisnam dicatur *riuus Ægypti*, an fluuius tot⁹ Ægypti, qui est Nilus, qui vocatur etiam Gehon, vt Hieronymus annotat; an quidam riuulus, qui ab eo deriuatur & procedit, diuidens terram promissionis à terra Ægypti, versus austrum, qui vocatur in scriptura *Torrens Ægypti*. Quidam enim censent de huiusmodi torrẽte esse sermonem, quem propterea vocat, *Riuum*: facilior tamen est sensus, si totũ Ægypti fluuium intelligamus. Nam in Hebræo habetur nomen, *Ieor*, quod absolutè scriptũ, ipsum Nilum, & illum, qui absolutè dicitur fluuius Ægypti, significat, vt annotat Brixianus. Ideo Pagninus & Regia, & cæteri auctores, ex Hebræo absolutè transfe-

§ 255.
Amos 8. 7. 8.
Gen. 27. 13.
In cap. 2. Ierem.
Num. 34. 5
Iosue 15. 4
יאר.
Tom. 1. fol. 275. par. 2. col. 4. ad fin.

transferunt: *Sicut fluuius Ægypti.* Vocatur autem in hoc loco *riuus*, singulare pro plurali, idest, *riui*, propter septem illos famigeratissimos riuos, per quos Nilus influit in mare, quod scriptura vocat magnum, tam profundos & aquarum impetu impertransibiles, vt pro magno opere Deus, ad sui potentiam ostendendam promiserit per Isaiam, se illos exiccaturum; *ita vt trãjeant per eum calceati.* Expende autem omnia verba, quæ plura sacramenta, quam litteras continent. Eijcietur, in Hebræo est verbum *Geras*, quod significat violenter impellere, & expellere aliquem à loco, in quo gratè & placidè manere optat: quomodo dictum fuit: *Eijce ancillam & filium eius*, & dicitur Iephte, *eiectus de domo patris*. Vtiturque scriptura sacra ea loquendi figura, qua de rebus inanimatis, ac si animata essẽt loquitur. Fluuius Ægypti, quando per illam terram abundantem, ditissimam & spatiosam decurrit, vellet ibidem permanere; sed quasi violenter expellitur, proprio suarummet aquarum pondere, & accliuitate terræ, vt quasi expulsus, & impulsus decurrat. *Et defluet.* Defluere, inquit Hieronymus, sæpe in translatione nostra pro perire, & quasi in nihilum redigi ponitur, vt cum dicitur a; *Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngeris oleo, quia defluent & peribunt.* Et b *mons cadens defluit.* Et c *luxit & defluxit terra, & infirmata est, defluxit orbis.* Et d *à facie tua montes defluerent.* Ideoque idem est, *defluet fluuius*, ac in nihilum desinet, absorptus à mari; sed verbum Hebræum id elegantissimè exprimit. Est apud Hebræos verbum *Naskah*, quod significat profundari, mergi, absorberi, ad profundissima, & ima trahi; vt nihil iam rei appareat, vt cum dicitur e: *Absorptus est ignis.* Et f *submergetur Babylon.* Sed hoc in loco, idem verbum diminutè ponitur, absorpta vltima littera Hain, quæ gutture profertur, & apud Hebræos maximi est ponderis: nõ enim est, *Naskagh*, sed *Naskah*: quomodo tantum hoc in loco ponitur in tota scriptura sacra, vt annotat Brixianus, & ego arbitror, inquit, Hain dedita opera à Propheta suppressum fuisse, vt omnimodam demersionem & absorbitionem, ipsa sua pronuntiatione indicaret. Quis explicare valeat, quanta aquarum copia & abundantia, plenus Nilus per Ægyptum incedat, præsertim eo tempore, quo in partibus superioribus, est abundantia pluuiarum: tũc enim Nilus per Ægyptum incedit, omnes aluei sui ripas implens, imò supereffluens, magno sonitu fluctuum incedens, cuius fluxus grandem excitat sonitum, vt illud, quod de cataractis Ægypti communiter dicitur, demonstrat. Et quidem tempore, quo exundat supra modum, fremens & resonans procedit: nullusque est, qui illi se audeat opponere. Eijcitur tamen tunc, & impellitur à proprio ipsarum suarum aquarum pondere, & ab ipsius terræ accliuitate. Vnde, nec per momentum se potest continere: sed vehementissimo impetu ad mare perpetuò decurrit. Ibi defluit, id est, submergitur, absorbetur, quasi ad profunda demittitur, & rapitur à mari, & absconditur ab eo, vt nunquam amplius appareat, & absorbetur ita, & deglutitur à mari, vt nec exigua illius gutta amplius compareat, nec potest ibi aliquis vlla ratione designare aquas illius famigeratissimi fluuij, à cæterorum riuorum aquis distinctas: omnes eandem formam, figuram, amaritudinem, aut salsedinem tenent. Sic erit, *eijcietur & defluet vniuersus*, id est, totus Iacob, aut omnis Iacob, aut omnis homo. Expende egregiam similitudinem, qua ex vna parte elegantissimè fastum, iactantiam, potentiamque hominum; & ex alia miserum finem, ad quem deueniunt declarat. Deus solitus fuit potentem, dominantem, monarcham, principem, diuitem, exprimere & depingere typo fluminis, quando immensa aquarum copia fluit, super terram ascendens, omnia subijciens, & quasi conculcans, ad omnia se liberè extẽdens, magno murmure, fremitu ac sonitu incedens, saxa grandia secum trahens, rupes firmissimas eradicare contendens. Quisnam videat principem, aut monarcham incedentem, tanquam fluuium Ægypti, ad omnia extendere se volentem, omnia subijcere conantem, eleuantem fluctus suos propter aquarum suarum

Marginalia: *Isa.* 11.15. — גרש — *Gen.* 21. 10 — *Iudic.* 11.7. — ¶ 256. — *In cap.* 8. *Amos.* — a *Deut.* 28. 40. — b *Iob* 14.18. — c *Isa.* 24. 4. — d *Isa.* 64.1. — בשקה — e *Nu.* 11.2. — f *Ier.* 51.64 — *Tom.* 1. *fol.* 458. *col.* 2. — ¶ 257

rum abundantiam? Depingit hoc modo Deus, illum supremum monarcham Nabuchodonosor, venientem contra Ierusalem, cum ingenti copia, & innumerabili exercitu, ex hominibus tanquam ex aquis congregato a: *aquæ multæ, populi multi,* fluctibus suis resonantem & comminantem vrbi sanctæ & templo. *Quis est iste,* inquit Deus b, *qui quasi flumen ascendit,* eleuatur, extollitur aquarum multitudine; *& veluti fluuiorum intumescunt gurgites eius? Ægyptus fluminis instar ascendit, & velut flumina mouebuntur fluctus eius, & dicet: Ascendens operiam terram, perdam ciuitatem & habitatores eius.* Fastidit Deus huiusmodi superbiam, vehementerque se ab illa prouocari profitetur, quoniam eodem typo fluminis ostendit, quam inanis, vana & sine subsistentia sit. *Eijcietur,* inquit, *& defluet vniuersus sicut fluuius Ægypti.* Omnis homo & totus homo ratione corporis, *Eijcietur,* expelletur suomet pondere, vt non possit, vel per vnicum instans detineri, ne continuò ad mare mortis defluat. Impellunt & expellunt te de hoc mundo, & velis nolis eijciunt, primò, pondus propriæ mortalitatis, & naturæ tuæ, quæ velut aqua dilabitur & propendet in mortem: deinde terra ipsa accliuis, quæ non potest cunctos sustinere, & oportet, vt quosdam expellat, quo aliis recipiendis locum paret. Præterea cœlum suo perenni motu te perpetuò vrget. Et tandem sol suo celerrimo cursu te etiam renitentem trahit. Et *defluet*, absorbebitur à mari, deglutietur à mari: id est, à morte. Mors aptissime maris nomine exprimitur, quæ omnes deglutit, & absorbet fluuios, & non redundat, nec vnquam dicit; sufficit. Aperit os suum, sepulturam videlicet, quæ quasi os est mortis, & omnem hominem absorbet; & in profundum mittit, vt nihil penitus amplius illius appareat. Ita absorbet Nilum, vt nulla, vel minima eius gutta amplius appareat. Ita enim homo à morte absumitur, vt nec diuitiæ, nec facultates, nec domus, nec lecti eburnei, nec mensæ opulentæ, nec seruorum comitatus, nec pretiosa ornamenta remaneant. Respice epulonem illum, qui tanquam fluuius Ægypti incesserat, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide; dum peruenit ad mare; ita absortus & deglutitus fuit, & profundatus; vt nec vna dumtaxat gutta earum aquarum, quibus abundabat remanserit. Quod in illo imperatore videre licet aperte, quem supra ex Augustino retulimus. Omnes fluuiorum aquæ dum ad mare perueniunt, æquales sunt penitus, & eodem omnino colore, pondere, sapore, vt nec minimam differentiam vnius ab altera possis inuenire, quantumcumque attenta consideratione perpendas: vide omnes homines, quos mare mortis absorbuit, qui defluxerunt in mare: omnes in puluerem sunt conuersi. Quantumcumque attentè expēdas, vide si poteris mihi indicare, quinam pulueres diuitis, quinam pauperis, quinam nobilis, quinam rustici, quinā mulieris pulchræ, quinam deformis. *Quis discernat species mortuorum?* inquit Ambrosius. *Redoperi terram, & si potes diuitem deprehende. Eruderato paululum post tumulum, & si cognoscis egentem, argue, nisi fortè hoc solum, quod cum diuite plura pereunt, &c.* Et expende illud, *Vniuersus,* quod non ad fluuium; sed ad Iacob referendum est. Quod duobus modis potest intelligi. Primò, vt dicat vniuersus Iacob, id est, totus Iacob, totus homo: nec enim aliquid illius, ratione corporis, remanebit, nec caput, nec oculi, nec manus, nec splendor gloriæ; *Defluet vniuersus.* Tota tu mulier deflues, & deglutieris, caput, capilli, oculi: vt videas quonam peruenient, quæ tanta tamque solerti cura ornas: *Defluet vniuersus.* Et his verè concinit Sapiens; qui quantum existimo ad hanc fluminis & maris metaphoram alludens, illam repetitam protulit sententiam: *Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur, & omnes aquæ in mare reuertentur.* Non tantum vult docere, omnia tendere, vt in terram conuertantur, sicut aquæ fluuiorum tendunt in mare, vt absumantur; & in aquas conuertantur: sed huius rationem indicat. Vnumquodque siquidem in id resoluitur, ex quo componitur,

a Apoc. 17. 15.
b Iere. 46. 7. 8.
§ 258.
Serm. 48. ad fratres in eremo.
Li. de Nabuth. ca. 1.
Eccl. c. 40. 11. & ca. 41. 13.

nitur, & iustum est, vt omne, quod à mari procedit, ad mare regrediatur. Omnes aquæ fluuiorum oriuntur ab aquis maris: iustum est, vt in maris aquas regrediantur: ex quibus infert, iustum esse & æquũ, vt omnia, quæ de terra sunt, in terram conuertantur. Anima tua non est de terra, sed à Deo ipso, sua omnipotentia producta, & quasi ex suo pectore eam primò traxit, cum hominem creauit: iustum est, *Vt spiritus dirigatur ad Dominum, qui dedit illum.* Omnia tamen corporea ex terra processerunt, quæ propterea terrena vocantur: inde corpus tuum, ossa, sanguis, oculi, aures, capilli: in terram igitur omnia reuerti debent, & reuertentur. *Auferes spiritum eorum, & deficient*, inquit Dauid, *& in puluerem suum reuertentur.*

Psal. 103. 24.

§. 46. *Vnus idemque puluis & solus, ex vario genere militum fuit relictus, meritò Fortuna in sterquilinio fuit locata.*

¶ 259

EXPENDIT Diuus Thomas *a* rem mirabilem, quæ accidit, quando Angelus percussit exercitum superbi Senacherib, quam annotauerat Lyranus *b*, & est conformis non solum traditioni Hebræorum; sed & scripturæ sacræ. Venit superbus ille tyrannus contra Ierusalem, tam elata superbia arrogans, vt Deum ipsum & eius omnem potentiam irrideret, & iactaret potentiam suam, superiorem omnium deorum potentia. In cuius ostensionem, superbissima verba intolerabilis blasphemiæ plena proferebat, quæ scriptura sacra sæpe recenset. Ad preces pijssimi regis Ezechiæ, volens Deus tam intolerabilem superbiam punire, misit Angelum; *qui vna nocte percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia.* Vnde, cum Senacherib mane surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum, & recedens abiit. Obseruat igitur Diuus Thomas, Angelum interfecisse tot, tantosque milites & duces, comburendo corpora eorum, fortè misso igne, sicuti super Sodomam. Hoc autem ita factum fuit, primo, ne si simplici morte Angelus tantam hominum multitudinem interficeret, fœtore cadauerum inficeretur terra: secundo, vt possent facilè Ezechias, & eius populus auferre mortuorum spolia, sicuti de facto tulerunt. Accedentes enim, inquit Diuus Thomas, quamuis in apparentia inuenirent duces & milites armatos, sed accipientes arma, & excutientes, nihil nisi cinis ex eis defluebat, & similis penitus cinis defluebat ab armis ducis maioris atque ab armis militis minoris. Omnia siquidem eorum corpora, & quicquid erat corporis, in cineres fuit conuersum. Hæc congrua sunt (meo iudicio) ijs, quæ per Isaiam Dominus dixerat, ad Moab loquens, iuxta aliquorum sententiam, de impio Senacherib eiusque exercitu: *Finitus est puluis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terrã*; vbi in Hebræo, non tam de ipso, quam de eius exercitu sermo est, de quibus supra. Expenderem admiratione dignam. Erant ibi duces strenui & validi, potentes, habentes oculos, quibus ad omnem partem respiciebãt, & pedes, quibus quo volebant, progrediebantur: eo ipso quod ignis decidit super illos, nihil ex eorum armis, nisi puluis & cinis excussus fuit. Id quod quotidie inter homines accidit. Cum enim descendit mors tanquam Angelus percutiens, ignem sui ardoris mittens & absumens, totum hominem in cinerem conuertit. Excute arma, & nihil nisi cinerem extrahes. Videbis sepulchrum regium, marmoreum, deauratũ, armis vndique cinctum: excute hæc, & nihil nisi cinerem extrahes. Caput, quod corona regalis cingebat, manus, quæ regale sceptrũ tenebãt, digiti, quos annuli ditissimi ornabant; corpus, quod pretiosæ vestes operiebant, pedes, quos calcaria deaurata decorabant, lingua, ad cuius motum totus reuoluebatur orbis, venter, ad cuius impletionem profunda maris, & altitudines aeris inquirebantur; omnia in cinerem inuenies conuersa. Considera sepulturam alicuius reginæ, aut illustris fœminæ, in qua positam conspicis imaginem pulcherrimã; excute, & vide quid profluet: capilli & cincinni magna cura cõpti, oculi stibio ornati, genæ pur-

a Opusc. de erud. princip. lib. 3. cap. 7.
b In cap. 19 4. Reg. ad fin.
4. Reg. 19.
Isai. 37.
Isai. 16. 4.
¶ 260

purpuriſſo nitentes, labia pulcherrimo colore fulgentia, corpus erectum, collum excelſum, omnia in cinerem conuerſa videbis. Rectè itaque dicit, *Vniuerſus Iacob*, id eſt, totus, *defluet*, aut abſorbebitur. Solus ergo æqualiſque puluis ex diuerſis militum ordinibus & generibus relictus fuit. Annotabamus ſupra circa ſtatuam, quam vidit Nabuchodonoſor, ex diuerſiſſimis metallis compactam, in qua ad vnum exigui lapidis ictum, percutientis pedes luteos, *contrita ſunt pariter, ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum: & redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ.* Expendebamuſque illud, *contrita ſunt pariter*, ſimul & eodem modo aurum, & argentum, æs, & ferrum, ſicut teſtaceum lutum. Expende nunc vlterius, quid factum fuiſſet, ſi omnia ſtatuæ membra lutea, aut teſtacea, aut terrea fuiſſent. Si ex eo ſolùm, quod pedes habuit, partim ex luto, quamuis ferro commixto, non ſolùm ferrum non ſolidauit lutum, ſed potius lutum ita reddidit debile ferrum, æs, argentum, & aurum, metalla ſine dubio ſolidiſſima, vt non minus, quàm lutum, in pulueres luteos & terreos omnia fuerint redacta: quantò magis omnia membra in ſimiles pulueres fuiſſent conuerſa, ſi omnia fuiſſent lutea & terrea? Secundus ſenſus eſt, *Vt vniuerſus Iacob*, idem ſit, ac omnis Iacob, id eſt, omnis homo. Quaſi dicat; omnis homo defluet ſicut riuus Ægypti. Omnis, ſiue rex, ſiue ſubditus, ſiue dominus, ſiue ſeruus, ſiue nobilis, ſiue ruſticus, ſiue diues, ſiue pauper. Sicut enim, *Non eſt aliud ipſis regibus natiuitatis initium*, neque diuitibus, neque nobilibus, qui nec ex firmiori pretioſiorique petra exciſi ſunt; ita nec alius finis, nec in pretioſiorem cinerem conuertetur rex, quam ſubditus, nobilis, quàm viliſſimus homo. Neſcit, inquit Ambroſius, natura diuites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum veſtimentis naſcimur, neque cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra, quos edidit. Neſcit fines poſſeſſionum ſepulchro includere. Ceſpes anguſtus æquè & pauperi & diuiti abundat, & terra, quæ viuentis non cepit affectum, iam diuitem capit. Neſcit ergo natura diſcernere, quando naſcimur: neſcit quando deficimus: omnes ſimiles creat, omnes ſimili gremio claudit ſepulchri. His congruunt, quæ Sanctus Clemens Alexandrinus obſeruauit, de antiquioribus Romanis, qui ſimulachrum Fortunæ, quam tanquam Deam colebant, in ſterquilinio locabant, quaſi hoc eſſet illius templum. Et quamuis eos Sanctus Clemens irrideat, dicens: dignum certè tali Dea templum, exiſtimat nihilominus illos hoc indicare voluiſſe, omnium hominum tam proſperam, quam aduerſam fortunam, in ſterquilinium deſinere & finiri. Ibi abſorbentur reges, & qui eorum reguntur imperio: ibi imperatores, & qui ab illorum ditione continentur: ibi dominantes, & qui eorum dominio ſubduntur; in æqualem enim pulnerem & putredinem omnes conuertuntur. Si igitur ita ſeres habet; *Quid ſuperbis terra & cinis?* quid vanitatis operibus implicaris? quid ad ſupera te extollere contendis? quô confidis te peruenturum? Meritò iurauit Dominus contra tuam ſuperbiam, quod opera hæc tua puniturus ſit. Hæc omnia Eccleſia ſancta omnibus intimat, quæ non cinerem pretioſum regibus & principibus, vilem hominibus communibus imponit; nec diuerſis verbis, iuxta cuiuſque qualitatem noſtris auribus inſonat: ſed eundem cinerem omnibus imponens, eadem verba eiſdem inducens: *Memento*, inquit, *quia puluis es, & in puluerem reuerteris.*

Dan. 2. 35.

Sap. 7. 4.

¶ 261

Li. de Nabuth. cit.

Orat. ad hor. ad gẽtes.

Eccl. 10. 9.

§. 47. Ec-

§. 47. *Ecclesia ne Deus ficulneam infrugiferam succidat, excauat, & stercora mittit ad radices.*

§ 262

VELA iam contrahamus, & nos recipiamus in portum, ne opus in immensum crescat; & consideremus Ecclesiam sanctam initio Quadragesimæ, se similem exhibere colono excolenti ficulneam, vt fructum referat. Expendunt Sancti Patres, signanter Basilius *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, & Gregorius *d*, parabolam quandam, quam Dominus induxit *e* confirmare volens, quod prædixerat: *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.* Dicebat enim & hanc similitudinem: *Arborem fici habebat plantatam quidam in vinea sua.* In regionibus illis, sicut & in nostris, nihil communius, quam plantare ficus in vineis: habent enim nescio quam sympathiam ficus cum vitibus, vt rectè sibi cohæreant, & ideo frequentissimè in scriptura sacra harum plantarum fructus coniunguntur. *Et venit quærens fructum in illa.* Venit, non semel, sed frequenter, cupiens illius fructibus frui: nec mirum, illam namque solummodo plantauit, vt ex ea perciperet fructus. Et non inuenit, id est, nunquam inuenit aliquam ficum maturam, quam edere posset. *Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.* Expende affectum, quo fructum optabat, vt per tres annos perpetuò quæreret, & expectaret illum, & sæpissimè iret ad videndum essetne in illa. *Succide ergo illam; vt quid enim terram occupat?* In Græco: *Quorsum terram infructiferã reddit?* Quod dictum est, quoniam cùm ficulnea tot tantaque, & tam grandia ac pinguia folia edat, & ramos emittat, multum humorem terræ sugit: ideoque illam reddit aridam & infructiferam. Colonus autem, qui ægre fert plantam quamcumque excindi, quasi in seipsum referens culpam & ficulneam excusans, quod ex defectu culturæ defecerit à fructu ferendo: *Domine*, inquit, *dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam illam, & mittam stercora.* Ambrosius & Augustinus legunt: *Mittam cophinum stercoris. Etsi quidem fecerit fructum, sin autem, in futuro succides eam.* Id est, si fecerit fructum, habebis, quod intendis; sin minus, poteris succidere, absque eo quod quis tibi se possit opponere. Agendam esse pœnitentiam solicitè & maturè hæc parabola docet, vt annotat Ambrosius, ne succidamur & in ignem mittamur. Certè parabola est nostro instituto congruentissima. Egregiè namque CHRISTVS Dominus vnumquemque fidelem typo ficulneæ in vinea plantatæ depinxit, vt ostenderet, quid ab vno quoque requirat, & ad quidnam in sua Ecclesia plantauerit. Frequentissimè Christus, vt annotat Sanctus Ambrosius, ficulneas in parabolam assumpsit, nam & eam, quæ tantùm folia habebat sine fructu, maledixit, & eam emitentem grossos suos, exposuit signum æstatis appropinquantis, & eam induxit, tanquam typum ferendorum fructuum. Ficulnea enim ad nihil aliud in vinea plantatur, nisi vt fructum ferat. Quędam arbores plantantur, vt deseruiant ædificijs, aut ad aliquod opus artificiale extruendum, vt lecticam, cathedram, sellam: aliæ ad flores odoriferos emittendos, aliæ ad ornatum, quoniam pulchræ sunt visu: sola ficulnea est, quæ si fructum non refert, ad nihilum valet, nisi vt succidatur, & in ignem mittatur. Nec enim ex ea extrahes lignum ad ædificium, nec ad opus artificiale, nec flores inuenies in ea. Et in huius signum id aduerte, quod idem annotat Ambrosius. Si enim diligenter, inquit, inquiras, discretam, ab vsu arborum cæterarum consuetudinem naturæ huius inuenies. Namque alię florem ferunt, antequam fructum pomaque ventura prænuntio sui flore designent: hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In alijs flos discutitur, & poma nascuntur: in hac, poma decidunt, vt poma succedant, & præcoces ficus sequuntur aliæ: vt videas, nihil nisi fructum à ficulnea expectari. Meritò itaque ficulnea typum hominis tenet, quem Deus ad hoc tantùm plantauit, vt fructum bonorum

§ 263

a In illud Isa. 5. Nũc autẽ annũciabo vobis &c.
b 2. de pœn. c. 1. & li. 7. in Lucam.
c Serm. 31. de ver. do.
d Homi. 31. in Euang.
e Luc. 13. 3.

Libr. 2. de pœn. citat.

Lib. 7. in Lucam.

rum operum referat, à quo hoc solummodo requirit, & hac de causa dicitur, plantasse ficulneam in vinea sua: *Vinea Domini exercituum, domus Israel est,* id est Ecclesia. (*Isai.5.7.*) In hac hominem plantat & ponit, vt fructum referat sibi gratum: nullum enim fructum gratum habet extra hanc vineam: *Sine fide namque impossibile est placere Deo.* (*Hebr.11.6.*) Ferant quos volueris fructus, qui extra Ecclesiam sunt, Iudæi, Mauri, Hæretici, Gentiles, eleemosynas faciant, debita relaxent; nullatenus Deus illos plenè gratos habet, pro quibus nullam æternam mercedem reddet, quamuis quia bona sunt, temporalibus stipendijs remuneret. Ecce igitur ad quidnam te Deus in Ecclesia sua constituit, vt fructum referas ad modum ficulneæ. Inter omnes arbores dulcis habetur fructus ficulneæ, qui propterea non solum dulcis; sed dulcedo ipsa vocatur: vnde inducitur ficulnea dicens; *Nunquid possum deserere dulcedinem meam fructusq; suauissimos?* (*Iudi.9.11.*)

§ 264. Et idcirco opera tua bona, ficuum nomine voluit Dominus indicare, vt exprimeret, quãtum sint sibi grata, sapida & dulcia: qua phrasi vsus fuit antiquitus, ad indicandum quam grati sibi extiterint illi priores patres, Abraham, Isaac, & Iacob, quos propterea vocat: *Quasi prima poma ficulneæ.* (*Osea.9.10.*) Hac de causa frequentissimè venit quærens, & requirens à te fructum: *Ecce,* inquit, *tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.* (*Luc.ca.13. citat.*) Multa Sancti Patres in horum trium annorum explicationem meditati sunt suo ingenio digna; sed facilis breuisque sensus est, si intelligamus per tres annos longum tempus, & sufficientissimum indicari ad ferendos fructus, vtque posset homo iam inutilem iudicare ficulneam. Ternarius enim numerus sæpe ad hoc institutus in scriptura inducitur, vt Sanctus Chrysostomus annotauit. (*Hom.30.in Gen. post med. & ho. in illud, Cũ autem subiecta, &c. post 1. ad Cor. & hom.33 ad Hebræ. ad fin.*) Aduentus autem iste variè à sanctis Patribus exponitur, videturque difficile, quomodo Deus aduenire dicatur ad nos, qui nunquam recedit à nobis: *Non enim longe est ab vnoquoque nostrum. In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus.* (*Act.17 27.*) Existimo tamen dici aduenire, non secundum substantiam, & essentiam, secũdum quam intimè est in omnibus rebus per essentiam, præsentiam & potentiam, vt Diuus Thomas explicat: (*1.p.quæ.8.*) sed secundum quandam repræsentationem, qua se præsentem menti nostræ exhibet, pulsans ad fores cordis nostri, sicuti ad ostium sponsæ pulsans inducitur. Sæpè namque sentis intra te ipsum Deum alloquentem ad cor, & pellicientem intima illius, voce quadam silenti obmurmurantem, vt dicebat ille amicus Iob: (*Iob.4.13. 14.15.16.*) & tibi exponentem, quod recorderis, te positum in Ecclesia, vt fructum referas, & quod vita tua transit, & mors appropinquat, & quod caueas æternam pœnam, & quod tibi prospicias. Quoties hæc intra te ipsum sentis, intellige Deum venientem, vt fructum à te requirat. Sed commiseratione dignum est, quod numquam inuenit fructum, plena maturitate perfectum. Vbi namque est humilis ad Deum obedientia? Vbi paterna erga illum reuerentia? vbi charitas in proximum? vbi oratio feruens? vbi pœnitentia lugubris? vbi ieiunium asperum carnem seuere comprimens? Ecce tres anni sunt, inquit, ex quo venio, & non inuenio fructum in ea. Beatus Athanasius varias hominis ætates intelligit: (*Quæst.70.*) venit in pueritia, adolescentia, iuuentute, virilitate, senectute; & non inuenit fructum. In pueritia puerilibus fuisti implicatus, in adolescentia, illis vitijs te tradere cœpisti, quæ Iob exprimit, quæ ad ossa vsque penetrant, & toto vitæ tempore eorum effectus perdurant. Iuuentutem expendisti in vanitatibus. In ætate virili, mundanis operibus vacasti. Vbi igitur fructus? Manum tuam pectori tuo applica, & vide quẽnam fructum Deo tuleris? Audi sententiam: *Succide illam, vt quid enim terram occupat?*

§ 265. Iudicium hoc manifestè profert, vt annotat sanctus Basilius, (*In cap.5. Isai.*) vt timorem incutiat, & tibi prospicias: & vt omnes, imò & tu ipse videas, iustam tuæ damnationis causam. Quid enim tu ageres de simili ficulnea, quę nihil penitus faceret, nisi terram occupare? Vnusquisque, inquit Sanctus Gregorius, (*Hom.31. citat.*) iuxta modum suum, in quantum locum vitæ præsentis tenet, si fructum boni operis non

non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat. Quod si iuste excindi meretur ficulnea ex eo solum, quod non referens fructum, terram inutiliter occupat; quid si proferret vermes & serpentes, noxios cæteris arboribus & domino vineæ? Hinc intelliges iustam tuæ damnationis causam, qui non tantùm non fers fructum bonum, & inutiliter terram & locum, in quo Deus te constituit, occupas; sed profers vermes & serpentes peccatorum, contra Deum & proximum. Dei nomen blasphemas, eius monita contemnis, illius iram quotidie prouocas, proximum persequeris, illius facultates arripis, scandalizas pusillos. Egreditur tamen sancta Ecclesia, tanquam pia cultrix, excusans ficulneam, & suam de nouo diligentiam offerens & promittens, vt frugiferam reddat. Dimitte, inquit, illam & hoc anno, vsque dum fodiam illam & mittam stercora. Duplici remedio huiusmodi arbores iuuari solent. Primò, ad radices excauatur terra, vt noxiæ herbæ eradicentur, & fossa fit, vbi aqua excipiatur, cuius humorem sugant radices. Secundò, stercora & fimũ spargũt circa radices, vt illius calore foueãtur, & pinguedine roborentur. Ecce, quidnam Ecclesia agere aggreditur, hęc duo circa te fieri procurat. Primò, excauare terram per ieiunium & pœnitentiam, quam indicit, proponit, & mandat: valido ligone ieiunij & pœnitentiæ, corporis tui terram excaua, vt comprimantur noxiæ herbæ vitiorum; vt reddantur radices aptæ ad sugendum humorem cœlestium virtutum, & donorum: id enim operatur perfectum ieiunium. Nõ credas, te fructum redditurum; si terrã corporis tui non excauaueris, si non mortificaueris per pœnitentiæ opera mẽbra tua, quæ sunt super terram. Secundo, mittit stercora ad radices. Homo est arbor inuersa, radices eius sunt capilli, vt communis habet Philosophorum doctrina: circa has radices mittit stercora, cineres apponit & puluerem. Magna profecto vis stercoris, inquit D. Ambrosius, quæ tanta est vt de infœcundis, fœcunda, de arentibus virentia, de sterilibus faciat fructuosa: hoc radices roborat, fouet, impinguat. Meritò propterea Sanctus Iob in eo sedit, dum tentaretur, & vinci nequiuit; & in stercore sedens, omnia quæ amiserat recuperauit: & Dominus de terra suscitat inopem, & de stercore erigit pauperem. Abraham, dum se stercus & cinerem fatetur, quasi cinerem & stercus ad radices mentis suæ mittẽs, summa se humilitate prosternẽs, inuenit Dei gratiam. Hæc & alia optimè Beatus Ambrosius prosequitur. Ideo ergo Ecclesia sancta te quasi in cinere constituit, vt recipias, & recuperes spiritualia bona, quæ diaboli impulsu amisisti, sicuti Sanctus Iob recuperauit omnia bona, quæ sibi fuerant ablata. Idcirco in cinere te reponit, vt inde veram humilitatem contrahens, Dominus te de stercore & cinere erigat, & collocet cum principibus populi sui. Id circo ad radices tuas stercora mittit; vt frugifer euadas. Annotauit Plinius nihil vtilius arboribus, quam si ad earum radices mittatur cinis, qui calore suo noxias herbas absumit, radices fouet, defendit, roborat, impinguat, & vermes enecat ac fugat. Hinc vberrimi sunt agri Siciliæ, illi præsertim, qui monti Ætnæ sunt proximi: ex illo namque cineres profluunt, totam regionẽ illam reddentes feracissimam, per quos noxiæ herbæ absumuntur, vermes occiduntur, terra ipsa impinguatur. Hoc Ecclesia sancta intendit, cineres mittens ad capillos capitis tui, exiccare virides noxiasque herbas voluptatum carnalium, roborare te aduersus insidias diaboli, carnis & mundi, disponere ad bonorum operum fructum abundantem, & peccatorum vermes effugare. Quæ namque voluptas non exiccabitur, si attendas crastina die te futurum cinerem, & quod subito transibit delectatio, & in cinerem abibis? Quæ dæmonis, carnis, aut mundi suggestio vim habebit, si te cinerem repures, & in cinerem statim conuertendum attendas? Quanta diligentia curabis bona opera agere, quæ tecum feras, si consideres proximum mortis tempus, quando nemo poterit operari? Nũc viuis, fortè cras eris extinctus.

Lib. 7. in c. 13. Lucæ & 2. de pœnit. cap. 1. cit.

§ 266

Lib. 17. c. 9 & 28. & li. 18. c. 17.

ctus. Et quidnam, si Deus te nunc vocaret ageres, qui nec peccata diluisti per pœnitentiam, nec bona opera egisti, quæ tecum possis referre, vt pro illis vitam æternam tibi dari postules? Quid te continet securum? Quis te decipit promittens longum vitæ tempus? Vnde ista tepiditas, fratres, inquit Bernardus, tam perniciosa ista securitas maledicta? Quid seducimus miseri nosmet ipsos? Forsitan iam diuites facti sumus. Forsitan regnamus. Nonne ostium domus nostræ horribiles spiritus illi obsident? Nonne exitum nostrum laruales illæ facies præstolantur? Quis ille pudor erit, ô anima mea, cùm dimissis omnibus, quorum est tibi iucunda præsentia & gratus aspectus, cohabitatio ipsa tam familiaris, sola ingrediens incognitam penitus regionem, occursantia tibi cateruatim ruere teterrima illa monstra videbis? quis in die tantæ necessitatis occurret? quis tuebitur à rugientibus præparatis ad escam? quis consolabitur? quis deducet? Filioli mei, memoremur hæc nouissima nostra, ne peccemus. Tantùm Bernardus: cuius sententia sit fœlix clausula huius tractatus. Innumera enim alia, quæ ad hoc institutum prosequi possumus, peculiaribus tractatibus habemus digesta. Hæc nunc dicta sufficiant in die sacro beatissimi patris mei, Doctoris maximi Hieronymi, cuius opera imitari & doctrinam intelligere concedat Deus omnipotens. Amen.

Ser. in illud Iob, in sex tribulationibus.

(∴)

Tractatus primi finis.

TRACTA-

TRACTATVS SECVNDI

ARGVMENTVM.

EXPONITVR in hoc tractatu ſacra Euangelica lectio, in qua Chriſtus Dominus agit de Ieiunio, Recta ad Deum intentione, & Theſaurizando in cœlo, quaſi totum hominem omni ex parte componens: primo, in ordine ad ſemetipſum per ieiunium: ſecundo, in ordine ad Deum per rectum cordis affectum & intentionem: tertio, in ordine ad proximum per eleemoſynam, per quam in cœlo theſaurizat. Vnde tribus partibus, totus abſoluitur tractatus. In prima agitur de Ieiunio, explicaturque, quomodo componat hominem erga ſeipſum & quomodo peccatoribus ad obtinendam gratiam, & iuſtis ad illam conſeruandam congruat: in cuius confirmationem, quæ Eccleſia de illo affirmat, demonſtrantur, quod Deus per illud vitia comprimit, mentem eleuat, virtutes largitur, & præmia: vnde infertur tandem, minus bene homines formidare, quod ſummis votis & lætiſſimis ſinubus debent excipere. In ſecunda parte agitur de recto affectu & intentione, per quam homo bene diſponitur ad Deum: explicaturque primo: Quis dicatur hypocrita, & quomodo mundus plenus ſit hypocritis: mox oſtenditur infœlix hypocritarum ſors, grandiſque ſtultitia, quos tanquam gloriæ ſuæ fures auerſatur Deus: Deinde, quomodo Chriſtus, non ſolum contendit, vt bona opera, ſed vt bene ac legitime faciamus: ideoque expoſcit, vt qui ieiunat, ac bene operatur, vngat caput, & faciem lauet, quo nomine rectam animi diſpoſitionem requirit, ſingulariter illam, per quam totius boni operis gloria in Deum refertur, qui cor ac ſpiritum præcipue à nobis poſtulat: & tandem, quomodo curandum ſit, & contendendum, cum bene operamur, ſoli Deo placere, quomodo itidem bona opera fieri debent in abſcondito: vt cœleſtis pater omnia quæ fecerit homo, reddat illi. In tertia parte agitur de recto affectu, per quem homo bene compo-

nitur ad proximum aut de eleemosyna: explicaturque quomodo illa vtilis sit ad multa, singulariter autem ad thesaurizandum in cœlo: in hoc enim Deus pauperes constituit in mundo, vt vectores sint in cœlum bonorum, quæ recipiunt. Hæc omnia sub his capitibus distinguuntur.

PROOEMIVM.

§. 1. *Attentos vult Ecclesia reddere per cineris aspersionẽ, quos hac sacra lectione dociles intendit exhibere, id nunc nobiscum agens, quod antiquitus Deus cum Baltassar.*

§. 2. *Trium dierum viam sacrificantibus congruentem, nunc Christus docet, quam antiquitus per Prophetam Michæam indicarat.*

§. 3. *Contra tria malorum capita, gulam, inanem gloriam, & auaritiam, tria generalia remedia Christus inducit, ieiunium, eleuationem mentis, & eleemosynam.*

PRIMA PARS, DE RECTO hominis affectu, & ordinatione erga seipsum, aut de Ieiunio.

§. 1. *A Ieiunio incipit Christus, quia ieiunium ad paradisum reducit hominem, quem intemperantia eo expulit, vt in Niniuitis & Elia apparet.*

§. 2. *Ieiunium, gladium flammeũ non timet, quod quasi in amianthi naturam trãsformare corpora, Basilius & Ambrosius tradiderunt.*

§. 3. *Quadragesima est tempus curationis, ideò à ieiunio inchoandũ, vt rectam methodũ sequamur, & id fiat, quod Deus per Ioelem commendat.*

§. 4. *Gula milites subministrat diabolo, similes filijs Edom, quos omnes ieiunium enervat & subtrahit.*

§. 5. *Arma quibus diabolus ad suprema mala, & idololatriam quosdam traxit, fuerunt comessationes & potationes.*

§. 6. *Scriptura sacra ad exprimendum hominem, omni vitiorum genere implicatum, solita est describere vacãtem comessationibus, vt in Amos, Isaia, Luca, Daniele.*

§. 7. *Ieiunium exposcit Petrus ad vires diaboli eneruandas, quod quam insuperabilem reddat hominem, ostendit Daniel ieiunator, intactus à leonibus.*

§. 8. *Leo facilè occidit pastum Prophetam illum, qui ieiunus, insuperabilis extiterat.*

§. 9. *Bella corporalia antiquitus ieiunio confecta, præsignarunt spiritualia, conficienda ieiunio, quo Dauid aptè operuit & muniuit animam.*

§. 10. *Nullus sine ieiunio diabolum vicit, vt dixit Augustinus, & probarũt Iob, Baptista, Apostoli, Paulus, Antonius, Hilarion, &c.*

§. 11. *Cum timore interessendum conuiuijs & comessationibus, docuerunt Tobias & Iob.*

§. 12. *Filij ieiunij, sunt Samsones & Samueles, id est, opera fortia, quæ inimicos omnes reuincunt.*

§. 13. *Non minus necessarium est, carnem ieiunio forti, quam indomitum equum valido freno ad victoriam comparandam, comprimere.*

§. 14. *Sæua tempestas oritur à carne, cùm deficit ieiunium, quæ sedatur, magna ieiunatione subsequuta.*

§. 15. *Ad mentem eleuandam & soluendam, comprimendã esse carnem, docuit Paulus, tradens quendam in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret.*

§. 16. *Non aduolare mentem ad cœlestia, nisi mortificata carne, sacrificium duorum passerum egregiè præsignauit.*

§. 17. *Ad excellentem contemplationem eleuauit Adam mentem ieiunus, quam depressit pastus, deprimitque vehementer ciborum abundantia.*

§. 18. Ab-

§. 18. *Abstinentiam necessariam ad eleuandam mentem, probat Hieronymus ex Philosophis, & ex ipso Epicuro voluptatis assertore.*

§. 19. *Necessarium ieiunium ad eleuandam mentem ad superna mysteria, docuit Amos, agens contra vaccas pingues.*

§. 20. *Mentem ad cœlestia mysteria capienda disponi per ieiunium, ostendunt Moyses, mulier sole amicta in cœlo, Ioannes Baptista.*

§. 21. *Petrus, cæteriq; Apostoli, & signanter Paulus, ostenderunt mentem per ieiunium eleuari.*

§. 22. *Ad orationem supponendum ieiunium, docent scripturæ, suadentq; manifestæ rationes.*

§. 23. *A monte myrrhæ ad collem thuris, aptè discurrebat sponsa, & duo altaria, sacrificiorum & thymiamatis, aptè copulata fuerunt, vt Dauidis exercitatio indicauit.*

§. 24. *Virtutes Deus largitur per ieiunium, quo tanquam circulo comprimitur homo, sicut arbor Nabuchodonosor, vt rore cœli tingatur.*

§. 25. *Nulla diuina dona Sanctos consequutos fuisse, nisi per ieiunium, docuerunt eleganter Beati Patres, Ambrosius & Cyprianus, ostenderuntq; opere ipso Moyses & Elias.*

§. 26. *Sanctos per ieiunij virtutem diuina dona consequutos, manifestè comprobant Daniel & alij, excellenterq; S. Iudith.*

§. 27. *Ieiunij virtutem ostenderunt Sancti Patres, tribuentes illi per quandam accommodationem, quod Fidei Paulus.*

§. 28. *Grandem iniuriam inferunt ieiunio, qui illud horrent & timent; homines duplici corde, qui instar elephantis, quæ timere debent, non timent.*

§. 29. *Quæ in ieiunio homines timent, debent potius expetere, ideoq; non leui de causa soluendum, statuunt Sancti Patres & sacra Concilia.*

§. 30. *Delicatos cibos relinquẽdos in Quadragesima, & requiem in ea dandam coquis, hortati sunt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus.*

SECVNDA PARS, DE RECTO hominis affectu, & intentione erga Deum.

§. 1. *QVia parum prodest ieiunium factum non propter Deum, primo Christus prohibet, cùm ieiunamus fieri tristes, & exterminare facies, instar hypocritarum. Quid autem hoc sit, optimè explicant sancti Patres.*

§. 2. *Non sunt hypocritæ, qui peccata sua, ne videantur, abscondunt: hoc enim melius est, qaam in omniũ oculis illa committere.*

§. 3. *Metaphorica locutione Christus per vnctionem capitis, & lotionem faciei explicat fugiendam ieiunij ostentationem.*

§. 4. *Semper hypocrisis in mundo viguit, copiosius tamen, vt Apostolus prædixit, nostris temporibus, in quibus plenus est mundus hypocritis.*

§. 5. *Paucissimi sunt, qui hypocrisim plenè fugiant, latenter enim appetitus propriæ gloriæ ingreditur, & surrepit, vt in seipsis Sancti Patres experti fuerunt.*

§. 6. *Inanis gloriæ appetitum solicitè fugiendum, docuerunt eleganter Basilius, Chrysologus; elegãtius autem Ieremias & Paulus.*

§. 7. *Infelix hypocrita ipso suo triumpho, sicut Eleazarus, occumbit: habet pennas similes herodio, cùm sit struthio, qui per victimas in profundum tendit, vt dixit Oseas.*

§. 8. *Struthionis stoliditatem tenet hypocrita, quæ cũ dolore peperit, relinquens transeuntibus conculcanda: sapiens mulier filium ad Dei thronum misit.*

§. 9. *Nil stolidius, aut stultius, quam non oculis Dei, sed hominum satisfacere velle, quorum iudicium falsum, insipiens, instabileq; est.*

§. 10. *Stultum est, gloriam ab homiuibus intendere, quæ vanior est vmbra, instabilis, & transiens sicut visio nocturna.*

§. 11. *Tam stultum est, gloriam ab hominibus quæ-*

quærere, vt quamuis videret Apostolus necessarium, se commendare, insipientem se sæpius primo vocauerit.

§. 12. Valorem operis meritorij solus Deus per semetipsum potest compensare: iniustus est propterea, qui pro mercede, humana laude est contentus.

§. 13. Cor nobile, nulla re minori ipso Deo est contentum, vt ostendit D. Thomas & Abraham. Infœlix qui mercede Balaã effusus est.

§. 14. Insipiens, qui merces excellentes ad vile emporium, & inopes mercatores defert, sicut Iudas: & qui radices super lapides vult mittere, vt dixit Baldad.

§. 15. Docet Christus, ad cœleste emporiũ merces nostras deferre, persoluendas à Deo, qui illarum iustum pretium solus reddere valet.

§. 16. Quantum auersetur Christus hypocritas, ostendit maledicens ficulneæ, ex eo quod illorum symbolum & figuram tenebat.

§. 17. Hypocrita fur est, qui non contentus vtilitate, quam bonum opus inducit, etiam gloriam, quam Deus ex illo sibi reseruarat, aucupat.

§. 18. Deum sic prouocat hypocrita, sicut prouocat virum zelotypum, qui illius vxorem accipit: id quod in Adam & Herode Deus manifestauit.

§. 19. Iniquitatem maximam, & negationem cõtra Deum, vocauit Iob, arrogare sibi gloriam ex bonis operibus, quam sibi Deus vnicè, in Deitatis suæ signum reseruauit.

§. 20. Idololatriæ esse genus, sibi ex bonis operibus gloriam quærere, indicauit Iacob, vouens votum suum: & verè disponit ad amittendam fidem.

§. 21. Fumus thymiamatis soli Deo reseruabatur, quem nullus sub pœna mortis poterat sibi quærere, quod Oziæ factum confirmat.

§. 22. Acutè Sanctus Augustinus reuincit philosophos, cõtendentes humanam gloriam quærendam, ex tabula quadam ab eisdem sapienter depicta, quæ manifestè hypocritarum vitium confundit.

§. 23. Amen, iurandi est nota, qua Deus vtitur, ad immutabile decretum indicandum, quo hypocritas terrere vult.

§. 24. Humanam gloriam fuisse iustam mercedem hypocritarum, excellenti discursu ex Romanorum factis ostendit Augustinus.

§. 25. Nulla merces hypocritis à Deo est expectanda, qui non pro illo laborant, ideo infœlicissimam eorum sortem computant Iob & Chrysostomus.

§. 26. Ex virginibus fatuis ostendit Christus, nõ quærendam ab hominibus gloriam, & meritò sanctus Propheta Esaias clamat, non expendendũ argentum in non panibus.

§. 27. Docet Christus, non sufficere facere bonum, nisi fiat benè, ideoq; cuique attendendum, bona opera exhibere plena & perfecta coram Deo.

§. 28. Lætos, & quasi excipiendos cõuiuio vult Christus nos esse, cùm ieiunamus propter Deum, cui nihil lætius, quam aliquid propter nos agere: inde bene sponsa diem lætitiæ cordis illius descripsit.

§. 29. Diem lætitiæ, desponsationis & conuiuij reputauit Christus pro nobis mori, vt sponsa dixit: dies ergo nobis esse debet lætus, cùm pro illo mortificamur & ieiunamus.

§. 30. Iure Christus ieiunaturis imponit, lætos se exhibere, quibus mercedem repositam exponit, cuius spe, tam ipse, quàm eius Sancti omnem pœnam alacriter pertulerunt.

§. 31. Ieiunaturo Christus metaphoricè loquens imponit, vt omni ex parte sit cõpositus, & quod non tam à cibis, quàm à vitijs ieiunet.

§. 32. Primo imponit Christus vngendum caput, id est, in ipsum reducendam bonorum operum fragrantiam, quod in bonorum operum ædificio supponendum est.

§. 33. Vnge caput, cùm ieiunas, præstituens Deum finem ieiunij tui, caueq; cerasten mordentem vngulam.

§. 34. Vnge-

§. 34. *Vngebat caput suum Dauid, proponens Deum in conspectu suo: cùm id egit Moyses ad petram, fœliciter successit, infœliciter, cùm non fecit.*

§. 35. *Ieiunia & sacrificia externa petit Deus, vt cor ei offeramus, sicut ostendit in Abraham, quod non faciens Saul, perijt.*

§. 36. *Spiritum aut intentionem à nobis Deus quærit; ex cuius defectu repulit multa Iudæorum sacrificia, in Isaia, Malachia, Ieremia, & Michæa.*

§. 37. *Iniquitas Cain fuit, in sacrificio malè diuidere, Deo sua offerens, cor suum sibi reseruans: benè Abel, primò seipsum Deo obtulit.*

§. 38. *Macedones imitati Abelem, docent prius nos ipsos, & cor nostrum, quam nostra Deo offerre.*

§. 39. *Manuum impositio in sacrificio, holocausta medullata, effusio sanguinis ad altare, pondus Sanctuarij, indicabant necessariam oblationem cordis in bono opere.*

§. 40. *Vngere caput, & lauare faciem præcipit Christus, indicans ad bonum opus necessariam fidem, & bonam aut puram conscientiam.*

§. 41. *Ad ieiunium lauanda est facies animæ, sine cuius munditia, opus meritorium non esse, ostendit natiuitas Ichabod.*

§. 42. *Ieiunia limpida & pura requirit Christus, quæ similia sint limpidissimis lapidibus, quibus Dauid deiecit Goliam.*

§. 43. *Fuge videri ab hominibus, cùm ieiunas, similis esto Rahab, & parentibus Moysi.*

§. 44. *Fugiendos spectatorum oculos, cùm ieiunas, docuerunt Abraham & Ezechias, docet natura in rerum productione, & Eliseus in olei multiplicatione.*

§. 45. *Non prohibet Christus videri opera nostra, sed ne id affectemus, ne fascinemur, sicut pueri, fascinatio enim obscurat bona.*

§. 46. *Summi sacerdotis ornatum ita ab omnibus videri voluit Deus, vt Sacerdos ipse in solum Deum oculos conuerteret, figeretq́;.*

§. 47. *Sponsæ oculi erant quasi columbæ, in solum Sponsum intenti, sed tanquam piscinæ Hesebon, quos alibi conspiciebant.*

§. 48. *Incipientes & proficientes opera sua bona abscondant ab oculis spectantium: perfecti autem sæpè exponant illis conspicienda.*

§. 49. *Patris nomen Christus inducit, exprimens Deum totum relatum ad te, vt te reddat totum ad illum relatum, & intentum, curantem illi solummodo videri.*

§. 50. *Quomodo & quare nostram ad Deum debeamus intentionem dirigere, docent Sponsæ verba, quæ Beatus Bernardus expendit.*

§. 51. *Quæ propter Deum agis, seruanda illi tradis: ideoq́; tibi reddet in extremo iudicij die, qui à Petro dicitur tempus restitutionis.*

§. 52. *Quæ Deo offers, non tam das, quam accommodas & deponis, tibi reddenda, id quod Anna Samuelis mater egregiè explicauit.*

§. 53. *Hoc insuper reddet tibi Deus, quod opera, quæ in abscondito fecisti, videantur etiam ab hominibus, qui horti conclusi aromata fluere facit.*

§. 54. *Quæ Sancti contendentes soli Deo videri in abditissimis faciunt, Deus ad eorum gloriam, videnda omnibus exponit, vt ex eorum historijs liquet.*

§. 55. *Reddet tibi Deus iuxta cordis tui affectum, quem intuetur; vt ex Assur, & eis, quos operarios iniquitatis vocat, patet.*

§. 56. *Intentio vocatur cor, à quo vita procedit: cuius defectus in Cæsaris victima, mortis omen fuit.*

§. 57. *Cordis affectum pensat Deus, vt mercedem reddat, ideò solam bonam voluntatem expresserunt Angeli promittentes pacem.*

§. 58. *Vidua mittens duo minuta, plus omnibus misit in oculis Dei, qui in sacrificio Noë cordis affectum habuit gratum.*

§. 59. *Dauid restituendum sibi dixit, iuxta operis sui quantitatem in conspectu oculorum Dei, qui affectum pro opere reputauit in Abraham, Petro, Apostolis, cæterisq; iustis.*

§. 60. *Rectè Sapiens monuit, dandum altissimo secundum datum eius: & in bono oculo adinuentionem manuum faciendam, quam Sancti facere soliti sunt.*

§. 61. *Pilos caprarum recto affectu & intentione oblatos, pretiosos ducit Deus, sine quo nihili facit aurum aut gemmas.*

§. 62. *Cùm bonum operaris, imaginare Deum te conspicientem, & tanquam Moyses inuisibilem tanquam visibilem facito.*

§. 63. *Non contentus sis culmo bonorum operum, quem exposuit Oseas, sed tali, vt iuxta Ioannis consilium, plenam accipias mercedem.*

§. 64. *Inanem gloriam prodeuntem, bono opere iam perfecto, iugula, sicut Iephte filiam.*

§. 65. *Instar Moysi, quod propter Deum facere cœpisti, nullatenus ad terram demittas: intelligens iam sanctificatum, & esse indecens, Deo semel datum, ab ipso auferre.*

§. 66. *Quæ dixit Christus, Paulus instar nutricis, quasi lac exhibet: eadem Sponsus indicauerat, asserens, se captum in vno crine, & vno oculorum Sponsæ.*

TERTIA PARS, De recto hominis affectu erga proximum.

§. 1. HOrtatur Christus, vt bonorum operum thesaurum in cœlo recondamus seruandum, nec enim sufficit bona agere, nisi custodiantur, sicut in Adam indicauit Deus.

§. 2. *Ieiunium duabus alis volat, recta intentione & eleemosyna, quas expressit Propheta petens sanctificari ieiunium, & vocari cœtum, & Christus in Euangelio.*

§. 3. *Ieiunium & pœnitentiam comitentur recta intentio & eleemosyna, tanquam duæ puellæ comitantes Esther, quas Propheta Ioel expressit.*

§. 4. *Ieiunium & cætera opera non sufficere sine misericordia, docuit Christus, iuuenem instruens, docent & virgines damnatæ ex olei defectu, & tradidit Sapiens.*

§. 5. *Pœnitens deprecetur in muneribus, nec appareat vacuus coram Domino, quod enim pauperi das, mensura est eius quod recipies.*

§. 6. *Diuitiæ dicuntur in scriptura, Redemptio animæ: quia eleemosyna redimuntur peccata, vt admiranda sententia dixit S. Daniel.*

§. 7. *Ad orationem disponit ieiunium, si adiungatur eleemosyna, quæ manus eleuat, vt in Moyse præsignatum fuit.*

§. 8. *Ieiunium mentem eleuat, si sit cum eleemosyna, vt in Cornelio & Thabita, ideo induere viscera misericordiæ monet Apostolus.*

§. 9. *Singulariter dicitur ieiunium disponere ad virtutes, quia eleemosynæ famulatur, cui propterea Christus eleemosynam coniungit.*

§. 10. *Christus in bonis replet desiderium nostrum, id suadens, quod nostro desiderio est conforme, oculos suos super*

oculos nostros, tamquam Eliseus ponens.

§.11. Sicut antiquitus, non recondendos thesauros in Ægypto dixit Deus, vbi leo, vipera, & regulus deuorabant: ita & nunc non recondendos in terra, vbi ærugo & tinea, & fures.

§.12. Thesaurizare in terra, res est omnis solicitudinis plena, & caput aspidum sugere, vt dixit Sophar.

§.13. Quo plus in terra quis thesaurizat, pluribus vrgetur doloribus & curis, vt ostendunt Sophar, & Salomon, & iugis tremor Cain.

§. 14. Christus nos fecit filios Patris cœlestis, quib. consequenter suadet, in cœlo mentem & thesauros reponendos.

§. 15. Ciues Babylonis in sua ciuitate thesaurizant, quorum primus fuit Cain, qui primus in terra ciuitatem condidit, in qua thesauros suos reconderet.

§. 16. Ciues Ierusalem in terra sunt peregrini; incongruum propterea indicarūt in illa thesaurizare Adam, Eua, Abraham, Isaac, &c.

§. 17. Ciues Ierusalem lætantur peregrinationis suæ termino appropinquante, quia in cœlo thesaurizarunt: secus ciues Babylonis, quia in via Cain abierunt.

§. 18. Christus verius quàm Prometheus homines sapientes efficit, docens, quomodo ex bonis suis vtilitatem capiant.

§. 19. Non sibi thesaurizare illum, qui in terra congregat, docuerunt Dauid & Salomon: similis est auibus, ouibus, apibus, & bobus.

§. 20. Non sibi thesaurizat auarus, cui in pœnam datur non frui bonis suis, sed qui dignas Deo offert oblationes, iuxta Sapientem & Tobiam.

§. 21. Vt tibi thesaurizes hortatur Christus, obseruantia sabbathi, & ratio Iacob suadet, exercitiumq; Rahab explicat, quo vsus fuit Salomon.

§. 22. Pecunias in terra conditas, vocauit Sapiens conditas in malum domini sui, nihil enim ex eis, nisi malum sibi reportat.

§. 23. Similem tineæ & custodi æstimat Iob, thesaurizantem in terra.

§. 24. Comprehendit mors thesaurizantem in terra, sicut tempestas Pharaonem, nihil penitus tūc inuenientem, ad quod manum conuertat.

§. 25. Deus super thesaurizantem in terra cōstringet manus, & irridebit: & homines in eius morte philosophantes dicūt, quæ antea aduertere oporteret.

§. 26. Consilium Christi vtile, quale dedit Tobias filijs suis, & Ioseph Pharaoni.

§. 27. Thesaurizandum in cœlo per eleemosynam docuit Christus, & explicauit cuiusdam diuitis historia subiuncta.

§. 28. Christi doctrinam explicauit Paulus, imponens quædam diuitibus præcipienda, non roganda.

§. 29. Quæ nunc Christus dicit, prædixerat Spiritus sanctus, ore Sapiētis, excellentē tradens doctrinam.

§. 30 Misericorditer Deus pauperes in mundo posuit, qui essent bonorum nostrorum vectores in cœlum.

§. 31. Securè pauperibus committi bona in cœlum deportanda, ostendit Sapiens, vnde diuitum fides probatur infirma.

§. 32. Qui eleemosynam dat, sibi thesaurizat, & sicut qui seminat, id sibi reponit, quod perdere videtur.

§. 33. Quia eleemosynam dare, est seminare, dum viuis est danda, & liberaliter quidem, recepturus, quod dederis melioratum.

§. 34. Sicut lutei lateres ad Dei pedes repositi, in sapphiros fuerunt conuersi; ita diuitiæ si in cœlo condantur.

§. 35. Eleemosyna omnia bona homini inducit, ideoque per eam thesaurizat sibi.

§. 36. Per eleemosynam Deus se tuum debitorem constituit, per quam thesaurizas tibi fundamentum & firmamentum bonum.

§. 37. Singulariter disponit eleemosyna ad remissionem peccatorum, & regnum æternum acquirendum, vt Augustinus prosequitur.

§. 38. *Cornu miserentis exaltatur in gloria, cuius diuitiæ pauperibus datæ, splendentes in cœlo apparebunt, & regnum æternum per eas acquirent.*

§. 39. *Quærunt Sancti & rogant pauperes, vt bona accipiant: quorum vectores in cœlum intelligunt, vt Abraham, Lot, & Macedones.*

§. 40. *Grandem gratiam reputabant Corinthij, si pauperes ad eorum mensas sederent. Non tam tu pauperi, quam ille tibi, gratiam facit, cùm quod dederis accipit.*

§. 41. *Pauperem occurrentem cognosce vectorem bonorum tuorum in cœlum: ideo ne curiosè examines, nec acerbis verbis vrgeas.*

§. 42. *Docet Christus, quid consequaris thesaurizando in cœlo, & cur id agere debeas: dignus pro tali doctrina, cui diuinos honores verius, quàm gentiles Saturno tribuas.*

R. P. F.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NVZA,

ORDINIS PRAEDICATORVM, ET SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,

TRACTATVS SECVNDVS DE IEIVNIO, RECTA AD DEVM INTENtione, & Thesaurizando in cœlo, circa Euangelicam lectionem, Matthæi sexto:

Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut, &c.

PROOEMIVM.

§. 1. Attentos vult Ecclesia reddere per cineris aspersionem, quos hac sacra lectione dociles intendit exhibere: id nunc nobiscum agens, quod Deus cum Baltassar.

¶ 1. *Epist. 1. ad Episc. Galliæ c. 2.*

Quatuor lib. de doct. Christ. habētur to. 3.

Lib. 4. c. 1.

SANCTVS Augustinus, (qui vt B. Cælestinus Papa testatur, inter Magistros optimus à Romanis Pontificibus semper fuit habitus, quem nec saltem leuis rumoris sinistræ suspicionis vnquam respersit) libros illos famigeratissimos de doctrina Christiana, omni eruditione refertos scripsit, se ipsum non minus Rhetoricæ facultatis, quàm sacrarum scripturarum & diuinæ Theologiæ peritissimum comprobans. Imitatus enim Romanæ eloquentiæ parentem Ciceronem, omnes Christianæ rhetoricæ partes excellentissimè complens, tres priores libros, qui de inuentione (vt ipse ait) essent, præmisit, tradens in eis modum inueniendi legitimos sacræ scripturæ sensus & mysteria; quibus quartum & vltimum tandem post aliquod tempus, qui

de elocutione esset, addidit, quo Christianum rhetorem, aut declamatorem euangelicum, & verbi Dei concionatorem institueret, modumque traderet, quem tenere debet, vt diuina mysteria, quæ in scriptura sacra inuenit, conuenienter proponat, & proloquatur. Illud autem in primis ei singulariter curandum supponit, vt ante omnia contendat, reddere auditores attentos, sibique ac verbis suis intentos, quo eosdem possit dociles exhibere. Id quod sub eleganti metaphora Sapiens tradiderat, eundem diuini verbi concionatorem (vt ex glossa ordinaria Lyranus annotauit) instituendum assumens: *Non*, inquit, *impedias musicam: vbi auditus non est, ne effundas sermonem.* Musicæ nomine, diuini verbi prædicationem intelligit glossa interlinearis, qua optimus prædicator insonare dicitur propter consonantiam verbi ad vitam, quã (iuxta Diui Gregorij institutionem) tenere debet, ne quod verbis prædicat, moribus impugnet, & cuius vita despicitur, etiam prædicatio contemnatur. Aut verò musicã vocat, ad illam alludens, qua Dauid personabat, vt dæmonem inuadentem Saulem fugaret. Id namq; prædicator sua prædicatione facere contendit, dæmonem ab auditorum cordibus pellere. Is qui musica personare vult, primùm omnium attẽtos reddere procurat eos, quibus insonandum est: ideoque si illos intempestæ noctis silentio, profundo somno traditos suspicatur, prius magnis strepitibus agit, vt dormientes excitet ad audiendum: esset enim otiosa & inutilis musica, quæ non audientibus exhiberetur: *Vbi enim auditus non est, ne effundas sermonem.* Hoc propterea commune vsitatumque fuit verbi Dei ministris, quibus aliqua hominibus proponenda Deus committebat, primum omnium curare, reddere auditores attentos, quo dociles eosdem possent exhibere. Ideo eorum, quamplurimi magna eloquentiæ vi, excellentique, & graui verborum pondere agere incipiebant, vt idem Augustinus egregiè prosequitur, & expendit, quo sibi ipsis redderent auditores intentos: alij Deo ipso ordinante, in eundem finem res admirandas nouas & insolitas primùm oculis eorũ exponebant, quos alloquuturi erant, vt eorundem mentes ad se conuerterent. Ideo prædicaturi aliquando se exhibebant discalceatos & nudos, vt Isaias; aliquando catenis ligneis, atque aliquando ferreis circũdatos, vt Ieremias; aliquando singulari cultu ornatos, corona scilicet capiti imposita, sicut Ezechiel; vt hac rei nouitate, omnem populum sibi redderent intentum, quod possent eidem diuina eloquia proponere & intimare. Hoc autem, singulari elegantiq; opere Deus ipse seruare visus fuit, agens cũ illo supremo orbis imperatore Baltassar, quem Græci patres Balsassar vocant, qui primæ totius orbis monarchiæ, quæ Babyloniorũ fuit, vltimus extitit monarcha. Erat ille impius, perfidus, Deo rebellis, & ingratus, & mandatorum ipsius contemptor: tradiderat se totum comessationibus, & ebrietatibus; quibus vt plenius satisfaceret, *Fecit grande conuiuium optimatibus suis mille.* Apud Romanos (vt Alexander ab Alexãdro notauit) commune habebat prouerbium; septem cõuiuium, nouem autem conuicium facere, quod sc. quando multi sunt conuiuæ, tumultuantur potius, quàm in sobrio conuictu sint, ideo non conuiuium, sed conuicium, quasi conuocium vocandum; quoniam multorum voces simul insonantes sine ordine, clamorosum conuocium (inquit in eundem Alexandrum Tiraquellus) reddunt. Quid Romani dicerent de conuiuio, quo mille simul optimates recumbebant? Nec tantùm in illo aderant viri, sed & mulieres innumeræ, non solùm legitimæ illius vxores, sed & concubinæ quã plurimæ; vt statim Spiritussanctus expressit. Aptissimè propterea de illo conuiuio, quod de Herodis impia cœna eloquenter Chrysostomus annotauit, dicere possumus. Nam primùm temulentia, & delicijs spectaculum illud constabat; vnde nihil vnquam probè factum est: deinde, conuiuæ omnes erant corrupti, & ille, qui conuiuio præerat, omnium iniquissimus: voluptas atque licentia omnia dicendi, audiendi, & faciendi maxima in ipsis erat. Vnde eò Baltassar processit, quod eleganter Spi-

Lib.4.c.4.
Eccl.32.5.
In pastora. p.1.c.2.
1.Reg.16.23.
Ibidem.
Isai.20.2.
Ier.27.2. & cap.28.11.12.
Ezech.14.
¶ 2.
Dan.5.1.
Lib.5.c.21.
Hom. 49. in Matt.

Dan. 5. cit.

Spiritus ſanctus expreſsit, dicens: *Præcepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vaſa aurea & argentea, quæ aſportauerat pater eius Nabuchodonoſor de templo, quod fuit in Ieruſalem, vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoreſque eius, & concubinæ.* Singula verba (vtpote Spiritusſancti) magna ſunt expenſione digna. Primò, attende notam illam, *Ergo,* quæ apud dialecticos concluſionis eſt ſignum, qua voluit indicare vltimum, ad quod huius regis impia inuerecundia peruenit. *Præcepit ergo.* Quaſi dicas; *en concluſion de ſus maldades.* Deinde, annota illud, *iam temulentus.* Bene temulentus comprobatur (inquit Hieronymus) qui ad præcedentia ſua peccata, hoc tandem addere auſus fuit in Dei contemptum horrendum, quod vaſa ipſi ſoli Deo reſeruata & dicata, ad hominum ebrietatem voluerit applicare. Præcepit enim afferri, non vt ea viderēt, aut conſiderarent; ſed *vt biberent in eis.*

In cap. 5. Daniel.

Tandem obſerua ordinem, quem Deus exprimit. Vt biberent, inquit, non ipſe tantùm *rex,* ſed *& optimates eius,* neque hi ſolùm qui homines erant, ſed & mulieres, quibus peculiariter tangere vaſa ſacra erat interdictum, nec tantum illæ, quæ legitimæ erant *vxores eius,* ſed etiam, quæ erant *eius concubinæ.* Ingens ſcelus, grande piaculum. Statuit propterea Deus ſententiam, quam talia crimina merebantur contra illum proferre, eandemque illi intimare. Id autem excellenti ordine perfecit. Primum namque omnium, illum reddere attentum, & à comeſſationibus & ebrietatibus quibus traditus erat, ad ipſius Dei verba audienda voluit reuocare: quod vt efficaciter perficeret, miſit quoſdam *digitos quaſi manus hominis, qui ſcriberent in ſuperficie parietis aulæ regiæ,* qui id quod ſcribebant, ſiue minio, ſiue carbone, ſiue excauādo parietem (quomodo enim factum ſit neſcimus) ibi ſignatum expreſſumque relinquerent. Quo facto rex ab omnibus alijs reuocatus, in illud ſolùm modo quod oculis ſuis fuerat exhibitū totam mentis attentionem collocauit. *Tunc enim facies regis cōmutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur,* & in eam ſolummodo curam intendebat, vt aliquis induceretur, qui quæ videbat explicaret. Cùm autem Deus regem ſuprema attentione exhibuit intentum, diſpoſuit vt ingrederetur Daniel, ille cuius ſapientiæ Deus ipſe (inquit Ambroſius) teſtimonium perhibuit dicens: *Quis Daniele ſapientior?* qui diuina verba eidem exponeret, criminum ſuorum impietatem proponeret conſpiciendam, & efficaciter argueret, ſcripturam legeret, & diuinam ſententiam breuiſſimis verbis in ſcriptura concluſam explicaret, & intimaret. *Hæc eſt,* inquit, *ſcriptura quæ digeſta eſt: Mane, Thecel, Phares,* tria tantùm verba (inquit Hieronymus) quorum primum numerum, ſecūdum appenſionem, tertium diuiſionem ſonat, quaſi dicas, Numerus, Pondus aut ſtatera, & Diuiſio. *Mane, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud: Thecel; appēſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens: Phares; diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis.* Admirandum planè Dei artificium, quo prima Quadrageſimæ die vtitur Spiritusſanctus per miniſterium Eccleſiæ, quam regit atq; gubernat. Vult eo tēpore Deus ad nos loqui, noſtræq; ſalutis myſteria animis noſtris plenius repræſentare. Ad hoc namque meritò à ſanctis Apoſtolis per doctrinam Spiritus ſancti (vt beatus Leo Papa *a* annotauit, annotaueratque ſanctus Hieronymus, *b* & ex cæteris ſanctis Patribus tradidit Diuus Thomas *c*) maiora ſunt ordinata ieiunia, vt ad noſtræ reparationis, & redemptionis myſteria plenius celebranda, & conſideranda nos conuertamus, & cœleſtem doctrinam intentis excipiamus auribus. Vidit nos Deus, omnibus hiſce elapſis diebus, comeſſationibus ac delitijs traditos, mentibus penitus in menſas effuſis, animos cunctis ſeculi vanitatibus implicatos, ideoq; minimè aptos, quibus talia myſteria, & ſacramenta cœleſtia ac ſpiritualia documenta exponantur. Sanctus Baſilius magnus Cæſareæ Cappadociæ Archiepiſcopus, cum quadam die ſolemni vidiſſet eccleſiæ ſuæ homines vanitatibus & delitijs implicatos, ſuggeſtū aſcendens, cōcionem ſolemnitati congruentem

2. Offic. ca. 11.
Ezech. 28. 3.
In cap. 5. Dani.
§ 3.
a Ser. 2. & 9. de quadrageſ.
b In cap. 9. Matthæ.
c 2. 2. quæ. 147. art. 5.
Homil. 14. in æditione Pariſ. pag. 185.

tem

tem habiturus, exponens primò se ad concionandum, diei quidem solemnitate excitatum, statim subdidit, se nihilominus ad prædicandum segniorem penitus redditũ, quippe qui nullum futuræ concionis speraret profectum ab his, quos plenè vanitatibus viderat implicatos. Illud (inquit) meum retardat animum, meamque ad dicendum alacritatem hebetat atque abrumpit, quod ex his quæ apud vos tentaui, nullum prouenientem conspiciam fructum. Ad sepultasne aures inclamabimus? Desiderauit quidem prudentissima Abigail ad Nabal loqui, quod præsens quæ se offerebat occasio, & periculum imminens, & vxoria obligatio vehementer exposcebat: sapientissima tamen fœmina inutile iudicauit, sapientiæ verbis eius auribus insonare, quem vaporibus, quos nimius cibus, & potus excitarat, quasi insensatum videbat. In huius confirmationem B. Ioannes Chrysostomus in sermone prima die Quadragesimæ habito *a*, annotat id quod similiter Sancti Basilius *b*, Hieronymus *c*, & Ambrosius *d* annotarunt de Moyse. Descendebat Moyses de monte, illas admirandas tabulas quas à Deo acceperat secumferens, ipsius digito scriptas, vt eius legem, & mysteria populo intimaret *e*: *Cumque appropinquaret ad castra, vidit vitulum & choros: iratusque valde, proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis*, absurdum esse cẽsens, (inquit Chrysostomus) ebrium & præuaricatorem populum leges à domino conditas accipere, indignumque iudicans, (inquit Basilius) populo temulento diuinis verbis ac præceptis insonare. *Fregit*, inquit Hieronymus, *audacter tabulas, sciebat enim Dei sermonem audire non posse temulentos.* Expende vim illius aduerbij *audacter*. Videbatur enim debuisse Moysen contineri à proijciendis & confringendis tabulis, quòd illæ essent admirandæ, & ab ipsomet Deo datæ & scriptæ: sed animos fecit Moysi, vt audacter illas proijceret, & confringeret, quòd videbat omnino inutiles tabulas legis his, qui tota erant à Deo mente alienati, & ad idolum, comessationes, ebrietates, choreas, & ludos omnino conuersi. Hoc igitur primò curandum est, reddere auditores attentos, & eos auertere ab his, quibus mentem & animũ omnino implicarant. Vt autem id fiat, nobiscum agit Deus quod cũ Baltassare quõdam egerat. Præmittit enim per Ecclesiæ ministerium digitos manus, qui in terreum parietem aulæ regiæ breuissima verba scribant. Aula regia caput est, in quo præcipuè vigent sensus & ratio, vbi & mens aut intellectus tanquam in aula regia residet. Huius parietis superficies patens est frons, prior & magis patens capitis pars. Mittit nunc digitos, qui cinere tanquam atramento scribant, id quod verbis ore sacerdos profert, *Memento quia cinis es, & in cinerem reuerteris*: quasi dicens: *Mane, Thecel, Phares. Mane*, numerauit Deus dies tuos, & ad eorum vltimum te deuenisse cogita, qui iam cinerem te debes reputare. *Thecel*, vide quod appensus in statera, absque pondere aliquo solidæ virtutis inuentus es inanis, quem leuis aura tanquam cineris puluerem proijcit, & circumfert. *Phares*, diuidendam scito animam à corpore, & corpus vermibus tradendum, conuertendum in cinerem, & animam dæmoni, ignibus perpetuis torquendam. Quis est, qui huiusmodi manum scribentem videns non tremat, colore pallescat, ad se ipsum ab omnibus vanitatibus externis auocatus reuertatur, & tota mentis attentione se paratum exhibeat ad audiendum, quod Deus auribus illius suggerendum voluerit? Sicut ergo quando Baltassar attentus fuit factus, congruè inductus fuit Daniel, qui diuina illi intimaret & traderet decreta: ita considerans nos Ecclesia ex hac digitorum & scripturæ conspectione attentos, totaque mentis intentione conuersos, vt quæ Deus dicere parat audiamus, inducit diuinum Danielem Christum, diuinis verbis intimantem: *Cum ieiunatis, nolite fieri, &c.* Tenuit (vt Rupertus annotauit) Daniel expressum Christi typum, tum propter eius excellentem sapientiam, tum quia illum præmisit Deus, qui cœlestia mysteria aperiret, ideoque aptè illum significauit, quem pater dedit nobis magistrum, quem audiremus,

Marginal notes: 1. *Reg.* 25. 36. — *a Hom.* 1. *in Genes.* — *b Ho.* 1. *de ieiun. & orat.* 5. *de ieiun.* — *c Lib.* 2. *cõtr. Iouin.* — *d Lib. de Elia c.* 6. — *e Exod.* 32. 19. — *In cap.* 11. *Danielis.*

remus, de quo dixit: *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite*. Et quamuis ſemper audienda ſint eius verba, vtpote diuina, ſignāter tamen, quæ nunc in hac euangelica lectione intimat, peculiari attentione ſunt auſcultanda. Omne enim quod ad noſtræ ſalutis remedium, & quomodo agendum ſit explicat: medium, quo anima, quæ per peccatum à paradiſo exulabat, poſſit ad illum reuerti oſtendit; qua ratione, qui cunctis bonis ſpoliati remanſimus, ditiſſimos theſauros in cœlo valeamus recondere indicat; & vt vno verbo dicam, quomodo totus homo ſit componendus breuiſſimè tradit, inſtruens quomodo erga ſe ipſum habere debeat & componere per ieiunium; erga Deum per rectam animi intentionem & affectum; & erga proximum per eleemoſynarum & bonorum operum largitatem.

§. 2. *Trium dierum viam ſacrificantibus congruentem nunc Chriſtus docet, quā antiquitùs per Prophetam Michæam indicarat.*

¶ 5 CHriſtus cœleſtis magiſter audiēdus eſt ſemper, ſignanter tamen nunc, quando breuiſſimis verbis tria, quæ omni tempore, præcipuè autem ſacro Quadrageſimæ curſu nobis agenda ſunt, complectitur. Quando ſtatuit Deus populum ſuum de Pharaonis ſeruitute liberare, miſit Moyſen ad Pharaonem, qui ab eo peteret, quod dimitteret egredi populum ad ſacrificādum ſibi in deſerto, diceretq́; *Dominus Deus Hebræorum vocat nos: ibimus viam trium dierum in ſolitudinem, vt immolemus domino Deo noſtro.* (Exod. 3.18.) Cur numerum trium ſolummodo dierum in ſolitudine agendum, ad ſacrificandum deſignauerit Deus, dubium eſt: cùm non tantum trium dierum, ſed quadraginta annorum per ſolitudinem via eſſet eis peragenda, vt ad terram promiſſam peruenirent, in qua pacificè ſacrificium offerrent. Et quamuis antequam eam ingrederentur, in deſerto eſſent ſacrificia oblaturi; primum tamen ſacrificium, quod oblatū ab eis inuenimus poſtquam egreſſi ſunt de Ægypto, vt annotat Rupertus (In cap. 19. Exodi.), fuit in deſerto Sinai, ad quod non peruenerunt niſi poſt tres menſes, vt ſcriptura ſacra docet (Exod. 19. 1.), vbi duodecimam fecerunt manſionem, vt S. Hieronymus demonſtrat (Epiſt. 127. ad Fabiolam.). Quidam exiſtimant idcirco Deum tam breuem numerum dierum exprimi voluiſſe, vt Pharao moueretur ad illum concedendum, credēs Iſraelitas non omninò diſcedere, aut fugam arripere, aut valde ſe elongare velle: ſed iuxta Ægyptum remanſuros, qui viam ſolùmmodo trium dierum in ſolitudinem ab illis agendam audiebat: ſicuti reuera credidit. Nam cùm primò poſt multas illatas plagas Moyſi petenti vt dimitteret Iſraelitas egredi ad ſacrificandum, reſponderet: *Sacrificate Deo in terra hac*, replicanti Moyſi (Exo. 8. 25.), *Non poteſt ita fieri, ſed viam trium dierum ibimus in ſolitudinem, & ſacrificabimus domino Deo noſtro ſicut præcepit nobis*: id ille affligentibus plagis conſtrictus conceſſit dicens: *Ego dimittam vos, vt ſacrificetis domino Deo veſtro in deſerto, verum tamen longiùs ne abeatis*, id eſt, ne longiori via quam quā trium dierum ſpatio agetis, abeatis. Tanta namque multitudo populi non poterat non breuiſsimum iter ſpatio duntaxat trium dierum conficere. Ita Lippomanus (In cap. 3. Exodi.), qui annotat hac in re Deum non fuiſſe mentitum, ſed diſsimulare voluiſſe quod intendebat; quomodo ſæpè cum impijs agere ſolet. Alij cenſent idcirco trium dierum viam ad ſacrificandum à Deo fuiſſe tantummodo expreſſam, quia primum ſacrificium quod Iſraelitæ oblaturi erant poſt egreſſum de Ægypto, futurum erat iuxta montem Sina, qui iuſta trium dierum via diſtat ab Ægypti finibus. Deus ſiquidem primò Moyſi cum minaret gregem ad interiora deſerti, apparuit in *monte Horeb*. Eſt Horeb (vt Hieronymus cenſet) mons in regione Madian, ſupra Arabiam in deſerto, qui idem alio nomine vocatur Sina. Ita autem vocatus fuit, aut à voce Hebræa, *Sene*, quæ rubrum ſignificat, aut quia in eo magna ruborum copia erat, vt Caietanus indicat, ¶ 6 aut propter famigeratiſſimum rubum, ad quem Deus deſcendit alocu-

locuturus Moysen. Caietanus inter Sinai & Horeb hanc credit differentiam, quod Sina mons fuerat magnus, Horeb autem eius pars quædam in reconditioribus ipsius eminens. Vt namque Iosephus recenset, mons Sina celsissimus erat, pascuis huberrimis & herbis abundantissimis refertus, ad cuius interiora pastores accedere non audebant, eo quod vulgato rumore numen diuinum illic habitare diceretur. Moyses autem ad huiusmodi interiora minans gregem, in ea parte, quæ Horeb dicta est, vidit rubum &c. Ex quo patet, cur mōs ille vocatus sit Horeb, id est mons Dei: fieri enim potest, vt tam hoc nomine tunc appellaretur propter rationem, quam Iosephus indicat; quia communi sensu illic diuinum numen habitare crederetur: aut verò sic dictus fuit, vt Lippomanus sentit, per anticipationem; quia illic Deus apparuit Moysi, legemque postea dedit. Cùm igitur Deus primò ibi Moysi apparuit, dicens se esse Deum, qui descenderat liberare populum suum de Ægyptiaca seruitute, hoc primum huius rei designauit signum. *Cum eduxeris*, inquit, *populum meum de Ægypto, immolabis Deo sacrificium super montem istum.* Aduerbium illud, *super*, idem est ac, *iuxta*, quomodo dicitur de solio Dei, *Seraphin stabant super illud*, id est, iuxta illud. & iterum, *stans super illam*, id est, iuxta illam, *imperauit febri &c.* Et *super flumina* id est, iuxta flumina *Babylonis illic sedimus & fleuimus.* Primum igitur sacrificium, quod Israelitæ oblaturi erant egredientes de Ægypto, erat in deserto Sinai iuxta montem ipsum Sinai, in quo legem erant accepturi, & Deus mirabilia operaturus. Ab Ægypto autem vsque ad hunc montem, aut hanc solitudinem Sinai iusta trium dierum via intercedit, vt omnes liberè fatentur; quamuis illa ingens populi multitudo non nisi post multos dies ad illam peruenerit. Beatus tamen Ambrosius reconditum mysterium in hac trium dierum via ad sacrificium peragenda considerat, expendens illud, quod Abraham cùm ad sacrificandum filium suum processit, trium dierum viam peregit, *die namque tertio* ad locum in quo sacrificaret peruenit. Salutaris hic numerus (inquit Ambrosius) & conueniens sacrificaturis. trium enim dierum via percurrenda est ad perfectum integrumque sacrificium, quam Deus Israelitis ab Ægypto egredientibus etiam designauit ad sacrificandum. Viam, inquit Diuus Bernardus, trium dierum eas necesse est in deserto, si gratum Deo tuo offerre volueris sacrificium. Tempus Quadragesimæ institutum est, vt misericordi & potenti Dei manu adiuuante ex Pharaonis infernalis seruitute liberati, illud gratum cordis nostri offeramus sacrificium, quod Dauid expressit dicens: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum &c.* Ad hoc exactè perficiendum trium dierum via est peragenda, *Tres iornadas auemos de hazer*, vt cor nostrum exhibeamus *hostiam*, qualem Paulus exposcit, *viuentem, sanctam, Deo placentem*: prima in ordine ad nos ipsos, secunda in ordine ad Deum, tertia in ordine ad proximum. Quomodo autem hæc trium dierum via peragenda sit, breuissimè nunc magister cœlestis nobis explicat, docens primò disponendum cor in ordine ad nos ipsos per ieiunium, quo caro nostra à qua inordinatæ profluunt passiones & affectus, comprimatur, & infrenetur: secundò disponendum erga Deum, curantes vt nihil aliud intendat, quàm Dei gloriam, & plenè ipsi placere per rectam intentionem: tertiò erga proximum, ordinandum per eleemosynam & bonorum operum fructum & largitionem. Qui hanc trium dierum viam percurrerit & confecerit, aptum Deoque gratum sacrificium cordis sui poterit offerre. Assumpsit Diuus Augustinus ex professo considerare communem illam repetitamque sententiam, qua Propheta Michæas Dei populum instruxit. Iussit Deus Prophetæ, vt populum ad iudicium vocaret, quem euidenter & manifestè maximæ ingratitudinis argueret, & conuinceret; quia cum ingentia beneficia à Domino recepisset, non solum nulla condigna reddidisset obsequia, sed peccata pro beneficijs rependisset. Id autem tam eleganter præstitit.

Pro-

Marginal notes: *2. Antiq. c. 12. in prin.* — *In cap. 3. Exodi.* — *Exo. 3. cit.* — *Isaia 6. 2.* — *Luc. 4. 39.* — *Psal. 136.* — ¶ 7 — *1. de Abraham c. 8 et 1. de Cain cap. 8.* — *Gen. 27. 4.* — *Serm. de 7. panib.* — *Psal. 50. 19* — *ad Ro. 12. 1* — *10. de ciuit. c. 4. 5. 6.*

Propheta, vt populus suam cognoscens culpam Deique iustam indignationem, fuerit anxius redditus, quærens quodnam sacrificium posset offerre, quod ipsi Deo plenè esset gratum & acceptum. Idcircò solicitè interrogare cœpit: *Quid dignum offeram domino?* Vocat *dignum*, quod satis esse iudicetur ad satisfaciendum, & placandum Deum: quomodo id dicitur *pecunia digna* emptum, pro quo datur pecunia plenè ad æqualitatem satisfaciens. Quo etiam modo dixit Apostolus, non esse *condignas*, id est æqualis valoris, *passiones huius temporis ad futuram gloriã.* Quodnam igitur dignum Deo sacrificium posset offerre, inquirebat populus. *Curuabo*, inquit, *genu Deo excelso? numquid offeram ei holocaustomata, & vitulos anniculos? numquid placari potest Dominus in millibus arietum aut in multis millibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meũ pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?*

Mich.6.6. Gen.23.9. Rom.8.18.

¶ 8 Considerat Diuus Augustinus insipienter istos in eo quod sapienter discurrere videbantur, processisse. Videbantur quidem sapienter ac prudenter discurrere, nam ea quæ maiora videntur, inter omnia quæ offerre Deo poterant, credunt à se exprimi. Genuflexio in primis est demissio grandis, qua quis alteri se subijcit, & omnino subiectum exhibet. Idcirco apud Ægyptios elephantus symbolum est potentiæ regiæ, vt annotauit Pierius, quòd genua non flectat alicui, quasi nullius egeat ope. Idcirco sancti in signum eximiæ humilitatis, per quam confitentur se diuinam opem implorare, & ab illa pendere, genuflexionem tanquam Deo gratissimam cæremoniam exhibere soliti sunt. Ita Daniel quando magno affectu Dei implorabat fauorem, *flectebat genua sua, & adorabat.* Stephanus excellenti oratione pro inimicis supplicare contendens, vt Augustinus obseruat, *positis genibus orauit.* Paulus *positis genibus orauit in littore*, & cùm rem grandem vellet à Deo impetrare, *flecto*, inquit, *genua mea ad Deum patrem domini nostri Iesu Christi.* Petrus cum voluit insigne miraculum operari suscitãdo Thabitam, *ponens genua orauit.* Imò & Christus dominus, grandem erga æternum Patrem reuerentiam volens demonstrare, *Positis genibus orauit.* Vnde & gentiles quando supremam reuerentiam, & adorationem idolis impendere parabant, genua similiter curuabant coram eis, vt de cultoribus Baal patet in sacra Regum historia. Deinde inter sacrificia quæ Deo offerebantur, primum præcipuumque locum tenebant holocausta, vt Diuus Hieronymus demonstrat, quia erant quæ super altare in Dei honorem integrè cremabantur, de quo Diuus Thomas egregiè disputat. In his autem illa credebant Iudæi grandia, quæ non ex vno aut altero complebantur, sed ex millibus vitulis anniculis, qui tenerrimi sunt, & aptiores censebantur ad holocaustomata; & ex millibus arietibus, & hircis pinguibus. Mente forsitan reuoluebant, quod Salomon gratum Deo exhibuit seruitium, quãdo ædificato templo, arcam in illud ducens, multas hostias obtulit, boum & arietum. *Immolauit enim boues, & oues absque æstimatione & numero.* Id recolẽs populus se ipsum etiam exhibebat paratum ad similia, & maiora offerenda; quæ propterea nullo determinato termino exprimebat, sed indeterminato, *in millibus*, inquit *arietum &c.* Omnia tamen alia lõgo interuallo excedere eis videbatur sacrificium, quo quiuis eorum primogenitum suum offerret, in quo tota suæ posteritatis spes continebatur; quem propterea vocabant *fructum ventris*, a parentibus procedentem. Hoc tanquam supremum postulauit Deus ab Abraham: & re vera tanquam excellentissimum Rex Moab (quamuis impiè) obtulit, quando se ipsum in supremo discrimine vidit constitutum. Hicque mos gentilium fuit, filios immolare, quando insuperabilibus difficultatibus se implicatos videbant, quos nequiter Israelitæ imitati sunt, qui *immolauerunt filios suos, & filias suas.* Ita ergo isti sapienter quidem suo iudicio videbantur commemorare omnia, quæ sibi grandia apparebant, quæ Deo

Lib.2.in princip. Dan.6.10. Serm.237. de temp. Acto.7.59. Acto.21.5. Ephe.3.14. Acto.9.40 Luc.22.41 3.Re.19.18 In cap. 56. Isaiæ. 1.2.q.102. ar.3.ad8. 2.Reg 8.5 & 2 Para. 7.5. Gen.22.2. 4.Re.3.27. Psal.105. 37.

Deo possent offerre, vt illum placarent, & pro sceleribus suis condignam exhiberent satisfactionem. Nullatenus tamen (inquit Augustinus) scopum vel leuiter attigerũt: tantum enim ea commemorabant quæ extra se ipsos erant; sacrificium autem quod Deus præcipuè quærit à te, non est aliquid extra te, sed sacrificium cordis tui quod est intra te, aut sacrificium tui ipsius, quo te ipsum Deo offeras. Exteriora enim nostra Deo necessaria non sunt, qui *bonorum nostrorum non indiget*, & hæc (vt Beatus dixit Gregorius) quantumcumque parua & exigua, Deo sufficiunt, qui non nostra sed nos quærit, & eatenus exteriora nostra acceptat sacrificia, quatenus interioris sacrificij, quo offertur cor contritum & humiliatum, sunt signa, vt ex professo Augustinus demonstrat. Propterea per Prophetam respondet homini (inquit idem Augustinus) ille per quem factus est homo: *Indicabo tibi ô homo.* (Ita legit Augustinus correctiorque vulgata, nec dispungenda interiectio ô, vt quidam volunt) *quid sit bonum, & quid dominus requirat à te*, id est, bonum quod Deus à te requirit *tibi indicabo.* Nec enim bona tua externa propter se ipsa requirit, qui bonorum tuorum non eget. Bonum quod à te requirit est *vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam & solicitum ambulare cum Deo tuo.* Quærebas (inquit Augustinus) quid offerres pro te, offer te: quid enim dominus quærit à te, nisi te? Quia in omni creatura terrena nihil melius fecit te. Quærit te à te, quia tu perdideras te &c. Idcirco, vt idem ipse Augustinus expendit, infraq; ostendemus, non fuit Deo acceptum sacrificium Cain, quia Deo sua offerebat, se autem sibi reseruabat: Abel autem sacrificium illi fuit acceptissimum, per quod non tam sua, quam se ipsũ Deo offerebat. Vt autem te ipsum exhibeas *hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium*, trium dierum via est peragenda, quam dixit Ambrosius congruentem volentibus sacrificare. Hanc per Prophetam verbis inductis apertè Deus explicat, *facere sc. iudicium, diligere misericordiam & solicitum ambulare cum Deo.* Hæc trium dierum via est, quam Christus ista euangelica lectione exprimit. Adhuc enim hæsitare poteras, quidnam illis tribus quæ per Prophetam exposuit Deus intelligeret. Primum quod quærit est, *facere iudicium.* Hoc quid sit latè Augustinus *a* prosequitur. Et quidem iudicium facere sæpe in scriptura sacra, vt idem Augustinus *b*, demonstrat, idem est quod condemnare, vindictam sumere, ac punire. Ita dixit Apostolus *c*, *Si nosmetipsos iudicaremus*, id est puniremus, *non vtiq; dijudicaremur* à domino & Dauid *d*, *Cognoscetur dominus iudicia faciens*, & iterum *e*; *in cunctis diis Ægyptiorum faciam iudicia.* De resurrectione, inquit Augustinus, cum ageret dominus *f*, *qui mala egerunt in resurrectionem iudicij*, vtiq; *iudicium* pro damnatione posuit. Hoc tibi primò agendum est, iudicium facere de te ipso, te ipsum punire & castigare per pœnitentiæ opera. Quoniam autem inter hæc primum quod se offert (vt sanctus Basilius annotauit) est opus ieiunij, illud Christus primo exprimit loco: *Cùm ieiunatis.* Insuper requirit à te, solicitum ambulare cum Deo tuo, id est, solerti cura intendere, vt illi placeas; nam in scriptura *ambulare cum aliquo* est illi placere. *Nũquid ambulabũt duo pariter* (inquit Propheta) *nisi cõueniat eis?* id est, nisi sint eorum voluntates conformes? De Henoch dixit Apostolus, quod non solum placuit Deo, sed quod *testimoniũ habuit placuisse Deo.* Vbi nam tale testimoniũ habetur? In Genesi, vbi dicitur: *Et ambulauit Henoch cum Deo.* Quod sapiens interpretatus fuit, *Placuit Deo.* Similiter de Noe dictũ est: *Noe vir iustus atq; perfectus, cũ Deo ambulauit*, id est, Deo placuit. Id igitur etiam à te exigit, vt Deo solicitè placere cures. Quod si quæras: Quomodo hæc sit via agenda? id Christus explicat secundi diei viam exprimens, hortans vt magna solicitudine cures & intendas solius Dei gloriam, & ei solum modo cùm ieiunas, & alia virtutum opera facis, satisfacere. Exigit insuper per Prophetam, *diligere misericordiam*, quo nomine tibi imponit misericordiæ opera læto animo erga proximum exercere. Quomodo id fiat, tandem Christus docet, instruẽs te hęc ter-

Marginalia: § 9 — 10. *de ciui. cit.* — *Psal.* 15. 2. — *Homi.* 5. *in Euang.* — 10. *de ciui. cap.* 5. 6. 7. *Serm.* 236. *de temp.* — 15. *de ciu. cap.* 7. — *Rom.* 12. 1. — § 10 — a *Ser.* 236. *cit.* — b *Serm.* 14. *de verb. Apost. post. med.* — c 1. *Cor.* 11. 31. — d *Psal.* 9. 17 — e *Exo.* 12 12 — f *Ioa.* 5. 29. — *Hom.* 1. *de ieiun.* — *Amos* 3. 3. — *ad Heb.* 11. 5. — *Gen.* 5. 21. — *Ecc.* 44. 16 — *Gen.* 6. 9.

terrena bona in cęlum transferre & thesaurizare, liberaliter illa pauperibus elargiendo. Qui hanc trium dierum viam perfecerit, se ipsum disponet, & exhibebit hostiam talem, quam aptè possit Deo offerre, & quam Deus tanquam gratissimum sibi sacrificium acceptabit. Hæc igitur trium dierum via est, quam cœlestis magister præsenti lectione Euangelica demonstrat, audiendusq; est quem Euangelicus Propheta promisit dicens: *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post tergum monentis*: quem statim inducit clamantem, & dicentem: *Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad sinistram.* Vt autem recto ordine in hoc tractatu procedamus, priori loco est via primi diei explicanda, ostendendumque quomodo per ieiunium homo disponere se debeat erga seipsum: deinde secundi diei via est exponenda, dicendumque, quomodo per rectam intentionem debeat se erga Deum ordinare: tandem tertij diei via est indicanda, & tradendum quomodo per eleemosynæ & bonorum operum largitionem debeat homo se erga proximum componere.

Esa. 30. 20

§. 3. *Contra tria malorum capita, gulam, inanem gloriam, & auaritiam, tria generalia remedia Christus inducit, ieiunium, eleuationem mentis, & eleemosynam.*

¶ 11

Alio quodam non longè diuerso discursu explicare possumus quidnam per hanc sacram Euangelicam lectionem voluerit Christus nobis tradere, iuxta ea quæ annotauit Chrysostomus explicans hæc & alia quæ in Dominico sermone Christus docuit. Omnium (inquit) malorum prima & fortiora sunt tria, gula, vana gloria, aut superbia, & auaritia, quæ hominem omni ex parte corrumpunt, & perdunt; auaritia circa externa, gula circa corpus, vana gloria circa animam: auaritia circa proximum, gula circa se, vana gloria circa Deũ. Vnde diabolus vt omni ex parte Christum impeteret, circa hæc tria illum tentauit, de gula in eremo, de inani gloria supra templum, de auaritia in monte excelso. Fortissima sunt hæc mala, inquit Chrysostomus, omniumque malorum prima. Nam gula fuit totius nostræ perditionis exordium. *Vidit namq; mulier lignum quod esset pulchrum visu, & suaue ad vescendum, & comedit.* Hæc populum Dei ad cultum idolorum reuocauit, *nam sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Hæcq; fuit iniquitas Sodomæ saturitas*, id est, inde processerunt tot tantaque mala in Sodomis. Hæc totius mundi induxit perditionem tempore Noë; *erant enim homines comedentes & bibentes.* Inanis gloria aut superbia fortissimum est malum, & primum: *Initium enim omnis peccati superbia*, & primum peccatum, quod post creaturas productas fuit commissum, superbia extitit, vt ex Angelorum historia patet. Auaritia autem, aut *cupiditas*, etiam vocatur ab Apostolo *omnium malorum radix*, *& idolorum seruitus.* Voluit propterea Christus Dominus contra hæc tria mala singulariter nos munire, tria nobis commendans, quæ omnium bonorum prima & fortiora sunt, ieiunium, orationem, & eleemosynam; ieiunium contra gulam; orationem contra inanem gloriam; & eleemosynam contra auaritiam. Ieiunium quomodo contrarium sit gulæ, manifestum est, sicuti quomodo eleemosyna contra auaritiam: quia auaritia congregat, eleemosyna dispergit. Oratio autem (inquit Chrysostomus) quomodo contra vanam gloriam, audi. Omnia mala quæ sunt in mundo, habent contraria bona, per quæ superentur; vt puta fornicatio castitatem, superbia humilitatem, iracundia mansuetudinem, & nullum est malum quod non habeat contrarium bonum, per quod superetur, (*vnum contra vnum, duo contra duo*, vt dixit Sapiens) dempta vana gloria, quantò enim magis bona feceris, volens illam compescere, tantò magis excitas ipsam. Et causa est ista, quia omne malum ex malo nascitur; sola autem vana gloria

Hom. 15. *in imperfect.*

Genes. 3. 6.

Exod. 32. 6

Ezech. 16. 49.

Matt. 24. 38.

Ecclesiast. 10. 15.

2. *Ad Timot.* 6. 20.

Eccles. 33. 15.

ria de bono procedit, ideo non extinguitur per bonum, sed magis nutritur. Vnde inter homines peccatores tentatio vanæ gloriæ non habet locum, fornicarius enim aut raptor quomodo tentetur de vana gloria, qui non habet vnde glorietur? Illi autem tentationem vanæ gloriæ patiuntur, qui tale aliquid faciunt, vnde glorientur. Ergo nullum remedium potest esse contra vanam gloriam, nisi oratio sola. Imò & ex hac ipsa inanis gloria generatur, nisi cautè tibi prospexeris, vt dicemus. Hæc igitur tria Christus Dominus in Euangelio commendat, ieiunium quod supponit tanquam rem, cuius necessitas est omnibus explorata, dicens: *Cùm ieiunatis*: orationem, dum docet mentem, & intentionem eleuandam in Deum; oratio namque nihil est aliud quàm eleuatio mentis in Deum: *Tu*, inquit, *cùm ieiunas, vnge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui in cœlis est.* Ecce remedium quod contra inanem gloriam designat, mentem & intentionem ad Patrem cœlestem eleuare. Eleemosynam tandem, dum constituit thesauros in cœlo reponendos, quod per eleemosynam fieri docuit Dauid illis sæpè repetitis verbis: *dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.* & Sapiens dicens: *Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies illum*, de quibus infra. Hæc autem tria simul commendat, quia vt Chrysostomus ostendit, non sunt à se inuicem separanda, nec ieiunium sine oratione & eleemosyna, nec oratio sine eleemosyna & ieiunio, nec eleemosyna sine ieiunio & oratione, ex quibus ille efficitur *funiculus triplex, qui difficile rumpitur*, quãtumuis omnis inferni vis in contrarium agere nitatur. Sed expende inter hæc tria, orationem positam in medio ieiunij & eleemosynæ; est enim, vt Diuus Bernardus annotat, oratio quasi auis in cœlum volans, quæ vt id perficiat duabus eget alis, ieiunio scilicet & eleemosyna. Vnde Angelus, *Bona est*, inquit, *oratio, cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere*, de quibus infra. Alij sancti patres insinuant Christum duo nobis necessaria docere voluisse. Quemadmodum enim vt homo diues sit tẽporalibus bonis, duo requiruntur, quod lucretur, & quod seruet quæ lucratus fuerit: ita vt bonis spiritualibus diuites efficiamur, duo sunt necessaria, operari bona, & illa conseruare, ne pereant. Primum docet Christus ieiunium indicens, sub cuius nomine omnia virtutum opera voluit commendare, non solùm ex eo quod ieiunium est omnium virtutum mater, vt Diuus Chrysostomus dicere solet: per ipsum comprimuntur vitia, eleuatur mens, obtinentur virtutes & dona: sed quia ieiunij nomine, vt Sanctus Augustinus *a*, Origenes *b*, Basilius *c*, & Bernardus *d* obseruant, ieiunium quoddam vniuersale ab omnibus vitijs voluit intelligere, quo non tantùm corpus ab alimentis abstinet, sed mens à culpa ieiunat, quod Augustinus ieiunium magnum vocat. Secundum autem docet in reliqua huius Euangelicæ lectionis parte, seruantur enim omnia bona quæ agimus, si ea in cœlo recondimus, vbi incorrupta conseruantur. In cœlo autem illa collocamus, quando bona quæ agimus, ad Deum ipsum per rectam intentionem ordinamus & dirigimus, contendentes ipsi tantummodo placere, & eius gloriam quærere, non nostram. Ita S. Hilarius *e*, & B. Augustinus *f*, alteram huic similem rationem, qua omne huius sacræ lectionis institutum complectamur, expendere possumus ex illa Euangelistæ Ioannis celebri propositione, qua omnia mundi mala ad tria capita reduxit *g*, concupiscentiam carnis, superbiam vitæ, & concupiscentiam oculorum. Christus Dominus huiusmodi tribus generalibus malorum capitibus, tria bonorum generalia capita opponenda constituit, ieiunium, per quod carnis concupiscentiam coarctemus; rectam intentionem erga Deum, per quam illius solùm gloriam intendamus, & eleemosynam per quam dum terrena bona liberaliter expendimus, indeficientem nobis in cœlo thesaurum paremus. Ideoque possumus dicere, nihil voluisse Christum nobis deesse, qui vt Sapiens dixit, constituit vnum contra vnum, duo cõtra duo, & tria

contra

Marginalia:
Psal. 111.
Ecclesi. 11. 1
Eccles. 4. 12.
¶ 12
Serm. 4. *de Quadrag.*
Tob. 12. 8.
a *Tract.* 17 *in Ioan. &* *lib.* 2. *Qq. Euãg. c.* 18.
b *Hom.* 4. *in cap.* 6. *Matth.*
c *Hom.* 2. *de ieiunio.*
d *Sermo* 3. *Quadrag.*
e *Can.* 6. *in Matth.*
f 2. *de sermo. Domini in mõte. cap.* 21.
g 1. *Ioan.* 2. 16.
Eccles. 33. 15.

contra tria. Alijs quam plurimis rationibus quæ Chriſtus docere vult, à ſanctis patribus expenduntur : ſed ad eas quas diximus, omnes reducuntur, iuxta quos Euangelicam lectionem exponemus, de illis tribus ſingulariter agentes, ieiunio, oratione, aut eleuatione intentionis & mentis in Deum, atq; elemoſyna, in tres partes hunc diuidentes tractatum , quæ his tribus reſpondeant.

PRIMA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTV, ET ORDInatione erga ſe ipſum, aut de Ieiunio.

§. 1. *A ieiunio incipit Chriſtus, quia ieiunium ad paradiſum reducit hominem, quem intemperantia eo expulit, vt in Niniuitis & Elia apparet.*

§ 13

CVM *ieiunatis, nolite fieri, &c.* Via igitur, quam prima die ſacrificaturis agendam Chriſtus demonſtrat , eſt ieiunium. Et meritò quidem , propter rationem, quam ſancti patres Athanaſius *a*, Baſilius *b*, Chryſoſtomus *c*, Hieronymus *d*, Ambroſius *e* expendunt. Venit ſiquidem Chriſtus Dominus, vt hominem è paradiſo pulſum ad paradiſum reuocaret. Id igitur primò ſtatuendum ab illo erat, quod contrarium eſſet ei, per quod à paradiſo fuit homo expulſus. Quid illum à paradiſo expulit? Gula, intemperantia, & ſpretum ieiunium à Deo indictum. Quid igitur primò fuit ei adhibendum, vt ad paradiſum reuocaretur, niſi ieiunium, & eſuries? In huius explicationem ex profeſſo præfati ſancti patres conferunt ad inuicem primos parentes, & Niniuitas. Erat primus parens à Deo in paradiſo conſtitutus, quadam immortali vita donatus , vt Diuus Auguſtinus *f* demonſtrat (*g fecit enim Deus hominem inexterminabilem*) ſapientia præditus, gratiæ indumento veſtitus, donis cœleſtibus ornatus, Angelis familiaris, Deo ipſi magna communicatione coniunctus : illum tamen videmus poſt breuiſſimum tempus paradiſo expulſum & exulem, ad mortem diuinæ ſententiæ expreſſo decreto damnatum, cœleſtis gratiæ indumento nudatum, ſupernis donis ſpoliatum, ſapientia deſtitutum, *comparatum iumentis inſipientibus, & ſimilem illis factum.* ex altitudine ergo paradiſi ad miſerias maledictæ terræ fuit expulſus. Erannt è contra Niniuitæ barbari, ignorantes, cunctis diuinæ gratiæ donis deſtituti, imò tot peccatis implicati, vt *eorum malitia vſque ad cœlos & Deum ipſum aſcenderet*, id eſt, vt exponit Chryſoſtomus, quæ quo amplius progrederetur non habebat : ideoque morti per diuinam expreſſamque ſententiam adiudicati, quam diuinus præco Ionas Deo ipſo præcipiente intimauerat, ſimiles hominibus quos ad mortem iam ducunt præcedente præcone, ipſorum damnationem, & cauſam illius, clamore magno exponente. Quos tamen breui ſpatio videbis ad vitam reſtitutos, cœlo ipſi redditos, ad Dei gratiam admiſſos, multis cœleſtibus donis cumulatos, & diuino ipſo ſermone commendatos.

a *Lib. de virginit.*
b *Hom. 1. de ieiunio.*
c *Hom. 1. de pœnit. & hom. de Iona.*
d *Epiſt. 22. ad Euſtoc. & lib. contra Iouini.*
e *Lib. de Elia c. 2.*
f 1. *Hypognoſt. in princip. & 13. de ciuit. Dei c. 9. & li. 14. c. 10. & 11.*
g *Sap. 2. 23*
Pſal. 48. 13
Ionæ 1. 2.
Hom. quod nemo læditur niſi, &c.

datos. Quid illum in paradiso positum paradiso tam breui tempore expulit, vita priuauit, & in innumerabilium malorum cōiecit barathrum? Num fortè Angelos Deo assistentes interficere voluit? an aliqua homicidia commisit? aut verò Dei sacra altaria prophanauit? vel idolis templa erexit? Nihil horum, sed intemperans fuit, ieiunium soluit & proiecit, gulæ indulsit; per hanc, inquit Chrysostomus, irreuocabilem mortis sentētiam ipso diuino ore prolatam audiuit: *Terra es, & in terram ibis*, per hanc mors, dolores, mentis angustię, & ipsa vita omni morte grauior est: propterea spinæ & tribuli, propterea dolores & gemitus, & humani generis vita nimio dolore conteritur. Quamdiu ieiunauit homo (inquit Hieronymus) in paradiso fuit; comedit, & inde eiectus est. Quid autem illos tam celeri cursu à paradiso exules, mortique traditos paradiso ac vitæ restituit? Num sacrificauerunt, aut Deo filios suos sacrificare constituerunt sicut Abraham? Num Dei inimicos fornicantes, & adulterantes transfoderunt sicut Phinees, qui Deum placauit? Num tēplum magnificentissimum ad Dei cultum & gloriam extruxerunt sicut Salomon? Nihil horum, sed ieiunium abstinentiamque validam in primis arripuerunt. Sicut enim ieiunium spretum (inquit Chrysostomus) illi qui vitam & paradisum acceperat, mortem & exilium intulit: ita arreptum ieiunium istos qui vita & cœlo erant expulsi, ad vitam reuocauit, ipsique cœlo restituit. Istos inquam, non vnum, aut duos, aut viginti, sed vniuersum innumerabilemq; populum, vrbem magnam, quæ omnes orbis ciuitates magnitudine populique multitudine superabat, ad ipsum barathrum iam inclinātem caput, venientem desuper plagam accepturam, veluti quædam desuper stans potentia, ipsam ex carnificis manibus eripuit, atque ad vitam reduxit. Ita Chrysostomus, qui considerare videtur gulam & intemperantiam, quasi validam quandam manum, quæ hominem in paradiso existentem, vita immortali donatum, arripuit, & ex paradiso eiectum transtulit in mortis ditionem, & lacrymarum vallem: ieiunium autem quasi quandam validam potentiam, quæ innumeros homines morti destinatos, cœloque exclusos à mortis ipsius potestate tanquam ex manibus carnificis ereptos, cœlo ac vitæ restituit. Imò & ex hoc videtur Chrysostomus ieiunij vires aliqua ratione superiores comprobare, quòd gula duos tunc homines parentes nostros ex paradisi statu deiecit, ieiunium autem innumeros Niniuitas ad cœlum ordinauit. Tam valida est, inquit Ambrosius, ieiunij virtus, vt ad cœlum valeat homines eleuare, quos inde gula deiecit. Id quod egregiè demonstrat conferens eosdem primos parentes cum Elia illo insigni ieiunatore, sicut & D. Hieronymus similiter confert ad Demetriadem scribens, quam propterea ad ieiunij opus hortatur. Acceperunt illi corpus immortale à Deo, & ex paradiso eiecti sunt, eo ipso quod mortales fuerunt effecti; (nec enim paradisus mortalibus cōgruere videbatur) hic autem corpus mortale habens in paradisum introductus fuit, qui necdum mortem gustauit, equis curruq; igneis celeri cursu deportatus. Mirum videtur, quod corpus mortale paradiso fuerit inuectum, & tam celeri cursu, qualem ignei equi agerent: sed mirabilius apparet, quod corpus mortale equis igneis curruq; igneo deportetur, nec ab ignis calore absumatur. Expende tamen non esse mirum, quod per aëra feratur corpus, quod quadraginta dierum continuo ieiunio fuit leuissimum, & quasi spirituale redditum, aptumque quod per aëra in paradisum ferretur: sed in eo quod curru equisq; igneis fertur, ieiunij mirare potētiam. Quis enim (inquit Ambrosius) humana virtute equos igneos, & currus igneos potuisset ascendere, regere currus aëreos, nisi qui naturā humani corporis, incorruptibilis ieiunij virtute mutasset? Qua in re, etsi D. Ambrosius cæterique sancti patres multa suo ingenio digna considerent, duo ad nostrum institutum expendenda sunt, quæ in equis curruque igneis cōsiderare possumus: primum est, qua celeritate & potenti vi, excellens ieiunium mortalem possit in paradisum transferre. Inter omnia siquidem animalia, equus potenti

Marginalia: *Hom. 1. de pœnitent. & serm. 1. de ieiun. tom. 5.* — *Genes. 3.* — *Lib. 2. contra Iouinianum.* — *Genes. 22.* — *Nume. 25.* — *3. Reg. 6.* — *Hom. 1. de pœnitent. & hom. de Iona.* — ¶ 14 — *Lib. de Elia & ieiunio cap. 2.* — *Epist. 8. ad Demetriadē, ad medium.* — *Lib. de Elia & ieiunio ca. 3.*

tenti celeritate præstat; inter omnia autem elementa ignis suprema celeritate volat, imò nihil celerius igne, qui non solùm in se celerrimus est; sed & globum ferreum, plumbeum, aut lapideum imperceptibili celeritate agit, & impellit, vt in bombarda aut sclopeto videre licet. Equus solus per se celerrimus est, similiterque solus ignis per se. Quam igitur potentem celeritatem tenebunt, si equus & ignis simul adiungantur, equique sint ignei? Vide ergo qua celeritate, & quàm potenti virtute ieiunium excellens hominem in paradisum euehat, quem grandi exercitatum ieiunio, vt Beatus Hieronymus ait, equis igneis ad paradisum perduci cognoscimus. Secundum est, ieiunium potentissima virtute præstare ad tollendum impedimentum, quod poterat ingressum paradisi prohibere. Cùm De⁹ hominem paradiso expulit propter violatum abstinentiæ mandatum, statuit ad ostium paradisi cherubin habētem gladium flammeum, quo ingredi volenti præcluderet viam. Qui tamen excellenti ieiunio dispositus est, non timet ardentes illius gladij flammas: nec enim, vt Ambrosius dixit, ab igne consumitur corpus quadraginta dierum ieiunio temperatum, quod potius equis curribusque igneis ad paradisum deportatur. *Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace, eratq; totus mons terribilis.* Flammæ ingentes erant horrēdę, corporales, visibilesque, quas propterea Apostolus *a*, *tractabilem accensibilemq; ignem vocat*, vt Chrysostomus *b*, Anselmus *c*, D. Thom. & alij legunt, & interpretantur. Ideoque vt annotat Hieronym. *d* populus comessationi deditus, & ventri obsequentissimus, solo ardentis flāmæ visu exterritus, mansit, & penè deficiens præ timore: Moyses autem ventre vacuo, excellentique ieiunio roboratus, *accessit ad ignē*, eiusque ardentissimas flammas illæsus penetrans, multo tēpore summa affectus voluptate cum Deo loquens permansit. Non est quod ardentes flammas gladij flammei ingressum paradisi impedientes timeat, qui excellenti fuerit ieiunio munitus, quas illius potentia superat, & quasi *in ventum roris flantem* conuertit.

Exo. 19. 18.

a *ad Hebr.* 12. 18.
b *Hom.* 32. *in epist. ad Hebræ.*
c *In cap.* 12 *ad Hebræ.*
d *Lib.* 2. *contra Iouinian.*
Exod. 12.

Dan. 3. 50.

§. 2. *Ieiunium gladium flammeum non timet, quod quasi in Amianti naturam transformare corpora, Basilius & Ambrosius tradiderunt.*

HInc explicant Sancti Patres Ambrosius *a* & Basilius *b* difficultatem illā, quam Chrysostomus *c* aliquando *admirabilem quæstionem & arduam*, aliquādo *difficile ænigma* vocat. Qui fieri potuit, vt ignis ille Babylonicæ fornacis sanctos adolescentes magno excellentiq; ieiunio tēperatos nullatenus, vel leuiter lęserit. Quomodo hoc factum est? inquit Chrysostomus. Si ignis ille ignis erat; quomodo quæ ignis sunt partes non adimpleuit? Si corpora illa erant, quomodo quæ corpora contingere solent, nullatenus contigerunt? Si hæc flamma erat, monstrare debebat flammæ naturam: si illa corpora erant, subiacebant passioni. Nec dicendū est, inquit Basilius, leuem fuisse aut minus ardentem flammam. Præcepit enim Nabuchodonosor, vt succēderetur fornax septuplum, quàm succendi consueuerat, flammamque naphtha, stupa, pix, & sarmenta ingentia sic alebant, vt ad quadraginta nouem cubitos diffunderetur, & in circuitum dispersa, plurimos Chaldæorum absumpserit. Quomodo igitur eos, quos in sui medio flamma tenebat, non consumebat? Quæstio, inquit Chrysostomus, ardua est, quam nullus poterit nisi ieiunium explanare. Percontaris, Quomodo? Ieiunium interroga, & respondebit tibi, ænigmaq; soluet. Humana quidem corpora cum igne pugnabant, sed victoria corporum monstrabatur. Mirabilis pugna, sed mirabilior victoria, quam ieiunii potentia, & virtus potest conferre; flammas enim ieiunium non timet, quod corpus ita cōtemperat, vt omnem ignis ardorem superet. Est lapis quidam, inquit Basilius, eius naturæ, quem hinc Amianton græci vocant, vt inquinari non possit. Hic ab igne non vincitur,

¶ 15.
a *Libro de Elia & ieiun. cap.* 7.
b *Hom.* 1. *de ieiun.*
c *Hom.* 1. *de pœnitē. & homi. de Iona.*

Dan. 3. 19.

Dan. 3. 46

Homi. 1. *de ieiun. citat.*

tur, sed impositus igni, videtur ignescere, & in prunam verti; rursum exemptus igni, perinde quasi fuisset aqua candidatus, apparet purior. Si quid ei extrinsecum fuerit permixtum, ignis absumit, ipsum verò nullatenus lædit, sed puriorem reddit. Huiusmodi erant trium illorum puerorum corpora apud Babylonios, illud ieiunio consequuta, vt nulla vi possent inquinari: *Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiæ intulit*, (*Dan.* 3. 50.) funes solummodo quibus ligati tenebãtur combussit. Hoc tamen grande incendium pueri cum ieiunio ingressi conculcarunt, liquidum ac roscidum aërem in igne tam vehementi respirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum ausus est attingere, eo quod ieiunio essent aliti. Idipsum eodem modo explicauit Ambrosius *a* eodem Amianti vsus exemplo. De Amianto loquũtur Plinius *b*, Dioscorides *c*, Strabo *d*, quem similem dicunt lapidi ab Hispanis vocato Alumnus, talis naturæ quod in fila duci possit, ex quibus contexuntur vestes aut mappæ, quæ igne non aqua purgantur, cùm sordidæ fuerint. Igni namque applicatæ si quid extraneæ naturæ fuerit intertextum, penitus comburitur, & sordes absumuntur, remanentibus mappis clara munditia fulgentibus. Vnde dixit Dioscorides in Cypro ex amianto contexta lintea, quibus mortuorum corpora includebant vt comburerent, quo solus & purus cinis, in quem corpora resoluebantur dum cremabantur remaneret, absque alicuius externi cineris admixtione. In Carysto ciuitate Eubœæ insulæ huiusmodi lapidem nasci dixit Strabo; & huiusmodi mappas ex eo contexi, tanquam rem experientia suo tempore notam supponit. Imò & Scholiastes Augustini, nostro seculo se exhibet oculatum testem, qui huiusmodi mappas vidit, igni iniectas nullatenus consumptas, plenissimè autem & excellenter fuisse purgatas & mundatas. Et fortè hac de causa Diuus Hieronymus de amianto agens, dixit habere similitudinem ligni vel lini: ex cuius natura explicat difficultatem, quam iudicat grauissimã circa altare thymiamatis, quod Deus ostendit Ezechieli (*Ezech.* 41.) Prophetæ, ligneum ipsum, eius itidem basim, angulos & latera lignea. Quomodo enim (inquit) altare, in quo ignis succendendus erat, ligneum esse poterat, quod non ab ipso igne pateretur & consumeretur, sed potius ab igne redderetur purius? Non mirum, inquit Hieronymus, hoc de sanctuario & interioribus templi & altari thymiamatis credere, cùm etiam *Amianthon*, quod genus est ligni, vel lini habens similitudinem, quantò plus arserit, tantò mundius inueniatur. Nec mirum quod talem in natura videamus creaturam, quoniam vt sępè ex Sanctorum Patrum doctrina considero, naturam fecit Deus, quę gratiæ deseruiret, ideoque multa in natura operatus est, quæ ordinis gratiæ mysteria aliquatenus exprimerent aut explicarent, cuiusmodi multa egregiè diligenterq; prosequitur Diuus Augustinus, (21. *de ciui.* c. 5. & 6.) multas lapidum & aliarum rerum naturas recensens, in quibus admiranda quæ fides profitetur, mysteria adumbrata considerat. Hac de causa dixit sapiens Deum admiranda quædam in natura condidisse, (*Eccle.* 38. 6.) vt ex illorum cognitione homo ad superna diuinæ virtutis opera cognoscenda mentem extolleret. *Ad agnitionem*, inquit, *hominum virtus eorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis.* de quibus alibi. Talia igitur, inquit Ambrosius, erant illorum puerorum Hebræorum corpora, quæ de ieiunio in amianti trãsformata naturã, in vapore ignis non ad dispendiũ sui, sed ad gratiam mutabantur. Vnde cùm furerent fornacis incendia, nec minimus illorum capillus fuit exustus: quia illorum ieiunia comam etiam pauerant. Ita Ambrosius. Expende hæc vltima verba, quæ ex Basilio videtur mutuasse Ambrosius. *Quia illorum*, inquit, *ieiunia comam etiam pauerant.* Vescebantur eorum corpora ieiunio, cùm aliorum Chaldæorum corpora cibo regio impinguarentur, vt apud Danielem (*Daniel.* 1.) sacra narrat historia; vnde horum corpora abundantissimis ac pinguissimis cibis referta, contingens flamma subitò combussit; illorum autem in medio flammarum consti-

¶ 16

a *Lib. de Elia c.* 7.
b *Libr.* 36. *cap.* 19.
c *Lib.* 5. *ca.* 93. & 147.
d *Apud Marianũ Victo. in annotat.*
Hieron. in Ezech. 4.
Viues in li. de ciu. Dei.
In cap. 41. *Ezech.*

constituta, nec capillorum læsionem sensêrunt, quia quæ ieiunio nutriuntur, vires ignis superant & excedunt: sicut autem excellens ieiunium, & grandis abstinentia & temperantia ardentes flammas non timet, quippe quæ absumit pinguedinem carnis, quæ etsi cibus ac nutrimentum ignis: ita nihil est, quod amplius ardorem ac efficaciam ignis timere debeat, quam ingluuies, & intemperantia, per quam pinguedo augetur, quę ignem succendit, & acuit. Hincque considera, cur Deus volens Sodomam disperdere, ignem miserit, qui tam potenter egit, vt eam absumpserit *a*, *& subuerterit in momento.* Erat enim, inquit D. Augustinus *b*, comessationibus impinguata & tradita, vt Dominus ipse per Prophetam expressit dicens *c*: *Hæc fuit iniquitas sororis tuæ Sodomæ, abundantia panis.* Et Christus ipse *d*, *In diebus Lot edebant, & bibebant, & pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes perdidit.* Inde etiam attende, cur tam acriter flama ardens torqueat diuitem illum *e*, *qui quotidie epulabatur splendidè*, quem, vt ait Basilius *f*, vitæ delitiæ igni tradiderunt, qui tristi eiulatu clamabat: *Pater Abraham, mitte Lazarum, qui intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Quid mirum quod vehementi potentiq; ardore in illum inueheretur flamma, qui solummodo corpori impinguando vacarat? cibus delicatus, potus abundans, quotidianaq; & splēdida comestio, cibus erant & nutrimētum ignis; quid igitur mirum, quod illum ardendo vehementer torqueret, qui aptissimus igni cibus fuerat per gulam effectus? Aptè itaque Deus, qui intemperatum parentem non solùm è paradiso expulit, sed aditum ei per igneum gladium præclusit, ieiunatorem validum non solùm in paradisum introducit, sed per equos currusque igneos ingressum parat, vt intelligamus ieiunium non solùm in paradisum introducere, sed quod vim gladij flammei, & ignei prohibentis ingressum retundit & vincit, & impedimenta aufert, viamque planam reddit. Ex quibus patet aptè ieiunium primo loco indictum ei, qui in paradisum reducēdus est. Hoc propterea meritò supponit Christus, & eius Ecclesia illud solemne Quadragesimæ nobis nunc intimat, quos considerat à cœlesti paradiso longè depulsos. Si enim vnus pomi esus, Adam longè à paradiso expulit, quàm longo interuallo eris à cœlesti paradiso reuocatus, qui nulli alteri rei, nisi epulis & comessationibus vacasti? Tempore Noë erant homines maxima distātia à Deo elongati, quos Christus inducit, *comedentes & bibentes*, id est, nihil attendentes aliud, quàm comessationibus & ebrietatibus vacare: qui propterea non solùm à cœlo & paradiso, sed ab hac mortali vita meritò fuerūt expulsi. Quàm longè ergo ab illo tu eris constitutus, de quo tuiq; similibus idem dici potest, qui talem vitam agis, vt iam tempus illud aduenisse videatur, quod Christus prænuntiauit; *Sicut erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, ita erit.* Et quid tibi expectandū est, nisi quod diuinæ iræ diluuium veniat super te, quo non solùm à cœlo, sed à præsenti vita expellaris, tradendus ignibus, & flammis deuorātibus, quæ in epulones vim suam potentissime exerunt? Qui ergo tam longè à cœlo factus fuisti, quomodo reducendus es, nisi præmisso valido potentique ieiunio, quale fuit Niniuitarum? Quomodo ardentes flammas poteris vitare, nisi imitatus Eliam magno quadraginta dierū ieiunio te disponas? Filius ille prodigus, in regionem longinquam valdè à paterna domo distantem recessit, ad quam miser deuenit, se totum comessationibus & delitijs tradens: hæc enim sunt quæ longè à paradiso hominem expellunt: ieiunium tamē fuit illi primus Magister, qui ipsum in paternam domum reduceret, peribat enim fame, tuncque dixit: *Ibo ad Patrem meum.* Fames reuocat (inquit S. Petrus Chrysologus) quem saturitas exularat; & si tantum præstitit, vel inuita fames, probate quid voluntarium possit conferre ieiunium, quid ve conferre possit ipsum, congrua deuotione, & pietate susceptum? Optimè rem totam concludit Chrysostomus. Vidisti (inquit)

a Thre. 4. 6.
b Lib. de conflictu vitiorū & virtutū. tom. 9.
c Ezec. 16.
d Lucæ 17. 28.
e Luc. 16. 19.
f Homil. 1. de ieiun.
Matt. 24. 28.
Luc. 17. 26
Luc. 15. 28.
Serm. 2.
Homil. de Iona.

(inquit) ieiunij admirabilem potentiam? Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni auiditate tuis amplexibus festina suscipere: quando enim & in flamma prodest, & diuinam sententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consueuit; quis huius insaniæ reperietur, qui velit ieiunium, tantorum bonorum materiam, declinare?

§. 3. *Quadragesima est tempus curationis, ideò à ieiunio inchoandum, vt rectam methodum sequamur, & id fiat quod Deus per Ioelem commendat.*

¶ 17

a *Homil.* 1. *de pœnit. & serm.* 2. *de ieiun. tom.* 5.

b *Ser.* 27.

c *Serm.* 55. *de tempor.*

EST ad idem institutum secũda ratio, quam S. Chrysostomus *a* sæpè indicat, docens ieiunium primam esse medicinam, quæ curandis infirmitatibus nostris applicari debet. Nota est Sanctorum Ambrosij *b* & Augustini *c* sententia, tempus Quadragesimæ peculiariter ad animæ nostræ infirmitates curandas esse institutum, qua de causa in sermone initio Quadragesimæ habito D. Ambrosius vocat hoc tempus *cœlestis medicinæ* applicandæ, & D. Augustin. appellat dies istos, quos incipimus, *salutares, & animæ medicinales.* Et meritò quidem. Vulgata enim satis est illa sapientis concionatoris sententia, qui supponens quod *omnia tempus habent*, singulariter annotauit, esse *tempus sanandi*, aut vt Chaldæus legit, & intelligit, tempus idoneum ad curandum ægrotum. Etsi namq; omni tempore infirmus debeat salutem quam amiserat procurare; id tamen commodius fit tempore peculiari, quod acquirendæ saluti sit congruentissimum, quod & ad eam cõsequendam videtur à natura institutum. Laboras febre quartana, quæ te malè habet, aut aliqua infirmitate teneris tam graui, quæ ad ossium vsque medullas est radicata, quæris à medico sapiente in hyemis rigore remedium; respondet ille, expectandum tempus veris, quo commodius applicentur remedia, quando potentius operantur medicamina: Sol enim tunc propinquior nobis efficitur, natura vigorosior, corpus ad remedia magis dispositum, cuius pori caloris virtute aperiuntur, per quos vapores, qui inclusi tenebantur, interius exhalantur, & quæ exterius applicantur, virtutem ad interna possunt emittere. Omni quidem tempore (vt B. Leo Papa considerat, hoc institutum prosequens) animæ salus procuranda est: sed vt illam omnes infirmi, etiam qui radicata inueterataque infirmitate laborant, consequi possint, & ad eam procurandam se conuertant, peculiariter Ecclesia ex Christi Domini institutione Quadragesimæ tempus instituit, quod propriè & singulariter sit tempus sanandi, quasi primum ver spiritale animæ. De illo propterea peculiariter credit idem S. Leo Papa intelligendum, sicut senserat etiam prius Ambrosius, quod Apostolus dixit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Dicitur Quadragesima tempus acceptabile, id est dignum, quod plena acceptatione à nobis recipiatur: eo modo quo idem Apostolus dixit: *Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.* Dicitur hic sermo dignus omni acceptione, id est, vt exponunt Diuus Thomas, & Diuus Anselmus, qui dignus est suscipi brachijs & amplexibus animæ & corporis, summa lætitia, & tanquã nuntius qui lætissimam, & plenam annuntiat salutem. Ita tempus Quadragesimæ omni acceptione est dignum, quippe quod ad plenam salutem corporis & animæ obtinendam aduenit, nam *animis corporibusque curandis salubriter institutum est*, vt Ecclesia canit. Hos sanctos Quadragesimæ dies, fratres charissimi (inquit Augustinus) debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quantò plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa remedij: quantò prolixior abstinentiæ cursus, tantò redemptio copiosior est. Si tempore cuiusuis ieiunij (inquit Basilius) iubet Dominus, ne tristis sis, sed potius quod laues faciem, vngasq; caput, quę hilaritatis & lętitiæ sunt signa,

Eccles. 3. 3.

Serm. 2. & 4. *de Quadrages.*

Ibidem.

Serm. 27.

1. *Cor.* 6.

1. *ad Tim.* 1.

In cap. 1. *epist.* 2. *ad Timoth.*

Serm. 69. *de tempor.*

Hom. 1. *de ieiunio.*

signa, quia quoduis ieiunium læta facie, hilarique vultu excipiendum est, quia salutem præstat: quantò magis hoc solemne ieiunium, omni dignũ est acceptione, per quod tot, tantaque magna bona inducuntur? Vnde Chrysostomus vehementer inuehitur in quosdam, qui quasi cum fera quadam pugnaturi, ieiunium quadragesimæ expectant, & ventris se muniunt crapula, non secus ac si in manus cuiusdam horridi inimici dandi essent, de quibus infra. Ecce igitur nunc tempus acceptabile, & merito, *Ecce* enim *nunc dies salutis.* Expende singula verba, *Ecce* inquit, *nunc dies.* Videtur Apostolus in memoriam reuocare voluisse, quod alibi dixerat: *Nox præcessit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum &c.* Diebus præteritis quasi in obscura nocte esse homines videbantur, qui *operibus* (quæ Apostolus vocat) *noctis & tenebrarum* erant plenè traditi; nulla nisi de patinis cogitatio, nulla nisi de voluptatibus cura, nulla nisi de vanitatibus actio. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. abijciamus ergo opera tenebrarum: *Non in comessationibus, & ebrietatibus &c.* Id nobis elapsis diebus accidit, quod dixit David: *Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ siluæ &c. vt quærant escam sibi.* Quasi obducto velo operire visi sunt homines mentem & sensum, vt liberè intenderent operibus tenebrarum. Intermissæ sunt spirituales actiones, sacramentorum vsus, sacrorum frequentia &c. Facta fuit quasi nox, omnes bestiæ egressæ sunt, vt abundanti se pastu reficerent. Sensus inquam, secundum quos homo bestijs est similis, omnes liberè egressi sunt, vtque liberè discurrere possent permissi, suum pabulum quærentes, oculi soluti ad videndas vanitates, lingua ad verba incomposita & inordinata, venter ad omnis generis cibos & potus, pedes ad saltationes vagosque incessus &c. Sed nũc ortus est sol, *ecce*, inquit, *dies*, comprimantur bestiæ, & in antra redigantur, & contineantur, omnes sensus à noxijs retrahamus excessibus. Recedat iam his diebus, inquit Augustinus, carnis lætitia, recedant venenis plena huiusmodi blandimenta carnis, gaudium minuatur, ociosæ fabulæ, iocique intermittantur: *Et exeat homo ad opus suum, & ad operationem suam.* Quodnam opus tuum ô homo? ad quidnam conditus es? Num ad comedendum, vel bibendum? Nũ ad terrenas facultates, quas dimissurus es conquirendas? Num ad corruptibiles voluptates sequendas? Certè opus tuum est, salutem animæ tuæ quærere, & comparare. *Quid enim prodest homini, si lucretur vniuersum mundum, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Filius Dei in mundum veniens, *opus suum* vocauit redemptionem animæ tuæ, quod perpetuò coram oculis habuit, ad quod omnes suas actiones direxit, de quo propterea dixit Propheta: *Opus eius coram eo.* Quantò magis tu debes, tanquam opus tuum habere, animæ tuæ salutem quærere, & procurare, & in hunc finem omnia, quæ agis ordinare? Aptè nũc illa verba Oseæ Prophetæ, tanquam ad nos dicta possumus accipere, loquitur enim, vt Hieronymus docuit, de temporibus Christi. *Tempus*, inquit, *requirendi dominum, cum venerit qui docebit vos iustitiam: arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis fruges mendacij.* Tempus hoc in loco significat peculiarem temporis opportunitatem alicui negotio peragendo singulariter accommodatam, qua elapsa, res vix ac ne vix quidem fieri potest. Quasi dicere velit: Huc vsque arastis impietatem, hæc terra fuit in qua laborastis; ideo fructus quem collegistis fuit iniquitas & mendacium, quæ fuerunt vestræ sustentationis cibus: aduenit tempus requirendi dominum, cùm iam adest præceptor iustitiæ, ille qui docet qualiter iustitiam faciamus. Nunc iam adest, ecce igitur nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis, illuxit iam dies, quo de salute animæ inducenda singulariter tibi agendum est, in hoc namque tempus istud constitutum est. Testificor ego vobis (inquit Ambrosius) hos esse dies redemptionis, hoc esse tempus cœlestis quodammodo medicinæ, in quo omnium vitiorum nostrorum labem & vniuersa vulnera peccatorum sanare poterimus.

Marginalia: *Hom.1.in Gen. & ho. 1. de pœnit.* — ¶ 18. — *ad Rom.13 12.* — *Rom.13.12.* — *Ad Ephes. 5.11.* — *1.ad Thes. 5.5.* — *Ps.103.20* — *Ser.56.de tempor.* — *Matt.16. 26. & Luc.9.25.* — *Ioan.4.34 cap.17.4.* — *Isai.40.10* — *Osea.10.12* — *In cap. 10. Osea.* — ¶ 19 — *Ser.27.*

mus. Aptum certè curationi tempus: *His enim duobus*, inquit Augustinus, *solito amplius diuinitas miseretur:* apertis namq; brachijs, nos Deus expectat, clamans: *Et nunc conuertimini ad me in toto corde vestro, cõuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est.* Et alter Propheta clamat: *Expectat vos Dominus Deus vester, vt vestri misereatur.* Nec enim minus apertis brachijs nos ad se reuertentes recipit, quam pater filium prodigum. Patent nunc omnia (inquit Augustinus) singulariter. n. nũc Ecclesia oẽs apothecas aperit, remedia proponit & parat, medicamina offert, medicos omnis generis prouidet; quosdã qui cuiq; sint peculiares, vt cõfessarij, qui cuiuis iuxta suę infirmitatis cõditionẽ remedia cõgrua applicẽt; quosdã qui omnibus in cõmuni medeantur: huiusmodi sunt prædicatores, qui medicamine diuini verbi, infirmis remedia ordinẽt. Hocq; eorũ munus, quotidie infirmis medicamina ordinare, quolibet die id agendum, peculiariter quas vocant Receptas disponere. Hoc autem sit *primum Recipe;* vt nostrorum medicorum familiari vtamur phrasi, quod ordinandum est: Ieiuna. *Cum ieiunatis*, inquit Dominus, non tam præcipiens, quam supponẽs; quoniam ad animæ salutem procurandam, hoc primum est statuendum. & supponendum. Omnibus sapientibus medicis (inquit Chrysostomus) commune est, cum aliquem infirmum curandum assumunt, primo inediam, quam diætam vocamus imponere, sine qua omnia remedia sunt cassa, & nullius valoris, quorum efficaciam, actionem, & vim nihil magis, quam intemperans cibus, aut potus impediunt. Quamobrem (inquit Chrysostomus) medici infirmos, quibus aliqua medicamina daturi sunt, incœnatos dormire mandant, quo virtus totius medicinæ quamprimum atque illico morbosis occurrat humoribus. Hoc tamen tanquam omnino necessarium disponunt, quando sanitas ex intemperata aliqua comestione aut ingluuie amissa fuit. Tunc enim nihil circa infirmum statuendum est, quin prius grandis imponatur inedia. Si quæras, quidnam salutem naturæ nostræ absumpserit, facilè ex his, quæ Deus ipse asserit, cognosces. *Creauit Deus hominem rectum*, id est, integra sanitate corporis, & animæ præstantem, tamque firma valetudine, vt *fecerit eum inexterminabilem*, quem mors (si ipse consistere vellet) nullatenus posset è vitæ terminis pellere, aut remouere, vt D. Augustinus ex professo contra hæreticos Pelagianos, & Celestianos explicat, & demonstrat. Hanc tamen tantam, tamque grandem salutem perdidit propter intemperantiam: quia abstinentiam à Deo indictam noluit tenere, cibum illum noxiũm edit, quem digerere nullatenus potuit: vnde concupiscentiæ febris, & infirmitas peccati processit, & omnes salutem amisimus, qui in grandes alias incidimus infirmitates, à quibus curari non possumus, nisi per medicamenta cœlestia, quæ medicus magnus, de cœlo veniens constituit, & ordinauit, & in apotheca Ecclesiæ suæ reseruata reliquit. Hæc tempore isto singulariter adhibenda sunt, & applicanda à spiritualibus medicis. Primo igitur diæta est imponenda, & statuenda, vt *dignitas*, inquit Ecclesia, *conditionis humanæ per intemperantiam sauciata, medicinalis parsimoniæ studio reformetur.* Medicinalis vocatur parsimonia, seu diæta, quia hæc prima medicina generalisque perpetuo supponenda est. Ita Deus ipse (vt S. Hieronymus indicat) à medicis sapientibus primo ordinandum semel & iterum apud Prophetam Ioel disposuerat, quod vt ad omnium aures perueniret, voluit quasi tuba cani. *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum.* Hieronymus nescio quid in voce hebræa, *Gechárah* considerans, legit: *Sanctificate ieiunium, prædicate curationem.* Quam lectionem etiam B. Leo Papa sequitur. Ad prædicatores spiritualesque medicos, quos infirmitatibus populi sui curandis destinauit, sine dubio loquitur. Quibus primo præcipit, sanctificare ieiunium. Sanctificare in scriptura sacra sæpe significat, aliquid sanctum Deoque gratissimum ostendere, & declarare. Ita de quibusdam Prophetis Deus dixit a, *quod sanctificant prælium super aliquos*

Ser. 69. de tempor. *Ioel. 2. 12.* *Isai. 30. 18.* *Sermo. 69. citat.* *Hom. 1. de pœniten.* *Eccl. 7. 30.* *Sap. 2. 23.* *Lib. 1. hypognosticõ in prin. & 13. de ciui. c. 19. & lib. 14. c. 10. & 11.* ¶ 20. *In c. 7. Zachar. & li. 2. contra Iouinianũ* *Ioel. 1. 14. & c. 2. 15.* עצרה. *Serm. 3. de Ieiun. septimi mensis.* a *Mich. 3. 5*

aliquos, id est, ostendunt sanctè & iustè bellum aliquibus inferendum. Ita multi sancti patres, Chrysostomus *b*, Gregorius Nyssenus *c*, Hilarius *d*, Hieronymus *e*, & Augustinus *f* explicandum censent, quod Dominus nobis orandum, & petendum præscripsit *g*: *Sanctificetur nomen tuum*: id est, sanctum ostendatur nomen tuum, illius sanctitas & puritas, omnibus fiat manifesta, qui illius sanctitatem suspiciant, colant, & venerentur. Sanctificare ergo ieiunium est, eius sanctitatem, virtutem, & præstantiam declarare, illius vtilitatem ad sanctitatem consequendam ostendere. *Prædicate* insuper *curationem*, homines ad curandas infirmitates aduocate, ostendite Deum *sanabiles fecisse nationes*, nec esse infirmitatem humanæ naturæ, sicut angelicæ, quæ semel infirmata, nullatenus potest curationem admittere. Hæc tamen duo coniungite, ieiunium, & curationem: eo namque ipso quod curationem prædicandam assumitis, ieiunium vobis sanctificandum est, & indicendum: quia hoc primum *Recipe* est infirmis ordinandum, hæc prima medicinalis Recepta statuenda. Merito & in Ioel præceptum est sacerdotibus (ait Hieronymus) vt sanctificent ieiunium & prædicent curationem; curat enim vulnera delinquentis abstinentia & ieiunium, & curatos quosque sanctificat. Id quod egregiè sancti Patres, qui dati fuerunt à Deo medici sapientissimi, perfecerunt. Mirum est enim, quot rationibus, discursibus, scripturarum expensionibus, susceperint hac die sanctificandum ieiunium, eius sanctitatem, & necessitatem ostendentes. Excelluerunt signanter Chrysostomus *a*, qui de hoc argumento pro initio Quadragesimæ varios edidit tractatus, Basilius *b* qui ad idem institutum admirandas composuit homilias, Ambrosius *c*, qui initio Quadragesimæ sanctitatem Eliæ expendendam assumpsit, propter illius excellens ieiunium Quadraginta dierum, Augustinus *d* multa suo digna ingenio, primo Quadragesimæ die de ieiunio expendens, Leo Papa, *e* qui Cicero Christianus propter suam eloquentiam merito vocatus fuit, decem sermones, hac de re scripsit, D. Petrus Chrysologus *f*, egregios tractatus sua eloquenti facundia dignos tradidit: hi omnes initio Quadragesimæ se ipsos exhibentes medicos animarum, qui curationem prædicant & suadent, ieiunij necessitatem, vtilitatem, effectus illius grandes, vim atque potentiam miris varijsque modis expendunt. Hoc adeo certum est; vt barbari etiam Niniuitæ, grandi, & suprema infirmitate quasi desperata laborantes, quibus cœlestis supernusque medicus, iam mortem instantissimam per suum Prophetam annuntiarat, ieiunium primum omnium supposuerint; vt possent ad sanitatem restitui, & primum *Recipe*, quod Rex eiusque principes statuerunt, fuit insigne illud nunquamque satis pro dignitate commendatum ieiunium: *Homines & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant.* Expende illud, *non gustent quicquam*, & *aquam non bibant*. Omnis refectio ex cibo, aut potu prouenit. Cibus potentior est ad reficiendum, ex quo animal alitur, & nutritur; potus namque à natura potius ad humectandum indictus est, vt medici prosequuntur. Omnis cibus ita fuit interdictus, vt non solum cuiusuis rei quantumcunque minimæ comestio, sed & illius degustatio fuerit prohibita: & omnis potus ita prohibitus fuit, vt quod minimum est in hoc genere, potus scilicet aquæ, etiam fuerit vetitus. Inde illius infirmitatis, quæ desperata videbatur, curatio initium sumpsit. Et merito quidem: vt enim ait Ambrosius, magna infirmitas, non nisi, magna potentique medicina curanda est. Hæc omnia egregia consideratione D. Chrysostomus confirmat. Est siquidem (inquit) tanta ieiunij virtus, vt etiam antequam homo infirmaretur, eo indiguerit ad grandem illam & solidam, quā tenebat sanitatem retinendam & conseruādā; sine quo nullatenus illa stare posset. Vnde ad illius conseruationē, abstinentiæ prę-ceptū datū est, illud quod à sanctis patribus Basilio *a*, Hieronymo *b*, Ambrosio *c*, & ab eodem

b *Hom*.20. *in Matth.*
c *Lib. de orat. dominica orat.* 3.
d *In Psal.* 131.
e *In cap*.6. *Matth.*
f *Epist*.121. *de orando Deo. ca* 11. & 12.
g *Matt*. 6. 9. & *Luc.* 11. 2.
Sap. 1. 14.
In cap.7. *Zachar.*
a *Homiliis decē de pœnitēt. hom. in Gen. & de ieiun.*
b *Homiliis de laudibus ieiunij*
c *Lib. de Elia & ieiunio.*
d *Serm*.55. 56. 62. 64. 65. 69. *de tempore.*
e *Sermo. de Quadrag.*
f *Serm*.7. 8.
¶ 21.
Iona 3. 7.
In Psa.50.
Serm.2. *de ieiun.* & *ho*.1. *de pœnit. tom*.5.
a *Homil*.1. *de ieiun.*
b *Lib*.2. *cōtra Iouin.*
c *Libro de Elia ca*. 4.

eodem Chryſoſtomo *d* vocatur: *Primum, & vnicum mandatum*, ſingulariter parentibus noſtris impoſitum, *Prima & vnica lex*, illis peculiariter ſtatuta, ſi ſalutem vellent conſeruare, ſine qua illa non ſtat. Si in paradiſo (inquit Chryſoſtomus) ieiunium neceſſarium fuit, & pro magna commoditate indictum; multò magis extra paradiſum neceſſarium erit: ſi ante plagam remedium vtiliter demonſtratum eſt; multò magis ſauciatis erit appetendum, vt præſtet vulneribus ſanitatem: ſi ante conflictum ad reſiſtendum libidinoſis voluptatibus, clypeus abſtinentiæ neceſſarius fuit; multò magis in iſto noſtro certamine, ieiunij auxilium ad noſtram victoriam ſtatuendum eſt. Ieiunium tunc primò ſingulariterque fuit ordinatum & indictum, ne paſſiones inſurgerent, ne caro rebellaret, ne anima ſalutem amitteret; quo ſubſtracto, innumeri affectus erant excitandi: caro contra ſpiritum erat ſuſceptura bellum, anima ſalutem & vitam erat amiſſura: quãtò ergo magis nunc erit primò & ſingulariter ſtatuendum ad paſſiones inſurgentes ſedandas, carnis rebellis motus & impetus comprimendos, ſalutem animæ procurandam, & inſerendam? Et idcirco CHRISTVS dominus, cum de ieiunio agit, non tam iubentis perſonam videtur agere, qui non dicit, *Ieiunate*, quam ſupponentis tanquam rem notiſſimam, ieiunium primo loco eſſe ſtatuendum dicens: *Cùm ieiunatis*. Ne tamen, vel leuiter ſuſpiceris te propterea liberum à ieiunij obligatione; Eccleſia ſingulari illius inſtructione mota, ipſum indicit & præcipit: hoc iuxta Dei mandatum, ſanctificamus prædicatores, id eſt, ſanctum, vtile, neceſſariumque iudicamus, cùm curationem prædicamus: ab illo eſt tibi exordium ſumendum, vt medicamina, quæ applicanda ſunt, proſint. Orandum tibi eſt pro peccatorum remiſſione, pro qua *orandum* dixit Dauid, *in tempore opportuno*. ſed inualida eſt oratio (vt ex Origene dicemus) quam nõ comitatur ieiunium: eleemoſynæ ſunt largiendæ; ſed difficile inuenies, quod poſſis erogare, niſi ieiunio intendas, vt ſanctus Petrus Chryſologus conſiderat: humilitatis operibus debes vacare; ſed humilitas ſine ieiunio parum eſt firma; ideoque Dauid, *Humiliaui*, inquit, *in ieiunio animam meam*: caro comprimenda eſt, & caſtiganda, ſed ſine ieiunio non caſtigari ſæpe docuit Paulus: peccatorum confeſſio eſt agenda, ſed quæ niſi comitante ieiunio infirma iudicatur: pœnitentia tandem inchoanda eſt, non qualiſcunque, ſed qualem Ambroſius deſcripſit. Renunciandum, inquit, eſt ſeculo, ſomno minus indulgendum, quàm natura poſtulat, interrumpendus eſt ſuſpirijs, interpellandus gemitibus, ſequeſtrandus orationibus, viuendum ita vt vitali huic moriamur vſui. ſed pœnitentia ſine ieiunio, inquit Baſilius, ocioſa & infrugifera eſt.

d Lucis citatis & alibi ſæpe.

Pſal. 31. 6.

Hom. 4. in diue. Mar.

Ser. 7. & 8.

Pſa. 34. 13.

2. de pœni. cap. 10.

Hom. 1. de ieiun.

§. 4. *Gula milites ſubminiſtrat diabolo, ſimiles filiis Edom, quos omnes ieiunium eneruat, & ſubtrahit.*

CORPORALI *ieiunio vitia comprimis, &c.* Hæc quæ diximus communia ſunt, ſed quibus poſſumus alias adhibere rationes, cur inter ea quę nunc nobis agenda ſunt, ieiunium primò ac ſingulariter indicitur: quæ etſi communiſſimæ ſint, omniumque ore decantatæ, dignæ tamen quæ iterum, atque iterum conſiderentur, & expendantur, quas excellenter annotauit D. Thomas, exponens cur nobis indicantur ieiunia. Illæ ſunt quas Eccleſia canora voce decantat, virtutem ieiunij exponens: *Æterne Deus*, inquit, *qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.* Omnia bonorum genera in vno ieiunij opere ſociari indicat Eccleſia. Triplex ſiquidem eſt bonorum genus, vt celebris B. Ambroſij diuiſio demõſtrat, quam Diuus Thomas ex profeſſo declarat & comprobat. Eſt enim bonum honeſtum, eſt delectabile, eſt tandem vtile; nec aliquid dici poteſt bonum, quod non aliquod genus horum ingrediatur. Omnem autem horum bonorum rationem ieiunium in ſe copulatam tenet. Honeſti, quia

¶ 22

2. 2. q. 147. art. 1.

1. Offic. c. 9.

1. p. q. 5. artic. 6.

quia comprimit vitia; delectabilis, quia mentem eleuat ad cœlestes, dulces, & delectabiles rerum cœlestium contemplationes; vtilis, quia virtutem largitur & pręmia. Opus quod vnum cum sit omnia bonorum genera complectitur, merito primum indicitur. Vt tamen id agamus, quod Deus verbi sui prædicatoribus commendasse paulo antea exposuimus, cum dixit, *Sanctificate ieiunium*, eius sanctitatem, virtutem, efficaciam, profectus, effectusque expędamus, explicemusque quomodo omnia bonorum genera contineat, vt quàm sit sanctum & Deo dignum opus, remaneat manifestum, simulque intelligatur, aptè in huius tēporis exordio indictum. In primis hoc habet corporale ieiunium, quod *Deus per illud vitia comprimit*. Initium huic sacro Quadragesimę tempori dederunt sancti patres Ambrosius *a*, & Basilius *b*, annotantes hoc solemne tempus, bello ac pugnæ agendæ esse dicatum. Ideoque propter hanc solemnitatem singulariter credunt prophetica voce dictū: *Clangite tuba in initiis mensium, in insigni die solemnitatis vestræ*. Hæc quidem iussio prophetica est, inquit Basilius, clangendum buccina initio mensium, (in nostra vulgata est, *in neomenia*, id est, noua luna cuiusuis mensis) singulariter autem initio solemnitatis nostræ: Nobis, festum quod reliquos antecellit dies, verum ieiunium monstrauit. Hæc nostra solemnitas, qua purgāda sunt vitia, augendæ virtutes, &c. ideo clangendum tuba. Diuinum ad patres resultauit oraculum, inquit Ambrosius, vt cum egrederentur ad bellum, tuba canerent, cuius clangor bellum quod imminebat intimabat, de quibus ex professo alibi. Venit igitur nobis dies solemnitatis, canamus tuba tanquā in prælium progrediētes, canamus tuba, vt annuntiemus solēnitatis diem, & simul quod nobis certamen imminet, & victoria repromittitur. Quoniam autem milites ad bellum progredientes, opportunis armis sunt in principio muniendi, Ecclesia quę initio huius solemnitatis canit tuba ad bellum conuocans & prouocans, statim arma quæ arripiamus demonstrat, ieiunium grande proponens, & præcipiens. Ex quibus etiam alio modo quam supra, id quod per Ioelem clamat, possumus explicare. *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate ieiunium*. Canite tuba, id est, ad pugnam & prælium prouocate, intimate bellum grande imminere. Et quoniam statim inquirent, qui ad prælium vocantur, quænam sint ab eis arma assumenda; protinus subdit: *Sanctificate ieiunium*, id est (vt Hieronymus intelligit) sanctum ieiunium arripiant; illud sit primum armorum genus quo pugnaturos milites muniatis, ieiunium sanctum; illud enim est quod vitia cōprimit, & ideo omnes inimici vires frangit.

§ 23

Hoc sancti Patres acutissimo quodam discursu explicant. Si quæras, inquit Augustinus, quisnam sit, cum quo bellum agendum tibi indicitur, respondet Apostolus, esse dæmonem principem tenebrarum. *Non est*, inquit, *nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*. Huius autem principis milites, quibus nos præcipuè impugnat & bellum indicit, passiones sunt & affectus carnis nostræ. Id quod manifestè princeps Apostolorum Petrus expressit. *Obsecro*, inquit, *vos tanquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam*. Desideria carnis nostræ, eius affectus & motųs, sunt milites dæmonis, quibus militat aduersus animam. Ideoque ex nobismetipsis milites ille trahit & educit, vt nos impugnet. Milites aduersus animam sunt carnalia desideria, vt *fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, &c.* Hos autem milites ex nobismetipsis extrahit diabolus, sunt enim, vt dixit Apostolus, *opera carnis* nostræ, quibus spiritum impugnat. Ad hoc institutum exponit Augustinus illud eiusdem Apostoli: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me, &c.* Captiuantem me dixit, inquit Augustinus, id est, captiuare conantem. Intendit namque princeps tenebrarum, hominem iustum captiuare, & sibi subditum facere: id autem procurat

a *Libro. de Elia & ieiun. c. 1.*
b *Homil. 1. de ieiun. in principio.*
Psalm. 80.
Ibidem.
Ioel. 2. 15.
In c. 1. & 2. Iol.
Libr. de agone Christi, cap. 1. vsque ad 5.
Ad Ephes. 6. 12.
1. Pet. 2. 11.
Ad Galat. 5. 19.
Lib. 1. de nuptiis & concupisc.
Rom. 7. 23.

per desideria carnis, per ipsius concupiscẽtiam & motus, qui tanquam milites dęmonis conatur me in captiuitatem sub eius potestate reducere. Videtur Apostolus loqui allusione facta ad illud impium facinus Edom, id est Idumæorum, quod magnæ considerationis verbis expendit Deus per Prophetam Abdiam, qui propterea in eo totus est positus, vt cõtra ipsum Edom vaticinetur. Esau vocatus fuit *Edom*, eiusq; filij similiter vocãtur *Edom*, aut *Idumæi*: sicuti Iacob vocatus fuit Israel, & eius filij dicuntur Israel, aut Israelitæ: & quoniam Iacob & Esau vterini fuerunt fratres, Edom aut Idumæi, & Israel aut Israelitæ eorum filij, etiam cõmuni nomine in scriptura fratres vocantur. Edom igitur aliquando iuxta Israel cõmorabatur, à quo tanquam à fratre multa insigniaque recepit beneficia, propter quæ, & propter ius fraternitatis debebat ei fauere. Id tamen nullatenus fecerunt Idumæi; sed potius crudeles hostes se exhibuerunt Israelitis, sicut eorum pater Esau, quamuis frater esset Iacob, illum perpetuo odio insectatus fuit. Signanter tamen Idumæi id fecerunt, quando Rex Babylonis & eius principes aggressi fuerunt Israelem debellare: eo namq; tempore eorundem principum milites se præstiterunt expugnantes Israelem fratrem suum, & contendentes illum in captiuitatẽ principum Babylonis trahere. Hocque illa verba quæ ad Edom loquitur Deus significant: *In die cum stabas aduersus eum*, id est, cũ iuxta illum & in illius conspectu eras cõstitutus, (phrasi enim scripturæ, *esse contra aliquem* est, esse illi propinquum; vt *castellum quod contra vos est*, id est, coram vobis) *quãdo capiebant alieni*, id est Chaldęi, *exercitum eius, tu quoq; eras quasi vnus ex eis:* id tu intẽdebas perficere, quod illi optabant, tradere Israelẽ in manus Chaldæorum, & captiuum principum Babylonis illum efficere. Expende cum docto Ribera, illam loquendi phrasim: *Tu quoque:* cum indignatione enim & admiratione quadam dictum est. Ita loqui solemus cũ iniuria afficimur ab illo, à quo maxime seruari & honorari debuimus; quale est illud, quod Iulius Cæsar M. Bruto in se cum pugione irruenti, qui eius filius habebatur, dixit: *Tu etiam fili?* Principes itaq; Babylonis volentes subijcere Israelem, singulariter vsi sunt filijs Edom tãquam validioribus militibus, qui quo propinquiores Israelitis, vtpote qui illorũ fratres erant, fortius poterant eosdem expugnare. Quando hoc fuerit factum, variè auctores explicant, sed bene Arias Montanus credit Babylonicam illam stragem indicari, qua Ierosolyma Assyriorum impetu, & Idumæorum applausu, consilio & adhortatione capta est. Nec enim nouũ fuit Idumæis, se cõiungere Chaldæis & Assyrijs Ierosolymam & Iudæã impugnantibus. Iam enim tẽpore regis Achaz impij veniente Thelgathphalnasar rege Assyriorum contra Iudæam: *Venerunt Idumæi, & percusserũt multos ex Iuda, & ceperũt prædam magnam.* Ideoq; Dauid, quãdo subuersam Ierusalẽ à Chaldæis considerabat, subiectamq; principibus Babylonis, signanter contra filios Edom se conuertit, quos præuidebat procurãtes, & nitentes penitus destruere Ierusalem, & illam manibus Chaldæorum tradere. *Memor*, inquit, *esto domine filiorum Edom in die Ierusalem*, id est, quę fecerunt filij Edom, quando destructa fuit Ierusalem. *Qui dicunt, exinanite, exinanite vsq; ad fundamentũ in ea.* Mirandũ detestandũq; facinus quod Rex & principes Babylonis, filios Edom fratris Israel iuxta eũ ortos & nutritos, milites suos facerent, per quos eundẽ Israelem expugnarent, & captiuum sibi facerent. Hanc historiam S. Hieronymus ad hæreticos trahit, qui cum primo fideliũ sint fratres, eadem baptismi generatione nati, iuxta eos nutriti, se postea erigunt, & exhibent milites principum tenebrarum, vt eosdem impugnent. Sed egregiè etiam ad nostrum institutum eandem possumus expẽdere. Nam iuxta scripturę sacræ documẽta, quæ sæpe tradit Apostolus, hæc per allegoriam dicta credere possumus, & in Iacob & Esau, spiritum, & Carnem intelligere, qui quidam fratres sunt vterini, eodem partu in hanc lucem editi, simul nutriti, & vitam agentes, sed perpetua cõtrarietate dissidentes: *Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem.* Et sicuti ipsi iugi dissensione fuerunt sibi contrarij; ita & eorum.

Abdiæ. 1. — *Abdiæ.* 1. 11 — *Mat.* 21. 2. & *Luc.* 19. 30. — *In Abdi. numer.* 41. — § 24. — 2. *Paralip.* 28. 17. 20. — *Psal.* 136. — *In Abdi.* — *Ad Gal.* 4. 24. — *Ad Gal.* 5. 17.

eorum filij Idumæi, & Israelitæ. Idumæi filij Edom aut Esau, sunt opera quæ ex carne nascuntur, & procedunt, quæ manifestè cōtraria sunt operibus aut filijs spiritus. *Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, &c.* Fructus autem aut opera quæ producit *Spiritus, sunt pax, patientia, longanimitas, continentia, &c.* Principes Babylonis illi sunt, quos Apostolus vocat *Principes tenebrarum harum*, quos Abdias *alienos* iure vocauit, quo nomine dęmonem ad litteram Dauid expressit. Volens enim Iudæos vocare filios diaboli, vocat eos *filios alieni*, vt alibi exposuimus. Hi principes hoc contendunt, Israelem sibi subijcere, & captiuū tenere; quia hoc totum studium principum tenebrarum, spiritum nostrum captiuare, & subiectum sibi facere; in hunc finem bellum agunt & indicunt: sed vt rem quam intendunt perficiant, in milites assumunt filios carnis, concupiscentiæ motus, carnis affectus, qui ex illa oriuntur, qui hoc totis viribus contendunt, spiritum subijcere, & captiuum tradere principibus Babylonis, quorum vim & actionem sentiebat Paulus citatis verbis: *Sentio aliam legem in membris meis:* in meipso sentio, experior, & patior motus concupiscentiæ & carnis validè, & potenter impugnantes. Quod autem contendunt est, *captiuum me ducere*, & seruum diabolo efficere. Ecce milites per quos diabolus bellum agit, & ecce quod intendunt. Hoc sentit Apostolus, & agnoscit (inquit Augustinus) hanc enim pugnam non experiuntur, neque cognoscunt in semetipsis nisi bellatores virtutum, debellatoresque vitiorum. Sunt qui legem Dei nescientes, malas concupiscentias nec in hostibus deputant, eisque miserabili cæcitate seruiunt, insuper & beatos se putant satiando eas, potius quam domando, qui tunc rectius se affectos credunt, quando sapidè comedunt, & placidè bibunt, & suauiter multis horis dormiunt, & carnis appetitus sentiunt in semetipsis, & plenè pascunt. Sed iam te Spiritus sanctus admonuit. *Post concupiscentias tuas non eas, si enim præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis*, id est, te omnino sub dent, & captiuum tradent inimicis tuis; vt tibi illudant, sicut traditus fuit Samson inimicis suis Philisthæis, qui Dalilæ affectibus volens satisfacere, captus (inquit Basilius) fuit ab hostibus, atque exoculatus, & pro ludo expositus fuit pueris alienigenarum. Non attendis affectum iræ, qui contra inimicum videtur excitari, vt tuo honori sit satisfactum; verè tamen contra spiritum tuum militat, contendens charitatem extinguere, & te diaboli seruum efficere; non sentis affectum auaritiæ, qui potius tuum profectum videtur intendere; sed verè spiritum tuum conatur pecunijs ac temporalibus bonis subijcere: non consideras motū libidinis, qui ad tuam delectationem videtur inducere, & tamen acre contra te bellum agit, & captiuū te tradere dæmoni nititur, sicuti tradidit illum miserum filium prodigum, luxuriæ & delitijs implicatum, quem illius effecit seruum, qui illi commisit pascere porcos. Hinc intelliges, id quod omnes sancti Patres attentissime considerant, cur diabolus summa cura intendat, & procuret homines ad gulam, intemperantiam, comessationes & ebrietates excitare: cur gula & intemperantia illius singulare armorum genus dicatur. Ambrosius *a* vocat illam, *primum diaboli spiculum*, Hieronymus *b*, *prima dæmonum arma*. Basilius *c*, *primam malorum causam*, & *vniuersale venenum*, per quod diabolus nos totos inficere procurat. Chrysostomus *d*, *rem summè gratiam dæmoni*: Nihil, inquit, tam gratum dæmoni, quàm delitiæ, & ebrietas Athanasius *e*, rem qua dæmones valdè oblectantur. Diabolus equidem intendit bellum gerere contra spiritum & eum expugnare. Ad quid igitur se totum conuertit, vt nos excitet ad carnis nostræ delitias procurādas. Optimè certè Apostolus nos admonet, vt intenti simus: *Ne circūueniamur à Satana, nō enim ignoramus cogitationes eius*, Machinas, intētiones eius, de quibus dixerat Dauid: *Omnes cogitationes eorū in malum*. Quid intendit ille? Spiritū debellare. Ad quid igitur carnē delitijs tradi procurat? Expēde cogitationes eius quæ Paulo nō erāt ignoræ. Nō agit bellum tyrannus aliquis sine militibus. Diabolus

Marginalia: *Ibid. nu. 19* — *Ephe. 6. 12.* — *Abdiæ 1. cit.* — *Ps. 17. 46.* — *Rom. 7. 23.* — ¶ 25 — *Lib. de cōtinentia.* — *Eccl. 18. 30* — *Iudic. 16.* — *Hom. 2. de ieiun.* — *Luc. 15.* — a *Libro de Elia c. 1.* — b *Epist. 22. ad Eustoch.* — c *Ho. 1. de ieiunio.* — d *Hom. 71. ad populū.* — e *Libro. de virginita.* — *2. Co. 2. 11.* — *Psal. 55. 6.*

propterea animã expugnare aggressurus, primo cogitat grandem militum exercitum comparare; milites autem quibus cõtra eam vtitur, sunt motus, & affectus carnis & concupiscentiæ, qui eo sunt plures, validiores & fortiores, quo caro magis fuerit refecta cibis & impinguata delitijs. Idcirco eam impinguari & refici abundantissimè procurat, quo validiores ac potentiores motus eructet & producat. Contendit cogitatque agricola magnum abundantemque campum fœni sibi parare, in eo totus est positus, vt terra abundanter irrigata consistat; quo enim abundantioribus aquis fuerit refecta, eo maior ac validior fœni copia procedit. Corpora nostra (inquit D. Augustinus ad hoc institutum) terrena sunt & terra; curandum ne per nimias comessationes & ebrietates terra veluti in paludem conuersa, magis vermes & serpentes vitiorum generare, quam fructus bonorum operum possit afferre. Quid enim in paludibus nascatur non ignorat charitas vestra. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ, nascuntur ibi ranæ, & diuersa genera vermium, quæ magis possunt horrorem generare, quam aliquid quod ad victum proficiat exhibere, &c. Cum cibo abundanti carnem reficimus (inquit D. Hieronymus) oleum igni adjicimus, vt maiores ardentioresque flammas effundat. Quando impius Nabuchodonosor voluit flammas validas potentissimoque ardore stridentes excitare in camino Babylonis, vt sanctos pueros penitus absumeret, *vtq; succederetur fornax septuplum quã succẽdi consueuerat*, curauit igni admoueri *naphtham, stuppã, picem, malleolos*, (id est sarmenta) *sicq; effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta noue*. Ita dæmon agit, cuius singularem typum tenuit Nabuchodonosor. Contendit ille spiritum extinguere, & perdere, propterea procurat flammas affectuum ac motuum fornacis ventris, & carnis excitari potentes & validas; ideoque totus in hoc positus est, procurare vt infundatur cibi & potus, voluptatum & deliciarum abundantia; tunc enim tales emittit ardentes flammas, quæ ad cœlum vsque pertingunt, vt videre possumus tempore Noe, quando vt Christus Dominus ait, *erant homines comedentes, & bibentes*, id est, supra modum comessationibus, & ebrietatibus ac delicijs carnem nutrientes. *corrupta est enim terra coram Deo, & repleta est iniquitate*, adeo vt eam delere Deus decreuerit dicens: *Finis vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate*. Ac si dicat (inquit Chrysostomus) Magnam ostendi longanimitatem, differens pœnam, quam illaturus sum: sed quia immodica peccatorum illorum multitudo in hoc tempus eos adduxit, finem imponere oportet, excindique illorum malitiam, ne vlterius progrediantur. Hæ igitur sũt satanæ cogitationes; quas Apostolus non ignorabat, dæmonem scilicet volentem bellum contra nos agere, ideo ad gulam excitare, vt ex eadem carne nostra, magnum & validum exercitum trahat. Optimè propterea (vt D. Augustinus annotauit) idem Apostolus hoc primum curabat, carnem comprimere ieiunijs multis, & abstinentia forti, alijsque quamplurimis mortificationis operibus, vt dæmonis milites minueret, & inualidos ac impotentes redderet, qui hoc (inquit Augustinus) illis verbis dicere voluit: *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem verberans:* & tanquam è contrario responderetur ei: Quis est, vel vbi est aduersarius tuus contra quem pugnas? respondens ait: *Castigo corpus meum & in seruitutem redigo*. Ex corpore meo, & carne oriuntur milites, qui bellum agant, per quos diabolus me expugnare contendit, ideo castigo corpus meum ne milites oriantur, aut qui oriuntur infirmi sint, & imbecilles, quo totius pugnæ vincam autorem, de quibus alibi. Rectè igitur vocatis ad prœlium, ieiunium primo imponitur, quo caro tota comprimatur, nostrique inimici exercitus eneruetur, quod statim latius erit pertractandum.

Marginalia: ¶ 26 — *Serm.* 231. *de tempor.* — *Epistol. ad Furiam & Epistol.* 22. *ad Eustoc.* — *Dan.* 3. 19. — *Dan.* 3. 46. — *Mat.* 24. 38. — *Gene.* 6. 11. — *Hom.* 24. *in Gen.* — *Lib.* 4. *Hypognosti. nõ longe à principio* — 1. *Cor.* 9. 26. 27.

§. *Arma*

§. 5. *Arma quibus Diabolus ad ſuprema mala, & ad idololatriam quoſdam traxit, fuerunt comeſſationes, & potationes.*

¶ 27

HÆ igitur ſunt cogitationes ſatanæ, cum bellum nobis indicere parat, ad gulã & ingluuiem principaliter excitare: ſcit enim ex ipſamet carne noſtra, ſi abundanti cibo potuque fuerit refecta, oriri validos milites ad ſui obſequium, per quos in vitia quæcumq; ſolet homines deijcere. Iſto militum & armorum genere, ſæpius quod efficere circa homines cupiebat, conſequutus fuit. Per cibum namque & comeſtionem primos parentes deiecit, illoſq; & omnem illorum poſteritatem ſibi fecit captiuam. Per cibum traxit totum orbem tempore Noë ad omnia vitiorum genera: *Erant enim homines comedentes, & bibentes,* inquit Christus Dominus, cauſam & radicem tradere volẽs eius, quod dictum fuerat: *Repleta eſt terra iniquitate.* Nullum tunc iniquitatis fuit genus, in quod homines non deiecerit, vt S. Ephræm expoſuit, latiuſque explicuit Beroſus Annianus antiquiſſimus Chaldæorum ſcriptor, dicens, ad tantum malum homines tunc deueniſſe, quod humanas carnes manducabant, & procurabant abortus, & in edulium præparabant: commiſcebantur viri matribus ſuis, filiabus, ſororibus, maſculis & brutis, nihilque ſceleris erat quod non admitterent, contemptores religionis & Deorum. Hæc omnia diabolus in hominibus perfecit ex eo quod illos excitauit, vt *eſſent comedentes, & bibentes,* id eſt, huic operi tota cogitatione & auiditate intendentes. Per intemperantiam (vt B. Hieronymus conſiderat,) Lot amicus Dei in monte iam de incendio ſaluatus, & de tot millibus populi ſolus inuentus iuſtus, ad turpiſſimum concubitum fuit tractus. Eius ſiquidem duæ filiæ (inquit idem Hieronymus) videntes Sodomorum exitium, putauerunt humanum genus penitus iam defeciſſe, & ideò deſiderio liberorum impulſæ à dæmone fuerunt; vt concubitum paternum expeterent; nec enim diabolo rationes deſunt, quas exponat, vt ad id quod vult inducat. Sciens tamen ille quod virum iuſtum non tam leui ratione ad tam nefarium opus trahere poſſet, ad maiora ſua arma ſe conuertit excitãs eas, vt immoderato vino inebriarent patrem. Præmiſſa enim nimia potatione viam ſibi ſtratam ſperabat ad id conſequendum, quod intendebat; ſicuti rei comprobauit euentus. Nec enim ſemel, aut vna nocte; ſed iterum, & ſequenti nocte, adhibita nimia potatione, ad rem tam horrendam pertractus eſt, vt ipſe ſibi (inquit Baſilius) ſui ipſius gener, & ſocer, & frater, & auus, & vir eſſet: vtrinque naturæ terminis contumeliam inferens. Nec diſputamus num in illo opere Lot peccauerit, quod ebrius commiſit; tantummodo grauiora arma dæmonis exponimus, quibus ad id, quod conſequi intendit vtitur. Et vt gentiles reliquamus: *Quorum mentes perpetuò princeps huius ſeculi excæcauit,* & per comeſſationes & ebrietates ad omnia, quæ voluit vitiorum genera pertraxit: ſacra ſcriptura non ſine magno myſterio de populo, quem Deus antiquitus elegit, id ipſum exprimit, deſcribens quomodo ferè ſemper cum illum voluit diabolus ad horrenda facinora impellere, & ſui captiuum efficere, hoc armorum genere vſus fuit. Illum enim per comeſſationem & ebrietatem (inquiunt Chryſoſtomus *a* & Hieronymus *b*) ad primam illam & impiam, ac omnibus rationibus ſtultam adorationem vituli præcipitauit, qua adorarunt non verum vitulum, qualem in Ægypto coli viderant (quem Apim Ægyptij vocabant, vt D. Auguſtinus tradit,) ſed inſenſibilem quandam imaginem illius, tantò inferiorem ipſo vitulo irrationali, quantò imago picta inferior eſt re ipſa cuius eſt imago. Horrendum facinus, & omnem ſuperans admirationem. Qui enim fieri potuit; vt populus Dei, qui paulò antè, tam inſignia ac ſtupenda eius miracula viderat, ad talem deueniret ſtultitiam, vt adoraret imaginem vituli comedentis fœnum? Scriptura ſacra ſicut frequenter facere ſolet (vt idem Chryſoſtomus annotauit)

Matt. 24. 38.
Gene. 6. 11.
apud Lippom. Geneſ. 6.
Beroſus.
Epiſt. 21. ad Euſtoc.
Geneſ. 19.
Hom. 1. de ieiunio.
2. Cor. 4. 4
¶ 28
a *Hom. 71. ad populũ.*
b *Lib. 2. contra Iouini.*
18. de ciui. cap. 5.

uit) ita malum supremum, ad quod pertracti sunt Israëlitæ, describit; vt simul elegantissimè illius causam declaret, dæmonisq; machinas, quibus contra homines vtatur, aperiat: ideoque sæpè replicat Israëlitas prius comessationibus & ebrietatibus traditos. Intelligendum est siquidem illos non adorasse vitulum eadem ipsa die, qua illum conflauit Aaron: quamuis enim dicatur: *Formauit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem; dixeruntque: Hi sunt Dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti*; id per anticipationem, quam Sanctus Augustinus *a* vocat prolepsim, aut præoccupationem, aut verò recapitulationem, præmittitur; vt postea ad ordinē, quo res successit enarrandam, scriptura sacra procedat. Ita enim multas quæstiones circa varia scripturæ sacræ loca, quæ indissolubiles videntur, explicandas docuit idem Augustinus *b*, qui regulam Tyconij, ex professo tradit & explicat *c*, de explicandis multis locis per recapitulationem, quam anacephalæosim vocat *d*. Vitulo igitur conflato id factum est, quod ibidem exprimitur, quod scilicet Aaron pro die sequenti, illius adorationem voce præconis populo indixit, dicens: *Cras solemnitas Domini est*, fortè differens adorationem in diem sequentem, volens continere populum, & reducere, vt re melius per noctis silentium considerata, à nefario opere abstineret. Die autem sequenti Israelitæ *e Surgentes manè obtulerunt holocaustomata & hostias pacificas, & sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Ne intelligas (vt Hieronymus *f*, Gregorius *g*, & D. Thomas *h* annotant) primo manè holocausta obtulisse idolo, & postea sedisse ad manducandum, & bibendum: sed scriptura sacra primò ponit adorationem idoli, tanquam rem grauissimam & supremum malum, & immediatè illius causam exprimere voluit. Vnde illa coniunctio, *&*, vim habet causalis, sicut frequenter scriptura sacra consueuit, vt velit dicere: die sequenti obtulerunt vitulo, tanquam Deo holocaustomata & hostias pacificas, omne genus sacrificiorum abundantissimè, *& sedit*, id est, quia sedit, aut quia sederat populus manducare & bibere, vnde surrexerunt ludere. Manè ergo, primum omnium comessationibus & ebrietatibus Israelitæ se tradiderunt; id enim verbum, *sedit*, significat, vt S. Augustinus indicauit, non transcursim, aut raptim; sed toto corpore, affectu, & animo se comessationibus & potationibus tradiderunt: inde temulenti, & incalescentes vino surrexerunt ludere; id est, ad choreas luxuriosas, & saltationes libidine plenas & obscœnas: inde tandem ad summum malum protracti sunt; quod multis adorationis actibus idolum coluerunt, multorum sacrificiorum genera immolantes, holocaustomata scilicet, & hostias pacificas. Post ebrietatē immolatio secuta est (inquit Hieronymus) & libido iuncta luxuriæ, prius enim venter extenditur, & sic cætera membra concitantur. *Manducauit enim populus, & bibit, & surrexerunt ludere*, &c. Vide diaboli cogitationes, intendebat populum ad actum tam nefarium & stultum inducere, videbatque difficile esse populum Dei ad illum pertrahere; propterea armorum suorum genere vsus fuit, excitans ad nimias comessationes & potationes, quibus caro refecta motus inordinatos cœpit eructare & producere, qui contra mentem vaporibus cibi & potus offuscatam agerent, & dæmoni ipsi eos redderent subiectos, & traderent captiuos, qui & in vitulo ipsum dæmonem suprema adoratione colerent. Qui huiusmodi armis Dei electum populum tam valida expugnatione prostrauit, per ipsamet arma, id ipsum continua ferè temporum successione perfecit, vt scriptura sacra describit. Simili enim modo Israelitas pertractos ad illud grande peccatum, quod paulò post commiserunt in Beel-phegor enarrat; primò illud exponens, deinde quomodo diabolus ad illud ipsos pertraxerit, eleganter declarans. *Morabatur*, inquit, *eo tempore Israël in Setim*, iter agens ad terram repromissam, *& fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua.* Ecce quod fecerunt: impudicissimis fornicationibus cum alienigenis, & sacrificijs ac cultu idolorum traditi fuerunt. Si cupis

§ 29

Marginal notes:

Hom. 3. in illud Isai. vidi Dominum.

Exod. 32. 5

a *Lib. 22. in lib. Iudicum, q. 10. & 11.*

b *Lib. qq. in Genes. q. 25.*

c *3. de doctrin. Christian c. 36.*

d *Lib. qq. in lib. Iudic. q. 10. & 11. cit.*

e *Exod. 32. 6.*

f *Epist. 22. ad Eustoc.*

g *10. Mor. c. 14.*

h *In c. 10. epist. 1. ad Cor. lect. 2.*

Lib. 2. qq. ad Simplic. q. 4.

Epist. 22. cit.

Nume. 25. 1

cupis scire quomodo diabolus ad tantum malum eos deduxerit, qui paulò ante viderant seueram vltionem, quam Moyses de fornicatoribus & idololatris sumpserat: *At illi*, inquit, *comederunt* cibos earum, *& aborauerunt Deos earum.* Gladium suum diabolus more suo per mulieres illas distrinxit, cibos Israëlitis per illarum manus offerens, per quos ad impia execrandaque facinora deiecit. *Initiatusq; est Israël Beel-phegor.* Initiatus est, id est, religione coniunctus Beel-phegor. Erat Beel-phegor idolum Moabitarum, & Madianitarum fœdissimum ac turpissimũ, illud, vt quidam volunt, quod alibi scripturæ sacræ, *Priapum* vocant, quod obscœna erat specie: ingenti namque virili membro retecto & erecto oculis omnium exhibebatur, & Deum apertionis, nomine Beel-phegor significari quidam credunt, à potentia aperiendi vuluam muliebrem; alij vocant Deum fœcunditatis; verius tamen (inquit Augustinus) Deus fœditatis appellandus. Huic sui cultores obscœnissima offerebant sacrificia, quæ ipse Diuus Augustinus indicat, & ad quæ offerenda Israelitæ pertracti sunt, per hoc quod comederunt cibos earum. Non aliter factum fuit post plurimos annos, quando introducto iam populo in terra repromissa, erecto magnifico templo, & veri Dei religione firmata voluit illum diabolus ad sui cultum reuocare: quod perfecit tempore Ieroboam, qui vitulos aureos erexit. Et quidem primò quod factum fuit; deinde modum, quo illud diabolus per manus Ieroboam perfecit, elegantissimè expressit S. Oseas Propheta; vt Hieronymus, Cyrillus, Rupertus, Theodoretus, Theopyhlactus, communiterque omnes expositores obseruant: qui etsi tam obscurè loquatur, quod attento lectoris sensu indigeat, vt idem Hieronymus annotat: sed quantum credo excellentissima metaphora à clibano desumpta, rem totam explicat. Primo itaque exprimit Propheta Dei personam agens, perditionis barathrum, in quod populus ille, quando iam in Dei cultu & religione firmatus videbatur, fuit deiectus.

5. Reg. 25. 13. & 2. Paralip. 15. 16

6. de ciuit. c. 9. & 1. de consensu Euangel. c. 25.

3. Reg. 12.

Omnes in c. 7. Oseæ.

¶ 30

Cùm sanare vellem Israël, reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium. Quasi dicat (vt Hierony. interpretatur) cũ omnia, quæ necessaria videbãtur ad populi salutem, abundanter præstitissem, erecto templo, extructis altaribus, sacrificiorum & sacerdotum actibus dispositis & ordinatis; egressus fuit Ieroboam de tribu Ephraim, qui vitulos aureos fecit, quique ad eorum adorationem, omnem Samariam maxima malitia confectam pertraxit; *& omnes operati sunt mendacium*, id est, idola vana & mendacia coluerunt. Ecce iniquitatem magnam, in quam miserè populus deiectus fuit. Si modum quæras, illum admiranda clibani metaphora Propheta exponit. *Qui applicauerunt* (inquit paulò inferius) *quasi clibanum cor suum, & cùm insidiaretur eis, tota nocte dormiuit coquens eos, manè ipse succensus quasi ignis flammæ, omnes calefacti sunt quasi clibanus, deuorauerunt iudices suos, omnes reges eorum ceciderunt, non est qui clamet in eis ad me.* Insidiosè egit Ieroboam, & per insidias quod voluit obtinuit. Vt enim idem Propheta Oseas annotauit, cùm primùm Ieroboam populum ad idolorum cultum trahere voluit, nequaquam populus acquieuit: quin potius magno horrore & tremore omnes affecti fuerunt; rem tam detestandam, quam Ieroboam proponebat audientes. *Loquente*, inquit, *Ephraim*, id est, Ieroboam, qui erat de tribu Ephraim, & petente à populo, vt vitulos coleret: *Horror inuasit Israël.* Symmachus & Theodoretus tremorem legunt. Cùm enim ille eiusq; contribules ac Principes, idololatriam populo proponerent, totus Israël tremere horrereque cœpit. Nihilominus id quod voluit Ieroboam consecutus fuit, tandem enim *Israël deliquit in Baal.* Quomodo igitur id perfecit? Insidijs vsus fuit. Non mirum quod diaboli minister, insidijs à diabolo excogitatis vteretur. Deprehendit illos affectos ad comedendum, & bibẽdum, & quod eorum venter esset quasi clibanus, qui aperto ore cibis excipiẽdis inhiaret; idcirco

Oseæ 7. 1.

Ibid. nu. 6

Oseæ 13. 1.

circo facit, quod facit qui clibanum validis flammis succendere vult. Est ignis intra clibanum, qui nutrimento eget ne extinguatur, cui multa lignorum copia superponitur; quam paulatim ignis calefacit, & ita tandem succendit, vt post breue tempus grandis ingensque flamma procedat, omnia quæ sibi occurrunt deuorans, & absumens. Hoc Ieroboam diaboli impulsu excitatus egit. Populum inuitauit, in cuiusque stomacho ignis est caloris naturalis, qui alimenti nutrimento eget: innumera ciborum copia eorum vetres repleuit; quo factum est, vt calefacti fuerint, tandemque grandis ardor & flamma motuum concupiscentiæ fuerint excitata. Videns autem eos Ieroboam quasi temulentos, & furentes à vino: *Cœperunt enim principes furere à vino*, ipse primus coram eis cœpit grandes actus adorationis vitulo exhibere; (hoc namque credo significare illud: *ipse succensus quasi ignis flammæ*) quem statim omnis populus secutus fuit quasi ebrius; tam potentibus & inordinatis cõcupiscentiæ motibus æstuans, vt omnes actus rationis & mentis (quos *iudices* vocat) qui poterãt eos à tam nefario opere reuocare, & auertere, deuorauerint; & intellectus & voluntas (quos *reges* appellat) ceciderunt, & ita omnes ad tam impium facinus pertracti sunt: vt nullus in eis remanserit, qui ad Deum verum vel leuiter maneret conuersus. *Non est*, inquit, *in eis qui clamet ad me.* Ita tunc factum fuit, sed quod temporibus sequentibus, ita perpetuò euenisse, idem Oseas eleganstissimè demonstrauit. Ad memoriam primò reuocat quæ tempore Ieroboam cõtigerunt. *Loquente*, inquit, *Ephraim*, (id est, Ieroboam de tribu Ephraim) *horror inuasit Israël*, & tandem *Israël deliquit in Baal, & mortuus est*, id est, inde morti, captiuitati, & innumeris calamitatibus obnoxius mansit; quomodo Adam die qua comedit mortuus dicitur: quia tunc morti se fecit obnoxium. Punitus nihilominus grauiterque castigatus Israël, non fuit emendatus; nam *& tunc addiderunt ad peccatum*, adhuc peccata peccatis addunt, & idololatrias priores posterioribus cumulant: *feceruntq; sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est.* Vide quos sibi deos proponant, qui nihil habent diuinitatis, nec aliud sunt, quàm quod artifices esse voluerunt. *His ipsi dicunt: Immolate homines, vitulos adorãtes*, id est (vt Hieronymus & Cyrillus exponunt) alij alijs dicunt, alij alios hortantur, aut se mutuo excitant, signanter sacerdotes hominibus populi suadent: vt homines aliquos idolis immolent tanquam sacrificium gratissimum, sicque similes se exhibeant eorum maioribus, de quibus dixit David: *Immolauerunt filios suos, & filias suas dæmonijs, & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaam.* Si autem quomodo ad tantum, atque ad tam grande malum adducti fuerint Israëlitæ inquiras; id notauit sanctus Propheta, qui paulò inferius rem exprimere volens, subdidit: *Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei.* Saturati sunt nimis, immodicè comessationibus & ebrietatibus se tradiderunt, inde cor eorum à Deo discessit, & ad idola adoranda se transtulit. Huiusmodi innumera possemus proferre, ex quibus manifestum fit, validius ac potentius armorum dæmonis genus, quo homines expugnat, & sibi misera captiuitate subiectos facit, esse intemperantiam & gulam; per quam ipsi carnem suam nutriunt & roborant in suam ipsorum perditionem; per quam ad supremum idololatriæ peccatum antiquitus trahere solitus fuit, & nunc in infidelitatis barathrum multos conijcit. Vnde Apostolus Iudas hæreticos describens, & suis coloribus depingens, tanquam caput perditionis illorum hoc constituit, quod sunt homines comessationibus, & ebrietatibus dediti. *Hi sunt*, inquit, *in epulis suis*, id est, propter epulas, aut comessationes & ebrietates, quas *suas* vocat, quia illorum sunt propriæ & familiares, *maculæ conuiuantes*, id est, sunt propter epulas maculati, & inquinati multiplici peccatorum genere, vt macula ipsa in abstracto dici mereantur. *Conuiuantes*, id est, perpetuis conuiuijs se ipsos

Ibidem.

In cap. 13 Oseæ.

Ps. 105. 37.

Oseæ 13. 6.

¶ 131

Iudæ. vers. 12.

ipsos excipientes & prouocantes, & ad potandum se inuicem inuitantes, & brindantes: *Sine timore semetipsos pascentes*, absque aliquo fræno se super cibos, & potus effundentes. Quid inde sequitur? *Nubes sine aqua, &c. fluctus feri maris despumantes suas confusiones.* Quid ex feruenti olla, quæ carnibus repleta est, progreditur; nisi spuma immunda? De quibus infra. Quid igitur mirum, quod te diabolus in tot tamque grandia vitia præcipitem dederit, qui nunquam nisi comessationibus, & potationibus vacas? Sedisti manducare & bibere, te totum super cibos effundens; quid mirum, quod surrexeris ludere, & illos sentiens in temetipso motus, de quibus Dauid: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus:* quod de carnis & concupiscentiæ affectionibus multi exponunt: Clibanum ventris replesti carnibus varijs, & vinis diuersorum generum; quid mirum quod insurrexerit ardentissimus libidinis & concupiscentiæ calor, te totum succendens & inflammans? Totus epulis & conuiuijs es traditus, sine timore aliquo temetipsum pascens; quid mirum, quod caro despumans suas confusiones, te ad miserandam confusionem pertraxerit? carnem igitur comprime &c.

Iudæ vers. 13.

Psal. 37. 8.

§. 6. *Scriptura sacra ad exprimendum hominem omni vitiorum genere implicatum, solita est describere vacantem comessationibus, vt in Amos, Isaia, Luca, Daniele.*

TAm valida sunt huiusmodi dæmonis arma, tamque frequenter cùm ea applicat, vincit, & superat; vt hinc sępissimè Spiritus sanctus in scriptura sacra volens magna, grandia & suprema aliquorum impiorum peccata, ad quæ diabolo impugnante pertracti sunt, explicare, contentus fuerit solummodò exprimere, quod ad comessationes & ebrietates nimias, & superabundantes fuerunt perducti; inde subintelligendum relinquēs (vt S. Gregorius excellenter annotauit) omne peccati genus inde subsequutum. Est ciborum abundantia, tanquam caput serpentis; hoc ipso, quod exprimitur eius caput alicubi introductum, sub intelligendum est, statim totum illius corpus introductum fuisse, vt ex B. Gregorio Nysseno alibi tradidimus. Vnde Christus dominus grandia illa, & horrenda peccata, ad quæ homines perducti sunt; quando tempore Noe illos Dei patientia (nostro loquendi more) ferre non potuit, solummodò dicit: *Erāt homines comedentes & bibentes.* Similiter volens Sodomorum supremas iniquitates explicare, quæ tales erant vt ad cœlum vsque ascenderent vindictam petentes; id tantùm expressit; *In diebus Lot edebant & bibebant.* Ita & Deus ipse per Ezechielem: *Hæc* inquit *fuit iniquitas.* id est totum malum *sororis tuæ Sodomæ, abundantia panis:* quo nomine omnium ciborum abundantiam quibus vacabant, voluit indicare. S. Augustinus, vt demonstret eloquentiores fuisse sanctos Prophetas & Dei ministros omnibus mundi rhetoribus, expendit ex professo locum Prophetæ Amos, qui quamuis pastorem & armentarium se diceret, tanta emphasi tamque grandi eloquentia, quod voluit expressit: vt eam possint omnes mundi sapientes admirari. *Væ*, inquit, *qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum ingredientes pompaticè domum Israel &c. qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, &c, bibentes vinum in phialis, & opimato vnguento delibuti &c.* Minutatim D. Augustinus omnia hæc verba expendit, vt admirandam, quam continent eloquentiam indicet. Nos tantùm illud consideremus; quod non semel Chrysostomus *a*, & aliquando Bernardus *b* obseruauerunt, mirum esse, cur tam acri comminatione sanctus Propheta istos prosequatur: nec enim malis quæ exprimit videtur commensurata. Comminatio enim est omnibus modis suprema, quia primo præmittit interiectionem tremendam, *væ*, quam non inducit Spiritus sanctus, nisi supremam & irremissibilem pœnam volens designare,

1. Mor. c. 5.

¶ 32.

Lib. de orat. dominica orat. 4

Mat. 24. 39.

Luc. 17. 28.

Ezech. 16. 49.

4. de doctr. Christ. c. 7.

Amos 6. 1.

a *Homil. 1. in Genes. & hom de cura salutis proximi, & lib. de virginita. c. 50.*

b *Sermo 2. in illud, nō est regnum Dei esca.*

vt idem Chrysostomus c sæpe annotat, & indicat Ambrosius d. Deinde eis prædicit, quod sint separati in diem malum, & propinqui iam solio iniquitatis. Quibus verbis etsi secundum litteræ corticem, indicet diem captiuitatis imminentem, quam malam vocat scripturæ phrasi: id est, laboriosam & anxietatibus plenam, per quam tradendi essent captiui tyrannis sedentibus in solio iniquitatis: sed secundum reconditum sensum eos exprimit destinatos, in quos æternę damnationis sententia, in die iudicij (quæ dies mala dicitur) sit ferenda. Sicut enim Paulus dicitur *Segregatus in Euangelium Dei*, & singulariter separatus *ex vtero matris suæ*, ad eius prædicationem; quia illum singulariter elegit Deus per quem claritas Euangelij omnibus gentibus effulgeret; ita isti dicuntur segregati, aut separati in diem iudicij; in quibus diuina iustitia singulariter fulgeat & ostendatur. Vnde non videtur maiorem comminationem dari posse. Si autem eorum culpas, quas exprimit consideremus, aut nullæ, aut leues videntur. Quid in eis reprehendit? *Qui dormitis* (inquit) *in lectis eburneis.* Hoc non grande videtur facinus, nam Salomon eo tempore quo sanctus erat, huiusmodi lectos habebat, qui decentes videntur optimatibus, vt S. Ambrosius insinuat, de quibus aliqui illud secundum litteræ corticem explicandum credunt, *En lectulus Salomonis &c.* de quibus noster Sotomaior. *Qui lasciuitis in stratis vestris.* Lasciuiendi verbum, hoc in loco non tam videtur significare, impudicitiæ actibus vacare, quam delectari super strata. In hebræo habetur participium *Seruhim* à verbo *Sarah*, quod duo significat, distendi scilicet, & superflua abundantia redundare; superesse, superabundare. Vnde quidam a transferunt; *qui distenti, aut extenti estis super stratis vestris:* alij, b *qui superfluis in stratis abundatis*. Horum nullum videtur grande peccatum, nam nec principes, & primates distendi super stratis, *estarse à pierna tendida*, nec superfluis coopertorijs in eis vti, inter suprema peccata connumerandum videtur. *Qui comeditis agnum de grege, & vitulum de medio armenti*, aut vt Septuaginta, *vitulos lactentes*, quasi dicas, *terneras de leche.* Neque hoc grande videtur piaculum: Abraham enim cùm peregrinos excepit hospitio, *ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum*, quem comedendum traderet. *Bibentes vinum in phialis.* Assuerus inducitur, qui præparauit conuiuium, in quo qui inuitati erant, *bibebant aureis poculis*, nec reprehenditur. *Optimo vnguento delibuti.* Sancta Iudith describitur, quod se vnxit *myro optimo*, & laudatur: pudica insuper Susanna puellas à se misit, vt *afferrent oleum & smigmata.* Imò & Sponsa sancta laudatur à sponso, quia *odor* inquit *vnguentorum tuorum super omnia aromata.* Hæc igitur & similia sanctus Propheta Amos inducit, quæ per se loquendo, aut vitia non sunt, aut si sint, non suprema nec grandia reputantur. Cur igitur supremas comminatur pœnas? cur tam grandi comminatione contra eos agit? Aptè quidem & eleganter sanctus Propheta procedit, qui in eo totus est positus, vt explicet & exponat supremam & maximam curam, qua illi carnem reficiebant, delectare & fouere nitebantur: inde cuicumque habenti intellectum subintelligendum relinquens, omne peccati genus quod inde communiter procedere & oriri solet. Quid enim tibi intelligendum est, si audis aliquem equo insidentem rebelli & indomito, nullo fræno compresso, & abundanti hordei copia multis diebus refecto? Quid, si audis valido igni ingẽtem lignorum copiam cum adipe, oleo, stuppa, & pice superpositam, subintelligendum est? Quid si vides terram, quæ abundantissimas sentes & spinas perpetuò solet proferre, abundantibus aquis irrigatam, & stercore pingui fœcundatam? *Manifesta sunt opera carnis* (inquit Apostolus) *quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, &c.* Omni igitur iniquitate illos repletos extitisse, hoc ipso quod eos Propheta inducit carnem deliciosissimè impinguãtes, nutrientes, & fouẽtes voluit declarare. Hæc ratione eleganti acutoque discursu

c *Hom.* 7. *in Genes. & li. de virginit. cap.* 21.
d *Libro de Elia, ca.* 15.
Ad Rom. 1. 1.
Ad Gala. 1. 15.
Li. de Isaac & anima c. 5.
Cant. 3. 7.
In c. 3. *Cãt.*
סרח
a *Regia & Pagninus.*
b *Brixianus in arc. tomo* 2. *fol.* 15. *in princip.*
Gen. 18. 7.
Esther 1. 7.
Iud. 10. 3.
Daniel. 13. 17.
Can. 4. 10.
Ad Gal. 6. 19.

¶ 33 *Lib. de Elia & ieiunio cap. 15*

cursu D. Ambrosius explicat, & expendit similes sancti Prophetæ Esaiæ comminationes, quibus singulariter epulones & intemperates prosequitur, contra quos peculiariter se commotum Deus ostendit. Cùm enim multa peccatorum genera reprehendenda, & nimis prosequenda assumeret, illos in primo capite locat: & cum aliorum peccatorum diuersa peccata singillatim semel induceret & reprehenderet; hos semel & iterum introducit, acerrima comminatione reprehendens. Primò enim dicit: *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis.* Post hos, alios reprehendit, & tandem ad eos, à quibus cœperat, regreditur, rem concludere volens: *Væ*, inquit, *qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendum ebrietatem*: quasi indicare volens, ventris ingluuiem principium & finem omnium peccatorum, sub quibus omnia peccata contenta subintelligere debeamus. Et verè quantum existimo, hoc solo nomine, *qui mane consurgitis &c.* Iudæos voluit Deus arguere, quod cunctis iniquitatibus gentilium essent implicati, id exprimens quod gentibus quibusdam erat commune & in vsu, primo mane se comessationibus & ebrietatibus tradere. Persæ, vt Strabo refert à mane vsque ad vesperam omne tempus vnico prandio concludebant. Tarentini, vt Ælianus ait, matutinis poculis se ingurgitabant. Hinc apud multas gentes prandia antelucana, de quibus Homerus. Et expende verbum hebræum *Sechar*, quo Propheta vtitur, quod simplex est, & vt Forerius annotat, propriè significat id quod circumloquendo vulgatus expressit, mane consurgere, ad cuius similitudinē Latini simplicia verba inuenerunt, quæ id ipsum exprimerent, quod Gellius manicare dixit, & de Alexandro dixit Plutarchus, quòd Alexander ad prandium diluculabat. Gentes igitur omni vitiorum genere traditę erant quippe quæ nihil aliud quam epulari & bibere cogitabāt, adeo vt ad id ante lucem surgerent. Hoc ipsum in Iudæis voluit Deus taxare, dicens, eos mane consurgere, aut manicare, vel antelucare gentium more ad ebrietatem sectandam. Quos illa formidabili comminatione, *Væ* (quam Chrysostomus lamenti nuntium vocat) prosequitur Propheta, quæ omnia mala denuntiat. Et merito (inquit Ambrosius) nam in illis operibus Sapiens omnia mala prospexit, qui cum primo dixisset; *Carnes ad vescendum conferunt, &c.* post pauca subdit: *Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui fouea? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui commorantur in vitio, & student calicibus epotandis?* Diuersa singulis peccatoribus mala eueniunt, temulentis omnia, inquit Ambrosius, quia suppositis nimijs comessationibus, & ebrietatibus, omnia mala corporis, & animæ consequenda, communiter intelligendum sacra scriptura relinquit. Est namque saturitas (vt Basilius hoc idem prosequens ait) nequitiæ probrique initium: statim enim delitias, ebrietates, sumptuosaque ciborum condimenta, omne genus bestialis lasciuiæ subsequitur, imò vnà comitatur. Ex doctrina ista explicat B. Gregorius quam de epulone Christus Dominus tremendam refert historiam. Nec enim fabulam retulit, inquit S. Irenæus. Mirum est enim, quomodo æternis ille flammis sit addictus, de quo ea solummodò Christus inducit, quæ per se loquendo non videntur esse peccata: *Homo* inquit, *quidam erat diues, qui induebatur purpura: & bysso, & epulabatur quotidie splendidè.* Hæc solummodo de illo præmittuntur. Cur igitur (inquit Basilius) damnatus fuit, de quo nulla iniustitia refertur? nō de illo dicitur (vt S. August. latè prosequitur) quod aliena rapuit, quod homicidia cōmisit, quod blasphemus fuit: sed tantum quod ijs quæ sua erant propria vtebatur, gloriosè se vestiens, & quotidie splendidè comedēs. Respondet Gregor. verum quidē esse hoc tātum de eo explicitè poni, sub his tamen verbis explicite Christū omnia vitiorum, & peccatorum inquinamenta subintelligenda reliquisse. Quid enim de illo qui non aliquando, sed quotidie splendide comedit & bibit sperandum? Omni vitiorū genere quæ à carne procedunt, continuò illum

Esai. 5. 11. — *Ibid. n. 21.* — *Lib. 15.* — *lib. 12. c. 30* — *Lib. 4. o-diss.* שכר — *Lib. 2. de virtute & fortuna Alexādri.* — *Hom. 24. in Genes.* — *Pro. 23. 20.* — *Prou. 23. 29.* — *Hom. 1. de ieiunio.* — ¶ 34 *1. Moral. cap. 5.* — *Lib. 4. contra hæres. c. 4.* — *Luc. 16.* — *Serm. 21. de verb. Apost.*

illum repletum intellige. Ad quotidianam enim splendidam Comestionem, statim sequitur obliuio Dei, & mandatorum eius: *Saturati enim sunt*, inquit, *& obliti sunt mei*: insuper & fornicatio ac luxuria, quas prima opera carnis Apostolus posuit, qui *ad comessationes, & ebrietates*, statim adiunxit *a cubilia, & impudicitias*, & merito: *b Saturaui* enim eos inquit Deus, *& mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur, equi amatores, & emissarij facti sunt, vnusquisq; ad vxorem proximi sui hinniebat.* Sequuntur præterea iuges conuiuiorum comites, detractiones, murmurationes, lasciuaque verba & incomposita, vt B. Gregorius annotat: ideoque qui conuiuijs vacarat, & epulatus fuerat quotidie splendide, linguam singulariter refrigerari, cùm in tormentis esset petebat; quia inter epulas valde defluere loquacitas solet. Consequuntur item homicidia horrenda & iniusta, sicut in Herode considerat Chrysostomus, qui *Ioannem* quidem reuerebatur, & *metuebat, sciens eum virum iustum & sanctum, & custodiebat eum, & eo audito multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Et si quæras, à quonam eum custodiret; respondebo dici posse ab insidijs Herodiadis, quæ, vt sacer præmisit Euangelista, *insidiabatur ei, & volebat eum occidere, nec poterat.* Nihilominus qui Ioannem propter excellentem, quam in eo cognoscebat sanctitatem primò custodiebat, postea in eum decollationis sententiam tulit; non mirum, quia præcesserant comessationes & ebrietates: *Natalis enim sui cœnam fecit cunctis principibus, & primis Galilææ*, in arce (quantum existimo) Macheruntina, quæ in finibus Galilææ, & Arabiæ sita erat, vbi vinctum Ioannem fuisse testatur Iosephus. Horrendum homicidium, interficiens hominem Angelis æqualem, omnibus de muliere natis maiorem, plusquam prophetam, post abundátes epulas Herodes commisit. Huiusmodi multa possemus annotare, sed rem concludamus expendentes historiam regis Baltassar, quam initio huius tractatus cœpimus inducere; quam Theodoretus inter omnes, quas Daniel scripsit, ad nostram eruditionem iudicauit excellentem. De illo rege nec minimum verbum hactenus sanctus Propheta præmiserat, sed postquā latè quæ de illius patre aut verius auo Nabuchodonosor dicenda se offerebant præmisit, de eo acturus, historiam orditur ab vltimo actu vitæ illius, conuiuio scilicet opulentissimo, quo peracto ipsamet nocte occisus fuit. Fuerunt huius Regis grādia, ingentiaque peccata, quæ parentum suorum iniquitates excesserant: ideoque Babyloniorum aut Chaldæorum monarchia, quæ plusquam per mille annos in eius prædecessoribus durauerat, extincta in illo fuit & ad Medos & Persas translata, vt Daniel ipse exposuit. Nullum itaque peccatum, aut facinus illius Daniel præmisit, sed ab opulento conuiuio exordium sumpsit, dicens: *Baltassar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille, & vnusquisque secundum suam bibebat ætatem*, vt exprimens illum fuisse epulonem, conuiuijs & comessationibus traditum intelligeremus, continuo omni vitiorum genere extitisse implicatum. Volens nihilominus quoddam illius immane supremumque sacrilegium describere, admiranda omnique mente consideranda phrasi sanctus Propheta vtitur subdens: *Præcepit ergo iam temulentus vt afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Ierusalē, vt biberent in eis Rex & optimates eius, vxoresque eius & concubinæ.* Expende attentè vocem illam, *ergo*, cùm dicit, *Præcepit ergo*, quæ vt supra dicebamus iuxta dialecticorum doctrinam illationis est nota, quæ ex supposito antecedente, cōsequens infert, explicat & profert, quod implicitè in illo erat contentum. Totum enim consequens in antecedenti continebatur, nec aliquid potest exprimere consequens, quod non in antecedenti fuerit inclusum & implicatum. Vide consequens, quod Propheta infert: *Præcepit ergo vt afferrentur.* Horrendum certè sacrilegium, immane ac detestandum facinus. Quodnam præcessit antecedens? videbantur enim præmittenda antecedentis loco grandia execrandaque peccata, ex quibus hoc tanquam

quam

Osea. 13. 6
Ad Gal. 6. 19.
a Rō. 13. 13.
b *Ier.* 5. 7.
Eodē lib. 1.
Hom. 44. *in Matth.*
Marci. 6. 19. 20.
18. *Antiq. cap.* 10.
¶ 35.
In Daniel.
Dan. 5. 22.
Daniel 5. 1

quam vltimum iam in illis contentum, sequeretur. Nihil pro antecedenti nisi conuiuium grande supponit, illudque antecedẽtis loco statuit: diuino sane discursu, grande execrandumque sacrilegium inferendũ relinquens. In illo enim antecedenti, omnia peccata quasi in radice, & virtute continẽtur; ideoque posset ex illo fornicationes, homicidia, veneficia, idolorum seruitutem inferre, sicut postea Daniel ipse explicauit, illi⁹ Regis magna peccata, & idololatrię execrandos actus explicite proferent, sed primo loco illud quod cõmisit sacrilegium violando vasa sacra tanquam consequens apertum secundum scripturæ regulas intulit. Omnem itaque iniquitatem in seipsis comessationes, & ebrietates tanquam in radice continent. Ideo Apostolus eos, quos videbat ventris concupiscentijs deditos, quasi iam desperatos deflebat; *Quorum finis*, inquit, *interitus*, *quorum Deus venter est*: morti & perditioni destinatos iudicans eos qui ventrem tantummodo curant, de quibus infra dicemus. Hæc autem dicta, iuxta scripturæ sacræ phrasim sunt accipienda, cuius sermones sunt morales, & qui iuxta ea quæ communiter accidunt solent procedere. Dantur quidem conuiuia sancta, qualia sanctus Tobias præcipuis solemnitatibus celebrasse à Spiritu sancto inducitur, nec vllatenus reprehenditur, sed tam rara auis in terris, vt S. Gregorius libere fateatur, communiter loquendo vix ac ne vix credendum, dari conuiuium, quod non aliqua culpa comitetur, de quo alibi. Illud nunc certum sit, ex comessationibus & ebrietatibus omnia mala oriri, vt ex scripturis & sanctis Patribus dem õstratum est. Ex quib⁹ duo relinquũtur manifesta: primũ rectè sanctos Patres nos admonuisse primũ ac præcipuum armorum genus, quo diabolus nos expugnandos assumit, esse carnis nimiam refectionem, delitias & voluptates, quibus suppositis facile est illi ex ipsismet motibus, qui à carne nostra procedunt, nos expugnare. Secundum est, timẽdũ tibi, qui nihil aliud agere curas nisi comedere, & bibere, carnis voluptatibus indulgere, ac omnes illius appetitus explere.

Danie. 5. 22.23.

Ad Philip. 3.18.

¶ 36

Tob. 21.

1. *moral. c.* 5. *cit.*

Quomodo enim non te deijciet inimicus, cui tu ipse, tot in temetipso & intra temetipsum, contra teipsum milites exhibes, quibus te expugnet, quot motus à carne tua oriuntur? Si enim, vt expendit Hieronymus, vas electionis in quo Christus ipse resonabat, cui abundans gratia supererat, quique iugi mortificatione corpus ita castigabat, vt illo in terra posito iam animus in cœlo commoraretur, huiusmodi milites sentiebat, & timebat ne ab eis traderetur captiuus inimicis suis, clamans: *Sentio aliam legem in membris meis captiuum me ducentem*; qua de causa se infelicem vocat, & totum se conuertit ad quærendum Dei auxilium & fauorem, quo liberetur dicens: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius*? quantò magis tu timere debes, qui non nisi terrena sapis, qui nescis, quid sit, vel leui flagello castigare corpus, qui nulla mortificatione carnem nosti comprimere.

Epist. 4. *ad Rusticum monachũ.*

Ad Rom. 7

§. 7. *Ieiunium exposcit Petrus ad vires diaboli eneruandas, quod quàm insuperabilem reddat hominem, ostendit Daniel ieiunator, intactus à leonibus.*

AD prœlium igitur vocati sumus, hostem iam indicauimus dæmonem, eius præcipua, ac prima arma, scripturæ sacræ ac sancti Patres ostenderunt esse carnis nostræ motus, & affectus; qui eò potentius ex ipsamet carne nostra oriuntur, quo licentiosius & abundantius illa fuerit vario ciborum genere refecta. Aptè propterea illud primũ armorũ genus nobis indicitur, quod carnem ipsam opportunius ac potentius comprimat, ieiunium scilicet validum & multis continuatum, ac repetitum diebus. Si enim diabolus omnem exercitum suum, & validos milites, quibus nos impugnat, ex ipsa nostra carne trahit; si illa valido fuerit compressa ieiunio, sine militibus noster remanebit inimicus, & si aliqui oriantur (semper enim caro etiam mortificationis actibus attrita inordinatos motus eructat) adeò erunt imbelles, & in-

& infirmi, vt facile sit vel solo aspectu terrere & infringere. Hinc sancti Patres hoc singulare ieiunio tribuunt, quod sit valida quædam vis & potentia, ac arma, dæmones expugnans & reuincens, & illius vim ac aciem potenter retundens. Ieiunium, inquit Basilius *a*, contra exercitum dæmonum est arma. Aduersus dæmonum naturam (inquit Chrysostomus *b*) constitutum est ieiunium. Pulchra res est ieiunium (ait Hieronymus *c*) quæ dæmones ipsos terret. Cum ieiunatis (ait Origenes *d*) dæmones vincitis, omnemque illius classem malignam retrorsum conuertitis, mala desideria effugatis. Ieiunij vim spiritus mali metuunt, inquit Athanasius *e*; nullum remedium maius contra inimicum serpentem poteris inuenire, quam ieiunium, ait Ambrosius *f*: id quod duplici argumento confirmat. Primum ex eo desumptum; quod Deus sæpe per ea quæ in ordine naturæ constituit, voluit nos ad ea quæ agenda sunt in ordine gratiæ disponere. In ordine autem naturæ, nihil magis serpenti contrarium reperitur (inquit Ambrosius, quod & dixerat Plinius) quam sputum ab hominis ieiuni ore procedens, ita enim eneruat serpentis vires, vt eo gustato, penitus intereat: quo tibi aperte monstretur, quanta sit ieiunij vis, vt & sputo suo homo serpentem terrenum, & illius merito ac virtute spiritualem interficiat. Secundum argumentum indicat Ambrosius, expendens Niniuitarum factum. Solent, inquit, homines qui inimicos multos ac validos impugnantes timent, ad proximas gentes se totos conuertere, & legatos auxilij deposcendi causa ad illas destinare, quæ inimicorum vires frangant & repellant, eisque se opponant. In ea autem pugna, qua non est nobis colluctatio cum carne & sanguine, sed cum principibus tenebrarum: non est cur homo eos externos quærat auxiliatores, qui corporeis manibus, lanceis sagittisuè inimicorum vires frangant. Cur enim (inquit Ambrosius) petat homo ab altero, qui intra se potest inuenire, quod quærit? Inimici pugnantes per quos diabolus præcipue bellum agit, intra te sunt, in temetipso, & ex temetipso oriuntur, tu eos producis, tu roboras, tu validos efficis; sunt enim carnis & concupiscentiæ affectus, motus & desideria, *quæ militant aduersus animam*: ideoque nullus melius, quam tu ipse, poterit eneruare carnem ipsam à qua procedunt, per validum & forte ieiunium comprimendo. Cui adiungendam orationem ad Deum, & Sanctos, docet Ambrosius, de quo infra. Hinc iam intelligimus, cur Apostolorum princeps Petrus, volens oues suas tanquam supremus Pastor aduersus leonis infernalis potentiam & rabiem armare, primo petit, vt sobrij simus & vigilantes. *Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanqum leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Primum quod exposcit, est sobrietas. Est hæc loquendo propriè & in rigore virtus quædam peculiaris, quæ mensuram imponit circa potum, vt D. Thomas *a* tradit, dixitque Sapiens *b*, *æqua vita hominibus vinum in sobrietate; si bibas illud moderate eris sobrius*: sed communi sanctarum scripturarum vsu vt idem D. Thomas *c*, aduertit, significat studium grande quo carnem arcta mensura & parcitate, ac timore nutrimus. *Bria* enim græce (inquit D. Thomas) mensuram significat, quomodo etiam Paulus (vt Chrysostomus *d* & Anselmus *e* annotarunt) hortatus fuit, vt *sobrie viuamus*, id est maxima cum temperantia & potenti ieiunio, timentes ne ex eo quod vitam carnis intendimus & fouemus, inimici nostri vires augeamus. Quod si quæras: quomodo ad aduersarium nostrum reuincendum exposcat Petrus ieiunium, & sobrietatem, quæ contra carnem est; qui exprimit, aduersarium diabolum esse, quem nouit esse spiritum? Respondebo, sapientissime quidem; nullo enim modo potest quis facilius alicuius tyranni crudelis impetum infringere, quam eius milites eneruando. Si veniret tyrannus contra ciuitatem istam, possemusque omnes illius milites aquis Iberi suffocare, certissima contra tyrannum nobis maneret victoria. Notum autem erat sancto Apostolo, imo & id ille omnibus nobis notum fecerat, milites

Marginalia: § 37 — a *Hom.* 1. *de ieiunio.* — b *Serm.* 2. *de ieiunio tomo* 5. — c *Lib.* 2. *cõ-tra Iouinia-nia.* — d *Hom.* 4. *in diuers. in Matth.* — e *Lib. de virginit.* — f *Lib.* 6. *hexaemeron c.* 4. *ad finem.* — *Li.* 28. *c.* 4. — *Serm.* 40. — § 38 — 1. *Petr.* 5. 8. — a 2. 2. *q.* 149. — b *Eccles.* 31. 32. — c *in cap.* 2. *epist.* 2. *ad Titũ lec.* 1. — d *Hom.* 5. *in* 2. *ad Titum.* — e *In c.* 2. *ep.* 2. *ad Titũ.*

lites diaboli esse ipsos nostros carnis affectus, & concupiscentiæ nostræ desideria, de quibus prius dixerat, quod *militant aduersus animam.* Huiusmodi milites per grande sobriumque ieiunium eneruamus: ideo id primò supponit ad victoriam reportandam. Quasi ad id alludere visus est Petrus, quod supra annotare cœpimus, quodque ex Propheta nunc inducit Ecclesia: *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium.* Canere tuba, est bellum indicere, vt ad illud se disponant, & præparent, vt dictum est. Et si quæras: Quis aduersarius? respondet esse potentissimum, crudelemque tyrannum. Est namque *diabolus, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Si quæras, quid agendum, vt eum possimus eneruare? *Sanctificate ieiunium,* inquit Propheta. Quid hoc est? *sobrij estote,* inquit Petrus, sanctum accipe ieiunium, tanquam primum armorum genus ad vincendum necessarium.

1. Pet. 2. 11.

Ioel. 2.

¶ 39 In eo autem quod Petrus aduersarium nos impetentem inducit tanquam leonem rugientem, videtur ad memoriam reuocare voluisse id, quod sancti Patres Basilius *a*, Chrysosto. *b* Hieron. *c* & Ambros. *d* ad hoc institutum expendunt, de Daniele illo magno grandiq; ieiunatore qui ieiunij lacte fuit a pueritia, imo & infantia nutritus & roboratus. Omnē enim admirationē excedit, quomodo leonibus semel & iterū expositus, nullatenus ab eis vel leuiter fuerit læsus: signanter vltima vice, quam Spiritus sanctus peculiaribus circunstantijs, ad rei magnitudinem commendandam expressit: *miserunt,* inquit, *eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex, Porrò in lacu erant leones septem; & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oues, & tunc non data sunt eis, vt deuorarent Danielem.* Singula verba sunt magna expensione digna. Non in circo, aut platea, aut in amplo stadio Daniel leonib⁹ fuit expositus; vbi aliquatenus posset fugere, aut aliquod subterfugium quærere, sed *in lacum.* In illo non vnicus leo erat aut duo vel tres tantùm, qui plures homines simul possent interficere: sed *leones septem,* inter quos si forte vnus hominem non contingeret, alij darentur qui penitus deuorarent. Erant insuper leones voracissimi, quippe qui quotidie duo corpora & duas oues, quæ pro pictantia ordinaria dabantur deuorabant, absque alijs cibis, qui sæpe ab aduentantibus solent leonibus tradi. Quoniam autem videbant quod cum prima vice Daniel leonibus fuerat obiectus exiuit illæsus; potuerunt credere, id factum fuisse, aut quia leones non fuerant fame excitati: aut quia vna tantum nocte inter eos Daniel remansit: omnibus his prouidere voluerunt. Quoniam enim qui leonis naturam describunt, eum referunt generosum, qui in hominem non inuehitur, nisi fame sit excitatus: illos omnes voluerunt fame vrgeri, quibus propterea nihil alimenti datum fuit. Nec vna tantum nocte voluerunt, vt inter leones maneret: sed sex continuis diebus, vt vel saltem leones, tanto temporis interuallo rabida fame excitati, eum absumerent, aut verò ipse fame confectus vitam finiret, & corpus eius in leonum visceribus acciperet sepulturam. Nihilominus leones nullatenus eum contigerunt. Et ne credere posses, leones ex aliqua infirmitate aut accidenti, immotos mansisse & imbecilles effectos, eos tanta vi ac fame post sex dies excitatos & potentes videbis, quod illi Babylonij, quos rex iussit mitti in lacum, *deuorati,* inquit, *sunt in momento coram eo.* Quomodo igitur hoc circa Danielem factum fuit? Quis leones continuit? quis eorum obturauit ora? Nonne veri erant leones? nonne rabida fame vrgebantur? nonne Danielis corpus carneum erat, aptumq; quod a leonibus deuoraretur? Corpusne habuit alterius naturæ à Babylonijs, qui deuorati fuerunt in momento? Quid potuit facere, vt Babylonios in momento deuorarent, & Danielem tam longo dierum spatio, nec leuiter valuerint contingere? Miraris? inquit Chrysostomus: Ieiunium interroga, illud enim est, quod leonum potest obturare ora, vires comprimere, illæsum inter eos sanctum Prophetam seruare. Daniel (inquit

a Hom. 1. de ieiunio.
b Hom. 1. de pœnit. & hom. de Iona.
c Lib. 2. cōtra Iouinia.
d Libro de Elia, c. 7.

Danie. 14. 30.

Dan. 6. 16.

Danie. 14. 41.

Hom. cit.

(inquit Basilius) vir desideriorum; panem, *tribus hebdomadis minimè comedens, nec aquam bibens*, demissus in lacum etiam leones ieiunare docuit. Velut enim ex lapide, aut ferro, aut alia duriore materia factus esset, dentes in eum minime potuerunt figere leones: ieiunium enim corpus illud instar ferri candentis in aqua tincti obduratum, & leonibus inuictum reddidit, os enim contra Sanctum non aperuerunt, & ieiunium quod prius vim extinxerat ignis, nunc obturat ora leonum. In adamantis rigorem (inquit Ambrosius) abstinentiæ soliditate, membra durata non patuerunt vulneri; sic eum constrinxerant ieiunia, vt in eius corpore ferarum morsibus locus esse non posset. Clausa tenebant feri leones ora, quæ abstinentia propheticæ sanctitatis comprimebat, vt ea aperire non possent, meriti quibusdam vinculis alligata. Huiusmodi alijsque expensionibus sancti patres historiam hanc prosequuntur: qui quando conspiciunt aliqua admiranda viris sanctis euenisse, attentè considerant, qua præsertim virtute illi excelluerint, cui mirabiles effectus, quos vident, tribuere solent, sicuti fauorem singularis curationis, quem Tobias per Angeli ministerium recepit, attribuunt pietati in mortuos, & misericordiæ in pauperes, quibus excelluit: insignem victoriæ triumphum, quem sancta Iudith de Holoferne reportauit, illius castitati mundissimæ, quam singulariter coluit, ferunt acceptum; miranda quæ Danieli eiusque socijs in Babylone acciderunt, ieiunij merito referunt; quod illi à sui exordio potenter ac validè fuerunt complexi. Sed acutè B. Hieronymus in ea re præuidisse visus est victoriam, quam Deus voluit facto isto exprimere, quam de principe tenebrarum (quem Petrus leonem rugientem vocat) illiusque socijs, quos leones præfigurabant, grandes validique ieiunatores consequuntur. Ideoque ieiunij effectus expendens, historiamque prædictam inducens, hæc duo coniunxit. Quam pulchra (inquit) res est ieiunium, quæ leones mitigat, & dæmones terret. quasi ex eo quod in Daniele erga leones ieiunij vitijs operata fuit, inducamur ad intelligendum, quid circa dæmones quos illi leones præsignabant operatur, quos ita continet, reprimit, & eorum occludit ora: vt nullus eis pateat locus, quo possint dentes figere. Vt namque alibi late prosequuti sumus, carnis nostræ motus & affectus sunt, qui viam diabolo faciunt: vt possit ille contra nos malitiæ suæ fauces applicare, & tentationum suarum dentes infigere. Vnde sicuti leones Danielē circumdabant, fame quidem excitati & impulsi, vt in eum irruerent & deuorarent quem coram habebant, subsistebant tamen, & non accedebant; quia vt sancti Patres considerant, ieiunium ita carnem sancti Prophetæ temperarat, vt leones nullum viderent locum aptum, in quo dentes possent figere, nec vlla eis patebat ianua aut via, qua possent ora applicare: ita considerant sancti Patres eos, qui valido sunt ieiunio muniti, circundatos quidem innumera dæmonum multitudine rabida fame quærentium eos deuorare; sed quibus ieiunium viam præcludit mordendi. Quomodo dentem fornicationis, aut luxuriæ desiderium, quo innumeros deuorat, figet in carne ieiunio languente? quomodo iræ feruorem in ea, quæ inedia castigata succumbit? quomodo voluptatum ardorem in ea, quæ concupiscētiæ vires eneruatas sentit? Multis annis leones Paulū Apostolū obseruarunt, vt deuorarent; sed qui castigabat corpus suum, leonum ora ita obserabat, vt non haberent vbi dentes figerent. Quid de Antonio illo excellenti ieiunatore? Quot annis innumeræ dæmonum legiones, tanquam leones circumdantes stabant obseruantes, qua ex parte possent dentes mittere? qui tamen valido ieiunio carnem temperauerat, omnem præcluserat viam vt deuorari posset. Id ipsum de B. Hilarione cōsiderat Hieronymus a, & de beata Catharina Senensi sanctus Antoninus b, de quibus alibi dictum est. Meritò propterea postea inducuntur leones illi, qui multis diebus Danielem circundantes contingere non potuerunt, Babylonicos viros in momento deuorasse. Babylonij siquidem ciues, vt D. Augustinus sæpe

Dan.10.2.

Lib. de Eliacitato.

¶ 40

Lib.2. contra Iouin.

1. Pet.5.8.

a *in vita Hilarionis.*
b *3.p. Hist.*

sæpè annotauit, mundani sunt homines, in quibus sui inordinatus amor regnat. Quorum Deus venter est, qui carnis curam agunt in desiderijs, viri voluptatibus implicati, comessationibus dediti: hos in momēto deuorant leones, Principes scilicet tenebrarum, & discerpunt. Qua facilitate Gigantes, qui tempore Noë viuebant comedentes & bibentes, ad vltimum malorum exitium diabolus pertraxit & deuorauit? Subitò Israelitas comessationibus vacantes idololatriæ vitio momordit & perdidit; eosdem in momento ad fornicationem & sacrificium idolorum post comestionē deduxit, per quam innumeri perierunt, &c. Id quod in multis ciuibus Babyloniç, qui sunt apud nos, videre licet. Eo ipso quod mulierem vides, aut luxuriæ se offert occasio, fornicationis & immunditiæ dentibus te diabolus lacerat; subitò ac consurgit irç affectus, dentes rabidos appetitus vindictæ fortiter figit, quibus cor tuum discerpit ac discindit: in momento ac diuitiarū tibi exhibet iactantiam, auaritiæ canino te dente corrodit, & frangit.

Genes. 6.

Exod. 32.

Nume. 25.

§. 8. *Leo facilè occidit pastum Prophetam illum, qui ieiunus insuperabilis extiterat.*

¶ 41

DIscursum istum, illa potest confirmare admiranda historia, quam D. Hieronymus *a*, & Basilius *b* similiter expendunt: de Propheta quodam à leone occiso. Erat ille verus Dei Propheta ab ipso missus ad arguendam & increpandam impiam regis Ieroboam idololatriam: ieiunij præcepto singulariter illi imposito, quo ei mandauerat ne ibi comederet aut biberet *c*. Tanta autem, tamque excellenti potentia Propheta munitus incessit, vt cùm Rex illius reprehensionibus exasperatus, extendens contra eum manum diceret: *Apprehendite eum: exaruit manus eius, nec valuit retrahere ad se.* Tantæ insuper virtutis fuit, vt illius nudum verbum & vox, lapideum grandeq; altare contereret & exscinderet. Cùm tamen opere sibi imposito iam confecto discederet, seductus à quodam pseudopropheta, ieiunium fregit, ibique comedit & bibit; in cuius vltionem leo in via eum inuasit & occidit: *Et erat cadauer eius proiectum in via, asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer.* Multa continet hæc historia obseruatione & admiratione digna. Primum est, Deum, Prophetæ quem misit, ieiunium imposuisse: egebat enim ille magna spiritus fortitudine, qui contra regem ipsum in eius præsentia & principum eius allocuturus erat. Nihil autem ita hanc spiritus fortitudinem absumit, sicut conuiuio excipi, comessationi & voluptati se tradere: hæc enim sicut carnem roborant & viuificant, ita spiritum debilitant, & extinguunt. Nunquam concionatores acriter eos reprehendunt, apud quos conuiuijs & delitijs excipiuntur. Grandem illum ieiunatorem Ioannem elegit Deus, qui Pharisæos acriter reprehenderet, & vocaret *genimina viperarum*, suaque obiurgatione terreret, quique impium regem Herodem constanter fortiterque argueret: & Apostolos ieiunantes, & ieiunijs deditos misit in mundum, qui illum arguerent, & reprehenderent, quos carnis delitiæ non flecterent, nec conuiuiorum voluptates redderent effœminatos. Eo ipso quod Israelitæ comederunt Moabitarum cibos, quas tanquam inimicas gentes ex Dei præcepto tenebantur auersari, cùm eis amicitias contraxerunt, vt paulò ante dictum est. Quantumcunque canis validus sit, qui fures fortibus insequatur latratibus, si panis frusta ab eis oblata recipiat & comedat, à latratu cessandum erit ei. Et tales illi erant, quos propterea Deus repulit: *Canes,* inquit, *muti, non valentes latrare:* & quomodo latrare valebit canis, qui os ad panem accipiendum applicat? Secundum est, esse mirum (vt Hieronymus & Basilius expendunt) quomodo Propheta, qui tanta præualuerat virtute, quem regia manus nec contingere potuit, imò arefacta fuit, dum illum apprehendendum designaret, non potuit leonem continere. Quomodo is, quem non potuit tota regis potentia vel leuiter tenere, ferç dentibus nullatenus potuit

a *Lib. 2. contra Iouinia. cit.*
b *Hom. 1. de ieiunio cit.*
c *3. Reg. 13.*

Matt. 3. 7.
Luca 3. 7.
Nume. 25.
Esai. 56. 10
Locis cit.

tuit resistere? Qui altare lapideum & saxeum sola vocis suæ resonantia contriuit, quomodo non potuit etiam brachijs & toto corpore continere leonem? Numquid durior fuit leo saxeo altari? Ne mireris, ieiunium enim soluerat. Et sicut ieiunio stante multi leones vnum Danielem contingere nequiuerunt, nec eis vllatenus patuit via, qua dentes in illum mitterent: ita soluto ieiunio, vnico leoni planum patensque apertum fuit ostium, per quod ingrederetur, & non solùm contingeret Prophetam, sed penitùs occideret. Tandem attende insigne mysterium, quod verba illa indicant: *Erat asinus iuxta leonem.* Qui enim leonis naturam tradunt, scribunt eum cùm præsentem habet bestiam aliquam, nullatenus contra hominem adstantem se conuertere: idque facit, aut propter naturæ suæ nobilitatem, aut propter naturæ instinctum, quæ magis naturale pabulum leoni, feram quam hominem exposuit, aut propter hominis excellentiam, cui Deus dedit faciem reuerendam, cuius terrore omnia animantia commouentur. Quid igitur causæ esse potuit, quod cùm leo proprium pabulum, asinum scilicet, iuxta se haberet positum, eo penitus intacto contra hominem se totum conuertit, & occidit? Vt intelligas, quod in similibus occasionibus intelligendum Diuus Petrus Chrysologus docuit, id non casui deputandum, sed mysterio; nec id euenisse, quod leo iuxta naturam suam concupiuit, sed quo Deus indicare voluit, dæmonem, quem leo ille aptissimè exprimebat, tunc viam apertam & planam inuenire, per quam ingrediatur, vt tentet, deuoret, & occidat hominem, cùm illum videt ieiunia soluisse, comessationibus se tradidisse. Quoniam enim tunc, vt Sanctus Hieronymus annotat, ex carnis vigore validi motus, & affectus concupiscentiæ insurgunt, per illos tanquam per patentes aditus, diabolus vim & locum accipit tentandi & agendi contra hominem. Insurgente enim motu luxuriæ & concupiscentiæ immundæ, ei patet locus impellendi & excitandi ad fornicationem & adulterium; & insurgente affectu iræ, via illi patet inducendi te ad vindictam, & insurgente passione acediæ, aperitur ei ostium, vt te à debitis religionis & virtutum actibus contineat, idque tantò validius, quantò fuerit motus, aut affectus insurgens potentior: tantò autem potentiores illi sunt, quantò caro maioribus cibi, potus, & voluptatum delitijs fuerit roborata. Optimè ergo Petrus sobrietatem, aut ieiunium validum supponendum hortatus fuit, vt leoni rugienti & quærenti quem deuoret, præcludas viam, ne dentibus tentationum possit te lædere & perdere.

¶ 42

Serm. 37. in princ.

§. 9. *Bella corporalia antiquitùs ieiunio confecta, præsignarunt spiritualia conficienda ieiunio, quo Dauid aptè operuit, & muniuit animam.*

43

PRimum armorum genus arripiendum, cùm inimicos contra nos prœliantes deijcere volumus, ieiunium est. Qui enim per carnis lasciuiam, & petulantiam vincunt, per eiusdem compressionem sunt vincendi. Hoc sancti Patres ex eo probant & explicant, quod admirandum mysterium in scriptura sacra contemplantur, in qua omnia ferè populi Dei prœlia, ieiunio valido fuerunt confecta, illoq; stante gloriosus triumphus de inimicis fuit reportatus. Huiusmodi exempla profert S. Hieronymus, considerans in primis prœlium, quod Israelitæ cum Amalech commiserũt, in quo oratione Moysi (inquit Hieronym.) & totius populi ieiunio vsque ad vesperam dimicatum est. Iesus insuper filius Naue, stationem impetrauit Solis & Lunæ, & inediam ac ieiunium plusquam vnius diei victoris exercitus protelauit. Filij Israel cùm semel & iterum à Beniaminitis se victos lugerent, volentes se validè ad vltimum certamen munire, *venerunt in domum Domini, & flebant coram Domino ieiunantes die illo vsque ad vesperam*, sicque euaserunt victores. Samuel in Masphat, populum indicto ieiunio contra inimicos hostes roborauit, quo fecit illum ipsis hostibus.

Lib. 2. contra Iouini.

Exod. 17.

Iosue 10.

Iudic. 20. 26.

1. Reg. 7. 6.

bus robustiorem. Iosaphat rex sanctus, cùm populum suũ videret in supremo discrimine positum propter innumeros hostes Ammonitas, & Moabitas obsidentes, *prædicauit ieiunium in vniuerso Iuda*, vt illius virtute omnem populum redderet fortem contra immensam hostium multitudinem, de qua insigne trophæum reportarunt. Assyriorum impetum, & potentiam Sennacherib, Ezechiæ regis lacrymæ, & saccus, & humiliatio victus, fregit, prostrauit & vicit. Eliacim sacerdos Domini magnus, vt superbum Holofernis fastum & robur validum exercitus eius deijceret, populum fuit hortatus, *vt in ieiunijs permaneret*. Sanctus Iudas Machabæus, qui factus fuit quasi leo in operibus suis, sciens Antiochum Eupatorem regem potentissimum superbissimumque venire cum multitudine aduersus Iudæam, triduanis ieiunijs omnes populi armauit milites: & huiusmodi sunt innumera in scriptura sacra. Id autem singulari expensione Ambrosius *a* considerat, quod & Hieronymus *b* obseruauerat, quod rex Saul à Deo electus, volens contra inimicos populi Dei agere, cùm tempus committendi bellum instaret, omni populo sub mortis pœna indixit ieiunium, voce præconis intonans: *Maledictus vir, qui comederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar de inimicis meis*. Id est, vsquequo plena reportata & obtenta fuerit de inimicis victoria. Quod adeò rigidè seruari voluit, vt quia primogenitus illius Ionathas princeps, parum mellis gustauit, illum morti tradendum decreuerit. Mirandum certè est, quomodo prœlia illa per ieiunium fuerint confecta. Commune est namque (inquit Sanctus Basilius) omnibus ducibus, milites alimentis reficere, idque præcipuè eo tempore, quo bellum aggredi parant, quibus cibaria pro laborum proportione solent augere. Quomodo enim poterit miles gladium stringere, lanceam vibrare, fortiter percutere, cuius vires per ieiunium confectæ sunt? Qua igitur mente populi Dei duces, ab ipsomet Deo designati, aut approbati, validum forteque ieiunium pugnaturis militibus imponere soliti fuerunt, qui aliquando se infirmatos & defatigatos ex ieiunio profitebantur, vt videre est in militibus Iudæ Machabæi *c*, & in Ionatha principe *d*, qui præ inedia visu deficiebat? Respondent sancti Patres, id factum fuisse, quia fidelibus principibus notum erat meritum ieiunij, & illius potentia perspecta; qui propterea non tam virtute aut viribus militum, quàm ieiunij merito, victoriam sperabant, per quod diuinum auxilium implorabant & obtinebant. Id quod S. Ambrosius ex professo prosequitur, expendens illud ieiunij rigidum strictumque præceptum, quod rex Saul militibus omnibus imposuit. Bonus planè rex (inquit Ambrosius) qui hostes suos non tam armis quàm deuotione vincebat, & plus dimicabat religione quàm telis. Censetque Ambrosius, gratum tale præceptum extitisse, & probat ex eo, quod quia Ionathas illud violauit, cùm parum mellis gustauit, Deus se indignatum ostendit, responsum negauit, victoriam distulit, & exercitus aliquantulum infirmatus fuit. Vnius culpa (ait Ambrosius) cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Defecit enim virtus in exercitu, vbi defecit in obseruatione ieiunium: vnde intelligimus, quod Saul non tam virtute militum, quàm militum abstinentia hostes superabat. Insuper ex eo probat Ambrosius Deum indignatum pro violatione ieiunij; quia ipso Deo disponente Ionathas ieiunij fractor inuentus ac proditus est. Et quidem Ionathas indictum à patre ieiunium ignorabat. Si illius comestione totus populus infirmatus fuit, quantò magis vires omnes amitteret, si illi qui præceptum nouerant, fractores ieiunij effecti fuissent? Nõ enim illos carnis vigor, sed ieiunij meritum firmos fecit & robustos. Ex quibus vim, quam ieiunio suo cõfert merito ad inimicos expugnandos, sancti Patres colligunt. Qui nihilominus aliquid altius expendendum in huiusmodi factis insinuant, edocti planè ab Apostolo dicente: *Omnia in figura contigisse illis, scriptaq; fuisse ad erudi-*

2. Par. 20. 3.
4. Reg. 19.
Iudith 4. 15.
2. Mac. 13. 12.
a Serm. 25.
b Li. 2. cit.
1. Reg. 14. 24.
Hom. 2. de ieiunio.
c 1. Mac. 3. 17.
d 1. Reg. 14 27. & 29.
¶ 44
Eod. ser. 25
1. Reg. 14.
1. Cor. 10. 11. & Rom. 15. 4.

eruditionem nostram. Per corporalia enim illa, quæ in carnali populo gerebantur, spiritualia docere volebat Deus, quæ populus Christianus addisceret, & spirituales milites in illis corporalibus instruendos assumebat. Prœlia illa dicebantur, *Bella Domini*, qualia quæ cum Amalechitis agenda Deus disposuit, & quæ Dauid cæterique Dei duces aggrediebantur: quo nomine spiritualia prœlia singulariter fuerunt expressa, quæ propriè bella Dei, aut Domini dicuntur eius gratia & fauore conficienda, pro illius honore suscipienda, ad illius gloriam perficienda. Antiqua ergo illa prœlia acta sunt ieiunio, cuius virtute inimici fuerunt effugati, prostrati, deiecti, nihilque potêtius ad victoriam de eis reportandam, quàm ieiunium quod adhibebatur, vt hoc ipso spirituales milites intelligerent, spirituales hostes ieiunij virtute effugandos & prosternendos, hocque primum ac singulare armorum genus congressuris cum illis arripiendum. Et ratio est, quam indicauimus; quia illorum præcipua vis posita est in carnis nostræ lasciuia & petulantia, cuius affectus & motus inimicorum nostrorum sunt lanceæ, quas contra nos vibrant, sagittę quas contra nos conuertunt, & mittunt, ictus quibus nos percutiunt, gladij, quibus nos impugnant: agit enim diabolus contra te per motus carnis tuæ: isti illius lanceæ, sagittæ, ictus, & gladij quibus te impetit: per appetitum siquidem libidinis, per iræ passionem, per voluptatis affectum, per carnalium bonorũ concupiscentiam, per temporalium diuitiarum desiderium, contra te ipsum agit, te impugnat, ad vitia prosternit, bonis operibus destituit, & cœlestibus bonis spoliat. Tunc ergo fortius, potentiusq; eorum arma confringes, lanceas hebetabis, sagittas retorquebis, ictus eneruabis, & gladij acies retundes; quando carnem ita compressam tenueris, vt huiusmodi illius affectus & motus minimè aut leuiter insurgant: quod per ieiunium fit. Corporale enim ieiunium vitia, id est, carnis motus qui ad vitia trahunt, comprimit & infrænat. Non tua arma (inquit Basilius) qui miles spiritualis es, eadem sunt quæ mundani ac temporalis militis. Ille enim armatur ferro, quo grauatur & deprimitur, tu virtutibus quæ omne pondus deponunt, & alleuiant spiritum: scutum illi ex pelle, & ligno conficitur, tu audis *scutum fidei* tibi assumendum, *in quo possis omnia tela nequissimi ignea extinguere*: Ille lorica ferreaque tunica contegitur, tu thorace iustitiæ contegendus es: illi gladius est ex ære & ferro, tuus gladius est verbum Dei: ille balteo coriaceo bullis aureis distincto circa lumbos cingitur, tu lumbos per castitatem & continentiam accinctos tenere debes: ille præcipuè vires ex carnis robore trahit, quas ad victoriam supponit, tibi præcipuè carnis compressio & infirmitas est statuenda & quærenda. Qui enim te ita armandum instituit, in semetipso rem tibi expositam dedit, dicens: *Cùm infirmor, tunc fortior sum, & potens.* Nunquam enim homo potentior est ad inimici vires, impetus, ictusque retundendos & infringendos, quàm quando caro per ieiunium, & mortificationis opera reddita est infirmior: per quod, inquit Diuus Isidorus *a*, prosternuntur vitia, humiliatur caro, & diaboli tentamenta vincuntur. Ad huius confirmationem Diuus Ambrosius *b* assumit ex professo illam Dauidis sententiam explicandam *c*: *Operui in ieiunio animam meam.* Qui nimis cortici litteræ sunt addicti, credunt Dauidem tantùm dicere voluisse, si valido quodam ieiunio ieiunasse, quo totum eius corpus macrum & infirmum redditum fuit; qui propterea metaphora operimenti, aut vestis vsus fuit, quæ ad totum corpus se extendit: sicuti & alibi dixit: *Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum.* Tamen sancti Patres hanc perpetuò sequuntur regulam, vt Prophetarum verba magna consideratione expendant. Vt enim Diuus Augustinus annotauit, talibus verbis illi vtuntur, quæ mysteria grandia continent, quibus non tam rem de qua agere videbantur, quàm altissima exprimere sacramenta contendunt, & in verbis Dauidis inductis mysterium grande annotauit. Hilarius; ad nostrum tamen institutum,

aliud.

Marginal notes:
Exo.17.16. — *1.Reg.25.28.* — ¶ 45 — *Hom.2. de ieiun. cit.* — *Ephes.6.16.* — *2.Cor.12.10.* — a *Lib.1.de Ecclesiast. offic.c.42.* — b *Lib.de Elia.c.4.* — c *Psal.68.* — *Psal.108.* — *Lib.1.qq. in Gene.q.169.to.4.* — *In Psal.68.*

aliud in eis preuidit Ambrosius, quod & sancti Pontifices Affricani in epistola ad Siritium Romanum Pontificem *a* similiter deprehenderunt. Præpositio *In*, idem valet in scriptura sacra, atque *Per*. Ita dictum est. *b* *Prævaluit David aduersus Philisthæum in funda & lapide*, id est, per fundam & lapidem: & iterum *c*: *Accipe gladium sanctum, in quo*, id est, per quem, *deijcies aduersarios populi mei Israel*. Vnde idem est, *Operui in ieiunio animam meam*, ac, *Operui per ieiunium animam meam*. Est quidem ieiunium (inquit Ambrosius) operimentum quoddam, per quod ita anima contegitur, vt inimicis non pateat via, per quam feriāt; nec locus quem lacerent; nec ostium per quod ad deprędandum ingredi possint. Stetit contra Adam inimicus armatus, ferire, occidere, spoliare contendens; quamdiu Adam ieiunij operimento tanquam valido scuto & clypeo fuit contectus & munitus, nullatenus potuit inimicus illum ferire, nec patuit via qua mortē inferret, vulnus infligeret, diuitijs spoliaret. sed à se huiusmodi operimentum abiecit, mansitque tanquam miles abiecto scuto; id eoq; inimici incursionibus mansit expositus, qui mortem intulit animę, corpus mortale reliquit, preciosas vestes, quibus erat ornatus rapuit, spoliatumq; bonis & plagis vulneratum dimisit. Omnia operimentum abstinentiæ tegebat, & operiebat: eo per præuaricationem & ieiunij solutionem abiecto, quasi aperto muro inimici irruerunt, & rapuerunt omnia. Inde factum est (inquit Ambrosius) quod *viderunt se esse nudos*; quia abiecto operimento ieiunij, vestes preciosę inimici incursionibus patuerūt; quo etiam modo D. Chrysostomus illa eadem expendit verba. Quid, inquit, est quod dicitur, post esum interdictæ arboris: *Aperti sunt oculi amborum, qui viderunt se esse nudos*. Nec enim esus ille potuit aperire oculos, quos ante esum apertos videmus. quomodo enim potuisset mulier videre *lignū quod erat pulchrum visu*, si non oculos habuisset apertos? Intellige tamen apertos fuisse oculos, vt viderent se esse nudos, nudatos sanè supernæ gratiæ amictu. Mandati siquidem præuaricatio, ieiuniumque solutum, quas operiebat vestes pretiosas detexit, quas propterea rapere inimicus potuit. Bonum ergo operimentum, inquit Ambrosius, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tētatore nudetur. Ergo qui non ieiunat (inferunt sancti Pontifices Affricani) intectus & nudus est, patet vulneri. Denique si Adam se texisset in ieiunio, non fuisset nudus effectus. Noe (inquit Ambrosius) cum ieiunauit, superstes fuit, cunctis alijs extra arcam constitutis morientibus, cum vinum bibit, nudatus mansit, qui à proprio filio fuit irrisus. Lot Abrahæ nepos ieiunans liber de incendio euasit, per ebrietatem patuit incestuoso concubitu. Dum Samson ieiunium seruauit (inquit Basilius) millia in bello cęcidit, portas ciuitatis submouit, vim leonū robore lacertorum superauit: quando verò & vini & scorti illecebris est captus, in hostium facilè potestatem peruenit, deinde oculis priuatus, pueris alienigenarum ludibrium est factus. Hæc & similia Dauid agnoscebat, propterea tanquam sapientissimus miles, qui à Deo ad pugnam instructus fuerat, sciens multos ac innumeros esse bellantes aduersum se, ieiunij operimentum arripuit, quo contectus non pateret inimicis aditus ad rapiendum vulnerandum, occidendum. Accipe itaq; ieiunij operimentum & scutum, sub quo te operias & defendas: si enim carnem per illud tenueris compressam, non habebit quà ingredi possit. Castitatem defendere, & seruare vis? Operi te ieiunio, carnem affligendo & comprimendo. Christi mortificationem tenere niteris? Carnem confige ieiunij punctione, quam nihil magis cōtinet quam ieiunium. Deuotionem & animi propositum, quo statuisti vitijs renuntiare, & Deo inseruire, vis retinere firmum? Ieiuna; si enim te ad voluptates, & comessationes viderit inimicus conuersum, omnem animi tui deliberationem, quam circa bonum agendum conceperas, tanquam fumum dissipabit & dissoluet.

a Habetur tom. 1. conciliorum.
b 1. Reg. 17. 50.
c 2. Mach. 16.
¶ 46]
Hom. 16. in Genesim.
Genes. 3. 6.
Libr. de Elia cap. 5.
Hom. 2. de ieiunio.

§. 10. *Nullus sine ieiunio diabolum vicit, vt dixit Augustinus, & probarunt Iob, Baptista, Apostoli, Paulus, Antonius, Hilarion, &c.*

Lib. 4. hypognost. nō lōge à prin.

QVOD diximus theoricè, D. Augustinus practicè demonstrat, annotans, omnes sanctos qui fortiter pugnauerunt & pugnant, qui propterea vicerunt, & vincunt violentos diaboli incursus & impetus, id in primis curasse, illud armorum genus arripere, quo castigarent corpus suum, & in seruitutem redigerent. Considera famigeratissimum illum militem Iob, quem antiquis temporibus tanquam exemplar toti mundo imitandum Deus exposuit, quem tradidit satanæ plena manu impugnandum. Spectaculum sanè fuit insigne, cuius spectatorem Deus seipsum omnesque Angelos suos posuit. Cœpit Satanas contra illum pharetræ suæ sagittas mittere, qui boues & pecora grandia seu armenta per Sabæorum manus rapuit, oues per ignem de cœlo demissum absumpsit, domum regalem à fundamentis per ventum aut turbinem è deserti regione excitatum euertit, filios ac filias illius interfecit, salutem ipsius abstulit, lepra illum repleuit, putredine ac vermibus totum corpus fecit scatere. Quidnam fortis prudensque prœliator ageret? Ad pugnam se videt prouocatum, inimici vires experitur validas, & validis armis se muniendum agnoscit. Ad validiora igitur arma, potentioraque atque aptiora ad inimici ictus eneruandos manus conuertit. Quænam fuerunt? Validum sanè, ac forte ieiunium continuumque per septem dies, vt Origenes ex græco textu quem sequitur, colligit, sicque tandem tam celebrem reportauit victoriam, vt eius inimicus se victum fuisse, vel inuitus fuerit confessus, de quibus alibi diximus. Sed vt veteres milites relinquamus, illucescente Euangelii gratia per Dominum Iesum, attende primum illum & quasi antesignanum ducem Ioannem Baptistam, quem Christus quasi primum inducere visus fuit, qui regni cælestis expugnationem in mundo, publico intimauit præconio: *A diebus*, inquit, *Ioannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Vexillum itaque videtur Christus Ioanni in cœlestis regni expugnatione tradidisse. Ille autem quo armorum genere se singulariter muniuit? certè tam forti strictoque ieiunio, vt dixerit Christus apud Matthæum, quod *venit Ioannes non manducans neque bibens.* Quod quamuis D. Ambrosius intelligat ideo dictum, quia nec vnquam manducauit panem, nec vinum bibit, & ita visus est Christus ipse expressisse apud Lucam; sed etiam ideo credimus dictum, quod tam parco tenuique cibo & potu vtebatur; vt quasi nec comedere, nec bibere dici posset. Quod adeo verum est, vt Iudæi carnales spiritum non habentes, illud iudicantes homini mortali impossibile, dixerint, quod *Ioannes dæmonium haberet*; qui tamen spiritualis militiæ regulas norunt, sciunt potius Ioannem tale elegisse ieiunium, vt supremos dæmones vinceret. Qui enim præcursor extitit Christi, primo ieiunans in eo loco quo Christus ieiunaturus erat, primo etiam tentationes grandes & dæmonis validos incursus superauit; vt etiam & in hoc Christi præcursor se exhiberet, vt inferius annotabimus. Vt autem ita illos vinceret, quod ne leui saltem famine vitam suam macularet, tale ieiunium arripuit. Ad Apostolos veniamus, quos Christus Dominus Ecclesiæ suæ fundamenta constituit. Videbis eos (vt D. Ambrosius considerat) aliquando ad pugnandum cum potenti dæmone, qui miserum quendam hominem obsidebat, se conuertisse, quem plenè superare non potuerunt, nec ex illius corpore eijcere. Qui volentes à summo magistro Christo addiscere, quonam medio illum superaturi essent, audierunt: *Hoc genus non eijcitur nisi per orationem & ieiunium.* Per illam vocem, *Hoc genus*, Ambrosius *a*, Athanasius *b*, Chrysostomus *c*, Euthymius *d*, & D. Thomas *e*, dæmones omnes intelligunt, vt voluerit Christus dicere; Corporales inimici expellendi sunt viribus corporis, hoc autem genus inimicorum

§ 47

Tract. 3. in Iob.

Mat. 11. 12.

Mat. 11. 18.

Li. de Elia c. 5. ad finē

Luc. 7. 33.

Mat. 11. & Luc. 7. cit.

Serm. 25.

Ma. 17. 20

a *Serm. 25. cit.*

b *Libr. de virginit.*

e Hom. 58. in Matth.
d In ca. 17. Matth.
e In ca. 17. Matth.
f In idem cap. 17.
g Serm. 2. de ieiu. septimi mensis.
h Libr. 2. cōtra Ioui.
i Luc. 10. 17.
Serm. 65. de tempore

rum scilicet spiritualium, in oratione & ieiunio. Sed Hieronymus *f* & Leo Papa *g* existimant, nequissimorum dæmonum genus significari, quæ ipse Hieronymus *h* acriora dæmonia vocauit. Dæmones communes & minores ad solam Christi nominis inuocationem pellebant Apostoli, qui propterea dicebant *i*: *Etiam dæmonia subijciuntur nobis in nomine tuo*: sed dæmones superiores & principes non facilè pelluntur, arma valida necessaria sunt ad eos pellendos, oratio scilicet & ieiunium. Acriora enim dæmonia (inquit Hieronymus) docuit Dominus, non nisi oratione, & ieiunio posse superari: *Videte charissimi* (inquit Augustinus) *quanta sit ieiunij virtus, vt id facere ieiunium valeat, quod Apostoli nequiuerunt*, quasi ipsis Apostolis potentius sit ieiunium. Ex his grande Ambrosius conficit ad nostrum institutum argumentum. Si tanta est ieiunij potentia, vt qui illo munitur, dæmonem obsidentem alium expellat & vincat; quanto magis poterit expellere & superare dæmonem impugnantem seipsum? Tam potens est ieiunij virtus, vt dæmon in vno homine existens, nōn possit sustinere ieiunium, quod in altero homine est, quanto minus poterit sustinere ieiunium in illo metipso ad quem impugnandum accesserit? Videte ergo, inquit Ambrosius, quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quod tantam præstat alteri medicinam; quemadmodum proprium sanctificet hominem, quod ita purificat alienum. Mira enim res est, alter ieiunat & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Grata ergo est Deo (inquit Leo Papa) & terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantum acquirat suæ saluti, qui tantum præstat alienæ. Ita quidem tunc Apostoli audierunt & didicerunt. Vnde cum post Christi ascensionem, vt munus sibi commissum adimplerent Euangelicæ prædicationis, per quam forte bellum diabolo erat inferendum, qui erat pellendus è mundo, perpetuis validissimisq; ieiunijs toto vitæ tempore se munierunt, id adimplentes quod Christus prædixerat: *Veniet dies quando auferetur ab eis sponsus, & tūc ieiunabunt.*

Eodem serm. 15.

Serm. 2. de ieiunio septimi mensis.

Mat. 9. 15.

Ideoque Apostolorum acta & historiæ eos perpetuo referunt ieiunantes. Eorum numero tandem adiūctus fuit Paulus, inter Apostolos vocatione quidem nouissimus, sed prædicatione & labore primus, qui hoc ipso quod ad regnum cœlorum vocatus fuit, intellexit & professus est, se illud consequuturum per vim & bellum, quod propterea sibi cæterisq; qui ad illud aspirant indictum confitebatur & supponebat, dicēs: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, &c.* Qui Dei gratia munitus, non solum certamē nō recusauit, sed & omnes inferni potentias ad illud vocabat & prouocabat, qui de illis tam insignem reportauit triumphum, vt sibi iā coronam repositam gaudens prædiceret. Si quęras quo armorum genere se singulariter munierit, audi ipsum dicentem: *Ego sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum.* Quæ verba Augustinus, vt paulo ante dicere cœpimus, ita expendit. Ait Apostolus: *Caro concupiscit aduersus spiritum*, contra quam spiritus spem habens in Deo, nisi fortiter concupiscat, nec caro, nec spiritus vitam possidebunt æternam. Cōtra hoc venenum de gratiæ antidoto confidētes omnes sancti castigantes corpus suum, & in seruitutem redigentes ne reprobi efficerentur, fortiter pugnauerūt & pugnant. De hac enim cōgressione loquebatur Paulus, cū dixit: *Ego igitur sic curro, nō quasi in incertū, sic pugno, nō quasi aerē verberans.* Et tanquam è cōtrario responderetur ei: Quis est, vel vbi est aduersarius tuus, contra quem pugnas? respondēs ait: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*: id est, in corpore meo est, nō in aere contra quem pugno: libido est scilicet inimica vitę meę, quę me currentem & placere Deo volentem per momēta aculeis me impugnat & prouocat, quo agonis mei cursum impediens, auctorem suum diabolum faciat esse victorem. Ideo castigo corpus meum, vbi porro hostem meum in me; pugnanti contra me, virtute gratiæ confortatus, repugno pro me. Sed tunc hostis potentiam destruo, cum castigās corpus meū infirmor in me: *Cū enim infirmor, fortior sum & potens.* Ita Augustinus. Itaq; notum erat Aposto-

¶ 49
Ad Ephes. 6. 12.
1. Co. 9. 27.
Lib. 4. hypognost.
Ad Gal. 5.

Apostolo, quo tendendum currendumq; erat: *Curro*, inquit, *non quasi in incertum*, non currit nesciens quo iret, sed ad cœlorum regna cursum arripit. Quoniam autem regnũ illud non nisi expugnatione cõquiritur, pugnam acceptat; sed non in vanum aut in aerẽ conuertit ictus suos. In quidnam? In corpus suum: castigando enim corpus & carnem, hostem eneruat. Quomodo castigabat corpus? Ipsemet exponit: *In ieiuniis*, inquit, *multis, in fame & siti*. Expende illud, *multis*. Non vno aut altero ieiunio, sed multis: qua de causa carnem perpetua fame & siti penè cõfectam tenebat, & infirmam. Illum insuper militem validum Antonium conspi ce, qui tam legitimè contra principes tenebrarum certans triumphauit; vt vel solo eius nomine audito terrerentur, vt Athanasius refert. Hic singulariter ieiunio tam grandi ac stricto se toto vitæ tempore armauit; vt mirum fuerit, quomodo vitam potuerit conseruare, vt idem Athanasius refert. Nam nonnunquam (inquit) biduo & triduo sine cibo aliquo & potu permanens, quarta demum die parcissimè reficiebatur; sumebat enim tunc panem & sal potumq; aquæ perparuum. Ab illo Hilarion eius discipulus militare didicit, qui vt D. Hieronymus enarrat, cũ quindecim esset annorum, dæmonis impetus frangere & eneruare contenderet, ad desertum se cõtulit, & primum omnium pro armis tale elegit ieiunium; vt quindecim tantum caricas post solis occasum comederet. Cumque sentiret adhuc dæmonem se expugnare contendentem per carnis suæ motus, ieiunium auxit, nam triduum & quatriduũ sine vllo prorsus alimento conficiebat corpus; vt penè iam vita deficeret. Medici quãdo infirmitati per sanguinis missionem subueniendum intelligunt, dicere solent, mittendum sanguinem vsq; ad animæ deliquium. Ita Hilarion agebat, qui agnoscens spiritui subueniendum in bello per carnis castigationem & ieiunium, illud vsq; quo caro deficere videretur prolongabat; herbarũ succo (inquit Hieronymus) & paucis caricis post triduum vel quatriduum deficientẽ animam sustentabat, & ieiuniorum laborẽ labor operis duplicabat, sic attenuatus, & in tantum exeso corpore; vt ossibus vix hæreret. Nec tunc finem ieiunandi fecit, sed quo vlterius in vita, vlterius etiã in ieiunijs procedebat. Vigesimo namq; primo anno vsq; ad vigesimũ septimũ, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit: & alijs tribus panem aridum cum sale & aqua. Porro à vigesimo septimo vsque ad trigesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A trigesimo autem primo, vsque ad trigesimum quintum, sex vncias hordeacei panis & coctũ modicè olus absque oleo in cibum habuit. Sentiens autẽ caligare oculos suos, ad superiorem victũ adiecit oleum: & vsque ad sexagesimum tertium vitæ suæ annum, hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecum, aut pomorum, aut leguminis, aut cuiuslibet rei gustans. Inde cum se videret corpore defatigatum & propinquam putaret imminere mortem, à sexagesimo quarto anno vsque ad octogesimum, pane abstinuit, incredibili feruore mentis: vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem domini, quo cæteri solent remissius viuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere sorbitiunculæ, herba & potu vix quinque vncias appendẽtibus, sicque complens ordinem vitæ, nunquam ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine ieiunium soluit. Ita Hieronymus de Hilarione. Qui de alio strenuo milite Paulo scilicet Heremita, non minora enarrans, quoniam incredibilia dicere videbatur: Iesum (inquit) testor, & sanctos Angelos eius, in ea eremi parte quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur vidisse me monachos, de quibus vnus per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua vixit. Alter in cisterna veteri, quam gentili sermone Syri Cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur &c. Huiusmodi possemus innumeros referre antiquos, quos Hieronymus a peculiari libro describit, & S. Ioannes Climacus b singulari recenset tractatu, & illis posteriores, Bernardum, Dominicum, Franciscum, Petrum martyrem, Catharinam Senensem, aliosque quorum ieiunia omnem

2. Co. 11. 27

¶ 50

In vita Antonij.

In vita Hilarionis

In vita Pauli.

a *In vitis Patrum.*

b *In Scala spirituali.*

omnem superant admirationem, de quibus alibi. Hoc certum sit, quod (vt diximus) Augustinus vniuersali nota voluit comprehendere, dicens, omnes sanctos castigantes corpus suum, & in seruitutem redigentes, fortiter antiquitus pugnasse, sicque victores contra dæmonis incursus euasisse, nuncque similiter castigare debere, qui victoriam assequi cupiunt. nec enim melioris conditionis esse debent posteriores prioribus.

4. *Hypognost. citat.*

§. II. *Cum timore interessendum conuiuiis, & comessationibus docuerunt Tobias & Iob.*

¶ 51.

DVplex autem est causa, cur sancti qui diaboli impugnationi resistere efficaciter volunt, valido se muniũt ieiunio, & vtramq; S. Basilius breuissimis verbis insinuat. Prima est, quam sæpe indicauimus, quia videlicet sancti, qui in spirituali militia sunt instructi, intelligunt ac considerant dæmonis præcipua arma esse ipsius carnis nostræ affectus, appetitus, & motus. Hos tanquam in causa & radice in potu, cibo voluptatibusque & delitijs inclusos prævident, eo modo quo Apostolus dixit: *a In vino esse luxuriam*, & Propheta: *b In abundantia panis* iniquitatem extitisse Sodomorum. Sciebãt itaq;, per comestionem & potum arma inimico tradi, vires ei exhiberi, & milites ministrari; ideoque quantum fieri poterat ab illis abstinebant, castigantes & cõprimentes corpus ieiunio. Hinc ille timor procedebat, quo sancti eo ipso quod ad comestionem accedebant, tenebantur, ne cum cibo & potu, arma contra seipsos intra semetipsos inferrent, neve milites & vires inimico subministrarent; attendentes verè eo ipso quod carnem reficiunt, nutrire inimicum grandem, qui totus in eo est, vt dæmonis partes agat, & viam qua ille possit nos expugnare, eidem faciat. Inde timor ille, quo sanctus Iob tenebatur circa septem filios suos. Illi quotidiana agebant conuiuia, non quibus ventrem replerent epulis, sed quibus fraternum amorem conseruarent & nutrirent. Nec enim (vt B. Gregorius *a* obseruat obseruauerat que prius Origenes *b*) conuiuia erant, quibus intenderent splendidè epulari, sed *fratrum concordiam* (quam in supremis bonis Spiritus sanctus ponit *c*) comprobate. Ideoque hoc in Beati Iob laudem Spiritus sanctus recenset, qui cùm potentissimus esset & ditissimus, filios tanta concordia vnitos tenebat, inter quos dum diuidenda esset substantia, corda omnium indiuisa charitas replebat. Huiusmodi conuiuijs temperatissimis seipsos sæpe iusti excipiũt, fraternam charitatem & amorem fouentes, & ad cœlestia desideria seipsos excitantes. Quomodo Tobias festiuis præcipuis diebus conuiuia fratribus suis concaptiuis faciebat, & illis diebus sancta Iudith ieiunia intermittebat, non quidem refectioni indulgens (inquit Ambrosius) sed religioni deferens. Ita & ipsis sanctis Anachoretis in more fuit abstinentiæ rigorem propter fratres hospites aduenientes aliquantulum remittere, de quibus Cassianus *a*: imò ita fieri oportere, Basilius *b* eximius ieiunij laudator docuit. Huiusmodi enim conuiuia, quia temperatissima sunt, non tam excitant & augent carnis lasciuiam & concupiscentiam, quam quia charitate sunt plena, amorem conciliant & lętitiam spiritualem, per quam iustos rebus spiritualibus pertractandis reddunt aptiores. Tale conuiuiũ fuit illud, quo simul conuescebantur Apostoli, cùm recumbentibus illis, CHRISTVS in cœlum ascẽsurus apparuit, & multa sacramenta cœlestia aperuit. Huiusmodi igitur conuiuijs filij sancti Iob seipsos excipiebant quotidie, ex quibus nõ temulenti, sed maiori vniti concordia prodibãt. Conueniebant (inquit Origenes) purè atque sinceriter, conueniebant concorditer atque vnanimiter: iunior maiori obsequium reddebat, nouissimus primo cum primatu honorem exhibebat: non inuidebat alter alteri, sicut filij Iacob, Ioseph *a*: nõ resistebat alter alteri sicut Absalom, Ammõ *b*, & sicut Adonias, Salomon *c*: sed conueniebant adinuicẽ tanquã fratres ad fratres, tãquam germani ad germanos. Cõueniebãt ad in-

Hom. 1. de ieiunio.

a *Ephes. 5. 18.*
b *Ezec. 16. 49.*

a 1 *Moral. cap. 4.*
b *Tract. 1. in Iob.*
c *Eccl. 25. 2.*

Tob. 2. 1. 2.

Iudit. 8. 6.

Lib. de viduis.

a 5. *de Inst. renun. cap. 23. & seqq. & coll. 24, c. 24. & 21.*
b *De const. monast. ca. 14. & de regu. fus. disp. regul. 20.*

Marci vlt.

¶ 52

Tract. 1. in Iob. cita.

a *Gen. 37.*
b 2. *Reg. 13.*
c 3. *Reg. 1.*

ad inuicem. Nullus iudicabat inter eos, nec quicquam suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, & munera, & substantia, & diuitiæ, & vnitas, & pecunia & charitas, omnia erant illis cõmunia: conueniebantq; ipsi priores adimplẽtes hoc quod dictum est: *Ecce quam bonũ & quã iucundũ, habitare fratres in vnum:* ipsi priores obseruantes id, quod post ab Apostolis obseruatũ est, & à credẽtibus perfectũ atq; impletũ, sicut dicitur: *Erat cor & anima omniũ credentiũ vna.* Hanc sc. piam vnitatem ostendentes, atq; sinceram concordiam demonstrantes beati illi filij Iob conueniebant adinuicem: Filij qui septẽ fuerunt numero, & vnam habuerunt animã: septem fuerũt personæ, & vnũ erat eis cor: qui dissimiles erãt aspectu & facie, similes verò & vnanimes mentis cõcordia, atq; pietatis cõmunione. Ita Origenes. Nihilominus quãtumuis Iob tales filios suos agnosceret, taliaq; eorum præsciret conuiuia, maximo angebatur timore, quem Spiritus sanctus egregijs exprimit verbis: *Cumq; in orbem transissent septem dies conuiuij, mittebat ad illos Iob, & sãctificabat illos, consurgensq; diluculo, offerebat holocausta pro singulis, dicebat enim, Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis: sic faciebat Iob cunctis diebus.* Filios suos tanta instructos sanctitate educauerat (inquit Gregorius) quos perfectos in opere & sermone iam cognoscebat, pro quibus de sola pater cogitatione metuebat, ne fortè deficerent *in cordibus suis.* Magno tenebatur timore, ideoq; cum transissent septem dies conuiuij, *mittebat ad illos Iob.* Origenes intelligit misisse, aut viros probos, qui post comestionem eos ad pietatem admonerent, qui in iustitia instruerent, qui timorem docerent, qui testificarẽtur iudicium Dei terribile, in quo omnium & manifestorum operũ & verborum ratio inquiritur atq; redditur, in quo vindicta impatienter omnibus animabus infertur, in quo ira in flamma ignis omnibus impijs irrogatur: verbis ergo doctrinæ, disciplinæ, atque admonitionis mundabat illos per eos, quos mittebat ad illos: aut verò misisse orationes ac preces ad Deum pro illis. Indicat nihilominus idem Origenes, beatum Iob misisse nuntium, qui eos ad se vocaret, vt sanctis exhortationibus instrueret, & ad resipiscentiam prouocaret, si in aliqua re per conuiuiorum occasionem defecissent: *& sanctificabat illos*, non solùm verbis & exhortationibus & orationibus, vt dixit Origenes: sed etiam cõmuni quodam sacrificio pro eis oblato, per quod expiatis culpis sancti redderentur. Neque hoc contentus, *consurgens diluculo*, quo paterna cura & diligentia ostenderetur, nõ quæuis, sed quæ illum reddebat insomnem, vt Olympiodorus *a* obseruat, *offerebat*, nõ quæuis sacrificia, sed *holocausta*, quæ inter sacrificia primas tenebant; ita dicta, quoniam tota in Dei honorem absumebantur, vt D. Hieronymus *b* annotauit: *Pro singulis*, clarius septuaginta, *secundum numerum eorum:* offerebat, inquit Cyprianus *c*, numerosa sacrificia. Erat sanè Iob sacerdos, vt Origenes *d* Chrysostomus *e* & Hieronymus *f* sentiunt. Id quod probant Philippus Diaconus *g* & Beda *h* ex regia quam habebat dignitate. Vt namque annotat D. Isidorus *i* antiquis illis temporibus, qui reges erant, simul etiam erant Pontifices. Vnde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. Et vt relinquamus Numam Romanorum regem, qui Põtificem maximũ se cõstituit, vt Plutarchus *k* tradit, & Galbam imperatorem, qui (vt refert Suetonius) similiter egit, & Lacedæmonios apud quos vnus & idem agebat ducẽ, seu principẽ, & sacerdotẽ, vt Strabo annotat, illud vulgatum est, apud Ægyptios ex philosophis sacerdotes, & ex sacerdotibus probatissimum creari Regem, vt Ioannes Pineda prosequitur, annotans fortè ad hanc gentium inueteratam consuetudinem Deum alludere voluisse, cũ populum suum appellat, *Regnum sacerdotale*, aut *Regale sacerdotium*, vtraq; simul dignitate fulgẽtem. Hoc ipsum expressius, & planius id confirmat, quod vltimò subditur: *Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Multi S. Patres senserunt, Simeonem illum fœlicissimum senẽ, qui Christum infantem à Virgine in templum deportatum in vlnas suscepit, fuisse sacerdotẽ, vt Epiphanius *a*, Atha-

Psal. 132.1.
Acto. 4.32.
Iob 1.5.
1. *Mor. c.* 7.
Tract. 1. *in Iob citato.*

a *Catena in c.* 1. *Iob.*
b *In c.* 56. *Isaiæ.*
c *Lib. de opere & eleemosyna.*
d *Tract.* 1. *in Iob.*
e *Homi.* 35. *in Gen.*
f *Epi.* 126. *ad Euagr.*
g *In catena in Iob* 1.
h *In Iob.*
i 7. *Ethym. cap.* 12.
k *In Num. Lib.* 12.
In c. 1. *Iob. vers.* 5.
Exo. 19.6.
1. *Pet.* 2.7.
a *Lib. de vit. Proph.*

thanasius *b*, Cyrillus Hierosolymitanus *c*, & id ipsum credunt aliqui ab Augustino *d* indicatum vocante illum; *Senem probatum & coronatum*, non enim videtur, quæ sit hæc corona, nisi sacerdotalis mitra. Placuit hæc sentẽtia Caietano *e*, qui obseruauit, id quidem non haberi expressum in scriptura sacra: colligi tamen ex eo quod actum illi tribuit sacerdotibus propriũ dicens *f*, *Et benedixit illis Simeon.* Hinc enim apparet (inquit Caietanus) quod Simeon fuit sacerdos: nã sacerdotibus in lege *g* mãdatum erat benedicere filijs Israel; & hoc tantò magis significatur, quod in templo benedixit: imò significatur, quod pars cæremoniarũ erat huiusmodi benedictio, ex hoc quod vtriq; parentum benedixit: intendit enim Euangelista dicere, quod vsus est forma benedictionis statutæ in lege *h*: & propterea non explicat, quomodo benedixit eis. Ita Caietanus. Id ipsum de B. Iob dicendum est: scripturam quidem sacram nõ expresse vocasse illum sacerdotem: illud tamen indicasse, dum illi tribuit actũ sacerdotibus propriũ, sc. sacrificare, dicens: *Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Verbum *Faciendi*, vetusto more latinis & hebræis recepto, sacrificare, significat. Ita in scriptura sacra: a *Qui faciet vnum pro peccato, & alterũ in holocaustum*: & b *Facietis hircum pro peccato*: & c *Fecit victimas pacificas*: & d *Ego faciam bouem alterum*: & iterum e: *Qui cum tulissent bouem, quem dederat eis, fecerunt & inuocabant, &c.* & apud Ezechielem f: *Septem diebus facies hircũ pro peccato quotidie.* Ita apud antiquos Patres, vt Tertullianus g: *Pro natalitijs martyrum*, inquit, *annua die facimus*, id est, sacrificium incruẽtum offerimus: imò & apud prophanos & gentiles auctores est id ipsum maximè vsitatum. Marcus Varro h: *Agnam Ioui facit.* Cicero i item: *Iunoni sospitæ omnes consules facere necesse est*: Poetarum latinorum princeps k, *Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito*, & huiusmodi alia possemus innumera coaceruare. Ex quibus contra nostri temporis hæreticos catholici id explicandum censent ꝙ dixit Christus cũ Apostolos in cæna sacerdotes ordinauit: *Hoc facite in meã commemorationem*, id est, hoc sacrificate, & offerte. Pro singulis ergo filijs suis, singula B. Iob singulis diebus offerebat holocausta. Quod si quæras: Quid sanctũ Iob tãto timore tenebat solicitum de filijs, quos rectè nouerat instructos, & egregijs præstantes moribus? *Ne fortè*, inquit, *peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*, id est, ne interiori affectu cordis, vel cogitatione Deum offenderint, vt D. Greg. intelligit. Difficillimum sanctus vir iudicabat, filios suos quantumcumq; bene morigeratos & compositos escas quantũcumque temperatè ventri inferentes, & quod non in corde insurgeret aliquis inordinatus affectus, qui ad peccatum saltẽ cogitatione commissum traheret. Ita timentes sancti cibum excipiunt, quomodo singulariter de illo excellenti viro ab ipso etiam Deo commendato Tobia dicit diuinus sermo, quod postquam mortuorum corpora sepulturæ tradiderat: *Manducabat panem cum luctu, & tremore memorans illum sermonem, quem dixit dominus per Amos prophetã: Dies festi vestri conuertentur in lamentationem, & luctũ.* Quod etsi multis modis possit explicari, ideo dictum intelligere possumus; quia ferè semper ex epulis aliquid cõtrahitur luctu & lamentatione dignum & prosequendum, & qui abundanter comedit, radicem intra se plãtare videtur, similem illi, quam Moyses vocauit, *Radicem germinantem fel, & amaritudinem.* Quando enim non aliud cõsequeretur, quàm inordinati motus carnis, ita illi sanctos viros cõtristant, vt quasi se ipsum flentem exponat Paulus dicens: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius!* Hinc illud explicare possumus quod de se ipso dixit Dauid: *Oblitus sum comedere panem meum, &c. Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pellicani esca (inquit Hieronym.) venenata sunt animalia, vt serpentes, lacerti: pellicano propterea se similẽ dicit Dauid, qui escam tanquã venenũ reputabat, in qua inordinatos illos motus, quos Apostolus dicit ministros mortis, & inducentes mortẽ, conspiciebat. Ideoq; sicut qui rem venenatam assumit, qualia sũt medicamenta purgãtia, cum grandi timore sumit illa, reformidans ne si debitã excedãt men-

b *Li. de cõ. Patr. Fil. & Spiri. S. essentia.*
c *Oratio de occur. domini.*
d *Ser. 9. de Nat. Dom.*
e *In cap. 2. Lucæ.*
f *Luc. 2. 34*
g *Nu. 6. 24*
h *Nu. 6 cit.*
a *Le. 15. 15.*
b *Le. 23. 19.*
c *3. Reg 3. 15.*
d *3. Reg. 18. 23.*
e *3. Reg. 18. 26.*
f *Eze. 42. 25.*
g *Li. de corona mili.*
h *Lib. 5. de lingua lat.*
i *Pro Mur.*
k *Virg. Ecloga 3.*
1. Cor. 11. 26.
Li. 1. Mor. c. 7.
§ 54
Tobiæ. 2. 5.
Amos 8. 10
Deu. 29. 18
ad Ro. 7. 24.
Psal. 101. 7
in Psa. 101.
ad Ro. 7. 23

mensuram, exitium afferant: ita Dauid agebat, intelligens in cibo fomentum libidinis, & in vino esse luxuriam. Expendit elegantissimè Ambrosius *a* illud factum insigne, quod de manna scriptura sacra refert *b*; erat cibus quidem cœlestis, angelicis manibus præparatus, ideo *Angelorum esca* vocatus *c*: nihilominus qui maiorem portionem, quàm sua exigeret necessitas in tabernaculum suum intulit, vermes inde scaturientes sensit, & corruptionem expertus fuit. Ex taline cibo è cœlo deportato, vermes & corruptio potuerunt oriri? Potuerunt sanè, inquit Ambrosius, in eo qui supra moderatã refectionẽ accepit: vt hinc intelligas, qua parcitate & moderatione terrenum cibum te sumere oporteat. si enim ex illo cœlesti vermes sunt generati, & corruptio processit: quantò magis ex isto terreno orientur vermes corrodentes & corrumpentes, affectus sc. libidinis & impudicitiæ, cæterique motus qui carnis corruptionem & fœtorem referunt. Rectè ergo sanctus Tobias cum timore cibum sumebat, & considerabat ad conuiuiũ sequi tristitiam. Verè namque cum timore prudens miles in militia spirituali instructus manducat panem. Infœlices illi, quos desperatos Apostolus Iudas inducit, *conuiuãtes*, id est conuiuijs traditos, *sine timore semetipsos pascentes*. Nullatenus formidantes damnum, quod inde illis potest euenire, qui vt inquit Augustinus, concupiscentias malas & inordinatos carnis affectus, nec sibi contrarios deputant, nec hostium arma intelligunt. Quam insipiens ille iudicaretur, qui in domum suam plurima absque aliquo timore induceret oua basilisci seu reguli? Quàm imprudens censeretur dux, qui tempore belli in ciuitatem inordinatè induceret innumeram hominum multitudinem, qui suis inimicis fœderati essent? Hæc igitur causa prior, cur sapientes milites spirituales tãta solicitudine abstinent, & ieiunant: quia per cibum & potum, qui ventri infertur, sciunt inimicis subministrari vires & potentiam. His omnibus concinit illa frequens S. Augus. propositio: *Alimẽta sumenda tanquã medicamenta*, quæ magna cum expensione sumuntur, ne si nimia sint, vitam perdant, quam D. Thom. explicat, & nos alibi latè prosequuti sumus.

a *Serm.* 34. b *Exod.* 16. 20. c *Sap.* 16. 20. *Iuda.* 1. 12. *Lib. de continentia.* 2.2. *q.* 146. *art.* 1.

§. 12. *Filij ieiunij sunt Samsones, & Samueles, id est, opera fortia quæ inimicos omnes reuincunt.*

§ 55

SEcunda causa est, quam (vt diximus) simul indicat S. Basilius, quia sicut dum per intemperãtiam carnem impinguamus, inimicorum vires augemus, ac spiritus virtutem grauamus, & hebetamus: ita cùm per ieiunium illam comprimimus, inimicorum infirmamus vires, & virtutem ac robur spiritus augemus & erigimus, qui quò caro infirmior fuerit, eò fit potentior & robustior, valtdiorque, vt opera fortia proferat, fortibusque ictibus inimicum valeat deijcere & superare. Tunc siquidem spiritus orationem feruẽtem, deuotionem firmam, confessionem humilem, lacrymas frequentes, potenter ac firmiter producit; cùm caro fuerit ieiunio mortificata & infirmata. Doctrinam hanc illud adumbrat, quod sancti Patres Hieronymus *a*, Basilius *b* & Ambrosius *c* obseruant, inter omnes duces qui Dei populum antiquitùs de manibus Philisthinorum liberarunt, fortiores extitisse illos duos meritò famigeratissimos, Samsonem & Samuelem, quorum fortissimum robur, & robustissimam fortitudinem acceptam ferunt ieiunio & abstinentiæ, per quam (inquit Hieronymus) concepti fuerunt, & eorum subsistentia ieiunio fundata extitit. Quid (inquit Basilius) fortissimum hominem Samsonem & indomitum reddidit? Nonne ieiunium per quod & in matris vtero conceptus est? Ieiunium illum concepit, ieiunium nutriuit, ieiunium virum, fortemque fecit: quod sanè Angelus matri præceperat, monens quæcumque ex vite procederent, ne attingeret quidem, nõ vinum aut siceram biberet. Samuelem verò nonne precatio cum ieiunio matri largita est? &c. Ex ieiunio (inquit Ambrosius) duo generati fuere, vnus fortis-

Hom. 1. *de ieiunio, citata.* a *Lib.* 2. *cõtra Ieiun.* b *Hom.* 1. *de ieiunio.* c *Libro de Elia.* *Iudic.* 13. 7. *Libr. de E- cap.* 6.

fortissimus, alter obseruantissimus. Itaque fortissimi duces, filij ieiunij vocari possunt, & ex ieiunio procedentes. Qua in re illud intelligere aptè possumus, ea spiritus opera quæ sunt quasi ieiunij filij, & ex ieiunio procedunt, fortissima & robustissima esse ad omnem inimicorum vim eneruandam, & impetum infringendum. Sicut enim ex comessationibus & potationibus procedũt motus carnis robustissimi, quasi earum filij, per quos diabolus magna violentia spiritum impugnat: ita ex ieiunio procedunt opera spiritus, quæ forti virtute dæmonem deijciunt & vincunt. Ex trium hebdomadarum grandi ieiunio, feruentissima processit Danielis oratio, qua meruit Angelicis visionibus & reuelationibus consolari: ex eodem orta fuit fortis, inuictaque satisfactio & pœnitentia, qua Dauid peccata sua contexit: *Qui operuit in ieiunio animam suam:* ex ieiunio forti quo sancta Esther *corpus suum humiliauit*, humilis processit deprecatio, quæ penetrauit cœlos, & quod voluit obtinuit: ex ipsometilli validi potẽtesque Niniuitarum actus, qui omnes tanquam ieiunij filij extiterunt; ideoque illorum tantummodo ieiunium explicatur, per quos intimatam sententiam reuocari obtinuerunt, & mortem imminentem effugarunt, Ex ipso ergo Samsones oriuntur, qui leones dilacerant, portas inimicorum euellunt, eorum sata & segetes comburunt, & solo conspectu in fugam conuertunt: ex illo oriuntur Samueles, qui Philisthinorum acies fugant, & inimicis Dei terrorem incutiunt. Quænam ex te oriri potest oratio ventre pleno? Quis feruor vigilans oppleto vaporibus capite? Quæ pœnitentia grauato corde per crapulam? &c.

Daniel. 10. — *Psal.* 68. — *Esth.* 14, 2.

§. 56

Hinc intelliges cur tam parue virtutis & efficacitatis sint opera spiritus tui, omnia tepida, infirma, imbecilla; non mirum, quia spiritus compressus tenetur carnis vigore & robore, nec potest illius impetus potenter superare. Superbum illum, potentemque tyrannum Nabuchodonosor, spiritu prophetico sanctus Propheta Habacuc præuidebat, magna vi homines expugnantem, & subijcientem sibi omnes: *Et ipse*, inquit, *de rebus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt, ipse super omnem munitionem ridebit.* Reges ipsos expugnandos assumpsit, quos subijciet, de quibus triumphabit, & tyrannos, id est, principes habebit ridiculos; in hebræo: *Et principes risus illi:* qui quamuis illi se opponant, tam infirma tamen eorum arma & munitiones erunt: vt tam munitiones, quam ipsos irrideat, & facilimè euertat, ac frangat. Ita de Nabuchodonosore dicebat Propheta, in cuius persona verius dæmonem præuidebat, qui non solùm barbaris & infidelibus nationibus dominatur, sed Christianos innumeros, quos Christus reges fecit & principes, sibi subijcit; qui etsi contra eum se opponere videantur, & munitiones extruant; sed tam illos, quàm eorum munitiones irridet. Irridet te, & tuam confessionem, retinente te alienam substantiam, aut mulieris familiaritatem impudicam conseruante: irridet te & ieiunium tuum, qui quamuis à carnibus & vetitis cibis abstineas; maiora tamen gulæ condimenta, abundantioresque cibos tibi præparari facis: irridet te & tuas eleemosynas, tantùm propter inanem gloriam factas: irridet te, & tuam deuotionem ac propositum, qui non proximas peccandi occasiones dimittis. Quid autem timet? Experto credite (dicebat Antonius, vt refert Diuus Athanasius) rectè viuentium vigilias, orationes, ieiunia, pertimescit satanas. Opera spiritus magno validoque ieiunio roborati, hęc timet, nec stare valet, cùm quis orat ieiunio mortificatus, eijcitur enim fortius *dæmonum genus per orationem & ieiunium*, id est, per orationem ieiunio rigido comitatam.

Habac. 1. 10. — *In vita Antonij.* — *Matth.* 17.

§. 13. *Non minus necessarium est, carnem ieiunio forti, quàm indomitum equum valido fræno, ad victoriam comparandam comprimere.*

§ 57 QVoniam Ieiunium carnem comprimit & infrænat, aptè ab eo illud tempus incipimus, quo vt dictum est, ad prœlium insonante tuba excitamur & conuocamur. Duo ad obtinendam in prœlio victoriam necessaria, expressit Spiritus sanctus, vnum ex parte Dei, alterum ex parte nostri. Ex parte nostri requiritur equus bene præparatus, sella cui pugnator insideat, frænum quo equum ad sui nutum dirigat, calcaria quibus vrgeat. Ex parte autem Dei requiritur illius fauor & auxilium, sine quo omnis equi præparatio cassa est & inanis, cui propterea totus victoriæ triumphus tribuitur. *Equus*, inquit, *paratur ad diem belli, Dominus autem salutem tribuit.* (Prou. 21. 30.) Salutis nomine, victoriam sæpè scriptura intelligit, quomodo eam quam Dauid diuino fauore roboratus consequutus fuit, vocauit, quam diuino auxilio acceptam tulit, dicens: *Domini est salus.* (Psalm. 3. 9.) Homo debet equum disponere; sed ille insufficiens est, nisi Deus auxilij sui fauorem, salutem, victoriamque contulerit. Id quod Dauid dicere voluit, vt D. Augustinus annotauit: *Fallax* (aut vt Augustinus legit, mendax) *equus ad salutem.* (Psal. 32. 17) Cùm tu vides equum bene formatum (inquit Augustinus) bonis viribus, magno cursu præditum; ista omnia velut tibi promittunt de illo salutem; sed fallunt si Deus nō tuetur, nam mendax equus ad salutem. Diuinus ergo fauor est implorandus. Sed à te præparandus est equus ad diem belli, vt salutem & victoriam consequaris. Vocati sumus ad prœlium, adest dies belli, vt ex sanctis Patribus Ambrosio, & Basilio supra dictum est: duo propterea sunt nobis necessaria, primum ex parte Dei, diuinus scilicet fauor & gratia, sine qua nullatenus poterimus hostes superare, nec victoriam consequi. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu* (dicebat Dauid:) (Psal. 43. 6.) *Ipse est qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate sua*, dicebat Paulus. (Ad Phil. 2.) *Sine me*, inquit Dominus, *nihil potestis facere.* (Ioan. 15. 5.) Ex parte tamen nostri necessarium est præparare equum. Equus vnicuique animæ corpus suum est, inquit Gregorius, (31. Moral. c. 12.) cui anima ipsa tanquam eques insidet: de quo illud possumus accipere, *Equi eorum caro.* (Isai. 31. 3.) Hic equus primò à nobis præparandus est ad prœlium, quod aggredimur, vt euadamus victores. Et quidem diuinum fauorem sperare possumus, non ex nostris meritis; sed ex ipsius Dei misericordia, cui Ecclesia statim in principio Quadragesimæ illa Sapientis voce intonat: *Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti*: (Sap. 11. 24.) ad illumque tota mente implorandum conuersa: *Præsta*, inquit, *Domine fidelibus tuis, vt ieiuniorum congrua solemnia, congrua pietate suscipiant, & secura deuotione percurrant*: & nos prostrati illum postulantes supplices clamamus: *Adiuua nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui Domine libera nos, &c.*

§ 58 equus tamen est à te præparandus, caro disponenda & componenda. Hoc singulariter fit per ieiunium: corporale enim ieiunium carnis vitia rebellesque motus comprimit. Et certè nullus vnquā equus ita præparatione indiguit, sicut nullus fuit, qui ita contra eius sessorem se conuerterit, sicut caro contra spiritum. Si equiti agendum esset bellum cōtra quàmplurimos fortes, validos ac potentes inimicos, traditusque ei esset equus, qui crudelis esset equiti inimicus, & toto pectore contenderet omnes suas vires contra illum conuertere, procuraret pedibus & vngulis conculcare, & prostratum ac deiectum inimicis tradere subiectum: quali tristitia teneretur eques? Si cum equo fideli ac securo difficile esset, tot tantosque inimicos validos superare: quantò magis cum equo infideli & sibi inimico? Quanta cura & solicitudine eum disponere ac præparare niteretur, fræno valido, ferreo ac forti, aspero comprimentique circulo? Et quàm acutis calcaribus ad eum vrgendum vteretur? qua solicitudine illius obseruaret motus, & qua fortitudine se ei opponeret, nullatenus illi permittens ferri quo vellet: sed in con-

in contrarium perpetuò duceret ? Vocati sumus & excitati ad prœlium : equus qui nobis est traditus, caro est nostra. Sed qualis hic equus? omnino equiti contrarius, & crudelis eius inimicus : *Caro enim concupiscit aduersus spiritum.* Nihil magis contendit, quàm equitem deijcere, conculcare pedibus ac vngulis concupiscentiæ, & vinctum inimicis tradere. Hinc illa tristitia, ac timorquem Apostolus omnium iustorum nomine exprimit, & lamentis prosequitur *a*: *Sentio aliam legem in membris meis, captiuantem me, &c. infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Inimici innumeri sunt, contra quos mihi bellum indictum agnosco *b*, *contra principes scilicet & potestates, contra mundi rectores, contra spiritu alia in cœlestibus*, id est, contra innumeras dæmonum legiones, quæ in hoc aëre caliginoso (quem cœlum scriptura vocat, vt D. Augustinus exponit) tanquam in stadio armatæ, subsistunt : equo insideo mihi penitus contrario & inimico, contendente me captiuare, & captiuum inimicis tradere; infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quomodo tali insidens equo, talesque nactus inimicos, potero liberè prœlio euadere? Quis me liberabit? Primò quidem *gratia Dei per Iesum Christum:* deinde præparatio equi, per validum frænum, per vrgentia calcaria : *Castigo enim corpus meum, & in seruitutem redigo, &c.* Fræno potenti ac valido est in primis equus præparandus & comprimendus. Frænum autem potentius ad istum cõprimendum equum, abstinentia est, inquit D. Ambrosius; per validum enim ieiunium compressa continetur caro & subiecta animæ. Certè nihil posset in maius nocumentum, certiusq; damnum equitis existere, quàm equum illum sibi inimicũ impinguare, nutrire, roborare, & fræno destitutum tenere, ac liberũ dimittere, vt quo vellet proficisci posset: certissima ei instaret ab inimicis impugnantibus captiuitas & interitus. Nihil certius exitium tibi infert, quàm carnem tuam nimia ciborũ abundantia impinguare, roborare delitijs & voluptatibus, liberamq; dimittere, vt suas sequatur concupiscentias: certissimè *c faciet te in gaudium inimicus tuis.* In omne facinus (inquit Ambrosius *d*) ista præcipitat, potentiusque, inquit August. *e*, equus iste si sibi dimittitur, animam in præceps ducit, quam quiuis equus furiosus negligentem sessorem. Idcirco Apostolus, quos tales videt, iam eorum perditionem quasi certissimam deplorat: *Multi ambulant (quod & flens dico) quorum Deus venter est, &c. quorum finis interitus.* Illi vẽtrem tanquam Deum habent, qui illius voluptates sequuntur, & quicquid petit ille, præstãt. Horum finis certissimus interitus, sicut eius qui equo rebelli & inimico sine fræno ducitur. Rem hanc egregiè idem tradidit Apostolus. *Ergo fratres debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus: si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Visus est Apostolus considerasse, quod postea attenta mẽte D. Chrysost. obseruauit, omne malum euenisse ex eo quod equus iste carnis fræno fuit destitutus. In principio namq; Deus homini hũc equum tradidit, cui insidẽs inimicos suos vinceret. Quoniam enim (vt alibi ex D. Hieronymo annotabamus) diabolus cõtra Deum insurgere fuit ausus, Deus ad eius superbiam castigandam eum à cœlo expulit, & in terram misit; vt ibi homo ex puluere cõditus illum vinceret. Hominem propterea de terra cõdidit, & in paradisum duxit; vt ibi tanquam in securo stadio cum inimico congrederetur. Illum propterea Deus non solum egregijs, validis, ac potentibus gratiæ & donorum armis muniuit; *qui secundùm se vestiuit illum virtute*; sed signanter equum illi tribuit mansuetum, fidelem, securum, qui nulla vel leui rebellione contra equitem insurgeret. Caro enim dono iustitiæ originalis ita erat disposita; vt nullo inordinato motu ageret : sed omnino subiecta teneretur spiritui. Quamuis autem hoc ita Deus disposuerit, frẹno nihilominꝰ (inquit Chrysostomus) equum istum voluit compressum teneri, quod equitis manibus imposuit: illud fuit abstinentia & ieiunium circa fructum interdictæ arboris. Venit tunc inimicus, ad arenam descendit, cum homine con-

Ad Gal. 5. 17.
a *Rom.* 7. 24.
b *Ad Eph.* 6. 12.
Lib. de agone Christi. c. 5. & 6. & *lib. de natura boni c.* 33.
Rom. 7. 25.
1. *Cor.* 9. 27.
Serm. 33.
¶ 59
c *Ecclesiasti.* 18. 31.
d *Lib. de Elia. c.* 12.
e *Lib. qq. vtriusque testam. ad Philip.* 8. 18.
ad Rom. 8. 12.
Hom. 1. *de pœnit.*
Ecclesiastici 17. 2.

congredi cœpit, quem incitauit; vt Deum contemneret, & eius præceptum violaret. Dum equus frænum tenuit, nullus homo damnum incurrit, securus mansit: tamen eo ipso quod frænum ab equo tulit homo, soluit ieiunium, abstinentiam impositam abiecit; illum præcipitem in omne malorum barathrum dedit, & inimicis misera captiuitate tradidit subiectum. Tuncque equus in partes inimici transijt pro eo pugnaturus; nam caro contra spiritum insurrexit, partes dæmonis actura, & pro illo pugnatura. Hæc Paulus in præcedentibus considerauerat, qui mala quæ à carne processerunt & procedunt, expenderat; ideo tanquam rem omnem concludere volens: *Ergo*, inquit, *fratres, debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus.* Expende egregiam hortandi rationem. Si esset aliquis homo, qui parentes tuos, auos, proauos, omnesque tuos progenitores miserè occidisset, quemque scires, quod occisurus est te, qui nihil aliud machinatur, nisi perdere te, & inimicorum tuorum manibus & potestati te tradere; nihilominus tu tam stultus esses, vt nihil magis cōtenderes aut procurares, quàm eius amicitias tenere, ei perpetuò placere, delitijs & conuiuijs opulentis, quibus omnem substantiam expenderes, excipere, illius ductum & voluntatem sequi: aptè & eleganter tibi aliquis amicus diceret; Nihil huic homini debes, vt ita ei complacere, & te illius exhibere seruum procures, vide quid agas, &c. Caro est nobis inimica, illa est per cuius actum & intemperantiam parentibus tuis, auis, & atauis, & omnibus progenitoribus tuis mors est inflicta, illaque te in mortem tradet; nihil machinatur aliud, nisi quæ in tui sunt exitium & perditionem, & ea per quæ te manibus inimicorum tuorum tradat. Videt Paulus, quod nihil magis habemus charum & dilectum quàm carnē, eam conuiuijs excipimus, delitijs & voluptatibus fouemus, eius ductum & appetitū sequimur. *Ergo fratres*, inquit Paulus, *debitores estis non carni, vt secundùm carnem viuatis*, videte quidnam carni debeatis: num aliquid boni quod vobis attulerit? aut quod ex aliquibus malis eripuerit? Non ei nisi mala vobis inflicta & infligenda debetis: *Si secundùm carnem vixeritis, moriemini.* Si quando illa inimica non erat (inquit Chrysostomus) eo ipso quod abstinentiæ fræno fuit destituta, & suæ concupiscentiæ relicta, in præcipitium & perditionem duxit; nunc quando *non est in carne bonum aliquod*, cùm tāquam crudelis inimicus omne quod nobis est nociuum appetit: si fræno valido non fuerit compressa; sed tanquam equus indomitus suismet concupiscentijs relicta, vobis certissimam annuntio mortem. Quid igitur agendum? *Si autem spiritu carnis facta mortificaueritis, viuetis.* Facta carnis eius rebelles motus, affectus & appetitus vocat, hæc per spiritum sunt mortificanda, per opera scilicet ieiunij & mortificationis. Si enim ita feceritis, viuetis. Quid mirum quod mortem quotidie spirituale incurras, quiq; quamuis *nomen habes quod viuas, mortuus es*, qui nullatenus indomitum carnis tuæ equum comprimis, nullo compressum fræno tenes, qui liberè quo voluerit procedere concedis? qui similem te illis comprobas, quos Paulus inducit, dicentes: *Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur:* qui contra id quod Deus constituit, oculos liberè discurrere finis, *vt per varias res procedant fornicantes*: aures vt vanitates audiant; guttur & linguam, vt tanquam apertum & patens sepulchrum fœtorem intolerabilem eructent; ventrem vt omni ciborum genere redundet. Comprimenda caro, & frænum ei imponendum, quod omni ex parte eam contineat & infrænet. Nullum autem potētius quàm ieiunium. Ieiunijs (inquit Cyprianus) vitiorum sentina siccatur, petulātia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates, extinguitur ardentis Ætnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecus, montes conterminos non adurit. Est itaque si rem attente expēdamus, ieiunium quasi substitutum iustitiæ originalis; id in homine aliqua ratione exequens, quod in statu innocentiæ iustitia originalis exequebatur. Hęc enim erat, quæ carnē tenebat compressam, & rationi subditam, quæ illius motus inordinatos

§ 60

Apoc. 3. 1.

1. Cor. 16. 32.

Nume. 15. 34.

Lib. de ieiunio & tentation. Christi.

dinatos impediebat, &c. In hoc nunc datur ieiunium, quæ omnia eo nomine explicantur, quo dicitur, illud vitia comprimere.

§. 14. *Sæua tempestas oritur à carne cùm deficit ieiunium, quæ sedatur magna ieiunatione subsequuta.*

§ 61

AD hoc institutum verba quædam Sancti Euangelistæ Lucæ expendi posse credo, non quidem secundùm rigorē litteralis sensus; sed secūdùm quandam allegoriam, quam non penitùs à sancti scriptoris mente alienam puto. Assumit ille eloquentissimè & elegantissimè describendam procellosam grandemque tempestatem, quam nauis Alexandrina, qua Paulus Romam ducebatur, fuit passa. *Multo autem tempore peracto, & cùm iam non esset tuta nauigatio, eò quod ieiunium iam præteriisset, &c. misit se contra ipsam nauem ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo*, hic est, qui subitaneas maioresque procellas excitat, periculosioremque vorticem facit, vt Plinius dixit, Typhonicus ventus vocatus, à typho vel inflatione; Euroaquilo verò, quia est medius inter aquilonem & subsolanum, qui Eurus dicitur. *Cumq; arrepta esset nauis, & non posset conari in ventum, data naue flatibus ferebamur, &c.* Vide grandem tempestatis & ventorum vim. *Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, iam ablata erat spes omnis salutis nostræ.* Quid igitur factum fuit? *Et cùm multa ieiunatio fuisset, tūc stans Paulus in medio eorum dixit: Suadeo vobis bono animo esse, amissio enim nullius animæ erit ex vobis*, id est, nemo vestrum peribit. Nullum dubiū est, Lucam illis verbis, *cùm ieiunium iam præteriisset*, secundùm litteræ sensum voluisse tempus hybernum exprimere; quod sequebatur post ieiunium, aut septimi mensis Iudæorum, aut eius quod indictum iam erat Christianis mense Decembri, propter sacras ordinationes institutum, de quibus multa diligens recensque auctor. *Non erat*, inquit, *tuta nauigatio, eò quod ieiunium iam præteriisset*; id est, quia iam hyems, quæ ad tempus ieiunij consequebatur, aduenerat, eo modo quo nunc dicere possemus, tutam esse nauigationem transacto Quadragesimali ieiunio, quia ad illud consequitur tempus vernum. Quoniam autem sacer Lucas non tantùm periculosam nauigationē ex eo describit, quod præterierat ieiunium; sed & securitatem nauigantibus post multum ieiunium à Paulo traditam asserit, aliquid huiusmodi loquēdi phrasibus saltem secundùm quandam allegoriā, vel applicationē, ad nostrā eruditionem voluisse indicare credo. Illud inprimis, quod & D. Ambrosius docet, ieiuniū vtile esse ad maris tempestates sedandas, & quod ab eis per illud liberi seruentur nauigatores: hocque credit singulariter fuisse, cuius merito dispositus Noë, toto pereunte mundo aquarum diluuio illæsus permāserit. Et hunc legitimum credo sensum illorum verborum; *Cùm multa ieiunatio facta fuisset, tunc stans Paulus, &c.* Euidentissimum namq; periculum videntes qui nauigabant, se totos conuerterunt ad aliqua religionis opera erga verū Deum qui Christiani erant, & erga Deos suos, qui erant gentiles. Omnibus enim hominibus nauigantibus, quantumcunque barbaris commune est, ingruente maris tēpestate se conuertere ad Deum suum, vt videre est in historia Ionæ. Graui itaque tempestate agitati nautæ, quamuis gentiles essent, ad orādum se conuerterunt, & ieiunium grande arripuerunt, qui vel Pauli exemplo ad illud potuerunt moueri. Deficiente ergo, aut transacto ieiunio periculosa extitit nauigatio, & grandis ac periculosissima excitata est tempestas, quæ huc illucque nauem cum maximo periculo impelleret; sed arrepto multo ieiunio salutis spes omnib. affulsit, vt ad allegoriam quandam considerandam oculos conuertas. Est homo nauis quædā, quæ in mari carnis nauigat. Ad homines namque possumus intelligere illa fuisse verba Isaiæ directa; *Vlulate naues maris*, propter pericula grandia, quæ imminebāt. Deficiente ieiunio nullatenus tuta est nauigatio, impetuosæ namque tempestates oriun-

Act. 27. 9.

Lib. 2. c. 48

Lorinus in c. 27. Act.

Lib. de Elia cap. 5. & 7.

§ 62

Ionæ 1.

Isai. 23. 1.

oriuntur, quæ homines merguntin perditionem: excitatur luxuriæ affectus, impudicitiæ motus, concupiscentiæ passio, ac multa carnis opera, quæ Apostolus enumerat. Quid ergo agendum, vt tempestatis vis finem accipiat, & salus nauigantibus pateat? *Cùm multa*, inquit, *ieiunatio facta fuisset, stans Paulus: Suadeo*, inquit, *vobis bono animo esse, &c.* Si multam adhibeas ieiunationem, sedatur mare, compescuntur carnis fluctus, affectus & passiones. Ieiunium (inquit Cyprianus) omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat: ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat, &c. Si ieiunium grande teneas, quo carnem comprimas, Paulus suadet tibi bono animo esse, & incolumitatem promittit, sicuti si carnis lasciuiam foueas & sequaris, certum exitium tibi verbis superius inductis pronuntiat: *Si secundùm carnem vixeritis, moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Satis igitur ex dictis constat, optimè nobis imponi, vt à ieiunio initium sumamus; quia illud est quod carnem excellẽter comprimit. Ad alias rationes considerandas procedamus.

Ad Gal. 5. 19.

Lib. de ieiun. & tentat. Christi.

Rom. 8. 13.

§. 15. *Ad mentem eleuandam & soluendam, comprimendam esse carnem, docuit Paulus, tradens quendam in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret.*

§ 63.

MEntem eleuas. Tempus hoc institutum est, vt nos toto corde ad Deum conuertamus. Ideò in eius exordio Ecclesia illud Sancti Prophetę Ioel inducit: *Nunc ergo hæc dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro.* Expende aduerbium temporis, *& nunc*: vnoquoque enim tempore id cuique agendum est, ad quod vel tempus ipsum inuitat. Quia Ecclesia videt toto anni tempore homines conuersos ad terrena & temporalia, ad delitias & voluptates, tempus peculiare instituit, quo ad Deum se conuertere procurẽt. *Nunc ergo* tempus hoc instat, conuertimini igitur ad me, ait Dominus. Discessit fili⁹ adolescentior & imprudens à paterna domo, patri vertit terga, lōgè ab illo discessit, profectus in regionem longinquam, vbi luxuriæ & delitijs traditus, paterna bona dissipauit, & ad tantum miseriæ statum peruenit, vt adhæserit crudeli domino, qui eum pascendis solummodò porcis occupauit: tuncq; ipsamet miseria excitâte, ad patrem suum reuerti decreuit, & verè cōuersus est. Huic similis extitisti, qui à Deo recessisti, de illorum numero factus, de quibus diuinus Pater conqueritur, dicens: *Verterunt ad me terga, & non faciem*; Luxurijs, concupiscentijs, carnis affectibus teipsum tradidisti, quo vitæ genere dissipasti substantiam gratiæ, consumpsisti virtutum dona, & donorum virtutem, adhæsisti impio domino dęmoni, qui te solūmodo terrenis immundisq; sensibus pascendis implicauit. *Et nũc*, vel ab hoc tam grandi miseriæ statu excitatus, de reditu ad paternam domum cogita: *Et nunc*, inquit, *hæc dicit Dominus Deus: Cōuertimini ad me.* Eodem modo loquitur S. Ioël, quo locutus fuerat S. Isaias Propheta, qui postquam Deum induxit, (vt Hieronymus annotat) apertis brachijs, & extentis alis expectantem, & in occursum procedẽtem sicut gallinam ad pullos, qui a se recesserant, excipiendos & defendendos, homines ex hoc ipso prouocans, vt ad Deum se conuerterent, clamat: *Conuertimini sicut in profundum* (aut vt Septuaginta, *qui in profundum*) *recesseratis filij Israël.* In Hebræo verbum *highmich*, de quo Brixianus *a*, & Forerius *b* tradunt; significare recessum in profundum, non quodcumque, sed maximum, & sine termino, & non quomodocumque, sed cum summo studio, supremo affectu, & totis viribus. Mirum est, quo affectu & studio ad supremum, & sine solo profundum te demiseris; qua voluntate, quanto conatu in profundum puteum luxuriæ, auaritiæ, iræ, gulæ, cęterarumq; passionum te conieceris. Deus extentis misericordiæ & bonitatis suę alis, tanquam gallina pullos aduocans; vt protegat & saluet, excitat & clamat: *Cōuertimini, qui in profundũ recesseratis, cōuertimini ad me, &c.* Quod

Luc. 15.

Ieremi. 32. 33.

In cap. 31. Isaiæ.

Isai. 31. 6.

העמיקו

a *Tom. 1. fol. 166. col. 3.*

b *In cap. 31. Isaiæ.*

§ 64.

si quæ

si quæras: Et quomodo me ad Deũ conuertere debeo? Quod mihi agendum, vt qui similis fui prodigo in recessu, similis existam in eo quod dixit: *Surgam & ibo ad Patrem meum?* Respondet Propheta: *In ieiunio*, id est, per ieiunium. Non ad Deum procedere debes gressibus corporis, sed mentis; vt habet commune Augustini *a* axioma: quod eleganter D. Thom. *b* expendit: Neque enim ab illo elongatus es corpore, secundũ quod *non lõge est ab vnoquoq; nostrũ; nam in ipso viuimus, mouemur, & sumus.* Nec ad Deum qui spiritus est, cõgruè nisi incessu spiritus & mẽtis fies propinqu⁹. Mentem autem expeditam & liberam ad incedendum, & agilem ad tendendum in Deũ reddit ieiuniũ. Illud ergo primo loco est arripiendũ. Nota est Spiritus sancti sententia, quam annotat B. Petrus Chrysologus, corpus nostrum & carnem esse graue quoddam pondus, quod animam deprimit, & depressam in imis tenet. *Corpus*, inquit, *quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.* Singula verba expende. Non quodcumque corpus animam grauat; sed quod corrumpitur, aut corruptibile, vt legit D. Augustinus; nec enim corpus quodcumque animæ onerosum est, vt idem Augustinus explicat, sed corruptibile. In resurrectione namque, iustorum corpora nequaquam animis erunt ponderosa aut grauia, quæ Apostolus *spiritualia* vocat, non q vere futura sint ossea & carnea; sed quia omni carnis grauitate erunt libera. Imò nec quamdiu in paradiso corpus per iustitiæ originalis vigorem extitit incorruptibile, fuit animæ graue aut ponderoso onere molestum; sed sicut per peccatum factum fuit corruptibile; ita & animæ grandi pondere redditum est onerosum, cuius põdus sentiens Paulus se infœlicem vocat, & tãto pondere liberari optabat. Ad instar igitur compedum, & vinculorum ferreorum corpus animam depressam & demissam tenet, & aggrauat. Idem corpus vocatur, *Terrena inhabitatio*, in græco, *terrenum tabernaculũ*, aut integumentum. Quomodo etiam Iob vocat corpora *a domos luteas*, & Apostolus *b* *terrestres*, & Petrus *c* *tabernaculum animæ.* Hoc corpus *deprimit sensum*, id est mentem & intellectum, vt Bernard. exponit *d*: *Multa cogitantem*, id est, tenet depressam mentem multis distẽtam & solicitã curis, timoribus & anxietatibus circa terrena necessaria aut vtilia ad eiusdem corporis vitam nutriendam, seruandam, defendendam, &c. Si ergo corpus hoc corruptibile animã aggrauat, & intellectum ac mentem suo pondere tenet compressum, ne ad supera libero conscẽdat volatu, sicut auis cui põderosum onus colligatum est; quò grauius ac ponderosius fuerit corpus, magis depressa tenebitur mens, minusq; poterit ad cœlestia eleuari. Certũ est autem corpus reddi grauius & põderosius per crapulam, & ciborum abũdantiam: ideoq; per illam mens magnopere depressa in imis cõtinetur. Hinc illa Christi Domini celebris adhortatio: quam ad hoc institutũ idem S. Petrus Chrysologus expendit: *Attendite autem vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate*, id est, per crapulam & ebrietatem. Aduerbium illud *autem*, magnam habet emphasim, quasi dicat: Hoc in primis attendite, summopere curate. Sed dices, videri incongruè Dominũ loquutũ fuisse. Ille enim cordis nomine mentem solitus fuit intelligere. *a* *Beati*, inquit, *mundo corde.* Et *b* *vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuũ.* Et *c* *cogitatis mala in cordibus vestris, &c.* Per crapulam autem & ebrietatem, vt Aristot. dixit, nõ mens, sed venter impletur, ideoq; per illa ventrẽ & corpus grauandum dici videbatur, nõ cor aut mentẽ. Excellenter tamẽ vitæ cęlestis magister locutus est: corp⁹ namq; mentẽ tenet depressam & grauatã, quæ carni est colligata; & in hoc mortalitatis statu ab ea pendet in suis operationibus & actibus, eo modo, quo Philosophi explicant: ideoq; quò illa fuerit grauior reddita, eò mẽs magis tenetur cõpressa & grauata. Vnde, vt S. Basilius refert, cùm Pythagoras vidisset quendam ex suis familiaribus, edulijs valde se replentem, & carnem impinguantem; Nõne desines, inquit, grauiorem ac põderosiorem compedem & carcerem parare? Sicut autẽ mens grauatur per nimiam ciborum abundantiam, quibus

Marginalia: a 3. contra Faust. — b 1 p. q 3. art. 1. ad 5. — Act. 17. 27. 28. — Serm. 2. de duob. filijs. — Sap. 9. 15. — 13. de ciuitat. c. 16. & lib. 19. c. 4. & 6. contra Iulian. c. 11. — 1. Cor. 15. 44. — Rom. 7. 24 — a Iob 4. 19. — b 2. Cor. 5. 4. — c 2. Petr. 1. 13. — d Sermo. 3. de Ascen. — ¶ 65 — Ser. 2. cita. Luc. 21. 34. — a Matt. 5. 8 — b Mat. 6. 21 — c Mat. 9. 4 — Homil. 24. post med.

caro redditur ponderosior; ita & leuior efficitur, ac ad tendendum ad superna expeditior, quando caro maceratur & attenuatur ieiunio. Ex hac doctrina explicāt Chrysostomus *a*, Ambrosius *b*, D. Thomas *c*, cęterique sancti Patres, illam admirandam sententiam, quam similiter explicauit Origenes *d*, quam Apostolus protulit, intimāmque Corinthijs iniunxit in quendam hominem carnalem, fornicationi immundissimæ traditum *e*. *Ego*, inquit, *absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui, vt præsens eum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, cōgregatis vobis, &c. tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat, &c.* Nunquid Paulus hominem perdere volebat, inquit Origenes, qui illum satanæ tradendum decernebat? nonne agnoscebat cogitationes illius maligni, qui interitum nostrum summo desiderio exoptat? Certè nullatenus illius perditionem volebat Apostolus charitatis igne æstuans, qui omnium salutem optabat, & qui à Christo anathema fieri pro peccatoribus cupiebat: qui propterea expressè quid intenderet exposuit; *Vt spiritus*, inquit, *saluus fiat*. Spiritum saluare voluit. Et quo medio? Tradens eum satanæ in interitum carnis, id est, in castigationem corporis (inquit Chrysostomus) vt eum percellat vulnere malo, aut morbo aliquo graui. Diabolus magnis cruciatibus corpora quæ obsidet, torquet, qui debilitates membris singulis inferre, & ægritudines toto solet mouere corpore (inquit Ambrosius) ideo illum satanæ manibus tradendum decreuit ad carnis castigationē & torturam, vt spiritus saluus fieret.

§ 66. Memoria tenere visus est Apostolus (vt Ambrosius & Chrysostomus obseruant,) quod Deus cum Sancto Iob egit, idem enim Deus ipse agere visus est, quamuis nō eadem (inquit Chrysostomus) ratione. Illic enim pro clariori corona, hic autem pro solutione peccatorum. Tradidit sanè (inquit Ambrosius) Dominus beatum Iob satanæ in interitum quidem, aut tormentum carnis, sed ad salutem animæ, cui dixit: *Ecce trado eum tibi, in manu tua est, sed animam illius serua:* torquendo enim carnem, non solùm satanas illius animam non perdidit, sed ad maiora salutis & vitæ incrementa perduxit. Hoc eisdem verbis (inquit Ambrosius) Apostolus transtulit, dicens; quod tradiderit huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, per quem anima seruaretur, spiritusque fieret saluus. Accidit aliquando hominem ex vaporum abundantia, qui ex nimia crapula & potatione consurgunt, quique caput replent, in paralysim incidere, qua omnia mēbra torpescunt, & quæ animam & mentem reddit quasi insensibilem, quæ nec discurrere, nec linguam, aut oculos, aut aliquod membrum mouere valet. Quid agendum? Accedat chirurgus, qui tanquam carnifex omnia corporis membra torqueat, brachia & crura ac pedes funibus intorquentibus cruciet, nares intolerabilibus fumigationibus repleat; imò & ferrum ignitum cauterij adustione admoueat. Ad quidnam hic homo quasi carnifici torquendus traditur? Traditur quidem torquēdus secundùm carnem, vt spiritus reuiuiscat, & pondus illud grande humorum & vaporum, quo mens compressa tenetur, aliò diuertatur. Ita agere voluit Paulus. Erat homo ille carnalissimus, cuius spiritus ita à carne tenebatur compressus, vt extinctus videretur: satanam propterea crudelem carnificem voluit applicare, qui omni ex parte carnem torqueret, doloribus acutis mortificaret; vt per hoc medium, spiritum & mentem quæ suffocata videbatur, ad propria & congrua opera reuocaret, & à pōdere quo grauabatur, redderet liberam. Id quod & Deus frequentissimè agere solet. Sunt quidam peccatores tanto pondere carnis propter intemperantiam & gulam grauati, vt spiritus in eis videatur extinctus & suffocatus, quales illos carnales epulones Deus ipse exprimere voluit, vt Chrysostomus *a* annotauit, de quibus dixit *b*: *Non permanebit spiritus meus in hominibus his in æternum, eo quòd ipsi carnes sunt.* Ita legit Chrysostomus, hoc est, eo quod carnalibus operibus se ipsos totos dedunt, & animæ substantia abutuntur, & quasi sola carne circundati, anima carerent, sic absumpta mente

a Hom. 15. in epist. ad Roman.
b Lib. 1. de pœnit. c. 13.
c In c. 5. 2. ad Corint.
d Hom. 1. in Psal. 37.
e 1. Cor. 5. 3
Iob. 2. 6.
a Hom. 22. in Genes.
b Gen. 6. 3.

mente & anima esse videntur. Quosdam videbat Paulus, vt idem annotat Chrysostomus, & annotarat Augustinus *a*, ita operibus spiritus traditos, vt carne viderentur carere, quibus dixit *b*: *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu*: non quod non carne essent circundati, sed quia etsi carne circũdati, superiores se carnis affectionibus ostendebant. Sunt autem alij, ita carnis operibus traditi, vt tantùm in eis opera carnis deprehendas, quos carnem meritò possis appellare, spiritu carentes, quales illi quos Apostolus vocat, *Animales spiritum non habentes*. Huiusmodi innumeri reperiuntur in mundo. Vt tamen spiritus, qui quasi extinctus & compressus tenetur, reuiuiscat, & mens quæ quasi lethargo oppressa erat, expergefiat, tradit Deus eos infirmitatibus diris torquendos in castigationem carnis, vt mentem & spiritum alleuiet, qui possit aliquantulum saltem de terrenis ad superna eleuari. Hocque medium tam aptum & congruum est, vt etiam in reprobis Deus aliquando suam ostendat virtutem, quos per dira tormenta carnis ad eleuandam mentem trahit, vt in impio illo Antiocho videre licet, quem Deus grandi corporis collisione vexauit. *Hinc cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionem sui venire, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus: Iustum est ait, subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire*. Per castigationem ergo carnis alleuiatur spiritus, & mens redditur apta, vt ad diuina eleuetur. Castigatio autem potentior & vniuersalior, vt sæpe annotauimus ex sanctis Patribus, est quæ per validum grandeque ieiunium fit.

a *Ser. 6. de verb. Apo.*
b *ad Ro. 8.*
Iudæ. 1. 19.
2. Mach. 9. 11.

§. 16. *Non aduolare mentem ad cœlestia nisi mortificata carne, sacrificium duorum passerum egregiè præsignauit.*

CErte visus fuit Paulus ad illud insigne sacrificium alludere, quod Deus pro leproso offerẽdum statuit, quod ex duobus simul passeribus erat hoc ordine perficiendum, quod vnus eorum gladio erat mactandus, alter dimittebatur liber, *vt in agrum*, aut per siluas & montes *auolaret*. Mira passerum coniunctio, miraque actionum consonantia: vnus eorum occiditur, & alter tunc liber expeditusque relinquitur ad volandum in montuosam siluam; nec prius hic in altum auolat, quàm ille occisus iaceat, quasi ex morte vnius oriretur alterius ad volandum libera facultas. Duo passeres quos simul sibi offerri exposcit Deus, corpus & animam, aut carnem & spiritum designant. Pharisæi solum corpus Deo offerendum credebant, qui ideo tantùm externa corporalique munditia & iustitia erant contenti: nostri temporis hæretici credunt, sufficere solam animam offerre, qui ad nullum exteriorem actum hominem credunt obligatum: vtrique errant; nam duos hos passeres simul exposcit Deus (vt alibi ostendemus) quos ei offeramus; sed hoc ordine, quod caro immolanda est & mactanda, non quidem naturali morte, vt contra quosdam hæreticos Chrysostomus annotauit; sed mortificatione affectuum, & cupiditatum, illa morte (inquit Origenes *a*) de qua mandatum ab Apostolo habemus, dicente *b*: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*, non gladio materiali ferreo, qui carnem iugulet, sed gladio spiritus, qui carnalia desideria discindat. Ille autem est ieiunium validum ac forte, quod Sanctus Ambrosius excidium delictorum & concupiscentiarum vocat, tũc spiritus expeditus liberque relinquitur, qui liberè volet, & ad superna per excellentem se eleuet contemplationem. Vnde ad eos qui excellenti ieiunio carnem mortificant, credit.

§ 67
Leui. 14.
Homil. 14. in epist. ad Rom.
a *Hom. 1. in Psal. 37.*
b *Ad Colos. 3. 5.*
Lib. de Elia cap. 3.

credit idem Ambrosius c dictum per Isaiam d: *Tunc orietur tibi magnum lumen tuum*, post quæ tandem additur: *Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te superaltitudines terræ*. Non itaque (inquit Origenes) potest anima aut mens libera relinqui, nisi carnem grandi mortificatione mactaueris; nec vnum eorum potest benè fieri, nisi alij male feceris. Ex quibus duas diuinas sententias eleganter explicat, quas similiter Ambrosius exponit. prima est: *Ego*, inquit Deus, *occidam, & viuere faciam*. Quid occidit? Carnem vtique. Et quid viuere facit? Spiritum sine dubio: nec enim viuificatur spiritus, nisi occidatur caro. Vita spiritus in spiritualibus actionibus posita est, in contemplatione & amore rerum diuinarum. Nam spiritus hanc vitam agit, nec eleuari potest ad superna contemplanda, nisi castigetur, & mortificetur caro, & tantum vitæ tribuitur spiritui, quantum de vita ademeris carni. Secunda est: *Percutiam & ego sanabo*. Quid, inquit Origenes, percutit? Carnem: quid sanat? Spiritum. Necessarium est vt iste proficiat, quod illa deficiat: ideo facit te mortificatum carne, vt reddat viuificatum spiritu, ne fortè & tu mente seruias legi Dei, carne autem si mortificata non fuerit, legi peccati. Quantò ergo hæc fuerit à te magis mortificata, tanto illum senties magis viuificatum. Iuxta hanc doctrinam explicat Augustinus illud: *Dominus mortificat, & viuificat*. Vt enim viuat spiritus, & ad opera vitalia se erigat, mortificanda est caro, &c. Tandem eandem rem in Christo Domino, idem Origenes comprobat, explicans quomodo Dauid tunc spiritum suum liberum ad contemplandum haberet, quando dicebat: *Non est sanitas in carne mea*. Christus siquidem Dominus morti proximus primò dixit: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*, quorum verborum hũc credit Origenes sensum, quod dum infirmabatur caro, spiritus promptus erat: sed qui adhuc in carne retinebatur, nondum re ipsa ad Patrem euolauerat: cùm autem carnis mortificatio ad supremum & vltimũ gradum peruenit per mortem acerbissimã; tunc non solùm promptus fuit spiritus, sed reuera ad patrem volauit, quem emittens Christus in illius manibus constituit. Quantò enim mortificatio carnis maior fuerit, tantò spiritus liberior redditur, vt ad patrem se eleuet & aduolet. Hæc, inquit Origenes, in se describens Saluator, nostris eruditionibus præbebat exemplum, propter nos enim, & nobis infirmus erat: ideo consideremus nosmetipsos, nisi enim infirma fuerit caro nostra, non potest spiritus promptus esse, nec ad superna anhelare, *no puede alçar à lo alto*: tuncque plene, & perfectè ad patriam poterit aduolare, quando perfecta mortificatione, carnalis vita fuerit quasi extincta. Hoc autem singulariter fit per ieiunium & quotidianam abstinentiam. Hinc intellige cur tanta difficultate possis mentem ad superna eleuare, quam vix ac ne vix quidem circa cœlestia ad momentum potes tenere intentam; & cur graue sit tibi eam erigere ad diuina meditanda; comprimitur enim & grauatur nimio carnis pondere, quam cibo, potu, voluptatibus & delitijs, grauissimam nutris & efficis. Inter omnes aues aquila principatum tenet, quæ meritò earum omnium dicitur regina, quæ alias excedit in duobus. primò, quia altius omnibus se eleuat, nubes enim transcendit, & cœlum ipsum pertingere videtur, & vt Oppianus dixit, aerem volatu superat, & sublimius euadit: secundò, quia vt Ælianus obseruauit, aliæ aues non directè in altum feruntur, sed diuerticulis & flexionibus in cœlum efferuntur, quod rectà non possint, sola aquila directo volatu in sublime fertur. Aquila igitur quæ talis est naturæ, si leui pondere sit grauata, etsi in altum se erigat, propter excellentes vires quibus est prædita: difficultatem tamen sentit & molestiam patitur, quam vel granniens profitetur: si tamen passerculus debilis & exilis, qui vix tecta transcendit, multò maiori pondere quàm aquila esset grauatus; quid mirum quod nec alas posset erigere? Aquilarum typo excellentes Sanctos Deus descripsit (vt B. Gregorius annotauit) dicens ad Beatum Iob: *Nunquid ad præceptũ tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum*

Marginalia (left): c *Libro de Elia cit. c.4.* — d *Isa.58.8.14.* — *Homi.3. in Leuit.* — *Serm.27.* — *Deut.32.39.* — *Deut.32. cit.* — ¶ 68 — *17. de ciui. cap.4.* — *1. Reg.2.6.* — *Homi 1. in Psal.37.* — *Psal.37.4.* — *Math.26.41.*

Marginalia (right): ¶ 69 — *Oppianus.* — *Lib.14. ca. 10.* — *31. Moral. cap.34.* — *Iob.39.27.*

Io. Pineda. *nidum suum, &c.* In Hebræo hoc in loco verbum habetur, (vt docet diligens huius loci interpres) quod præexcelsam & excellentem altitudinem significat, ad quam eleuari aquilam dicit; quia excellentes sancti pernici & celeri spiritus volatu ad suprema cœlorum se eleuant, & aduolant. Talis aquila erat Petrus, qui cum corpore esset in Ioppem; *Cecidit super eum mentis excessus*, (*Actuũ 10. 10.*) quo omnia terrena excessit & superauit, ad superna & altissima perueniens, vt ex doctrina D. Thomæ *a* possumus intelligere. Talis item aquila erat Paulus, qui *b in tertium cœlum fuit raptus*, quique dicebat *c*: *Nostra conuersatio in cœlis est*, & iterum *d*: *Qui conresuscitauit, & consedere nos fecit in cœlestibus.* Tunc Paulus (inquit Gregorius) fortasse in carcere tenebatur, cum se consedere Christo in cœlestib. testaretur: sed ibi erat, quò per mentis volatum peruenerat, mentemque fixerat. Hæ aquilę volabant quidẽ, quia leui pondere grauatæ tenebantur; erant enim mortificata carne & compressa, ac pergrandia ieiunia castigata, vt diceret Paulus, se iam mortuum & confixum cruci cum Christo: (*ad Gal. 2. 29.*) molestiam nihilominus sentiebant, quia etsi leui, tamen aliquo pondere onerati erant: caro enim quam gerebant, mortalis erat, & motus aliquos inordinatos producebat: Idcirco quasi granniens cœlestis aquila, molestiam quam patiebatur confitens: *Sentio*, inquit, *aliam legẽ in membris meis captiuum me ducentem*, (*Rom. 7. 2.*) tenentem me aliquatenus compressum: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Ita quidem aquilæ; sed spiritus tuus est passerculus quidam debilis, imbecillis, qui vix ac ne vix quidem quando maiori pernicioriq; volatu agitur, tecta transcendit, hicque grandi pondere grauatur, grandi onere illum implicatum tenes, multò maiori, quàm aquilæ quas prædiximus: nam caro tua grauis reddita est per cibum & potum, voluptates, ac delitias; grauis inquam, non tam carneo pondere molis, quã pondere affectuum & passionum, qui animam contendunt tenere captiuam. Quid igitur mirum quod nullatenus spiritus tuus possit ad superna eleuari? Quid mirũ, quod non solùm ad abscondita diuinitatis Christi mysteria nõ peruenias; sed nec passionis eius dolores, vel ad momentum considerãdos, mentem applices?

a 2. 2. quæ. 175. art. 3. & de verit. q. 13. art. 2. ad. vltim.
b 2. Cor. 12
c Ad Phil. 3.
d Ad Eph. 2.

§. 17. *Ad excellentem contemplationem eleuauit Adam mentem ieiunus, quam depressit pastus, deprimitq; vehementer ciborum abundantia.*

SEd vt rem hanc plenè hoc discursu cõcludamus, ad id considerandum nos conuertamus, quod sancti Patres frequentius ad hoc institutũ attendunt, Chrysostom. Ambros. Basilius, Hieronymus, & obseruemus quod cœpimus indicare, vnde prouenerit quod corpus mẽtem deprimat, & teneat compressam, ne ad superna se possit libere eleuare. Deus certe cùm primum parentem condidit, sicut *mortem non fecit*, (*Sap. 1. 13.*) ita nec dedit ei corpus, quod mentem deprimeret, aut à volatu contemplationis impediret: sed potius tale, vt sine impedimento posset facilè & sine molestia ad superna contemplanda se eleuare. Vt namq; ex Augustino annotabamus, tunc corpus cœpit mentem aggrauare, quando cœpit esse corruptibile & mortale, plenam subiectionem ad animam exuens; Deus autem non dedit homini corpus corruptibile, aut animæ rebelle, sed immortale per vigorem iustitiæ originalis: ideoq; statim ac extitit cõditus, ductus fuit in paradisum ministerio Angelorum: vt ibi ex eius costa mulierem Deus formaret. Quã quamuis Iosephus *a* & Rupertus *b* formatam credãt extra paradisum, eodẽ loco quo Adam, sed re vera in paradiso conditam ostendunt Basilius *c* & cæteri sãcti Patres, quos sequitur D. Thom. *d* & doctores scholastici. Ibi *e immisit Deus soporem in Adã, & tulit vnã de costis eius*, ex qua mulierẽ effinxit. Qualis sopor iste fuerit, variè auctores explicãt. Chrysost. *f* & Epiphani. *g* credunt somnum fuisse profundissimũ, immissum à Deo, per quem Adã redditus fuit insensibilis, ne dolorem sentiret, cùm costã de eius latere Deus extraheret. Id quod Aqui-

§ 70

a 1. Antiq. c. 1.
b 2. de Operib. Trini. c. 32.
c Hom. de paradiso.
d 1. p. q. 102 art 4.
e Gen. 2. 61
f Homi. 15. in Gen.
g Hæresi. 48.

Aquilæ translatio indicat, quæ *descensum & totius vigiliæ lapsum*, exprimit. Hic dicendi modus nullatenus placuit Diuo Augustino *a*, tum quia quãtumcumque somnus profundus fuisset, si costæ subtractio ita agenda erat, vt dolorem incuteret, vi doloris fuisset Adam expergefactus (quis enim ita dormit, inquit Augustinus, vt osse conuulso non expergiscatur?) tum præcipuè, quia qui potuit sine dolore costam auferre dormienti, potuit & vigilanti. Sopor ergo fuit, quem Septuaginta *extasim* transtulerunt, quo nomine, mentis quædam magna eleuatio exprimitur, quam Vulgatus *soporem* vocauit, ad indicandum delectationem simul corporis & animi. Vt enim Philon annotauit, ex quatuor modis quos scriptura tradit, quibus extasis contingere potest, ille excellentissimus est, quo contemplationi mentis adiungitur somnus corporis, cùm corpus & mens magna delectatione fruuntur, corpus per somnum, mens per rerum diuinarum contemplationem. Et huiusmodi fuit extasis, quam Deus immisit in Adam, nec enim ex naturæ inclinatione processit: & corpus placido fruebatur somno, mens autem ad superna vsque cœlorum fuit eleuata, quæ *intrans* (inquit Augustinus) *in sanctuarium Dei, intellexit nouissima illa mysteria, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt*; quæ Adam ipse ore protulit dicens: *Os nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*, quæ Apostolus explicanda assumpsit, & Diuus Augustinus sæpe annotauit. Corpus igitur à Deo datum Adæ, non mentem aut animam aggrauabat. Quid fecit, vt illam grauaret, & deprimeret maximoque pondere compressam teneret? Id ipsum quod fecit corpus corruptibile, & quod in illo excitauit affectus corruptionis & carnis, per quos contrarium fieret animæ à qua vitam recipiebat. *Corpus* enim *quod corrumpitur* est quod *aggrauat animam*, vt supra annotabamus. Quid fecit vt illud esset corruptibile? Esus, defectus abstinentiæ, & contemptus ieiunij (inquit Chrysostomus; *b*) & qualis esus? Nunquid talis, qualis eorum quos Esaias refert *c*, quos Ambrosius *d* luxuriosos & benè pastos appellat, quibus cum Deus commendasset ieiunium, & vocasset ad fletum & planctum, diuino spreto mandato se totos conuerterunt *occidere vitulos, iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum*: quos propterea, vt sanctus Clemens Alexandrinus demonstrat *e*, iustè æternæ mortis pœna Deus damnauit? Aut verò talis, qualis eorum contra quos acri comminatione egit Amos, qui *comedebant agnum de grege, & vitulum de armento*? Aut verò esus fuit ceparum & alliorum, carnium, & piscium, cucumerum & peponum; quali Israelitæ in Ægypto ventrem replebant? Nequaquam, sed vnius tantummodo pomi: illius solo esu corpus fuit redditum corruptibile, spiritui contrarium, menti infestum: vnde & mens inde grauata mansit, vt difficile illi fuerit ad superna se eleuare. Si vnius pomi esus mentem illam quæ superna luce fuerat illustrata, nouerat que ad sanctuarium Dei euolare, & vias cœli lustrare & percurrere, tam grandi pondere corporis, & carnis ita grauauit; vt deinceps non solùm non fuerit ei facile ad superna euolare, sed difficillimum, vel leuiter à terra se attollere, aut tecta ista inferiora transcendere; quid faciet esus tot tantorumque ciborum, vitulorum, arietum, hædorum, perdicum, piscium? &c. Potus tot tantorumque vinorum, ad quæ exprimenda iam deficiunt nomina, quibus ventrem imples, caput vaporibus, ac fumis replés, corpus ipsum ita graue reddis; vt ineptum, se etiam ad corporalẽ motum sentiat? Quid mirum quod mentem tanta difficultate possis vel leuiter ad superna contemplanda erigere, post tot tamque intemperantes epulas? Quoniam ergo initium, & radix depressionis mentis fuit gula, aptè ieiunium illi contrarium in ipso temporis exordio, quo mens ad Deum se debet conuertere & aduolare, assumendum imponitur. Illud enim mentem eleuat.

a *In psa.* 65 *in illud, dormiui cõ turbatus.*

§ 71 *Lib. de legit. diuin. rerum hæredib.*

Gene. 2.32. 1. *Cor.* 11.9 *In Psal.* 56. *cit. &* 22. *de Ciuit. c.* 17.

Sap. 9.15.

b *Hom.* 1. *de pœnit.*

c *Esa.* 22. 12.

d *Lib. de Eliæ c.* 19.

e 2. *Pæda. c.* 1. *& lib.* 3. *c.* 11.

Amos 6.4.

q. nu. 11.5.

§. 18. *Ab-*

§. 18. *Abstinentiam necessariam ad eleuandam mentem, probat Hieronymus ex Philosophis, & ex ipso Epicuro voluptatis assertore.*

¶ 72

TAM certum est & euidens. ieiunium ac temperantiam aptissimam esse, imo & necessariam ad eleuandam mentẽ; vt id philosophis ipsis qui solo naturæ lumine & rerum experientia ducti erāt fuerit penitus compertum; qui vt (Hieronymus longo discursu comprobat) docebant, mentem ad philosophiæ secreta ppercipienda per abstinentiam & temperantiam disponendam, cibos substantiales & qui grauare possint reijcientes; ex quorum doctrina primò Iouinianum hæreticum contra quem disputabat reuincit, cuius inter alia hæretica dogmata hoc vnum erat, Ieiunium inutile penitus esse: & postea ex sacris litteris plenè eundem confutat errorem. Ipsis quidem Philosophis ac mundi sapiẽtibus hoc notum fuit, quod nihil ita obruit animum (inquit Hieronymus) vt plenus venter & exæstuans, & huc illucque se vertens, & in ructus spirans. Dicæarchus in libris antiquitatum & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno primo in aureo seculo, neminem comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus & pomis. Persas asseruit Xenophon vitam Cyri scribens, polenta, cardamo, sale ac pane tantummodò victitasse; apud quos tria fuisse Magorum genera Eubulus in historia Mitræ explicauit: quorum primos qui erant doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo sumpsisse exponit. Cheræmon Stoicus vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum sacerdotũ Ægypti, quod omnibus mundi negotijs curisque posthabitis, semper in templo fuerint, & rerum naturas causasque ac rationes siderum contemplari, carnibus & vino se semper abstinuerint propter tenuitatem sensus, & vertiginem capitis, quam ex cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis & potione nascuntur. Panè rarò vescebantur, ne onerarent stomachum: oleum tantùm in oleribus noucrant, verùm & ipsum parùm, propter nauseam & asperitatem gustus leniendam. Eantes Cizyneus & Asclepiades Cyprius, ætate qua Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carnium in Oriente non fuisse. Euripides in Creta, quamuis Cretenses tales essent, quos vt Apostolus ait, ipsorum proprius Propheta Euripides vocat, *Malas bestias, Ventres pigros,* Iouis prophetas non solùm carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert. Xenocrates Philosophus, de Triptolemi legibus apud Athenienses, tria tantum præcepta in templo Eleusynæ residere scribit, venerandos Deos, honorandos parentes, carnibus non vescendum. Sed & ipse Plato, cũ esset diues, & thoros eius Diogenes lutatis pedibus conculcaret, vt posset vacare Philosophiæ; Academicam villam ab vrbe procul, non solùm desertam sed pestilentem elegit: vt cura & assiduitate morborum, libidinis impetus frangeretur, discipulique sui nullam aliam sentirent voluptatem, nisi earum rerum quas discerent. Ita Hieronymus de Platone refert, qui vel ex hoc solùm meritò diuinus potuit vocari, quod elegit loca valetudinaria ac infirma, carnis saluti & valetudini contraria, ad Philosophiæ studia sectanda, in quibus infirmante carne, eiusque ardoribus ac motibus qui mentem grauant eneruatis, liberior remaneret spiritus ad altissimarum causarum contemplationem: vt iam non mirandum sit illum insignem contemplatricis vitæ Magistrum, & doctorem mellifluum Bernardum, huiusmodi loca ad cœnobia ædificanda elegisse, in quibus tam ipse, quam eius fratres, & discipuli manerent, qui cum Paulo dicere possent: *Cum infirmor, tunc fortior sum, & potens.* Prosequitur autem suum institutum Hieronymus, inducens Iosephum, qui in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in decimo octauo Antiquitatum libro, tria describit dogmata Iudæorum, Pharisæos, Sadducæos, & Essænos, quorum nouissimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, vino & carnibus sem-

Lib. 2. cõt. Iouinianũ

Dicæarch.

Eubulus.

Cheræmõ.

Eantes & Asclepiades.

Ad Tit. 1. 12.

Euripides.

Plato.

2. Cor. 12.

¶ 73

Iosephus.

perabstinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam: super quorum vita, & Philo vir doctissimus proprium volumen edidit. Idipsum Epicuri doctrina & exemplo Diuus Hieronymus confirmat. Fuit Epicurus voluptatis assertor, voluptatem solummodo captans & intendens, ad hanc plenè consequendam à superfluis & abundantibus epulis abstinendum docuit, intelligens illas ipsimet voluptati contrarias. Omnes propterea libros suos repleuit oleribus; & vilibus, tenuibus ac parcis cibis viuendum censuit: ad idque multis rationibus ducebatur, quas Hieronymus breuiter attingit, & alij sancti Patres latius expendunt. Prima est, quia exquisitæ abundantesque epulæ non sine ingenti cura, labore & sumptibus comparantur, maioremque pœnam & anxietatem habent in inquirendo & acquirendo, quàm voluptatem in abutendo. Hanc rationem latissimè Diuus Ambrosius prosequitur, egregiè considerans anxietates & curas, quibus affliguntur qui conuiuia grandia & splendidas præparant epulas. Obsonator, inquit, est, qui antequam luceat, fores pulsat alienas, & tanquam bellum aliquod immineat excitat dormientes. Turbatum vides, anhelantem aduertis, interrogas quæ causa perturbationis sit? poscit (inquit) dominus meus, vbi vinum melius veneat, quærit vbi durior vulua curetur, vbi iecur mollius, vbi phasianus pinguior, vbi piscis recentior; Cursitat per diuersa &c. multi cursitant in macello &c. curritur ad coquinam, fit ingens strepitus, fit tumultus, tota exagitatur familia, maledicunt omnes quod nulla ijs requies detur &c. In ipso conuiuio clamor, solicitudo &c. Maior itaque est molestia in præparando, quàm voluptas in comedendo. Secunda ratio est, quia nihil magis conducit ad voluptatem, quàm capere delectationem ex cibo & potu, ad hanc autem plenè obtinendam, necessaria est fames & sitis, quam abstinentia & ieiunium excitat: ideoque quanto hæc maior fuerit, tanto maior voluptas ex sequenti capitur refectione. Hanc rationem sæpe expendit Diuus Chrysostomus, per eam etiam ipsis gulosis & epulonibus suadens ieiunium, vt per illud disponantur ad maiorem voluptatem ex cibo & potu. Mirabile (inquit) dicam & præter multorum opinionem, sed tamen verū. Si voluptatē ipsam inquirimus, in parcitate & abstinentia magis quàm in epularum abundantia inueniemus. Quid enim dicit Sapiens? *Anima saturata calcabit fauum*, (aut vt Chrysostomus legit, anima impleta, fauis illudit) *& anima esuriens etiam amarum pro dulce sumet*. Qui fauos non attingit neque curat; quid vltra ei dulce erit? Si quod est dulcissimum nequit ei præbere voluptatem; quid erit quod voluptatem possit efficere? Atque adeo si voluptatem quærimus, hic magis inuenimus. Propter hoc & Propheta mirabilia enarrans, quæ in Ægypto & deserto gesta sunt, *De petra*, inquit, *melle saturauit eos*. Equidem nunquam inuenimus mel de saxo fluxisse, sed qui post multi itineris fatigationem & labores sitientes, aquis frigidis è saxo fluentibus fruebantur, easque cum multo desiderio hauriebant, aquas illas mel appellabāt: non quod natura aquarum fuerit commutata, sed quod dulcedo poculi, instar mellis sitientibus, & desiderantibus obtineret dulcorem. Ita Chrysostomus. Cui concinit, quod ad hoc institutum obseruauit Basilius. Denique ieiunium (inquit) voluptatis & lætitiæ quædam est occasio. Sicut enim sitis dulcem subministrat potum, ac fames dulcem omnino parat mēsam: sic ciborum degustationem ieiunium suauissimam reddit. Interpositum namque, & delitiarum continuationem intercidens & abscindens, desiderabilem suauemque longè ciborum repetitionem, vt peregrinam ac restitutam reddet &c. Nihil tam desiderabile quàm voluptas interrupta ac minimè continuata, ipsamet interruptio eam dulciorem facit. Nonne vides solem post noctem clariorem apparere? & vigilantia post somnum dulcior, & sanitas post morborum experientiam longe charior. Ita & mensa post ieiunium optatior est, &c. Etiam ipsis ieiunium conuiuijs dat gratiam (inquit Ambrosius,) dulciores post famem epulæ fiunt, quæ assiduitate fastidio sunt,

Philo.
Epicurus.
Li. de Elia.
Orat. 6. de prouidētia & ser. cōt. luxuriam & crapulā tom. 5.
Prou. 27. 7
¶ 74
Psa. 80. 17.
Hom. 1. de pœnit.
Lib. de Elia, c. 9.

ſunt, & diuturna continuatione vileſcunt. *Condimentum cibi ieiunium eſt.* Quanto auidior appetentia, tanto eſca iucundior. Commendat ſitis poculum, neſcit vinum quærere: ieiunus quicquid hauſerit tranſmittit ad ſatietatem non ad iudicium nari ſuſpẽdit &c. Ita ille: à quo viſus fuit Diuus Bernardus illud ſuum commune hauſiſſe axioma. *Optimum condimentum fames.* Tertia ratio eſt, quia nihil magis contrarium voluptati, quam ſalutis defectio, per quam omnes ſenſus inepti redduntur, vt ſuis operationibus voluptatem capiant: nec guſtus delectatur ſaporum dulcedine, nec oculi aſpectu lucis, nec ſomnus placidus adeſt &c. Nihil autem magis contrarium ſaluti, quam intemperantia; nulla enim ex re magis frequentiuſque excitari morbos, quam ex ſaturitate nimia, apertis rationibus docuerũt (inquit Hieronymus *a*) Hippocrates, & Galenus vir doctiſſimus eius interpres, nobiſque clare ipſa experientia demõſtrat, vt Hieronymus ipſe, Chryſoſtomus *b* & Baſilius *c* proſequuntur. Vnde enim inquit Chryſoſtomus capitis dolores? Vnde corruptorum humorum abundantia? Vnde febres acutæ, articulares morbi, paralyſes, cerebri vertigines, diſtillationes moleſtæ, oculorum lippitudines, aurium obſtructiones, podagra, chiragra, ventris torſiones? Vnde innumeri alij morbi? Nonne ab intemperantia & largiore vini ingurgitatione? & apertius id nobis expoſuit Sapiens, qui vidit, quod *plures interfecit gula, quam gladius.* Vltima tamen ratio, quæ Epicurum mouebat, eſt, quod per intemperantiam nimiam homo fit grauis corpore & animo, & ineptus penitus ad quæcunque opera tam ſecundum corpus, quàm ſecundum animum ipſi congruentia: quia ſecundum corpus redditur quaſi immobilis, nulli alteri rei niſi ad iacendum & dormiendum diſpoſitus; ſecundum autem animam redditur inhabilis ad ea pertractanda, quæ ratione & diſcurſu agenda ſunt. Ita Philoſophi, & qui ſecundum communem apertamque rationem de rebus iudicarunt. Ita & ipſe voluptatis amator & doctor vel ipſa experientia conuictus docuit & tradidit; quid igitur Chriſtianus dicere, & agere debet?

a Lib. 2 cõt. Iouin. cit.

b Homil. 1. in Gen. & Hom. 1. de pœn. & hom. de Iona. & orat. 6. de prouid. & alibi ſæpe.

c Hom. 1. et 2. de ieiun.

§. 19. *Neceſſarium ieiunium ad eleuandam mentem ad ſuperna myſteria, docuit Amos agens contra vaccas pingues.*

SI Philoſophi ad Philoſophiæ naturalia ſecreta conſideranda, quæ communem ſenſum non tranſcendunt, nec ſalutem corpori vel animæ inducunt, abſtinentiam intellexerunt neceſſariam, & ciborum pinguium & ſubſtantialium eſum ſibi interdixerunt: Chriſtianus qui vocatur ad ea conſideranda myſteria, quæ totum naturæ, & rationis ordinem excedunt & ſuperant, quantò magis debet ſe ieiunio diſponere, vt ad ea capienda mens ipſa ſe poſſit eleuare? Dictum eſt ex ſanctis patribus, hanc huius temporis inſtituendi peculiarem extitiſſe rationem, vt ſaltem ſemel in anno nos ipſos tradamus ad noſtræ redemptionis myſteria contemplanda, quos (melius quam Dalila Philiſtæos) ſancta aduocat Eccleſia dicens: *Aſcendite adhuc ſemel, nunc enim aperuit cor ſuum.* Multa quidem in ordine naturæ operatus fuit Deus grandia, grandique admiratione digna, ſed quæ extra cor ſuum & extra ſe ipſum erant ſecreta cordis ſui intra ſeipſum reſeruans, & clamans: *Secretum meum mihi, ſecretum meum mihi*, profundo quodam ſilentio (vt Auguſtinus expendit) tanquam obſcuriſſimo velo, quæ corde tenebat operiens: nunc aperuit cor ſuum, & ſecretiora cordis ſui arcana nobis videnda & contemplanda expoſuit: nunc oſtendit qualis Dei amor, *qui tradidit ſemetipſum pro nobis*, & pro inimicis mortuus eſt; qualis paſſio, per quam omnia mala noſtra ſolueret, omnia ſua bona conferret, omnium virtutum fulgentiſſima præberet exempla & documenta; qualis gloria ad quam introducebat, ad quam nec ipſe Dominus gloriæ ſine acerba crudeliq; paſſione & morte ingreſſus fuit. Nunc aperuit cor ſuum, qui ſciſſo templi velo, quæ abſcondita

§ 75

Iudi. 16. 18

Eſa. 24. 16

Enarrati. in pſa. 7.

Ad Gal. 2. 20.

dita tenebantur, omnium oculis videnda tradidit; qui peculiari suæ prouidentiæ permissione disposuit, vt *a vnus militum lancea latus eius aperiret*, quo cor suum vndique esset patefactum. Grandia mysteria, de quibus Propheta *b* & Apostolus *c* clamarunt, quod *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt*: mysteria quæ perpetuò Paulus vocat *d*, *sacramenta abscōdita à seculis in Deo*, & *e incōprehensibilia iudicia, & inuestigabiles vias &c.* Ad secreta naturæ contemplanda & percipienda, quæ in ipso vestibulo sunt & oculis exposita, iudicauerunt Philosophi necessarium, per abstinentiam macerare corpus & infirmare, vt posset mens liberius eleuari: & nihilominus paucissimi eorum, & magna cum difficultate, non omnia sed aliqua attigerunt, quamuis totum vitæ tempus in ea occupatione insumerent. Quod eleganter idem S. Esaias exposuit, qui vt Chrysostomus, *f* Basilius, *g* & Ambrosius, *h* annotant, prima naturę opera quæ omnibus conspicienda Deus exposuit, dicens: *Qui se det super gyrum terræ &c. Qui extendit veluti nihil cœlos &c.* deinde subdit: *Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint.* Quod de Philosophis aptè intelligendum credo, qui secretorum naturæ fuerunt scrutatores, hocq; eorum officiū, hæc occupatio. In hebræo habetur vox, vt noster annotat Forerius, quæ secundū etymologiā indicat eos qui gracilem, & delicatum habet sensum ac subtilem in iudicandis negotijs. Hos dat Deus, *quasi non sint.* Tam grandia enim mysteria continet cœlorum & terræ natura, extēsio, fundatio, vt nihil penè perfectè attigerint. Quis enim eorū comprehendit, quomodo cœli fuerint & teneantur extensi? quis qualiter suspenderit Deus in nihilo? quis, inquit Ambrosius, vtrum terra in aere pēdeat, an super aquam? vt inde nascatur controuersia, quomodo aeris natura tenuis & mollior molem possit sustentare terrenam, aut quomodo si super aquas, non pōdere mergatur. Si philosophorum mens magna abstinentia disposita, ad hæc naturę secreta percipienda, non plenè se potuit eleuare, quanto minus miser homo attinget sacramenta recondita, & secreta cordis Dei, nisi magna abstinentia & ieiunio mētem reddiderit expeditam? Ideo hæc mysteria non intelligebant, illi quos Paulus deflebat, qui non solùm sacramenta crucis non percipiebant; sed *inimici erant crucis Christi*, quia *venter eorum, erat illorū Deus.* Mysteria sunt hæc, inquit Apostolus, *quæ nō percipit animalis homo*, qui animaliū more vitam ad comedendum, & bibendum sibi traditam credit, *quæ nobis* (inquit) *Deus reuelauit per spiritum suum.* Spiritualem ergo hominem requirunt non animalem, hominem qui per ieiunium spiritualis efficiatur, non eum qui per crapulam spiritum teneat quasi carnalem redditum. Meritò idem Apostolus (vt Diuus Thomas annotauit) post multa ieiunia posuit scientiam & castitatem; *In ieiuniis multis, in scientia & castitate*, quia ad hoc vt diuinorum scientiam percipiat aliquis, multis est disponendus ieiunijs. Epicurus ipse, qui nihil nisi voluptatem captabat, sectatoribus suis abstinentiam indixit, vt paulò ante dictum est, ne per nimiam saturitatem, corpore & animo teneretur grauati; quantò magis Christianus abstinentiam debet eligere, qui sibi longissimam nouit restare viam percurrendam? Currendum tibi est ad brauium supernæ vocationis, præcipuè quidem mentis gressibus; sed etiam corporalibus operibus. Cur igitur per nimiam saturitatem mētem grauas & carcerem? Tibi dici potest, quod supra induximus Pythagoram dicentem: Cur grauiorem tibi extruis carcerem, onerosiores reddis compedes? Nunquid mactandi sumus (inquit D. Chrysostomus) qui nos ipsos ita saginamus, vt nihil aliud intendere videamur? Egregiè certè hoc Deus ipse voluit explicare, qui per prophetam Amos, pœnam quam infligere parabat quibusdam, qui nihil nisi comedere, & bibere curabant, expressit. *Audite*, inquit, *hoc vaccæ pingues.* Ad eos loquitur, vt inquit Hieronymus, qui nihil aliud nisi vētri indulgere intēdebant. Theodotion & Aquila, vt ipse Hieronymus annotat, transferunt, *vaccæ Basan.* Est Basan, vt ex scriptura sacra constat, regio trans Iordanem supra terram Galaad, vbi pascua ferti-

a Ioa. 19. 34
b Esai. 64. 4.
c 1. Cor. 2. 5
d Ephe. 3. 9
e Rom. 11. 33.
f Hom. 2. de incomprehensibili Dei natura.
g Homil. 1. in hexae.
h 1. Hexaemer. c. 6.
Esaia. 40.
§ 76
Forerius.
ad Phi. 3. 9
1. Cor. 2. 14
2. 2. q. 147. art. 1.
2. Cor. 6. 6
Hom. 54. ad populū.
§ 77
Amos 4. 1.
In cap. 4. Amos.
Iudic. 17.
4. Reg. 10.

fertilissima erant, & vaccæ ac armenta pinguissima nutriebantur & impinguabantur. Ideo vocauit Moyses *agnos & arietes, filios Basan*, eos qui pinguissimi erant, ex Basan procedentes tanquam filij. *Butyrum*, inquit, *de armento, & lac de ouibus, cum adipe agnorum & arietum, filiorum Basan.* Nos tamen (inquit Hieronymus) Symmachi interpretationem sequuti, qui ait *Boues saginata*, vaccas pingues interpretati sumus. Sed quid hos manet? Quid restat? *Iurauit Dominus in sancto suo*, id est, in filio suo, qui *Sanctus Dei* vocatur. *Iuro Dios, por vida de suo Hijo*, vel in templo suo, vel in semetipso, qui Sanctus sanctorum est, *por su vida*, vt Hieronymus interpretatur. *quia ecce dies venient super vos, & leuabunt vos in contis*, aut hastis vel lanceis, vt Theodotion legit, *& reliquias vestras in ollis feruentibus.* Difficilia hæc verba interpretibus videntur propter variam Hebræorum nominum significationem: sed quam Hieronymus per vulgaram lectionem apertissimè explicauit. Quidnam vaccas pingues manet, postquam plenè impinguatæ fuerint & saginatæ? Hoc certè, quod interfectioni traduntur, & in frusta discinduntur, partim in verubus & assatoribus ponuntur assandæ igni, partim in ollis feruentibus includuntur concoquendæ. Ad nihil enim aliud vaccæ impinguantur, & qui intendit eas saginare, hoc contendit. Hanc propterea illis pœnam manere exprimit Deus, quos vaccas pingues videbat, nihil intendentes nisi impinguari & saginari. Quid credis te manere, qui nihil aliud curas nisi te impinguare, & saginare? Venient dies, cùm mactandus eris, & tradendus secundùm animam verubus inferni, perpetuis ignibus assandus; secundum corpus, ollæ sepulchri vbi ex feruore & corruptione geniti vermes, *Como en olla pudrida*, te comedant, & absumant.

Deut. 32.

§. 20. *Mentem ad cœlestia mysteria capienda disponi per ieiunium, ostendunt Moyses, mulier sole amicta in cœlo, Ioannes Baptista.*

NON solùm Hieronymus hæreticum Iouinianum reuincit, ostendēs necessariam abstinentiam ad eleuādam mentem ex Philosophorum & gentilium, imò & ipsius Epicuri doctrina & exemplis: sed id ipsum præcipuè ex sanctis scripturis demonstrat. Singulariter autem expendit, quæ de Moyse sacra narrat historia. Dum enim ille accedere voluit ad tractandum cum Deo, à quo legis sacramenta & secreta erat accepturus, non minus quàm quadraginta dierum continuo ieiunio fuit dispositus. Tuncque non solùm legem accepit & percepit; sed eius recondita sacramenta intellexit: tanta tamque fulgēs claritas vultui eius fuit impressa, & adhæsit, vt non possent filij Israel in faciem eius intendere, excæcabantur enim eorum oculi à nimio vultus splēdore, ideoq; oportuit velo superducto operire. Qua in re duo sunt expendenda: primum est, aptè Moysen ad mysteria diuina intellectu & mente percipienda, rigido & grandi se disposuisse ieiunio, quia ineptus est, vt ea vel leuiter mente attingat, qui cibo & potu fuerit saturatus. Vnde expendit Hieronymus quod supra tetigimus, Moysen meritò tabulas legis quas ferebat fregisse, dum inuenit populū comessationibus & ebrietatibus traditum, quoniam ineptissimum iudicabat illū ad mysteria legis vel leuiter percipienda, quem nimia saturitate vidit refertum. Ille, inquit Hieronymus, vacuo ventre legem accepit scriptam digito Dei, non tantum eius corticem intelligens, sed ad secretiora illius sacramenta pertingens: iste autem manducans & bibens, nec externum litteræ corticem intelligere erat aptus, qui post epulas Ægyptium bouē præfert Domini maiestati. Secundum est, aptè splendidissimam lucem, & claritatem fulgentissimam insedisse, & adhæsisse faciei:

Eodem lib. 2. contr. Iouinianū

¶ 78

Eodem lib. 2. contra Iouin.

ciei Moysi, quam tam rigido longoque confecerat ieiunio, quod aptissime disponit ad lucem diuinā recipiendam; è contrario autem tanta obtusos fuisse caligine epulatores, qui non solum in se lucem recipere non valerent, sed nec eam quæ in alio erat poterant intueri. Saturitas enim ita luci & fulgori contraria est vt non solum reddat ineptum eum in quo est, sed & illū hebetem reddat ad alterius splendorem conspiciendum: vt vere nescias quid magis mirari debeas, fulgentissimam lucem, quam Moyses ieiunio disponente accepit, an tam grandem hebetudinem oculorū populi, quam intemperantia & ingluuies induxit, vt lucem non possent intueri. Ex quibus inferre licet, nihil magis mentis oculos offuscare, quàm nimiam saturitatem, per quam nec clarissimam lucem quidem attingunt. Denique manducauit populus, inquit Hieronymus, & incrassatum est cor eius, ne videret oculis, & audiret auribus & corde conijceret, & vultum ieiunantis Moysi pastus & pinguior populus sustinere non potuit, &c. Insuper nihil magis ex parte nostri ad illustrandam mentem conducere quam validum forteque ieiunium, quod carnem extenuat, quæ mentem deprimit, & suis offuscat vaporibus & perturbationibus ac motibus.

§ 79 Mulier illa famigeratissima & mirabilis, quam vidit Ioannes ad cœlum vsque eleuatam & euectam, in cœloq; residentem, omnium luminarium erat luce illustrata, cui claritas solis adhærebat, quæ *sole erat amicta*, stellarum fulgore eius caput radiabat, & splendebat, quæ *coronam stellarum in capite habebat*. Nō mirum quæ lunam pede terebat, & comprimebat, atq; calcabat. *Luna*, inquit, *sub pedibus eius*. In scriptura, esse sub alicuius pedibus, est ab illo conculcari, & comprimi. Ita Dauid: *Subiecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.* Et Iosue ad principes exercitus dixit: *Ite & ponite pedes super colla regum istorum.* Quod si quæras: Quid his verbis mandare voluit? Id, quod ibidem exprimitur: *Qui cùm perrexissent, & subditorum colla pedibus calcarent.* Itaque habere sub pedibus colla, est illa cōculcare, & calcare. Hoc modo dixit Dauid de Christo, quod sæpè Apostolus annotauit, quod tandem habiturus est *inimicos suos sub pedibus suis.* Lunæ autem nomine carnem nostram exprimi in scriptura sacra satis apertum est: quia illa est omnium mutationum in rebus corporalibus origo, estque perpetuæ mutationi subiecta. Tunc ergo mens in cœlum potest se eleuare, & ibi residens manere, eo modo quo Apostolus dicebat: *Nostra conuersatio in cœlis est*, eritque disposita, vt diuina illustretur luce, qua ad diuina contemplanda habilis existat, cùm carnem comprimit, & per ieiunium & mortificationem vapores & fumos, quos emittere solet ad offuscandam mētem, auertit. Vnde & Ecclesia sancta postquam inducit animam cōprimentem & calcantem Lunam carnis, per corporale ieiunium, eam exhibet ad cœlestia eleuatam, & cœlesti luce fulgentem: *Corporali*, inquit, *ieiunio vitia*, id est, carnis lasciuiam, *comprimis, mentem eleuas.* Annotauit D. Ambrosius, aptè ab Esaia excellenti ieiunatori promissum, quod cùm sanctum Deoq; gratum ieiunium peregisset, *Tunc*, inquit, *orietur lux tua*, id est, sicuti cùm Moyses valido ieiunio fuit dispositus, ex Deo ipso *qui pater luminum est*, lux clarissima processit, qua totus ille lucidus fuit effectus, tantaque claritate fulgidus, vt non possent epulones in eius faciem intendere: ita &c. Quid mirum quod cœlestia sacramenta intelligere non valeas, nec Christi crucis mysteria percipias, qui tenebris offuscatam habes mētem propter nimios vapores, tanquam nebulas ex nimijs epulis insurgentes? Non mirum quod non videas Euangelicæ legis fulgorem & gloriam, nec percipias, quomodo in paupertate sit regnum, in lacrymis lætitia, in fame & siti saturitas, &c. *Nec enim animalis homo percipit quæ Dei sunt.* Moysi Eliam adiūgit D. Hieronymus, quod & sæpissimè facere fuit solitus. Erat sanctus ille Propheta grandi turbatione anxius, vt mortem à Deo peteret, propter persecutionem quam impia fœminarum Iezabel sanctis Prophetis inferebat, eratque Dei colloquio fouendus, animandus & instruendus in monte Horeb. Non tamen

Apoc. 12.
Psal. 46. 6.
Iosu. 10. 24.
Psal. 109.
ad Philip. 3.
Lib. de Elia. c. 4.
Esaia 58.
Iacob. 1. 17.
2. Cor. 12. 14.
Lib. 2. contra Iouin. & epist. 22 ad Eustoc. & in c. 58. Esaia.

tamen eò peruenit, nec montem aſcendit cũ Deo grandia tractaturus myſteria; quin prius mirando illo quadraginta dierum & noctium diſpoſitus fuiſſet continuo atque nullatenus interrupto ieiunio. Ieiunium autem, inquit Baſilius, illum magnæ viſionis ſpectatorem reddidit. Quadraginta namq; dierum ieiunio animam purgans, in ſpelunca Horeb, meruit (quantum fas eſt homini) Deum videre &c. Vidit, inquit Origenes, magnificam viſionem Dei: ieiuniũ enim eſt per quod mens ad talia videnda eleuatur, & diſponitur. Hinc D. Hieronymus conijcit, cur Chriſtus Dominus cùm transfiguratus in monte apparuit, quando reſplenduit facies ſicut ſol, & veſtitus eius apparuit albus refulgens, traxit Moyſen & Eliam, qui ſecum in illa gloria & luce apparerent. Apparuerunt enim *viſi in maieſtate*, id eſt, maxima luce & ſplendore fulgentes, quã ex lucido Chriſti corpore recipiebant. Eſt Chriſtus lux vera & ſplẽdor gloriæ patris, & quadraginta dierum ieiunio carnem ſuam affecerat, quam glorioſam & ſplendentem oſtenderet: illos congruè in ſuam gloriæ & lucis ſocietatem traxit, qui apti erant & diſpoſiti ad lucem & claritatẽ, quæ ab ipſo procederet, recipiendam. Hi fuerũt Moyſes & Elias, ſimili ieiunio quadraginta dierũ diſpoſiti; iſti enim apti ſunt, vt montem conſcendant, & luce ſuperna illuſtrentur, qui ieiunio ſtricto & grandi, corpus mortificatum tenuerint. Sed ne ſapiens quidem Daniel (inquit Baſilius *a*, dixeratque prius Origenes *b*) viſiones illas grandes & ſupremas vidiſſet, niſi ieiunio valido per trium hebdomadarum ſpatium, imò & toto vitæ tempore, ſplendidiorem perſpicacioremq; animam reddidiſſet. Ex cibi namque craſſitie veluti vapores ardentes more condenſæ nebulæ conſcendentes, innaſcentem ſancti Spiritus ſplendorem omnino euertunt. Quærit Ambroſius, cur Ioannes Baptiſta tam grandi vſus fuerit ieiunio, vt dicatur de eo, quod *venit non manducans, neque bibens.* Imò & eo ipſo quo in mundo annuntiatus fuit, ſimul illius abſtinentia fuit ſimiliter prædicta, magiſque expreſſa quàm alia quæuis illius virtus. Angelus enim qui eius conceptionem & ortum venit annuntiare, ita expreſſit. *Erit*, inquit, *magnus coram Domino, vinum & ſiceram non bibet.* Sicera (ait Ambroſius) vocatur quicquid inebriare poteſt, ſiue potus ſit ex vuis ſiue ex pomis, ſiue ex palmarum fructu, &c. Cur igitur tam grande Ioannis ieiunium, tantaque cura manifeſtandi illud? Quidam dicunt, neceſſarium fuiſſe tale ieiuniũ homini, qui tam excellenti puritate niteret, vt inter natos mulierum ferret palmam. Minus enim cõſulitur puritati animi, ſi caro non teneatur maximè compreſſa per abſtinentiam & ieiunium, vt ſupra dictum eſt. Aliqui dicũt, ideo hoc factum fuiſſe, quia ipſemet Angelus dixit, quod Ioannes præceſſurus erat Chriſtum in ſpiritu & virtute Eliæ. Elias maxima præſtitit ſpiritus virtute, ad quam tenendam, & conſeruandam neceſſarium fuit grande ieiunium, quo carnem mortificauit, & compreſſit; tanto ſiquidem ſpiritus potentior eſt, quanto caro magis compreſſa & infirmior per mortificationem & ieiunium. Qui ergo non minori ſpiritus virtute præſtare debebat quam Elias, id ſingulare debebat habere, quod in Elia fuit ſingulariſſimum, ieiunium ſcilicet rigidum & validum. Ratio tamen quæ Ambroſio placet, & quam indicat, ea eſt; quia Ioannes venit ad deſignandum Chriſtum præſentem, & oſtendẽdum illum mundo, qui abſconditus erat per carnis infirmitatem, & in peccatorum ſocietate venturus erat baptizandus quaſi vnus ex illis. Vt Ioannes illum deſignaret, & quiſnam eſſet oſtẽderet, oportebat vt magna mentis acie præſtaret, & ſumma luce illuſtraretur, per quam eum poſſet cognoſcere, qui propterea omnes Prophetas exceſſit, & pluſquã Propheta dictus eſt: quia maiori luce, quàm omnes præcedẽtes Prophetæ fuit illuſtratus, & quem illi futurum prædicebant, hic oſtendere debebat præſentem. Vt igitur mens eius tantæ lucis capax eſſet, eiuſque acies illuſtraretur, eleuareturque ad tantam altitudinem, vt poſſet inter peccatores cognoſcere agnũ, qui veniebat peccata tollere, & verum Deum, quem

Homi. 1. de ieiunio.

Homil. 4. in diuerſ. Matthæi. § 80

Lucæ 9. 31.

a Homil. 1. de ieiunio, circa finẽ. b Homi. 4. in diuerſ. Matthæi.

Lib. de Elia c. 3. & 5 Matt. 11. 18.

Luc. 1. 15.

Eodem lib. de Elia, c. 15.

quem mortali carne indutum aspiciebat, oportuit vt grandi ieiunio esset prius dispositus. Ideoq; simul ac exprimebatur eius ministerium, ad quod mittebatur, vt Christi scilicet esset præcursor; eius etiam abstinentia singulariter exprimenda fuit: aptéque dictum fuit ab Angelo, quod perpetuò abstineret à vino & sicera. Sacerdotes namque (inquit Hieronymus) eo tempore quo in templo ministraturi erant, prohibebantur vinum & siceram bibere, ne cum Deo essent officium exhibituri, eorum cor grauaretur, & vt sensus per abstinentiam vigeret, efficereturque tenuis. Ioannes autem non determinato aliquo tempore, sed totius vitæ suæ cursu peculiari ministerio erat deputatus, præiens ante faciem Domini, & toto vitæ tempore mente & sensu vigere debebat, toto præterea vitæ tempore inducitur ab Angelo, abstinentiam seruaturus.

Epist. 83. ad Oceanum.

§. 21. *Petrus cæteriq; Apostoli, & signanter Paulus, ostenderunt mentem per ieiunium eleuari.*

¶ 81

Epist. 82. ad Ecclesiam Vercellen. & serm. 20. Ad Ephes. 3. 5.

DE Principe Apostolorum Petro similiter idem quærit Ambrosius, cur scriptura sacra, quando eius narrat extasim, qua mens eius in cœlum fuit rapta, & intellexit grande illud mysterium (quod dicit Paulus præcedentibus generationibus agnitum non fuisse) de baptizandis gentibus, & introducendis ad Ecclesiæ vnitatem: præmisit illum ieiunantem, & esurientem secundùm carnem. *Cùm esuriret*, inquit, *cecidit super eum mentis excessus.* Certè, vt ostenderetur (inquit Ambrosius) ipsos sanctos, cùm ieiunant, aptiores fieri, & magis habiles ac dispositos reddi, vt mẽtem eleuent ad superna mysteria considerãda & intelligenda, vtque animus luce diuina clariori illustretur. De omnibus Apostolis docet Origenes, ieiuniorum asperitate fuisse dispositos, vt Euangelica luce mens eorum esset illustrata, & eam splendentem toti mundo traderent. Signanter autem id in Apostolo Paulo videre licet. Illum enim elegit Deus, vt esset singulare vas aut instrumentum, (vas enim apud Hebræos instrumentum dicitur) per quod claritas Euangelij gloriæ Christi in toto mundo fulgeret. Idcirco illo singulari dono ipsum affecit, quod nulli Apostolorum contulit: mentem namque illius eleuauit ad diuinæ essentiæ claram visionem, vt D. Augustinus, multique sancti Patres sentiunt, quos sequitur, & explicat D. Thomas *a*. Si quæras, quando id factum fuerit, D. Thomas *b* existimat (quod Beda asseruerat, & glossa ordinaria, alijque autores tenent) in illo triduo, quando in suæ conuersionis exordio, introductus Damascum in domo Ananiæ *erat tribus diebus non videns, & non manducauit, neque bibit.* Tunc enim id factum fuisse, quod ipse post quatuordecim annos ad Corinthios scribens dixit, *se raptum vsque ad tertium cœlum, percepisseq; arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Tunc enim edoctus fuit ab ipsomet Christo Domino omnia Euangelica mysteria: vnde & ille gloriatur, *se non ab homine accepisse Euangelium, sed per reuelationem Iesu Christi.* Ex quibus hoc argumentum resultat. Paulus non prædicauit Euangelium, nisi edoctus & institutus à Christo: sed tunc statim antequam Damasco egrederetur, iam cœpit prædicare Euãgelium, *continuò*, ait, *in synagogis prædicabat Iesum, quia hic est Christus.* Quibus verbis omnem Euangelicę prędicationis summam, quam ipsemet Paulus hæc referens *Fidem* vocat, Euangelista complexus fuit. Iam igitur tunc Euangelij mysteria à Christo didicerat. Hoc supposito expende nunc cohærentiam verborum. *Erat*, inquit, *tribus diebus non videns, & non manducauit, neque bibit:* Quid est, *Erat non videns?* Existimo visus nomine non solùm visiuam potentiã, sed omnes sensus expressos iuxta scripturæ phrasim, quam D. Augustinus *c* sæpè obseruat, quæ visus nomine, omnes sensus intelligere solet. Erat nõ videns, id est, nullo vtẽs corporis sensu, à sensibus alienatus, & magna extasi quasi extra seipsum positus. Vnde ipsemet semel & iterum dicit *d*, *siue in corpore, siue extra corpus, nescio Deus scit;* quia

Act. 10. 10

Hom. 4. citat.

a 1. *p. q.* 12.
b *in c.* 12. 2. *ad Corint. lect.* 1.

Actor. 9. 9.

2. *Cor.* 12.

Ad Gal. 1.

Act. 9. 10.

Ad Gal. 1. 23.

¶ 82

c *Serm.* 33. *de verb. Domin. &* 10. *confess. c.* 35. *&* 1. *de morib. Manichæ. c.* 20. *& li.* 5. *locut. in Deut.* 4.
d 2. *Cor.* 12 2. 3.

quia ita erat in corpore, vt corporis vteretur sensu. Si enim ita non esset, bene scire posset, si erat in corpore, an extra corpus. Et illis diebus, non manducauit, neque bibit. Magnum mysterium scriptura sacra his verbis voluit exprimere. Non tantum voluit indicare quod abstractus erat à sensibus, ideoque nullum cibum aut potum sumens, sed comitem eleuatæ mentis voluit indicare ieiunium. Quale corpus, cuius mens tam alta contemplatione rapitur? Corpus certè non manducans neque bibens. Non aduolat mens nec eleuatur, nisi dum caro per ieiunium compressa tenetur. Mens quæ transcendebat omnia creata, & ad ipsam diuinam essentiam contuendam conscenderat & aduolauerat, quam *Tertium cœlum* idem Apostolus vocat, mens erat hominis non manducantis neque bibentis. Tandem (vt innumera alia, quæ ex scripturis sanctis adduci poterant relinquamus) attende quod D. Petrus Chrysologus de filio prodigo obseruat, simile ei quod ex eodem supra retulimus. Ille enim cum magna premeretur fame, nec aliquis esset qui alimenta præstaret, mentem eleuauit ad domum patris sui, à qua recesserat, illiusque abundantiam ita fuit contemplatus, vt ad eam regredi decreuerit. Fames, (inquit) illi patrem dedit sapere, cui copia abstulerat sentire genitorem. Et si tantum præstitit vel inuita fames, probate quid voluntarium possit conferre ieiunium. Oneratus venter ad vitia cor deponit, premit mentem, ne superam valeat sentire pietatem. *Corpus*, inquit, *quod corrumpitur aggrauat animam & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.* Vnde & dominus, *Attendite ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate.* Vacuandus est ergo venter moderatione ieiunij, vt exoneratus animus possit ad alta pertendere, conscendere ad virtutes, possit ad ipsum pietatis autorem totus aliger peruolare. Hoc Elias probat, qui dominici continuatione ieiunij, defæcatus à carnali pondere, mortis victor euolauit ad cœlum. Ita ille: ad cuius imitationem miranda quæ de multis sanctis legimus possumus obseruare, qui grandi rigidoque ieiunio & castigatione corpora alleuiantes, mentem tam expeditam ad volandum sursum reddiderunt, vt illa sese ad superna rapiens, corpus secum traheret, & eleuaret. Ita Beatissimus Pater noster Dominicus, cuius tota vita quoddam continuum ieiunium fuit, sæpius visus est eleuato à terra corpore orasse, hocq; illi familiarissimum. Ita & in Angelico doctore videre licet, qui eleuato à terra corpore, coram Christi crucifixi imagine cernebatur. Idipsum Seraphico Patri Francisco accidit, cuius animus tanta vi ad superna ferebatur, vt corpus secum traheret, tanta altitudine à terra eleuans, vt illuc humanus obtutus (mirabile dictu) consequi non posset: imo & complexus aliquando socium Massæum, diuina raptus contemplatione secum per aera in grandem eleuauit altitudinem. Corpora habebant tanta debilitate per abstinentiam attenuata, vt non fuerit difficile expedito spiritui & alleuiatæ menti illa eleuare: de quibus alio loco. Et vere non egemus rationibus, quos experientia ipsa apertissime hanc doctrinam edocet. Quis enim explicare valeat grauedinem mentis quam experiris, dum ad superna contemplanda eam erigere paras? quam difficile ad superna cor subleuas tuum? Quis est qui vel per breue aliquod tempus rapiatur mente ad regna cœlorum, maiestatem Dei, pulchritudinem regni ipsius, bona parata diligentibus se contemplanda; Quis qui attenta cogitatione *recogitet eum, qui talem aduersus semetipsum sustinuit contradictionem,* pro nostra salute? Quis qui vitæ fragilitatem, bonorum terrenorum caducitatem, pœnam horrendam, quæ peccatoribus manet, vel leui meditatione attingat? Non mirum; grauato enim per saturitatem corpore, necessum est, mentem depressam teneri. Obseruat D. Irenæus Deum per Esaiam, non tam impios illius carnalis populi mores, quam nostros voluisse arguere & reprehendere. *Cum cytharis,* inquit, *& tympanis, & psalterijs, & tibijs vinum bibunt, opera autem Dei non intuentur.* Ita legit Irenæus. Non solum defectum,

2. Cor. 12. 2.

Serm. 2. de duobus filijs.

Sapientiæ 9. 15.

Lucæ 21. 34.

§ 83

Bozius lib. 15. signo 61. ad finē.

Ad Hebr. 12. 3.

lib. 4. c. 4.

Esaiæ. 5. 21.

sed illius causam exprimere voluit. Quid mirum, quod ad opera Dei consideranda nullatenus mentem eleuent, qui nulli rei nisi cibo, & potui indulgent? &c. Hinc Chrysostomus in eos magnopere inuehitur, qui pransi ad doctrinam diuinam audiendam veniunt; quorum mentes ita vaporibus ventris calore excitatis offuscatæ tenentur vt vix possint aliquid eorum, quæ proponuntur, vel leuiter attingere. Quomodo ad sacra altaris mysteria contemplanda rapietur intellectus illius, qui carnis saturitate tenetur compressus? Quia igitur tempus hoc est, quo peculiariter mentem ad Deum eiusque mysteria eleuare debemus; ieiunium grande & solemne merito primo loco indicitur, vt saltem cum prodigo carne per famem confecta, mens ad domum patris contemplandam se erigat, & dicat: Surgam, & ibo ad patrem meum.

Hom. 1. in Genes.

§. 22. *Ad orationem supponendum ieiunium, docent scripturæ, suadentq; manifestæ rationes.*

§ 84

EX præcedenti discursu alia enascitur ratio, propter quam in ipso huius temporis exordio, iure ieiunium nobis imponitur & commendatur. Illa est: quoniam in hoc tempore singulariter orationi est vacandum coram Deo, vt nostra condonet peccata. Ad orandum siquidem pro remissione peccatorum, tempus opportunum esse necessarium, dixit Dauid. *Pro hac*, id est, peccatorum remissione (vt Augustinus exponit) *orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Est autem oratio, vt ex S. Dionysio *a*, & sanctis Patribus D. Thomas *b* tradidit, eleuatio mentis in Deum; sicut ergo necessarium est ieiunium ad mentem in Deum eleuandam, ita & ad orationem. Vnde (vt obseruat Origenes *c*) Christus Dominus spiritualis vitæ Magister & institutor hoc in loco *d*, postquam de oratione egit, statim ad doctrinam de ieiunio tradendam se conuertit, non illud præcipiens, sed supponens tanquam necessarium. *Cum ieiunatis*, inquit, &c. Supponendum est enim ieiunium ad orationem, & vt illa sit qualis esse debet, ieiunij fundamento est stabilienda. Vnde scriptura sacra fere semper quos excellenti ac feruenti oratione exhibet orantes, simul etiam ieiunantes exprimit, & illorum orationes efficaces describit, quas ieiunijs præmissis & concomitantibus fundebant. Daniel aduertens tempus prædictum à Ieremia, quo finienda erat captiuitas, iam instare, vt populus in pristinam libertatem reuocaretur, cupiens vt illud compleretur, nec captiuitas propter peccatum populi magis differretur, *Posui*, inquit, *faciem meam, ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs*, id est, suppositis magnis ieiunijs: sicut enim cytharœdus prius lyræ temperat neruos, vt suaui resonent concentu: ita vt suaui orationis melodia animus resonet, corporis membra sunt per ieiunium contrahenda. Sanctus deinde Esdras, volens indicare quomodo tempore Cyri Persarum regis obtinuerit populus libertatem à captiuitate: *Ieiunauimus*, inquit, *& rogauimus Dominum pro hoc, & euenit nobis prospere.* Vide quid fecerit, vt omnia prospere euenirent, orauit oratione grandi ieiunio fundata. Similiter postea sanctus Nehemias volens explicare, quomodo obtinuit, quod Artaxerxis regis cor & animus flecteretur, vt licentiam concederet ædificandi muros Ierusalem, *Ieiunabam*, inquit, *& orabam ante faciem Dei cœli*, sicque quod optabat accepit. Exponens Dauid, qualis esset sua oratio, per quã q à Deo petebat, obtinebat, dicit: *Humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur.* Id est, (vt Theodoretus, & Cyrillus intelligunt) non inefficax aut inanis fuit oratio, aut in ventum emissa, quæ subito euanesceret: sed ad Deum perueniens, ab ipso quæ postulabam esset reportatura in sinum meum. De sancta illa Anna filia Phanuelis dicit euangelista, quod *erat ieiunijs & obsecrationibus seruiens die ac nocte.* Ieiunia supponebat, quibus nitebantur orationes & obsecrationes, ideoq; quod postulabat fuit consecuta, videre

Psal. 31. 6.

a li. 1. de diuin. nomin cap. 3. ante medium.

b 2. 2. q. 83, art. 3. ad 3.

c Hõ. 4. in diu. Matt.

d Matt. 5. Matt. 5. 16

Daniel. 9. 3.

1. Esdræ 8. 23.

2. Esdræ. 1. 4.

Psalm. 34.

In Catena græca Danielis Barbari.

Lucæ 2. 37.

dere scilicet Dei filium in mundo natum. Ostendens Christus Dominus, quomodo potentiores dæmones eijciantur, dixit, eos non eijci nisi oratione & ieiunio, id est, oratione quæ valido ieiunio & forti firmata subsistit. Hinc Apostoli, cum agnouissent per reuelationẽ spiritus sancti Paulum & Barnabam destinatos ab eodem Spiritu sancto in opus ministerij Euangelicæ prædicationis, quando solemni ritu illos ad prædicandum mittere voluerunt, dicitur: *Tunc ieiunantes ac orantes dimiserunt illos*; addentes destinationi Spiritus sancti orationes, quibus fœlicem precabantur successum, quem vt consequerentur, orationi supponebant ieiunia. Cum autem Paulus & Barnabas peruenientes Lystrum, Iconium, & Antiochiam, & per singulas Ecclesias presbyteros constituissent; quando voluerunt reuerti, vt prospere omnia succederent, *Orauerunt*, inquit, *cum ieiunationibus*. Huiusmodique innumera possemus addere. Hinc Apostolus (vt obseruauit Origenes) ad orationẽ hortaturus, primo ieiunium supposuit, & præmsit, dicens: *Vacate ieiunio & orationi*; indicans minus apte posse aliquem vacare orationi, qui non vacauerit ieiunio: hoc enim illam debet præcedere & comitari. Et vere primum orationis comitẽ exposuit Raphael Angelus ieiunium, dicens; *Bona est oratio cum ieiunio*. In græco iuxta hebræum ponitur *bonum* neutraliter, *bonum oratio cum ieiunio*. Hebræi namque carent comparatiuis, & ad exprimendum, aliquid esse optimum, dicunt illud esse bonum in neutro genere. Ita apud Prophetam *a*, *Quod est bonum eius?* Et Dauid *b*, *Mihi autem adhærere Deo, bonum est*; Quam phrasim sequutus Apostolus dixit: *Hoc enim bonum est & acceptum coram Deo*. Ad indicandum ergo quãti sit valoris oratio, quam ieiunium præcedit & comitatur, *bonum*, inquit, *est oratio cum ieiunio*, id est, ea oratio magnum est bonum & quid optimum & inter preciosa reputandum, quæ cum ieiunio est: quam enim saturitas comitatur, parui est precij & valoris. Hocque potest manifestis rationibus demonstrari. Prima est, quia ad oratiõe requiritur mentis vigilia. Ita ille magnus orator Dauid, cum orationi se tradere parabat. *Anticipauerunt*, inquit, *vigilias oculi mei*. In hebræo nomen *semuroth*, à verbo samar, quod est custodire & seruare (vt dixit Brixia.) nomẽ castrense, militibus vsitatũ, inter quos nox in varias vigilias diuidebatur, & milites ipsi quib. vigilandũ peculiarib. noctis horis erat impositũ, *Vigiliæ noctis* vocabantur, quomodo ab Isaia miles qui in arce constitutus nocte excubias agebat, vocatur *Custos*, & ab ipso Dauid, *custodia in nocte*. Nullus maiorẽ vigiliam videtur tenere, quam milites qui Vigiliæ noctis dicebantur, ex quorum vigilia tota ciuitatis aut exercitus salus pẽdebat. Nihilominus, inquit Dauid, quando ad orandũ me præparabam, ipsas vigilias præueniebam, & maiori ac soliciti ori quam illi vigilia expergefiebam. Ideo & Christus Dominus discipulis quibus orationem cõmendabat, vigiliam prius imponebat, dicens: *Vigilate, & orate*; vigilia autem sine ieiunio seruari non potest. Post saturitatem enim & ventris repletionem, vapores caput obtundunt, & somnum excitant ineluctabilem. Hinc D. Petrus hęc duo apte coniunxit, *Sobrij estote, & vigilate*. Sine sobrietate enim qua per abstinentiam cibis & potibus grandis mẽsura imponitur, vigilari non potest. Propterea D. Hieronymus explicans conditiones, quas ab optimo Episcopo exigit Apostolus, qui dicit eum debere esse *irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, &c*. Exponens vocem illam *sobrium*, annotat in græco haberi vocem *niphalios*, quæ ex æquo significat sobrium, aut abstinentem & vigilantem. Inde Scholiastes Hieronymi annotat, ortum esse vt sacrificia quædam vigilijs agenda, aut quæ vigiliam tenendã significabant, vocarentur *Niphala*. Tam coniuncta enim est sobrietati & abstinentiæ vigilia, vt vno eodemque nomine ambo significentur. Nec solum saturitas somnum excitat orationi contrarium: sed & obliuionem ipsius Dei inducit, & animum potius disponit, vt ab eo recedat, quam vt ad illum per orationem feruentem tendat & gradiatur. Hoc

Matth. 17. 20. — ¶ 85 — *Actor.* 13. — *Actorũ.* 14. 2. — *Hom.* 4. *in Matth. cit.* — 1. *Cor.* 7. 5. — *Tobiæ* 12. 8. — a *Zachar.* 9. 17. — b *Psal.* 72. 18. — 1. *Ad Timoth.* 2. 3. — *Psalm.* 76. שמר *tom. fi. ol.* 52. — *Esaiæ* 21. 11. — *Psal.* 89. 4. — ¶ 86 *Matth.* 26. 41. — 1. *Petri.* 5. 8. — *Epist.* 83. *ad Oceanum.* — 1. *ad Timoth.* 3. 2. — *Marianus Victorius.*

Deus ipse eleganter dixit ad Moysen, prædicẽs quid populus ille facturus esset postquam introductus in terram lacte & melle manantem, saturatus fuisset. *Introducam,* inquit, *eum in terrã pro qua iuraui patribus eius lacte & melle manantẽ: cũq; comederint & saturati crassique fuerint, auertentur ad Deos alienos, & seruient eis detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.* Quod statim Moyses intimauit populo, homines similes exprimens equo aut mulo, qui saturatus, & impinguatus recalcitrat contra Dominum. *Constituit,* inquit, *eum super excelsam terram, vt comederet fructus agrorum, vt sugeret mel, &c. Butyrum de armento, lac de ouibus, hircos, &c. cum medulla tritici, &c. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit, & dereliquit Deum factorem suum, & immolauerunt dæmoniis, &c.* Ita & Oseas verbis supra citatis: *Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & leuauerunt cor suum, & obliti sunt mei.* Expende vim illius, *iuxta pascua*, idem enim est ac si dicat, secundum pascua sua, aut secundum cuiusque vires & facultates, *segun lo que cada qual podia tener para comer*, diuites quidem, delicatis, preciosis, ac pinguibus epulis; alij, communibus cibis & alimentis, omnes impleti sunt & saturati. Vnde mei obliuio subsequuta fuit. Hinc aliqui credunt ortum fuisse illum grandem timorem quem de filijs suis concipiebat sanctus Iob, quos mutuis quotidianis cõuiuijs se ipsos excipientes videbat, vt supra annotabamus: quotidie enim offerebat sacrificia pro singulis dicens, *Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.* In hebræo enim habetur verbum *barach*, quod significat benedicere & genu flectere: vnde nunc vno modo illud transfert vulgatus, nunc alio. De Salomone agens dicit: *flexis genibus coram vniuersa multitudine:* apud Isaiam autem, *quasi qui benedicat idolo*, idest genua flectat ad idolum. Habetur insuper nomen *Elohim* quod plurale est, & quamuis vero Deo non sine mysterio sæpe tribuatur, frequenter tamen significat idola & Deos gentium, vt cum dixit Iethro: *Magnus dominus super omnes Deos,* & Moyses; *non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi.* Hos Deos communiter gentiles adorabant flectendo genua. Vnde Deus ad Eliam vt ostenderet multos fuisse, qui non adorauerunt Baal, dixit: *qui non curuauerunt genua ante Baal.* Quamuis ergo Iob filios suos sciret morigeros & bene institutos, sciebat tamen quanta vi saturitas mentem à Deo auertat, & conuertat ad sequendos Deos alienos, propter affectus carnis quos excitat contra Deum & spiritum; timebat eis propterea ne in cõuiuio peccarent aliqua peccata committendo, eorum quæ, vt annotauit Gregorius, vix à cõuiuijs possunt separari, & ne post comessationem & luxum, ad idola adoranda se conuerterent, sicut postea fecerunt filij Israel, qui post comessationem & luxum vitulum conflatilem adorauerunt. Cui interpretationi illa D. Ambrosij ad Sabinum Episcopum sententia fauere videtur, quod cum gula & saturitate magnam & vicinitatem habet idololatria, & apostasia à fide, recessus à Deo, conuersioque ad idola, aut saltim ad proprios carnis affectus sequendos. Hinc intelligemus istam loquendi phrasim, qua scriptura vtitur agens de sancto rege Iosaphat, qui cùm innumera multitudine inimicorum se vidisset oppressum, ieiunium toti populi indixit, & ipse *totum se contulit ad orandum Deum.* Qui cæteris omnibus ieiunium indixit, absque dubio grande ieiunium tenuit, per quod dispositus fuit, vt se totum conferret ad orandum, idest toto corde, tota cura, toto mentis affectu. Cor enim quod nõ erat grauatũ crapula & ebrietate: spiritus qui nõ tenebatur cõpressus grandi ciborũ pondere: caput quod nõ erat vaporibus ex stomacho ascendentibus repletum, plene poterant ad Deum se eleuare, & conuertere. Orans in ieiunio (inquit Chrysostomus) *geminas habet alas & ipsis quidem ventis leuiores: est igne vehementior & terra superior, &c.* Secunda ratio est ex scripturis sanctis desumpta. Ad orationem siquidem requiritur, vt homo humiliatus & prostratus coram Deo se exhibeat, qui sicut *a resistit superbis,* ita *humilibus dat gratiam* b, cui humi-

Deute. 31. 20. — *Deute.* 32. 13. — *Osea* 13. 6. — ¶ 87 — *Vide Pinedam in c.* 1. *Iob.* — *Iob.* 1. 5. — ברך — *Brixianus* to. 1. *fol.* 81. *ad finem.* — 2. *Paralip.* 6. 13. — *Esaiæ.* 66. 3. — אלהים — *Exod.* 18. 11. — *Deuter.* 4. 7. — 3. *Reg.* 19. 18. — *Epist.* 36. *ad finem.* — 2. *Paralip.* 10. 3. — *Homi.* 71. *ad populũ.* — ¶ 88 — a *Iaco.* 4. 6. — b *Iudith.* 9. 16.

humilium semper placuit deprecatio, c *qui respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum.* Vnde sancta illa Iudith, quando feruenti spiritu voluit Deum orare, *ingressa est oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum.* Inter alia autem humilitatis signa, quæ Deo placent, est quando homo se coram eo præsentat ieiunio marcidum & languẽtem, & qualem se Dauid exhibebat, quando dicebat: *Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum,* id est, macra reddita est propter defectum pinguedinis & roboris. sicut enim vigor, superbia ac petulantia carnis magnopere est Deo inuisa, qua de causa illos gigantes tempore Noe exosos habuit, *quia caro,* inquit, *sunt,* id est, quia lasciuia & vigor, ac superbia carnis in eis viget; ita excellenter diuinæ illius maiestatis oculos delectat, cum homo se ipsum coram eo dat præsentem, cum carne viribus destituta & deiecta per magnam mortificationem. Hæc autem aptissime fit per ieiunium, quod est veluti quædam vniuersalis totius carnis compressio, & humiliatio non vnius aut alterius partis; sicut saturitas totam carnem omni ex parte reddit superbientem & lasciuientem. Vnde peccatores quantumcumque graues, qui voluerunt eius misericordiam flectere, se ipsos præsentabant magno confectos ieiunio, sicque diuinæ misericordiæ fores orationibus pulsabant, & diuinãm flectebant misericordiam. Ita quando filij Israel contra Beniaminitas, in vltionem cuiusdam immanis sceleris processerunt pugnantes, cum se viderent semel, & iterum propter peccata sua à Beniaminitis superatos, *venerunt omnes filij Israel in domum Domini.* Septuaginta verterunt, in Bethel, quoniam illic erat arca testamenti Domini illis diebus, *& sedentes flebant coram Domino, ieiunantes die illo vsque ad vesperam.* Tuncque quando quasi confecti humili erant ieiunio, roborati fuerunt diuino responso, & contra inimicos progredientes, grandem de illis reportarunt victoriam. Ita tempore Samuel populus cùm grauiter Deum offendisset, volens eius misericordiam implorare, *conuenerunt in Masphat, & ieiunauerunt illa die, & dixerunt: Peccauimus Domino.* Niniuitæ similiter, quamuis misericordiæ diuinæ fores clausas audiuerunt, voluerunt tamen grandibus clamoribus orantes pulsare; sed vt oratio efficax esset, primo grande illud, & famigeratissimum arripuerunt ieiunium, & induti sacco magnam humilitatem præseferentes, exauditi fuerunt. Hinc illud consilium Eliachim summi sacerdotis ad ciues Bethulienses, quos tyrannus Holofernes tenebat obsessos: *Scitote,* inquit, *quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu Domini.* Ieiunium, inquit Basilius, preces nostras subuehit in cœlum, dum illis alarum vice fit, quo sursum ferantur. Tam grata est Deo humilitas quam veri ieiunantes coram eo positi præseferunt, vt iniquior omnium hominum Achab, illius misericordiam flexerit, eo quod coram Deo, se ieiunantem, & indutum sacco exhibuit, quamuis impio, & iniquo esset corde, vt in sequentibus latius expendemus. Tam gratum est enim Deo ieiunium grande, quo quis humiliatum se coram eo dat, vt quãuis externa tantum specie, ille impius se ieiunantem exhibuisset, diuinam misericordiam flexerit. Quid faciet verum & perfectum ieiunium? Certè vt optimè annotauit Ambrosius, merito Esaias postquam ad ad optimum sanctumque ieiunium agendum diuina voce fuit hortatus, subdidit: *Tunc,* cum scilicet tale ieiunium tenueris de quo loquebatur, *inuocabis, & Dominus exaudiet; clamabis & dicet: Ecce adsum,* non longas moras aget, nec te multo tempore tenebit suspensum: sed hoc ipso quod perfecto ieiunio eius misericordiam orando interpellaueris, eum habebis præsentem, sine dubio daturum quicquid petieris, aut verius quicquid fuerit saluti tuæ congruentius.

c *Psal.* 101. 16.
Iudith. 9. 1.
Psal. 108. 24.
Genes. 6. 3.
Iudicum 20. 26.
1. *Reg.* 7. 6.
¶ 89 *Iudith* 4. 12.
Hom. 1. *de ieiunio.*
3. *Reg.* 21. 27. 28. 29.
Li. de Elia. c. 4.
Esaiæ 58.

§. 23. *A monte myrrhæ ad collem thuris aptè discurrebat Sponsa, & duo altaria sacrificiorum, & thymiamatis aptè copulata fuerunt, vt Dauidis exercitatio indicauit.*

¶ 90 Videtur his verbis paulò ante propositis sanctus Propheta Isaias alludere voluisse ad quædam Sponsi verba magna expensione digna: *Donec aspiret,* inquit, *dies, & inclinentur vmbræ, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris: tota pulchra es amica mea, & macula non est in te: veni de Libano sponsa mea, &c.* Multa circa hæc verba autores dubitant & annotant, quæ tamen sancti Patres indicant, breuiter attingam. Inducitur Sponsus in agro agens æstiuo tempore circa meridiem, quando solis æstus & ardor viget. Et sicut qui tali tempore in agro existit, fugiens æstus ardorem, se recipit in aliquem temperatum locum & vmbrosum, donec declinante die, declinet etiam caloris vis; ita Sponsus ad locum similem declinare intendens vsque ad vesperam, donec inquit aspiret dies, *Vadam.* In hebræo & multis codicibus habetur *Vadam mihi.* Et quamuis aliqui credant esse hebraismum, iuxta cuius phrasim aliquando pronomina inter loquendum adijciuntur, quæ nihil significant, ideoque illud pronomen *mihi* nihil significare, & accipiendum quasi non esset appositum, sententiamque intelligendam ac si tantum dixisset, *Vadam,* eo modo quo Sponsus similiter dixerat. *si ignoras te,* in hebræo, *si ignoras tibi,* idem est enim ac si absolute diceret, *si ignoras.* Cæterum credo hoc in loco, idem esse *vadam mihi,* ac vadam in meam recreationem aut in meum solatium. Et quo iturus es vt illud capias? *Ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.* Insinuat D. Hieronymus montem mirrhæ & collem thuris, partes quasdam esse illius famigeratissimi montis Libani, qui quoniam est altissimus, est etiam vigente in inferioribus calore, temperatissimus. Est itidem latissimus, multis montibus aut monticulis potius & collibus constans, (sicut de monte Sina supra ex Caietano annotabamus) in quorum vnoquoque peculiare aromatum genus oritur: signanter autem myrrha probatissima in quodam monticulo illic posito, & excellentissimum ac mundissimum thus in quodam colle ibidem eminenti, ex arboribus & plantis ibi nascentibus oriuntur. Non solum eo se conferre vult Spōsus propter rationem dictam, sed quia ibi Sponsa residebat, quam in Libano ipsemet inducit commorantem, dum ait: *Veni de Libano Sponsa.* In monte igitur Libano morabatur illa, signanter autem inter montem myrrhæ & collem thuris quæ iteratos discursus ab vno & alium agebat, & dum à monte myrrhæ in collem thuris illa progrederetur, ecce Sponsus se dat illi præsentem, qui captus eius pulchritudine ad eam commendandam se conuertit, dicens: *Tota pulchra es amica mea, &c.* & eam ad coronam aduocat, &c. Hæc quidem secundum corticem litteræ verba significant; sanctus tamen Gregorius mysterium grāde reconditum considerat. Certum est siquidem myrrham quæ amarissima est gustui, & à corruptione præseruat, significare carnis mortificationem, quæ fit per varia pœnitentiæ opera, signanter autem per ieiunium, quod carni quidem mirrhæ instar amarissimum est, sed per illud seruatur tam ab illa corruptione temporali, quam concupiscētia suis motibus excitat, quam ab ea, quam æternam carnes peccatorum incurrent. Mons autem myrrhæ non quamcumque mortificationem, sed grandem & excellentem in modum montis eleuatam, designat. Similiter thus, orationis feruidæ esse symbolum, apertè ille expressit, qui dixit: *Dirigatur Domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Et nomine collis thuris non orationem quomodocumque feruentem, sed excellentem eleuatissimamque indicat. Supponitur igitur primo Sponsa, à monte myrrhæ procedens ad collem thuris; quia anima sancta non procedit nec se eleuat ad orationem feruentem, nisi præmissa & comitante myrrha validæ mortificationis carnis; hæc cum grandis est, ad grandem oratio-

Cant. 4. 6.

Lib. 1. contra Iouinia. to. 2. p. 14.

¶ 91 *in c. 4. Cāt.*

Psal. 140. 2.

orationem disponit, & aptat. Deinde Sponsa, quæ tali oratione orat, quasi in colle thuris posita, statim ad sui clamoris vocem, Sponsum sentit præsentem, qui se illi coram exhibet, illud complens: *Tunc clamabis, & dicet: Ecce adsum*, ad victoriæ coronam vocans, id est, complens & satians desiderium, & dicens: *Tota pulchra es amica mea, &c. Veni de Libano, veni, coronaberis.* Scito, vt ex sacerdote Eliachim diximus, quod orationem tuam exaudiet Deus, si illam sancto ieiunio supposito & comitāte, vereq; per illud humiliata carne, perfeceris. Ex monte myrrhæ ad collem thuris procedendum tibi est: ex abundanti siquidem mensa & splendido conuiuio, non ad orandum, sed potius ad idololatrandum procedere solent homines. His concinit illa altarium dispositio, quam tam in tabernaculo Mosis, quam postea in templo Salomonis conspicimus.

Esaiæ.58.

Iudith 4. 12.

¶ 92

Exod. 27. & 38.

Duo altaria ex Dei institutione facta sibi inuicem correspondentia, scriptura sacra describit, quæ extra sancta sanctorum erant. Vnum erat altare Holocausti ad vnam partem dispositum, eo modo quo scriptura exprimit, in quo absumebantur carnes & comburebantur, & illarum pinguedo resoluebatur: alterum erat altare Thymiamatis, quod è regione illius ad partem alteram septentrionalem erat, de quo Iosephus *a*, & excellentius scriptura ipsa *b*. In eo, thymiama illud suauissimi odoris cremabatur, cuius suauitate recreari videbatur ipse Deus, quod & altare incensi communi nomine dicebatur, quod plurimum incensum coram Deo ascendens ibi adoleretur, *à dextris cuius*, Angelus annuntiaturus Ioannis conceptionem & natiuitatem, apparuit Zachariæ, ingresso vt iuxta ordinem vicis suæ thus Deo offerret. Vide correspondentiam altarium: In isto offertur thus & thymiama ascendens coram Deo, purissimum & ipsi suauissimum; in illo carnes & earum pinguedo absumitur, & dissipatur. Hęc enim duo, vt inquit Origenes, se inuicem comitantur & mutuo respiciunt, consumptio carnis & pinguedinis per forte validumque ieiunium, ac eximia mortificationis opera, & oratio feruens & cœlum conscendens, & ad Dei præsentiam perueniens, ipsi grata & placida, quæ humilium & mortificatorum deprecatio dicitur, vt supra indicabamus. Hoc propterea tibi tempore isto agendum est, cum ad diuinæ misericordiæ pulsandas fores, per orationes & clamores accedere paras, grande ieiunium arripe, quo te ipsum infirmum & mortificatum Deo exhibeas, vt saltem dicat, quod de Achab ieiunante *a*; *Quia humiliatus est causa mei, non inducam malum in diebus eius.* De quibus infra. Ex hac doctrina D. Hieronymus *b* hortans Rusticum monachum ad grandia ieiunij & mortificationis opera, & sancti Patres Ambrosius *c* & Augustinus, *d* eadem omnibus commendantes, explicant illam Dauidis sententiam. *e In terra deserta, inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam & gloriam tuam.* Iuxta litteræ sensum, nō dubiū quin Dauid de desertis Idumeæ ageret, ad quæ se receperat iuxta cōsiliū Gad prophetæ, furorē Saulis fugiens, vt in primo libro Regum scribitur, vnde & titulus psalmi ita habet: *Psalmus Dauid, cum esset in deserto Idumeæ.* Tam grandem de diuino fauore spem conceperat Dauid, & ita omnem curam in Deum proiecerat: vt in illis horridis desertis tam quiete orationi & contemplationi diuinæ virtutis & gloriæ traditus esset, sicuti cum postea integra pace coram tabernaculo Dei positus, nullo perturbante orabat: ac si dicat, inquit Basilius: Nihil detrimenti ex solitudine contraxi, sed perinde ac si iuxta sacrum tuum tabernaculum stetissem, ita orabam, & mentis contemplatione rapiebar, considerans & contemplans tuam inenarrabilem virtutem, & maiestatis tuæ gloram. Quidam illud, *sic in sancto* intelligunt, in sanctitate, puritate ac iustitia. Ex qua re, tribulationum & persecutionum vtilitatem B. Gregorius considerat. Dauid enim quando vrgentissimis acerrimisque persecutionibus erat omni ex parte circundatus, totum se ad orandū conuer-

a 3. anti-quit c. 7.
b Exod. 34.

Lucæ 1.

Hō. 4. cit.

a 3. Reg. 21. 29.
b Epist. 46. ad Rusticum.
c Serm. 37.
d Serm. 72. de tempo.
e Psal. 62. 3

1. Reg. 22. 5.

Schol. in Psal. 62.

1. p. Pastoralis cap. 3 ad finem.

conuertebat: quando verò postea pacificam regni sedem fuit adeptus, ad adulterium & proditorium homicidium mentem applicauit. Hieronymus tamen, Ambrosius & Augustinus credunt Dauidem aliquid altius secundum spiritualem sensum voluisse indicare. Qui terræ nomine carnem suam intelligit, quam quia valido fortique ieiunio & grandibus mortificationis operibus compressam tenebat, vocat *inaquosam*, aridam, siccam, & *inuiam*; quia non patebat concupiscentiæ via, per quam suos eructaret affectus. Quando caro ita disposita fuerit, tunc apte spiritus orationes suas Deo offert, eiusque fauorem implorat, *& apparet Deo sicut in sancto*, idest, in eius contemplatione quietus manet. In Dei tabernaculo, quod *sanctum* vocabatur nullus strepitus, nullum murmur oriebatur. Quando caro impinguata est, & ad orandum se conuertit, apparet Deo sicut in foro: affectus enim insurgentes & passiones carnis quæ ex saturitate consequuntur, eius quietem intercipiunt & impediunt: quando vero illa tenetur magna mortificatione compressa, non insurgunt affectus validi, qui inquietent & perturbent. Hinc sancti qui magni fuerunt ieiunatores, tam quietam contemplationem agebant; vt per integras noctes nullum qui inquietaret, sentirent. Hinc poterat Antonius ad vesperam orationi se tradere, & tota nocte tam quiete in ea perseuerare; vt sequenti die increparet solem, quod tam cito exortus appareret. Similiter & seraphicus Franciscus, qui integras agebat noctes supremæ contemplationi traditus, illa tantummodo repetens verba: *Deus meus & omnia*; & multa similia exempla possemus referre. Quibus mire concinunt illa (quæ ad aliud institutum alibi tetigimus) quæ in Ægypto accidebant, quando Deus impios Ægyptios cũ obdurato Pharaone flagellabat. *Erit* (inquit Deus) *clamor magnus in vniuersa terra Ægypti, apud omnes filios Israel non mutiet canis.* Qua dicendi phrasi, vt Sanctus August. obseruat, supremam quietem voluit indicare, qua fruerentur Israelitæ, Ægyptijs magnis clamoribus perturbatis. Et vere in cane carnem nostram perpetuo ac iugi motuum suorum affectuum latratu contra spiritum, ringentem & latrantem, apte intelligimus. Huius clamoribus & latratibus iugiter perturbantur mundani, qui experiuntur carnem contra spiritum agentem & latrantem, imo mordentem & lacerantem. Sed sancti viri quos Israelitæ exprimebant, non huius canis latratibus turbantur, nec eorum quies intercipitur; qui operibus duris tenentes carnem compressam & quasi confectam, quiete possunt, *sicut in sancto*, orationi vacare. Hæc egregia est ad orationem dispositio, talisque oratio quod petit à Deo consequitur. Idque quod Dauid subijcit, indicat: *Vt viderem*, inquit, *virtutem tuam & gloriam tuam.* Quamuis enim possit primo explicari, vt velit exprimere in quem finem ad orandum se conuertisset; vt scilicet præsentem sentiret virtutem diuini fauoris & protectionis, & dulcedinẽ gloriæ ipsius: sed non incongrue etiam explicabitur, si dictio, *Vt*, sicuti frequenter scriptura solet, non tam finem, quam rei consequutionem indicet; Quasi dicat: Dum carne compressa & mortificata me ad orandum conuertissem, tunc vidi & expertus sum virtutem tuam, qua me fouisti & refecisti, & gloriæ tuæ suauitatem, qua me delectasti. His adiunge, quæ frequenter sancti Patres, signanter Augustinus & Gregorius de tympano, psalterio & cythara annotant. Expendit Augustinus illud: *In tympano & psalterio psallãt ei.* Psallere est cantare vocem emittendo, sed non solam nisi comite sono tympani & Psalterij. Ipsum mysterium tympani & psalterij (inquit Agustinus) non est tacendum. In tympano corium extenditur, in psalterio chordæ extenduntur; & quanto plus fuerint extentæ tanto acutius sonant: ideoque vtroque instrumento caro mortificatione acri siccata & extenta signatur. Tunc enim per orationem gratissime Deo psallimus, quando caro ad modum tympani exiccata, & ad modũ chordarum psalterij ligata & extẽta tenetur. Tympano & psalterio addidit etiã Dauid cytharã. *Laudate eum*

Margin notes: ¶ 93; *Exod. 11. 6.*; *Lib. Locut. in Exod. locut. 56.*; ¶ 94; *in Psal. 149.*; *Psal. 150.*

eum, inquit, *in psalterio & cythara*. Siccatur enim chorda, inquit Gregorius, vt congruum in cythara sonum reddat, ideoque carnem exprimit, quæ non congruum sonum Deo reddit, nisi cùm per afflictionem & mortificationem tenditur. Quia igitur orandum tibi est, carnem tuam in modum tympani, psalterij & cytharæ, dispone & præpara per ieiunium, & cætera mortificationis opera, vt congruè possis orationes ad Deum fundere, & teipsum præsentare coram eo humili maceratione confectum.

20. *Moral. c. vlt.*

94

§. 24. *Virtutes Deus largitur per ieiunium, quo tanquam circulo comprimitur homo, sicut arbor Nabuchodonosor, vt rore cœli tingatur.*

¶ 95

V*Irtutem largiris, & præmia*. Hoc tandem in ieiunij commendationem nobis proponitur, quod per illud Deus hominibus largiatur virtutes ac dona cœlestia; quæ Ecclesia, præmia vocat, quasi ieiunij merito acquisita & comparata. *Deus siquidem per ieiunium iustis præmia meritorum, & peccatoribus veniam præbet*, vt eadem Ecclesia canit. Perterruit regem Nabuchodonosor visio quædam, quam in somnis vidit, & vox quam simul audiuit. Vidit arborem quandam tantæ proceritatis, vt ad cœlum pertingeret; tantæ extensionis, vt vsque ad terminos terræ protenderentur eius rami, *sub cuius vmbra habitabant animalia & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur volucres cœli*. Et ecce vigil, & sanctus de cœlo descendit, clamauit fortiter, & sic ait: *Succidite arborem, & præcidite ramos eius, excutite folia, & dispergite fructus eius: fugiant bestiæ quæ subter eam sunt, & volucres de ramis eius, veruntamen germen radicum eius in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo, & rore cœli tingatur*, &c. Ad huius visionis explicationem conuocantur arioli, consuluntur sapientes, quorum nullus quid portenderet, valebat exponere. Tãdem ille sapientissimus somniorum & visionum interpres Daniel accitus, & coram rege positus: Hoc (inquit) ô Rex te perturbat & terret. Hoc est quod Deus ad tuorum peccatorũ expiationem, & ad tuam ordinat salutem, quod succidenda est arbor proceritate & extensione magna, præcidendi rami, excutienda folia, in fugam dandæ bestiæ & volucres, radix alliganda circulo potenti & forti, ferreo & æreo, roreq; cœli sic infundenda; vt veluti noua quædam arbor consurgat. Hocq; ipsum est, quod hodie in cuiusuis peccatoris remedium & salutem proponitur. Huiusmodi siquidem arbor secundum quandam accommodationem, est peccator, in quo ex radice carnis mala, ac infecta per concupiscentiam inordinatam, peccatum tanquam germen & arbor processit, & in grandem excreuit proceritatem; nam vsque ad cœlum peruenit, quia Deum ipsum & sanctos ipsius Angelos offendit. Grandi etiam extensione ad omnia latera est dilatatum: quia proximos ad latus existentes etiam offendit. Magna arbor ad omnia se extendens, omni ex parte ramos emittens; mente cogitationes prauas, ore verba incomposita, manib⁹ opera iniusta, pedibus gressus inordinatos, &c. Sub huiusmodi ramis bestiæ quiescunt, & in illis cõuersantur volucres, quorum typo duo peccati opera exprimuntur: quædam carnalia, quæ bestiæ præsignant, vt fornicatio, immunditia, impudicitia, iræ, rixę, comessationes, ebrietates & his similia: quædam spiritualia, quæ per volucres indicantur, vt superbę cogitationes & actus, affectus auaritię & inuidię, quæ à Theologia peccata spiritualia vocãtur. Quid igitur agẽdum? *Succidite* (inquit vigil & sanctus) *arborem, & præcidite ramos eius*. Arbor peccati succidenda est, eiusque rami præcidendi: exscindendum est enim peccatum, omniaque illius opera, finis est omnino illi imponendus: *Hic* namque inquit Sanctus Propheta, *est omnis fructus, vt auferatur peccatum*. Expende illud, *hic est omnis fructus*: in hoc enim omnia ordinantur quæ Christus egit: sicuti omnia quæ agricola operatur, in fructum sunt destinata. In hoc venit ille, & mortuus est, in hoc insti-

Daniel. 4.

¶ 96

Esai. 27. 9.

instituit Sacramenta, ac sanguinem fudit, prædicatores Euangelicos misit, sacerdotes ordinauit, & confessores constituit; in hoc, eius dispositione institutum est Quadragesimæ tempus, conciones ordinatæ, cæremoniæ constitutæ. *Hic est omnis fructus*; ideoque qui illum non assequitur, omni fructu priuatum se intelligere debet. Et bene dicitur: *Succidite arborem*, non tantum leuiganda est aut operienda, sed omnino excindenda; non enim sufficit peccatum aliqua tantum ex parte leuigare aut minuere: sed illud totum est exscindendum, vt nec rami eius, nec folia, nec fructus remaneant. Non solum est fornicatio dimittenda, sed exscindenda familiaris conuersatio cum ea muliere, cum qua peccare solitus fuisti: non solum restituendum quod per vsuram abstulisti; sed rescindendus iniquus contractus. Arbor & rami, & folia & fructus, omnia quæ in arbore continentur exprimunt; & qui hæc omnia penitus præscindi statuit, omnino peccatũ exscindendũ decreuit. Abigendæ bestiæ & volucres, opera sc. carnalia, quę, vt sanctus Iudas Apostolus dixit; *Carnem maculant* & fœdant, & spirituales nequitiæ, quæ animam perdunt: illudque fiendum quod nos sanctus admonet Propheta: *Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, &c.* Radix tamen dimittenda quidem, sed alliganda circulo ferreo & æreo; vt rore cœli tingatur. Quibus verbis admiranda nobis obseruandaque doctrina indicatur. In primis nequaquam præcipitur, auferre radicem, aut de terra euellere: quia radix peccati est nostræ carnis concupiscentia, hæc autem dum viuimus, eradicari ex carne non potest. Quantumcunque enim quis sanctus sit, dum viuit, (excepto Christo, eiusque sanctissima Matre) huiusmodi radicem in terra carnis suę radicatam portat, & concupiscentiam defert, quam & Apostolus ipse, qui in tertium cœlum fuerat eleuatus, sentiebat. *Sentio*, inquit, *aliam legem in membris meis, repugnãtem legi mentis meæ.* Hæc ab eodem Apostolo sæpe vocatur *peccatum*, non quod verè illa peccatũ sit (vt sanctum Concilium Tridentinum ex sanctorum Patrum doctrina contra nostri temporis hæreticos definiuit & declarauit) sed quia ad peccatum excitat & inducit, & illud producit sicut radix arborem & ramos, folia & fructus. Non itaque eradicari potest, sed comprimenda est valide ac potenter *circulo ferreo & æreo*; quo nomine excellẽter ieiunium validum, forte, ac prudens expressum est. Ieiunium siquidem circuli modum tenet, quod vndique carnis concupiscentiam circundat, coarctat & comprehendit. Estque sicuti supra diximus, quædam vniuersalis totius carnis compressio. Ferreus & æreus debet esse circulus iste. Idem Daniel paulò ante, quid ferri & æris nomine indicaretur, exposuit. Ferrum quidem dixit significare Romanam fortemque potentiam, quæ omnia comminuit, & domat. Id enim ferro conuenit, per quod omnia comminuuntur & domãtur. *Ære* autem dixit significari Græcorum sapiens regnum, quoniam æs propter suum sonitum (vt Hieronymus annotauit) sapientiam indicat. Ieiunium arripiendum est, quod primò sit circulus ferreus, quod potenter edomet, cõminuat, & conterat concupiscentiæ vires, vigorem & robur; nihil enim potentius id præstat, quam ieiunium validum & rigidum, ac strictissimè constringens: sed debet adiungi æs sapientiæ & prudentiæ, vt, sicut dixit Paulus, rationabile sit obsequium, tale quod vitam carnis non auferat, & concupiscentiæ vires eneruet. Forte quidem ieiunium: si enim illud tale non fuerit, non tenebit alligatam & compressam radicem, ne germinet ramos prauorum affectuum & motuum: sed prudens, vt ex professo Diuus Chrysostomus annotauit, ne vitam absumat & perdat. Si tali circulo radix fuerit compressa & colligata, erit ille medium, vt ros de cœlo descendat, eoque tingatur non solum anima, sed & caro ipsa multiplici labore compressa, sicut Sanctus Hieronymus ad Rusticum scribens declarat, Dauidis verba expendens, quibus non solùm animam, sed & carnem Deum desiderantem exprimit, dicens: *Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.* Totamque doctrinam

Marginal notes: Iudæ nu. 8. — Esai. 55. 7. — Rom. 7. 23. — Rom. 6. 7. & 8. — Sess. 5. can. 5. — ¶ 97 — Dan. 2. 40 — Dan. 2. 39. — Ad Rom. 12. 1. — Hom. 14. ad Rom. — Epist. 46. ad Rusticum Monachum. — Psal. 41.

ctrinam istam Niniuitarum sæpius repetita historia comprobat. Ex radice namque concupiscentiæ, tam grandis peccati arbor processerat, vt ad cœlum vsque pertingeret: *Ascendit*, inquit Deus, *malitia eius vsque ad me.* Omni ramorum genere peccati arbor abundabat, quia ad omnes iniquitatis partes deflexerant, ad quas carnalia opera tanquam bestiæ, & spirituales malitiæ tanquam volucres se receperant. Sed primùm exscissa est penitus arbor, vt Diuus Chrysostomus annotat, quia *recessit vnusquisque à via sua mala.* Expende vim illius vocis, *à via*, non enim solùm dimiserunt peccata, sed & eorum occasiones abiecerunt, quæ sunt via, qua quis ad peccatum it & regreditur. Potentissimi etiam ieiunij circulo carnis concupiscentiam compresserunt, & alligarunt; sicque diuinæ misericordiæ rore tincti & aspersi fuerunt, & ad vitam reuocati, & veniam obtinuerunt & gratiam: per ieiunium enim quo tanquam valido circulo comprimuntur concupiscentiæ, vitia & affectus; virtutes Deus & dona largitur, & concedit. Hinc S. Hieronymus eleganter acuteque explicat, cur ieiunium vocetur in Scriptura, *Sanctificatio.* Quærere enim volentes Iudæi, an perseuerare deberent in ieiunio post reædificatum Templum, sic interrogarunt: *Nunquid sanctificare me debeo, sicut feci iam multis annis?* id est: Teneorne adhuc in ieiunio persistere, reædificato Templo; sicut antea, cum pro eius euersione ieiunabam? Meritò sanè inquirere volentes, An deberent ieiunare, inquirunt, An debeant se sanctificare; quia ieiunium, inquit Hieronymus, sanctificatio quædam est, quod ad diuina dona recipienda, quibus sanctificamur, disponit: de quibus alibi dictum est.

Ionæ 1. — *In cap. 7. Zachariæ.* — *Zacha. 7. 3*

(?)

§. 25. *Nulla diuina dona consequutos fuisse Sanctos, nisi per ieiunium, docuerunt eleganter Beati Patres, Ambrosius & Cyprianus, ostenderuntque opere ipso Moyses & Elias.*

NEc peccatoribus solummodo ieiunium congruit, vt dimissa peccati culpa, diuinæ gratiæ rore tingantur, & perfundantur, sicuti hactenus probatum est; sed & sanctis omnibus necessarium est, ad quæque diuina dona obtinenda. Hancque credo causam, cur Basilius ieiunium vocauerit, *Sanctorum thesaurum*; quo nomine, quantum existimo, id intelligit, vnde omnia bona extrahuntur: quomodo dicimus Reges habere thesauros suos, ex quibus pro temporum necessitate omnia quæ sunt necessaria trahunt: sicut Scriptura sacra describit *a*, thesaurum Regis Artaxerxis, ex quo concessit Esdræ Sacerdoti, quicquid necessarium esset ad expensas domus Domini: & thesauros Ezechiæ *b*, quos ostendit nuntijs Regis Babylonis; similiterque *c*, thesauros domus Domini aut templi, qui erant aulæ quædam, aut loca, in quibus omnia diuitiarum genera erant cōdita, vnde cùm aliquid necessarium erat in vsum sacrificiorum aut templi extrahebatur, quæ dicebantur gazophylacia, vt infra dicemus. Imò & cœlum in scriptura sacra dicitur, *Thesaurus Dei*, quia communiter intelligimus ibi eum omnia bonorum genera reposita habere, & inde quæ necessaria nobis sunt, mittere. Ita ieiunium dicitur, *Sanctorum thesaurus*, quia ex eo omnia bona, quæ illis sunt necessaria, extrahere solent. Si diuinorum mysteriorum intelligentiam optant, ad ieiunium confugiunt; si animi consolationem cupiunt, ad illud manus conuertunt; si Dei iram placare contendunt, ieiunio vtuntur; si inimicorum impetum infringere, ad ieiunium conuolant, &c. De ieiunio itaque Sanctus Basilius id asserit, quod Salomon de Sapientia, de qua dixit: *Infinitus the-*

§ 98 — *Hom. 1. de ieiun.* — *a 1. Esdr. 7. 20.* — *b 4. Reg. 20. 15. & Isai. 39. 4.* — *c 3. Reg. 7. 51. & 14. 26. & 4. Reg. 12. 18.* — *Deute. 28. 12.* — *Sapi. 7. 14.*

thesaurus est hominibus, quam qui possidet, thesaurum infinitum possidet, vnde totius boni genera extrahere poterit. Est namque ieiunium thesaurus quidam omnia bonorum genera continens. Illud enim (inquit D. Basilius) Prophetas generat, potentibus addit robur; ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bona est animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitiũ. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus: in bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, Sacerdotem reddit sacris idoneum, atque, *vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuère Sancti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos.* Id ipsum B. Cyprianus illa celebri explicauit sententia: *Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magnum moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset.* Quoties aliquid à Deo conati sunt obtinere, ieiunijs incubuère & lacrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni hærentibus, supplices beneficia postularunt, &c. Hoc adeò verum est, vt nec ipsa Beatissima & Sanctissima Virgo Maria cælorum Regina, & Dei mater charissima, cui donorum diuinæ gratiæ plenitudinem cõcessit, quam propterea Angelus, *Gratia plenam* vocauit, aliquod donum obtinuerit; nisi grandi asperoque ieiunio præmisso. Vt enim ipsamet Beatæ Elisabeth viduæ reuelauit, (cuius reuelationem refert Seraphicus pijssimusque Doctor Sanctus Bonauẽtura,) excepta illa prima copiosa gatia, quã in sua sanctissima ac pura Conceptione recepit, nullum deinceps donum aliud, aut fauorem consequuta fuit, nisi per crebra suspiria, indefessas vigilias, grandia & continuata ieiunia. Tam grandia siquidem illa extitisse, docuit Ambrosius, vt naturæ vires excederent; tam continua, vt ieiunio congeminaret dies (imò forsitan & hebdomadas: nam si multi sancti integris mensibus sine cibo manentes, ieiunium tenuerunt, vt alibi diximus; multò magis de Virgine Beatissima id possumus credere:) & si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerumque obuius, qui mortem arceret, non delitias ministraret. Ita Ambrosius. Tale itaque agebat ieiunium, vt tantùm id comederet, sine quo vita seruari non poterat. Per ieiunium ergo obtinuerunt sancti, vt Deus virtutes illis largiretur, præmia atque dona concederet. Id quod sancti Patres vna eademque, sed longa inductione confirmant. Moyses per grande quadraginta dierum ieiunium obtinuit, vt legislator fieret, legem ipsiusmet Dei digito scriptam recipiens, inquit Basilius: & quod ad Dei singularem familiarissimamq; admitteretur collocutionem, ait Cyprianus: & quod fulgida luce facies eius antiquitùs coram populo splenderet, & postea cum Christo in splendenti maiestate appareret, inquit Hieronymus: & quòd adhuc agens hãc vitam, esset beatus, & admissus ad Dei ipsius essentiam clarè & facie ad faciem videndam, inquit Augustinus: qui simul rem annotat grandi consideratione dignam. Cùm namque primùm Deus Moysi apparuit in monte Horeb aut Sina, in flamma ignis ardentis in rubo, & vellet Moyses accedere ad illud prodigium conspiciendum, quod rubus ardebat, nec comburebatur; audiuit vocem Dei de medio flammæ, dicentis: *Moyses Moyses, ne appropies huc, &c. & abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum*, id est, versus flammam illam, ex qua vocem diuinam prodeuntem audierat, vt Caietanus exponit. Qua in re multa sunt, quæ attenta egent expensione: Primum, quod Deus ipse, qui Moysen vocarat, & eum in ducem populi sui elegerat, prohibet illum sibi fieri propinquum, & vult eum à longè stare & contiguum. Deinde Moyses ipse vocem eius audiens; *abscondit faciem suam.* Ambrosius *a* legit; *Auertit se*, quasi retrorsum se conuertens: Cyrillus *b*. *Auertit oculos suos*, Vulgatus optimè, *Abscondit faciem suam*, eam tegens, inquit Caietanus *c*, aliquo operimẽto. Et tandem non ausus fuit, respicere versus partem illam, à qua vox Dei iudicabatur prodijsse. Hæc fecit Moyses, tum propter

Marginalia: *Eadẽ hom.* — *Lib. de ieiun. & tent. Christi.* — *In meditatione de vita Christi, cap. 3.* — *Lib. 2. de virginib.* — § 99 — *Hom. 1. & 2. de ieiun.* — *Lib. de ieiunio & tent. Christi.* — *Lib. 2. contra Iouini.* — *Sermo. 25. ad fratres in Eremo.* — *Exo. 3. 5. 6.* — a *In cap. 5. 1. ad Thess.* — b *In Exod.* — c *In cap. 3. Exod.*

pter timorem quem de Deo concepit, audiens eius vocem: quomodo *d. Adam audiens vocem Dei, abscondit se:* tum propter verecundiam, quomodo Rebeccae *e, Videns Isaac, operuit vultum suum,* & Esther constituta coram Rege Assuero, penitus defecit spiritu *f*: tum tandem quia ineptum se sensit, ad eam fulgidam flammam, & lucem conspiciendam, in qua Deus erat, vt Cyrillus *g*, & Bernardus *h* obseruant. Ita quidem tunc. Postea autem videbis cùm in ipsomet monte post aliquot menses illi Deus appareret; quod non solùm non prohibuit eũ accedere, quin potius vt accederet, iussit: nec à longe positus stat, & se continet, sed locum ipsum montis, in quo Deus erat, ascendit & ingreditur, cæteris omnibus in inferioribus montis partibus remanentibus: nec solùm non operuit faciem, aut se auertit, aut declinauit oculos; sed quantum potest eos in Deum figit: nec timet videre quod apparebat, imò & contendit ipsammet diuinam faciem, quam non viderat, clarè contueri, quod & re vera consequutus fuit. Non mirum, inquit Augustinus: grande namque ac prolongatum ieiunium effecit; vt qui ante illud nec Deum videre, nec verò ad eum accedere audebat; post illud, cum Deo facie ad faciem colloqueretur. Id quod & cæteri Patres similiter annotant, Cyprianus, Hieronymus Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, & alij. Eliam itidem ipsimet omnes obseruant, quem Theodoretus maximum Prophetarum vocat; signanter autem Ambrosius, qui peculiarem librum edidit, quem de Elia & ieiunio inscripsit, in quo excellentissima dona, quibus à Deo fuit ornatus, illius grandi continuatoque ieiunio singulariter tribuit: & specialiter illud, quod eius lingua ad votum clausit, & aperuit cœlum, quasi clauis ipsius cœli, ibi claudens & quasi conclusas continens ad suã voluntatem pluuias; indeque eas quando voluit, extrahens; vt videas, quomodo ieiunium sit, per quod cœlestis gratiæ pluuia & ros in nos descendit. *Elias,* inquit Ambrosius, *ieiuno ore vox emissa, cœlum clausit sacrilego populo Iudæorum.* Expende illud, *vox emissa:* alludit enim ad id quod dixit ipse; *Viuit Dominus, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba:* & ad id quod dixit Sapiens: *Verbo Domini continuit cœlum.* Nõ eum multa agere, aut moliri fuit necesse, non manus aut pedes mouere oportuit; sed ad vnius verbi prolationem, imò ad eius vocis sonum, cœlum clausum apertumque fuit. Vox siquidem illa, inquit Ambrosius, ab ore ieiuno erat procedens. Vide quanta sit excellentis ieiunij vis, vt vnicum ieiunantis verbum, in cœlo quicquid voluerit operetur: ibi toto quo voluit tempore, aquam tenuit conclusam; inde quando voluit, eam secundum suæ voluntatis mẽsuram traxit. Et non solùm aquam, sed & ignem; idque non semel, sed iterum atque iterum, quando voluit, ex eodem loco traxit ad comburendos quinquagenarios. *Verbo Domini,* inquit idem Sapiens, *cõtinuit cœlum, & deiecit de cœlo ignem ter.* Expende omnia. *Verbo,* inquit, *Domini.* Verbum erat Eliæ, sed eius verbum, dicitur verbum Domini, quoniam peculiari Dei dono ei concessum fuit, solo verbo rebus dominari, & de illis quæ vellet agere. Non potuit excellentius Dauid, Dei virtutem exprimere, quam dicens: *Verbo Domini cœli firmati sunt:* & Centurio excellenter ex eo CHRISTI diuinam potentiam quantum fieri potuit commendauit, quod dixit: *Tãtum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Ecce quid operatur grande, sanctum, ac omnibus modis perfectum ieiunium, quod vox ieiuno (inquit Ambrosius) ore emissa, & eius nudum verbum, firmat cœlos, & fortissimis vectibus claudit, vt non solum pluuia, sed nec minima roris gutta inde erumpat: *(Non erit,* inquit, *ros, nec pluuia, nisi iuxta verbum oris mei)* vtque nõ solum ros, sed & magna ac superabundans pluuia ad vnius verbi sonitum, ex eodem ieiuno ore procedentis oriatur. Deinde, miratur Sanctus Iacobus Apostolus vereque mirabile est, quod ex *eodem foramine fons emanet dulcem, & amaram aquam.* Eodem autem verbo, vna ac eadem lingua formato, ex eodem loco, quo aquam Elias traxit homines refrigerantem, traxit ignem comburentem mili-

Marginal notes: *d Genes.* 3. — *e Gene.* 24. — *f Esther.* 15. 10. — *g In Exod.* — *h In Canti.* — *Exod.* 24. — *Serm.* 25. *cit.* — *Locis cit.* ¶ 100 *In Daniel. orati.* 9. *in c.* 9. *in fine* — *Li. de Elia c.* 2. *& epi.* 82. *ad Eccl.* — *Vercel.* — 3 *Reg.* 17. 1 — *Eccl.* 48. 3. — 4. *Reg.* 1. — *Eccle.* 48. *cit.* — *Psal.* 32. 6. — *Luc.* 7. 7. — *Iacob* 3. 11.

milites & quinquagenarios. Hoc admirandum opus Spiritus sanctus repetitione vocis *cæli*, voluit indicare: *Continuit*, inquit, *cælum*, vt plueret ad ipsius voluntatem, *& deiecit de cælo ignem ter*. Tribus annis cum dimidio, aquam in cælo tenuit conclusam, quam abundantissimè, cùm voluit, inde eduxit: & ter ignem ex eodem fonte deiecit: idque *sola voce ieiunio ore emissa*. Quid reliqua eius contexam? inquit Ambrosius. Ieiunus filium viduæ suscitauit ab inferis, ieiunus curru raptus est ad cœlum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam, (& meruit, inquit Basilius, in Horeb, quantum fas est homini, Deum videre.) Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repentè siccatum, puluerulento transmigrat vestigio. *Tunc deniq; plus meruit, quando plus ieiunauit*. Ita Ambrosius. Iuxta mensuram ergo ieiunij, erant præmia & dona, quæ à Deo Elias obtinebat. Qui quoniam non minus, quàm Moyses ieiunauit (inquit Hieronymus) non minori maiestate cum Christo in Transfigurationis gloria visus fuit, cum quo excessum, quem completurus erat in Ierusalem, liberè pertractaret.

Homi.1.de ieiunio.

Lib.2.cōt. Iouini.

§. 26. *Sanctos per ieiunij virtutem diuina dona consequutos, manifestè comprobant Daniel, & alij, excellenterq; Sancta Iudith.*

¶ 101

ALIA innumera ad idem confirmandum exempla ijdem sancti Patres expendunt. Daniel namque per ieiunium accepit, vt profunda mysteria, quæ Magi & Arioli Chaldæorum nullatenus poterant attingere, plenè intelligeret, & manifestè reseraret: per ieiunium inter leones semel, & iterum illæsus extitit; per illud, mysteriorum Christi grandem accepit cognitionem, qui quantò maiora erant quæ intelligere optabat, maiori se conficiebat ieiunio. Per ieiunium sancta, pura, Deoque grata desideria suscepit, qui *Vir desideriorum* vocatus fuit, quando panem desiderabilem non comedit, quod sæpe D. Hieronymus *a*, repetit, & tradidit Augustinus *b*, annotans bona desideria ex ieiunio nasci, sicuti carnalia, & immunda ex crapula & ebrietate. Per ieiunium tres pueri eius socij ardentissimam flammarum vim ita superarunt; vt nec capillus, aut vestis eorum, vel leuiter combureretur: *Fecitque medium fornacis quasi ventum roris flantem*. Ieiunio Sāsonem accepit in filium ipsius mater: eodem penè confecta Anna suscepit Samuelem, quæ non solum ieiunauit ipsa; sed & filium quem acceptura esset, ieiunatorem futurum promisit; quem antequam conciperet, futurum Nazaræum spospondit. Esther quoque, & Mardochæus (inquit D. Clemens Papa) impij Aman, & infidelium insultationem, ieiunio declinarunt; Anna filia Phanuelis (inquit Hieronymus) semper ieiunans, & Dominum & virginem lōga ieiunia susceperunt. Cornelius Centurio, vt Spiritum sanctum, antequam baptisma acciperet, eleemosynis crebrisque ieiunijs meruit. Quidnam Sancta Iudith per ieiunium non accepit? vt idem D. Clemens considerat, cuius insignes virtutes, admirandaque facta Spiritus sanctus descripturus, (vt Ambrosius obseruat *c*) id primo loco, & quasi in capite constituit, quod *d Habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbatha, & neomenias, & festa domus Israel*. Per hoc namq; ieiunium tam grandem consequuta fuit sapientiam; vt magistra Presbyterorum & Sacerdotū Bethuliæ effecta, eos diuina cōsilia edocuerit. Per illud accepit fortitudinē mentis robustissimam, roburq; fortissimū, per quod nullo cōpressa timore, fortissimorum hostium castra adijt. Ieiunio viros obsidione fractos (inquit Ambrosius) perculsos metu, tabidos fame; sola potuit à colluuione reuocare, ab hoste defendere. Per ieiunium iuuencula pulcherrimaque mulier, nullo comitata viro, inter barbarorum innumerabilem exercitum, castitatem custodiuit. Hocq; singulariter miratur Ambrosius, quod inter tot millia hostiū, casta permansit. Seruauit quidem illa castitatē toto vitæ suæ tempore, quæ toto eodem tēpore ieiu-

Dan.10.2. 3.11.

a 2.Cōt.Io. & epis.22. ad Eusto.
b Serm.65. de temp.

Dan.3.50.

Lib.5.constit. Apost. cap.21.
Li.2.cont. Iouini.

Lib.5.cit.

c Lib.de viduis ante medium.
d Iud.8.6.

Lib.de viduis cit.

¶ 102

ieiunium tenebat. Sicut namq; ridiculum est, castitatem illęsam seruare velle, cũ ventris abundanti & nimia saturitate; ita illa tunc aptè custoditur castitas, quam continuum comitatur ieiunium, vt D. Thomas docuit, expendens, rectè Apostolum, post multa ieiunia, castitatem posuisse, cùm dixit: *In ieiuniis multis, in castitate.* Sed quod maiorem admirationem inducit, illud est, quod talis tamque pulchra mulier, inermis, sola, vnica abra comitata, inter talem taliũque militum & ducum exercitum, nullam nec minimam castitatis læsionẽ passa fuerit. Annotauit D. Augustinus, gentiles aptè finxisse Venerem Vulcani quidem vxorem, & Martis adulteram fuisse. Erat Vulcanus Deus ille, qui perpetuò adhærebat igni; quia calore ventris succenso per nimiã comessationem & ebrietatem, ad luxuriã, & Venerem inclinatur homo; ideoq; difficile est à luxuria & Venere se eum continere, qui epulis se tradit inordinatis: sed difficilius Marti, bellorum Deo; quia sicuti milites sunt, qui minus abstinentijs & mortificationibus vacant; ita etiam ipsi sunt, inter quos castitas nullatenus tuta consistit. Et quamuis id omnibus militibus fuerit commune, singulariter autem Assyrijs, inter quos pulcherrima Iudith sola incedebat. *Fœdum est enim apud Assyrios, si fœmina irrideat virum, agendo vt immunis ab eo transeat.* Sed casta fœmina, quæ per ieiunium castitatem seruauerat, per ieiunium eandem inter milites etiam Assyrios conseruauit; quæ nullatenus ieiunium remisit, imò auxit, cùm maius imminebat periculum; quæ ducta ad Holofernis mensam & cœnam, quam ducibus suis fecit, cũ sibi ad id quod intendebat perficiendum, necessarium videret comedere & bibere, quia illam ad id Holofernes excitabat, comedit quidem & bibit, non tamen cibos regios & pingues, nec vina fortia & defæcata, quæ ipsi offerebat ille; sed *accepit, & mãducauit, & bibit coram ipso, ea quæ praparauerat illi ancilla eius.* Quantò temulentior Holofernes per cibum & potum reddebatur, illa temperantior per parsimoniam se efficere curabat. *Bibit ille vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua, & iucundus factus est.* Ipsa temperatissimo refecta cibo, reddita est modestior & vigilantior: vnde ardentissimis flammis ille æstuans, (*erat enim ardens in concupiscẽtia*) tam infirmus fuit redditus; vt fortis tyrannus illa nocte vilissima infamique morte à fœmina debili occideretur, & fœmina secundum naturæ sexum debilis, tam fortis euasit; vt liberè ac secure & sine timore, contra tyrannum quem omnis mundus pauebat, qui & omnes solo nomine terrebat populos & duces, gladium stringeret, moueret brachium, apprehenderet comam capitis, & bis ceruicem eius percuteret; neque hoc opere confecto priùs discessit, quam conopæum à columnis auferret, & euolueret corporis trũcum, & caput conopæumque secumferens discessit, totum exercitum in fugam conuertens, imò & totam domum Nabuchodonosor Regis Assyriorum ingenti confusione perfundens. Non difficilè (inquit Ambrosius) ebrios exercitus, vnius sobrietas & vincere potuit & eludere. Nec dextræ tantùm hoc opus; sed maiora trophæa sapientiæ, vt meritò ab Apostolo post multa ieiunia non solam castitatem; sed & scientiam additam videamus, dicent: *In ieiuniis, in scientia, in castitate:* nam manu solum Holofernem vicit, consilio autem omnium hostium superauit exercitum. Suspenso enim Holofernis capite, quod virorum consilio non potuit excogitari, suorum erexit animos, hostium fregit; suos pudore excitans, hostes quoque terrore percellens; ita vnius viduæ temperantia, atque sobrietas non solùm naturam suam vicit; sed quod est amplius, fecit omnis viris fortiorem. Per ieiunium igitur sapientiam excellentem obtinuit, fortitudinem inuictam imò & vincentem acquisiuit, castitatem immaculatam seruauit, & inter hostium cuneos inermis conseruauit illæsam: hostes vicit, victoriam reportauit, liberauit patriam, & celeberrimum peperit nomen. Bibebant vinum in ebrietate potentes, qui Holoferni principi militiæ Regis Assyriorum se tradere gestiebant.

2.2.q.147. art.1. — *2.Cor.6.5.* — *20.Contra Faust.c.9.* — *Iudit.12.11* — *Iudi.12.19* — ¶ 103 — *Ibid.n.20.* — *Ibi.nu.15.* — *Lib. de viduis.* — *1.Cor.6.5.*

bant (inquit Ambrosius) sed non bibebat fœmina Iudith, ieiunans omnibus diebus viduitatis suæ, præter festorum dierum solemnitates. His armis munita processit, & omnem Assyriorum circumuenit exercitum: sobrij vigore consilij, abstulit Holofernis caput, seruauit pudicitiam, victoriam reportauit. Hæc enim succincta ieiunio in castris se prætendebat alienis: ille vino sepultus iacebat, vt ictum vulneris sentire non posset. Itaque vnius mulieris ieiunium innumeros prostrauit exercitus ebriorum: Sic Ambrosius. Huiusmodi innumera, quæ in scripturis sanctis legimus, sanctos Patres, qui attentè omnia considerant, excitant; vt summis laudibus ieiunium prosequantur, eidem omnia cœlestia dona quæ iusti accipiunt tribuentes. Vnde Ambrosius, Ieiunium, inquit, substantia & imago cœlestis, ieiunium refectio animæ, cibus mentis, ieiunium vita est Angelorum, ieiunium culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis, &c. Omnia hæc verba expensione sunt digna, signanter autem illa, quibus ieiunium vocat, substantiã & radicem gratiæ.

Lib. de Elia c. 9.

Lib de Elia ca. 3.

§. 27. *Ieiunij virtutem ostendunt Sancti Patres, tribuentes illi per quandam accommodationem, quod Fidei Paulus.*

§ 104

QVA in re B. Ambrosius aliquam mihi videtur allusionem facere voluisse, ad ea, quæ Sanctus Apostolus fidei encomia promulgans, dixit: *Fidem esse substantiam sperandarum rerum.* Quamuis enim certum sit, tam perspicuis nominibus & titulis, ieiunium & abstinentiam ipsa fide longe esse inferiora, vt non oporteat hac in re immorari; tam excellentem tamen & necessariam ieiuniorum virtutem sancti Patres intelligunt: vt aliquo modo & secundum quandam analogiam & applicationem, illa ferè omnia de ieiunio & abstinentia dicant, quæ de fide Sanctus Apostolus expressit. Quod ita explicari potest. Homo ex anima & corpore constituitur. Et quidem ex parte animæ, est illi necessaria virtus quædam, illam captiuans, & comprimens eius potentias; quæ omnium aliarum sit fundamentum, sine qua nulla possit virtus consistere. Hæcque est fides, quam propterea Apostolus *substantiam*, id est fundamentum, aut radicem vocauit, sine qua nullus potest cœlestia dona, gratiam, aut Dei amicitiam percipere; nec aliquid agere, quod coram Deo meritorium sit. Quamuis ipsa sola non sufficiat; *Sine charitate* enim, & illius *operibus mortua est.* Similiter igitur ex parte corporis requiritur quædam virtus, quæ corpus comprimat, & quasi captiuos teneat eius sensus atque affectus, quæ commune etiam sit omnium virtutum fundamentum & substantia, sine qua non potest virtus aliqua constare. Hæcque est temperantia & abstinentia, cuius singularis actus est ieiunium, quod Chrysostomus *a* vocat, omnium bonorum ac beneficiorum cardinem, & Hieronymus *b* cæterarum omnium virtutum fundamẽtum, sine quo nec ipsa fides secura & firma consistit, vt Diuus Ambrosius ex eo ostendit; quòd populus abstinentia abiecta & ieiunio neglecto, ad vitulum adorandum se cõuertit, & à fide vera defecit. Et sicut fides opera aliarum virtutum exigit, sine quibus parum prodest: ita abstinentia & ieiunium cæteris virtutum operibus eget, vt perfectum sit, sicuti infra dicemus. Apostolus autem postquam fidei vim & necessitatem expressis multis Sanctorum exemplis & historijs commendauit; multos referens qui fuerunt ab initio seculi, vsque ad introitum populi in terram repromissã; vt Abel, Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Moysen, Israelitas mare rubrum transeuntes, & Rahab, videns innumera adhuc superfuisse exempla in sanctis, qui fuerunt post ingressum in terram promissionis, & quod ea omnia referre esset quasi impossibile; sub quadam generali descriptione illa percurrit. *Et quid,* inquit; *adhuc dicam?* Tot ipsi se offerebant, exempla quæ proferret; vt eorum multitudine præpeditum se indicet. *Deficiet enim me tempus,* non solum

ad Heb. 11. 1.

Iacob. 2. 27

a *Ser. 2. de ieiu. to. 5.*

b *Epi. 8. ad Demetr. Epi. 36. ad Sabinum.*

ad Heb. 11. 23.

ſolum ad ſcribendum neceſſarium, ſed & vitæ, (vt Anſelmus exponit) *enarrantem de Gedeon, Barac, Samſon, Iephte, Dauid, Samuel & prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti ſunt in bello, &c.* Similiter ſancti Patres,

¶ 105

ieiunij virtutem & neceſſitatem commendare volentes, poſtquam ſingularibus exemplis rem expoſuerunt, videntes adhuc innumera exempla ſupereſſe, quæ poſſent referre; quaſi eorum multitudine præpediti, ſub quadam generalitate ea percurrunt, eadem tribuẽtes ieiunio, quæ Paulus fidei, quamuis diuerſa ratione, vt paulò ante dicebamus. Ita Sanctus Baſilius, poſtquam multa variaque exempla protulit in ieiunij commendationem, rem concludere volens: Atque vt ſemel, inquit, omnia dicam, reperies quotquot fuere ſancti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignam fuiſſe inſtitutos. Per ieiunium extinxerunt vim ignis, obturauerunt ora leonum, &c. Et ſicut Paulus de fide dicit, Sanctos per fidem viciſſe regna, &c. ita & hæc omnia eos per ieiunium feciſſe ſancti Patres aſſerunt. *Vicerunt* quidem *regna:* victoriam enim de Amalechitarum regno, & illam quam Ioſue de multis Regibus reportauit, ieiunio tribuit Hieronymus, de quibus ſupra. *Operati ſunt iuſtitiam,* ideſt omnem virtutis actum: ita intelligunt Anſelmus *a*, & Diuus Thomas: & meritò; iuſtitia enim, vt dixit Sanctus Ambroſius *b*, vniuerſalis eſt virtus, & is dicitur iuſtus & operari iuſtitiam, qui omnia virtutum opera tenet. Hoc autem ſancti Patres ex eo tribuunt ieiunio, quia ſicut homo per ſaturitatem ad omnia vitia eſt diſpoſitus; ita nequaquam ad omnia virtutum opera niſi per ieiunium redditur aptus, de quibus ſupra. *Adepti ſunt repromiſſiones,* aut præmia, aut dona iuſtis repromiſſa, quæ ſanctos fuiſſe conſecutos per ieiunium docuerunt Ambroſius *c*, & Cyprianus *d*, canitque Eccleſia dicens: Deus qui & iuſtis præmia meritorum, & peccatoribus per ieiunium veniam præbes. *Obturauerunt ora leonum.* Hoc Diuus Thomas *e*, cenſet dictum propter Samſonem, & tam ipſe Diuus Thomas, quam Anſelmus *e*, & Chryſoſtomus *f* propter Danielem, qui ſemel & iterum inter leones illæſus manſit. Sed etiam Samſonis factum quo leonem diſcerpſit, Baſilius *g*, ieiunio, & Danielis miraculum eidem ieiunio Hieronymus *h*, Ambroſius *i*, Chryſoſtomus *k*, & idem Baſilius *l*, acceptum ferunt; & quomodo leonum infernalium, & affectuum carnalium ora ieiunium obturet, ſupra dictum eſt. *Extinxerunt impetum ignis.* Hoc propter pueros in fornacem Babylonis miſſos dictum credunt Chryſoſtomus *m*, Anſelmus *n* & Diuus Thomas; illos autem ardentiſſimarum flammarum vim, etiam ſingulariter per ieiunium ſuperaſſe, ex Baſilio & Ambroſio longè lateque dictum eſt: nec tantùm materialis ignis impetum extinguit ieiunium, ſed & concupiſcentiæ, qui vt Diuus Thomas annotat, fortior ac damnoſior eſt, qui maiore ardore omnia animæ bona abſumit & deuorat. *Effugauerunt aciem gladij.* Hoc Anſelmus propter ſanctos Machabæos dictum putat, & de Ezechia intelligi poteſt, qui gladium exercitus Senacherib effugauit; ſed id ſingulariter per ieiunij etiam virtutem factum fuiſſe, de Machabæis ſatis indicat ſcriptura, quæ eos & eorum milites ieiunio munitos exprimit, vt ſupra annotabamus; & de Ezechia aſſeruit Hieronymus. Nec ſolum corporalem gladium, ſed verius concupiſcentiæ motum, qui gladius eſt diaboli quo nos perimere parat, per ieiunium effugauerunt Sancti. *Conualuerunt de infirmitate.* Propter beatum Iob hoc dictum credit Anſelmus: ſed quando infirmitate grandi ſe vidit percuſſum ab inimico, vt conualeſceret, grande ieiunium arripuiſſe, diximus ſupra ex Origene. Et verè ex infirmitate animæ, quæ multis nominibus maior eſt quàm corporis, conualuerunt per ieiunium Niniuitæ, alijque grandes peccatores. *Fortes facti ſunt in bello.* Diuus Thomas de Ioſue dictum credit, de quo Sapiens: *Fortis in bello Ieſus Naue.* Illum autem grandi ieiunio fortem redditum; ita quod quo magis

Homi.1. de ieiun. ante med.

Lib.2. cõt. Iouin.

a *In c.11. ad Hebræ.*

b *In Lucã.*

c *Lib. de Elia c.2. & 3*

d *Li. de ieiun. & tẽt. Christi.*

e *In ca. 11. ad Hebr.*

f *Hom.27. ad Hebr.*

g *Hom 1 & 2. de ieiun.*

h *Li.2. cõt. Iouin. cit.*

i *Li. de Elia c.7. & 11. & epi. 82. ad Eccle. Vercel.*

¶ 106

k *Hõ. 1. de pœn. & hõ. de Iona.*

l *Hom.1. & 2. de ieiun. cit.*

m *Hom.27 ad Hebr.*

n *In cap.11. ad Hebr.*

Ibidem.

In idẽ c.11.

Lib.2. cõt. Iouin.

In c.11. cit.

In c.11. cit.

Eccl.46.

ieiunium prolongauit, maiori fortitudine agebat, expendit & ostendit Hieronymus. Et verè non fortitudine corporali, ad vincendos inimicos corporales homo fortis per ieiunium efficitur; sed fortitudine spiritus ad vincendas omnes inimicas potestates, quæ ieiunij fortitudini atque virtuti resistere non valent, vt Diuus Athanasius annotauit, obseruans illud, quod Christus dixit discipulis: *Hoc genus non eijcitur nisi in oratione, & ieiunio,* de quibus supra. Eadem igitur ipsa penitus, quæ Apostolus fidei tribuit, sancti Patres etiam ieiunio accepta ferunt: primò, vt intelligas quando Apostolus fidem commendat, non de nuda meraque fide loqui, vt impij hæretici garriunt; sed de illa quam cæterarum virtutum, signanter autem temperantiæ & mortificationis opera comitantur. Secundò vt expendas vim potentiamque vniuersalem ieiunij, & quod cæterarum virtutum sit etiam basis & fundamentum, sine quo, vt ex Diuo Cypriano retulimus, nullus Sanctorum aliquod donum cœleste consecutus fuit, nec ad aliquam virtutem ascendit. Tertiò vt agnoscas rectè dictum ab Ecclesia, quod Deus per ieiunium virtutes largitur, & præmia atque dona. Et tandem vt videas quàm tibi illud sit necessarium. Si nullus Sanctorum imò nec Beatissima Virgo aliquod diuinæ gratiæ donũ sine ieiunio accepit, modo supra exposito; & Elias qui ieiunio dispositus, multa acceperat dona, ad alia maiora aspirans, maiori ieiunio se confecit; vt Diuus Ambrosius annotauit, quod & sanctis omnibus asserit esse commune: quomodo tu eiusdem gratiæ dona accipies, nisi te ieiunio disposueris? Amicis sine ieiunio Deus nec virtutes, nec præmia largitur; quomodo tibi eius inimico, qui nihil nisi æternos cruciatus promereris, suam gratiam, æternæ hęreditatis ius, sua dona tribuet & largietur, nullatenus ieiuninm, vel ex nomine agnoscenti, illud potius fugienti & formidanti, & tanquam noxium aliquem serpentem excludenti? Si autem his omnibus opponas Augustinum asserentem ineptè huiusmodi effectus tribuendos ieiunio, quod Daniel liber inter leones extiterit, & quod flamma non tetigerit pueros in Babylonica fornace, quos non legimus ieiunasse, antequam ad leones proiectus fuerit Daniel, & pueri ad flãmas: Respondebo; tunc Augustinum tantùm dixisse, id nõ expressum fuisse in scriptura, ex quo refellit quorundam errorem, qui dicebant, ieiunium Sabbathi in scriptura expressum, & quod ad illud tenentur omnes fideles. Imò si rectè Augustinus legatur, tãtùm dicere vult, non constare Danielem & pueros seruasse Sabbati ieiunium, quod hęretici inducebant, quod tamen certum est, ieiunij merito, innumera bona fuisse consequutos. In cuius confirmationem illa expendenda est eiusdem Augustini sententia, iustos & Prophetas perpetuo se munisse ieiunio, quando aliquid à Deo volebant impetrare. Quod satis apertè supra monstratum est.

Lib. 2. cõt. Iouin. cit. — *Lib. de virginit.* — *Matt. 17.* — ¶ 107 — *Lib. de ieiu. & tent. Christi.* — *Li. de Elia cap. 2.* — *Epi. 86. ad Cassulanũ ante medium.* — *Li. qq. veter. & noui testam. qu. 120.*

§. 28. *Grandem iniuriam inferunt ieiunio, qui illud horrent & timent, homines duplici corde, qui instar Elephantis quæ timere debent non timent.*

EX his omnibus eloquentissimè Chrysostomus singulari eloquentia reprehendendos assumit fideles, qui cum grandi timore & tremore, ieiunij præconium audiunt, aduentumque reformidant, quasi ieiunium crudelis esset fera veniens ad deuorandum, aut inhumanus hostis ad deijciendum & occidendum. Considerat & attento intuitu, quasi ex alta specula, contemplatur Chrysostomus omnes homines, quam grandi cura, solicitudine & diligentia, appropinquantibus Quadragesimæ ieiunijs, comessationibus & potationibus sint intenti, ventris se munientes crapula, stomachum ac ventrem replentes, imò & disrumpentes, similes penitus ijs, qui cum crudeli fera, vt cum leone immani, vel tauro ferocissimo dimicaturi sunt, & illis qui horrendum inimicorum exercitum

¶ 108 — *Homil. 1. de pæn.*

tum appropinquantem audiunt, à quo se obsidendos timent, omni commeatu ciuitatem replentes, omniaque armorum genera quibus resistere possint inducentes. Si quempiam interrogauero (inquit Chrysostomus) cur tam abundanter comessationibus vacas? Respondet: Quoniam ad ieiunium sum ingressurus. Cur ventrem reples? Quia abstinentiæ dies adueniunt? Nunquid fera est ieiunium adueniens ad deuorandum te? Nunquid abstinentiæ dies, sunt milites ad tui obsidionem & exitium congregati? Quomodo non supremæ fuerit iniquitatis, ita refugere, & formidare illud quod tot tantaque inducit bona? Quam grandi lætitia poterat Laban excipere Sanctum iuuenem Iacob, ad cuius introitum & primum domus suæ ingressum, benedixit ei Deus, vt dicere ei posset Iacob: *Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es, benedixitq; te Dominus ad introitum meum?* In Hebræo, vt Sanctus Augustinus *a*, & Theodoretus *b*, annotant, *pede meo*, id est, hoc ipso quod pedem meum in domo tua reposui, *en poner el pie en tu casa.* Quo itidem gaudio Putiphar Pharaonis eunuchus poterat Sanctum adolescentem Ioseph excipere: *Cuius domui benedixit Dominus propter Ioseph, & multiplicauit tam in ædibus, quam in agris cunctam eius substantiam?* Quo affectu exciperes fabulosum Midam, qui ingrediens domum tuam, omnia quę attingeret in aurum conuerteret? Quam obuijs festiuisque manibus hospitem, qui secum omnia bona in domum tuam duceret? Ita, inquit Chrysostomus, ieiunium suscipiendum tanquam omnium bonorum matrem & genitricem. Idcirco ad illud lætissimo vultu hilarique facie excipiendum volens nos sancta Ecclesia excitare, CHRISTVM inducit imponentem & commendantem, vt cum ieiunaturi sumus, lætos nos exhibeamus, & quæ in supremis gaudij, & lætitiæ occasionibus facere Palæstini consueuerant, exequamur, vngere scilicet caput, faciem lauare, & totos festiuos exhibere.

Gen. 30. 30.

a *Lib. 1. qq. in Genes. q. 92.*

b *In Gen. q. 87.*

Gene. 39. 5.

Homi. 1. in Genes.

¶ 109

Homi. 1. in Gen. cit.

Eapropter, inquit Chrysostomus in concione quadam habita prima Quadragesimæ die, & ipse hodie ingenti alacritate surrexi, vnà vobiscum lætitiæ illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus Sanctæ Quadragesimæ, remedij inquam animarum vestrarum, vobis annuntiator esse. Communis enim nostri omnium dominus, velut pater filios indulgenter amans, cupiens ea quę vnquam peccauimus abluere, hanc, quæ per ieiunium acquiritur curationem adinuenit. Nullus igitur sit mœstus, nullus etiam tristis appareat, sed omnes exultent & gaudeant, ac glorificent animarum nostrarum curatorem, qui hanc optimam nobis aperuit viam, accipiant cum iucunditate illius aduentum. Et infra: Quemadmodum castam quandam, & ingenuam Sponsam ducturi, thalamis vndique tapetibus ornatis, domoque tota purgata, atque ingressu omnibus inhonestis ancillis interdicto, in cubiculum illam introducunt; pari modo vellem etiam vos purificata vestra mente, valeque delitijs & voracitati dicto, matrem omnium bonorum & pudicitiæ, aliarumque virtutum omnium magistram, explicitis mentis vestræ finibus suscipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & illud vobis congruam suam medicinam conferat, &c. Ita à multis antiquitus suscipiebantur hæc ieiunia Quadragesimæ, qui vt Diuus Maximus Taurinensis Episcopus asserit, aduenientes Quadragesimæ dies deuotiore ieiunio præueniebant, & se ad Quadragessimalia ieiunia per ieiunia præcedentia & orationes disponebant: ventrem iam assuefactum ieiunijs tenere contendebant, vt securius ieiunium aduenięs perfectè complerent. Miratur Ambrosius, hominesq; arguit, qui tot, tantasq; excusationes ieiunio opponunt, vt vix vnus remaneat, qui ieiunium integre ac plene seruare se posse fateatur. Quidam debilitatem corporis præferũt alij imbecillitatem virium, hic cerebri vertigines, ille stomachi flatus; vnus quod iuuenis sit & in crescenti ætate, alius quod senex viribus iam sit destitutus; ille quod nõ potest dormire, hic quod sit capite grauatus; hæc quoniam nuptui est tradenda, illa

Hom. de ieiunio.

Serm. 39.

illa quoniam tradita; vna quod prægnans, alia quod enixa, & cum ieiunium inducitur, inquit Ambrosius, omnes ferè de temporis intemperie se excusant. Dicunt enim æstiuis mensibus: Dies longa est, torrentior sol, sitim ferre non possumus, poculis nos refrigerare debemus: hyemis verò tempore: Graue frigus est, rigores sunt pessimi, algorem tolerare nequimus, escis calefieri nos oportet. *Ita homines quorum animus semper est in prandio, prandendi sibi causas inquirunt,* & dum se a ieiunijs excusant, tempora creatoris accusant. Dic mihi, ò delicate Christiane, qui æstum solis ieiunando ferre non potes; nunquid æstus quē sustentaturus es, torrentior est gehenna? Nunquid hyems cui retrudendus es, horridior est tenebris? *In exteriores enim tenebras abijcientur peccatores, ibi erit fletus & stridor dentium:* ait Dominus. Stridor inquam dentium, instar hyberni temporis erit in illis tenebris. Ita miser peccator dum hic hyberni rigorem metuit, ibi tenebrarū frigus incurrit: dum hic æstum solis euitat, ibi gehennæ sustinebit ardorem. Ita Ambrosius. Vt tamen ad ieiunium grate & secure suscipiendum sancti Patres excitent, omnem timorem quem homines de illo concipiunt, efficacissimis rationibus amputandum assumunt. Primò timent homines, ne salutem per ieiunium amittant, quos Chrysostomus ita à ieiunio timentes considerat, ac si agresti inquit, & horrido cuidam immani inimico aut leoni dandi in manus forent. Hunc timorem radicitus pellunt Basilius *a*, Chrysostomus *b*, Ambrosius *c*, & Hieronymus *d*, ostendentes in primis, non esse ieiunium & parsimoniam quod salutem minuit, aut vitam adimit, sed crapulam & ebrietatem. Quis enim, inquiunt Hieronymus & Chrysostomus, numerare possit, quot quantæque infirmitates, & mortes ex comessationibus oriantur? Pedum dolores, capitis vertigines, apoplexiæ & epilepsiæ, dissenteriæ, lippitudines, colicæ passiones: vnde? Atque si meis sermonibus, inquit Chrysostomus, derogas fidem, medicorum te doceat disciplina, & eos percontare, ipsique tibi hæc eadem manifestius explicabunt, qui *abstinentiam Matrem sanitatis* appellant. Secundò ostendentes, quamuis ieiunium grauissimum ac molestum nobis esset, lętissimè excipiendum propter ingentes vtilitates quas inducit, & grandem necessitatem, qua de illo tenemur. Piscem accedentem ad se, timuit Tobias, (vt sæpe annotauimus) clamans ad Angelum sui comitem: *Domine inuadit me.* Ne timeas, inquit Angelus, sed apprehende illum, qui te, domumque patris tui omnibus bonis cumulabit. Mirum est, quem timorem homines de ieiunio & de mortificationis operibus concipiant, quique timenti voce clamant: *Inuadit me.* Quid times? Quod tibi salutem affert? Tuas sanat infirmitates, curat vulnera, illuminat cæcitatem, fugat dæmones? Sæpe Spiritus sanctus, illum sibi inuisum profert, qui duplici est corde. *Ne accesseris ad eum duplici corde,* inquit Sapiens. Et iterum: *Væ duplici corde, & peccatori ingredienti terram duabus viis.* Quis duplici corde dicatur, multis modis explicari potest, sed non ineptū est, si dicamus, ad elephantis conditionem alludere voluisse, de quo Ælianus scribit, duplex cor habere, vno ita fortis & impauidus est, vt nec hostium armatos, munitos, gloriantesque exercitus timeat, nec dubitet arbores proceras, & palmas deijcere & prosternere proboscide; vt earum fructus capiat, & ingentia saxa arripere, &c. Altero tamen, ita est timidus, vt ad conspectum, imò ad solum auditum animalculorum quorundam paueat, & terreatur. Nam ad muris aspectum pauet, visu quorundam vermiculorū prope Gangē cōturbatur, ad grunnitum porci tremit, chamæleonem horret, hirudinis morsu penitus exanimatur, vt videre est apud eundem Ælianum *a*, Plinium *b*, & Solinum *c*, de quibus alibi. Tales sunt multi, duplici corde. Quosdam namq; frequenter inuenies, qui nullatenus timent noctes ducere insomnes, in tenebris ambulare, pluuijs & hyemis rigoribus expositos, innumeris periculis implicatos: multos qui nullas laboris reformidant angustias, nec æstatis caloribus, aut hybernis algoribus terrentur, vt suę satisfaciant

Marginalia: ¶ 110 — *Matth.* 8. — *Homi.* 1. *de pœnit.* — a *Hom.* 1 *de ieiun.* b *Hom.* 1. & 10. *in Gen.* & *hō. de Iona.* c *Libro de Elia.* d *Li.* 2. *cōt. Iouinia.* — *Tobiæ* 6. 3. — ¶ 111 — *Eccle.* 1. 36. — *Eccl.* 2. 14. — *Cap.* 39. — a *Lib.* 1. *ca.* 33. b *Lib.* 8. *ca.* 10. & 17. c *Cap.* 38.

ciant cupiditati, voluptati & appetitui: quos tamen conspicies horrentes, & reformidantes ad minimum pœnitētiæ & mortificationis opus. Quam sine timore fornicarius & adulter obseruans caliginem continuis vigilijs se tradit? Auarus quam sine hæsitatione caloris ardoribus se exponit, & imbrium ac niuium inclementiæ? Si eorum alicui confessarius coram oculis exponat aliquid pœnitentiæ, aut vigiliæ, aut ieiunij, horret, timet, trepidat, pauet. Certè homines sunt duplici corde. Quid times id quod ad tui salutem disponit, non timens ea quæ tibi exitium & æternam inferunt mortem? Nequaquam, inquit Basilius, reformidas pharmacum à medico ordinatum, quia noxijs humoribus expellendis intelligis aptum: nec times filio tuo porrigere acutissimas, ac violētas quasdam medicinas, quæ interficiant vermes in visceribus illius grassantes & corrodentes: quid times ieiunium, quod à Christo tuis infirmitatibus curandis, & peccatorum vermibus extinguendis ordinatum est? Sicut sine timore exhibuisti membra tua seruire iniquitati ad iniquitatem: *Et absque vllo timore mala perpetrasti*; ita absque timore exhibe membra tua arma iustitiæ in sanctificationem. Hanc totam rationem D. Athanasius breuiter complexus fuit, demonstrans ieiunium vtile saluti corporis, & necessariū curandis infirmitatibus animæ. Si accedāt, inquit, aliqui, & dicant tibi: Ne frequenter ieiunes, ne imbecillior fias; ne illis credas nec auscultes: istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quod cùm Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij pueruli vnà cum illis, iussumque esset ab eo, vt de sua mensa regia comederent, & de suo vino biberent, Danielem & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad Eunuchum dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terræ & vescemur, quibus responsum est ab Eunucho: *Timeo ego Regem qui hunc vobis cibum & potum imperauit dare, ne facies vestræ Regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me.* cui ita responderunt: *Experire id in seruis tuis plus minus decem diebus*, & dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum, & perduxit eos ad Regem, & visæ sunt species eorum eximię super eos qui ex mensa regia vescebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium; *Morbos sanat, destillationes exsiccat, dæmones fugat, malas cogitationes expellit, mentem nitidiorem reddit, & corpurgatius & salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit.* Ita Athanasius. Quibus concinit id quod D. Chrysostom. annotauit, sanctas illas fœminas, aut potius fœminarum omnium ornamenta & gloriam, Iudith scil. & Esther, dum grandia opera agēda sibi proponerent, ad quæ requirebatur vultus pulchritudo & venustas, non solū non timuisse eam perdere per ieiunium; sed potius per grāde ieiunium eam comparasse. Vnde tātam corporis sanitatem, tantamq; pulchritudinem contraxerunt vultus ac faciei: vt vna Holofernem, & omnem Assyriorum exercitum mirificè superarit, altera cor regis Assueri emollierit, & ad id omne quod volebat, pertraxerit. Nec enim ieiuniū pulchritudinem aufert, sed confert; non venustatem minuit, sed auget. Ecclesia sancta timorem quo fideles videt affectos, primo loco deponendum desiderans, ita initio sacri temporis Quadragesimæ Deum orat: *Præsta Domine fidelibus tuis, vt ieiuniorum veneranda solemnia, & congrua pietate suscipiant, & secura deuotione percurrāt.* Expende illud, *secura deuotione*. Ad bellū nos Ecclesia vocat, vt supra dictum est. Inter ea autem quæ à militibus suis Deus requirebat, hoc primum erat, vt timorem deponerent. Non enim formidolosus aptus est ad pręliandum, propterea à Deo exposcit Ecclesia, vt timorem quem de ieiunio concipere poterant fideles, Deus eradicet, vt *secura deuotione*, id est, sine timore, cum fiducia & securitate, quod non erit ad exitium corporis, quod *animis corporibusq; curandis salubriter institutum est*, vt eadem Ecclesia, & D. Augustinus admonent.

[Margin notes: *Homi. 1. de ieiun. in princ.* — *Eccle. 8. 11.* — ¶ 112 — *Lib. de virginit. seu de meditatio.* — *Daniel. 1.* — *Ibid. nu. 11* — *Hom. 10. ex varijs in Matth.* — *Oratio Ecclesiæ.* — *Deut. 1. 29* — *Serm. 55. de tempore*]

§. 29. *Quæ in ieiunio homines timent, debent potius expetere, ideò non leui de causa soluendum statuunt sancti Patres, & sacra Concilia.*

¶ 113 Timor insuper iste de ieiunij & mortificationis operibus à carnalibus hominibus conceptus, excludendus est considerando, illud omne quod times, non tantum non esse timendum, sed expetendum, desiderandum, & procurandum tanquam singulariter per hanc sacram obseruationem intentum, vt D. Thomas annotauit. (1.2. q.146. art.7.) Illam namque sancta Ecclesia peculiariter indicit, & statuit ad carnis lasciuiã, & petulantiam comprimendam, eius vigorem infirmandum, illius vires attenuandas & minuendas; quæ spiritum ducit captiuum in legem peccati & mortis, ad corpus quod peccato occasionem & materiam exhibuit puniendum, vindictam contra teipsum pro peccatis quibus Deum offendisti sumendam, &c. Quid igitur ieiunium reformidas, quia carnem debilitat & infirmat? Hoc, inquit Ambrosius, (Serm. 25.) tibi intendendum est, vt debilitate roboreris, & infirmitate firmeris, dicasque cum Apostolo: *Cùm infirmor, tunc fortior sum & potens.* (2. Cor. 12. 10.) Horres abstinentiam, quoniam somnum intercipit & fugat, vigilantemque reddit? Hoc à te requiritur (inquit Ambrosius) (Lib. 2. de pœnit. c. 10) ad veram pœnitentiam, vt interrumpatur somnus, fugiatque ab oculis tuis; vt sic peccata tua etiam antiqua ad memoriam reuoces, melius quam Assuerus Rex, quando *noctem duxit insomnem, qui iussit sibi afferri historias & annales priorum temporum:* (Esther 6. 1.) illumque imiteris virum, exactum pœnitentiæ exemplum, qui dicebat *a*: *Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto*; &, *b Anticipauerunt vigilias oculi mei*, & *c*, *Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.* (a Ps. 101. 8; b Ps. 76. 5.; c Ps. 131. 4.) Continuas vigilias hoc tempore Telesphorus Papa & Martyr *d* ab ecclesiasticis singulariter exposcit. (d Epist. ad omnes c. 1.) Has, inquit, septem hebdomadas omnes clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs atq; operationibus Domino inhærere die noctuq; studeant: à sæcularibus autem D. Ambrosius hoc petit, (Serm. 34.) vt non prætereat dies sine ieiunio, nec vlla vnquam hos transeat hebdomada absque vigilijs. Pertimescis alimenta Quadragesimalia, quòd nõ tam purum spirituosumque sanguinem generẽt, flegma potius nutriant, & corpus graue reddant? Hoc tibi inquirendum cum Daniele, qui *panem desiderabilem non comedit, & caro & vinum non introierunt in os eius*; (Dan. 10. 3.) vt corpore macerato redderetur habilior ad orãdum Deum pro peccatis populi. Tandem times pœnam, quam fames, sitis, corporis debilitas, carnisque afflictio inferunt? Hęc tu ipse debes quærere, qui pœnitentiam agens, tui ipsius carnifex esse teneris, manus contra carnem tuam conuertens, & vindictam de teipso sumens. Num pœnitentiam agere vis, fugiens id omne quod pœnale est? Num delicta abolere, nihil tibi inferens triste, quod delendis peccatis conducat? Si medicus (inquit Basilius) (Hom. 7. in diuites.) membra tibi aliqua non recta, aut ex natura sua morbo distorta, se corrigere polliceretur, gauderes etiam si dolorem sentires, &c. ¶ 114 Hinc intellige primò, non pro quauis occasione remittendum ieiunium, vt Concilium Toletanum (Canon. 9.) statuit: sed diligenter à prælato examinandum, quod ieiunio opponis. Non enim quia debilitatem aliquam sentis, dimittendum est, neque quia nõ tam firmum tenes somnum, sicuti cum longas agebas cœnas. Hoc enim potius ad tenendum ieiunium obligat. Hinc videbis sanctorum mores, qui magnis infirmitatibus oppressi, nullatenus ieiunium remittere, etiam ad medicorum consilium sustinebant, vt de beata Paula S. Hieronymus narrat, (Epist. 27. ad Eustoc.) & de Beato Petro martyre, sancto Nicolao Tolentinate, & alijs constat. Diuus Gregorius (3. Dialog. cap. 33.) expendens sanctitatem Beati Eleutherij monachi suo tempore viuentis, refert, se appropinquante Paschate (fortè ex asperitate ieiuniorum & vigiliarum, quam prioribus Quadragesimæ temporibus tenuerat) grauissimam infirmitatem incurrisse, incisionem

sionem scilicet vitalium, quam Græci Syncopim vocant (*desmayos, o paroxismos*, Hispanicè dicimus) & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, inquit Gregorius, vitalis mihi spiritus funditus intercidi videbatur. Quod autem illi pœnam, afflictionemque inducebat, non erat infirmitas ipsa, aut quos ipsa excitabat dolores; sed quod ieiunia cogeretur remittere. Ideoque vocato beato viro Eleutherio, ab illo obnixis precibus postulauit, vt à Deo sibi impetraret, non quod infirmitas tolleretur, aut minuerentur dolores; sed quod vel saltem vna die sibi ieiunare liceret. Quod cùm diuinitus sibi fuisset concessum, tanquam supremum beneficium æstimauit. Omni enim dolore superius censebat, hoc sacro tempore, cæteris ieiunantibus, ieiunium fouere. Hoc cuique fideli agendum, imposuit Augustinus: Qui ieiunare, inquit, non valet, cum gemitu & suspirijs, & animæ dolore manducet, pro eo quod alijs ieiunantibus ipse abstinere non potest, &c. Intellige secundo, non nisi grandi necessitate cogente, reque maturè & diligenti examine pensata, carnes hoc tempore comedendas. Quod idem Concilium Toletanum grauissimis verbis expressit; *Adeò*, inquit, *acerrimè interdicitur, vt quisquis absque ineuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solum reus erit resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore, ab omni esu carnium abstineat gulā, quia sacris diebus, abstinentia oblitus est disciplinam, &c.* Vbi etiam statuitur, vt qui carnes necessitate vrgēte comedere voluerint, non comedant eas nisi prius à sacerdote permissum percipiant. Annotandum est Byzantinorum memorabile exemplum, quod refert Nicephorus Callistus. Cùm fames, inquit, Byzantij increbuisset rerum necessariarum inopia, Imperator Iustinianus secūda statim ieiunij hebdomade carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actum.

Serm. 62. de tempore

Canon. 9. cit.

¶ 115

17. *Histor. Eccle. c. 32.*

Populus autem qui pietatem sibi cōsectandam statuerat, neque eas emebat, neque edebat, *Mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quicquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret.* Quis explicare valeat, quam rigidè & strictè antiquitus hæc sacra ieiuniorum obseruantia custodiretur? Ita omnes se ad ieiunium censebant obligatos, vt qui propter infirmitatem ieiunare non poterant, non auderent domo egredi, nec coram alijs in populi frequentia comparere, vt D. Chrysostomus insinuat; indecens quantum existimo iudicantes; propter eam infirmitatem soluere ieiunium, quæ egredi domo & in publicum prodire non impediret. Et verè confundi deberent quamplurimi, quorum tales sunt infirmitates, quæ non prohibentes discursus per ciuitates, neque negotiorum insecutiones, neque verò agere omnia quæ libent, solum impediunt ieiunare. Abstinebant quamplurimi à vino, quod tantummodo diuites luxuriosi, *los ricos regalones*, sumere audebāt, vt S. Theophilus Alexandrinus indicauit. Qui ieiunabant, cibis communibus erant contenti, exquisitos pisces, sapida condimenta, & edulia delicata intermittentes: Ideoque *requies coquorum* Quadragesima vocabatur, vt ex Basilio *a* & Ambrosio *b* colligere licet. Totam diem in sanctis Ecclesijs agebant, horis canonicis etiam matutinalibus vigilijs interessentes, vt ex Ambrosij *c* & Augustini *d* hortationibus patet: vsitatissimum autem erat, vt idem Augustinus ait *e*, non vsque ad vesperam sub nocte manducare, neque nisi post multam orationem, & quamplu ribus pietatis, religionis, & eleemosynarum operibus perfectis comedere licebat, vt iuxta Burchardum *f* constituit Syluerius Papa, & dispositum fuit in Concilio Cabilonensi *g*, quod declarat, nullatenus ieiunare credendos illos, qui antequam vespertinum celebratum fuisset officium, manducarent. Cōcurrendum est enim, inquit, ad Missam, & auditis Missarum solemnibus & vespertinis officijs, largitis eleemosynis, ad cibū accedendū est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, vt ad missam

Hom. 10. in Gen.

Lib. 3. Paschali ad Ægypti Episcopos.

a *Hom. 1. de ieiunio.*
b *Lib. de Elia.*
c *Serm. 33.*
d *Serm. 55. & 78. de tempore.*
e *Lib. de morib. Ecclesiæ Cathol.*
f *Lib. 13. cap. 12.*
g *Cap. 5.*

missam venire nõ valeat: *Æstimata vespertina hora, completa sua oratione, ieiunium soluat.* Itaque agendum D. Ambrosius illis verbis maxima annotatione dignis exposuit. Surgentes, inquit, primo diluculo ad Ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogantes præteritis delictis indulgentiam, cautelam futuris. Tota die sit nobis vel oratio, vel lectio. Qui litteras nescit, sanctum virum perquirens, eius confabulatione pascatur. Nulli actus seculi actus diuinitatis impediant, non ludus tabulæ mentem auocet, non voluptas canum sensus obducat, non negotij compendium animam auiditate peruertat: *Quicquid enim aliud præter mandatum Dei feceris, quamuis abstineas, non ieiunas:* ita Ambrosius; qui vult indicare, ita omnes sacris actionibus tradendos in Quadragesimæ ieiunio: vt minimè crederet aliquis se huic sacræ obseruantiæ satisfacere, si ad aliud opus mentem diuerteret. Vnde idem Ambrosius præmisit; An putatis illum ieiunare fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirit; sed surgens congregat seruulos, deponit retia, canes producit, saltus siluasque perlustrat? Quamuis igitur qui eiusmodi es frater, vespere ad domum redeas, quamuis declinante iam sole manduces, potes videri tardius te refecisse, non tamen Domino ieiunasse, &c. Totam ergo diem operibus sanctis dabant, & ad noctẽ comedebant. Nullam autem aliquis refectionem, aut collationem aliam, ab illa vespertina comestione sumebat: imò multos refert Augustinus se vidisse Mediolani & Romæ, qui non nisi post triduum aut amplius, cibũ vllum aut potum sumebant, neque hoc in viris tantùm; sed etiam in fœminis. Qui carnes propter grauem infirmitatem comedere cogebantur, non nisi in abditis & secretioribus locis manducare audebant, vt ex eiusdem Augustini admonitione cõstat, & nec carnes exquisitas aut delicatas quęrebant, nec sapidis condimentis edulia pręparabant; vt ita necessitati prouiderent, quod gulæ non satisfacerent. Ita agendum esset, quomodo excellentes aliquos viros fecisse videmus. Iacobus primus Aragonum rex semper inuictus, qui Expugnatoris nomen promeruit, nunquam satis pro dignitate cõmendatus, cum carnes propter vrgentissimas causas ieiuniorum diebus comedere cogebatur, illas absq; omni condimento, etiam sine sale præparari iubebat, & sine sale easdem comedebat, qui satisfaciens necessitati corporis, castigare volebat lasciuiam gulæ.

¶ 116 — *Sermo.* 33. — *Ser.* 33. *cit.* — *Lib. de moribus Eccles. cit.* — *Sermo.* 62. *de tempore*

§. 30. *Delicatos cibos relinquendos in Quadragesima, & requiem in ea dandam coquis, hortati sunt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus.*

¶ 117

Hinc inferre licet, deploranda potius quàm commendanda nostra esse ieiunia. Quis enim non iam ieiunio infirmitates opponit; vt sibi carnibus vesci concedatur? Qui autem ad id accipiunt facultatem, delicatas exquisitasque carnes, voluptuosis, ac multiplicatis condimentis, sicut in ipso Paschatis tempore, non in occulto; sed in omnium oculis manducãt. Qui verò ieiunantes se exhibent, tot tantaque & tam exquisita sibi curant pręparari edulia, tot condimentorum genera exposcunt adhiberi; vt verè non tam videantur ieiunijs conuenientes cibos, quam gulæ nutrimenta perquirere. *Da aliquãtulum saltem tempore isto* (clamãt Basilius a & Ambrosius b) *requiem coquo.* Considerat huiusmodi homines S. Augustinus c, de quibus dicit, quod nõ relinquunt voluptates tempore ieiunij; sed mutant: quas enim alio tempore consequebantur per esum carnis, nunc fouent per varia sapidaq; condimẽta: *Illi, inquit, qui sic à carnibus temperant, vt alias escas & difficilioris præparationis, & precij maioris inquirant, multum errant: non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam.* Et iterum; *Per hos dies, etiam concessa prãdia relinquenda. sanè cauendum, ne mutes, non minuas voluptates.* Comedendi horam quis non præuenit? Omnes ad consue-

a *Hom.* 1. *de ieiunio.*
b *Lib. de Elia cap.* 8.
c *Serm.* 73. *ex diuers.*
Serm. 71. *ex diuers.*

consuetam aliorum temporũ horam comedunt, nec propter ieiunium vllatenus, vel ad leue momentum protrahunt. Multis rationibus ostendit D. Thomas aptè ab Ecclesia designatum tempus se reficiendi circa horam nonam, quæ est post vesperas; quia Ecclesia vult, vt caro tempore ieiunij affligatur, & pœnam sentiat, non tamen penitus consumatur: quę duo aptè exequitur, qui vsque ad horam nonam differt refectionem. Conuenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum: ieiunantes enim dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur, secundùm illud: *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* In cuius confirmationem refert D. Thomas, quod in Concilio Chalcedonensi his verbis statutum est. In Quadragesima nullatenus credendi sunt ieiunare, qui ante manducauerint, quã vespertinum celebratur officium: quod Quadragesimali tempore post nonã dicitur. Quid de collationibus, quas Romanas vocant? Cœnas potius opulentas possumus vocare, &c. Et verè videor mihi Dominum clamantem audire: *Non tale ieiunium quod elegi.* Elegantissimum fuit D. Chrysostomi dictum cùm ieiunij tempus adesset: *Non,* inquit, *promulgo ieiunium* forte, validum, rigidum, quale fuit Moysi & Eliæ, Dauidis, aut Niniuitarum; *nec enim esset, qui hoc audiret* (inutiliter tale ieiunium persuadẽdum assumeret; quod nullus teneret) *sed tollo luxum, præcido delitias, propter vtilitatem nostram.* Non dico, vt ieiunium sit sine pane, vino, piscibus, sed oro, vt sit sine luxu, id est, sine cupidijs ac delicatis condimentis voluptuosisque, sine delitijs, id est, sine his quæ delitias concupiscentiæ, non necessariam sustentationem corpori inducunt. Illud tandem in huius explicationem & confirmationem annotandum est; hoc vnumquemque tempore sacro Quadragesimæ singulariter debere contendere, suæ carnis cupiditati se exhibere contrarium: ideoque rem esse huic tempori congruam & Deo gratissimam, concupiscentiam & appetitum carnis mortificare, tanto validius aliquid eidem denegando, quanto vehementius in illud excitatum videt. In huius explicationem & confirmationem annotat egregiè S. Augustinus *a*, quod & D. Gregorius *b* latius fuit prosecutus, sæpissimè non tam cibum, quàm gulæ concupiscentis feruorem & appetitũ viuacissimũ, reprehensione esse dignum. Vnde sępè non cibus ipse, sed illius appetitus in vitio est. Propterea, inquit Augustinus, populus in eremo, non quia carnes petijt reprehenditur; sed quia nimia earum concupiscentia exarsit; vt etiam cõtra Dominum murmurauerit. Ideoque, inquit B. Gregor. plerumque lautiores & pinguiores cibos, non solùm sine culpa, sed & iustè ac sanctè sumimus, & abiectiores non solùm sine merito; sed nec sine reatu conscientię degustamus. Esau namque (inquit S. Gregor. quod & D. Augustinus prædixerat) non offendit propter carnem suillam; per vnius lenticulæ leuem ac vilem cibum, prophanus fuit iudicatus, & primogenita perdidit; & Elias in eremo virtutum spiritus, carnes edendo, seruauit. Vnde & antiquus hostis, quia nõ cibum; sed concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, primum hominem non carne, sed pomo sibi subdit. Hinc est, quod plerumque Adæ culpa committitur, etiam cum abiecta & vilia sumuntur. Inde B. Augustinus infert, non sæpissimè rem Deo gratissimam efficere, cùm vilem cibũ, aut potum, quem maximo affectu noster concupiscit appetitus, eidem denegamus, & subtrahimus. Ita expendit factum Dauidis, qui non propter aquam, sed propter eius desiderium, seipsum reprehẽdit, & gratissimum putauit Deo sacrificium, si eidem aquam offerret & libaret, dum aquam quã auidè concupierat, in terram effundens, suum appetitum & cõcupiscentiam iugulauit coram Deo & mactauit. Quomodo sæpissimè grata Deo sacrificia hoc præsertim tempore poteris Deo exhibere, denegando appetitui, quod ille vehementius concupiscit, quamuis vile quid in se illud sit; & subtrahendo quæ quamuis dulcia & gustui gratissima, tamẽ non sunt saluti magis

Marginal notes: 2.2.q.147. art.7. — Ad Gal.5.24. — ¶ 118 — Esai.58. — Hom.54. ad popul. — a 16. de ciuit.c.38. & 10. confess.cap.31. — b 30. Moral.ca.27. — Serm.72. ex diuersis. — ¶ 119 — 1.Reg.23.

magis congruentia, &c. Hoc ipsum idem Augustinus *a*, & Chrysostomus *b* prosequuntur, expendentes illud Apostoli *c*: *Et carnis curam ne feceritis in desiderijs*: aut vt ipse legit, *ad concupiscentias*. Obseruant enim non absolutè Apostolum *c*, carnis curam interdixisse, qui dixit alibi *d*: quod *nullus vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam*, quam educare, fouere, reficere, curare, induere, & cui infinita alia suppeditare debemus, qui etiam propterea discipulo suo Timotheo suasit, vt carnis suæ curam gereret, *vinumq; modicum biberet propter frequentes infirmitates suas & stomachum*; sed eam curam voluit subtrahendam, quæ est *ad concupiscentias*, id est, quæ satisfacit concupiscentijs & desiderijs eius, quam habent, inquit Chrysostomus, ventricolæ delicatuli, qui vitam viuunt mollem & laxam, qui non vitam seruare; sed concupiscentiam nutrire, & appetitui satisfacere procurant. Hæc cura dimittenda. Sicut enim necessarium est, quæ ad eam conseruandam requiruntur, carni concedere: ita quæ ardenter concupiscit, tanto sunt illi validius deneganda, quanto magis per hoc, seruata carnis vita, concupiscentiam ipsius mactamus & mortificamus. Hac cura vehementer angebatur D. Augustinus post suam conuersionem, cùm pœnitentiæ operibus se tradidit, vt ipsemet longè lateque refert, ne comedēdo, bibendo, dormiendo, &c. non tam satisfaceret necessitati vitæ, quàm voluptati appetitus & concupiscentiæ; & idcircò singulariter à Deo postulabat, vt sibi auxilij sui conferret lucem, per quam sciret ita prouidere carni necessaria ad vitam, vt negaret quæ sunt ad appetitus concupiscentiæ voluptatem & delectationem: sicut enim illud est necessarium, ita hoc est in maximum detrimentum. Illud enim est, sustentare iumentum, quo vehatur spiritus; hoc est, roborare inimicum, à quo spiritus captiuus ducitur, & impugnatur. Hinc ex B. Gregorij doctrina explicare possumus, quod Dauid sæpè hortatur, *confiteri, & laudare Dominum in cythara*. Notum est enim, inquit Gregorius, cytharam ex chordis construi, exiccatis quidem & secundum debitam proportionem extensis. Chorda enim in cythara, si minus tenditur, non sonat; si amplius, raucum sonat; quia nimirum virtus abstinentiæ, aut omnino nulla est, si tantum quisq; corpus non edomat, quantum valet; aut valdè inordinata esset, si corpus atterit, plusquam valet. Per abstinentiam quippe, carnis vitia sunt extinguenda, non caro; & id quisque curare debet, vt seruata carne, concupiscentias extinguat.

(?)

a *Epist.121. ad Probã. cap.3.*
b *Hom.14. & 24. in epist. ad Roman.*
c *Rom.13.*
d *Ephes.5. 29.*
1. *ad Tim. 5.23.*
10. *Confes. c.31. cit.*
20. *Morali. cap.30.*
Psalm.32. & Ps.150.

SECVN-

SECVNDA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTV ET INTENTIONE ERGA DEVM.

§. 1. *Quia parum prodest ieiunium factum non propter Deum, primo Christus prohibet, cùm ieiunamus, fieri tristes, & exterminare facies instar hypocritarum. Quid autem hoc sit, optimè explicant sancti Patres.*

¶ 120

CVM *ieiunatis, nolitæ fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, &c.* Ad secundę diei viam exponendam sacrificaturis conuenientem, & ad bonum, quod Chrysostomus vocauit *Primum & fortissimum,* exponendum progrediamur, explicemusque quomodo ieiunium cæteraque mortificationis ac virtutum opera agenda sint, vt Deo grata, nobisq; proficua existāt. Annotauit Origenes, id quod Deus in libro sacrificiorum, quem Leuiticum vocamus, circa sacrificia constituit. Statuit enim primo, vt vitulus, (verbi gratia) iugularetur & mactaretur, (viuum enim & lasciuientem non acceptabat) & simul vt sibi offerretur per manus sacerdotum; nihil enim prodesset vitulum occidere & iugulare, nisi hæc mactatio Deo ipsi esset oblata. Vitulus, inquit Origenes, & quidem valdè superbus, est caro tua, quæ contra Dei legem concupiscit & nititur, vt Apostolus sæpè clamauit; ieiunij & mortificationis gladio mactādus est vitulus, aut verò mortificanda caro, sicuti faciebat ille, qui dicēs nobis: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram,* in semetipso idipsum exequebatur, *castigans corpus suum, & in seruitutem redigens.* Hæc tamen mortificatio nullius erit momenti, nisi simul Deo fuerit oblata, & ad eius honorem & gloriam destinata. In cuius confirmationem expendit Origenes illa Apostoli verba: *Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.* Noua, inquit Chrysostomus *a*, ista huius sacrificij nostri lex est. Hostia namque (ait Anselmus *b*) occiditur, vt offeratur: quomodo ergo Apostolus monet, offerre corpora nostra *hostiam viuentem?* Nō negat, inquit Diuus Thomas, quasi mactanda corpora per ieiunia & mortificationis opera, qui potius requisierat *ea mortificanda*: sed vult, vt carnem nostram mortificatam, & secundùm carnales concupiscentias mortuam, exhibeamus *hostiam viuentem,* per viuam fidem, & charitatem viuificantem, quæ illam in Deum tanquam in finem ordinet, & ad eius gloriam offerat, vt oblatio sit *sancta & Deo placens*: neque enim Deus gratam habet hostiam, nec acceptat, quæ hoc modo viuens non fuerit. Hocque est, quod supremus Magister noster Christus docet in hac Euangelica lectione; primò namque ca-

Hom. 15. in imperfecto in prin. — *Hom. 1. in Leuit. ad finem.* — *ad Rom. 7. & ad Galat. 5.* — *ad Col. 3. 5.* — *1. Cor. 9. 27* — *ad Ro. 12. 1* — a *Hom. 20. in epist. ad Rom.* — b *In c. 12. ad Rom.* — *In c. 12. ad Rom. lect. 1*

carnem mactandam, aut mortificandam per ieiunium statuit, & tanquam rem definitam constituit, dicens: *Cùm ieiunatis*: sed vt Deo sit gratum sacrificium & hostia, iubet eam exhibere viuentem: *Vnge*, inquit, *caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo.* Non sunt Deo acceptabiles hypocritarum hostiæ, qui quamuis carnem mortificent, non hostiam viuentem Deo exhibent: *Nolite*, inquit, *fieri sicut hypocritæ tristes*, qui non Deo ieiunant, sed *vt appareant hominibus ieiunantes.* Quando Deus præcepit Abrahæ offerre sacrificium, iussit vt cum turture, columbam etiam offerret; nec enim turturem acceptat Deus, cui non adiungitur columba. Typo enim turturis, qui lugubri tristique cantu resonat, pœnitentiæ & ieiunij opera exprimuntur. Hæc quantumcumque grandia sint, non erunt Deo probata, nisi adsit columba intentionis rectæ. Hanc enim columba propter simplicitatem designat, vt infra dicemus. Censet Tertullianus *a*, verba illa quæ Deus dixit ad Isaiam: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum, &c.* *quærunt: Quare ieiunauimus, & non aspexisti, &c.* ad Esaiam quidem secundum corticem, & in typo ac figura, sed ad Christum secundum spiritum & plenam veritatem fuisse directa; cui hoc singulariter Pater æternus imposuit & commendauit, vt scelera Pharisæorum ac principum populi sui, quæ in ieiunijs & sacrificijs cæterisque operibus sanctis committebant, eisdem explicaret; qui omnia bona opera ad suam ipsorum laudem & gloriam destinabant, quæ tantummodo faciebant, vt ab hominibus viderentur & laudarentur. Hac de causa Christus tanquam rem sibi peculiariter creditam, id agendum assumpsit, illorum hypocrisim perpetuò arguere, non tam vt illos confunderet, quàm vt nos ex illorum perditione, quam ostendebat, à tali vitio liberos exhiberet, ad quos clamat: *Cùm ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.* Hypocrita vox est græca. Haymon credit significare *deauratum*, à chrysos, quod est aurum, metaphora sumpta ab idolis & simulachris, de quib. dicebat sanctus Propheta Baruch, quod *Cùm sint lignea, inaurata, & inargentata, scietur postea, quia falsa sunt, ab vniuersis gentibus & regibus.* Hæc etymologia placuit etiã Augustino, vt quidam referunt; quã explicare visus est Christus Dominus, qui, vt diximus, venit annuntiare scelera Pharisæorum, dicens: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ*, id est, deaurati; *quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent quidē hominibus speciosa, intus verò sunt plena ossibus mortuorũ.* Quæ verba ad hoc institutum expendit S. Isidorus *a*, expenditque B. Gregorius *b*; sed expenderat excellenter Origenes *c*, obseruans illud: *Plena ossibus mortuorum.* Tanta, inquit, ossa in eis sunt & immunditiæ, quãta opera simulantur bona ex malo affectu. Et malum equidem esset, vel vnũ os mortui habere intra se, vel immunditiam aliquam vnam; nũc autem vide exaggerationem: sicut sepulchra plena sunt ossibus & immunditia, sic & illi pleni erant hypocrisi; non in vna aliqua re simulantes, neq; vno aut altero die (quamuis & hoc esset pessimum malum) sed omnibus diebus vitæ suę in simulationibus viuũt, & aliud siquidem sunt, aliud esse putantur, &c. Sunt igitur quasi simulachra inaurata, quæ exteriori specie nitent, interiori autē sint fictilia, aut lignea; tineis corrodentibus, araneis & immundis animalculis plena. Quidam referunt Augustinum, aliam eiusdem nominis etymologiam tradentem, hypocritam scil. dici ab *hypo*, quod est falsum, & *crisis*, quod est iudicium, quasi *falsum iudicium*; quia hypocrita homines decipit, & falsum eorum iudicium quærit, intendens iudicari bonus & sanctus, cùm omni bonitate & sanctitate careat. Communius tamen est, hypocritam dici à verbo græco *hypocrino*, quod est *simulo*, inde deriuatur *hypocrisis*, id est simulatio, & *hypocrita*, id est, simulator, histrio, mimus, repræsentator in comœdijs, & scenis. Sicut enim histriones repręsentatores & mimi in hoc toti positi sunt, vt vnam personam teneant, & aliam repræsentent à sua longè diuersam; rusticus enim

Marginalia: Gene. 15. 9. — ¶ 121. — *Lib. aduersus Iudæos cap. de probatione natiuit. Christi.* — *Isai.* 58. — *Baruch* 6. 50. — *Tolet. in c. 6. Lucæ annot.* 79. — *Matth.* 23. — a *Lib.* 3. *sent. c.* 24. — b 31. *Mor. cap.* 3. — c *Hom.* 25. *in Matth.* — *Tolet. in c. 6. Luc. annot.* 79. *cit.* — ¶ 122.

enim repreſentat perſonam regis, & vir perſonam fœminæ &c. ita hypocritæ, cùm ſint in ſua perſona iniqui & peccatores, hoc ſolummodo contendunt, referre & repræſentare in theatro huius mundi perſonam ſanctorum. Ita communi ſenſu patres docẽt, Origenes *a*, Baſilius *b*, Auguſtinus *c*, Euthymius *d*, Theophylactus *d*, & ſingulariter Ambroſius *e*, & Chryſoſtomus *f*, ſingularius tamen Diuus Thomas *g*, id ex profeſſo proſequens & declarans. Et ſicut tales hiſtriones ſolummodo procurant aliorum perſonam gerere, repræſentare, & referre, quandiu ſpectatores coram ſe habent; & tãto viuacius, quanto plures, attentioreſque habent ſpectatores, & illis deficientibus, ceſſant illi à repreſentatione: ita hypocritæ agunt. Quod & ipſis philoſophis exploratum fuiſſe, ex Platonis & Diogenis hiſtoria inferius referenda, Scholiaſtes Auguſtini *h*, eleganter demonſtrat. His concinunt, quæ Diuus Gregorius *i*, annotat, optimè hypocritarum vitam vocatam à ſapienti illo Sophar Naamatite amico beati Iob *k*, *viſionem nocturnam*, ac phantaſiam, & *ſomnium auolans aut apparens*. Quid enim, ait Gregorius, eſt vita hypocritæ, niſi quædam viſio phantaſmatis, quæ hoc oſtendit in imagine, quod non habet ex veritate? Eſt quædam viſio phantaſtica ſanctitatis, cuius totum eſſe in repræſentatione ſolummodo poſitum eſt, tantum hominibus apparere contendens. Hanc autem eſſe verè hypocritarum mentem, excellenter Chriſtus confirmauit ſubdens: *Exterminant facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes:* nihil penitus niſi apparere ſancti & ieiunãtes, contendunt, ſicut qui in theatro perſonam Regis repræſentat, nihil magis, quàm illius perſonam apparentem referre, & quantum fieri poteſt, ad viuum omnium oculis exhibere. *Nolite*, inquit, *ſicut fieri hipocritæ triſtes.* Non dixit, inquit Chryſoſtomus: Nolite eſſe triſtes, ſed nolite fieri. Aliud eſt enim eſſe, aliud fieri triſtem. Triſtem eſſe non eſt malum, nec damnabile; imò aſſiduo grandique ieiunio cõiunctum eſt, mœſtitiam excitare, ſicut cibo & potui lætitiam. Et certe nihil congruentius homini in huius vitæ ſtatu, inquit Ambroſius, quàm triſtitia, cui in pœnam peccati dictũ eſt: *Maledicta terra in operibus tuis, in triſtitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ:* cuius occaſione, triſtitiæ vtilitatem, multis ſcripturæ ſanctæ locis demonſtrat Ambroſius. Fieri autem triſtem, eſt aliquid facere ad triſtitiam oſtendendam, & vultu mœſtum & pallidum referre ſicut hiſtriones, qui cùm triſtes non ſint, ſeipſos in ſcenicis actibus faciunt, aut exhibent triſtes, vt quod volunt repræſentent: ſic & hypocritæ triſtes ſe faciunt, vt talis triſtitia, præco quidam ſit mutus oculis inſpicientium, oſtentati ieiunij. Itaque dominus, inquit B. Maximus, non repellit lugentes vel peccata ſua, vel mundum, qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*: nec reprehenditur ille, qui dudum corde deuio, & lubricis greſſibus à tramite ſalutis elapſus, redintegrare ſe Deo, mœſta pœnitẽtiæ ſatisfactione conatur, vt quinquageſimo legitur Pſalmo: *Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.* Non vtique ſpernit Deus ſanctum mœrorem: ſed feruientis ſibi artificium, & dolo ſimulatam non vult circumferri triſtitiam &c. Non omnimodam nobis triſtitiam interdicit Dominus, ait Sanctus Bernardus; ſed quæ in facie eſt coram hominibus: alioquin *Cor ſapientis, vbi triſtitia.* Et Paulum quoque diſcipulos contriſtaſſe non piget, pro eo quòd contriſtati ſunt ad ſalutem. Non eſt talis triſtitia hypocritarum, quæ non in corde, ſed in facie eſt. *Exterminant enim facies ſuas.* Nota proinde quod non dixerit; nolite eſſe ſicut hypocritę triſtes; ſed nolite fieri, hoc eſt fingi, ſic quippe vulgo dicitur: Triſtem ſe facit, aut magnificat ſe; & *Qui beatificat te, in errorem te adducit*, & ſimilia, quæ ſimulationis ſunt, non veritatis. Ita Bernardus. Deinde, *exterminant facies ſuas.* Annotauit Hieronymus & Haymon, verbum *exterminant*, non ſignificare hoc loco, quod vulgo intelligitur, extra terminos mittere. Exterminantur quippe exules, qui extra terminos mittuntur: ſicut Pilatus & Archelaus, quorum vnus miſſus eſt Viennam, id eſt Pilatus, & alter Lugdunum, id eſt, Archelaus,

a *Hõ.* 4. & 25. *in Mat.*
b *Hom.* 1 *de ieiunio.*
c *Serm.* 59. *de temp.* & *li.* 2. *de ſer. domin. c.* 2.
d *In cap.* 6. *Matth.*
e *Lib. de Elia cap.* 10.
f *Hom.* 21. *in Matth.*
g 2. 2. *q.* 112 *art.* 2.
h *Viues* 21. *de ciu. c.* 16
i 15. *Mora. cap.* 3.
k *Iob.* 20. 8
Hom. 15. *in imperfecto.*
Lib. de paradiſo c. 15.
Gen. 4.
¶ 123
Hom. in hoc Euan.
Pſal. 50.
Serm. 1. *in cap. ieiun.*
Eccl. 7. 5.
Iſai. 9. 16.
In cap. 6. *Matth.*

chelaus, quorum vnus missus est Viennam, id est Pilatus, & alter Lugdunum, id est, Archelaus, qui possunt dici exterminati, id est extra terminos suæ habitationis eiecti in exilium. Pro hoc ergo sermone, inquit Hieronymus, *Demoliuntur*, semper accipere debemus, quod græcè dicitur *Aphanizusi*, eo modo quo de vinea dixit Dauid: *Exterminauit eam aper de silua*, id est, eius pulchritudinem & viriditatem demolitus fuit, & absumpsit. Chrysostomus *a*: *Exterminant*, id est corrumpunt, atque dispergunt. Basilius *b*, & Theophylactus *c*: *Obscurant*. Euthymius *c*, videtur vim verbi retinere, vt dicantur hypocritæ exterminare facies, quòd à naturalibus terminis coloris natiui & hilaris extrahunt; & quasi exulare faciunt à propria forma & figura: *Sacan sus rostros de sus quicios.* Vnico verbo Diuus Maximus omnia complexus est, dicens: Exterminant autem facies suas, qui mœrore simulato religiosum vultum, populorum oculis mentiuntur. & Sanctus Ambrosius, exterminant facies suas: quia aliud corde gerunt, aliud foris prætendunt. Hæc autem omnia faciunt, *Vt appareant hominibus ieiunantes.* Sicut histriones cum repræsentare intendunt, proprias vestes dimittunt, & eas induunt, quæ propriæ sunt illius personæ, quam repræsentant: ita isti, deposita lætitia, tristitiam; & deposito natiuo ac viuido colore, macilentum & extraneum assumunt, vt spectatoribus repræsentent in se ipsis hominem verè & asperè ieiunantem. Vide quomodo egregiè Christus suo muneri satisfaciat, ostendens, & viuis coloribus delineans & annuntians populo suo peccata eorum, quæ circa ieiunij opus exequebantur.

Psal. 79. 14
a Hom. 21. in Matth.
b Hom. 1. de ieiun.
c In cap. 6. Matth.
Homi. in hoc Euan.
Li. de Elia c. 10. ad fi.

Quod vt planè perficiat, eisdem intimat, quod ab æterna retributione futura sint alieni, subdens: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.*

§. 2. *Non sunt hypocritæ, qui peccata sua ne videantur, abscondunt: hoc enim melius est, quam in omnium oculis illa committere.*

EX his infertur non esse dicendos hypocritas, qui peccata sua occultant, & quantum possunt operiunt, ne alios scandalizent; vt ex vera rectaque Theologia Diuus Thomas demonstrat. Aliud est enim aliquem peccata sua abscondere, & dissimulare, ne videatur, aut appareat hominibus malus: aliud bona opera facere, tantummodo vt videatur & appareat eisdem bonus & sanctus. Hoc enim malum, est hypocrisis vitium, per quod bona opera corrumpuntur & peruertūtur, vt dicemus; illud potius est quædam mali diminutio, & vt Diuus Hieronymus dixit, quem refert Diuus Thomas: Aliquale remedium post naufragium est peccatum abscondere. Quamuis enim malum sit peccare, sed peius imò & pessimum est velle peccatorem in oculis hominum apparere, & esse de illorum numero *a*, *Qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis*, & *b*, *peccatum suum sicut Sodoma prædicauerūt, nec absconderunt.* Nihil ita exasperat (inquit Bernard.) illius tremēdi iudicis maiestatē, quā peccare, & securè peccare, & de vitijs quasi de virtutibus gloriari. De quibus illud expli candū credit: *Non miserearis omnibus operātibus iniquitatem*, aut operatoribus iniquitatum, qui iam quasi ex officio assumpserūt se operatores iniquitatum, omnium oculis exhibere; & sicut gloriatur artifex in manuum suarum operibus, quæ oculis omnium exponit videnda, ita gloriantur in peccatis suis, quæ omnium conspectibus conspiciēda proponunt. Cui cōcinit illud eiusdē Dauidis: *Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator.* Non dixit, quia peccauit peccator; sed quoniā laudatur, & benedicitur; id est quoniam ita peccauit, vt peccata suæ laudis materiā voluerit exhibere, & propter illam laudari & bene dici; sicut

¶ 124
2. 2. qu. 111. art. 1. ad 4.
In c. 3. Isai.
a Pro. 2. 14.
b Esai. 3. 9.
Lib. de cōscientia.
Psal. 58. 6.
Psal. 9. 24.

2. Reg. 16. 22.

sicut impius Absalon, qui ad sui æstimationem, gloriam, & triumphum quem de Dauid patre suo se reportasse iactabat, in oculis totius populi vxores illius violauit; & crudelis Ioab, qui sanguine, quem inique fudit, tinxit balteum & calceamenta sua; vt oculis omnium quam commisit cędem exponeret, quasi triumphalem sibi & gloriosam. *Exacerbauit:* In Hebræo, *Amaricauit* dominum peccator. S. Augustinus legit: *Irritauit Dominum peccator:* nec enim qui talis est, quomodocunque Deum offendit; sed illum exacerbat, amaricat, irritat, & vehementissimè prouocat. Hinc contra quosdam peccatores Deus se iratum ostendit, quibus extremas damnationis æternæ comminatur pœnas, non tam quia peccauerunt, quam quia *Peccatum*, inquit, *suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderũt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.* Grandia fuerunt Sodomorum peccata; sed ex eo, inquit Basilius, Dei contra se ipsos maximè prouocauerũt iram, quòd non solùm ad captandas voluptates naturæ legibus prohibitas animum intenderunt; sed petulantem suam lasciuiam non occultauerunt, imò omnium oculis exponebãt, & tanquam ex ea se commendandos contendebant. Vnde cùm Angeli sub pulcherrimorum iuuenum effigie Sodomam fuissent ingressi, & in domum S. Lot recepti, clamoribus interpellabant illum dicentes: *Vbi sũt viri, qui ingressi sunt ad te? educ illos huc, vt cognoscamus aut coeamus cum eis.* Qui tales sunt, tam certam suam damnationem possunt expectare, vt iam eã incurrisse videãtur: *Reddita*, inquit, *sunt eis mala,* id est statuta, definita, determinata ac decreta sunt contra eos; vt iam illis reddita possint censeri: Ita & apud Ezechielem: *Hæc dicit Dominus: Pro eo quòd recordati estis iniquitatis vestræ, & reuelastis præuaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris; pro eo inquam quod recordati estis, manu capiemini.* In Hebræo pro *recordati estis*, habetur *Mazakir*, quod est participium tertiæ coniugationis, ideoq; non tam significat cõmemorare aut recordari, quã facere recordari & cõmemorari. Vnde idem est, *Recordati estis iniquitatis vestræ,* ac si dicat: Ita peccastis, vt omnibus notæ sint iniquitates vestrę, quas omnes cõmemorãt & loquuntur: hocq; est quod clariùs explicat, subdẽs: *Et reuelastis præuaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra*, id est, in oculis omniũ fecistis peccata vestra apparere: *Pro eo, manu capiemini*, id est, vt Chaldæus vertit, in manus regis Babylonij trademini. Nõ itaq; dixit; pro eo quod nefaria scelera admisistis; sed pro eo quod ita illa cõmisistis; vt in omniũ oculis apparerent, & omnium ore cõmemorarentur. Optimum est ergo D. Bernardi consiliũ: Si non castè, saltẽ cautè; si non sine peccato, non sine verecũdia & pudore. Obseruat D. Gregor. Dei admirandam curam, qua præcipiebat, vt cùm aliquis egrederetur ad requisita naturæ, paxillum secum ferret, vt fossa humo absconderet quæ egesta fuissent: ne oculos aliorũ offenderent, &c. Non igitur Christus Pharisæos arguit, quod peccata sua occultarẽt; sed quod essẽt hypocritæ, quoniam per bona quæ agebant, tantùm cõtendebant hominibus apparere sancti, vt ab eisdem glorificarentur. Hoc eorum peccatum grande, quod Christus sæpe illis vitio dedit: quod & Deus antiquitus tanquam illis familiare voluit indicare in eo, quod præcepit Israelitis per Moysen; vt quando terram repromissam essent ingressi, acciperent lapides impolitos, quos calce exterius leuigarent, & æquales ac politos oculis spectatorum redderent, super quos scriberent *omnia verba legis planè ac dilucide*. Considera lapides illos calce leuigatos, pulchros & candidos, in quibus diuina lex plane & dilucidè videbatur expressa: intus quidem duri erant, quorum interna nec minimum legis verbum penetrabat; exterius tamen in se totam legem clare ac dilucide oculis omnium offerebant, & quasi ostentabant in seipsis scriptam; sicque in magno ab omnibus habebantur precio. Tales erant Pharisæi; interius quidem malitia peccatorum obdurati, quorum intima nec minimum legis mandatum penetrabat; exterius tantummodo legis opera in seipsis præferebant, & ostentabant, vt omnium ad se

Marginalia: 2. Reg. 3. & cap. 20. & 3. Reg. 2. 5. — Esai. 3. 9. — In ca. 3. Esaiæ. — Gene. 19. 5. — § 125 — Eze. 21. 24 — Villaspãd. in c. 21. Ezech. — 31. Moral. c. 22. — Deut. 23. 12. et 13. (handwritten correction) — Deut. 27.

ad seipsos conuerterent oculos. Nihil itaq; magis si exterius conspiciebantur, exprimebant, quam legis obseruantiam; nihil minus quam illa cor eorum afficiebat, de quibus latius infra.

§. 3. *Metaphorica locutione Christus per vnctionem capitis & lotionem faciei, explicat fugiendam ieiunij ostentationem.*

¶ 126

QVoniam autem sic Christus Dominus Pharisæos arguendos assumpsit, vt ex eorum defectibus benè & perfectè operandi nobis traderet disciplinam, quasi ad vnumquemque nostrum se conuertit, dicens: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo.* Chrysostomus *a*, & Euthymius *b*, metaphoricam censent hanc locutionem, non enim quæ secundum litteræ corticem hæc verba significant, Christus à ieiunantibus exposcit. Nec enim illi magni ieiunatores, Moyses & Elias ieiunare volentes, caput vnxerunt, nec lauerunt faciem: nec Dauid ieiunaturus grandi ieiunio; quin potius eo finito cùm comedere & bibere voluit, lotus & vnctus perhibetur: similiter nec Daniel cùm tribus hebdomadis ieiunauit: *Non,* inquit, *vnctus sum vnguento*, neque ille eximius ieiunator Ioannes, *qui venit non comedens neque bibens*, tot annis in deserto ieiunans: nec multitudo monachorum, qui in secreta montium recesserunt; imò nec Christus ipse longum volens agere ieiunium, vnxit caput, nec lauit faciem. Metaphorica ergo locutio est, sumpta, vt ipse Chrysostomus *c*, Hieronymus *d*, & Theophylactus *e*, annotant, ex ea consuetudine, quæ in Palæstina vigebat, vbi commune erat, vngere caput & lauare faciem illos, qui se festiuos & lætos volebant ostentare. Voluit propterea cœlestis Magister, non solum quando ieiunamus non fingendam tristitiam, quæ ieiunium ostentet: sed exhibendum vultum lætum & festiuum, qui ieiunium dissimulet & occultet. Cuius rei, inquit Sanctus Chrysostomus, exempla etiam secundum historiam pręterito tempore legimus præostensa. Nam sanctissima Iudith, cùm magno mœrore pro populo esset afflicta, post solemnitatem triduani ieiunij, capite vncto & lota facie, ita internæ afflictionis tristitiam texit; vt simulato gaudio, lætari hostibus videretur: & sic dũ lætitia vultus ieiunium texit, de hoste triũphum victoriæ reportauit. Similiter celeberrima Hester dum lota facie & capite vncto, triduanum ieiunium dissimulauit, vt non posset à rege deprehendi; & Aman illum populi sui nequissimum inimicum interemit, & populo suo libertatem acquisiuit & vitam. Quid de Daniele ac tribus pueris dicemus, qui in tanta abstinentia, inter tot adolescentes, qui cibis regalibus pascebantur, vultum magis gratum, lætum & festiuum cæteris omnibus referebant? &c. His concinit B. Ambrosius, annotans, oleum symbolum esse lætitiæ, ideoque Christus iubet vngere caput nostrum, vt oleo lætitiæ obducatur omnis simulata tristitia, ne videaris ieiunium tuum vendere hominibus. Sanctus Petrus Chrysologus rem ipsam magis premens, credit metaphoram sumptam ab eo, quod in conuiuijs fieri solitum erat. Commune siquidem Palæstinis erat, quando lauto opiparoque cõuiuio erant reficiendi, primò vngere caput, & lauare faciem, in signum lætitiæ & gaudij. Itaque hæc cæremoniæ tanquam dispositiones ad opulentum conuiuium exhibebantur, habitusque erant prandentis. Vnde postquam Dauid aspero rigidoque se confecit ieiunio, volens vitam filio suo paruulo à Domino impetrare, cùm illum mortuum agnouit, volens comestionem regiam accipere, *Surrexit de terra, & lotus vnctusque fuit.* Et hoc Christus Dominus vitio dedit Pharisæo, quod cùm eum excepisset conuiuio, *Oleo,* inquit, *caput meum non vnxisti.* Et Dauid ipse Deum commendare volens, quod cùm se lauto opiparoque conuiuio excipiebat, caput eius fragrantissimo vnxerat oleo. *Parasti,* inquit, *in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me, & impinguasti in oleo caput meum.* Quod de spirituali

¶ 127

a *Hom.* 21. *in Mat. & hom.* 15. *in imperfecto.*
b *In cap.* 6. *Matth.*
2. *Re.* 12. 16
Dan. 10. 3.
Mat. 11. 18
c *Hom.* 21. *cit.*
d *in cap.* 6. *Matth.*
Homil. 10. *ex varijs in Matth.*
Iudi. 9. 10.
Hest. 4. 7.
Lib. de Elia c. 10.
Serm. 7.
2. *Reg.* 12. 20.
Luca 7.
Psal. 22. 5.

tuali conuiuio, spiritualique vnctione intelligendum est. Tam alienus itaq; debes esse cùm ieiunas ab ostentatione ieiunij; vt potius te debeas exhibere talem, quasi lauto opiparóque esses excipiendus conuiuio. Cùm ergo dicit, inquit S. Petrus Chrysologus, *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua*, non vt coma capitis illecebroso redundet vnguento, serius Magister iniūgit, neque faciem nitescere solito vult lauacro; sed habitu prandentis, vult celari ieiuniū Christiano &c. Hypocritæ qui solummodo contendunt *apparere hominibus ieiunātes*, id omne agunt, quod congruū aptumq; iudicant, vt oculis hominum sua patefaciant ieiunia. *Tu autem*, Aduerbium *autē*, aduersatiuum est, id est: Tibi modo penitus opposito agendum est, qui nō debes appetere *videri hominibus ieiunans, sed tantùm patri tuo qui est in abscondito*, qui latet oculos corporis; ideoque, sicut illi receperunt à suis spectatoribus mercedem laudis humanæ; ita tu à tuo spectatore præmium æternum recipies: *Pater enim tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. Ecce quomodo ieiunium perficiēdum est. Deus per prophetam, ieiunium ieiuniū exposcit, nō quoduis, sed sanctum. *Canite*, inquit, *tuba in Siō, sanctificate ieiunium*, id est sanctum ieiuniū facite. Respuebat Deus innumera Iudæorum ieiunia, quia sancta non erant; venit Christus ostendens, quale ieiunium Deus à nobis requirat, ieiunium sc. sanctum. Bonorum omnium nobis materia & magister ieiunium est, inquit Chrysostomus: ieiunium autem dico, non hoc vulgare, sed accuratum ieiunium. Non enim ieiunij natura peccata eripere potest, nisi congrua cū lege fiat. Ne igitur inter ieiunij laborem à ieiunij corona excidamus: discamus qualiter & quomodo hoc negotium celebrare debeamus: quoniam & Pharisæus ille, quem Dominus exposuit, ieiunauit quidem, & bis in hebdomada; sed post ieiunium illud descendit inanis, & ieiunij fructibus cassus: ieiunauerunt & Iudæi, & nihil plus egerunt: sed culpati abierunt: ieiunauerunt autem Niniuitæ, & Dei misericordiam elicuerunt. Quoniam igitur tantum ieiunij periculum est, nescientibus quomodo ieiunare oportet, ieiunij leges discamus, ne in incertum curramus, ne aerem verberemus, neque pugnantes cum vmbra dimicemus. Medicina est ieiuniū, sed medicina licet millies vtilis sit, per vtentis imperitiam inutilis sæpe fit &c. Ita Chrysostomus. Hoc ergo Christus docendum assumpsit, quomodo ieiunium agendum sit, vt sit sanctum. Hæc secundum literam dicta sint, latius iuxta sanctorū patrum mentem, & secundum alios reconditos sensus explicanda.

Ioel. 2.

Hom. 3. ad populum, ante medium.

Luc. 18.

§. 4. *Semper hypocrisis in mundo viguit, copiosius tamen (vt Apostolus prædixit) nostris temporibus, in quibus plenus est mundus hypocritis.*

§ 128

VT quæ dicenda sunt, ad ordinem redigamus, quoniam CHRISTVS Dominus primò infœlicem hypocritarum sortem, & abominandam nequitiam depingit, vt eam fugiamus, deinde docet, quomodo opera nostra agere debeamus, vt sint nobis proficua; hæc duo prosequemur, explicantes in primis ex ipsis Christi verbis, quàm grande sit hypocritarum piaculum, quamque detestandum, & fugiendum, deinde exponentes modum rectè ieiunandi & operandi, quem Christus Dominus præscribit. Antequam tamen ad primum veniamus, supponendum est, grauem esse multorum errorem, existimantium iam nostris seculis nullos dari hypocritas, contra quos agere oporteat; quando iam non solùm non contendunt homines laudari ex bonis operibus, sed potius ita inuerecundè & liberè peccant, vt inde sibi laudem & gloriam comparare velle videantur; quibus commune est, sine timore vllo perpetrare mala. Huiusmodi existimatio non tam ex hoc orta est, quàm ex eo quòd hypocritarum nomine audito, statim omnes in imaginatione concipiunt homines quosdam religiosa professione & habitu, quales

Christus dominus descripsit Pharisæos, qui inter hypocritas tenuerunt principatum, qui dilatabant phylacteria, & magnificabant fimbrias, macilentis vultibus incedebant, eleemosynas ad sonitum tubæ faciebant. Vnde cùm illi exterminati iam fuerint, credunt hypocritas iam mundo excessisse, & cum illis finitos. Ita tamen sentire, est periculosa deceptione errare, & penitus desipere. Verum quidem est nunc homines inuerecundè peccare; sed hoc non nouum est, cum id à mundi exordio fuerit vsitatum, vt videre est in illa priori ætate, quando talia fuerunt peccata, vt tota terra esset corrupta, & oportuerit omnem carnem delere ad infectionem abstergendam. Deinde in Sodomorum ciuitatibus qualia fuerunt peccata? Quam horrendæ iniquitates in Dei populo extiterunt, vt gentiles omittamus? Talia certè, qualia illæ communes prophetarum voces indicant: *Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontem lacrymarum &c. Quis dabit me in solitudine diuersorium viatorium: quia omnes adulteri sunt, cœtus præuaricatorum, de malo ad malum egressi sunt:* Et *Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt:* Et *Homicidium, furtum, adulterium inundauerunt, sanguis sanguinem tetigit.* Omni siquidem tempore, hominum malitia contra Deum inuerecundè se extulit. In huius confirmationem elegantissimè S. Augustinus expendit Apostoli verba, qui prædixit quidem grandia peccata, quæ in nouissimis temporibus futura erant: *In nouissimis temporibus instabũt tempora periculosa,* aut sæua, sicut alij codices habẽt: *Erunt enim homines se ipsos amãtes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parẽtibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Meritò certè periculosa tempora aut sæua, vocari merentur illa, in quibus talia peccatorum genera regnabunt. Simul tamen Apostolus explicat, quod etiam tunc iam tales homines mundus habebat, vnde subdidit: *Et hos deuita:* quod non dixisset, inquit Augustinus, si quales prædicebat homines futuris temporibus, non tunc mundus haberet. his verbis intelligi profectò datur, inquit Chrysostomus, tunc iam huiusmodi fuisse homines. Itaque etsi his nouissimis temporibus peccatores vigeant horrendis iniquitatibus implicati; sed mirum, inquit Augustinus, si tales homines aliquando defuerint. Verum est etiam, Iudæorum tempore hypocrisim potenter regnasse, sed nequaquam cùm illis ipsa cessauit; imò quod abundantius atque potentius regnaturum esset hoc vitium in nouissimis temporibus, manifestè expressit Apostolus, quod propterea ad vltimum reseruauit locum in catalogo vitiorum, quæ extremis temporibus futura prædicebat, Dicens enim: *In nouissimis diebus erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, &c.* tandem subinfert: *Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Quibus verbis, excellenter hypocritas definiuit, homines qui habent quidem speciem pietatis, virtutem autem illius abnegant. Pietatis virtus, propriè & in rigore ea est, qua quis rectè afficitur erga parentes & patriam, vt ex Cicerone *a*, docuit Sanctus Thomas *b*. Quoniam autem Deus excellenter, & principaliter dicitur Pater noster, pietas sæpius pro recto affectu & cultu erga Deum sumitur, vt ex Sanctis Dionysio *c*, & Augustino *d*, idem Diuus Thomas obseruauit. Hac de causa, qui rectè erga Deum affecti sunt, dicuntur in scriptura pij, & facientes pietatem; & qui malè, vocantur impij, & facientes impietatem. Vnde ille dicitur habere speciem pietatis, qui exteriori specie ostentat se rectè erga Deum affectum, eius cupere gloriam & honorem, ac per opera virtutum, illius intendere & curare obsequium. Virtutis autem nomen cùm dicit Apostolus, *virtutem eius abnegantes,* in Græco est *dynamis,* quod non significat habitum virtutis contrarium vitio, sed robur & potentiam; & vt benè inquit Theophylactus, quos vocamus neruos alicuius rei: quomodo dicimus, infirmum non habere virtutem; & tunc

Genes. 6. 7.
Gen. 19.
Ierem. 9.
Esaiæ 3. 9.
Oseæ 4. 2.
Epi. 80. ad Hesychiũ.
2. ad Tim. 3. 1.
Hom. 8. in 2. ad Timo.
a *Lib. 2. de inuentiõe. fol. 4. ante finem.*
b 2. 2. *q.* 101 *art.* 1. *&* 3.
c *Li. de diuinis nominibus c.* 1.
d 10. *de ciuit. c.* 1.
In 2. ad Timoth. c. 3.

& tunc aliquod medicamentum habere virtutem, quando est recens, quod cùm antiquatur virtutem dicimus amittere. Quo pacto sæpe Apostolus hoc nomine vtitur, vt cùm dicit de Euangelio a: *Virtus Dei est in salutē b*, & de prædicatione, & sermone suo, quod c, erat *in virtute*, & de Christo, quod *mortuus quidem est ex infirmitate, viuit autem ex virtute Dei*, & Theologi dicere solent, sacramenta nouæ legis non esse vasa vacua, sed plena virtutis Christi. Ex his explicat Diuus Thomas, quænam dicatur virtus pietatis aut bonorum operum. Illa enim est charitas & amor Dei, per quam talia opera habent vim, potentiam, robur & vitam, vt Deum ipsum attingant, & ad eum perueniant, & mereantur æternam vitam, sine qua, vniuersa pietatis opera sunt infirma, & sine virtute, aut potentia. Hypocritæ habent quidem speciem pietatis: quia bona opera exterius faciunt, per quæ videntur boni, & recte erga Deum affecti; sed virtutem pietatis negant: quia nullatenus ex charitate operantur propter Deum, qui omnia ordinant ad sui ipsorum honorem, gloriam & commodum: ideoque verè dicuntur hypocritæ. Est namque hypocrisis species quædam mendacij, per quam aliquis mentitur, simulans se esse eum, qui non est, vt Diuus Thomas ex professo tradidit. Qui bene operatur, non referens in Deum per charitatem opera bona, quæ facit, videtur quidem absolutè & plene bonus, & opera eius videntur absolutè, & simpliciter bona; sed verè talia non sunt, quippe cùm eis deficiat interna virtus & vita, quam charitas confert, ordinans in debitum finem, scilicet Deum. Itaque, vt vno verbo dicam, hypocritas definit Apostolus eo modo, quo Christus dominus, qui dicit eos esse, *Qui omnia faciunt vt videantur ab hominibus.* Et *exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes*: Homines qui multa opera bona faciunt, ea tantum mente & intentione, vt ab hominibus glorificentur, & in honore habeantur. Qua definitione hypocritas definiuit Beatus Hieronymus, qui postquam multas eorum species retulit: Ex his, inquit, omnibus colligitur, hypocritas esse, qui quodlibet faciunt, vt ab hominibus glorificentur. Huiusmodi igitur vitium, quod tanquam suprema execratione dignum, vltimo loco recensuit Apostolus, inter ea, quæ extremis temporibus erant futura; tanto potentius in mundo regnaturum prædixit, quanto magis ille fini suo fieret propinquior. *In nouissimis*, inquit, *diebus erunt homines &c. habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Et quidem si rem attentè expendas, nullum vnquam communius vitium fuit inter omnia hominum genera, quam hypocrisis. nihil namque apud omnes homines vnquam vsitatius fuit, quā ex bonis operibus sibi metipsis gloriam quærere & honorem: hoc enim est, hypocritam esse. Id in primis excellenter in Gentilibus explicat Sanctus Augustinus, longo discursu demonstrans, communius peccatum, quod in Romana republica viguit inter illustrissimos consules, dictatores, Cæsares, duces, ac milites, huiusmodi hypocrisim fuisse; ostenditque Romanos similes extitisse Pharisæis, non quidem habitu, gestu & lege; sed moribus & affectu. Non enim minus de illis quàm de Pharisæis dici poterat: *Omnia faciunt, vt æstimentur ab hominibus.* Mirum est enim quot quantisque virtutum operibus excelluerint, quorum grandem catalogum ipse edidit Augustinus, & historiographorum pleni sunt libri: qui tamen ex illis solummodo sui nominis claritatem & gloriam requirebant. Ideoque hanc consequentes, inquit Augustinus, sicuti de facto consequuti sunt, dicere de eis potuit Deus, quod de Pharisæis hypocritis: *Receperunt mercedem suam.* Simili vitio philosophos oēs, quos celebriores reputamus laborasse, demōstrat idem Augu. qui admirādis quidem virtutum operibus se exercuerūt, abstinētes à vino, carnibus, vxoribus, vigilias grandes agendo, diuitias cōtemnendo, rigores hyemis & æstus alacriter sustinēdo &c. eo solo affectu, vt sibi gloriā & honorē apud homines cōpararēt: cuius rei admirāda ob-

a *Ad Ro.* 1. 16.
b 1. *Cor.* 2.
c 2. *Cor.* 13. 14.
In 2. *ad Timoth. ca.* 3. *lect.* 1.
¶ 130
22. *q.* 111.
In cap. 6. *Matthæi in princ.*
5. *Ciuit. ca.* 15.
5. *de Ciui. c.* 18.
5. *de Ciuit. c.* 13. & 20. & *lib.* 21. *c.* 16.

obseruandaque exempla posuit Scholiastes Augustini. Quid igitur de ille minus dici poterat, quàm quod Christus de Pharisæis? *Exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes*, abstinentes, vigilantes &c. De quibus infra latius agemus. Semper itaque mundus huiusmodi hominibus plenus fuit; sed multo magis nostris temporibus. Hoc autem scito, inquit Apostolus, quod *In nouissimis temporibus erunt homines habentes speciem pietatis, &c.* Id est, erunt execrando hypocrisis vitio implicati. Iam tunc tales homines erãt, inquit Chrysostomus *a*, & Augustinus *b*, & propterea Apostolus admonuit Timotheum, vt eos vitaret. Dixit nihilominus in nouissimis temporibus huiusmodi homines futuros; quia eo futura erat abundantior illorum copia, & copiosior abundantia, quo dies magis essent extremi, & mundi fini propinquiores. Et quis non aduertat istos, in quibus sumus, nouissimos esse dies, quos Apostolus prædixit, in quibus omnia vitiorum genera copiosissimè grassantur? Sunt namque *homines se ipsos amantes, cupidi, elati, &c.* Sed verè nihil inter illos omnes magis commune, quàm habere speciem pietatis, sine illius virtute. Nihil enim vsitatius, quàm opera bona facere, per quæ videantur omnes suo quisque debito satisfacere, ad quæ nullatenus amore Dei & propter eius gloriam ducuntur: sed tantummodo suum honorem, gloriam, æstimationem atque commodum intendunt. Singulos hominum status considera. Ecclesiarum pastores in primis expende vigilantes, atque vigilias agentes super gregem suum. Sed nunquid charitate succensi, solam Dei gloriam, & laudem intendunt; an verò ab hominibus æstimari, & in pretio haberi, vt ad ampliorem sedem promoueantur? Secundum virtutem agunt gubernatores Reipublicæ & ciuitatis solicitè attendentes vitare scandala, pacemque promouere & conseruare. Nonne vnusquisque eorum sibi cupit pro tali opere honorem & gloriam tribui? Si aliquis eorum ex peculiari DEI illustratione aliquid consideratione dignum in consilio cæteris aduertit ad bonum Reipublicæ regimen; nonne inde sibi tribui gloriam & nominis celebritatem contendit, procurans omnibus fieri notum se illius consilij extitisse autorem? Operantur bonum iudices, litigantium causas discutiendo, patienter quæ partes in iudicio proponunt audiendo, solerter totam causam expendendo, & decernendo quod iustum est. Quisnam ex illis non nudum suum honorem apud Regem; & æstimationem apud populum quærit, nihil penitus Dei gloriam curans? Tuncque vnusquisque magis lætus est, quanto maioribus se laudibus videt in Republica propter bonum, quod fecit, affectum. Duces & milites, qui benè operantur, si vt Sanctus Ambrosius (aut verò Beatus Augustinus, vtrique enim vna & eadem adscribitur concio) expendit, iuxta præscriptam à Ioanne Baptista regulam militant; quidnam toto pectore intendunt, nisi propriam æstimationem, & nominis sui celebritatem? Mercatores qui bonum agunt, prouidentes quæ Reipublicæ sunt necessaria; nunquid solius Dei honorem quærunt, an sua propria commoda, & domus suę ampliorem statum? Parentes quãdo iuxta Dei legem filijs prouident & thesaurizant; intenduntne principaliter Deo placere, & illius promouere gloriam? Mulier cùm marito deseruit, bonum equidem facit; sed curatne Dei gloriam, & honorem inde augere? Sicque si per omnia hominum genera discurrere velimus. Quid enim artifices, ex suis mira arte elaboratis operibus contendunt? quid nobiles, suam sanguinis nobilitatem iactantes? quid diuites ex suis benè conquisitis diuitijs? Quid præualidi & fortes ex suis fortitudinis actibus? Nonne omnes ex bonis suis operibus, suam tantummodo gloriam, laudem atque æstimationem apud homines affectant? Si autem his relictis, ad eos qui alicuius studiosæ, sanctæque vitæ institutum profitentur oculos conuertas; paucos inuenies ab huiusmodi hypocrisis peste penitus liberos & immunes. Vnde contentiones quàm pluri-

Viues in 21 de Ciuit. c. 16.

§ 131.

a Ho. 8. in 2. ad Tim. cit.
b Epist. 80. ad Hesychium cit.

Serm. 7.
Serm. 19.
Luc. 3. 14.

§ 132.

plurimæ inter religiosos, de maiori suæ religionis perfectione, & de maiori fundatoris sui sanctitate? Nonne ex maiori suę gloriæ & laudis appetitu? In quos quadrat illa Apostolica reprehensio: *Cùm sit*, ait, *inter vos zelus & contentio; nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis? Cùm enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem; Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo: quid verò Paulus? Ministri eius, cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit.* Esse carnales, & ambulare secundùm hominem, est terrena carnaliaq; bona per huiusmodi contentiones quærere, &. humanæ gloriæ affectibus deseruire. Gloriam itaque suam, non Dei per huiusmodi contentiones apud homines promouere contendunt. Quidnam innumeros prædicatores cogit & impellit, diligenter scripturarum sanctarum studio intendere, curiosa quæ dicere possint perquirere, suggestum nobilius ambire, & optare se excellentes exhibere concionatores? Quidnam multos confessarios solicitos reddit, vt multos sibi à confessionibus filios faciant; qui tunc magis sibi satisfactum credunt, quando nobiliores ac primos Reipublicæ viros, & illustriores fœminas fortiuntur suum confessionale circundantes? Quidnam intendunt innumeri, qui sacræ Theologiæ Magisterij gradu decorari, omnibus modis procurant, affectantq; non minori studio, quàm Pharisæi, ab hominibus appellari Rabbi? Quid quærunt quamplures, scribendis spiritualibus libris intenti, nisi celebre nomen suum facere? Nōne omnes isti suam gloriam, & laudem ex bonis operibus quærunt, apparereque omnibus hominib. honorabiles, sicut Pharisæi exterminabant facies, vt apparerent hominibus ieiunantes, *& omnia faciebant, vt viderentur ab hominibus*, & grandi apud eos æstimatione haberentur? Neque dicere volo, oportere, quod quicunque bonum aliquod suo statui congruum operatur, tenetur explicitè aut immediatè in Deum illud referre; id enim necessarium non est, vt ex D. Thomæ doctrina optimè explicat Caietanus: cæterum ita agere opus bonum, vt nec directè, nec indirectè, nec mediatè, nec immediatè propter Deum sit, est facere opus pietatis, vacuum virtute charitatis, & est habere speciem pietatis, virtutem autem eius abnegare, ac hypocritarum labe infici. Plenus igitur mundus est hypocritis: & vt dixit Augustinus: *Hypocriseos maculam non habere, aut paucorum, aut nullorum est.*

1. Cor. 3. 3.

Serm. 59. de tempore

§. 5. *Paucissimi sunt, qui hypocrisim plenè fugiant: latenter enim appetitus propriæ gloriæ ingreditur, & surrepit, vt in se ipsis sancti patres experti fuerunt.*

¶ 133

HIS adde, iuxta doctrinam Augustini *a*, Gregorij *b*, & Bernardi *c*, multos quidem esse, qui cùm opus bonū facere proponunt & aggrediuntur, hypocritæ non sunt, nec suam intendunt gloriam: paucissimos tamē, qui cùm illud perficiunt, hypocrisis peste, aut propriæ gloriæ appetitu, non remaneant aliqua ratione infecti. Facile namque est, proponere opus aliquod agere propter Dei amorem, obsequium & gloriam, imò & tunc laudem humanam non curare: difficile tamen est, inquit Augustinus, mirabile, inquit Bernardus, & rarum, inquit Gregorius *d*, & quasi impossibile, inquit Hieronymus *e*, non delectari humanis laudibus, propter bonum quod agitur oblatis, & hominem non nimis sibimetipsi in bono opere à se edito complacere; sed seruare purum erga Dei honorem & gloriam affectū. Vt namque Diuus Basilius indicauit, (dicemusque infra) appetitus propriæ laudis & gloriæ, ingreditur blande, leniter, suauiter, insensibiliter; & absque eo quod homo aduertat, vniuersum bonum opus inficit, & totam illius pulchritudinem cōsumit. Quod in supremo dæmone primo omnium hypocritarum patre, & super filios superbiæ rege videre licet. Difficile sanè est apud Theologos explicare, quomodo ille peccauerit, atque ex supremo Angelo, pulcheri-

a *Epist.* 64. *ad Aurelium Episcopum.*
b 35. *Mor. c. vltimo.*
c *Serm.* 13. *in Cant.*
d 1. *Moral. c.* 38.
e *Lib.* 2. *contra Pelagian.*
De constitutionibus Monasticis. cap. 11.

cherrimaque omnium creaturarum, supremus dæmon omnibus creaturis deformior redditus fuerit. Nam aut peccati illius principium fuit aliquis error in intellectu, aut aliquis prauus in voluntate affectus. Non potuit esse primum, quoniam ante peccatum nullum potuit ille in mente habere errorem. Nec videtur esse posse secundum; nam voluntas eius recta fuit condita, & non poterat aliquo malo affectu deprauari, nisi præcederet aliqua praua intellectus propositio; nihil enim appetere voluntas potuit, nisi quod intellectus proponeret. Vt tamen multa relinquamus, quæ cùm de Angelis in scholis disputauimus, prosecuti sumus, dicendum est iuxta D. Thomæ mentem, latenter & inaduertenter laudis propriæ appetitum primò fuisse ingressum, qui tandem plenè eius voluntatem occupauit, & omnia illius bona perdidit. Creatus ille fuit excellentissimis donis naturalibus & supernaturalibus ornatus, omni virtutum choro decoratus, qualem Deus per Ezechielem descripsit *a*, & D. Gregorius *b* ex professo explicauit. Et in primo quidem suæ creationis instanti, vt Diuus Thomas *c* demonstrat, cœpit rectè excellenterque agere & operari, & egregiè beatitudinem æternam promereri, Deum amando, credendo mysteria fidei, quæ sibi erant exposita, sperando, &c. se, omniaque sua in Deum feruenti charitatis actu referendo: deinceps tamen in secundo instanti, ad suam grandem excellentemque donorum & operationum pulchritudinem contemplandam, & operum suorum excellentiam conspiciendam, mẽtem applicauit, plus iusto in hac consideratione insistens; tuncque inaduertenter surrepsit nimia quædam de illis complacentia, cœpitque illorum inspectione allectus sibimetipsi gloriosus apparere, & non attendens, prout attendere debebat, omnem gloriam, quæ inde procedere poterat, ad Deum omnium bonorum autorem & liberalissimum largitorem referre, dicens: Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, &c. in semetipso, de semetipso, donis, operibusque suis complacentiam habuit immoderatam; indeque sibi gloriam de illis omnibus affectauit tribuendam. Sicque tandem ille affectus plenè voluntatem ipsius possedit, & bona illa omnia perdidit atque consumpsit, & vt dixit Beatus Chrysostomus, diabolum cùm non esset diabolus, sed excellentissimus Angelus, diabolum fecit. Hoc itaque idem fuit, ac si Rex, aut Imperator supremus liberaliter agere volens, seruum quendam, qui nusquam in oculis hominum comparuerat, grandi honore affectum in palatio suo constitueret, splendidissimis vestibus, lapidibus pretiosissimis intertextis, ornaret: tuncque seruus quamuis in principio aliquas breues regi gratias egisset, statim se totum converteret ad suam pulchritudinem contẽplandã, conspiciendumq; splendorem, quem emitteret ex radiantibus gẽmis, non attendens, nec aduertens, sicut attendere & aduertere deberet, omnem gloriam, quæ inde nasci potest in regem suum referre; sed in seipso, & de ipso esset sibimet complacens. Vt hinc attendas, quod Sanctus Petrus Chrysologus dixit, hoc malum, subtilissimum esse virus, & latentissimè eos impetere, qui recta agere cœperũt; & S. Chrysostomus, hoc vitium esse malam bestiam, quæ clam ingreditur, & cuncta bene orientia intus maxima cum quiete & absque vllo sensu perdentis exportare. Hoc vitium latenter & inaduertenter ingredi incipiens, in semetipso deprehendit Gregorius, à quo tam validè se inaduertẽter impetitum fuisse sensit, vt ad suffragia & orationes aliorum quærendas, se cõuerterit. Cœpit ille opus illud insigne expositionis moralis in librum Beati Iob: & quidem sine dubio ad id agendum, excitatus fuit Dei amore, & desiderio laudis & gloriæ ipsius, & id ipsum iutendens cœpit, & prosecutus fuit opus: sed quid ad finem operis ei acciderit, nullus ipsomet poterit melius explicare. Ad me, inquit, intrinsecus rediens, dum ipsam subtiliter radicem meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summoperè placere voluisse cognosco, sed eidem intentioni, qua Deo placere studeo, furtim se (nescio quomodo) intentio hu-

Marginal notes: 1.p.q.63. — a Ezech.18 b 32. Mor. c.24. c 1.p.q.62. art.4. — § 134 — Hom.1.in illud, Vidi Dominũ. — Serm.7. — Hom.19.in Matth. — 35. Moral. c.vlt. — § 135

tio humanæ laudis interserit, quod cùm iam postmodum tandem discerno, inuenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. Sic etenim sæpè intentionem nostram, dum ante Dei oculos rectè incipitur, occultè sibi subiuncta, & eam velut in itinere comprehendens, intentio humanæ laudis assequitur: sicut pro necessitate quidem cibus sumitur; sed in ipso esu, dum furtim gula surrepit, edendi delectatio permiscetur. Vnde plerumque contingit, vt refectionem corporis, quam salutis causa cepimus, causa voluptatis expleamus. Fatendum est igitur, quod rectam quidem intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minus recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur, &c. Et paulò inferius: Lacerationem igitur vulnerum meorum non abscondo; vt quisquis hæc legerit, apud districtum iudicem solatium mihi suæ orationis impendat, &c. Quibus concinunt quæ S. Augustinus annotauit, huiusmodi inanis gloriæ affectum, si non incipientes, proficientes tamen animos non cessare tentare, qui talis est, vt ipsemet S. Augustinus expendit, quod ex eo ipso quo expellitur, viam sibi ingrediendi facit. Nullos enim fortius aggreditur, quàm eos qui humanam gloriam & fastum contempserunt, quos ex hoc ipso fortius pulsat ad laudis & honoris proprij cupiditatē, quòd laudes, & honores mundi apertius calcare proposuerunt. Non tam apperitu laudis pulsatur cor speciosissimi equitis ex splendore vestium, & mulieris nobilis ex cultu ornatuque splendido; & mens hominis in dignitate excelsa constituti ex suæ maiestatis celsitudine, quàm cor monachi pauperrimi, pānosi, in angulo pauperrimi monasterij agentis, ex pannis, habitu lacerato & resarcito, ex nuditate pedum, paupertate cellulæ, & ex ipsiusmet fastus & gloriæ mundanæ contemptu: de quibus infra. Ex his igitur liquidò quod proposuimus constat, hypocrisim omni tempore apud omnes nationes, omne hominum genus, omnem statum, esse communissimam, vsitatissimamque, quæ aut bonum opus præuenit, aut comitatur, aut subsequitur, ad totam illius substantiam, & bonitatem consumendam, & destruendam. Insidiatur enim bonis operibus crudelius, quàm quiuis latro, aut deprædator acerrimus. Hic enim tantùm potest viatori insidiari antequam transeat, & in ipso transitu, non tamen post transitum. Hæc autem (quam bonorum operum deprædatricem vocat D. Basilius) non tantùm antequam illa veniant, aut dum in transcursu & exercitio sunt; sed & post transitum, & postquam perfecta sunt, rapit, & absumit; imò, vt inquit Chrysostomus, aliquando etiam illa quæ homo apud Deum reposuerat, conseruanda, consumit & perdit, vt infra dicemus. Meritò itaque hoc tempore, quod singulariter operibus sanctis perficiendis est dicatum, hæc lectio Euangelica prima inducitur, in qua Christus illius malitiam breuissimis verbis expressit, quæ totius boni operis structuram & substantiam perdit. Propterea ad ipsius naturam, conditiones & damna quæ infert explicanda, ex ipsismet Christi Domini verbis nos conuertamus.

5. de ciuit. c. 14. — *Epist. 64. ad Aurel.* — *De constit. monasticis c. 11. citat.* — *Hom. 1. in illud, Vidi Dominū.*

§. 6. *Inanis gloriæ appetitum solicitè fugiendum, docuerunt eleganter Basilius, & Chrysologus, elegantius autem Ieremias, & Paulus.*

Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Multam hoc præceptum, ait S. Chrysostomus, continet cautionem, & ineffabilem quandam Dei erga homines curam, id vtique prouidentis, ne alicuius operis sui mercedem homines amittant. Vbi Deus, Dominum mutauit in patrem (ait Beatus Petrus Chrysologus) voluit charitate magis quā potestate regnare, & amari maluit quàm timeri: ideo Christus paterno nos prosequens affectu, nullatenus vult nostra nobis deperire: idcirco quomodo ea incorruptè seruare possemus, explicandum assumpsit. Venit ille, vt nos ad cœlestem patriam recto dirigeret tramite: & quo-

Hom. 19. in Matth. serm. 7. 136. — *Serm. 7.*

& quoniam in hoc mari magno multi se offerunt scopuli, ad quos animæ nostræ nauis potest illidi & submergi; eos quasi digito indicando monstrare voluit. Quoniam autem nihil magis opera nostra corrumpit, quàm inanis gloria, & ad nullum scopulum ita nauis illisa perit, sicut opus bonum ad hypocrisim; hanc singulariter constituit fugiendam. Est enim inanis gloria vermis ille, qui omnem hederæ viriditatem breuissimo tempore corrodit, & penitus exiccat: est ventus irruens è regione deserti, domum mentis funditus euertens, & omnes animæ filios, id est, bona opera misero interitu obruens; est locusta illa, omnium fructuum, florum, imò & foliorum deuoratrix. Optimè D. Basilius, Fugienda ait, cumprimis inanis gloria est, quæ non ante labores, à laborum nos susceptione deterret (siquidem leuius hoc esset malum) sed ijs iam transactis, mercedis præmijs exuit, spoliatve. Illa expugnatu difficilis, & callida salutis nostræ insidiatrix, illa vel in ipsius cœli conuexis insidiarum aduersum nos collocatrix, virtutes ramis in cœlum vsque licet expansis ac porrectis adornatas, profligare ac deturbare pertinacissimè contendit. Simulac enim illa pietatis mercatorem cuiusque modi virtutum mercibus onerariam mentis nauem subsarcinasse & complesse animaduertit; procella sua ocyus excitata, in eo omni conatu operam dat, vt illam euertat atq; aquis pessumdet. Illius enim qui ad regnum supernum, nauigationis suæ cursum instituerat, mente illa ad res humiles, gloriasq; hominum cõtemplandas detorta, vniuersas repentino spiritu ex animo diuitias exsufflat, & subrutis virtutum fundamẽtis, proceritate sua ad cœlum vsque pertingentes labores deturbat, & terræ allidit. Ita Basilius; & paulò inferius eloquentissimè inanis gloriæ naturam describens: Fugiamus, inquit, inanẽ gloriam, *dulcem spiritualium operum expoliatricem, iucundum animarum nostrarũ hostem, tineam virtutũ, blandissimam bonorum operum deprædatricem, eandemq; mellis illitu fraudis suæ veneni coloratricem, & mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem, &c.*

[Marginal notes: affectus inanis gl. (handwritten); *Iona* 4.; *Iob* 2.; *Exod.* 6. 5.; *De constit. Monastic. cap.* 11.]

Singula expẽde epitheta appositissima. Est enim *dulcis spiritualium operum spoliatrix,* similis seductrici Dalilæ, quæ dulcissimis blanditijs Samsonem omni sua fortitudine spoliauit; denudatumq; suis hostibus tradidit illudẽdum. *Iucundus animæ hostis.* Delectans enim animam, illam tanquam durus hostis expugnat, & tanto maiori impetu hostili inuadit, quanto magis delectat, & iucunditate afficit: & vt aptè dixit Cyprianus, dum extollit, emollit; & pungit, cùm vngit. *Tinea virtutum:* Sicut enim ex preciosioribus vestibus validior tinea oritur insensibiliter, illas lacerans & corrodẽs: ita ex præstantioribus virtutibus illa procedit, easdem deuorans & absumens. *Blãdissima bonorũ operum deprædatrix;* suaui enim blandissimaq; manu quasi demulcens, delectans & alliciens, omnia animæ bona rapit, &c. Egregiè itidem D. Chrysostomus: O furiosam (inquit de inani gloria agens) perturbationem: quæ tinea corroderenon potest, nec fur violare, ea inanis gloria omnino dispergit. Hæc est enim tinea cœlestis thesauri; hic est fur, qui æterna regna furatur, qui immarcessibiles à nobis diuitias aufert; qui tanquam contagiosus morbus omnia corrumpit. Ita quoniam prospexit diabolus, tam latronibus & tineis, quàm alijs machinis, inexpugnabile illud esse præsidium; per inanem gloriam illud expugnat. Nihil itaque ab hoc inimico securum. Christus Dominus hortatus fuit, vt thesauros nostros in cœlo reconderemus, quò fur non appropinquat, & vbi tinea non demolitur. Nihilominus inanis gloria eò pertingit, & sæpe quæ quis in cœlo per bonorum operum fructum thesaurizaueuerat, vnicus inanis gloriæ impetus perdit, consumit, & expugnat. Sed eloquentissimè D. Petrus Chrysologus, *Subtile est,* inquit, *est malum, secretum virus, venenum latens, virtutũ fucus, tinea sanctitatis.* Subtile malum, imò vt Cyprian. dixit, subtilissimum; quod reconditiora cordis arcana penetrat, & spiritualioribus mentibus insensibiliter se infundit. Nec enim supremus Angelus, cùm primò illa introire cœpit, eam persensit, aut explicitè aduertit, vt Theologi expli-

[Marginal notes: *Iudic.* 16.; *Lib. de ieiunio & tentation. Christi in principio.*; ¶ 137; *Hom.* 72. *in Matth.*; *Sermon.* 7.; *Lib. de ieiunio cit.*]

explicant. *Virtutum fucus.* Sunt fuci, qui in aluearibus nati, fauos excellentissime ab apibus compositos edunt & deuorant; & si non statim ab apibus extinguantur, omnia consumunt. *Tinea sanctitatis.* Intra pomum insensibiliter generatur aliquando tinea aut vermis, qui dimittens externa intacta & pulchra oculis spectantium, interna penitus corrodit, & in putredinem fœtidam cõuertit. Hoc clarius explicat Chrysologus subdens: *Aduersa omnia nituntur viribus suis, armis suis pugnant, impugnant palam; vnde & cauentur tam facile quam videntur: hæc tamen crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum, ieiunium ieiunio perimit, oratione orationem euacuat, misericordiam miseratione prosternit.* Vide excellentem ponderationem, quam eisdem ferè verbis S. Cyprianus prosequitur. Res quæuis suis pugnat viribus contra sibi contrariam; & quanto vnius vires fuerint fortiores, tanto alterius robur magis languescit. Sed quis vnquam vidit, inimicum aliquem tanto maiores vires resumere; quanto ipsius inimicus potentior fuerit factus? Luxuria non sumit vires ex castitate, quæ potius quando castitas fuerit potentior, redditur infirmior. Auaritia non roboratur ex liberalitate, imo quanto hæc robustior, tanto illa debilior. Infirmitas non sumit vires ex sanitate; sed potius quanto sanitas validior, tanto infirmitas impotentior. Inanis tamen gloria & superbia, quanto virtutes fuerint potentiores, tanto magis acuitur, & potentiori impetu insurgit; & ad mensuram qua virtutes augentur, illius etiam augetur vis & impetus. Virtutes propterea truncat mucrone virtutum: nam ex earum excellentia vires resumit ad easdem obtruncandas, & ieiunio ieiunium perimit; quia ex ipso vires sumit ad ipsummet perdendum, &c. Castigatio carnis, inquit Cyprianus, spiritum inflat, & macies corporis extenuatum arrogantem impinguat: contemptus venerationem venatur, fames & calamitas laudibus saturatur: mens hoc veneno imbuta in miserijs deliciatur, & occupata hac scabie in vlceribus gloriatur, religio fit superstitio, &c. In huius confirmationem obseruandum est, quod D. Augustinus de se ipso fatetur, quod tanto maiori impetu hunc inimicum contra se agentem sentiebat; quanto validius illum assumebat expugnandum. Aliquando enim quando valide contra hanc bestiam arma conuertebat, eius fraudes detegebat, vires eneruare procurabat, quantum & quomodo esset fugienda exponebat: quanto id potentius efficaciusque agebat, tanto validius contra se ipsum illam sentiebat caput erigere, & cor pulsare. quam audiebat quasi dicentem: O quam excellenter inanem gloriam & superbiam expugnas; quã eleganter eius malitiam ostendis; quam efficaciter eam fugiendam demonstras! nullus erit qui te audierit, qui non eam abijcere procuret, &c. Ex ipsa itaque eius expugnatione se ipsum acrius impugnari sentiebat, atque ex eo quod valide eam abijciendam demonstrabat, viam illi faciebat, & ostium aperiebat, vt ad se veniret, ad cordisque sui ostia pulsaret, & vehementer cum aduersario dimicans (inquit Augustinus) sæpe ab eo vulnera capio. Qualis esset bestia, quamque formidanda, quæ ad maiorem ictum, maiores contra inferentem & percutientem vires resumeret, & quanto magis deiecta, tanto validius esset roborata? Rem propterea D. Petrus Chrysologus concludens, *Fratres*, inquit, *fugiendum est hoc virus, pestilentia cauenda, quæ de remedijs creat morbos, conficit de medicina languorem, sanctitatem vertit in crimen, placationem facit reatum, generat de propitiatione discrimen.* Congrue vocat hoc vitium, *virus & pestilentiam.* Pestilentia siquidem omnia consumit, corrumpit & perdit. Vnde Deus quando populum voluit penitus absumere, quia de eo desperauerũt, quod posset illos introducere in terram repromissam, dixit *a*: *Feriam eos pestilentia, atque consumam, &c.* Talis est inanis gloriæ vitium, de quo S. Gregorius *b* illud intelligit, quod Deus per Ieremiam *c* dixit: *Oliuam vberem pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum, ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt frutet a eius.* Mirum est, quod ad so-

Lib. de ieiunio cit.

¶ 138 *Epis. 64. ad Aurelium. Episcopũ.*

a *Num.* 14. 12.
b *Hom.* 12. *in Ezechi. post mediũ.*
c *Ierem.* 12. 16.

ad solius loquelæ vocem, talis ignis accendatur, qui oliuam vberem, & pulchram succendat, omniaque fruteta comburat. Scriptura sacra ad indicandum hominem multis operibus sanctitatis redundantem, oliuæ metaphora vti solet, quoniam hæc est, quæ inter arbores fructum abundantem ad lucem nutriendam aptum, ad vnctiones & medicinas congruum, profert. Vnde Dauid dixit: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei.* Non, inquit, sicut malus, aut pyrus, aut pinus, aut buxus; sed sicut oliua fructifera. Hanc suauis & blanda vox loquelæ succendit, & omnia eius fruteta consumit; quantumcumq; enim quis sit pulcherrima oliua, fructibus bonorum operum vndiq; plenus, ad vocem loquelæ suauis & blandæ, dum scilicet laudantium vocem auscultat, & suis laudibus delectatur; inanis gloriæ ignis omnia consumit & comburit. Leuissimus est aer pestilens & infectus, blande fluit, & faciem dum sentitur, delectat; tamen omnia inficit & perdit. *Grandis*, inquit, *exarsit ignis in ea.* Volens sanctus propheta Ioel explicare quam grāde malum Iudæis immineret ab exercitu Chaldæorum, qui venturus erat contra eos: *Ante faciem*, inquit, *eius ignis vorans, & post eum exurens flamma*, id est, quauis ex parte comburet, & absumet; inde enim ignem vorantem, hinc flammam exurentem emittet. Quid inde fiet? *Quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti: nec est qui effugiat eum.* Videtur loqui metaphora sumpta *ab igne descendente in Pentapolim.* Erat terra illa prius *sicut paradisus Dei*, omnium fructuum, florum, herbarumque abundantia plena; sed descendente igne in eam, vidit Abrahā ipsam penitus consumptā, & *in fauillā* redactam: & hoc factum fuisse *in momento*, dixit Ieremias. Horrenda certe vis talis ignis. Ita voluit Propheta dicere, ante aduentum Chaldæorum Ierusalem floridam quidem fuisse ciuitatem, diuitijs & cūctis bonis redundantem; sed illis aduenientibus & ignem emittentibus, omnia fore absumenda, & ciuitas plena populo, relinquenda erat tanquam solitarium desertum, cuius omnia bona erant peritura, *nec est qui effugiat*, &c. Et vere talis est inanis gloria, vndique ignem absumentem spirat; quasi hortus voluptatis terra coram ea, post eam solitudo deserti. Videbis pharisæum quasi hortum voluptatis, fructu omnium bonorum operum redundantem: sed ad huius ignis ardorem, relictus fuit quasi solitudo deserti, cuius bona opera in fauillam fuerunt redacta. Id quod clarius in ipso supremo Angelo videre licet, quem Deus tanquam paradisum creauit, in quo omnes virtutum ac donorum arbores erant vt per Ezechielem Deus ipse exposuit: sed *eleuatum*, inquit, *fuit cor tuum in decore tuo:* ignis inanis gloriæ exurgens, omnia in fauillam redegit, & supremum Angelum, in supremum dæmonem conuertit. Potestne dari pestilentia deterior, & potentior ad perdendum & destruendum? Potestne dari virus ita inficiens & perdens? Optime insuper dicit Chrysologus, hoc vitium de remedijs creare morbos, & de medicina conficere languorem. Etenim remedia, & medicinæ ad morbos animæ curandos sunt ieiunia, & mortificationis ac pœnitentiæ opera, vt supra diximus. Ex his animam potius languidam, & infirmiorem reddit: nam nō solum per huiusmodi remedia infirmitates peccatorum, quæ extabant, non curantur: sed nouus languor nouaque infirmitas oritur, vt videre licet in illis, quos Esaias refert, qui quanto magis ieiunabant, & se ipsos mortificabant, infirmiores coram Deo reddebantur, qui infecti inanis gloriæ affectu, non Dei, sed suam ipsorum gloriam intendebant & quærebant. Idcirco Dominus apte hoc tempore, cùm ad curandas animas per ieiunia & opera sancta processuri sumus, clamat & admonet: *Nolite fieri sicut hypocritæ, &c.* Quasi dicat: Fugite vitium, quod omnia bona cōsumit & perdit; attendite, ne ex medicina nouus languor, & de remedijs grandis oriatur morbus. Hocque est quod Apostolus dicere voluit ad Philippenses scribens: *Hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet, in scientia & in omni sensu, vt probetis potiora, vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iu-*

Marginalia: Hō sctī oliua fructifera (handwritten); Psal. 51. 10.; ¶ 139; Ioel. 2. 3.; Genes. 13. 10.; Genes. 19. 28.; Thre. 4. 6.; Luca 18.; Ezechielis 28. 17.; Esaia 58.; ad Philipp. 1. 9.

ctu iustitiæ per Iesum Christum, in gloriam & laudem Dei. Exoptat Apostolus, vt repleti sint fructu iustitiæ, id est, omnis virtutis, quam scriptura iustitiæ nomine sæpe solet explicare, vt S. Ambrosius annotauit. Et id quidem, *in diem Christi*, id est, iudicij vel mortis, qui dies Christi dicitur, propter rationes alibi tradendas. Multi sunt qui fructum abundantem referunt iustitiæ, ieiunant, eleemosynas dant, orant, &c. sed non hunc fructum in diem Christi referunt; quoniam ab hominibus gloriam affectantes, iam *receperunt mercedem suam.* Miseri tales & deplorandi. Hoc curandum, ita fructum ferre, vt integrum illum seruemus in diem Christi, recepturi ab illo bonorum operum præmium. Vt autem ita fiat, exposcit Apostolus subdens: *Vt sitis*, inquit, *sinceri*, aut vt communiter multi legunt, *sinceres.* Quid hoc est? Sinceres, inquit Anselmus, id est, sine carie, aut verme corrodente. Qui namque nos cupit repletos fructu; ab arbore metaphoram sumpsit, in qua si caries aut vermis nascatur, cor eius corrodit, & omnem perdit fructum: hocque curandum agricolæ, qui vult commodum reportare, procurare ne caries arborem inuadat, vt in diem quo fructus in emporium sunt deferendi, quo debitam pro illis mercedem recipiat, seruentur. Arbores sumus nos, quos posuit Christus in Ecclesia, vt fructum iustitiæ referamus, exhibendum coram eo maturum & perfectum in diem mortis vel iudicij: curandum propterea, esse sinceres, sine carie, aut verme corrodente, id est, sine propriæ gloriæ & laudis affectu, qui non minus cor corrodit & lacerat, ac bona opera perdit, quam caries aut vermis, fructus arboris. *Hoc* propterea *oro*, inquit Apostolus, *vt charitas vestra magis ac magis abundet, &c.* Annotabamus paulo ante ex Chrysostomo, difficile esse inuenire virtutem, per quam hoc vitium pellatur, & destruatur; cætera namque omnia vitia suas habent contrarias virtutes, quarum actibus expugnantur: hoc autem potius per eos excitatur, & acuitur. Orationem propterea Chrysostomus credit esse, per quam potentius possumus illi bellum indicere: nec enim commodius remedium, quam ad Dei præsidium confugere, fauorem eius implorantes, ad hunc inimicum reuincednum. Optime tamen B. Augustinus docuit, illi non melius quam per charitatem resisti. Est namque charitas virtus quædam Theologica, per quam Deum tanquam vltimum finem diligimus, ideoque per eam, omnia quæ agimus in illum tanquam in vltimum finem ordinamus, & referimus. Est inanis gloria vitium quoddam generale, & commune ad omnes virtutum actus se extendens, illos omnes inficiens & interficiens, ex eo quod in nos ipsos & gloriam nostram tanquam in finem refert: charitas similiter est virtus quædam generalis & communis, viuificans omnes virtutum actus, ex eo quod illos in Deum & ipsius gloriam & laudem tanquam in finem vltimum ordinat, & dirigit, vt cum D. Thoma omnes Theologi docent. Vt ergo caries aut vermis inanis gloriæ expellatur, *Oro vt charitas Dei magis ac magis abundet.* Non charitatem exiguam aut tepidam expeto; sed abundantem, quæ dum primo opera quædam virtutum producit, secundo ad insurgentem vanæ laudis & gloriæ appetitum expellendum & euacuandum se accingat; quæ fructum bonorum operum proferat, & eundem à carie sanum custodiat. *Abundet in omni scientia, & in omni sensu*, id est, vt plene cognoscatis, omnia quæ per Christi virtutem, & fauorem agitis, referre *in gloriam & laudem Dei.* Nullum fructum seruabis in diem Christi, nisi quem charitas ab inanis gloriæ carie defenderit, illum ordinans in Dei gloriam & laudem, Ieiunia, orationes, eleemosynæ ita agendæ, vt sint in solius Dei laudem & gloriam; hocque contendendum, vt patri tuo videaris ieiunans, & pater tuus qui videt, reddet tibi.

Lib. 2. in Lucam.

In cap. 1. ad Philipp.

§ 141

Hom. 15. in imperfecto.

Episto. 64. cit.

2. 2. q. 23.

§. 7. *Infœlix hypocrita, ipso suo triumpho, sicut Eleazarus occumbit; habet pennas similes herodio, cùm sit struthio, qui per victimas in profundum tendit, vt dixit Oseas.*

§142 NOlite fieri sicut hypocritæ. Aptum cõsilium & necessarium ijs qui sicut supra diximus, ad prælium agendum, & inimicis resistendum vocati sumus. Obseruat B. Gregorius ad hoc institutum, quod accidit excellenti viro illi Eleazaro filio Saura, qui *acquirere sibi nomen æternum* concupiuit. Prouocati sunt filij Israel ab inimicis ad prælium, sed quod maiorem illis incutiebat timorem, erant turriti illi elephantes, de quibus alibi diximus. Decreuit Eleazarus illorum maiorem & præcipuum deijcere, quem loricis regis phaleratũ vidit; *Visũ est enim ei, quod in eo esset rex.* Id quod perfecit: currens enim audacter in medio legionis, & sub elephante se constituens, gladio aut pugione ventri eius infixo, occidit eum. Sed sub ipso quem extinxit ipse & ferijt, occubuit; & vt dixit Ambrosius, suo remansit triumpho sepultus. Mirandum sanè factum. Ad prælium excitati sumus contra dæmones & vitia, vt sæpe dictum est. Crudelius bellum illud est, quod carnis nostræ elephantus nobiscum agit; hanc propterea bestiam primò deijciendam assumere debemus, ieiunij gladio, ventrem lacerantes & percutientes. Miseri tamen hypocritæ, quos suamet victoria opprimit & extinguit, & sub ipso hoste, quem interimunt, cadunt. Per ieiunium siquidem & cætera mortificationis opera carnem comprimunt, eius concupiscentiam & lasciuiam eneruant & eam mortificatam tenent: *Exterminant enim facies suas*, & carnem ipsam quasi conficiunt; sed hoc ipso suo triumpho, quem de carnis concupiscentijs & ardoribus reportant, occumbunt, & cadunt, dum de illo gloriam requirunt humanam, & omnia faciunt, vt videantur ab hominibus. *Nolite*, inquit, *fieri sicut hypocritæ tristes.* Quid illi faciũt? *Exterminant facies suas.* Hoc primo expendendum est. Exterminant, demoliuntur, & conficiunt facies, vt supra dicebamus. Vide, inquit Chrysostomus, hypocritarum miserandam infœlicitatem: laborant, torquentur, se ipsos fame cruciant, mortificationibus conficiunt, sine aliquo fructu, imo cum grandi eorum detrimento. Inter admiranda naturæ opera, quæ Deus beato Iob proposuit, fuerunt, quæ de struthione longa exposuit verborum serie. Illum asserit singulari stoliditate, & stultitia affectũ *a*: *Priuauit eum Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.* Symbolum fuit struthio stultitiæ & stoliditatis, vt Pierius *b* annotauit, dixeratque Philippus Diaconus *c*, expendens illud, quod idem Iob prædixit *d*: *Socius fui struthionum*, ostendens struthionem, auem esse stultissimam. Quod vel ex eo statim conijci potest, quia cum omnibus auibus maior sit, ipsi camelo æqualis (vnde Struthiocamelus cõmuniter vocatur, vt dixit Diodorus Siculus *e*) & altitudinem equitis equo insidentis excedens, vt dixit Plinius *f*, caput habet paruum ad modum anatis. Et certum est, paruitatem capitis stoliditatem & insipientiam apud Physiognomicos indicare. Quid habet struthio? *Pennæ struthionis*, inquit Deus ad Iob, *similes sunt pennis herodij & accipitris.* In hebræo habentur nomina, quæ variè ab hebraizantibus transferuntur, rectè tamen Vulgatus herodium & accipitrem posuit, quomodo sancti patres legunt.

§143 Voluit enim Deus eas aues exprimere, quæ in sublime, pernici volatu feruntur, vt naturam struthionis declaret: hæ autem sunt herodius & accipiter, quas notum est, inquit Gregorius, cæteras omnes volatus sui velocitate transcendere. Struthio pennas habet similes pennis herodij & accipitris, subtiles, magnas, latas; sed diuersus est ab illis. Nam cum accipiter, & herodius per pennas quas habent sublimia petant & cœlum ipsum videantur contingere: struthio nequaquam vel per latum vnguem à terra se eleuat. Vnde mediũ quid dicitur à Diodoro *g*, inter aues & bestias, Habet enim alas sicut aues; sed à terra non eleuatur, sicut bestiæ:

Marginalia: 19. Moral. cap. 17. — 1. Macha. 7. — 1. Offi. cap. 40. — Hom. 2. in Ioan. — a Iob. 39. 17. — b Lib. 25. — c in cap. 30 Iob. — d Iob. 30. 29. — e Lib. 3. rerum antiquarum. — f Libr. 10. cap. 1. — Iob. 39. 13. — 31. Moral. cap. 5. — g Lib. 3. cit.

h *Lib.* 4.
i *Lib.* 16.
k *Lib.* 14. *c.* 20.
l *Lib.* 10. *cap.* 1.
m *Lib.* 1. *de Cyri expedit.*
n *Iob* 39. 18.
o *Iob.* 39. 14. 15.

bestiæ: Ideoque credo struthiones ab eodem Diodoro *h* & Strabone *i* vocatos, aues ceruinas, quod etsi alas habeant sicut aues, sed per terram currunt sicut cerui: cursu enim velocissimo ferũtur, vt Ælianus *k*, Plinius *l*, & Xenophon *m* dixerunt. Alis itaque vtitur struthio, non ad volandum, sed ad currendum. Propter quod Deus dixit *n*, quod aliquandò *in altum alas erigit, & deridet equum & ascensorem eius.* Velocius enim alis erectis currit, quam velocissimus equus. Secundo habet hoc struthio, quod *o derelinquit oua sua in terra; obliuiscitur, quod pes conculcet ea; aut bestia agri conterat.* Fœcundissimus est inter aues struthio, adeo vt plusquam octoginta oua ex se se pariat, sicut dixit Ælianus *p*, nullum tamen eorum protegit aut fouet, inquit D. Isidorus *q*, sed in arena aut puluere omnia relinquit, non attendens neque curans, quod viatorum pedibus, aut bestiarum incessu conculcentur & dissipentur. Mirandum sanè quod oua, quæ cum magno peperit dolore, omni cura destituta relinquat. Nec tantum erga oua istam habet incuriam; sed etiam erga pullos iam ex ouis productos: *Duratur ad filios suos, quasi non sint sui, frustra laborauit nullo timore cogente.* Pagninus, *Crudelis fuit pullis suis, ac si non essent sui.* Regia, *Duriter tractat filios suos, nõ sibi.* Hoc vt intelligatur obseruãdum est, in scriptura duo de struthione dici, quæ contraria videntur. Primum, quod pullos suos summo amore diligit. Ita Deus apud Michæam indicauit *r*, & Gylius ex Æliano *s*, alijsque autoribus comprobauit: vt alibi tradidimus. Secundum, quod circa filios suos est omnibus animabus crudelior, quos non fouet, nec pascit: cui alludere voluit Ieremias dicẽs: *Filia populi mei, crudelis quasi struthio in deserto.* Hinc Philippus diacon[9] illud, quod Iob dixerat, explicauit: *Socius fui struthionum.* In hebræo: *Socius filiabus struthionis.* Sicut enim filij struthionis à parentibus relinquuntur, absque eo quod aliquam eorum pascendorum curam habeant: ita ab hominibus relictus sum, vt nullus mei vel leuem habeat curam. Vtrumque autem verum est: nullum siqui-

p *Lib.* 14. *c.* 19. 20. & 21.
q *Lib.* 12. *cap.* 7.
Iob. 39. 16. *Pagninus. Regia.*
¶ 143
r *Michea.* 1.
s *Lib.* 14. *c.* 21.
Threnor. 4. 3.
Iob 3. 39.
¶ 144

dem animal ita filiorum visu delectatur, sicut struthio; & nullum est quod minus curet eos alere, seruare, & defendere. Vnde subdidit Deus: *Frustra laborauit, nullo timore cogente.* Pagninus, & Regia: *In vanum labor eius, absque pauore.* Loquitur de labore, quem sustinuit struthio in partu. Naturæ autor (vt bene doctus Pineda annotauit) parentibus in partu & educatione filiorum laborem immiscuit & dolorem, vt ille amorem erga filios augeret. Quæ enim cum labore acquirimus, amplius diligimus; & quo maiori labore proles stetit, eo plus à parente diligitur. Vnde aiunt, plus à matribus, quam à patribus prolem diligi, quæ maioribus matris doloribus editur: & ab vtroque parente filios primogenitos magis amari, quod prima procreatio vtrique parenti laboriosior existat. Vnde Iacob alloquens primogenitum suum Ruben: *Tu*, inquit, *principium doloris mei.* Hic amor, quem in parentum visceribus naturæ autor indidit, duos affectus excitat in eis: vnum audaciæ & fortitudinis, ideoque animalia & aues timidissimas, facit audacissimas, alterum timoris & anxiæ solicitudinis; ideoque animalia fortissima, reddit timida; vt illo timore solicita sint & anxia ad seruandos fœtus. Ita Plutarchus annotauit: imo & Spiritus sanctus dixit, loquens de parente diligente filios: *Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua*, id est, erit audax, vt vulnera non timeat pro eorum defensione, *& super omnem vocem turbabuntur viscera eius.* Quidquid enim audit statim solicitum reddit vt de filijs defendendis cogitet. Struthio autem, nullo timore solicitus aut anxius redditur ad filios seruandos, nec illorum timet amissionem: omnis propterea eius labor, quem sustinuit pariendo oua, inanis est & frustraneus. Pullorum suorum amissionem non timet, inquit Nicetas, & ita omnem operam sine dolore perdit. Quis credat Deum tam late & ex professo hæc tractare voluisse, vt solummodo struthionis exponeret stultitiam & naturam? Si de bobus, quãdo de eis locutus fuit nõ curabat, vt dixit Apostolus; sed quæ ab hominibus requireret,

Iob. 39. 16. *Pagninus. Regia. in Iob.* 39.
Genes. 49.
Lib. de amore prolis.
Eccles. 30. 7.
1. *Cor.* 9. 9.

indicare per boues contendebat; credisne totam eius curam de struthione fuisse, cum de struthione locutus fuit? Multæ quidem eius sententiæ, inquit D. Gregorius, tanta allegoriarum conceptione sunt grauidæ, vt quisquis eas ad solam historiam tenere nititur, earum notitia per suam incuriam priuetur. Oportere propterea nos similes sancto Iacob esse debere admonet, qui virgas populeas, virides amygdalinas, & ex platanis, partim decorticauit, oculisque ouium, cortice detracto, exposuit, vt congruos sibi proficuosque fœtus conciperent, & ederent. Hincque in eam sententiam adducor, quem sæpe inculco, multa admiranda opera naturæ à Deo producta fuisse; vt ex eis mentem iuuaret, ad opera mysteriorum gratiæ intelligenda. Iustum est enim, vt natura gratiæ deseruiat. Censet itaque idem Gregorius, Deum hoc in loco hypocritam describendum ex professo assumpsisse, illius stultitiam & stoliditatem exponentem, vt inde nos sapientes efficiat. Id quod ex nomine, quo struthionem vocat, aperte satis mihi colligere videor. Decem vicibus in scriptura struthio nominatur, & nouem ex illis in hebræo vocatur *Iaghenah*, & tamen nunc vocatur à Deo *Renanim*, quod nomen est numeri pluralis, tantummodo hoc in loco in tota scriptura sacra positum, quod propterea dubium est, quid significet. Dicitur enim à radice *Ranan*, quæ significat lætari, gloriari, ouare, vt tranferre possis, lætantes, ouationibus & vocibus laudum intendentes, vnde hebraizantes transferunt, *Pauonem*, quo Deus dicere voluit, se illi contulisse pennas tam pulchras & formosas, vt inde ille glorietur, & ouationes ac laudes expectare videatur; de quo Plinius ait, quod gemmantes cum laudatur, expandit colores, aduerso maxime sole, quia sic fulgentius radiant, quos spectari gaudet. Ita Pagninus transtulit: *Alis Pauo exultat.* Thargum intelligit *gallum syluestrem*, qui etiam instar triumphantis erecta crista exultat, ouatq;. Regia, *lætantes* transfert, sed excellenter Vulgatus struthionem expressit, in quem manifeste quæ Deus dixit conueniunt; qui quoniam non tam illum describere curabat, quam hypocritam, quem oculis nostris volebat exprimere: non illum consueto nomine *Iaghenah*, sed appositissimo, *Renanim*, in plurali vocare voluit, quo indicaret, totam illius mentem & curam positam in ouatione, laude populi ac hominum acclamatione, de quibus Christus dixit, quod *omnia faciunt vt videantur ab hominibus; & exterminant facies suas:* seque ieiunijs conficiunt, *vt appareant hominibus ieiunantes* Vide igitur quam excellenter eos describat: *Pennæ struthionis similes sunt pennis herodij & accipitris.* Herodij & accipitris nomine, viros sanctos intelligit, qui in sublime se eleuant, nubes transcendunt, & suo volatu cœlos ipsos contingunt: qui corpore in terra positi, cogitatione & auiditate in æterna patria conuersantur: ex quorum persona dixit Apostolus: *Nostra conuersatio in cœlis est.* Pennæ per quas disponuntur ad volandum & se eleuandum, sunt mortificationis opera, ieiunia, vigiliæ, disciplinæ, quibus carnem extenuant, vt mens eleuari possit. Ideoque per Esaiam Deus munimenta saxorum, vocauit sublimitatem iusti. *Munimenta*, inquit, *saxorum sublimitas eius.* Opera siquidem mortificationis & pœnitentiæ sunt, quibus se muniunt contra inimicos, & quibus præparant se vt ad sublimia eorum animus feratur; tantoque sunt habiliores ad petendum sublimia, quanto maiorem horum saxorum congeriem copularint, vt supra expositum fuit. Similes pennas habent struthiones, hypocritæ inquam: & tamen nullatenus à terra eleuantur. Ieiunant, mortificant carnem, conficiunt se ipsos ieiunijs, vigilijs & abstinentijs, orationibus insistunt, eleemosynas largiuntur: sed nullatenus terram transcendunt, aut ab illa eleuantur: quia huiusmodi pennas, non ad volandum producunt; sed vt hominum, qui in terra commorantur oculis videnda conspiciendaque exponant. Miseri illi, qui laborant, & opera pœnitentiæ, mortificationis & cæterarum virtutum agunt, similia operibus iustorum: & tamen cum per ea isti cœlum

attingant

Marginalia: 21. *Moral. cap.* 1. — *Genes.* 31. — ¶ 145 — 31. *Moral. cap.* 5. — *Leuit.* 11. 16. *Deute.* 14. 15. *&* *Iob.* 30. 29. *Isaiæ* 13. 21. *&* 34. 13. *&* 43. 20. *Ierem.* 50. 39. *Thren.* 4. 3. *Mich.* 1. 8. — יענה. רננים. — *Libr.* 10. *c.* 20. — *Pagninus.* *Thargum.* — *Regia.* — *Ad Philip.* 3. 20. — *Esaia* 33. 16.

attingant & consequantur, illi terram non deserunt, nihil consequuntur cœleste; sed in profundum potius se ipsos demittunt. Ex quibus D. Gregorius illud explicat, quòd à Deo per Oseam dictum fuit ad sacerdotes: *Victimas declinastis in profundum.* Obscura multis hæc sententia videtur; sed quam intelliges, si obserues, Deum sacerdotes arguere, quòd omnia quæ in bonum erant constituta, illi in malum detorquerent; & quæ ad profectum esse debebant, conuertebant in perniciem. Inter ea, quibus ad Deum placandum, mente & animo tendere debebant, erant sacrificia & victimæ, quæ ad hoc ab ipso exigebantur, vt dicemus. Illi autem non solùm per ea, non ad Deum, sed ad profundum potius declinabant. *Victimas,* inquit, *declinastis in profundum.* In Hebræo, vox *Sahhatah,* à verbo *Satah,* quod est iugulare aut mactare, quasi dicas: iugulationes vestras, aut mactationes. Hæc eorum miseranda infœlicitas, quod per victimas, iugulando mactandoque animalia, quę sacrificabant, in profundum declinabant. Pagninus: *Declinantes à via recta in profundum:* Regia: *Declinantes profundauerunt,* idest, in profundũ demiserunt. Per sacrificia, & mactationes, quibus sancti viri ad cœlum volabant, illi ad profundum tendebant, qui non in cęlũ ad Dei gloriam opera dirigebant: sed ad suam ipsorum laudem conuertebant. Hæc hypocritarum grandis stultitia, quod per mactationem & iugulationem carnis, per quã iusti cœlestia petunt; tendunt in profundum. Quod in profundum feratur peccator per grandia peccatorum opera, & graue pondus iniquitatis, non mirum, sed quod per opera sancta, quæ pennæ sunt, quibus ad cœlum sancti volant, in profundum tendant, hoc mirãdum est. Quod in infernum tendat Cain per inuidiam & fratricidium *a,* & Giezi per simoniã *b,* & Balaam per auaritiã *c,* & Zambri per impudicam, & inuerecundã fornicationem *d,* &c. non mirum: sed quod per ieiunia, orationes, eleemosynas in tartarũ tendat homo, hoc grãdi compassione est dignum. Simili ratione possumus expendere illa eiusdem prophetę verba: *Multiplicauit Ephraim altaria ad peccãdum: factæ sunt aræ ei in delictũ.* Quod lupanaria sint in delictum luxuriæ, nũdinæ in delictum auaritiæ, ciuitates in delicta totius generis, non mirum: sed quod aræ & altaria sint in delictum & perditionem; hoc mirandum, miserandumq; est. Si videres duos agricolas æqualiter laborantes, eiusdem generis semina iacientes, easdem expensas facientes; quorum vnus abundantissimos fructus colligeret, alter vero nollet nisi spinas, & tribulos reportare: quid de isto diceres? Si duos aspiceres in aurifodinis laborantes, æqualiter desudantes, & simili lassitudine se conficientes; quorum vnus aureos lateres extraheret, alter verò cùm similes posset, nollet nisi vermes fœtidos ex eodem labore reportare: quantum miseriæ istius cõpatereris? Ex eodem labore? Ex eodem sudore? Per easdem victimas & iugulationes, per quas iusti æternũ gloriæ pondus reportãt, & tanquã herodij & accipitres ad cœlũ aduolant; hypocrita nõ nisi spinas, vermes, & æternam confusionẽ reportaturus est. Grãdis eius stultitia. Quis explicare valeat, quàm grandis futura sit in extremo iudicio hypocritarum confusio, quando videbunt sanctos ineffabili gloria donari propter misericordiæ opera, quæ egerunt, & propter mortificationis & pœnitentiæ actus, quos exercuerunt; se autem ipsos, qui similia perfecerunt opera, videbunt, non solùm non propter illa præmio affici, sed horribili verecũdissimaq; cõfusioni tradi? Id quod, vt idem D. Gregor. annotat, elegãter dixit Sophar Naamathites: *Gaudiũ hypocritæ ad instar puncti.* Id est ad momentum. Tantùm enim durat vitę pręsentis tempore, quod totum momento est simile. *Si ascenderit vsq; ad cœlum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur, & qui eum viderant dicent: Vbi est, &c. Et manus illius reddent ei dolorem suum.* Superbia hypocritæ, inquit Diuus Gregorius, vsque ad cœlum ascendere dicitur, quando eius elatio cœlestem vitam agere videtur: cuius etiam caput quasi nubes tãgit, quando principalis pars, videlicet intellectus illius, san-

Marginalia: ¶ 146. *Lib.* 5. *in c.* 14. 1. *Regũ.* *Oseæ.* 5. 2. — שחתה. שחה. — *Pagninus.* *Regia.* — a *Gen.* 4. b 4. *Reg.* 5. c *Num.* 22. d *Num.* 25. — *Oseæ* 8. 11. — ¶ 147. — 15. *Moral.* c. 3. & 4. *Iob* 20. 5. 6. 7. 10.

sanctorum præcedentium coæquari meritis creditur Sunt multi qui iudicantur habere ieiunium Pauli, vigilias Petri, eleemosynas Abrahæ, &c. sed in fine, inquit, quasi sterquiliniũ perdetur, id est, erit execrabilis tanquam sterquilinium fœtidum, immundum & abominabile, & qui eum in mundo viderant, dicent: vbi est? Per contemptum sane, & admirationem D. Chrysostomus illud quod Deus dixit: *Adam vbi es?* expendit, quasi voluerit Deus mentem eius conuertere ad miseriam conspiciendam, ad quam deuenerat, & in quam ex grandi fœlicitate fuerat deiectus. Ita sancti in extremo iudicio ad hypocritam dicent: Vbi es? In quam miseriam es deductus? qui ieiunabas, orabas, eleemosynas faciebas; vbi es? Per hæc opera, ecce vbi nos sumus perducti, & tu per eadem, vbi es? vbi est ieiunium? vbi abstinentia? vbi eleemosynæ? Tunc *manus eius reddent ei dolorem suum.* Quid per manus, inquit Gregorius, nisi opera designantur? Manus, inquit Nicetas, actiones sunt: sunt etenim illæ, instrumenta agendi. Sicut iusto tunc manus suæ reddent gaudium, delectationẽ & gloriam, illudque adimpletum erit, *Dicite iusto, quoniã bene, quoniam fructũ manuũ suarũ comedet:* ita manus hypocritæ, *reddent dolorem suum*, id est, quem ipsemet manibus suis sibi procurauit, & debitum fecit. Et si quæras: Quæ illius manus? quæ opera? Nonne ieiunia, orationes, eleemosynæ? Nonne huiusmodi manus reddent iustis ineffabile præmium? Ita quidem: sed isti fuerunt veri herodij & accipitres, qui per pennas talium operum, in sublime euolarunt, omnia quæ egerunt in Dei gloriam referentes; ille tamen fuit struthio, sublimibus quidem pennis ornatus; sed per quas non terrena transcendit, qui omnia quæ agebat, propter terrenam gloriam operabatur.

Serm. contra Iudæos & genti. de nuptijs to. 3.

Esa. 3. 10.

§. 8. *Struthionis stoliditatem tenet hypocrita, quæ cum dolore peperit relinquens transeuntibus conculcanda: sapiens mulier filium ad Dei thronum misit.*

¶148

IN eo autẽ præcipuè stoliditas & stultitia struthionis ostẽditur, quod oua sua, quę cum dolore & labore edidit, quamuis ex vna parte plusquam aliæ aues æstimare videatur, ex alia nihil penitus curat; quæ sinit in terra, aut in puluere, vt conculcentur à transeuntibus, & pereant. *Priuauit*, inquit, *eũ Deus sapientia, nec dedit illi intelligẽtiam.* Quibus verbis indicat Deus, se non tam de struthione loqui, quam de hypocrita, quem illius typo voluit adumbrare. Expende enim cum D. Gregorio, verbum *Priuauit*, quo vulgatus vtitur. Ille namque priuari aliqua re dicitur, qui eius est capax, & aptus est eam habere. Est enim priuatio, negatio formæ in subiecto apto ad eam. Ideoque sicut propriè loquendo Deus non dicitur priuare lapidem visu, quia aptus non est lapis ad visum recipiendum: ita nec struthionẽ propriè loquendo sapientia & intelligẽtia priuauit, ad quã recipiendã aptitudinem nõ habet. Nihilominus apte dictum est; *Priuauit eum*, vt intelligas, quod supra annotabamus, non tam de struthione ipso; quam de hypocrita, quem describere volebat, locutum, cui Deus exigentibus illius demeritis, lucem sapientiæ quam habere poterat, non contulit. Hæc itaque est struthionis stultitia ac stoliditas, fœtus suos quos cum dolore & labore peperit, relinquere in puluere conculcandos & consumendos transeuntium pedibus. Omnia animalia, vt paulo ante dicebamus, fœtus suos nituntur seruare; ideoque quantum fieri potest, quærunt loca secura, vbi oua reponãt, & filios cõstituant. Passeres quærunt loca eminentia, aquilæ inaccessas rupes, vulpes foueas abscondidas, lepores & mures abdita receptacula, solus struthio relinquit omnibus transeuntibus exposita oua, conculcanda & proterenda. Vide

Iob. 39. 17.

Lib. 31. Moral. cat. c. 11.

Vide si possit viuacioribus coloribus hypocrita depingi, cui hoc propriũ est, quod bona opera, quæ tanquam fœtus animæ parit, ex vna quidem videtur summoperè diligere, & maximè æstimare, quæ ab omnibus laudari & æstimari concupiscit, cupiens mihi suorum operum oculos spectatorum fugere, vehementer sibi in illis complacens, adeò vt iusti nũquam tantam habeant de suis operibus æstimationẽ, quantam huiusmodi struthiones aut hypocritę, qui laudanda volunt opera sua: ex alia tamen parte tales fœtus nihil æstimare comprobatur, quos non in abditis aut securis locis curat collocare, quæ potius in publico constituit, omnibus videnda; imò potius conculcanda & perdenda. *Exterminãt facies suas, vt videantur ab hominibus.* Hæc illius crudelitas, non curare seruare partus suos, nec aliqua solicitudine angi ad eos custodiẽdos; nec aliquo dolore affici, cùm eos conculcari videt. His concinunt, quæ sanctus Propheta Oseas, deplorans stultitiam Ephraim, dixit, vt Hieronymus exposuit: *Factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor.* In Hebræo pro *Seducta* est nomen *Potah*, quod significat stultam, insipientem, stolidã, vecordem: quod clarè Vulgatus expressit, subdens: *Non habens cor*, non curans, non attendens, nõ dolens. Annotat Hieronymus, meritò inter omnes aues columbam vocari stultam & sine corde; nam plures fœtus, quàm aliæ aues emittit, quolibet siquidem mense pullificat: sed illa est, quæ eos minori cura custodit, & defendit. Omnes aues custodiunt & defendunt pullos, quos cum labore extraxerunt; gallina namque quamuis tam imbecilla sit, vt pusillanimitatis fuerit symbolum; rostro tamen, vnguibus, & alis pro pullis suis defendendis, se opponit miluo, cæterisque rapacibus auibus, quasi leonis fortitudinem induens. Passerculus anxia custodia pullos custodit, circumuolans & pipiens, quando ab aliquo videt eos capi. Omnes denique aues curant in tuto nidos suos locare, & in locis inaccessibilibus: sola columba non curat custodire oua aut pullos suos; nec enim si auferri eos videat, defendit illos, aut tristitiæ vel anxietatis ostendit signum, vt videatur nõ habere cor, per quod aliquo affectu erga pullos excitetur; imò tunc lætari videtur, quæ editos pullos raptos videns, ad alios edendos statim se conuertit, quasi ad hoc tantùm eos extrahat, vt rapiantur & absumantur. Excellenter hoc typo voluit Deus deplorare infœlicem miseriam, & grãdem stultitiam hypocritarum, & eorum qui humanas laudes appetunt, quibus nomen Ephraim & figura columbæ aptè conuenit. Ephraim enim significat *Frugiferum*, & inter omnes aues columba magis frugifera est, vt diximus. Hypocritis namque est commune, multis bonis operibus abundare, ieiunant, orant, eleemosynas faciunt, sicut ille qui dicebat: *Ieiuno bis in sabbatho, & decimas do, &c.* Stulti sunt tamen & stolidi: quia cùm omnes eorum pulli absumantur, & rapiãtur ab inani gloria; id non sentiunt, nec curant, imò tunc lætiores esse videntur, quãdo spectatorum oculi fœtus suos rapiũt, & ad alios edendos, similiterque rapiendos, se statim conuertunt. Expende quę S. Esdras, ieiunijs & orationibus vacans enarrat. Orationi erat ille intẽtus, & respexi, inquit, oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte; & ecce hæc lugebat, & plorabat cum voce magna, & animo dolebat valde, & vestimenta eius discissa, & cinis super caput eius. Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & conuersus sum ad eam, & dixi ei: Vt quid fles, & doles animo? Et dixit ad me: Dimitte me Domine meus, vt defleam, & adijciam dolorẽ; quoniã valde amaro sum animo, & humiliata sum valde. Et dixi ei: Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me: Sterilis ego fui famula tua, & non peperi habens maritum annis triginta. Ego enim per singulas horas, & per singulos dies & annos hos triginta, deprecor altissimum die ac nocte. Et factum est post triginta annos, exaudiuit me Deus ancillã tuam, & vidit humilitatem meam, & attẽdit tribulationi meæ, & dedit mihi filium, & iucundata sum super eum valde, ego & vir meus: & nutriui eum cum labore multo, Et factum est cùm creuisset, & venisset accipere

Marginalia: *Osea* 7.11. — פותה — *In cap.* 7. *Osea.* — § 149 — *Luc.* 18.12 — 4. *Esdra* 9. & 10.

cipere vxorem, feci diem epuli, & factum est cùm introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est. Et euertimus omnes lumina, & surrexi nocte & fugi, & veni sicut vides in hoc campo, & cogito iam non reuerti in ciuitatem; sed hic consistere, & neque manducare, neque bibere; sed sine intermissione lugere & ieiunare, vsque dum moriar, &c. Hæc quidem secundum quādam repræsentationem facta fuerunt, & ostensa sunt sancto Esdræ; vt inde mysteria, quæ Deus intendebat, eidem posset exponere. Sed hæc eadem, nobis iustam doloris ac grandis mœstitiæ causam repræsentant. Plorat illa mulier irremediabilibus lacrymis, quia filius quem Deo fauente, cum doloribus fuit enixa, & cum doloribus nutriuit, ex cuius vita, totū illius gaudium & consolatio pēdebat, subito extinctus fuit. Quidnam est opus bonū, nisi filius, quē anima nostra Spiritus sancti fauore adiuta parit: Sterilis illa est ex se, cui dictum est *a*: *Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum*: & iterum *b*: *Nō sumus sufficiētes cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est*: & *c* *Ipse est, qui dat velle & perficere pro voluntate sua*; & *d* *In ipso viuimus, mouemur & sumus*, *e* *sine quo nihil possumus facere*. Parit autē huiusmodi filiū cum dolore & angustia; cum dolore enim & afflictione perficit ieiuniū, mortificationē, vigilias, eleemosynas, &c. De huiusmodi filijs potius quā de carnalibus dictū fuit, *In dolore paries filios*. Ex huiusmodi filio pēdet omnis spes gaudij & solatij illius; quia tale gaudiū quiuis sperare potest, qualia fuerint eius opera, cùm scriptum sit: *Tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua*. Idcirco grādi summaq; cura attēdunt iusti, huiusmodi filios seruare. Quod si fortè per peccatū aliquādo mortificari videant, fletibus magnis eos prosequūtur, & irremediabilib. lacrymis deplorant. Vide quàm ingētes fletus S. Anselmus emittēdos doceat pro virginitate amissa, quam frequentes iugesque lacrymas hortetur Hieronymus pro castitate violata effundēdas, &c. Solus hypocrita est, qui huiusmodi filios nō curat: ieiunat, orat, carnē affligit & atterit, faciem demolitur, facultates suas distribuit, &c. & tamē hæc omnia in terra relinquit conculcanda & proterenda, &c. Frustra propterea laborauit, ex eo quòd nullo timore cogente aut vrgente, excitatur aut inducitur ad opera sua in tuto reponenda: inanis fuit labor eius, vani sudores & dolores, quos pariendo sustinuit. Longè aliter fecit mulier illa admirabilis, quā Ioannes in cœlo vidit tanquam *Signum magnū*: quia quæ nobis agēda sunt, significauit. Erat illa in cœlo residens, *Amicta sole*, splendidissimaq; luce refulgens. Conceperat, & cùm tēpus pariendi aduenisset, cruciabatur, doloribusq; diris torquebatur, vt pareret. Statim aūt *Draco magnus, & ruffus habens capita septem, & cornua decem, stetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cùm peperisset, filium eius deuoraret. Peperit autem filiū masculū, & raptus est filius eius ad Deū, & ad thronū eius; & mulier fugit in solitudinem*. Multa continet hæc visio annotatione digna, quæ breuiter sunt percurrenda. Mulier hæc, primaria significatione Ecclesiam sanctā expressit, vt communiter sancti Patres docent, Methodius antiquus Doctor & Martyr *a*, (quem refert Andreas Cretensis *b*,) Gregorius *c*, Beda *d*, Rupertus *e*, D. Thomas *f*, & alij: & proinde secundario sensu potest quamuis fidelem, sanctamq; animā designare, iuxta regulam Ticonij, quam D. August. approbat, quod quę de Ecclesia dicuntur, possunt ad aliqua eius mēbra applicari. Et meritò sub mulieris figura exprimitur anima, quam Deus sibi in Spōsam assumit, cui dixit per Prophetam *h*: *Desponsabo te mihi in fide*, de qua bonorū operū filios generat, vt dicemus. Hęc in cęlo constituta videtur: nā iustus & sanctus, etsi corpore in terra resideat, cogitatione tamen & auiditate in cœlo positus est, qui cum Apostolo dicere potest: *Nostra cōuersatio in cœlis est*. Et verè idem Apostolus iam iustos in cęlo residentes considerabat, qui dicebat, Christum eos conresuscitasse, *Et consedere fecisse in cœlestibus*. De illis enim iustis, qui hanc vitā agunt etiam locutum, demōstrant S. Chrysost. & D. Thom. Amicta erat sole, id est, intelligentia & sapientia præstans, vt B. Gregor. intelligit; nō erat ex virgi-

Marginal notes: ¶ 150. *a* Osee 13. 9. *b* 2. Cor. 3. 5. *c* ad Philip. 2. 13. *d* Acto. 17. 28. *e* Ioā 15. 5. Gen. 3. 16. Ps. 61. 16. In meditationibus. Epist. 22. ad Susannam lapsam tom. 9. Apoc. 12. ¶ 151. *a* in Symposio. *b* In ca. 12. Apoc. *c* 34. Mor. cap. 7. *d* In ca. 12. Apoc. *e* Lib. de victoria verbi Dei. *f* In ca. 12. Apoc. *g* 3. de doctri. Christi. c. 31. & seq. *h* Osee 2. 19. Ad Phil. 3. 20. Ephes. 2. 6. In epist. ad Ephes. 34. Moral. cap. 6.

virginibus fatuis, non stultitiam aut stoliditatem tenebat struthionis. In cęlum euecta concepit. Sancti enim viri cùm mente in cęlestia se extollunt cogitantes Dei maiestatem, & quod dignũ ac iustum est ei inseruire, à quo innumera accepimus beneficia, considerantes itidem magnitudinem gloriæ repositam ijs qui Deum diligunt, & strenuè decertarint; proponunt in animo bona opera perficere. Huiusmodi namque propositum, quędam est animę conceptio. Hęc siquidẽ sine dolore & cruciatu fit: facile est enim communeque satis, mente concipere propositum bene operandi: sed partus non est sine dolore & torsionibus. Quis enim potest negare magnos dolores incutere disciplinæ ictus, ieiunij rigorem, vigilias grandes, remissionem offensę, longas eleemosynarum largitiones? Hæc causa est, cur multi cõcipientes sint, pauci autẽ parientes; reformidãt namq; quamplurimi dolores & cruciatus partus, de quibus illud dici potest, quod sanctus rex Ezechias dixerat: *Venerunt filij ad partũ, & non erat virtus pariendi.* Quando mulier doloribus affecta virtutem pariendi remittit, de illa actũ est; oportet enim magna vi & infracto animo, dolores superare & sustinere, ne mater & filius simul pereant. Multi conceperunt bonum opus; sed tempore partus dolorum formidine deficit pariendi virtus: mulier tamen sancta in cœlo residens, non propter dolores quos sentiebat, à pariendo se continuit; sed potius peperit filiũ masculum, quo nomine, opus virile, sanctum & perfectũ intelligendum docet Cyrillus Alexandrinus *a*, docueratq; ex professo Origenes *b*, longo discursu explicans Pharaonis decretum, quo filias Israëlitarum viuificãdas, masculos occidẽdos obstetricibus cõmisit. Eo autem ipso quod mulier grauida extitit, stetit cõtra eam draco rufus, procurans partum impedire; & cùm non posset, omnia sua capita cõuertit ad deuorandum filium ipsius. Draco iste, diabolũ exprimebat, qui hoc nomine in scriptura communi locutione vocatur, vt Tertullianus *c*, Hieronymus *d*, Augustinus *e*, & cæteri Patres docuerunt, & hoc in loco ipse Ioannes expressit, qui subdit, proiectum fuisse *Draconẽ aut serpentem antiquum, qui vocatur diabolus, & satanas.* Rufus autẽ dicitur, tum quia crudelis, tum quia inuidia & odio contra homines est nimis succensus. Multa habẽs capita, mille scil. nocendi machinas, vt alibi exposuimus. Hic eo ipso quod videt, animam sanctam concepisse propositũ boni operis, seipsum accingit, vt partum impediat, multa suggerens & repræsentans, quibus à cœpto proposito iustum contineat & reuocet. Cùm autem id nõ potest obtinere, nec impedire boni operis productionem, omnes suas machinas & vires conuertit, vt filium natum deuoret & deglutiat. Hoc facit, excitãs inanis gloriæ affectum, & instigãs, vt iustus nimis in suis operibus sanctis sibi complaceat, laudibusque & populi acclamationibus delectetur. Quamuis enim difficile valde nõ sit, gloriam per bona opera nõ quęrere, difficillimũ tamen est, eã oblatã non placere, & nos non delectare cũ offertur, vt S. August. *f* & D. Gregor. *g* annotarũt. Similis est dęmonis astutia, ei qua Madianitæ, Amalechitæ *h*, cæteręq; orientales barbaræ nationes cõtra populum Dei agebãt: scientes enim sine frugibus & messe non posse vitam duci, procurabant primò impedire Israëlitas, ne sererent; & cùm id non possent obtinere: *Apud eos figebant tentoria, vt sicut erat in herbis, cuncta vastarent.* Quid igitur agit mulier sapientię luce splẽdidissima circundata? Num filium doloris dimittet deuorãdum? Num fœtum, quem cum grandi cruciatu enixa fuit, in puluere relinquet conculcandum à bestia? Nequaquam sanè: sed hoc ipso quod peperit masculum, ad Deum, & ad eius thronum magno impetu direxit, & destinauit: *Raptus*, inquit, *est filius eius ad Deum, & ad thronum eius, & mulier fugit in solitudinem.* Singula verba expende. Annota in primis, Ioannem vidisse thronum Dei, in quo Deus sedebat sanctis circumdatus, cui dabant gloriam & honorem, & mittebant coronas suas ad illius pedes, & tam ipsi quàm Angeli summo consensu cantabant, eidem gloriam omnium bonorum referentes, & dicẽtes: *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere*

4. Reg. 19.

¶ 152

a Lib. 4. de adoratione

b Hom. 2. in Exod. & hom. 1. in Numer.

c Lib. de habitu mulieris ca. 6.

d In Psal. 103.

e In Ps. 73.

f Epist. 64. ad Aurel.

g 1. Moral. cap. 38.

h Iudic. 6.

Apoc. 4. 7.

¶ 153

Apoc. 5. 12.

Apoc. 7. 12 per gloriam & honorem, &c. Et, *Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus & fortitudo Deo nostro.* Ad huiusmodi thronum direxit mulier filium, quem peperit, vt id ille ageret, quod illi qui throno assistebant, agebant, Dei scil. gloriam & laudem decantare, & promouere, & ad eius pedes coronæ suæ gloriam demittere, dicens: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine:* &, *Non nobis Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam.* Obserua secundò illud: *Raptus est,* quod significat virtutem potentem diuinam, per quam filius ad Deum ipsum fuit destinatus, vt verius dicatur à cœlo raptus, quàm à muliere directus: grandis enim potentissimaque virtus necessaria est & singularis Dei fauor: vt per illum possit anima perfectè opus bonũ in Deum ex charitate destinare. Significat itidem celeritatem, qua filius ad Dei thronum fuit directus, vt periculum præsentissimum euaderet, quasi allusione facta ad id, quod sancti Patres, Cyprianus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, Prosper *d*, & Fulgentius *e*, de iusto in magno pereundi periculo constituto dictum intelligunt *f*: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius: fascinatio enim nugacitatis obscurat bona.* Sicuti datur fascinatio, quæ filios recenter natos perimit: ita datur fascinatio, quæ opera bona, quæ animæ sunt spirituales filij, absumit: *Arrebatolo, porque no lo tomassen de ojo,* de quibus inferius latè. Raptus ergo dicitur filius ad Deum, ad indicandam celeritatem, qua opus bonum est in Deum destinandum, cui præsentissimum periculũ adest, ne deuoretur à Dracone, & ne fascinatione pereat. Tandem Raptus dicitur, vt ostendat magna vi ac potẽtia oportere agere, vt opus bonum quod facimus, in tuto reponamus, illud in Deum & eius gloriam destinantes & dirigentes: *Et mulier,* inquit, *fugit in solitudinem.* Opus bonum in Deum ipsum est destinandum, sicq; in cœlo reponendum, & iustus se ab humanis cõspectibus debet abscõdere. Hæcq; duo sunt, quæ Christus iniunxit: *Ne videaris hominibus ieiunãs,* te in solitudinem recipe, fuge hominum aspectum: &, *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi fures non effodiunt, &c.* Opera vestra bona ad Deum, & ad thronum gloriæ eius destinate, ibi ea constituite.

Isai. 26. 12 — Ps. 113. 1. — a Lib. de mortalit. & 3. ad Quirinũ. cap. 58. — b In Ps. 45. — c Epist. 105 & 107. — d Lib. de ingratis. c. 32. — e Epist. 2. cap. 4. — f Sap. 4. 11

§. 9. *Nihil stolidius aut stultius, quàm non oculis Dei, sed hominum satisfacere velle, quorum iudicium falsum, insipiens, instabileq; est.*

§ 154

EXterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Singula verba excellentissimè hypocritarum stultitiam demonstrant, & quàm sit eorum vitiũ detestandum, ostendunt. Vide quid faciunt, & quid intendunt. Quid faciunt? *Exterminant facies suas,* carnem suam affligunt, corpora conficiunt & mortificant, tam grandes subeunt labores, vt & facies demolitas, consumptasq; exhibeant. Hoc enim voluit Christus dicere, vt supra ex D. Hieronymo dictum est. Quid intendunt? *Vt appareant hominibus ieiunantes.* Apparentiam sanctitatis oculis spectantium offerre, vt ab illis laudentur & commendentur. Obseruauit S. Gregorius, quod Baldad Suhites dixit ad Iob, hypocritam describens: *Non ei placebit væcordia sua, & sicut tela aranearum fiducia eius.* Vęcordia illius digna est omni abominatione. In Hebræo vox *Chesel,* quæ stultitiam & fatuitatem significat. Est hypocrita excors, sine corde, sine solicitudine & cura erga sua bona opera conseruanda, similis struthioni stulto & stolido, qui oua sua in terra relinquit, ab omnibus calcanda. Magna quippe stultitia aut væcordia est, inquit Gregor. laboriosa agere, & aurę laudis inhiare, forti opere prę ceptis cęlestibus inseruire, & terrenæ retributionis præmium quærere. Hanc illius stultitiã eleganter demonstrat Baldad, in eo quod subdit: *Sicut tela aranearũ fiducia eius,* in Hebræo, *Sicut domus aranearũ.* Considerãda sunt cum D. Gregor. multa circa aranearũ telas, ex quibus domũculas sibi faciunt. Primũ, nullum esse opus subtiliꝰ, nec maiori ordine cõpositum inter animalium opera, quàm telam araneæ, quã sæpe admirantes conspicimus. Secun-

In cap. 6. Matth. — 8. Moral. c. 29. 30. & 31. — Iob 8. 14. — כסל — Brixia. to. 1. fol. 328. — 1.

2\. Secundum, nullum esse animal, quod ita laboret in opere suo sicut aranea. Cætera namque conficiunt opera ex his, quæ extrinseca sibi sunt: ex paleis & luto collectis, hirundo cæteræque aues nidum extruunt, aranea verò ex intimis præcordijs, ex ipsissimet suis visceribus fila trahit, quibus telam ordiatur. Deinde cætera animalia domúculas, aut nidos, aut foueas sibi sub breui spacio conficiunt: aranea autem hinc inde texens procedit, egreditur & regreditur, & sæpe ab vno loco in alium longe distantem opus extendit. 3. Tertium, nullum esse opus, quod facilius dissipetur & pereat; nec enim requiruntur mallei ferrei, aut secures aut bombardarum ictus, aut lancearum vibrationes: sufficit leuis aer ad telam penitus dissipandam, vt vltra non solum ipsa tota, sed nec eius pars aut filum appareat. Tandem, totum opus tanto labore confectum, ordinatum tantummodo est, ad muscas & cinifes capiendos, quibus aranea sustentatur: talis certè pastus, tali animali dignus. Vide quid hypocritæ agant, ¶ 155 telas aranearum. Videntur primò eorum opera ordinatissima, magna discretione perfecta, hoc enim tanto magis procurãt, quanto solicitius contendunt, ne aliquis defectus in eorum actionibus deprehendatur. Secundò, summo cum labore talia opera faciunt. Mira abstinentia se affligunt, inquit Gregorius, omne robur corporis atterunt, & quasi carnis vitam in carne viuentes extinguunt, sicque per abstinentiam morti appropiant, vt penè quotidie morientes viuant, veritate attestante quæ ait: *Exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes*. Nam ora pallescũt corpus debilitate quatitur, pectus interrumpentibus suspirijs vrgetur &c. Tertiò, tam facilè opus dissoluitur, & tela quã orsi fuerunt, consumitur, vt leui flatu venti dissipetur & pereat: quia quicquid hypocrita cum labore peragit, inquit Gregorius, aura humani fauoris tollit, & dum in appetitu laudis opus deficit, quasi in vẽtum labor euanescit. Tandem, si inquiras: Quid miser grandi suo labore intendat, inuenies eius spem similem esse araneæ, quę nihil aliud nisi muscas, & cinifes resonantes captare constituit, humanam scilicet laudem, transitoriamque momentaneam ac inanẽ gloriam, qua pascitur, quam aucupatur, similis Ephraim, de quo paulò ante induximus Prophetam dicentem *a*: *Ephraim pascit ventum*. Obseruauit Sanct. Maximus Taurinensis Episcopus *b* illam Apostoli sententiam *c*: *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi*. Neque enim Apostolus prohibet homini, gloriæ, honoris atque laudis appetitum: nam hæc appetere, est illi connaturale: est enim nobilissima creatura, habens animam spiritualem ad honorem & gloriam natam atque propensam. Deinde, quia Deus homini imposuit viuere secundum virtutem: ad huiusmodi autem vitam consequitur & honor & gloria, vt idem Apostolus illa celebri propositione statuit: *Gloria & honor omni operanti bonum*. Prohibet autem appetitum inanis & vanæ gloriæ, qualis est illa, quæ ex hominum æstimatione procedit. Hæc enim vana est & inanis. Vanum est enim & inane, vt idem Maximus prosequitur, & fusius explicat Diuus Thomas, quod nec soliditate firmatur, nec veritate fulcitur, nec vtilitate amatur, quod nec firmum, nec verum, nec vtile est. Talisque est gloria huius mundi, vana, quia non solida nec firma aut stabilis: *Omnis enim caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri: exiccatum est fœnum, & cecidit flos*. Sancti senis Matathiæ verba D. Thomas annotat *d*: *e A verbis*, inquit, *viri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenietur, quia conuersus est in terram suam & cogitatio eius perijt*. Vide quam sit infirma & instabilis; certe non potest stabilior, ac firmior esse gloria ab hominibus procedens, quam sint homines ipsi. Hi autem tam infirmi sunt & debiles, vt meritò dicat Iob *f*: *Homo fugit velut vmbra*, & Dauid *g*: *Vniuersa vanitas omnis homo viuens*. Et iterum *h*: *Vani sunt filij hominum &c.* Quam ergo debilis gloria, quę non in hominum substantia, sed in eorum vocibus, quæ infinite vaniores & debiliores sunt, fundamentum habet subsistentię?

a *Oseæ* 12.1
b *Hom. in hoc Euãg.*
c *ad Gal.* 5. 26.
Rom. 2.10.
In ca. 5. *ad Gal. lect.* 7.
Isai. 40.
d *In c.* 5. *cit.*
e 1. *Mach.* 2. 62.
f *Iob* 14. 2.
g *Psal.* 38.
h *Ps.* 61.10.

¶ 156 Deinde est huiusmodi gloria falsa, non veritate nitens. Veritas depingebatur super lapidem quadratum, ad eius firmitatem ostendendam: falsitas autem aut mendaciũ, supra lapidem rotũdum, qui instabilitatis signum est; nũquam enim fixus securè permanet: ideo quod veritati non nititur firmum esse non potest. Talis est laus & gloria ab hominibus procedẽs, fundatur enim in eorum iudicijs, quæ falsa sunt penitus & mendacia: *Dicunt enim malum bonum, & bonum malum, ponunt tenebras in lucem, & lucem in tenebras*, vt dixit Isaias: Fastum & superbiam animi, magnitudinem ęstimãt; petulãtiam & libertatem, vocant venustatem; prodigum iudicant liberalem; crudelem vindicatorem, dicunt fortem; loquacẽ murmuratorem, censent esse sapientem: & è contra, humilitatem iudicant esse animi demissionem; obedientiam, vilitatem spiritus, parsimoniam asserunt auaritiam, remissionem offensæ, pusillanimitatem &c. Optimè de illis Deus perpetuò conqueritur, quod sunt iniqui rerum æstimatores, tanquam dolosa statera res ponderantes: *Chanaan*, inquit, *statera dolosa in manibus eius, calumniam dilexit*. Et iterum: *Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum*. Vani sunt illi, idque quod vanitati congruum est, præferunt & anteponunt, & vt vno verbo omnia cõcludamus, hominum iudicia talia sunt, vt Barrabam absoluendum, & CHRISTVM crucifigendum decernant: de quibus optimè Sanctus Hieronymus & B. Gregorius. Tandem, quia inutilis & infructuosa, nam quantam cunque gloriam habeat quis ex hominum approbatione & laude, non propter hoc consequitur finem suum, ad quem possidendum creatus est. Huiusmodi gloriam appetere, iure prohibet Apostolus: qui tamen ad solidam, veram & vtilem gloriam procurandam semper hortatur. Vtitur ad huius explicationem Chrysostomus sæpissimè familiarissimo exemplo. Si gloriam, inquit, quæris, veram gloriam quære & concupisce. Si gloriam amas, magis ama eam, quæ à Deo est. Si essent luctatores in stadio constituti, vbi ex vna adesset rex in regali solio sedens, cunctis regni sui principibus comitatus, coronam auream gẽmis preciosissimis ornatam, manu tenens, victori cõferẽdam: adessent ex alia homines quidam, ex quibus quidam essent stulti, alij cæci, aut oculis velati, habẽtes paleæ aut ferri stipulam, dandam ei quẽ victorem iudicarẽt: qualis esset athleta, quàm stolidus, excors, & fatuus, qui relicta cura placendi regi, eiusq; principib., totus in eo esset positus, vt stultis, & obcæcatis satisfaceret spectatoribus? Cogita differentiam inter spectatores, considera differentiã iudiciorum: quale enim iudicium qui stulti sunt ac cæci possunt proferre? Considera tandẽ differentiam præmiorum. In stadio sumus, bellũ indictum nobis est cũ mundo, carne, dæmone & vitijs: *Spectaculum facti sumus*, ex vna, *Deo, & Angelis*, ac beatis omnibus, ex altera *hominibus*, hanc vitam agentibus. Adest Deus ad spectaculũ, beatorum multitudine sociatus, cũ eo sũt Angeli, Archãgeli, principatus, potestates, omnesq; cœlestes spiritus, Apostoli, prophetæ, martyres, doctores &c. coronã gloriæ æterni põderis paratam ostendens. Adsunt homines; ex quibus quamplurimi stulti sunt: *Stultorum enim infinitus est numerus*, & saltem ex decem virginibus, *quinq; fatuæ sunt*, & omnes velatis sunt oculis, nõ enim possunt interna tua suis oculis penetrare, nec cõspicere, an virtutis verę sit actus quẽ facis, nec ne: stipulã paleæ offerunt victori, laudẽ sc. humanam, quam leuis aura dissipat & perdit, & citissimè finitur: conferto spectatores inter se, eorum iudicia, & præmia. Qualis athleta, qui oculos mẽtis à Deo sanctisque eius reuocans, tantùm contendit hominibus stultis & cęcis satisfacere? Pressius vrget Chrysosto. Si duo, inquit, illi luctatores, ex vna haberẽt Regẽ aut Imperatorẽ, cum maioribus imperij sui principibus, offerentem victori gloriosum regnũ; ex alia multitudinẽ muscarũ & cinifum, ex quibus tantùm spectaret stridorẽ quendam resonantẽ, qualem cinifes & muscæ solent inferre: qualis athleta esset, qui contẽpto Imperatore, & glorioso præmio, quod offert, totus

Isai. 5. 20.
Osee 12.
Psal. 61. 10
Hom. 21. et 72 in Mat. Hom. 2. & 28. in Ioa. & 28. in Acta.
1. Cor. 4. 9.
Eccl. 1. 15.
Mat. 25. 4.
¶ 157 Hom. 28. in Ioan.

totus esset in hoc quod muscis & cinifibus satisfaceret, vt rumorem aut stridorẽ, quẽ illi referre solent, reportaret? Talis est, qui in stadio spiritualis pugnæ cõstitutus, hominibus placere cõstituit; neq; enim muscarum aut cinifum rumoribus & stridoribus, inquit Chrysost. vlla ex parte potiores hominum laudes inueniuntur. Quid curas hominibus placere, inquit Origenes, & ab eis laudari? Stulta enim est cogitatio. Impossibile est namque homini in hac vita posito omnib. satisfacere, & ab omnibus laudari. Christus Iesus, qui nihil non summa laude dignũ egit, odio & ludibrio habitus est, & pleno sacerdotum & principum cõcilio condemnatus, dignusq; infamissima morte iudicatus. Et quid dico in hac vita posito? Deus ipse, qui extra hanc vitam agit, & gloriosus in cœlo residet, odio habetur & maledicitur à multis, dicẽte propheta: *Nonne qui oderunt te Domine oderam?* Multi, *malè locuti sunt de Deo,* multi ac innumeri, eius detrahunt honori. Christus Iesus vsq; in hodiernum diem à multis adhuc iudicatur seductor, & anathema ei dicitur à Iudæis & Gentilibus, & tu existimas te posse ab omnibus diligi, amari, & benedici? Audi Apostolum dicẽtem: *Si hominibus placerem, seruus Christi non essem.* Ita Origenes. Dic mihi, inquit Chrysostomus, si paruorum videas multitudinem puerorũ, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupisces? Tales cunctos seculi homines æstima, ad quos Sapientia clamat dicens: *Vsquequò paruuli diligitis infantiam? &c.* Age, respõde, ait idem Chrysostomus, si luctas exercitatorias disceres, ad quosnã spectares, aut quibus te in palæstra ostenderes? Olerane ac pisces vẽdẽtibus, an huius luctationis principi, atque Magistro? Et certe quidem illi multi sunt, hic vero vnicus. Nonne igitur si hic te admiratur illis deridentibus, tu quoque cum Magistro illos irridebis? Quid si eloquentiæ artibus præstare velles? nonne à præcipuis oratoribus laudari velles, multitudinis verba contemneres? Quomodo igitur turpe non est, in cæteris quidem artificijs ac certaminibus, ad magistrum te dumtaxat respicere, hac verò in te contrarium penitus facere? præsertim cum æquale detrimentum non sit: nam si ad voluntatem multorum, non ad iudicium magistri lucteris, in ea re solummodo damnum est, si vero ostentatione iactas, vitam æternam perdidisti.

37. ad finẽ. — *Hom. 2. in Psa. 37. ad finem.* — *Psa. 138. 21* — *Psa. 77. 19* — *Ad Gal. 1. 10.* — *Hom. 41. ad populũ.* — *Pro. 1. 22.* — *Hom. 72. in nume.*

§. 10. *Stultum est gloriam ab hominibus intendere, quæ vanior est vmbra, instabilis & transiens sicut visio nocturna.*

HOc ipsum elegãter ipsemet Chrysostomus prosequitur demonstrans, humanam istam gloriam, non verã gloriam, sed vmbram quandam esse gloriæ; ex illo: *Veruntamen in imagine pertransit homo, veruntamen frustra conturbatur.* Et fumum & florẽ graminis vocat res humanas, qui dixit: *Homo sicut fœnum,* alij sicut fumus, *& dies eius sicut flos agri.* Nullus videns panem pictum, inquit Chrysostomus, etsi multum à fame vexetur, picturã attinget: igitur neq; tu vmbras. Vmbra enim gloriæ hæc est, non gloria, quæ & oritur à mente puerili. Desinamus igitur esse pueri, & fiamus viri, & vbiq; veritatẽ, non vmbras sectemur; vmbram enim sequi insanientis est. Dic obsecro, si quis ventum sectaretur; nõne diceremus illum insanire? Quid autẽ est tenere vmbrã, neglecta veritate? Si quis mulierẽ suam odio habeat, vmbram autem eius amplectatur; vel filium auersetur, & vmbram illius diligat, panem conculcet, & oblatum spernat, & illius picturam aut leuem similitudinem toto pectore amet, quæreresne aliud insaniæ certius indicium? Ita Chrysostomus. Quæ ratio illud supponit, quod alibi annotabamus, bona hęc, quę oculis cernimus, à Deo data esse & exposita vt vmbra sint, & quædã picturæ aut imagines futurorũ bonorũ; & maior distãtia est inter huius vitæ ac futuræ bona, quàm inter viuum & pictũ. Idcirco Deus tot tantaq; in mũdo posuit, vt his visis, diceres: *Quã magna multitudo dulcedinis tua Domine, q̃ abscõdisti timẽtibus te.* Con-

¶ 158 — *Hom. 29. in 2. ad Corint.* — *Psal. 38.* — *Psal. 102.* — *Psa. 30. 20*

Considera omnem mundi gloriam quam habuerunt imperatores in triumphis sibi à Romanis exhibitis, duces in coronis, quas propter grandes victorias reportarunt &c. Omnia hęc vmbra sunt, & leuissima pictura illius gloriæ & coronæ, quam suis militibus legitimè decertantibus, Deus repositam habet. Vmbra & pictura hęc, non est exposita, vt illam cōcupiscas; & ea sis contentus; sed vt illam gloriam quæ veritatem ipsam continet, & vera est, solida ac stabilis, appetas & inquiras. Posset ne igitur esse maior stultitia alicuius ducis, quam veram coronam in ciuitate præparatam non curare, & solummodo intendere quandam illius picturam in papiro depictam, quam vna aquæ gutta posset lacerare, & perdere, quæ verè caput nō ornaret? Vocatur etiam talis gloria vmbra, ad ostendendum quàm instabilis, & quàm breuis illa sit. Vmbra sequitur solem aut eius motum. Nihil autem in rebus, quæ oculis conspiciuntur, magis mobile inuenimus, quàm solem, qui nec per breue momentum in vno insistit loco. Semel tantùm ab eius creatione fixus ad breue tempus mansit, tempore Iosue (tempore enim Ezechiæ non firmus stetit, sed retro fuit conuersus) id tamen per grande miraculum factum fuit. Deinde nihil ex his quæ videmus, velocius currit aut pertransit, quàm sol: intra vniuscuiusque enim diei spatium manifestè totum orbem percurrit, & lustrat. Vnde eius incessus vocatur, *Cursus gigantis*, cum grandi exultatione currentis. Quia verò vmbra sequitur solem, ideo nihil ex his, quæ apertè possumus obseruare inuenimus, quod magis sit instabile, nec quod celeriori cursu finiatur. Idcirco ad exprimendam rem nulla securitate firmam, & quæ celerrimè finitur, aptè vmbra inducitur. Ita Sanctus Dauid, ad vitæ præsentis instabilitatem indicandam, quæ nec per momentum secura aut fixa manet: *Dies*, inquit, *nostri quasi vmbra super terrā, & nulla est mora.* Impij similiter ad exprimendam vitæ breuitatem, *Vmbra transitus*, inquiūt, *est tempus nostrum.* Et vt hæc duo sanctus Iob de homine explicaret, dixit: *Fugit velut vmbra.* Talis est gloria humana, primò instabilis, nulla securitate firma cōsistens: quem enim homines nunc laudant, subitò vituperant, & quem heri ad sidera extollebant, hodie ad profundum mergunt. Id quod ex scripturæ sacræ historijs apertissimè constat, vt humanas missas faciamus, quæ nulla in re magis abundant. Aman vna die omnibus regni principibus erat prælatus, summo honore affectus ab illo grandi monarcha Assuero, & sequenti, ab eodem fuit patibulo suspensus. Moysen ita nunc æstimabant Israelitæ, vt sine illo se esse non posse clamarent, quem statim lapidibus occidendum iudicarunt. Paulum & Barnabam Lycaones ita glorificabant, vt clamantes dicerent: *Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos*, & sacerdos Iouis tauros & coronas afferens, volebat cū populis, illis sacrificia offerre; & ad leuem quandam vocem quorundam, statim ita contra eos conuersi sunt, quod *Lapidantes Paulum, traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum esse mortuum.* Similiter in insula Melitæ, cum viperam manui Pauli adhærentem Melitenses viderunt, dixerunt: *Vtique homicida est homo hic, qui cum euaserit de mari, vltio non sinit eum viuere.* Quoniam autem viderunt eum viperam excutientem, è vestigio, *Conuertentes se dicebāt, eum esse Deum.* Ex homicida subito eum Deum faciebant, vt Beatus Chrysostomus annotabat. Et vt rem totam concludamus, vide Christum Dominum, quem tota ciuitas Ierusalem tam grandi gloriosoque triumpho excepit, diuinis acclamationibus prosequens, & post quinque dies infami damnatum morte extra se eiecit, crucique affixit, magis vita & honore Barrabam æstimans dignum, quam Christum. Finitur insuper breuissimè humana gloria. Nec enim potest illa magis durare, quam homo ipse, qui illius subiectum est. Homo autem breui viuit tempore. Vbinam gloria illa Alexandri totum orbem sibi subijcientis? Vbi Cæsaris triumphales coronæ? &c. ipsis enim finitis, absumpta fuit eorum gloria. Quid enim confert Alexandro, laudari in mundo, in quo non est, qui durissi-

Iosue 10.
4. *Reg.* 20.
Psal. 18.
§ 159
1. *Par.* 29. 15.
Sapi. 2. 5.
Iob 14.
Esther. 3. 1. & c. 7. 9.
Nu. 14. 10.
Actor. 14. 10. 18.
Acto. 28. 4
Hom. 54. *in Act.*

gta huna

rissimis tormentis torquetur, vbi est? Quid prodest Cæsari, triumphos illius in mundo recoli, qui ipsis dæmonibus torquentibus subiacet? Sicut Sanct. Hieronymus de Aristotele dixit, quod laudatur, vbi non habet sensum neque vitam, neque esse, & torquetur vbi verè & realiter existit. His concinunt quæ D. Gregorius annotat, expendens illa verba Sophar Naamathitis, qui id quod pręmisit, videlicet hoc sibi notum fuisse à principio ex quo positus est homo super terram, quod gaudium hypocritæ ad instar puncti, probare contēdens, subdidit: *Velut somnium auolans non inuenietur, transiet sicut visio nocturna.* Rectè, inquit Gregorius, somnio comparatur, quia ab hypocrita, omnis laus & gloria, quasi dum tenetur amittitur. Sæpe namq; in nocturna visione nonnulli pauperes, factos se diuites admirātur, deferri sibi honores aspiciunt, diuitiarum moles, obsequētium multitudinem, pulchritudinē vestiū, abundantiam ciborum sibimet adesse considerant: gaudent se euasisse penuriam, quā cum gemitu tolerabant: sed repentè cùm euigilant, inueniunt quam falsum fuerit, quod gaudebant: eosdemque euigilasse pœnitet, quia vigilantes inopia vera terret. Sic hypocritarum mentes, dum aliud est quod agunt, atque aliud quod hominibus ostendunt, laudes de ipsa sanctitatis ostentatione recipiunt: in æstimatione hominum multis melioribus præferuntur. Sed cum ab hominibus immoderatè laudantur, occulta vocationis hora surrepit, & cùm carnis oculos claudunt, mentis aperiunt, moxq; vt supplicia æterna receperint, ibi vident, quia virtutum æstimatione diuites in somnijs fuerant. Bene ergo de hypocrita dicitur: *Transiet velut visio nocturna*: quia hoc quod se ad momentum diuitē humanis æstimationib. videt, de ostensione est phantasmatis, nō de soliditate virtutis. Nam cum mens eius in morte carnis euigilat, cognoscit proculdubio, quia fauores circa se hominum dormiens videbat, &c. Gloriam ergo humanā & laudem appetere, nihil est aliud, quam illam in visione phantastica, aut nocturno somnio exoptare. Hinc D. Chrysostomus obseruat meritò non gloriam absolutè, sed inanem appellatam. Inanem gloriam hanc, inquit, maiores nostri meritò dixerunt. Inanis nāque est, nihil in se habens, neq; clarum, neque gloriosum, neq; stabile, neq; firmum &c. Ex his annotat idem D. Chrysostom. aptè Christum dominum, vt huius gloriæ appetitum in nobis cōpesceret, eiusmodi gloriæ appetitores, vocasse *Hypocritas*, id est, impostores, simulatores, histriones; id enim hoc nomē significat, vt supra dixim⁹. Quis autē nesciat, quā inanis esset gloria histrionis aut mimi, quam haberet ex eo quod repræsentat personam regis, & illius imaginem refert, cuius nec personam nec diuitias, nec potestatē se habere agnoscit, intelligitq; illam apparentiam tantùm duraturam, quamdiu in theatro assistit corā spectātiū multitudine: theatro tamē dissoluto, qualis sit homo, omnibus manifestissimè apparebit? Ex quibus etiam manifestum relinquitur, quam grandis sit stultitia eorum, qui hanc tantummodo per opera sua gloriam & laudem ab hominibus intendunt, quibus tantummodo placere procurant.

15. Moral. cap. 3. — *Iob 20. 8.* — *Hom. 2. in Ioannem.* — *Hom. 21. in Matth.*

§. 11. *Tam stultum est gloriam ab hominibus quærere, vt quamuis videret Apostolus necessarium, se commendare, insipientem se sæpius primò vocauit.*

IN huius tandem confirmationem obserua, quę Chrysostomus *a*, Anselmus *b*, & D. Thomas *b*, annotarunt, expendentes quædam Apostoli verba, quæ ad Corinthios scripsit: Insurrexerunt quidā pseudoapostoli, quos Paul⁹ vocat, *operarios subdolos, transfigurantes se in Apostolos Christi*, qui honori Apostoli multis modis detrahere procurabant, seipsos commendantes, & illo multo superiores se facientes: necessarium propterea sancto Apostolo fuit, pro suo honore respondere, non gloriam ab hominibus quærens, sed suo muneri satisfaciens. Hoc autem quod agebat, gloriam scilicet suam apud homines statuere,

¶ 161 — a *Hom. 11. in Gen. 23. & 27. in 2. ad Cor.* — b *In c. 11. 2. ad Corin.* — *2. Cor. 11. 13.*

2.Cor.11.1. & pro ea respondere non semel, sed sæpe insipientiam vocat: *Vtinam,* inquit, *sustineretis modicum quid insipientiæ meæ*, id est, glorificationis meæ, aut quæ ad gloriam meam dicturus sum, & *Velut insipiẽtem accipite me, vt ego modicum quid glorier;* Ibi.nu.16. *quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipiẽtia, in hac substantia gloriæ*, id est, in commendationem apud homines, *quoniã multi gloriantur secũdum carnem, & ego gloriabor.* Et, *in quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego.* Et *ministri Christi sunt, vt minus sapiens dico, plus ego.* Remq; totam post illustrissimas sui excellentias expositas concludere volens: 2.Cor. 12. 11. *Factus,* inquit, *sum insipiens, vos me coegistis.* Absoluto de proprijs laudibus sermone, inquit Chrysostomus, Homil.27. in 2. ad Cor. in pri. eo non contentus, rursum excusat, & veniam dictis deprecatur, necessitatis esse dicens quod fecit, non consilij. Attamen licet etiam vrgeat necessitas, insipientem se tamen pleno ore vocat. Initio quidem dicebat: *Tanquã insipientem suscipite me, & tanquam in insipientia:* nunc verò hac dictione, *tanquam*, ablata, insipientem se absolutè vocat, dicens: *Factus sum insipiens.* Certè Apostolus hoc in opere insipiẽs nullatenus fuit, imò, vt idem Chrysostomus supposuit, magnopere se sapientem comprobauit. Quare ergo tot tamque repetitis vicibus, se insipientem vocat? Annotanda est illa Sapientis sententia: Eccl.10.1. *Preciosior est super sapientia & gloria, parua & ad tempus stultitia.* Vetus translatio clariorem reddidit sententiam: *Pretiosior est super sapientiam & gloriam, stultitia parua.* Id est, nihil sapientius esse potest, quàm cùm occasio id exposcit, aliquãtulum stultum aut insipientem se exhibere. *Gran sabiduria hazerse vn hombre a ratos necio.* Eccl.7.17. 18. *Noli,* dixerat Sapiens, *esse stultus multum.* Multa prolixaque stultitia intolerabilis est, parua tamen & ad tempus, preciosior est quàm sapientia. Illa enim tunc, non stultitia, sed summa sapientia iudicanda est: Epist.121. ad Probã cap.15. quo pacto dixit D. Augustinus dari quandam doctam ignorantiam. Id quod in Dauide videre licet, 1.Reg.21. qui per simulatam stultitiam ad breue tempus, mortem euasit. Huiusmodi breuem insipientiam Paulus ad modicum tempus assumpsit, non quæ verè esset insipientia; sed quæ talis communiter posset reputari, & dixit se ad tempus velle fieri insipientem, eo modo quo vir cordatissimus dicere solet: *Quiero hazer vna necedad* non quod insipientia sit, quam facit: sed quod communiter insipientia reputatur. *Quiero ser vn poco necio.* Et quid agebat Paulus? Gloriam & honorem suum coram hominibus promouere curabat; & quod ab eis in æstimatione haberetur & precio. Id namque suo erat ministerio necessarium, & in simili occasione, gloriam ab hominibus quærere, non solum non reprehensione, sed laude potius esse dignum, ex professo Chrysostomus ostendit. Hom. in illud Vtinã sustineretis modicũ. post 2. ad Corinth. Nihilominus hoc, quod ipsa sapiẽtia pręstantius est, tot tamque repetitis vicibus Apostolus insipientiam vocat, & se id contendentem, vocat insipientem. Hæc omnia peculiari longoque tractatu ipse Chrysostomus versatur, considerans quomodo Paulus dum aggrederetur exponere, quę ad laudes suas conducebant, statim resiliebat, & queadmodum equus præcipitium aliquod præruptumq; cliuum transiturus, se colligit, quasi hũc vno saltu exuperatur[9] foret; verũ profundum respiciens hiatum subiacere, obstupescit metu, contrahiturque, deinde cùm sentit equitem vehementius vrgere, rursum aggreditur, idemq; quod antea profert, necessitatem & vim indicans, subsistit aliquamdiu, hinnitum mussitans super orã foueæ; resumpto tandem animo se vltro fidenter adigit: sic & B. Paulus veluti se daturus in præceps in laudum suarum recitationem, semel atq; iterum ac tertiò, & subinde sæpius retrocedit, sic dicens: *Vtinam tolerassetis paululum quiddam insipientiæ meæ.* & rursum, *ne quis me putet insipientem esse, alioquin vt insipientem accipite me &c. Quod dico non dico secũdum dominum, sed in insipientia*, in hoc argumento gloriationis. Et rursum: *Quandoquidem multi gloriãtur secundum carnem, & ego gloriabor, libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapiẽtes.* Et rursum: *In quocumq; audet aliquis, in insipientia loquor, audeo & ego.* Et cum millies se in-

¶ 162

se insipientem nominasset & stultum, vix tandem audet in proprias laudes descendere: *Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego, &c.* At nondum sibi excidit, sed iterũ præmittit hoc pacto: *Delirans,* inquit, *loquor plus ego.* Neq; hic desinit; nam absoluto laudum suarum catalogo, *Factus sum,* inquit, *insipiens gloriando, vos me cogitis.* Non dixit: Pseudoapostoli me coegerunt, quoniam eorum rationem nõ habuit: sed vos, inquit me cogitis, idest, vestræ vtilitatis necessitas. Hæc & alia prosequitur Chrysost. expendens similiter, quomodo Apostolus, qui insipiẽtiam iudicabat, quæ ad laudem suam spectabant explicare, sapientissimum censebat peccata sua, & quæ suæ erant humilitatis, in publicum dare &c. Si ergo quę ad humanam gloriam spectant attendere, etiam cùm necessarium est, insipientiam vocat Apostolus; & cum tot, tanta ac tam grandia haberet quæ posset ad sui gloriam & laudem oculis omnium videnda exponere, id agere, vocauit & reputauit insipiẽtiam, quantumcumq; necessarium agnosceret, & quod per illud nullatenus excellẽtes virtutes, actus, & dona sibi deperirent: qualis erit insipientia illius qui exigua quę agit, & parui valoris opera, contendit omnium oculis offerre laudanda, quæ hoc ipso penitus sibi pereũt & absumũtur? Qualis erit insipientia illius, qui totus est positus in humanæ gloriæ cupiditate & appetitu; qui omnia quæ agit, ad eam conquirendam destinat, & ordinat, quæ est vana, inanis, instabilis, vmbra, aer, visio nocturna, somniũ subitò auolans & pertransiens? Rectè propterea idem Apostolus apud Deum quęrendam esse gloriam, & *Vt qui gloriatur in domino glorietur* hortatur, id est (vt multas expositiones prętermittamus) apud dominum illam quærat gloriam, quæ est firma, secura, stabilis, permanens & solida. Non eorum laudibus delectemur, inquit Hieronymus ad Oceanum scribens, qui non alios quàm sibi similes laudant; nos potius laudent prophetæ & Apostoli; laudet in Euangelio suo Christus. Tunc erimus verè fœlices, si à talibus laudari digni fuerimus. Hanc expetebat Dauid laudem, iuxta D. Augustini mentem: *Apud te laus mea in Ecclesia magna.* Quãuis enim quidam intelligant, Dauidem dicere voluisse, se de Deo eiusque laudibus acturum in Ecclesia, aut congregatione; sed id indicauit, quod apud Deum laudem suam quærebat, illam ibi seruatam, expositamque cupiebat. Sanctus Basilius credit, Dauidem ipsum dicere voluisse, quod postea Christus: *Ego ab hominibus claritatem non accipio.* Id est, nihil facio hominum laudes & acclamationes; ideoque tantùm intendebat ab æterno patre laudari & commendari, cuius laus est vera, firma, perpetua, secura, quam Christus vt appetamus hortatur, dicens: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui videt in abscondito.*

§ 163

2. Cor. 10. 17.

Epi. 50. ad Ocean. de ferend. op. tom. 9.

In Psa. 21.

Psal. 21. 28

Schol. in Psal. 21.

Ioan. 5. 41.

§. 12. *Valorem operis meritorij solus Deus per semetipsum potest compensare: iniustus est propterea, qui pro mercede est humana laude contentus.*

VT *appareant hominibus ieiunantes.* Ecce quid hypocritæ intendunt & quærunt per opera sancta, quæ faciunt. Acute Beatus Chrysostomus annotauit, Christum dominum ijs verbis excellentissimè demonstrasse, quàm sint iniqui, iniustique rerum æstimatores hypocritæ, qui res pretiosissimas & immensi valoris, vilissimo precio vendunt, & compensant; opera scilicet sancta quæ faciunt, pro eo quod ab hominibus æstimentur, & videantur. Indeque B. Gregorius demonstrat, congruentissimè illum amicum beati Iob, Baldad Suhitem, vocasse hypocritam, Vecordem, seu stultum, aut quod habeat vecordiam, vel stultitiam: qui enim pro virtute quam agit, humanos fauores desiderat, rem magni ac ingentis valoris vili pretio venalem portat. Vnde cœli regnum mereri potuit, inde numum transitorij sermonis quærit: vili ergo precio opus vẽdit, quia magna impendit, sed minima recipit &c. Nullus sermo etiam si quis loquatur linguis hominum & Angelorum, explicare

§ 164

Hom. 2. in Ioannem.

8. Mora. c. 28. ad finẽ. 29. & 30. Iob 8. 14.

potest

potest valorem alicuius boni operis, quantumcumq; minimi, si sicuti oportet fiat. Tantus enim tam grandisque est, vt totius vniuersi, & omnium creaturarum à Deo extra se productarum & producibilium valorem longo excedat interuallo; nulloque alio precio iustè potest compensari, nisi per rem infiniti immensiq; valoris, qualis Deus est. Excellenter id Apostolus dixit: *Quod in præsenti momentaneũ est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Omnia verba minutatim expẽdit D. Thomas, suntq; grandi expensione digna. Non enim potuit Apostolus, quãtum existimo, elegantius explicare paruitatem operis, & magnitudinem valoris. Potestne esse opus magis paruum, quàm quod fuerit *momentaneum & leue*, quod nec in se est graue, nec nisi per momentum durat? Certè leue suspirium, guttula aquæ propter Deũ data pauperi, tale est opus, quo nihil videtur posse inueniri, quod minus sit. Potestne autem maior esse valor, quã quod operari potest in nobis, & mereri id quod est *supra modum*, id est, vt D. Thomas exponit *a*, supra omnẽ mensurã, aut vt Anselmus *b*, supra omnẽ comprehẽsionem humanæ mẽtis & rationis? *Nec enim oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit &c.* Cogitarẽ quantũcumq; magnã, excellentẽ, pretiosã: illa quantũcumq; grandis, minor est, nec potest adæquare valorẽ minimi operis meritorij. B. Chrysosto. quod vulgatus legit *supra modum*, legit ipse, *excellenter, secundum excellentiam*, annotans vim geminatæ dictionis, rẽ omnibus modis supremam indicare. Deinde, potestne esse maius aliquid, quam *æternum gloriæ põdus*? Id est immẽsum & infinitum gloriæ pretium? Pondus enim, inquit D. Thomas, pro re pretiosa ponitur; nam pretiosa solummodo põderari consueuerunt. Opus summa est, vt ita dicam, paruitate paruum, *momentaneum*, scilicet, *& leue*: pretium quod eius valorem æquat, est summa magnitudine magnũ; nam est supramẽsuram, & comprehensionem mentis, & æterni ac immensi pretij. Hinc sequitur, quod si pro minimo opere bono in gratia Dei facto, tibi rependerentur omnia mundi imperia, & vniuersa orbis regna, & quicquid in eis est gloriæ, honoris, splẽdoris, valoris, ac diuitiarum; non sufficienter valor illius operis persolueretur. Omnia enim creata, finita sunt, & comprehendi possunt mente, & sub determinato modo sunt constituta; illud autem quod opus tale meretur & operatur, est supra modum, & æternum gloriȩ pondus ac pretium. Sequitur secundo, solum Deum per suam infinitam potentiam & infinitas diuitias, posse huiusmodi minimi boni operis valorem compensare; non quidem dando regna, aut diuitias terrenas, nam etsi daret omnes, quas dare potest, nequaquam per illas omnem valorem talis operis compensaret: nec dando orbes cœlorum, dominium stellarum, planetarum, Angelorum, &c. nam nec ista æquant valorem boni operis: sed dando semetipsum, & omnes suæ maiestatis diuitias & bona. Hȩc quidem certa sunt secundum veram Theologiam; sed quæ homines parùm considerant. Quod si vrgeas, quomodo hoc possibile esse possit, cum idem Apostolus clare dicat: *Non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, indicans omnia, & vniuersa quæ potest homo agere & pati, imò quæ omnes homines facere possunt & pati, non esse condigna minimæ gloriæ futuræ. Quanto igitur minus, minimum opus erit futura gloria dignum? Vnde opus bonum talem valorem habet & contrahit? Respondebo, id prouenire ex Dei gratia, quam animæ Deus confert, quam sibi in sponsam assumpsit. Si rex aliquis supremus ex suo mero beneplacito sibi desponsaret pauperculam quandam virginem (sicuti ille magnus Assuerus; *Qui regnauit ab India vsque ad Æthiopiam, super centum viginti septem prouincias*, sibi desponsauit pauperculam Esther, vtroque parente orbatã, auunculo suo Mardochæo adoptatam, ex eorum numero qui captiui tenebantur) si filios ex ea generaret, illi heredes essent de iustitia regni ipsius; non quidem secundum quod à matre procedunt,

2. Cor. 4. 17.

In c. 4. 2. ad Cor. lect. 5.

a Vbi supr.

b In c. 4. 2. ad Cor.

1. Cor. 2. 9.

Hom. 9. in 2. ad Cor.

Lect. 5. cit.

§ 165

Rom. 8. 18.

Esther. 1. 1.

dunt, quæ nihil potest illis pręstare aut dare; sed secundum quod ex regio semine patris sunt progeniti & orti. Anima nostra pauperrima est ex se, quæ nec bonum cogitare potest: illam tamen Deus sibi per fidem desponsat ex suo mero beneplacito, ex qua generat bonorum operum filios per gratiam suam; ipse est enim *qui dat velle, & perficere pro bona voluntate sua:* per gratiam, inquam, quæ est semen quoddam regium, diuinum; *& participatio quædam diuinæ naturæ;* vt dixit Petrus: & per charitatem, quæ est etiam semen quoddam diuinum ab ipso Deo decisum, *& infusum per Spiritum sanctum qui datur nobis.* Hinc huiusmodi filij tantam nobilitatem & valorem sortiuntur, vt paternum regnum, & æternam vitam de iustitia promereantur, eo modo, quo D. Thomas & Theologi explicant. Solus itaq; Deus potest valorem boni operis plenè persoluere. Vnde Paulus: *Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex:* solus ille potest reddere, cui dictum est: *Tu reddis vnicuique.* Et quidem nō alio modo, quam dando se ipsum totum, cunctasque thesaurorum suorum diuitias. Vnde Angelicus Doctor, qui hanc doctrinam probè nouerat, quando in aëra eleuatus orans, (quod illi familiarissimum fuit) audiuit clarè, & perspicuè à Christi crucifixi imagine ad se delatam vocem: *Bene scripsisti de me Thoma, quam ergo recipies pro tuo labore mercedem?* Respondit ille: *Domine non aliam præter te.* Hinc intelligitur illud Apostoli, agentis de statu beatitudinis, cùm Deus reddet iustis mercedem bonorum operū: *Cùm euacuauerit omnem principatū & potestatem, & virtutem.* Multa & ferè omnia nunc nobis Deus confert per creaturas, aut visibiles, vt per cœlum, solem, lunam, stellas, aquas, arbores, &c. aut inuisibiles, vt per Angelos, quos *omnes fecit administratorios spiritus in ministerium, &c.* Tūc autem omne ministerium cessabit creaturarum, & Deus ipse per semetipsum omnia bona iustis conferet, in mercedem meritorum suorum, de quo dicit Apostolus, quod *erit omnia in omnibus.* Talis enim merces est operib. iustis debita, vt nulla creatura quantumcunque excellens, sufficiens sit ad illam plenè persoluendam, sed solus Deus ipse per semetipsum, de quibus alibi. Hinc illa Apostoli exclamatio & oratio, summa expensione digna: *Non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus Domini nostri Iesu Christi, Pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis, quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis.* Vide quid optabat eis, & quid continuè orabat pro eis, vt Deus illis largiretur, *Spiritum sapientiæ & reuelationis.* Talia sunt, quę Deus parata constituit ad persoluendum valorem boni operis, vt illa nullatenus possint cognosci per omnium Philosophorum sapientiam, quātumcunque per eam crederent se cœlos posse metiri; nec per intellectum naturalē etiam Angelorum; sed requiruntur peculiarea quædam supra omnes naturæ vires lumina, nō de terra, sed de cœlis emissa à patre luminum, singularia quædam ipsius dona, illustrantia mentem, vt explicat D. Thomas: primò donum *Sapientiæ,* quem nullus potest dare nisi Deus (*Sensum tuum quis sciet,* dixit hominum Sapientior, *nisi tu dederis Sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuū de altissimus*) secundò donum intellectus, quod consistit in reuelatione spiritualium secretorum, quod vocat *Spiritum reuelationis,* quod etiam est à solo Deo, dicente Daniele: *Est Deus in cœlis reuelans mysteria.* Huiusmodi dona necessaria sunt, vt eum cognoscatis, & sciatis, *quæ sit spes vocationis vestræ,* id est, quod vobis sperandum sit, pro bonorum operum labore. Non enim minima aliqua vobis exposita sunt; aut ad res parui momenti possidendas estis vocati. *Vocauit vos,* inquit alibi idem Apostolus, *in suum regnum & gloriam:* id est, ad possidendum totum suum regnum, omnemque eius gloriam. Quis vnquam rex tale constituit præmium sibi inseruienti, aut pro se vitam exponenti? Supremum donum, quo rex aliquem affecit, aut proposuit, fuit illud, quod Assuerus postquam vino incaluerat,

Marginal notes: *ad Phil.* 2. 13. — 2. *Pet.* 1. 4. — *ad Rom.* 5. 5 — 1. 2. *q.* 114. *art.* 3. & 4 — 2. *ad Tim.* 4. 8. — *Ps.* 61. 13. — ¶ 166 — 1. *Cor.* 15. 14. — *ad Hebr.* 1. 14. — 2. *Cor.* 15. 18. — *Ephes.* 1. 16 — *In cap.* 1. *ad Ephes. lect.* 6. — *Sap.* 9. 17. — *Dan.* 2. 28 — *Ephes.* 1. 18 — ¶ 167 — 1. *ad Thess.* 2. 13.

Esther 7. 2 luerat, Reginæ Esther dicens: *Quæ est petitio tua Esther, vt detur tibi? Et quid vis fieri? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis*: & quod Herodes temulentus (vt Chrysostomus annotauit) proposuit saltatrici: *Quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.* *Matth. 6. 23.* Ad hoc suprema dona regum se extendunt, ad dimidium regni: & quidem regna erant temporalia, corruptibilia: Deus autem totum *suum regnum & gloriam*, regnum tale, quod Apostolus vocat, *immobile*, æternum, infinitum, immensum, hoc proponit pro operib. bonis. *ad Heb. 12. 28.* Subdit autem Apostolus: *Et quæ diuitiæ hæreditatis eius in sanctis.* *ad Ephes. 1. citat.* Quatuor ponit Apostolus, inquit D. Thomas, ad explicādam magnitudinem præmij, & bona reposita. Primum, quod sunt copiosissima, & quantum ad hoc dicit, *diuitiæ*, de quibus dicitur a: *Abundantia perfruetur terrore malorū sublato*: Et b, *gloria & diuitiæ in domo eius.* Et c, *mecum sunt diuitiæ & gloria.* *a Prou. 1. 33. b Psal. 11. 3 c Prou. 8. 18.* Secundò, quod sunt clarissima, & quantum ad hoc dicit, *gloriæ*. Non enim sunt diuitiæ auri, argenti, aut pretiosorum lapidum, sed gloriæ. Hæ enim repositæ sunt, dicente Apostolo; *gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum.* *ad Rom. 2. 10.* Tertiò, quod sunt stabilissima, & quantum ad hoc dicit, *hæreditatis*, ea enim quæ hæreditaria sunt, stabiliter possidentur, *stabilita sunt bona illius in Domino.* *Eccl. 31. 11.* Quartò, quod erunt intima, & quantum ad hoc dicit, *in sanctis*. Non enim extra nos erūt talia bona, sed intra nos ipsos recipiemus: quod idē Apostolus expressit, dicens: *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, id est, intra nos ipsos: Et *æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. *Rom. 8. 18. 2. Cor. 4. 17.* Et vt vno verbo rem cum Anselmo concludamus, orat Apostolus, vt Deus det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, id est, illuminet mentem vestram & rationem, vt perspicuè remota vmbra phantasmatum aduertat ratio vestra, quod præmium sperandum sit pro bonis operib. *In cap. 1. ad Ephes.* illuminet oculos vestros, vt intelligatis, qualis & quanta sit gloria, quam speratis, & ad quam vos vocauit, quā pro vestris bonis operibus constituit tradendam. Hinc illa D. Hieronymi exclamatio: *O quanta apud Deum merces, si homines in præsenti pretium non sperarent*, id est, si non ad præmia terrena solummodo attenderent, & oculos conuerterent. ¶ 168 *Epist. 2. ad Nepotianū* Infœlix mercenarius, qui pro suo labore contentus est temporali solummodo stipendio, qui si non pro illo tantum laboraret, sed & propter Deum, intendens illi obsequi, & facere quæ pręcepit, regnum immobile posset sperare. Miser seruus, qui ad oculum tantū dominis suis seruit, mercedē corruptibilem solummodo ab eis spērans; qui si Deo in eodē seruitio, quod dominis exhibet, placere contenderet, æterni pretij præmium reportaret, dicēte semel & iterum Apostolo: *Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes; sed in simplicitate cordis, timentes Deū. Quodcumq; facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.* *ad Coloss. 3. 22. & ad Ephs. 6. 4.* Quasi dicat: Seruite quidē dominis vestris; sed in hoc ipso seruitio, pręcipuè cōtendite seruire Christo, illud quod vobis imposuit solicitè curātes exequi, videl. dominis carnalib. obtemperare. Stulta mulier, quæ marito satisfaciens, eo tantum contenta est, quod sibi gratiam maritus rependat: quæ si hac in re Deo præcipuè intenderet inseruire, diuitias æternas sibi promereretur, dicēte Apostolo: *Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet in Domino*, &c. *ad Coloss. 3. 18.* Inde infero, sicut infert B. Chrysost. iniuriam grādem facere bonis operibus meritorijs illū, qui alio quocunq; præmio pro eis contentus est, quod minus valet, quàm Deus ipse, & minus est quàm omnium bonorum & diuitiarū suarū thesaurus, multò certè magis, quàm si pretiosissimū adamantem quis censeret vilissima fęni stipula compensandum. *Homil. 21. in Matth.* Ideoq; Chrysostomus egregiè asseruit, tyrannidem exercere contra opera bona eos, qui temporalia tantum pro illis sibi expendi reputant, multò magis quàm si quis filium regis vendēdum traderet pro vili quodam latere luteo. *Homil. 2. in Ioan.* Si quis opus aliquod tam grande, in regis obsequiū faceret, per quod iustè posset sibi vnius ciuitatis dominium iure prætendere;

tendere, quam esset erga seipsum, & opus suum iniustus & tyrannus, si solum quæreret in pretium illius, vile pomum, aut parum fumi suaue olentis.

§. 13. *Cor nobile nulla re minori ipso Deo est contentum, vt ostendit D. Thomas, & Abraham. Infœlix qui mercede Balaam effusus est.*

¶ 169 *In oratione quam quotidie dicebat.*

HInc D. Thom. inter alia quæ quotidie orabat, hoc erat: *Da mihi Domine cor nobile, quod nulla deorsum trahat terrena affectio.* Cor nobile, ꝙ omnia terrena tanquã stercora spernat, quod nõ sit cõtentum rebus vilibus aut caducis; quod nihil minus te ipso intẽdat. Nouerat Doctor sanctus doctrinam D. Basilij, qui duplicem constituit elationem cordis, vnam malam; imò totius mali originẽ, quæ est per superbiam, de qua dictum est: *Initium omnis peccati superbia:* aliã bonã, & totius boni quandam originem, illam videl. per quam homo animæ suæ dignitatem cognoscens, & bonorum operum valorem expẽdens, omnia creata parui facit, & sibi insufficientia reputat & indigna, quibus cor apponat, & nihil minus ipsomet Deo intendit. Talis animi elatio, inquit Basil. commendatione est digna: & qui eam habet, in cœlis cõuersatur, & gaudio cordis perfunditur, ob thesauros illic sibi reconditos, &c. Hæc potius animi celsitudo dicẽda est, & nobilitas cordis. Hanc igitur Angelicus doctor postulabat, fortè memoria repetens illã cordis nobilitatem, quam S. Cyrillus Alexandrin. in Abraham annotauit. Quatuor reges potẽtissimi congregati sunt, *Amraphel rex Sennaar,* quem Hebræi putãt fuisse Nembrod, illum fortem tyrannum, verius alij Ninum filium Semiramidis, *Arioch rex Ponti, Chodorlahomor rex Elamitarum, & Thodal rex gentium,* & venerunt contra regem & regnũ Sodomorum, omniaq; sibi subijcientes, *tulerunt omnem substãtiam Sodomorum:* & innumeram gentem virorũ ac mulierum, inter quos etiam captiuum ducebãt Lot nepotem Abrahæ. Hoc cùm Abraham resciret, qui habitabat in conualle Mambre, numerauit expeditos vernaculos suos, trecẽtos decem & octo, & persecutus est illos. *Irruensq; in eos, percussit illos, reduxitq; omnẽ substantiam, & Lot fratrem suũ cum substantia illius, mulieres quoq; & populũ.* Ei autem reuertẽti cum triumpho & victoria, secum ferenti homines & substantiam, quam à regibus recuperauerat, *egressus est in occursum eius rex Sodomorum,* & dixit ad illum: *Da mihi animas, cætera tolle tibi.* Phrasi Hebrea, homines & mulieres, quas Abraham liberauerat, animarum nomine intellexit, voluitq; dicere: Homines & mulieres quos liberasti, in pristinam libertatem ire cõcede, & ad suas domos in Sodomis redire permitte; cætera omnia spolia, quæ recuperasti, tibi reseruato & accipito, tanquam præmium pro labore pugnæ suscepto. Cui respondit Abraham; *Leuo manũ meam ad Dominum Deũ excelsum possessorem cœli & terræ, quod à filo sub tegminis vsque ad corrigiam caligæ, nõ accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditaui Abraham; exceptis his quæ comederunt iuuenes,* &c. Poterat iure Abraham omnia illa sibi retinere, inquit D. Ambros. Cùm enim non esset subditus, aut vasallus Regis Sodomorum, nec eius stipẽdijs militaret, sed proprijs sumptibus, adiuncto sibi amicorum auxilio bellum confecit; iure belli cuncta spolia, quæ cœperat, poterat iustè possidere. Cæterùm nihil penitus inde sibi voluit retinere. *Leuo,* inquit, *manum meam ad Deum excelsum possessorem cœli & terræ, quod à filo subtegminis,* &c. Hebraismus est, id est, nihil penitus, nec magnum, nec paruum, nec grande, nec minimum: *Ne dicas, Ego ditaui Abraham,* id est, ego persolui Abrahæ, quod pro labore suo merebatur. Quasi dicere vellet: Non tam vilis est Abraham, qui pro suo labore contentus sit omnibus, quæ tu præstare potes, etiam si omnes diuitias Sodomorum offeras. *Leuo manum meam ad Deum excelsum, possessorem cœli & terræ.* Cõmuniter omnes intelligunt, his verbis indicari, Abraham iurasse; nam modus iurãdi apud illos veteres iste erat, eleuata manu & digito, indicare Deum veritatis testem & speculatorem. Sed credo aliquid altius voluisse significare, illum

In illud Isai. 2. super omnem montem excelsum. Ecclesiast. 10. 14.

Lib. 4. de adoration. Genes. 14.

Istella in c. 14. Genes.

¶ 170 *Lib. 1. de Abraham cap. 3.*

re, illum scilicet à quo laboris sui præmium sperabat & mercedem. Quasi dicens: Pauper es tu, ad meos labores persoluendos, alium ego intendo & quæro solutorem, qui ditior sit, Deum scilicet excelsum possessorem cœli & terræ, id est, qui omnium rerũ, plenum, perfectum & integrum habet dominium, qui solus potest pro dignitate ad æqualitatem laborum meorum valorem compensare. O nobile cor: O iusta bonorum operum æstimatio. Quid inde factum est? *His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abraham per visionem, dicens: Noli timere Abraham, Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Statim è vestigio, his transactis; in Hebræo, *Post hæc verba*, quomodo Chaldæus & Septuaginta legũt; Deus seipsum Abrahæ manifestum fecit, & solutionem suorum laborũ præstitit & mercedem, qui videlicet ipsemet solueret Abrahæ, non pretio quod minus valeret se ipso. *Ego*, inquit, *tuus protector*, & laborum tuorum retributor, *Et ego merces tua*, non qualiscumque, sed *magna nimis*. Ita qui verè iusti sunt agere consueuerunt, qui hac cordis nobilitate præstant. Ita Dauid, *homo secundùm cor Dei*, cui nihil minus quàm Deus ipse satisfaciebat, non solùm in terra, sed nec in cœlo. *Quid*, inquit, *mihi est in cœlo, aut à te quid volui super terram?* Ita & omnes quos eleganter Spiritus sanctus descripsit, dicens: *Iusti in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini.* Omnia verba sunt grandi expensione digna, sed præcipuè illa: *Apud Dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum.* Non ab aliqua creatura expectant mercedem, nec intendunt præmium ab alio, quàm ab altissimo; nec minorem mercedem prætendunt, quàm ipsummet altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema de manu ipsiusmet Dei. Ita certè Christianum agere decet; talem de suis operibus bonis debet iustus æstimationem facere, tanta cordis nobilitas illi congruit: vt omnia mundi huius bona, tãquam stercora reputet. Huic doctrinæ innititur illa vrgentissima Dauidis increpatio, qua homines terrena bona intendentes alloquitur: *Filij hominum vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* In Hebræo habetur vox *Isch*, vt doctus Titelmanus expendit, quæ significat virum nobilissimum & inclytum, & eam vocem in casu nominandi quidam legunt, quasi dicat: Filij viri aut viriles. Genebrard. *O potentes, clari, & nobiles*: alij in casu gignendi, q.d. O filij viri inclyti & nobilis, quod dictum credũt quidam, quasi Dauid ad Iudæos loquens, ad memoriam reuocaret nobilissimum eorum parentem Abraham, sicut Deus per Isaiam: *Attendite ad Abraham patrem vestrum, &c.* cuius nobilitatem cordis paulò ante expendimus; sed aptius verba ad Christianos videntur directa, quibus Christus Dominus concessit, vt Deum vocarent pleno ore Patrem, dicentes: *Pater noster, qui es in cœlis.* Quasi dicat: Vos qui estis filij altissimi, qui Deum pleno ore patrem vocatis, vestræ nobilitatis, quam ab isto patre sortiti estis, memẽtote. Filios Dei, nobilissimum cor decet, quod magna à Deo ipso intendat: Cur ergo in hoc positi estis, *quod diligitis vanitatem. & quæritis mendaciũ?* cur ea toto corde appetitis, quæ vana & falsa sunt bona? mentem erigite, & *scitote, quia mirificauit Dominus sanctum suum.* Hieronymus legit, *mirabilem reddidit*, miris affecit beneficijs, ipsemet est, qui sanctos suos assumit admirandis bonis, & donis ornandos & afficiẽdos. Et verè Christus Dominus in hac Euangelica lectione simili ratione vnumquẽque fidelium vrget, exponens, minus benè ab hominibus in terra agentibus expectãdam mercedem ijs, qui patrem habent in cęlis, qui reddit mercedem eis, qui ipsi placere contendunt. Ex his iam expendere incipiamus hypocritarum stultitiam, imò iniustitiam tyrannicam, quam operibus suis inferunt. In primis siquidem homines sibi proponunt suorum bonorum operum solutores, non quidem illos, qui in cœlis iam cum Deo regnant; sed qui mortalem hanc & caducam agunt vitam. Ab his solummodo pretiũ & præmium exspectãt & præstolantur.

Marginalia: Genes. 15. — 2. Paralip. 8.14. — Ps. 72.25. — ¶ 171 — Sap. 5.16. — Psal. 4. — איש In Psal. 4. in annota. ex Hebræo — Isai. 51.2. — Matt. 6.9.

¶ 172 præstolantur. Quam grandem iniuriam iniustamque offensam (vt Chrysostomus *Hom.72. in Matth.* ad hoc institutum expendit) nobilissimæ alicuius regis filiæ inferret, qui illam sibi à rege commissam, à thalamo paterno, & amantissimi patris oculis subtrahens, vilissimis seruis traderet violandam, corrumpendam & prostituendam? Deinde vide quodnam pretium à talibus solutoribus exigant. Non quidem postulant, eorum sibi animas subijci, aut corpora in seruitutem tradi, vt illos habeant seruos & ancillas, neque vero eorum substantias aut diuitias; sed solam & nudam oculorum conuersionem, *vt appareant hominibus ieiunantes*. Quisnam tam crudelis execrandusque pater qui filiam suam pulcherrimam ac ditissimam prostituendam traderet alicui, propter id solum, quod eam vellet aspicere, contueri, & laudare illius pulchritudinem & venustatem? Quisnam negotiator, aut mercator tam horrenda stoliditate est affectus, inquit Chrysostomus, *Homil.2. in Ioan.* qui pretiosissimas telas ex auro, & argento, multo sudore, labore & expensis contextas & confectas, adamantem, aut vnionem inæstimabilis valoris, pro eo solũ pretio daret, quod viderentur ab aliquo, & laudarentur ab illo. Sæpe attenta meditatione consideraui illa Sancti Apostoli Iudæ verba. *Iudæ versu 11.* *Væ illis, qui in via Cain abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt.* Tria personarum genera exprimit, quibus quasi iam damnatis compati possumus, quibus Sanctus Apostolus grande comminatur supplicium, illam præmittens comminatricem interiectionem, *Væ*, quæ quando inducitur, vt Chrysostomus *Hom.7. in Genes. & l. de virg. cap.21.* annotauit, horrendam, supremam & irremissibilem pœnam exprimere solet. Primum illorum *qui in via Cain abierunt.* Inuidos significat, hoc namque fuit peccatum Cain, per quod ad execrandum fratricidium peruenit, cui ipsemet Deus quasi compati visus fuit, volens illum à suo torquenti affectu reuocare, dicens: *Quare iratus es, & quare concidit facies tua? Nonne si bene egeris recipies? &c.* Quasi dicat: Cur de fratris tui bono irasceris & doles, qui magis inde lætari debes? Non imputes fratri tuo, quod à me contemnaris, sed tibi, qui si similis illi volueris esse, similes reportabis fauores. Aliud eorum, *qui in contradictione Core pereunt.* Isti superbi sunt & ambitiosi & prælatis suis qui loco Dei sunt constituti, rebelli se contradictione opponunt. Aliud eorum, *qui cum Balaam mercede effusi sunt*. Nota est historia. Fuit Balaam, vt Origenes *a*, & Augustinus *b* dicunt, famosissimus in arte Magica, & carminibus noxijs præpotens incantator. Basilius *c* vocat augurem & diuinatorem, qui dæmoniacam sibi doctrinam per augurandi curiositatem & superstitionem comparasset, quem & falsum prophetam fuisse, probat *d* Ambrosius *e* vocat ariolum. Nihilominus quando vocatus à rege Balac fuit, vt populo Dei malediceret, veri Dei spiritu actum fuisse, & verissima prophetasse, docent Patres Origenes *f*, Augustinus *g*, Basilius *h*, Chrysostomus *i*, & signanter D. Gregorius *k* censet grandi spiritu Dei fuisse illustratum, per quem cognouit veri Dei maiestatem, & populi illius excellentiam, & fœlicem sortem eorum, qui ipsi obsequuntur; ideoque exclamasse: *l Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.* Veri ergo Dei spiritu actus fuit, & vero spiritu prophetico tunc illustratus: *Sed mercede effusus fuit*: quia vt eleganter dixit Origenes *m*, prophetiæ verba tantum habuit in ore; vnde dictum fuit illi à Deo: *Verbum quodcumque dedero in ore tuo, hoc loqueris*: in corde autem desiderium erat mercedis, & cupiditas pecuniæ à rege percipiendæ. Ideoque quod per prophetiam, quam in Dei & populi eius honorem & gloriam protulit, poterat consequi, non intendit à Deo: sed quam mercedem posset ab hominibus reportare solummodo concupiuit. Vnde merito, inquit Origenes, vocatus est, *Balaam*, qui interpretatur, *populus vanus*, qui excellenter populi scribarum, & pharisæorum tenuit typum, quos iure Christus reprehendit, quod per opera bona quę agebãt, solã ab hominibus intendebant mercedem. Et expende illud, *Mercede effusi sunt.* Effundere est se totum omni affectu, ex toto corde in aliquid demittere. Quomodo Dauid: *Effundite coram illo* *Psal.61.9.*

¶ 173

a *Hom.13. & 14. in Numer.*
b *Serm.103 de tempor.*
c *Epist. 80. ad Eust. dã medium.*
d *In ca.16. Isaiæ ad medium.*
e *In illud 1. Corin.13. Si habuero prophetã.*
f *Hom.13. & 14. cit.*
g *Ser.103. cit. & li.4. qq. super Numer. & libr. qq. ad Simpl. q.1.*
h *Homilia de humana Christi gener. & epistol.64.*
i *Homi 21. in Gen. & 25. in Mat.*
k *Hom.15. in Euang. & 3. p. Pastoral. admonit.31.*
l *Num. 23. 10.*
m *Hõ.14. in Numer. post med.*

corda vestra, & iterũ: *Sicut aqua effusus sum.* Totam mentẽ, affectum & omne cordis sui desiderium, in intendenda à rege Balaac mercede pro opere illo quod Deo suggerente perficiebat, constituit. Cum eo autẽ illi dicuntur mercede effusi, qui solam mercedem temporalem ab hominibus expectant, & requirunt. Et quidem Balaam diuitias multas accepit, quæ apud carnales homines magnopere æstimantur. Quid si non nisi solam & nudam exteriorem laudem pro pretio & mercede requireret? Væ hypocritis, qui in hac via Balaam ambulãtes minorem mercedem, quam Balaam ab hominibus exposcunt, à quibus tantum quærunt, conspici & videri. Iuxta quam doctrinam possumus intelligere, quod supra ex Osea cœpimus explicare, contra eos prædictum: *Victimas declinastis in profundum.* Victimæ res erant Deo dicatæ & oblatæ: magnæ propterea æstimationis esse debebant, quas in profundum declinabant; quia per eas solam suam ab hominibus intendebant laudem & gloriam. Idem faciebant, ac si quis pretiosas margaritas, ex quibus ditissima posset pretia reportare, in profundum maris proijceret; vt inde ampullas aut bullas aere ipso leuiores excitaret. Ita qui amore humanæ laudis bene operatur, Victimas in profundum demittit, ieiunium, orationes, eleemosynas, &c. Quod quis in sterquilinium mittat res putridas, aut quæ nullius sunt vtilitatis, non mirum; sed quod pretiosiores vniones & gemmas, ac vestes, summæ est stultitiæ & stoliditatis. His concinunt quæ Christus dixit: *Nolite sanctum dare canibus, & margaritas nolite mittere ante porcos.* Quid facturi sunt porci de pretiosis margaritis, quas ante eos miseris? Optime expendit ad hoc institutum D. Cyrillus Alexandrinus, quod Deus statuit, præcipiens filijs Israel, vt nullibi offerrent sacrificia sua, nisi ad ostium tabernaculi. *Homo de domo Israel, si occiderit ouem, aut bouem, seu capram in castris, seu extra castra & non obtulerit ad ostium tabernaculi, sanguinis reus erit: quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.* Huius præcepti varias rationes tradit Cyrillus, significanter autẽ illam, quod indecentissimum est tam excellens opus, quale est sacrificiũ, alteri nisi soli Deo dicare, & esset margaritas ad porcos mittere, si opera quæ Deo sunt digna hominibus exhiberentũr. *Nolite* ergo *fieri sicut hypocritæ, qui exterminant facies suas, vt appareant hominibus*: sed potius tu à solo Deo præmium tuorum ieiuniorum ac bonorum operum intende, qui solus potest æqualem illis mercedem reddere.

(Psa. 21. 15. — ¶ 174 — Osea. 5. 2. — Matt. 7. 6. — Lib. 10. de adorat. — Leuiti. 17. 3. 4.)

§. 14. *Insipiens qui merces excellentes ad vile emporium & inopes mercatores defert, sicut Iudas: & qui radices super lapides vult mittere, vt dixit Baldad.*

VT *appareant hominib. ieiunantes.* Stultos mercium suarum venditores vocat hypocritas, B. Chrysostomus. Quiuis venditor quarumcunque merciũ, ea emporia quærit in quibus illas carius vẽdere possit. Si duo essent emporia, in quorum vno tantum sunt mercatores miserrimi, pauperrimi, & auaritia pleni, qui nihili merces facerent, pro quibus non nisi puluerem vel arenam vellent nec possent persoluere; in altero autẽ essent liberalissimi, ditissimi, ac nobilissimi mercatores, earundem merciũ cupidissimi, qui grandi pretio auri, & argẽti etiã minores merces emerẽt: qui merces haberet vendendas, quodnam horum emporium eligeret? Nonne illud omnino fugeret, & ad hoc lætissimo animo merces suas deportaret? Quod si isto relicto, omnes suas merces ad illud primum deferret vendendas; nonne stultissimus iudicaretur? Bona opera quæ homines faciunt, merces quædam sunt, pro quibus pretium vnusquisque accepturus est. Duo autem sunt emporia, in quibus merces vendi possunt, vnum est huius mundi platea in qua quamplurimi resident mercatores; sed omnes pauperrimi & inopes. Vnus eorum qui rex erat, suo & cæterorum omnium nomine clamabat: *Pauperes facti sumus nimis*, & vere quidem; nam eorum nullus, vel vnam bonam à se ipso cogitationem potest

(¶ 175 — Hom. 2. in Ioannem. — Psal. 78. 8.)

potest habere; præterea non sunt cupidi huiusmodi mercium, iudicat enim vnusquisque, quod bonum opus ab altero perfectum, parum sibi proficit. Tandem non possunt pro pretio dare nisi puluerem, vocẽ scilicet laudis, acclamationis & ouationis. Si namque homo in se ipso non est nisi pulүis; quid erit eius vox, quantumcumq; sonora, quæ minus aliquid est? Alterũ est cœlum, vbi non nisi viri ditissimi resident, vbi solummodo veræ diuitiæ reperiuntur; *Gloria enim & diuitiæ in domo eius:* Ibi tanta æstimatione bona opera habentur, vt eorum minimum non minus, quam quodam infinito thesauro persoluatur. Pro potu aquæ frigidæ collato sitienti, pro veste lacerata data misericorditer nudo, pro suspirio ex corde ad Deũ emisso, æterni ponderis pretium promissum est. Quod ergo emporiũ quærendum? Insipientes sine dubio hypocritę, qui merces suas ad hoc mundi emporium deferunt vendendas, exponentes illas mercatoribus miserrimis, qui non nisi puluerem humanæ laudis referunt. Non solũ Iudas fuit impijssimus vendendo Christũ: sed insipientissimus & stultissimus. Erat Christus, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei erant absconditi, erat is de quo dictum fuit: *Nescit homo pretiũ eius.* Et iterum: *Omne aurum in comparatione ipsius, arena est exigua, & quasi lutum reputabitur argentum in conspectu illius.* Decreuit Iudas illum vendere, & tanquam mercẽ quandã exponere venalem. Et quibus persoluendũ tradidit? In quo emporio eum vendendum exposuit? *Abijt ad principes sacerdotũ, & ait illis; Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Vide insipientiam & stultitiam vẽditoris. Primo illud elegit emporium, in quo Christus nulla æstimatione habebatur. Erat ille, vt dictum est, pretij ac valoris omnibus modis infiniti, & solus Deus poterat iuste illum æstimare, qui solus verum ac legitimũ ipsius comprehendebat valorem quem nulla creatura poterat comprehendere. Si autem, vt dictũ est; *nescit homo pretiũ eius*, multo minus illi quos excæcatos in Christi cognitione & æstimatione tenebat malitia. Insuper mercatores illi huiusmodi mercẽ non quærebant à venditore; sed ipse eam eisdem offert, & non vocatus nec rogatus, ad eorũ defert emporiũ, vnde minori ptetio erat æstimãda: nam vltroneæ ac oblatæ merces à venditore, vilescunt. Tertio erãt illi mercatores auari, imo & ipsamet auaritia, quos iã à lõge Propheta Amos contemplatus dixerat: *Auaritia in capite omniũ*, loquitur enim de illis emptoribus, quos auarissimos fuisse, describũt Euãgelistæ: & dicitur, *auaritia in capite eorũ*, quia illis plene dominabatur, vt D. Hieron. exponit: sicut de inimicis Ierusalẽ dixit Ierem. quod *facti sunt in capite:* tales erãt, quod pro vno obolo animam venalem exponerent. Quarto erant crudeles, qui nullatenus alieno damno compatiebantur, tantummodo quæ sibi ipsis vtilia iudicabãt, intendebant. Vnde quando Iudas suæ perditionis & peccati cõmissi eos admonuit, dicẽs: *Peccaui tradens sanguinẽ istum, responderũt: Quid ad nos? tu videris.* Tandẽ non Iudas aliquod magnũ pretium postulauit; sed illis reliquit, vt sibi bene visum pretium impenderent, hoc ipso intelligere volens, exiguum omnibus modis sibi exhibendũ. Si enim quis auarissimo mercatori mercem aliquam emendã rogando offerat, cui relinquit pretium ad sui voluntatem dare; certũ est non nisi vilissimum pretium accepturum, quantumcumq; pretiosa sit res, quam vendit. Quantũ ergo pretiũ poterat Iudas ab huiusmodi emptoribus sperare, qui auarissimi erãt, & rẽ quã ipsis vendebat, nõ æstimabãt; imo contẽnebant, quã ipse vltro eis offerebat, & vt emerent rogabat, pretiũ illis constituendũ relinquens? *At illi constituerunt ei triginta argenteos.* Vide quam vile pretium. *Decorũ pretium*, inquit De⁹, ironice & irrisorie loquens, *quo appretiatus sum ab eis.* Et certũ erat, vilissimo pretio eos appretiaturos fuisse, quibus appretiandus Christus relinquebatur. Grande facinus Iudæ: grandis dementia. Si attenderes, o Iuda, inquit Chrysostomus, quem tradis; nec his traderes, nec tam vili pretio esses contentus. Simile huic aliquo modo est, quod hypocritæ faciunt. Quamuis enim infinita sit distantia in valore, inter Christum & opera

Psal. 111. 3. — *Iob. 28. 13.* — *Sapien. 7. 9* — *Mat. 26. 14* — § 176 — *Amos 9. 1.* — *Mat. 15. & 23.* — *Lucæ 16.* — *In cap. 9. Amos.* — *Thren. 1. 5.* — *Zachar. 11* — *Homil. de proditione Iudæ to. 3.*

§ 177

& opera nostra bona; sed aliquā possumus considerare proportionem. Diximus enim supra, opus bonum posse filium Dei dici, cuius virtute generatur & nascitur, dicente Propheta: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Quid facit hypocrita? Hunc Dei filium vendendum exponit hominibus, qui in primis *nesciunt pretium eius.* Talis est enim valor operis meritorij, vt non solum homines; sed nec omnes intellectus Angelici per suas vires possint illius iustam æstimationem appendere: quam, vt quidam censent, solus Deus potest perfecte & plene comprehendere. Nam talis est valor, vt solus Deus ipse correspondeat ei pro iusta mercede: Deum autem nulla creatura comprehendere potest. Et certe paruæ sunt æstimationis in oculis hominum opera meritoria, quibus communiter ea omnia anteponere solent, quæ aliquod temporale lucrum inducunt. Ideoque si aliquid se offerat agendum, quod temporali lucro congruat; dimittunt omnia opera, quæ magni possunt esse apud Deum meriti. Illis itaque vendit hypocrita huiusmodi mercem qui non pro dignitate eam æstimant. Deinde, ipsis vltro eam offert, quam illi nec concupiscunt, nec quærunt. Nihil enim minus quærit aliquis aut concupiscit quam bona opera alterius, quæ parum sibi prodesse iudicat. Tertio, sunt homines auari: *A maiori vsque ad minorem*, inquit Ieremias, *omnes auaritiæ student.* Expēde verbum *Student*, quod maximam supremamque curam indicat & exprimit, quo vsus Paulus: *In hoc*, inquit, *& ipse studeo*, id est omnem operam do, vniuersam mentē & animum conuerto, *sine offendiculo conscientiam habere ad Deum & ad homines semper.* Pagninus legit: *Omnis ipse auare sectatur auaritiam.* Expende illam geminationem, *auare auaritiam* sectatur: quam etiam sub alijs verbis expressit Regia: *Omnis ipse concupiscens cupiditate.* Omnes itaque in hoc positi sunt; vt sibi vniuersa acquirant. Sunt insuper homines seculi, quantum in se ipsos blandi, in alios crudeles, nulla cura salutis aut perditionis aliorū vrgentur; omnes dicunt cum Cain: *Nunquid custos fratris mei sum ego?* & cum pharisæis: *Quid ad nos? tu videris.* Tandem illis relinquit hypocrita pretium persoluēdum constituere; vt scilicet rependant, quod velint, laudent opus bonum quantum eis apparuerit laude dignum. Vide insipientissimum venditorem. Et quodnam pretium te reportaturum credis ab huiusmodi mercatoribus? Summū, quod rependēt, erit, ad te oculos conuertere, nonnulla laudis verba proferre. Decorum sane pretium reportas, & nullum aliud ab hominibus reportandū, certum est. Excellentissime amicus ille B. Iob, Baldad Suhites, hypocritam describēdum assumpsit, eum similem scirpo & carecto describens, *Nunquid virere potest scirpus absq; humore, aut crescere carectū sine aqua? &c. sic spes hypocritæ.* Scirpi vel carecti nomine, inquit D. Gregorius, hypocritæ vitam signat, quæ speciem quidē viriditatis habet; sed ad humanos vsus fructum vtilitatis non habet; quæ sterilitate operis arida permanens, solo sanctitatis colore virescit, &c. Scirpus sine humore non viret, nec pulchrā viriditatis refert apparentiā; quia hypocritæ, si non adsint spectatorū oculi quorum laudē exoptant, ab operibus bonis cessant, & illam, qua præstare solebant viriditatem deponunt. In cuius confirmationem id possumus obseruare, quod Scholiastes Augustini, de Diogene Cynico refert. Ille sicuti cæteri illi Philosophi, solam hominū intendebant laudē vt D. Augustinus docet, multa propterea horrenda, miranda ac stupenda faciebat, vt omniū oculos ad se suspiciendum, mirandumq; conuerteret. Idcirco, cū media hyeme in rigidissima se lauaret aqua, & frequēs populus id spectans, misertus hortaretur, vt sibi parceret, Plato qui simili infirmitate laborabat, & ex se ipso, quid Diogenes intēderet, nouerat, exclamauit; *Si vultis eius misereri, discedite.* Cessātibus enim oculis spectatoribus, cessabit eius opus, quod tantum durabit quātum permanentes oculos spectantes se viderit. Non itaq; viret scirpus sine humore, &c. Deinde insequens Baldad, quam cœperat metaphoram, subdidit: *Humectus videtur scirpus* (ita legit Gregorius, quamuis in vulgata,

§ 178

Isaiæ 26. 12.
Ierem. 6. 13.
Act. 24. 16.
Genes. 4. 8.
Matth. 26.
Iob. 8. 11. 13.
3. Moral. c. 26. & 27.
Viues. 21. de ciuitat. cap. 16
21. de ciuit. cit.
Iob. 8. 16. 17.
8. Moral. c. 33.

vulgata, vox *scirpus* dispuncta videatur) *antequam veniat sol, & in ortu suo germen eius egredietur, super aceruũ petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur.* Difficilis locus & omnino de obscuris, quem variæ translatorum lectiones, & autorum expositiones difficiliorem reddunt. Sed non errabimus, sequentes mentem sanctorum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum, signanter Philippi Diaconi, B. Gregorij, D. Thomæ & Bedæ, qui existimant Baldad, his verbis persistere in ea quam cœperat metaphora scirpi, explicaturus hypocritæ mores & sortem: quam quantum existimo, ita ad viuum exponere conatus fuit, vt incipiens describere hypocritam à scirpo, deinceps ita de ipso hypocrita solummodo loquatur; & quæ dicit non scirpo, sed hypocritæ tantum conueniãt. Solis nomine, inquit Gregorius, Christus exprimitur. Hic adueniet tanquã sol, & orietur clarus in die iudicij; *Quando illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* De quo ad literã per Malachiam dixit Deus. *Ecce dies veniet succensa quasi caminus*, diem iudicij indicat; *Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ.* Apte, inquit Hieronymus, dicitur; quod orietur vt sol: quia omnia patefaciet, & manifestissima reddet. Sol (inquit doctus piusque Ribera) quasi restituit rebus suum colorem; quẽ nox abstulisse visa fuit, iuxta illud Poetæ: Et rebus nox abstulit atra colorem. Quod imitatus Prudentius dixit: Rebusq; iam color redit, Vultu nitentis syderis. Orietur propterea Christus sicut sol, quia vnusquisq; suum verũ genuinum referet vultũ sub claritatis illius splendore. Vnde quod noster vulgatus legit; *ijs qui diligunt aduentũ eius*: S. Augustin. sæpe legit: *Qui diligunt manifestationẽ eius*, quasi aduẽtus eius, futura sit illius manifestatio, & tãquam quidam solis ortus, qui se splendentem & omnia illuminantẽ exhibebit. Antequam hic sol veniat, inquit Gregorius, humectus videtur scirpus; quia priusquã diuina districtio in iudicio candeat, omnis hypocrita infusum se sanctitatis gratia ostentat: quasi virens aspicitur, quia iustus æstimatur: honoris locũ obtinet, de gloria sanctitatis pollet, à cũctis veneratio defertur, opinione laudis extẽditur. Ante solis aduẽtum germẽ suũ scirpus ostẽtat, quo pulcher apparet, &c. Et si quæras, quid intendat per huiusmodi opera hypocrita; *Super aceruũ,* inquit, *petrarũ, radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur.* Septuaginta: *In congregatione lapidum dormit, aut quiescit.* Scholia Græca: *Super colles radices eius.* Hæc verba difficilia ex eo sunt, quod scirpo non videantur conuenire, qui non radices super petras mittit, nec inter lapides oritur; sed ad aquarũ decursus, & in locis humẽtibus; non in collibus nascitur, sed in conuallibus. Omnem tamen difficultatem aufert, quod diximus, Baldad, qui in scirpo hypocritam primo describendum assumpsit, nũc relicto scirpo, quæ ipsi tantũ hypocritæ cõueniunt elegantissime exprimere. Quid radicũ nomine, inquit D. Gregorius, nisi latentes cogitationes & intentiones accipimus? quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum insurgunt. Sicut & de verbi semine per prophetã dicitur: *Hoc quod saluatũ fuerit de domo Iuda, & quod reliquum est mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.* Radicem quippe deorsum mittere est, cogitationem bonam in abditis multiplicare: fructũ vero sursum facere, est per efficaciã operis recta quæ cogitauit ostendere. Lapidum vero nomine, in sancta scriptura homines designãtur, sicut sanctæ Ecclesię per Isaiã dicitur: *Ponam iaspidẽ propugnacula tua, & portas tuas lapides sculptos.* Quid namq; lapidum nomine, intelligere vellet explicuit subdens: *Vniuersos filios tuos doctos à Domino.* Et sicut admonente Petro dicitur: *Et vos tanquã lapides viui superædificamini domus spiritualis.* Hoc itaque loco, quia *lapides* dicti sunt; sed tamen *viui* minime dicuntur, nuda appellatione lapidum, permisti possunt reprobi & electi figurari. Scirpus itaq; iste, qui inter lapides comoratur, super aceruũ petrarum radices densat; quia hypocrita omnes suas cogitationes in exquirenda hominum admiratione multiplicat. Per omne enim quod hypocritæ faciunt, quia occultis cogitationibus laudes homi-

Marginalia: ¶178 — ¶179 — 1. Cor. 4. 5. — Malac. 4. 3. — In c. 4. Malach. — In c. 4. Malach. — Virgil. 6. Æneid. — 2. ad Tim. 4. 8. — Episto. 80. ad Hesich. — 8. Moral. c. 34. 35. & 36. — Isaiæ 37. 31. — ¶ 180 — Isa. 54. 12. — 1. Petri 2. 5.

hominum requirunt, quasi radices scirpi in aceruum petrarum mittunt. Vnde & factis suis perpetuo arbitros inquirunt, ibique mentis suæ intentionem auidius reponũt, vbi maiorẽ hominum aceruum & congeriem vident, de quibus Dominus: *Exterminant facies suas; vt appareant hominibus ieiunantes, &c.* Ex his intelliges illorum stoliditatem, qui petras inquirunt, vt super eas mittãt radices. Quem humorem putas extrahere posse herbam, quæ super aceruũ lapidum suas radices miserit? paruum certe & exiguum, adeo vt & semen, quod *cecidit super petras, natũ statim aruit, quoniam non habebat humorem.* Sunt homines lapidibus ipsis duriores, ex quibus aquam abundantẽ trahere, opus est diuinæ virtutis, per quam eduxit aquã de petra. Optime hominũ duritiem Philosophus ille intellexit, qui vt assuesceret non cõmoueri, nec irasci contra homines petita negantes, primo ad petras accedebat, petens supplex ab eis, quod ab hominibus postulare intendebat: sæpe enim idem est ab hominibus, atque à durissimis petris aliquid præstolari aut expectare. Qui omnes mentis suæ cogitationes, ac intentionis suæ radices, super petras collocat, quem credis extracturum humorem? Exilem sane & exiguum: ad minimũ caloris æstum, aut ad leuẽ flantis venti auram exsiccandũ & consumendum. Aliud igitur emporium Christus ostendit suis, ad quod merces suorum bonorum asportent, iusto persoluendas pretio, & digna ęstimatione cõpensandas: illud est cœlũ: *Thesaurizate*, inquit, *vobis thesauros in cœlo*, merces vestras cœlo inferte per intentionẽ placendi Deo, vbi tanquam indeficiens thesaurus reseruatæ consistent iusto & condigno æternæ gloriæ præmio persoluẽdæ. Alium item designat locum, in quo radices mittamus, ipsum scilicet Patrem cœlestẽ, qui est pelagus infinitæ substantiæ ex quo omnia bona procedunt, in quem qui radices miserit, non erit *solicitus in tempore siccitatis, nec cũ venerit æstus*, vt dixit Ieremias. In Deo iustorum radices fixas exponebat Spiritus sanctus dicens de illis: *Cogitatio eorum apud altissimum.*

Lucæ 8. Matth. 13. Marci 4.

Ierem. 17. 8. Sapientiæ 5. 17.

§. 15. *Docet Christus ad cœleste emporium merces nostras deferre persoluendas à Deo, qui illarum iustum pretium solus reddere valet.*

¶ 181

SImiles sibi Christus vult nos efficere, inquit Chrysostomus, & quod aliquatenus ex hac parte Deo ipsi simus ęquales. Quid enim ipse dicit? *Ego gloriam ab hominibus non accipio.* A quo voluit Christus glorificari? Audi Apostolorum principem dicentem: *Accipiens autem à Deo patre honorem & gloriam.* Audi ipsum ad finem vitæ orantẽ & dicentem: *Opus consummaui, quod dedisti mihi, vt faciam: & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsũ.* Circa quę verba multa sancti Patres annotant, nũc tantum considera, quod opera in hominum oculis, & in cõspectu discipulorũ suorum fecit Iesus talia, qualia Ioannes indicat dicẽs, scribi non posse: opera sane heroica, suprema, omni laude etiam Angelorũ superiora: ad talia autem opera, laus, gloria, & honor necessario consequuntur, *Gloria enim & honor omni operanti bonũ, Iudæo & Græco*, & multo magis Christo Domino legitimo Dei filio. Quam gloriam Christus expetet? ad quodnam emporium merces factorum & meritorum suorum reportabit, vt debite persoluantur? Num ad hominum emporiũ? Nequaquam: sed ad cœleste. *Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum.* Quasi dicat: Claritatem, glorificationem & honorem à te intendo & expecto, qui nosti debitam gloriam & honorem operibus sanctis impendere. Et ad idem institutum considera quod fecit, quando cum tam solemni, illustri & glorioso triumpho ingressus est Ierosolymam, quali nunquam Rex, Imperator, aut victor aliquis triumphator fuit vnquam exceptus, cum ramis & hymnis gloriosis; quando omnis turba hominũ ac mulierum, virorum, ac infantiũ supremæ gloriæ acclamationibus applaudebant: *Benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israel.* Talis fuit huiusmodi gloria Christo ab hominibus exhibita, vt Dauid in spi-

Hõ. 43. ad populum Ioan. 8.

2. Petri 1. 17. Ioan. 17.

Ioan. 21. 25.

Ad Rom. 2. 10.

Ioan. 17. 5.

Matth. 21.

in spiritu multis retro annis eam considerans & eius cōsideratione exultans & gaudens illum ediderit psalmum, cuius versum nunc Christus retulit, & adimpletum exhibuit: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra; quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos, ex ore infantium & lactentiū, &c.* Quæ omnia verba ad hoc institutum elegantissime sanctus expendit Chrysostomus. In huius igitur supremæ laudis & gloriæ medio Christus cōstitutus, circūdatus vndiq; omni hominum genere, *nam qui præcedebant, & sequebantur*, omnes inaudita ouatione illi acclamabant: ad ęternum Patrem se totum conuertit, orans & dicens: *Pater clarifica nomē tuū.* Theodoretus Heracleotes intelligit Christum postulasse sui clarificationem, per quā nomen Dei glorificaretur, vt idem sit quod dicit: *Pater clarifica nomen tuū*, cum illo quod postea dixit: *Pater clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.* Et vere hoc consonum est responsioni, quam pater dedit. *Venit enim vox de cœlo dicens, & clarificaui, & iterum clarificabo.* Quod de clarificatione, qua pater clarificauit Christū manifestè intelligēdū est, quē pater clarificauit in vita semel & iterū clara voce dicēs: *Hic est filius meus dilectus* &c. & per miracula stupēda quæ Christus operatus fuit: & clarificaturus erat in morte & post mortē, vt ōnes SS. Patres Græci, Chrysostomus, *a* Cyrillus *b*, Leontius *c*, Theophylactus *c* Euthymius *c*, & Theodorus Mosuestenus *c* explicarunt. Postulauit igitur Christus sui clarificationē, honorificationem & glorificationem. Mirū sane est, quomodo illo tempore eam postularet à Patre, quando summa ab hominibus glorificatione se videbat illustrē. Si illam postulasset, quando in cruce ab omnibus irridebatur & despiciebatur, non mirū, si quādo vitā finiuit, sicut dixit *d*: *Deus meus vt quid dereliquisti me*, dixisset: *Pater clarifica nomē tuum* aut filium tuum, non mirū, sed quod quando suprema gloria circumdabatur, peteret à Patre clarificari, admiratione dignum videtur. Optime tamen cœlestis magister, quam de suprema humana gloria æstimationem debeamus facere indicauit, nihili enim illa facienda est, nisi supposita tanquam fundamentum firmum, & solidum glorificatione & clarificatione, quæ est à Deo: & in tantum summa gloria ab omnibus oblata est ęstimanda, in quantum decreta & ordinata est à patre, qui in cœlis est. Si Christus tantum intendisset ab hominibus gloriam, radices in lapidibus misisset, ideoque statim fuisset arefacta; nam ipsimet homines, qui tam grandi, inauditaque gloria eum exceperunt & prosequuti fuerunt, non post multos annos, menses, aut hebdomadas, sed post solos quinque dies, maiori ignominia affecerunt. Quia tamen Christus ad cœleste emporium merces suas transmisit, tam excellenter à Patre fuerunt persolutæ, quod *Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur.* Hinc D. Bernardus explicat efficacem Christi ad Pharisæos obiurgationem, *gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam, quæ à solo Deo est non quæritis.* Quasi dicat: Qui cupidi estis gloriæ, cur tam stulti estis, vt gloriam ab inuicem quæratis? quæ inanis & nullius est stabilitatis, & non quæritis gloriam, quæ à solo Deo est, quæ est stabilis, firma & secura.

Psalm. 8. — ¶ 181 — *In psal. 8.* — ¶ 182 — *Ioan. 12. 28* — *Matth. 17. 5.* — *a Hom. 66. in Ioannē* — b *Lib. 8. in Ioan. c. 15.* — c *In cate. græca in c. 12. Ioan.* — *D. Matth. 27. 46. & Marc. 15. 34.* — *Ad Philip. 2. 9.* — *Ser. 13. in Cant.* — *Ioan. 5. 44.*

§. 16. *Quantum auersetur Christus hypocritas, ostendit maledicens ficulneæ, ex eo quod illorum symbolum & figuram tenebat.*

¶ 183

VT *appareant hominibus ieiunantes.* Indicans Christus Dominus hypocritarum stultam stoliditatem, vt diximus; simul etiam declarat illos sibi vehementer infensos, qui ex bonis operibus id sibi aucupantur, & tribuunt, quod Deo ipsi debitum est, gloriam scilicet & laudē: qua de causa sacrilegi furti eos conuincunt Augustinus *a* & Gregorius *b*. Obseruauit D. Cyrillus Alexandrinus *c*, hypocritarum peccatum maxime ad iram commouere diuinā mentem & maiestatē. Quod aperte & clare ille Eliu amicus beati Iob expressit *d*. *Simulatores & callidi prouocant irā Dei*

a *Lib. Soliloq. c. 15.* — b 18. *Mor. c. 4.* — c *Li. 7. de adorat. in Spiritu.* — d *Iob. 36. 13.*

חנף. In Hebræo habetur nomen *Hhaneph*, quod Vulgatus fere semper *hypocritas* transferre solet, quamuis hoc loco simulatores transferat; quia hypocritæ nomen simulatorem significat, vt diximus supra. Apte autem cum simulatores dixisset (inquit Gregorius) addidit, *& callidi*, quia callidè procedit, quicumq; simulator est, vnum tenẽs & alterum ostendens, quod & Augustinus obseruauit. De eis non dicit, quod merentur iram Dei: sed quod *prouocant*, vt idem Gregorius obseruat; quia nõ tantùm iram Dei sicut cæteri peccatores promerentur, sed eam vrgent, & excitant contra se ipsos. Septuaginta iuxta hebræum, vertunt: *Ordinant furorem*, id est, omnem Dei furorem contra se ipsos dirigunt, & ordinant, eo modo, quo per oppositum Sponsa dixit, Sponsum *suam in eam ordinasse charitatem*, id est totum suum amorem, ita quod illam totius amoris sui fecit quasi terminum.

26. Moral. c.28.

5. De Ciui. c.19.

Cant.2.4.

Pagninus: *Ponunt furorem super se*, id est, firmiter statuunt, & disponunt, eo modo, quo dux dicitur ponere fortitudinem exercitus super aliquam ciuitatẽ, & Deus ad Ezechielẽ cõstituit, quod *poneret arietes*, id est, instrumenta quatiendi, in *gyro* Ierusalem. Regia: *Ponent nasum*, id est, vehemẽtem iram, quã scriptura per nasum solet significare, quo fortiter spiramus quando forti ira succensi sumus. Hoc autem satis ostendit factum illud, quo Christus dominus, postquam cum pharisæis hypocritis contendit, videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea nisi folia tantùm, & ait illi: *Nunquam ex te nascatur fructus in sempiternum*, aut vt Marcus: *Iam non amplius in æternum ex te fructũ quisquam mãducet:* & arefacta est cõtinuò ficulnea, & videntes discipuli mirati sunt dicentes, *Quomodo continuo aruit?* Mirãtur SS. Patres huiusmodi factum, & inquirunt, cur Christus Dominus ficulneam tam grãdi maledictione prosequutus fuerit. Id enim non processit ex aliquo iræ impetu, sicut accidit ijs, qui contra res inanimatas se conuertunt, vt cùm contra calamum non reddentem attramentum irascimur, & illũ conterimus, hic enim inordinatus affectus est, ex infirmitate nostra procedens, vt B. Augustinus annotauit, qui propterea in Christo esse non poterat. Neque verò animo puniendi ficulneam, quam probè Christus nouerat nullius culpæ capacem, eo præsertim, quòd vt Marcus aduertit, *non erat tempus ficorum*. Imò sciens, & prudens, quod ficus non habebat, ad eam accessit; non enim poterat (inquit Gregorius) creator omnium nescire, quia fructum ficus non habuit, quod quia tempus ficorum non erat, omnes poterant scire. Ad magnum ergo mysterium declarãdum factum fuisse, colligunt sancti Patres, Hilarius *a*, Hieronymus *b*, Gregorius *c*, & Ambrosius *d*, sicut prius collegerat Origenes *e*, ostẽdere siquidem voluit, grauissimè & iustissimè se contra Phariseos magna ira commotum. Illorum singulare peccatum, erat hypocrisis, quod Christus ipse apertè discipulis notum fecit, dicens *f*: *Attendite à fermẽto pharisæorum, quod est hypocrisis.* Optimè autem vt Tertullianus *g*, & Cyrillus Alexandr. *h*, annotarũt, hypocrisis vocatur fermentũ: nã sicut *i*, *fermẽtum totam massã corrumpit*, & illius puritatem inficit; ita hypocrisis omnia bona inficit & corrumpit. Iusserat Dominus *k*, inquit Cyrillus, fermentum procul abesse ab omni sacrificio: quia ab omni bono opere voluit hypocrisim aut inanis gloriæ appetitũ excludi. Pharisæi ad omne sacrificium adhibebant fermentum, qui, vt dixit Christus *l*, *omnia opera sua faciebant, vt viderentur ab hominibus:* externam apparentiam affectabant. Hos hypocritas iã Christus per ficulneam vero fructu carentẽ, folijs redũdantem expresserat apud Lucã; nunc quando grauissimè ab eisdẽ fuit offensus, ab eis declinãs, ad ficulneam quæ illorum gerebat typum, se conuertit, illamq; maledixit: vt hinc cõsideres & inferas, quãta ira fuerit cõtra hypocritas prouocatus, qui arborem omni culpa expertem, à qua nihil fuerat læsus, maledixit, & cõtra eam grandi ira se excitatum ostẽdit, ex eo solum quod hypocritarum typum & effigiem quandam referebat. Vidi ego aliquando illustrissimum Comitem, qui cùm à filio graui offensione pro-

Ezech.4.2

Matt. 20. 19.

Mar.11.14

§ 184

Mar.11.13.

Lib.8. Epi. 42. ad Eulog. Patri. Alexand.

a Canõ.21. in Matth.

b In ca.20. Matth.

c Li.8. Epi. 42 ad Eulog. citat.

d Lib.7. in c.13. Lucæ.

e tract.17. in Matth.

f Luc.12.2

g Li.4. cõt. Marcionẽ. c.28.

h Li.10. de adorat. in spiritu.

i ad Gal. 5. 6.

k Exod.23.

l Mat.23.5.

1. Luc.3.67

prouocatus fuisset, nolens contra eum manus conuertere, quem perdere nolebat, quia tempus ad tale supplicium erat inopportunum, videns quandam illius imaginem, se totum ad eam lacerandam conuertit; vt ostenderet, quantum per filij offensam esset exacerbatus & exasperatus. Ita fecit Christus Dominus. Grauissimè prouocatus fuit à Pharisæis propter intolerabilem illorum hypocrisim, noluit contra eos plenè manus cõuertere, quia non erat tempus ad puniendum opportunum; discipulis enim postulantibus vindictam inferri quibusdam ipsius offensoribus, id omnino negauit, dicens: *Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare*: idcirco ab eis declinans, ad eorum effigiem destruendam se conuertit, vt in eo quod eos nolebat punire, charitatem & amorem suum ostenderet; in eo autem quod ipsorum figurã perdendam penitus assumebat, quantum sibi displicerent, demonstraret. Non poterat meo iudicio excellentius explicare suam contra hypocritas iram, & quam grauem ab illis sentiret offensam.

Luc.9. 56.

§ 185

Argumẽtum maius & euidentius, quo ostenditur quantum Deus odio habeat veros peccatores, ex eo desumitur, quod suprema ira se ipsum excitatum exhibuit contra nudam ac meram eorum imaginem & figuram, contra quam omnes iræ suæ fluctus videretur conuertisse. Quod apertè in Christo Domino videre licet. Erat ille legitimus Dei filius, & infinitè quidem placens & dilectus; nihilominus videbis, Deum supremo illum supplicio afficientem, in cuius persona Dauid clamabat a: *Omnes fluctus tuos induxisti super me.* Cur id factum est? Quia Christus peccatorum personam suscepit, & *b apparuit in similitudine carnis peccati* c: *Cùm enim in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens*, id est, peccatoris figuram, quam suscipiens veram humanitatẽ nostram, excellentissimè retulit. Nunquid Pater æternus hac figura filium occultatum non cognouit, aut verum eum peccatorem reputauit? Fuitne sicut Isaac, cuius oculi caligauerunt, & filium qui Esau figuram suscepit, & eius vestes induit, verum Esau reputauit? Minimè quidem. Se enim verè illum cognouisse, apertè voluit manifestare, qui statuit, quod quando peculiari ac proprio peccatoris signo afficeretur in circuncisione, nomen Iesu illi imponeretur, qui non circuncidebatur quasi peccator, sed quasi peccatorum saluator: Qui etiam quando Christus ad baptismum inter peccatores baptizãdus veniebat, quasi vnus eorum esset, voluit cœlos aperiri, & supra eum Spiritum sanctum visibili columbæ signo descendere, tanquam propriã Spiritus sui sedem recognoscens, inquit Tertullianus, eiusdemque patris vox intonuit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Cur ergo tali supplicio eum afficiendum voluit? cur in cruce suspensum teneri? cur infamissima morte extingui? Respondet Paulus: *Ad ostensionem iustitiæ suæ,* vt videlicet ostenderet iustitiæ suæ rigorem contra peccatores. Ita enim contra filium manus conuertit, (eo modo quo per Esaiam dixit, *se percussisse eum*) quoniam similitudinem & personam peccatorum in eo vidit, & peccatorum personam ille repræsentabat & referebat: ad ostensionem iustitiæ suæ: vt ex eo colligas, quantum Deus contra veros peccatores sit ira concitatus, & quantum iustitiæ suæ vindictam exercere contra eos sit paratus, qui contra dilectum filium suum, tam acerbam & rigidam iustitiæ exequutionem fieri voluit, ex eo quod in eo personas peccatorum repræsentari vidit. Hocque est, quod Christus ipse expendi voluit, quando ad mulieres flentes conuersus dixit: *Nolite flere super me, sed super vos ipsas: quia si in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet?* Si videres ignem succendentem acerrimis flammis lignum viride; ex eo quod lignum est: quantum crederes, illius flammas succensuras lignum aridum, quod propria est atque apta materia, in qua flammæ ignis agant, & operentur? Fuit igitur ficulnea illa quædam hypocritarum imago: communiter namque scriptura sacra illos typo earum arborum solet exprimere, quæ secundùm externam apparentiam per viriditatem, & foliorum multitudinem nitentes,

a Psal.87.8 · *b Rom.8.3* · *c ad Philip.2.7.* · *Gen 27.* · *Luc.2.12.* · *Lib. de baptismo.* · *Matth.17.* · *Rom.3.25.* · *Esaia 53.8* · *Luc.23.31.*

§186

nullum fructum ad maturitatem perducunt. Ita S.Iudas Apostolus eos describit, quod sint *Nubes sine aqua*, quæ pluuiam abundantem promittere videtur, & tamen in ventum penitus conuertuntur: *Sidera errantia*, quæ stellæ apparent, & non sunt nisi leues vapores: per cœlum videntur discurrere, & aëris mediam regionem non transcendunt; lucem referunt oculis quasi cœlestem, quæ subitò in vaporem leuem commutatur: *Arbores autumnales*, quæ plenæ sunt folijs, & excellenti viriditate oculos delectant: sed intra se nullum continent fructum. Et quia singulariter talis tūc erat ficulnea illa, singulariter etiā illos exprimebat, vt latè D. Ambros. prosequitur, & in illa cui maledixit, ipsos Christus præuidebat, quam propterea tam acri rigidaque maledictione fuit prosecutus. Qui in hypocritarum effigiem ita se exhibuit iratū: quantum credes contra ipsos veros hypocritas prouocatum & commotum? Apertè satis id Dauid exposuit, vt B. Augustinus annotauit, dicens: *Deus conteret ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos*. In ossibus omnis virtus corporis consistit; si autem illa conterantur, totum corpus penitus contritum intelligimus.

Iudæ 12.13. — *Lib.7. in c. 13. Lucæ.* — *In Psal.7.* — *Psal. 52.5.*

§. 17. *Hypocrita fur est, qui non contentus vtilitate, quam bonum opus inducit, etiam gloriam quam sibi Deus ex illo reseruarat, aucupat.*

¶ 187

QVidnam igitur habet hypocritarum vitium, quo tam grauiter Deus se perhibet offensum? Illud certè, quod Christus indicat, quod scilicet ex bonis operibus sibi gloriam, honorem & laudem accipere contendunt; qui propterea faciūt ea coram oculis hominum, *vt appareant*, inquit, *hominibus*. Hoc autem est quoddam execrandum genus sacrilegi furti contra diuinam Maiestatem, vt S. Augustinus, & B. Gregorius demonstrant. Honor namque & gloria ex bonis operibus, ad ipsum Deum spectat, tanquam ad præcipuum autorem, cuius virtute fiunt; ideoque qui illam sibi arrogat, quæ Dei sunt accipit & furatur. *Tuum* (inquit Augustinus) *Domine est bonum, tua gloria. Ideoq; qui de bono tuo gloriam sibi quærit, & non tibi quærit: hic fur est & latro, & similis est diabolo, qui voluit furari gloriam tuam.* Tamque grande hoc crimen D. Augustinus cōsiderat, quod inter omnia, quæ instantissimè à Deo petijt, hoc singulare fuit; à tam impio scelere liberari. At tu Domine formator meus, inquit Augustinus, ex vtero matris meæ, non me sinas cadere in illam exprobrationem, vt exprobretur mihi furari voluisse gloriam tuam. Tibi enim sit gloria, cuius est omne bonum: *Nobis autem confusio faciei* & miseria, quorum est omne malū, nisi tu volueris misereri, &c. Hinc infert D. Gregorius, optimè dictum à B. Iob: *Quæ est spes hypocritæ, si auarè rapiat?* Rapit hypocrita auarè, quia laudem & gloriam, quæ alieni sunt iuris, sibi aucupat. Hoc extremæ cuiusdam esse iniustitiæ etiam ex Platonis doctrina demonstrat S. Basilius in illa celebri homilia ad adolescentes, quomodo ex gentiliū doctrina proficiant, refellens quoddam commune ac familiare Euripidis dictum: *Cupio bonus videri, magis quàm esse.* Hæc autem explicantur manifestè, si attendas primum omnium nostrorum bonorum operum autorem, Deum esse, *in quo viuimus, mouemur, & sumus.* Quamuis enim verè homo operetur, & liberè quidem: quicquid tamē in bono opere est, à Deo ipso autore procedit, de quo dixit Apostolus: *Ipse est qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate sua.* Quæ verba sæpè S. Augustinus expendit, annotans, Apostolum egregiè explicuisse Deum totius boni operis nostri autorem. Quando scriptura sacra totum aliquod vult plenē comprehēdere, & nihil penitus illius relinquere, solet extrema illius exprimere; vt sub illis omnia media cōplectatur: sicut cùm dixit Moyses: *In principio creauit Deus cœlū & terram.* Voluit ille hoc tanquam fundamentum statuere, omnia quæ habuerunt esse, à Deo condita fuisse, & ipsum omnium penitus extitisse autorē, vt Chrysostomus *a*, Augustinus *b*, Gregorius

Lib. soliloq. 15. — *18. Moral. c.4.* — *Dan. 9.7.8* — *Iob 27.8.* — *Homil. 24.* — *Act. 17.28.* — *ad Phil. 2. 13.* — *Genes. 1. 1.* — a *Hom. 1. in Genes.* — b 2. *Cōtra*

Manichæ. cap.3. & 11. de ciuitat. cap.33. c *Lib. in hexaemer. in princip.* d *Hom.3. in Gen.*

rius Nyssenus *c* docet; & Basilius *d* à maioribus traditum refert: ideoq; omnia cõplecti volens, extrema solummodo expressit, vt cùm audis, Deum creasse cœlum & terram, omnia alia quæ inter cęlum & terram continentur, ab eodem creata fuisse intelligas. Quomodo etiam Christus Dominus ad exprimendam plenam potestatem, quã super omnem creaturam acceperat, dixit: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Qua eadem phrasi sæpe vtitur Apostolus: *Gratia*, inquit, *vobis & pax à Deo.* Nõne alia etiam à Deo tradenda exoptas, fidem, spem, charitatem, &c. Ita quidem; sed duo extrema exprimẽs, omnia alia cõplecti voluit: vita namq; spiritualis incipit per gratiam, per quam homo diuinã vitam & esse accipit, finitur verò per pacem gloriæ: sub his extremis omnia alia intelligenda reliquit. *Velle & perficere*, Duo extrema sunt, inter quæ totius boni operis structura continetur, vt D. Augustinus demõstrat; cuius primum principium est velle, finis est perficere. Ideoque Apostolus dicens, Deum in nobis operari, velle & perficere, dicere voluit: Deũ totius nostri boni operis esse autorem, & nihil esse in eo, quod non Deus ipse in nobis pro bona sua voluntate operetur.

¶ 188 *Matt.28. 18.* *Rom.1.7. & 1.Cor.1. 3. & 2.Corint.1.2. ad Philip. 4.23. &c.*

Esai. 26, 12.

Dixerat Esaias, Deum *operari in nobis omnia nostra opera*; Apostolus tamẽ non solùm hoc dixit, sed addidit, ita omnia opera nostra in nobis operari; vt quicquid bonũ est in vnoquoque eorum, operetur: non quod homo sit tanquam inanime organũ, vt hæretici contendunt: sed quia ab ipsius Dei virtute & auxilio procedit, quicquid est boni, in opere quod homo operatur. Quod & Dauid dixit, illis verbis, quæ Sancti Patres, sacraque obseruant Concilia, *Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Habet homo potentiam aut virtutem benè operandi; sed huic virtuti Deus dat virtutem, sine qua nihil penitus operabitur. Cornu, vt Beatus Theodoretus obseruat, idem est, quod potentia aut fortitudo. Habet homo cornu, id est, potentiam operandi, intellectum scilicet & liberam voluntatem: sed hæc vt exaltentur & operentur, egent auxilio Dei efficaci ex ipsius mero beneplacito proueniente & comitante.

Psal.88.12.

In Ps.88.

Hinc ille communis loquendi modus, quo singulariter Apostolus vtitur, quod Deus operatur in nobis quicquid boni agimus *a*: *Qui tribuit*, inquit, *vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis*, &c. Et *b*, *Qui operatur in vobis, qui credidistis*, &c. Si Christus, vt annotauit Bernardus *c*, qui virtus est & potentia Patris, dixit: *Pater in me manens ipse facit opera*: quanto magis homo, qui nihil virtutis aut potentiæ ex se habet, id ipsum dicere debebit? Vnde si qua sanè in sanctis digna laude vel admiratione intueor, inquit Bernardus, profectò reperio, vnum apparere laudabilem & mirabilem, & alium verè esse laudabilem & mirabilem. Homo namque mirabilis & laudabilis apparet: sed Deus est, qui verè laudabilis est & mirabilis in illo. Et ita iuxta Dauidis admonitionem, *laudabo Deum in sanctis eius*, siue sit Eliseus, siue ille magnus Elias mortuorum vterque suscitatores; Deus enim in ipsis manens, ipse facit opera, inuisibilis & inaccessibilis in se, in suis spectabilis atque mirabilis est, solus mirabilis, qui facit mirabilia solus, &c.

a ad Galat. 3.5. b *1. ad Thessal.2.* c *Serm.13. in Cant.* *Ioã.14.10.* *Psal.150.1.* *Psal.71.18.*

¶ 189

Hinc sequitur, posse Deum omnem bonorum operum nostrorum fructum, & quicquid per ea possumus cõsequi, sibi reseruare, potiori ratione, quàm quicunque alius dominus, ad quem pleno iure spectat quicquid seruus operatur. Nihilominus misericordissimè nobiscum agere voluit, sibi solam gloriam & honorem ex bonis operibus reseruans, nobis relinquens quicquid commodi, vtilitatis, & profectus illa possunt adducere. In bono siquidem meritorioq; opere duo reperiuntur: vnum est vtilitatis & profectus, quoniam est satisfactorium pro peccatis, & meritorium regni æterni, ac thesauri infiniti gloriæ. *Æternum* enim *gloriæ pondus operatur*, vt dixit Apostolus: alterum est; gloriæ & honoris: sicut enim ad opus prauum sequitur confusio & ignominia, ita ad bonum, gloria, honor, & laus. Quicquid igitur est vtilitatis, nobis Deus reliquit, qui nihil penitus illius assumit; sibi autem solummodo gloriam, tan-

2.Cor.4. 17.

tanquam totius boni autorem reseruauit. Pictor, qui egregiam depinxit imaginem, bene tecum agit, si totum, quod est in imagine, tibi tribuat, sibi solummodo relinquat in ea poni: Talis pictor fecit. In cuius explicationem expende illud, quod communiter in sacrificiorum oblatione Deus statutum volebat, vt cùm carnibus, aut panibus, aut alijs similibus, offerretur simul thus lucidissimum, id est, suauem, & purissimum fumum spirans: & ita sacrificium agi disponebat, quod quicquid erat vtilitatis & commodi, in sacrificantium vtilitatem converteretur; solummodo Deus sibi accipere velle videbatur fumum odoriferum ex thure ascendentem. Est honor & gloria quidam vapor, aut fumus ex bonis operibus procedens, vt alibi exposuimus: hunc solummodo Deus sibi reseruauit: quicquid autem est commodi & vtilitatis, & quicquid, vt ita dicam, est comestibile, tibi relinquit. In hunc sensum explicari posse credit Chrysostomus, quod Deus dixit ad Cain sacrificãtem, & sacrificia offerentem, iuxta Septuaginta: *Nonne si bene egeris, recipies? Et ad te conuersio illius?* Cuius, illius? inquit Chrysostomus. Illius certè, quod bene egeris, illius sacrificij, quod bene obtuleris: ad te cõuertetur tale opus, quia quicquid vtilitatis est, in tuum commodum redundabit: nihil ego illius reporto, quod in solum tuum profectum destinatum declaro. Cui fortè Dauid alludere voluit dicens: *Oratio mea in sinu meo cõuertetur.* Solam autem gloriam sibi Deus reseruat. In cuius confirmationem D. Thomas expendit illud, quod dixit Deus per Ieremiam, cùm erga populum suum bona se operaturum promittebat: *Et erit,* inquit, *mihi in nomen, & in gaudiũ & laudem.* Quasi dicens: quicquid vtilitatis futurum est, vobis trado, mihi tantùm reseruo, quod est in honorem & gloriam. Tolle igitur quod tuum est, & caue ne ad ea, quæ diuini sunt iuris, manum extendas. Hæc D Bernardus considerat, excellenter expressa in illo Angelorum hymno, quo Christo nascente cecinerunt: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Pacis nomine, omnia bona simul iũcta diuinus sermo solet exprimere. Vnde Esaias dicens, *Quam pulchri pedes euangelizantium pacem,* subdidit: *Euangelizantium bona,* quia vera pax non est, vbi omnia bona nõ sunt, ideo beatitudinis status vocatur, locus *refrigerij, lucis & pacis:* quia est omnium bonorum aggregatione perfectus. Gloria quidem Deo cedere debet, qui dicit, inquit Bernardus; *Gloriam meam alteri non dabo.* Quid ergo dabis nobis, Domine? *Pacem,* inquit, *do vobis, pacem relinquo vobis.* Expende verbum, *relinquo,* Mihi aliquid assumo, vobis multa relinquo, mihi gloriam vendico, vobis pacem relinquo. Et ideo dictum est: *Bonæ voluntatis;* non enim bonæ, inquit Bernard. sed planè iniquę voluntatis est, qui nequaquam pace contentus, *superbo oculo & insatiabili corde* inquietus, anhelat & ad gloriã Dei: nec pacem proinde retinens, nec gloriam apprehendens. Sufficit mihi, gratanter suscipio Domine, quod relinquis, & relinquo quod retines: sic mea interesse nõ dubito. Abiuro gloriam prorsus, ne fortè si vsurpauero non concessam, perdam meritò & oblatam. Tibi Domine, tibi gloria tua maneat illibata, mecum bene agitur, si pacẽ habuero, &c. Iniquum autem valde illum esse, qui gloriam quæ ad Deum spectat, sibi accipere contendit, egregiè probat Bernardus. Quando paries, inquit, radio solis ingrediente per fenestras illuminatur, nunquid sibi talem splendorem arrogat? Si glorietur nubes, quod imbres genuerint; quis non irrideat? Si calamus scripturæ gloriam scriptori debitam sibi arriperet: si penicillus laudem pictori tribuendam; quis non rideret? Audi Prophetam: *Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui vtique lignum est;* sic contra Dominum omnis qui gloriatur, nisi in Domino glorietur, &c. Sentẽtia hæc est increpatoria (inquiũt Basilius, Hierony. & Theodoret.) aduersus superbiam principis Assyriorum, qui grandes victorias cõsequutus, illas manuũ suarum virtuti tribuebat, sibique earundem aucupabat gloriam. Excel-

Leuit. 2. 1. 2. & c. 6. 15 & c. 24. 7.

Hom. 19. in Genes. *Genes. 4.*

Psal. 34. 13. *In c. 1. ad Philip. lect. 1.*

Ierem. 33.

¶ 190 *Serm. 13. in Cant. & Epist. 123. ad Episcopos Aquitaniæ.*

Luc. 2. 14.

Esai. 52. 7.

Esai. 42. 8 *Ioã. 14. 27*

Psal. 100. 5

Esai. 10. 15

In cap. 10. Esaiæ.

Excellentibus propterea metaphoris aut similitudinibus, eius stultiam Deus demonstrat, ostendens, illum nullam penitus à se habuisse virtutem nec motum, sicut nec securis aut serra cùm secat, aut baculus vel lancea, cùm vulnerat aut transfigit alicuius latera. Quasi dicat, inquit Basilius: Quid supra te ipsum eleuaris superbia, quasi verò tu sis qui concidas gentes, & potentatus ciuitatũ demoliaris? An iustè potest gloriari securis, & de se aliquid magni sentire, quod redundantia arborum cacumina in terram decutiat &c. Insana igitur erat Assur gloriatio, qui per se & ex se nullas vires, neque motum habuisset vllum, vt noceret populo Dei, & tot aliena regna occuparet, nisi hæc Deo adiuuante & agente accepisset: ipse verò nihil aliud esset, in cõspectu Dei, quàm quoddam lignum putridum, & mortalis quidam homuncio. Quæ sententia si mentibus hominum insedisset, non adeò delirarent principes & reges, neque verò ita bonorum operum gloriam sibi stulti homines arrogarent, ad quos Paulus clamat: *Quid habes, quod non accepisti? Et si accepisti, quid gloriaris?* quem Deus similem securi, serræ & baculo perhibet. Quamuis enim non in omnibus sit eis similis; hæc enim nullam in agendo habent libertatem, ideo non tam agunt, quam aguntur, homo autem vere liberè operatur, ideo & ipse agit: sed similitudo in hoc posita est, quod sicut nihil penitus securis, serra, aut baculus operatur nisi secundũ quod motum & influxum ab operante participat & accipit: ita nihil omnino in bono opere homo agit, nisi Deo auxiliante, & efficaciter mouente, & sui auxilij virtute agẽte, quamuis hic motus aut influxus nullatenus libertatem tollat, qui in agente libero, liberam efficit & perficit actionem, sicut in contingenti contingentem, & in necessario necessariam, de quibus in nostris de auxilio efficaci disputationibus. Cautus ergo esto, inquit Bernardus, & Deo qui tibi pacem relinquit & offert, gloriam intactam reserua; ne si quæ Dei sunt tibi rapere velis, etiam quæ ille tibi reliquit penitus amittas, sicuti Angelo supremo accidisse cõsiderat Augustinus, qui dum gloriam, quæ ex bonis, quæ in se considerauit, sibi voluit vendicare, non solum illam, sed & omnia bona miser penitus amisit. Hæc omnia possunt breuius, faciliusque explicari ex illa Ioannis Apostoli sententia, dicentis, sanctos habere *societatem cum Deo*. Quando duo negotiatores societatem ineunt, quiuis eorum aliquid ponit, per quod negotiatio fiat. Aliquando vnus eorum ponit omnes expensas, alter industriam, aliquãdo æquas pecuniæ portiones ponũt, aliquando æquales merciũ quantitates, lucrum quod ex negotiatione sequitur, inter eos diuidendum est, & si qui negotiationẽ agit, vellet illud omne sibi accipere, iniustus esset, à societate penitus expellendus. Ad negotiationem æternæ beatitudinis, Deus & homo societatem ineunt, quam nec solus Deus, nec solus homo perficit; qui enim fecit te sine te, non saluabit te sine te: vt habet celebre axioma Augustini. Quid vnusquisque ponat in hac negotiatione, non vacat nunc explicare. Sufficiat intelligere Deum ponere omnia quæ necessaria sunt ad negotiationem, *Qui operatur velle & perficere pro bona volũtate sua*, vt dixit Apostolus. Ex hac negotiatione sequitur lucrum beatitudinis æternæ, & omnium diuitiarum Dei, honoris itidem & gloriæ apud homines; hæc enim omnia ex bona negotiatione consequuntur. Iustum est, vt inter Deum & hominem huiusmodi lucrum diuidatur. Deus contentus est solo honore & gloria: homini relinquit quicquid est beatitudinis & diuitiarum, quas benè negotiando lucratus fuit. Fiat igitur bona diuisio: gloria sit in excelsis Deo, & tibi pax aut omnium bonorum possessio. Qui quod ad Deum attinet sibi arrogat, meretur ex societate eijci, & omnibus bonis priuari; vt optimè S. Augustinus considerat. Talis fuit Cain, de quo iuxta Septuaginta Deus conquestus fuit, quod malè diuideret, cùm sacrificabat, dicens: *Nonne si rectè offeras, & male diuidas peccasti?* Si rectè opereris, & male diuidis lucrum, quod ex boni operis negotiatione prouenit; id quod mihi debebas dare, tibi retinere volens

Forerius in c. 10. Esaiæ.

1. *Cor. 4. 7.* § 191

lib. Soliloq. c. 15

1. *Ioa. 1. 6.*

Ad Phil. 2. 13.

Lib. solilo. c. 15. cit.

Genes. 4.

lens, peccasti. De quibus infra late.

§. 18. *Deum sic prouocat hypocrita, sicut prouocat virum zelotypum, qui illius vxorem accipit. Id quod in Adam & Herode Deus manifestauit.*

¶ 192

15. de ciuit. c. 7.

BEne agit ille (inquit Augustinus expendens verba paulò ante inducta, quæ dixit Deus ad Cain) qui legitimũ vero Deo sacrificium offert, & qui boni operis victimam perficit: malè autem diuidit, qui ex duobus quæ in tali sacrificio reperiuntur, vtilitate scilicet & gloria, sibi gloriam vendicat, & Deo vtilitatem relinquit, quasi Deus manducaturus sit carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potaturus, aut nostris operibus egeret. Iniqua sanè diuisio, per quam quæ tibi congruunt, Deo cui incongrua sunt, defers; & quæ Deo conueniunt, tibique nullatenus sunt vtilia, tibi tribuis. Fideliter ergo agendum, inquit Bernardus, vt audire illud possis: *Euge serue bone & fidelis, qui in modico fuisti fidelis, supra multa te cõstituam, intra in gaudium domini tui.* Quid est *in modico?* Quid magis modicum, quam gloria & laus quæ ab hominibus præstari potest? Fidelis esto in modico, hanc Deo fideliter *reseruans & deferens; vt super omnia bona illius constitui merearis.* Hæc omnia Bernard. excellenter explicat, expendens Deum similem esse principi Putiphar, qui omnia quidem tradidit & posuit in manibus Ioseph, solam sibi suam legitimam reseruauit vxorem. Quam historiam eloquentissimè Theodoretus annotauit. Nihil est quod homo ardentius zelet vxore, nihilque magis illius prouocat iram, quàm si videat aliquem etiam per iocum manum mittere ad vxorem suam. Et nullus est, qui quantumcumque in alijs rebus sit liberalissimus & mitissimus; in hac vel minimam admittat communicationem, vel patientiam aliquam teneat. Vnde Deus, vt egregiè annotauit Theodoretus, volens acuere & prouocare iram & furorem Dauidis contra Amalechitas, quos perdere propter peccata sua volebat, ita res disposuit: vt permittendo ordinaret, aut ordinando permitteret, quod Amalechitæ manus extenderent ad vxores Dauid & virorum, qui cum illo erant, quas secum ducebant captiuas; nihil enim facere poterant quo magis Dauidem & eius socios ac milites contra se acuerent, vt ex hoc tam Dauid quam cæteri expeditionem facerent contra Amalechitas, & eos perderent: sicuti de facto perdiderunt. Id quod ipsemet Spiritus sanctus singulariter annotauit circa Samsonem, vt sapienter expendit Sanctus Ambrosius. Voluit Deus Philisthæos castigare & punire propter iniquitates suas. In hunc finem Samsonem misit peculiaribus fauoribus conceptum, natum & alitum, cui fortitudinem contulit insuperabilem. Vt autem Samson suprema ira contra eos concitaretur, disposuit secreto sapientiæ suæ consilio, vt ex eis & inter eos vxorem acciperet. Vnde descendens in Thamnatha, vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthijm, ascendit & nuntiauit patri suo & matri dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum, quam quæso, vt mihi accipiatis vxorem. Cui dixit pater & mater sua: Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere vxorem de Philisthijm, qui incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe, quia placuit in oculis meis. Subdit autem Spiritus sanctus: *Parentes autem eius nesciebant, quod res à Domino fieret & quæreret occasionem contra Philisthijm.* Et verè ita factum est: nam ex eo quòd vidit vxorem suam alteri viro traditam, ita in Philisthæos excanduit; vt ab illa die non cessauerit eos persequi, innumera illis inferre mala, & quàm plurimos occidere. Nota siquidem est Spiritus sancti sententia: *Quia zelus & furor viri nõ parcet, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Ad alienam vxorem se cõuertere dixit Iob apud vulgatam, quod est *iniquitas maxima:* & Septuaginta transtulerunt; *Furor iræ indomitus commaculare viri*

Ser. 13. in cant. *Mat. 25. 21* *Gen. 39. 9.* *Serm. 8. de prouid.* *In 1. Reg. c. & habetur in Glossa.* *1. Reg. 30.* *Lib. 2. de S. Sancto in prologo.* ¶ 193 *Iudic 14.* *Iudi. 14. 4.* *Iudic. 15.* *Prou. 5. 34.* *Iob 31. 28.*

viri vxorem, id est, furorem indomitum, & nulla ratione placabilē excitat in viro, suā vxorem commaculari. Rationem horum Bernardus insinuat, ex eo quod Apostolus dixit: *Mulier gloria viri est:* Cui concinit illud quod Sapiens dixerat: *Mulier diligens, corona est viro suo.* Nouerat propterea vir ille sapientia Dei prudens Ioseph, virum fortiter vxorem tanquam propriam gloriam, & capitis sui coronam zelare, sibiq; ipsi retinuisse seruandam, nullatenus alteri credidisse. Considerabat insuper se ingenti gloria ab eo fuisse affectum, qui omnia quę habebat, in manibus suis posuit; ideoque manum ad inconcessum & reseruatum extendere nullatenus præsumpsit, & iniquū sibi iudicauit vice contraria inglorium facere illum, qui se fecerat gloriosum. Quæ omnia breuissimis verbis complexus, *Non est*, inquit, *ex omnibus bonis Domini mei, quod non in mea potestate sit, vel non tradiderit mihi præter te, quæ vxor eius es.* Ex his argumētum efficacissimum constituit Bernardus. Quid ergo? Homo zelat gloriam suam, & Deum audet fraudare de sua, quasi non zelantem? Sed audi, quid dicat. *Gloriam meam alteri non dabo.* Zelat vir vxorem tanquam gloriam suam: zelat Deus gloriam suam tanquam legitimam & sibi congruam vxorem. Omnia tibi concessit: hanc solam sibi ex omnibus reseruauit. Vniuersa quæ habet, manibus tuis tradidit, terram quæ sustentet, aquam quam bibas, aerem quem spires, ignem qui foueat, fructus quos comedas, fontes qui refrigerent, cœlos qui influant, solem qui te illuminet die, lunam & stellas nocte, Angelos qui custodiant, Prophetas qui præueniant, Apostolos qui doceant: Pater sic te dilexit, quod filium suum vnigenitum tibi tradidit: Filius dedit se ipsum tibi nascens in socium, conuescēs in edulium, moriens in pretium, regnans in præmium; dedit tibi corpus suum, quod comederes, sanguinem quem biberes, in manibus tuis posuit suum sanguinem, merita, redemptionem, & ille Spiritum sanctum tibi tradidit, *qui de Spiritu sancto suo dedit nobis:* hic nos disponit, vt se tota beatissima Trinitas nobis det, dicente

Ser.13. cit.
1.Cor.11.4
Prou.12.4.
Gen.39.9.
¶ 194
Esai.42.8.
1.Ioa.4.13.

Domino: *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Meritò clamat Apostolus: *Omnia vestra sunt, siue mors, siue vita, siue Angeli, siue Principatus, siue instantia, siue præsentia: omnia vestra sunt, &c.* Omnia ergo manibus tuis tradidit, præter vxorem, quæ gloria est viri. Horrendum facinus existimauit Ioseph contra eum, qui omnia sibi tradiderat, & gloriosum se fecerat, manum extendere & contingere, quam sibi solummodo reseruauerat vxorem. Ideoque non dixit: Non debeo, Non licet, Non est iustum: sed, *Quomodo possum hoc malum facere?* Non inuenit nomen, quo tam execrandum peccatum exprimeret. Nec fuit contentus dicere; *Hoc adulterium*, quāuis hoc nomine, execrandum omninò facinus satis exprimeret, sed dixit: *Hoc malum*, quasi vniuersam malitiæ rationem in hoc facto videret vnitam. Hanc sancti Ioseph rationem expendens Theodoretus, cōsiderat iniquitatem Adæ. Multi mirantur, cur Deus tam acri rigidaque pœna primos parentes affecerit propter vnius vetiti pomi esum. Quis enim vnquam rex aut Imperator, quātumcunque Phalaris aut Nero, multos homines ad mortem damnauit, propter vnum pomum, aut ficum? Etiam si pomum aureum esset; videretur durum vnam ciuitatem propter illud perdere, aut in ore gladij omnes illius habitatores occidere. Cur igitur Deus, non vnum hominem aut duos, sed omnes quotquot sunt, fuerunt, & erunt, propter vnius solius pomi comestionem peremit, patres, filios eorū, & filios filiorū vsque in seculum? Quando Deus summè iratum se exhibet, dicit se punire *vsq; in tertiam, & quartam generationem*, illud tamen delictum, non solùm in tertiam & quartā; sed vsque in milleumam imò & vsque in vniuersam in omnia secula generationem. Puerile præceptum videbatur illud: *De ligno hoc ne comedas*, inquit Theodoretus, puerile quidem, & paruulis infantibus conueniens. Cur ergo tam acri seueritate punita illius transgressio? Meritò sanè, ex hoc quòd quasi puerile præceptum seruare noluit homo. Si Deus grandiæ aut

Ioan.14.23
1.Cor.3.22
Serm.8. de prouidētia
¶ 195
Exod.20.5.
Ser.10. de prouidētia.

ant difficilia homini imponeret; non mirum quod transgressus fuisset. Dixit autem illi Deus: *De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.* Erat in paradiso, omne lignum liberalissimè Adæ concessit, vnicum solummodo sibi reseruauit. Si Deus vnicum concederet, cætera sibi reseruans; non mirum quod ad aliquod cæterorum manum conuerteret: sed quod videns omnia sibi tradita vnico tantummodo excepto, illud solummodo concupisceret, & sibi vendicare vellet, intolerabile fuit facinus, & tam grādi pœna ac supplicio dignum. Hinc iam patere incipit, cur Deus iustè contra superbos hypocritas, qui ex bonis operibus gloriam sibi arrogant grauissimè irascatur. Indeque Diuus Thomas, vt alibi annotabamus, explicat, cur singulariter dictum fuerit, quod *Deus superbis resistit.* Contra nullum enim peccatorum genus ita se exhibet oppositum & contrarium. Cæteros peccatores dimittit sæpenumero sequi cor dis sui desideria, inquit Chrysostomus: sed superbis statim se opponit contrarium. Eadem hora, qua Nabuchodonosor verba superba protulit, quibus sibi arrogabat gloriam conditæ ciuitatis Babylonis; & *cùm sermo adhuc esset in ore Regis*, Deus se illi opposuit vehementi humiliatione illū inter bestias & inter feras, quasi fera esset, & bestia deijciens, formam bestiæ ei conferens, & mittens vt herbas inter bestias, tanquam vna earum, pasceret. Quodam *statuto die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos, qui conuenerant Tyrios & Sydonios.* Erat dies solemnis festiuitatis, quem Syrus *percelebrem* vocat, Iosephus ait fuisse diem ludorum pro Cæsaris salute. Herodes vestem regiam induit, totam, inquit Iosephus, ex auro & argento, mirabili opere contextam, quæ radijs Orientalibus perculsa & diuinum quendam fulgorem emittens, venerationem cum horrore incutiebat spectantibus. *Populus autem acclamabat Dei voces & non hominis*, id est cœperunt ei diuinos tribuere honores, & acclamare illum Deum: satis enim commune id tunc erat. Aut verò, loquente illo ad eos, qui astabant, cœperunt illius sermones tanquam diuinos, potius quàm humanos commendare. *Cōfestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expirauit.* Ad oblatam gloriam ille manum extendit, & sicut qui zelat vxorem suam, quem videt ad illam extendentem manum, subito perimendum assumit: ita Deus se habuit erga Herodem, in quo id adimpletum est, quod dixit Eliu agens contra hypocritas, de quibus postquam dixit verba, quæ exposuimus supra, *Simulatores, & callidi prouocant iram Dei,* subdit: *Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effœminatos.* Quam sententiam ita Septuaginta transferunt: *Morietur in iuuentute anima eorum, & vita eorum vulnerata ab Angelis.* Et Nicetas: *Immaturè decedunt, ab Angelis mortem inferentibus sauciati.* Quando fidelis seruus alicuius viri nobilis, videt aliquem volentem vxorem Domini sui ad se trahere, eum percutit, & pro honore domini sui respōdens, manus suas in illum conuertit. Ita fecit Angelus contra Herodem volentem Dei gloriam arripere. Hoc ipsum in supremo Angelo similiter possumus expendere, & in cæteris apostaticis, qui illum sequuti, gloriam Deo debitam sibi arrogare contenderunt; quos Angeli sancti, signanter Michael cœlo expulit, de quibus latius statim. His omnibus consideratis, rem totam concludit Bernardus *a*, dicens: Eant ergo *b*, vani filij hominum, mendaces filij hominum: eant & decipiant ipsi de vanitate in idipsum: nam *c*, *gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt*, dicente etiam Dauid *d*: *Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos.* Fratres si hæc scitis, nemo vestrum velit laudari in vita ista, quia quicquid hic fauoris captas, quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim vnde gloria, putide puluis? Tibi vnde de vitæ sanctitate? sed spiritus est qui sanctificat: spiritus dico, non tuus, sed Dei: Et si de prodigijs, aut signis effulgeas, in manu equidem tua sunt; sed de virtute Dei. An blanditur popularis fauor, quod ver-

Gen. 2. 17. — 2. 2. q. 162. art. 6. — Iacob 4. 6. — Hom. 3. in illud Vidi Dominū ad mediū. — Dan. 4. 28. — Act. 12. 21. — 19. Antiq. c. 7. — § 196 — Iob 36. 14. — a Ser. 13. in Cant. cit. — b Ps. 91. 10. — c ad Phi. 3. 9. — d Psa. 51. 6.

verbum bonum & benè forte deprompseris? sed CHRISTVS donauit os & sapientiam: nam lingua tua, quid nisi calamus scribæ? & hoc ipsum mutuo accepisti. Talentum creditum est, repetendum cum vsura: si inuentus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies: si quo minus, tolletur à te talentum, & nihilominus exigetur lucrum, & vocaberis *seruus nequam & piger*. Omnis igitur de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipsum laus: Laudabilium siquidem vniuersorum autorem & largitorem, Ita Bernardus.

196

Matt. 25.

§. 19. *Iniquitatem maximam & negationem contra Deum vocauit Iob, arrogare sibi gloriam ex bonis operibus, quam sibi Deus vnicè in Deitatis suæ signum reseruauit.*

¶ 197
22. *Moral. cap.* 3.

OMnia hæc excellentissimè confirmantur & explicantur, ex eo quòd, vt Beatus Gregorius obseruat, peccatum hypocritarum & illorum qui sibi ex bonis operibus gloriam arrogare contendunt, vocatur à Beato Iob: Iniquitas maxima & Negatio contra Deum. *Si vidi*, inquit, *solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare, &c. quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quidam censent, beatum Iob voluisse asserere, se nunquā idololatriæ vitio fuisse inquinatum: idcirco antiquiorem, communioremque idololatriā expressit, qua homines solem, quem Apollinem, & lunam, quam Dianam vocabant, adorare soliti fuerant; quam antiquiorem fuisse omni Idolorum cultu, Sapiens insinuat, qui cum primùm *a*, prædixisset, homines vanos conuersos ad adorandum ignem, aerem, gyrum stellarum, solem, lunam, &c. *b*, postea tradit introductam idolorum nefandam culturam: de quibus Diuus Augustinus *c*, & nos alibi. Beatus tamen Gregorius *d*, hunc locum expendens, huiusmodi sensum indignum iudicat, quem sanctus Iob intenderet, quod similiter Diuus Chrysostomus *e*, iudicauit. Beatus enim ille vir, propter vehementes amicorum suorum detractiones, quibus vrgebant, compulsus fuit suarum virtutum catalogum recensere; sicuti postea Paulus id ipsum coactus præstitit. In eius autem exordio, excellētissima sanctitatis opera exposuit, & egregios virtutum actus enarrare nitebatur. Quomodo ergo credendum est, voluisse tanquam rē magnam & grandem proponere, quod commune omnibus fidelibus erat, non adorare tanquam Deos solem & lunam? Aliquid ergo altius voluit de se ipso exponere. Illud autem fuit, se nunquam sibi arrogasse gloriā & honorem ex bonis suis operibus; quod maius esse ipsismet bonis operibus Augustinus *f*, & Bernardus *g*, demonstrant. Fulgentis enim solis, & lunæ clarè incedentis typo, diuitiarum suarum fulgorem, & bonorum operum splendorem voluit indicare. Hæc nequaquam vidit, non quòd esset cæcus, aut quia non videret, quæ agebat: sed quia non vidit concupiscendo ex eis gloriam. In Hebræo habetur verbum *Raah*, quod non significat videre quomodocumque, sed cum cōcupiscentia & desiderio. Ita Deus de superbo dæmone ad eundem Iob dixit, vt idem Gregorius annotauit; *Omne sublime vidit.* Creatus enim à Deo excellentissimis donis fulgens, ita suæ mentis oculos ad ea conuertit, vt sibi ex illis gloriam vellet aucupari. Non humile quid sensit, inquit Nicetas, Deo dans gloriam & honorem: sed illum rapere voluit. Sanctus ergo Iob excellentissimis donis ac dotibus naturæ, ac fortunæ fulgens, & operibus egregijs splendens, hæc non ita vidit, vt inde gloriosus ipse vellet apparere: hoc enim *est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum:* id est, est quoddā Idololatriæ execrandum facinus, quo homo Deum de sua diuina sede deturbare velle videtur, & seipsum in illa collocare; & dum Deo denegat, quod illius est proprium, sibique illud tribuit, Deum negare, & seipsum velle statuere Deum, apparet. Hæc manifesta aper-

Iob 31. 26. 28.

a *Sap.* 13. 1. 2. 3.
b *Sap.* 14. 12. 13.
c 7. *de Ciu. c.* 16.
d 22. *Mor. cit.*

e *In Catena græca.*

2. *Cor.* 11. 12.

f *In Psa.* 7.
g *Ser.* 13. *in Cant.*

ראה

34. *Mor. c.* 13. & 4.
Iob 41. 25.

¶ 198 apertissimè fient, si iuxta doctrinam Augustini *a*, & Chrysostomi *b*, verba quædam Dei, quæ per os Dauidis dixit, expendamus *c*. *Audi*, inquit, *popule meus & loquar, Israel & testificabor tibi : Deus Deus tuus ego sum*. Id est, vt exposuit Sanctus Augustinus *d*, Israel audi, populus meus audi. Israel nomen electionis est, *Non vocaberis*, ait *e*, *Iacob, sed vocaberis Israel* : ergo audi Israel, videns Deum, & si non in specie, sed iam in fide. Qui habet aures audiendi audiat, qui habet oculos videndi, videat. *Et testificabor tibi*, tanquam rem certam, securam & firmam. Quid loquitur? quid testificatur, qui tantam petit attentionem? *Deus Deus tuus ego sum*. Hoc tanquam primum totius ædificij fundamentum supponendum est, quod me debes habere & colere, tanquam verum ac legitimum dominum Deum. Cuicumque autem legitimo domino impendenda sunt à seruis aliqua seruitutis officia, quibus illius dominium & suam profiteantur seruitutem. Quid igitur, inquit Augustinus, quærit ab homine Deus noster, Imperator & Rex noster, qui hoc statutum esse voluit; Deus Deus tuus ego sum? quod vectigal nobis indicit? quid à nobis exigit? Audiamus. *Non in sacrificiis tuis arguam te*. Non tibi dicam : Quare non mihi pinguem taurum mactasti? quare non de grege tuo optimum hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ouibus tuis, & in ara mea non ponitur? Non dicam: Inspice agros tuos & cortem tuam, & parietes tuos quærendo quid mihi des. Non super sacrificia tua arguam te. Hæc abundè mihi offers, & perpetuò altaria mea plena sunt: *Holocausta enim tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos, &c. meæ sunt omnes feræ syluarum*. Quid à te quæram? quod ego condidi? Magisne est hoc tuum, cui possidere dedi, quam meum qui feci? Sed fortè, ait Israel: Bestiæ Dei sunt illæ feræ, in montibus discurrentes, quas non includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meum: cæterum bos & ouis & hircus mea sunt: *Iumenta in mõtibus & boues*, mea sunt illa, quæ non possides, mea sunt ista, quæ possides. Si enim seruus meus es tu, totum peculium tuum meum est. *Cognoui omnia volatilia cæli*, & numerum eorum apud me descriptum habeo, tanquam quæ subsint omnia ditioni meæ, & quę singula possim proprijs nominibus aduocare, & dicent: Adsumus. *Et pulchritudo agri mecum est*. Aut, vt Hieronymus legit, *vniuersitas agri*, hoc est, quicquid in campo pulchrum est & speciosum, *mecum est*, id est adest mihi præsens; vt non oporteat longa agere itinera, ad illud tenendum. *Si esuriero non dicam tibi, &c*. Dic ergo domine Deus noster, inquit Augustinus, quid indicis populo tuo, Israeli tuo? quid ab illo postulas? quid tibi pręstari vis, quo profiteatur te tanquam legitimum suum Deum habere? *Immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua*. Deo aliquod offerre tenemur seruitutis officium (inquiunt Augustinus *f*, & Chrysostomus *g*, quo profiteamur, nos illum tanquam Deum verum habere & colere. Et quidem nuda sacrificia, aut animalium oblationes puras, ille non requirebat, quæ ipsi parum poterant prodesse, qui bonorum nostrorum non eget. Quod principaliter requirit est sacrificium laudis. Quid est sacrificium laudis? Sacrificium glorificationis, inquit Basilius, cùm scilicet omnium bonorum nostrorum laudem & gloriam, in ipsum tanquam in eorum autorem referimus. Et alludere visus est Dauid ad id quod supra dicebamus de sacrificijs, quibus Deus thus lucidissimum admisceri volebat, vt thus coram ipso cremaretur, sacrificiorum verò carnes in sacrificantium vtilitatem cederent; quo indicaret, solum fumum laudis & gloriæ sibi ex sacrificijs reseruari. Vnde in tantum sacrificia præcipiebat, & acceptabat; in quantum illa ad ipsius laudem & gloriam referebantur. Ideò dicebat, inquit Chrysostomus: *Sacrificium laudis honorificabit me*, & iterum : *laudabo nomen Dei cum cantico, & placebit Deo plusquam vitulus nouellus cornua producens & vngulas*. Hic igitur actus est, quo Deum peculiariter colimus, quo profitemur nos illum tanquam verum legiti-

a 10. *de Ciuit. cap*. 5. 6. 7.
b *Hom*. 20. *in epist. ad Roma*.
c *Psa*. 49. 8
d *In Ps*. 49.
e *Gen*. 32. 28.
f 10. *de Ciuit. cit*.
g *Hom*. 20
Schol. in Psal. 49.
Psa. 56. *cit*.
Psal. 68. 31.

gitimumque Deum habere. Id quod clarius explicat subdens: *Et redde altissimo vota tua.* Horum verborum communis est intelligentia, Deum exposcere ab illis, qui se tanquam verum Deum habent, quod vota, quæ illi promittendo emiserunt, adimpleant. Vnum ex præcipuis argumentis, quibus sanctus propheta Baruch, aut potius Ieremias, docebat cognosci posse, idola non esse veros Deos, hoc erat, *Quod si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirunt.* Deus autem ex hoc singulariter se verum Deum demonstrat, quod requisiturus est, quicquid sibi fuerit promissum. *Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Redde ergo altissimo vota tua, quo ostendes, te eum tanquam verum Deum habere. In Hebræo habetur nomen *Neder,* quod significat sacrificium voto promissum, vnum ex sacrificijs pacificis. Duplex enim erat sacrificium pacificum, vnum dictum *Neder,* ex voto scilicet redditum, alterum *Nedaba* sponte oblatum, de quibus in libro Leuitici. Ita communiter sancti patres, Augustinus, Basilius, Hieronymus, Gregorius, Chrysostomus, &c. Hac tamen expositione nullo modo explosa, imò supposita tāquam vera, possumus adhuc diuina verba pressius expendere. In Hebræo siquidem habetur verbum *Silam,* quod, vt noster Forerius *a*, & Brixianus *b*, ostendunt, significat reddere aut exhibere non quomodocumque sed perfecte & complete, aut verò perficere & complere. Ita habetur vbi noster Vulgatus transtulit *c*: *Perfectumque est templum,* & apud Iob *d*. *Si mundus & rectus incesseris, pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ,* id est, integrum, perfectum, omni complemento absolutum. Ita & Deus apud Esaiam, populum suum per ironiam vocat *perfectum.* Vbi enim legit Vulgatus: *Quis cæcus nisi seruus meus?* in hebręo habetur, *Quis cæcus sicut perfectus?* quo modo Pagninus & Regia: id est, sicut populus iste, qui se perfectum reputat, &c. Sacrificia, inquiunt Chrysostomus *e*, & Augustinus *f*, imperfecta sunt, imò & inutilia, quantumcumq; quis offerat quæ secundum legem Deus sibi offerenda statuit, nisi in Dei gloriam, & laudem relata sint & destinata; qui hoc tantummodo ex sacrificijs sibi intendit externis, vt inferius latius exponemus. Tunc igitur perficiebantur & complebantur sacrificia, quando in Dei laudem, honorem, & gloriam ordinabantur. Idcirco Deus quæ huiusmodi perfectione carerent, sibi prædixit superflua; qui non ea expetebat, quasi mãducaturus carnes taurorum, nec quòd sibi aliquid deficeret. Perfecta exhibe erga altissimum vota tua, aut sacrificia tua, siue voto promissa, siue sponte oblata. Deus non tantùm petit bonum opus fieri: sed quod complete, & perfecte fiat. Tunc opus bonum fit, quando secundum regulas rationis fit. Tunc autem completur & perficitur, quando in Dei laudem & gloriam refertur & ordinatur. Et hoc est fundamentum illius doctrinæ celebris Theologorum, virtutem quamuis facere bonum opus, charitatem tamen illud perficere & complere, ideoque nullum opus bonum, cuiuscumque virtutis, perfectum esse & completum nisi per charitatem: quoniam illa est, quæ opus in Deum tanquam in finem destinat, & ordinat, & refert. Quoniam igitur hac ordinatione operis boni in Dei gloriam, profitemur illius veram diuinitatem, & nos eum tanquam legitimũ & verum Deum habere, Deus à populo suo electo, hanc exposcit ordinationem, quam vocat sacrificium laudis, & votum perfectum, aut sacrificium à se statutum & requisitum. Id quod ad finem Psalmi, clarius explicauit subdens: *Sacrificium laudis honorificabit me.*

§ 199 | Baruc. 6. | Deut. 23. 21. | נדר. | נדבה. | Genebr. 9. in Psa. 49. | Leuitici 7. 16. & 22. 21. & 27. per totum | In Psal. 49 | שלם. | a In ca. 42. Esai. vers. 19. | b Tom. 2. f. 224. pa. 2. | c 3. Reg. 9. 25. | d Iob 8. 6. | Esa. 42. 19 | e Hom. 20. citat. | f 10. de Ciuit. cit.

§. 20. Idololatriæ genus esse, sibi gloriã ex bonis operibus quærere, indicauit Iacob vouens votum suum: & verè disponit ad amittendam fidem.

§ 200. ET verè credo, Deum qui verbis paulò ante inductis, alloqui volens populum suum, vocauit primò eum Israel, (quod nomẽ beato Iacob fuit impositum, vt ante diximus) dum ab eo petijt, dicens: *Redde altissimo vota tua,* voluisse alludere ad excellentissimum illud votum sancti Iacob: idem enim nomen *Neder*, vtrobique positum est. Postquam Iacob vidit Deum innixum scalæ, & audiuit consolantem se, & multa ac grandia promittentem; *Vouit votum dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, &c. erit mihi Dominus in Deum, cunctorumq; quæ dederis mihi, decimas offerã tibi.* Expende votum, in quo illud tanquam rem præcipuam singulariter promittit: *Erit mihi dominus in Deum.* Quid dicis Iacob? & quid his verbis Deo offerre contendis? votum, vt D. Thomas ex sacra Theologia demonstrat, debet esse de meliori & spontaneo bono: at te habere dominum in Deum, non spontaneum sed obligatorium est. Deinde, quidnam Deo accrescit, quod tu illum tibi constituas in Deum? Nunquid ipse non erit Deus, si à te Deus non fueris habitus? Nunquid tu per hoc, quod eum tibi in Deum proponis, Deum illum esse facis? Quo argumento vrget Hilarius hypocritas, qui Deo dicunt; *Domine, Domine,* quasi Deus non sit Dominus, nisi ab illis fuerit ita vocatus. Multa in huius expositionem Doctores dicunt. Communis sententia est, sanctum Iacob promisisse, habiturum se dominum in Deum, non absolutè; nam iam ad hoc ex diuina lege erat obligatus: sed per specialem aliquem cultum, ad quem non tenebatur, sicut per erectionem altaris & oblationem decimarum, & alia quæ ipsemet exposuit. Itaq; non tam vouit, habiturum se dominum in Deum, quam erigere altare in eius honorem, & decimas omnium bonorum suorum deinceps eidem offerre. Ita visus est dicere Sanctus Thomas. Alij censent, Iacob verè se voluisse adstringere peculiari voto, ad id quod iam per diuinam legem erat obligatus, habere scilicet dominum in Deum: nam votum etiam esse potest de ijs, ad quæ iam aliàs homo tenetur, ad quæ seruanda post votum non tantùm tenebitur ex virtute legis; sed ex peculiari virtute religionis, qua obligamur Deo reddere, quæ illi promisimus. Hoc excellenter ingenioseque more suo exposuit noster Caietanus *a*, qui egregiè explicat quod D. Thom. *b*, dicere visus fuerat, promissionem Iacob nõ propriè fuisse votum, sed largo modo. Si tamen attentè expendamus verba D. Thomæ, videbimus votum illud fuisse excellentissimũ, supremaque ac cœlesti Philosophia plenum: per quod peculiarem quendam cultum, & affectum cordis sui erga Deum in suis operibus sanctus Patriarcha promisit, cùm dixit: *Erit mihi dominus in Deum.* Dei siquidem nomine, omnes nationes intelligunt, primam omnium rerum causam, à qua cuncta procedunt: & vltimum finem, in quem omnia diriguntur. Vnde & Apostolus ventrem vocat Deum epulonum (*Quorum*, inquit, *Deus venter est*) quia, vt supra ex Basilio & Ambrosio dicebamus, omnia, quæ illi cogitant & faciunt, omnisq; illorũ actio ex ventris instigatione procedit, & in ipsius satietatem se suaque omnia ordinant. Habere ergo dominum in Deum est, ab illo omnia bona tanquam ab omnium bonorum fonte & origine expectare; & in illum se, suaque omnia quæ homo habet, tanquam in finem referre, dirigere & ordinare.

§ 201. Hoc ergo promisit Iacob, se à nullo expectaturum bonum aliquod, nisi à Dei virtute & fauore, & quod in nullius creaturæ potentia spem suam esset repositurus: & quod se ac omnia quæ haberet & faceret, in illum tanquam in finem esset destinaturus. Idcirco nõ dixit: Erit mihi dominus pro Deo, sed *Erit mihi dominus in Deum:* vt enim ex S. Augustino *c*, D. Thomas *d*, annotauit, præpositio *In* significat motum

Genes. 28. 20.

2. 2. q. 88. art. 2.

Canon. 6. in c. 7. Matth.

2. 2. q. 88. art. 3. ad 1. & 4. d. 38. q. 1. art. 1. q. 2. ad 1.

a 2. 2. q. 88. art. 3.

b 4. d. 38. q. 1. art. 1. q. 2. ad. 1.

Ad Philip. 3. 19.

c Tract. 29 in Ioann. & serm. 6. de verb. Domi.

d 2. 2. q. 2. art. 2.

motum animi tendentis in aliquid: ex quibus illud explicat, quod dicimus: *Credo in Deum, &c.* Esse itaq; Dominum in Deum, est, in illum affectu, desiderio, & intentione mentis ac cordis ferri, in illum ordinando omnia opera, factaque. Et quidem si Scripturæ sacræ verba, prout decet, expendas, inuenies, tanquam quid singularissimum dici, quod quis habeat Dominum in Deum. Est ad hoc institutum (vt multa relinquamus) insignis locus beati Ioannis Euangelistæ. Ostensus fuit illi (sicut S. Augustinus ex professo demonstrat) status futuræ beatitudinis & fœlicitatis æternę, quam finito mundo sancti habituri sunt, sub typo ciuitatis splendidissimæ Ierusalem, quam vidit omnibus modis pretiosam & ornatam: quam cùm attentè contemplaretur, audiuit vocem magnam dicentem: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt; & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* Singula verba expendit Rupertus. *Ecce*, demonstrantis inquit, aduerbium, magnũ est magnæ gratulationis indicium, lætãtis ore prolatum, quia quemadmodum Psalmista dicit: *Lætabitur Dominus in operibus suis.* Hoc namque tabernaculum, opus Domini est: vniuersa ornamenta eius ab intus & deforis pulchra, sunt opera Domini: Deus qui ab æterno substitit in semetipso, voluit producere in tempore quoddam tabernaculũ, in quo extra seipsum habitaret & sederet. Quodnam illud fuit? Num cœli, aut stellę, aut aliquid simile? Nequaquam: nam etsi communiter dicatur habitare in cœlis, tamen iam dixit Salomon, quod *cœli cœlorum eum capere non possunt:* carent siquidem ratione & mente, ideoque non possunt illum capere aut apprehendere. Tabernaculum ergo aut thronum, quem sibi fecit, vt in eo sederet & habitaret, fuit congregatio iustorum & Sanctorum, qui faciunt ciuitatem illam cœlestem Ierusalem. Est quidem, inquit Augustinus, ciuitas, ciuium vnitas, ideoque cœlestis ciuitas quam Ioannes vidit, erat vnitas & congregatio cœlestium illorum ciuium: ideoque cùm illam intueretur Ioannes, audiuit: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Quod addit, *cum hominibus*, inquit Rupertus, idem est, ac si dicat, ex hominibus. Totum namque hoc tabernaculum ex hominibus ædificatum est. In huius explicationem & cõfirmationem obseruat Rupertus, non sine magno mysterio dictum fuisse, quando ex formato homine Deus tulit vnam de costis eius, quod illam *Ædificauit in mulierem.* Cur cùm Deus mulierem ex costa viri fecit, dicitur, quod ædificauit? Cur ædificãdi verbo vsus fuit Moyses, in mulieris formatione? Estne forsitan mulier ædificium aliquod extructum ad alicuius habitationem? Certè ad grande Sacramentum exprimendum, vt Apostolus ipse exposuit. Ibi namque tanquam in typo expressa fuit Ecclesiæ sanctæ productio ex Christi latere & virtute, tanquam ex illius costa, quam ædificauit, vt esset tabernaculum quoddam, & domus excellentissima, & ciuitas pulcherrima, in qua Deus habitaculum suum & sedem in æternum constitueret. Vnde meritò cùm ciuitas illa sancta Ioanni ostẽsa fuit, insonuit vox dicens: Ecce tabernaculum Dei ex hominibus; & habitabit cum eis, id est, in eis, & ipsi populus eius erunt. Subditque tandem: *Et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* Ecce statum perfectissimæ futuræ beatitudinis: *Erit Deus cum eis*, se totum beatis tradens, plenè ac perfectissimè se ipsum illis communicans, plena quadam communicatione, illa videlicet de qua dixit Apostolus: *Erit Deus omnia in omnibus*, omnem satians appetitum; vt nihil habeat Deus, quod non illis plenè communicet, vt nihil amplius restet desiderandum. Et ipse *erit eorum Deus.* Quid hoc est? Nihil aliud diligẽt, nisi Deum ipsum aut propter Deũ: omnem suum affectum & appetitum in eo positum habebunt, quod solam illius gloriam concupiscant: erunt totaliter in ipsum relati, ita vt omnia quæ habent, ad ipsius referant gloriam & honorem: qui tunc illud agent, quod idem Ioannes vidit, quod *procidebant & adorabant viuentem in secula seculorũ, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem,*

Marginal notes: 20. de Ciuitat. c. 16 & 17. — Apoc. 21. 3. — Lib. 11. in Apoc. ad finem. — Ps. 103. 31. — Lib. 11. cit. — ¶ 262 — Gen. 2. 22. — Ad Ephes. 5. 31. — 1. Cor. 15. 28. — Apoc. 4. 10. 11.

Quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant & creata sunt. Hoc igitur est, illos habere Dominum in Deum, toto corde & animo se suaq; bona omnia in illum tanquam in omnium illorum autorem referre, cui propterea vniuersam gloriam, quæ inde procedere poterat, offerebant. Hoc igitur est, quod iusti & sancti in beatitudine agent, vbi Dominum plenè, perfectè, & sine intermissione aut cessatione habebunt in Deum. Id nunc eo modo quo possunt, agunt, dum in mundo viuunt, qui ex eo ostendunt se habere Dominum in Deum; quia in illum omnia bona, quæ agunt & operantur, tanquam in omnium illorum autorem, principium & finem referunt. Hocque vouit Iacob se acturum, non solùm sub quadam cõmuni, aut vt Theologi dicunt, virtuali aut habituali, aut implicita, sed actuali & explicita quadam relatione, eidem tanquam legitimo autori, gloriam omnium referre. Idque est, quod Christus nunc à te exposcit, vt cœlestem Patrem tanquam Deum habeas, in quem gloriam omnium bonorum, quæ egeris & tenueris, referas ac reducas. Hoc siquidem actu profiteberis, te illum tanquam Deum habere, omnium bonorum tuorum principium & finem. Et certè si cupis esse ciuis cęlestis Ierusalem, hoc nunc iam incipe, & interpolatis actibus facito, quod ibi in perpetuum iugi quodam perennique, ac nullatenus interrumpẽdo actu facturus es. Patet igitur ex his, quale fuerit votum Iacob, quo vouit, se habiturũ Dominum in Deũ.

¶ 203 Nec tamen tunc dicendi finem fecit, sed subdidit: *Et de omnibus quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Non dubium, quin Deo promiserit decimam partem omniũ bonorum, quę ab eo acciperet, in sacrificium offerendam; sed aliquid amplius voluit exprimere. Numerus denarius, perfectus est, vt S. Augustinus *a*, & B. Gregorius *b* ostendunt. Est namq; tanquam complemẽtum omnium numerorum simpliciũ, quos singulos ille capit & continet, & in quem illi omnes terminantur. Vnde meritò homines ex his, quæ à Deo accipiunt decimam partem offerunt, vt D. Augustinus expendit, ad reddẽdas illi gratias pro bonis receptis, qua profitentur, se ab illo omnia accepisse. Propterea, vt idem Augustinus obseruat, in Scriptura sacra, offerre decimas & primitias, dicitur honorare Deum. *Honora*, inquit, *Deum de tua substantia*, &c. quia per hunc actum Deo defertur honor & gloria eorum omnium quæ accipimus. Idem est ergo, *Eorũ quæ dederis mihi, decimas offeram tibi*, ac dicere: Tibi offeram honorem & gloriam: mihi retinebo quæ vtilitatis fuerint, tibi eorum omnium gloriam reseruabo, & offeram sacrificium laudis, sicque omnia mea perficiam sacrificia. Prudentes illi atque fœlices, qui ita sacrificant. *Beata gens, cuius Dominus Deus eius*, inquit Dauid: non ille beatus, qui operatur bonũ; sed qui ita operatur, quod illum habet tãquam Deum, id est, qui in illius gloriam opus destinat & ordinat: ex hoc enim demonstrat, se tanquam supremum Dominum habere Deum. Ex his patet, cur Deus tam grandi cura procurauerit; vt sibi soli & non alteri deferretur gloria ex bonis operibus. Idololatriæ enim quoddam genus est, quod homo, quæ Deus in suæ veræ deitatis protestationem exposcit, alteri tribuat; ideoque per illud Deum negare videtur, & alterum illius loco tanquam Deum substituere. Optimè propterea sanctus Iob verbis supra citatis dixit: *Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quæ verba, vt accuratius illa expendamus, duobus modis possumus explicare. Primò, quod huiusmodi crimen aliquam habet cum idololatria similitudinem, propter rationem traditam. Quomodo Samuel dixit ad Saulem: *Quasi scelus idololatriæ est nolle acquiescere.* Non dixit absolutè esse scelus idololatriæ, nec enim omnis qui Dei mandatis non acquiescit, idololatra est, aut à fide deficit: sed *quasi scelus idololatriæ*, id est, habet cum illo scelere similitudinem quandam: sicut enim idololatra ex eo infectus est crimine idololatriæ, quia denegando ipsi Deo debitũ seruitutis obsequium & obedien-

a 15. *de Ciuit. c.* 20. *& lib.* 20. *cap.* 33.
b 35. *Mora. c.* 19. *&* 20 *Serm.* 219. *de tempore*

Prou. 3. 9.

Psal. 32. 12. *& Ps.* 143. 15.

Iob 31. 11.

1. *Reg.* 15. 23.

dientiam seipsum conuertit, vt idolo obsequatur, & eius præceptis obtemperet, quem Deum credit per intellectum: ita qui Deo non acquiescere vult, ipsomet opere, negat Deo debitam obedientiam, & se conuertit, vt suo ipsius appetitui inseruiat, seipsum tanquam Deum & vltimum finem (non intellectu, sed affectu) proponens. Hinc Rex Tyri, qui sibi gloriam, honorem & laudem, ex bonis quæ habebat arrogabat, dicitur quod se ipsum haberet tanquam Deum, & quod vellet ipse, Deo è sua sede deiecto, in Dei cathedra sedere, cui honor & gloria, quæ soli Deo obsequi debent, inseruirent. *Hæc*, inquit, *dicit Dominus Deus: Eleuatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi, &c. & dedisti cor tuum quasi cor Dei*, &c. de quibus alibi. Secundò, quia vt docet Diuus Chrysostomus *a*, & ex professo demonstrat Diuus Augustinus *b*, inter omnes affectus prauos, qui disponunt ad negandum Deum, & iniquitatem maximam infidelitatis inducendam, primas tenet appetitus proprij honoris, laudis & gloriæ. Notum est enim ex vera Theologia, quod Sanctus Thomas sæpenumero docet, affectus prauos voluntatis aut concupiscentiæ, esse dispositiones ad amittendam fidem & negandum Deum. Quamuis namque fides sit in intellectu: sed pendet etiam à recto atque bono affectu voluntatis, eo modo, quem ipsemet D. Thomas ex legitima Theologia declarat. Hũc bonum affectum, rectitudinemque voluntatis inficiunt, minuunt, debilitant, & sæpe totaliter corrumpunt affectus praui; vnde fidei amissio consequitur. Ita Beatus Gregorius Nyssenus asserit quosdam negasse Christum futurum omnium iudicem, & vniuersalem resurrectionem & iudicium, propter affectum laxioris luxuriosæque vitæ, quem fides iudicij & resurrectionis impediebat. Alij, vt Augustinus tradit, negauerunt æternam pœnarum durationem in inferno; ne illarum metu, affectum erga voluptates remitterent. Nouatianus, vt Ambrosius refert, à fide defecit propter dolorem Episcopatus amissi.

> ¶ 204
> Ezech. 28. 2.
> a Hom. 2. in Ioan.
> b 5. de Ciuit. c. 14.
> 2. 2. q. 4. art. 2.
> Orat. 3. de Resurrect.
> 21. de Ciuit. c. 18.
> 1. de pœnitent. c. 15.

Paulus Samosatenus, vt Chrysostomus tradit, à fide propter amorem fœminæ cuiusdam fuit effectus apostata. Auaritia multos continet & continuit, vt Gregorius ostendit, ne fidem reciperent: & vitia fuerunt, quæ antiquitus homines à legitima deturbarunt fide, aut ab ea recipienda reuocarunt, & in idolorum cultu retinuerunt, vt Diuus Athanasius probauit, & elegantissimis verbis, S. Gregorius Nazianzenus, idololatras alloquens exposuit: *Stulti*, inquit, *idolorum cultores, qui hoc vitijs vestris subsidium excogitastis, vt flagitiosos, mendaces, sicarios, versutos, fluxuosos, raptores, cinædos, adulteros, pædicones, vobis Deos fingeretis; nec eo contenti, vitijs etiam ipsis sacra instituistis, alios nimirum atque alios, alijs atque alijs sceleribus, flagitijsque nobiles & præpotentes, diuinis honoribus afficientes: ex quo illud efficitur, vt non solùm impunitum maneat quoduis crimen, sed etiam laudabile atque honestum habeatur, velut Deo, qui id coluit, gratum & iucundum*, &c. Quæ omnia aptè doctus quidam nostri temporis autor prosequitur, & quæ oculis nostris, nostro seculo videmus, confirmant, innumeros à fide defecisse voluptuosæ vitæ affectu, aut bonorum temporalium appetitu. Inter omnes autem affectus, qui potentius, validius, & efficacius humanam deprauant voluntatem ad fidem non recipiendam, aut receptam amittendam, est appetitus proprij honoris, laudis & gloriæ: ideo illum Augustinus *a* vocat, *vitium valde piæ fidei inimicum*. Id quod ostendit ipse, sicut etiã demonstrat Chrysostomus *b* ex illis verbis Christi Domini dicentis ad Pharisæos: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à Deo solo est, non quæritis?* Gloriam ab inuicem accipere, est gloriam ab hominibus homines, alios ab alijs aucupari, & captare. Hilarius hæc verba Christi ita legit: *Quomodo potestis credere, qui honorem ab hominibus accipitis, & honorem eius, qui solus Deus est, non quæritis?* In eiusdem confirmationem expendit etiam Augustinus illa sancti Ioannis Euangelistæ verba: *Ex principibus multi crediderũt in eũ, sed propter* Pha-

> Homil. 7. in Ioan.
> 2. Moral. c. 12.
> Oratio cõtra idol.
> Oratio. ad Nemesiũ.
> Tolet. in c. 5. Ioann.
> ¶ 205
> a 5. de Ciuit. c. 14. cit.
> b Homil. 2 cit.
> Ioan. 5. 44
> Lib. 9. de Trinit.
> Ioan. 12. 42. 43.

Pharisæos non confitebantur: vt è synagoga nō eijcerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm Dei. Quosdam hic affectus continuit, ne fidem Christi reciperēt, & quamplures ne receptam in corde fidem, confiterentur ore; sed de his alibi. Ecce ergo huius affectus impietatem, per quam homo coronam gloriæ ipsi Deo debitam, ab ipsius Dei capite videtur auferre velle, & sibimetipsi imponere. Disponitur propterea per illum ad negandum Deum, & seipsum tanquam Deum colendum. Hinc tam acriter Deus contra hypocritas excitatur, quantum exposuimus supra, exprimitque ipse per Isaiam dicens: *Assur virga furoris mei: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in cōculcationem, quasi lutum platearum.* Summa ira commotum se his verbis exhibet Deus, imò & quasi furiosum. Quod nomē quamuis indecens Deo videatur, & in eum propriè loquendo quadrare non possit; tamen Scriptura sacra eo vtitur, quando Deum supremè iratum vult exhibere: sumpta metaphora ab homine, qui quando furiosus est, baculum aut gladium manu arripit, quem in hanc & in illam partem conuertit, percutiens vndique & vulnerans, atque deijciens, prosternens & conculcans omnes quotquot obuios habet. Ita quasi furiosum seipsum describit Deus, summa ira contra quosdam homines prouocatum: qui propterea arrepturus erat Regem Assyriorum tanquam gladium ancipitem & acutum, aut tanquam baculum fortem, per quem omnes percuteret, vulneraret, & cōculcaret, auferret eorum bona, & libertate spoliaret, ac in captiuitatem duceret: & relinqueret illos extrema deiectione depressos, conculcandos tanquam lutum platearum. Quod si inquiras: Et contra quos talis ira? Respondet subdens: *Contra gentem fallacē*, in Hebræo habetur nomē *hhaneph*, quod, vt supra annotabamus, Vulgatus ferè semper, *hypocritas* vertit, fallaces quidem & simulatores, qui decipere intendūt, procurantes, vt sancti ab hominibus iudicentur, cùm sint impij, vt ab illis gloriam & honorem pro bonis suis operibus reportēt. Possemus nunc D. Bernardi verba, quæ supra retulimus inserere, cōtra homines, qui gloriam sibi ex bonis, quæ habent arrogātes, leue peccatum aut nullum committere credunt: Eant ergo nunc vani filij hominū, eant, & decipiant ipsi se vanitate, &c. Et Deum inuenient, perdentem gentem decipientem & fallacem.

Esai. 10.5.

חנפ.

Serm. 13. in Cantica.

§. 21. *Fumus thymiamatis soli Deo reseruabatur, quem nullus sub pœna mortis poterat sibi quærere, quod Oziæ factum confirmat.*

POssumus nsuper, quæ diximus, amplius explicare & confirmare, ex his quæ B. Basilius annotat, expēdens quæ Deus circa thymiama, quod confici iussit, ordinauit. Voluit Deus suauissimum odorem sibi offerri, ideoque statuit thymiama confici. *Sume tibi*, inquit ad Moysen, *aromata*, aut, vt legit Basilius, sume tibi odoramenta suauè fragrātia, *Stacten & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia, faciesq; thymiama, &c. purum & sanctificatione dignissimū*, id est, quod Deum deceat, aptumque sit ei offerri, & illo subfumigari. *Sanctum sanctorum erit vobis thymiama*, id est, sanctissimū, purissimum, Deo soli reseruatum. *Talem compositionem nō facietis in vsus vestros, quia sanctum est Domini*, id est, quia Deo ipsi consecratum & dicatum. *Homo quicumque fecerit simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis eius.* Supponit in primis Basilius, Deum nō iussisse thymiama confici & cōponi, nec eius suffimentum sibi soli reseruasse propter odorem ipsum materialem, & corporale thymiama. Reuera enim execrabile est asserere, Deum præcepisse confici pigmentariam compositionem propter seipsum, quasi gratissimum habeat illius suauem odorem: est siquidem Deus incorporeus penitus, quem propterea, vt omnis philosophia docet, nec bonus aut malus odor corporalis, possunt afficere, delectare

¶ 206
In c. 1. Esa. in illud: Si obtuleritis mihi similaginem.

Exod. 30. 34.

aut

aut offendere: sed propter id, quod per illã voluit significare. Secundo expende, diuersa esse inter se, thymiama & odorem, qui ex illo consurgebat. Non enim thymiama ipsum Deus sibi penitus reseruabat; sed illius tantummodo odorem. Ideo non simpliciter prohibebat, thymiama ab alijs teneri; sed quod *non fieret in vsus eorum*, aut *eius odore perfruerentur*. Per thymiama igitur ex omnibus aromaticis speciebus compositum, omnium virtutum operationem intellexit: nec enim contentus est Deus, si vnam solummodo teneas virtutem, qui te omnibus perfectum exposcit. Et idcirco, vt Basilius annotat, eas aromaticas species expressit, quæ vniuersa continere viderentur. Quatuor enim species aromaticæ, ex quibus componendum erat thymiama, ad quatuor referuntur elementa, ex quibus omnia componuntur, quorum singularem tenent similitudinem. *Stacte* namque refertur ad aquam, quia est recentis myrrhæ incisæ pinguedo, cum aqua expressa, aut vt alij volunt, gutta, quam arbor quædam aromatica distillat: *Onyx* ad terram, ob retorridam ariditatem: *Galbanus*, ad ignem, propter calorem præferuidum: *Thus* vero aerem repræsentat, quod transparentis sit & dilucidæ perspicuitatis. Quod Deus sibi reseruat, est suffimentum aut odor ex his speciebus aromaticis consurgens. Ex virtutum namque vniuersarum operibus inter se commixtis (quando scilicet, ieiuniũ est humile, misericors & orationi coniunctũ, quando oratio est copulata ieiunio, misericordiæ & humilitati, quando humilitas secum tenet orationem & misericordiam, &c. vt Ambrosius *a*, Augustinus *b*, & Gregorius *c*, loqui solent, quorum doctrinam excellenter D. Thomas *d*, explicat) consurgit odor suauissimus, aut suffimentum laudis, honoris & gloriæ. Hoc Deus sibi ita reseruat, vt prohibeat dicens: *Talem compositionem non facietis in vsus vestros*, id est, ad vestri gloriam & honorem, *quia sanctum est Domini*, id est, Deo dicatum & debitum. Ideoq; *homo quicunq; fecerit simile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis*. Pereat Lucifer, & æternæ perditioni tradatur; quia

a. *Lib*. 5. *in Lucam in illud Beati pauperes*. b. 6. *de Trinit. cap*. 4. c. 22. *Moral. cap*. 1. d. 1. 2. *q*. 65 *art*. 1.

odore virtutum, donorum & gratiarum, quibus fuit ornatus, perfrui voluit, gloriã & honorem inde procedentẽ sibi aucupare volens, cui dictum est: (vt sanctus Thomas explicat) *Eleuatũ est cor tuũ in decore tuo, &c. in terram proieci te*. Pereat Rex Tyri, qui gloriam & honorem, quam in Deum referre debebat, propter diuitias & potentiam, quibus fuit donatus, in suum voluit vsum conuertere, cui dictum est: *Eo quòd eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei*, id est, intendens gloriam, quæ Deum tantummodo decebat: *idcirco ego adducam super te alienos, robustissimos, &c. interficient te*. Pereat Herodes, qui splendore regio fulgens, gloriam ab adulatoribus sibi delatam, quam Deo tenebatur seruare, acceptauit; ideo percussus ab Angelo expirauit, de quibus supra.

1. 2. *q*. 145. 2. *ad*. 3. *Ezechiel. art*. 28. 17. *Ezec*. 28. 6 *Act*. 12. 32.

Expendit S. Chrysostomus iustam Regis Oziæ percussionem, quem Deus insanabili lepra percussit, ex qua mortuus fuit: verè enim res digna est grandi animaduersione. Fuit Ozias (quem aliquando scriptura *Azariam* vocat) Rex, *qui fecit quod rectum erat in oculis Domini, &c. Cumq; requireret Dominum, direxit eum* Dominus *in omnibus*: vnde insignes comparauit victorias, resq; grandes fuit adorsus. Hinc *e*, *egressum est nomen eius procul, eo quòd auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum*. Nihilominus *f*, *percussit eum Dominus* g, *Orta est enim lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in domo Domini super* (id est iuxta) *altare thymiamatis, &c.* & sacerdotes, *festinatò expulerunt eum, &c. & fuit leprosus vsq; in diem mortis suæ*. Inquirit & prosequitur Chrysostomus expendens, cur tam grande supplicium intulerit Deus Regi, qui fecerat quod rectũ erat in oculis eius: & tandem docet rationem fuisse eam, quam ipsamet Scriptura sacra expressit: quia sibi voluit arrogare gloriam & honorem, non Deo ipsi, sed eius sacerdotibus reseruatum, circa thymiamatis suffimentum aut oblationem. Hoc enim coram Deo offerre & incendere, solis sacerdotibus volebat Deus esse concessum. *Cum autem Ozias roboratus esset, eleuatum fuit cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum. Ingressus enim tem-*

§ 207. *Homil*. 1. & 4. *in illud Vidi Dominũ*. 4. *Reg*. 15. 1 e. 2. *Paral*. 26. 4. 5. f. 4. *Reg*. 15 1. g. 2. *Paral*. 25. 19. 2. *Paral*. 26. 16.

plum voluit adolere incensa super altare thymiamatis. Singula verba expende. *Eleuatum*, inquit, *est cor eius in interitum suum.* Nihil est, quod magis ad interitum, exitium, & perditionem disponat, quàm cordis elatio, per quam quis gloriam alteri reseruatam sibi vsurpare cōtēdit. Deinde si scire vis, circa quid eleuatū fuerit cor eius: audi. *Voluit*, inquit, *adolere incensum supra altare thymiamatis.* Hoc solis sacerdotibus erat reseruatum: id quod ei exposuerūt sacerdotes ipsi dicentes: *Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium.* Voluit ergo gloriā sacerdotibus reseruatam in oblatione thymiamatis, aut incensi vsurpare. Si propter hanc causam tam acerbè illum puniuit, lepræ insanabilis percussione, (quæ talem ac tantū horrorem incutiebat, vt miserè, & contemptibiliter fuerit eiectus è templo, imò & ciuitate) qua pœna Deus illum castigaret, si ipsummet odorē incensi oblati super altare thymiamatis ipsi soli Deo reseruatum, sibi vellet arrogare? Si ex eo quòd sibi assumere voluit quod sacerdotes tantùm decebat, Deo scilic. offerre odorē incēsi aut thymiamatis: qua pœna mulctaretur, si ipsummet odorem soli Deo decentem & reseruatum vsurpare vellet, & sacerdotib. imponeret, vt odorē illum, quē Deus sibi soli reseruatum tenebat, sibi ipsi impenderent? Et verè aliqua ratione hoc faciunt, qui gloriam & honorē ex virtutum operibus sibi arrogāt. Tu enim ipse, cui datū est talia opera facere in Dei honorem & gloriam, contendis odorem illum ex ipsis procedētem, in te ipsum conuertere; & gloriam quā homines vidētes bona opera tua Deo deberent impendere, procuras tibi arrogare: tu vis ex tuis operibus laudari, honorificari & glorificari ab hominibus. &c. Impium sanè execrandūq; facinus, grandiq; supplicio dignum. Fumū itaq; ex aromaticis specieb., aut sācto thymiamate procedentem, & odorē quē odorifera aromata spirāt, intellige Deo ipsi dicatum & offerendum, sicuti offerebat Paulus (vt D. Basilius annotat) cùm dicebat: *Christi bonus odor sumus Deo*: quasi dicat: Hoc cōtendimus, virtute & fauore Christi bonum spirare odorem, ex virtutum aromatibus procedentem, non quidem nobis; *Non enim quæro ab hominibus gloriam*, sed Deo. Idcirco idem Apostolus, vt alibi annotabamus, vocat Apostolos ipsos, gloriā Christi. *Apostoli*, inquit, *Ecclesiarum, gloria Christi*: quia sicut thymiama dicebatur gloria quædam Dei, quod compositum erat, vt Deo solummodo suauem spiraret odorem; ita Apostoli in hoc electi & positi fuerunt, vt solius Dei gloriam & honorem per sua virtutum opera, quæ ex ipsius Dei fauore faciebant, intenderent & promouerent.

In cap. 1. Isa. citat. — *2. Cor. 2. 15* — *2. Cor. 8. 23*

§. 22. *Acutè S. Augustinus reuincit Philosophos contendentes humanam gloriam quærendam, ex tabula quadam ab eisdem sapienter depicta, quæ manifestè hypocritarum vitium confundit.*

Ex his procedit Sanctus Augustinus ad impugnandam quandam Philosophorum doctrinam, qui censebant appetere gloriam, honorem & laudem, ex bonis operibus, non solùm non esse vitiū fugiendum: sed potius quendam studiosum vtileq; ac necessariū affectum, ad excitandum & accedendum ad Reipublicæ vtilitatem, & studiosę vitæ promotionem. Per hunc namq; homines excitantur ad egregia virtutum opera, fugiunt vitia, sequuntur virtutes, magna & grandia aggrediuntur. Ita tradit sensisse Ciceronem, qui in huius confirmationem hanc intulit vniuersalem, generalemq; sententiam: *Honor alit artes, omnesq; accenduntur ad studia, iacentq; ea semper quæ apud quosq; improbātur.* Ideoquè in libris quos de Republica scripsit, vbi de instituendo Principe Ciuitatis loquitur, dixit, *illum alendum esse gloria*, id est, humanæ laudis & gloriæ cupiditate; qua maiores duces excitatos, multa mira atq; præclara fecisse commemorat. In cuius confirmationem longo discursu demōstrat Sanctus Augustinus duos affectus inter cæteros, excitare homines ad grandia, difficilia & quasi impossibilia; affectum scilicet

¶ 208. 5. De ciuit. cap. 7. — *In proœm. Tuscu. qq.* — *5. De ciuit. cap. 19.*

licet dominandi, & affectum honoris & gloriæ, huncq; illo multo esse superiorem, ad quem ille tanquam ad finem destinatur & ordinatur. Huiusmodi affectu Philosophos ad grandia, & admiranda virtutum opera impulsos, idem Augustinus demonstrat: & ex Platonis, Diogenis Cynici, & aliorum Philosophorũ historijs, eius Scholiastes comprobat. Eodem appetitu ductos Romanos fuisse ad bella fortissimè gerenda, & excellentes virtutum actus sequendos; similiter Augustinus demõstrat. Cæterum quàm impia sit & execranda hæc Philosophorum sententia, ipse Augustinus comprobat. Primò, ex eo quòd & ipsimet Philosophi ita aliquando confiteri, ipso rationis lumine ducti, coacti sunt. In cuius confirmationem Horatij & eiusdem Ciceronis verba quædam expendit. Deinde, idem probat ex eo quod congruum est honorem & gloriam, quæ bona aliqua opera consequitur, in eum referre, qui totius boni est author. Quibus multa addit, probans, alienam penitus esse debere à Christiano corde elationem, iactantiam, & appetitum gloriæ ex bonis operibus. Tandem argumento quodam ad hominem, Philosophos plenè conuincit *a*, desumpto ex quadam tabula, quam depictam hominum oculis offerebant. Sunt quidem picturæ; vt Sanctus Damascenus *b*, docuit, & ex professo tradidit B. Gregorius *c*, indoctorum hominum libri & scripturæ; nam quod legentibus scriptura (inquit Gregorius) hoc idiotis præstat pictura cernentibus: in ipsa etiam ignorantes vident quod sequi debeant, & in ipsa legunt qui literas nesciunt. Quod dictum Gregorij, expendit secunda synodus Nicæna, quæ est septima generalis, trecẽtorum quinquaginta Episcoporum, quæ potentiorem ad mouendum affectum picturam, quam scripturam demonstrat, ex varijs Sanctorum Patrum dictis & factis. Sanctus enim Chrysostomus *a*: Ego, inquit, & ex cera fusilem picturam pietate plenam amaui. D. Gregorius Nyssenus *b*, de quadam pictura Abrahæ ad altare constituti, immolare volentis filium: Vidi, inquit, sæpius inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cum tam efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. De qua re loquitur optimè Diuus Augustinus expendens, quantum mouerit insensatum iuuenem figura illa Iouis in virginem luxuriantis. Propterea eadem Nicæna synodus hortatur, vt imagines sacræ doctissimi pictoris opera depictæ fidelium oculis exponantur, &c. Et benè dicit: *Doctissimi pictoris opera*, qui aptè & eleganter res per picturam referat: qui enim talis non est, risum potius mouere solet. Vt ergo Philosophi, omnes homines à voluptate & luxuria reuocarent, oculis eorum tabulam quandam offerebant depictam: vt videas quàm stulti sint hæretici, qui imaginum & picturarum vsum tollere nituntur, quoniam philosophi, secreta Philosophiæ etiam communibus hominibus & vulgaribus, per depictas imagines explicabant. Et quamuis Augustinus dicat philosophos tabulam verbis pinxisse, innuens non penicillo depictam exhibuisse oculis; sed si attentè legas, intelliges tabulam coloribus pictam, à philosophis spectantium oculis exhibitam, cuius figuræ quidnam significarent, exprimebant verbis & excellenti doctrina. Talis autem erat pictura. In tabula quadam depicta erat voluptas, quæ in sella regali quasi delicata quædam, deformisque Regina considebat, eique virtutes quasi pulcherrimæ nobilissimæque virgines, tanquam ancillæ subseruientes famulabantur, obseruantes eius faciem, vt ad illius nutum facerent quicquid illa, vel solo nutu imperabat. Mandabat prudentiæ, vt vigilanter inquireret, quomodo voluptas regnare posset, & salua esse. Iubebat iustitiæ, vt præstet omnia, quæ posset beneficia, ad comparandas amicitias, corporalibus commodis necessarias: nulli faceret iniuriam, ne offensis legibus, voluptas ipsa secura viuere non posset. Fortitudini imponebat, vt si corpori dolor acciderit, qui non compellat in mortem, teneat dominam suam, id est, voluptatem, fortiter in animi cogitatione, vt per pristi-

21. *De ciuitat. c.16. Lud. Viues ibid.*

5. *De ciuit. c.17. & seq.*
5. *De ciuit. cap.13.*

Cap.14. & seqq. vsq; ad 19.

¶ 209
a *Cap.20.*
b 4. *Fidei orth. c.17.*
c. *Lib. 9. epist. 9. ad Serenum Episc. Masilien.*

Actione 2.

Action. 4.
a *Oratio. quod vet. & nou. test. vnus sit legislator.*
b. *Orat. de vnit. Filii & Spiritus Sancti.*

2. *De ciui. c.7.8.10.*

pristinarum delitiarum suarũ recordationem, mitiget præsentis doloris aculeos. Temperantiæ mandabat, vt tantum capiat alimentorum: & si qua delectant, ne per immoderationem, noxium aliquid valetudinem turbet, & voluptas quam etiam in corporis sanitate maximã ponunt, grauiter offendatur. Ita virtutes pingebant cum tota suæ gloriæ dignitate, tanquam imperiosæ cuidam & inhonestæ mulierculæ seruientes voluptati. Egregia sanè pictura, quam oculis omnium exhibentes, per eam apertè ostendebant, nihil ignominiosius & deformius, & quod minus bonorum ferre possit aspectus, deformi scilicet, fœdissimæ, sordidæ, vili, ac omnibus modis contemnendæ & conculcandæ mulieri, seruire tanquam supremæ Reginæ, virgines quasdam pulcherrimas, nobilissimas, & summa æstimatione dignas. Huius tabellæ meminit Cicero, cuius author fuit Cleanthes Stoicus. Benè quidem, inquit Augustinus, rem quam volebant tali pictura philosophi ostendebant, & quod verum est & sequendum apertissimè per illam demonstrabant. Sed quos similis pictura manifestè reuincit. Depingamus enim similem tabulam, in qua virtutes omnes seruiant humanæ gloriæ, & laudis affectui; licet enim gloria ista, delicata mulier non sit, inflata tamen est, & multum habet inanitatis. Vnde pingatur mulier tumẽs inflataq́; cui pulcherrimæ virgines, virtutes scilicet deseruiant & obediant imperanti; vt nihil prouideat prudentia, nihil distribuat iustitia, nihil toleret fortitudo, nihil temperantia moderetur; nisi vnde placeatur hominibus, & ventosæ gloriæ seruiatur: si virtutes inseruire voluptati, ex illa tabula comprobatur iniquum, quanto ex ista ostendetur iniquius, virtutes humanæ gloriæ inseruire? Tabulam depinge, in qua tanquam Regina sedeat tumida quædam Æthiopissa, vilissimo genere nata, cui in circuitu adessent pulcherrimæ virgines nobilissimi Regis filiæ, quæ omnes cogerentur intentis oculis coram illa stare, vt illi obsequerentur. Quid enim inanis gloria, aut appetitus laudis humanæ? Nonne vilior est Æthiopissa ancilla, rocedens ex improbo & fastidioso superbiæ spiritu? Quid virtutes, nisi quædam nobilissimæ virgines, diuina quadam progenie ab ipso Deo procedentes? vt supradictum est. Quid intendit hypocrita ieiunans, orans, eleemosynas faciens, religionis actus & pietatis exercens; nisi vt istæ virgines, illi vilissimę Æthiopissæ tanquam eius ancillæ inseruiant? Similia tradere visus fuit Chrysostomus. Hæcque sunt, quæ Deus vitio dedit improbis illis Sacerdotibus, vt supra inducebamus; *Victimas declinastis in profundum.* Improbum, inquit Chrysostomus, & execrandũ esset, legitimos Regis filios, regni paterni hæredes, compellere & demittere, vt inseruirent vilissimo alicui mancipio; & quod in eius obsequium omnem suam nobilitatem expenderent, & ius ad paternum regnum perderent: nihil minus facit, qui virtutum opera in sui honorem, & gloriam conuertit, quorum nobilitatem perdit & ius ad regnum cœlorum, quod prætendere poterant absumit; adeò vt iam nulla illis relinquatur merces, vt statim dicemus. Ex his ad Philosophorum rationes respondet Augustinus. Arguebant Philosophi dicentes; id rectè intẽdi posse per virtutum opera, quod ad eadem opera consequitur: certum est autem nihil magis ad ipsa consequi quàm laudem, honorem & gloriam: sicut ad vitiorum actus sequitur dedecus & ignominia, naturali quadam sequela. Vnde commune apud illos erat prouerbiũ, Laudem, honorem & gloriam, esse præmiũ virtutis: sicuti ignominiam & dedecus stipendium vitiosæ vitæ. Quæ omnia ipsemet Apostolus dicere visus fuit: *Tribulatio*, inquit, *& angustia in omnem animã hominis operantis malum; gloria autem & honor & pax omni operanti bonum.* Deinde, quia quis negare poterit, vtile esse intendere illud, quod animam ad virtutem acuit, & instigat, à vitijsque reuocat? Nihil autem potentius id operatur quam appetitus laudis & gloriæ. Ad hæc omnia respondet Augustinus, iustum quidem esse, hominem per bona virtutum opera intendere honorem & gloriam; non tamen vanam.

Marginal notes: ¶ 210. — *Lib. 2. de finibus.* — *Hom. 72. in Matth.* — *Osea 12.* — ¶ 211. — *Rom. 2. 9.*

nam & inanem, sed solidam & firmam, & quæ sit præmium condignum & condecens valori bonorum operum. Gloria quidem apud homines vana est & inanis: gloria autem apud Deum solida, firma, secura, & quæ totius boni operis valorem adæquat; de quibus optimè Diuus Bernardus, & nos supra multa diximus: ideoque illa non solùm non est intendenda, sed contemnenda, hæc autem est toto corde appetenda & quærenda. Hoc etiam pacto Diuus Thomas Philosophorum argumenta soluit.

Serm.13 in Cantic. — *2.2.q.132. art.1.ad 2.*

§32. *Amen, iurandi est nota, qua Deus vtitur ad immutabile decretum indicandum, quo hypocritas terrere vult.*

Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Infelicissimam hypocritarum sortem vult Christus Dominus explicare, qui pro suis bonis operibus nullam penitus à Deo sunt recepturi mercedem, quippe qui iam quam intendebant, receperunt. Vendiderunt opera sua hominibus pro laudis & gloriæ mercede, quam sibi impendi procurarunt, illam receperunt; proinde nulla alia eis à Deo expectanda relinquitur, & quod superius initio capitis admonuerat, simpliciter dicens: *Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud patrem*, nunc iuramento confirmat: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*, subintelligendum relinquens, nullam aliam eos manere. Annotauit S. Augustinus, Christum Dominum, cùm illam vocem *Amen* inducit, velle attentos & intentos nos reddere, & ab omni somno excitatos. Non est dubium, vocem *Amen*, Hebræam esse, vt Hieronymus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, & in vniuersum omnes fatentur: sumitur autem ab Hebræis duobus modis, primò tanquam nomen masculinum substantiuum, quod primo significat ipsammet firmitatem & stabilitatem. Et quia nihil firmius stabiliusque est ipsa veritate, transfertur ad significandam veritatem ipsam, quam etymologiam certiorem credo illa, quam

Matt. 5. 1. — *§ 212.* — *Tract. 41. in Ioan. ante med.* — *a. Epist.134. ad Sophro. & 137. ad Marcel.* — *b. In Psal. 40. ad fin.* — *c.15. cōtra Fau.c.9.2. de doctrin.*

communiter multi hebraizantes solent afferre dicentes; *Amen* procedere à verbo *Amā*, quod est credere; quia id maximè credendum est, quod est fidele, stabile & verum, nam lōgè petita talis etymologia est, prçterquam quod verbum, quod significat credere, non est *aman*, sed *heumin*, de quo Brixianus. Est igitur Amen nomen, quod firmitatem, stabilitatem, veritatemque significat. Hac de causa Christus ipse aliquādo in scriptura vocatur, Amen. *Hæc*, inquit Ioannes, *dicit Amen, testis fidelis & verus*, id est, veritas ipsa, & firmitas ipsa. Ex quibus credit idem Brixianus explicari locum illum Isaiæ; *Qui benedictus est super omnem terram, benedicitur in Deo Amen. & qui iurat in terra, iurabit in Deo Amen*, id est, in Deo veritatis, aut in Deo, qui est veritas ipsa. Ideoq; credit apertum vaticinium de Christo, qui sæpissimè vocatur *Veritas*. Secundò sumitur aduerbialiter, & significat *Verè, aut verum*, vt omnes SS. Patres annotant, & hoc modo sumptum, varia significat, vt S. Ambrosius ex professo prosequitur. Interdum enim est aduerbium imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis. Imperantis est, quando superior inferiori statuit, quid faciendum sit vel sequendum, cuius nullum exemplum subijcit Ambrosius. Precantis, sicut illud Amē, quod subditur post illam petitionem, *Fiat voluntas tua*. Ita sumitur à Ieremia, qui pseudoprophetæ Hananiæ prædictione falsa Dei nomine promittenti & dicenti: *Contriui iugum Regis Babylonis, &c.* respōdit: *Amen, sic faciat Dominus, suscitet Dominus verba tua, quæ prophetasti, &c.* Confirmantis autem, sicut cum Dominus dicit in Euangelio: *Amen dico vobis.* Ita credit Ambrosius positum à Dauid, cùm dicit in fine aliquorum Psalmorum; *Fiat fiat.* In Hebræo; *Amen Amen*: quibus vocibus plenè confirmat quæ dixerat: quasi dicat: *Certissimè fiet.* Similiter cum Deus statuit, vt quando maledictiones & benedictiones contra transgressores, & obseruatores legis promulgarentur; *responderet omnis populus; Amen*: certissimum euentum indicans, cōfirmansq; quod dictum fuit. Id ipsum etiā

Christ.c.11 tract. 41. in Ioan. — הָאֱמִין — *Tom.1.fol. 125.p.2.* — *Apoc.3.* — *Tom. 1. fol. 33.p. 2.* — *Isa. 65.17.* — *In Psal.41* — *Matt.6. 14* — *Ier. 28. 6.* — *Ps. 40. 14. & Ps. 71.19 & Ps. 88.52* — *Deut. 27. 15.16.*

significat, inquit Ambrosius, quando benedicente Sacerdote, respondet populus, *Amen: Confirmatio enim benedictionis, magis quam deprecatio est.* His concinunt, quæ Apostolus ait, eum qui audit aliquem concionantem, aut benedicentem, si non intelligit quæ audit, non posse dicere *Amen*: id est, vt Hieronymus explicat, non poterit confirmare, aut certissima confirmatione statuere. Hoc ex eo etiam patet, quòd idem Ambrosius refert, ostendens veritatem, quam Catholica fides de sanctissimo Eucharistiæ Sacramento profitetur. Consuetum enim erat, quòd cùm Sacerdos eleuabat hostiam consecratam, quam fidelibus traderet, clamabant: *Corpus Christi*: & qui cômunicaturi erant respondebant: *Amen*. Certè hoc otiosè non fiebat, inquit Ambrosius, sed vt hoc verbo fidelis quilibet profiteretur certissimam fidem, quam de Eucharistiæ Sacramento sanctissimo tenebat. Hæcq; communior est huius vocis significatio, quod scilicet est confirmatio eorum, quæ dicuntur, & quædam iurandi forma, quasi dicas: *Verè*, aut *In veritate*, quomodo Deus iurare solitus fuit, *sicut iurasti*, inquit Dauid, *In veritate tua*. Et hac voce vtebatur Christus tanquam iuramento quodam graui, volens, quę dicebat confirmare, vt Ambrosius *a*, & Augustinus *b*, annotant, & clarius Chrysostomus *c*, expêdens illud, quod dicit Christus: *Amen dico vobis*. Iurat Christus, inquit Chrysostomus, quod enim in veteri testamento dicitur: *Viuo ego dicit Dominus*, in nouo dicitur: *Amen, id est, verè, &c.* Et duo annotanda sunt circa huiusmodi vocem, hoc modo sumptam. primum est, quod obseruat Augustinus illam habere aliquid velati secreti & singularis Sacramenti, sicut vox *Hosanna*, quam propter hoc interpretes intranslatam reliquerunt. Amen interpretatur, *Verè*, aut *Verum*, posset que interpres illam transferre; sed nec Græcus ausus est facere, nec Latinus, inquit Augustinus; vt honorē haberet velamento secreti, &c. Ex quibus annotat Augustinus, cùm Christus hoc verbum inducit, singulariter velle, quæ dicit commendare, & intentos reddere, atq; excitatos auditores. Secundum est, quod obseruant Ambrosius *a*, & Augustinus *b*, hanc iurandi, seu confirmandi notā, peculiariter induci à Christo Domino, cùm aliquid dicit, quod certissimam & supremam, difficilem tamen côtinet veritatem: vt videntes illam ab ipso nō solùm dictam, sed iuramento firmatam pleniori fide credamus. Quamuis enim ad plenam fidem adhibendam, sufficeret illius simplex verbum, qui cum veritas sit, mentiri non potest: tamen vt firmiorem credendi habeamus rationem, iusiurandum aliquando interponit, vt Apostolus annotauit. Quod cùm apud Ioannem Christus loquitur, frequentius facit, imò & apud ipsum tantummodo duplicare consueuit hanc iurandi notam, dicens: *Amen amen*: quia vt idem Ambrosius *a*, Rupertus *b*, & D. Antonius *c*, considerant, Christus apud Ioannem, maximè de cœlestibus & profundis mysterijs est locutus, grauioraq; Sacramenta exposuit, vt cum ad principem pharisæorum dixit *d*: *Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit, &c.* & ad pharisæos ac scribas *e*: *Amē amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem, &c.* Statuebat Deus, hanc vocem *Amen* geminari, quādo supremam indubitatamque omnino fidem postulabat, & certissimam rem indicari volebat. Ita pręcipiebat, vt in sacrificio zelotypiæ, imprecationibus Sacerdotis *responderet mulier*, *Amen amen*, vt supremam certitudinem futuri euentus hoc ipso ipsamet mulier exprimeret. Ita & populus suprema confirmationis nota, quę sanctus Esdras proposuerat, volens firmare, respondit: *Amen amen*. Qua etiam ratione, Ioannes ipse volens plenum firmitatis signum ijs, quæ dicebat adhibere, duplicauit affirmandi notam, eam Græcè & Hebraicè subijciens; *Ecce*, inquit, *venit cum millibus, &c. etiam, Amen*. Vt quæ dicta sūt, inquit Arethas, firma esse testetur, sigillo obligauit dicens: *Nai amin*, id est, *Etiam amen*. Nai quidem, ex Græcorum consuetudine perfectam immutabilitatem notat: Amen vero apud Hebræos significat, nihil posse obstare, quo minus ea quæ promissa sunt, eueniant. Hinc Hieronymus vocat hanc

Marginalia: § 213. — 1. Cor. 14. 16. — Lib. 4. de Sacra. c. 5. — Psal. 88. 36 — a In Psal. 40. cita. — b. Hom. 41 in Ioann. — c Hom. 10. in Marcū in princip. — Tract 41. citat. & 15. contra Faust. c. 9. — a In Ps. 40 citat. — b. Tract. 41. citat. — Ad Heb. 6 17. 18. — § 214. — a In Ps. 40 citat. — b In cap. 3. Ioan. — c 1. p. hist. c. 3. tit. 5 §. 8. — d Ioan. 3. — e Ioan. 6. — Num. 5. 22 — 2. Esdra 8, 6. — Apoc. 1. — In cap. 1. Apocal. — In cap. 6. Matth.

hanc vocem *Amen*, sigillum eorum quæ dicuntur; tunc enim literis plena vndiq; fides adhibetur, cùm Rex sigillo suo eas munit. Vt autem tandem ad institutum veniamus, obseruandum est ex Diuo Thoma, quando Deus ei quod dicit, addit iurandi notam, velle certissimum euentum eorum quæ dicuntur exprimere. Duobus enim modis Deus aliqua prædicit, primò indicans successum rei secundum præsentem iustitiam; hæcq; prædictio mutari potest, vt alibi exposuimus, sicuti videmus in eo, quod dictum fuit Ezechiæ: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues:* habebat enim talem infirmitatem Ezechias, quod secundum eius naturalem cursum, mortem erat incursurus. Similiter dixit ad Niniuitas: *Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur*, quia ipse meruerat subuersionem sui ipsius, & si in malitia sua perseuerasset, sine dubio fuisset subuersa. Quomodo etiam Deus per Ieremiam dicit: *Repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnũ; vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei.* Secundò, exprimere volens firmũ & immutabile consilium sua æterna pręordinatione dispositum, de quo dixit Samuel ad Saul, petentem, vt quæ Dei nomine prędicebat, reuocari procuraret: *Triumphator Israel non parcet, nec pœnitudine flectetur.* Et quando Deus vult talem suam prædictionem ostendere, iuramentum adijcit, indicans, quod promittit aut asserit, esse firmũ, stabile & immutabile prædestinationis suę consilium. *Volens*, inquit Apostolus, *ostendere immutabilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum.* Ideo, vt idem Apostolus annotauit, Sacerdotium Christi, non simpliciter asseruit & prædixit Deus, sed sub iuramento; *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum, &c.* Multi siquidem facti sunt Sacerdotes Dei prædictione & verbo, inquit Apostolus; sed sine iuramento: quia eorum sacerdotium perpetuum & immutabile non erat: Christus autem cum iuramento, quòd sempiternum habiturus erat sacerdotium. Ita quod de futuro Messia Dauidi promisit, sub iuramento affirmauit: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eam, &c.* Hoc ipso quod iurauit, indicauit veritatem immutabilem. Hinc factum est, quod Christus Dominus, duo inter alia sub iuramento prædixit, de quorum vno poteramus dubitare propter nostram grãdem fragilitatem & miseriam; de altero propter infinitam Dei magnitudinem & bonitatem. Vnum est præmium bonorum; tam grande enim est illud, quod in cor hominis non ascenderit. *Beati*, inquit, *serui illi, quos cùm venerit Dominus, inuenerit sic facientes. Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Quis huius promissionis magnitudinem pro dignitate expendet? Quis enim Dominus tali præmio seruos suos vnquam affecit; quamuis illis similis sit, vermis & puluis? Nihilominus, inquit Paulus, *Volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum: vt propter duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium haberemus.* Hac de causa, quoniam incredibilia videbantur, quæ latroni spondebat, vt certissima ea redderet, iusiurandum præmisit, dicens: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in praradiso.* Quia verò omnino erat difficile, credere seipsum esse, qui quæ pauperi tribuimus recipit, ita mercedem pro illis redditurus, ac si ipsi met illa dedissemus, similiter dixit: *Amen dico vobis, quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*, Et: *Amen dico vobis, quandiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis.* Alterum est supplicium malorum, quod in æternũ duraturum est. *Amen dico tibi*, (loquitur ad peccatorem transgressorem legis) *non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem*, id est, in æternum; nunquam enim poterunt damnati plenè peccatorum debita persoluere, Mirum est, quod Deus qui infinitè bonus est, qui compatitur ijs, qui in tribulatione sunt; nunquam fit miserturus eorum quos damnauit. Ne id dubitares, illud sub iura-

In c. 6. ad Heb. lec. 4.
Isai. 38. 1.
Ion. 3. 4.
Iere. 18. 7.
2. Re. 15. 29
§ 215
Ad Heb. 6 17. 18.
Ps. 109. 4.
Psa. 131. 11.
Luc. 12. 37.
Ad Heb. 7.
Luc. 23. 44
Matt. 25. 40.
§ 216.
Mat. 5. 26.

iuramento firmauit. Hac igitur de causa de hypocritis loquens, sub iuramento asseuerat; quod nullam à Deo mercedem ex suis bonis operibus, quæ fecerunt propter mũdanam gloriam, sint accepturi; qui enim Dei bonitatẽ agnoscit, intelligitq; Deum pronum esse ad præmiandum, credere posset, illum opera bona non relicturum sine mercede. Propterea ad virgines fatuas, (quas hypocritarum typũ tenuisse expressum docuerunt Augustinus *a*, & Gregorius *b*, cæteriq; Patres) dicet: *c*, *Amen dico vobis, quia nescio vos*, & hoc in loco, non semel sed sæpe, semperq; sub iuramento i dipsum repetiuit. Loquens enim primò de his, qui eleemosynas faciunt, vt videantur ab hominibus, subiecit: *d*, *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Loquens deinde de illis, qui orabant in angulis platearum, vt viderentur ab hominibus, addit: *e*, *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Loquens tandem de his, qui ieiunio se conficiunt, vt videantur ab hominib., protinus intulit: *f*, *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam:* vt hinc intelligas, nec pro eleemosyna, nec pro oratione, nec pro ieiunio, neque pro quouis alio opere, te mercedem recepturum à Deo, si illud fecisti humanæ gloriæ & laudis appetitu. Sicut ergo per iusiurandum, voluit iustos secura spe firmare, & ad bonorum operum exercitium excitare; ita hypocritas voluit ex eo terrere, quòd iureiurando confirmat, nullam iam amplius pro bonis suis operibus expectandam mercedem, qui quam ab hominibus intendebant, receperunt.

a *Serm.* 23 & 24. *de verbis domini.*
b *Hom.* 12 *in Euang.* & 18. *Moral. cap.* 5.
c *Mat.* 25. 12.
d *Mat.* 6. 2.
e *Mat.* 6. 6
f *Mat.* 6. 16.

§. 24. *Humanam gloriam fuisse iustam mercedem hypocritarum, excellenti discursu ex Romanorum factis ostendit Augustinus.*

§ 217

RECEPERUNT *mercedem suam.* Sancti Patres, Chrysostomus *a*, & Augustinus *b*, expendunt vim illius verbi, *Receperunt*, quod non simplicem acceptionem denotat; sed iustam, & debitam pro meritis. Quod vt explicent, annotant, Deum esse infinitè bonum & iustum. Quia infinitè bonus est, ita bonum quodcumq; amat: vt nullum penitus velit irremuneratum relinqui: quia iustus est, vult, vt iusta mercede ac proportionata quoduis bonũ persoluatur. Sunt quædam bona opera, quæ cœlum nullatenus contingunt, nec terram transcendunt, qualia sunt multa, quæ peccatores agunt; qui quoniam charitate carent, quæ opera in supremum finem potenter eleuat, dicuntur per illa non pertingere ad cœlum. Istis decernit Deus iusta præmia rependi, illisque proportionata, qualia sunt bona terrena. Ex quibus illud explicat Chrysostomus, quod ad epulonem diuitem dixit Abraham: *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua.* Fecerat miser ille aliquid boni, nullus enim hanc vitam agens, tam consummatæ est malitiæ, vt non aliquid agat boni: erant tamen bona, quæ egerat, terrena, quæ hanc vitam non transcendebant: propterea illi talia præmia data fuerunt, quæ illis bonis congruè responderent, bona terrena, diuitiæ, facultates, honores, &c. Idcirco vitam illi concedebat Deus, dimittens vt comederet, & biberet splendidè, indueretur gloriosè; vt ita præmium reportaret cuiusq; boni quantumcunque exigui, quod operatus erat. Idcirco non dixit Abraham, accepisti; sed, *Recepisti bona in vita tua*: præmiũ bonorum, quæ egisti, recepisti in vita tua. Talibus enim bonis, quæ vitam pręsentem & terrenam non transcendebant, talia congruebant præmia. Talia sunt hypocritarum bona opera, quę terram non transcendunt, nec hominum oculos & aspectum, quia omnia agunt; *Vt appareant hominibus, & vt videantur ab hominibus*: ideo Deus tale illis præmium rependi disponit aut permittit; quod oculos hominum & præsentem vitam non transcendit, gloriam scilicet terrenam & humanam laudem. Hocque est quod dicit: *Receperunt mercedem suam*, idest præmium suis meritis dignum, mercedem suis operibus congruã. Indignæ sunt iuxta Apostolum, inquit Augustinus, huiusmodi passiones & opera, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: ideo non illam accipient pro mercede

a *Homil.* 3. *de diuite & Lazaro*, & 67. *ad populũ.*
b 5. *De ciuit. cap.* 15. & 18.
Homil. 3. & 67. *cit.* *Luc.* 16. 25
Cap. 8. *cit. ad finem.*

mercede; condigna tamē sunt huius transitoriæ inanisque gloriæ, quam propterea tanquam suam mercedem recipiunt. ex eisdem explicat D. Augustinus, honorem & gloriam terrenam, qua Deus Romanos fecit illustrissimos, mercedem fuisse bonorum operum, quæ egerant & agebāt. Grandia siquidem & eximia, ac pene incredibilia erant virtutum opera, quę fecerunt. Priuatas namq; res suas, inquit Augustinus, pro re communi, hoc est, Republica, & eius ærario contempserunt, auaritiæ restiterunt: consuluerunt patriæ consilio libero, neque delicto secundùm suas leges, neque libidini obnoxij: & longo eloquentique catalogo plurium illorum miranda acta Augustinus prosequitur. Brutus pro libertate patriæ filios suos sponte occidit, de quo Poëta: Vicit amor patriæ. Romanorum princeps Torquatus, filium non quia contra patriam, sed etiam pro patria: tamē quia contra imperium suum, id est, contra quod imperauerat pater Imperator, ab hoste prouocatus iuuenili ardore pugnauerat, licet vicisset, occidit, ne plus mali esset in exemplo imperij contempti, quàm boni in gloria hostis occisi. Furius Camillus etiam ingratam patriam (à cuius ceruicibus acerrimorum hostium Veientium iugum depulerat, damnatusque ab æmulis fuerat) à Gallis iterum liberauit: quia non habebat potiorem, vbi posset viuere gloriosus. Mutius, vt cum Porsenna rege pax fieret, qui grauissimo bello Romanos premebat, quia Porsennam ipsum occidere non potuit, & pro eo alterum deceptus occidit, in ardentem aram ante eius oculos dextram extendit, dicens; multos tales qualem se viderat, in eius exitium coniurasse: cuius fortitudinem & coniurationē talium perhorrescens Porsenna sine vlla dilatione se ab illo bello facta pace compescuit. Curtius armatus equo concito in abruptum hiatum terræ se præcipitem dedit, deorum suorum oraculis seruiens, qui iusserant, vt illuc, id quod Romani haberēt optimum mitteretur: nec aliud intelligere potuerunt, quàm viribus armisque se excellere, vnde videlicet oportebat, vt deorum iussis in illum interitum vir præcipitaretur armatus. Decij vt iram deorum sanguine suo placarent, Romanusque liberaretur exercitus, se occidendo certis verbis, quodammodo consecrantes deuouerunt. Marcus Regulus, ne crudelissimos hostes Carthaginenses iurando falleret, grauissimis supplicijs necari elegit. Lucius Valerius, qui in suo defunctus fuit consulatu, vsque adeò paupertatis fuit amator, vt numis à populo collatis eius sepultura curaretur. Quintius Cincinnatus, cùm quatuor iugera possideret, & ea suis manibus coleret, ab aratro abductus fuit, vt Dictator fieret, victisque hostibus ingentem gloriam consecutus, in ea paupertate permansit. Fabritius summis muneribus Pyrrhi Epirotarum regis oblatis, promissa etiam quarta parte regni, à Romana ciuitate non potuit diuelli. Solius boni publici promotionem omnes intendebant. Ideoque cùm rem publicam, id est, rem populi, rem patriæ, rem communem haberēt opulentissimā, sic ipsi in suis domibus pauperes erant; vt quidam eorum, qui bis iam Consul fuisset (de Cornelio Ruffo id narrāt Valerius Maximus *a*, Titus Liuius *b*, & Aulus Gellius *c*,) ex illo Senatu pauperum hominum pelleretur, notatione censoria, quod decem pondo argenti in vasis habere compertus est, &c. Hæc & alia Augustinus prosequitur. Opera igitur illorum insignia erant, sed terrena, non terram transcendebant, quippe cùm non propter Deum facta fuerint: tantum enim suam gloriam, honorem & laudem apud homines intendebant. Idcirco dignam mercedem eis reddi statuit Deus; non quidem cœlestem, quia vt dictum est, terram non transcendebant eorum opera; sed terrenam. Quia tamen inter opera bona, quæ terram non transcēdunt, illa fuerunt suprema, eximia & excellentia, supremis terrenis bonis voluit compensari; nam suprema gloria, honore, diuitijs, imperio, dominatione, donati fuerūt. Honorati sunt in omnibus ferè gentibus; imperij sui leges cunctis gētibus imposuerunt, hodieque literis & historia gloriosi sunt penè in omnibus gentibus. Totum orbem suo subiecerunt imperio, & omnium pro-

5. De ciuit. c. 15. citat.

¶ 218

5. De ciuit. cap. 18.

6. Æneid.

a Lib. 2.
b Lib. 14.
c Cap. 4.

¶ 219

prouinciarum obtinuerunt dominium. Vt enim quæ prophani authores scribunt dimittamus, apertè dicitur in scriptura, iam tempore Machabæorum subiecisse Galatiam, Hispaniam, & eius metalla auri & argenti, & Philippum, & Persen Ceteorum regem, & Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat, habens centum viginti elephantos, equitatum & currus, & exercitum magnum valde contritum ab eis, & regionem Indorum, & Medos, & Lydios, &c. Tempore quo Christus natus fuit, toti orbi imperabant: vnde *exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis*; & tandem (inquit Augustinus) rectissimè istorum gloriæ donati sunt Iudæi, qui terrenis bonis erant addicti, vt istam gentem possidentes, omnium bonorum terræ dominari viderentur. Hæc omnia mercedis loco acceperunt. Ad humanam namque gloriam præsentis temporis, satis digna vita operaq; illorum existimabantur, quæ condigna non erant futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis, sicut ex Apostolo dictum est. Per huiusmodi terrena bona, quod illi merebantur, Deus persoluit; ideoque non est quod aliam expectantes ab illo mercedem, de summi & veri Dei institia conquerantur; perceperunt enim mercedem suam. Tales sunt hypocritæ, & quotquot ex suis bonis operibus gloriam laudemque humanam quærunt, de quibus dicitur: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Merces sanè inanis, vilis & contemnenda, cuius vanitatem & inanitatem nullus melius poterit explicare, quàm ipsimet, qui ipsa donati sunt, & qui manibus comprimentes, quantæ esset vanitatis tandem experti fuerunt: nam & Brutus, & Torquatus, & Furius Camillus, & Decij, & Scæuolæ, & Curtij, cæterique inter Romanos excellentes, ex illis sunt, quos in inferno positos exhibet Spiritus sanctus loquentes, nobisq; referentes, qualis fuerit mercedis suæ stabilitas & magnitudo. *Quid*, inquiunt, *nobis profuit superbia vitæ?* In Græco, *Iperiphania*, quæ significat fastum illum tumentem, quo quis tumens, cæteros tanquam inferiores contemnere videtur, vocaturque Latinè, *Fastus*, quantum existimo, ex sono quem aspirando ore resonat, quod Hispanè dicunt aliqui, *Fau fau*: Et *diuitiarum iactantia, quid contulit nobis?* Quis possit Romanorum diuitias enumerare, qui vt doctus quidam author refert, in publico ærario in numerata pecunia auri & argenti habuerunt simul collectos aliquando sexcentos milliones, vt clarè quamuis barbarè loquamur. Hoc maximè credibile facit, quod de eis scriprura enarrat, quod multa *fecerũt in regione Hispaniæ, & in potestatem redegerunt metalla auri & argenti, quæ illic sunt, & possederunt omnem locum consilio & patientia.* Et omnes orbis Reges sibi tributarios fecerunt, à quibus innumeras diuitias quotannis recipiebant. *Transierunt omnia illa, tanquam vmbra, & tanquã nuntius velociter percurrens, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cùm præterierit, nõ est vestigium inuenire, aut auis, quæ transuolat in aëre, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius; sed tantùm sonitus alarum verberans leuem ventum, aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aër continuò in se reclusus est, vt ignoretur transitus illius: sic & nos nati, continuò desiimus esse*, &c. Singula expende, nec enim ab omnibus oratoribus posset aliquid dici, quod elegantius rem propositam explicaret: considera similitudinem à quinque rebus petitam, vmbra & nuntio præcurrentibus, naui fluctuante, aue volante, sagitta emissa: considera similiter illud: *Nos nati, continuò desiuimus esse.* Et rectè illos iudicasse, probat Spiritus sanctus subdens: *Quoniam spes*, inquit, *impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus, qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis diei prætereuntis*, &c. Ecce quid humana gloria, terrenus honor, mũdi laus: lanugo, spuma gracilis, fumus, memoria vnius diei, &c. Hæc expendens D. Augustinus acutissimè obseruat, ipsosmet qui Romanorum facta laudant, quod per ea excellentem claramq; gloriam apud homines compararunt, eosdem vocasse infœlices. Vnde Poëta laudator

Marginalia: 1. Mach. 8. — Luca 2. 1. — ¶ 220 — Sapi. 5. 8. — Panigarola. — 1. Macha. 8. 13. — Sapi. 5. 9. — 5. De ciuit. cap. 18.

tor Bruti, assumens illius laudes decantandas, quoniam ex amore patriæ filios proprios occidit, infœlicitati illius perhibet testimonium. Ait enim: Natosque pater, noua bella mouētes, Ad pœnam pulchra pro libertate vocabat, Infœlix, *&c.* Vicit amor patriæ, laudumque immensa cupido! Eum assumit laudandum, quod cupiditate honoris & gloriæ, pro amore patriæ filios occiderit, & ab ipsamet rei veritate compulsus, illum infœlicem vocauit. Quæ enim maior potest esse infœlicitas, quam pro tam insigni opere, tam vilem, inanem, fallacem & breuem reportare mercedem, post quam nullam alteram posset amplius expectare? Merces autem sanctorum, inquit Augustinus, longè alia est; quam Spiritus sanctus, postquam vilitatē mercedis humanæ gloriæ expressit, subdidit, dicens: *Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominū est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimū.* Longè diuersa sunt iustorum opera, quæ terram & omnia creata transcendunt, & ad Deum ipsum perueniunt; ideo apud Deum est merces eorum, illa quam Christus Dominus indicat: *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid reddet? Mercedem, quam Christus non explicat: quia talis, tantaque illa est, quam nulla verba possunt pro dignitate declarare.

6. Æneid.

5. De ciuit. cap. 16.

Sap. 5.

§. 25. *Nulla merces hypocritis à Deo est expectanda, qui non pro illo laborant; ideo infœlicissimam eorum sortem comprobant Iob & Chrysostomus.*

§ 222

5. De ciuit. cap. 15.

RECEPERUNT *mercedem suam.* Iusta sententia, inquit Augustinus: nec possunt de summi & veri Dei iustitia conqueri. Si haberes tu adamantem pretiosum, quem Rex summis votis exoptaret, & à te instantissimè peteret, vt sibi eum magno constituto pretio venderes; tu autem Rege neglecto venderes illum pro vilissimo pretio alicui principi, vilissimo & pauperrimo, ipsius Regis inimico, à quo intentum à te pretium reciperes: nunquid posses deinceps à Rege aliquod pretiū pro illo adamante expectare? Omni pretioso adamante, pretiosius est quoduis opus virtutis, quod Deus à te instantissimè postulat, petens vt illud eidem vendas; nec enim à te gratis aliquid vult accipere, qui pro retibus laceratis, & naui contrita solitus est regna cœlestia persoluere. Tu non vis illi vendere, sed mundo pauperrimo, illius inimico, & pro vilissimo pretio humanæ laudis & gloriæ hoc pretium recepisti. Quam ergo deinceps poteris pro illo opere ab ipso Deo expectare mercedem aut pretiū? Hocque est, quod Deus huiusmodi hominibus respondere solet; quando ad eum accedunt mercedem postulantes: Recepistis mercedem vestram. Obseruanda sunt diuina illa verba apud Isaiam: *Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israël, non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non me glorificasti; non te seruire feci in oblatione, neq; laborem præbui tibi in thure, &c. verūtamen seruire me fecisti in peccatis tuis.* Multa dicēda essent, si hæc verba plenè forent explicanda; sed breuiter annota in primis dictū fuisse: *Non te seruire feci in oblatione,* non quod Deus non præceperit sacrificia, sed quoniam illa non propter se ipsa præcipiebat; nisi tātum vt interioris sacrificij essent signa & occasiones, vt B. Augustinus latè disputat, de quibus alibi. Deinde illud expende: *Non me inuocasti Iacob.* Inuocare Deum, inquit D. Thomas, non est sola voce clamare, sed vocare in se aut intra se ipsum, per affectum & deuotū cultum, quomodo dixit Deus apud eundem Isaiam: *Non est qui inuocet iustitiam.* Et, *Non est qui inuocet nomen tuum.* Aut inuocare, est vocare ad se. *Non me inuocasti Iacob;* quia etsi voce clamares, quam homines audirent, non corde vocasti me; non me vocasti ad te, vt in te, & ex te gloriam meam intenderes promouere; sed potius honorem & gloriam ad te trahere contendebas: *Neque laborasti in me Israel:* laborasti, sed non in me, id est, erga me, aut ad laudem meam; sed in tuam ipsius gloriam, honorem & commodum. Si non laborasti in me, quid à me pro tuo labore mercedem requiris? Mercedem qui-

Isa. 43. 22

10. De ciuit. c. 5. 6. 7

In c. 10. ad Ro. lect. 2.

Isai. 59. 4.

Isai. 64. 7.

quidem laboris sui mercenarius præstolatur & postulat; sed ab eo in quem laborauit. Si tamen aliquis, qui in vinea alterius omnes labores suos consumpsit, à quo denariu in diurnum accepit, ad te veniret, postulans, vt mercedem pro suo labore redderes; quid responderes? Non laborasti in me, non est quod à me mercedem exigas, & expectes: *Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non me glorificasti:* quamuis enim illi sacrificia, victimas, & holocausta, quæ Deus statuebat, magna cum diligentia offerrent, & se Dei cultores ostentarent: nihil tamen minus intendebant, quàm Deum colere & glorificare; sed solam sui gloriam & laudem; & ideo subdit: *Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis.* Peccata illorum, præcipua magisque communiora, erant hypocrises, & cupiditates humanę laudis & glorię, vt supra dictũ est. Ad huiusmodi peccata Deũ seruire faciebant; quia per nullam aliam rem ita suam gloriam procurabant, & cupiditati laudis satisfaciebant, sicuti per ea, quæ De' statuebat, & ordinabat. Nam ex eo præcipue, quod se exhibebant diligẽtes Dei cultores, gloriam sibi captabant & laudem. Ad idem institutum possumus illa diuina verba expendere, quæ Deus per Zachariam dixit, satisfacere volens querimoniæ eorum, qui cùm ieiunassent, & multa bona egissent, quæ lege præcepta erãt, à Deo nullam reportabant mercedem. *Loquere* (inquit Deus ad Zachariam) *ad omnem populum terræ, dicens: Cùm ieiunaretis, & plangeretis in quinto & septimo mense per hos septuaginta annos; nunquid ieiunastis mihi? & cùm comedistis & bibistis; nunquid non vobismetipsis comedistis & bibistis?* Quasi dicat: Nihil vobis rependere teneor pro his, quæ egistis, quorum nullum propter me, sed omnia in vestrum commodum, aut honorem perfecistis. Ieiunastis, vt sancti videremini, aut vt sumptibus parceretis: comedistis & bibistis, non in obsequium meum, sed in voluptatem vestram: quam ergo pro his mercedem à me expetitis? Ex his credo aptè explicari posse illam tam excellentem, quàm difficilem beati Iob sentẽtiam. Eum vrgebant amici sui, dicentes illum hypocritam fuisse, qui etsi bona exterius fuisset operatus, gloriam pro eis humanam captare voluisset: ideoque iustè à Deo punitum, &c. cuius occasione multa in suis collocutionibus de hypocritarum moribus tradiderunt. Voluit sanctus Iob ostendere se non solùm hypocritam non fuisse; sed & hypocritarum vitium supremo odio semper prosecutum, quippe quod intelligebat, omnibus modis execrandum. Hac occasione infœlicem hypocritæ sortem eleganti ssimè describit: *Sit,* inquit, *vt impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus.* De hypocrita eum loqui, verba sequentia (quæ statim subinferemus) clarissimè ostendunt. Et rectè illum vocat *Impium,* quia patris sui cœlestis gloriæ detrahit, sicut impius Absalon gloriæ patris sui Dauid: similiterque rectè eum vocat *iniquum,* ad exprimendam grandem illius malitiam. Quamuis enim, inquit Gregorius, inter iniquitatem & peccatum, nihil distare perhibeat Ioannes Apostolus, qui ait: *Iniquitas peccatum est;* ipso tamen vsu loquendi, plus iniquitas, quàm peccatum, sonat, & omnis homo se liberè peccatorem fatetur, iniquum verò dicere, nonnũquam erubescit: & ideò sanctus Iob, hypocritam iniquum vocat, imò & hypocrisim (vt supra diximus) iniquitatem maximam appellauit. Dicens: *Sit vt impius inimicus meus,* &c. credo voluisse vti communi loquendi phrasi, qua cùm alicuius infœlicissimam sortem explicare cõtendimus, dicimus: Id accidat inimicis meis, quod illi. Ita quærenti Dauid, essetne pax puero Absalon, respondit Chusi: *Fiant sicut puer inimici Domini mei regis, & vniuersi qui consurgũt aduersum eum in malum.* Ita & prudens Abigail ad Dauid: *Fiant sicut Nabal inimici tui, & qui quærunt Domino meo malũ.* Sic & Daniel ad regẽ Baltassar: *Domine mi, somniũ his qui te oderũt, & interpretatio hostibus tuis sit.* Voluit itaq; Iob dicere: Si inimicum haberem, cui summa mala liceret optare; nullum aliud malum ei expeterem, quã quòd similis fieret hypocritæ, aut infœlicem eius sortem incurreret. Et huius rationem ele-

[Marginal notes: § 222; Zacha. 7.5; § 223; Iob 27.7.; 2. Reg.; 11. Moral. cap. 22.; 1. Ioan. 3.; 2. Reg. 18. 32.; 1. Reg. 25. 26.; Dan. 4. 16.]

elegantissimam reddit: *Quæ est enim spes hypocritæ, si auarè rapiat, & non liberet Deus animam eius?* Thargum & Regia legunt: *Quæ spes hypocritæ, si Deus euellat animam eius?* quam lectionem multi Hebraizantes sequuntur. Tygurina autem: *Quid hypocritæ sperandum est, cùm Deus extrahet illius animam?* Expende vim illius: *Si auare rapiat.* Quasi dicat: Rapiat quantum voluerit, & auarè, id est, suæ ardenti cupiditati plenè satisfaciat, ac, vt vno verbo dicam, omnem humanam gloriam sibi arroget: quæ est eius spes? quid ei sperandum restat, cum Deus extrahet illius animam? *Nunquid Deus audiet clamorem eius, cùm venerit super eum angustia? aut poterit in omnipotenti delectari, & inuocare Deum omni tempore?* Tempore mortis, cùm Deus animam euellit, in angustia homo constituitur, & dicere potest cum Susanna: *Angustiæ sunt mihi vndique.* Amici in seculo manent; quæ delectabant, relinquenda sunt, temporalia bona non comitantur, solus miser homo coram Deo in iudicio constituitur: superius adest iudex iustus rigidusque, inferius infernus ardentissimas flammas eructans: interius conscientia clamat & accusat, latera cingunt inimici apertis faucibus clamantes: *Deuorabimus, hæc est dies, quam expectabamus:* tantùm ei restat, se ad Deum deprecandum conuertere, & in eo delectari, proponendo bona, quæ in illius obsequium executus fuit; clamando cum Ezechia: *Obsecro Domine, memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.* Nunquid audiet Deus hypocritam ita clamantem, qui non in oculis Dei bonum perficere curauit; sed tantùm in oculis hominum? *In tempore afflictionis suæ dicent,* ait Ieremias: *Surge & libera nos,* & respondebit: *Vbi sunt dij tui, quos fecisti tibi? Surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ.* Quid respondit Abraham diuiti in angustia constituto, clamanti; Pater Abraham miserere mei? *Fili recepisti bona in vita tua.* Ita hypocritæ respondebit Deus: Recepisti mercedem tuam: nullusque deinceps in æternum remanebit locus aut tempus Deum inuocandi, aut rogādi. Potestne esse infœlicior sors? Videbit miser hypocrita in tempore angustiæ, in extremo iudicio, hinc damnari quidem peccatores propter eorum peccata, adulteria, furta, homicidia, quorum damnatio manifestè iusta est: iustum est enim, quod cōuertantur peccatores in infernum, & mala recipiant, qui mala egerunt. Videbit inde iustos ineffabili præmio & gloria affici propter bona opera, quia eleemosynas largiti sunt, ieiunauerunt, orationibus institerunt &c. se autem qui horum opera fecit, & ab illorum peccatis continuit, ab istorum societate & gloria expelli, & illorum consortio coniungi & pœna affici. Damnari se videbit cum homicidis, latronibus, periuris, ebriosis, luxuriosis, qui ab homicidio, latrocinio, periurio, ebrietate, & luxuria se continuit; & priuari se videbit ineffabili præmio, quo affectos inspiciet sanctos ieiunatores, eleemosynarum largitores, suæ carnis mortificatores; qui non minùs quàm illi tenuit ieiunia, fecit eleemosynas, carnem mortificauit. Hanc infœlicissimam sortem considerare videtur Diuus Chrysostomus, ex eo quòd miser hypocrita, pœnas cum peccatoribus recipiet; quorum voluptatibus non fuit oblectatus: erit illis socius in pœna, quibus socius non fuit in voluptate. Statuit Deus, neminem posse habere duplicem paradisum, neque duplicem consolationem, in hac scilicet vita, & in futura, qui clamauit: *a. Væ vobis, qui hic habetis consolationem vestram.* Et *b, Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis.* Et *c, Qui amat animam suam, perdet eam, qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Qui in præsenti vult paradisum habere, in futuro infernum inueniet: qui autem in præsenti pati eligit, in futuro habebit delectationes vsque in finem. Id quod in epulone diuite & Lazaro eleganter Christus expressit, & exposuit Abraham dicens diuiti: *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.* Peccatores in hac vita gaudere eligunt, tenent tympanum, & gaudent ad vo-

Iob. 27. 8. 9. 10.

¶ 223

Dan. 13. 22.

¶ 224. Thren. 2. 16.

4. Reg. 20. 3.

Esai. 38. 3.

Iere. 2. 27.

Luc. 15.

Hom. 2. in Ioannem.

¶ 225

a Luc. 6. 24.

b Luc. 6. 25

c Ioan. 12. 25. et Mat. 16. 25.

Luc. 16. 25

ad vocem organi, & in puncto ad inferna descendunt. Iusti è diuerso, eligunt in hac vita affligi, perpetuò Christi mortificationem portare; vt qui socij nunc sunt passionum, sint postea consolationum. Misera hypocritarum sors, qui neque in hac vita cum peccatoribus, neque in futura cum iustis delectationes capiunt, & vtrorumque pœnis conficiuntur: nam in hac vita mortificationibus se conficiunt, exterminant facies suas, orant, vigilant, sicuti iusti; & in futura æternis ignibus cum peccatoribus traduntur: sustinent in hac vita laborem, quem iusti benè operando patiuntur sine futura delectatione, sustinebunt in futura pœnas peccatoribus reseruatas sine præcedenti voluptate. Itaque quod solùm est durum & onerosum, inquit Chrysostomus, hypocritis cum iustis, ac cæteris peccatoribus commune est, tàm in hoc, quàm in futuro seculo. Bene ergo dictum est à B. Iob: *Quæ est spes hypocritæ, si auarè rapiat?*

Hom. 21. in Matth.

§. 26. *Ex virginibus fatuis, ostendit Christus, non quærendam ab hominibus gloriam, & meritò Sanctus Propheta Esaias clamat, non expendendum argẽtum in non panibus.*

¶ 226. 18. *Moral. cap. 5.* a *Hom. 12. in Euang.* b *Lib. 2. sẽtent. c. 40.* c *In c. 5. ad Gal. ad fi.* d *Ser. 13. in Cant.* e *Serm. 22. 23. 24. de verb. dom. & Epi. 120 ad Honor. c. 31. & seq.* f *Serm. 23. cit.*

OMNIA hæc (vt Beatus Gregorius verba Sancti Iob paulò ante inducta expendens annotauit) elegantissimè Christus dominus in virginibus fatuis explicauit, quam parabolam ad hoc institutum aptissimè prosequuntur idem Gregorius *a*, Isidorus *b*, Anselmus *c*, Bernardus *d*, & excellentissimè D. Augustin. *e*. Finem concionibus suis ad populum Christus Dominus morti proximus imposuit, historiam futuri extremi iudicij explicatissimè proponens, antequam præmisit parabolam de decem virginibus, volens, vt sanctus Augustinus *f*, annotat, explicare, ad quos singulariter dies ille pertineat, & quinam sint, quibus peculiariter dies ille paratur & constituitur. Omnes quidem peccatores iudicabuntur iudicio damnationis, quibus omnib. debita peccatis suis pœna decernetur, quibus omnibus dicetur *g*: *Ite maledicti in ignem æternum*: non tamen omnes iudicandi sunt iudicio discussionis. Illi namque qui euidentibus peccatis sunt implicati, nulla discussione indigebunt, quorum damnatio absque aliqua discussione iustissima patebit. Quomodo sancti patres dicere solent, omnes quidem peccatores perituros in iudicio; non tamen omnes iudicandos. Ita Beatus Gregorius *h*, intelligit illud Apostoli *i*: *Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt:* illudq; quod Christus Dominus dixit *k*: *Qui non credit, iam iudicatus est:* & quod Dauid *l*: *Quoniam non resurgunt impii in iudicio.* Iudicio itaque discussionis tantùm iudicandi sunt, qui bonis operibus agendis traditi fuerũt, quorum multi damnandi sunt. Et quoniam posset quis mirari, quomodo damnentur qui bona egerunt; discussione opus erit, qua examinetur, qualia fuerint talia opera. Quod attendens, & tremens Gregorius, clamare cœpit: Sæpe vos fratres charissimi moneo, praua opera fugere, mundi huius inquinamenta vitare; sed hodierna sancti euangelij lectione compellor dicere, vt & bona quæ agitis, cum magna cautela agatis &c. Id enim tũc fiet, quod Deus dixit: *Scrutabor Ierusalem in lucernis.* Ecce iudicium discussionis. Non laborandum erit in scrutanda Babylone, cuius iniquitas omnibus erit conspicua, nullo sanctitatis velamine operta: Ierusalem ciuitatem, quæ sancta in oculis hominum apparet, scrutabitur, non in vna lucerna aut duabus; sed in multis lucernis, id est, exactissima discussione. Ex his explicat Diuus Basilius illa sancti prophetæ Isaiæ verba: *Ecce dies Domini exercituum, super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan &c. & super omnes naues Tharsis, & super omne quod visu pulchrum est.* Non dubium, *Diem domini* vocari diem iudicij, de qua Apostolus: *Dies domini sicut fur in nocte ita veniet:* hæc singulariter inducetur super omnes cedros Libani

g *Matt. 25. 41.* h *26. Mor. c. 24.* i *Ad Rom. 2. 12.* k *Ioan. 3. 18.* l *Psal. 1. 5.* *Homil. 12. cit.* *Soph. 1. 12.* ¶ 227 *In c. 2. Isa.* *Isai. 2. 12. 13. 15. 16.*

Libani sublimes & erectas. Dicet aliquis, inquit Basilius; Nunquid in culpa sunt cedri, quod erectæ sint, & succreuerint? Et quamobrem cedris Libani hæc dies singulariter est indicta? Peculiares sine dubio personas hoc nomine voluit sacer Propheta indicare. Est cedrus preciosa quædam arbor, quæ sola omnibus fructiferis æquiparatur; vnde illis eam coniunxit Dauid, arbores ad Dei gloriam assumens: *Ligna*, inquit, *fructifera, & omnes cedri:* inter has excellebant, quæ in Libano erant, quæ erectæ & in tantam altitudinem surrectæ ascendebant, vt cœlum ipsum contingere viderentur. Ex illis voluit Deus templum suum ædificari, tam quando primo à Salomone fuit constructum, quam cùm secūdo ab Esdra & Neemia fuit reædificatum. Ideoque cedri illorum typum tenent, qui in Ecclesia (quæ per montē Libanum fuit expressa) constituti & plantati, bonorum operum altitudine in sublime videntur surgere, rectitudinem vitæ tenere. Super has cedros sublimes & erectas veniet dies Domini; quoniam earum multas contriturus est Dominus, de quo dictum fuit: *Conteret cedros Libani.* Nō principaliter dies iudicij constituta est propter rubum, spinas in omnium oculis proferentem, aut propter rhamnum pungentem; sed propter cedros Libani: *Et super omnes naues Tharsis, & super omne, quod est pulchrum visu.* Basilius legit: *Super omnem aspectum pulchritudinis nauium,* id est, super omnem nauem, quæ pulchrum aspectum præsefert, & oculos omnium delectat. Non dubium, quin naues mare percurrentes, quando plenis velis vexillisque superpositis transcurrunt, oculos videntium magnopere oblectent: huiusmodi sunt fideles, qui hanc enauigant vitam, in æternæ patriæ portum tendentes, qui pulcherrimam sui speciem omnium spectatorum oculis offerunt, qui videntur sancti, iusti, religiosi, misericordes, ieiunatores, vigiliarum amatores &c. super hos peculiariter dies domini constituta est; vt examinetur, quid nauis interius portet & teneat. Vulgatus tamen optimè transfert: *Super omne, quod pulchrum est visu.* Non est discutiendum adulterium, homicidium, furtum, &c. quæ oculos omnium offendunt, suamq; fœditatem aperte produnt: sed quod pulchrum est visu, ieiunium, eleemosyna, oratio, confessio, communio &c. quæ vnico verbo ipse Deus per Dauidem prædixit: *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* Nunc nobis tempus concessum est, & in manibus nostris positum, vt quæ volumus faciamus: tunc Deus tempus accipiet, imò & tempus vitæ terminabit. Tunc autem iustitias iudicabit. Nonne & iniustitias? nonne & peccata aperta & clara? Loquitur de iudicio discussionis, quo peccata non iudicanda sunt, cùm non sit necessaria discussio ad eorum damnationem; sed iustitiæ, id est, opera bona & sancta, de quibus dixit Ioannes: *Qui facit iustitiam, iustus est.* Meritò igitur Christus Dominus de iudicio extremo agere volens, virginum & seruorum expectantium dominum suum, parabolas præmisit, vt indicaret eos, quibus singulariter dies illa constituta est. Decem autem fuerunt virgines: quo numero, quia perfectionis est, & omnes numeros simplices cōplectitur in se (vt dicebamus, & expendit Augustinus) Christus omnes fideles, qui agendis bonis operibus traditi sunt, complecti voluit. Omnes illæ fuerunt ad nuptias inuitatæ & vocatæ, omnes lampades accensas manibus tenebant; sed ex eis quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Harum prudentia in hoc posita fuit, quod habentes lampades accensas, etiam oleum in vasis suis acceperunt, vt inde earum lucem fouerent & nutrirent: illarum fatuitas è contrario in eo fuit, quod tenentes lampades accensas, oleum habere in vasis suis non curarunt: quod quid indicet, statim fiet manifestum. *Media autem nocte clamor factus est, Ecce Sponsus venit.* De aduentu Sponsi clamor in media nocte fit, inquit Gregorius *a*, dixeratque prius Augustinus *b*, quia sic dies iudicij surrepit, vt præuideri non valeat quando venit, vnde scriptum est *c*: *Dies Domini sicut fur in nocte ita veniet.* Tunc omnes virgines surgunt; quia electi & reprobi à somno suæ mortis

Marginal notes: *Psa.* 148. 9. — *Psal.* 28. 5. — ¶ 228. — *Psal.* 74. 3. — 1. *Ioan.* 3. 7 — *Ser.* 23. *de verb. dom.* & 15. *de ciuit. c.* 20. & *lib.* 20. *c.* 23. — *Matth.* 25. — a *Hom.* 12. *cit.* — b *Ser.* 22. & 23. *cit.* — c 1. *Thes.* 5.

mortis 2.

mortis excitantur, &c. Quæ sequuntur Gregorius *a*, & Bernardus *b*, aptè; sed egregiè Augustinus *c*, ad nostrum institutum prosequitur. Ergo ad nouissimam tubam (inquit Augustinus) surgent omnes: prudentes autem illę tulerunt oleum in vasis suis: stultæ verò illæ non tulerunt oleum secum. Olei nomine gloriam & laudem intelligit Dominus, per quam hominis vita lucet, & fulget. Prudentes virgines habent oleum in vasis conscientiæ suæ, de quarum numero Apostolus erat, qui dicebat: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Fatuæ autem habent oleum solummodo apud vendentes, id est, apud laudantes & adulantes. Vnde benè idem hortatur Apostolus (inquit Augustinus) dicens: *Opus suum probet vnusquisq;, & sic tantùm gloriam habebit in semetipso, & non in altero.* Hoc igitur est oleum secum portare: rectum conscientiæ suæ testimonium in semetipso habere, & non in ore laudantis. Tu itaque, inquit Augustinus, oleum tecũ porta, intus porta, vbi videt Deus: ibi porta testimonium conscientiæ tuæ. Qui autem ambulat ad testimonium alienum, oleum non portat secum. Si ideo abstines ab illicitis, & facis bona opera; vt ab hominibus lauderis, non est intus oleum. Denique cùm cœperint homines non laudare, deficiunt lampades. Intendat itaque charitas vestra. Antequam dormirent illæ virgines, non est dictum, quia extinguebantur lampades illarum: sapientium lampades ardebant de oleo æterno, & conscientiæ securitate, de interiori gloria, de intima charitate: ardebant tamen & illarum fatuarum. Quare tunc ardebant? quia non deerant laudes hominum. Postea verò quam surrexerunt, id est, in resurrectione à mortuis, *Cœperunt aptare lampades suas*, id est, parare Deo operum suorum reddere rationem: & quia tunc nemo est, qui laudet, omnis homo causæ suæ vacat, nemo est tunc, qui non de se cogitet: non ergo erant, qui oleum venderent, cœperunt deficere lampades, & conuerterunt se fatuæ ad quinque prudentes: *Date nobis*, inquiunt, *de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.* Hoc quærebant, quod consueuerant, idest, alieno oleo lucere, ad alienas laudes ambulare. At illæ, *Ne forte*, inquiunt *non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Non consulentium, sed irridentium est ista responsio. Quare irridentium? Quia sapientes erant, quia sapientia erat in illis, quæ dixit: *Ego vestræ perditioni superridebo.* Quid est irridere? *Ite ad vendentes & emite vobis.* Quæ non solebatis bene viuere, nisi quia vos homines laudabant, quia vobis oleum vendebant. Quid est, oleũ vẽdebant? laudes vẽdebant. Qui vendunt laudes, nisi adulatores? Quátò magis non acquiesceretis adulatoribus & intus oleum portaretis, & propter bonam conscientiam omnia bona opera faceretis: tunc diceretis: *Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Quid est oleum peccatoris, nisi blandimẽta adulatoris? Ite ergo ad vendentes, & emite vobis; hoc facere consueuistis. Nos autem non vobis damus: Quare? *Ne forte non sufficiat nobis & vobis.* Quid est, *Non sufficiat?* Non desperatione dictum est; sed sobria & pia humilitate: quamuis enim bonus habeat conscientiam, vnde scit, quemadmodum iudicat ille, qui neminem fallit? Habet bonam conscientiam, non illi titillant crimina in corde cõcepta; sed propter quotidiana quædam vitæ humanæ peccata, licet bona conscientia sit, tamen dicit Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, quia fecit quod sequitur, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Fregit panem esurienti ex corde, vestiuit nudum ex corde, de oleo interiori fecit opera bona: & tamen in illo iudicio trepidat ipsa bona conscientia. Vide, quid est: *Date nobis oleum.* Audierunt: *Ite potius ad vendentes.* Quia laudibus humanis viuere consueuistis, vobiscum oleum non portatis, non autem nos damus, *Ne fortè non sufficiat nobis & vobis:* vix enim de nobis iudicamus, quanto minus de vobis possumus iudicare? nos ipsas non laudamus, quanto minus possumus oleum laudis vobis impendere? Quia cùm rex iustus sederit in throno, *Quis gloriatur castum*

Marginal notes: a *Hom.* 12. *citat.* — b *Ser.* 1. *in c. Ieiunij.* — c *Ser.* 23. *cit.* — 2. *Cor.* 1. 12 — *Ad Gal.* 6. 4. — ¶ 229 — *Pro.* 1. 26. — *Psa.* 140. 5 — *Matt.* 6. 12 — ¶ 230 — *Prou.* 20. 9

stum se habere cor? Cùm eunt emere, cùm quærunt à quibus laudentur, & non inueniunt, cùm quærunt à quibus consolentur, & non inueniunt, aperta est ianua, venit Sponsus & Sponsa. Tunc glorificata est cum Christo Ecclesia, vt singula membra ad totum se colligant: *Et intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausum est ostium:* & illæ fatuę postea venerunt. Sed nunquid oleũ emerũt, aut à quibus emerent inuenerunt? Ideo ianuas clausas inuenerunt, pulsare cœperunt, sed sero. Dictum est, verum est, non fallaciter dictum est: *Pulsate, & aperietur vobis*; sed modo quando tempus est misericordiæ, non quando tempus est iudicij: non enim confundi possunt ista tempora, cum *Misericordiam & iudicium* domino suo cantet Ecclesia. Tempus est misericordiæ, age pœnitentiam. Tempore iudicij illam habes agere? Eris in virginibus illis, contra quas clausum est ostium. *Domine, domine aperi nobis.* Nunquid non pœnitentiam egerunt, quæ secum oleum non portauerunt? Et quid illis profuit sera pœnitentia, quando eas irridebat vera sapientia? Clausum est ergo ostium, & quid illis dictum est? *Amen dico vobis, nescio vos.* Quomodo hoc dictum est? Nõne similes lampades cum alijs tenuerunt? Nonne simili luce fulserunt? Id ipsum fecerunt, quod aliæ, quibus dictum est: Esuriui & dedistis mihi manducare &c. Illæ quidem illud fecerunt, sed non fecerunt ante illum; sed quomodo fecerunt? quomodo prohibet Dominus, qui dixit: *Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. Amen dico vobis receperunt mercedem suam.* Emerunt oleum, precium dederunt; emerunt, non sunt fraudati laudibus humanis, quæsierunt laudes humanas & habuerunt, receperunt mercedem suam &c. Hucusque Augustinus. Ex his igitur patet primò, quam bene dixerit Iob de hypocrita, quod paulò ante induximus: *Nunquid Deus audiet clamorem eius, cùm venerit super eum angustia? aut poterit in omnipotenti delectari? &c.* Patet secundò, quã

Matt. 7. 7. & Luc. 11. 9.

Psal. 100. 1

Matt. 6. 1.

¶ 231

Iob 27. 9.

sit infœlix & misera hypocritarum sors, & quam eleganter Christus illam explicuerit, dicens: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Hinc meritò possum iam ad omnes fideles diuina voce personare, qua Deus clamat per prophetam Isaiam. Considerauerat Deus omnes homines æstuantes & succensos desiderio honoris, & gloriæ; ideoque ad eos conuersus ait: *Omnes sitientes venite ad aquas.* In Hebræo est interiectio commiserantis & dolẽtis, *Heu,* quam Septuaginta exprimunt: *Heu qui sititis, venite ad aquam,* loquitur Deus more nostro. Si esses iuxta limpidissimum & abundantissimum fontem aquarum dulcissimarum & clarissimarum, & ex alia parte videres hominem aliquem summo labore se conficientem, excauando terram aridam, vt aquam inde extraheret, vbi nihil ferè humoris appareret, qui sitim labore, & laborem siti augeret: nonne illius misertus, ad eum clamares: Heu miser, qui siti conficeris, vide quod inde aquas non extrahes, veni ecce fontem aquarum viuentium. Videt Deus homines se conficientes, vt ex terra arida, ex alijs scilicet hominibus, aquas glorię, honoris & laudis contrahant, ipse apud quem est fons vitæ, nostri misertus clamat: Heu qui sititis, venite ad aquam &c. subditque post pauca: *Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate?* Quidam legunt ex Hebræo: *Quare emitis argento non panem?* Si videres hominem excellentes pecunias auri & argenti expendentem, ementem puluerem aut furfures, cum per eas posset substantialissimum panem emere; rectè ei diceres: *Quare appendis argentum non in panibus?* Quod homo nolit optimum electumque panem aut rem aliquam preciosam emere, ex eo quòd non vult pecunias insumere, non mirum; sed quod volens expendere & emere, cum possit emere grandem copiam pinguissimi panis, nolit nisi pugillum fumi, vel pulueris emere; hoc mirandum esset, & iure ei diceretur: *Quare appendis argentum non in panibus?* Opus bonum, argentum est electum, quo potest homo emere panem

Isaiæ 55.

Leo Castrensis.

solidum substantialem æternæ gloriæ, quam *Adipem frumenti.* Dauid vocauit. Et quidem, quod homo huiusmodi panem non emat; quia non vult argentum expendere, idest, quia non vult bonis operibus insudare, quæ laborem secum afferunt, non valde esset mirandum: quod tamen velit argenti magnam quantitatem & copiam expendere, volens multa, grandia, & laboriosa opera facere, vt emat gloriam, & valens illam æternam emere, totam pecuniam insumeret, emendo furfures, & pugillum hordei aut pulueris, meritò audiret: Cur appendis argentum in non panibus? Veniet tempus famis, hora mortis, dies iudicij, quando peccatores famem patientur vt canes, tunc cùm posses panes emisse, fame peribis. Eodem modo poteris sequentia verba expendere: *Et laborem vestrum, non in saturitate &c.* Ad idem institutum poteris cum Gregorio expendere illa Samuelis verba ad Dei populum: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, & neque eruent vos, quia vana sunt.* Infero tādem cum eodem Gregorio cautelam, qua vnusquisque iustus debet erga sua bona opera esse solicitus, quam explicare possumus ex historia illius prudentissimæ fœminæ Ruth, de qua scriptura sacra enarrat, quòd tota die spicas post messores diligenter colligebat, ad vesperam autem, *quæ collegerat, virga cædens & excutiens,* paleam à granis separabat, expendens attentè, quantum sibi laborando profecisset. Similiter agere te oporteret. Debes tota die spicas colligere bonorum operum: eleemosyna danda est pauperi, ieiunandum, orandum, visitandi infirmi, debet iudex litigantium causis attendere, iusta decernere: ciuitatis gubernator suo muneri satisfacere, pater prouidere filijs quæ necessaria sunt &c. Ad vesperam, antequam somno te tradas in cubili tuo, inquit Chrysostomus, quando nec amicus interturbat, nec famulus irritat, nec turba negotiorum vrget, parumper introrsus ad teipsum redi, & virga rigidi exactique examinis, vt Diuus Gregorius dixit, omnes quas collegisti spicas excute, diligenter considerans, quid in vnoquoque opere intenderis, Deine gloriam, an tuum honorem; Deone obsequi, an tuæ cupiditati & auaritiæ. Si exacta discussio sit, inuenies paucissima grana remanere: paucissima enim reperies opera, per quæ solam Dei intenderis laudem, gloriam & obsequium. Intellige paleas esse quicquid aliud intenderis, & tibi solummodo reseruari grana: nam de his quę propter mundi gloriam fecisti, audies: *Receperunt mercedem suam.* Deus postquam lucem homini creauit, examinandam accepit, essetne congrua hominum oculis nec ne: quanto magis tu post bona opera debes ad eorum examen descendere? De quibus latiùs infra. Hæc de hypocritarum, & eorum qui sibi ex bonis operibus gloriam arrogāt, nequitia, & iniquitate dicta sint.

Psal. 147. 14. — § 232 — *Lib. 5. in 1. Regum.* — *1. Reg. 19. 21.* — *Hom. 12. in Euang. & 35. Moral. cap. 26.* — *Ruth. 2. 17* — *In Psa. 4.* — *Ad finem Moraliū.* — *Gen. 1.*

§. 27. *Docet Christus non sufficere facere bonum nisi fiat benè: ideoq; cuiq; attendendum bona opera exhibere plena & perfecta coram Deo.*

§ 233.

TV *autem cùm ieiunas, vnge caput tuum & faciem tuam laua, &c.* Hypocritarum & illorum qui sibi ex suis bonis operibus gloriam & laudem cōquirere cōtendunt, stultitiam, grande execrandumque facinus, miserrimam & infœlicissimam sortem, iuxta Christi Domini verba expendimus: quæ nos obligant, ad fugiendos eorum mores tanquam exitialem pestem, & aliam viam sumendam, quam tenētes, ita opera nostra agamus, vt nobis proficiant, & veram, solidam, ac firmam gloriam, illisq; congruam mercedem operentur. Hanc autem ipsemet Christus Dominus quasi extento digito ostendit, subdens: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quibus verbis quidnam secundum literalem sensum dicere voluerit, supra sumus breuiter prosequuti; nunc id ipsum altius repetito sermone expendamus.

Adim-

Adimpletum est certè, quod Deus per Prophetam Isaiam promiserat, dicens: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neq; ad sinistram.* Quęnam via? *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, faciem tuam laua &c.* Breui sermone, inquit Bernardus, hypocritas, & singularitatis notarat, & arguerat vanitatis: vide etiam quã paucis, & coram Deo suadeat bona, & corã hominibus prouidere: *Vnge caput tuum, & faciem tuam laua.* Ad mysteria te hic sermo vocat, inquit D. Basilius; nõ tam enim temporalem vnctionem capitis, & lotionẽ faciei, quam mysticam exposcit. In primis vult docere Christus ieiunia, cæteraq; bona opera, prudenter & discrete agenda, debita dispositione & præparatione præmissa. Vngere caput & lauare faciem, vt ex D. Petro Chrysologo dictum fuit, quædam erant dispositiones, quibus se præparabat aliquis ad conuiuium, ad quod nullus non rectè præparatus accedere debet. Non sine præparatione & dispositione opera bona, quæ in Dei obsequium fiunt, agenda sunt, nec, vt rectè Hispano prouerbio, dicimus, *A tontas y locas*; sed prudenter, maxima cum consideratione; qua attendamus, quid & propter quod agimus. Hoc B. Cyrillus Alexandrinus *a*, & Rupertus *b*, probarunt & explicarunt, ex eo quod statuit Deus, quoduis sacrificium sibi offerendum, priùs sale condiri *c*: *Quicquid obtuleris sacrificij, sale cõdies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo: in omni oblatione tua offeres sal.* Vocatur *sal fœderis Dei*, id est, fœderis perpetui ac firmi: sic enim alibi dicit, inquit Cyrillus: *Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.* Nunquid Deus carnes taurorum, hircorum, arietum, agnorum, turturum, aut columbarum, manducaturus est, quas insipidas sentiet, si fuerint sine sale, sicuti nos? Sal, inquit Cyrillus, apud omnes nationes typum sapientiæ & prudentiæ tenet. Omne sacrificium, quod sibi offertur, vult Deus sale cõdiri; quia vult prudẽter fieri & offerri, vt sit perpetuum & firmum, ne subitò euanescat & pereat. Id autem prudenter & sapienter fit, quod attenta meditatione & consideratione fit. Hoc excellenter explicat & probat S. Basilius, instruens baptizatos, id in primis supponens, non sufficere opus bonum facere; sed necessarium esse illud benè & rectè facere: quantumcunque enim quis bonum faciat, si rectè illud non facit, non solùm non est dignus præmio; sed dignum potiùs supplicio se constituit. Quod ex locis scripturæ sacræ probat. *Non coronabitur*, inquit Apostolus, *nisi qui legitimè certauerit:* & dominus: *Beatus*, inquit, *ille seruus, quem cum venerit Dominus, inuenerit sic facientem.* Expendit Basilius illa duo aduerbia, *Legitimè, & Sic.* Deus namque non tam verba, quam aduerbia præcipere videtur, non tam certare, quam *legitimè* certare, non tam ieiunare, quam *sic*, id est rectè ieiunare, non tam orare, quam rectè & legitimè orare. Verba namque indicant substantiam operis: aduerbia, modum, ac dispositionem animi rectam; hanc Deus plusquam illam exposcit, imò non illam, nisi propter hanc requirit. Quod Beatus Gregorius breuissimis verbis dixit: Deum non tam quærere quantum, quam ex quanto, id est, non tam quantitatem operis, quàm animi dispositionem, ex qua illud procedit: & breuius multò Spiritus sanctus, dicens: *Quod iustum est, iustè prosequeris.* Id ipsum confirmat Basilius ex eo, quod similiter annotauit Augustinus de sacrificio illorum duorum totius orbis primorum fratrum Cain & Abel, quorum vterque bonum, legitimumque obtulit sacrificium; quia vero Deo vterque rem obtulit acceptabilem; nihilominus vnius sacrificium acceptum fuit, per quod grande sibi comparauit præmium, alterius fuit inuisum, quod potius Deum ad indignationem commouit, vt inferius exponemus: vnus bonum benè & legitimè, alter bonum malè operatus fuit. Quod similiter S. Chrysostomus prosequitur, ex eo quod Pharisæus ieiunauit, sed post ieiunium descendit inanis & ieiunij fructibus cassus: publicanus non ieiunauit, & Pharisæum ieiunantem præcessit

[Marginal notes: *Isai.* 30. — *Serm.* 1. *in ca. ieiunij.* — *Hom. de ieiunio.* — *Serm.* 7. — 233 — *a Li.* 1. *de adoratione in spiritu ad finem.* *b Li. in Iudicum c.* 12 *c Leu.* 2. 13. *Nu.* 18. 19. — ¶ 234 *Serm.* 2. *de baptis. c.* 8. *fol.* 247. — 2. *ad Tim.* 2. 5. *Matt.* 24. 47. — *Hom.* 5. *in Euang.* — *Deut.* 16. 20. — 15. *de Ciuit. c.* 7. — *Hom.* 3. *ad populum.*]

non ieiunans: vt discas quod ieiunij vtilitas nulla est, nisi debita cum dispositione & legitimè fiat. Ieiunauerunt Niniuitæ, & Dei misericordiam elicuerunt; ieiunauerunt & Iudæi, & nihil plus egerunt; sed culpati abierunt, vt ipsemet Dominus sæpe eisdem prædixit: vt intelligas, non sufficere bonum facere; sed oportere debita ac legitima dispositione illud facere: bona enim opera si malè fiant, potiùs iram Dei, quàm misericordiam, & gratiam promerentur & prouocant. Ex quibus intelligitur id, quod vitio Deus dedit Episcopo Sardensi, quem dura increpatione per Ioannem Euangelistam obiurgari voluit: *Non inueni opera tua plena coram Deo meo.* Illud vocatur plenum, quod totam perfectionem sibi congruẽtem, quam exterius refert, tenet interius; quomodo septem illæ spicæ, quas in somnis vidit Pharao, appellantur *Plenæ atque pulcherrimæ*; quia exterius formosam habebant apparentiam, & interius granis erant repletæ: inane autem & vacuum illud vocatur, quod exterius habet apparentiam, interius caret eo, quod habere debebat; sicut corylus, nux, amygdala, dicuntur vacua, aut vana, quando externam habent speciem & corticem integrum, intus nucleo carent. Quomodo etiam terra cùm primò condita est, dicitur *Inanis & vacua*, quod ideo multi dictum credunt; quia vacua erat hominibus & animalibus, ideoq; Chaldæus vocat eam, *Horribilem*, propter solitudinem; solitarium enim desertum, horrorem incutere solet: congruè tamen dicitur inanis & vacua, quia externam tenens apparentiam, intra se nullam virtutem fructificandi aut producendi aliquid tenebat, quam tunc credo ipsi datam, quando dixit Deus: *Germinet terra herbam virentem, & lignum pomiferum &c.* Vnde opera tunc dicuntur *plena*, quando non solùm habent externam apparentiam; sed perfectionem illis congruam, quæ scilicet procedunt ex recto animi affectu & dispositione. Episcopus Sardensis opera quidem habebat; sed non plena, quia bonũ faciebat; sed sine debita dispositione animi, sine ea attentione & intentione, quam tenere debebat. Et videtur meo iudicio aliqualem allusionem facere voluisse, ad illud, quod Deus dixit ad Ieremiam, scelera populi sui expendens. Dura supplicia se inducturum præmisit: *Proijciam*, inquit, *vos à facie mea &c.* Vt autem ostenderet, se infallibiliter comminatas pœnas inflicturum, conuersus ad prophetam: *Tu*, inquit, *noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te,* causamque tam iustæ indignationis reddere volens: *Non vides*, inquit, *quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in plateis Ierusalem? Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ cœli, & libent diis alienis.* Certum est loqui Deum de sacrificijs, quæ offerebant soli, lunæ, & stellarum choro: vtitur tamen nomine quodam apud Hebræos inusitato *Cauanin*, quod ideo, vt Brixianus annotat, incertum est quidnam apud eos proprie significet. Quidam credunt significare pallia, alij picturas, alij ciborum quædam genera, quę Vulgatus *Placentas*, rectè vocat; sed vt R. Dauid annotauit, non tam ipsas placentas significat, quam intentionem attentam, affectum feruidum, diligẽtiamq; solertem, qua illas faciebant. Dicitur enim *Cauanin*, aut *Cauanah*, quod intentionem significat, à verbo *Con*, quod significat perficere, aptare, cõplere: quasi exprimere Deus velit, illos toto conatu, & attentione traditos fuisse, vt ad sacrificia idolorum vndique complenda, conficerent placentas integras, perfectas, completasque cum adipe, oleo, picturis &c. Qua dicendi ratione id voluit indicare, se non tam iratum, quod sacrificia idolis offerrent, quam ex attentione, animo, & conatu, quo procurabant talia sacrificia offerre, quæ omni ex parte perfecta, integra, & completa extitissent. Hoc nobis Deus vitio dat, quod vt sacrificemus mundo & carni præparamus *Cauanin*, id est, sacrificia vndique plena, integra attẽtione perfecta. Qualia opera agit homo, vt mũdo satisfaciat? Qui cõuiuium præ-

[Marginalia: § 235 — Apoc. 3. 2. — Gen. 41. — Gen. 1. 2. — Gen. 1. 11. — Ier. 7. 15. — Ibid. nu. 18 — כונן — Tom. 1. fol. 316. p. 2. — § 236 — Apud Capellam in c. 7. Ierem.]

Præparat, qui nuptias ordinat, qui hastiludium constituit, & quicumque opus aliquod, quo mundo satisfaciat aggreditur; quanta cum attentione intendit & contēdit, ne quid desit, & omnia sint plenè suis numeris absoluta? Qualia opera, vt carni indulgeat? Non contentus est cibum & potum sumere; sed exquisita fercula, pretiosa vina, varia condimentorum genera induci procurat; & nullus est, qui quantumcunque exiguum sumpturus sit alimentum, nō procuret illud meliori, quo fieri potest modo condiri & aptari. Qualia autem sunt, quæ Deo offers? *Non*, inquit, *inueni opera tua plena coram Deo meo*: opera quidem facis, non tamen plena, sed vacua; orationem sine attentione, eleemosynam sine charitate, ieiunium sine affectu mortificationis, confessionem peccatorum sine contritione, &c. opera vacua, quę cùm appendentur in statera, sicuti de Baltassar dictum fuit: *Inuenientur quod minus habeant*. Meritò conqueritur Deus, quod ipsi tantummodo relinquimus racemos acidos, & botros virides, ac immaturos, qui mundo & carni vuas maturescentes & perfectas tradimus: *Væ mihi*, inquit, *quia factus sum sicut homo, qui colligit in autumno racemos, non est botrus ad comedendum*, &c. Mirum est quàm inæqualiter Deo, quę accepimus rependamus. Deus mundum condidit ad hominis vtilitatem: Expende autem omnes illius partes, & vide quāta perfectione plenas & cōpletas exhibuerit, in hominis commodum & profectum: cęlum plenum stellis, solem luce clarissima fulgentem, terram arboribus plenam, aquam piscibus. Quanta pulchritudo cuiusque fructus & cuiusque floris? quot in arboribus folia? quæ pennæ in auibus? herbas, quas homo conculcaturus erat & fœnum, quod in clibanum erat missurus, quāta pulchritudine exornauit? Cōsidera omnia opera Dei, quæ in tuam vtilitatem fecit; & videbis vniuersa illa fuisse perfecta. Qualia igitur debent esse opera tua, quæ in Dei obsequium agere debes? Te itaque ad bona opera agenda dispone & præpara, *Vnge caput*, in quo mens peculiariter residet, attendens quidnam facturus sis, & cui sis sacrificaturus: *Faciem laua*, conscientiam rectam erga Deum exhibe, &c. Statuebat Deus, vt sacerdotes nequaquam thymiama offerrent, quin prius se debita dispositione præpararent. Idcirco duo iussit singulariter pręparari, vnum erat aqua; *Facies*, inquit, *labrum æneum cum basi sua ad lauandum, ponesq; illud inter tabernaculum testimonij & altare: & missa aqua lauabunt in ea Aaron, & filij eius, &c. & offerant thymiama Domino, ne fortè moriantur*: alterum erat vnguentum odoriferum, quo vngendi erant sacerdotes: *Aaron, & filios eius vnges, sanctificabisq; eos, vt sacerdotio fungantur mihi.* Vncti itaque & loti esse tenebantur sacerdotes, & vnctione, atq; lotione dispositi, vt sacrificium thymiamatis Deo offerrent. Et meritò quidem: nam si coram rege Assuero nemo ingredi poterat, nec se præsentem exhibere, nisi qui tali habitu esset dispositus, qui congrueret præsentiæ & oculis illius grandis regis; multò magis cōgruum fuit, vt sacerdotes qui coram Deo se præsentes exhibere debebant, peculiare munus eidem oblaturi, congrua dispositione se prius præpararent. Eodem igitur pacto ad bona opera facienda, quę in scriptura sacra sæpè vocantur sacrificia; ad quæ offerenda omnes fideles, sacerdotes spirituales constituti sumus, vt dixit Apostolus Petrus, debita prius nos debemus præparatione disponere. *Vnge caput tuum*, inquit S. Ambros⁹, vbi sensus capitis sunt; *Oculi enim sapientis in capite eius*: à mente tua omnem torporem & somnolētiam excute, viuidam & attentam eam constitue, attendens quidnam offeras, cui offeras, & ad quid offeras: *Et faciem tuam laua*, conscientiam tuam mundam exhibere cura, *Et laua cor tuum à malitia*, sicut decet eum, qui coram Deo se præsentem exhibere parat; in cuius conspectu non permanet malignus, quique nullius dona acceptat, nisi offerens sit innocens manibus, & mundo corde. Videndus est D. Thomas ex professo pertractans, quomodo ad hoc vt opera sint absolutè bona, multæ requirantur circumstantiæ, quas omnes debet homo expendere: & certè animalia, quæ viderunt Eze-

Daniel. 5.
Micha. 7. 1.
¶ 237
Exo. 30. 18
Ibid. nu. 23
1. Pet. 2. 5.
Lib. de Elia c. 10.
Ecclesiast. 2. 14.
Ierem. 4. 14.
1. 2. q. 7. ar. 2. & 3.

Ezech.1.18 Apoc.4.6. Ezechiel, & Ioannes plena erãt oculis, quæ non vnicam rem, sed multas in quouis opere deberent circũspicere, vt illud rectum sit, & Deo dignum.

§. 28. *Lætos & quasi excipiendos conuiuio vult Christus nos esse, cùm ieiunamus propter Deum, cui nihil lætius, quàm aliquid propter nos agere: vnde bene Sponsa diem lætitiæ cordis illius descripsit.*

¶ 238 Lib. de Elia c.10. CVm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Docere vult secundò Christus Dominus his verbis, iuxta Ambrosij mentem, ieiunium, cæteraq; mortificationis & virtutũ opera, cum lætitia, gaudio, & hilaritate cordis debere fieri à nobis. Vngere namque caput & faciem lauare, signa erant apud Palæstinos læti festiuique diei, & quædam ad actus festiuos dispositiones, signanter ad lauta opiparaq; conuiuia, vt supra tradidimus: ideoq; idem est, Vnge caput tuum, & faciem tuam laua cùm ieiunas, oras, opera sancta facis, ac si dicat: Grandi cum lętitia, hilaritate, & cordis gaudio affectus esto, cùm talia operaris. Cuius rei duas rationes Christus indicat. 1. prima, quia illa opera facis, vt placeas patri tuo, qui in cœlis est: iustumque est, vt lætissimè omnia quæ ad eius pertinent obsequium & beneplacitum facias. Multa nobis scriptura sacra de Deo proponit, quibus nos ad eius seruitium excitet: signanter autem nostro loquendi more (vt sicut Hieronymus obseruat, ex nobis ipsis, quod velit indicare, apertius percipiamus) cum nobis repræsentat tristem, mœstum, dolore acutissimo punctum, quando aliquo dolore aut calamitate nos videt oppressos, & quando aliquid damni vel supplicij nostris exigentibus aut potius compellẽtibus peccatis nobis inducturus est. Ita exprimit ipsum, *tactum dolore cordis intrinsecus*, dicentem ad Noë: Delebo hominem, quem formaui à facie terræ: & quasi gementem & suspirantem, dicentem apud Esaiam: *Heu, vindicabor de hostibus meis:* & pręcipientem gemere & suspirare apud Ezechielem, quando punire populum quasi compellebatur: *Dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel: quia gladio, fame, & peste ruituri sunt.* Obseruat Philo a, id quod postea etiam annotauit Theodoretus b, ad quidnam Deus se exhibere voluit positũ in medio rubi spinis acutissimis pleni, ardentissima flamma à radice vsq; ad cacumen ardẽtis, quando descendit liberare populum de dura Ægypti seruitute, qua tenebatur afflictus: *Apparuit enim Dominus Moysi in flamma ignis de medio rubi,* & dixit ad Moysen: *Ego sum Deus Abrahã, &c. vidi afflictionem populi mei in Ægypto, &c. & sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum, &c.* Talem se exhibuit Deus in medio rubi ardentis, inquiunt Philo & Theodoretus, quo significaret populum suum laboribus duris, & acutis spinis affectum & punctum. Erat certè populus ille in Ægypto tanquam *in fornace ardentissima, dura, & ferrea*, vt Deus Abrahæ prædixerat, & sæpè exponit, laboribus & doloribus quasi ardente igne succẽsus, & spinis vndiq; pũctus: voluit Deus se similiter exhibere quasi flãmis acerrimis circũdatum, & inter spinas acutissimas positum, simili etiam afflictione & dolore affectum, qui eum vrgeret ad populum liberandum: eo modo, quo quem volumus explicare doloribus, curis & anxietatibus plenum, dicimus, illum in medio ignis & spinarum positum. *Vidi*, inquit, *afflictionem populi mei.* In hebræo, *Rao raithi*, quomodo Septuaginta: id est videndo, vidi, seu vidẽs vidi, alij, *Omnino vidi:* alij, *Apertis vndique oculis vidi*, quasi diceret: Non oculos auerto, aut claudo à laboribus, quos populus meus sustinet; sed attentis & apertis vndique oculis intueor; & quod laborem illis infert, cor meum pungit, succẽdit, anxium & solicitum reddit. Singulariter autem expende illud, *Sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum:* verbum enim hebræũ, *Iadagh*, sæpissimè non simplicem scientiam significat, sed eam, quæ ex experimento nascitur, quo propterea vtitur Esaias de Christo Domino loquẽs, quem vocat, *Virum dolorum, & scientem infirmitatem*, id est, vt D. Ambrosius

Marginalia: In Isaiam. [Greek word]. Gen.6.7. Esai.1.24. Ezech.6.11. a Lib.1. de vita Moysi. b Quæst.6. in Exod. Exod.3.2.7.8. Gen.15.13. Deut.4.20. ¶ 239 ראה ראיתי. ידע. Esai.53.3. In Psal. 61

brosius exposuit, sentiētem dolorem & infirmitatem, afflictum infirmitate. Certum est Deū cùm Moysi apparuit in rubo, nullo dolore verè fuisse affectum, qui nondū naturam habebat, in qua vel minimum dolorem pati aut sentire posset: iam tamē tunc se Moysi & nobis exhibuit, quasi *scientem dolorem* populi, anxiū ex dolore populi, ac si dolorē quem populus sustinebat in corpore, ipse (nostro loquendi more) pateretur in corde & animo. Externa itaq; figura & apparentia seipsum exhibuit iam sciētem dolorem & infirmitatē, non suam aut à se ipso ortam, sed à populo in ipsum (vt ita dicam) translatam: cui quātum existimo, alludere voluit sanctus Propheta Esaias, desiderans eum, nō in nuda figura & apparentia externa sicut tunc; sed in veritate & re ipsa suscipientem populi dolorē & infirmitatem, verè dolentem & infirmātem; *Desiderauimus*, inquit, *eum virū dolorum, & scientem infirmitatem.* Huiusmodi innumera possemus inducere, quibus scriptura sacra exprimit Deū, ad nostras ærumnas & dolores, & cū supplicia infert, mœstum, tristem, atq; dolentem. Quis autem poterit explicare lætitiam, hilaritatem & gaudium, quo eadem scriptura sacra illum perhibet affectū, quādo nos beneficijs, fauoribus, ac suæ misericordiæ donis afficit, & quando aliquid agit in nostrum cōmodum & vtilitatem? Expēdit egregiè & breuiter ~~[illegible]~~ S Basilius illa Dauidis verba, qui postquam grandia beneficia exposuit, quæ De⁹ erga nos operatur, non tam in ordine naturę, quam gratiæ subdidit; *Sit gloria Domini in seculū, lætabitur Dominus in operibus suis.* Opera Domini erāt illa quæ exposuerat, & verè Isaias, *Opus Dei* illud vocat, per quod nobis bene facit, & dona sua abundanter largitur, qui punire & castigare, *alienum & peregrinum opus ab eo* appellat. In operibus igitur suis *lætabitur* Dominus. Genebrardus: *Sibi gratulabitur,* nulla enim dies nostro loquendi more Deo lætior, hilariorq; illa cet illa, qua aliquid in nostrā vtilitatem & commodum operatur; tunc sibimetipsi gratulatur. Quinamq; in conuersione peccatoris conuocat amicos & vicinos, dicens: *Congratulamini mihi,* quasi non plenè eorū gratulationibus satisfactus, ipse etiā sibimet de misericordię suæ dono nobis collato; gratulatur: *Lætabitur,* aut gratulabitur Dominus: de quo? nunquid de aliqua celebri victoria de inimicis suis reportata? Num eo quòd subiecit sibi aliquas prouincias, vel nationes? An verò de eo quod glorificatur & adoratur ab omnibus? Num quia multis redundat diuitijs? Nequaquā: *sed in operibus suis:* lętatur enim Dominus, inquit Basil. non ob id quod adoratur: sed quòd mortales seruantur, & eis benefacit, ac misericordias suas erga eos operatur. Hāc Dei erga nos bonitatem considerans Dauid, præmisit: *Sit gloria Domini in seculum,* id est, vt exponit Basil. dignū est, vt perpetuò laudetur ab omnibus. His concinunt illa Moysi verba: *Lætatus est Dominus super vos, benè vobis faciens, vosq; multiplicans:* & expressius illa ipsiusmet Dei verba apud Ieremiam, cui cùm primò indicasset se peccatis quasi cōpulsum & coactū ad infligēdas Israëlitis captiuitatis pœnas, explicaturus quod ab illis eosdē post breue tempus esset liberaturus: *Et lætabor,* inquit, *super eis, cùm bene eis fecero, & plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo, & in tota anima mea.* Illud *in toto corde meo, & in tota anima mea,* adiungendum est ei, quod præmisit; *Lætabor super eis, cū bene eis fecero,* quasi dicat: Cùm eis bene fecero, nō tristis, aut mœstus ero, sed lætabor in toto corde meo, & in tota anima mea: qua dicēdi phrasi supremum omnibus modis gaudium & lætitiam voluit exprimere, quæ omnem lętitiam superat, sicut cùm petit se diligi *ex toto corde & ex tota anima,* supremum super omnia amorem exposcit. Est itaq; dies cōuiuij & supremæ lætitiæ, ac festiuissimæ solemnitatis, ipsi Deo (vt nostro loquendi more dicamus) cùm hominibus bene facit, ideoque recipiens filium prodigum splendenti vestium cultu ornans, diem maximè festiuum in domo sua voluit præparari. In huius confirmationem etsi multa alia possemus scripturæ sacræ loca annotare; tantummodo libet expendere illa Sponsæ diuinæ verba, de Sponso suo loquentis. *Egredimini,* inquit, *filiæ*

Schol. in Psal. 103.

Ps. 103. 33.

Esai. 28.

¶ 240

In Ps. 103.

Luc. 15. 9.

Deut. 28. 63.

Ierem. 32. 41.

Luc. 10. 27.

¶ 241

Cant.3. 11. *filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis sui:* Valde se torquēt Rabbini, vt locum istum de Salomone plenè intelligendum ostendant, quem dicunt dignum visu singulariter fuisse, quando plebs Israelitica, quæ illius mater dicitur, diademate honoris & gloriæ illum coronauit, in illa suprema solemnitate, qua arcā Dei in templo à se constructo, cum insigni maiestatis pompa collocauit, de qua re traditionem quandam apud Hebræos refert Genebrardus *a*, de quibus noster Sotomayor *b*; sed quamuis in omne latus se vertant, non possunt de Salomone illud explicare: *In die desponsationis illius*, si ea quæ sacris scripturis congruunt, dicere velint. Certum est propterea apud sanctos Patres, non tam de illo Salomone, quàm de Christo Domino, Salomone nostro pacifico, pacisq; authore, non tam per allegoriam, quàm per prophetiā verba intelligenda, quem vt videamus diademate à matre sua coronatum in die desponsationis suæ, & lætitiæ cordis sui, prouocat Spōsa cœlestis, & inuitat: multa enim sunt tam grandi consideratione digna, vt supremorum Angelorum aciem mentis superent. Duobus autē modis sancti Patres hæc verba explicant, primò vt loquatur cœlestis Sponsa, de Christi Domini conceptione in vtero virginali: nostræ namq; naturæ assumptio in scriptura sacra despōsatio diuini verbi vocatur, qua naturā nostrā tanquā Sponsam cœlestis Spōsus sibi perpetuò copulauit, infinitis diuinæ naturæ & gratiæ dotibus eidem collatis: qua de causa sancti Patres, signāter Augustinus dicere solent, in virginali vtero tanquam in mundo purissimoque thalamo nuptias illas fuisse celebratas, quibus Deus coniunctus est carni, & caro adhæsit Deo, quas, vt idem Augustinus expendit, in spiritu vidit Dauid, considerans diem natiuitatis Christi, qua processit *tanquam Sponsus* cœlestis *de thalamo suo*, id est, de vtero virginali, thalamo supremis cœlestibus donis ornato: Mater eius est beatissima Virgo, quam vel reluctantibus hæreticis, ore pleno Dei Matrem verè & propriè vocandam, scripturæ sacræ tradunt, fidesq; Catholica profitetur. Hæc in illa die desponsationis illum coronauit diademate nostræ mortalitatis & infirmitatis. Ita Gregorius Nyssenus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, Gregorius Magnus *d*, Bernardus *e*, D. Thomas *f*, quam sentētiam secutus Hugo de sancto Victore *g*, elegantissimè verbum *egredimini* expendit: id enim inquit, Sponsa dicere voluit, *egredimini*, & ingredimini, *Egredimini* & videte in eo quod mater; *ingredimini*, & videte in eo quod pater dedit: quod enim dedit mater, foris est, quod autem pater, intus: mater dedit infirmitatem, pater dedit maiestatem; mater dedit substantiam carnis, pater dedit consortium Deitatis; mater dedit in quo vicit, pater dedit in quo regnauit; mater dedit in quo victor coronatur, pater dedit in quo regnans adoratur, &c. Hæc autem dicitur *dies lætitiæ cordis sui*: quæ verba magnam admirationis materiam adducunt. Nunquid enim filius Dei lætior fuit, aut hilarior in vtero matris carnis infirmitate circundatus, quam in sinu patris tota paterna gloria splendidus? Nonne aptius, dies lætitiæ cordis eius dici potest, dies ille æternitatis, de quo Pater dixit: *In splendoribus sanctorum ante luciferum hodie genui te?* Non sine magno mysterio dies lætitiæ ille dicitur, quo dolores, pœnas, afflictiones, infirmitatesque nostras cœpit experiri, & naturam assumpsit in qua posset dolere, ieiunare, pati & mori; quia hæc illius singularis lætitia est, hominibus bene facere: & quia illa etsi sibi essent pœnalia, homini tamen erant omnibus modis proficua: idcirco dicitur dies lætitiæ eius. Ab initio mundi, nescio qua singulari lætitia affectum se ipsum perhibet, dicens: *Delectabar per singulos dies ludens in orbe terrarum, ludens coram ipso*, quod quidam dictum putant de illis diebus, quibus Pater per ipsum mundum creauit, & ornauit: tunc enim attendens illa omnia in hominum beneficium præparari, hoc ipso peculiari delectatione se perhibet affectum, & operantem ludendo, & hilarissimè agēdo: alij de figuris, quas à mundi exordio per singulas ætates agebar

Marginalia: a In Chronolog. hebræ. p. 25. b In c. 3. Cant. — Li. 50. Homil. hom. 32. & orat. contra Iudæos quæ habetur tom. 6. in princip. — Psal. 18. — § 242 — a Hom. 7. in Cant. b De institut. virgi. c. 16. c Hom. 32. & oratione cit. d In cap. 3. Cant. e Serm. 2. Epiphan. f In c. 3. Cant. g Lib. sententiar. sentent. 96 tit. de duplici gloria reg. Salomonis. — Psal. 109. & Psal. 2. — Prou. 8. 30

bat in antiquis patribus, dum se ipsum exhibebat proditoriè crudeliterque occisum in Abel, ad sacrificium crucis ductum in Isaac, illusum ab inimicis in Samson, in mare passionis deiectum, & à morte tanquam à ceto deglutitum in Iona, &c. hæc omnia tanquam ludi quidam erãt, quibus diuina sapientia se exercebat, id in figura agens, quod postea in veritate acturus erat, vt D. Augustinus indicat: sicuti eques, qui hastiludium agere parat, prius quasi ludens per multos dies in illo se exercet. Exultauit tunc in figura; multò magis cùm ad ipsam veritatem se vidit peruenisse per veram humanæ naturæ assumptionem. Quod credo indicasse illis verbis, quæ subdidit: *Et delitiæ meæ esse cum filijs hominum*, quasi dicat: Quæ in patribus antiquis agebam, erant quasi quidam ludi & figuræ, *eran ensayos solamente*, & ideo non plenam lætitiam inferebant: tunc erunt delitiæ plenæ, quando ero cum filijs hominum, & verè ac realiter dicetur: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Intelligendum est igitur Dei filium, ea die qua se naturæ humanæ copulatum & desponsatum vidit, ineffabili & immenso quodam gaudio exultasse: quia videbat tempus iam aduenisse, quo viam illam nostræ redemptionis laboriosissimã, spinis acutissimis vndique septam, doloribus plenam, agendam, imò & percurrendã assumpturus erat. Inenarrabili exultatione affectus fuit, quia iam se vidit in palæstra constitutum, in qua tandem infamissima morte occu biturus erat, quam ab æterno (vt ita more nostro loquar) affectibus inenarrabilibus optauerat: id quod dicere voluit Dauid, qui huiusmodi dispensationem prædicens, subdit: *Exultauit vt gigas ad currendam viam*: Exultauit, quia tẽpus aduenerat, quo hominibus suprema posset cõferre beneficia, imò (vt ipse pro sua summa admirandaque benignitate dicere voluit) vt hominibus *ministraret*, & obsequeretur: assumpsit enim formam serui, quasi ipsis hominibus obsequuturus. Huiusmodi seruitia & obsequia, vt ita ipso permittẽte dicam, homini exhibiturus, exultauit; & vt lætissimè exhiberet, *vnctus fuit oleo lætitiæ & exultationis.* Si igitur ille oleo lætitiæ vngitur, & diem lætitiæ suæ dicit illũ, quo aggreditur aliquid facere in hominis beneficium; nonne iustum est, vt tu oleo lætitię caput tuum vngas, lætumque & hilarem te exhibeas, quando aggrederis aliquid facere in illius obsequiũ & seruitium, vt ipsi placeas? *Dilectus meus mihi, & ego illi*, dicebat Sponsa, hæc considerans, quasi dicat: Iustum est me talem erga illum exhibere, qualem se ipse erga meipsam perhibet. Dies igitur lætitiæ hodie debet esse cuiuis Christiano, qui illud incipit tempus, quod exhibendis Deo deuotis obsequijs dicatum est. Hinc hũc diem omnibus alijs lætiorem prædicarunt Chrysostomus & Ambrosius, de quibus alibi. Hæc de primo sensu.

Lib. 2. qq. ad Simplicianum q. vlt.

¶ 243

Ioan. 1.

Psal. 18.

Matth. 21. 28.

Psal. 44. 8.

Cant. 2. 16

§. 29. *Diem lætitiæ desponsationis & conuiuij reputauit Christus pro nobis mori, vt Sponsa dixit: Dies ergo nobis esse debet lætus, cùm pro illo mortificamur & ieiunamus.*

SEcundus sensus est, quem D. Thomas literalem reputat, vt Sponsa cœlestis loquatur de spinea corona, qua Synagoga mater Christi secundùm carnem, verius nouerca (inquit Bernardus) secundùm affectum, nostrum pacificum Salomonem, vt Ioannes scripsit, coronauit. Fuit enim opus illud singularissimum, dignum summa mentis attentione: inducit nos propterea cœlestis Sponsa ad illud contuendum: in quo duo extrema cõtraria in supremo gradu eo clarius fiunt manifesta, quo apposita iuxta se posita magis elucescunt. Ibi manifesta apparet summa Synagogæ malitia erga Christum, quæ filium suum quem peperit, & à quo inenarrabilia accepit beneficia, tali corona insigniuit: suprema etiam Christi bonitas erga Synagogam, cui tam horrendo pœnarum ludibrio se afficienti, proprium (si ipsa accipere vellet) sanguinem exhibebat & offerebat; vt æternæ beatitudinis gloriam posset comparare. Ita Sanctus Cyprianus, vel potius Ruffinus *a*,

¶ 244

In cap. 3. Cant. ad finem.

Serm. 5. in festo omnium sanctorum.

Ioan. 19. 2.

a In exposition. sym.

b *Lib. de Isaac & anima c.5.*
c *Catechis. 13.*
d *In cap.3. Cantic.*
e *Apud Thedoret. in c.3. Cãt.*
f *Ser.5. cit. & serm.2. Epiphan.*
g *In Cant. p.2.c.13.*
h *In cap.3. Cant.*

חתנה. *To.1.f.267*

Ambrosius *b*, Cyrillus Ierosolymitanus *c*, Theodoretus *d*, tres Patres, videl. Gregor. Nyssenus, Maximus, & Nilus, quorum expositio apud Theodoretum habetur *e*, Bernardus *f*, Richardus de sancto Victore *g*, D. Thomas & alij *h*. Et verè intelligere possumus, insignem, excellentemq; prophetiam fuisse, qua prædictum fuit factum illud omnibus modis admirandum, quo Pilatus improbus iudex, Christum illusoriæ vestis indutum amictu, & horrendæ coronæ spineæ opprobrioso honore redimitũ, eduxit & exposuit omnium oculis conspiciendũ, dicens: *Ecce homo*. Hęc dicitur dies desponsationis eius, magno supremoq; mysterio. In hebręo habetur nomẽ *Hhethunah*, quod hac tantũ vice in scriptura sacra inuenitur, vt Brixianus obseruat, à voce *Hathan*, quæ *Sponsum* significat, vocatq; diem desponsationis eius illũ, quo dotibus sui sanguinis, quasi de nouo Ecclesiam sanctã sibi acquisiuit in Sponsam. Antiquitus viri dotabant quas sibi accipiebant vxores, & pro cuiusq; qualitate pẽdebat vnusquisq; pretium, per quod vxorẽ quasi sibi emebat, & suã faciebat: quod fortè ideò fiebat, vt vxor intelligeret se pleno iure ad virum pertinere, vtq; vndique maneret illi subiecta, & intelligeret se in viri obsequium & adiutorium, nõ in perditionem & damnũ pretio emptam; tuncq; dies despõsationis propriè ac plenè celebrabatur, cùm vir dotem, qua vxorem sibi acquirebat, persoluebat parentibus illius. Hanc consuetudinem apud gentiles extitisse, ex eorum autorib. optimè probat Ribera, quam sine dubio expressam in scriptura sacra inuenim⁹. In primis enim id patet ex decreto legis: *Si seduxerit quis virginẽ necdum desponsatam, dormieritq; cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorẽ. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniã iuxta modũ dotis, quã virgines accipere consueuerunt*. Expende inprimis illud, *dotabit eam, & habebit eam vxorem*: quia nisi dotando eam, nõ sibi vxorẽ aut spõsam faciebat. Deinde obserua illud, *iuxta modũ dotis, quã virgines accipere consueuerunt*: quia hæc consuetudo erat, vt vnusquisque, quando virginẽ sibi Sponsam volebat cõparare, dotem daret, quam exhibendo sibi desponderet. Deinde id ipsum ex eiusdem sacrę Scripturę historijs cõprobatur: nã volens Iacob sibi despondere Rachelem filiam Laban, prius 7. annorum seruitium, tanquã cõstitutum pro dote pretiũ persoluit, & in die qua illud tempus cõpleuit, sibi in spõsam tradi Rachelem postulauit, dicens: *Da mihi vxorẽ meã, quia iam tẽpus est, vt ingrediar ad eam*, q.d. Tẽpus nunc completum est, & quod pretij vice dare inter nos constitutũ fuerat, persolui: da mihi filiam tuam Sponsam & vxorẽ: *Tũc vocatis multis amicorũ turbis ad cõuiuium, fecit nuptias*. Expende illud aduerbium, *Tunc*, cùm scil. ille plenè & completè persoluit pretiũ, quod persoluere promiserat. Quoniam autem tunc nõ Rachelem, sed Lyam fraude patris deceptus, accepit, qui persolutum pretium nõ nisi pro Lya voluit acceptare, alios septẽ annos seruitij de nouo pro Rachele spopõdit Iacob, illud obsequium vice pretij similiter assignans, per quod etiam Rachelem sibi sponsam faceret. Similiter Rex Hemor volens Dinam filiam Iacob despondere filio suo Sichem, dixit ad patrem & fratres puellæ: *Inueniam gratiam coram vobis, & quæcumq; statueritis dabo, augete dotem, & munera postulate, &c. Date mihi hanc puellã vxorem*. Id quod clarius patet ex historia Dauidis, quam expendit Chrysostomus. Cùm namque serui Saulis dixissent ad Dauid: *Esto gener regis*, id est, contende id consequi quod Saul promisit, dare tibi filiam suam vxorem; respondit ille: *Num parum vobis videtur, esse generum regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis*: Quasi dicat: Opus grande est, cõtendere accipere filiam regis in vxorem, quam nõ potest quis in vxorem accipere, nisi magno dato pretio pro dote: quod ego præstare non possum, qui sum pauper. Hispanè rectè hoc exprimes, si motu quodam faciei verba proferas, dicens: *Si: essas pocas pajas ser yerno de vn Rey, y casar con su hija, que para esto es menester dar vna grande hazienda, la qual yo no tengo*. Hæc Dauidis verba, cùm renũtiata essent Sauli, iussit seruis suis, vt dicerent ad Dauid: *Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philisthinorum, vt fiat vltio de inimicis regis*.

§ 245
In cap.3. Osea.
Exod.22. 16.17.18.
Gen.29.21.
Genes.34.
Hom.1. de Saule & Dauide.
1.Reg.18. 22.23.

regis. In Hebræo habetur nomen *Mohar*, quod significat dotem. Pagninus: *Non voluntas regi in dote*, & clarius Iosephus explicuit; Dicite, inquit, nihil me morari pecunias aut dona. Hæc autē vocabantur sponsalia: quia tunc desponsationis dies erat, quando a viro persoluebantur. Hinc intelliges, cur Nathan volens describere, quomodo Vrias acceperit Bethsabee in vxorē, sub typo ouis, dixerit: *Pauper nihil habebat omnino, præter ouem vnam paruulam, quam emerat, & nutrierat.* Ex his patet explicatio illius difficilis loci Oseæ. Præcepit illi Deus, vt mulierem fornicariam & adulteram sibi desponsaret & amaret. Hoc ille perfecit, *Et fodi*, inquit, *eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei.* In Hebræo habetur verbū *Carah*, quod primò quidē significat, excauare; per translationem autem significat, *emere*, vt Brixianus tradit, iuxta quod Pagninus transfert, *Possedi eam*: Vatablus, *Comparaui eam*: Isidorus clarius, *Emi*: Septuaginta: *Mercede eam comparaui*, quomodo legit Ambrosius. Dato ergo pretio eam sibi desponsauit Oseas, & tunc eam sibi acquisiuit, & despondit, quando pretium dedit. Qua in re expressa fuit Christi figura, vt S. Hieronymus annotauit, qui humanam naturam sibi Sponsam acquisiuit dato pretio & dote sui sanguinis; tuncque propriè & completè desponsationis dies fuit, quando hoc pretium persoluit, quo sponsam sibi acquisiuit, comparauit, & emit. Vnde Paulus, *Ecclesiam quam acquisiuit sanguine suo*: & iterum, *Empti estis pretio magno*: & Petrus, *Non corruptibilibus auro & argento redempti estis.* Expende illud verbum, *redempti estis*, quod non solum dicitur, quia Christus nos ex diaboli tyrannide & captiuitate redemit: sed etiam quia excedenti in infinitum pretio nos emit, quomodo dicere solemus, quando grande pretium pro re aliqua pendimus nos illam emisse & reemisse. Verè Christus melius, quàm Moyses, potest dici *Sponsus sanguinum*, quia sponsam sibi comparauit, non vna sanguinis gutta, sed toto sanguine suo; vt videas quantum ille te æstimauerit, pro quo tale pretium dedit. Agnosce ô Christiane dignitatem tuam, inquit S. Leo Papa, *pretium tuum sanguis Christi est.* Illa ergo dies desponsationis eius dicitur, qua suum sanguinem in passione abundanter effudit, & in pretium obtulit & dotem Sponsæ. Propterea hic dicitur singulariter, *Dies lætitiæ cordis sui.* O admirādum mysterium. Quomodo potest congruè dies iste lætitiæ vocari? Doloris potius & tristitiæ, mortis & luctus appellandus videtur, quando factus in agonia sanguineo sudore fuit madens: quando talis erat, qualem præuidit Esaias dicens: *Quasi absconditus est vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eum, & nos putauimus eum quasi leprosum, percussum à Deo & humiliatum*: quando traditus fuit manibus & voluntati inimicorum visibilium & inuisibilium, vt plenius quàm in Iob quicquid vellent, exequerentur sine aliqua vitæ illius reseruatione: quando sol ipse luctum agere visus fuit, radios suos retrahens, & talis Christus extitit, vt ipsi omnis creatura, sicut Diuus Bernardus considerat, compassa fuerit, nam *terra mota est, petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt*, &c. Sit quidem dies lætitiæ illius, dies resurrectionis, de qua ore pleno dicere potuit Sanctus Propheta: *Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea*: quod tamen dies passionis & mortis vocetur dies lætitiæ cordis sui, cùm Pilatus eum videndum populo exhibuit, tam diris vulneribus saucium, tam diris spinis punctum, vt crederet quod etiam illorum impiorum spectatorū posset corda ad cōpassionem flectere; hoc admirationem grādem excitat. Rectè tamen & consequenter cælestis Sponsa loquitur: quem enim vocauit *Diem desponsationis eius*, consequenter vocauit *Diem lætitiæ cordis sui.* Vnum enim ex alio sequitur: nā dies desponsationis alicuius sine dubio dies est lætitiæ illius. Inquirentibus Pharisæis, cur Christi discipuli nō ieiunarent, sicut discipuli Ioannis; respōdit eis Dominus: *Nunquid possunt filij Spōsi* (aut vt Marcus ait, *filij nuptiarum*) *lugere, quādiu cum illis est Sponsus?* Vocant Hebræi filios alicuius rei, qui ei intendunt, aut ei addicti vel

Marginalia: 6. *Antiqu. cap.* 5. — § 246 — 2. *Reg.* 12. 3 — *Osea* 3. 2. — ברה. — *Tom.* 1. *fol.* 332. *p.* 2. — *Epist.* 39. — *Act.* 20. 28 — 1. *Cor.* 6. 20 — 1. *Pet.* 1. 18. — *Exod.* 4. 25 — *Serm de natiuit. Christi.* — § 247 — *Esai.* 53. 3. — *Matt.* 27. 52. — *Psal.* 117. 24. — *Matt.* 9. 15 — *Marc.* 2. 19

vel traditi sunt; quomodo vocantur, *filij diuitiarum, filij mortis, filij regni*, &c. Vnde filij Sponsi, aut filij nuptiarum illi vocabantur, qui ad Sponsum pertinebãt, vel ad nuptias, aut eis erant addicti: sicuti qui ad illas erant inuitati aut vocati, aut assistebant earum solemnitati. Commune est apud omnes nationes, nuptias cum gaudio, lætitia, conuiuijs, actibusq; festiuis celebrare, & qui ad eas vocantur, non nisi ad lætitiam & gaudium vocantur. Ita Laban celebrare volens nuptias filiæ suę Rachel cum Iacob, *vocatis amicorum turmis ad conuiuium, fecit nuptias.* Ecce quomodo nuptiæ agebantur, vocando ad conuiuiũ & festos lætosque actus. Similiter quando Samson duxit vxorem Philistæam, septem diebus conuiuia celebrata sunt: tuncq; qui ad nuptias vocati erant, vt prouocarẽt Sponsam Samsonis ad explicandum problema à Samsone propositum; *An*, inquiunt, *idcirco vocastis nos ad nuptias, vt spoliaretis?* quasi dicant: Nullus ad nuptias vocatur ad aliquid triste, infaustum, vel lugubre; sed ad læta, iocundaque conuiuia. Vnde & quando nuptię factę sunt in Cana Galileę, ad quas Christus Dominus, eiusq; sanctissima mater & discipuli vocati sunt, ad conuiuium fuerunt inuitati; & vt Christus dixit in parabola, Rex qui fecit nuptias filio suo, hoc ipso parauit prandium magnum, & qui vocati erant, debebant festiuis vestibus esse ornati: ideo ille exclusus est, qui nõ vestem nuptialem induerat. Tempus quo Christus venit, fuit tempus desponsationis, quo per carnis assumptionem sibi Ecclesiam desponsauit, vt supra dictum est: vnde inter cętera, quę Ioannes Baptista de illo dixit, digito ipsum indicans & sermone declarans: *Qui habet*, inquit, *sponsam, sponsus est*, se autem vocauit amicum Sponsi, ideoq; magna exultatione lætantem, ideoq; subdidit: *Amicus autem stat, & audit, & gaudio gaudet*, id est, ineffabili exultat gaudio *propter vocem Sponsi.* Similiter Apostoli erant, qui singulariter ad has nuptias vocati fuerant. Non igitur illis tempus congruum erat tristitię, sed lætitię. Si ergo singulariter dies, quo Christus passus fuit; & spinea corona redimitus, peculiariter fuit dies desponsationis eius, quo Spõsam sibi acquirebat, emebat, & comparabat, rectè dicetur dies lætitiæ cordis sui. *In die*, inquit, *lætitiæ cordis sui.* Nota est illa Spiritus sancti sententia, quam experientia ipsa confirmat: *Desideriũ si compleatur, delectat animã.* & iterum: *Lignum vitæ est desideriũ veniens.* id est, cùm homo acquirit, ꝙ magno conquisierat desiderio. Desiderium Christi erat, homines à diaboli tyrannide liberare, æterno patri reconciliare, in regnũ suum transferre, & filios Dei efficere: hoc fuit, quod illum è cœlis ad terram traxit, ꝙ ad tam dura agenda & patienda adegit: hoc desiderium completurus erat mortẽ sustinens, sanguinem fundens, coronam spineã gestans, &c. ideo illud tempus summopere optabat, & desiderabat. Hinc illæ voces: *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor, donec perficiam illud?* &, *Desiderio desideraui*, id est, summo desiderio optaui, *hoc pascha manducare vobiscũ:* quia illo in paschate erat morti tradendus, qui in suprema festiuitate, quæ erat paschatis, mori voluit; quoniam nullum diem festiuiorẽ sibi duxit illo, quo pro nobis passurus erat. Idcirco quando cõpletũ fuit huiusmodi desideriũ, incredibili gaudio exultauit, & fuit dies lætitiæ cordis eius. Immensus & incomparabilis fuit dolor corporis ei⁹, vt meritò posset clamare: *Attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus*, sed maius erat gaudiũ cordis illius: imò quanto magis augebãtur dolores, magis crescebat cordis lætitia, quoniã dolores illi erãt, per quos id perficiebat, quod optabat & desiderabat, hominibus scil. benefacere, eos ab omni malo liberare, & cũctis cumulare diuinis muneribus. Vnde id quod in eisdem Canticis Canticorum cęlestis iste Sponsus dixit, explicari potest: *Veni*, inquit, *in hortum meũ soror mea Spõsa, messui myrrhã meã cũ aromatibus meis.* Verbum *Veni*, præteriti temporis est, ac primæ personæ. Clarius Septuaginta: *Descendi*, Chaldæus, *Ingressus sum*, Ambrosius *a* & Ruffinus *b*, atq; aliqui latini: *Intraui in hortum meũ.* Vocat autem Spõsus, *hortũ suum:* Iudaicum populum, quem tanquã peculiarem sibi hortum elegit, in terra repromissa planta-

Marginalia: *Luca.* 5.35. — *Gen.* 29. 22. — *Iudic.* 14. 15. — *Ioan.* 2. — *Matt.* 22. — § 248 *Ioan.* 3.29. — *Prouer.* 13. 19. *ibi. n.* 12 — *Luc.* 12. 50 — *Luc.* 22.15. — *Thren.* 1. 12. — § 249 *Cant.* 5.1. — a *Li. de bono mortis. c.* 5. — b *In expositione sym boli.*

plantauit, vt sæpe per Prophetas expressit. Descendit autem in hunc hortum, cùm de cœlis ad terram Iudææ descendit, & carnem humanam ibi assumpsit. Quid in hoc horto collegit? poma ne dulcissima, aut mala citrea vel cotonea suauissima, an fructum aliquem gustui placidum? *Messui,* inquit, *myrrham meam cum aromatibus meis,* Aromata omnia amara sunt, & singulariter myrrha: ideo illam singulariter expressit. Quod in horto suo collegit, fuit acerbissima amaritudo, dolor acutissimus, omne pœnarum inenarrabilium genus. Et si quæras: Qualis huius myrrhæ aromatumque sapor? *Comedi,* inquit, *fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.* Nullus fauus melle repletus potuit esse mihi dulcior; nullum vinum, aut lac suauius, & dulcius gustui meo. Nec immeritò, quia vt dixit Sanctus Bernardus, vbi amor est, labor non est, sed sapor: quia Christus hæc omnia ex amore hominis suscipiebat, per quæ eius salutem operabatur, tanto fuerunt cordi illius dulciora & suauiora, quanto in se ipsis erant magis dura & amara. Ex his iam rationem eius, quod Christus dixit, construamus. Si Deus illum habet lætitiæ diem, in quo acerbiora quàm excogitari possunt, tormenta patiebatur, quia hæc in hominis beneficium conuertebat: quantò magis homo debet illum diem lætum & festiuum ducere, quo aliquid facturus est, aut aggreditur facere, per quod aliqualiter tam grandia beneficia recompenset? Tunc dies lætitiæ Deo, quando aliquid se offert, quod in hominis vtilitatem & commodum agat; tunc lætitiæ dies homini esse debet, cùm aliquid agendum se obtulerit in Dei peculiare obsequium, quodque illi placitum est. In cuius confirmationem iuxta Bernardi mentem, expendere possemus illud Apostoli: *Estote imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit vos.* Ambulate seruientes Domino in lætitia, sicut Christus illum duxit diem lætissimum, quo formam serui tenens *humiliauit se* pro hominibus *vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Ad hoc institutum facit, quod de beato Petro scribit sanctus Clemens Papa, quod cum videret vxorem suam ad martyrium duci, nihil aliud illi dixit, nisi: *Heus tu, memor esto Domini,* quasi diceret: Recordare qualiter Deus, quæ ad tui honorem, & gloriam pertinent operatus fuit, quàm læto corde, quàm inuicto, infractoque animo: eadem igitur quantum potes illi repende, læto hilarique animo, quæ ad eius pertinent gloriam & obsequium exequens. Et aptè quidem: vt enim dicit Diuus Chrysostomus, si in recordationem Dei conuertimus mentem nostram, omnia nobis facilia apparebunt, omnia portabilia, omnia leuiter sustinebimus, omnibus superiores efficiemur: omnia autem nobis difficilia videntur, quia Dei memoriam non habemus, sicut oportet habere; quia non semper eum in mente nostra portamus &c. de quibus infra. Vnge igitur caput tuum, & faciem laua, cùm ieiunas, aut quoduis opus mortificationis acturus es; per quod videaris, id est, placeas oculis patris tui, qui est in cœlis.

Ser. 85. in cant.

Ser. 83. in Cant.

ad Ephe. 5.

ad Phi. 2. 8

Hom. 26. in epist. ad Hebræos.

§. 30. *Iure Christus ieiunaturis imponit lætos se exhibere, quibus mercedem repositam exponit, cuius spe, tam ipse quam eius sancti omnem pœnam alacriter pertulerunt.*

Exposuimus duobus discursibus præcedentibus, primam rationem, quam Christus Dominus indicat, propter quam cum homo benè in Dei obsequium operatur, debet vngere caput, & lauare faciem, id est, se lætum & festiuum exhibere, iuxta Sancti Ambrosij mentem: secundam iam iuxta eiusdem mentem expendamus, qui obseruat Christum meritò ei, qui bona opera legitime exequitur, imponere, caput vngere & faciem lauare, aut se lætum exhibere & festiuum: quia magnam grandemque coronam & triumphum pro suis operibus exprimit paratum apud æternum patrem, de quo dicit: *Et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Nemo

§ 149 *Li. de Elia c. 10. cit.*

namq; , inquit Ambrosius, tristis ad coronam properat, neq; quis mœstus ad triumphum incedit. Tristetur itaq; hypocrita, cui nulla post laborem relinquitur merces qui quam intendebat iam ab hominibus recepit: tu autem vnge caput tuum & faciē tuam laua, id est, lætum te exhibe, cui immensa apud æternum patrem merces reseruata consistit. Videtur itaq; Christus Dominus id ipsum dicere, quod iam per Ieremiam prædixerat: *Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus.* Habuit se Christus Dominus sicut prudēs & sapiens medicus, qui nouit non solùm per scientiā, sed per experientiam, aliquod remedium validum ad tollendum dolorē, quem cauteriū carni potest inferre: qui propter quod sibi assumpsit, infirmo cōsulit. Christus omnem virtutis viam percurrit, bona opera egit, & mala innumera sustinuit, quæ durissimum dolorem poterant corpori & animæ incutere: sed remedium assumpsit, ad dolorem ita leniendum & mitigandum, tam validū, vt cum ille magis torqueret, & vrgeret corpus, maiori lætitia exultaret animus. Quodnā fuit remediū? Illud quod indicat Apostol. *Qui proposito sibi gaudio crucē sustinuit, cōfusione cōtempta.* Quæ verba duobus modis explicant Anselm. & D. Thom. primus, vt loquatur Apostolus de illo gaudio, quod Christo propositū fuit à populo, quando eum voluerunt regem facere: cum enim illud gaudiū sibi propositum fuisset, noluit acceptare; sed potius repulit & recusauit, & se totum ad sustinendum crucis opprobrium conuertit: præstat enim opprobrium crucis omni gaudio ꝙ ex humanis laudib. sequi potest. Et si Moyses propositum sibi gaudiū in Pharaonis palatio recusauit, maiores diuitias æstimans improperiū crucis Christi omni thesauro Ægyptiorū: quanto magis id de Christo dici poterit? Huic intelligētię fauere videtur lectio apud Chrysostomū: *Qui pro gaudio sibi proposito, sustinuit crucem,* id est, loco illius gaudij ꝙ populus offerebat, eum regem volens constituere, potius crucem quam ipsemet populus illi intulit, voluit ab eodem sustinere: magis ab illo crucem, quàm regnum & gaudium eligens. Secundus cōmuniorq; sensus est, vt loquatur de præmio, ꝙ Christus erat per tolerantiam Crucis reportaturus. Illud erat duplex, primò enim meruit sibi, non gratiam, neq; gloriam essentialem, aut spiritualia charismata; hæc enim omnia habuerat iam ab instanti suæ conceptionis: sed gloriam sui corporis, & exaltationem illius super omnes cœlos & sidera, & sui nominis claritatem. Secundò meruit nobis gratiam, gloriam animæ & corporis, spiritualia dona, &c. Quando ergo tempus passionis instabat peculiariter tunc hoc gaudium sibi proposuit, quod per illam erat consecuturus; illiusq; consideratio ita dolores temperauit, vt quamuis supremi illi essent in corpore, tamē in animo esset ineffabile quoddam gaudium & lætitia, vt paulò ante dictū est, ideoq; dicitur, *confusionem contempsisse.* Cōtemptus siquidem est actus animæ maxima fortitudine roboratæ, conferentis vnum ad aliud, & ex magnitudine & æstimatione vnius, spernentis aliud. Grandis quidem & suprema confusionis magnitudo, quæ Christo se offerebat sustinenda, sed maior gaudij & prēmii excellentia: ideò considerans hanc, contempsit illam, diemq; lætitiæ habuit & duxit illū; in quo suprema, inauditaq; tormēta sustinuit. Proposuit sibi in corde (inquit Anselm.) gaudium æternum, ad quod per passionem erat transiturus, & sic libentissimè pertulit supplicia crucis. Hoc autem non solùm intelligendum est, sibi proposuisse Christum mortis suæ tempore, sed ab instanti suæ conceptionis: tūc enim mortem turpissimam & omnia, quæ in vita & morte passurus erat sibi proposita fuerunt; propositum item gaudium, & præmium; quod inde erat consecuturus: & attendens hoc, acceptauit libentissimè & lætissimè illud. Et fortè hoc est, quod supra insinuabamus dictum à Dauide, qui Christum describit prodeuntem de vtero virginali, tanquam de thalamo purissimo & mundissimo, magna affectum exultatione & lætitia *ad currendam viam,* laboriosissimam, quam acturus erat ieiunādo, orādo, vigi-

Iere. 31. 16.

Ad Hebr. 12.

In c. 12. ad Hebr.

Ioan. 6.

Homi. 28. in ep. ad Hebr.

¶ 251.

Psal. 18. 6.

vigilando, curando infirmos, misericordias pauperibus exhibendo, sustinendo opprobria, blasphemias, crucem, mortem, &c. exultans, gaudens, & grandi lætitia affectus, hanc viam percurrendam assumpsit; quia præmium, quod inde reportaturus erat, considerauit. Grande sanè remedium, quod propterea nobis tradit, vt mortificationis opera non nos terreant, sed potius ad ea agenda, læto vultu atque festiuo nos præparemus, oculos & mentem ad superna præmia nobis reposita attollentes. Ille, quem Ioannes Apostolus similem vidit filio hominis, id est Christo, habebat oculos, tanquam flammam ignis, in quo Christo similis erat. Flamma namq; ignis sursum semper tendit; ideoque Christus oculos habuit tanquam flammam ignis, ad superna præmia semper habens eleuatos. Hoc faciat sanctus, qui similis Christo esse debet, oculos mentis suæ ad grande præmium, quod sibi in supremis paratum credit, attollens. Et si ille gloriam corporis attendens, tam grandia egit, & tam inaudita pertulit; quid tu vt gloriam animæ consequi possis, quę sine dubio infinite gloriam corporis excedit? Si ille attendens bona, quæ nobis per illas actiones & passiones operabatur, lætus & gaudens ad illas agẽdas & sustinendas accessit, quanto magis tu pro tua ipsiusmet gloria & beatitudine?

Apoc. 1. 14.

§ 252

Grande sine dubio remedium, efficacissimumque, quo vsus Dauid viam mandatorum Dei lætissimè percurrebat, cuius verba egregiè obseruat D. Augustinus. *Desiderabilia*, inquit loquens de diuinis verbis & mandatis, *super aurum & lapidem pretiosum multum, dulciora super mel & fauum.* Quod si quæras: Et vnde talia tibi videntur Dei mandata? respondet: *Nam & seruus tuus custodit ea, & in custodiendis illis retributio multa.* Coniunctio illa, *&*, vt Augustinus interpretatur, vim habet causalis, sicut sępe in scriptura habere solet, q. d. Quia mandata Dei custodio, attendens custodientibus illa, retributionem multam pręparatam, idcirco mihi sunt dulciora super mel & fauum. Huius præmij consideratio fecit, vt Moyses dimissis innumeris thesaurorum diuitijs & voluptatibus, quibus perfrui poterat in palatio Pharaonis: in quo tanquam filius fuerat nutritus & adoptatus, constanti pectore lætoque corde se transferret ad amplectendam paupertatẽ, angustias, flagella, persecutiones & afflictiones, quas Dei populus patiebatur: *Erat enim*, inquit Paulus, *aspiciens in remunerationem*, aspiciebat (inquit Anselmus) plena fide in remunerationem æternam, quam Christus pro se patientibus erat daturus, & elegit esse despicabilis apud homines: quia sursum cor habebat, & de æternis honoribus cogitabat, quos se per paupertatem, & patientiam adepturum sperabat. Hæc insuper fecit, q Apostoli flagellis, verberibusque cæsi. *illi quidẽ ibant gaudẽtes, à cõspectu concilij, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati.* Tanquã rem grandem proponit hoc sacer Euangelista, ideoque affirmandi notam præmisit, *Quidem.* Circa quod factum obseruat in primis B. Chrysost. grande mysterium. Principes namq; qui Apostolos cæserunt & flagellauerunt, erãt tristes, mœsti, post flagellationem animo fluctuabant, & in magna animi consternatione & hæsitatione solicita erant cõstituti, inquirentes: *Quid faciemus hominibus istis?* at Apostolis flagellis cæsi, gaudebãt, exultabant, festumq; diem illũ ducebant, quo talia passi fuerãt. Deinde obseruat, illud *Digni habiti sunt*, est enim, inquit, reuera magna dignatio, cõtumelia affici & ligari pro Christo. Non omnes tali tantoq; bono digni habentur à Deo, nec omnibus tantum tamque singulare donum conceditur, q magnis pro Christo & cœlestis vitæ præmio tormentis, & afflictionibus afficiantur. Ex singulari Dei munere & dignatione, inquit Diuus Cyprianus, martyrij corona quibusdam conceditur, & tanquam singulare Dei donum, dicit Apostolus, Philippensibus concessum, quod pro Christo paterentur, & tanquam insigne munus traditum refertur Beato Iacob, quod *certamen forte dedit illi vt vinceret.* Non omnibus certamina grandia

In Psal. 81. Psal. 18.

ad Heb. 12. In c. 11. ad Hebræos.

Acto. 5. 42

Homil. 23. in Genes.

Hom. 12. in acta.

Lib. de Lapsis.

ad Phil. 1. 29.

Sap. 10. 11.

grandia conceduntur, nec omnes illis sunt digni. Apostoli, qui *primitias spiritus habebant*, digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati: & illi similiter, qui magna excellunt sanctitate. Vnde aptè considerant, qui totum librum Canticorum expendunt, quòd signanter Sanctus Ambrosius indicat, in illo triplicem statum iustorum in Sponsa expressum, incipientium scilicet, proficientium, & perfectorum: & quidem in primo statu Sponsa aliquid patitur, quærens Sponsum, & orans vt sibi indicet, vbinam eum possit inuenire, dicens: *Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi pascas, &c.* In secundo, iam eius desiderans præsentiam quem quæsierat, surrexit circuiens ciuitatem, illum inquirens, quam inuenerunt vigiles, sed non ipsam percusserunt. In tertio autem statu, quando eam iam omni ex parte laudarat Sponsus, & dixerat: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te*, desiderio illius incensa, ad ipsum quærendum procedens, vulnerata, percussa, & vestibus spoliata à custodibus ciuitatis fuit: nec enim tanto fuit digna munere & gratiâ, quousque ad talem perfectionis peruenit statum, de quibus alibi. Hæc similiter consideratio excitabat Apostolum, vt magnis lætitiæ signis congratularetur quibusdam, pro tribulationibus, quas patiebantur pro Christo, sibique similiter congratulari deposcebat, pro carceribus, persecutionibusque, quibus vrgebatur. *Repletus*, inquit *a*, *sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione vestra:* & *b*, *Si immolor super sacrificium fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis, idipsũ vos gaudete, & congratulamini mihi.* Eadem præmij consideratio Stephanum alacrem & lætum tenuit, dum persecutores contra eum furerent, cuius faciem *c*, *videbant tanquam faciem Angeli.* Augustinus *d*, & Chrysostomus *e*, censent splendidam factam fuisse instar solis fulgentissimi, sicut quondam faciem Moysi. Gregorius Nyssenus *f*, ait, illum angelicũ tunc habuisse decorem, & mutationem faciei in Angelicam formam fuisse sortitum. S. Petrus Damianus Cardinalis *g*, censet, faciem habuisse fulgentem & luminosam, & vultum splendenti lumine insignitum, & vibranti splendore serenum. Egregie tamen Sanctus Hilarius Arelatensis *h*, obseruat, illam lucem & splendorem, ex abundantia lætitiæ, gaudij, cuiusdamque gloriæ cordis prodijsse, & abundantiam cordis transisse in decus corporis: vt hinc videas quali gaudio & lætitia interius esset affectus. Non mirum, qui mentem à cœlesti præmio nunquam reuocabat. ideo & *lapides torrentis illi dulces fuerunt*, vt Ecclesia de eo canit. Hæc pręmij consideratio Laurentium in craticula tam lætum continebat, vt ad Tyrannum diceret: Infœlix, has epulas ego semper optaui. Hæc illud operabatur quod in gestis B. Vincentij Martyris dicitur de martyribus: *Tanto fœliciores se esse censebant, quanto acriora tyranni certamina pia longanimitate certassẽt euincere.* Nec mirum: nam si clamauit Apostolus Iacobus: *Omne gaudium existimate fratres, quando in varias tentationes incideritis*, propter spem præmij illis repositam: quantò maiores tentationes & labores quis patiebatur, tanto maioris gaudij sibi materiam oblatam censebat. Hinc beata Euphemia nobilissima Virgo Chalcedonensis, tam alacrem se exhibuit ad tormenta ferenda; vt tyrannum adiret grauissime conquerens, quod grandem sibi irrogaret iniuriam, quòd alias qui nobiles non essent, sibi nobili in martyrij tormentis præponeret, quæ prior omnibus illis esse debebat, & optabat. Similiter sancta virgo & martyr Secunda, cùm videret sororem suam Ruffinam à tyranno virgis cæsam, quadam sancta, piaque indignatione excitata: Quid est, inquit ad tyrãnum, quod sororem meam honore, me autem afficis ignominia? Iube ambas simul cædi, quæ simul Christum Deum confitemur. Similes querimonias proposuerunt excellentissimi martyres Dorotheus & Gorgonius, primi ac intimi Diocletiani cubicularij, qui videntes martyrem quendam coram Imperatore acerbissimè cruciari, in has voces eruperunt: Quid est Imperator, quod eius condemnata sententia, quæ nobis

Marginalia: *Rom.* 8. 23. — § 253 — *Lib. de Isaac, & anima c.* 8. — *Cant.* 1. 6. — *Cant.* 4. 7. — a 2. *Cor.* 7. 4. — b *ad Phi.* 2. 17. — c *Acto.* 6. 15 — d *Ser.* 6. *de Sanctis.* & *ser.* 99. *de diuersis.* — e *Homi.* 15. *in acta.* — f *Oratio. de S. Stepha.* — g *Serm. de S. Stepha.* — h *Homi. de S. Stepha.* — *Iacob.* 1. 2. — § 254

bis cum eo communis est, vnum illum punis? Istius nostra etiam est fides, idemque propositũ, &c. Vide Theodoretum enarrantem de Theodoro adolescente, qui magna tristitia afficiebatur, cùm tortores ab inferendis sibi tormentis cessarent. Et huiusmodi possemus innumera de excellentissimis martyribus recensere, de quibus illud accipere possumus, quod dictum est: *Et erunt quasi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi à vino.* Nõ dixit, erunt quasi filij Ephraim, quos Dauid iam debiles, timidos, infirmosq; descripserat dicens: *Filij Ephrem intendentes & mittentes arcum, conuersi sũt in die belli:* sed *quasi fortes Ephraim.* In Hebræo habetur nomen numeri singularis, quod Regia transfert, *vt fortis Ephraim*, alludens forsitan ad fortissimum Iosue, qui fuit de tribu Ephraim, qui spe introeũdi in terram repromissam, & introducendi populum in illam, omnibus periculis intrepidus se exposuit. Aut verò ad magnum Samuelem, qui etiã fuit de tribu Ephraim, qui inuicta animi fortitudine excelluit. Aut verò ad duos ipsos simul lectio Vulgata, quæ in plurali legit, *quasi fortes*, visa est alludere. Et si quæras: Vnde tanta fortitudo? Id explicat subdẽs: *Lætabitur cor eorum quasi à vino.* Vinum, typum tenet æternæ beatitudinis & gloriæ, de qua dicebat Dauid: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Non dicit Propheta, lætabitur cor eorum à vino, sed *quasi à vino*: quia sancti in hac vita nondum habent beatitudinem ipsam in re; sed tantùm in spe, à qua lætitiam & exultationem trahunt, de qua Paulus: *Spe gaudentes.* Ex his intelligitur, cur sancti Martyres, pœnitentes, confessores, &c. ad maiora virtutum opera, & maiores pœnarum cruciatus, maiori lætitia erant affecti: quia videlicet magis eorum spes augebatur, & roborabatur. In cuius confirmationem & explicationem obseruat S. Cyrillus Alexandrinus, quod Deus statuebat, ad maius sacrificium, maiorem copiam similæ, olei & vini adhibendam. Omnem victimam iubebat condiri simila, oleo & vino, proportione tamen seruata; ita videlicet, vt qui agnum immolaret, decimam partem ephi similæ, vini verò & olei quartam partem hin (mensuræ sunt, quibus vtebantur Hebræi) adijciat sacrificio. Si aries fuerit, largior mensura similæ, olei & vini conferantur, idest tertia parte; quarta enim mensurę pars, minor est quam tertia. At si vitulus offeratur, simila, oleum & vinum tertiam partem superent, & ad dimidiam mensuram perueniant. Ita quæ in textu capitis quintidecimi Numerorum habentur, explicat Cyrillus, quæ clarè repetuntur eodem libro, capite vigesimo octauo: vbi postquam de simila & oleo actum fuit, subditur singulariter de vino infundendo: *Libamenta*, inquit, *vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum.* Nosti inquit Cyrillus, similam illam ex tritico, vitæ esse figuram, hilaritatis autem oleum: scriptum est enim: *Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet:* Lætitiæ verò spiritualis, quæ & superna est, & per spiritum datur, nota & symbolum est vinum. *Vinum*, inquit, *lætificat cor hominis.* Igitur pro eorum quæ quisque obtulerit ratione, sequetur etiam vitæ à Deo tributæ subministratio, hilaritati atque lætitiæ cõiuncta. Ita Cyrillus, qui annotat, se non loqui de vita ista corruptibili? sed æterna, quàm simila exprimit, de qua dictum est: *Adipe frumenti satiat te.* Iuxta mensuram ergo sacrificij sequitur mensura vitæ æternæ, quam quis promeretur, modo infra explicando, & gaudium ac lætitia & cordis exultatio. Hinc sancti tũc maiori gaudio exultabant in corde, quando maioris mortificationis opus Deo offerebant, & ad maiorem pœnitentiæ actum, maior cordis hilaritas consequebatur: quia spes præmij crescebat, & augebatur. Hinc etiam tam lætos & gaudentes sancti Martyres tortoribus se offerebant & exponebant cruciandos: vt pro magno munere exposcerent, maiora quàm tyranni excogitauerant sibi tormenta inferri. Cuius rationem tradit Ambrosius annotans, perturbationes quidem sanctis prædictas in scriptura; sed in ea consolationes expressas, præponderantes

Marginalia: *Lib. 3. hist. cap. 10.* — *Zach. 10. 7.* — *Psal. 77. 9.* — *Psal. 35. 9.* — *Rom. 12. 12* — ¶ 255 — *Lib. 16. & 17. de adorat.* — *Nu. 15. 28.* — *Nu. 28. 14.* — *Psa. 103. 15* — *Ps. 147. 14.* — *Lib. 1. de interpellatione c. 1.*

tes omnibus laboribus & perturbationibus. In cuius confirmationem, post aliqua quæ induxit, subintulit: *Nam de Petro quid loquar? qui crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus, inuerso suspendi poposcit vestigio, vt aliquid passioni suæ adderet, cuius acerbare ipse sibi supplicia non timeret.* Id ipsum in illo inuicto Christi martyre Vincētio videmus: qui assumptus ex equuleo, atque ad patibulum raptus, moras carnificum arguendo, tam alacris ad pœnam properabat, quòd tortores ipsos præueniret, & quadam mira obiurgatione contra se acueret, vocans eos segnes, pigros, inualidos, infirmos: imò & ad tyrannum ipsum aspicientem tormenta, quæ sibi inferebantur; Ecce, inquit, iam in sublime agor, & seculo altior tormenta tua tyranne despicio: paratus sum ad omnia tormenta, insurge & toto malignitatis spiritu debacchare, & videbis me Dei virtute plus posse dum torqueor, quam possis ipse, qui torques. De quibus excellenter Diuus Augustinus. Ita quidem sancti talia agentes & patientes se lætissimos exhibebant; tum quia considerabant, se illa in Dei obsequium præstare, qui maiora pro ipsis lætissimè sustinuit, vt supra dicebamus; tum quia sibimetipsis proponebant, apud cœlestem patrem grandem mercedem repositam, sibi suo tempore reddendam. Non ad talia tormenta te vocat nūc CHRISTVS, non ad crucem Petri, gladium Pauli, lapides Stephani, ignes Laurentij, &c. sed ad ieiunium sanctum, & vt conuertaris ad ipsum in ieiunio, fletu & planctu. Eia igitur vnge caput tuum, & faciem tuam laua, lætus & hilaris hæc aggredere, ieiuna, ora, vigila, eleemosynas facito, plāge, lacrymas funde pro peccatis: sic age, vt iuxta doctrinā Augustini, de peccatis quidē doleas, & de dolore gaudeas: gaudens & hilaris pœnitentiam agere incipe; dolens & illacrymans pro eo quod peccasti; exultans, quia tempus aduenit, quo peccata tua Dei gratia adiutus, per validam diluas pœnitentiam.

Ser. 12. de Sanctis.

§. 31. *Ieiunaturo Christus metaphoricè loquens imponit, vt omni ex parte sit compositus, & quod non tam à cibis, quam à vitiis ieiunet.*

TV *autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo.* Alio modo videntur Hieronymus *a*, August. *b*, Bernardus *c*, priorq; illis Origenes *d*, Christi Domini verba expendere, vt intelligamus, cùm petit tempore ieiunij caput vngere, faciem lauare, & te ipsum disponere, vt patri tuo cœlesti videaris; voluisse docere, ad rectum ieiunium totum hominem omni ex parte oportere componi & aptari: vngat caput, faciem lauet, se ipsum ita præparet, sicut decet eum, qui coram cœlesti patre se debet exhibere præsentem; vt ieiunium nō sit particulare à cibis prohibitis ori; sed vniuersale ab omnibus prohibitis menti, oculis, manibus, pedibus: quod D. Augustinus *e*, vocat *Ieiunium magnum & generale*, Basilius *f*, *verum & acceptabile*, Chrysostomus *g*, *non vulgare, sed accuratum*, Hieronymus *h*, *sanctum & pulchrum*, Gregorius *i*, & Maximus *k*, *sanctificatum*. Ieiunium itaque sanctum Dominus exposcit, inquit Hieronymus, illud ipsum, quod per Prophetam postulauerat, dicens: *Sanctificate ieiunium*, id est, ieiunium sanctum efficite. Et quodnam est ieiunium sanctū? Illud certè, quo homo non solùm ventrem à cibis prohibitis continet, sed & cæteras potentias ab omnibus sibi illicitis. Quid enim, inquit Hieronymus, prodest attenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudem merebimur de pallore ieiunij, si inuidia liuidi sumus? Quid virtutis habet vinum non bibere, & ira atque odio inebriari? Tunc ergo præclara est abstinentia, tunc pulchra atque magnifica castigatio corporis, cùm est animus ieiunus à vitijs. Quid prodest quæso, corpore ieiunare, inquit Basilius, animam verò mille vitijs, mille malis esse refertam? Quid prodest, inquit Ambrosius, ieiunare visceribus, & luxuriare? abstine-

§ 256.

a *In cap.* 1. *Ioel.*
b *Ser.* 172. *de temp.*
c *Ser.* 3. *de ieiu. Quadrag. ad fi.*
d *Ho.* 4. *in c.* 6. *Matt.*
e *Tract.* 17. *in Ioa. & l.* 2. *qq. in Euan. c.* 18
f *Hom.* 2. *de Ieiunio.*
g *Homil.* 3. *ad populū.*
h *In c.* 1. *Ioel. & ep. ad Cellan.* 4.
i *Ho.* 16. *in Euang.*
k *Homi.* 1. *de ieiun.*
Ioel 1. *&* 2.
Epi, 14. *ad Cellantiā.*
Homi. 8. *in Hexaeme.*
Ser. 33.

ſtinere cibis, & errare? caſtigare corpus inedia, & mentem exercere nequitia? vinum non bibere, & ebrium cogitatione forte malignitatis incedere? vnde inutile & inane eſt tale ieiunium, quod inedia membra debilitat, & animam à perditione non liberat. Si ſola gula peccauit, inquit Bernardus, ſola quoq; ieiunet, & ſufficit: ſi verò peccauerunt membra cætera; cur nõ ieiunent & ipſa? Ieiunet ergo oculus, qui deprædatus eſt animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipſa. Ieiunet oculus à curioſis aſpectibus, & omni petulantia, vt benè humiliatus, coarceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcumque otioſa ſunt & ad ſalutem minime pertinentia reijciat. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque ſcurrilibus verbis: interdum quoque, ob grauitatem ſilentij, etiam ab ipſis, quæ videri poterant neceſſaria. Ieiunet manus ab ocioſis ſignis: anima ipſa ieiunet à vitijs & propria voluntate ſua, &c. Quaſi ergo Chriſtus per ſeipſum loquens, explicat quod antiquitus per Prophetam prædixerat: *Sanctificate ieiunium.* Ieiunium quippe ſanctificare, inquit Gregorius, eſt adiunctis bonis alijs, dignam Deo abſtinentiam carnis oſtendere. Ceſſet ira, ſopiantur iurgia: incaſſum enim caro atteritur, ſi à prauis ſuis voluptatibus animus non refrænatur. Quid eſt, inquit Beatus Maximus, ſanctificare ieiunium; niſi ieiunij cauſa, ſancta velle, iuſta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius iuſtitia pretio non vileſcit, qui flammas ſæuientis iracundiæ, manſuetæ mentis placabilitate reſtinguit: ſanctificat ille ieiuniũ, qui laſciuientes oculos, turpi ab aſpectu habenis caſtitatis auertit, qui cõuitiorum iacula ſcuto patientię repercuſſa diſpergit: ſanctificat ille ieiunium, qui cõſurgentes in ſemetipſo vanarum cogitationum ſpinas, Euangelico ſulcante vomere, velut quidam pectoris ſui arator excidit. Apprimè ſanctificat ille ieiunium, qui per omnia prçceptis diuinæ legis intentus, diabolica à corde ſuo reſpuit tentamenta. Et ideo fratres chariſſimi, ſi volumus Deo placita exhibere ieiunia, ſimus in fide fortes, in iudicijs iuſti, in amicitia fideles, in iniurijs patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduerſus iniqua conſtantes, in conuiuijs ſobrij, in voluptatibus continentes, in ſuſpicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales, & omni ex parte compoſiti & ordinati, quales Chriſtus exprimere vult, vncto capite, facie lota, cæteriſq; omnibus compoſitis. Quando ieiunas ò amice (inquit Origenes, Chriſti verba expendens) depone omnem malitiam, omnem zelum, omnem furorem, omnem iniquitatem, omnem iracundiam, omnem ſuperbiam, omnem litem, omne maledictum. Cũ ieiunas, non manducabis carnem, hoc eſt non manducabis carnem humanam impiè agendo: non bibas vinũ, non bibas ſanguinẽ per crudelitatem: nõ ſicerã, hoc eſt, nõ ſpires adulationem, nec bilinguis ſis in perditionẽ animæ. Cum ieiunas, ſicut marceſcit venter tuus, ſic efficiatur os tuum: ſed plus marceat cor tuum. Anima tua ſit ab omni mala cogitatione ſepoſita. Attẽde ne concipias dolores concupiſcentiæ; ſed omnia hæc mala deponens, omnia indigna expellens, ſic ſanctum & Deo placens ieiunium ieiunabis, &c. Hæc ferè eadem eleganter ſanctus proſequitur Baſilius: Non tu puta, inquit, ſolùm in ciborum abſtinentia ieiunij bonum eſſe: verum namque ieiunium, malorum eſt euitatio. cùm ieiunas ſolue omnem impietatis colligationem, ne proximo triſtitiam inferas, æs alienum illi remitte, non fora liteſque per ieiunium exerceas. carnes non edis? fratrem nihilominus edis. Vino abſtines? at contumeliandi libidinẽ non cohibes. Veſperum ad cibum expectas? at totum nihilo minus diẽ in foro & iudicio conſumis, &c. Indicat Baſilius deinceps in huius confirmationem, magno Dei conſilio in ſcriptura impietatem vocari panem: & iniquitatẽ, vinum. Ita dixit Sapiens de peccatoribus: *Comedũt panẽ impietatis, & vinũ iniquitatis bibunt.*

Ser. 3. cit.

¶ 257

Hom. 16. in Euan. cit.

Hom. 1. de Ieiun. cit.

Hom. 4. cit.

Ho. 1. de Ieiunio circa finem.

¶ 258

Prou. 4. 17

bibunt, & iterum: *Suauis est homini panis mendacij.* Et verè non minus inebriat ira, quàm vinum, nec minus quam illud auferet cor fornicatio, vt dixit Prophet. Hoc autem ideo factum est, vt cùm ieiuniũ tibi indicit Deus, non tantùm illud intelligas de pane & vino, quæ in vẽtrem vadunt; sed præcipuè de pane impietatis & de vino iniquitatis. Vnde benè clamat Propheta, inquit Basilius: *Væ vobis ebrij & nõ à vino, &c.* In huius confirmationem & expositionẽ multa loca Scripturæ sacræ sancti Patres expendunt, signanter tamen Hieronymus, *a*, Ambrosius *b*, Basilius *c*, Gregorius *d*, Bernardus *e*, D. Thomas *f*, illum peculiari obseruatione expendunt, quo Deus Iudæis conquerentibus, quòd sua ipsorum ieiunia nõ probaret, aut grata haberet, eisdem per Isaiam respondit, cuius verba, singulariter Augustinus *g*, obseruat contendens, id ipsum Christum Dominum nunc intendisse per seipsum, dum dicit: *Vnge caput tuum*, quod antiquitùs intenderat per Esaiam, cùm tradidit quodnã ieiunium reprobum & inuisum, & quodnam sibi haberet gratum, dicens: *Dissolue omnem nodum iniquitatis.* Locum igitur iuxta sãctos Patres, & signanter iuxta Augustini mentem expendamus. *Clama*, inquit Deus ad Prophetam *h*: *quasi tuba exalta vocẽ tuam, & annuntia populo meo scelera eorũ, & domui Iacob peccata eorum.* Præconis officium, inquit Gregor. *i*, Prophetæ imponit, vt non submissè, sed apertè scelera eorum exponat. *Rogant me*, inquit, *iudicia iustitiæ: Quare ieiunauimus & non aspexisti?* Rogare aliquem iudicia iustitiæ, est de iniustitia illũ velle redarguere & conuincere in iudicio, contendendo probare illũ iniustũ. Hoc illi intendebant, Deũ in iudiciũ trahere, & illũ arguere iniustitiæ, quòd non quæ merebãtur reddiderit illis. Egregiè D. Gregorius illos stultos vocat, qui cũ Deo in iudicium venire volunt; cum Dauid, qui sanctior erat illis omnib. tremens orasset: *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens:* similiter & Iob cõtendere cũ Deo in iudicio refugiebat, quãuis esset vir simplex, rectus, recedens à malo, retinens innocentiã, qui dicebat: *Si repente interroget, quis respõdebit ei? quãtus sum ego vt respondeã ei, & loquar verbis meis cũ eo? si iustificare me voluero, os meũ condẽnabit me: si innocentẽ ostẽdero, prauũ me cõprobabit: si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mũdissimæ manus meæ, tamẽ sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea.* Nulla maior esse potest stultitia, quã conditorem velle in iudicium trahere, qui in nullo deficiens, nos vndique deficientes cõprobare potest. Sed de qua re illi Deũ tanquã iniustum arguere volebant? *Quare*, inquiũt, *ieiunauimus, & non aspexisti?* Ecce querimoniã, quòd Deus non cõuerterit oculos ad ieiunia eorũ: similes impio Cain, qui Deum iniustitiæ & acceptionis personarũ contendebat arguere, quòd non respiceret ad sacrificium suum, sicut ad sacrificium fratris sui Abel, vt B. Ambros. obseruat. Vnde sicut Deus impio Cain ostendit non sibi imputandũ, quod non respiceret ad illius sacrificium, sed ipsimet Cain; quia nõ talis erat in offerendo sacrificio, qualis esse debebat: ita ad istos respondere vult, demonstrans ipsosmet esse in causa, quod oculos ad ipsorum ieiunia non converteret, *Ecce*, inquit, *in die ieiunii vestri inuenitur voluntas vestra: Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè, &c.* Quasi dicat: Non est quòd ieiunia vestra respiciam, aut tanquam mihi grata accipiam, quæ non propter me facitis, sed pro vestræ voluntatis libito: non ego respicere debeo nec acceptare, nisi quod mihi offertur, & propter me fit; vos autem vestra ieiunia nec mihi offertis, nec propter me facitis, sed pro vestræ voluntatis beneplacito. Quod excellenti perspicuaq; ratione demonstrat ex eo, quòd ieiunantes & abstinentes à cibis, non abstinebant à maximis peccatis, crudelitate erga pauperes, contentione inter se, percussione, ira, &c. hoc enim illud significat: *Ecce ad lites & contentiones ieiunatis.* Id est, in die ieiunij vestri non abstinetis à litibus, contentionibus, dura debitorum repetitione, &c. Hancque conficere intendit rationẽ. Strictius vobis prohibui peccata,

Marginalia: Pro. 20. 17. — Osea 4. 11. — Esai. 29. 9. — a In ca. 58. Isaiæ. — b De Elia c. 10. & ser. 33. — c Hõ. 1. de Ieiunio circa finem. — d Hom. 16. in Euang. & 3. Pasto. admon. 20. — e Serm. 3. Quadr. ad finem, & 71. in Cantica ad fin. — f 2. 2. q. 147 art. 5. ad 2. — g Ser. 172. de temp. — h Isaia 58. — i Li. 1. Epi. 24. ad Ioa. Episc. Cõstanti. — In Psa. 7. pœnitent. — Psal. 142. 2 — Iob 9. 14. 15 20. 30. 31. — § 259 — Lib. 2. de fide c. 4.

cata, quàm cibos, ideoque si voluntatem meam attenderetis, magis deberetis abstinere à peccatis, quam à cibis: non abstinetis à peccatis propter me, nec causa mei, igitur quod abstinetis à cibis, non propter me, aut vt mihi placeatis facitis; sed pro vestræ voluntatis arbitrio. Hac ratione vtitur D. Iacobus Apostolus ad demonstrādum illum qui trāsgreditur vnum Dei mādatum, si cætera seruet, non illa verè seruare propter Deum, & ex amore Dei, sed ex suæ voluntatis beneplacito. *Quicumque*, inquit, *totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus*: nam ex ipsa lege possemus eos, qui tales sunt, redarguere, *Redarguti*, inquit, *à lege tanquā trāsgressores*: Totius enim legis autor vnus est, & qui vnum mandatum dedit, dedit & alterum. Si ergo ex amore eius vnum seruares, seruares etiam & alterum. Si igitur vnū non serues, non ex amore illius aliud comples; sed ex tuę volūtatis beneplacito. Hocque est quod Apostolus subdit, dicens: *Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit, Non occides: quod si non mœchaberis, occidas autem, factus es transgressor legis*: id est, si occidas, iam amorem & respectum, quem debes ad legislatorem, deponis; ideoque quod tunc non mœcheris, non ex amore & respectu ad legislatorem, sed ex tuæ voluntatis affectu procedit. Eodem discursu ex vera legitimaque Theologia D. Thom. demonstrat, illum qui discredit vni articulo fidei ex hoc ipso redarguendum, quod nullum alium articulum credat per verā fidem; sed tantùm per suæ mentis & voluntatis opinionem, quantumcunque profiteatur, se cæteros firmissimè credere. Qui enim proposuit vnum articulum credēdum, proposuit similiter omnes alios, & per idem medium, Ecclesiæ scil. propositionē, quo proposuit vnum, proposuit reliquos omnes; eademq; penitus ratio credendi ex fide vni soli, ac cæteris omnibus: qui ergo vni discredit, nullum aliorum ex fide credit, sed ex sui intellectus & voluntatis opinione. Hac igitur eadem ratione Iudęos, qui ipsum arguere volebant iniustitiæ, Deus conuincit iniquitatis & malitiæ, & manifestè ostendit, iustè se non respexisse ad ieiunium, per quod tantum quis à cibis abstinet, qui non abstinet à noxijs & iniquis cupiditatibus. *Nunquid tale est*, inquit, *ieiunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere?* Quasi dicat: Nunquid hoc ego tantummodo intendo per ieiunium, quod homo se & corpus suum inedia conficiat? quod capite demisso, & collo obtorto incedat? quod cinere aspersus, & sacco indutus ambulet? Nullo modo condemnat Deus ieiunia, sed docere vult, illa per quæ hoc tantùm intenditur, quod maceretur caro, demittatur caput, &c. sibi non esse grata, si charitate sint destituta, & varijs vitijs comitata; quomodo Apostolus scientiam condemnat, non absolutè, quippe quę virtus est intellectualis; sed eam quam mala voluntas comitatur, & charitatis est expers: quæ ad solam superbiam & fastum proficit & inflat. Non tale, inquit Deus, est ieiunium quod elegi, abstinere à carnibus animalium in mensa, & deuorare carnes proximi tui in collocutione: abstinere à vino, non ab ira & furore; abstinere à pane, non ab auaritia, & vt Augustin. ait, abstinere à cibis, quos Deus creauit, & non à vitijs quę diabolus suggerit. Abstinentiæ virtus, inquit Hierony. adiumentum est, non perfectio sanctitatis, & potius eligi debet tanquam medium ad cęteras virtutes conquirendas, vitiaque purganda; quàm tanquam finis, vt supra ex D. Thomę doctrina demonstratum est. Quid igitur proficit ex vna medium apponere ad finem, & ex alia intendere quæ fini sunt cōtraria? Quid prodest, inquit Chrysostomus, medicinam accipere, quę medium est ad salutem, si simul cum illa manum mittas ad id, quod totaliter saluti contrarium est, eamq; non solùm impedit consequendam, sed habitam destruit & absumit? Ne autem, inquit Hieronymus, videatur Deus reprobare ieiunium, quod ipse præceperat, & damnare quod tot modis commēdatum habebat, statim se conuertit ad ostendendum, qualenam ieiunium exposcat, & gratum habeat. *Nonne hoc est magis ieiunium,*

Iacob. 2. 10.

§ 260
2. 2. q. 5. art. 3.

1. *Cor.* 8. 1.

Serm. 172. *de tempore*

Epist. 14. *ad Celantiam.*

Hom. 3. *ad populum.*

Lib. 16. *in c.* 18. *Esai.*

quod elegi? *Dissolue colligationes impietatis,* &c. Non quærit Deus afflictionē solam, & humiliationem animæ per ieiuniū corporis, vt instar circuli torqueat corp⁹, ac colla submittat, & tristis incedat, iuxta illud, quod in Psalmis dicitur, *Afflictus sum & incuruatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar*: non vt sacco quis vestiatur, & in cinere dormiat, quod de Dauid *a* & Achab *b* legimus; sed & cum istis hæc faciat, quæ sequuntur: *Dissolue colligationes impietatis.* Hieronymus *c* legit: *Dissolue omne vinculum iniquitatis*, quomodo etiam Basilius *d*: Hilarius *e*: *Solue omne vinculum, & omnem nodum iniquitatis:* Augustinus *f*: *Solue omnem nodū iniquitatis, & obstinationē malorum.* Præuideat sanctitas vestra fratres, inquit Augustin. aliter ieiunia acceptari non posse, nisi legaliter, id est, secundū legem à Deo præscriptam, ieiunetur. Et si quæras: Vbinam Deus legē huiusmodi præscripserit? In antiquis Prophetis, & in Euāgelio: ideoq; *scriba doctus in regno cœlorū debet de thesauro suo proferre noua & vetera.* Quænam noua? Quę in Euangelio Dominus exponit: *Cùm ieiunatis, nō eritis sicut hypocritæ,* &c. *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuā laua,* &c. Quænam vetera? Quod per Prophetam antiquitus dixit: *Nunquid tale est ieiunium, quod elegi, per diem affligere animam suam? Nunquid nō magis hoc est ieiuniū, quod elegi? Solue omnem nodum iniquitatis, & obstinationem malorū,* &c. Id ipsum in Euangelio Dominus intēdit dicens: *Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum,* &c. quod antiquitus per Prophetam prædixerat: *Cùm ieiunas, solue omnem nodū iniquitatis.* Ieiunium quod probat altissimus, inquit August. est non solū intermissa corporis refectio, verùm etiam à malis actibus facta discessio: itaq; si neq; mens tua grauetur oppressa peccatis, neque animus tuus vitiorum illecebris delectetur; digna Deo exoluisti ieiunia. Cæterū si corpus tuū ieiunia longa consumpserit, atq; illi subtraxeris cibum, cùm nō detrahis vitia, in malis perseuerans: magis horres, quàm placeas Deo. Tunc erunt Deo accepta ieiunia, si operibus sanctis fuerit expiata conscientia. Cur enim corpus fame discrucias, cui turpiter peccando blandiris? Quale est humiliari cibo, & augeri peccato? Qui ergo corpori suo ieiunia deuotus indicit, principaliter renuntiet vitijs, cupiditatum fomites comprimat, frangat impetus mentis, libidines vincat, faces auaritię ardentes extinguat, latiusq; vim dilectionis extendat, atq; in alimentis pauperum abrupti apparatus stipendia largiatur. Hæc sunt quæ diuinam cōmouent pietatem, quæ ad impetrādam precibus sanctitatem semper aditū faciunt. Cæterùm si caput substernas, atq; cineres desuper spargas; si denique collum tuum velut circulum torqueas, atq; ad exorandam clementiam Dei largos fletus effundas; nihil proficis. Commouere namq; nō poteris diuinam pietatem; scriptum est enim: *Non tale ieiunium ego elegi,* sed quid? *Solue,* inquit, *omnem nodū iniquitatis, & obstinationem malorum.* Ita August. Obseruāt similiter sancti Patres locū illum apud Zachariam: *Cùm ieiunaretis, nūquid ieiunium ieiunastis mihi?* Id est, ad mei obsequiū, aut propter me? Si meum obsequium intēderetis, magis ab alijs ieiunandum vobis erat, à peccatis scil. quæ me magis offendebāt. Nō igitur meū intēdebatis obsequium, sed vestræ satisfacere voluntati: quem locum in sequentibus cōmodius expendemus. Hoc itaq; ieiunium Christus exposcit, quod totum hominem componat, & afficiat, quale erat Dauidis ieiunium, de quo dicebat: *Et operui in ieiunio animā meam*: tale fuit ieiunium, quod animā totam omniq; ex parte operiret. Quid namq; proficit si operiat os, & aures apertas ad audiendas murmurationes dimittat? si ventrem cōtegat, & pedes liberos, vt in malum currāt, relinquat? optimè propterea nunc illā D. Chrysostomi exhortationem, ad eos qui ieiunare, & pœnitentiam agere incipiebant, inducere possemus. Contendamus, inquit, ne vacuis excidamus manibus, ne ieiunij laborē tolerātes, amittamus præmium; licet.n. & ieiunij laborem sufferre, & ieiunij fructū non consequi. Quomodo? Cùm scil. esca abstinemus, peccato verò non abstinemus: cū carnibus quidem non vescimur, deuoramus tamen

Marginalia: § 261 — *Psalm.* 37. — a 2. *Reg.* 13. — b 3. *Reg.* 21 — c *Lib.* 2. *in c.* 7. *Zach.* — d *Homil.* 1. *inter* 29. *varias.* — e *In Psal.* 124. — f *Ser.* 172. *cit.* — *Matth.* 13. 52. — § 262 — *Zachar.* 7. — *Psa.* 68. 11. — *Hom.* 8. *de pœniten.*

tamen pauperum domos: cùm vino nō inebriamur, inebriamur tamē desiderijs prauis: cùm inedia totā transigimus diem, atq; eandem impudicis in theatris cōsumimus. Quænam ieiunij vtilitas, (ait paulò inferiꝰ) dic mihi, cùm corpus quidē arces legitimo à nutrimento, iniquum verò animæ nutrimentum inducis? quæ ieiunij vtilitas, cùm corpore quidem ieiunas, oculis verò mœcharis? Quæ vtilitas, cùm ego hic corrigo, tu illic corrumperis? *Vnus ædificans, & vnus destruens, quæ vtilitas nisi labor?* (Eccles. 14. 28.)

§. 32. *Primò imponit Christus vngendum caput, id est, in ipsum reducendam bonorum operum fragrantiam, quod in bonorum operum ædificio supponendū est.*

§ 263. TV *autem cùm ieiunas, vnge caput tuū, & faciem tuā laua, ne videaris hominibus ieiunans; sed patri tuo.* Quidnā in genere Christꝰ his verbis dicere voluit, exposuimus: nunc ad singula verba expendēda nos conuertamus, quorū vnumquodq; magna continet sacramenta. Tria Christus à nobis ieiunātibus exposcit; vngere caput, faciē lauare, & nō videri ab hominibus, sed à Patre cœlesti. Tria hæc comitantur ieiunium & quoduis opus bonū, ex quibus fiet funiculus triplex, qui difficile rumpitur. Quid igitur primò statuendum & supponendum? *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum.* Ad mysteria vocaris, inquit Ambros. (Lib. de Elia c. 10.) quæ vt addiscas, attenta opus est cōsideratione. Quodnā est caput tuū? Audi: *Caput viri Christus,* vt dixit Apost. *& caput Christi Deus.* (1. Cor. 11. 3.) Vnge ergo caput tuū, id est, mitte in Christum & in caput eius vnguētum, in illum refundens totius boni operis odorem & fragrantiam. Hæc breuiter Ambros. quæ similiter prædixerat Origenes *a*; sed quæ elegantissimè explicanda sanctus assumpsit Bernardus *b*. (a Hom. 4. in c. 6. Matth. b Ser. 1. in c. Ieiunij.) Caput nostrum Christus est, vt Apost. dixit, & tale quidem, à quo totum spirituale oleum in nos tāquam à capite in mēbra dimanat: cui propterea nos omnes in vno corpore iunctos tanquā capiti coniungi, *bonum & iucundū* dixit Dauid; quoniam ab illo tanquā *à capite descēdit* oleum (Psal. 132.) *in barbā, & vsq; in orā vestimenti,* vt ne minima quidē fimbria careat vnctione. In capite siquidem plenitudo gratiarūm, *de qua omnes accepimus:* (Ioan. 1. 16.) in capite vniuersitas miserationis: in capite inexhaustus fons pietatis diuinę: in capite affluentia tota spiritualis vnguenti, sicut scriptū est: *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibꝰ tuis.* (Psal. 44. 8.) Vnxit pater filium præ participibus suis, accumulans super eum vniuersa charismata benignitatis, mansuetudinis & suauitatis, abundantius replens eū visceribus misericordiæ & miserationis: vnctum denique misit ad nos, quem nobis exhibuit plenum gratiæ & miserationis: sic vnctum à patre est caput, *cui non Deus ad mensurā dedit spiritū* (Ioan. 3. 34.) & dona, vt de eius plenitudine omnes acciperemus. Vnde omnis spiritualis vnctio, quam obtinemus, ab illo in nos promanasse certum est. Sic vnctum à patre est caput nostrum, & nihilominus vngi postulat à nobis: *Cùm ieiunaueris,* inquit, *vnge caput tuum.* Itane aquā petit à riuulo fons indeficiens? Nunquid ꝙ nobis dedit, defectum in illo causat, vt sibi iterum restitui postulet? Num illum pœnitet, in nos vnctionē effudisse, qui sibi reddi quā effuderat, petit? Copiosè quidē Pater caput hoc vnxerat, Maria nihilominus vngere nō veretur, quæ effudit vnguētum super caput ipsius. calumniantur quidē discipuli, sed respondet veritas pro ea, quod *bonum opus sit operata in se.* (Matth. 26. 12.) Mira dignatio super eum, eò ꝙ vnxit eum; & nihilominus à te quoq; vult vngi, cui dicit: *Tu vnge caput tuū.* Petit sine dubio, aut certè repetit magis, quod dedit: *Ad fontem enim, vnde exeunt flumina, reuertuntur,* non vt ibi remaneant, sed *vt iterum fluant* abūdantius. (Eccles. 1. 7.) Non vt minus habens, quod dederat Christꝰ repetit; sed ne tibi pereat, quicquid ad eum referre volueris: siquidem etiam fluminis aqua si stare cœperit, & ipsa putrescet, & inundatione facta superueniēs repelletur: sic planè, sic gratiarum cessat decursus, vbi recursus non fuerit: nec modo nihil augetur ingrato, sed & quod acceperat vertitur in perniciem. Fidelis autem in modico, censetur dignus munere ampliori. Vnge igiur caput tuum, refundēs in eum,

in eum qui supra te est, quicquid in te est deuotionis, quicquid delectationis, quicquid affectionis: vnge igitur caput tuum, vt si qua in te est gratia, referatur ad ipsum, nec tuam quæras gloriam, sed ipsius: vngit enim Christum, qui bonus odor eius est in omni loco. Hypocrita vngit potius semetipsum, vt propriæ fragrantiam opinionis respergat; tu caput tuum vnge ante oculos humanos, non propriam quærens gloriam, sed Christi. Ita Bernardus, qui hoc modo Sponsam sanctam, caput suum, Sponsum videlicet suum (*nam caput mulieris vir*) vnxisse demõstrat, singulari quadam ratione expendens prima libri Canticorum verba, quomodo etiam expendere visus fuerat Chrysostomus. Cœpit Sponsa Sponsi sui desiderio inflammata clamare: *Osculetur me osculo oris sui*: cùm hæc diceret, statim Sponsus adfuit, & se præsentem dedit. Libens namque, inquit Bernard. appropiare de se loquentibus solet: sic euntibus in Emaus, & conferentibus inter se, iucundum se facundumq; exhibuit comitem; nempe hoc est, quod in Euãgelio pollicetur: *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorum*: & per Prophetam: *Antequam* (ait) *clament, ego exaudiam; adhuc loquentibus illis, dicam: Ecce adsum.* Ita ergo nunc non vocatus adfuit, atque delectatus verbis præuenit præceps. Arbitror quod interdum nec verba expectat, sed solis cogitationib. aduocetur. Ait enim homo, qui inuẽtus est secundùm cor Dei: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorũ audiuit auris tua.* Dum ergo Spõsus se præsentem dedit, quantum sibi in Sponsa complaceret, explicuit dicẽs ei: *Quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis*; quibus verbis indicare voluit ingentem donorum copiam, quibus Sponsam sua præsentia donauit, spiritualium charismatum vnctione eam cõplens: Sponsa tamen hanc eandem vnctionem & fragrantiam in Spõsum referens, subitò respõdit: *Vnguentũ effusum nomen tuũ.* In Sponsæ vberibus grãdem commendauerat Spõsus suaueolentiã vnguentorum. Quid ergo consequentius, quam vt eandem fragrantiam Spõsa ne sibi arrogare putetur, de Spõsi beneficio recognoscat? In eum igitur à quo vnctionis fragrãtiam receperat, eãdem refundit, quasi in caput suũ vnctionis oleum, quod receperat reducẽs, &c. Ita Bernard. quæ amplius prosequi non vacat. Itaq; vngere caput tuum, est bonorũ operum tuorum gloriã in Deum refundere tanquam in eorum omnium primum præcipuumq; autorem, cuius gloriã, non propriam intendere debes. Hoc est primum ꝙ à te Christus requirit; & meritò: primum namq; quod sapiens architectus attendere debet in ædificio construẽdo, est fundamẽtum firmũ; quantumcunq; enim ędificium sit pulchrum visu, & ingentibus sumptibus extructum, si falso fundamento fuerit innixum, inutile est penitus, in quo oleum & opera perdũtur. Vnde Apostolus, qui se architecto similem dixit, in prædicationis Euangelicæ munere hoc primum attendisse perhibuit dicens: *Vt sapiens architectus fundamentũ posui*, id est, fundamẽtum firmum securumq; supposui, *ne in vanum currerem aut cucurrissem*: & ex hoc dixit Christus Dominus sapientẽ à stulto distingui, quod *Sapiens ædificauit domũ suam super petrã, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domũ illam, & non cecidit, fundata enim erat supra petram: stultus autẽ ædificat domũ suam supra arenã, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illã, & cecidit, & fuit ruina illius magna*; quia nihil penitus de eo quod extructũ erat, remãsit. Qui benè operatur, ædificium quoddã spirituale ex bonis operib. construit, vt Apostolus latè prosequitur: ideo *Vnusquisque videat, quomodo superædificet.* Apertè Christus Dominus demonstrauit hypocritas stultos, qui totum suorũ bonorum operum ædificiũ extruunt super arenã & puluerem, id est, super hominum æstimationẽ & applausum, qui hoc tantũ intendũt, videri ab hominibus; ideò magnã ædificij sui futurã ruinam prædicit, qui nullam penitus à Deo mercedem recipient: sapientes autẽ nos esse volẽs, primũ omnium imponit, vt firmum fundamẽtum substituamus, Deum ipsum, qui

Marginalia (left column): § 264; Serm. 9. & 13. in Cãt.; 1. Cor. 11. 3.; Hom. 9. in Epist. ad Colos. ad finen.; Cant. 1. 1.; Luc. 24. 15.; Matth. 18. 20.; Psal. 9. 17.

Marginalia (right column): 1. Cor. 3. 10; ad Gal. 12.; Matth. 7. 24.; § 265; 1. Cor. 3. 10

qui caput est nostrum, securum, firmum, stabile, de quo Dauid *a*; *Dominus petra mea, & refugium meum:* & iterum *b*, *Dominus firmamentum meum & refugium meum*; *c*, *petra* enim *refugium herinacijs*. His consona sunt, quæ ipsemet Christus Dominus, longam concionem habens apud Lucam, qua cuncta quę nobis ad salutem erant necessaria, voluit exponere, primò supponendum esse docuit. *Multis*, inquit, *turbis circumstantibus, ita vt se inuicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos*. In græco habetur vox *Myriadon*. Myrias vna, decem millia significat, ideò Dauid ad ostendendam multitudinem Angelorum Christum comitantium, cùm cœlum ascendebat: *Currus Dei*, inquit, *decem millibus multiplex*. In Græco, *Myroplasion*, id est, decies millecuples, aut vt ait Augustinus, *Decies millies multiplex*, seu decem millium, seu denûm millium multiplex. Ad insinuandam ergo innumeram populi sequentis Christum multitudinem, eadem voce vtitur Lucas: Erant, inquit, myriades turbæ, id est, multa decem millia. Suæ autem concioni initiũ fecit dicens: *Attendite à fermento pharisæorum, quod est hypocrisis*. Græcè habetur aduerbium *Proton*, id est, *primum omnium*, quasi dicat: Hoc primum omnium est vobis supponendum, cauendum fermentum pharisæorum, quod est hypocrisis. Dixerat aliquando Christus apud Matthæum, & Marcum: *Intuemini & cauete à fermento pharisæorum & sadducæorum*, quam sententiam non intelligebant, quia de materiali fermento intelligebant eum loqui, *& cogitabant intra se dicentes, quia panem non accepimus*: Oportuit propterea vt Christus exponeret, se metaphoricè locutum. Nunc omnem dubitationẽ amputare volens, quid nomine fermenti intelligeret, exposuit, dicens: *Attendite à fermento pharisæorum, quod est hypocrisis*. Et aptè quidem hypocrisim fermenti metaphora exprimit: sicut enim *Modicum fermentum totam massam corrumpit*, sic hypocrisis excellentissimam operum conspersionem perdit. Loquitur itaque Dominus de hypocritarum vitio, per quod propriam gloriam aucupantes, tantum attendunt hominibus apparere, vt Beda exposuit, exposueratque prior Tertullianus. Quod ergo tunc primum omnium supponendum docuit, nunc etiam primo loco statuit dicens: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum*, in Deum ipsum, qui caput tuum est, bonorum operum fragrantiam, gloriam, & laudem reducito, intendens non hominibus apparere, sed patri tuo.

a 2. Reg 22.3.
b Ps. 17. 3.
c Psal. 103. 18.
Luc. 12. 1
Mat. 16. 6.
Mar. 8. 15.
1. Cor. 5. 9.
In cap. 12. Luca.
4. Cont. Mar. c. 28.

§. 33. *Vnge caput cùm ieiunas, præstituens tibi Deum finem ieiunij tui, caueque cerasten mordentem vngulam.*

HOc proprium est creaturæ rationali, vt ex optima Philosophia D. Thomas demonstrat, agere propter finem: non quod alia omnia non agant propter finẽ; nulla enim operatio alicuius creaturæ est, quæ non propter finem sit; sed quoniam hoc proprium est creaturæ rationali, sibi finem præstituere, & seipsam ad finem mouere, cognoscendo ordinem & proportionem mediorum ad finem. Idcirco cuique rationali creaturæ finis primò supponendus est & statuendus, propter quem seipsam moueat ad talem finẽ. Cùm igitur bonum aliquod opus agendum aggrederis, non tanquam lapis, aut inanimatum quid, imò nec tanquam irrationale animal agere debes, non attendendo, nec considerando finem, nec dirigendo media ad finem; sed primò finem quem intendas statue, cuius gratia opus facias. Vnde hoc primum omnium tibi agendum Christus statuere vult, vt hoc tanquam finem initio cuiusuis boni operis intendas & statuas, Deo placere, & opus agere solummodo propter eius obsequium & gloriam: nisi enim ita agas, opus erit inutile & vanum, & nullam pro illo poteris ab ipso expectare mercedem. In cuius confirmationem egregiè sancti Patres Ambrosius *a*, Hieronymus *b*, & Chrysostomus *c*, & Gregorius *d*. locum annotant, & expendunt apud Zachariam, quem paulò ante breuissimè attigi-

§ 266
1. 2. q. 1.
a Serm. 33.
b Lib. 2. in c. 7. Zach.
c Hom 71. ad populũ, & 4. in Genes.
d Hom. 16 in Euang. & 3 p. pastor admonitione 20

tigimus. Captiui extiterunt Iudæi in Babylone septuaginta annis, quo toto tempore consueuerunt ieiunare mense quinto & septimo cuiusuis anni, id est, Iulio & Septembri. Mense namque quinto succensa fuerat Ierusalem à Chaldæis, quæ mense præcedenti fuerat capta, vt ex historia Regũ patet, & mense septimo sequẽti interfectus fuit Godolias, quem rex Babylonis præfecerat ijs, qui relicti fuerãt in Iudæa: post ei⁹ mortẽ, qui in Iudęa remãserant partim occisi, partim in Ægyptũ fugientes dispersi sunt, vt ex eadẽ historia cõstat. De quibus D. Thomas breuiter agit. Post septuaginta autẽ annos, Deo misericorditer fauente, captiuitas finem accepit, & multi Iudæorum regressi fuerunt in Iudæam, qui reædificationẽ templi Ierosolymitani intendere cœperunt: multi autem eorum in Babylonia remanserunt. Hi videntes captiuitatem finitam, & quod sancta ciuitas sacrumque templum iam reædificabantur, dubitare cœperunt, possentne iam luctum & ieiunium deponere, quod mense quinto & septimo agere soliti erant: idcirco, *Miserunt ad domum Dei*; In Hebræo, *Beth-el*, quo nomine sanctam ciuitatem aut templum intelligit, miserunt inquam, non quoscunque, sed viros quosdam primarios, *Sarasar & Rogommelech*. B. Hieronymus Persas fuisse, & duces excellentes Darij regis credit, alij Iudæos, & ex eorũ principibus. Vnus erat *Sarasar*, alter *Rogommelech*: in Hebræo, *Reghem*, & vocatur *Melech*, quod nomen *Regem* significat, non quod ille re ipsa rex esset; sed nomine quomodo apud nos quosdã videmus vocari ex cognomine rex, imperator, comes, dux, qui re ipsa nihil horum sunt. Hos ergo viros miserunt Iudæi ex Babylone *Sarasar, & Rogommelech, & viri qui erant cum eo*. Pagninus: *& viros eius*, id est, illos, quos in sua habebat societate: erat enim vir primarius. Illos autem miserunt primò, *Ad deprecandum faciem Domini*, id est, vt pro illis orarent, & precarentur in Ierusalem, in templo, in quo Deus ostendere faciem suam dicebatur; secundò, *Vt dicerent sacerdotibus domus domini exercituum, & prophetis*, illi erant Haggæus, Zacharias, Malachias: *Nunquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo sicut iam feci multis annis?* Sanctificare, est ieiunare, vt ex Hieronymo supra exposuimus. Vt autem plenè respondere possent: *Factum est*, inquit Zacharias, *verbum Domini exercituum ad me dicens; Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes:* non tantum ad eos, qui veniunt missi à Iudæis remanentibus in Babylone; sed ad omnem populum; hæc enim doctrina ad omnes spectat: *Cùm ieiunaretis & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? & cùm comedistis & bibistis, nunquid non vobis comedistis & bibistis? nunquid non sunt verba, quæ locutus est dominus in manu prophetarum priorum, cùm adhuc Ierusalem habitaretur, & esset opulenta ipsa?* Ieiunare aut comedere Domino, est ieiunium aut comestionem agere ad illius gloriam, vt Diuus Augustinus annotauit, & probauit ex illis Apostoli verbis: *Qui manducat, domino manducat, & gratias agit Deo*: explicare enim volens Apostol⁹, quid sit, *Domino mãducare*, subdit: *Gratias agit Deo*, id est, in eius laudẽ: *Et qui nõ mãducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo*: id est, in eius gratiam nõ mãducat. Vult itaq; dicere Deus: Hæc prima quã à tẽporib. antiquis habui, querela, quã per priores prophetas exposui, quod cũ ieiunatis, non ieiunatis mihi: id est, propter me, nec in mei obsequium, nec ad mei gloriam, similiter quando comeditis, & quando sacrificia offertis, non offertis mihi: id est, non intẽditis mei obsequium atque honorem; sed tantùm id efficere quod vobis videtur honorificum, aut visitatum, vel commune. Alludit ad ea, quæ sæpe per priores prophetas Deus exposuerat, signanter per Isaiam, repudians sacrificia, thymiamata, incẽsum, festiuitates, & ieiunia, quæ offerebant, nihil minus quàm Dei honorem, & obsequium intendentes, tantùm ea omnia agebant consulẽtes honori suo, quia opera agere & talia sacrificia offerre, honorificũ erat: aut verò quia ita placidum

4. Reg. v. t.

2. 2. q. 147 art. 5. ad 2.

Zach. 7. 2.

בית. אל.

In cap. 17. Zach.

§ 267

Ibid. nu. 5.

Epist. 120. ad Honoratũ c. 29.

Rom. 14. 6.

Isa. 1. 11. 12. 13. 14.

cidum erat voluntati eorũ. Hęc, inquit De⁹ non fecistis propter me. Hoc demonstrat grandi euidentiq; argumẽto, vt rectè Hieronymus, Chrysostom⁹, & Gregorius ãnotant; de quo supra iã dixim⁹: *Et factum est*, inquit, *verbũ domini ad Zachariã dicens: Iudicium verũ iudicate, & misericordiã, & miserationes facite vnusquisq; cum fratre suo, & viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari, & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo:* hæc sunt quæ strictè præcepi in mei obsequium fieri. Hæc autem nullatenus fecerunt: *Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggrauauerunt, ne audirent, & cor suum posuerunt vt adamantem, & verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum:* quasi dicat: Si mei gloriam intenderetis per ieiunia & reliqua opera, quæ facitis, magis faceretis alia opera, quæ strictius præcepi, & magis in meam gloriam cedunt, quæque per prophetas omnes mandaui, iudicare scilicet iudicium verum, veritatem amare, neminem decipere, nullum calumniari, misereri pauperum, &c. Hæc autem omnia neglexistis contemnentes me; non igitur credendum est, cùm ieiunatis, meã gloriam, & obsequium intendere. Itaque non ieiunastis, nec planxistis mihi, id est, propter me. Ideoque non est quod me interrogetis, an ieiunare vel plangere amplius debeatis, qui nec ieiunia vestra nec planctus vestros curo; quia nihil ad meipsum attinent. Loquitur metaphora à nostro communi modo agendi desumpta. Quando aliquis te interrogat, an ab opere, quod agit cessare debeat, nec ne, volens hoc ipso te obligare, vt illi mercedem reddas; si vis ostendere te nihil ex istius opere habere, respondes: Quid me interrogas de eo quod non propter me facis, nec ad me spectat? Si vis prosequi, prosequere, si cessare, cessa. Ita illis respondit DEVS, & ita multis Christianis posset respondere, quibus dicere potest: Cùm ieiunatis, nunquid ieiunatis mihi? Cùm oratis, nunquid oratis mihi? id est, ad meã gloriam & obsequium. Ieiunant multi, sacrum audiunt, eleemosynas faciunt, orationes fundunt; sed non Deo, quia nihil minus intendunt, quàm ei placere, & gratum illi obsequium impendere, ac ipsius gloriam promouere; si enim Dei gloriam intenderes, & obsequi illi constitueres; nunquid eius nomen sperneres? eius mandata contemneres? tantum ergo tuum honorem sæpissimè intendis, agens id quod iudicas homini Christiano decens, aut verò sæpe potius ageris ductus à consuetudine, quàm agas, ipsius Dei gloriam intendens. Hoc igitur est, quod tanquam fundamentum per prophetas supponendum statuit, in ieiunijs, sacrificijs, eleemosynis, & quibusuis operibus bonis: quod si non supposueris, dicet DEVS, ad se non pertinere tua ieiunia, aut eleemosynas, aut orationes, quasi pro illis mercedem sit redditurus. Nunquam Deus fuit latro, aut alienorum bonorum deprædator, neque quæ alteri deferuntur rapere ipse solitus fuit: hoc quidem diaboli proprium est, qui in via quasi prædator consistit, cupiens quæ Deo deferuntur rapere & suffurari. In sui exordio iam voluit DEI gloriam deprædari & rapere, nuncque quoduis munus, quod DEO videt deferri, conatur in via furari & sibi accipere; opera enim bona, quæ in Dei obsequium fieri conspicit, totis viribus conatur rapere, excitando desiderium & appetitum inanis gloriæ, auferendo ab ipsis illud superpositum, aut superscriptum, quod illa seruat illæsa: *Soli Deo honor & gloria.* Ita multa bona, quæ operatus fuerat pharisæus ille, de quo Christ⁹ loquitur, rapuit, idque illi conuenire potest, quod sanctus Iacob dixit de Dan: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor ei⁹ retro.* Omnibus ambulãtibus in via huius vitæ se exponit diabolus tanquã coluber, eo modo quo primis parentibus nostris, suadẽs Dei mandatum contemnere, terrena appetere, & in

Ib. num. 9. § 268

Ibid. nu. 11

§ 269

1. Ad Tim. 1. 17.

Luc. 18.

Gen. 49. 19

in vetitum lignum manum mittere. Quoniam autem multi sunt, qui eligunt semitam illam strictam, quæ ducit ad vitam, quam perambulant per opera sancta mortificationis, pœnitentiæ, religionis, & omnium virtutum: istis se exhibet tanquã cerastem, qui paruus serpens est, summa cupiditate exoptans deijcere equitem, quẽ videt pulchro ac formoso equo currentem: ideoque inter pulueres se abscondit, & illo transeunte mordet vngulas equi, vt eleuatus equus, equitem retro deijciat, & cadentem faciat, de quibus alibi. Ita diabolus, quando videt iustum & sanctum virum, per strictam virtutis semitam currentem, quem non potuit impedire à bonis operibus, inter pulueres humanarum laudum & vocum se abscondens, latenter vngulam mordere conatur. Vngulæ nomine recta mentis intentio designatur, qua quis mouetur & progreditur in bono opere. Hanc mordere, & inficere summopere procurat, astutè appetitum inanis gloriæ ingerens, & complacentiam in laudibus humanis excitans, vt animus à sanctitate & sublimitate, quam tenebat, quando Dei gloriam intendebat, per quam ad cœlestem patriam ferebatur, cadat & deficiat. Ita omnibus bonis operibus quæ iusti DEO offerunt, insidiatur diabolus, vt rapiat, & sibi arroget. Deus autem nunquam quæ diaboli sunt sibi voluit vsurpare, nec furari quæ quis in diaboli obsequium agere intendit. Nihil acceptat, nec accipit, nisi quod illi tu dare intenderis, nihilque aliud præmio aut mercede sua dignum ducit: id propterea primo loco tibi supponendum est, si æternæ mercedis spem vis concipere.

§. 34. *Vngebat caput suum Dauid, proponens Deum in conspectu suo: cùm id egit Moyses ad petram, fœliciter successit, infœliciter cùm non fecit.*

§270 IN huius confirmationem annotandus est psalmus quintus decimus, in quo Dauid prophetico suo more, ex seipso ad grandia de Christo mysteria prædicenda, alibi à nobis explicanda, se transtulit. Psalmo huic titulus præfixus est: *Tituli inscriptio ipsi Dauid.* In hebræo breuius: *Michtam Dauidi.* Dubium est autem, quidnam vox *Michtam* significet, quę nusquam reperitur in Scriptura sacra, nisi in quibusdam titulis quorundam psalmorum triumphalium, videlicet quinquagesimi quinti, quinquagesimi sexti, quinquagesimi septimi, quinquagesimi octaui, & quinquagesimi noni. Titelmanus, Iansenius, & expressius Brixianus, credunt significare aureolum, aut insigne aureum, ex auro purissimo, solidissimoque factum, coronulam videlicet, aut iocale, vel monile aliquod pretiosissimum, regia maiestate dignum: *Vn iuyel preciosissimo*, & ita Regia transfert: *Insigne aureolum Dauidi.* Et verè in eo psalmo Dauid describit æternæ beatitudinis mercedem sibi paratam, quam scriptura nomine coronæ aureæ, vel pretiosissimi iocalis vel gemmæ, solet describere. Incipit in primis suæ fœlicitatis eximiam supremamque sortem extollere, in Dei misericordiam & gratiam referens: *Tu, inquit, es, qui restitues hæreditatem meam mihi:* talis est hæreditas, quam tu solus potes reddere: *Funes ceciderunt mihi in præclaris:* hoc est, mihi in partem hæreditariam obuenit, quod est omnium præstantissimum, & præclarissimum, metaphora sumpta ab eo quod terra promissionis diuisa fuit, ac data in hæreditatem filijs Israel, per funium mensuram: *Nam hæreditas mea præclara est mihi*, ego illam præ omnibus pretiosissimam reputo. Contendat auarus diuitias acquirere, luxuriosus voluptatibus se tradat, ambitiosus honores sectetur, mihi qui res sicuti decet æstimo, præclara est hæreditas mea. Ita S. Augustinus. Vnde tam fœlicem sortem nactus, non cessabo perpetuas Deo gratias agere: *Benedicam dominum, qui tribuit mihi intellectum:* Augustinus: Qui tribuit mihi oculum, quo ista hæreditas videri possit, qui mihi concessit intelligere tantum & tam grande bonum: ideo ab eo laudando nec adueniente nocte cessabo; sed in oratione & gratia-

Psal. 15. מכתם לדויד·

In Psal. 15.

Tom. 1. fol. 378. p. 2.

gratiarum actione perseuerabo, vigilias tenens, & somnum fugans, quantumcunque caro mea somnum expetat, & increpent me renes mei, quemadmodum oculi increpare solent suis motibus nimias vigilias, veluti debitam requiem exposcentes. Id significat illud: *Insuper, & vsque ad noctem increpuerunt me renes mei.* Quoniam autem Dauid videbatur audire nos interrogantes: Quomodo hanc hæreditatem sibi fecisset debitam, repositam, paratam, & sibi restituendam, subdit: *Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear.* In Hebræo: *Posui dominum coram me semper,* quomodo Pagninus & Regia; id est: Ego in omnibus quæ dixi, vel feci, semper ad illum respexi, illum omnium meorum operum, sermonum, & cogitationum finem constitui, in quem omnia, quæ agerem, dicerem, aut cogitarem, tanquam in scopum dirigerem. Vulgatus tamen verbo illo: *Prouidebam dominum*, aliquid amplius voluit exprimere. Videtur enim loqui metaphora sumpta ab eo, qui ædificium aliquod grande extructurus est; qui si sapiens est, primò debet, vt Christus Dominus dixit, prouidere necessaria, ne incipiens ædificare, cogatur opus infectum relinquere. Beatitudinis mercedem assequi debemus per bonorum operum ædificium, tam grande, quod ad cœlum vsque pertingat: id igitur quod fuerit necessarium tali ædificio, primum est prouidendum. Hoc prouidebat Dauid. Et quidnam illud est? *Prouidebam dominum in conspectu meo semper*: huius rei prima, perpetuaque prouisio necessaria est, prouisio diuinæ præsentiæ, seu constituere Deum tanquam finem & scopum, in quem figantur oculi: cùm ieiunandum, cùm orandum, cùm eleemosyna facienda, primò prouide dominum in conspectu tuo, oculos mentis in eum figens, illi placere tantummodo contendẽs; qui reuera ex sua misericordia se præsentẽ exhibet; ne declines ad dexteram vel sinistram. *Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea, requiescit in spe.* Ecce totius meæ spei fundamentum, Deum esse cuius gratia omnia bona ago. Videtur loqui Dauid allusione facta ad illam celebrem Moysi historiam, quando educturus aquam de petra Horeb, dominus se coram illo constituit, in quem Moyses oculos firmissimè collocauit, petram percutere volens. Bis sanè Moyses aquam de petra virgæ percussione magno edito miraculo eduxit. Primò namque aquam eduxit de petra Horeb, quæ vt noster Caietanus acutè obseruat, ita vocata fuit; quia propinqua erat monti Horeb. Castrametatus fuerat populus in Raphidim, qui distabat ab Horeb per quatuor milliaria, vt Genebrardus ait: cumque ibi aquas postularet, iussus fuit Moyses cũ senioribus progredi ad petram Horeb; id est, ad petram, quæ vicina erat monti Horeb, vt eam virga percutiens, aquam educeret, quæ versus Raphidim, vbi populus manebat flueret. Secundo in deserto Sin, cum populus maneret in Cades: quo in loco mortua fuit Maria soror Moysi, & sepulta. Vtraque quidem vice aquæ extractæ sunt, volente Deo satisfacere murmurationi populi; sed ex parte Moysi magna interfuit differentia: nam prima vice tam egregiè & excellenter opus perfecit; vt post illud statim Deus voluerit ostendere quanti meriti Moyses fuerit, quo tenente eandem virgam in manu sua, & orante, innumera Amalecitarum multitudo in ore gladij Iosue fuit deiecta: secunda autem vice Moyses Deum offendit, adeò vt ea de causa illum re summè sibi optata priuarit, ingressu scilicet terræ repromissæ, tam firma definitaque sententia, vt quamuis pluries Moyses sibi hanc pœnam dimitti orauerit, nunquam illum voluerit exaudire, quin potius violenta morte in monte Nebo eum interfecit, vt alibi demonstrauimus. Quænam huius rei potuit esse differentia? Vtrobique enim idem miraculum factum fuit, vtrobiq; populus contra Deũ murmurauit; vtrobique ex Dei præcepto ad petram accessit Moyses, vtrobique petram virga percussit; vtrobique aquas miraculosè eduxit. Ratio discriminis est: quoniam prima vice, ita petram virga percussit,

¶ 271. — Luc. 14. 28. — Exod. 17. — In cap. 17. Exod. — In Ps. 77. — Num. 20. — ¶ 272. — Exod. 17. — Num. 20.

cussit, vt in Deum oculos haberet intentos & fixos. Ita enim Deus dixit ei: *Antecede populum, & sume tecum de senioribus Israel, & virga qua percussisti fluuium tolle in manu tua, & ego stabo coram te ibi supra petram Horeb, percutiesque petram, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus.* Stetit Deus super petram, inquit Lippomanus, quia columna nubis, quæ Deum repræsentabat, se supra petram constituit: vnde Moyses appropinquans petræ, in Deum quem singulariter in columna considerabat, oculos conuertit, fixosque in eum habebat, cum manum ad petram virga percutiendam extendit: & quamuis ibi esset grãdis seniorum multitudo, in Deum solummodo oculos habebat intentos, quasi eius mandatum perficiens, illius solummodo gloriam intendẽs. Secunda tamen vice, nequaquam plenè sicut debebat oculos ad Deum eiusq; gloriam intendendam conuertit; sed potius conuersus ad populi multitudinem, & dicens: *Audite rebelles, & increduli; num de petra vobis aquam poterimus elicere?* petram percussit, quo facto non plenè Deum glorificauit, vt Deus ipse eidem exposuit. Hinc intelliges quantum curare debeas, cum petram virga percutere paras, primũ omnium oculos mentis in Deum solummodo conuertere & figere. Petram virga percutit, qui carnem suam rebellem ieiunij, vigiliarum, disciplinæ, & mortificationis operatione edomat; quique bonis operibus, iuxta Dei præceptum ipso fauente insudat. Ita enim ieiunandum est, vt carnem percutiens, intendas Deo placere: ita vigilandum, ita eleemosynæ largiendæ, vt manũ extendens ad opus, oculum mentis in Deũ conijcias, Hoc ergo est, quod Dauid agebat, quodque illis verbis voluit exprimere: *Prouidebam Dominũ in conspectu meo semper.* Inde cordis lætitia oriebatur, & excitabatur spes: *Propter hoc*, inquit, *lætatum est cor meum, & caro mea requiescit in spe,* Illi enim, qui ita operatur, spem Christus dominus facit, dicens: *Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, ne videaris hominibus ieiunans; sed patri tuo: & reddet tibi.*

Exod. 17. 5. — In c. 7. Ex. — Nu. 20. 10.

§. 35. *Ieiunia & sacrificia externa petit Deus, vt cor ei offeramus, sicuti ostendit in Abraham; quod non faciens Saul perijt.*

DOctrinam hanc frequentissimè sancti Patres tradunt & explicant, quã S. Augustinus excellenti discursu, quem supra insinuabamus declarat. Deus nihil à nobis petit, quasi nostra expetens, quæ sibi nullatenus sunt necessaria. Quis ita desipiat, inquit D. Augustinus, vt existimet aliquibus vsibus Dei esse necessaria, quæ in sacrificijs offeruntur? quod cũ multis locis diuina scriptura testetur, ne longum faciamus, breue illud de psalmo commemorare suffecerit: *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Non solum igitur pecore, vel alia qualibet corruptibili, atque terrena; sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est, totumque quo rectè colitur Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse si biberit, aut luci si viderit. Ita S. Augustinus. Quod Deus à nobis requirit est cor, quo eum diligamus, clamante ipso: *Fili, præbe mihi cor tuum*, & in tantum externa opera, aut sacrificia exposcit, in quantum signa sunt internæ donationis & oblationis cordis ac animi; qui propterea post tot sacrificia, leges, ceremoniasque Israelitico populo impositas, quid inde prætenderet exprimere volens, subdit: *Et nunc Israel, quid dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua?* Sacrificium ergo visibile, inquit D. Augustinus, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est, & eatenus illud est Deo acceptum, in quantum est istius signum. Vnde ille pœnitens apud prophetam, vel ipse propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium: *Si voluisses*, inquit, *sacrificium dedissem vtique, holocaustis non dele-*

¶ 273 — 10. de Ciuit. c. 5 & 6 — Psal. 15. — Prouer. 23. 26. — Deu. 10. 12 — Psal. 50. 18

delectaberis : sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. Intueamur quemadmodum vbi Deum dixit nolle sacrificium, ibi ostendit Deum velle sacrificium. Non vult sacrificium trucidati pecoris; sed vult sacrificium contriti cordis. Illo igitur quod eum nolle dixit, hoc significatur, quod eum velle subiecit. Sicque illa Deum nolle dixit, quomodo ab stultis ea velle creditur, velut suæ gratia voluptatis. Non ergo Deus sacrificia postulabat, quasi illa in se sibi placita extitissent; sed quatenus erant quædam signa sacrificij cordis contriti, & humiliati. Et verè visus est Dauid alludere voluisse ad illud insigne sacrificium Abrahæ, quod inter omnia, quę antiquitus Deo exhibita fuerunt, gratius, acceptabiliusque fuit.

§ 274

Præcepit Deus Abrahæ, vt sibi suum filium dilectissimum immolaret: *Tolle*, inquit, *filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super vnum montium quem monstrauero tibi.*

Gen. 22. 2.

Singula verba grandi esse expensione digna, demonstrat Origenes, & in singulis grandem thesaurum absconditum considerat, & in vnoquoq; latere mysteriorum pretiosa monilia, quæ optimè ille prosequitur.

Hom. 8. in Genes.

Vnumquodque verbum, inquit Chrysostomus, per se sufficeret ad sauciãdam animam iusti. Non enim simpliciter dixit *Isaac*, sed addidit. *Filium tuum*; quem præter omnem expectationem genuisti, & in ipsa senectute habere potuisti, *Dilectum*, desiderabilem tuum. Magnum præcepti pondus, & res humanam transcendens naturam. Admiror ego, quomodo iustus hæc auribus ferre potuerit. Hæc & alia Chrysostomus.

Hom. 47. in Gene.

Quid igitur iustus? Non turbatus est animo, non confusus est mente, non consilio destitutus est: sicut gratus famulus omissa omni ratione humana, vnam tantùm rem curabat, vt imperata opere impleret: & quasi factus ab humana natura alienus, & postponẽdã ducẽs diuinis præceptis omnem affectionem & dilectionem, adimplenda iussa festinauit. *Igitur Abraham de nocte consurgens, strauit asinum suum, ducens secum duos iuuenes, & Isaac filium suum.* Expendit Ambrosius illud, *De nocte consurgens.* Nocte Deus sacrificium postulauit ex filio, non expectauit Abraham dies multos, imò nec diem illucescentem, quasi timens, inquit D. Chrysosto. ne Deus propositum aut consilium mutaret, & auferret sibi tam egregij meriti materiam. Ipse strauit asinum, inquit Ambrosius, obsequium omne ipse suscipiens, quamuis plures haberet famulos, ne moras aliquas teneret.

Lib. 1. de Cain & Abel c. 8.

Nota illa, *Igitur*, consecutionis est, quam nullæ aliæ præmissæ præcesserant, nisi simplex Dei mãdatum: viro namque iusto illud sufficientissimum fuit antecedens; vt inde tam grande consequẽs inferret. Venit igitur die tertio ad locum, quem Deus ei designauit, & dimissis pueris, & asino, solus cum filio montem conscendit: filius ligna deferebat, pater ignem & gladium. Victima sola deesse videbatur; ideoq; inquisiuit filius: *Pater mi, ecce ignis & ligna, vbi est victima holocausti?* Verba sine dubio quæ paternum cor, acrius quouis pugione confoderent. Ædificauit ergo altare, ligna composuit, filium alligauit, & superposuit: *Extenditq; manus & arripuit gladium, vt immolaret filium suum:* quod spectaculum cùm in quadam pictura affabre elaborata videbat Sanctus Gregorius Nyssenus, lacrymas continere non poterat, vt ex ipsius relatione sãcta refert Synodus Nicæna, vt supra dictum fuit.

Concil. 2. Nicæ. actione 4.

Et ecce angelus Domini de cœlo clamauit, dicens: Abraham, Abrahã. Duplicato nomine vocauit vt attentiorẽ faceret. *Qui respondit: Adsum*, quasi dicens: Ecce cõpleo quod præcepisti, nullam moram interposui. *Dixitq; ei: Ne extendas manum super puerum, nec facias illi quicquam. Nunc cognoui quod times Deum, & non pepercisti vnigenito filio tuo propter me.* Quid hoc? Nũquid Domine ludere vis? Illudere Abrahæ contendis? Nequaquam; sed grande diuinumque mysteriũ demonstrare.

§ 275

Non Deus postulauit ab Abraham, sibi filium offerri, quòd victimis delectaretur humanis, inquit Ambrosius, aut quod carnes humanæ, aut humanus sanguis sibi esset gratus, vel suauis ad ci-

ad cibum, potumve: quid enim mactatio filij poterat Deo proficere, aut quam illi afferre vtilitatem? Quod contendebat Deus, & quærebat, erat sacrificium cordis contriti & humiliati Abrahæ: hoc autem eo ipso quod arrepto gladio manum extendit, vt filium iugularet, plenè exhibuit, *Cor humiliatum* ostendit, obediens simplici Dei præcepto, nihil cunctans, nihil hæsitans, non difficultates innumeras, quæ se poterant offerre proponens, neque dicens, vt egregiè S. Chrysostomus annotat: Quomodo filium iubes occidi, in quo innumeram mihi posteritatem promisisti? Quomodo vita eum me priuare iubes, quem dedisti mihi futurum hæredem? &c. Nihil horum exposuit; sed corde humili, quod sibi præceptum fuit, opere complere fuit aggressus: *Cor*, insuper, *contritum* habuit, quod tot grandes ictus & percussiones contriuerunt, quot verba Deus protulit; quorũ vnumquodq; duro vulnere lacerabat cor, vt Origenes ex professo cõsiderat. Insuper cõtritum fuit itinere triũ dierũ, & verbis quæ filius locutus fuit ad eũ, vt diximus, & actib. illis quib. pater altare extruxit, ligna composuit, filium alligauit, manum arrepto gladio extendit; vt iam nihil reliquum videretur, quo magis cor conteri posset. Quoniam igitur Deus sacrificium cordis contriti & humiliati exoptabat, illud autem iam extendente Abraham manum suam completum fuit: iussit, vt à sacrificio filij se contineret, qui non filij, sed cordis Abrahæ iugulum intendebat; ac si dicat: Cessa, non amplius progrediaris; quod enim sacrificium intendebam, iam oblatum accepi: *Lo que de ti pretendi, ya esta hecho; no ay para, que passar adelante.* In altero extremo fuit factum Saulis, ad quod etiam credo Dauidem alludere voluisse, quem meritò Samuel vocauit, *Stultũ*, aut, *stultè agentem*; non tantùm quia non expectauit horam sacrificij constitutam; sed quia verè de rebus diuinis stultè iudicabat: qui credebat, Deum sacrificium expetere propter ipsamet sacrificia in seipsis; quasi Deus delectaretur vitulo pingui, & ariete tenero, &c. Præcepit illi Deus per manum Samuelis dicens: *Vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius; non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid; sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem, & ouem, camelum, & asinum.* Abijt Saul cum exercitu suo, & deuictis Amalecitis, pepercit regi Amalecitarum Agag: *Et optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis, quæ pulchra erant, nec voluerunt ea disperdere: quicquid vero vile fuit, & reprobum, hoc demoliti sunt.* Iratus dominus dixit ad Samuelem: *Pœnitet me quod constituerim Saul regem, quia dereliquit me, & verba non compleuit*: iussitque, vt Sauli intimaret, eum priuandum regno & vita. Cum autem Samuel eum argueret, dicens: *Quare non audisti vocem domini, sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis domini?* Respondit ille: *Imò audiui vocem domini; tulit autem de præda populus oues, & boues primitias eorum, quæ cæsa sunt, vt immolet Deo suo in Galgalis.* Respondit Samuel: *Nunquid vult dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci domini?* Expende sapientem ac lepidam Samuelis responsionem. Iudicabat Saul de Deo ac de rege quodam vili & auaro, quem facilè quiuis placare potest quantumcunque iratum, si grandem munerum copiam illi offerat, quomodo Iacob de impio Esau benè iudicabat, quem rebus terrenis plenè traditum agnouerat, de quo dicebat: *Placabo eum muneribus.* Quando dux aliquis missus cum grandi exercitu à rege, etiam si contra regis ordinationem & præceptum agat, si tamen aliquid fecisse se credit, quod regi sit magnopere placitum; quando rex conqueritur, illud in sui excusationem profert, per quod se rectè fecisse nititur comprobare. Ita Ioab ille insignis dux Dauidis, quem magno cum exercitu miserat Dauid, vt obsideret ciuitatem Rabba, contra Dauidis institutionem accedens ad murum ciuitatis, victus fuit: mittens autem nuntium ad Dauid, per quẽ infœlicem euentum renuntiaret, præuenit illum dicens: *Cum compleueris vniuersos sermones belli ad regem, si eum videris indignari,*

Hom. 8 in Genes. cit.

1. Reg. 13. 13

1. Reg. 15. 3.

§ 276

Gen. 32. 20

2. Reg. 11. 20. 21.

dignari, & dixerit: *Quare accessistis, &c. Dices: Etiam seruus tuus Vrias Hethæus occubuit*: hoc enim gratū regi scio, per quod omnia quę contra eius ordinem facta sunt, rata ac probata habebit. Ita sæpenumero quando milites alicuius exercitus contra regis præceptum inimicos inuadunt, ne rex irascatur, solet dux ex præda mittere munera magna, vt quod factum fuerat approbet, dicens se potius fecisse quod regis seruitio erat conuenientius, & potius pro rege, quam contra regem se egisse. Ita impius Saul, Deum tam auidum iudicabat sacrificiorum, ex bobus magnis, & pinguibus arietibus, vt crederet quod si hæc abūdanter offerret, omnia quæ faceret, esset Deus approbaturus, quantumcunq; contra eius ordinem facta fuissent: existimauitq; Deo nullius alterius rei fuisse curā, nisi quod sibi magna, pinguia, & preciosa offerrentur animalia: ideo Samueli cōquerenti & dicenti: *Quare non audisti vocē Domini?* respondit: *Imò audiui.* Sciebat sanè se contra Dei mandatū expressum egisse, existimabat nihilominus, se tanto plenius Dei voluntatem complere, quātò maiora munera illi deferret: ideo dixit: *Imò audiui,* quasi diceret: Imò potius feci, quod Deo summopere est placitum: *Tulit enim populus de præda, oues, & boues, &c. vt immolet Domino.* Idcirco optimè Samuel illius stultam & impiam æstimationē confutare volens: *Nunquid,* inquit, *vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini?* Quasi dicat; Indigetne forte Deus carnibus animalium? aut estne talis ille, qui sibi expetat dari carnes, quib, vescatur, quiq; sacrificijs ipsis propter seipsa delectetur? Certè nihil hæc ille æstimat, si ratione sui considerentur; sed sibi potius vult offerri sacrificium cordis: vtiq; sacrificijs ille non delectatur: sed sacrificium illi gratum, est cor obediens, subiectum, contritum, & humiliatum: tuncque ipsi placitum obtulisses sacrificium, si quæ preciosa erant Amalech, & cordi tuo placebant, demolitus fuisses in oculis tuis, conterendo, mortificando, & humiliando cor tuum, aut cordis tui affectum & auaritiam.

[Margin: 1. Reg. 15. 3. — ¶ 276 — ¶ 277. — Gen. 32. 20 — 2. Reg. 11. 21.]

Infert ex his D. Augustinus, sacrificia externa, grata Deo extitisse, quando ita illa exterius offerebantur, quod simul interius cor & mentis affectus potiori sacrificio immolabantur, Deoque dedicabantur. Quæ enim externa tantummodo erant, potius Deo erant ingrata & inuisa: eo modo quo dixit apud Oseam: *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Ita Deus vult sibi offerri sacrificium, quod non auferat misericordiā, ideoque dicere vult: Sicut sacrificium illud mihi gratum est, quod habet secum misericordiam comitem; ita est illud mihi ingratum, quod misericordiam excludit: quo etiam modo, vt supra annotabamus, dixit Apostolus: *Scientia inflat, charitas verò ædificat*; sicut preciosissima res est apud Deum, scientia, quam charitas dirigit & ordinat, quæ ad ædificationem plurimum confert: ita res est Deo odibilis, scientia charitatem excludens, quæ nihil aliud operatur, nisi inflare. Ita ergo de operibus, quæ Deo offerimus iudicandum, demonstrat Augustinus, ostendens illa aptè posse vocari sacrificia: quæ si sine cordis sacrificio offerantur, vana sunt, & inutilia, quæ DEVS non propter seipsa requirit, sed propter sacrificium cordis.

[Margin: 10. de Ciuit. Dei. — Ose. 6. 7. — 1. Cor. 8. 1.]

§. 36. *Spiritum aut intentionem à nobis Deus quærit, ex cuius defectu repulit multa Iudæorum sacrificia, in Isaia, Malachia, Ieremia, & Michæa.*

His quæ dicta sunt, egregia illa Spiritus sancti concinit sententia: *Spiritus timentium Deum quæritur, & in respectu illius benedicetur; spes enim illorum in saluantem illos, & oculi Dei in diligentes se.* Nomine *Spiritus*, voluntas & animi internus affectus sæpe intelligitur, quomodo B. Bernardus illud exposuit: *Beati pauperes spiritu*, id est, voluntarij. Alluditq; sapiens ad metaphoram desumptam ex corpore & anima. Corpus quidem si anima rationali informetur, pulchrum est, sanum, viuidū, videt, audit, ambulat, & in æstimatione habetur: si anima careat, mortuum iacet, quod videntibus horrorem incutit, vermibus

[Margin: ¶ 278 Ecclesiast. 34. 14. 15. — Serm. 1. omnium Sanctorū. Matth. 5.]

mibus scatet, & ad nihilum valet, nisi vt inter terræ pulueres recondatur consumendum. Non aliter opus bonum completur quidem ex externa actione, tanquam ex corpore, & ex interna voluntate & affectu cordis tanquam ex animo & spiritu. Quando opus externum informatum est affectu integro voluntatis & cordis, quæ illud ad Deum dirigit, & ad eius gloriam ordinat, viuum est, & pulchrum, cuius visu Deus & Angeli delectantur: quando autem tali spiritu fuerit destitutum, mortuum iacet, & inanime, & ad nihilum valet, nisi vt sub puluere humanæ laudis reconditum, tandem absumatur, quod oculis Dei ingratum est & inuisum: *Spiritus est, qui viuificat*, inquit Dominus: *Caro non prodest quicquam*, caro enim sine spiritu nihil habet valoris, cum spiritu autem, magna virtute præstat. Vnde & Augustinus annotauit egregiè, Apostolus non postulauit simpliciter offerre Deo corpora nostra; sed *Obsecro*, inquit, *vos fratres, per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem*, id est, habentem spiritum; *Spiritus* enim *quæritur*, adeò, vt *in respectu illius benedicatur*; nam secundum mensuram affectus & intentionis cordis & voluntatis, erit mensura æternæ benedictionis & præmij, vt infra dicemus. Et id quidem cōgruo ordine dispositum est: *Spes enim illorum in saluantem illos, & oculi Dei in diligētes se*. Iusti qui opera viua, habentiaq; spiritum agunt, ita se habent, quod oculos in Deum conuertunt, à quo salutem sperant: Deus propterea in eosdem cōuertit oculos suos; vt nāq; latè prosequitur D. Gregorius Nyssenus, diligit diligentes se, aspicit aspicientes se, se conuertit ad cōuertētes se ad se, de quibus alibi. Qui igitur spiritum quærit, id est, mentis affectum & voluntatem, in operibus, quæ ipsi exhibes, si nullus sit spiritus in operibus tuis, quo illi placere contēdas, nullatenus opus tuum quærit, nec requirit à te. Non quærit Deus à te eleemosynam, quam facis sine voluntate placendi illi; nec ieiunium, quod ieiunas absque eo quod intendas eius gloriam, & te disponere per ipsum ad illius obsequium; nec orationem, quā sine vllo penitus spiritu solo corpore fundis, qui spiritum in his, quæ agis requirit. Ex his D. Augustinus explicat, cur Iudæorum sacrificia Deo fuerint ingrata & inuisa, ad quod institutū sancti Patres expendunt quędam Esaiæ verba. Quamuis enim negari non possit, illis prædici reprobationem antiquorum sacrificiorum per introductionem nouæ legis, nouiq; sacrificij à Christo instituendi, vt ex sanctis patribus Chrysostomo, Hieronymo, Ambrosio, Cypriano, Gregorio Nazianzeno, & alijs probat diligens nostri temporis autor: certum tamen mihi videtur, voluisse etiam ostendere, cur ea sacrificia Deo fuissent ingrata, illo tempore, quo verè grata eidem extitissent, si sicuti oportet essent oblata, non quidem ex opere operato, sed ex opere & dispositione operantis; quomodo gratū Deo dicitur sacrificium, quod obtulit Noe, & quod Gedeon, & Samuel, & Elias, & quę Dauid in translatione arcæ, & Salomon in dedicatione templi. Id quod sancti patres apertè obseruarunt, Chrysostomus a annotans quod de sacrificio Noe scriptum est: *Odoratus est Dominus odorem suauitatis*, Hieronymus b etiam & D. Bernardus c, & ex professo Basilius d, & Gregorius Nazianzenus e, expendentes apertè, Prophetam ipsum expressisse causam, cur tunc Iudæorū sacrificia Deus repelleret, & ingrata haberet. Subdit enim: *Audite verbum Domini principes Sodomorum, auribus percipite legem Dei nostri populus Gomorrhæ*. Non ad Sodomitas & Gomorrhæos verba faciens hæc loquitur, inquit Chrysostomus f, sed ad Iudæos: sic autem appellat illos Deus, quod imitantes illorum malitiam, sibi cum illis cognationem adsciuissent: similiter alibi g, & *Canes* illos appellat, & *equos insanientes in fœminas*, non quòd illorum esset transformata natura; sed quod illorum animalium incontinentiam imitarētur: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum. Holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui. Cùm veniretis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris?* Mirum est: quomodo

Ioan. 6. 63.

10. de Ciu. cap. 6.

Rom. 12. 1.

Hom. 9. in Cantic.

§ 279

Leo Castrensis, in c. 1. Isaiæ.

a Hom. 26. in Genesim post mediū & 67. ad pop. ad fin.

b In c. 58. Isaiæ.

c Ser. 71. in Cantic. ad fin.

d In cap. 1. Isaiæ.

e Orat. 1. cont. Iud. aliquantulum post princ.

f Orat. 1. contr. Iud. post med.

g Isa. 65. 10. 11. Ierem. 5. 8.

¶ 280 do Deus dicat: se noluisse holocausta, nec adipem, neq; sanguinem vitulorum & hircorum; & quod hæc non quæsierit sibi offerri. *Quis quæsiuit hæc de manibus vestris?* Posset respondere populus: Tu ipse quæsisti, qui statuisti & iussisti, tibi quolibet die offerri holocausta manè & serò, & adipem tibi adoleri, & sanguinem ad tuum altare effundi, & varias victimarum differentias perpetua lege sanxisti. Quid enim integer Leuitici liber, qui de sacrificijs est, continet; nisi mandata, quibus diuersa sacrificiorum genera statuisti? Sed expendit Basilius vim illius relatiui *Hæc*, quod non sacrificia absolutè refert; sed talia; qualia ab illis offerebantur, eo modo, quo Christus in templo eijciens vendentes columbas, & turtures, dixit: *Auferte ista hinc*; obserua relatiuum *Ista*, non enim absolutè columbas & aues sacrificijs aptas refert, quas potius ad templum induci volebat: quo modo beatissima virgo legi satisfaciens, cum ad templum completis diebus purgationis suæ accessit, illuc intulit par turturum, aut duos pullos columbarum: sed exprimit columbas, & aues eo modo, quo ab illis in templum inducebantur, polluendo illud, & ex templo forum faciendo. Similiter ergo, non dixit absolutè: Quis quæsiuit sacrificia de manibus vestris? multa enim & innumera ab illis ipse requisiuit; sed *Quis quæsiuit hæc?* id est, eo modo quo à vobis offeruntur. Deus sacrificia quæsiuit externa, & holocaustomata & adipem, non quomodocunque, sed talia, vt Ambrosius annotat, per quæ homines potius internum cordis & animi adipem & pinguedinem sibi offerrent: *Spiritus enim timentium Deum quæritur*, spiritus plenus fide, succensus charitate, qualia fuerunt sacrificia Abel, Abrahæ, Melchisedech; vt D. Chrysostomus prosequitur. Ioseph, fratres quidem suos maiores coram se venire constituit & iussit; sed ita vt secum deferrent fratrem suum minorem, quem cupiebat videre tãquam sibi vterinum, quod si sine illo venissent, dicere posset: Quis hæc quæsiuit à vobis? Si Princeps sedens ad mensam, vt comedat, postulet à seruis & ministris sibi deferri patinas, catinos, calices, venirentq; deferentes plures catinos, calices, & vasa vacua, diceret: Quo mihi multitudinē vasorum? quis hæc quæsiuit de manibus vestris? ego enim non vasa propter se ipsa postulaui: sed propter id, quod in illis mihi comedendum eratis exhibituri. Ita Deus sedere voluit quasi ad mensam, dum sedit in propitiatorio super Cherubim, & mensam altaris sacrificiorum sibi voluit parari; vbi deferuntur vasa, sacrificia scilicet externa; non tamen vult vacua spiritu & affectu cordis, qui est cibus Deo gratus, quem comedere perhibetur. Varia vasa illi deferebant Iudæi, innumera scilicet sacrificiorum genera: grandia quidem, nam offerebant boues, vitulos, arietes pingues, agnos lactentes, sed vacua omni cordis affectu; tantum enim Deo externa sacrificia exhibebant: cor autem suum & mentem collocabant in rebus terrenis & iniquitatibus: optimè propterea dicit; *Quid mihi multitudinem victimarum vestrarum? Quis quæsiuit hæc de manibus vestris?* Huiusmodi sacrificia non solùm non esse sibi grata, sed ingrata potius, explicat subdens; *Ne offeratis sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi.* Si peteres ab aliquo tibi afferri nuces, illeque vacuas tibi præsentaret, diceres tales nuces potius esse abominationem, quàm rem à te expetitam; qua de causa apud Malachiam sacrificia, & festiuitates Iudæorum vocat *Stercus:* non enim celebrabant festa ad ipsius gloriam, nec immolabant victimas, cor suum eidem offerentes. *Si nolueritis ponere super cor, vt detis gloriam nomini meo; ecce ego proijciam vobis brachium, & dispergam super vultum vestrũ stercus solemnitatũ vestrarum.* Loquitur ad Sacerdotes, in quorum sacrificijs quædam partes iuxta legis præscripta reputabantur sanctiores, vt arm⁹ dexter, pectusculũ, lingua, ventriculus, vt ex Leuitico patet. Illa, inquit, quæ sanctiora iudicantur proijciã, vt brachium, aut armum: *Proijciã vobis, daré os con el*, & ventriculũ, qui locus est stercoris, dispergam super vultũ vestrum, *daré os con el vientre por la cara, que quede toda suzia.* In Hebræo bis repetitur vox ster-

Marginalia: *In c. 1. Isa.* — *Ioan. 2. 16.* — *Luca 2.* — *Lib. 2. de Cain & Abel.* — *Eccl. 34. 14* — *Hom. 26. in Genes.* — ¶ 281 — *Mal. 2. 23.* — *Leuit. 7. & 10. & Deu. 18*

stercus. *Et dispergam super vultum vestrum stercus, stercus, solemnitatum vestrarum*, vt Deus magis ostendat contemptum, quo talia sacrificia contemnebat. Si dominus peteret à seruo sibi afferri pomum, ille autem solam externam superficiem & corticem in patina afferret, intus nihil continentem; certè illam in ipsius faciem iratus conijceret. Et non dixit, solemnitatum mearum, *sed solemnitatum vestrarum*: quia illas celebrabant, non Deo placere cupientes, sed suis cupiditatibus & voluptatibus satisfacere conantes. Ad idem institutum expendi possunt varia loca, quæ obseruat D. Chrysostomus, vt illud Ieremiæ: *Vt quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suauè olentem de terra longinqua? holocaustomata vestra non sunt accepta, & victima vestra non placuerunt mihi.* & illud Amos, *Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica lyra tua non audiam.* & illud Michεæ: *Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Indicabo tibi quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te; vtique facere iudicium, diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo.* Quot quantisque Christianis hæc Deus dicere posset? qui bonorum operum sacrificia externa solummodo Deo, nihil penitus cordis aut animi vel mentis, ei offerentes, qui bona quidem opera faciunt; sed cor nullatenus ad Deum dirigunt, nec animum ad illum applicant. ieiunas corpore, mente tamen omni vitiorum genere te reficis, oras voce dicens: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, qui corde sanguinem inimici sitis: eleemosynam das vni pauperi, alterum expolians & pauperem faciens. Primum omnium Deus exposcit cor, animum, mentem, amorem, & intentionem quam illi offeras, intendendo eius gloriam, obsequium & seruitium.

Orat. 4. contra Iudæos ante med.
Ier. 6. 20.
Amos 5. 23
Mich. 6. 7.

§. 37. *Iniquitas Cain fuit, in sacrificio malè diuidere, Deo sua offerẽdo, cor suũ sibi reseruando: benè Abel & Macedones primò seipsos Deo obtulerunt.*

Ex his D. Augustinus quæstionem soluit, quam ipsemet difficilem reputat; cur Deus sacrificium Cain reprobarit, & repulerit. Nulli dubiũ est sacrificiũ Cain inuisũ fuisse Deo, Abel autem gratissimũ; quod sancti Patres, imò & Paulus *a*, colligunt ex illo *b*, *Respexit Dominus ad Abel & ad munera eius; ad* Cain *autem & ad munera eius non respexit*, quod D. Hieronymus intelligit *c*, quia Deus de cœlo repentè misso igne concremauit & consumsit sacrificium Abel, intacta prorsus oblatione Cain. Quod Theodotionis translatio indicauit, qui legit: *Et inflammauit Dominus super Abel.* Et sanè hoc signo postea Deus declarare consueuit sibi sacrificia esse accepta, vt in sacrificio consecrationis Aaron *d*, in sacrificio Gedeonis *e*, Dauidis *f*, Salomonis *g*, Eliæ, *h*, Nehemiæ *i*: & huius rationem tradit Cyrillus Alexandrinus *k*, quoniam Deus dicitur *Ignis consumens*: vnde eo ipso quod ignis descendebat, & quasi suum nutrimẽtum accipiebat, & deuorabat sacrificium, videbatur Deus ipse illud absumpsisse & quasi comedisse. Hoc igitur signo indicabatur iniquitas Cain, & innocentia Abel: sicut simili signo indicatam fuisse à Deo innocentiam & sanctitatem Galli, & impietatem Iuliani fratris ipsius, excellentissimè S. Gregorius Nazianzenus *a*, obseruat, qui egregiè ad hoc institutum historiam sacrificij Abel & Cain expendit. Refert ipse, scribuntq; similiter Nicephorus *b*, & Socrates *c*, rem mirabilem, quæ illis duobus fratribus Gallo & Iuliano, qui postea fuit Imperator Apostata, accidit. Cum enim ambo adhuc pueri in Cappadocia agerent, studium adhibuerunt, vt maximam basilicam ad sepulturam sancti martyris Mamæ & sanctorum martyrum honorem extruerent, & inter se diuiserunt opus. Cumque ambo certarent in ædificio, vt alter alterum superaret, Galli ædificanda pars mirè augebatur & crescebat, & quotidie sua incre-

§ 282
15. Deciu. cap. 7.
a *Ad Heb. 11. 4.*
b *Gẽ. 4. 4. 5*
c *Lib. tradition. Hebraica. in Gen.*
d *Leuit. 9.*
e *Iudic. 6.*
f *1. Par. 21*
g *2. Par. 7*
h *3. Reg. 18*
i *2. Mach. 1*
k *Libr. 12. de adorat.*
a *Orat. 1. contr. Iul aliquantulum post princ.*
b *10. Eccl. hist. c. 1.*
c *Libr. 6. histor. tripar.*

incrementa habebat: in ea verò parte, quam Iulianus construebat, parietes ipsi eo ipso quòd extruebantur, cadebant, fundamenta quæ fodiebantur, statim replebantur ruderibus, deposita fundamenta terræ copulari non poterant, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret: inde (inquiunt Nicephorus & Socrates) collegerunt omnes, Gallum fidelem quidem ad Deum extitisse, Iulianum autem non ex animo religionem coluisse, sed metu Imperatoris Christianum se simulasse, tuncque iam à vero Deo defecisse, cui⁹ opus Deus tam apertè auersabatur, & ingratum sibi ostendebat. Id ipsum de Cain & Abel dicendũ est, voluisse scilicet Deum dato sensibili signo ostendere huius sacrificium sibi gratissimum, illius verò penitus inuisum sibi extitisse. Difficile tamen reputat Augustinus explicare, quisnam fuerit defectus Cain, & in qua re defecerit: expendit enim verba sacri textus, iuxta translationem Septuaginta, quorum lectio etsi ab Hieronymo aliquando iudicetur difformis & diuerso ab eo quod in Hebræo habetur, communissima tamen fuit omnibus sanctis Patribus Græcis, Basilio *a*, Chrysostomo *b*, Gregorio Nazianzeno *c*, Cyrillo Alexandrino *d*, Olympiodoro *e*, & quàm pluribus Latinis, Irenæo *f*, antiquissimo, Cypriano *g*, eidem Hieronymo *h*, Ambrosio *i*, Prospero Aquitanico *k*, Gregorio magno *l*, Ruperto *m*, & ipsi Augustino *n*. Sic scriptum est, inquit Augustinus: *Et dixit Dominus ad Cain; Quare tristis factus es, & quare concidit facies tua? Nonne si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti?* Quia non elucet, inquit Augustinus, cur vel vnde hoc sit dictum, multos sensus peperit eius obscuritas, cùm diuinarum scripturarum quisque tractator, secundum fidei regulam id conatur exponere. Rectè enim offertur sacrificium cùm offertur Deo vero; non autem rectè diuiditur, dum non discernuntur rectè loca, vel tempora, vel res ipsæ quæ offeruntur, cæteraq; circumstantiæ, quæ requiruntur, vt opus bonum rectè fiat. In quo autem horum Deo displicuit Cain, & quod defuerit ipsius sacrificio, propter quod non rectè diuisisse dictus sit, non potest facilè designari. S. Basilius docuit ex defectu circunstantiæ, nõ rectè Cain obtulisse, nec legitimum fuisse illius sacrificiũ; non tamen explicat, quænam circumstantia defuerit, propter quam dicatur illũ non rectè diuisisse. B. Ambrosius multos in sacrificio Cain inuenit defectus, primũ, quòd segnis fuit & tardus: hocq; credit indicatũ illis verbis; *Factũ est autem post multos dies, vt offerret Cain.* Non fuit sicut Abrahã, qui eadem nocte, qua sibi sacrificium fuit indictum, surrexit & opus aggressus fuit. Nec per vnum solummodo diem distulit Cain, aut per duos, sed multos dies: neq; enim sacrificium obtulit, quousq; vidit fratrẽ suũ Abel minorem sacrificantẽ, quos propterea iũctos in sacrificij munere scriptura recenset. Displicet Deo, inquit Ambrosius, si quis tardus sit in illis reddendis, quę reddere tenetur. Huius occasione inuehitur in eos, qui tardè & segniter se conuertunt ad vacandum Deo, & res suas cum illo pertractandas, postquã iam creaturas omnes percurrerunt, & cunctis seculi negotijs satisfecerunt. Ad quod institutum longo discursu explicat, cur Deus omnia primitiua tam de auibus, quam de frugibus & fructibus, sibi offerenda constituerit: *Sanctifica mihi*, inquit, *omne primogenitum, &c.* Et vt omnia primogenita sibi assumpsisse visus fuisset, loco omnium primitiuorum sibi segregauit integram tribum Leui. Scriptum est enim: *Ecce tuli Leuitas de medio filiorũ Israel, pro omni primogenito quod aperit vuluã, à filijs Israel, & erũt mei Leuitæ: mihi enim omne primogenitum in die qua percussi omne primogenitum Ægypti, sanctificaui: omne primogenitum Israel meum est.* Num primitiua Deus exposcit, quòd sint gustui eius suauiora? Num quia priora tempore? Certè vt indicaret Deo placitas esse priores curas, actiones & opera, & quod primi tui cogitatus & actiones sint erga ipsum intenti; posteriores enim fructus & actus Deo, primos autem mundo, carni & dæmoni tribuere, impium est. Hic primus defectus sacrificij Cain, quẽ similiter obseruauit Philo, à quo omnia quæ

Marginalia:

§ 283

a *Sermo de baptism. c. 8 p. 247.*
b *Hom. 18. in Gen.*
c *Orat. 1. con. Iul. citat.*
d *Lib. 2. in Genes. in princ.*
e *In cap. 4. Ecc. ad fin.*
f *Lib. 4. cõ. hæres. c. 34*
g *Libr. de vnit. Eccl.*
h. *Epist. 26 ad Pamac.*
i *Libr. 2. de Cain, c. 6. & lib. de domi. incarn. sacr. c. 1. & ser. 9*
k *Lib. 2. de voc. gent. cap. 13.*
l 3. *Moral. c. 9. & 10.*
m *Li. 4. in Genes. c. 2.*
n 15. *de ciuit. c. 7. cit. & 12. cont. Faust. c. 9.*

1. *De Cain. c. 7. & 8.*
Gen. 4. 3.
Eod. lib. 1. cap 10.
Lib. 2. de Cain. c. 2.
Exod. 13. 2.
Num. 3. 12.
§ 284
Lib. de sacrificijs Abelis & Caini.

quæ hac in parte dixit Ambrosius, mutuasse videtur. Secundum defectum in sacrificio Cain indicat Ambrosius *a*, quem & similiter ex professo expēderat Philo, *b*, quod non primitias fructuū suorum obtulit; sed has sibi reseruans, de cæteris sequentibus fructibus sacrificauit. Non primitiua obtulit, inquit Ambrosius *c*, sed primitiuis ipse perfunctus est, de sequentibus munus Deo tentauit offerre. Abel autem primitiarum suarum oblatione prælatus, meruit insigni pietatis laudari oraculo. Hocq; credit Ambrosius indicatum illis verbis; *Obtulit Cain de fructibus terræ munera Domino, Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui & de adipibus eorū*: dum enim de Abel exprimitur, primogenita & adipem obtulisse, & de Cain tantum dicitur, obtulisse fructus; non primogenitos aut primitiuos eum obtulisse, indicatum est. Huiusmodi defectū deprehendit Chrysostomus, credens ex eo sacrificium Cain inuisum, quod viliora obtulerit, Abel autem meliora quæ habuit. Obserua, inquit, quomodo nobis pientissima Abelis mens significatur, & quod non tantum de ouibus obtulerit, sed *de primogenitis*, hoc est pretiosissimis & maximè eximijs: deinde ex illis ipsis primogenitis, pretiosissima queq;, & *de adipib.*, inquit, *illarū*, hoc est de pinguissimis & optimis: de Cain nihil tale annotatum est, &c. Quam dicendi rationem secutus fuit D. Thomas, expēdens illud, *Fide plurimam hostiam Abel quā Cain obtulit Deo*. Sicut confessio, inquit D. Thomas, est testimonium fidei interioris, ita ex cultu exteriori in sacrificio commendatur fides Abel, & ex eo quod obtulit sacrificium electum, quia de primogenitis gregis & de adipibus eorū ostenditur electa fides eius. Optimum enim sacrificium, signum fuit electæ fidei & probatæ, *Maledictus enim fraudulentus, qui habens in grege suo masculum, & votum faciens, immolat Deo debile.* De Cain autem nulla fit mentio quantum ad rei oblatæ excellentiam; sed solum dicitur quod obtulit de fructibus terræ. Hanc dicendi rationem sequutus fuit B. Cyrillus Alexandrinus, eloquentissime loquens. Sacer, inquit, & sapientissimus Abel, quæ inter gregem suum præstantiora essent, quæq; æquissimo animo delecta fuere, Deo optimo offerebat: obtulit enim, inquit, ex primogenitis ouium, & ex adipibus eorum, id est, quæ elegantiora, præstantioraq; haberentur; modiq; sacrificandi haud ignarus, adipes quoq; apponebat. At Cain, non eo modo, sed contra, magna cum negligentia offerebat. Quæ enim ex tempestiuis fructibus excellentiores essent, suis delitijs reseruabat; quę verò deteriores haberentur, Deo maximo offerre nō erubescebat. Quā ob rem ad munera Abel ignem cœlitus emissum, consumere sacrificium effecit: ad Cain, inquit, & ad sacrificia eius non respexit: non enim ignē alluetum oblatis emisit. Ita Cyrillus. Neq; hos solos defectus Ambrosius in sacrificio Cain deprehendit, sed quamplures alios, ex quibus septem singulariter expendit *a*. illos tamen, aliosq; quamplures ipsemet Ambrosius *b*, expendens, tandē ad eū reducit, quē ex Augustino statim tradem[9]. Cyprian[9] *c*, Hieronymus *d*, & Bernardus *e*, cēsent defectū sacrificij Cain in eo positū fuisse, quod quamuis rectè offerret, non tamē rectè diuidebat qui per irā & odium se à fratre suo separabat, dicente Domino: *Diliges Dominum Deum tuum super omnia, & fratrē tuū sicut te ipsum*. Itaq; voluit Dominus dicere: Quid prodest, si bonum offeras mihi sacrificiū, si iniqua diuisione à fratre tuo per odiū es separatus; Hoc enim est, nō rectè diuidere, id est, mala & non recta à fratre suo se diuisione separare. Cui concinūt, inquit Cyprianus, quæ Christus Dominus postea dixit: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordat[9] fueris, quod frater tu[9] habet aliquid aduersū te, relinque mun[9] tuū ante altare, & vade pri[9] reconciliari fratri tuo*. Quasi dicat, inquit Cyprianus: Solue diuisionē, nō mala diuisione à fratre separatus accedas. Ita ex professo locum exposuerat S. Irenæus. Respexit, inquit, Dominus ad munera Abel, quoniam cum simplicitate & iustitia offerebat: super sacrificium autem Cain nō respexit, quoniam cum zelo & malitia, quę erat aduersus fratrem, diuisionē habebat in corde, quemadmodū occulta eius arguēs

Deus

a *Lib* 1. *c*. 1. *c*. *t*. & *lib*. 2 *cap*. 6.
b *Lib*. *de sacrfic*. *cit*.
c *Libro de Elia, in vlt. verb*.
Gen. 4. 3. 4
Hom. 7. *de pœnit*. *ad finem*, & *Hom*. 18. *in Gen*.
In c. 11. *ad Heb*. *lec*. 9.
Mat. 1. 21.
Lib. 2. *in Genes*.

a *Lib*. *vn*. *de pœn*. *c*. 7
b *Lib*. 2. *c*. 7. *citat*.
c *Lib*. *de vni*. *Eccle*.
d *Lib*. 16. *in c*. 58. *Isa*.
e *Serm*. 71 *in Cant*. *ad finem*.
f. *Mat*. 22. 37.
¶ 285
Mat. 5. 23.
Lib. 4. *cōt*. *hæres*. *c*. 34

Gen. 4. 7. Deus ait: *Nonne si rectè offeras, rectè autē non diuidas, peccasti? Quiesce*, quoniā non sacrificio placatur Deus. Si enim quis solūmodo secundum quod videtur, mundè & rectè & legitimè offerre tentauerit, secundum autē suam animam non rectè diuidat eam quæ est ad proximū communionē, neq; timorē habeat Dei, non per id quod foris rectè oblatum est sacrificium, seducit Deum, intus habēs peccatū: nec oblatio eius ei proderit aliquid, sed cessatio mali, quod est int⁹ cōceptum, ne per assimulatā operationē, magis autem peccatum ipsum, sibi homicidā faciat hominem. Ita Irenæus. Rem tamen totam egregiè D. Augustinus expendit, obseruans, quæ de Cain Ioannes Euangelista dixit. Sed quoniam Ioannes Apostolus, (1. Ioan. 3.) inquit Augustinus, cùm de his fratribus loqueretur, *Non sicut Cain*, inquit, *qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et cuius gratia occidit eum? Quia opera illius maligna fuerunt, fratris autem eius iusta*: datur intelligi, propterea Deum non respexisse in munera eius; quia hæc ipse malè diuidebat, dans Deo aliquid suum, sibi autem se ipsū. Ita Augustinus; cuius sententia intelligetur, si obseruemus, quod sanctus Hieronymus annotat, hominem duo bonorum genera habere; (Epist. 34. ad Iulian.) primò enim habet seipsum; secundò habet externa bona, quæ aut sunt penitus externa, vt diuitiæ & facultates, aut quæ dicuntur media, vt bonum honoris, dignitatis, & salutis. Sunt autem differentiæ quàmplurimæ inter huiusmodi bona: prima, quia homo ipse solus præstantior est & excellentior cunctis alijs bonis externis: hæc namque ordinantur ad illum tanquam ad finem, & finis præstantior est his, quæ sunt ad finem. (§ 286) Deinde, quia homo est substantia, id est, sustentaculum & primum subiectum aliorum bonorū, quæ sunt accidentia: & substantia iuxta Philosophorum decreta, multis nominibus est præstantior accidente. Vnde Christus Dominus, *Quid*, inquit, *proficit homini, si lucretur vniuersum mundum, seipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat?* (Mat. 16. 26) Quasi nihil reputatur totus orbis in cōparatione ipsius hominis. (Isa. 13. 12.) Optimè Isaias: *Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo.* Secunda, quod inter omnia hominis bona, nullius dominiū magis sibi proprium habet homo, quā sui ipsius, suorūq; actuum, quod nemo potest ab ipso auferre, aut vllatenus rapere: nulla enim creatura, nec Angeli supremi possunt illum hoc dominio spoliare, & violentiam illi⁹ libertati inferre, vt D. Thomas demōstrat: (1. 2. quæst. 6. art. 4.) cætera autē bona omnia, inquit Hieronymus, facilè possunt auferri, non solum ab Angelis, sed ab alijs hominibus. Ratio est, quia Deus hanc illi indidit naturā, quē propterea dicitur creasse ad imaginem & similitudinē suam, vt ex B. Damasceno *a*, docuit D. Thomas *b*. quia illum fecit liberum, & suarum actionum dominū; & *c*, *reliquit illum in manu consilij sui, vt ad quod voluerit, porrigat manum.* Tertia sequitur ex his duabus, quod scilic. Deus nihil penitus bonorū hominis cōcupiscit, nisi solū ipsummet hominem. Hocq; est quod elegantissimè Sapiens dixit, agens de primorum parentum creatione; *Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum*, (Eccl. 17. 1.) id est, fecit illum liberum, & suorum actuum dominum. *Creauit illi adiutoriū simile sibi*, id est, mulierem, eandem naturā liberam habentem, *posuit oculum suū super corda illorū*. Ponere oculos super aliquid, est illud cōcupiscere; sunt enim oculi fenestræ quædam, per quas cor egreditur ad ea, quæ exterius conquirenda; & ibi oculos quis figit, vbi cor appetitum exercet. Posuit Deus oculum suum super corda illorum, id est, id sibi appetijt & concupiuit, id voluit sibi exhiberi, *corda illorū*. Non itaq; quærit tua, sed te ipsum, cor tuū, & voluntatē tuā: hāc cuius habes dominium, quā vt quæreret & inueniret, sibiq; acquireret, venit de cœlis in terrā. (§ 287.) Ex his iam patere incipit iniquitas & malignitas Cain. Cœperunt sacrificare ipse & Abel frater eius. Abel ita sacrificauit, quod primò seipsum obtulit Deo, cū seipsum, suam voluntatem, & cor suum primò tradidit; deinde bona externa, quæ pretiosiora habebat, obtulit, de primogenitis scilicet gregis sui, & de adipe arietum. Illius propterea sacrificium gratissimum Deo fuit, qui idcirco primò

a Lib. 2. fid. orth. c. 12.
b In prologo, 1. 2.
c Eccles. 15. 14.

primò *respexit*, id est, acceptam habuit personam ipsius *Abel*, semetipsum offerentis: deinde respexit, & *accepta habuit munera eius*. Iustum est enim, vt qui personam acceptabat, acceptaret etiam bona, quæ secum ferebat, aut offerebat. Cain autem, iniquã diuisionem fecit, iniustam & malignam: nam Deo dedit quidem bona sua externa, semetipsum autem sibimetipsi reseruauit, facturus de se & sua voluntate, quicquid liberet, etiam contra Deum ipsum. Hoc est quod ex Euangelista expendit Augustinus, *Opera*, inquit, *illius maligna fuerunt, fratris autem iusta*. Iusta fuerunt opera Abel, id est, recto ordine disposita, & diuinæ voluntati cõformia, qui primò se ipsum obtulit, deinde bona sua; maligna autem opera Cain. Quid enim malignius, quam dare Deo id quod deterius est, & Deus nullatenus expetit: & sibi retinere id, quod pretiosius est, quodq; Deus ab homine postulat? Hoc igitur est, inquit Augustinus, quod dictum fuit ad illum: *Nonne si rectè offeras, non benè autem diuidas, peccasti?* Benè offers, quia Deo vero offers: sed iniquam agis diuisionem, dum tibi temetipsum reseruas, & Deo tua bona tribuis. Augustinũ sequitur Rupertus, eiusq; doctrinam clarissimè exponit, expendens etiam illam Apostoli sententiam: *Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo*. Fidẽ quidẽ obtulit passionis vnici filij Dei, quem tali sacrificio præsignari condecuit. Fidẽ, inquit, plurimam. Nam cultu vel religione parem vterq; obtulit hostiam; siquidem vterq;, cui debuit obtulit: sed non rectè vterq; diuisit. Nam ille, Cain scilicet, cum Deo offerret sua, seipsum sibi retinuerat repositum in cupiditate terrena; huiusmodi autem portionẽ De° nõ accipit, sed *præbe*, inquit, *mihi fili cor tuũ*: at ille cor suum retinuit sibi: & fructus terræ Deo obtulit. Ita Rupertus. Hic fuit grandis defectus Cain: in quem etiam Ambrosius multos alios, quos in ipsius sacrificio depræhendit, tandem reducit, obseruans, quod similiter Philo obseruauerat, id quod dictum est: Cain primitiua sibi reseruasse, de cæteris autem fructibus sacrificium Deo obtulisse, non tam intelligendũ est de primitiuis frugum, quam de eo quod primitiuũ esse debet in sacrificio Deo grato. Nec mirum esse debet, quod Deus illius sacrificia & munera propter rationem istam repulerit, vt S. Gregorius Nazianzenus ex Iuliani historia, quã in principio huius discursus retulimus colligit. Basilicam namque, quam Iulianus Sanctis Martyribus extruebat, noluerunt illi acceptare; quia quamuis opus externum quod Iulianus faciebat, videretur esse in ipsorum honorem, affectu tamen cordis & voluntatis ab illis erat diuisus & separatus, ipsisq; penitus contrarius: & qui externo opere pro Martyrũ honore agere videbatur, interno affectu contrarius illis erat, odioque prosequebatur. Multò igitur ratione potiori repulit iustè Deus illius sacrificium, qui etsi externo opere ipsi se subijcere videretur, interno tamen cordis affectu se Deo penitus subtrahebat & negabat, nolens voluntatem suam aut cor suum Deo vllatenus subijcere. Lõgo discursu prosequitur Ambrosius, quod supra cœpimus indicare; cur Deo solũmodo primitiua tam in hominibus & animalibus, quã in frugib. & fructibus placuerint, quæ sibi offerri postulauit. Id autem ideo, inquit Ambrosius, vt indicaret, id quod est in te primum & cæterorum fundamentum sibi velle offerri, videlicet te ipsum, cor tuũ, voluntatem tuãm. Huiusmodi primitiua sibi retinuit Cain, nolens Deo se ipsum, voluntatemque suam subdere & offerre; sed contentus fuit illi ex bonis externis munera dare, quæ nec approbat, nec requirit De°. His concinit; quod idem Ambrosius hoc ipsum ex professo pertractans dixit, Cain benè obtulisse, & malè diuisisse; quia à bono opere aut bono sacrificio diuisit & separauit, id quod in illo præcipuum esse debebat, affectum scilicet rectum cordis, per quem solummodo intenderet Deo placere. Huic multos esse similes, ostendit D. Augustinus, quibus cum sacrificant dici potest, quòd rectè offerunt, non tamen benè diuidunt. Supposuit Augustinus, omnia opera bona, quæ in Dei obsequium fiunt, sacrificia dici posse, modo sæpius à nobis explicato: inter hæc autem, primum

1. Ioan. 3. 12 · *Lib. 4. in Genes. c. 2.* · *Ad Hebr. 11. 4.* · *Pro. 23. 26* · *Libr. 1. de Cain. c. 10. & l. 2. c. 6.* · *Lib. de sacrif. Abel & Cain, & lib. de agricul. post med.* · *Orat. 1. contr. Iul. citat.* · *Lib. 2. de Cain. c. 2.* · ¶ 288 · *10. De ciuit. cap. 6.*

mum sacrificium, quod offerre debemus, esse illud, quo nosmetipsos Deo offerimus, & tradimus. Verum sacrificium, inquit Augustinus, est omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter boni esse possimus. Vnde ipse homo Dei nomini consecratus, & Deo deuotus, (qualis est religiosus) in quantum mundo moritur, vt Deo viuat, sacrificium est. Corpus etiam nostrum, cùm per temperãtiam castigamus, si hoc quemadmodum debemus propter Deum facimus, vt non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiæ Deo, sacrificium est, ad quod exhortans Apostolus ait: *Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, vel tãquam instrumento vtitur anima, cùm eius bonus & rectus vsus ad Deum refertur, sacrificium est: quantò magis anima ipsa, cùm se refert ad Deum, vt igne amoris eius accensa, formam concupiscentiæ secularis amittat, eique tanquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens, quod ex eius pulchritudine acceperit, fit sacrificium? Quod idem Apostolus consequenter adiungens: *Et nolite*, inquit, *conformari huic seculo; sed reformamini in nouitate mentis vestræ, ad probandum quæ sit volũtas Dei, quod bonum, beneplacitum & perfectum.* Cum igitur opera nostra sacrificia sint, per quæ tendimus in Deum; illud primum erit sacrificium, & magis à Deo intentum, quo homo se ipsum offert, ipsi suam voluntatem subijciens, dicens: *Mihi adhærere Deo bonum est, &c. hæc sunt primogenita, quæ cum Abel debemus offerre.*

Rom. 12. 1.

Psalm. 72. 28.

§. 38. *Macedones imitati Abelem, docent prius nos ipsos & cor nostrum, quàm nostra, Deo offerre.*

MVlti, inquit Augustinus, similes sunt Cain, qui iuxta ea, quæ paulò ante diximus, bene quidem offerunt; sed non bene diuidunt; illi videlicet, qui bona sua Deo quidem vero offerunt, sed offerentes Deo externa opera ieiunij, mortificationis, orationis, aut eleemosynæ, semetipsos suamque voluntatem sibi retinent & reseruãt. Tu, qui ieiunium Deo offerre contendis, & tamen voluntatem tuam illi nequaquam obtulisti; quam potius tibi reseruas, vt profundas in mulierem vel luxuriam: Tu itidem, qui per eleemosynam sacrificiũ de frugibus terræ Deo offers; sed cor tuum apud te retines, quod effundas in voluptates & vanitates: Tu insuper, qui voces ad Deum mittis, orans lingua & ore; sed cor nullaten⁹ Deo tradis: quin potius tibi retines, vt liberaliter tradas pecunijs, & seculi negotijs: bene quidem offers, sed iniquè diuidis, sicut Cain. Hoc primum omnium exposcit Deus, vt te ipsum illi offeras & tradas, tuam voluntatem ad eius pedes profundas, & cor tuum coram eo effundas: similisque sis Macedonibus, quos Apostolus grãdi encomio laudandos assumpsit, Corinthijs imitandos proponẽs. *Notam*, inquit, *vobis facimus fratres gratiam, quæ data est in Ecclesijs Macedoniæ.* Gratiæ nomine Ambrosius, Anselmus, & D. Thomas intelligunt, gratiosam largitionem eleemosynarum, de qua illos laudare Apostolus constituebat. Sanctus tamẽ Chrysostomus egregiè diuinam misericordiam, auxilium peculiare, aut fauorem intelligit: vt enim non extollantur, inquit Chrysostomus, opus *Gratiam* vocat, quasi dicere volens: Notam vobis facimus gratiam & misericordiam, quam Deus effudit in Ecclesias Macedoniæ. Quamuis enim vellet exponere Macedonum eleemosynas, sed quod illas fecissent Macedones, in Dei misericordem gratiam referendum

§ 289. 15 de ciuit. c. 5. cit.

2. Cor. 8. 1.

In cap. 8. 2. ad Cor.

Hom. 16. in 2. ad Cor.

iudicauit. Dei enim gratia est singularis & peculiaris, ac maxima æstimatione digna, quæ cor tuum emollit, vt misericors sis. Apostolus autem, vt Sanctus Chrysostomus, & Diuus Thomas expendunt, duabus de rebus Macedones laudat, aut potius Dei gratiam extollit, cuius auxilio illas potuerunt perficere. Prima fuit grandis, constans, & inuicta patientia, qua multas tribulationes sustinuerunt: *Quod in multo,* inquit, *experimento tribulationis, abundantia gaudij ipsorum fuit.* In hoc, & de hoc abundantissimo gaudio affecti fuerũt, quod multas tribulationes experti sunt. Tribulationnm grauitas cùm sentitur, tristitiam parit; in illis autem potius gaudium, non quodcunque, sed abundantissimum, ex eo quòd tribulationes experiebantur, & eis premebantur, oriebatur. In ipso tribulationum experimento consistebat gaudium ipsorum, & actu ac vehementer tribulari, materia gaudij & lætitiæ illis fuit, sicut Apostolis, qui de eo gaudebant, quod pro Christi nomine contumelias patiebantur. Secunda fuit, liberalis & abundantissima eleemosynarum largitio. *Et altissima,* inquit, *paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum.* Altissimam paupertatem vocat maximam & supremam. Paupertas quanto maior est, magis hominem à dando reuocat. Paupertas tamen illorum quanto fuit maior & magis extrema: tantò illos magis excitauit ad eleemosynas largiendas, vt abundanter illas erogarent: *Quia secundùm virtutem, & super virtutem voluntarij fuerunt, cum multa exhortatione obsecrãtes nos, gratiam & communicationem ministerij, quod fit in Sanctos.* Maior fuit, & excedens potentiam eorum voluntas animi interior ad eleemosynas largiendas; & nos multis rationibus inductis rogauerũt, vt eis permitteremus dare omnia bona sua pauperibus sanctis, qui sunt in Ierusalem. Grandis certè circa eleemosynarum largitionem affectus, infra latius expendendus. Sed quomodo quæ sua erant Deo per eleemosynarum opera obtulerunt? *Sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei.* Vide & obserua, sicuti D. Thomas facit, excellentiam huius sacrificij. Daturi Deo sua, non se ipsos sibi retinuerunt, sicut Cain; sed imitantes Abel, primum *dederunt se ipsos.* Non solùm res suas, inquit Anselmus, sed semet ipsos, quasi primum sacrificium Deo gratum: *Primum Domino,* vt ei se velle seruire exponerent, & proponerẽt; *Se ipsos,* inquit Chrysostomus, dederunt Domino, non partim Deo, partim mundo; partim Deo, & partim diuitijs; sed se totos dederunt Deo, tãquam legitimo domino semetipsos tradẽtes, *Deinde nobis.* Quoniam Deus inuisibilis est, & ipsius loco nos visibiliter præsidemus, nobis Dei personam agentibus etiam se tradiderunt, paratos se offerentes, nobis qui Dei loco sumus obedire, & obtemperare. Semetipsos itaque plenè tradiderunt, non semetipsos sibi reseruauerunt, tantùm Deo dantes sua: sed daturi sua, primò semetipsos Deo tradiderunt. Vt similiter ageret Pammachius, hortatus fuit D. Hieronymus eloquentissimè. Pammachius nobilissimus Romanus, duxit in matrimonium Paulinam filiam illius celeberrimæ, & insignis sanctitatis fœminæ Paulæ, sororem Eustochij, Rufinæ, & Blesillæ, quas Hieronymus satis mũdo notas fecit. Vxore tamen in ipso iuuentutis flore à Deo vocata, Pammachius bona sua eleemosynarum largitate cœpit distribuere, signanter autem Xenodochium peregrinis excipiendis amplissimum construxit, quem propterea Hieronymus laudans, eum dicit similem Abrahæ, qui domum suam Xenodochium fecit, in qua credens se peregrinos excipere, Angelos ipsos recepit hospitio; vnde tot tamq; grandia Dei munera obtinuit. Tandemque rem concludere volens, hoc singulariter exposcit, vt non solùm contẽtus esset, si opus illud quantumcunque insigne Christo offerret: sed hoc primum curaret, se ipsum Deo tradere & dicare. Et rectè quidem: si enim offeramus, inquit Chrysostomus, opes cum anima nostra, libenter suscipiet: si autem quæ foris sunt Deo, quæ intus sunt diabolo demus, non est æqua partitio, & dicetur nobis: *Nonne si rectè offeras, non rectè diuidas, peccasti?* Præstat, inquit

Actor. 5.

§ 290

In 8. cit.

Homil. 16. cit.

Epist. 26. ad Pammach.

§ 291

inquit S. Gregor. Nazianzenus, Deo cum exiguo munere victimam cordis offerre, quam cum impuro ac sordido animo, sacrificijs omnibus eum honorare, &c. Idipsum requisiuit Hieronymus ab illo nobilissimo equite Romano, potente ac diuite Iuliano. Nolo, inquit, ea tantum offeras Domino, quæ potest fur rapere, hostis inuadere, proscriptio tollere, quæ & accedere possunt, & recedere, & instar vndarum ac fluctuum à succedentibus sibi dominis occupantur: atq; vt vno cũcta sermone comprehendam, quæ velis nolis, in morte dimissurus es. Illud offer, quod nullus possit hostis auferre, nullus eripere tyrannus, quod tecum pergat ad inferos, imò ad regna cœlorum, & ad paradisi delitias. Videndus est B. Gregorius, expendens illud, quod Apostolus ad Corinthios dixit, illorum eleemosynas commendans: *Hoc*, inquit, *vobis vtile est, qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore.* Ecce cur vtilis fuerit eleemosyna illorum; quia tãquam fundamentum supposita fuit voluntas & cor, quod Deus primò respicit, subsequutumque fuit ipsum opus; nisi enim tale fuisset suppositum fundamentum, inutile opus extitisset. Hoc à te postulat Christus dicens: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum.* Primum omnium ad Deo obsequendum, qui caput tuum est, te ipsum conuerte & trade. Vngere enim est gratum exhibere seruitium. Tunc caput tuum vngis, cùm gratissimum obsequium illi impendere aggrederis. Primò, te ipsum illi subde, & voluntatem submitte: tuncque erunt grata ieiunia, eleemosynæ, orationes, cæteraque tua, quæ illi offerre volueris.

Epist. ad Vitalianũ, post med. — *Epist. 34. ad Iulian.* — *20. Moral. cap. 27.* — *2. Cor. 8. 10.*

§. 39. *Manuum impositio in sacrificio, holocausta medullata, effusio sanguinis ad altare, pondus sanctuarij, indicabant necessariam oblationem cordis in bono opere.*

QVÆ noster Oleaster annotat, explicant, confirmant, & suadent, quæ dicta sunt. Inter reliquas enim cæremonias, quas Deus requirebat, vt holocaustum aut sacrificium sibi esset gratum, illa videbatur precipua: quod offerens, manum suam poneret super caput hostiæ. *Ponet*, inquit, *manum suam super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens.* Inquirunt authores, ad quidnam Deus hanc manus impositionem exposceret, vt sacrificium sibi esset placitum, & offerenti proficuum. Varias rationes tradit Abulensis, similiter & Oleaster, qui illam credit præstantiorem, quod per illam cæremoniam voluit Deus requirere, vt is, qui offerebat: non nudam hostiam offerret: sed semetipsum eidem coniunctum & sociatum. Cùm quis alteri manum porrigit, aut applicat, ab illo vult se trahi. Ita Ionadab ascensurus ad currum, in quo erat Iehu, manum suam ipsi Iehu porrexit; *Deditq; ei manum suam, & ille leuauit in currum suum.* Ideo ergo offerens, manum suam applicabat, aut dabat hostiæ, vt simul cum illa quã Deo offerebat, se ipsum offerret; & per sacrificij externi signum, suam internam voluntatem, & cor, imò & se ipsum Deo traderet, vt S. Augustinus annotauit, illoque actu dicere videbatur: Me ipsum deferto tecum ad Dominũ. Hoc necessarium erat, vt sacrificium Deo esset placitum, & offerenti proficuum; nam animalia nuda, nec Deo erant grata, nec aliquid vtilitatis offerentibus inducebant. Ex quibus egregiè idem Augustinus illa Dauidis verba explicat: *In me sunt Deus vota tua, quæ reddã laudationes tibi.* Quid est, In me? Intra meipsũ, apud meipsum. Quæris quid reddas Deo? An forte animalia illa, inquit Augustinus,

¶ 292 In cap. 1. Leuit. — *Leuit. 1. 4. & c. 3. 2. 8. 13. & c. 4. 4. 24.* — *In c. 5. Leuit. q. 15.* — *4. Reg. 10. 15.* — *10. De ciuitat. c. 5.* — *In Psal. 55. Psal. 55. 13.*

quæ offerebantur ad aras aliquando? Nihil tale offeras, in te est quod voueas, & reddas. De cordis arca profer laudis incensum, de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium fidei; de te ipso profer te ipsum, volũtatem tuam, cor tuum; in te enim sunt vota, quæ Deo reddas. Si voti nomine intelligas, quod cõmuni sensu intelligimus, desiderium aut rem concupitam; idem erit, *In me sunt Deus vota tua*, ac si dicat: In me ipso, intra me ipsum sunt Deus, quæ tu exoptas & concupiscis, quæque à me exigis; qui non externa appetis, imò neq; accepta habes sine internis. Holocausta, victimæ, & sacrificia Christianorum omniũ, inquit Chrysostomus, sunt opera sancta, vt eleemosyna, temperantia, orationes, laudes Dei. Nullus ergo hostiam offerat nudã, cui semetipsum non adiungat: quam, vt idem Augustin. annotat, vocauit ipsemet Dauid, Holocaustum medullatum: *Holocausta*, inquit, *medullata offeram tibi.* Ne ita carnalis sis, vt credas Dauidem de carnalib. medullis locutum, quæ nihil ad Dei escam proficiunt; sed spirituale quid intelligere voluit, eo modo quo Deus ipse cum seruis suis promittit; *Conuiuium pinguium, conuiuium medullatorum*, in æterna beatitudine. Nihil medullis nostris, inquit Augustinus, nobis magis internum: ossa enim sunt interiora carne; & medullæ interiores sunt ossibus. Qua de causa, ea quæ homini maximè sunt interna indicant, cor, viscera, mentem, voluntatem, & animum ipsum. Vnde offerre holocausta medullata, est offerre opera externa, quæ intra se contineant cor, animum & mentem. Qualis esset seruus, qui regi os grande offerret; sed omni medulla vacuum? caput sed sine cerebro? Ita multi offerunt Deo ossa externorum operum vacua interno affectu, qui ieiunantes, orantes, audientes sacrum, nihil penitus cogitant aut curant de voluntate & corde per illa opera in Deum referendis. Et expẽde Dauidem non dixisse sacrificia, aut victimas medullatas, sed *holocausta medullata.* Notum est namque, quod D. Thomas ex sanctis Patribus docuit, varia fuisse sacrificiorum genera: erat enim holocaustũ, & victima pacifica, & victima aut sacrificium pro peccato, &c. Inter quæ holocaustum erat excellentius, quod ab alijs sacrificiorum generibus differebat, quoniam hæc omnia cedebant in vsum & commodum sacrificantium: illud autem totum in Dei honorem cremabatur, & consumebatur; vnde holocaustum vocabatur, id est, totum incensum, vt ex sacrificiorum libro constat. Quibus duo bonorum opera exprimebantur, quædam sunt quæ ad modum victimę & sacrificij communis in nostram cedunt vtilitatem & commodum; vt comedere, bibere, dormire, res temporales administrare: hæc enim bona opera sunt, si sicuti fieri debent, fiant. Alia sunt, quæ instar holocausti tantum in Dei obsequium cedunt, vt ieiunium, oratio, auditio rei sacræ, confessio peccatorum, &c. Illa sacrificia priora, rarò sunt apud vulgares cõmunesque homines medullata; nec mirum quod talia non sint. Non enim mirandum, quod homo mundanus, cùm comedit, bibit, res seculares administrat, non singulariter mentem suam & cor Deo per illa opera offerat: sed quod holocausta non sint medullata, hoc mirandum est & execrandum. Quod oratio scil. sit sine attentione ad Deum, ieiunium sine intentione placẽdi illi, eleemosyna sine interna cordis oblatione, communio sine interioris affectus & voluntatis ad Deum ordinatione. Idcirco Christus Dominus de huiusmodi holocaustis agens, hortatur, vt sint medullata & pinguia, oleo in caput effuso: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum.* Et vt vnico verbo rem concludamus, id dicere visus est Christus Dominus, quod dixerat Dauid *a*: *Effundite corã illo corda vestra.* Quibus verbis alludit forsitan ad illud, quod D. Cyrillus Alexandrinus *b* obseruauit, inquirens causam, cur Deus in veteribus sacrificijs statuerit sanguinẽ victimæ effundi ad altare: id enim Deus sæpissimè statuit *c*. Concedebat quidem carnes animalium in vsum sacrificãtium cedere; sed sanguinem omnino prohibuit comedi, vel vnam illius guttam, vt in libro sacrificiorum *d* expresse constituit. Certè sicut Dauid dixit, Deum non

Hom. 11. *in episi. ad Hebræ. in morali.*
In Psal. 65.
Psal. 65. 15.
§ 293.
Isai. 21. 6.
1. 2. *q.* 102. *art.* 3. *ad* 8.
Leuit. 6. 9.
§ 294
a *Psal.* 61. 9
b *Lib.* 10. *de adorat. in spiritu.*
c *Exo.* 29. 20.
Leuit. 3. 2. 8. 13. & *cap.* 17. 6.
d *Leuit.* 3. 17. & *c.* 17. 6.

non manducare carnes taurorum, ita subdidit, non portare sanguinem hircorum. Cur igitur, sibi sanguinem totum deferri, & ad altare proijci tâ firmo statuto ordinabat, qui carnes alijs comedendas concedebat & tradebat? Hæc nequaquam carnaliter examinanda sunt, inquit Cyrillus, sed magno Sacramento deputanda. Notum est, ab omnibusque communi prouerbio decantatum, & in scriptura sæpissimè repetitum: *Animam esse in sanguine*, & quod sanguis sedes est animæ: quod quomodo intelligendum sit, alibi exponemus. Ideoque dum sanguinem victimæ Deus ad altare suum fundi, sibique dicari constituit, id significauit, in omni sacrificio, primum animas nostras & mentes ipsi dicandas & offerendas, & ad eum modum, quo effundebatur sanguis circa altare, effundendam voluntatem coram Deo; vt nihil eius apud te remaneat, nihil illius tibi retineas: non partem Deo offeras, & partem mulieri alienæ, partem luxuriæ, partem auaritiæ. Effunde coram Deo totum cor, quando sacrificas: cum ieiunas, voluntatem tuam Deo offerto, proponens abnegare, quicquid voluntati illius fuerit contrarium, & id tantum acturum quod beneplacitum fuerit ipsi, similiter cum oras, &c. Ex his inferuntur duo, maxima expẽsione digna. Primum est, quod S. Eusebius Emissenus obseruat, opus bonum quod facis, siue ieiunium sit, siue eleemosyna, siue oratio, tãti esse apud Deum valoris & æstimationis, quanta fuerit huiusmodi cordis ad Deum effusio, & voluntatis interna oblatio. Quãdo quis iustum pondus rei alicuius Deo oblatæ deprehẽdere volebat, iubebat Deus illud examinari pondere sanctuarij; *Omnis*, inquit, *æstimatio siclo sanctuarij ponderabitur.* Sæpenumero *Siclus* significat pecuniã quandam signatam, æstimationis quatuor dragmarum atticarum, de quo Iosephus *a*, agit, & sæpe idem est, atq; *Stater*, vt Hieronymus *b*, annotauit. (Erat stater moneta valoris quatuor dragmarum) sed aliquando significat põdus, quo in statera res ponderamus, vt vnciam, libram, &c. In hebræo vocatur *Sekel*, à verbo Sakal, quod significat ponderare, quomodo apud Amos dicunt diuites auari & deceptores: *Minuamus mensuram, & augeamus siclum.* In sanctuario suo Deus habebat reposita pondera secura, & quæ falsari non poterãt à prophanis, quibus legitimum cuiusuis rei pondus posset æstimari. Sanctuarium typum tenet animæ nostræ, quam Deus melius propriusque inhabitat, quam illud materiale sanctuarium. Huius sanctuarij pondus est amor & voluntas. Amor meus, inquit Augustinus, pondus meum, ab illo feror, quocunq; feror. Iuxta mensuram amoris Dei, & iuxta affectum charitatis, quo opus fit, illius pondus debet æstimari. Conijce, & coniectare, qua voluntate, quo animi affectu & amore Dei, qua cordis intentione opus facias. Non æstimandum est pondus & valor operis ad mensuram videntium exterius, neq; ex apparentia externa: sed iuxta internam charitatem & amorem Dei, à quo oritur. Vnde sæpenumero opus, quod nullius ponderis videtur in se, ingens pondus habet apud Deum, vt illa duo æra minuta, quæ vidua dedit: & opus, quod magni ponderis apparet exterius, nullius apud Deum iudicatur, vt ieiunia, orationes, eleemosynæ pharisæi & hypocritarum, de quibus Christus dicit, eos recepisse iustam mercedem: sufficienter enim eorum valor persoluitur per hominũ inanes laudes. Hæc manifesta sunt ex his, quæ diximus, fientq; apertiora ex dicẽdis. Secundum est, quod magnopere D. Gregorius commendat, cum bonum aliquod agendum aggredimur, summam curam habendam circa hunc mentis & voluntatis affectum. Nam quia inde, (modo inferius explicando) pendet valor, æstimatio, & pondus operis apud Deum; nihil magis diabolus procurat, quam huiusmodi affectum & intentionem eneruare & perdere, aut inficere. Vnde apte dictum est; *Facti sunt hostes eius in capite.* De quo infra. Qui ad bellum procedit, summa cura attendit conseruare caput; in eo enim, vt dixerant Hilarius *c*, & Ambrosius *d*, viget sensus: & sicut stante capite, cætera stant: eo cadente, omnia corruunt. Vnde Sapiens Dauid ictum

Leu 16.14 & c.17.11.

In expositione huius Euãg.

Leu.27.25

a 3. antiq. cap.9.

b In cap.17 Matth. ad finem, & in c.4. & 45. Ezech.

שקל

Amos 8.5.

§ 295

13. Confes. cap.9.

19. Moral. cap.17.

Thren. 1.5.

c Cano.5. in Matth.

d Lib. de Eliae. 10.

ictum suum in caput gigantis direxit, quo confracto omnes illius vires confregit, sícque toto corpore in terram decidit victus. Inde inuentæ galeæ ad prælia, quibus omni ex parte seruetur caput. Inde Achis rex Geth, quando Dauid ad se confugit fugiẽs Saulem, intelligens illius præstantiam, capitis sui custodem constituisse dicitur: *Ego* inquit, *custodem capitis mei te ponam cunctis diebus*. Ad bellum contra dæmones vocati & prouocati sumus, qui tanquam callidi bellatores, contendunt caput ferire & percutere; id est, intentionem mentis, & cordis affectum erga Deum, qui est caput, initium & principium boni operis. Procurat diabolus, cum bonum opus agere intendis, intentionem ipsam eneruare, vt ab eo quod proposuisti desistas: quod si non consequitur, illam tepidam conatur reddere, aut verò quod attendas humanis laudibus quibus te vides prosecutum: & iuxta ea, quæ infra dicemus, nunquam cessat huic mentis intentioni insidiari. Diligenter igitur attende, vt illud caput serues illæsum, firmum, & inuictum: & postula à Deo, vt Spiritus sancti gratia muniat & obumbret, vt cum Dauid dicere possis: *Domine Domine virtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum in die belli*, id est, protexisti caput meum in die armorum. Defendisti caput, & gratiæ tuæ auxilio, tanquam vmbraculo & firma galea texisti. Optimè igitur primò CHRISTVS te admonet, caput curare & vngere. Atque hæc de primo.

1. Reg. 17. 49.
1. Reg. 28. 2
Psal. 139. 9
Genebra.

§. 40. *Vngere caput, & lauare faciem præcepit Christus, indicans ad bonum opus necessariam fidem, & bonam aut puram conscientiam.*

§ 296

ET *faciem tuam laua*. Hoc est, quod secundo Christus exposcit. Et certũ est, eum nequaquam requirere externam faciei lotionem: verè enim vanum est ad bonitatem ieiunij, si lauemus facies nostras aqua, vt Chrysostomus ait *a*. Sed nomine faciei conscientiam & cor intelligit, vt SS. Patres docent, Origenes *b*, Chrysostomus *c*, Hilarius *d*, Ambrosius *e*, Augustinus *f*, & Bernardus *g*. Facies spiritualis animæ, inquit Chrysostomus, est conscientia vel cor, sicut ostendit Propheta dicens *h*: *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea*. Non enim facies carnea Deum quærit, sed conscientia: id quod etiam ostendit Iacob, quãdo post luctam dixit: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea*. Verè enim tunc facie ad faciem Deum non vidit, quia schemate hominis luctatus est contra eum Deus: sed mente vidit Deum, vnde & Israel vocatus est, idest, mens vidẽs Deum. Ita Chrysost. Et rectè cõscientia vocatur facies animæ. Sicut enim in conspectu hominum gratiosa est facies pulchra, sic in oculis Dei speciosa est conscientia munda: & sicut hominis pulchritudo in facie lucet, & hanc præcipuè lauat, qui mundus apparere vult: ita animæ pulchritudo, & nitor in mundicia cordis, & conscientiæ posita est, dicẽte Apostolo: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. Proijce ergo abs te, ait idem Chrysostomus, auaritiæ sordes, periurij stercora, malitiæq; putredinem, & lauasti faciem conscientiæ tuæ aqua prophetica, de qua dicit Esaias; *Lauamini, mundi estote, auferte nequitiam ab animabus vestris*. Si enim abstuleris nequitiam ab anima tua & lauasti cõscientiam tuam, benè ieiunas. Ita ergo faciem tuam laua, ait Origenes, hoc est, aspectum cordis tui munda ab omni cõtaminatione, ab omni caligine, ab omni erroris obscuritate, ab omni infidelitate. *Ablue cor tuum Ierusalem, vt salua sis*, ait quidam: *Et lauamini, mundi estote, auferte iniquitates ab animabus vestris à conspectu oculorum meorum*. Hanc faciem, & hunc aspectum lauemus ô dilectissimi, limpidam, & sine offensione animæ nostræ faciem omni tempore conseruemus in conspectu eius, vt simus limpidi, & sine offensa ante dominum in sempiternum &c. Ita Origenes. Hoc ergo Christus requirit, vt conscientia sis munda & nitida, si vis ieiunij & mortificationis ac cæterarum virtutũ opera Deo grata exhibere, & æternæ mercedis præmiũ reportare. Hũc sensum secutus

a Hõ. 10. in Matth.
b Hõ. 4. in c. 6. Matt.
c Hõ. 10. et 15. in imperfect.
d Can. 5. in Matth.
e Lib. de Eliac. 10.
f 2. De ser. Domini c. 20.
g Ser. 1. in cap. ieiun.
h Psa. 26. 8
i Gen. 32. 30
2. Cor. 1. 12
Hom. 15. in imperfect.
Esaiæ 1. 16.
Hom. 4 cit.
Ier. 4. 14.
Isaiæ. 1. 16.

tus

a Lib. 2. de ser. dom. in mõte c. 12. b Ser. 1. cit. ad finem. § 297 1. ad Tim. 1.18.19.

tus fuit D. August. a D. Bernar. b indicat, grãde mysterium expressũ in his duobus, quæ Christus exposcit; vngere caput, & lauare faciem. Petit enim lotã faciem, id est, cõscientiã purã, & vnctũ caput, id est, mẽtem deuotam. Et verè his duobus visus est allusisse Apostolus, cũ dilectum discipulũ suum Timotheũ instruendum assumpsit. *Hoc*, inquit, *præceptũ commẽdo tibi fili Timothee, secundũ præcedentes in te prophetias: vt milites in illis bonã militiã, habens fidem, & bonã conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt*. Singula verba eleganter expendit D. Anselm. Cùm filium inquit, vocat, ostendit, quia patri præcipienti debet libẽter obtemperare. Cùm nomẽ eius ponit, attentiorem reddit, & ad magnum sui desiderium excitat. Rectè etiã Timotheum nominat, quem ad bene agendũ prouocat, quia *Timotheus* interpretatur, *beneficus*. *Hoc præceptũ commendo*, id est, omnibus modis, quibus possum mando, & attentius iniungo tibi, *secundum præcedẽtes in te prophetias*, id est, secundum scientiam scripturæ prophetarum, quæ iam diu in te est, hoc videlicet præ cæteris mandatis cõmendo, *vt in illis*, hoc est, inter alios, qui tibi sunt cõmissi, *milites bonam militiam*, id est, in castris Dei sicut strenuus miles prælieris cõtra vniuersos hostes populi Dei, & spiritualibus armis eos expugnes; vt nec falsi doctores, nec maligni spiritus, nec vitia, tibi vel populo quem regis, præualeant. Bonam exercens militiam, habens fidẽ, & bonam conscientiam; per has enim agitur Dei militia. Ita Anselmus. Duo itaq; sunt necessaria ad benè agẽdam militiam Christianam, quam qui legitimè non exercuerit, coronari non poterit. Primum est, *fides*, non quidem mortua, sed viua, quæ animã illustret, & illuminet eo modo, quo lampas nocte illuminat domum, quam propterea vocat Petrus, *lucernam lucentem in caliginoso loco*. Secundum, *bona conscientia*, quæ est per animæ puritatem & munditiam. Fides namq; supponenda est, *sine qua nullus potest placere Deo*, vt Apostolus dixit, nec præmium non solùm consequi, sed nec sperare: *est* enim *substantia* aut fundamentum *sperandarum rerum*. Supponenda est itidem conscientiæ puritas aut sanctimonia, *sine qua*, vt idem Apostolus dicit, *nemo videbit Deum*, quem cernere non possunt, nisi *qui mundo sunt corde*, cui nihil plene placitum est, quod non à conscientia pura & munda oriatur. Hæc duo necessaria sunt, cùm quis bonam militiam, id est, Christianam aggreditur; Hæcque duo sunt, quæ Christus exposcit, *vnge caput tuum*, oleum infunde capiti tuo, tanquam lampadi, vbi fides ardeat, & lucido fulgore cubiculum mentis illustret. Est caput tanquam lampas quædam, vt Hilarius & Ambrosius considerare videntur, in qua sita est lux sapientiæ & intellectus, quæ à Philosophis singulariter in capite residere dicuntur. In huiusmodi lampade, vbi lux rationis viget, accendit Deus lucem fidei, de quo dixit Dauid; *Tu illuminas lucernam meam Domine*. Vnde idem est, Caput tuum vnge, aut oleum capiti tuo infunde, ac dicere; Fidei lumen, quod singulariter in capite residet, acue, orna, & illustra. Quando media nocte clamor fuit factus: Ecce Spõsus venit, exite obuiam ei: *surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades suas*. Quid est, *ornauerunt lampades suas?* Effuderũt oleũ in eas, lychnium mũdauerunt, lucem acuerunt, ad id namq; oleum lampadi infunditur. Venit nunc cœlestis Sponsus, nos peculiariter hoc tempore ad bonorum operum exercitium inducens, & vox insonare videtur: *Canite tuba in Sion &c. Conuertimini ad me in toto corde vestro, &c.* Surge igitur, *& orna lampadem tuam*, caput tuum videlicet, *vnge caput tuũ*, oleũ infunde, orna lampadem, acuens & purificans diuini auxilij fauore munitus lucẽ fidei. Et aptè quidem. In hoc namq; tempus Quadragesimæ singulariter institutũ est, vt ex sanctis Patribus Ambrosio, Hieronymo, Leone Papa, & D. Tho. diximus, vt sacra Dei mysteria, signãter quę in Christi Domini passione & morte refulgẽt, cõsideres. Orna ergo lãpadẽ, vnge caput, expurga & acue lucẽ fidei, cõsiderans quidnam sit hoc mysterium passionis Christi, quod ab Apo-

in c. 1. 1. ad Timot. — 2. Pet. 1.19 — Hebr. 11.6. — ad Heb. 11. — ad Heb. 12. 14. — Matth. 5.8. — § 298 Cano. 5. in Matth. Li. de Elia c. 10. — Psa. 17.29. — Mat. 25.7. — Ioel. 2.

ab Apostolo dicitur: *Sapiētia in mysterio abscōdita, quā nemo principum huius seculi cognouit:* qualis Dei bonitas, qualis dignatio charitatis, qui vt seruum redimeret, filium tradidit, qualis malitia peccati, quæ sine Dei sanguine plenè expiari non potuit; quid in anima tua operabitur peccatum ipsum, cuius imago a Dei filio assumpta, splendorem gloriæ obtexit, pulchritudinē Dei fœdauit, fortitudinem ipsam infirmauit, virtutem deiecit, vitā interemit: quid insuper agere tenearis in talis beneficij recompensationem: quā horrenda sit ingratitudo, iterum crucifigere in vitijs & peccatis illum, qui vt te a cruce perpetua deponeret, crucem pati non recusauit. Considerans insuper altitudinem & excellentiam præmij tibi propositi si legitimè certaueris, (est enim illud *æternum gloriæ pondus*, quod *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit*, quod nec tempus consumet, nec inimicus rapiet, nec tyrannus accipiet, nec infirmitas minuet, nec dolor auferet, nec mors finiet) acue fidem, & ad militandam bonam militiam, inquit Paulus, habeto fidem, quasi id explicans quod Christus dixit: *Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum.* Cùm militiam arripis, & ad bellum inferendum dæmoni per ieiunium & pœnitentiæ opera procedis, vnge caput tuum: Neque hoc solum requiritur, quod ex parte intellectus se tenet; sed & id necessarium est, quod ex parte voluntatis, vt omni ex parte sit homo Dei perfectus, & ad omne opus bonum instructus, vt scilicet *habeas bonam conscientiam*, mundam & nitidam. Ideo enim Christus addidit; *Et faciem tuam laua.* Nullum enim æternæ vitæ præmium tibi sperandū est propter opus, quod cum conscientiæ labe feceris. Militiam Christianam acturus, primò præmium respiciat per fidem, sed & seipsum habilem & aptum exhibeat ad illud recipiendum, cuius incapax est omnis inquinatus & immundus. Vnde & Angelus postquam Ioannem *sustulit in montem magnum & altum*, à quo postulauit, vt mentis & spiritus oculos acueret ad videndam ciuitatem sanctam Ierusalem,

2. Co. 4. 17 — § 299 — 1. Tim. 1. 19 — Apo. 21. 10 — *b. nu.* 27.

postquam illam ostendit, subdidit; *Non intrabit in illam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens.* Et aptè quidem tam Christus quam Paulus, ab eis, quos ad bonam militiam vocat, exigunt bonam bonam militiam, mundam, & lotam; vt legitimum prælium agamus, aut militemus *bonam militiam*: non enim omnes, qui prẹliantur, coronam sunt reportaturi, sed *qui legitimè certauerit*, vt exponens doctrinam Apostoli Chrysostomus prosequitur: neque omnes, qui currunt, accipient brauium: sed qui contendens in agone, ab omnibus illis se abstinet, quæ possunt brauij consecutionem impedire. Quidnam est legitimè certare? Quid bonam militiam militare? Agere opera legitima, quæ cum æternæ beatitudinis præmio habeant proportionem. Hæc autem sunt, quæ ex Dei gratia & conscientia munda procedunt. Opera siquidem nostra ex se improportionata sunt ad æternæ beatitudinis mercedem; *Non enim sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam; quæ reuelabitur in nobis:* Fiunt autem proportionata per Dei gratiam animæ nostræ infusam, cui dat quoddam esse diuinum, per quod apta efficitur, vt opera Deo ipso digna possit perficere. Idcirco sine huiusmodi gratia nulla opera hominum vel angelorum possunt ad tale præmium legitima vel congrua censeri, vt supra diximus, & ex sacra Theologia explicat D. Thomas. Vnde quantumcunque peccatores bona opera agant, quæ verè secundum se bona sunt, & varias vtilitates afferunt: non tamen sunt legitima ad præmium æternæ mercedis, nec per illa vel minimum gloriæ gradum promerentur, nec aliquid mercedis pro illis in futura vita reddendum est, vt sacra Theologia docet.

(.·.)

2. *Ad Tim.* 2. 5. — *Hom.* 3. *ad populum.* — *Rom.* 8. 18.

§. 41. *Ad ieiunium lauanda est animæ facies, sine cuius munditia opus meritorium non esse, ostendit natiuitas Ichabod.*

¶ 300

AD huius expositionem expende excellentem historiam summi Sacerdotis & principis Heli, & nurus eius. Capta fuit arca Dei in prælio à Philisthæis, occisi duo filij Heli, Ophni & Phinees, & ceciderunt de Israel triginta millia peditum. Currens autem vir de Beniamin ex acie, venit in Silo in die illa scissa veste, & conspersus puluere caput. Heli autem sedebat supra sellam spectans; *erat enim cor eius pauens pro arca Dei.* Expende quidnam illum teneret pauidum, solicitum atque anxium. Non filij sui, qui in prælio erant, nec totius populi salus; sed arca Dei. Ingressus homo ciuitatem, triste nuntium referens, *Vlulauit omnis ciuitas.* Venit autem ad Heli. Cui ille ait: Quid actum est fili mi? Respondit: *Fugit Israel coram Philisthijm, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est.* A minoribus malis ad supremum ordine quodam peruenit. Primum, exposuit fugisse Israelem; deinde, magnam ruinam illius, cuius grãdis pars cæsa occubuit; insuper exposuit duorum filiorum suorum mortem, proprijs nominibus eosdem exprimens, & tanquam supremum malum vltimo loco exposuit, arcæ captionem. Et bene hoc fuisse supremum malum iudicauit Heli, qui cùm priora omnia sedens audisset, *cùm ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum, & fractis ceruicibus mortuus est.* Hoc ipsum indicauit illius nurus. Erat nurus eius, vxor Phinees filij sui prægnans, vicinaque partui, & audito nuncio, quod capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incuruauit se & peperit; irruerant enim in eam subiti, acerbi, extremique dolores. In ipso autem momento mortis eius dixerunt ei, qui stabant circa eam: *Ne timeas, quia filium peperisti:* Hoc enim fœlici nuntio voluerunt eam roborare, sicuti etiam obstetrix videns Rachelem periclitari ob difficultatem partus, animos illi facere volens, dixit: *Noli timere, quia & hunc habebis filium.* Nurus tamen Heli, *non respondit eis, neque animaduertit, & vocauit puerum Ichabod dicens: Translata est gloria de Israel, quia capta est arca Dei.* Tam grandi fuit mœrore ac tristitia oppressa & compressa, vt nec aduerteret, nec audiret voces congratulatorias pro filij partu, quæ nec respondit congratulantibus, aut renunciantibus, nec aduertit: sed vitæ terminum imponens, his verbis clausit, vocans & vocandum constituens filium suum Ichabod; quia natus fuit, arca Domini capta, quæ gloria erat Israel, & translata in Philisthæos: Ichabod enim idem est, ac *Inglorius*, aut *sine gloria.* Vocate, inquit, hunc filium meum, quamuis grandi cum dolore enixum, Ichabod: Inglorium aut sine gloria: nullius enim gloriæ capax esse potest filius, qui nascitur & procedit, arca Dei in captiuitatem redacta. Grande sine dubio damnum est, arcam esse captam, & in manibus inimicorum teneri captiuam. Et vt ex historia ad allegoriam veniamus; quis dubitet, arcam Dei animam esse iusti? Erat arca Dei quædam ipsius sedes, in qua ille dicebatur residere, cui dicebat Dauid: *Qui sedes super Cherubim,* id est, super arcam, in qua Cherubim constituti erant. Et verè de *anima iusti* dicit Sapiens: quod *Sedes est sapientiæ,* & Christus dixit: *Si quis diligit me &c. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Capitur autem huiusmodi arca à Philisthæis, quando homo per peccatum captiuus efficitur diaboli, à quo superatur; & vt dixit Apostolus, *captiuus tenetur ad ipsius voluntatem.* Grande sine dubio & supremum malum. Hoc est quod mortem Heli summo sacerdoti induxit. Non illum interfecit audire fugam quorundam de Israel, & mortem aliorum: nec quod ambo eius filij mortui erant: sed cum audiuit arcam captam, omne robur amisit, cecidit & expirauit. Nõ mortem operatur amissio bonorũ, nec iactura filio-

Marginalia: *1. Reg. 4.* — *1. Reg. 4. 18* — *Gen. 35. 17.* — איכבוד — ¶ 301 — *Psal. 79. 2.* — *Ioa. 14. 23.* — *2. ad Tim. 2. 2.*

filiorum; nec quoduis aliud temporale dãnum: sed captiuitas arcæ, id est, peccatum, per quod anima captiua redditur. Et certè nullum ostium morti patuit, quousque homo per peccatũ illi ingrediendi viam fecit, & *per vnum hominem introiuit peccatũ, & per peccatum mors.* Et quid tandem agit? Vt filius qui cum grandi ingentiq; dolore nascitur, vocetur *Ichabod*, Inglorius, aut sine gloria. Dicebamus supra, animam cùm bonum aliquod agere proponit, prægnantem fieri, quando illud opere complet, parere dicitur, & enititur. Quantumcunque cum dolore parias huiusmodi filium, quãtumcũq; mortificatione te crucies, distribuas in cibos pauperum omnes facultates tuas, tradas corpus tuum, ita vt ardeat: vocabitur filius iste, Ichabod, Sine gloria: quia quamuis pro istis bonis operibus in peccato factis Deus bona temporalia conferat, & hominem sæpe ad pœnitentiam & suam gratiam misericorditer adducat: cæterum nullam pro quocumq; tali opere æternę glorię mercedẽ reddit. Res sine dubio magna commiseratione digna: videre tot tamq; insignia virtutũ opera apud Romanos, & Græcos, vocãda Ichabod: quia nulla vel minima mercede apud Deum in alio seculo fuerunt digna, nec donata: capta enim erat arca Dei per peccatum infidelitatis & alia vitia. Idemq; de te dicere possũ. Ieiunas? oras? eleemosynas facis? si lethalis peccati labe fueris maculatus: vocat huiusmodi filios Ichabod, Sine gloria. Quãuis enim tibi Deus pro illis conferat diuitias, honorem, facultates terrenas: non tamen pro illis conferet gloriam. Et meritò quidem: nam anima, in qua diabolus residet, amissa conscientiæ munditia, & gratię pulchritudine; per quam diuinæ naturæ consors effecta fuerat, & habilis ad producendos filios ęterna gloria dignos: nullatenus potest opera facere, quę mercede illius gloriæ sint digna vel donãda: hoc illi relinquitur, de quo Dauid cecinit: *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis, potens in terra erit semen eius, generatio rectorum benedicetur, gloria & diuitiæ in domo eius.* In hunc sensum quidam illud explicant, quod dixit Dauid: *Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificetur muri Ierusalem: tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta, &c.* Non acceptat Deus sacrificia iustitiæ, id est, quibus de iustitia debeatur merces æternæ vitæ, nisi ædificata prius ciuitate animæ per Dei gratiam. Aliqui legunt: *Benefica Domine in bona voluntate tua Sion*, id est, eam fac bonam ex tua volũtate & gratia, vt ędificetur, & sit ciuitas tua. Hoc enim requiritur, vt sint tibi eius sacrificia accepta. Ex his credo non incongruè explicari posse difficultatem, circa quandam Isaiæ prophetiam, quam inducens Sanctus Euangelista Matthæus, potius videtur, quod verbis Prophetæ contrarium apparet, induxisse. Isaias prædicens fœlicem Christi aduentum, sic fuit vaticinatus: *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam*: Sanctus autem Euangelista Matthæus volens huiusmodi prophetiam iam exhibere completam, inducit illam sub his verbis; *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Hæc cõtraria videntur; Propheta enim dicit; *Populus qui ambulabat in tenebris*, Euãgelista, *Populus qui sedebat in tenebris*, sedere enim & ambulare cõtraria sunt, nec possunt eidem cõuenire. Et verè in Hebręo habetur verbũ *Halach*, quod ambulare sine dubio significat. Dicendum est tamẽ ex D. Augustini frequẽti doctrina: Septuaginta interpretes, quos sacer Euãgelista secutus fuit, sæpe verba aliqua ex Hebræo trãstulisse, nõ tam ad rigorẽ literæ Grãmaticaliter exprimendũ, quã ad significandũ aliquod insigne mysteriũ. Sicq; in proposito dicendũ est. Duo namq; operũ genera peccatores agũt; quędã sũt mala & iniqua, actiones sc. peccatorum: alia sunt ex natura sua bona, vt multa opera virtutũ, quæ operantur. Duo propterea de illis verè, & propriè dici possunt; primum, ratione malorum operum, quod ambulant in tenebris, ad indicandum grande periculum, in quo constituti sunt non minori quàm is, qui obscura nocte per loca incederet exitialibus præcipitijs plena. Quod & Dauid explicare voluit dicens: *Via illorum tenebræ & lu-*

Rom. 5. 2.
Psal. 111.
Psalm. 50.
Esaia 9. 1.
Mat. 4. 16.
הלך
4. *de doctr. Chri. c. 7. & li* 1. *qq. in Gen.* 9. 169.
Psal. 34. 6.

¶ 302

& lubricum. Secundum, ratione bonorum quæ agunt, quod sedent quamdiu in tenebris peccati cõsistunt & permanent: quia quantumcunq; benè operentur, & opera virtutum multiplicent, nullatenus ad cœlum tendunt, nec illud contingunt, nec propinquiores illi fiunt, qui per peccatum longè sunt à salute, & à Deo maiori distantia semoti, quàm cœlũ à terra. Non propinquior fuit cælo Iulius Cæsar post tot illustrissimarum virtutum opera, quibus grãdes triumphos apud ciuitatem mundi imperatricem fuit donatus: quàm antequam illa ederet. Non maiorem viam fecit erga præmium æternæ beatitudinis Socrates, aut Seneca post illa stupenda virtutum opera, quæ de illis scriptores referunt, quàm antequam agere cogitarent. Id ipsum de Christiano fideli dicendum est, illum quãtumcunq; bona opera agat, nullatenus per illa se mouere ad gloriam promerendam: quia nullum eius opus est mercede æternæ gloriæ dignum, quod ex immunda conscientia & inquinata per peccatum procedit. Vnde aptè Christus Dominus nobis, quos ad cœlestem mercedem vocat & disponere parat hoc constituit: *Faciem tuam laua.*

§: 42. *Ieiunia limpida & pura requirit Christus, quæ similia sint limpidissimis lapidibus, quibus Dauid deiecit Goliam.*

¶ 303 EGregiè promittens æternus Pater per Esaiam prophetam, se missurum filium suum in mundum, explicuit peculiariter missurum, vt nobis esset dux & magister. *Ecce,* inquit, *testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.* Dux erat futurus, qui melius quam Dauid prælia Domini præliaretur. Nec enim inter homines inueniri poterat, qui illa plenè conficeret, & Dei inimicos è mundo expelleret: quique totum pondus belli nostri super se susciperet, melius quàm Saul & quiuis rex alius aut dux, super quem totum belli pondus constituitur. Deinde erat futurus præceptor, qui præcepta nobis salutaria traderet, & instrueret, docens qua ratione nos ad bellum præparare deberemus. Hoc quidem nunc exequitur, exponens quidnam requiratur ad inimicos reuincendos: illud est, faciei aut potius conscientiæ munditia, vt scilicet simus puro corde, quo iacula nostra potentia sint ad inimicos conterendos. Annotauit S. Hieronymus breuissimis verbis rẽ quandã singularissimam, quam Spiritus sanctus in simplici narratione victoriæ Dauidis expressit, quod scilicet cùm processit ad expugnandum Goliath lapides quos accepit, fuerunt limpidissimi ac mundissimi. *Elegit,* inquit, *quinq; limpidissimos lapides de torrente.* Mirum est in primis, quod lapides de torrente illo collecti, limpidissimi essent, absque eo quod aliquam luti, cœni, vel terræ portiunculam haberent: non enim torrens ille siccus erat, sed aqua fluens: quem propterea Diuus Augustinus fluuium vocat, imò & lapides de sub aqua extractos non sine magno mysterio contendit. Deinde, mirum etiam est, cur Dauid attenderit, non nisi limpidissimos lapides colligere; cum nihil officeret etiamsi aliquali luto, terra, vel puluere essent conspersi. Tandem admiratione dignum est, quod scriptura sacra id singulari cura annotandum voluerit. Quid enim ad victoriam, quod lapides limpidissimi essent, nec ne? Quãdo scriptura sacra voluit enarrare magnum illum fortissimumque Abimelech mortuum fuisse iactu lapidis missi à quadam muliere circa turrim Thebes, tantùm dixit, id quod memorabile videbatur: *Ecce vna mulier fragmen molæ desuper iaciens illisit capiti Abimelech,* non autem expressit, si mundus lapis, nec ne. Cæterum hæc est sacræ scripturæ fœcunditas, vt etiam in his, quæ minima sunt, & nullatenus ad rem facere videntur; suprema depingat & indicet mysteria. Vnde de illa id intelligendum credidit Beatus Augustinus, quod dixit Dauid; *Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.* Cœli nomine scripturam sacrã accipimus, vbi Deus, eius gloria, beatitudo & mysteria celata consistunt & tenentur. Operitur nubibus, id est, verbis, histo-rijs,

Esaia 55.4

1.Reg.31.3.

Epi.89. ad Aug. to. 2.

1.Reg.17.40.

Li.50.Homil.Homi. 31.circa finem.

Iudi.9.5.3.

Psa.146.8

rijs, circumstantijs: vt pluuiam sapientiæ nobis exhibeat. Apparuit aliquando nubecula minima, vestigium hominis habēs; sed non contempsit eam Elias, quinimo abundantissimam pluuiam inde extrahendam prædixit. Vides in scriptura sacra verbum aliquod minimum, quod videtur nō superare vestigia pedum tuorum: nihilominus grandis sapientiæ pluuia tibi inde prouenit. Et ita in proposito considerat Hieronymus, possumusque nos considerare: qualia enim arma assumere debeamus ad inimicos reuincendos, excellenter per hæc verba indicatur. Nobis siquidem bellum indictum est cum dæmone potentiore ac validiore quam Goliath *a*: *Nec enim est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores &c.* Vnde & *b arma militia nostra, nō carnalia sūt, sed potētia Deo,* ad destructionem omnium machinarum eius. Non sunt arma Saulis apta ad cōgrediendū cum tali hoste, quæ meritò refutauit David, arma videlicet mūdi, honoris, diuitiarū, potentiæ secularis, virium corporis: vt enim Deus de eo, quem sub typo balenæ descripsit, dixit; non timet gladium neq; thoracē, *reputat quasi paleas ferrū, & quasi lignum putridum æs, &c.* Arma quæ illum deijciunt sunt lapides duri, opera scilicet virtutum valida ac fortia. Ideo & virū iustum *munitum saxorū multitudine* prædixit Esaias, vt alibi latè tradidimus. Attēde tamen non quosuis lapides aptos esse ad inimicū huiusmodi deijciendum, sed limpidissimos. Non enim quęuis virtutū opera sufficiunt ad victoriam de dæmone reportandam: sed quæ limpidissima sunt, nec inquinata aliquo affectu inanis gloriæ. *Obras limpias de poluo, y de paia.* Multos lapides non solum non timet, sed irridet diabolus, qui sicut Nabuchodonosor *ridet super munitiones*, quas quidam reguli contra illum extruunt, & sicut Leuiathan aut cetus *deridet vibrātem hastam.* Nec enim (vt dicebat D. Antonius, qui illius mores probè nouerat) pertimescit diabolus ieiunia auari, orationes luxuriosi, eleemosynas superbi, vigilias ambitiosi. Multa huiusmodi opera videbat ab Herode fieri, ad prędicationem Baptistæ Ioannis, quæ omnia risu excipiebat, quia ab incestuoso pectore oriebātur: multa à Pharisæo, quæ cachinis prosequebatur, quia à corde superbo procedebant. Experto credite, dicebat S. Antonius, quod diabolus timet opera, quæ sunt limpidissimi lapides, qualis est oratio ex puro corde, eleemosyna ex charitate Dei, ieiuniū ex conscientia munda, vigiliæ ex animo amore Dei ęstuante, & opera bona quę procedunt de corde mundo, & conscientia nitida, ac facie animæ lota. Huiusmodi lapides caput illius conterunt, machinas subuertunt, & vires eneruant.

§ 304 — 3. Reg. 18. 44. — Epi. 89 cit. — Ad Ephes. 6. 12 13. 14 — 2. Cor. 10. 4. — Iob 40. 17. 18. — Esai. 33. 16 — Haba. 1. 10 — Iob 41. 20.

§. 43. *Fuge videri ab hominibus cùm ieiunas, similis esto Rahab, & parentibus Moysi.*

NE *videaris hominibus ieiunans.* Ecce tertium, quod Christus à suis discipulis requirit. Quibus verbis iuxta doctrinam Augustini *a*, Chrysost. *b*, & Gregorij *c*, non prohibet nos videri ab hominibus, cum bonum operamur; sæpe enim necessarium est, vt homines videant opera nostra bona, sed quod non appetas videri ab eis, neque hac intentione opereris, vt illorum oculos ad tua opera contuenda cōuertas. Id enim nobis faciendum constituit, quod contrarium est hypocritarum moribus & vitio; illud autem in hoc constitutum est, quod omnia faciūt, vt videantur ab hominibus. Ideoq; *extermināt facies suas, vt appareant hominibus ieiunātes.* Intentionē ergo placēdi hominibus & quod videamur ab eis prohibet, quā soli Deo reseruandā tradit, quasi alludens ad illud, quod circa sacrificiorū leges B. Cyrillus Alexand. obseruauit. In libro sacrificiorū constituit Deus inuiolabili lege, vt quamuis carnes animalium, quæ immolabantur diuiderētur inter sacrificātes, & in eorum esum cederēt: interna tamē qualia sūt renūculi, adeps qui tegit intestina, & viscera, & cor, reticulum iecoris, fibra cum epate, igne cre-

§ 305 — a Ser. 2. de verb. dom. & 2. de Ser. domi. & 5. de ciu. c. 14 — b Ho. 3. in illud Vidi dominum. — c Hom. 11. in Euang. — Lib. 12. de adorat. — Num. 18.

cremarentur: vt nihil penitus illorum alteri quàm igni traderetur. *Adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis & oblationis Domini.* Hæc namque externa typum tenent internę intentionis mentis & affectus voluntatis: hæc cùm bonorum operum sacrificia immolamus, nullatenus sunt hominibus impendenda, sed soli Deo reseruanda, consecranda & offerenda. Hoc enim, vt opinor, ait D. Cyrillus, significant illa verba, *Igni comburentur:* hoc est soli diuinæ excellentissimæque naturæ dicata attributaque sint, cuius figuram gerit ignis, dicente Domino: *Deus tuus ignis consumens est.* Id mihi visus est Christus Dominus nobis constituisse, quod nobiles illi exploratores à Iosue missi in ciuitatem Ierico, à Rahab petierunt. Fuit illa mulier celeberrimæ fidei, ex qua illam commendandam assumpsit Apostolus, docens plena fide excepisse in domo sua exploratores populi Dei, eos qui in illa ciuitate erant peregrini, & quos ciues illius habebant tanquam inimicos & sui persecutores. Excepit itaque Rahab, abscondit, defendit, sustentauit; innumera grandiaq; propterea eidem bona sub iuramento promiserunt conferenda, quando magnus Iosue veniret ciuitatem succensurus: hac tamen conditione ne proderet eos. *Si tamen,* inquiunt, *non prodideris nos. Quod si nos prodere volueris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mũdi ab hoc iuramento.* Sciebant cordati sapiẽtesque viri, impossibile esse, se in illa domo habitare, & penitus latere posse, sicuti de facto non potuerunt: statim enim vicini domus illos subolere cœperunt, & Rex Iericho, & ciues illius Reipublicæ habuerunt notitiam, & in concilijs suis de illis loquebantur, & ad eos inquirendos progressi fuerunt. Tantummodo ab ea petunt: Tu ne prodideris nos; hoc enim ipso quod in medium & in oculis ciuium produces, omnia quæ fecisti, te penitus perdidisse cognosce. Sunt opera sancta, quidam exploratores & nuntij cœlestes, qui in hoc mundo (cuius typum tenuit Ierico, quæ interpretatur luna, vt B. Augustinus prosequitur) peregrini dicuntur, & inuisi omnibus eius ciuibus; tum quia charitas, quæ omnium bonorum operum est radix, origo & vita, in hoc seculo tanquam peregrina consistit, cuius propria natiuaque patria cœlum est, & æternæ beatitudinis regnum, vt D. Thomas exposuit; vnde tanquam ignis quidam diuinus inde deductus, *diffususq; est in cordibus nostris per Spiritum sanctum:* tum quia opera propria & natiua huius mundi, sunt peccata, & iniquitates, quæ congruunt mundanis, quorum mala sunt opera, quibus inuisa sunt opera lucis, quæ propterea perpetuo odio prosequuntur. Huiusmodi exploratores sunt, qui nobis promittunt inaudita & excogitata bona, *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c.* conferenda in aduentu magni Iosue, id est, Christi Domini, quando veniet hanc iniquam ciuitatem mundi succensurus & destructurus. Tunc enim dicturus est: *Venite benedicti patris mei: percipite paratum vobis regnum à constitutione mundi; esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Hoc tamen à nobis tanquam conditionem omnibus modis requisitam exposcunt: *Tu ne prodideris nos.* Impossibile est, inquit S. Petrus Chrysologus, huiusmodi exploratores penitus latere: opus enim iustitiæ est lux quædam fulgentissima, & qui potest celare radios solis, poterit iustitiæ & sanctitatis occultare fulgorem. Est omnibus vnguentis fragrãtior, odorem supremum spirans; & qui odorifera vnguenta potest tenere, absque eo quod odorem spirent, poterit opera charitatis absque eo quod sentiantur continere. Accensa lampas (inquit Chrysostomus; hoc ipsum prosequens) abscondi non potest, multoque minus opus iustitiæ potest celari. Hoc à te opera sancta tantùm requirunt: *Tu ne prodideris nos,* id videlicet quod Christus dixit: *Cùm facis eleemosynam, noli tuba canere ante te.* Cùm ieiunas, ne extermines faciem, neque contendas hominum oculis ieiunia tua exponere; virtutes enim proditæ, inquit Petrus Chrysologus, non manebunt, suos penitus deserunt proditores: hoc ipso quod opera tua prodideris, omnem spem, quam ab ipsis conceperas, poteris deponere. Obseruat Origenes gran-

Leuiti. 3. 5. 10. 16. & c. 4. 8. 9.
Deut. 4. 24.
ad Heb. 11. 31.
Iosue 2. 14 20.
Epist. 119. *ad Ianuar. c.* 6.
2. 2. *q.* 24. *ar.* 8. & 11.
Rom. 5. 5.
1. *Cor.* 2. 9.
Matt. 25. 34.
Serm. 9.
Hom. 13. *in imperfecto.*
Serm. 7.
Hom. 2. *in Exod.*

grandem, solicitamque Israelitarum curam, qua filios masculos sibi natos abscondebant in Ægypto: intelligebant enim illorum vitam in hoc constitutam, & hoc ipso quod oculis Ægyptiorum exponebant, eos fore suffocandos. Idcirco parentes Moysi solicita anxietate procurauerunt illum abscondere. *Videns*, inquit, *eum elegantem, abscondit*. Natus infans, inquit Philo, vrbaniorem præseferebat vultum, quam quis de priuato homine suspicari posset. Rupertus indicat, puerum splendorem quendam in vultu secum tulisse, qui elegantissimum & pulcherrimum reddebat illum; cuius tanta, inquit, fuit elegantia, quanta diuinum illum splendorem præsignare decuit, quo postea facies eius ex Dei collocutione splendida facta est. Iosephus tam excellenti pulchritudine illum fuisse dicit; vt nullus eum videret, qui non eius caperetur amore. B. Chrysostomus, quo tempore, inquit, Moyses natus est, *Asteos*, id est, gratus Deo erat; credo namque aliquid in eius facie eluxisse, ex quo parentes iudicauerunt puerum illum ad grandia à Deo datum. Quod clarius confirmant multa, quæ ad hoc institutum Iosephus refert. Iustum certè erat, talem puerum in vita seruare; & ideò ipsius progenitores solicitè quantum potuerunt absconderunt: illud enim tempus vitæ solummodo puerum natum habere credebant, quo ab oculis Ægyptiorum teneretur absconditus: eo namque ipso quod parentes prodebant filios, in mediumque exponebant, interitui se illos tradere, credere debebant. Hoc tibi similiter intelligendum est, inquit Origenes, deperire quodcunque opus bonum, quod oculis hominum videndum exponis. Idcircò absconde sicut Rahab exploratores.

Exod. 2. 2. *Lib. de vita Moysis.* *Lib. 1. in Exod. c. 8.* *Lib. 2. antiqu. c. 9.* *Homil. 16. in acta.* *Lib. 2. c. 9. cit.*

§. 44. *Fugiendos spectatorum oculos, cum ieiunas, docuerunt Abraham & Ezechias; docet natura in rerum productione, & Eliseus in olei multiplicatione.*

HÆc cura sanctis perpetua fuit, quam signanter B. Chrysostomus sæpius in excellenti illo Abrahæ sacrificio (de quo supra) annotauit, expendens solicitudinem, qua spectantium oculos fugit. Præcepit ei Deus filium suum immolare. *Igitur Abraham de nocte consurgens*, quando nulli adsunt spectatores, omnium fores, imò & lumina clausa tenentur: *Et ipse strauit asinum suum*. Non ex aliena domo adduci voluit bestiam, ne vicinos aliqua ratione ad rem quam acturus erat inquirendam vrgeret; nec famulis imposuit asinum sternere, vt omnem occasionem amputaret inuestigandi, quonam ire pararet; & licet admirabilem haberet vxorem, inquit Chrysostomus, filium oblaturus latuit, quãuis futurũ ignoraret, sed omnino credẽs se eum occisurum, quãuis magnã querimoniæ materiam vxori præbere videretur, quæ illum crudelitatis & rusticitatis accusare posse videbatur. Neq; enim suum videre filium digna est habita, neque supremam vocem audire, neque palpitantem conspicari: sed tanquam captiuum sumẽs, sic Abraham abducebat filium. Potuisset illa rationibus, quibus postea Laban de genero suo Iacob conqueri, quando dixit: *Quare ita egisti, vt clam me abigeres filias meas, quasi captiuas gladio? cur ignorante me fugere voluisti? non es passus, vt osculares filios meos & filias: stultè operatus es.* Deinde viso à longè loco & monte, quo opus perfecturus erat, *procul*, pueros suos manere iussit, ne vlla ratione quod facturus intendebat, videre possent. Montem cõscendens, opus ipsum ita celat, vt nec puero interroganti adhuc prodat: inquirenti enim filio; *Pater mi: ecce ignis & ligna, vbi est victima?* nequaquam rem voluit aperire, non solum ne puerum terreret: sed eo præcipuè, ne quod facere

¶ 307 *Hom. 5. in 2. ad Cor. & 59. ad populum.* *Gene. 22. 3.* *Hom. 59. cit. ad fin.* *Genes. 31. 26. 27. 28.*

facere nitebatur, antequam opportunum aduenisset tempus puer resciret, illud quãtum fieri poterat iam obseruans, *Nesciat sinistra tua quod faciat dextera tua.* Vnde singulariter Deus oculos suos in hoc opus ita coniecisse dictus est; vt ab eius spectatione & visione montem appellari voluerit: *Appellauitq́; nomen loci illius: Dominus videt.* Ibi namq; Dominus oculos ad videndum applicauit, vbi non aspiciebat visus hominis: quantò magis Abraham oculos hominum fugit, tantò magis Deo spectandum se constituit, qui sicut auertit visum ab eo, quod hominibus videndum exponitur: ita oculos plenè collocat in illud, quod ab omnium oculis subtrahis. Sciebat Abraham proditores boni operis esse illius deperditores; & quod qui produ͠t, hoc ipso perdu͠t. Ita tibi agendum. Quærendus locus cùm orare vis secretus, ab vxore famulisque semotus: tunc manus diligentius ad pauperẽ extendenda, quando nullus adest spectator; eligendus sæpè angulus Ecclesiæ, vbi incognitus ab ibidem assistentibus in oratione perseuerare possis, &c. id enim securè conseruas, quod ab hominum oculis auertis, quibus id omne quod exponis, miserè perdis. Hæc, inquit D. Gregor. illa cunctis notissima Ezechiæ culpa demõstrauit; qui postquam vna prece, & sub vnius noctis spatio, centum quinquaginta millia hostium angelo feriẽte prostrauit; postquam occasui proximum ad altiora cœli spatia solem reduxit; postquam vitam propinquante iam termino coarctatam in tempora longiora protelauit: susceptis Babylonici regis nuntijs, bona omnia quæ possidebat, ostendit. Sed Prophetæ voce protinus audiuit: *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt in Babylonem; non relinquetur quicquam, dicit Dominus.* Sic qui bona opera sua ostentant, prodentes subitò amittunt, in Babylonemque deportantur: quia ad confusionem tandem illis ceder, quod ad ingentẽ poterat esse gloriam. Prodentes subitò amittunt quicquid diutius studentes operantur. Et quidem, Ezechias nequaquam peccare se credidit, inquit Gregorius, cùm venientibus ad se alienigenis aromatum cellas ostendit, qui de illis abscondendis ab eorum oculis nullum mandatum acceperat, & fortè cogitabat, regni sui paci, & suæ regiæ Maiestati congruum & decens; vt exteræ nationes grandem thesaurorum suorum copiam exploratam haberent: nihilominus hoc ipso quod prodidit, omnium illorum perditionem incurrit. Quanto magis tu bonorum operum thesaurum abscõditum debes seruare, qui mandatum accepisti, ne videaris ab hominibus ieiunans, & bene operans; cui nihil prodesse potest in publicum opera bona proferre; nisi vt eorum iacturam patiaris. Certè natura ipsa, omnia quæ seruare nititur, abscondita tenet; & tamdiu intacta apud se retinet, quamdiu ab oculis videntibus custodit. Aurum & argentum in visceribus terræ producit: sed hoc ipso quod aliquo signo, illa quæ produxerat manifestat, illis spoliatur. Mirum est, vt S. Gregorius Nyssenus considerat, quàm abscondita teneat frugum grana, quando illa producit, ne ab auibus dissipentur & deuorentur. Singula enim grana peculiarem & proprium folliculum duplicatum & triplicatum, quasi multis inclusa cellis habent, intra quas teneantur abscondita: & postremò protenduntur aristæ graciles quædam & acutæ, arma opinor aduersus auiculas, seminibus insidiari solitas; vt dum earum cuspidibus quasi spiculis punguntur, fruges carpere atque vastare desinant. Huiusmodi fructus tamdiu integros natura conseruat, quamdiu tenet absconditos. Mirum est etiam, vt B. Gregorius Magnus obseruat, quam solerti cura contegat natura ipsa arbores, earumque fructus cortice, quo subtracto exiccatur arbor, & fructus corrumpitur: in cuius argumenti prosecutionem expendit Gregorius illud Prophetæ: *Ficum meam decorticauit, albi facti sunt rami eius.* Quamuis enim detracto cortice, in oculis spectatorum appareat truncus, & rami candore nitentes & albi; sed exiccantur statim & arescunt. Homines insuper naturam imitantes, omnia quæ seruare cõstituunt, abscondita tenent: gladium acutum vagina contegunt, vestes pretiosas

thecis

Marginalia (left column): *Gen. 22.14* — ¶ 308 — *8. Moral. c. 36.* — *4. Reg. 20.* — *1. p. Pastoral. c. 4.*

Marginalia (right column): *Oratio. 3. de resurrect.* — *8. Moral. c. 37.* — *Ioel. 1. 7.*

thecis recõditas includunt, pretiosa iocalia in abditioribus scrinijs vna & altera obserante claue celant. Quid de his dicam, quæ ex eo solummodo quod produntur, omnem amittunt valorẽ, qualia sunt vnguenta, quæ euaporantur, aquæ odoriferæ, quæ si non magnopere teneantur occlusè, omnem odorem amittũt? Vidi pretiosissimum liquorem ex rebus odoratissimis in liquatorio vase, ad modum eius quem quintam essentiam vocant, à quodam pigmentario magni Hetruriæ ducis extractũ & expressum, qui hoc ipso ac vasculum vitreum, in quo seruabatur, discooperiebatur, totus insensibili euaporatione resoluebatur & dissipabatur, vt nihil penitus illius in vasculo remaneret. Quam solicita cura res quas magni facis, ab igne seruas & separas, intelligens ab ipso absumendas, si illas ipsi admoueas? Pretiosa sunt opera sancta delicatissimaque, & fragrantissimi apud Deũ odoris: hoc ipso quod in publicum dantur, odorem omnem amittunt, qui quasi insensibili euaporatione resoluitur. Sunt oculi hominum, vt statim dicemus, quasi ignem absumentem emittentes: ab illis igitur opera tua absconde, & cura magnopere, ne videaris ab hominibus. Huc spectant quæ D. Augustinus annotauit circa oleum illud famigeratissimum in domo viduę auctum, cui Eliseus præcepit, vt cùm effundere vellet oleum in vasa vacua, quò illud in immensum cresceret, clauso ostio infunderet. *Ingredere*, inquit, *& claude ostium, cùm intrinsecus fueris tu, & filij tui: & mitte inde in omnia vasa hæc.* Inquirit noster Caietanus, cur Propheta ita agendum constituerit? Quid enim ad olei augmentum pertinere poterat, quod effunderetur clauso, vel aperto ostio? Quid quod multi adstarent spectatores, opus insigne videntes & commendantes? Rationem ille tradit egregiam, alio loco à nobis exponendam. Sanctus tamen Augustinus illam reddit, quæ nostro maximè congruit instituto. Infusio enim olei in vasa vacua, id significat quod dixit Daniel: *Eleemosyna in pauperes*, quoniam oleum, eleemosynæ symbolum tenet: pauperes autem egregiè per vasa vacua exprimuntur. Quis poterit explicare quàm parum sit quod effundis, quamque magnum sit quod inde augetur & multiplicatur? Huiusmodi tamen augmentum tunc interuenit, quando infusio olei fit clauso ostio, id est, homo humanis aspectibus & laudibus ostium claudit, non quærens ab illis videri, aut spectari; sed solummodo placere Deo. Ille qui eleemosynam facit contendens videri ab hominibus, aperto ostio oleum infundit, inquit Augustinus, & tanquam aperto ostio operatur, omnibus quæ facit exponens videnda: qui verò pro sola vita ęterna & remissione peccatorum bona opera fecerit, etiam clauso ostio facit: quia de illa eleemosyna nõ hoc quærit, quod videatur. Quod ergo dixit Eliseus: *Ingredere, & claude ostium*, &c. est quod dicit Dominus: *Tu autem cùm ieiunas, &c. ne videaris hominibus ieiunans, &c.*

[Margin: ¶ 309; Ser. 206. de tempore; 4. Reg. 4. 4; In cap. 4. 4 Reg.; Dan. 4. 24]

§. 45. *Non prohibet Christus videri opera nostra, sed ne id affectemus, ne fascinemur sicut pueri; fascinatio enim obscurat bona.*

NE *videaris hominibus ieiunans.* Videtur Christus Dominus ad mentem reuocasse illa verba, quę Noëmi dixit ad nurum suam Ruth: *Lauare & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream: non te videat homo.* Videtur prima facie huiusmodi consilium incongruum. Si enim mulier lauatur, vngitur, & cultioribus vestimentis induitur; id non facit, nisi vt ab omnibus videatur. Aptè tamen sapiens Noëmi locuta fuit. Ruth à solo Booz erat receptura mercedem & dona: propterea tantum debebat procurare soli ipsi placere. Idcircò neminem alium à Booz curandum ei consuluit. Non te videat homo, quæ tantùm debes contendere vnico Booz satisfacere. Ita Christus Dominus dicit: Vnge caput tuum, faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans; sed tantùm patri cœlesti. Cæterùm omnes sancti

[Margin: ¶ 310; Ruth 3. 3.]

Patres

Patres dubium circa hæc verba proponũt: Quomodo Christus Dominus nobis imponat, ita bona opera facere, vt non videamur ab hominibus, qui paulò ante in hoc eodem Dominico sermone, quem in monte habuit, dixerat ad discipulos suos, in quorum persona, vt D. Augustinus annotat, ad nos frequenter sua verba dirigebat; *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.* Hoc adeò difficile visum fuit B. Augustino, cùm ex professo explicandum assumpsit: vt illud soluturus, primò ad diuinam gratiam implorandam se conuertat. Adsit, inquit, ipse Dominus, & aperiat nobis voluntatem suam, & tribuat obediẽdi facultatem, &c. Communis tamen tam ipsius Augustini *a*, quàm cæterorum patrũ Chrysostomi *b*, Petri Chrysologi *c*, Basilij *d*, Gregorij *e* sententia est, Dominum non prohibere bona opera facere coram hominibus, quos potius sæpè per illorum exercitium debemus ædificare: sed ne ob id fiant, vt iudicemur boni ab illis, & æstimemur ab eis; ibique finem nostri propositi collocemus: de quo iam alibi. Commodè autem nunc illud exponi posse credo, si quædam Spiritus sancti verba, Sapientis *f* ore prolata expendamus, quæ difficilia sunt valde; quibus quantum coniectura assequi possum, duo grandia pericula, in quibus versatur iustus, dum vitam istam agit, explicare voluit; à quibus vt illum liberet, sæpè immatura morte rapit, & ad se assumit: sicuti qui racemos vitis suæ videt periculo expositos, quod à transeuntibus sint colligendi, antequam maturescant sibi colligit, melius iudicãs agrestum sibi ex illis exprimere, quàm relinquere alienis, cùm maturuerint colligendos. Vnde censeo eo in loco Sapientem non de aliquo iusto in particulari historiam referre, vt quidam existimant, intelligentes illum singulariter de Henoch sermonem agere; sed indefinitè de iusto loquutum, credunt sancti Patres Cyprianus *a*, Augustinus *b*, Ambrosius *c*, Prosper *d*, Fulgentius *e*, Paulinus *f*, alijque, vt alibi etiam demonstrauimus *g*. *Viuens*, inquit, *inter peccatores, translatus est: raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animum illius.* Quibus verbis duplex periculum, quod iusto imminet, exprimit: primò quidem ex eo quod facilè potest se à iustitia auertere, & ad iniustitiam declinare, propter multas & varias vitiorum & peccatorum occasiones, quæ in mundo interueniunt, & cuique quolibet momento se offerunt: plena sunt enim omnia laqueis, vt ex Scriptura sacra D. Chrysostomus latè prosequitur. Huiusmodi occasiones & incitamenta ad malum, Sapiens vocat *Malitiam,* eo modo quo Paulus voluptates & delicias, quæ ad peccatum in palatio regum incitant, vocat *Peccati iucunditatem.* Hæc malitia, id est, occasio aut incentiuum ad peccatum sępè mutat intellectum, id est, cor, vt Ambrosius exponit: id quod in Saule & Salomone facilè videri potest. Secundò imminet iusto grande periculum ex eo quod facilè potest omnia bona, quæ diuinæ gratiæ fauore adiutus, multo cum labore conquisierat, subito & in momento perdere. Id autem quàm grande malum sit, facilè intelliges, si attendas, quàm infœlicem illius mercatoris reputes sortem, qui ingentes, quas multo labore acquisierat pecunias, ad vnius venti flatum, in mari perdit: & illius agricolæ, qui fœcundas segetes, quas multis laboribus, curis & expensis ad messem perduxerat, subitò grandinis aut procellæ impetu absumptas videt. Huiusmodi periculum iusto imminet à fictione. *Ne fictio,* inquit, *deciperet animam illius.* Fictionem, quantum credo, vocat apparentem quandam humanam gloriam & æstimationem apud homines, quæ cor decipit: eadem certè loquendi phrasi, qua Sanctus Daniel impudici senis lapsum exposuit, dicens ad illum: *Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.* Species, id est, illa exterior pulchritudo, oculis tuis exterius repræsentata decepit te, alliciens cor tuum, & ad sui concupiscentiam excitans & trahens. Ita apparens quædam species gloriæ, laudis, honoris, & æstimationis apud homines, quæ solùm habet esse per mentis functionem, aut potiùs fictionem, estque quid confictum per

Marginalia (left): *Epist.* 80. z *non longè à princ.* — *Matt.* 5. 16 — *Serm.* 2. *de verbis Domini.* — a *Ser.* 2. *cit.* & 2. *de ser. Domini.* — b *Hom.* 13. *in imperfecto.* — c *Serm.* 9. — d *Serm. de baptis.* c. 4. — e *Hom.* 11. *in Euang.* & 8. *Moral.* c. 38. — f *Sap.* 44. 11. 12. — ¶ 311 — a *Lib. de mortalit.* & 3. *ad Quirinũ cap.* 58. — b *Epist.* 105 & 107. — c *De Apolog. Dauid cap.* 4.

Marginalia (right): d *Lib. de ingratis. c.* 52. — e *Epist.* 2. c. 4. — f *Epist.* 35. — g *Sapi.* 4. 11. 12. — *Hom.* 15. *ad populũ.* — *Ad Heb.* 11. 25. — *Lib. de Apolog. Dauid. c.* 4. & *orat. funebri de obitu fratris.* — *Dan.* 13. 56

per imaginationem, nullum verum, aut solidum esse in se continens: cor decipit, id est, allicit, & ad sui amorem trahit. Ex quo fit, quod omnia bona, quæ homo magno labore & sudore conquisierat, & omnes thesauros, quos apud Deum ex ipsius Dei fauore & gratia repositos habebat, subitò amittat. Quod si quæras; Quid est quod tam grandia excellentiaque bona tam breui momento absumat? Quasi respondens Spiritus sanctus subdit: *Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona.* Hæc commodè intelliges, si quæ de fascinatione Philosophi tradunt supponamus. Nullus est, qui non quæ communiter de fascinatione dicuntur, nouerit: nihilque nobis communius quàm fascinationis nomine, & fascinandi verbo vti; qui in fascinationem multa quæ videmus referimus, clamantes sicuti Apostolus ad Galatas: *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit?* & cum Poëta, Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Quibusdam videntur omnia quæ de fascinatione dicuntur fabulosa, vt Chrysostomo: alijs videntur certa; sed quæ nō tam ex naturalibus communibus causis proueniant, quàm ex diabolico opere interueniente, vt Basilio *a*. Diuus autem Thomas *b* Sanctorum doctrinam reuerenter de more explicans, ex duplici causa credit fascinationem oriri; prima est ex magicis incantationibus, ludificantibus sensus, exhibentibus spectatorum oculis leonem, taurum, vrsum, aut aliquid simile, de quibus multa Philostratus agens de illo grandi necromantico Apollonio. Secunda, ex ipsamet rerum communi natura. Sunt enim quædam personæ tam noxijs, corruptisque humoribus, vt per oculos emittant, nescio quas venenatas impressiones, aut influxus noxios, (*perniciem quandam defluentem,* vocat Basilius) quæ res teneras facilè inficiunt & corrumpunt. Ideoque signanter operantur circa pueros tenellos, quod & Beatus Ambrosius *c* fateri videtur, & expressè tradidit Sanctus Anselmus *c*, de quibus multa Abulensis *d*, Vallesius *e*, Leonardus Vairus *f*, & alij, quos quidam diligens recensque autor *g* recenset. Neque id nouum, sed vulgatissimum facit, quod de muliere menstruata quotidiana experientia compertum est, quæ lucidissimum speculum, visu solo obnubilat: & quæ de Basilisco communiter dicuntur, quod visu solo lethaliter inficit, vt doctus quidam autor explicat; & de aquila quæ ossifraga vocatur, refert Plutarchus, quod per solum aspectum, quo inferiores quasdam aues respicit, illarum ossa confringit. Tam noxios ergo quosdam influxus quidam ex oculis emittunt; vt tenerrimos, pulcherrimosque infantes inficiant & eneruent, & corpora vegeta, inquit Basilius, pubescentium, aliorum ve ætate formaque florentium, prosperam habitudinem inficiant atque debilitent, statim vt ex eorum luminibus pernicie quadam defluente ac contaminante, videas contacta membra pulchra, in siccitatem ac valetudinem venire. Huiusmodi malum peculiariter reperiri in inuidis tradit Basilius, non solùm propter nominis etymologiam, secundùm quam *Fascinare,* græcè dicitur *Bascheno*, quod significat inuidere: sed quia, vt Sapiens dixit, *putredo ossium inuidia*, corrumpens omnes corporis humores. Vnde & Diuus Augustinus annotat, quod in libro Prouerbiorum Latini codices habent: *Non cœnabis cum viro inuido*, græcum habere, *Andro bascano*. Bascanos enim, fascinus dicitur, quasi dicas, cum viro fascinante. Ideoque fascinandi vim habere communiter censemus vetulas quasdam iniquas, deformissimas, inuidentissimas alieni boni, quæ ægerrimè ferunt pulchritudinem aliorum, signanter puerorum, quos ex matrum vberibus vident pendentes. Vt tamen aliquis vim perniciemque fascinationis incurrat, non sufficit à fascinantibus oculis videri; sed necessarium est, quod ipse fascinatoris visum mutuo conspectu suscipiat. Quærunt multi, an visus fiat intra aut extra mittendo. Vtroque modo fieri apertum est, intromittendo scilicet species rei videndæ intra pupillam, & extramittendo per oculos influxum quendam in rem, quam videmus. Vt ergo puer remaneat fascinatus, non sufficit videri à fascinatore, emittente influ-

Marginalia: ¶ 312 — ad Gal, 3. 1. — Eclog. 3. — In cap. 3. ad Galat. — a Hom. 11. de inuidia — b In c. 3. ad Galat. lec. 1. & 1. p. — De vita Apollonij. — Hom. 11. cit. — c In c. 3. ad Galat. — d In c. 21. Num. q. 14 usq. ad 18. — e De sacra Philos. c. 68. — f Peculia. li. de Fasci. — g Delrius li. 1. c. 3. q. 4. & li. 3. p. 1. q. 4. sect. 1. — Camer. li. 5. de anima. c. 17. — Hom. 11. cit. — Prou. 14. 30. — Lib. 5. Locutio. in Deuter. Num. 62. — Prou. 23.

influxum noxium ex oculis : ſed requiritur, vt puer oculos ſuos ad eum conuertens, illius ſpeciem & influxum, quem faſcinator ex oculis emiſit, intra oculos ſuos recipiat, & mutuo conſpectu ſe conſpiciant. Tunc faſcinatio obſcurat bona; mirum eſt enim, quàm cito infantulus pulcherrimus, viuaciſſimus, excellenti ſalute & virtute pollens, caput demittat, pulchritudinem amittat, viribus eneruatus remaneat. Hoc propterea inter alia remedia eſt ſingulariſſimum, curare vt puerulus oculos à faſcinatore auertat, & aliò conuertat, ad patrem videlicet ſuum vel matrem. Quod faſcinatio materialis operatur in corpora tenera & delicata; potentius operatur faſcinatio ſpiritualis in animas : *Faſcinatio enim nugacitatis obſcurat bona.* Dicitur *Faſcinatio nugacitatis*, id eſt, nugaciſſima, aut fallaciſſima, vel vaniſſima; quomodo dicitur filius dilectionis, filius dilectiſſimus. Hæc oritur ex mutuo intuentium ſe conſpectu, qui quando interuenit, *obſcurat bona.* Videbis iuſtum habentem tanquam pulcherrimum filium, opus excellentiſſimum, viuidum, virtute præſtans, de quo magnam ſpem concepit: ſed obſcuratur, perdit ſplendorem, pulchritudinem, viuacitatem, & marceſcit ex faſcinatione; ex eo quòd homines te operantem conſpiciunt, & tu illos mutuo aſpectu proſequeris : illi te vident, & tu videri affectas; illi te laudant, & tu eorum laudibus delectaris, & eos aſpiciens intra te recipere videris. Hæc faſcinatio obſcurauit bona Phariſæi, ſimiliter & Regis Oziæ, vt ex D. Chryſoſtomo ſupra dictum fuit. Magnam namque Oziæ virtutem fuiſſe, inquit Chryſoſtomus, illud diuinum teſtimonium cõprobat, quo dictum fuit; *Et fecit Ozias quod rectum eſt in conſpectu Domini:* nec enim ſolum fecit quod rectum erat; ſed etiam fecit in cõſpectu Domini: non apud homines oſtentans, quemadmodum faciebant illi, qui ante eleemoſynam tuba canebant, & in ieiunijs facies ſuas obſcurabant, qui orabant in compitis: ſed in conſpectu Domini, id eſt, Deo grata obſequia reddere contendens. Et tamen ex hoc ipſo quod ille ſpectatores attendit, & ab eis laudari & æſtimari voluit in tẽplo, omnia eius bona obſcurata marcuerunt. Quid igitur agendum? Hoc tibi curandum, vt ab hominibus viſus, tu ne mutuo conſpectu eoſdem proſequaris; ſed oculos ab eis auertens, conuertas in patrem cœleſtem, illius ſolummodo oculos attendens, eidem videndum te exhibens: ſic enim faſcinationis infectionem vitabis. Videant quidem homines opera tua bona; tu autem non eos mutuo aſpectu recipias, oculos tuos in illos conuertens; ſed in patrem tuum, qui in cœlis eſt, oculos erigens.

Homi.3. in illud, Vidi Dominũ.

2. Paralip. 29.

§. 46. *Summi Sacerdotis ornatum ita ab omnibus videri voluit Deus; vt ſacerdos ipſe in ſolum Deum oculos conuerteret, figeretq;.*

POſſunt hæc aliquibus ſacræ Scripturæ locis fieri manifeſta. Primò ex his, quæ Spiritus ſanctus diſpoſuit, ornatum conſtituens ſingulariſſimum & pulcherrimum, quo ſummus ſacerdos Aaron, eiuſque ſucceſſores ornarentur. Decens eſt enim pretioſis veſtib. indui ſacerdotes, qui ad offerendum ſacrificium Deo ſunt peculiari conſecratione ſacrati. Mira ſine dubio fuerunt veſtimenta precioſiſſimaque, quibus Deus ſacerdotem ſummum indui ſtatuit, quæ non ſolùm ex materia erant excellenti, ſed arte quadam ſupra naturam contexta & conſtructa: ad hoc enim ſpiritu ſapientiæ impleuit Beſeleel, qui quæ ad ornatum tabernaculi & ſummi ſacerdotis conducebant, operaretur. Singulariter autem Sapiens expendit omnes ſummi ſacerdotis veſtes. Erat enim tunica illa, aut *Stola ſancta auro, & hyacintho, & purpura, opus textile.* Erat rationale, opus ſingulariſſimum, gemmis pretioſiſſimis ornatum; balteus inſuper, zona, &c. *Et cinxit illum tintinabulis aureis plurimis in gyro, dare ſonitum in inceſſu ſuo, auditũ facere ſonitũ in* templo,

¶ 314

Exo.31.2.5

Eccl.45.12

Ibid.nu.10

templo, in memoriam filijs gentis suæ. Hęc tintinabula, etsi D. Clemens Alexandrinus censeat fuisse trecenta sexaginta sex, iuxta numerum dierum totius anni; communius est quod Hieronymus asserit, fuisse septuaginta duo: de quibus alibi. Vnico autem verbo concludere omnia volens Spiritus sanctus dixit, in illis vestibus, fuisse *desideria oculorum,* id est, quicquid oculus desiderare potest videre. Quamuis enim dixerit Sapiens, *oculum non saturari visu,* sed quando volumus rem omnibus modis pretiosissimam designare, dicimus eam esse talem, quæ omne desiderium oculorum expleat; ita quod oculi non aliquid aliud pretiosius videndũ possint expectare. Addi tamen voluit mitram in capite eius, cui corona esset superposita, frontem cingens, vbi esset super oculos lamina, in qua scriptum habebatur nomen ineffabile ipsius Dei, & ipsius gloriæ. Hocque expressit Spiritus sanctus subdens: *Corona aurea super mitram eius, expressa signo sanctitatis, & gloria honoris.* Vocat, vt Glossa ordinaria exponit, censetque Lyranus, *Signum sanctitatis,* nomen Dei ineffabile, cui omnis gloria & honor debitus est. Aptissima sanè figura, egregiumque hieroglyphicum. Si enim rem attendas, videbis voluisse Deum talem esse sacerdotem, in quem omnes conuerterent oculos; nam præterquam quod in eo elucere voluit omnia, quæ possunt oculi conspicienda desiderare, & quæ spectantium oculos ad se trahere valent: iussit non vnum aut duo, sed multa tintinabula pedes eius circundare, vt eo ipso quod sacerdos se moueret, omnes ad se videndum vocarent, vt S. Hieronymus obseruauit. Cæterùm quem videri ab omnibus volebat, nolebat vt ipse oculos suos ad conspiciendum aliquem intuentem se, cõuerteret, aut aliquem eorum, qui se intuebantur conspiceret, sed oculos suos in Dei nomen ineffabile haberet sitos & collocatos, & in gloriam honoris eius. Sic enim res se habere debet, quod Pontifices, Sacerdotes, & viri Apostolici, debent in se ipsis exhibere quicquid oculus potest desiderare, ad quos omnes alij oculos suos conuertant. *Exemplum esto fidelium,* inquit Paulus ad Timotheum, *in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate:* & ad Titum: *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate.* Videat diues in illo eleemosynam, nobilis modestiam, qui in laboribus tolerantiam, qui in contumelijs patientiam, qui in templo deuotionem, qui in oratione feruorem, & denique talibus se vestibus ornatum exhibeat, qualibus Christus Dominus Apostolos ornatos voluit, quibus dixit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.* Id quod Petrus dixit: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, & Forma facti gregis.* Quoniam tamen oculi hominum sunt fascinantes, & obscurant bona: ne fascinentur qui tanta excellunt sanctitate, habentque fascinatorum oculos in se conuersos, nullatenus videntes se, mutuo aspectu prosequantur, nec oculos suos conuertant ad eos videndos & contuendos, quos se videntes agnoscunt: sed oculos ab eis auertentes in Dei nomen & gloriam figant & collocent, nullatenus complacentes sibi in eo quod ab hominibus videntur, nec sibi acceptantes laudes ab eisdem oblatas; sed omnia referentes in laudem, honorem & gloriam diuini nominis. Egressus fuit Herodes, vt supra annotabamus, veste regia ex filo aureo & argenteo contexta, ad alloquendum populum: cumque radij solares in vestem illam se effunderent, ad procedentem inde splendorem contuendum omnes qui adstabant conuerterunt oculos, & vocibus laudis illũ prosequi cœperunt. Ille qui tunc non ad videntes se, sed ad Deum, à quo omne bonum procedit, debuisset oculos cõuerteer, mutuo visu se videntes excepit; videbat videntes se, cõplacebat in eo quod ab eis videbatur, & laudabatur: idcirco ibidem percussus fuit ab Angelo, *eo quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus, expirauit.* His cõcinit quod de Moyse Scriptura sacra enarrat. Quando ille tabulas legis Dei in manibus ferebat descendens de monte, splendida facta fuit facies eius, tantoque splendore fulgebat, vt non

Lib. 5. stromat. — *Epist. 128. ad Fabiol.* — *Ibid. nu. 14* — *Eccles. 1. 8.* — *Epist. 128. cit.* — ¶ 315 — *1. ad Tim. 4. 12.* — *ad Tit. 2. 7* — *Matt. 5. 16* — *1. Pet. 5. 2. 3.* — *Act. 12. 23.* — *Exo. 34. 29*

non possent filij Israel intendere in faciem eius propter ingentem & exuperantem splendoris refulgentiam: ipse autem ignorabat huiusmodi splẽdorem. Vnde quamuis tota populi multitudo ad tam clarum ipsius splendorem videndum oculos conuertebat, ipse non attendebat nisi ad legem Dei, quam in manibus ferebat. Certum est, ex eo quod quis legem Dei in manibus defert, eam opere complendo, splendidus ac clarus in omnium oculis & conspectu redditur; attendant alij hunc splendorem: qui tamen eum habet, non illis spectatoribus intendat, sed ad solam Dei legem oculos teneat attentos.

§. 47. *Sponsæ oculi erant quasi columbæ in solum Sponsum intenti, sed tanquã piscinæ Hessebon, quos alij conspiciebant.*

§ 316 SIt alius locus desumptus ex laudibus, quibus diuinus Sponsus Sponsam suam commendat: quam sæpe ex professo laudandam assumit, diuersis metaphoris illius pulchritudinem & venustatem declarans. Quoniam autem, vt supra dicebamus ex B. Ambrosio, Sponsam describere intendit secundum triplicem statum, incipientium, proficientium, & perfectorum; describendam eam aggreditur secundum quod vnicuique eorum cõgruum est. Illam igitur laudare primò aggressus, ipsius solummodò oculos commendare volens: *Ecce*, inquit, *tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es: oculi tui columbarum.* Secundò, iam ad maiores laudes ascendens, illam minutatim secundum omnes partes laudandam assumpsit, dicens: *Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es: oculi tui columbarum.* Ad ingẽtem aliquam rem exprimendam, quam nullus sermo potest declarare, vtitur Scriptura sacra admiratiua quadam interrogatione, vt Dauid; *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine*: & *Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum*: & Baruch: *O Israel, quàm magna domus Domini, & quàm ingens locus possessionis eius.* Qua loquendi phrasi sæpe cœlestis Sponsus vti solet; *Quàm pulchræ*, inquit, *sunt mammæ tuæ soror mea Sponsa? Quàm pulchra es, & quàm decora charissima in delitiis?* Quoniam pulchritudo formosæ virginis in facie præcipuè splendet, & inter ea, quæ pulchriorem reddunt faciem, sunt oculi; ab illis Sponsus initium sumit: aut verò quia, vt annotauit Augustinus, nihil oculis amabilius est, sicque ad indicandum quod summo alicuius amore flagramus, dicimus, nos illum tanquam oculos diligere; quomodo & prophanus poeta: Ni te plus oculis amarem. *Oculi*, inquit, *tui columbarum.* Tandem autem cum iam tertiò illius pulchritudinem minutatim etiam per partes supremis laudibus vellet describere, *Oculi*, inquit, *tui sicut piscinæ in Hessebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis.* Mirum est quod his duabus metaphoris tam diuersis eosdem Sponsæ oculos depinxerit. Quid enim commune habent oculi columbarum, qui paruissimi sunt, ad piscinas in Hessebon, quæ erant latissimæ & extensæ, omnibusq; conspicuæ? Sed egregium sine dubio mysterium hæc continent. Erat ciuitas Hessebon (quæ & Esbon in scriptura vocatur) celeberrima, vt Sanctus Hieronymus scribit, trans Iordanem, per viginti milliaria ab eo distans, in montibus è regione Iericho. Fuit ciuitas Regia Sehon Regis Amorrhæorum; ideoque celebris, & innumera populi multitudine redundans, vt Scriptura sacra indicat. Expugnato autem à filijs Israel Rege, & in eorũ potestatem tradita, cessit in possessionem tribus Ruben, quę citra Iordanem remanere optauit cum tribu Gad, & dimidia tribu Manasse, propter terræ abundantissimam fertilitatem. Fontibus enim clarissimis redundabat regio; signanter autem ciuitas Hessebon piscinis erat celebris, circa cuius quandam portam erant duæ elegantissimæ, crystallinis aquis redundantes, vbi omnis populi multitudo confluebat; tum quia ibi iudiciorum erat locus, (communiter enim apud populos illos in portis ciuitatum agebantur iudicia) tum propter

Marginalia: *Li. de Isaac & ani. c. 8.* — *Cant. 1. 14* — *Cant. 4. 1.* — *Psal. 30. 20* — *Psal. 83. 1.* — *Baru. 3. 24* — *Cant. 4. 10* — *Cant. 7. 6.* — *Libr. 1. de ser. Dom. in monte.* — *Cant. 7. 4.* — *Lib. de locis Hebrai.* — *Num. 21. Iosu. 13. & 21. Iudi. 11.*

illas piscinas aut fontes, ad quas omnes confluebant, tanquam ad locum communem, recreandis animis aptum. Hoc enim significat illud, *Quæ sunt in porta filiæ multitudinis.* Vocat enim *Filiam multitudinis,* ipsam ciuitatem, propter innumeram, qua redundabat populi multitudinem: aut verò portam ipsam, ad quam omnis multitudo ciuitatis confluebat, propter piscinas adiacentes, non tantum ad aquam capiendam; sed ad recreandos animos clarissimarum aquarum conspectu. Ex his quid Spõsus cœlestis dicere voluerit aptè possumus explicare. Primò obserua hoc differre oculos columbarum à piscinis Hessebon, quod illi dati sunt ad videndum; istæ autem constitutæ sunt vt videantur. Columba enim oculos habet sicut cætera animalia, vt videat: piscinæ autem constitutæ sunt, non vt videant, sed vt videantur. Nec enim ipsæ aliquem respiciebant, cùm omnium oculi in eas essent intenti. Hinc optimè Sponsus cœlestis oculos Sponsæ excellenter dixit similes oculis columbarum. Columba apud omnes nationes symbolum fuit fidelitatis Sponsæ ad Sponsum, vt ex Aristotele *a*, docuit Ælianus *b*, tradiditque Plinius *c*: est enim columba auis simplex, vt prosequitur Cyprianus *d*, vnde & homines simplices ac bonos, solemus columbas vocare: est innocens ac pura, & vt D. Gregorius Nyssenus *e* censet: caret felle. Quod potiùs iuxta communem vulgi opinionem accipiendum est; reuera enim fel habet, vt Aristoteles *f*, & Plinius *g*, asserunt; censetur tamen expers fellis, quia innocua est & simplicissima. Hoc est illi inter omnes aues singulare, quod fidem consorti suo seruat, quæ etsi oculos habeat ad videndum, in nullum alium à consorte eos figit aut conuertit. Optimè proinde dicuntur oculi Sponsæ columbarum, vt sentiunt Origenes *h*, & Gregorius Nyssenus *i*, ad indicandam mentis & intentionis suæ fidelitatem & puritatem: quæ etsi oculos ad videndum habeat, tantummodo ad Sponsum illos conuertit, quos propterea paruos habere dicitur, quibus solius Sponsi speciem recipiat, quæ omninò & plenè illos compleat; tantummodo namque Sponsum suum respicit, & attendit, cùm bene operatur: nullum ab illo aspicit aut conspicit, id verè complens, quod pro prima lege illi primæ Sponsæ initio seculi statutum fuit: *Ad virum tuum conuersio tua.* Ita enim legunt omnes sancti patres iuxta Septuaginta, Chrysostomus, Basilius, Ambrosius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, vbi noster Vulgatus legit: *Sub viri potestate eris.* Hoc namque fidelem Sponsam decet, vt ad virum suum solummodo sit conuersio oculorum suorum: & meritò adulteræ incurrit suspicionem Sponsa, eo ipso quod oculos in altero ab Sponso collocat, & figit: vereque anima, quæ cùm bonum operatur ad alterum quàm ad Deum Sponsum suum oculos intentionis conuertit, adultera dici potest, quæ alteri à viro complacere concupiscit. Fidelis Sponsa semper illud in ore habet, vt Diuus Chrysostomus annotauit *k*, *Tibi dixi cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.* Illudque *l*: *Oculi mei semper ad Dominum,* & Prophetæ *m*: *Ego autem ad Dominum aspiciam.* Et sicut columba ad hoc vt consortis sui indignationem incurrat, sufficit si ad alterum ab illo oculos conuertat; tunc enim videbis subitò consortem iratum erga eam, querulo rumbo incedentem, & alis verberantem; ita, vt anima Deo displiceat, sufficit si cum bonũ opus agit, oculos conuertat ad alios; ex hoc namque propriè, ac formaliter, (vt dialectici dicunt) Deus contra hypocritas se iratum perhibet, non quòd malum opus operentur; sed quia agentes bonum, oculos ad homines conuertunt, intendentes eis placere, & quia sua bona opera agunt hoc fine, vt videantur ab hominibus. Sponsa nihilominus, quę ad videndum oculos habet columbarum paruos & cõstrictos, qui vnicum Sponsum tantummodo capiant, illumq; solum recipiant, vt tamen videantur, habet oculos grandes extensos, sicut piscinas in Hessebon, quæ sunt iuxta portã, vbi omnis multitudo cõfluit, & oculos ad illas cõuertit. Talis namq; debet esse vir perfe-

Marginalia: § 317 — a 9. *De natura animal. c.* 4. — b *Lib.* 15. *c.* 34. & 35. — c *Lib.* 10. *c.* 34. — d *Lib. de simplicit. prælat.* — e *Li. de Virginit. c.* 11. — f *Lib.* 4. *de partib. animal. c.* 2. — g *Lib.* 11. *c.* 37. — h *Li. duarũ hom. in Cãt. hõ.* 2. — i *Hom.* 4. *in Cant.* — *Gene.* 3. — *Gen.* 3. 16. — § 318 — *Hom.* 15. *in imperfect.* — k *Psa.* 26. 8 — l *Psa.* 24. 15 — m *Psa.* 7. 7

perfectus & sanctus, vt in illo omnes videant omnium virtutum opera bona, quæ omnium oculos delectent: in eis videat superbus, quomodo debeat esse humilis, & quam grandis sit humilitatis pulchritudo; diues, quomodo misericors & liberalis erga pauperes; sensualis, quomodo castus & honestus; iracundus, quomodo mitis & blandus: inde aquam virtutum omnibus hauriendam ad sui imitationem exponat, virtutumq; pulchritudinem oculis omniũ in suis operibus exhibeat; vt ad eam omnes alliciantur. Hocq; est, quod Christus Dominus Apostolis suis dixit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videãt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, &c.*

Matt. 5. 16

§. 48. *Incipientes, & proficientes opera sua bona abscondant ab oculis spectantium, perfecti autem sæpe exponant illis conspicienda.*

¶ 319

a 8. Moral. cap. 38.
b Matt. 5. 16.
c Mat. 6. 1. 18.

PRopositam difficultatem dissoluit alio modo B. Gregorius *a*, qui his, quæ dicta sunt egregie cohæret. In eodem certe Dominico sermone dixit Christus *b*: *Sic luceat lux vestræ coram hominibus, vt videant opera vestra bona:* Et *c*, *Cum ieiunas, ne videaris hominibus ieiunans,* neque contraria docuit, qui illud primum, viris perfectis, hoc autem secundum, illis qui nondum perfectionem sunt consequuti, constituit. Virorum namque valde perfectorũ est, inquit Gregorius, laudem propriam contemnere & despicere, atque solius Dei gloriam quærere, quam qui infirmi sunt, perfectè contemnendo non superant. Hoc vt clarius exponamus, obseruandum est, iuxta id quod paulò ante cœpimus indicare, hominem in Vita spirituali varios status habere, incipientis, proficientis, & perfecti, vt D. Thomas ex sanctorum patrum doctrina prosecutus fuit. Et quidem sicut in vita corporali varios status homo habet, pueri, iuuenis, & viri: & multa congruunt ei in statu viri, quæ nullatenus in statu pueri aut iuuenis: ita multa Deus exposcit à viris perfectis, quæ incipiẽtibus, imò & proficientibus nõ conueniunt. Vnde quamuis viris iam perfectis & solida sanctitate fundatis congruat opera sua bona cæteris ad ædificationem & imitationem videnda proponere: proficientibus tamen est periculosum, & incipientibus noxium. Id quod excellenter demonstrauit Beatus Augustinus, annotans primum omnium peccatorum fuisse superbiam, & proprij honoris & gloriæ appetitum, illudque esse vltimum, quod homini vincendum relinquitur. Qui benè, inquit, didicit, vel expertus est vitiorum superandorum gradus; intelligit hoc vitium inanis gloriæ vel solum, vel maximè cauendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc vltimum vincit: *Initium autem omnis peccati superbia, &c.* Hæc igitur est, quæ primò incipit, hæcque perpetuò perstat, bellum homini indicens: & cæteris affectibus superatis, adhuc illa potenter insurgit. Quantumcunque enim quis vicerit affectus carnis circa voluptates carnales & sensuales, & cupiditates circa pecunias & temporalia bona, & appetitum circa seculares honores & dignitates; adhuc potentior hostis vincendus restat, appetitus scilicet inanis gloriæ & humanæ laudis; qui tanto vehementior insurgit, quantò plura & excellentiora virtutum opera fuerint stabilita. Hac de causa Diuus Bernardus hunc hostem comparat giganti Goliath, qui populo Dei iam repromissionis terram ingresso, iamque ex multis hostibus triumphanti, solus exprobrare præsumit: ipsum namque est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat, & insurgit specialiter aduersus eos, qui cætera iam videntur vicisse peccata. Quis denique, inquit Bernardus, nisi manu fortis, qui cætera iam sibi potenti virtute vitia subiugauit, aduersus nequissimum hoc vitium dimicaturus accedat? Procedat Dauid, idest, manu fortis, quoniam non est vincere tantum hostem, nisi in manu forti, &c. Inde egregio discursu idem S. Bernardus

2. 2. qu. 61. art. 5.

In Psal. 7.

Eccl. 11. 10. 15.

Ser. de Dauid & Golia.

¶ 320

Serm. 13. in Cant.

dus colligit, admirandum quidem esse virum sãctum ex eo quòd multo labore, anxietate & solicitudine virtutes acquisiuit: multò tamen admirabiliorem ex eo quòd illis acquisitis humiliter de se ipso sentiat, nec superetur affectu honoris & gloriæ. Est enim quidam violentus appetitus, qui sua vi facile reddit quoduis opus, etsi in se difficillimum sit, & tanta violentia stat, vt difficillimum sit, cæteris omnibus prauis affectibus superatis, illum reuincere. Vnde & Beatus ipse Augustinus optimo discursu considerat, philosophos antiquos ex huiusmodi affectu ad inaudita virtutum opera perficienda fuisse impulsos: qui quamuis cætera vitia calcarent, ab hoc miserè conculcabantur, & cedebant huic, illi quibus cætera cedebant. Quod & de Romanis similiter prosequitur, vt supra dictum est. Hæc omnia ex dictis explicata manent. Vt enim paulò ante dicebamus, cœlestis Sponsus secundum triplicem statum Sponsam sanctam describit: initio quidem Canticorum, secundum statum incipientis, tuncque tantùm eius oculos commendat, quòd sint columbarum, ibique sistit. Hoc namque debet esse primum incipientibus vitam spiritualem initium, oculos suos ad Deum ipsum conuertere, ab omnibus creaturis illos auocando. Sicut enim totius mali initium fuit, auertere oculos à Deo incommutabili bono & legitimo Sponso, & illos conuertisse ad commutabile bonum, & luxuriam, aut diuitias, aut honores, aut voluptates: ita hoc tanquam totius boni principium est statuendum, oculos ab omnibus creaturis auocare; & in Deum tanquam in legitimum Sponsum conuertere, cui fides cõiugij seruanda est. Deinde, cùm Sponsus illam proficientem videt, & omnium virtutum actibus implicatam, eandem describit, iterum quidem oculos illius primò commendans, non tamen ibi sistens; sed ad alias corporis partes, & membra laudanda procedens. Dicens enim primò: *Oculi tui columbarum*, subdidit: *Capilli tui sicut greges caprarum, dentes tui sicut greges tonsarum, labia tua sicut vitta coccinea, sicut turris Dauid collum tuum, &c.* Et quamuis eam omni ex parte laudet, non eam commendat ex eo quod alijs se videndam exposuerit. Non enim adhuc proficientibus securum est, se ipsos cum benè operantur videndos exhibere. Cùm autem illam iam in culmine perfectionis vidit, & voluit describere vndique perfectam, quam ad *Staturam palmæ* dicit peruenisse, cuius firmam sanctitatem, & inuictam hoc nomine exprimere voluit, & etiam ex eo quòd simul illam similem dixit *Choris castrorum*, tunc oculos eius dicit, similes *Piscinis in Hesebon*, quæ omnium oculis erant expositæ: quia tunc iam illi erat congruum cæteris omnibus se ipsam tanquam virtutum exemplar videndam exhibere, quam imitarentur, & cuius visu cæteri omnes ædificarentur, & gloria Dei amplius promoueretur. Huic qui talis est, & illi similibus dicit Christus: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &c.* Qui talis nõ fuerit, timeat inimicum fortissimum inanis gloriæ, abscondat opera sua, & se collocet in occulto, cum bonum operari aggreditur, ne, inquit Christus, videaris hominibus ieiunans, sed tantummodo patri tuo. Absconde opera bona, ne pereant, inficianturque à spectatorum oculis fascinatoribus. Pueri tenelli eos timeant, imò & qui virtute adolescunt, vt Sanctus Basilius dixit: facilè enim infectione corrumpuntur. Qui iam autem virilem attigerunt statum, non est quod timeant ab illis infici, qui potius virtute sua fascinatorũ oculos superant, & vincunt. Patet igitur optimè Christum hoc nobis iniunxisse, ne facientes opera bona, intendamus videri ab hominibus: hocque tantummodo intendendum, videri à Patre cœlesti.

[Margin notes: 5. de Ciuit. cap. 14. & lib. 21. c. 16 — Cant. 1. 15. — § 321 — Cant. 4. 1. 2 3. 4. — Cant. 7. 7. — Cant. 7. 1. — Cant. 7. 4. — Hom. 11. de inuidia.]

§. 49. *Patris nomen Christus inducit, exprimens Deum totum relatum ad te, vt te reddat totum ad illum relatum & intentum, curantem solũmodo illi videri.*

¶ 322

SEd *Patri tuo, qui videt in abscondito.* More suo Christus Dominus, non tantùm quæ agere debemus docet; sed simul rationes subdit, quibus ad id quod præcipit excitet. Duas autem rationes hoc in loco inducit efficacissimas quidem ad persuadendum decentissimum esse, iustissimum & necessarium, omnia bona opera nostra ita agere, vt per illa tantummodo intendamus, Deo placere, eiusque gloriam, & honorem, non nostrum. Primam ponit, Deum nobis describens nomine Patris: *Sed patri,* inquit, *tuo.* Tot tantisque nominibus Deus nominatur, vt peculiares libros SS. Patres de hoc argumento conscripserint, Dionysius *a*, Hieronymus *b*, D. Thomas *c*, & alij: posset que Christus aliquo illorum vtens dicere: Ne videaris hominibus ieiunans, sed Deo tuo, aut Domino tuo, aut creatori tuo, aut certè Regi tuo. Vt enim supra ex Chrysostomo *d*, annotabamus, sufficientissima ratio ad contendendum placere soli Deo cùm benè operamur, est scire & intelligere, illum esse Regem nostrum. Nihil namque magis cordi est militi, qui in stadio certat, quam Regi spectanti placere, quantumcũque alij innumeri existant sui certaminis spectatores. Quando Israelitæ Regem petierunt à Samuele, præcipuam causam suæ petitionis expresserunt, dicentes: *Constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut vniuersæ habent nationes.* Multi erant in populo, qui poterant eos iudicare; sed solius Regis iudicium æstimatione dignum censebant, cui omnia quæ ab eis fierent, aut intercederent, deferrent, cuius sola definitione & decreto essent contenti. Id enim, inquit Abulensis hæc expendens, videbant in nationibus cæteris obseruari, inter quas solius Regis æstimabatur iudicium. Ideo addiderunt: *sicut vniuersæ habent nationes.* Posset propterea Christus Dominus, vt nos induceret ad soli Deo placendum, ipsum exprimere nomine Regis: altiori tamen mysterio agens, noluit nisi nomine *Patris* vti, de quo ipse dicit, se illud manifestasse hominibus: *Pater,* inquit *e*, *manifestaui nomen tuum hominibus.* Vt enim ait S. Augustinus *f*, nomen quo dicebatur *Deus*, omnibus erat notum *g*. *Notus namq; in Iudæa Deus:* at nomen, quo dicebatur pater, erat hominibus communiter ignotum; tum quia nomen patris est proprium primæ personæ sanctissimæ Trinitatis, cuius mysterium paucissimis erat illis temporibus explicitè cognitum; tum quia hoc Christus suo aduentu operatus fuit, vt nos essemus filij Dei, haberemusque Deũ patrem, cui pleno ore quotidie diceremus; *Pater noster, qui es in cœlis.* De qua re agit eleganter B. Augustinus, gratiam noui testamenti declarans. Hoc autem nomine excellentissimè nunc vtitur, vt ad id quod intendebat excitet, quod scilicet omnia nostra opera propter illum agamus. Patris nomen, vt ex vera metaphysica constat, relatiuum est; ideoq; totum esse patris est ad filium, & ex consequenti totum esse filij debet esse ad patrem. Deus duos filios genuit, & habet: vnum naturalem eiusdem penitus substantiæ & essentiæ secum, sibi coæternum, operatione interna & æterna intellectus sui genitum; quam generationem, Theologi *Opus ad intra* vocant, per quam totum quod habet pater dedit filio: alterum habet adoptiuum, genitum externa quadam & temporali generatione, quã *opus ad extra* Theologi vocant, quem per gratiam generat, cui non suam naturam communicat; sed illius quandam participationem, de qua dixit Apostolorum princeps Petrus: *Pretiosa nobis promissa donauit, vt simus consortes diuinæ naturæ.* Sicut autẽ ex eo quòd est pater naturalis filij sui, interna operatione illũ generãs, totũ quod intra se est, quatenꝰ pater, ordinat ad filiũ, & respectũ dicit ad illũ: ita ex eo quod est pater hominis operatione externa, totus ipse secun-

¶ 323

a Lib. de diuinis nominibus. *b Epist. 136. ad Marcellam.* *c 1. p. q. 13.* *d Hom. 21. & 72. in Matth. & 2. & 28. in Ioan.*

1. Reg. 8. 5.

In 1. Reg. c. 8. qu. 4.

e Ioa. 17. 6. *f Trac. 106 in Ioan.* *g Psal. 75. 2*

Matt. 6. 9. *Epi. 120. ad Honotum.*

2. Pet. 1. 4.

cundum quod ad extra operatur, est ad hominem ipsum. Propter nos creauit mũdum, extendit cœlos, formauit stellas, statuit firmamentum, fundauit terram, produxit aquas, fecit aerem: propter nos creauit arbores, ligna, fontes; aues, &c. quæ egregio discursu sãctus ille propheta Esdras expendebat, cum Deo ipso loquens: O Domine loquens locutus es ab initio creaturę, in primo die dicens, Fiat cœlum & terra, &c. tunc dixisti de thesauris suis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum: & die secundo creasti speciem firmamenti, &c. & die tertia imperasti aquis cõgregari, &c. & processit subitò fructus multitudinis immensus, & concupiscentię gustus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti inuestigabiles, & die tertia hæc facta sunt. Quarta autem die imperasti fieri solis splendorem, lumen lunæ, stellarum dispositionem; *Et imperasti eis vt deseruirent futuro plasmato homini.* Quinto die dixisti, vt procrearentur animalia & volatilia, & pisces, & ita fiebat, &c. Sexto die, super his creasti Adã, quem constituisti ducem super omnibus factis, quæ fecisti: *Hæc autem omnia dixi coram te Domine, quia propter nos creasti seculum.* Quicquid igitur Deus ad extra operatus fuit in mundi creatione, propter hominem condidit: ad eius ministerium omnes Angelos destinauit, quos *omnes fecit administratorios spiritus propter eos, qui hæreditatẽ capiunt salutis.* Propter nos constituit Ecclesiam, quam ab eius initio suæ dexteræ virtute cõseruauit. Propter nos constituit Patriarchas, misit Prophetas, &c. & deniq; propter nos homines, & propter nostram salutẽ descendit de cœlis; *Et mortuus est, propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram,* & ascendit propter nos in cœlum parare nobis locum, & propter nos venturus est ad iudicandũ viuos & mortuos. Adeò hoc verũ est, vt nec diabolum permisisset ex angelo diabolũ fieri, nisi propter nos, vt illum expugnantes, coronam nobis victoribus repositã reddat, vt ex D. Augustino alibi dictum est. Vnde optimè clamat Apostolus: *Omnia enim vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mũdus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura; omnia enim vestra sunt.* Et iterum: *Omnia enim propter vos.* Quę verba etsi S. Anselmus, & D. Thomas intelligere videãtur de omnibus, quæ Apostolus operabatur, & de laboribus, quos in prædicatione Euangelij sustinebat, B. tamen Chrysostomus intelligit de omnibus, quę Christus operatus fuit, qui omnia egit propter nos, non tantũ, quæ ad pœnã fuerunt & humilitatẽ, vt incarnatio, ieiunia, vigiliæ, passiones, mors & sepultura; sed quæ ad gloriam, vt sunt corporis sui glorificatio, resurrectio, ascensio in cœlũ, sui nominis exaltatio; omnia propter nos, & nostrã gloriam egit. Quo etiã modo D. Bernardus *a*, illud intelligit *b*: *Omnia propter electos,* illudq; Sapientis *c*: *Gratia, & misericordia Dei in sanctos eius, & respectus in electos illius.* In huius cõfirmationem obseruant August. *d*, & Basilius *e*, acutissimè verba illa, quæ scriptura sacra posuit, cum primã rerum creationem descripsit *f*: *Dixitq; Deus fiat lux, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Quid hoc est; *Vidit lucẽ, quod esset bona?* Nũquid Deus, inquit Augustinus, lucẽ antequã crearet non nouerat, quã non nisi visã laudauit? Ad quidnam eã quasi examinandam assumit? Certè lux nullũ poterat habere defectum, nec poterat bona non esse: primò, ratione sui, est enim creatura inter omnes corporeas purissima: *Quæ attingit vbiq; propter suam munditiã, & nihil inquinatum incurrit in illam,* nihil potest eam fœdare, aut maculare, quæ nec in aqua madefit, nec in igne comburitur, nec in luto fœdatur, nec in carbone nigrescit. Ideoque Deus ipse absolutè lucis nomine vocari voluit, dicens: *Ego sum lux mũdi*: & Apostolus: *Lucem habitat inaccessibilem.* Deinde minus poterat defectũ habere, ex parte operãtis, qui Deus erat, cuius omnia *Perfecta sunt opera*; nec primũ inter res visibiles poterat esse imperfectũ, ad cuius productionem primũ omnium os suũ aperuisse dicitur, cũ *dixit: fiat lux.* Ad quidnam igitur eam examinat? Vt apertè indicaret, quia propter hominẽ illã producebat. Ideo non

Marginalia: 4. Esdr. 6. — ad Hebr. 1. 14. — Ad Rom. 4. 25. — 11. Super Genes. — 1. Cor. 3. 22. — 2. Cor. 4. 15. — In c. 4. 2. ad Corin. § 324 — Hom. 9. in 2. ad Cor. — a Serm. 68. in Cant. in princ. — b 2. ad Timot. 2. — c Sap. 4. — d Ser. 134. de temp. — e Hom. 2 in Hexaem. — f Gen. 1. 3. — Sap. 7. 24. — Ioan. 8. 12. — 1. ad Tim. 6. 16. — Deut. 32. 24. — Genes. 1. 3.

non examinat illam in ordine ad seipsum, qui ea nõ egebat, nec in ordine ad lucẽ ipsã quæ in se creatura perfectissima est, nec in ordine ad Angelos, qui illius vsu nõ indigebant: nec in ordine ad bestias, ex quibus multę eã habituræ erãt inimicã, vt vespertiliones, noctuæ, & oẽs feræ siluarũ inuisã, quæ adueniente luce abscõdendæ erant in cubilibus suis, vt dixit Dauid: sed in ordine ad hominem: an sc. talis esset, quæ oculis hominis quem formaturus erat, esset congruẽs & proportionata: essetne excedẽs facultatẽ oculorũ eius aut deficiẽs; eo modo, quo qui vestem facit, eam cõfert ad corpus illius, qui induendus est. Sanè omne ꝙ bonum est, inquit Rupertus, aut est bonũ tãquam finis, aut tanquã mediũ ad finẽ. Non vidit Deus lucẽ, quod esset bona tanquam finis; nec enim lux aut creatura alia irrationalis finis diuinæ operationis esse poterat: sed vidit, quod esset bona, idest, quod esset congrua in ordine ad finẽ, quem intendebat, hominem sc. Vult ergo dicere, Deum talem creasse lucem, qualis cõgrua erat & cõueniens oculis hominis, quẽ intendebat creare: vt non esset splendidior, aut intensior, nec remissior, quã hominũ oculi egebant. Ita rem explicant Basilius & August. in qua idẽ S. August. egregiũ mysterium cõtẽplatur, explicãs Christũ lucem esse diuinã, de qua Ioannes: *Erat lux vera*, quam talem pater oculis nostris exhibuit, quæ illis esset cõgrua. Nec .n. venit Filius Dei, tã splendida luce refulgens, vt hominũ obtutus offuscaret; nec tã demissa aut obscura, vt nõ se sufficiẽter manifestaret. Talis ergo apparuit lux ista, qualis nobis congruebat, qualẽ Ioannes expressit: *Verbũ caro factum est, & vidimus gloriam eius*. Hoc vt ab initio mũdi scriptura sacra prædiceret, dictũ fuit: *Vidit Deus lucem, quod esset bona.* Propter homines igitur primã illã creaturã visibilẽ produxit, & propter eosdẽ omnia alia producta fuisse, similis loquendi phrasis demõstrat. De quauis enim re, quam Deus creabat, dicitur: *Vidisse quod erat bona*, id est, ꝙ vtilis & congrua erat homini creando. Loquitur enim scriptura sacra, inquit Rupertus, nostra loquendi phrasi, qua nihil vocamus bonum in domo nostra, nisi quod nobis est vtile. Mures & vermes boni quidem sunt in se, & nobiliores ipso cœlo, vt S. August. *a*, & D. Tho. & eius interpretes *b*, demonstrant, ex eo, quod omne viuens nobilius & excellentius est, quocumq; nõ viuente: & nihilominus nõ illos dicimus bonos, quos inutiles & noxios nobis iudicamus. Tandem omnibus rebus creatis, productoq; homine; *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*, id est, excellenter ordinata, homo ad Deum, & omnia alia ad hominem ipsum. Bene propterea Deus dicitur pater hominis, quia in his, quæ ad extra operatur, totus est in ordine ad hominẽ tanquam ad filium. Vnde & Sapiens ex cõsideratione gubernatoris nauis, ascendens ad cõsiderationẽ supremi totius orbis gubernatoris, illum vocat *Patrem*, & omnia gubernare ait tanquam *patrem. Tua autem pater prouidentia gubernat.* Quidã codices legunt, *ab initio cuncta gubernat* Et mirum est, quod Sapiens agens de mũdi gubernatione Deum vocet *Patrem*, potius enim videbatur vocandus Sapiens, quia Sapientis munus est dirigere & gubernare, vt Philosophorum princeps docuit; imò & illo sapientior Salomon dixit; *Intelligens gubernacula possidebit*, aut videbatur vocandus Prudens, quia vt idem Sapiens dixit; *Multa gubernatur prudentia.* Meritò tamen vocat *Patrem*, quia cuncta gubernat tanquã hominis pater, qui totus est ordinatus ad illum, tanquam ad filium, in cuius bonum, vtilitatem & gloriam cuncta disponit, dirigit & gubernat; quia si cœlum mouet, tempora disponit, terram sustinet, aquas conseruat, fructus producit, animalia pascit. &c. hoc totum est in ordine ad hominẽ: vnde & cum finitus fuerit homo, totum mundum destruet, vt Isaias egregie prosequitur, iuxta D. Ambrosij mentem, de quo alibi. Optimè ergo Christus Dominus exhibet Deum tanquam patrem, qui omnia quæ agit, in nostram gloriam & bonum ordinat, & totus constitutus videtur in ordine ad hominem tanquam filium, sicut vnũ relatum in ordine ad alterum, vt obligationem indicet, quæ tibi inde enascitur, & quod

Marginal notes (left): *Psal.* 103. — ¶ 325 — *Lib.* 1. *in Gen. c.* 13. — *Locis cit.* — *Ioan.* 1. 9. — *Ioan.* 1. 14. — *Gen.* 1. 14. — *Lib.* 1. *in Gen. c.* 13. *cit.*

Marginal notes (right): a *li. De ciuit. c.* 16. *et lib. de vera relig. c.* 29. — b 1. *p. qu.* 3. *art.* 1. *& q.* 70. *art.* 3. 2. — *Gen.* 1. 31. — ¶ 326 — *Sap.* 14. 3. — *Prou.* 1. 5. — *Pro.* 14. 29. — *Isaiæ* 24. *Li. de Elia & ieiu. ca.* 21. *&* 22.

& quod tu non minus debes totus in omnibus, quæ agis, erga talem patrem esse ordinatus & directus; qui propterea omnia, quæ operaris, in illius laudem, honorem & gloriam ordines, & destines. Si autem ille, quia in nostrum commodum, vtilitatem & bonum omnia produxit, examinauit cuncta quæ egit, id curans, vt talia forent, qualia essent tuis oculis, tuisque profectibus congrua: nonne iustius erit, vt cùm bonum aliquod agis, aut agere aggrederis, examines & videas, te tale & taliter debere agere, quod congruat oculis diuinę illius maiestatis, sitque in illius honorem & gloriam destinatum? Hoc igitur pacto omnia quæ agis examinanda sunt, vt videlicet cures ea agere opera, & taliter agere, quæ congruant, & quatenus congruant diuino honori, laudi & gloriæ.

§. 50. *Quomodo & quare nostram ad Deum debeamus intentionem dirigere, docent Sponsæ verba, quæ S. Bernardus expendit.*

¶ 327 *Li. de Isaac & anima cap. 8.*

EX ijs, duas diuinæ Sponsæ sententias possumus elegantissimè explicare, quas ambas Beatus Ambrosius breuissimè attigit. Laudandam assumpserat cœlestis Sponsus diuinam suam Spõsam more dramatico, id est, quo sigillatim laudantur, & commẽdantur omnes corporis partes; idque ita prosecutus fuit, vt ab imispedum incipiens, vsque ad verticis summum progressus fuerit. Incipiens enim à gressibus & calceamentis, dicens; *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis*, ad capillos vsque tandem peruenit; quos purpuræ Regis similes dixit, adiunxitque totas suas delitias in Sponsa constitutas, dicens; illam similem palmæ, quæ fructus dulcissimos refert, & vbera illius similia botris: ideoque *ascendam*, inquit, *in palmam*, *& apprehendam fructus eius*, *& erunt vbera tua sicut botri vineæ, &c.* Videns Sponsa se tot, tamque ingentibus fauoribus prosecutam, in hanc vocem suspensa toto pectore exclamans prorupit: *Ego dilecto meo, & conuersio eius ad me.* Maiorem hæc verba emphasim habent, quã in cortice repræsentant; excellentissime enim Spõsa affectũ Sponsi sui erga se ipsam expendit, dicens; *Conuersio eius ad me.* Et allusisse visa est ad illud, quod Deus primæ mulieri, primæq; Sponsæ iniunxit; *Ad virum tuum conuersio tua.* Ita enim Septuaginta legunt, vt supra dicebamus, & multi ex Hebræo; *Ad virum tuum appetitus, seu desiderium tuum* Hic enim legitimę Sponsæ debet esse affectus, quod totaliter pendens sit ex viro, & ad eum perpetuò debet esse conuersa, vt nihil agat, nisi quod viro fuerit placitum, aut ab ipso dispositũ, & in eo omne ipsius desiderium debet claudi, nihil aliud appetere aut cogitare, nisi quæ viro congruũt, aut virum concernũt. Ita quidem Sponsa debet esse erga Spõsum affecta. Hunc affectum, quem ipsa habere debebat erga Spõsum vidit in Sponso erga seipsam: *Conuersio*, inquit, *eius ad me*, quasi ex me pendet omnis eius appetitus, omneque illius desiderium circa me vnicam cõclusum est, qui nihil agit, optat, decernit, imò nec cogitat nisi me ipsam, & rem quãcunque acturus, operatur illam conuertendo oculos suos ad me; expendendo ita se acturum, quatenus meæ expedit saluti, honori & gloriæ. Si talis ille est erga me, qualis ego erga ipsum esse debeo? *Ego*, certè, *dilecto meo, & conuersio eius ad me.* Nota illa, *Et*, non tam coniunctionis, quam causalis vim habet: quasi dicat: Ego totam me trado dilecto meo, quia ipse totum se tradit mihi. Ego tota conuersa sum erga dilectum meum: quia ille totus conuersus est ad me. Si ille nihil agit, nisi quod mihi congruum est, & ad meam expedit salutem & gloriam; iustius est, vt ego nihil agam, nisi quod ad eius obsequium pertinet, & illius gloriam cõcernit. Quàm digna reprehẽsione imò execratione esset mulier illa, quæ cum in se, & ex se vilis esset & pauperrima, ex Regis gratia ipsi Regi esset desponsata, & videns Regem in hoc tantùmmodo totum constitutũ, & positum, vt illam solũmodo amaret & diligeret, de ea tantum cogitaret & loqueretur, illius honorem perpetuo curaret promouere; illam

Cant. 7.10

Gen. 3.16.

¶ 328

illam solam in delitijs haberet, ad nullam rem aliam oculos cõuerteret: illa nihil minus curaret quàm regẽ, nec oculos ad eum verteret, nec aliquid ageret, quod illi esset gratum, nisi tantum, quod gratum iudicaret mancipijs, & vilissimis seruis, de quibus solummodo cogitaret? Alia Sponsæ sententia est, quam semel & iterum repetit: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Et, *Ego dilecto meo; & dilectus meus mihi.* Circa quam etsi multa possemus obseruare, tantùm quæ S. Bernardus per varios sermones annotat, expẽdemus, qui id inprimis in dubium reuocat, quẽ sensum huiusmodi habeat oratio, quæ verbo caret, *Dilectus*, inquit, *meus mihi, & ego illi.* Non plus? Pendet oratio, imò non pendet, sed deficit. Suspenditur auditor, nec eruditur, sed erigitur. Quid est, quod dicit; *Ille mihi, & ego illi?* Nescimus quid loquitur. Imo videtur superba quędam locutio. Insolens verbum, inquit Bernardus; *Et ego illi:* nec minus insolens; *Dilectus meus mihi,* nisi quod vtroque insolẽtius, vtrumque simul. Nonne irrideremus seruum, quem iactãtem Regis gratiam audiremus, dicentem; Ego Regi, & Rex mihi? Quis ita nisi insolentissimus audacissimusque loqui posset? O Sponsa sancta, inquit Bernardus, quid tuus ille tibi, quid tu illi? Quænam quæso hæc inter vos, tam familiariter fauorabiliterque discurrens exhibitio & redhibitio, tibi ille, tuque vicissim illi? Multa in huius expositionem dicit Bernard. Primum, indicari his verbis, ad quantam altitudinem anima ex Dei gratia sit euecta, quando verè Deum diligit, quantamq; fiduciam præbeat cor purum erga Christi amorem, quod audet in Domino gloriari dicens: Dilectus meus mihi, & ego illi. O quid audet cor purum & conscientia bona, & fides non ficta, inquit Bernardus. Audet sine dubio dicere: *Aut dimitte populo huic, aut dele me de libro, quem scripsisti:* Et, *Viuit Dominus si erit pluuia nisi iuxta verbũ meum.* De quibus alibi. Secundò, annotat Bernardus, rectè Sponsam præmisisse; *Dilectus meus mihi,* vt subderet: *Et ego illi,* indicans, vnde sibi talis fiducia, & vt ita dicam, audacia orta fuerit. Nec enim illa tanta est, vt vllatenus auderet hoc cogitare, nisi Spõsus præuenisset illam tam grandi dilectione, vt se totum ipsi traderet. *Non quasi nos dilexerimus eum, sed quia ipse prior dilexit nos.* Nequaquam humilis, pauperculaque virgo cogitare posset se Regi in Sponsam tradere, si se ipsam suamque prosapiam attenderet: si tamen videret Regem omnem suum amorem in illam collocasse, & nihil aliud tractare, quàm de ea in Spõsam assumenda, innumeros quotidie à Rege fauores suscipiens; inde erigeretur mente, quandamque cordis nobilitatem cõciperet; per quam cæteros omnes contemneret, & se tantum Regi tradendam contenderet, quẽ se sibi tradentem apertè deprehendisset. Ita sanè anima nostra nusquam posset ad hanc cogitationẽ peruenire, quod Deum ipsum haberet Sponsum, nisi vidisset illum ipsam in Sponsam elegisse, & singularibus fauoribus ornasse. Hæc explicat Bernardus, ex illis verbis S. Petri: *Omnem,* inquit, *solicitudinem vestram proijcientes in eum, quia ipsi cura est de vobis.* Videtur Petrus nobis rem insolẽtem audacissimamq; suadere. Quænam maior esset insolẽtia, quàm si vilis homo, vilissimis rebus & rusticanis implicatus, curam omnem suorum vilium negotiorum Regi committeret? Si tamen Rex ipse ex sua peculiari gratia & fauore se exposuisset, qui totam suam curam erga hominem illum declararet constitutam, aptè quiuis posset illi dicere; Omnem solicitudinem tuam proijce in Regem, quandoquidem ipse omnimodam tui curam voluit suscipere. Hoc dicere voluit Petrus. Vnde, vt Bernardus annotat, non dixit: Omnem solicitudinem vestram proijcite in eum, vt ipsi sit cura de vobis; sed *Quia ipsi cura est de vobis,* id est, quia vestri curã accepit, non quidem communem, sed peculiarissimam, qualem de bobus nec cæteris animalibus habet; omnimodam certè plenamque. Nunquam Salomon, qui sapientissimus erat, cogitare ex semetipso auderet, domum ædificare Domino, in qua tanquam in templo gloriæ suæ habitaret, cui sciebat angustum cœlum & terram. Cæterùm videns Deum ipsum dignatum fuisse

Gen. 3. 16. — Cant. 2. 16 — Cant. 6. 2. — Sermo. 67. in Cantic. — Sermo. 68. in Cant. — Sermo. 67. — § 328. — Sermo. 68. — Exo. 32. 32. — 3. Reg. 17. 1 — Sermo. 67. ad fin. — § 329 — 1. Ioã. 4. 10. — Sermo. 68. — 1. Petri 1. — § 330

ex sua gratia, præcipere domum suam ædificari: ad eius ædificationem totum se tradidit, & Deum orauit, vt libenter in illa habitaret: *Ergone putandum est*, inquit, *quod verè Deus habitet super terram? Si enim cœli cœlorũ te capere non possunt; quantò magis hæc domus, quam ædificaui, &c. Sed super domum istam dixisti: Erit nomen meum ibi.* &c. Nullatenus itaque anima cogitare posset se tradere Deo Sponsam, quæ tãti muneris omnibus modis se agnoscit indignam: videns tamen se præuentam à cœlesti Spõso, summoq; amore ab ipso diligi, & quod seipsum eidem tradidit, & in eam omnẽ suum amorem ordinauit, nobilitatem quandam cordis concepit, non ex se, sed ex illius gratia; & nõ in se, aut ex se, sed in Domino gloriatur, cætera contemnẽs, & parui pendens id omne, quod Deo minus est. Videt, inquit Bernard. quod sibi intẽta est illa diuina maiestas, cui gubernatio pariter & administratio vniuersitatis incumbit; & cura seculorum ad sola transfertur negotia, imò ocia amoris & desiderij illius. Ex hoc autẽ diuino fauore, grandem spem, nobilesque cogitationes animã quamcunq; concipere posse, idem Bernard. egregiè prosequitur. Docuimus, inquit, omnem animam licet oneratam vitijs, peccatis irretitam, captam illecebris, exilio captiuã, corpore carceratam, luto hęrentem, infixam limo, affixam membris, confixam curis, distẽtam negotijs, contractam timoribus, afflictam doloribus, erroribus vagã, solicitudinibus anxiam, suspicionibus inquietã, & postremo aduenam, *In terra inimicorũ*, iuxta Prophetæ vocem, *coinquinatam cum mortuis, deputatã cum ijs, qui in inferno sunt*: licet, inquã, sic damnatam, & sic desperatam; docuimus tamen hanc in sese posse aduertere, nõ modo vnde respirare in spem venię, & in spem misericordiæ queat; sed etiam vnde audeat aspirare ad nuptias verbi, cũ Deo inire fœdus societatis non trepidet, suaue amoris iugum cum rege Angelorũ ducere non vereatur, quæ audit animam dicentẽ; Dilect[9] meus mihi, & ego illi, &c. Tandem ad nostrum institutũ censet Bernard. non solùm verba hæc esse amoris, sed iustitię & debiti.

3. Reg. 8. 27. 29. — *Sermo. 68. in princip.* — *Sermo. 83. in princip.* — *Baruch 3. 10. 11.* — § 331 — *Sermo. 68.*

Anne iustum nõ est, vt talẽ se Sponsa erga Sponsum exhibeat, qualẽ illũ erga se ipsam experitur? Videt Sponsa Sponsum, totũ suũ amorẽ erga se ipsam profundẽtem, nihil ab illa cogitantem, aut quærentem, soli illius gloriæ attendentem; nõne iustum est, vt se ipsam eidem penitus tradat, omnem suum amorem in illo constituat: & illius gloriam tantùmmodo curet? Propterea, inquit Bernard. vtrumque ponit, dicens; *Ille mihi, & ego illi.* Ille mihi, quia benignus & misericors est, ego illi, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiã pro gratia: ille meę liberationi, ego illius honori: ille saluti meæ, ego illius voluntati: ille mihi & non alteri; quoniã vna sum columba eius: ego illi & nõ alteri; nec enim audio vocem alienorũ. Hæc meritò rependit, quę rependere potest; nec enim omnia simili potest modo recompensare. Si mihi irascitur, num ego similiter reirascar? Non vtiq; sed pauebo, sed contremiscam, sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur à me, sed ex me potius iustificabitur. Nec si me iudicabit, iudicabo ego eum, sed adorabo: & saluans me, nõ quærit à me saluari; nec vicissim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet seruire; si imperat, me oportet parere, & non vicissim à Domino vel seruitiũ exigere, vel obsequium. Si me creat, nõ ipse à me est creandus, sed tanquã creator colendus. Si me iustificat, non à me iustificandus, qui totius iustitię est fons & origo, &c. Similia igitur quæ potes illi rependę. Te diligit, illum dilige: se tibi tradidit, te illi trade: tuam quęrit gloriam & honorem in his quę agit, quære illius honorẽ & gloriam in omnibus bonis quæ operaris. Intende illi, quia ipse intendit tibi. Potestne iustius aliquid à te postulare? aut potest esse aliquid, quod iustius agere debeas? Intẽde Dei gloriam, qui tuam ita intẽdit, vt pro illa vitam exposuerit. Contende Dei honorem, qui vt tuo honori prospiceret, humiliauit semetipsum vsque ad mortem, mortem autem crucis. Hinc ergo patet, rationem quam Christus indicare vult, ex ipsiusmet iustitiæ rigore esse desumptam, qua nos excitat, vt quę faciamus,

Sermo. 83.

cimus, in Dei gloriam faciamus, non quærentes hominibus placere, aut videri ieiunantes, & benè operantes; sed illi qui est pater noster, qui totus nostris commodis, honori & glorię est intentus; & omnia quę facit, ad nostram destinat gloriam & beatitudinem.

§. 51. *Quæ propter Deum agis, seruanda illi tradis, ideoq; tibi reddet in extremo iudicij die, qui à Petro dicitur tempus restitutionis.*

¶ 332

ET *Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Secundam rationem subijcit Dominus ad idem institutum, desumptam ex præmio. Quam vt explicemus, obseruandum est, Christum Dominum non exprimere, quidnam sit pater cęlestis redditurus, tantum enim dicit; *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quidnam reddet? Communis explicatio est, vt subintelligas *mercedem:* præmiserat enim Dominus hypocritas nullam à Deo recepturos, qui ab hominibus receperunt mercedem suam: tu autem si propter Deũ operatus fueris, pater tuus reddet tibi mercedem: hicque legitimus est sensus. Sed varijs modis adhuc hoc potest explicari. Primò, iuxta communem sanctorum Patrum locutionem, vt subintelligas, Bona quæ operatus fueris. Quasi dicat: Tu cùm ieiunas, tantùm contende videri patri tuo, & pater tuus seruabit ieiunium & bonum opus suo tempore tibi reddendum. Itaque quod propter Deum operatus fueris in abscondito, nullatenus tibi deperibit: sed Deus illud apud se seruabit, reddendum tibi in manifesto, in die scilicet manifestationis, qui erit dies iudicij. Ita Origenes, qui iuxta aliquos codices legit; *Reddet tibi in manifesto;* vt *manifestum* contrapositũ sit ei, quod præmiserat, *In abscondito:* quomodo etiam Chrysostomus legit, & intelligit. Et forsitan nonnulla per hæc verba fit allusio ad factum Rahab. Excepit illa Dei exploratores, quæ postquam illos seruauit illæsos, liberosque dimisit, posuit ad fenestram iuxta id, quod cum illis constituerat *a*, *Funiculum coccineum:* Origenes *b* credit, fuisse rubrum pannum. Pendebat autem funiculus iste, vt Abulensis *c* explicat, ad partem exteriorem vrbis per murum, per quam exploratores demiserat; vnde videri non poterat à conciuibus suis, sed tantùm ab exploratoribus venturis cum Iosue & eius exercitu. Prudens sanè mulier. Quibus enim alijs debebat funiculum videndum exhibere & proponere, nisi illis à quibus expectabat, reddendum sibi præmium in publico, & omnium oculis, illius operis, quod in secreto & in oculis eorum tantummodo fuit operata? Illorum solummodo oculis videndum proposuit funiculum coccineum, à quibus iustam mercedem erat receptura. Ad quid enim illum proponeret videndum conciuibus suis, à quibus nihil sperandum sibi erat, tempore quo Iosue cum exploratoribus erat venturus? Ita ergo Christus Dominus tibi imponit opera tua, quæ facis in occulto, illi tantùm videnda exhibere, à quo solo mercedem in futuro expectas. Ex ratione igitur mercedis & præmij Christus ad sic agendum impellit. Et quidem nihil magis qui operatur, desiderat, vt Chrysostomus annotat, quàm labores suos non esse inanes, frustraneosve, & quod non perdantur. Vnde sicut reuocauit nos Christus ab intentione placendi hominibus per opera nostra, ex eo quod, qui propter homines operantur, opera sua perdunt, vt supra exposuimus: ita vt intendamus placere patri, nos excitat ex eo, quod si ita egerimus, nullatenus opera nostra peribunt; sed in æternum erunt seruata, quæ nobis congruo tempore restituet. Si opera tua bona manibus hominum committas, quia manus illæ sunt corruptibiles & corrumpentes, & quæ res longo tempore seruare non possunt, peribunt omnino. Si tamẽ Deo ipsi cõmittas, qui in æternum permanet, & quod manibus suis tenet securum consistit, in perpetuum opera tua conseruabuntur, quæ tibi suo tempore restituet, vt in æter-

¶ 333

Hom. 4. in c. 6. Matt.

Hom. 31. in Genes.

a Iosue 2. 21.

b Hom. 3. in Iosue.

c In c. 2. Iosue. q. 54

Hom. 42. in 1. ad Cor. ante fin.

æternum eis perfruaris. Grandi securitate qui thesauros suos cuiusuis generis seruari volebant, committebant templo Dei, in quo erat depositum tam securum, vt Heliodoro volenti surripere, quæ illic deposita erant, diceret sanctus ille Sacerdos Onias: *Decipi eos, qui eos credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur, pro sui veneratione, & sanctitate; esse omnino impossibile.* Expende emphasim verborum illorum, *esse omnino impossibile.* Exhibebat se Deus in illo templo præsentem, quod sua sanctificabat præsentia: idcirco tam securum esse voluit, & decuit ad sanctitatis opinionem, qua pollebat conseruandam, vt omnino esset impossibile, decipi eos, qui aliquid ibi seruandum credidissent. Peculiari enim miraculo concurrebat Deus, vt quæ ibi seruanda deponebantur, secura consisterent, & libera à cuiuscunque inuadere & furari volentis manibus: sicuti reuera, quando Heliodorus ipse voluit diripere illic deposita, acerrimo fuit supplicio diuinitus punitus. Si ergo quæ templo Dei quis credebat, securissimè seruata perstabant, vt non timendum esset, quod deficere possent. quanto magis erunt secura, quæ Deus manu sua seruanda assumit? *Scio*, inquit Paulus, *cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare.* Bonum quoduis opus, quod agebat Paulus, nihil aliud erat, quàm quidam thesaurus, quem securè seruare contendens. tanquam in deposito recondebat, Deo ipsi illud committens, reddendum sanè suo tempore. Hincq; credo optimè explicari posse, quod aliqui contendunt circa illa verba Dauidis: *Iacta super Dominum curam tuam.* Quidam legunt: *Proijce in eum donum tuum*: quomodo regia. Et verè videtur Dauid cõsiderare iustum grandi anxietate solicitum; quomodo scil. opera sua bona possit seruare. Qui diuitias acquisiuit magno cum labore, curat conseruatas custodire; idcirco thecas firmissimis seris obseratas fieri facit, & loco securo recondit. Agricola, qui adueniente messe fructus colligit, nõ in agro relinquit bestijs & auibus deuorãdos; sed horrea extruit congrua & accommodata, vbi à furibus, muribus, & tineis conseruata persistãt. Homo quidã diues, cuius ager vberes tulit fructus, anxiè cogitabat intra se, dicebatq;, vt Christus Dominus retulit: *Quid faciam, quia non habeo, quo cõgregem fructus meos?* Si ergo pro temporalibus lucris & fructibus seruandis homo solicitus est, magis debet esse pro conseruatione fructuum bonorum operum. Videt ergo Dauid virum sanctum solicitè conquirentem, quomodo & vbi seruabit bonorum operũ fructus, vt in perpetuum conseruati persistant: idcirco ad eum clamat: *Iacta super Dominum donum tuum:* Id est, Proijce super Dominũ quicquid benè operatus fueris, tãquam donum quod illi committis seruandum; libenter enim recipiet, securè seruabit, & fidelissimè reddet. Expendit D. Chrysostomus vim illius verbi *Reddet.* Non enim simplicem donationem, sed redditionem eius, quod depositum aut commodatum fuerat, significat. Quod vt explicemus annotandum est, Deum esse datorem & redditorem nostrũ. Est in primis dator totius boni in hac vita, *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia; Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est.* Omne enim bonum, quod operamur, ipso misericorditer donãte operamur & perficimus: *Qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate sua.* Ipsius dono credimus, speramus, diligim⁹, misericordes sumus, ieiunamus, pœnitemus, & clamare possumus: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Et cuicunq; bene operãti dicit Paulus: *Quid habes quod non accepisti, & si accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis?* Accepisti volũtatem, & bonã voluntatem, & potentem voluntatem ad operandum bonum, & quod actu operetur bonum. Accepisti intellectum, & bonũ intellectum, & potentem ad credendum per habitũ fidei, & quod actu operetur & producat actum fidei, &c. Erit autem redditor in vita futura, signãter in die iudicij, quam singulariter ad hoc constituit, vt reddat vnicuiq; iuxta ea quæ deposuit apud ipsum, secundùm illud Apostoli: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat*, id est, vt reportet, *vnusquisque iuxta ea* qua

Marginalia: 2. Mach. 3. 12. — 2. ad Tim. 1. 12. — Psal. 54. 23 — § 334 — Luc. 12. 17. — Hom. de Anna & Samuelis educatione, post medium. — 1. Cor. 8. 6. — Iacob. 1. 17. — ad Phil. 2. 12. — Isai. 26. 12. — 1. Cor. 4. 7. — 2. Cor. 5. 10

quæ egit, aut depoſuit apud Deum. Vnde tempus vitæ præſentis vocatur tempus donationis, miſerationis, gratiæ, aut gratuitæ donationis: tempus autem iudicij vocatur redditionis, aut reſtitutionis; quia id fiet in eo, quod dixit Dauid: *Tu reddes vnicuiq; iuxta opera ſua*. Hæc excellentiſſimè expoſuit Apoſtolorum princeps in illa ſolemni concione, quam ad populum Iudæorum habuit poſt primum miraculum in oculis omnium celeberrimè perfectum, quo claudum ad portam templi ſedentem, ad Chriſti nominis inuocationem ſanauit. Tunc enim concurrentibus principibus & populis, Petrus iam non veritus ancillam, nec timens ſupremas principum minas, vt annotant Chryſoſtomus *a*, Oecumenius *b*, Auguſtinus *c*, & Gregorius *d*, tanquam Apoſtolorum omnium os (ita enim eum vocant Chryſoſtomus *e*, & Oecumenius *f*,) cœpit prædicare Chriſtum: de quo poſtquam multa dixerat, datorem & redditorem deſcripſit, datorem ſcilicet gratiæ in præſenti, & redditorem eorum, quæ apud eum depoſuerimus, in futuro. *g*, *Quem*, inquit, *oportet quidem cœlum ſuſcipere, vſq; in tempora reſtitutionis omnium*. Nunc tempus eſt donationis, nec enim bonum aliquod operari poſſumus, niſi ipſo donante: ideoque oportuit, vt cœlum conſcenderet; *Aſcendens enim Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus:* Oportuit cœlum conſcendere, vt inde largiſſima dona in homines effunderet; mitteret illud ſupremum, primumque donum, Spiritum ſanctum, effunderet ſuper nos aquam mundam. Ibi autem permanſurus eſt *vſq; ad tempora reſtitutionis omnium:* id eſt, vſque ad diem iudicij, quando non tam daturus, quā reſtituturus eſt omnia, quæ apud eum vnuſquiſque depoſuerit, quæque quitis ipſi ſeruanda commiſerit. Tunc reddet in manifeſto, quod nunc ei committimus in occulto. Et ita reddet ac reſtituet tibi omnia, vt nec vna ſimplex bona cogitatio ſit tibi deperitura, qui propterea dixit, omnes capillos capitis tui numeratos, & quod *capillus de capite veſtro, non peribit.* Et certè viſus eſt ſanctus Apoſtolus Petrus hæc dicens, memoria tenuiſſe inſigne factum illud Raziæ, quem Spiritus ſanctus vocat, *Amatorem ciuitatis, & qui benè audiebat*, id eſt, præſtanti bonæ famæ apud omnes odore fragrabat, *qui pro affectu pater Iudæorum appellabatur*. Hic vt cæteris animos faceret, quo firmiter pro Dei legibus ab impio Nicanore, qui illos tenebat oppreſſos, paterentur, gladio ſeipſum percuſſit, *Et iam exanguis effectus, cōplexus inteſtina ſua vtriſque manibus proiecit ſuper turbas, inuocans dominatorem vitæ ac ſpiritus, vt hæc illi iterum redderet; atque ita vita functus eſt*. Ad populum quidem inteſtina proiecit, illum ad firmiter agendum inducens; ſed verius ad Deum ipſum proieciſſe viſus fuit, quem orabat, & cui illa committebat, & apud quem deponebat, vt hæc illi iterum redderet, in tempore ſcilicet reſtitutionis, aut redditionis.

Luc.12.17. | Pſal.61.13 | ¶ 335 | Actor. 3. | a Hom. 4. in Act. ad medium. | b In cap. 2. Act. | c Ser. 185. de temp. | d Hom.30. in Euang. | e Hom. cit. | f In c.2. ci. | g Act.3.21 | Epheſ.4.8. | Luc.21.18. | 2. Macca. 14. 37.36.

§. 52. *Quæ Deo offers non tam das, quam accommodas, & deponis tibi reddenda, id quod Anna Samuelis mater egregiè explicauit.*

EX his, iuxta B. Chryſoſtomi doctrinam, expendere poſſumus admirabilem philoſophiam illius celeberrimæ fœminæ Annæ, matris Samuelis Prophetæ, quam omnibus imitandam merito Spiritus ſanctus expoſuit: nam vt idem Chryſoſtomus probat, vtriuſque ſexus magiſtra facta fuit, quam non ſolum imitentur fœminæ, ſed & barbati viri. Omnes, inquit, ſimul imitemur mulieris philoſophiam, quam habuit ante partum, fidem quam habuit in partu, curam ſtudiumque quod habuit poſt partum. Sterilis illa fuit: qua de cauſa illam ipſius æmula *affligebat, & angebat, in tantum vt exprobraret, quod Dominus concluſiſſet vuluā eius*; idcircò *ſurrexit poſtquam comederat, & biberat in Silo*, & ſe totam ad orandum Deum conuertit, maximum lacrymarum profluuium effundens; talis enim oratio penetrat cœlū, & viſcera Dei commouet, vt Chryſoſtomus obſeruat. Quod omnes faciunt tempus relaxationis,

¶ 336 Hom. de Anna & Samuele, cit. poſt medium. | Hom. de fide Annæ in princ. | 1.Reg.1.6.

tionis, inquit Chrysostomus, illa facit tempus deprecationis, post conuiuium occurrens ad supplicationem, fontem lacrymarum emisit, mentemq; præ se tulit sobriam ac vigilantem, &c. Si post prandiũ talis fuit mulier, qualis erat sub auroram? Si tam instanter orauit post cibum & potum; qualis erat ieiuna? Si autem audire vis, quid orauit, ausculta dicentem: *Domine exercituũ, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei, dederis seruæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius.* Expende verba eius, nam multæ philosophiæ plena sunt, inquit Chrysostomus, quam ex his quæ facta sunt deprehendemus. Exaudiuit enim Deus deprecationem, & mancam naturam sterilemq; corrigens, & vuluam, quæ conclusa erat aperiẽs, dedit illi filium talẽ, qualem Samuelẽ fuisse omnes nouimus. Suscepto autem filio, voti sui nõ immemor, idq; cõplens, quod postea dictum fuit: *a, Vouete, & reddite Domino Deo vestro,* Et *b, Si quid promisisti Domino, ne moreris reddere,* cùm primũ ad domũ, aut tabernaculum Domini proficisci potuit, filiũ suum detulit, eidẽ cui promiserat offerẽdum: & accedens ad sũmum Sacerdotem, *Pro puero,* inquit, *isto oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulaui eũ: idcirco & ego cõmodaui eum Domino cunctis diebus, quib. fuerit cõmodatus Domino.* Multa circa hæc verba expendit Chrysostomus, id tamen singulariter, quod dicit, *Commodaui eum.* Videtur enim hęc mulier in eo quod se exhibet solicitam circa expletionem voti, potius defecisse valde ab eo, quod promisit & fouerat. Quidnam illa vouit? Se daturã filium Domino, *Dabo,* inquit, *eum Domino.* Quid reddit? *Cõmodaui eum Domino,* id est, Domino offero filium, non datum, sed cõmodatũ: & quasi timẽs, ne minus benè vna voce mẽtem suã explicuisset, eandẽ repetit subdens; *Cunctis diebus, quibus fuerit cõmodatus Domino.* Quasi dicat; Ecce filium quem à Domino accepi, eum cõmodo Domino, & quasi cõmodatum apud illũ depono. Promiseras, ô sapientissima fœmina, daturam filiũ domino; & nunc tantùm eidẽ illum cõmodare semel & iterum protestaris: Ab eo quod promisisti deficere videris. Sed insigni philosophia mulier se præstantẽ exhibet, quæ quod Dei dono suscipim⁹, quomodo ipsi dare debeam⁹, explicat. Nõ enim quod Deo tradimus, quasi omninò datum illi tradimus, cui nihil omnia nostra proficiunt: sed quasi cõmodatum, & in deposito seruandum cõmittimus, nobis suo tempore reddendum. Quod ille nobis donat, eidẽ offerim⁹, nos enim ex nobis nihil habemus, quod ipsi possimus offerre: *Tua sunt omnia Domine, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi,* dicebat sanctus quidã Rex; sed ita damus, vt non nobis, quod damus pereat; quin potius vt securè seruandũ & fideliter reddendum suscipiat. Et vt non solius mulieris philosophiam credas, vide eandem apud summum Sacerdotem Heli. Quando Anna sterilis fuit, & ad deprecãdũ pro filio abijt, afflictionem suam sacerdoti exposuit: cui respondit ille: *Vade in pace, & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quã rogasti eum.* Cum autem postea mulier suscepto filio redijt, & obtulit eũ Domino, dixit ad illã, & ad Elcana virũ ei⁹: *Reddat tibi Domin⁹ semẽ de muliere hac pro fœnore, quod cõmodasti Domino.* Initio, inquit Chrysost. nõ dixerat; Reddat tibi; sed det tibi Dominus quod postulas: verum postquam filiũ Deo obtulit, intelligẽs cõmodatum potius, quã datũ, non dixit, Det tibi; sed *Reddat tibi Dominus pro fœnore,* ad modũ fœneratoris, & mutuatoris, qui quod accepit in fœnus & mutuum, reddere postea, non dare dicitur. Ex quib. diuinã Theologiã scitu dignissimã intelliges. In primis nõ posse sterilẽ cõcipere, nisi Deo dante filium, nec illã habere quid Deo offerat, nisi quod Dei dono suscepit: sic tamen offerendum, quod potius sit accommodare, & in Dei deposito reponere, quam dare. Homo quidem sterilis est nere, quam dare. Homo quidem sterilis est ex se ad bonum, de quo Apostolus: *Non sumus sufficiẽtes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* O quam sterilis vulua, quæ nec minimam boni cogitationem prout oportet cõcipere potest. Remansit natura nostra tanquam terra illa Sodomorum, quasi sale fortissimo mordacissimoq; conspersa, quæ nihil vtile pro-

a Ps. 75. 12
b Eccle. 5. 3.
1. Reg. 1. 27
¶ 337
1. Paral. 29. 14.
1. Reg. 1. 17
1. Reg. 2. 20
Homil. de Anna cit.
¶ 338
2. Cor. 3. 5.

proferre potest: carnalis fuit reddita, & parit filias, id est, opera noxia, quæ Paulus opera carnis vocat *a*: non tamen sexũ virilẽ potest producere, vt Origenes *b*, latè prosequitur. Ideoq; vt D. Gregorius *c*, explicauit, vocatur à beato Iob *d*: *Sterilis quæ non parit*, & vt Apostolus dixit *e*: *Non habitat in carne mea bonũ*. Non itaq; potest nisi ex mero gratuitoq; Dei dono filiũ parere, id est, opus bonum efficere. Quãdo autem talem susceperis filium, cura diligenter eidem offerre, quo dante peperisti. Hoc facies, in illius gloriam & laudem referendo opus, curãdo nõ videri hominib⁹, sed patri tuo cœlesti. Et intellige, hoc modo te filiũ seruare, quẽ non tam das, tanquam nunquam amplius videndum, quã accommodas illi qui seruet, & in deposito custoditum retineat, plenè & completè tibi reddẽdum. Duo ex his infero. Primum; nihil tibi dandũ in futuro, nisi quod deposueris in præsenti. Non enim datio futura est, sed redditio: & nulli redditur, nisi quod prius deposuerat. Vide quæ deposueris; tantum enim iuxta illa accipies. Hinc illa celebris Dei sententia apud Oseam: *Quoniam ventum seminabant, turbinem metent*. Consueuerunt scripturæ sacræ ex metaphora seminationis explicare, quid vnusquisq; ex suis operibus reportaturus sit. *Quæcunq; enim seminauerit homo*, inquit Apostolus, *hæc & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionib. & metet: & qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionẽ*. Si spinas seminaueris: nunquid triticum metendum credis? Si hordeũ; nunquid metes frumentum? Quæ seminauerit homo, hæc & metet, aucta quidem & multiplicata. Ideoq; qui seminat ventum; quidnam nisi turbinem, qui ventus est vehemẽs & multiplicatus colliget? Quid collecturus erat ille diues delitiosus, qui seminabat epulas, voluptates, luxum & cultum vestiũ, nisi cruciatus ingentes flammarum? Quid speras te messurum, si spinas seminas, *Nisi quod eas metes in septuplum?* Sed his dimissis, de operibus bonis solummodo agamus.

¶ 339 Terra tantum reddet tibi iuxta ea, quę in ea reposueras, illiq; commiseras. Annotauit Lyranus excellẽter Deum futuram abũdãtiã & sterilitatẽ duplicato somnio spicarũ pinguium & tenuiũ, vaccarũ crassarum, & macrarũ, demõstrasse & præsignasse. Nõ ille sõnia intellexit, datusq; à Deo fuit Ioseph, qui illa interpretaretur: qui referenti regi duo somnia, respõdit: *Somniũ regis vnũ est*. Quomodo vnũ, si sunt duo? Quia ad vnam & eandem rem explicandam vtrumq; datũ fuit; & per vtrumq; somniũ coniunctè, futura abundantia & sterilitas terræ annuntiabatur. Duplex enim est causa, inquit Lyran⁹, fertilitatis terræ, bona scilicet seminatio quã faciũt bona & multiplicia grana tritici, quã denotant spicæ illæ multiplices & plenæ: & bona terræ aratio & cultura, cui deseruiunt in primis, & conducunt boues validi, & ad arandum idonei, quod figurabat visio pinguium boum. Contrariæ autẽ res, sunt causa sterilitatis, malum nimirum semẽtis, cũ videlic. illud est tenue & exile, quod significabant spicæ illæ siccæ, vento vrente percussæ, quæ vel nulla, vel per pauca & vitiata grana tritici suppeditare poterant in vsum seminandi: & item mala terræ aratio & cultura, quam prænotabant vaccę macilentæ, infirmæ & imbecilles. Futuram ergo messem reddendam à terra, ex præcedenti seminatione indicauit, & inde eã sanctus Ioseph Dei spiritu plenus securę prædixit. Vis vt tibi, quãuis non sim Propheta sicut sanctus Ioseph, futura prænunciẽ? Prænunciabo sanè; *Nã sicut quæ futura sunt De⁹ ostendit Pharaoni*, ita etiã ostendit tibi. Exponito mihi somnia tua. Quidnã in teipso vides; quas spicas? quas vaccas arãtes & colẽtes terram? quænam opera? Quænã vaccæ operum pœnitentię, arantium carnem tuã? quænam spicæ operum misericordiæ? Si vaccas macilentas, ieiunia infirma, grandi condimentorum multitudine acta, pœnitentię opera cum paruo cordis dolore, vigilias exiles, disciplinas nullas pręferas: si spicas vredine absumptas, eleemosynas inquã exiles & viles, amorem fraternitatis exiguũ, orationem tepidam, confessionem indeuotam exhibeas: certè prædico tibi futuræ messis sterilitatem; parua recipies, & parua tibi tradet, qui tantum quæ apud eum deposuisti reddet. Si autem pœni-

Marginalia: a Ad Gal. 5.19. — b Hom. 2. in Exodũ. — c.17. Mor. cap.1. & 2. — d Iob 24. 21. — e Rõ 7. 18 — Osea 8. — Ad Galat. 6. 7. — ¶ 338 — Eccle. 7.3. — In cap. 41. Genes. — Gen. 41. — Gen. 41. 25 — Gen. 41. 25

tentiam validam, fortia ieiunia, vigilias continuas, eleemosynas grandes videris, tibi grandem abundantemque messem promitto; pater enim tuus, quæ apud eum deposuisti, non minorata aut consumpta, sed multiplicata & aucta tibi reddet. *Reddet*, inquit, *tibi*, omnia quæ seminaueris. Nunquam apud homines tam secura est seminatio, quod omnia grana, quę homo seminauit, tempore messis recipiat: multa enim pereunt. Quædam in terra corrumpuntur, alia ab auibus comeduntur, alia ab spinis absumuntur, alia à transeuntibus cõculcantur: sed vniuersa quæ apud Deum reposueris, secura tibi seruantur, qui fideliter omnia reddet; nec tantum quomodo deposueris, sed meliora reddita & multiplicata: multò magis quàm terra bona & optima, quæ sibi committuntur reddit. Vocatur Deus apes in scriptura, vt Origenes annotauit, cuius mores & natura satis sunt omnibus nota. Apes namque perpetuò circa flores horti aut nemoris tui versatur, nihil ex illis colligens, nisi rorem intra illos latentem; omnia enim alia intacta tibi relinquit: neque verò rorem illum sibi retinet; sed potius tibi restituit melioratum, factum fauum mellis suauissimum. Deus perpetuò inter flores bonorum operum versatur: *Dilectus meus mihi, & ego illi*, inquit Sponsa, *qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, &c.* Delectatur enim oratione, ieiunio, eleemosyna, vigilijs sanctis. Sed quid inde sibi colligit? Rorem solummodo internum; tuam internam mentis affectionem, qua illius gloriam & honorẽ intendis, hanc sibi carpit. Sed neque sibi penitus retinet; accipit enim, vt reddat, non quomodocunque, sed factum fauum mellis æternæ beatitudinis & gloriæ. Quomodo namque dicturus est in die iudicij? *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi potum, &c.* Expende illud, *dedistis mihi*, id est, mei gloriam, honorem & obsequium intendentes, hæc fecistis: hæc quæ accepi, reddo; non qualia mihi dedistis, sed facta fauum mellis; *Percipite paratum vobis regnum.* Expende illud, *paratum:* Apes ex rore ipso, quem à floribus tuis carpit, tibi fauum præparat. Quid credis Deum facere toto vitæ tuæ tempore, accipiens opera bona quæ ad eius gloriam & honorem intendis exhibere? Accipit certè, sed præparat fauum regni æterni. *Percipite*, inquit, *paratum vobis regnum.* Ex hac doctrina processit illa Apostoli admonitio ad Corinthios, qua ad bona opera apud Deum perpetuò reponenda hortatur, vt B. Chrysostomus annotauit. Fuerunt multi homines perditissimi, qui suadere cœperunt nullum ex bonis operibus reportandum fructum, imò omnia bona quæ homo operatur perdi: dicebant enim, nunquam futurum tempus aut diem, in quo homini restituerentur, aut redderentur quæ operatus fuisset; negabant namque futuram resurrectionem & iudicium, imò & animæ immortalitatem: ideoque hoc erat commune prouerbium ore ipsorum decantatum, vt Apostolus refert: *Comedamus, & bibamus; cras enim moriemur.* Hos Apostolus longo grandique discursu ex penetralibus diuinæ Theologiæ reuincendos assumit, demonstrans futurum resurrectionis & vniuersalis iudicij tempus, in quo Deus redditurus est omnia, quæ nunc iusti apud eum deposuerint, post quæ tandem subinfert: *Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere bono semper, scientes quia labor vester non est inanis in Domino.* Iusta & conueniens admonitio, inquit Chrysostomus; nihil enim tantopere perturbare solet, quam putare se frustra & in vanum affligi & laborare; nihilque magis animum firmum & immobilem in labore continet, quam intelligere illum non inanem, sed fructuosissimum futurum. Vnde Apostolus non petit solummodo, quod bonum operentur; sed *abundantes*, inquit, *in omni opere bono, semper*, sine intermissione, vosque immobiles tenebit rectè operando, scientes quia labor vester non est inanis in Domino. Aduerbium temporis potest sequentibus coniungi, vt dicat; *Semper scientes*, id est, cogitantes, memoria retinentes, *quoniam labor vester non est inanis in*

Marginalia: § 340 *Homil. 2. in Isaiam.* — *Cant. 6. 2.* — *Mat. 25. 35* — *Hom. 42. in 1. ad Corint. post med.* — *1. Co. 15. 32* — *1. Co. 15. 58.* — § 341

in Domino; hæc ſit perpetua mentis cogitatio,& hoc perpetuò memoria reuoluite, quod labor veſter, qui eſt in Domino, id eſt,propter Dominum, non eſt inanis; ſed perpetua, ac firma ſecuritate perſtans apud Deum, qui quicquid operatus fueris, reddet tibi. Miſeri hypocritæ, qui omnia agunt, vt videantur ab hominibus! eorum labor non eſt in Domino, nec propter Dominum: ideo inanis, vacuus,& ſine fructu, quibus quicquid operati fuerint, perit. Hinc conſidera diligenter quæ ad te pertinent. Scito te de hac vita migraturum, & in futura ſolummodo inuenturum quæ apud Deum dum viuis repoſueris: examina attentè quidnam reponas, vt cùm eo perueneris, non fame pereas. Cùm ex hac ciuitate ad aliquem locum progreſſurus es, in quo ſcis nihil inueniendum, niſi quod hinc præmiſeris, magna cura intendis omnia illuc abundanter tranſmittere, quę neceſſaria erunt. In futurum ſeculum tranſiturus es, quod non eſt locus dationis, ſed redditionis, vt diximus; nihilque ibi inuenies, niſi quod hinc præmiſeris, & apud Deum repoſueris Vide quid reponas, qui non vna die, aut duabus; ſed in æternum ibi permanſurus es, & ad tam grandem durationem grandis requiritur rerum prouiſio. Iuxta hanc doctrinam poſſumus iuxta mentem Hieronymi *a*, Hilarij *b*, Auguſtini *c*, & Origenis *d*, cætera omnia, quæ in hac Euangelica lectione Chriſtus ſubdidit explicare. *Nolite*, inquit, *theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur; & vbi fures effodiunt & furantur; theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo, vbi nec ærugo, &c.* Nullus maior theſaurus, quam qui ex bonis operibus conflatur, vt infra dicemus. Infœlices illi, qui in terra theſaurizant, qui opera bona in terra conſtituunt & collocant: nam ab ærugine & tinea inanis gloriæ demoliuntur, & ab humanis oculis tanquam à latronibus diripiuntur. Fœlices autem qui huiuſmodi theſaurum apud Deum cœlo condunt operantes propter illius honorem & gloriam: cum enim in tuto collocatum habent, qui propterea ibi cor ſuum locatum retinent, quorum conuerſatio in cœlis eſt: *Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi & cor tuum, &c.*

a *In cap.* 6. *Matth.*
b *Can.* 5. *in Matth.*
c *Ser.* 220. *de temp.*
d *Hó.* 4. *in c.* 6. *Matt.*

Matt. 6. 21

§. 53. *Hoc inſuper reddet tibi Deus, quod opera, quæ in abſcondito feciſti, videantur etiam ab hominibus, qui horti concluſi aromata fluere facit.*

§ 342

SEcundus ſenſus eſt, qui placuit B. Chryſoſtomo, vt cum Chriſtus Dominus dicit, *Reddet tibi*, ſubintelligamus id, quod præceſſit, videri ſcilicet ab hominibus. Quaſi dicere velit: Cùm tu ieiunas aut bonum aliquod opus facis, ne contendas videri hominibus, ſed tantùm patri tuo, qui eſt in abſcondito, & ille qui videt in abſcondito reddet tibi, hoc quod eſt ab hominibus videri, laudari & glorificari. Quibus verbis hoc videtur promittere illi qui tantummodo Deo placere contenderit, quòd non tantùm pater cœleſtis glorioſum,& ſpectabilem apud ſe, ſed & apud homines faciet. Ex quibus reſponderi poteſt argumento quo philoſophi vtebantur, ad oſtendendum hominem intendere poſſe per ſua bona opera gloriam & honorem apud homines, quod S. Auguſtinus *a*, ex Cicerone *b*, retulit. Id enim homo poteſt per bona opere intendere, quod bonis operibus debitum eſt; his autem debetur gloria & honor apud homines, ſicut operibus malis vituperium & infamia: poteſt igitur illa intendere, qui benè operatur. Huic argumento reſpondimus ſupra ex eodem Auguſtino, & D. Thoma. Reſpondetur tamen nunc ex Chriſti Domini doctrina, nequaquam Deum velle priuare illos, qui legitimè ſibi obſequuntur, gloria & honore apud homines; quin potius hoc ſingulariter promittere, quod etiam honorem & gloriam illis reddet, & faciet quod eorum bona opera, quæ in abſcondito egerunt propter ſolius Dei amorem, videantur ab hominibus. Non enim vult Deus ſanctos ſuos carere honore & gloria apud homines, vt optimè Chryſoſtomus proſequitur: ſi enim, inquit, quiuis terrenus rex, iuſtè

Hom. 19. *ex varijs in Matth.*

a 5. *De ciu. cap.* 13.
b *In proœmio Tuſc. qq.*

5. *D. ciuit. à* 6. 13. *vſq;* 19.
2. 2. *q.* 132. *art.* 1. *ad* 2.

Hom. 2. *in* 1. *ad Theſ. ad mediũ.*

seruis ac familiaribus suis honorem à cæteris vult impendi; & iustè Assuerus Mardochæum quem fidelem inuenerat, summo voluit ab omnibus suis subditis prosequi: similiter & Pharao meritò statuit, vt corā Ioseph *omnes genua flecterent*; multò magis est iustum, vt Deus intendat honori & gloriæ seruorum suorum, tanto magis quanto magis digni sunt honore & gloria, qui ipsi obsequuntur, quàm qui seruiunt regibus terræ. Vnde ipsemet sibi assumit illorum gloriam & honorem promouere, & opera quæ in abscondito fecerunt in sui obsequium, omnium oculis videnda, linguis prædicanda, vocibus commendanda exponere & exhibere. Et verè ita se res habet. Quis enim sanctorū & seruorum Dei opera, quæ in abditissimis angulis egerunt, & quæ in remotissimis desertorum penetralibus operati sunt, fecit hominibus nota, & omnium oculis manifesta? Id quod cœlestis Sponsus elegantissimè adumbrasse mihi visus fuit, Sponsam suam describens. Laudat eam non solùm ex eò quod in illa omnium virtutum opera inueniebantur: sed quod in secreto & in solius Sponsi oculis operebantur, qui tamen statim seipsum exhibet illorum operum proditorem & manifestatorem ad omnes. *Hortus conclusus* inquit, *soror mea Sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Voluit, vt B. Hieronymus indicat, explicare strictam clausuram, quam Sponsa tenebat, latitans ab omnium oculis separata: quæ enim Sponsum suum, zelotypum nouerat, nulli videndam faciem suam exhibebat, sed seipsam soli Sponso contuendam seruabat conclusam. Quam autem grandis fuerit huiusmodi clausura, & quàm separata extiterit Sponsa ab omniū oculis, non solum explicuit Sponsus iterata illa voce, *Hortus conclusus soror mea Sponsa, hortus conclusus*, quæ apud omnes grandem habet emphasim, & apud Hebræos maximam; indicatque hortum vndique omnino, omnique ex parte obseratum: sed subdens; *Fons signatus.* Nihil enim magis oculos arcet ab aliquarum literarum inspectione, quam signum regis suppositum; illud enim omnes admonet, nullis oculis ab ijs quibus literæ diriguntur, expositas aut contuendas. Qui autem eam vocarat hortum conclusum, & fontem signatum, voluit exponere qualis esset hortus, qualisque fons. Sæpe enim hortus conclusus, inermis est, & fons signatus, aquis est destitutus. *Emissiones*, inquit, *tua paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus; cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomū cum vniuersis lignis Libani, myrrha, & aloe cum omnibus primis vnguentis.* Quasi dicat; Dixi te hortum conclusum; ne tamen aliquis intelligat infrugiferum, sed potius omnia fructuum, & aromatum genera emittentem: emissiones tuæ, id est, plantationes aut arbores, quas emittis & producis, sunt quasi horti paradisi: emittis namq; & profers mala punica excellentissima, cū omni genere pomorum. Nec tantum hæc quæ ad gustum faciunt, sed omnia aromata: est enim in te *Cyprus* (est arbor odoratissima in Phœnice apud Plinium *a*, & Dioscoridem *b*, alij Camphoram vocant, de qua alibi) *Nardus*, planta fragrantissima satis nota, & nardus habet iuxta se *Crocum*, cordis confortatiuū, de quo Plinius *c*, *Fistula*, Septuaginta *Calamum* vertunt; est autem Calam⁹ planta suauèolentissima, quam ad odoriferum vnguentum Deus adhiberi volebat *d*, cuius frequens mētio est in scriptura sacra *e*, de qua agit Plinius *f*, & Theophrastus *g*, quam Strabo *h*, vocat Aromaticum iuncū, de qua noster Istella *i*, *Cinnamomum*, quidā contendunt, esse quem hispanè *Canela* vocamus, alij eo odoratiorē plantam, de qua idem noster Istela *k*, de cuius virtute, & efficacitate multa S. Gregorius Nyssenus *l*, tradit. *Myrrha*, nota satis, de qua & arboribus vnde fluit, agit Plinius *m*, & *Aloe*, quam etiam Plinius *n* describit, & de vtroq; multa tradit Hieronymus *o*. *Cum omnibus primis vnguentis*, id est, cum omnibus aromatibus, ex quibus prima, id est, pretiosissima vnguenta conficiuntur & medicamenta. Ita B. Gregorius Nyssenus. Omnia igitur fructuum, plantarum, & arborum genera voluit Sponsus indicare, quæ ad gustum, quæ ad odorem, quæ ad medicamenta. Quib. verbis, vt idem Gregorius Nyssenus *p*, profite-

Marginalia: *Esth.* 8. — *Genes.* 41. — ¶ 343 — *Cant.* 4. 12 — *Epist.* 22. *ad Eustoc.* — *Cant.* 4. 13 — ¶ 344 — a *Lib.* 12. *c.* 12. & 24. & *li.* 21. *c.* 18. — b *Li.* 1. *c.* 4. — c *Li.* 12. *c.* 14. & 15. — d *Ex.* 30. 23. — e *Esa.* 19. 6 & 35. 7. & 43. 24. & *Iere.* 6. 20. — f *L.* 12. *c.* 23 — g *Lib.* 4. *hist. plant. cap.* 7. — h *Lib.* 16. *Geograph.* — i *In c.* 30. *Exo. nu* 32 — k *in c.* 30. *Exo. nu.* 31. — l *Ora.* 5. *in Cant.* — m *Lib.* 12. *cap.* 15. — n *L.* 27. *c.* 4 — o *In Ps.* 44 — p *Orat.* 9. *cit.*

fitetur, docetq; Hieronymus *q*, recondita mysteria voluit Sponsus indicare, talē scili. Sponsam, quæ omniũ virtutum operib. redundabat, in qua omnes virtutes supernaturales, & acquisitæ, earumq; actus excellentissimi inuenirētur. Firma pollebat fide, secura stabiliebatur spe, ardebat flagranti charitate, tēperatissima per valida ieiunia, religiosa per orationis excessum, mortificata per pœnitentiæ opera, &c. Et aduerte grande secretũ, quod in hebręo indicat vox illa, *Emissiones tuæ.* Non enim tantùm significat hortum emittere, sed transmittere, vt Theodoretus *a.* & Gregori⁹ Nyssenus *b*, annotant, indicatq; Hieronymus *c*, expressitq; Ambrosius *d*, transferens & legens: *Transmissiones tuæ*, vt vnico verbo cœlestis Sponsus explicaret, qualiter Sponsa omnium bonorum operum fructum emitteret, quæ nō solùm emittebat ex se, aut producebat, sed transmittebat in Sponsum, ad eum & erga eum omnes huiusmodi fructus referebat & mittebat. Hortus itaq; erat Sponsa omniũ fructuum genere abundatissimus, sed cuius omnis fructus, omnium oculis erat celat⁹; erat enim illa hortus vndiq; conclusus ad omnē sui partem obseratus. Et qualis fons? *Fons, inquit, hortorum, puteus aquarum viuētium, quæ fluunt impetu de Libano.* Nullũ tempus sufficeret ad explicanda mysteria, quæ hisce verbis cœlestis Spōsus voluit designare. Tantummodo dico voluisse exprimere abundantiam donorum & gratiarum, qua à cœlesti Sponso erat ornata, à quo tanquam à monte Libano, omne datum optimum & omne donum perfectum magno cum impetu & vbertate profluebat. Et rectè quidem; nec enim tot, tantosq; & tā excellentes fructus Sponsa producere posset, nisi huiusmodi aquarũ redundantiā à monte Libano exciperet. Loquiturq; alludens ad Iordanis fluuium, qui, vt Iosephus tradit, ex illis duobus fontibus Ior & Dan procedit, qui à mōte Libano scaturientes, in vnũ postea cōueniunt; de quibus etiam Plinius egit. Talis *fons* Sponsa erat, omnibus gratiarum donis fœcundata & cœlestibus fauorib. repleta, sed *signatus*, quippe quæ soli Sponso suo internas animi virtutes & dona seruabat occulta, illa ab hominum oculis omnino auertens. Quæ igitur Deus in illa operabatur, gratias & dona, & cœlestes fauores, & quæ illa diuino auxilio munita operabatur, omnia celabat, absconditaq; tenebat, curans non hominibus, sed tantum cœlesti Sponso videri. Vidisti Sponsam conclusam, signatam, occultam, celatam, absconditam? Vidisti emittentem in abscondito & transmittentem soli Sponso suo omnium bonorum operum fructum, & aromata? Audi igitur Sponsum subitò clamantem & aduocantem ventos, vt ad omnium nares & sensus, quæ in horto latebant deferrent. *Surge*, inquit, *Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, & fluent aromata illius.* Sicuti si nullus spirat ventus, flores, fructus, & aromata, nullum videntur odorem spirare: ita ventis flantibus, & excutientibus, emittunt odorem, quem venti ipsi ad nares omniũ deferunt. Aliqui credunt Sponsum cœlestem omnes ventos aduocare voluisse, quos sub Aquilone, & Austro voluit comprehendere. Sunt enim hi, vt Aristoteles docuit, duo venti primarij, qui omni anni tempore spirant: cæterũ scimus hos esse ventos aptiores, quibus concitati flores & fructus, validius odores emittunt. Aquilo nimis frigidus est: & si solus spirat, poros cōprimit, odoremq; fluentem continet: Auster est calidus, qui nimis poros dilatat, omnemq; odorem subitò exhalat & consumit. Quando autem simul vterq; fluit, suauissimum odorem flores spirant: nam Aquilo prohibet consumptionē, & Auster compressionem. Media nocte flores odorem non spirans, quia nimis frigus viget: nec media itidem die quando calor vrgentissimus est: sed matutino tempore, quando moderata quædam tēperies extat: tunc enim ventus quiuis fluens suauissimũ perfert odorem. Hos ergo ventos propterea Sponsus aduocat, qui volebat vt aromata odoratissima fragrātia fluerēt. Et primò vocat Aquilonarem ventũ, quē alij Fauonium aut Zephyrũ appellant, quem Claudianus poeta, patrē Veris vocat, dicēs: O pater gratissime veris; cui & Plinius *a*, subscripsit, de quib. noster Soto maior *b*, multa tradit. Alij con-

q *Li.2. cō-Iouin. post medium.*

a *In c. 4. Cant.*
b *Orat. 9. cit.*
c *In ca. 8. Eccl. ante med.*
d *Lib. de bono mortis cap. 4.*

¶ 345

Can. 4. 15.

3. *De bello Iud. c. 18.*

Lib. 5. c. 15. & 20.

Cant. 4. 16

2. *Meteor. cap. 4.*

¶ 346

a *L. 16. c. 25*
b *In cap. 4. Cant.*

contendunt Sponsum diuinum iubere relegari & abigi Aquilonem aut Aquilonarem ventum, & quod veniret perflaretque solus Auster. Dum enim ille spirat, rigent omnia, floresque compressum tenent intra se odorem, quem abundatissimè & copiosissimè emittunt flante Austro. Quasi dicere voluit: Discedat iam Aquilo, quo flante nullus deprehendebat odorem aromatum horti mei: veniat Auster flatuque suo omnium aromatum, florum & fructuum odorem extrahat, vt ad omnium nares perueniat. Ita indicare videntur Gregorius Nyssenus *c*, Theodoretus *d*, Hieronymus *e*, Augustinus *f*, Gregorius *g*, & alij. Vtcunque tamen sit, hoc contendit cœlestis Sponsus odorem & suauitatem omnium aromatum, florum & fructuum, quæ occulta & abscondita tenebantur ad omnium sensum & notitiam peruenire. Grande sine dubio mysterium. Sponsam suam vult cœlestis Sponsus tanquam conclusum hortum, omnes fructus & aromata tenere conclusa, sibique tantum trãsmittenda, humanis oculis penitus inuisa, & tanquam fontem signatum, omnia gratiarum fluenta vult teneri à quocumque contuente, signata: & ipsemet ventos excitat, qui odorem inde trahant, & per omnium sensus & nares spargantur. Vult Sponsus ex vna parte, omnia ab Sponsa teneri conclusa & obsignata, & ex alia iubet ipse abire Aquilonem, qui omnem tenebat compressum odorem, & Austrum spirare, qui illum extrahat, & omnibus illum notum faciat. Quidnam hæc sibi volunt? Certè quod cœpimus indicare: ipsummet, qui iubet & præcipit opera bona ab hominibus abscondi, & qui gloriam apud homines prohibet conquirere, illa hominibus videnda exhibere, & eorum gloriam & laudem apud homines promouere. Honor & gloria, vt alibi ex B. Augustino *a*, & D. Thoma *b*, dicebamus, est clara notitia cum laude, similis odori ex floribus, quos venti concitant, prodeunti. Est quædam area floribus plena: spirant venti, & flores concitant atque hinc illincque trahunt & excutiunt, inde suauissimus odor procedit: non aliter cùm aliquis homo virtutum floribus abundat, cum eas venti agitant, id est, verba narrantium & loquentium exponunt, consurgit quidam odor suauis, quo tales virtutes gratæ omnibus prædicantur, hæcque prædicatio, est gloria & honor apud homines. Cœlestis ipse Sponsus, qui voluit Sponsam esse hortum conclusum, & quod emitteret flores, fructus & aromata in abscondito, quæ omnium oculos laterent; ipse ventos excitat & prouocat, vt huiusmodi aromata concitent & promoueant: vnde odor suauissimus fluat, & per omnium sensus spargatur.

c Orat. 10. in Cant.
d In c. 4. Cant.
e In c. 12. Ecclesiast. & in c. 40 Ezech. 6. & in c. 3. Habac.
f Epist. 120 ad Honoratũ c. 22.
g 27. Moral. c. 4.
a L. 83. qq. quæst. 31. circa fin.
b 1. 2. q. 2. artic. 3.

Honor qd sit (manuscript note)

§. 54. *Quæ sancti contendentes soli Deo videri, in abditissimis faciunt, Deus ad eorum gloriam videnda omnibus exponit, vt ex eorum historijs liquet.*

§ 347

ET verè non poterat, meo iudicio, aptius explicari, quod Deus cum sanctis suis agit, quam huiusmodi metaphora. Ab illis strictissimè exposcit, ab hominibus abscondere opera sua bona, adeò vt *Nesciat*, inquit, *sinistra tua quid faciat dextera tua*, & quod omninò caueant, hominibus videri, & quod in abscondito opera sua faciant; & nihilominus ipsemet est, qui sibi assumit excitare ventos, qui omnes fructus, floresque, & aromata per odorem fragrantissimum in publicum omnibus producant. Ipse namq; met est, qui excitat aliquos tanquam ventos, qui illos fructus, flores & aromata bonorum operum, verbis suis & relatione nota faciant, & odorem ad omnium sensus perferant; vt quæ abditissima fuerant, omnibus odoratissima proferantur, ab omnibus laudanda, commendanda, imò & admiranda. Quis namque nota fecit sanctorum Anachoretarum ieiunia, orationes, vigilias, quæ in antris & specubus perficiebant? Quis insignes, quas ab omni hominum consortio semoti victorias de toto inferni agmine reportarunt? Fuit celeberrimus ille vir Honuphrius rex, qui in iuuentute, relicto & abdicato pro Christi amore regno, deserta Ægypti

Matt 6. 3.
Paphnuti⁹ in vit. Honuphr. ap. Metaphr. & Surium 11. Iun.

Ægypti petijt, vbi solus per sexaginta annos in abditissima solitudine ab omnium hominum oculis semotus, eximios omnium virtutum fructus cœlesti Sponso emittens & transmittens, vitam peregit: & tamen (quod nunquam satis admirari desisto) quæ quandiu extitit rex, in oculis totius regni operatus fuit, sunt nobis penitus ignota: & omnia, quæ in summa abditissimaque solitudine per sexaginta annos nullo conspiciente homine egit, nobis sunt manifesta. Non mirum: hæc enim cœlestis Sponsus ad illius honorem & gloriam nota fieri voluit sancto Abbati Paphnutio, qui tanquam ventus verbis disertissimis, & vocibus fluens, ac pennis, quibus scripsit volans, ad omnium notitiam, odorem omniũ virtutum illius perferret. Fugit mundum insignis ille vir Paulus, (quem Hieronymus eremitarum autorem, & magistrum vocat) & in abditissimam eremi speluncam se recepit, cui ne alicui se faceret manifestum, prouidit Deus palmam, victum & vestitum præbentem, & fontem vnde biberet. Ibi plusquam per sexaginta annos mansit omni hominum generi penitus inuisus, Deo fructus omnium virtutum in abscondito transmittens: sed qui eum ibi conclusum permanere voluit, odorem fragrantissimum earumdem virtutum voluit omnibus fieri manifestum; vnde Antonium illum famigeratissimum non sine grandi miraculo destinauit, qui illius vitæ conscius, ipso decedente nota mundo faceret, quæ in abscondito operatus fuerat Paulus. Mariam Ægyptiacam omnes nouerant peccatricem; sed quæ in occultissima solitudine per decem & septem annos omnium oculos latens, peccata sua grandi pœnitentia deleuerat, & excellẽtissimis virtutum odoribus cœlum ipsum recreabat: cœlestis tamen Sponsus, qui illã in abscondito sibi opera sua transmisisse gaudebat, tanquam ventum excitauit sanctum illum Zosimam, quem sicut alterum Abrahã duxit, nescientem quò iret, qui omnes quos sancta illa peccatrix in suprema solitudine emiserat fructus & aromata, hominib. proderet & manifestaret. Permansit virgo sanctissima Sophronia (cuius meminit Hieronymus, sanctæ Marcellæ viduæ vitam scribens) multis annis vitam agens solitariam, hominibus penitus ignotam, omnibus tamen virtutibus fragrantissimam: hanc Deus ipse voluit vniuersis hominibus notam fieri, dum animam in solitudine efflante, aues totius generis excitauit, quæ rostris flores arborumque ramos floridos pulcherrimosque decerperent, quibus non tam sacrum virginis corpus contegerent & conderent, quam eius excellentes virtutes, eximiamq; sanctitatem detegerent, & omnibus conspiciendam exponerent. Et huiusmodi sunt innumera in sanctorum anachoretarum historijs. Considera insuper, quam grandia fuerint, quæ Deus beatissimo Francisco contulit dona, quę ab illo occulta tenebantur, tanquam si fons esset signatus, dicens cum Propheta; *Secretũ meũ mihi, secretum meum mihi.* Quis omnia illa in publicum dedit? Quis quæ in reconditissimo silentio & secreto Christus cum eo, & & ipse cum Christo tractauit, omnib. fecit manifesta? Vide beatissimum Patriarcham nostrum Dominicum excellentissimis fauoribus à Christo & beatissima eius matre in secretissimo silentio donatum; quis illos omnes in publicum prodidit? Quis quæ in cordis sui arcano Deo offerebat omnibus conspicienda exposuit? Beatam Agnetem de Monte Politiano ordinis nostri mirabilem virginem videbis in secretis & abditis locis orantem, diligentissimè curantem omnem humanum cõspectum fugere: cuius tamen feruentissimas orationes De[us] omnibus notas faciebat; totum enim pallium eius respergebat rore quodam candido, instar manna, cuius singulæ guttæ crucis effigiem referebant: & locum vbi sacra virgo genua ad orandum fixerat, subito enatis floribus violisque pulcherrimis ac odoratissimis ornabat: vt non tanta diligentia quæreret illa latere, quanta ipse eam omnibus notam facere. Quis celeberrimi Apostolorum principis Petri sanctitatem toti mundo fecit conspicuam, qui positum coram Agrippa præfecto, tali luce splendidum fecit, vt facies eius fieret sicut sol: & cum

In vita Pauli, & epist. 22. ad Eustoc. aliquantulũ ante fin.

§ 347

Apud Suriũ 9. April.

§ 348

Epi. 16. ad Princip. virginem.

Esa. 24. 16

Refert B. Raymũd. Capuanus in ei[us] vita

...phnuti[us] vit. Ho... ...phr. ap. ...etaphr. Surium Iun.

...att 6. 3.

cum in cruce positus fuisset, viderunt fideles, qui lugebant, angelos stantes cum coronis de floribus; & ipso expirante mox apparuerunt ibi viri sancti nimio splendore accincti, quos nemo vnquam viderat, qui ad populum dixerunt: Gaudete, quia intercessorem magnum & continuū meruistis habere ante Deum, sine dubio illos quasi ventos excitans, vt odorem aromatum omnium, ad omnium notitiam deferrent. Emittente spiritum beata Agatha, interna cordis illius omnibus nota facere volens, ecce cùm sepeliretur, quidam iuuenis sericis indutus, quem sequebantur alij plusquam centum iuuenes armati & pulchri, quos nemo vnquam viderat, posuitque ad caput eius tabellam ex marmore, in qua scriptum erat: *Mentem sanctam, spontaneam, honorem Deo, & patriæ liberationem.* Angelos similiter misit, qui iactato in mare corpore beati Clementis, sepulchro admirando conderent, & quolibet anno, vt notam ipsius faceret sanctitatem, mare ad tria milliaria recedere volebat.

§349. His adde curam solicitam, quam Deus habuit prodendi corpora sanctorum, quorum memoria excidere videbatur: hoc enim facit cœlestibus monitis & reuelationibus, admonens vt inquirerentur, & celeberrimis miraculis ornans; & quasi de nouo omnia sanctorum opera omnium oculis exponens videnda & consideranda, vt de reliquijs beati Stephani considerat S. Augustinus *a*, & de corporibus sanctorū Geruasij & Prothasij B. Ambrosius *b*. Quis explicare aut recensere valeat cœlestia lumina diuinitus delapsa, ad sanctorum reliquias prodendas, & honorandas, & eorum sanctitatē manifestandam, Quis odorem fragrantissimum, quem ossa eorum arida spirare vult, indicantem sanctorum operū flores & aromata, quibus viuentes fragrarunt? Quis prosequi valebit continua miracula, quæ circa sanctorum reliquias fieri quotidie disponit, quæ eorum sanctitatem & merita produnt? Circa caput beati Ianuarij, quod perpeti miraculo fit omnes nouimus: quod circa conseruationem, positionem & staturam corporis seraphici Francisci, omnibus tam est admirandum, quam conspicuum: quod circa fragrantiam perpetuam ad sepulchrum beati Dominici, est toti mundo exploratum: oleum ex B. Nicolai corpore fluens, & ex virgineis membris B. Catharinæ virginis satis est omnib. decantatum. Hæc prosequi immensi esset operis & laboris. Considero sæpenumero apud memetipsum, quæ quotidie de Sanctis nobis videnda proponūtur, secreta scil. cordis eorum, puritas intima mentis, quæ in profundissimo secreto perfecerūt, & quæ nobis nota fieri, impossibile videbatur. Quis notum fecit, quomodo orante beato Petro Martyre, Christus Dominus ex cruce per imaginem crucifixi allocutus & consolatus eum sit. Quis quod in oratione feruēti existente B. Vincentio Ferrario, fauorem beatissimæ virginis implorante, imago eiusdem beatissimę virginis sensibili sermone illum fuit prosecuta? Quis quod orante B. Ludouico Bertrando coram imagine eiusdem sancti Vincentij, volēte illo pedes imaginis adorare, imago ipsa illum continuit, & complexa est, quasi dicens: *Ne feceris, conseruus enim tuus sum?* Et huiusmodi sunt innumera.

§350. Et certè ad hunc finem De⁹ in Ecclesia sua sanctorum canonizationem disposuit, solemnissimo ritu celebrandam, per quam hoc quod in abscondito sancti fecerant, omnibus notum facit, non solùm ad sui ipsius, sed ad ipsorum honorem & gloriam: non tantum in cœlesti patria, sed apud homines, qui hanc vitā agunt. Quidnam sunt sanctæ sedis Apostolicæ ministri, qui facta sanctorum examinant, nisi venti quidam concutientes flores & aromata, vt tandem flante austro, id est, summi Pontificis decreto, omnium aromatum odor ad vniuersos homines perueniat, & quę in abscondito tenebantur, fiant omnibus manifesta? Vide igitur tu qui humanæ laudis & gloriæ es auidus, quomodo eam plenè consequi possis. Non certè consequeris, opera virtutum agens coram hominibus, intendens videri ab eis: nec oculos suos omnes in te conuertent, quantumcunque tu contendas illis videri: assequeris autem plenè & complete, si opera bona agens tantum con-

a 22. *de Ciuit. cap.* 8.
b *Epist.* 85. *ad Marcellinam sororem.*

contenderis Deo videri, & placere. Si enim ita egeris, cumulatissimè etiam hoc tibi ille reddet. Nunquam certè seraphicus Franciscus, aut insignis Dominicus, aut mellifluus Bernardus, aut quiuis aliorum sanctorum, ita omnium oculos ad sua virtutum opera contuenda conuersos potuisset habere, aut eis placere, aut ab eisdem gloriam acquirere, ex hoc quod omnia sua solummodo hoc fine faceret, vt hominibus videretur, & illis manifestè se suaque videnda exponeret: quantum ex hoc quòd curauit, & procurauit non videri hominibus, sed solummodo Patri cœlesti; qui enim sanctos suos summo honore affectos esse vult, non tantum in cœlo, sed in terra, id etiam illis reddit, quod videantur, laudentur, & glorificentur ab hominibus. Et verè Christus ipse Dominus legitimus, naturalisque Dei filius, qui hanc doctrinam tradidit, in semetipso expressam dedit; qui nihil penitus ad sui ipsius gloriam egit, sed in omnibus gloriam patris sui quæsiuit; quod repetitis sermonibus protestatus fuit: sed talem propterea Pater illi reddidit gloriam & honorem, qualem Apostolus explicauit, dicens: *Propter quod, & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c.* & meritò ipse dixit: *Ego non quæro gloriam meam, est, qui quærat & iudicet.* Hæc omnia elegantissimis verbis conclusit Chrysostomus, expendens Christi domini verba dicentis: *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*, Quasi dicat, inquit Chrysostomus, Quid desideras? Nonne esse aliquos operum spectatores tuorum? Ecce igitur habes non Angelos neque Archangelos tantum, sed etiam horum omnium Deum. Quod si habere etiam homines spectatores concupiscis, ne hac quidem, quã præcipuè cupis mercede priuaberis; sed cum oportunum tempus aduenerit, quando certè cũ maximo cumulo tibi hoc præstabitur, quod requiris. Nam modo quidẽ si spectari velis, decem aut viginti aut centum tantummodo hominibus ostentare te poteris: si verò latere nunc curaueris, tunc ipse te prædicabit Deus, toto prorsus orbe præsente. Itaq; si opera tua maximè sciri cupis, nunc illa occulta diligenter, vt eadem tunc ad maiorem tuum spectent honorem, Deo scilicet ea faciente manifesta, & ea referente prorsus, coramq; omnibus prædicante. Ita ille.

§ 350. *Ad Phili. 2. 9.* *Ioan. 8. 50.* *Hom. 19. ex varijs in Matth.*

§. 55. *Reddet tibi Deus iuxta cordis tui affectum, quem intuetur, vt ex Assur, & eis quos operarios iniquitatis vocat, patet.*

Tertium & reconditum sensum hæc verba Christi admittunt, quem SS. Patres indicant. *Pater*, inquit, *tuus, qui videt in abscondito reddet tibi.* Quidnã reddet? Quod videt in abscõdito, aut quod ei offers in abscondito mentis, cordis & intentionis tuæ, quæ ab oculis viuentium est abscondita. *Homines*, dixit Deus ad Samuelem, *vident quæ apparent, Deus intuetur cor*; ideoq; homines si propter eos opereris, reddent laudem aut mercedẽ, iuxta ea quæ exterius apparent, quę solummodo eis sunt nota: pater autem cœlestis iuxta id quod in cordis abscondito intendis. Non itaque Deus reddet iuxta opera tua, secundũ quod illa exteri⁹ apparent: sed secundũ intentionem & affectum internum cordis, soli Deo conspicuum & notum. Ad huius explicationem annotandum est, Deum in cuiusuis boni operatione, primum omnium attendere intentionem & affectum cordis tui, quod excellenter diuinus Sponsus Sponsam laudans indicauit. Laudauerat primò Sponsa Sponsum suum dramatico more, quo singulas corporis illius partes, singulis encomijs metaphoricis excellentissimè commendauit: Sponsus similiter par pari referens, eodem more laudandam assumit Sponsam minutatim secundum omnes ipsius partes. Cęterũ cõtrario ordine processerunt, vt Theodoret⁹ acutè obseruauit: nã Sponsa cœpit à capite, & sigillatim procedẽs & descẽdens, ad pedes vsq; peruenit; vnde primũ omniũ dixit: *Caput eius aurũ optimũ:* & vltimũ; *Crura illi⁹, colũmnæ marmoreæ, quæ fũdatæ sũt super bases aureas.* Spõsus autẽ

§ 351 *1. Re. 16. 7.* *Cant. 4. 10. 11.* *In c. 7. Cã.*

cœpit ab imis pedum, & ascendendo progressus tandem ad caput describendum deuenit. Cœpit namq; dicens: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis.* In Hebræo nomen *pagham*, quod non solũ gressus, sed pedes significat: ideoq; Pagnin⁹ & Regia legunt: *Quam pulchri pedes tui:* & nouissimè subdidit: *Caput tuum vt Carmelus, & coma tua sicut purpura regis.* Hoc sine mysterio factum, nullus concedet, signanter Chrysostomus, qui minimos scripturæ apices, grandia sacramenta continere, perpetuò obseruat, & docet nihil temerè, aut fortuitò positum in ea esse intelligendum. Agathius doctus sanctusque author credit ideo factum, quia Sponsa cupiebat Sponsum à summis ad ima trahere & demittere: Sponsus autem contendebat Sponsam ab imis ad summa euehere, atque extollere. Existimo nihilominus aliam rationem non incongruam reddi posse. Vnusquisque sanè illorum id primo laudandum assumpsit, quod præcipuè in altero obseruat, & in quo præcipuè oculos collocat. Præcipuum quod in Sponso attendebat Sponsa, erat illius caput, à quo omne bonum profluebat; *Caput enim Christi Deus.* Hoc primum omnium in Christo attendendum est, & supponendum, quod est verus DEVS, à quo propterea Ioannes sui euangelij initium sumpsit, procedens vsque ad pedes carnis. Incipiens enim à verbi diuini generatione, secundum quam est verus Deus; processit vsque ad illud, *Verbum caro factum est*; ex illo enim capite, omnia bona, quæ in Christo erant, profluebant. *Et vidimus,* inquit, *eum plenum gratiæ & veritatis, quasi vnigeniti à Patre.* Spõsus autẽ quod præcipuum in Sponsa considerabat, erat cordis affectus & intentio, quam pedes significant. Sunt enim pedes, quos primò mouemus, & figimus, cum iter arripimus. Cùm virtutum viam perambulare volumus, intentionem & affectum cordis primò statuimus; nullus enim operatur nisi ex intentione finis. Huiusmodi pedes cœlestis Sponsus primò attendit, hocque est, vt supra cœpimus indicare, quod Spiritus sanctus primò expressit agens de hominis creatione, & de formatione Euæ, quam in adiutorium illi contulit. *Posuit,* inquit, *oculum suum super corda illorum.* Ponere oculos super aliquid, est illud singulariter curare & attendere; quomodo Ioseph petens sibi adduci fratrem suum Beniamin dicebat: *Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum*; & Deus ipse ad exprimendam curam, quam de terra promissionis habebat, *Quam Dominus,* inquit, *tuus semper inuisit, & oculi Domini in ea sunt à principio anni vsque ad finem.* Super corda ergo eorum oculos posuit Deus: quia quod primò præcipuèque curat & attendit cùm operaris, est cor tuum, illiusque affectum & intentionem. Vnde quantumcunque opus in se bonum sit, si cordis intentio extiterit praua, prauum reputat opus, & tanqaam tale reprobat, vt supra in sacrificio Cain expositum est. Id quod etiam Theodoretus ex historia regis Assyriorum demonstrat. Voluit Deus punire Israelitas propter grandia illorum peccata, idcirco excitauit regem Assyriorum, vt contra eos crudele ageret bellum, quem propterea vocat Virgam furoris sui, & baculum manus suæ & protestatur se esse, qui illum mittebat & qui illi mandabat. *Væ,* inquit, *Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi.* Vocat Israelitas Gentem fallacem, quia fallacijs, mendacijs & hypocrisi erant implicati, vocat etiam Populum furoris sui, quia furorem suum contra illos excitatum indicare volebat. Illa interiectio, *Væ*, apud aliquos est hortantis & animantis, & compellentis. In Hebræo, *Hei*, quasi dicat: O Assur, tu es minister iræ meæ: apud alios, est nota comminantis, non tàm Assur, quàm populo, quasi dicat: Væ populo meo, contra quem excito Assur, &c. Et verè Deus singulari suæ prouidentiæ ordine disponebat populum suum per huiusmodi tyrannos punire & castigare, qui propterea dicebantur virga, & baculus iræ Dei. Vnde Medos & Persas, per quos Babylonios

Marginalia: Cant. 7. 1. — פעם. — Brixianus to. 2. fol. 90 — Hom. 10. 15 18. 20. in Gen. — In c. 7. can. — ¶ 353 — 1. Cor. 11. 3. — Ioan. 1. 14. — Eccl. 17. 5. — Gen. 44. 21 — Deu. 11. 12 — In c. 10. Es. — ¶ 354 — Esai. 10. 5. — הוי.

lonios puniuit, vocauit, *Sanctificatos suos*, quasi ad bellum sacrum à se dispositum conscriptos: & regem Babylonis vocat *Seruum suum*, & protestatur quod seruierit sibi, cui de reddenda mercede cum propheta Ezechiele sermonem instituebat. Hocque ita agebat, vt sæpe tales tyranni verè cognoscerent Deum fieri voluisse, quod illi agere intendebant: ideoque quando Nabuchodonosor obsedit Hierusalem, id apertè protestatus est: *Nunquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, vt demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, & demolire eam.* Quod qua ratione intelligendum sit, explicare nunc non vacat. Hoc certum sit, huiusmodi tyrannos id perfecisse quod Deus fieri volebat, & id egit Assur solummodo populum Dei conterens, opprimens, & captiuans, quod DEVS iusto suo iudicio fieri statuerat. Nihilominus videbis Deum statim contra ipsum Assur comminantem, & extrema supplicia prædicentem, quæ illi propter id quod egit inferre parabat: *Et erit*, inquit, *cum impleuerit Dominus cuncta opera sua in monte Sion & Ierusalem; visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius.* Expende quid dicat. Postquam Dominus per Assur populum suum plenè castigauerit, idque omne circa Sion & Ierusalem, quod Deus fieri voluit Assur perfecerit; visitabo, inquit Dominus, id est, castigandum assumam Assur. *Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem; & subtus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio ignis.* Miranda comminatio. Quomodo? qua iustitia? quo iure id fieri potest? Misisti Domine regem Assur, vt per eum populum punires; abijt ille, populum castigauit, & supplicio à te definito affecit; & propter tale opus, supplicium illi inferendum comminaris, & prædicis? Si Assur extitisset similis Sauli, qui missus à te ad vltionem sumendam de Amalecitis, eis pepercit; non mirum, quod contra illum te ostenderes prouocatum. Quod tamen decernas vltionem sumere de Rege, qui id perfecit contra inimicos tuos, quod tu fieri voluisti, res est magna admiratione digna. Quid de rege diceremus, qui mittens ducem aliquem ad castigandos rebelles quosdam populos, postquam rem plenè dux confecisset, regisque præscriptum complesset, eundem castigandum puniendumq; assumeret? Potius enim debebat de reddendo præmio cogitare. Iniqui homines in mundo hoc consueuerunt excitare assasinum, qui aliquem occidat, quem re iam confecta necant, ne illorum iniquitatem prodat: qui tamen iustus est, remque iustam alicui imponit agendam, opere completo non de illo puniendo; sed præmiando tractat. Attende tamen quid dicat: *Visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius.* Id quidem fecit Assur, quod fieri Deo placitū fuit; tamen ille in corde suo nequaquam intendit Deo rem placitam agere; sed suæ satisfacere superbæ cupiditati, tyrannidi & crudelitati. Hocq; est, quod Deus postquam dixit: *Væ Assur, virga furoris mei,* &c. subdit: *Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit; sed ad conterendum erit cor eius, &c.* Et quia Deus super cor hominis oculos ponit, & quod aspicit est cordis affectus & intentio: opus illud iniquum, malum, iniustum, & sibi inuisum, & iusta castigatione puniendum reputauit. Ex quibus D. Basilius illam Christi Domini sententiam expendit, & explicat: *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: discedite à me, qui operamini iniquitatē.* Expendit Basilius vocem illam, *Qui operamini iniquitatem,* aut vt ille & communiter sancti Patres legunt: *Operarij iniquitatis.* Quid enim illos operatos perhibet? Num homicidia, furta, adulteria? Nequaquā; sed quod in eius nomine prædicarunt euangelium, in eius virtute dæmonia eiecerunt, & in eius itidem nomine virtutes perfecerunt multas: prædicare autē in nomine Christi, &

Marginalia: Isa. 13. 3. — Ier. 43. 10. — Ezec. 29. — 4. Re. 15. 25 — ¶ 355 — Isa. 10. 12. — Ibid. nu. 16 — 1. Reg. 15. — Ibid. nu. 17 — ¶ 356 Serm. de baptis. c. 8. ad fin. — Mat. 7. 22. 23.

& in eiusdem nominis virtute dæmonia eijcere, & virtutes operari, non videtur esse operari iniquitatem; nec qui hæc operatur, videtur vocari posse Operarius iniquitatis; sed virtutis & sanctitatis. Rectè tamen, inquit Basilius, hæc operantes, vocantur Operarij iniquitatis ab eo, qui non cor ex operibus, sed opera ex corde & intentione dijudicat, Deo. Illi hæc quidem operati fuerunt, quæ in se sancta erant & bona; sed dum hæc agebant, iniqua cordis intentione erant affecti, ex qua ad talia operanda excitabantur, intendentes per ea suã gloriam, commodum, profectum, non Dei honorem, nec obsequium: hæc autem iniqua cordis intentio, ita opera bona coram Deo inficiebat, vt non opera sancta; sed opera iniquitatis meritò vocarentur. Hac etiam de causa S. Augustinus quamuis ex professo demonstret opera bona, quę propter DEVM fiunt sacrificia meritò debere vocari; quæ tamen non propter Deum fiunt, quantumcunque in se bona videantur, sacrificia dici non debere: sed sacrilegia potius, si mala fiant intentione. Vnde & ipsa, inquit, misericordia, qua homini subuenitur, si propter Deum non sit, non est sacrificium. Nolo dicere omnia opera, quæ peccator agit, mala esse, id enim hæreticum esset: sed quæ mala quiuis agit intentione, ex hac solummodo infici: vt quantumcunque in se & ex sua specie bona videantur & sint, in exercitio mala & iniqua reddantur.

10. de ciu. cap. 16. in princ.

§. 56. *Intentio vocatur cor à quo vita procedit: cuius defectus in Cæsaris victima mortis omen fuit.*

¶ 357

HInc intelliges, cur intentio vocetur & appelletur *Cor*, signanter loco illo citato; *Posuit oculum super corda eorum.* Est enim cor initium totius vitæ, & quale fuerit cor, talis est vita, talisq; natura; ex homine enim bestiam facies, si cor bestię illi inseras, & ex bestia facies hominẽ, si cor hominis illi tradas. Voluit Deus Nabuchodonosorem regem, qui homo erat, & inter homines commorabatur, fieri bestiam inter bestias agentem, & reputandum feram; hoc autem perfecit, agendo quod constituerat: *Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei.* Voluit iterum vt bestia, quæ quasi leæna erat, homo fieret; itaque perfectum fuit ex eo, quod cor hominis datum est ei, *Super pedes,* inquit, *suos quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei*, id est, quia cor hominis datum illi fuit. Talis est intentio in operibus, quæ agimus. Considera illa verba aut definitam sententiam, in duplici tribunali prolatam: *Expedit vt vnus moriatur homo pro populo, ne tota gens pereat.* Prolata fuit in senatu Ierusalem, in pleno concilio, cui præsidebat Caiphas, quam tanquam summus pontifex primus decreuit, cæteriq; subscripserunt: prolata itidem fuerat in sanctissimæ Trinitatis æterno cõsilio, cuius Esaias meminit, qui iuxta Septuaginta vocat *Consilium antiquum*, iuxta Vulgatum *Cogitationes antiquas.* Id quod Ioannes ipse expresse profitetur. Eadem itaque penitus fuit sententia, eisdem omnino verbis prolata: & tamen prolata in concilio Ierusalem fuit suprema iniquitas, malitia, stultitia, supremumque peccatum, & prolata in concilio superno, fuit summa æquitas, sanctitas, sapientia, bonitas: ibi enim habuit cor feræ crudelis; quia ad eam proferendam Caiphas eiusque consiliarij, excitati sunt odio, inuidia, & malitia: hic autem habuit cor hominis, aut potius Dei; processit enim ex nimia charitate, qua Deus dilexit nos; de quibus alibi. Nec hinc inferas solam intentionem sufficere quoduis opus bonum facere: nam quæ ex natura sua & obiecto mala sunt, nequeunt ex bona intentione planè honestari; sed tantùm hoc intellige, omnia opera bona aut indifferentia, ex bona aut mala intentione bona aut mala reputari & iudicari. Vnde sicut natura quod primò constituit, cum animal producere nititur, est cor ipsum, ita cum bonum aliquod agendum aggrederis, primò intentionem bonam constitue, & id age, vt B. Gregorius aptè prosequitur & explicat, quod Sapiens admonuit; *Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit.* Expendit Gregorius, illud, *omni*

Eccl. 17. 7.

Dan. 4. 13.

Dan. 7. 4.

Ioan. 11. 50

Esa. 35. 1.

Ioa. 11. 50.

19. Moral. cap. 17.

Prou. 4. 23

omni custodia, qua voce summam curam commendatam intelligit; hæc enim prima supremaque esse debet, vt opus viuum coram Deo censeatur. Cor est principium vitæ, & deficiente corde deficit vita, vt ex recta Philosophia demonstrat D. Thomas *a*: ideoque aptè in medio animalis positum & constitutum, tum vt liberum ab omni læsione conseruetur, tum vt ad omnes partes vitam & motum influat, vt idem S. Thomas *b*, considerat, qui ex his infert *c*, læso corde perire omnem animæ operationem in omnibus partibus corporis. Opus quoduis bonum ex intètione recta erga Deum vitam sortitur: nec enim potest opus aliquod, quantumcunque bonum sit secundum suam speciem, vitam spiritualem habere, nisi in Deum sit directum & ordinatum. Hincque Theologi cum D. Thoma inferunt, nullum opus bonum censendum viuum, sine charitate, cuius est facere, vt illud propter Deum fiat: qua de causa vocatur ipsa, forma virtutum. Si cor huiusmodi deficiat, crede opus mortuum, & inutile coram Deo, vt supra dicebamus. Vt autem semel ex gentilium factis aliquid inducamus, illud expende, quod magnam mihi incussit admirationẽ, quodque de sacrificio Iulij Cæsaris refert Appianus Alexandrinus. Enarranda assumit ille quæ contigerunt ea die, qua Decius Brutus, Cassius, & Trebonius in Cæsaris mortem conspirarunt, illudque fuit singulare, quod cum Cæsar ingressurus senatum, pri⁹ de more sacrificium vellet offerre, iugulata & occisa victima inuenta est sine corde: quo prodigio viso augur Cæsari dixit, mortem alicuius prænuntiari. Irrisit Cæsar illius prędictionem, & iussit victimam aliam afferri, quæ similiter excors inuenta est. Timuit tunc aliquantulum, sed vt magni & infracti erat animi, illam pronuncians sententiã falsam quidem, sed ore gentilium satis decantatam; *Non potest homo, quæ fata disposuerunt effugere*, senatum ingressus est, vbi viginti tribus pugionis ictibus confossus expirauit. Mirandum est certè, quinam fieri potuerit, quod vna & altera victima sine corde fuerint. Aut enim bestiæ sine corde antea erant, aut tunc ibi intra illa fuit absũptum. Si sine corde erant, quomodo viuebant? Si tunc corda fuerunt absumpta, à quonam? cuius opera? Multa de ijs & huiusmodi prodigijs, quæ verè in sacrificijs gentilium acciderũt, peculiari opere iuxta D. Augustini mentem, aliquando Deo dãte disputabimus; nunc tantùm obserua, victimam sine corde, certissimum esse mortis infœlicissimæ præsagium. Est namque cor principium vitæ, ab illo vita procedit; mortuum propterea iudica quoduis opus quãtumcunq; in se excellentissimum, si excors fuerit, id est, si recta intentione caruerit: & quicquid sine illa egeris, inane, inutile, imò ad tui exitium iudica. Cùm igitur opus quoduis bonum agere aggrederis, diligenter intentionem cordis tui examina, substitue, & firma: & cùm orare vis, eleemosynam facere, ieiunare, sacrum audire, confiteri peccata, cor operi constitue, intendens solius Dei obsequium & gloriam; idq; facito, quod S. Ioannes Apostolus hortatur: *Videte vos metipsos, ne perdatis quæ operati estis, sed vt mercedem plenam accipiatis*; Expende illud, *videte vosmetipsos*: non tam ad opera, quam ad vosmetipsos debetis primò attendere, de quibus infra. Hinc B. Chrysostomus infert, optimè Apostolum dixisse: *Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit*. Ad coronam obtinendam, non quæuis opera sufficiunt, sed requiruntur legitima. Quænam opera legitima sunt? Quæ ex legitimo patre legitimoque matrimonio, non ex adulterio procedunt. Omnium operum pater, est finis; ex illo namque omnia nascuntur, nihilque penitus aliquis facit, nisi ex finis desiderio, & intentione, vt D. Thomas ex optima Aristotelis philosophia demonstrauit. Aliquis tamen finis est pater legitimus, legitimo matrimonio menti & rationi nostræ copulatus, aliquis verò est adulterinus. Pater legitimus est finis bonus, quem homo intendit. Hic legitimè copulatur rationi nostræ & menti, estq; illi cõformis. Vnde quæ mẽs tua & ratio ex huius copula producit, legitima sunt. Quando ex desiderio placendi Deo, satisfaciendi, pro peccatis succurrendi proxi-

Marginalia: Dan. 4. 13. — Dan. 7. 4. — Ioan. 11. 50 — Esa. 35. 1. Ioa. 11. 50. — 9. Moral. [c]ap. 17. [P]rou. 4. 23 — ¶ 358 — a 2. 2. q. 122. art. 2. & 3. p. q. 90. ar. 3. ad 2. — b 2. d. 14. q. 1. art. 1. ad 2. — c 1. d. 8. q. 5 art. 3. ad 3 — d 2. 2. q. 23 art. 7. & 8. — Lib. 2. c. 25 — ¶ 359 — 2. Ioã. ve. 8. — Hom. 3. ad populum. — 2. ad Tim. 2. 5. — 1. 2. quæst. 1.

proximo, ieiunas, oras, eleemosynas facis; opera sunt legitima. Pater autem adulterinus, est finis malus; hic enim non legitimè copulatur, nec congruit rationi aut menti: vnde filij, qui ex eo nascuntur adulterini sunt, & quasi ex damnato concubitu procedentes. Talis est eleemosyna, quam luxuriosus virgini elargitur, vt viam luxuriæ sibi faciat; ieiunium, quod ieiunat auarus, ne expendat; concursus ad Ecclesiam, quem sensualis agit, vt videat in ea mulierem, quam domi videre non potuit. Huiusmodi erãt philosophorum insignia opera, in quorum mente egregiè considerat Augustinus inanem gloriam, tanquam finem intentum, tanquam adulterinum patrem, qui rationi & menti nequaquam legitimè maritatur, talia bona opera generantem: talia erant etiam opera hypocritarum, & talia itidem sunt eorum omnium, qui appetitu & desiderio gloriæ & laudis suæ bonum operantur; non enim ex huiusmodi operibus coronaberis, vt supra exposuimus. Hancq; doctrinam Christum Dominum indicare voluisse, optimè tradit Ambrosius, expendens, aptè Dominum per Matthæum non dixisse, *Beatos pauperes* absolutè, sed addidisse, *spiritu*, id est, mentis affectu, & intentione, qui scilicet ex bona mentis intentione, & legitimi finis desiderio pauperes efficiuntur; esse namq; pauperem absolutè, parum prodest, nisi ex huiusmodi patre legitimo oriatur. Annotandumq; est hanc vocem *Spiritu*, in sequentibus beatitudinibus subintelligendam, vt dicas: *Beati mites spiritu, beati misericordes spiritu: &c.* parum enim proficit mititas, misericordia, lacrymæ, & cęterorum quoduis, nisi rectus cordis affectus statuatur & supponatur.

21. de Ciu. cap. 16.

Lib. 5. in Luc. ca. de ser. Domini & beat. Matth. 5.

§. 57. *Cordis affectum pensat Deus, vt mercedem reddat: ideo solam bonam voluntatem expresserunt angeli promittentes pacem.*

¶ 360 HÆc explicantur ex concordi sanctorum Patrum doctrina, asserentium Deum adeò intentum ad cordis nostri intentionem & affectum, vt cum benè operamur, non opus ipsum quod fit, sed affectionem & intentionem attendat. Non de patrimonio, sed de animo opus examinat, inquit D. Cyprianus *a*. Non opus magnitudine metitur, inquit Chrysosto. *b*, sed proposito. Non quantum detur, sed quantum resideat, expenditur, ait Ambrosius *c*, nec quid retribuas, sed quantum deuotione conferas æstimandum. Non annotat facultatem, sed coronat voluntatem, inquit Augustinus *d*. Non pensat censum, sed affectum; nec attendit quantum, sed ex quãto, inquit D. Gregorius *e*. Hancq; reputo summam Dei erga nos misericordiã, quod non quæ offerimus & facimus, sed voluntatem & affectum, quo facimus appendit. Si enim tantum expenderet quæ facimus, parua & exigua illa sunt, & multi sunt, qui nec illa possunt impendere; infirmus namq; nõ potest ieiunare: pauper non habet vnde eleemosynam largiatur: occupatus secularibus negotijs, non potest multo longoq; tẽpore diuinis interesse. Expẽdit propterea mentis affectum, qui in quocunq; potest esse magnus: quamuis enim dicere possis, te non valere grandes eleemosynas facere, nõ poteris dicere, te non posse desiderare omniũ pauperum necessitatibus subuenire; quamuis non sit occasio patiendi martyrium pro Christi fide, occasionem tamẽ habes, quotidiè desiderandi vitam tuam pro Christo exponere, sanguinemq; pro illo fundere, &c. Huius ratio duplex est. Prima desumitur ex his, quæ diximus supra, Deum non egere rebus, aut obsequijs nostris. Reges & principes terræ indigi sunt, & egent rebus ac seruitijs sibi oblatis, vel datis: ideo non contenti sunt, si exigua ac penè nulla eis offerantur, quantumcunq; grandia desideria & intentiones exhibeas. Nec enim rex sibi satisfactum reputabit, & gratissimum habebit obsequium, si paralyticus aliquis exponat, se magnoperè optare illi seruire in bello, & regnorum suorum ditionem valde dilatare: sed tantò magis gratum habet seruitium, quantò opus præstitum maius

a *Libr. de op. & eleemosyn.*
b *Hom. 7. de pœn. ad finem.*
c *Lib. de viduis.*
d *Ser. 220. de tempor.*
e *Hom. 5. in Euang.*

a *Libr. de op. & eleemosyn.*
b *Hom. 7. de pœn. ad finem.*
c *Lib. de viduis.*
d *Ser. 220. de tempor.*
e *Hom. 5. in Euang.*

maius excellentiusque fuerit. Deus autem nullius eget, nec aliquid exposcit, quasi alicuius rei vel obsequij nostri indigeat: quod quærit est cor tuum, & te ipsum: vnde quãto magis de te ipso & de corde tuo tradideris, & obtuleris ei, tantò gratius habebit seruitium. Tantò autem magis de corde tuo illi offers, quantò maiori cordis affectu & desiderio obsequi ipsi intendis, & eius gloriam promouere optas. Secunda ratio, quam expendit Chrysostomus, desumitur ex bonitate Dei. Pronior siquidem est Deus ad miserendum & præmiandum, quàm ad irascendum, & puniendum, vt omnes sacræ Scripturæ clamant. Ad puniendum autem non tam expendit opus malum, quàm intentionem & affectum prauum cordis. Quod adeò verum est, vt ipsum cordis desiderium pro opere reputet, & ducat. Vnde nos admonuit dicens: *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo*, id est, in conspectu meo. Deus enim intuetur cor; idcircò continuò subdidit: *Quod si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proÿce abs te.* Quibus verbis quantùm existimo, hoc in loco id singulariter voluit admonere, solicita cura debere mentis tuæ affectus & desideria infrænare. Quamuis autem ad hoc institutum multa possemus ex Scriptura sacra inducere, tantùm annoto nunc locum illum Esaiæ, quo Deus quosdam peccatores puniendos perhibet; & postquam se certissimè hoc perfecturum exposuit, volens quantitatem inferendæ pœnæ declarare: *Remetiar*, inquit, *opus eorum primum in sinu eorum.* In Hebræo verbum *Madad*, quod significat metire, aut mensurare, sicut & *Middad*, à quo nomen *Midah*, quod mensuram significat, quam vocem hispanus antiquus sermo ab hebræo mutuatus est, sicut & alia, qui mensuram vocat, *mida.* Omnia autem verba expende. *Remetiar*, inquit, *opus eorum primum.* Nequaquã Deus pœnam infert pro libito & voluntate, qui neminem vult punire, nec perire: sed *primum*, ante omnia, remetitur peccatum: nec enim vult reddere maiorem pœnam, quàm fuerit culpa; idcircò opus malum non solùm metitur, sed remetitur, expendens quantitatem malitiæ eius. Sed quomodo? Num metietur opus ipsum in se ipso? Nequaquam; sed *In sinu*, inquit, *eorum*, aut in corde eorum. Considerat enim malitiam operis, non ex ipso opere in se, sed ex affectu & prauitate cordis, quod nomine sinus intellexit: quanta enim fuerit cordis prauitas, tanta erit pœna. Vnde quãplures peccatores, qui minora peccata egerunt, maiori pœna mulctabit, quoniam etiamsi illorum peccata sint minora in se, erunt maiora secundùm prauum cordis affectum. Et idcirco admonuit B. Gregorius sæpè in scriptura quibusdam peccatis, quæ leuia aut nulla videntur, grandes pœnas illatas: quia Deus de peccatis iudicat, non tam attendens opera, quæ videntur, quàm affectum internum & absconditum cordis. Si igitur pronior est Deus ad præmiandum, quàm ad puniendum; & ad offensas contra se cõmissas puniendas, nõ tam opera externa, quàm internum & absc̃oditum cordis affectum videt & considerat, & iuxta illud reddit: conuenientius videbatur, vt ad præmiandum obsequia sibi exhibita, non ex se ipsis, sed ex interno absconditoque affectu cordis pensaret, ne possit aliquis dicere; sicuti antiquitus quidam blasphemando conquerebantur a: *Non est æqua via Domini.* Hanc doctrinam demonstrat S. Augustinus, sæpissimè b expendens illud, quod multitudo militiæ cœlestis nascente Domino cecinit c: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Non dixerunt, Pax regibus; quid enim facerẽt populares? non nobilibus; quid facerent ignobiles? non diuitibus; quid facerent paupeers? non bene valentibus: quid facerent infirmi? sed hominibus bonæ voluntatis: nam etsi non omnes possint esse reges, aut nobiles, aut diuites, aut constanti salute: omnes tamen possunt bonam voluntatem habere. Imò neque dixerunt: Pax pauperibus, eleemosynarum largitoribus, orantibus, flentibus: sed hominibus bonæ voluntatis: hãc enim Deus exposcit & considerat, sine qua nulli pacem, quæ omnia bona complectitur, pro-

Margin notes:
¶ 361 — *Hom. 27. in Genes.*
Matt. 5. 28
Esai. 65. 7. *Brixian. to. 1. fol. 359* מדד
1. p. Pastoral. c. 4.
¶ 362
a *Ezech. 18. 25.*
b *14. de Ciuit. c. 8. & Li. 50. hom. homi. 8. & in Ps. 125. & ser. 62. & 220 de tẽpore.*
c *Luc. 2. 14*

promittit. Vnde quantumcunque omnia habeas, si hanc non teneas, nihil te habere crede: si alijs careas, & hanc habeas, pacem tibi repromissam agnosce; & quantum de bona habueris voluntate, tantum de cœlesti præmio reportabis. Dictum est enim; Pax hominibus bonæ voluntatis. Quam paruo constat regnum cœlorum, inquit Augustinus, quàm vili pretio tanta possessio proponitur? Proponitur enim in terra, quod possideas in cœlo: proponitur in tempore, quod possideas in æternum. Non habeo vnde emere possim; quia tanta est illa possessio, quod pretium congruum inuenire non possim, &c. Hanc explicationem prosequens D. Augustinus considerat multò plura dedisse Zachæum, quàm viduam: ille enim a *erat diues*, hæc b *paupercula*: Ille dedit omnia quæ habebat; etsi namque, inquit Augustinus c, audias illum dicentem d: *Domine dimidium bonorum meorum do pauperibus*, ne credas non totum dedisse, aliud enim dimidium non sibi reseruauit; sed vt haberet vnde debita solueret: dedit autem vidua duo tantùm æra minuta; nihilominus tantum dedit hæc, quantum ille in cōspectu Dei: minores enim facultates illa ferebat, sed parem voluntatem habebat: misit duo æra minuta de tanta voluntate, de quanta Zachæus dimidium patrimonij sui. Si attendas quod dederunt, diuersa inuenies: si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit, dedit ille; si terrebat te pretium, quod dedit Zachæus; consoletur te hoc pretium, quod dedit vidua. Quod si dicas; Ipsa etiam vidua pauperior sum, nec habeo duo æra minuta: ne desperes; valet & vilius. Quidnam vilius? *Calix aquæ frigidæ*, nō enim sine causa, inquit Augustinus, addidit: Calicem aquæ frigidæ, vt pauperem ostenderet, ne quis vel inde causetur, quod lignum non habuerit, vnde calefaceret aquam. Calicem, inquit, aquæ frigidæ qui dederit vni ex minimis, nō perdet mercedem suam. Quid si nec hoc habet? Securus sit: audi clamantes angelos; *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Vilior est sola bona voluntas; sed verius ipsa est omnibus charior, & totum habet qui bonam voluntatem habet: quia in dimidio rerum suarum Zachæus, si bonam voluntatem non haberet, nihil dedisset. Ita Augustinus. Eodem modo locum intellexerunt Hieronymus e, Ambrosius f, Gregorius g, & Bernardus h.

a *Luca* 19. 2. 6.
b *Luc.* 12. 2
c *In Ps.* 125
d *Luc.* 19. 8
Luca 21.
Matth. 10. 42.
In Ps. 125.
e *Epist.* 29. *ad Theod.*
f *Serm.* 14.
g *Homil.* 5. *in Euang.*
h *Ser.* 1. *de B. Andræ.* & *Ser.* 13. *in Cant.*

§. 58. *Vidua mittens duo minuta, plus omnibus misit in oculis Dei, qui in sacrificio Noe cordis affectum habuit gratum.*

¶ 363

IN eiusdem cōfirmationem creduntsancti Patres, Cyprianus i, Ambrosius k, Chrysostomus l, Cyrillus Alexandrinus m, Augustinus n, & Rupertus o, tam serio & tam ex professo Christū Dominum viduam pauperculam commēdandam assumpsisse, quam Ambrosius magnam fœminam, Cyprianus multum beatam & gloriosam mulierem; quæ etiam ante diem iudicij meruit iudicis voce laudari; Chrysostomus p, mulierem, grandem habentem philosophiam, vocant. Idcirco duo sancti Euangelistæ peculiaribus circumstantijs rem totam referunt. *Iesus*, inquit Marcus q, *sedens contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba intraret in gazophylacium.* Gazophylacium nomē est ex duplici voce cōpositum, vna Persica, & altera Græca. Gaza enim Persicum est nomen, quod significat thesaurum, seu pecuniam, aut quoduis diuitiarum genus: Phylattei in verò grę̄cū est verbum, quod significat seruare; inde locus, vbi thesauri condebantur & seruabantur, gazophylacium dictus fuit. Erat autem in templo duplex gazophylacium, vnum, in quo seruabantur donaria ex fructibus, vestibus, rebusve pretiosis, eratque aula quædam grandis, in qua hæc reponebantur, de quo Scriptura sacra in libris Esdræ, & qui de templi partibus agunt exponētes illius fabricam: aliud, quo seruabantur pecuniæ, qui mittebantur ad munera Dei, eratque arca grandis, de qua Scriptura agit in libris

i *Lib. de opere & eleeemosyn.*
k *Libr. de Viduis.*
l *Hom.* 32. *ad Heb.* & 55. *in Gen.* & 7. *de pœnit. ad fin.* & *Homil. quod nemo læditur,* &c.
m *Lib.* 9. *de adorat.*
n *In Psal.* 125. & *lib.* 50. *homil. hom.* 8. & 13.
o *In cap.* 25 *Exod.*
p *Hom.* 19. *in* 2. *ad Corint. in Morali.*
q *Mar.* 12. 42.
2. *Esdr.* 10. 37. 38.

4. Reg. 12. 9. 10.

in libris Regum. Hæc posita erat in porticu, seu atrio templi, cui omnibus patebat aditus, Leuitis, & secularibus, viris & fœminis: vnde solus ille locus aliquando gazophylacium vocabatur, de quo Ioannes loquitur, dicens: *Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo.* Hoc ergo in loco Christus Dominus sedit è regione ipsi' arcæ, vbi pecuniæ in Dei munera mittebantur, conspiciens turbam omnem iactantem munera, tanquam legitimus iudex iudicaturus & indicaturus nobis, quisnam maius donum iuxta Dei æstimationem mitteret. Id enim nobis necessarium erat rescire. *Et multi diuites iactabant multa.* Expende legitimè verba. Nec enim vult dicere, venisse multos, qui omnes simul multa iactarunt: sed venisse multos, quorum vnusquisque *Multa*, id est, grandem pecuniarum copiam mittebat: quod ideo dictum ego credo, quia non vnius generis pecunias, sed & multiplices vnusquisque eorum mittebat, ex auro videlicet & argento. *Cùm venisset autem vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.* Infimam monetam quadrãtis nomine solebant Hebræi exprimere: est enim minima pars assis. Ita cõmuni locutione Christus dicere solitus fuit: *Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem:* quod Lucas expressius posuit: *Donec reddas nouissimum minutum:* Quod Matthæus dixit Quadrantem, Lucas vocat Minutum, non quod quadrans & minutum idem sint penitus, cùm potius duo minuta vnum quadrantem efficiant, vt Marcus indicat, dicens: *Misit duo minuta: quod est quadrans;* sed quia communi æstimatione minima moneta iudicabatur quadrans, eratque sicut apud nos *Denarius*, qui minima pars dragmæ dicitur, quamuis apud pauperrimas personas in duas particulas diuidatur, quas communiter vocamus *blancas*. Itaque nostro vulgari loquendi more dicere voluit Euangelista: *Hecho dos blancas, que hazen vn dinero.* Sanctus Lucas contrapositionem quandam exposuit, dicens: *Vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites: vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo.* Omnes Christus vidit, in omnes illos suos oculos coniecit, expendens quantum quisque coram Deo offerret. Ex vna vidit multos diuites, quorum quiuis multa mittebat; ex alia vidit vnam viduam pauperculam, id est, in summo paupertatis, mittentem solum æra minuta duo, aut quadrantem: summum ex vna videtur constituisse, & infimum ex alia; ex illa multos, ex ista vnam; ex illa diuites, ex ista pauperculam; ex illa mittentes multa, ex ista mittentem vnicum quadrantem. Vidit iudex, qui iudicat non secundùm visionem oculorũ, sed secundùm rectam illius veræ iustitiæ & sanctitatis rationem, quæ talis est apud Deum; & sententiam prolaturus, *conuocat discipulos suos*, illos, quos magistros Ecclesiæ suæ instituebat, qui apti erant, quibus mysteria Regni Dei exponerentur, qui fideles suos erant instructuri. Non iam amplius expectat videns, qui quod videndum erat, iam conspexit; discipulos suos aduocauit: *Amen, inquit, dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.* Omnia verba expẽde. Rem grandem dicturus erat, & præter hominum opinionem, imò contra id quod oculis suis Apostoli cõspexisse visi sunt; idcirco præmissa sui iuramenti nota, Amen, inquit, dico vobis, quod hæc pauper plus omnibus misit. Hæc vna, illi multi; hæc pauper, illi diuites; hęc vnum quadrantem, illi multas auri & argenti dragmas: nihilominus plus omnibus misit. Quomodo hoc verum esse potest? Quia iudicabat Dominus non secundùm visionem oculorum, & eo modo, quo homines iudicant tantùm ea, quæ apparent: sed secundùm diuinum morem, quo iudicat Deus, secundùm id, quod in corde intuetur. Non de patrimonio, inquit Cyprianus *a*, opus examinans, non quantum, sed ex quanto, dixit: *Plus omnibus misit.* Ex tota anima sua dedit, inquit Chrysostomus *b*: vt hinc discant omnes, inquit Ambrosius *c*, munerum suorum valorem metiri; non ex quantitate doni, sed ex quantitate voluntatis & affectus animi. Iuxta hanc doctrinam

Marginal notes: *Ioan.* 8. 20. — *Matt.* 5. 26 — *Luc.* 12. 59 — § 364 — *Luc.* 21. 1. 2 — a *Libr. de ope. & eleemos. cit.* — b *Hom.* 7. *de pœnit. ad finem.* — c *Lib. de viduis.* — § 365

Hom.27. in Genes. expendit Chrysostomus sacrificium Noë: egressus namq; ex arca, nullo exterius excitante, sed interna animi sui gratitudine impellente, sacrificium offerre voluit: ita enim quiuis agere debet, de grandibus periculis liberatus. *Genes.8. 10.21.* *Ædificauit itaque Noë altare Domino, & accepit de omnibus pecoribus mundis, & de omnibus volatilibus mundis; & obtulit holocaustum super altare.* Vide, inquit Chrysostomus, quanto studio operatur omnia: neque enim amplo opus habebat ædificio, neque templo, neque domo admirabili, neque alio quopiam; sciebat enim, sciebat certò, quod mentem solam requirat Dominus. Et extructo tumultuaria opera altari, cùm accepisset ex iumentis mundis & auibus mũdis, holocaustum obtulit, suæque voluntatis gratitudinem quanta potuit facultate ostendit. Quam approbans misericors Deus, & voluntatem coronauit, & iterum suam liberalitatem erga illum declarauit. Dicit enim Scriptura: *Et odoratus est Dominus odorem fragrantiæ.* Vide quomodo animus offerentis, fumum & nidorem, & omnem, quæ inde nascitur suauitatem, multa fragrantia impleuit. Ecce quid Dominus de illo sacrificio suscepit. Non odoratus est, nec æstimauit animalia, nec aues, nec aliquid, quod oblatum fuerat propter se ipsa: sed quia in eis odorabatur, quod sibi fragrantissimum erat, internum scil. animi affectum illius viri iusti. Ex quib. postea infert Chrysostomus subdens: Igitur vbique studeamus mentem afferre incorruptam: ista est enim causa omnium bonorum: bonus siquidem Dominus non consueuit attendere ad ea, quæ à nobis fiunt; sed ad internam mentem, à qua vt hæc faciamus impellimur: & ad hãc spectans, vel approbat ea quæ à nobis sunt, vel auersatur. Itaque siue precemur, siue ieiunemus, siue eleemosynam faciamus (illæ enim sunt spirituales nostræ hostiæ) siue aliud spirituale quoddam opus facimus: hoc faciamus bona mente incitati, vt & laboribus dignam referamus coronã. Fieri enim solet ob magnam Dei misericordiam, vt opere nondum completo coronam quis accipiat à sola pia mente. Et vt hoc discas, aduerte obsecro hoc in eleemosyna. Nam si quando vides iacentem in foro, & extrema inopia detentum, & condoles mente in cœlum sublata, quæ gratias agat Domino, tum propter ea quæ tibi concessa sunt, tum propter inopis patientiam: etiam si nõ possis explere, & soluere illius famem, propter mentem piam, consummatã recipies mercedem. Et ea de causa Dominus quoque dicebat: *Si quis potauerit calicem aquæ frigidæ vnum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Nunquid poculo aquæ frigidæ tenuius? sed animus pius mercedem sibi inde conciliat, &c. Et alibi idem Chrysostomus postquam multa expenderat: Da, inquit, indigenti, & tribulato compatere. Si verò hæc minus habueris, vel suspiriũ si profers, omne tribuisti. Nam & insomnis oculus (id est Dei, qui nõ dormitat, neque dormit) te vidit, quod habueras dedisse. Hinc D. Gregorius illam excellentissimam, valdeq; proficuam tradit doctrinam, omnes homines quantumcunq; inopes, pauperes, debiles, infirmos, & omnium externorum bonorũ expertes, multa posse Deo offerre, non minus ipsi grata & accepta, quàm quæ potentes, diuites, validique offerre possunt. Non enim tam Deus exoptat dona ex arca diuitiarum, quàm ex arca cordis: *& ante Dei oculos, nunquam est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta voluntate.* Hinc etenim Psalmista dicit: *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* Ac si apertè dicat: Etsi exterius munera offerenda nõ habeo, intra memetipsum tamen inuenio, quod in ara tuæ laudis impono: quia qui nostra datione nõ pasceris, oblatione cordis melius placaris; *nihil quippe offertur ditius volũtate bona.* Ita Gregori⁹. Ex his intelliges, quomodo quæ sacro Quadragesimæ tempore agenda cõstituis, Deo debeas offerre, cum grandi scilicet animi affectu, & intensa voluntate. Attende nunc misericordiæ operibus, & si non habes pecunias, quas ex loculis trahas, deferto affectum charitatis erga pauperem propter Deum, desiderans illi subuenire. Si non potes propter debilitatem ieiunia in pane & aqua ducere, ieiunium commu-

¶ 366

Marc.9.41. & Matt. 10.42.

Hom.7. de pœnit. ad finem.

Homil. 5. in Euang.

Psalm.55.

commune grandi cum voluntate Deo offerto in peccatorum tuorum satisfactionem, cupiens acerrimam vindictam de te ipso sumere. Si non potes omnibus sacris officijs interesse corpore, cura interesse desiderio & voluntate: hanc quotidie Deo offerto: quam qui videt in occulto, reddet iuxta omnem illius affectum. Videndus est B. Chrysostomus, expendens quandam Apostoli sententiam, quam ipse *Omni sermone sublimiorem sapientiam*, vocat. Cum hortatus fuisset Apostolus Corinthios, vt prompto plenoque animo & corde ac voluntate iuxta proprias vires, eleemosynas in subsidium pauperum, qui erant in Ierusalem, facerent, ne qui exiguas habebant facultates à faciendo quod poterant, se continerent, subdidit: *Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet accepta est, non secundum id, quod non habet.* Supponenda est voluntas ad eleemosynam, nam hæc in tantum erit accepta, in quantum voluntas fuerit prompta. Vnde quãuis aliquis re ipsa nõ multum tribuat, quia parum habet facultatis, habeat tamẽ multum promptæ voluntatis, secundum illam erit opus eius acceptum.

Hom. 17 in 2. ad Cori. — 2. Cor. 8. 12 — ¶ 366 — Marc. 9. 4. & Matt. 10. 42. — Hom. 7. de pœnit. ad ad finem. — Homil. 5. in Euang. — Psalm. 55.

§. 59. *Dauid restituendum sibi dixit iuxta operis sui quantitatem, in conspectu oculorum Dei, qui affectum pro opere reputauit in Abraham, Petro, Apostolis, cæterisq; iustis.*

¶ 367

QVAE nunc Christus Dominus tradit, iam Dauid ab ipso Deo edoctus ante ipsius aduentum opere complebat, qui bonum opus facturus, prius se ipsum emundabat, & quasi vngens caput suum, & faciem suam lauans, non hominibus, sed tantùm cœlesti patri se videndum exponebat; à quo sperabat sibi reddendum non iuxta operis quantitatem, sed iuxta mensuram voluntatis & affectionis cordis. *Et ero*, inquit, *immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea.* Ecce primum omnium, quod supponendum est, ad reportandum æternæ mercedis præmium, esse immaculatum coram Deo, habere conscientiam mundam ob omni inquinamento lethalis culpæ, qua existente nullum potest æternę beatitudinis præmium stare, vt supra dictum est. Ideo, inquit Dauid, Hoc primum curabo, quod *Ero immaculatus cum eo*, id est, in conspectu eius. Annotauit Apostolus immensam Dei erga nos misericordiam, qui elegit nos in Christo *ante mũdi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate.* Antequam Deus mũdum crearet, & abyssos cõstitueret, & fontes libraret, cœlos extenderet, *ante mundi constitutionem*, aut vt quidã Græci authores legunt; *antequam primum lapidem iaceret*, vt alludere visus sit Apostolus ad illud, quod Deus dixit ad Iob: *vbi eras, quãdo ponebam fundamenta terræ, &c. Quis demisit lapidem angularem eius?* iam ante hæc omnia Deus ex sua mera gratia te elegerat, & oculos suos in te coniecerat, & dilexerat; qui propterea dixit: *Charitate perpetua dilexi te.* Et ad quid nos elegit? nũ vt essemus diuites, potentes, abundantes temporalibus bonis, delitijs, voluptatibus? Nequaquam; sed vt *essemus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate.* Habet intra se cœlestis pater quidnam perpetuò gratissimè conspiciat, cuius visione beatus est, filium videlicet suum, erga quem perpetuò intellectus sui oculos habet intentos, à quo gratissimo etiam intuitu conspicitur: voluit nihilominus habere extra se filios, quos etiam gratissimè conspiceret, in quos oculos suos conuerteret. Idcirco elegit nos, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. *Mundi sunt illius oculi nec valent ad iniquitatem respicere*, sed *oculi eius super iustos*, quos gratissimè conspiciendos assumit. *Firmabo*, inquit ad Dauid in persona viri iusti & sancti, *super te oculos meos.* Nullus agricola vineam suam florentem tam gratè respicit, sicut Deus animam iusti virtutum floribus fragrantem, de qua dicit: *Vinea mea coram me est semper.* Non tamen quomodocumque vult nos

Psal. 17. 26 — Ad Eph. 1. 4. — Iob 38. 4. — Iere. 31. 3. — Haba. 1. 13. — Psal. 33. 16. — Psal. 31. 8. — Cant. 8. 12. — ¶ 368.

nos immaculatos; sed *In conspectu eius in charitate*; non vult nos tenere hypocritarũ sanctitatem, quæ talis reputatur in conspectu hominum: sed veram, quæ talis est in conspectu eius. *Et in charitate*, id est, per charitatem, ita vt nos ad ipsum mutuo contuitu simus conuersi. Est charitas virtus Theologica, quæ nos apertè erga Deum tanquam erga vltimum finem disponit nosque facit erga ipsum ita intentos, vt nihil diligamus, nisi Deum, aut propter Deum. Nos ergo conuersos ad se ipsum voluit per charitatem, vtque id agamus, quod diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Hoc ergo Dauid iam de seipso prædixit. *Et ero*, inquit, *immaculatus cum eo*, liberà culpa, & charitate erga illum rectè ipso per gratiam suam auxiliante dispositus. *Et obseruabo me ab iniquitate mea.* Augustinus videtur intelligere de adulterio, & homicidio commisso, quod iniquitatem suam vocare solitus fuit, vt cum dixit: *Iniquitatem meam ego cognosco*, &, *dele iniquitatem meam.* Quasi dicat: Non ero *quasi canis reuersus ad vomitum*; sed attenta consideratione omnes occasiones auferam, & quicquid ad simile peccatum potest trahere, vitabo. Alij de quouis peccato intelligunt: quasi dicat: Curabo me ab omni iniquitate seruare mundum, quã suam vocat, quia iniquitas, nostra est propria, & in nos redundat, non in Deum. Aliqui credunt iniquitatem vocari fomitem, quem Apostolus vocat *Peccatum carnis*, non quòd peccatum sit; sed quia, vt Concilium Tridentinum explicat, ex peccato oritur, & ad peccatum perpetuò inclinat, & impellit. *Obseruabo*, inquit, *me.* Obseruare in Scriptura sacra est attentissima solicitudine, solicitissima cura, omnibus oculis vndique rem aliquam expendere, aut in eam intendere: quomodo dixit idem Dauid: *Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?* & de Christo Domino dicunt Euangelistæ, quod Pharisæi *Obseruabant eum.* Obseruabo me, id est, summa cura ero intentus ad omnes carnis meæ motus, qui excitari possunt, vndique attentus ero: oculis, ne vltra videant lauantem Bethsabee, aut aliquid quod possint iniustè concupiscere; ori, ne loquatur verbum aliquod inordinatum, nec ad vocandam mulierem aperiatur; auribus, ne audiant detrahentem; cordi, ne appetat illicita, &c. Et bene postquam dixit se immaculatum futurum, subdidit, se grandi cura obseruaturum; qui enim non talem habet sui curam, nec perpetua solicitudine sibimet ipsi inuigilat, non potest se immaculatum custodire. Quomodo immaculatus eris, non curans quid loquaris, quid audias, quid videas? Quomodo, qui non attendis cordis tui affectibus, nec oculis, quos vagantes dimittis? Certè qui inter ardentes prunas incedit, impossibile est non comburi, si non attentè perpetuo considerat, vbinam pedem figat, & qui inter carbones ambulat, non euadet maculam, si non perpetuò sibi sit intentus. Ecce ergo hominem, qualem CHRISTVS exposcit, vnctum capite, & lota facie. Nam in eo quod dixit: *Obseruabo me ab iniquitate mea*, caput vngendum, id est, sensum & mentem suam acuendam indicat; & in eo quod dicit: *Ero immaculatus cum eo*, loturum suam faciem proponit. Quid restat? Se videndum patri cœlesti exponere, vt recipiat iuxta id, quod ille viderit in abscondito. Hoc propterea Dauid egregiè declarat subdens: *Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.* Retribuet quidem secundum iustitiam meam, & puritatem manuum mearum, de quo dictum est, & quo loquente audiui: *Tu reddes vnicuique iuxta opera sua*: non tamen secundum mensuram iustitiæ aut operum bonorum in se ipsis, sed secundum mensuram puritatis in cõspectu oculorum eius: non iuxta id quod homines vident, inquit Augustinus, sed iuxta id quod Deus videt. Quidnam Deus videt? Quidnam est in conspectu oculorum eius? a, *Scrutans renes & corda Dominus*: b, *Dominus intuetur cor*: iuxta affectũ cordis, qui in conspectu eius patet, & est manifestus,

In Psal. 17. — Psal. 50. 2. & 5. — Prou. 26. 11. & 1. Pet. 2. 22. — Iansen. in Psa. 17. — Ad Rom. 8. 3. — Sess. 5. Cano. 5. — Psal. 129. 3 — Marc. 3. 2. & Luc. 6. 7 & 14. 1. — § 369 — Psal. 51. 6. — In Psal. 17. — a Apoc. 2. 23. & Iere. 17. 10. — b 1. Reg. 17. 7.

ſtus, quemque ipſe attendit, & reſpicit. Si tantùm Deus retribueret iuxta operũ quãtitatem, hei me miſerum, parum enim ego offerre poſſum: nam a, *Pauperes facti ſumus nimis*, & b, *pauper ſum ego à iuuentute mea*, & c, *ſubſtantia mea tanquam nihilum ante eum*, &, *vniuerſa vanitas omnis homo viuẽs*. Nõ iuxta id, quod offero; ſed iuxta affectũ cordis, & deſiderium voluntatis retribuet, *deſiderium enim pauperum exaudiuit Dominus*. Exigua offero in re, magna in deſiderio, & intentione. Qui ſemel tantùm poſsũ ieiunare, opto quotidie pro illius gloria ieiunare; & qui ſepties tantùm oro, cupio perpetuò coram ipſo ſtare orando; iuxta hunc affectum mihi retribuet. Hocq; tibi intelligendum Chriſtus docet. Vnde ſi pauperi re ipſa das numum, quia amplius non ſubeſt, quod poſſis dare, corde tamen das mille aureos, quos verè dares ſi haberes, & hoc per cordis affectum Deo manifeſtas: non ab eo recipies iuxta menſuram numi, ſed millium aureorũ. Si ieiunas vnica die in hebdomada, quia non amplius per ſalutem licet, offers tamen Deo verum ac purum deſiderium ieiunandi toto vitæ tempore, ſicut ſancta Iudith faciebat, tali affectu id agere poteris, vt tantum tibi retribuat præmium, ac ſi toto vitæ tempore ieiunares. Quo pacto id agere poteris, quod de viro iuſto ſcriptũ eſt: *Conſummatus in breui expleuit tempora multa*. Quamuis enim in breui nõ poſſit quis opere ipſo multa exhibere; poteſt tamen mentis deſiderio & affectu, illa coram Deo & in eius conſpectu dare, qui voluntatem pro opere reputat, vt egregiè ad hoc inſtitutum B. Chryſoſt. d, proſequitur. Hinc B. Cyprianus e, ad Presbyteros & Diaconos ſuos ſcribens, iniungit, vt circa corpora omnium fidelium, qui etſi à tyrannis & eorum miniſtris torti non ferunt, in carcere, tamen glorioſo interitu exciderunt, impertiatur cura, & vigilantia propenſior. Neq; enim, inquit, virtus eorum, aut honor minor eſt, quo minus ipſi inter beatos martyres aggregentur. *Quod in illis enim eſt, tolerauerunt quicquid tolerare parati & prompti fuerunt. Qui namque ſe tormentis & morti ſub oculis Dei obtulit, paſſus eſt, quicquid pati voluit*, non enim ipſe tormentis, ſed tormenta ipſi defuerunt. Ex qua doctrina S. Hieronymus explicat, quomodo verum fuit, quod Chriſtus Dominus dixit duobus filijs Zebedæi, Iacobo & Ioanni: *Calicem quidem meum bibetis*. Calicis nomine, inquit Hieronymus, paſſionem intellexit, vnde & ipſe Dominus dixit: *Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*. Quæritur autem, quomodo calicem martyrij Iacobus & Ioannes biberint, cum ſcriptura narret Iacobum tantùm Apoſtolum ab Herode capite truncatum; Ioannes autem propria morte vitam finierit. Sed attende, quod qui prædicebat, Deus erat, & ſecundum diuinam phraſim loquebatur, ſecundum quam voluntas pro facto reputatur, & Ioannes quidem animo & voluntate iam calicem bibit, qui in feruentis olei dolium miſſus, deinde in Pathmos inſulam pro Chriſto relegatus, affectuoſiſſimo mentis & voluntatis deſiderio vitam pro eodem expoſuit. Qua ſimili ratione Diuus Chryſoſtomus beatos illos iuuenes, quos Nabuchodonoſor in ignem mitti præcepit, inter martyres computandos demonſtrat: quia etſi nihil corpore paſſi fuerint, Deo reddente ignis flammas in ventum roris flantem, illi tamen iam voluntate & animo paſſionem omnem ſuſceperunt. Multa alia ſcripturæ loca ex hac doctrina explicari poſſunt; in primis, id quod dixit Deus ad Abraham: *Quia feciſti rem hanc, & non pepercisti vnigenito filio tuo propter me, &c.* Quomodo dicit, Non peperciſti, ſi re vera Abraham pepercit, & filium ipſo Deo iubente intactum reliquit, & nihil illi mali fecit? Quoniam Deus eſt, qui loquitur, & id tale reputat, quod in conſpectu eius fit. Id autem fit in conſpectu eius, quod deliberata animi voluntate decernitur, & ſtatuitur. Vnde ita Abrahæ præmium reddidit, ac ſi opere ipſo non peperciſſet filio, cui iam voluntate deliberata nequaquam pepercerat. Deinde quod Petrus nomine ſuo, ſuorumque

Marginalia: a Pſa. 78. 8 | b Pſ. 87. 16. | c Pſa. 38. 6. | Pſa. 10. 16. | ¶ 369 | Sap. 4. 13. | ¶ 370 | d Hom. 27. in Geneſ. | e Epiſt. 37. | In cap. 20. Matth. | Matth. 20. 23. | Matt. 26. 39. | Hom. quod nemo læditur, &c. | Gen. 22. 16.

rumque

rumque condiscipulorum dixit ad Christum: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* Quid dicis Petre? quomodo reliquisti omnia, qui paucissima habebas? Nemo relinquit quod non habet, neque enim vere dicere ego possum, me relinquere aquilam volantem, quam nunquam tenui, nec relinquere pecunias Crœsi, quas nunquam vidi; tu nunquam habuisti omnia; quomodo dicere potes, te reliquisse omnia? Quia cum illo loquebatur, quem Deũ ipse confessus fuerat, qui reddit secundum opera, non in seipsis, sed secundum quod sunt talia in conspectu eius: in conspectu autem illius talia sunt, quæ voluntate & cordis affectu statuuntur. Et verè talis fuit affectus cordis & animi Petri & cæterorum Apostolorum, quod sicut reliquerunt pro Christo pauca quæ habebant; eodem modo reliquissent cætera omnia, si habuissent, imperia, regna, diuitias &c. Ita B. Gregorius *a*, exposuit, & D. Bernardus *b*. Insuper ex his explicat D. Augustinus *c*, quod Christus dixit, se dicturum in die iudicij, qui à dextris eius erunt *d*: *Venite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnum, &c. Esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi potum, hospes eram & collegistis me, nudus & cooperuistis me, in carcere & infirmus, & venistis ad me.* Quis dubitat, multos futuros ex ijs, qui à dextris erunt, qui dum viuerent, nũquam pauerunt pauperes, qui potius semper ex exiguis eleemosynis vixerunt? quique nunquam hospites collegerunt, qui domo & lecto perpetuò caruerunt: qui nudos non vestierunt, qui potius nec vestes habuerunt, quibus carnes suas operirent: qui infirmos non visitarunt, sed potius perpetuis infirmitatibus laborantes ab alijs visitati fuerunt. Quomodo ergo eis reddet præmium pro eo, quod nunquam fecerunt? Quia reddet pro opere, non quòd tale est apud homines, sed in cõspectu suo. Hoc autem est, quod voluntate & desiderio fit. Quamuis autem ipsi pauperes extitissent, non opere dantes panem, aut vestem; dederunt tamen voluntate: nam pauperibus compatiebantur propter Christum, & desiderarunt eis omnia necessaria subministrare. Hæc est enim eius erga nos misericordia, quod redditurus est præmium secundum id, quod videt in abscondito cordis nostri. Hinc credo illud explicari posse, quod dixit Sapiens: *Iusti in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum.* Quorum verborum planus est sensus, quòd quia iusti tantummodo cogitant & curant Deo placere, non hominibus: ideo eorum merces est apud dominum. Hypocritæ non cogitauerunt placere Deo, sed hominibus: ideo eorum merces non est apud Deum, pro quo non laborauerunt, sed apud homines. Aliquid tamen altius etiam significari credo: cogitationis enim nomine intelligit affectum, desiderium, curam. Iusti totum suum desiderium habent faciendi aliquid in Dei obsequium; idcirco merces eorum apud Dominum: & *ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu domini.* Regnũ decoris, est regnum præclarum, speciosum, elegans: Diadema speciei, est Diadema speciosissimum. Hoc accipiẽt. Quare? Quia cogitatio eorum apud altissimũ. Sola cogitatione & desiderio egerunt aliquid in Dei obsequium, quod reipsa exhibere non potuerunt: & ideo accipient regnum decoris eius. Quis vnquam rex cogitationes & desideria seruorum suorum in sui obsequium compensauit? aut verò quis vnquam rex regnum suum dedit seruo alicui, pro sola cogitatione & desiderio obsequendi sibi? Talis est pater cœlestis. Sit ille perpetuò glorificatus. Doctrinam hanc excellenter prosequitur D. Thom. Dubia autem quæ circa illam se possunt offerre, ingeniosissime, de more suo explicat Caietanus, & breuissimè, qui vidẽdus est.

Matth. 19. 27.

¶ 371

a *Hom.* 5. *in Euang.*
b *Serm. in Euan. Ecce nos.*
c *Ser.* 220. *de temp. ad finem.*
d *Matt.* 25. 25.

Sap. 5. 16. 17.

1. 2. *qu.* 20. *art.* 4.
Ibidem.

§. 60. *Re-*

§. 60. *Rectè Sapiens monuit, dandum altissimo secundum datum eius, & in bono oculo adinuentionem manuum faciendam, quam Sancti facere soliti sunt.*

§ 372

HVic doctrinæ aluldere visus fuit Spiritus Sanctus illis verbis summa expensione dignis: *Da altissimo secundum datum eius, & in bono oculo adinuentionem facito manuum tuarum, quoniam Dominus retribuens est, & septies tantum reddit tibi.* Mirum est certè, quod talia Deus ab homine exigat; *Da altissimo secundũ datum eius.* Hoc enim nec rationi congruum, imò nec possibile videtur, vt S. Bernardus considerat. Congruumne est, vt pauper det diuiti secundum datum illius? congruumne, quod seruus det regi secundum datum eius, & secundum quod ab illo accepit? Certè nemo potest dare quod non habet, neque vltra vires suas. Dei vires & facultates sunt infinitæ, hominis autem exiguæ, aut nullæ: quomodo ergo dare potero altissimo secundum datum eius? Dedit mihi esse, viuere, & intelligere; num ego illi daturus sum, quod sit, viuat, & intelligat? Dedit mihi cœlestia bona, omnes naturæ facultates excedentia, quibus diues effectus sum: num ego cœlestia bona dabo illi, quibus diuitem efficiam? Quomodo ergo dabo altissimo secundum datum eis? Vide quid subdat: *In bono oculo adinuentionem facito manuum tuarum.* Videtur loqui alludens ad factum Rebeccæ, quæ hœdum tali manuum suarum inuentione condiuit, vt Sancto Isaac videretur non hœdus, sed venatio quædam sapidissima. Aut verò alludit ad agricolam, qui munus exiguum alicui principi offert, vt canistrum pomorum, vel prunorum, illud tamen ita floribus vndique ornat, vt quod in se exiguum est, maximè oculos principis delectet. Certum est *manuum* nomine, opera in scriptura designari, & per *oculum* intelligi internum animi affectum, & intentionem. Opera omnia, quæ Deo potes offerre, in se ipsis exigua sunt; à minimo namque non potest magnum procedere. Illis igitur adiungito bonum oculũ, condimentum facito ex bono oculo; id est, illis adiunge grandem cordis affectum: quamuis enim homo in se minimus sit, corde tamen est quid maximum, & qui opere ipso tantùm potest præstare minima, at corde & affectu potest desiderare & intendere id, quod omnibus modis magnum & infinitum est. Facis opus in Dei gloriam, vt orationem; hæc quidem in se parua est: sed illi adiunge bonum oculum, grandem mentis intentionem & affectum, quo infinitam Deo gloriam exhibere intendas, & grande donum obtulisti. Eleemosynam largiris paruam, quia parua tibi subest facultas; ei adiungito intentionem magnam, qua ad Deum conuersus intendas & desideres omnium pauperum necessitatibus subuenire, & rem magnam Deo præbuisti. Age sicut de Augustino communiter refertur, qui ecstatico illo amore, quo pollebat, dicebat ad Deum: Si tu esses Augustinus, & ego essem Deus, vellem vt tu potius esses Deus, & ego essem Augustinus. Ita in bono oculo inuentionem si facias manibus tuis, dabis altissimo aliquo modo secundum datum eius. Sicut enim ille se dat totum tibi, tu te das totum illi: sicut ille te diligit, ita tu illum diligis: sicut ille propter te operatur, ita tu propter illum operaris, proportione quadam seruata, quam ipsemet Sanctus Bernardus explicat. Quod si dicas; Quomodo Deo satisfactum erit, per solam hanc inuentionem? Num insipiens est ille, quem per manuum mearum inuentionem possim decipere, sicut præstigiatores decipiunt spectantes se? Num rex aliquis, si illi laterem offeram aut lutum, æstimare illud poterit tanquam adamantem, ex eo quod ego dico, illud ita me offerre, ac si adamantem offerrem? Ita quidem, *quoniam Dominus retribuens est.* Expende vim horum verborum. Reges terræ non solum sunt retribuentes, & dantes, sed potius recipientes:

Eccl. 35.12

Serm. 83. in Cant.

§ 373

Ser. 83. cit.

nam in seipsis pauperes sunt, & vt dixit
Sap.7.4. Salomon: *Non aliud ipsis regibus,* quam
pauperibus est *natiuitatis initium*: &
quamuis Iob rex esset, dixit: *Nudus*
Iob 1.21. *egressus sum de vtero matris meæ*, egẽt prop-
terea sibi dari, & recipere, qui quæ non re-
cipiunt, non habent. Vnde Deus volens, vt
Samuel populo intimaret iura regis, quem
1.Reg.8.13. postulabat populus, *Sumet*, inquit, *sibi filios*
vestros, filias vestras &c. Et commune est
regibus, cùm aliquem aduocant, ei primò
illa verba intimare, quæ rex Achab ad Na-
both, quæque eloquentissimè Sanctus ex-
pendit Ambrosius: *Da mihi vineam.* Deus
Lib.de Na- autem non est recipiens in se, tanquam ali-
buthe. c.2. cuius rei indigus; sed retribuens & dans.
3. Reg.21.6 Non condidit creaturas, vt reciperet ali-
quid ab eis; sed potius vt eis daret id totum
quod ipsæ habent & sunt. Est namq; Deus
plenus, & quærit in quos diuitias plenitu-
dinis suę effundat: ideo singulariter creauit
hominem, cui dedit cor & animam infinitę
capacitatis, in quem posset abūdè profun-
dere bona infinita, quibus redundat. Idcir-
co cor quęrit dilatatum, amplum & exten-
sum per desideria, & intẽtionem, atque af-
fectum: illud enim aptius iudicat ad reci-
piendum, quod magis dilatatum fuerit.
Cor ergo tuum dilata, *aperi os tuum*, inquit
Psa. 80.11. Deus, *& implebo illud.* Quanta fuerit cor-
dis tui latitudo & dilatatio, tanta erit do-
norum & retributionis magnitudo: quo-
niam Dominus retribuens est, *& septies tã-*
tum reddet tibi, id est reddet in septuplum.
Numerus septenarius etsi determinatus
videatur in scriptura, tamen pro indeter-
minato sumitur, vt cùm dixit Dominus ad
Matt.18. Petrum: *Non dico tibi septies, sed septuagies*
22. *septies.* Reddet tibi non secundum quanti-
tatem operis in se, sed infinitè magis, si talis
fuerit animi tui affectus, qui id promerue-
rit: Intentionem ergo facito in bono ocu-
lo manibus tuis. Hanc latro ille fœlicissi-
¶ 374 mus, diuina sibi illucescente & fauente
Li.1. de a- gratia fecit, vt Sanctus Augustinus anno-
nima & e- tauit, quem propterea tradit, meritò à B.
ius orig.c. Cypriano inter martyres relatum. Affixus
9. vide Iãs. fuerat cruci propter ingentia sua facinora,
cõco. c.143 & digna factis recipiens: sed Deo fauente,

cœpit cruci & passioni suæ bonum appo-
nere oculum, intentionem scilicet & affe-
ctum cordis excellentem, offerens Christo
mortem, quam patiebatur & vitam suam;
& sensum omnem in eius obsequium con-
uertens, credens corde, & confitens ore
Christi innocentiam & diuinitatem, de-
siderans mortem, quam pro peccatis suis
patiebatur, pati pro huiusmodi, quam
reddebat confessione: sicque corona mar- *a Li. de bo-*
tyrij se dignum exhibuit, ac si pro con- *no cõiug. c.*
fessione fidei Christi, crucem mortemque *21. & 16. de*
sustineret. Hac similiter inuentione tan- *ciuit. c.37.*
tum coram Deo promeruit Abraham, *b 2.2. q.152*
per matrimonia multa, quantum alij *ar.4. ad 1.*
multi per cœlibatum, vt idem Augustinus, *& q.186.*
a, demonstrat. Ex eadem causa Diuus *ar.4. ad 2.*
Thomas *b*, ex eiusdem Augustini *c*, sen- *c Lib.1. de*
tentia, æquiparat matrimonia Abrahæ vir- *bono cõiu-*
ginitati excellentissimæ Apostoli Ioannis. *gali cit.37.*
In cuius explicationem id considerat Au- *d 16. de ci-*
gustinus *d*, quod postea obseruauit Grego- *uit. c.37.*
rius *e*, maiorem gulam quosdam coram *& 10. cõfe.*
Deo tenere circa leuissima vilissimaque e- *c.31. & ser.*
dulia, quàm alios circa pretiosissimas da- *72. ex di-*
pes: sicut prophanus Esau tanta auiditate *uersis.*
circa lenticularum scutellam arsit, vt eius *e 30. Mor.*
gula peior fuerit coram Deo, magisque di- *c.27.*
gna supplicio, quàm multorum gula cir-
ca vitulos pingues. Et vere credo multos
esse, qui in mensa opulenta maius meri-
tum abstinentiæ reportant, quàm alij, qui
circa tenuem, & exilem victum, quem cõ-
sequi possunt, omnes animæ suæ faculta-
tes & mentem profundunt: similiterque
multos esse, qui tam grandi deuotionis
merito coram Deo præstant, rebus huma-
nis corpore implicatos, sicut multos lon-
gas orationes agentes. Et sæpissime sine
dubio sunt, qui magis placent Deo vni-
cum persoluentes rosarium, quàm alij in- *16. de ciuit.*
numeras multiplicantes preces. Hocque *cit.*
singulariter in Abraham Sanctus Augusti-
nus expendit, quòd cum illud excellentis-
simi fecit apud Deum meriti, quod grandi
affectu voluntatis erga Deum & eius ob-
sequium, & id quod sibi pro Deo agendũ
offerebatur, præstabat: non enim segniter
res aggrediebatur, sed se ipsum, cor suum
& vo-

& voluntatem suam plenè Deo tradebat, & toto cordis affectu ei quod agebat in Dei obsequium, erat intentus. Inde Chrysostomus illius effert meritum, grandeque fuisse demonstrat, cùm ad Dei mandatum egressus de terra sua, venit in terram Chanaam, & Palæstinorum; tantum enim promeruit, illud breuiter conficiens, ac si totum orbem pro Deo peregrinando lustrasset. Iussus enim fuit egredi de terra sua, *Egressus est nesciens quo iret,* vt Paulus annotauit; ideoque animo suo ita arripuit iter, ac si ad extremos totius terræ fines, Oceanumque esset profecturus: vnde etsi non opere, voluntate tamen totam terram propter Deum peregrinando lustrauit. Quando tres illos excepit peregrinos, quisnam exponere poterit, quod quãtumque sibi meritum comparavit? Ita enim illos, quos verè homines puros pauperesque reputabat, ipse diues ac potens, & nobilissimus excepit: ac si ipsissimasmet tres Sanctissimæ Trinitatis personas excepisset, tanta humilitate, demissione, prostratione ac supplicatione vsus, tam grandi diligentia, cura, præparatione inseruiens eis, & volens vt omnes domus suę personæ illis inseruiendis se traderent. Idcirco & in hac etiam vita tam grandi fuit affectus præmio. Et verè intelligere possumus hac eadem manuum intentione Dauidem vsum fuisse, qui ipse manibus suis bonum oculum apposuisse professus fuit, dicens: *Pauit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarũ deduxit eos.* Loquitur de modo, quo populum à Deo sibi cõmissum regebat & gubernabat. Quid sibi vult; *In intellectibus manuum suarum*? Numquid manus intellectum habent? Nec tantùm intellectum in singulari, sed in plurali. *In intellectibus manuum suarum?* Hoc sine dubio ideo dictum credo, quia manuum suarum operibus, quæ agebat in populi gubernatione, adiungebat bonum oculum, aut intellectum, non vnum sed multos, id est, multiplicatos mentis suæ affectus erga Deum, & desideria placendi; & quicquid agebat, in Dei gloriam, honorem, & obsequium affectuosa voluntatis intentione referebat, cupiẽs ipsius gloriam summopere promouere, cultum augere, populum sanctum exhibere. Et, vt semel rem totam finiamus, ad nos ipsos sermonẽ conuertamus; & hoc suadeo, vt hoc tempore, quod bonis operibus in Dei obsequium agendis singulariter constitutum est, huiusmodi inuentionem facias, bonum oculum manibus tuis inferens & adiungens. Considera in primis immensam erga nos benignitatem & misericordiam, & quantum exoptet tibi æternæ beatitudinis suæ mercedem reddere, qui ad eam reddendam, nudam attendit voluntatem tuam, quando opera præstare non vales, & in ipsis operibus, non opera ipsa in se, sed voluntatem, quam illis adiungis, pensat. Quis autem est, qui plenam bene operandi voluntatem, Deo adiuuante habere non possit? Si rex grandia præmia omnibus regnorum suorum hominibus promitteret pro solo desiderio inseruiendi sibi, & voluntate agẽdi, quod ipse præcipit; quisnam esset, qui non procuraret sibi grande bonorum præmium comparare? Nequaquam Deus in re imposſibili, aut verò valde difficili æternæ beatitudinis præmium constituit; sed in eo quod facilè potes præstare, quodque quietus manens potes perficere. Et circa hoc aptissimè dicere posset quod antiquitùs populo suo dixit, & Apostolus aliquo modo ad nostrum institutum expendit: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum, nec in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostrum ad cælum valet ascendere, vt deferat illud ad nos, & audiamus, & opere compleamus? neque trans mare positum, vt causeris & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire, & facere, quod præceptũ est? Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo & in corde tuo vt facias illum.* Expende illud, *iuxta te est sermo valde,* id est, valde est iuxta te, valde ac sũma propinquitate tibi cõiunctum, quod à te exposco: in ore scilicet tuo, & in corde tuo. Quid enim magis iuxta te, tibiq; propinquius, quàm os tuum, & cor tuum? Inde igitur procedat bonæ inten-

Lib. 2. de prouident. ad Stagir. *Genes. 12.* ¶ 375 *ad Heb. 11. 8.* *Gen. 18.* *Psa. 77. 72* ¶ 376 *Deut. 30. 11.* *Rõ. 10. 6.*

tentionis grandis affectus, qui tanquam oculus simplex & perspicax, adiunctus bonis operibus tuis, illa augeat, & quæ parua sunt, faciat magna, & Deo digna. Si non omnibus diebus ieiunare vales, fa diebus saltem interpolatis pro virium facultate ieiuna, adiungens cordis affectum, quo ieiunium offeras, cupiens te grandia in Dei obsequium posse ieiunia persoluere. Si non potes nudum vestire, & largas facere eleemosynas, duo æra minuta, quæ potes conferens pauperi, adiungito huic operi bonum oculum feruentissimi desiderij, quo omnes pauperum necessitates propter Deum subleuare concupiscas. Si non vacat longas orationes facere, breue rosarium persolue, huic orationi adiungens magnum affectum, quo te offeras Deo, optans perpetuò illi vacare. Tunc enim coram Deo grandia reddentur per hanc inuentionem opera tua. Optimè Chrysostomus: Non, inquit, parantur hæc sumptu, non labore, non sudore: sufficit velle, & confecta sunt omnia. Non est opus magnam viam ingredi, neq; magnum mare transmittere, sed studium adhibere, & esse prompto alacrique animo, &c.

Hom.24. in Epist. ad hebræ. ad finem.

§. 61. *Pilos caprarum recto affectu & intentione oblatos, pretiosos ducit Deus, sine quo nihili facit aurum, aut gemmas.*

§ 377 HAC de causa vt annotauit Chrysostomus *a*, Cyrillus Alexandrinus *b*, Rupertus *c*, & Beda *d*, Deus non solum pretiosa vt aurum, argentum, byssum, lapides pretiosos, sed & vilia, vt oleum & pilos caprarum, ac pelles arietum, iuxta cuiusque vires sibi offerri mandauit, vt diues non sit contentus si offerat vilia, qui pretiosis abundat; & pauper tristis non sit, si tantum exigua offerat, qui pretiosioribus caret, id supplens cordis affectu, quod rei deest; & vilitatem illius per grandem voluntatis affectionem reddens pretiosissimam, Deo eiusque tabernaculo dignam. In cuius expositionem, non leuiter, & transcursim, sed longo discursu, ipsius Dei præceptum expendunt; grandi namque est expensione dignum. Illud enim fuit primum omnium à Deo Moysi traditum in monte Sina, quando accepturus legem, dimissis ad montis radices senioribus se comitantibus, ascendit ipse & *ingressus est medium nebulæ, fuitque ibi quadraginta noctibus.* Primum igitur, quod Deus cum Moyse locutus est, audiamus. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel, vt tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert vltroneus, accipietis eas.* Primitiarum nomen etsi, vt annotat Hugo de Sancto Victore, apud Lippomanum *e*, illas quæ ex frugibus colliguntur significet; hoc tamen loco quoduis donum Deo offerendum ad tabernaculi constructionem exprimit, id quod noster Caietanus, & Lippomanus demonstrant; nam in Hebræo habetur vox *Theramah*, quæ quamcunque rem oblatam significat, vt infra dicemus, & Rupertus credit (& rectè meo iudicio) hoc nomine primitiarum, Deum excellentissima dona postulare voluisse: hoc namque nomen id significat, quod inter fructus primas tenet, excellentissimumque est. Hoc igitur primò Deus proponit, excellentissima sibi dona ab omnibus offerenda. Videtur Deus auarum se exhibere, & quod morem auari hominis teneat, qui quod primò proponit est, quidnam sibi tribuendum sit, aut dandum. Deinde rem difficilem postulat, ab omnibus populi illius hominibus dona excellẽtissima expetens, ex quibus quàmplurimi nec minima assequebatur. Cæterum quidnam expetat, & quid sibi sit offerendum explicare volens, & in quo debeat donum excellentiam præstantiamque habere, indicare contendens; id statim exprimit, quod principaliter quærit. *Ab omni*, inquit, *homine, qui offert vltroneus, accipietis eas.* Sicut ab vltroneo & spontaneo omne donũ quantumcunq; vile accipietis; ita ab eo, qui non ex corde offert, nullum donum etiam pretiosissimum accipi volo. In Hebræo, vt Caietanus & Lippomanus expendunt, ita

a Hom. 32. ad hebræos & 7. de pœnit. ad finem.
b Lib. 9. de adora.
c Lib. 4. in Exod. c. 4.
d Apud Lippomanum.
Exod. 25.
Exod. 24. 18.
Exod. 25. 12.
e In ca. 25. Exod.
In cap. 25. Exod.
תרומה
Libr. 4. in Exod. c. 3. & 4.

ita habetur: *Ab omni homine, qui sponte offert cor suum,* vel *qui voluntarium exhibuerit cor suum.* Hoc est quod Deus expetit, & sibi offerri postulat, qui nullum donum acceptat, nisi illius, qui in dono primum offert cor suum, qui bonum oculum cordis adiungit operi manuum suarum; neque ex dono oblationem iudicandam vult, sed ex corde. Ergo charitatis oblationes, inquit Rupertus, siue magnæ, siue paruæ sint, primitiæ Domino sunt, & ad cœlestis tabernaculi eius ornatum proficiunt: èc contra quicquid ex tristitia offertur, serotinum est, & ad decorem domus Domini proficere non potest. Proinde Apostolus cùm dixit: *Qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet,* continuò subiunxit; *Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Id est, quod diligit Deus & respicit, est hilaritas, lætitia, & affectus cordis. Hoc similiter Rabbanus annotauit, illud adiungens, quod dictum est; *Voluntariè sacrificabo tibi.* Vt autem videas Deum non rerum concupiscentia excitatum dona postulare, sed tantum cordis affectum intendere; vide quænam acceptanda statuat subdens; *Hæc autem sunt, quæ accipere debetis: aurum, & argentum, æs, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, & pelles arietum.* Multum ab auro, & argento, inquit Rupertus, pili caprarum in pretio differunt; & tamen sub eodem vocabulo primitiarum, (id est, excellentissimorum donorum) positi sunt. Vt enim primitiæ, aut excellentia dona sint, quæ offeruntur, non oblationum quantitas, sed offerentium bona efficit voluntas. Nec dubitandum pilos caprarum, & pelles arietum interdum auro & argento, lapidibusque pretiosis priora fuisse apud cordium inspectorem Dominum: nam eiusdem tabernaculi inspector Deus ac Dominus, cùm sederet contra Gazophylacium, multique diuites iactarent multa, de vidua, quæ duo æra minuta misit, dixit, plus omnibus misisse: omnes enim, quod abundabat illis, miserunt: hæc autem de penuria sua, omnia quæ habuit, misit. Ita Rupertus. Quod & similiter expenderat Cyrillus Alexandrinus. Ecce igitur quomodo inuentionem facere debes manibus tuis, in bono oculo, &c. Circa hæc multa possunt disputari: an scilicet qui solo corde aliquid operatur, tantum promereatur sicut ille, qui opere perficit, & quomodo exterior bonitas operis non addat ad internam bonitatem cordis & voluntatis, in ijs quæ bonitatem habent dumtaxat ex opere operantis, non ex ipso opere operato, qualia sunt ea, quæ ad sanctorum Sacramentorum vsum spectant. Horum tamen omnium explicatio ex legitima Diui Thomæ Theologia depromenda est, & Christianum Doctorem cautè loqui ad populum decet, ne quis sibi persuadeat, per sola cordis interna desideria sibi esse satisfactum, nulla subsecuta operatione. Hæc enim quæ diximus, intelligenda sunt de illis, qui opus externum nullatenus perficere valentes, tam grandi affectu cordis, intentione, & affectione illud coram Deo perficiunt: vt non minus quàm si opere ipso fuissent executi, promereantur, vt amplè Beatus Cyrillus Alexandrinus *a* annotauit, & ex professo Diuus Augustinus *b* prosequitur, docuitque Chrysostomus *c*, expendens, ijs qui non habent aurum, neque argentum, dictum fuisse: *d Emite absque auro, & absque argento,* solius bonæ voluntatis affectu.

§ 378

2. Cor. 9. 6.

Apud Lipponanum.

Psal. 53. 6.

Exod. 25. 23. 4. 5.

Marci 12. *Lucæ* 21.

Lib. 9. *cit.*

1. 2. q. 20.

a *Lib.* 9. *cit.*

b *In Psal.* 125.

c *Hom.* 5. *de pœnit.*

d *Esai.* 55. 1

§. 62. *Cùm bonum operaris, imaginare Deum te conspicientem, & tanquam Moyses, inuisiblem tanquam visibilem facito.*

§ 379

VT igitur toti huic prolixæ tractationi imponamus finem, & ad sequentem, quæ nos expectat, transire liceat; libet sub breuissimis regulis, omnia quæ Christus Dominus docet, complecti, & explicare, quomodo vncto capite, lota facie, & fugiens hominum conspectum, contendere debeas soli cœlesti patri videri, ab illo reportaturus præmium, iuxta id quod in interno voluntatis tuæ arcano & abscondito videt. Quod vt explicemus, nonnulla documenta accipe. Primum omnium iuxta Chrysostomi doctrinam, debes Deum ipsum coram te positum imaginatione tua constituere, Angelis & sanctis suis circundatum, te spectantem, & conspicientem, quomodo propter illum operaris. Id enim non erit secundùm falsam imaginationem, cùm iam verè Deus sit homo visibilis & imaginabilis, & verè eum nos spectantem & contuentem Apostolus referat dicens: *Spectaculum facti sumus Deo, & Angelis.* Iam Moyses antequam Deus visibilis esset, cogitatione sua quasi visibilem coram se constituebat, vt animos sibi ad grandia aggredienda faceret. Ita Chrysostomus ipse *a*, Sanctus Anselmus, Diuus itidem Thomas *b* illud intelligunt, quod dixit Apostolus de eo loquens *c*: *Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis, inuisibilem enim tanquam visibilem sustinuit.* Grandia sine dubio operatus fuit Moyses in Ægypto, nullo cordis timore ab eo quod agere debebat, fuit reuocat⁹, strenuè omnia quæ agere debebat perfecit. Et si quæras, quisnam ei tam grãdem fecerit animum, vt nullatenus animositatem, potentiam, & grandem conatum tyranni potentissimi regis timeret: hoc, inquit Chrysostomus, fuit, quia Deum inuisibilem ita coram oculis suis constituebat, ac si eum præsentem oculis suis videret, coram quo ageret. Optimè Sapiens illum vocat beatum, qui ita agit: *Beatus, inquit, vir, qui in sapientia morabitur, & in iustitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Omnia verba expensione sunt digna, signanter illa: *In sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Circumspicere aliquid, est omni ex parte illud iteratis vicibus respicere. Inducit itaque Sapiens Deum circumspicientem opera nostra, omni ex parte ea considerantem. Nullus namq; mercator tam attentè merces, quas emit considerauit, sicut Deus opera nostra, pro quibus mercedem redditurus est, vt benè dixerit Ieremias, quod *eius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddat vnicuiq; iuxta vias suas.* In sensu autem cogitare, est in imaginatione sensibilem quandam imaginem Dei confingere, quasi in throno sedentis & opera nostra circumspicientis. Et verè hoc credo Salomonem hortari nos voluisse, cùm dixit: *In omnibus vijs tuis cogita illum*: & Sanctus Tobias ad filium suum: *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum.* Nihil, inquit Anselmus, magis militem reddit validum ac animosum, quàm regis ac principum eius præsentia. Quando enim athleta videt regem in solio constitutum, nobilibus regni sui circundatum, spectantem & intuentem se pugnantem; quisnam explicare valeat quantos illi animos faciat? Hinc, inquit Chrysostomus, Sancti Patres se ipsos ad grandia pro Deo agenda & sustinenda excitantes, Deum coram oculis suis, quasi visibilem exponebant. Ita Elias, qui Regis Achab potentiæ validè se opponebat, dicens: *Viuit Dominus, in cuius conspectu sto.* Ita Abraham, cui id Dominus ipse iniunxit: *Ambula coram me, & esto perfectus.* Hoc medium: vt perfectè quod agere debes, exequaris, attendere me præsentem coram te, & conspicientem te operantem. Ita etiam, inquit Chrysostomus, Dauid in tribulationibus constitutus, vt vires ad fortiter pugnandum resumeret, dicebat: *Recordatus sum tui de terra Iordanis, &c.* Possumusque nos ad hoc institutum illa eiusdem Dauidis verba annotare, quæ

§ 380

Marginal notes: *Homi.* 26. *ad Hebr. post med.* — 1. *Cor.* 4. 9. — a *Hom.* 26. *cit.* — b *In c.* 11. *ad Hebr.* — c *Ad Heb.* 11. — *Eccles.* 14. 22. — *Iere.* 32. 19. — *Prou.* 3. 6. — *Tobiæ* 4. 6. — *In c.* 11. *ad Hebræ. cit.* — 1. *Reg.* 18. 15. — *Gene.* 17. 1. — *Psal.* 41. 8.

quæ supra induximus, quibus apertè indicat, se non aliter quàm Moysen, inuisibilem tanquam visibilem coram se exposuisse. *Prouidebam*, inquit, *Dominum in conspectu meo semper.* Primò expende verbum, *prouidebam*. In Hebræo est *Siuach*, quod sæpè significat ponere, constituere, aut collocare, vt Brixianus ostendit, qui ex Hebræo reddit; *Ponebam, aut constituebam è regione mei Deum, tanquam spectatorem.* Expēde item illud temporis aduerbium, *semper*, in quacunque actione, opereve, quod agendum aggrediebar; ex quo infert; *Propter hoc lætatum est cor meum*, lætissimè quodcumque opus, magnoq; conatu aggrediebar. Nihil enim est, quod ita militis cor lætificet, fortificet, & acuat, quàm habere regem se spectantem & conspicientem. Ex his B. Gregorius Nyssenus illa verba elegantissimè declarat, quæ in Canticis Canticorum habentur: *Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt.* Multi credunt verba esse Sponsi ad Sponsam, qui sensus Gregorio Nysseno non penitus displicet. Credit tamen verius esse verba Sponsæ ad Sponsum suum. Et quidem illud, quod dicit: *Auerte oculos tuos à me*, non intelligas, quasi petierit à se oculos Sponsi auerti, quos potiùs illa summè desiderabat: sed illud *à me*, idem est iuxta phrasim scripturæ, ac si dicat; *propter me:* vt petat Sponsa à Sponso suo, quod propter amorem, quo illam diligebat, oculos suos à cæteris omnibus filiabus Ierusalem, & ab alijs conspiciendis auerteret & auocaret, in seque sola illos constitueret & figeret. Sic enim *ipsi me auolare fecerunt.* Legit Gregorius Nyssenus: *Ipsi alas mihi addiderunt.* Quibus verbis fidelis Sponsa, quæ ad sui profectum conducunt exprimit. Vidit se in stadio constitutam, & plurima sibi se offerre agenda, desideratque aliquid, quod sibi animos faciat ad pugnandum & operandum; idcircò hoc à Sponso petit, vt in se sola oculos figat: hoc autem consequebatur, considerans Sponsum suum ab omnibus alijs auocatum, sibi tantùm attentum & intendentem, quod huiusmodi oculi alas faciunt, eo modo quo ille, qui in hastiludio pugnat, aut in stadio currit, si videat regem, eiusque proceres in se solo collocantes oculos, alas ipsi faciunt, vt communi locutione dicere solemus. Et ita agere oportere optimè prosecutus est D. Cyprianus, annotans quantum acueret athletas habere spectatores sui, imperatores & proconsules, &c. Itaque tibi statuendum, cùm eleemosynam agere paras, cùm ieiunium arripis, cùm ad orandum proficisceris, & cùm quoduis bonum agendum intendis. Considera, inquit Chrysostomus, ipsum regem Angelorum tuo cursui agonothetam & spectatorem. Ita Paulus, cùm concionabatur: *Quasi*, inquit, *ex Deo, & coram Deo sic loquimur.* Hinc deplorandam conijce multorum ignauiam, qui bona opera in Dei obsequium agunt tam segniter, turpiter, & incompositè, ac si nullum haberent spectatorem. Quis vnquam seruus tanta desidia regi ministrauit? Quis tam oscitanter sine vllo penitus pudore aliquid imperatori suo obtulit? Quis dicere potest, qualiter ieiunia agas, quam sine attentione ores, quàm sine affectu eleemosynam largiaris, quàm sine deuotione ad Ecclesiam confluas? Et dum Deum oculis corporis non vides præsentem, illum nullatenus conspicientem attendis. Illum igitur primum omnium tibi præsentem, imò & inuisibilem quasi visibilem constitue, & statue tuorum spectatorem operum: nunquam enim hoc tam firmiter imaginatione statues, quin in rei veritate verius sit: videt enim omnia quæ facis, & expendit attentissimè, quid facias, quo animo, qua mente, quo affectu, qua intentione? Nec mirum, quoniam redditurus est iuxta omnia, quæ feceris, & illi exhibueris.

(?)

Psal. 15. 8. שׂוּ׳ Tom. 2. fol. 204. p. 2. Oratio. 15. quæ est vlt. in Cant. Cant. 6. 4. ¶ 381 Lib. de opere & Eleemosyna. Hom. 3. in illud, vidi Dominũ. 2. Cor. 12. 19.

§. 63. Non contentus sis culmo bonorum operum, quem exposuit Oseas: sed tali, vt iuxta Ioannis consilium, plenam accipias mercedem.

¶ 382 SEcundum documentum sit, vt cures ad te ipsum introrsus redire, cor tuum dispõnes, vt taliter opus prodeat, quale congruit tam grandi spectatori: vt ab illo plenam mercedem accipias. Merces enim non reddetur ab eo, nisi iuxta cordis affectum; ideoque curandum, plena cordis affectione & intentione operari, vt plenam ille reddat mercedem. Hoc quantum existimo, est, quod S. Apostolus Ioannes voluit nos admonere. *Videte*, inquit, *vosmetipsos, ne perdatis, quæ operati estis*, aut: quæ operamini; *sed vt plenam mercedem accipiatis.* Deus redditurus mercedem, oculos non tam in opere, quàm in vobismetipsis conijcit: vos igitur primùm considerate, & tales exhibete, quales oportet: vt plena volũtate agentes, plenam mercedem accipiatis. Visus est aliqua ratione alludere Ioannes ad quædam Dei verba per Oseam Prophetam, quibus multa & innumera bona opera describit hominũ, qui fructum plenum pro eis non recipient, quæ ad hoc institutum expẽdit B. Gregorius: *Culmus*, inquit, *stans, non est in eo germen, nec faciet farinam; quod etsi fecerit, alieni comedent eam.* Hanc pũctuationem sequitur Gregorius, quamuis supra aliam nos secuti fuerimus, quæ correctioribus textibus est cõformior. Vox illa *Culmus*, hoc in loco non significat arũdinem, aut calamum, aut quam dicimus cannam, ex qua spicæ oriuntur; hæc enim in Hebræo vocatur *Kaneh*, quæ ponitur quando agitur de Pharaone, in somnis vidente septem *spicas ascendentes de culmo vno*, ex vna arundine, & alijs in locis, quando arundinem vult Scriptura sacra exprimere, à qua forsitan Hispana vox, Canna: sed ponitur vox *Kamah*, quæ significat aceruum segetum in area, antequam segetes triturentur; aut aceruum tritici in area collectum, antequam agricola eum metiatur.

2. Ioã. 6. 8.

8. Moral. c. 29.

Osea 8. 7.

קנה: *Brixian. tom. 2. fol. 132. pag. 2.*

קמה: *Brixian. to. 2. fol. 137.*

Loquiturque Deus metaphora desumpta ab agricolis. Nulla lætitiæ occasio potest æquari illi, quam habet agricola in tempore messis, quando post grandes sumptus, ingentes labores, rigores hyemis, & ardores æstatis, videt ingentem cumulum, & aceruum messium stantem, aut erectum in area, qui ad cœlum pertingere videtur. Vnde ad summam lætitiam exprimendam, futuram in aduentu Messiæ, dixit Esaias; *Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe.* *Isaia 9. 3.* ¶ 383 Duo autem sunt, quæ singulariter animum agricolæ exhilarant, quando aceruum illum contemplatur. Primum, quod iam ibi se habere reputat semen, quod pro anno venturo seminare possit. Secundum, quod etiam censet, se tunc habere iam, vnde in præsenti se sustentet, farinã pinguem, ex qua panes conficiat, extracturus. Sed quam infœlix esset nuntium, si dum ille lætus aspiceret messium grandem aceruum, accederet aliquis agriculturæ peritus, & ei diceret; Vides culmum istum stantem, & eleuatum? Non inde extrahes granum aptum ad seminandum aut germinandum; aut quod farinam tibi reddat, & si quid fuerit, in furfures tandem resoluetur; quia spicæ omnes sunt inanes & vacuæ, quas vredo percussit, aut nebula infecit; nihil intra se solidum ac firmum habent; vnde tibi sperare possis habiturum, quod semines aut comedas. Ita loquitur Deus, hæcque multis renuntiat, qui gaudent, quòd grandem aceruum messium bonorum operum à se collectum conspiciunt. Videbis hominem gaudentem, quòd multa ieiunia tenuerit, plurimas eleemosynas largitus fuerit, innumeras orationes effuderit, sæpissimè rebus sacris interfuerit, quasi aceruum grandem messium se habere contemplatur; vbi reposita credit sibi merita, quibus beatus fiat, & adipis frumẽti æternæ beatitudinis particeps existat. Sed audi Deum dicẽtem: Vides huiusmodi aceruum, hunc culmum stantem, excelsum, & grandem? Non est in eo germen, nec faciet farinam. Culmus quippe germen non habet, inquit Gregorius, cùm vita & operatio meritis virtutum caret.

caret. Non faciet farinam, cùm ad æternæ vitæ præmia obtinenda non proficiet. Huiusmodi spicæ vacuæ sunt & inanes, operâ sunt sine deuotione, sine cordis affectu, cum distractione cordis & mentis euagatione, nihil minus cogitasti ea agẽs, quam Deum ipsum, aut eius obsequium. Apparentiam habent externam; sed qualis oratio, quam proferens, solo ore ad Deum cõuersus, corde es ab illo penitus auersus? Quale ieiunium, quod non solùm non est ad carnis mortificationem; sed tibi facis occasionem plurium condimentorum, ac sapidarum dapum? Qualis eleemosyna, quam exhibes, dans paruum, aut nihil, idque cum tristitia, & tædio erga pauperem? *Non inueni opera tua plena coram Deo meo,* dictum est ad quendam, qui huiusmodi aceruum bonorum operũ collectum se habere gaudebat. Nolo dicere, si hæc opera bona in Dei gratia fiant, quod non mercedem pro eis recipies; neque quæstionem illam intendo pertractare, an omne meritum boni operis deperdatur propter euagationem mentis, aut distractionem, quæ sit peccatum veniale: sed hoc tantum assero, quod non plenam mercedem recipies, qualem Ioannes nos intẽdere debere, hortatur; *Vt plenam,* inquit, *mercedem accipiatis,* id est, magnam, excellentemque gloriam. Et cur non talem intendes? Nullus reperitur mercenarius, qui non totã quam consequi potest ex labore suo mercedem, procuret; nullus numularius, qui non totum quod potest prætendere lucrum, quęrat; nullus mercator, qui ex suis mercibus totum quod potest pretium extorquere non prætendat; nullus agricola, qui totum fructum, quem ex seminatione colligere potest, non desideret: solus homo est, qui non plenam quam potest mercedem pro bonis suis operibus assequi contendat; ideoque tantummodo curat operari, nõ autem ita opera sua agere, vt per illa plenam, excellentem, & grandem cõsequatur mercedem. *Videte igitur vosmetipsos,* ait Ioannes. Aut verò alludere voluit Sanctus Euangelista ad illud, quod sæpè repetitis vicibus Deus statuit & præcepit, dicens: *Non apparebis vacuus in cõspectu Domini Dei tui.* Circa quod præceptum, etsi multa annotent Sancti Patres inferius expendenda; [illegible]nc tamen non incongruè intelligemus, nu[illegible]uisse Deum statuere, ne coram se hoc vo[illegible]nstitueres, inanem aut vanũ. vacuum te c[illegible]d externam speciem retinens, intus eo quod hab[illegible] Vacuum est, quo[illegible]bere debebat caret, [illegible] Scriptura sa- vt supra dictum est. Idcirco in [illegible] quo- [illegible]cra idola dicuntur vacua, aut vana, [illegible] modo dixit Samuel ad populum de ido[illegible] agens: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis; quia vana sunt.* In Hebræo vox *Tohu,* quæ vacuum & inane significat, quæ posita est in principio Genesis, cùm dicitur: *Terra erat inanis & vacua.* Et optimè huiusmodi vacuitatem idolorum descripsit Sanctus Habacuc Propheta: *Ecce,* inquit ille, *iste coopertus est auro & argento, & omnis spiritus non est in visceribus eius.* Idcirco habent exterius oculos, & non vident, aures & non audiunt, &c. Dantur multi homines vacui, & inanes, qui externam præferentes speciem, quasi carent animo & spiritu, in eo quod agunt: vt qui corpore coram Deo se exhibet orans in Ecclesia ore atque lingua, sed nullus spiritus est intra eum, quem habet constitutum in foro, aut in negotijs secularibus, aut verò in muliercula: qui eleemosynam dat, non magis ad opus attendens, aut Christum in paupere considerans, ac si Christus in illo non extaret: qui ieiunat, non contendens carnem suam mortificare, nec magis attendens propter quid opus agat, quam si nunquam tale operaretur. De eo dicere possumus, quod nullus spiritus est in visceribus eius, ideoque quod sit homo inanis & vacuus. Temetipsum vide, inquit Ioannes, quando coram Deo per bonum opus te præsentem constituis, vide teipsum, qualem te exhibeas, non vacuum, sed plenum, ostendens te non solùm corpore, sed & animo, non solùm carne, sed spiritu; non solùm exterius, sed interius, opus perficere: vt plenam à Deo mercedem pro opere illo reportes. Teipsum ergo examina, cor tuum, atq; intentionem tuam excute imitans, vt supra diximus, sanctam Ruth excutien-

Apoc. 3. 2.

§ 384

Exod. 23. 5. & c. 34. 10

Deut. 16. 16.

Eccle. 35. 6

[illegible]eg. 12.

1. R[illegible] 21.

תהו.

Genes. 1.

Habac. 2. 19.

§ 385

cutientem spicas, quas collegerat, intelligens iuxta plenitudinem spiritus, intētionis & affectus reddendam tibi mercedem. Hincque illa Dauidis grandis solicitudo & anxietas, ad quam explicandam totum orbem ad se audiendum aduocauit; quia res est, quæ omnes concernit, quam dicturus est. *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite qui habitatis orbem, quique terrigenæ & filij hominum, simul in vnum diues & pauper.* Quidnam dicere vis, tam generale, & commune, vt ad omnes pertineat? Nunquid eadem congruunt diuitibus & pauperibus, nobilibus, & plebeijs? *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.* Grandem sapientiam dicturus sum, qua attēdatis præsentibus, & prudentiam, qua prouideatis futuris. *Cur*, inquit, *timebo in die mala?* id est, in die iudicij. *Iniquitas calcanei mei circumdabit me.* Calcanei nomine, intentionem cordis significari, supra iam indicauimus: hæc enim est, quā primo constituimus & firmamus, sicut calcaneus est, quem primò iter acturi in terra ponimus. Vnde Vatablus vertit: *Iniquitas intentionum mearum occupabit me.* Quando Deus accipiens tempus, iustitias iudicaturus assumet, & examinaturus opera mea, non secundùm externam apparentiam, sed secundùm internam virtutem & interiorem affectum cordis; quando cribro sui examinis cribranda, & ventilabro sui iudicij à paleis purganda acceperit: timeo quod parum tritici remanebit. Si enim tantum de tuo opere bono remanebit, quantus fuerit interior affectus cordis erga Deum; quid permanebit de oratione tua, cum omnimoda mentis euagatione, & sine spiritu? Quid de tua assistentia, qua Sacris assistis officijs solo corpore, nullatenus mente? Quid de eleemosyna facta nullo modo propter Deum; sed solùm quia decentem tibi iudicas, & vt pauperem à te expellas, cuius petitione offenderis? His adde adeò latenter intentionem cordis inflci, vt aliquando credens te rectum facere, dignum potius pœna te constituas. In cuius confirmationem expenderem mirabilem, quam B. Gregorius enarrat, virtutes Sancti Fortunati Episcopi Tudertani describens. Hic Dei famulus, inquit Gregorius, ex obsesso quodam homine dæmonem excussit: qui malignus spiritus, cùm vesperascente iam die secretam ab hominibus horam cerneret, peregrinum quempiam esse se simulans, circuire cœpit ciuitatis plateas, & clamare: O virum sanctum Fortunatum Episcopum, ecce quid fecit: peregrinum hominem de hospitio suo expulit; quæro vbi requiescere debeam, & in ciuitate eius non inuenio. Tunc ciuis quidam in hospitio cum vxore sua & paruulo suo ad prunas sedebat: qui vocem eius audiens, & quid Episcopus ei fecerit requirens, hunc inuitauit hospitio, sedere secum iuxta prunas fecit. Cumque vicissim aliqua cōfabularentur, paruulum eius filium idem malignus spiritus subitò intrauit, atque in easdem prunas proiecit, ibique mox eius animam excussit. Orbatus filio miser ciuis, quem ipse suscepit, & quem Episcopus expulit agnouit. Inquirit Beatus Gregorius: Quidnam causæ esse potuerit, vt homo, quem peregrinum credebat hospitalitatis gratia vocans, tam acri supplicio fuerit punitus? Videtur enim misericordiæ opus perfecisse, illum recipiens hospitio, quem à suo se eiectum conquerebatur. Et respondet, illius quidem hominis intentionem, quamuis recta sibi videretur, rectam non fuisse. Ego namque, inquit D. Gregorius, hunc virum, qui hospitalitatem exhibere visus est, non pietatis opere delectatum existimo; sed Episcopi derogatione: nam pœna subsequens innotuit, quia præcedens illa susceptio sine culpa nō fuit. Sunt namque nonnulli, qui idcirco bona opera facere student, vt gratiam alienæ operationis obnubilent: nec pascuntur bono, quod faciunt; sed laude boni, qua cæteros premunt. Qua de re existimo hunc virum, qui malignum spiritum in hospitalitatem suscepit; ostentationi boni potiùs intendisse, quàm operi: vt melioraquàm Episcopus fecisse videretur, quatenus ipse susciperet eum, quem vir Domini Fortunatus expulisset. Ita Sanctus Gregorius, qui ex his infert, aptè Chri-

Psal. 48. 3.

¶ 386

Nota. 1. Dialogo. cap. 10.

stum

stum Dominum commendasse, vt attentè intentionem nostram examinemus, dum dixit: *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum, &c.* Bene ergo dixit S. Ioannes: *Videte vosmetipsos.*

Matt. 6. 23

§. 64. *Inanem gloriam prodeuntem, bono opere iam perfecto, iugula, sicut Iephte filiam.*

¶ 387

TErtium documentum est, vt solicita cura, rectam intentionem, per quam erga Deum opus bonum cœpisti, & ordinasti, conseruare & retinere procures. Vt enim ex Sanctis Augustino *a*, & Gregorio *b* supra dictum est, nunquam diabolus cessat contendēs hanc intentionem inficere; vt sic totum bonum opus perdat. Procurat ille primò te auocare à bono opere, quod agere proposuisti, varias difficultates repræsentans, & futurum tempus aptius exponens: vt in illud differas opus. Cùm non potest à tuo te reuocare sancto proposito, se totum conuertit ad intentionem eneruandam & diuertendam, excitans te, vt opus, quod agis considerans, nimiam de te ipso propter illud complacentiam habeas, & quod laudes humanas propter illud oblatas ausculses, & acceptes: tuncque gaudeas quando audis, in foro rectè de te, & opere tuo homines sensisse, & locutos fuisse: vt hoc modo quod propter Deum agere cœpisti, iam non propter Deum prosequaris; sed propter temetipsum, tuumque decus & honorem. Hinc B. Gregorius illud explicat: *Facti sunt hostes eius in capite.* Caput, principiumque totius boni operis, intētio est, vt supra ex D. Thoma tradidimus, & primū omniū ad quoduis opus, intentio tanquam caput est supponenda: nullus enim aliquid agit, nisi aliquid ex opere intendens. Videt diabolus boni operis virtutem singulariter constitutam in bono cordis affectu & intentione, quæ caput illius fuit; ptopterea istud caput impetere omnibus viribus procurat. Pellicani astutam calliditatem describunt Cicero *c*, & Plinius *d*, quem Plateam vocant, de quo multa Valerianus Pierius *e*. Circa paludes ille versatur, viuens ex raptu; inuidet enim auibus aquatilibus, quas videt, submergentes se ex aquis pisces extrahere, illisque hoc ipso quod eas submergere videt, insidiatur, expectans quando emergat, pisces rostro trahentes: tunc enim caput earum impetit, & piscem, quem rostro tenebant, deserere cogit, sibique rapit. Iusti equidem auibus similes sunt, qui cœlestia petunt: sed vt cibos sibi parent, sub aquis se submergunt. Aquæ vocantur pœnæ, labores, difficultates, mortificationesque: has penetrant, vt pisces bonorum operum capiant. Nec enim bonum opus fit, nisi laboribus & afflictionibus se tradendo; nec validum ieiunium extrahitur, nisi per carnis mortificationem; nec oratio feruēs, nisi per vigilias & disciplinas corpus sit dispositū, &c. Inde extrahunt Sancti opera bona ad sui spiritus sustentationem: hoc tamen ipso quod diabolus (quem Platea aut Pellicanus refert) videt auem emergentem de sub aquis, cum pisce boni operis caput impetit; vt deserere cogat. Cùm te videt orationem ore tenentem, procurat intentionem tuam peruertere, & vt homines spectans, eam à Deo auertas, delecterisq; , quod ab assistētibus videaris. Cùm te videt pecuniā manu tenentem pauperi elargiturū, curat, vt circumstantes aspicias, nimiasque pauperis voces attendas: vt ab illis offensus, intētionem, quam erga Deum tenebas, remittas. Cùm conspicit te opus bonum facere in pupilli aut viduæ commodum, nititur, vt laudantium voces ad te perueniant: quibus attendens, deseras quod intendisti, cùm opus cœpisti, Deo scilicet ipsi placere. Propterea Beatus Gregorius aptè à Dauide dictum censet in persona cuiusuis iusti rectè operantis: *In via, qua ambulabam, abscōderunt laqueum mihi.* Cùm enim inimici nostri nos reuocare à rectæ operationis via non possunt, in illa laqueos abscondunt, intentionem inficere procurantes: vt in eo quod benè agitur, cor exaltans se, ad vitium deriuetur, quatenus quod recta intentione inchoauerat, longè aliter quàm cœperat, percurrat. Sæpè enim,

¶ 388

a 5. *de ciui. cap.* 4. & *in Psal.* 7.
b 1. *Moral. c.* 38. & 35. *Moral. c. vlt.*
1. *Moral. c.* 38. *cit.*
Thren. 1. 5.
c *Lib.* 2. *de natura deorum.*
d *Lib.* 10. *c.* 47.
e *Lib.* 10.
Lib. 1. *c.* 38. *cit.*
Psal. 141. 4.

enim, inquit Gregorius, bono operi, dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quæ quamuis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat, cuius delectatione cùm mens bene operantis resoluitur, ab omni intentionis intimæ vigore dissipatur: sæpè lætitiam immoderatam accendit, cumque plus mentem quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne põdus grauitatis repellit: sæpè iram stimulat, tristitiam excitat, vt mentis intentionem aut perdat, aut eneruet, &c. Similiter erga nos diabolum se gerere docet Gregorius, sicut se habuit ille iniquus Ismaël, filius Nathaniæ, de quo Ieremias refert, quod octoginta viris recta via incedentibus, vt sacrificarent Domino, habẽtes thus & munera in manibus suis, obuiam latenter & callidè egressus fuit, grande quod agebant opus commendans, & se ducem offerens, qui in eo quod reliquum viæ erat, eos dirigeret, sicque tandem illos eò perduxit, quò potuit perdere & mactare. Ita namque diabolus ambulantibus viam rectæ operationis obuiam egreditur, & quos non potuit primò ab illa reuocare; postea de bono opere laudat, & intra ipsosmet excitat complacentiam, vt iam sibimetipsis de bono quod agunt, placeant, laudes hominum, quas offerri vident, acceptent, & delectentur in eo, quod opus ipsorum in oculis hominum approbatum vident. Hoc autem agere nunquam diabolus desistit, imò & tunc fortius insurgit, quando nos videt bonum opus ad finem iam perduxisse, aut perducere. Tunc enim operis, quod impedire non potuit pulchritudinem, tantò viuacius menti nostræ exponit; quantò opus magis fuerit perfectum & completum; vt de illo nos apud nosmetipsos gloriemur: tunc excitat nos, vt quicquid alij de nostro opere iudicant, & commendant, attendamus; nec enim sine causa scriptum credo, quod Spiritus sanctus annotauit, Samsoni proficiscenti in ciuitatem Thamnata: *Tunc apparuisse catulum leonis sæuum & rugientem, cùm iam venisset ad vineas oppidi*, ad finemque sui itineris. Tunc enim fortius inanis gloriæ affectus, diabolo suggerente insurgit, quando boni operis viam finimus. Vnde meritò credit Beatus Gregorius, propterea dæmoni dictum fuisse: *Tu insidiaberis calcaneo illius*; quia cùm in principio diabolus non potuit bonum opus impedire, omnes suæ calliditatis astutias conuertit, vt cùm ad finem perducitur, perdat: & id quidem insidiando, commendando scilicet illius pulchritudinem, laudando hominem, quia tale opus non solùm incœpit, sed prosecutus fuit, & ad perfectum perduxit. Circa factum Iephte *a*, quo vt votum quod emiserat, adimpleret, filiam vnigenitam immolauit, variè Patres senserunt, vt D. Hieronymus *b* refert. Quidam illius opus pleno ore condemnant. Ita Iustinus Martyr *c*, & Tertullianus *d*, qui de illo cecinit dicens: Pro scelere obtinuit famam, pro crimine laudem. Sanctus Ambrosius *e* vocat illum parricidam, Gregorius Nazianzenus *f* incautum & præcipitem, Theodoretus *g* opus illius damnandum dicit, sicut illorum, quos reprehendit Dauid, quod *Immolauerunt filios suos & filias*. Hieronymus *h* dicit ipsum in vouendo fuisse indiscretum, & in reddendo impium. Rupertus *i* temerarium appellat, & eius temeritatem magna fuisse castigatione dignam. Alij existimant ipsum non peccasse, quia credunt ad tale opus peculiari Spiritus sancti impulsu excitatum, sicut Samson, cùm seipsum interfecit: vnde illius opus commendant, vt Hieronymus *k* ipse, & signanter Sanctus Augustinus *l*, qui sentire videtur, illum non peccasse vouendo, de quo præmisit Scriptura sacra verba, quibus indicat, votum emisisse afflatum Spiritus sancti impulsu: *Cùm factus*, inquit, *esset super Iephthe spiritus Domini, votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuertenti cum pace à filijs Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Quod autem non fuerit impius, nec peccauerit adimplendo votum, illud confirmare videtur, quod illius fidem magnoperè commendat Apostolus, ipsum catalogo illorũ sanctorũ adscri-

Marginal notes: Ierem. 41. — § 389. — Iudic 13. — Lib. 1. mor. c. 38. cit. — Gen. 3, 15. — a Iudic. 11. — b Lib. 1. cõt. Iouin. ante med. — c Quæst. 99. ad Orthod. — d Lib. 3. cont. Marcion. c. 4. — e 1. offi. c. 50 — f Oratio. de SS. Macha. ad fin. — g In lib. Iudic. q. 15. — h 1. cõt. Iouin. cit. & in c. 7. Iere. ad fin. & in c. 6. Michea. — i Lib. 1. in Iudic. c. 12 — k Epist. 34. ad Iulian. — l Lib. qq. in Iudic. q. 49. & 1. de ciuit. c. 21. — Iudic. 11. 29. 30. 31.

a Ad Hebr. 11.32.33.
b Li. de vita & morte Sanct. c. 30.
c 2.2.q.88. art.2. ad 2 & 4.d.38. q.1.ar.1.q. 2.ad3.

adſcribens *a*: *Qui per fidem viuam operati ſunt iuſtitiam, & adepti repromiſſiones.* Qua de cauſa Sanctus Iſidorus *b*, illum quia votum adimpleuit, appellat Fidelem. Sed de ijs egregie more ſuo Diuus Thomas *c*, qui omnia quæ ad hanc pertinent difficultatem mira eruditione expoſuit. Qui tamen illud ſtatuit, quod frequentiſſimum eſt apud ſanctos Patres, factum Iephte ſiue bonum fuerit ſiue malum, alicuius grandis myſterij fuiſſe ſignum.

¶ 390

Libr.1. in Iudic. cit.
Homil. de voto Iephte, et Hom. 14. ad pop.
1.Cor.10.6

Hoc ipſum ſenſit Rupertus, qui poſtquam dixerat, opus Iephte fuiſſe malum, ſubdit dicens: Extat de hoc Homilia Ioannis, qui Chryſoſtomus dictus eſt, qua & hoc factum Iephte inter illa computare non dubitauit, de quibus dictum eſt: *Hæc autem omnia in figura contingebant illis, & facta ſunt ad correptionem noſtram.* Fuit enim Iephte in primis figura Chriſti Domini, qui humanitatis ſuæ vitã erat oblaturus pro populi ſui liberatione. Fuit inſuper exemplar eorum, quæ quiuis noſtrum agere debet. Vnuſquiſque enim noſtrum debemus eſſe Iephte, & agere quod ille fecit: non equidem ita vt is qui filiam habet, illam corporaliter occidat; ſed quiuis intelligat, quid ſibi agendum ſit, quando inimicos vicit, & inſignem de illis reportauit victoriam. Egreſſus fuit Iephte ad bellum contra inimicos, tunc filia eius nequaquam in occurſum venit; ſed eo regrediente, cõfecto bello, inimicis ſuperatis, & victoria parta, filia ex viſceribus eius genita, læta occurrit ouans, laudanſque victorem, & triumphi palmam concinens cum tympanis & choris. Illam Iephte proprijs manibus iugulauit, & immolauit, non quidem facile, ſed grandem in ſemetipſo ſentiẽs contradictionem: nec mirum. Cui enim difficile non eſſet filiam propriam gladio tranſuerberare? Rem tamen validè perfecit Iephte, vt tu ſimiliter agendum tibi intelligas. Cùm bonum aliquod opus aggrederis, ad bellum incedis contra dæmonem, mundum & carnem, qui omnes ſe tibi bene operanti opponũt. Cùm autem progrederis ad bellum, aut opus bonum incipis, obuiam venit filia tua ex tuis viſceribus genita. Hæc eſt, vt

Hom.5.in Gen. ad f.

Origenes explicat, inanis gloria, & appetitus honoris & laudis propriæ; nondum enim illa ſe exponit, nec obuiam tibi venit, cùm bonum agere propoſuiſti, aut agere incœpiſti; quia nondum eſt aliquid, de quo gloriari poſſis: re tamen perfecta opereque conſũmato & expleto, eo ipſo quod bellum confeciſti, & victoriam aſſequutus fuiſti: egreditur illa ex tuis ipſius viſceribus, obuiam tibi, laudans, commendans & ouans. Cùm enim Xenodochium ædificaſti, Eccleſiam erexiſti, & ornaſti, orphanam virginem tuis ſumptibus matrimonio collocaſti, longam orationem tenuiſti, grande ieiunium confeciſti: tunc hæc filia tua obuiam venit, opus laudans, rem grandem expendens, & commendãs, victoriam tibi concinens. Quid agendum? Grandi animi affectu, tanquam acuto gladio illam iugula, & rem totam ad Deum referto, & valido actu in gloriã ipſius, quam in principio operis intendere cœpiſti, nunc cùm perfectum vides, efficacius ordina.

¶ 391

Non potuit impedire Iephte filiam egredi in ſui occurſum, ſuæ victoriæ laudes cantantem & exponentem; ſed potuit illam continere, iugulare, & immolare. Non poteſt homo quantumcunque ſanctus, cùm grande aliquod opus perfecit, continere inanem gloriam, ne obuiam veniat, vt latè Diuus Auguſtinus demonſtrat; imò quanto opus excellentius fuerit, tunc potentius illa egreditur, & obuiam venit cum tympanis, & choris, laudans, & ouans: poteſt tamen comprimere illam & confodere gladio affectus mentis ſuæ, & nouo quodam actu, opus in Deum referre, cùm perfectum eſt. Non poteſt homo, qui excellens aliquod opus fecit, non ſentire voces filiæ cantantis, ouantis, obuiam egredientis: ſed poteſt non approbare, imò & condemnare illius egreſſum, & illam eneruare.

5. de Ciuit. c.14. & ep. 64. ad Aurelium.

Homi.5.in c.19.Gen. cit.

Annotauit Origenes tunc ſanctum Lot à filiabus ſuis impetitum & deceptum, quando effugerat flammas Sodomæ, & in montem conſcenderat: tunc turpiter, inquit, à filiabus ſuis deluſus fuit & dementatus. Obſeruare debes, inquit Origenes, ne forte cùm effugeris flammas ſæculi,

culi, & incendia carnis euaseris, cùm ad scientiæ altitudinem, quasi ad quædam cacumina montis ascenderis: vide ne tibi insidientur duæ filiæ istæ, quæ sequuntur te cùm ascendis montem, id est, vanagloria, & maior soror eius superbia. Vide ne te istæ filiæ sopitum ac dormientem, dum tibi nec sentire, nec intelligere videris, cõplexibus suis constringant, quæ idcirco filiæ dicuntur, quia non nobis extrinsecus superueniunt, sed de nobis & de actuum nostrorum velut quadam integritate procedunt. Hæ igitur filiæ perpetuò victoria parta & opere perfecto obuiam veniunt: sed has caue, iugula filiam, sicut Iephte. Sanctus Ioannes Climacus inanis gloriæ affectus comparat formicis, quæ eò ipso quod triticum in area mundum ac nitidum apparet, adueniunt illud deprædaturæ. Id quod egregiè Beatus Gregorius de se metipso fatetur, & Diuus Bernardus, qui docent respondendum huic filiæ in occursum egredienti: Non propter te opus incœpi, nec propter te quod cœpi relinquã, nec propter te quod perfeci perdam. Opus à sui principio Deo tradidi: nequaquam quod semel ei oblatum fuit, volo ab illo auferre. Solicita igitur cura dum bonum agis, inuigilare debes, & sicut Abraham aues rapaces abigere, qui hoc ipso quod ad sacrificandum se conuertit, dum sacrificium ageret, descendebant aues super animalia cæsa, *Et abigebat eas Abraham*: ita circa inanis gloriæ affectus insurgentes agendũ est.

In scala spirit. cap. 21.

35. Moral. cap. vlt.

Gen. 15. 11.

§. 65. *Instar Moysi, quod propter Deum facere cœpisti, nullatenus ad terram demittas: intelligens iam sanctificatum, & esse indecens Deo semel datũ, ab ipso auferre.*

§ 392
Exo. 17. 11.

MOYSI exemplum quæ diximus confirmat & explicat. Cum enim ille eleuabat manus, easque in cœlum tenebat erectas, vincebat Israel; sed quando eas demittebat ad terram, vincebatur. Quantumcunque enim quis rectè incœperit, bonum opus agens propter Deum, vincens quicquid terrenum est, si non sit attentus, facilè demittet ad terram manus & opus, gaudens per illud hominibus placere. Ideoque sicuti Moysi suppositi sunt duo, Aaron & Hur, qui manus illius tenebant eleuatas, ita duo supponenda sunt, quæ mentem tuam teneant eleuatam ad Deum per rectam intentionem. Primum est considerare, ex eo quod opus aliquod in Deum destinasti & obtulisti, iam illud esse Deo dicatum, & nullatenus ad prophanum vsum conuertendum. Accipiunt opera nescio quid sanctitatis & diuinitatis ex eo quod Deo ipsi offeruntur, & non iam ad humanum, sed ad diuinum pertinent ordinem, ad quem fuerunt per oblationem quodammodo eleuata. Id quod eleganter annotarunt noster Caietanus & Lippomanus, expendentes id quod paulò ante dicere cœpimus, donum quoduis diuinæ maiestati oblatum, in Hebræo vocari *Therumah*, quæ vox significat eleuationem aut euectionem, cùm res scilicet aliqua in sublime tollitur. Hoc autem, inquit Caietanus, non tam ab actu eleuandi, quia quod offerebatur Deo offerebatur eleuatis manibus, quàm à dignitate, quia ex re prophana eleuabatur in rem diuinã: *Res enim Deo oblata, in diuinum translata est ordinem.* Ita Caietanus, qui dignus est, vt eius verba à sapientibus expendantur. Addiditque Lippomanus, vocem prædictam significare etiam rem separatam à cõmuni hominum vsu, & suspensam, quale illud erat, quod vocabatur *Anathema*, id est, suspẽsum in altum, quod nemo homine contingeret, & ab vsu omnium penitus separatũ. Idcirco dixit Spiritus sanctus: *In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas.* Sanctificare decimas, est illas Deo offerre, quoniã ex eo quod Deo aliquid offertur, sanctitatẽ quandam contrahit, per quam iam separatum ab omni prophano vsu, soli Deo reseruatum relinquitur. Ita B. Chrysostomus *a*, annotauit. Vnde meritò annotat Caietanus *b*, id quod prius ex professo docuerat & pro-

In cap. 25. Exod. in princ.

Eccl. 35. 11.

a Homi. 81. in Ioan.
b In cap. 13. Exod.

& prosequutus fuerat sanctus Cyrillus Alexandrinus *a*; quando Deus præcepit sibi primogenita offerri, hoc verbo vsum fuisse *b*: *Sanctifica*, inquit, *mihi omne primogenitum, tam de hominibus, quam de iumentis.* Præcipitur sanctificatio, non aliqua interueniente benedictione aut cæremonia; sed per solam oblationem rei; hoc enim erat eam sanctificare, offerre Deo. Illud quod Deo offerebatur, vocabatur *Sanctum domino*, id est, sanctum quid, ex eo quod oblatum & dicatum erat domino. In huius confirmationem expendit Sanctus Cyrillus sententiam quandam Spiritus sancti: vbi enim nos iuxta Vulgatum legimus: *Ruina est homini deuorare sanctos, & post vota retractare:* ipse iuxta Septuaginta legit: *Laqueus viro est, cito suorum aliquid sanctificare: sequitur enim pœnitentia plerumq; post votum.* Quæ sententia illos ferit, qui facilè promittunt, & tardè aut nunquam quod promiserant cõplent, quos quadam facilitate vouendi diabolus tãquam laqueo capit. Melius est enim non vouere, quam quę vouisti non adimplere. Benè autem, inquit Cyrillus, Sapiens quæ homo offert Deo, dixit *Sanctificare*, quia hoc ipso quod Deo aliquid offerimus, quasi sanctificatũ manet, & pleno ore in scriptura sacra & lege, sãctificatum dicitur. Ita intelligo, quod de S. Iob dictum est: quod *Filios suos sanctificabat, consurgensq; diluculo offerebat holocausta pro singulis.* Censeo namq; posteriorem partem esse prioris explicationem: *Sãctificabat illos.* Quomodo? Offerens diluculo holocausta pro singulis. Pro quolibet illorum holocaustũ vnum offerebat, sic tamen quod quando singulas oues pro singulis immolabat, spiritu & mente singulos filios in singulis ouibus offerebat Deo; sciebat enim tunc sacrificium pro homine cõuenienter offerri, quando is pro quo offertur, adiungitur spiritualiter victimæ, simul cum illa Deo dicandus, vt supra dicebamus. In singulis ergo holocaustis, sãctus Iob, corde & animo singulos filios offerebat Deo, indeque dicebatur illos sanctificare, quasi sanctitatem quandã ex eo quod Deo oblati erant, contrahentes, quam amplius explicare nunc non vacat. Hincque Diuus Augustinus excellentissimè & acutissimè illam Christi Domini sententiam explicauit, quam morti propinquus patrem pro discipulis orans, dixit: *Pro eis ego sanctifico me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate.* Summo consensu omnes sancti Patres intelligũt, *Sanctifico me ipsum*, idem esse, ac offero me ipsum tibi in sacrificium, ita Chrysostomus *c*, Cyrillus *d*, Athanasius *e*, Rupertus *f*, Euthymius *g*, Theophylactus *g*, Diuus Thomas *g*, & ipse D. Augustinus, qui tamen singulare mysterium in huiusmodi sanctificatione aut oblatione agnoscit; supponit enim Christum non loqui de seipso solo in sua persona, sed etiam in persona suæ Ecclesiæ: quoniam enim ipse est caput, cuius membra sunt fideles, caput cum membris, vnus est Christus. Supponit insuper, cùm CHRISTVS seipsum obtulit Patri, non solùm in sua persona, sed simul cum suo corpore se obtulisse, vt illud sanctificaret, alludens ad antiqua sacrificia, quæ ad suum sacrificium præfigurandum fuerũt instituta. Quãdo sacrificium offerebatur pro remissione peccati aliquorum, illi pro quibus sacrificium offerebatur, ponebant manus suas super victimam; hac cæremonia seipsos illi coniungentes, vt simul cum illa ipsi Deo essent sacrificio oblati; indeque dum hoc agebant, sanctitatem quandam legalem, & vmbraticam, non veram consequebantur, vt Chrysostomus & Cyrillus expendunt. Oblaturus erat Christus sacrificium illud infiniti valoris pro peccatoribus, in quo ipse erat hostia & sacerdos, oportuit peccatores illi adiungi, simulque cum illo in cruce offerri. Vnde longo discursu Beatus Augustinus explicat, meritò à Christo dictum in cruce: *Longe à salute mea verba delictorum meorum.* Erant enim verba non ipsius capitis; sed corporis sui, quod secum in cruce coniunctũ tenebat, & offerebat ad patrem. Inde non sanctitatem vmbratilem, aut legalem, sed veram cõsecuti sumus. Illa enim *vna oblatione cõsummauit sanctificatos in sempiternum.* Et per illam & cum illa, nos obtulit *Sanctos immaculatos* & ir-

a *Lib.* 11. *in Ioan. c.* 25.
b *Exo.* 13. 1.
Pro. 20. 25
¶ 393
Iob 1. 5.
Tract. 108 *in Ioann.*
Ioan. 17. 19
c *Homi.* 81. *in Ioannẽ.*
d *Lib.* 11. *in Ioan. c.* 25.
e *Lib. de incarnatione Christi.*
f *In cap.* 17. *Ioannis.*
g *Tra.* 108. *cit.*
Epist. 120. *ad Honoratum.*
Psal. 21. 2.
Ad Heb. 10. 14.

& irreprehensibiles coram ipso, vt Apostolus dixit. Hocque est, quod dicit: Ego pro eis me ipsum sanctifico & offero, illos simul offerens, vt inde ipsi veram contrahant sãctitatem, & *Ipsi sanctificati sunt in veritate.* Christus ergo ipse peculiari ratione sanctificari dictus est, ex eo quod se offerebat Deo, & nos ex eo sanctos peculiari quadã ratione fecit, quòd nos in semetipso patri obtulit; qui in illo & per illum nos habuit gratos. Singularem igitur sanctitatem res contrahit ex eo quod Deo oblata est, tunc enim iam quasi diuini ordinis effecta, nullatenus debet ad prophanos vsus conuerti.

Ad Coloss. 1.22.

Ad Heb. 10 10.

§ 394 Hinc intelliges, qualiter debeas respicere opus, quod Deo consecrasti & dicasti, intendens illud propter ipsum, & eius gloriã perficere; iam enim ex hoc diuinum quendam ordinem conscendit, & sanctitatem quandam sortitur, dignum quod singulari respectu prosequaris, & æstimes. Secundum, quod supponere debes, est, hinc expendere & considerare, indignum esse omninò, tale opus ad tui gloriam & laudem conuertere, & tradere inani gloriæ obsequuturum. Quod semel Deo dicasti, intactum conserua, nec quod ei semel dedisti & adiudicasti, ab eo auferas. Considera grandem iniquitatem Saulis: Promisit filiam suam maiorem Dauidi in vxorem, pro eo quod salutem fecisset in Israel, & ipsum seruasset in regno & vita: *Factum est autem tempus, cùm deberet eam dare Dauidi, dedit Hadrieli Molathitæ vxorem.* Talis est iniquitas multorum, qui considerantes, quàm grandi erga Deum obligatione teneantur deuincti, qui eis salutem præstantiorem quàm Dauid præstitit, veriusque quàm ille exposuit vitam suam, promittunt filiam vxorem. Filiam voco, actionem bonam, opus bonum aut singulare; vt eleemosynam grandem, ædificationem Xenodochij, constructionem Ecclesiæ in Dei honorem &c. Hanc filio Dei despondent, cùm opus aggrediuntur, & incipiunt: qui tamen opere iam perfecto, cùm verius deberent illud Deo dicare, sicut Salomon templum constructum dicauit, despondent alteri; opus conuertunt ad suum honorem & gloriam: & ex eo præcipuè lætantur, quod ab hominibus illud probatur, & eis videtur quod rem grandem fecerit. Tunc validius, ac efficacius inanis gloriæ affectum exorientem comprimens, debes opus Deo eiusque gloriæ offerre, & tanquam legitimo sponso totaliter filiam quam genuisti tradere. Quàm dignus reprehensione ille homo esset, qui manum extendens, vt pomum pulchrum regi offerret, quando rex ad illud capiendum extenderet brachium, ipse ad os suum conuerteret pomum? hoc enim nec cum sibi æquali homo aliquis agere auderet. Extendisti manum erga Deum, fructum boni operis offerens, quando propter eius amorem & gloriam agere cœpisti, si opere completo ad tui gloriam illud conuertis, & de illo tanquam de re à te perfecta nimio gaudio exultas, & tibi complaces: quod Deo obtulisti, ad os tuum conuertisti, quando ille accipere volebat. Hoc igitur attenta mente curato, opus quod benè Deo dante proposuisti, & rectè incœpisti, rectè prosequi, & tanto validiori cordis affectu, Deo offerre procura, quanto videris ad perfectum iam perductum. Quantò enim magis ad finem fuerit perductum, extiteritque perfectius, tantò magis gloria illius danda est Deo. His rectè concinit, vt latè Beatus Gregorius prosequitur, illa Spiritus sancti sententia, quam supra annotabamus:

1. Reg. 18. 19.

19. Moral. cap. 17.

Prou. 4.23

Omni custodia serua cor tuum,
quoniam ex ipso
vita procedit.

§. 66. *Quæ dixit Christus, Paulus instar nutricis quasi lac exhibet, eadem Sponsus indicauerat, asserens se captum in vno crine, & vno oculorum Sponsæ.*

¶ 395

QVartum & vltimum documentum sit, quod Paulus tradidit, omnem hanc euangelicam doctrinam clarissimis facillimisque verbis exponens. Quæstionem pertractat B. Ambrosius *a*, in quodam sermone, qui à quibusdam S. Augustino tribuitur, & inter eius sermones legitur *b*, cur decollato Paulo, loco sanguinis abundantissima lactis vnda profluxerit: quod tanquam certum supponunt Ambrosius, & Augustinus, & tanquam rē exploratam refert Diuus Chrysostomus, addens propter miraculi magnitudinem, multos qui ad spectaculum conuenerant, fuisse ad Christum conuersos, signanter spiculatorem, qui eum decollauit. Quærit igitur Ambrosius, cur Deus hoc peculiariter in Paulo fieri disposuerit. Et respondet: Iure quidem, ad ostendendum se dedisse Paulum, qui fidelium esset nutrix. Et quid mirum, inquit Ambrosius, quod lacte abundet magnus Ecclesiæ nutritor? Nutrix solidum cibum, quem puerulus comedere non potest, in lac transmutatum præbet. Paulus grandia, & solida Euangelij mysteria, quæ, vt Ioannes dixit, dura à multis iudicabantur, tanquam lac nobis tradit, perspicuè, & apertè ac facile exponens quæ difficilia videbantur. Vnde Sanctus Augustinus fatetur nullum esse, qui Euangelicam doctrinam & mysteria manifestius clariusque exponat. Idcirco cùm in suæ conuersionis initio quæreret, quid de libris sacris legendum assumeret, quò difficultates quibus premebatur solueret, & inciperet hortante B. Ambrosio, legere Isaiam prophetam, cùm tamen in Paulum incidit, quasi luce clara ita fuit circumfusus, vt omnes quibus vrgebatur quæstiones penitus cessarent, vt ipsemet de seipso recenset *a*. Ideo postea de Paulo agens: Nihil, inquit *b*, nobis est viro isto notius, nihil suauius, nihil in scripturis familiarius. Et quidem omnem doctrinam, quam hac euãgelica lectione Christus dominus proposuit, & quæ à nobis in illa exposcit, tanquam lac nobis exhibet vnica breui facilique sententia, dicens: *Siue ergo manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Ecce, inquit Chrysostomus, quæ tibi agenda sunt, breui, facilique sermone constricta. Voluit Paulus id ipsum, quod Christus, vt nullum opus tuum tibi deperiret, essesque sicut auidus mercator, qui ex quauis re commodum reportare procures, & quemadmodum, inquit, mercatores, nauigantes maria, ciuitates appellentes, non prius abeunt à portu & in foros conscendunt, quàm proponant lucrum in mercimonijs: sic nec tu quicquã facias, aut dicas, nisi lucrum aliquod intendas secundum Deum. Dices: Quomodo id consequi potero? Initio cuiusque operis constitue quam sequaris regulam. Quemadmodum cùm architecti murum extructuri sunt, amussim ab angulo ad angulum ducunt, atque ita murum pertexũt, vt minimè inæqualis eius ora existat: sic & nos pro amussi verbum hoc habeamus: *Siue editis, siue bibitis, siue aliquid aliud facitis, omnia ad gloriam Dei facite.* Siue ergo precemur, siue ieiunemus, siue accusemus, siue cõdemnemus, siue somnum capiamus, siue à sõno excitemur; omnia in Dei gloriã faciamus. Ita Chrysostomus. Incipimus tempus ad bene operandum singulariter constitutum, hanc regulam tibi statue, ieiunia, orationes, eleemosynas, & omnia opera te acturum ad Dei laudem & gloriam, nec solùm huiusmodi opera, sed & cætera omnia quæ ad huius vitæ subsidia perficere paras. Paterfamilias domum suam gubernans, vxor marito obsequens, pater filium suum nutriens, mercator iustam mercaturam exercẽs, seruus domino suo obediens, hoc sibi proponat, dum hæc agit; se ad Dei gloriam & honorem agere velle, & vt grata illi exhibeat obsequia. Id quod idẽ Apostolus eisdem ferè verbis Colossensibus commendauit. Hoc enim supponit tan-

¶ 396

Marginal notes: *a* Serm. 68. — *b* Serm. 26. de Sanctis. — Homil. in principes Apost. to. 5. — Ioan. 6. 61. — *a* 8. Confess. c. vlt. & li. 9. c. 5. & 2. cõtra Academ c. 3. — *b* In Ps. 147 — 1. Cor. 10. 31. — Orat. in Kaled. habita tom. 5.

tanquam fundamentum: *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo & patri per ipsum.* Et ne intelligerent, eum tantum loqui de operibus, quæ ex se sancta sunt, seipsum explicat etiam de his, quæ communem concernunt vitam. *Mulieres subditæ estote viris sicut oportet in domino:* id est, propter dominum, & eius amorē: *Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad eas.* Subintellige etiam quod præmiserat, *in Domino,* id est, propter domini obsequium: *Filij obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est Domino,* id est, obedite, quia placitū est Domino, non quia terrenam hæreditatem ab illis speratis: *Serui obedite per omnia Dominis carnalibus, non ad oculum seruientes,* id est, solā mercedem corporalem ab eis sperantes: *sed in simplicitate cordis timentes Dominum.* Et rem totam concludens: *Quodcunque,* inquit, *facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.* Quæ circa homines agitis, ita agite, vt potius intendatis in illis ipsis, Deo obsequi; & seruientes hominibus, Christo seruite. Vt enim supra dicebamus, infœlix est mercator, qui solum temporale lucrum, quod nō secum auferet, ex sua laboriosa negotiatione prætendit. Infœlix seruus, qui longam grauemque agens seruitutem, solam exiguam, quam Dominus daturus est mercedem intendit. Infœlix miles, qui vitam exponit, solùm à rege terreno stipēdium vile sperans. Contende grandia, nō minus quā totam Dei hæreditatem; hanc enim consequemini, si in his quæ agitis, Deo obsequi & eius gloriam promouere contenditis.

ad Colos. 3. 17.

¶ 397 Quia cœlestis Sponsa ita agebat, omnia in Dei gloriam dirigens, cor sponsi ad se rapuit. Quod ab ipso Sponso indicatum credo illis verbis: *Vulnerasti cor meum soror mea Sponsa, vulnerasti cor meum, in vno oculorū tuorum, & in vno crine colli tui.* In Hebræo habetur verbum *Libab,* quod significat auferre, aut adimere, vel rapere cor, quod Septuaginta simplici verbo transtulerunt: *Ex cordasti me.* Regia & Pagninus: *Abstulisti cor meum.* Symmachus: *Excitasti cor meum,* id est, vt Theodoretus intellexit, cor meum in amorem tuum & desiderium concitasti, seu inflammasti, aut vt triū Patrum expositio; Mirabiles tui amores in corde meo excitasti. Nec contentus fuit semel id dicere; sed repetijt id ipsum: *Vulnerasti cor meum soror mea Sponsa, vulnerasti cor meum,* vt quā potenter Sponsa cor ipsius rapuerit, aut ad sui amorem excitarit, declararet. Abscedat in primis, inquit Hieronymus, omnis carnalis sensus. Ne enim putaremus, eum amorem carnis, & nuptias significare corporeas, illico excludit hunc sensum, & ait: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa:* vbi enim sororis nomen est, suspicio omnis fœdi amoris excluditur. Quid est, quod Spōsi cor potuit rapere, aut ardentissimo amore succendere? *In vno,* inquit, *oculorum tuorū, & in vno crine colli tui.* Tertullianus fœminarum pudicitiam commendans, hunc locum expendit, annotās, Salomonem alludere voluisse ad morem fœminarum oriētalium, quę honestatis causa dum in publicū prodibant, faciem gerebant opertam, vnicum solùm oculum, quo dirigi possent discooperientes, quem illarum morem S. Hieronymus similiter indicauit. Honestatem igitur Sponsæ voluit Sponsus explicare, quæ eum ad ipsius amorem stimulauit. Alij credunt; idem esse secundum phrasim Hebræā, in vno oculorum, ac in vnoquoque oculorum, de quibus multa noster Sotomayor *a.* Ex sanctis tamen Patribus, qui hunc locum explicant, Hieronymo *b,* Ambrosio *c,* Gregor. Nysseno *d,* Theodoreto *e,* & Philone Carpathio *e,* & alijs, aliam quam legitimam censeo. Non enim vnum oculorum vocat Sponsus, vnicum oculum; sed vnitatem oculorum. Neque vnum crinem vocat vnicum capillum; sed vnitatem capillorū omnium. Vnde Pagninus iuxta Hebræum transtulit: *In vna torque, vn torçal de tus cabellos.* Nihil deformius est in fœmina, quā diuersitas, aut contrarietas oculorum; cum sic respicit, vt vno oculo in orientem, altero in occidentem conspiciat. Pulchritudinem autem eius auget oculorum vnitas; vt in v-

Cant. 4. 9.

לבת

Erxia. to. 1 fol. 340. In c. 4. Cant.

Lib. 2. cōt. Iouin. post medium.

Lib. de habitu muliebri.

Epist. 8. ad Demet. de seru. virgin. circ. fi.

a In cap. 4 Cant.
b In cap. 1 Isaia.
c In Ps. 118. serm. 11.
d Orat. 8. in Cant.
e In cap. 4 Cant.

in vnum idemque obiectum ferātur simul dexter, atque sinister. Similiter pulchritudinem minuit, capillorum incomposita multitudo, dum pars in dextram, pars in sinistram, pars in occiput, pars in frontē demittitur. Tunc autem egregiè dispositi sūt quando vniti & concinnati totum caput cingunt. Hanc ergo pulchritudinem in Sponsa sua cœlestis Sponsus voluit subnotare, quæ ad vnicam rem oculos perpetuò conuerteret, capillosq; teneret vnitos. Vt adnotat S. Gregorius Nyssenus, insipienter hæc de oculis capillisq; capitis intelliges, quorum parua cura est cœlesti Sponso; sed de oculis & capillis animæ. Sunt oculi, affectus mentis & intentio: sunt capilli, cogitationes variæ. Nihil deformius est, quā tuorum oculorum opposita varietas, quod ex vna parte intendas Deo placere, ex alia mundo; quod hinc te velis conuertere ad Deum, inde ad lucrum, seu luxuriam. Cœlestis sponsus vnitatem quærit oculorum, vt perpetuò in se vno omnem oculū figas; semper in quacumque actione & opere ei placere contendens: vnitatem itidem capillorum, vt omnes cogitationes tuæ in vnum tendant. In illo primo Abrahæ sacrificio, quo animalia, auesque iussus fuit offerre, statuit ei Deus, vt animalia quidem diuideret, & in frusta concideret, aues autem indiuisas, & nullatenus dissectas offerret; quia quamuis homo possit opera sua diuidere, curans filios, vxorem, rem familiarē, pauperes, viduas, &c. sed intentio & affectus voluntatis, quem aues in altum se erigentes significabant, nullatenus est diuidendus. Dices: Nonne debeo qui filios habeo illis attendere, & cogitare de ijs, quæ ipsis expediunt? Nonne ego mercator, cogitare teneor de pertinentibus ad mercaturam, quam gero? Nonne ego vxorata debeo cogitare quomodo placeam viro? Certè cogitationes mortalium timidæ & innumeræ plusquam capilli: *Cogitationes*, inquit Dauid, *cordis mei multiplicatæ sunt.* Respondeo: Non dubium te plures debere cogitationes habere, & mentem tuam ad plurima & innumera conuertendam, sint tamen capilli tui vniti, vt omnia quæ cogitas in vnum finem referas, in Dei scilicet gloriam, & obsequium. Si cogitas de prouidendis domui tuæ, si de filiis matrimonio dandis, si de negotijs pertractandis, si de causæ tuæ iustitia defendenda; omnia in hoc vnum conuenire facito, quod sint propter Dei gloriam, & in illius obsequiū. Qui enim ita agit, grandem Dei erga se excitat amorē. Atque hæc dicta sint, prolixa quidem, si scripturam attendas, vtilia tamen si materiam consideres, & breuissima si magnitudinem argumenti expēdas; totum enim bonorum operum encyclopædiam complectitur, & circa illud maior pars sanctarum scripturarum & sanctorum Doctorum versatur.

§ 398

Gen. 15. 10.

Psal. 32. 11.

TERTIA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTV ERGA PROXIMVM.

§. 1. *Hortatur Christus, vt bonorum operum thesaurum in cœlo recondamus seruandum: nec enim sufficit bona opera agere, nisi custodiantur, sicut in Adam indicauit Deus.*

¶ 399

NOLITE *thesaurizare vobis thesauros in terra, &c. thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo.* Iam tandem Christus Dominus hominem erga proximum componit, singulariter affectum misericordiæ per eleemosynarum largitatem commendans. Annotabamus autem supra, multos sanctos Patres, thesaurorum nomine intellexisse omnia bona nostra, quæ agimus aut intendimus: quasi Christus in eo quod cœperat persistat, suadens ne contendamus operum nostrorum thesaurum in terra recondere, hominibus offerentes & exhibentes, videndum, gloriam humanam ab eis reportaturi: sed Deo ipsi offerendũ, & in cœlo per rectam intentionem recondendum, vbi securè in perpetuum nobis conseruatus subsistat. Ita Hieronymus *a*, Augustinus *b*, Origenes *c*, & Chrysostomus *d*. Idcirco, vt dicebamus, quicquid Deo offerebatur, vocabatur ab Hebræis, *Therumah*, id est, eleuatio; quia qui Deo aliquid offerebat, eleuabat illud quasi Deo tradens in cœlo recondendum, & qui orãt, eleuãt manus; & orationem vocat Dauid, *e*, *Eleuationem manuum*, quia orationẽ ipsam & quicquid Deo offerimus, orantes vt illud suscipiat, quasi in cœlum eleuare contendimus, illò per rectam intentionem & affectum purum ad Deum transmittentes thesauros nostros, de quibus satis superq; supra dictum est. Non longè ab hac intelligentia recedit Ambros. qui explicat Christi verba, de thesauro virtutum, qui nõ est reponendus aut retinendus in terra, id est, inter seculi negotia & voluptates, vbi conseruari non potest; nam fures, id est, immundi spiritus tunc diripiunt, & ærugo, id est, nostræ carnis lasciuia absumit virtutum omnem pulchritudinem. Ærugo enim nostra, lasciuia est, libido est, luxuria est, quæ flagitiorũ sordibus aciẽ mẽtis obducit. In cœlo igitur virtutes condendæ. Hic sensus non incongruus est mẽti & intentioni Christi Domini, qui vt dixit S. Petrus Chrysologus, in hoc positus fuit totus; vt ea quæ benè operamur, non nobis depereant, sed in perpetuum conseruata persistãt. Vt aliquis pauper efficiatur diues, duo sunt necessaria; primũ vt diligenter & solicitè negotietur, laboret, & operetur circa ea, ex quibus lucrum potest reportare: secundum

a *In cap. 6. Matth.*
b *Lib. 2. de serm. dom. c. 21. & ser. 220. de tẽpor.*
-תרו
:מה
c *Hõ. 4. in c. 6. Matt.*
d *Hom. 10. ex variis in Matth. ad finem.*
e *Psal. 140. 2.*
Li. 1. de Spiritu sancto cap. 20.
Serm. 7. 8.

cundum, vt quod lucratus fuerit, custodiat. Quid enim proficit immensam diuitiarum copiã lucrari, ei qui vno aleæ iactu omnes illas exponit & perdit? Hæc Christi mens, hic animus, vt homo, qui pauperrimus manserat per peccatum; efficiatur diues, imò & ditissimus: Hoc ita optauit, vt hac de causa, sicut dixit Apostolus, ipse pauper fuerit effectus; *Vt illius inopia nos diuites essemus.* Quoniam autem ad hoc requirebatur vt homo negociaretur; vt possemus negotiari; dedit nobis sicut homo ille nobilis seruis suis, omnia bona sua, cœlum, sidera, terram, fontes, arbores, fructus, & quicquid in natura produxit, Angelos, Doctores, Pontifices, sua merita, & opera, ieiunia, orationes, passiones, crucem, clauos, lanceam, sanguinẽ, sacramenta, corpus, carnem, animam, diuinitatem, seipsum; vt dicere verius tu possis de illo, quod de hero suo dixit Ioseph: *Dominus meus omnibus mihi traditis, nihil est, quod nõ tradiderit mihi.* Hæc omnia abundanter præstitit, dicens; *Negotiamini.* Sed quia non sufficit negotiari, & multas diuitias lucrari, nisi conseruentur; hoc à nobis nunc requirit, vt bona quæ operati fuerimus, & thesaurum virtutum, quem comparauerimus, in tuto reponamus, vt nobis conseruatus subsistat. Vnde postquam suasit bona opera agere, modum tradit, quo seruare illa possimus, recondendo scil. in cœlo, ibi nostros bonorum operum thesauros reponendo. Expendit B. Gregorius verba illa, quæ dicta sunt, quando Deus creauit hominem: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum.* Creauit Deus hominem extra paradisum (vt ex his verbis sancti Patres inferunt) in campo Damasceno, & tulit illum ministerio Angelorum, sicut postea Henoch & Eliam, & posuit in paradiso. In Hebræo habetur verbum, *Hinniahh*, quod propriè significat relinquere, deponere, aut constituere ad manẽdum & quiescendum; quo verbo vsus est Isaias, cùm dixit: *Et requiescere eos faciet super humum suam:* & scriptura cùm dicit cadauer poni, aut deponi in sepulchro. Tulit

1. Cor. 8. 14
Matt. 25. 13. & Luc. 19. 12.
Gen. 39. 8. Luc. 19. 13.
¶ 400
19. Moral. cap. 13.
Gene. 2. 15.
הניח.
Brixianus to. 1. fo. 160
Isaia 14. 1.
3. Reg. 13. 20. 31.

itaque Deus hominẽ in paradiso, non tantùm vt pulchritudinem illius ipsi ostenderet, & mox inde abduceret; sed ibi posuit & reliquit; tanquam in suæ habitationis loco, in quo suam vitam ageret; *Vt operaretur & custodiret illum.* Verba hæc multis difficultatibus esse implicata, docuit eleganter Augustinus. Quid hoc est, inquit: *Vt operaretur?* Nunquid fortè agriculturam voluit Dominus operari primum hominem? An ne credibile est, quod ante peccatum eum damnauerit ad laborem? Nonne in peccati pœnam misit eum; *Vt operaretur terram, de qua sumptus fuit:* quando dictum est ei; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo?* Deinde, quid illud, *Vt custodiret?* Contra quos? Nullus certè vicinus metuebatur inuasor; nullus limitis perturbator, nullus fur, nullus aggressor. Multa in huius expositionem prosequitur Augustinus, dicens in primis, non impositam homini operationem, quæ laborem & lassitudinem inferret, sed quæ afferret voluptatem; non quæ eius mẽtem diuerteret à Deo, sed iuuaret potius ad diuinorum operum contemplationem, per quam otium corporis, quod tædium afferre solet, vitaret. Tantam namque voluptatem affert aliquam agriculturę operam exercere, vt magna pœna sæpè sit, inde ad aliud auocari. Quicquid ergò delitiarum habet agricultura, tunc vtique longè amplius erat, quando nihil accidebat aduersi, vel terra, vel cœlo. Non itaque operatio erat laboris afflictio, sed exhilaratio voluntatis: cùm ea quæ Deus creauerat, humani operis adiutorio lætius feraciusque prouenirent, vnde creator ipse vberius laudaretur, qui animæ in corpore animali constitutæ rationem dedisset operandi, & facultatem quantum animo volenti satis esset, non quantum inuitum indigentia corporis cogeret. Ita Augustinus. Quod similiter dixerunt Hieronymus *a*, Seuerianus *b*, Albinus *c* & alij, quorum doctrina fiet apertior, si supponamus, quod doctrinæ D. Thomæ credo esse conforme, Deum in paradiso non omnia arborum genera, quæ nunc sunt, condidisse; sed præcipua, & quæ per insitionem, aut humanam industriam

8. de Genesi ad lit. à c. 8. ad 12.
Gene. 3. 23.
a Lib. qq. hebraic. in Genes.
b Lib. 2. ad Autol.
c In Gene. apud Lipp.

§. 401 produci non possunt. Huiusmodi enim plantas, quæ inserendo vnam, alteri nouæ nascuntur, hominis industriæ producendas reliquit, sicut de animalibus credit D. Thomas, ea tantùm à Deo initio mundi fuisse producta, quæ non possunt ex putrefactione oriri, aut ex commixtione animalium diuersarum specierum generari, sicut mulus ex equo & asina, leopardus ex leæna & pardo: hæc enim tantum tunc producta fuerunt à Deo in suis causis, vt longo discursu Rupertus probare contendit. Qua etiam ratione intelligi potest, quod dictum est, Deum produxisse in paradiso *Omne lignum pulchrum visu, & suaue ad vescendum.* Quod si ita res se habet, facilè possumus intelligere multa tunc potuisse Adam voluptuosè in paradiso operari, signanter diuersas ac innumeras arborum insitiones, quæ quantam inducant delectationem, nouerunt ij, qui huic operi sunt addicti. Quod autem dicitur, positum hominem in paradiso, vt illum custodiret, varijs modis Diuus Augustinus explicat, de quibus alibi. Nonnulli credunt hoc dictum propter bestias & feras, quas in paradiso extitisse, (innoxias tamen & subditas homini) probat Augustinus; ex eo, quod ibi erat coluber & serpens, quo vti potuit diabolus ad tentandum. Illæ autem poterant, ea quæ Adam operatus fuisset conculcare, & fœdare pedibus; comedere & deuorare. Posset namque capra comedere virgultum ab Adamo insitum, & aper conculcare flores, quos ille composuisset. Ideò cui impositum fuit, vt operaretur, etiam fuit indictum, vt quod operaretur custodiret, ne à feris periret. Sicut autem tunc operari non fuisset cum labore, ita nec custodire, quod vel solo imperij sui verbo posset perficere. Ita videntur sentire Basilius *a*, Damascenus *b*, & Iosephus *c*; de quibus videndus est Diuus Thomas *d*. Beatus tamen Gregorius *e* magnum agnoscit in prædictis verbis mysterium. Ita enim quæ Adæ erant agenda, imposuit Deus ante peccatum, vt quæ à nobis post illud facienda essent, declararet. Eo ipso, quod ex Dei munere & gratia translatus fuit Adam in paradisum, ibique repositus, vt tanquam in domo maneret, iussus fuit in illo operari, & custodire, quæ operatus fuisset, ne à feris absumerentur: quo indicaret Deus eo ipso, quod ex sua mera gratia in Ecclesiæ suæ sanctæ paradisum nos transtulit, & tanquam in domo sua constituit, nobis impositum esse, vt operemur bonum, & quod operati fuerimus custodiamus, ne à feris deuoretur & pereat. Si intelligere cupis, ad quidnam Deus te in Ecclesia sua constituit, intellige ad hæc duo; primò, vt opereris; secundò, vt quod operatus fueris custodias. Incassum enim opus agitur, inquit Sanctus Gregorius, nisi quod factum fuerit, diligenti custodia seruetur. Hæc duo sunt, quæ Christus nobis nunc intimat, supponens in primis nobis esse operandum: *Cùm ieiunatis*, inquit. Ieiunij namque nomine, vt ex Augustino & Bernardo, cæterisque Patribus supra dictum fuit, omnia mortificationis & pœnitentiæ opera intelligit. Nec præcipiendo loquitur, dicens; Ieiunate, sed supponendo; *Cùm ieiunatis.* Tam certum est

§ 402 enim, tibi in Ecclesia constituto esse operandum, vt tamquam rem exploratam omnes supponant. Qui ad Ecclesiam adducuntur à Deo, aduocantur ab eo sicut operarij ad vineam; vt Christus Dominus dixit; operarium ad vineam vocatum operari debere, tam certum est, vt nullatenus possit dubitari. Positi sunt fideles in Ecclesia tamquam arbores; notum est autem, quòd *omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Deinde docet Christus custodiendum id quod fuerimus operati, modum tradens, quo bona quæ agimus, possimus nobis in perpetuum conseruata custodire, dicens ea reponenda in cœlo: *Thesaurizate*, inquit, *vobis thesauros in cœlo.* Ibi operum vestrorum ditissimum thesaurum, quem congregatis, reponite: *Vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt, nec furantur:* quod fit per rectam intentionem, per quam bona opera in cœlo reponimus & collocamus nobis seruãda. Quod enim ibi reposuerimus, incorruptum & illæ-

Marginalia: 1. p. q. 73. art. 1. ad 3. — 1. *In Genes. cap.* 45. — 14. *De ciu. cap.* 11. — a *Hom.* 11. *in hexaem.* — b 2. *de fide orthodox. cap.* 10. — c. 1. *Antiq.* — d 1. *p. q.* 102. *art.* 3. — e *Lib.* 19. *Moral. ca.* 17. *cit.* — *Matt.* 20. — *Matth.* 7.

illæsum in perpetuum nobis reseruatum manebit. Infœlix ille Pharisæus, qui multa quidem lucratus fuerat, & ieiunauerat, & orauerat, multaque virtutum opera perfecerat; sed quia in terra thesaurum operum suorum reliquerat, ab inani gloriæ appetitu fuit consumptus. Fœlix, qui in cœlo thesaurum huiusmodi recondit, Deo seruandum committens. Miranda sunt quæ de illo cœlesti cibo, qui ab admiratione dictus est, *Manna*, referuntur: signanter autem, quod Scriptura sacra expendit; Pluit Deus Manna, constituitque Israëlitis, vt eorum quilibet ex eo colligeret, & in domum suam, aut tabernaculum duceret ad sui sustentationem. Constituit itidem Moysi, vt ex eodem partem colligeret, & in vrna aurea coram Deo reponeret. Ideoque dixit Moyses ad Aaron: *Sume vas vnum, & mitte ibi Manna, & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras, sicut præceperat Dominus.* In Hebræo pro *Vas*, habetur nomen *Zinzeneth*, de quo incertum est, quod vasis genus significet: quidam laguncula͏m, alij scutellam, alij phialam: conuenientius tamen, *Vrnam*, quidam transferunt, quomodo Paulus. Et quidem nec in Hebræo, nec in Chaldæo habetur, quod vas aureum esset; Septuaginta tamen, *Vas aureum* legunt; quomodo Cyrillus & Græci Patres, imò & Paulus ipse; *Vrnam aureã* exprimens. Quomodo autem reponẽdum esset coram Domino, inquirit Augustinus, quia nullum tunc erat adhuc Dei simulachrum, nec arca testamenti erat constructa. Et respondet, id aut per prolepsim, aut anticipationem iam tũc dictum, quod postea factum fuit, cùm fabricatus fuit Moyses arcam: aut verò coram Domino poni, dictũ est, quod ipsius offerentis deuotione fieret; qui vbique Deum cernere poterat præsentem. Magna autem differentia inter has portiones manna extitit: nam manna, quod quisque in suum deferebat tabernaculum, tantùm durabat per diem præsentem, & in sequenti nihil nisi vermes ex eo reperiebantur, sicut experti sunt quidam, *Qui dimiserunt vsque mane, & scatere cœpit vermibus atque computruit:* illud autem, quod coram Domino in vase aureo repositum fuerat, perpetuò incorruptum fuit seruatum. Opera bona aptè per manna exprimũtur, per quæ præparatur cibus animæ, quæ à cœlo, aut cœlesti auxilio in sui productione sicut manna pendent & profluunt. Huiusmodi manna in suum tabernaculum referũt, qui ad sui gloriam bona opera quæ faciunt, cõuertunt: & quidem quamuis dum præsentis vitæ dies durat, illa conseruari videantur; sed non reseruantur in crastinum futuræ; *Perijt enim memoria eorum cum sonitu*, cum voce scilicet laudantium. Infœlices hypocritæ, qui non reperient die sequenti, nisi vermes corrodentes cor ipsorum. Qui autem in vase aureo manna coram Domino reponit, incorruptum perpetuò coram illo seruandum constituit. Aureum vas charitatem exprimit, quæ omnia capit virtutum opera: nam *charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, omnia suffert, omnia sperat, omnia sustinet,* &c. Ille in isto vase offert Deo manna, qui virtutum opera cœli fauore perfecta, propter Deum agit, & ad ipsius gloriam ordinat. Hic est, qui thesauros in cœlo recondit, ibique thesaurizat. Hocque est, quod Christus agendum suadet, qui nostra non vult nobis deperire: *Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, vbi constituat pullos suos:* naturali enim instinctu aues fœtus à se editos conseruare procurant. Aiunt, inquit Hieronymus, qui de animantium scripsêre naturis, omnium quidem bestiarum, & iumentorum, auiumque, ingenitum esse in filios pullosque suos affectum; sed maximum esse amorem aquilarum, quę in excelsis, & inaccessis locis nidos collocant, ne coluber fœtus violet. Amethystum quoque inter pullos suos lapidem reperiri, quo omnia venena superentur, &c. In tuto ergò fœtus bonorum operum tuorum repone, ne minus eos diligere, quàm animalia comproberis, de quibus multa in præcedenti huius tractatus parte dicta sunt. Hic igitur sensus est, quem multi sanctorum Patrum intendunt, credentes Christũ loqui de bonorum operum thesauro in cœlo

Marginal notes: Luc. 18. — Exod. 16. — Ibi. nu. 33. — צנצנת. — ad Heb. 9. 4. — 3. Sup. Ioã. cap. 34. — Hebr. 9. 4. — Lib. qq. in Exod. q. 61 — § 403 — Psal. 9. 6. — 1. Cor. 13. 4. — Psal. 83. 4. — In cap. 66. Isai. in illud: quomodo si mater.

cœlo recondendo. Hilarius thesauri nomine intelligere videtur honorem & gloriam, quam ostendit Christus, in terra velle thesaurizare, esse inutile penitus & omnimodæ solicitudinis plenum. Nihil enim facilius, quàm illam amittere & perdere, quam facilè possunt homines furari & detrahere, & ipsa facilimè consumi corrodentium vermium, id est, murmuratorum conatu, qui non minus illam, quàm ærugo & tinea vestes demolitur. Quærendum propterea per bona opera thesaurum indeficientis gloriæ in cœlo nobis præparare.

Cano. 5. in Matthæ.

§. 2. *Ieiunium duabus alis volat, recta intentione & eleemosyna, quas expreßit Propheta, petens sanctificari ieiunium, & vocari cœtum, & Christus in Euangelio.*

§ 404 Communior tamen sanctorum Patrum sensus est, vt velit Christus Dominus eleemosynarum largitionem commendare. Postquam enim docuit, quomodo nos erga nosipsos deberemus componere per ieiunium, cuius nomine omnia mortificationis opera intellexit; quomodo etiam erga Deum cùm bene operamur, intendentes scil. ipsius gloriam & obsequium: tandem docet, quomodo erga proximum ordinari rectè debeamus per affectum misericordiæ. Ita Chrysostomus *a*, Petrus Chrysologus *b*, Euthymius *c*, Theophylactus *c*, idque Basilius *d* demonstrare contendit, ex eo quod, quæ hoc loco Christus inuolutè dixit, alibi clarè exposuit, quando dixit *e*: *Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam.* Imò & Augustinus *f* id ipsum indicare visus est, docens aptè ieiunio copulatam esse eleemosynam, vt intelligant ieiunantes, non sibi retinendum, quod ieiunando excusant, sed in pauperes erogandum. Non enim per ieiunium tuas facultates conseruari, aut augeri Deus intendit, sed te ipsum meliorem fieri: id quod omnes Sancti Patres summo consensu annotant, de quibus statim agemus. Vt autem homines ad eleemosynarum abundãtem largitionem Dominus excitaret, non vtilitatem recipientis, sed dantis expressit, docẽs bona in pauperes effundere, esse ipsimet qui effundit, thesaurizare: nec esse thesauros expendere; sed potius à summis & ineuitabilibus periculis, quibus subditi sunt, si in terra seruentur, liberare, & in tuto, in ipso videlicet cœlo, recondere, in perpetuum conseruandos. Ieiunio igitur nostro, imò & cæteris mortificationis operibus Christus Dominus duas voluit adiungere alas, inquit Beatus Petrus Chrysologus, per quas tollatur & portetur in cœlum, sine quibus iacet & volutatur in terra: prima est pietas in Deum, per rectam erga ipsum intentionem & affectum: secunda, misericordia in proximum per eleemosynarum profusionem. Sicut enim Deo non probantur ieiunia, quæ sine recto erga ipsum fiunt affectu; ita nec quæ sine misericordia erga proximum perficiuntur, vt demonstrant Chrysostomus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, & latissimè idem Chrysologus *d*. Et rectè quidem ita docuit Dominus; qui sicut Pharisæorum ieiunia reprobauit, quia Deo erant inuisa; ita quæ à suis fidelibus essent agenda, vt grata essent, exposuit. Hoc fiet manifestius, si expendamus Iudæorum ieiunia, ex duplici defectu fuisse à Deo reprobata: quia videlicet carebant pietate in Deum, & misericordia in proximum. Id quod apertè Deus ipse illis vitio dedit, quando conquerentibus, quòd illos ieiunantes Deus non aspiceret, & dicentibus: *Quare ieiunauimus, & non aspexisti?* per manum Isaiæ illis respondit, ostendens meritò ipsorum reiecisse ieiunia: primò, *Quia in die*, inquit, *ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra*, id est, vt Hieronymus exponit, quia non ad me vestram voluntatem & mentem cùm ieiunatis, conuertitis, gloriam meam & obsequiũ intendentes; sed tantummodo, vt vestris cupiditatibus & honori prospiciatis. Ieiunabant enim, tum vt apud homines gloriam aucuparent, tum vt expensas vitarent, de quibus noster Forerius. Secundò, *Quia omnes*

a Hom. 21. in Matth. & 15. in imperfect. & 10. ex varijs in Matth.
b Serm. 7. & 8.
c In cap. 6. Matth.
d Hom. de instituẽdis venientib. ad baptis. p. 230.
e Luc. 12. 33.
f Serm. 37. ex diuersis

Sermon. 8.
a Hom. 71. ad populũ.
b Lib. de Nabuthe.
c Serm. 62. & 65. de tempore.
d Serm. 7. 8. & 22.
§ 405
Isai. 58.
Libr. 16. in c. 58. Isaiæ.

omnes debitores vestros repetitis: ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Non solum quando ieiunabant, misericordiam non agebant in pauperes; sed singulariter illis diebus eos vrgebant, repetẽtes ab eis, inquit D. Hieronym⁹, quæ soluere non poterant: ad iudicium per lites illos trahebant, pignora ipsorum sibi adiudicanda procurantes, percutientes pugno, & suffocantes inopes debitores, sicut ille, qui conseruum suum tenens suffocabat, dicens: *Redde quod debes.* Quibus similes multi sunt, qui illis diebus sunt asperiores & magis intractabiles, quos ad deuotionis opera elegerunt. Ieiunium commouet bilem, & tristitiam excitat; illique qui suis passionibus, & affectibus ducebantur & cedebant, ita in diebus ieiuniorum agebant, & intractabiles reddebantur; vt viderentur, quod non ieiunabant, nisi vt acrius bile stimulati, & iniustitia excitati, pauperes affligerent. *Nunquid*, inquit Deus, *tale est ieiunium, quod elegi?* Quod pro charitate institutum est, debetne contra charitatem militare? *Nonne hoc est magis ieiuniũ, quod elegi? Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes*, id est, vt ait Hieronymus; Dissolue iniquas cautiones, ex quibus opprimuntur pauperes: *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, cùm videris nudum operi eum.* Quibus verbis id dicere voluit, ad ieiunium vt sibi gratum sit, addenda esse misericordiæ opera erga pauperes, vt Sancti Patres explicant Ambrosius *a*, Hieronymus *b*, Augustinus *c*; quod similiter non tam ex hoc loco, quam ex Zachariæ sententia supra exposita Beatus Chrysostomus *d*, ex professo demonstrat. Quoniam igitur hæc duo erant, quæ Iudæorum ieiunia reddebant Deo inuisa, Christus duo alia opposita constituit, per quæ nostra sint grata: piam scilicet erga Deum voluntatis intentionem, qua tantùm contendamus illi placere, & rectum misericordiæ affectum erga proximum, liberaliter nostra ei impertiendo. Et vt prophetiam cum Euangelio conferamus, expende, (vt Sanctus Bernardus indicat) id ipsum fuisse, quod antiquitus per Prophetam Deus expetiuit: *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum.* Quid sit, ieiunium sanctificare, dictum est supra. Est enim efficere ieiunium sanctum, purum, soli Deo dicatum & consecratum, ab omni labe hypocrisis mundum; & tale, inquit Bernardus, quod pura, intenta & deuota oratio, diuinæ illud offerat maiestati. Sed non eo contentus est Deus, qui subdidit: *Vocate cœtum.* Quo nomine credit Bernardus commendatam vnitatem & charitatem erga proximum. Quid est enim, inquit, cœtum vocari? Vnitatem seruare, diligere pacem, fraternitatem amare, rectè erga cæteros ordinari & componi. Superbus ille Pharisæus ieiunium habuit, & ieiunium sanctificauit, qui nimirum & ieiunauit bis in Sabbatho, & gratias egit Deo: sed non vocauit cœtum, qui potius se ab alijs separabat dicens: *Non sum sicut cæteri hominum:* Ideoque vnica dumtaxat ala nitens, ieiunium eius non peruenit in cœlum. Existimo nihilóminus aliud mysterium indicatum fuisse, & alludere Deum voluisse ad festum cœtus à se institutum. Notum est, inter alias festiuitates à Deo constitutas, singulariter institutum fuisse festum quoddam, quod vocabatur *Cœtus*, vt ex sacra Scriptura patet. Illud erat dies octaua festiuitatis solemnissimæ Tabernaculorum. In memoriam namque illius beneficij, quo Israelitas Deus duxit per desertum in Tabernaculis agentes, per quadraginta annos, iussit, vt ad medium mensis Septembris, fructibus omnibus collectis, festum agerent, per septem dies in Tabernaculis agentes: die autem octaua agerent festum cœtus solemnissimum. *A quinto decimo*, inquit, *die mensis septimi erunt feriæ Tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur Celeberrimus, atque Sanctissimus: omne opus seruile non facietis in eo, & septem diebus offeretis holocausta Doomino.* Ecce festus dies Tabernaculorum, cuius primus dies celeberrimus, atque sanctissimus erat. *Dies quoque octauus erit Celeberrimus, atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino; est enim cœtus atque collectæ: omne opus seruile*

Marginalia: In cap. 58. Esaiæ. — Mat. 18. 28 — Ioel. 2. 15. — Luc. 18. 11. — Leu. 23. 36 — Leu. 23. 36 — a Lib. de Nabut. cap. 10. — b Li. 16. in c. 58. Isaiæ. — c In Ps. 40 & ser. 62. & 172. de tempo. — d Hom. 71 ad populũ. — ¶ 406 — Serm. 4. in c. ieiunij.

uile non facietis in eo. Solemnissimus erat hic dies, quem Sanctus Ioannes Euangelista vocat, *Diem magnum festiuitatis*, in quo Christus prædicando clamabat: *Si quis sitit, veniat ad me & bibat.* Ad quidnam festum hoc institutum fuerit, explicat D. Thomas *a*, Lyranus *b*, & Abulensis *c*, asserentes, ad colligendas eleemosynas, quas omnes contribuebant. Et quamuis Diuus Thomas tantum exprimat illas dari, & colligi in vsum sacrificiorum & Tabernaculi; sed Magister Historiarum *d*, in vsus & subuentionem pauperum asserit: & probabile est mihi, in vtrumque vsum, sacrificiorum scilicet & Tabernaculi, atque pauperum traditas. Ideoque vocabatur Festum cœtus, quia omnes conueniebant, & adiungebantur: Collectæ autem, quia ab omnibus, quæ quiuis spontaneè dare vellet, colligebantur: vnde postea Sancti Apostoli collectas vocarunt, quæ à fidelibus, in vsus pauperum colligebant, vt videre est apud Paulum, qui de collectis, quæ in Ecclesijs Galatiæ & Corinthiorum, cæterorumq; fidelium fiebant, loquitur. Et quantum existimo, non solùm in die octaua festi Tabernaculorum hæ collectæ agebantur, sed etiã in alijs duabus festiuitatibus, quæ maiores reputabantur, Paschæ scilicet & Pentecostes: quod mihi videor colligere ex ipso sacræ Scripturæ textu. Volens enim Moyses omnes festiuitates breuiter perstringere in Deuteronomio (quod iteratam legem apud Hieronymum significat) agens de festo Paschæ ait: *Sex diebus comedes azyma, & in die septima, qui collecta est Domini Dei tui, non facies opus.* Septima itaq; die in solemnitate Paschatis, collectæ fiebant. Statimque festum Pentecostes volens describere: *Septem*, inquit, *hebdomadas numerabis tibi, ab ea die, qua falcem in segetem miseris, & celebrabis festum hebdomadarum Domino Deo tuo.* Festum hebdomadarum erat Pentecostes, vt ait Oleaster, celebrandum post septem hebdomadas à Paschate: & quia in Paschate iam incipiebant spicas metere, ad primitias in eo offerendas, vocat Pascha diem, qua falcem in segetes mittebant. Et addit: *Oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui.* Id est, In illa festiuitate offeres quidem, quod sponte volueris; sed iuxta ea, quæ à Domino acceperis. Qui enim plura accepisti, non contentus esse debes si pauca offeras, sicut is, qui pauca accepit. In tribus ergo grandibus solemnitatibus Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculorum, collectæ fiebant: non enim grandem solemnitatem Deus reputat, nisi illam, in qua ex his quæ habueris, ad eius gloriam & pauperum subsidium manus extenderis. Singulariter autem dies octaua festi Tabernaculorum ad hoc erat constituta, in qua omnes abundantius eleemosynas largirentur, fructibus suis collectis, iuxta eorum mensuram, quam vnusquisque à Domino recepisset. Quod noster vulgatus posuit collectam, in Hebræo dicitur *Ghetsereth*, quæ vox significat constrictionem, inclusionem, aut conclusionem, à verbo *Ghatsar*, quod significat constringere, aut concludere, vt docuit Brixianus *a*, & probat Oleaster *b*. Vnde quidam *c*, occasionem sumpserunt, vt dicerent, nullatenus significare collectionem eleemosynarum, sed grandem congregationem, in qua quasi constricti tenerentur homines propter eorum multitudinem. Præponderat tamen Diui Thomæ, & aliornm quos citauimus auctoritas, & id probat nomen collectæ, quod Vulgatus posuit, quod apud Iudæos erat communissimum, ad significandam collectionem pecuniarum & eleemosynarum, quæ in omnibus Synagogis erat vsitatissima ad ministerium Templi Hierosolymitani, & pauperum leuamen, vt Sanctus Hieronymus apertè satis indicauit, & insinuauit Cicero ipse, qui tradidit, Flaccum compulsum causam dicere, quod in Asia vetuisset, ne Iudæi collectam ibi pecuniam deferrent in Hierusalem. Quo nomine tanquam vulgatissimo vsi fuerunt Apostoli, vt supra dictum est. Illa autem solemnis festiuitas, in qua singularissimè collecta fiebat, vocabatur *Cœtus*, & in Hebræo, *Ghetsereth*, id est, conclusio, aut constrictio, fortè ex eo vsu, quem adhuc aliquæ parœciæ retinent, ad quas cum ali-

Marginalia (left): *Ioan.* 7. — a 1.2.q.102 ar.4.ad10 — b *In ca.* 23. *Leuiti.* — c *In ca.* 23. *Leui.q.* 26 & 27. — d *Petrus Comestor. histor. lib. num.c.* 27 — 1. *Co.* 16.12 — ¶ 407 — *Deut.* 16.8 — *In c.* 16. *Deut.*

Marginalia (right): עצרת — a *Tom.* 2. *fol.* 60. — b *In ca.* 23 *Leuit.* — c *Burgensis in addi. ad c.* 23. *Leuit.* & *Ribera* 5. *de templo c.* 15. — *Lib. cont. Vigilãtiũ. Orat. pro Flacco.* — ¶ 408

aliqua die solemni fideles congregantur, aliquam eleemosynam collaturi ad fabricam templi, vel ad aliquod aliud religiosum opus, finita solemni officij celebratione, clauduntur ostia, nec sinitur aliquis è templo egredi, donec collecta fuerit eleemosyna ab eis, qui eam liberaliter dare voluerint. Qui mos magna cum laude elucet in nostro nunquam satis pro dignitate commendato Hospitali Generali Cæsaraugustano, toto terrarum orbe meritò celeberrimo, & notissimo; in quo, hoc modo Feria sexta ante Dominicam in Ramis Collecta eleemosynarum quotannis agitur & celebratur. Vt ergo eò regrediamur, quò digressi sumus, festum cœtus, aut collectæ singulariter ad eleemosynarum largitionem, tam in Tabernaculi, aut Templi; quam in pauperum subsidium erat institutum. Vnde *Vocare cœtum*, est homines conuocare, vt veniant quasi ad festum cœtus, eleemosynas abundantes & copiosas largituri. Tale est ieiunium, quod Dominus requirit, sanctum erga se, & cum misericordia atque eleemosyna erga proximum. Et quoniam Iudæi nequaquam hæc duo adiungebant ieiunijs; illa repellebat DEVS. Vos ergo charissimi, ait Sanctus Bernardus, lauate manus vestras in sanguine peccatorum, vt & videntes vnde ieiunia illorum repulsam passa fuerint, vestra rectè perficere addiscatis, alas duas illis tribuentes, sanctitatis erga Deũ, & misericordiæ erga proximum. Sanctificate ieiunium, intendentes Deo obsequi, eius gloriam promouere, pro peccatis vestris satisfacere: & tanquam ad festum cœtus, vel collectæ, vos congregatos intelligite. Ideoque attende, quænam Deus pro sua singulari misericordia tibi contulerit, & quod oportet iuxta eam, quam sortitus es facultatem, manus ad eleemosynas largiendas extendere. Miserere viduæ, quæ in lacrymis propter extremam inopiam vitam ducit: pupilli, qui non habet, vbi caput reclinet: infirmi, qui vlceribus plenus, quasi alter Lazarus iacet: captiui, qui cum maximo corporis & animæ periculo vinctus tenetur. Hinc illi frequentes

§ 409

Sanctorum Patrum, repetitæq; voces, emphaticè, & per exaggerationem potius quã secundum rigorem accipiendæ, quibus profitentur, ieiunium sine misericordia in eo, qui vnde facere possit, habet, nullam vtilitatem afferre. *Bonum est ieiunare fratres,* inquit Sanctus Augustinus; *sed melius est eleemosynam dare. Si aliquis vtrumq; potest, duo sunt bona, si verò non potest, melius est eleemosynam dare. Si possibilitas non fuerit ieiunandi, eleemosyna sufficit sine ieiunio: Ieiunium verè sine eleemosyna, omnino non sufficit, & ieiunium sine eleemosyna nullum bonum est, nisi fortè ita sit aliquis pauper, vt non habeat omnino, quid tribuat. Huic enim sufficit voluntas bona.* Et iterum: Non putes ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nisi medicamento eleemosynæ recreentur. Sed excellentissimis metaphoris rem hanc Beatus Petrus Chrysologus exposuit, asserens, misericordiam, & eleemosynam esse alimentum ieiunij, sine quo languet; vestimentum, sine quo alget; ver, quod floridum illud reddit; oleum quod lucem eius conseruat, sine quo extinguitur; solem illud clarificantem, sine quo tenebrescit; animam viuificantem, sine qua moritur. Fratres, inquit, esurit ieiunium, ieiunium sitit, quod non pietatis zelo pascitur, quod potu misericordiæ nõ rigatur: alget ieiunium, ieiunium deficit, quod non eleemosynæ vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Fratres, quod est terris ver, hoc misericordiam scimus esse ieiunio: sicut verni flatus tota faciunt germina florere camporũ; ita misericordia, tota ieiunij semina producit in florem, in cœlestem messem totam ieiunij facit fructificare virtutẽ. Quod oleum lucernæ est, hoc ieiunio pietas: sicut lucernæ lumen olei pinguedo succendit, & moderato passu facit illud ad totius noctis solatium perlucere; sic piet s facit splendere, & ad totam radiare continentiæ claritatem. Quod diei Sol est, hoc eleemosyna noscitur esse ieiunio: sicut iubar solis clariorem perficit diem, & totam nubium dispergit obscuritatem; sic eleemosyna ieiunij sanctificat sanctitatem,

Serm. 62. de tempor.

Serm. 65. de tempor.

Serm. 8.

cupiditatis mortem lumine pietatis excludit. *Ac ne multis immorer, quod est anima corpori, ieiunio largitas, hoc habetur: sicut enim mortificatur corpus cùm à corpore anima recedit, ita mors est ieiunij, largitatis abscessus: est quidem ieiunium vitiorum mors; vita virtutum. Est ieiunium pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ; est ieiunium robur mentium, vigor animarum: est ieiunium castitatis murus, pudicitiæ propugnaculum, ciuitas sanctitatis: est ieiunium, schola meritorum, magisterij magisterium, disciplinarum disciplina: est ieiunium inuictus Christianæ militiæ principatus. Sed in his virtutibus ieiunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cùm duce misericordia pugnat.* Hæc & alia Sanctus Petrus Chrysologus, alijque sancti Patres: quæ (vt diximus) per exaggerationem sunt accipienda, non vt ieiunij ipsius grande bonum, & ingentes vtilitates, quas secum fert, auferre velint, sed vt suadere conentur, maximè conducere eleemosynam (si facultas adsit) vt ieiunium plenam mercedem operetur.

§ 3. Ieiunium & pœnitentiam comitentur recta intentio & eleemosyna, tanquam duæ puellæ comitantes Esther; quas Propheta Ioel expressit.

§ 410. EX his manifestè patet, aptissimè initio sacri temporis Quadragesimæ (cuius dies sacratissimos toto terrarum orbe, vocat Augustinus) hanc Euangelicam lectionem nobis esse propositam. Institutum est enim, celebraturq; ab Ecclesia, ad hoc, vt per pœnitentiæ mortificationisque opera, per grande solemneque ieiunium, ad Deum conuertamur, id agentes, quod Deus per Ioelem Prophetam exposcit, dicens: *Cõuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu.* Vt hoc rectè agamus, Euangelium nobis Ecclesia proponit, in quo Christus Dominus duos comites nostro ieiunio & pœnitentiæ adscribit, rectam scilicet erga Deum intentionem, & pium erga proximum misericordiæ affectum. Si namque hi ieiunium, & mortificationem perfectè & integrè comitentur, illud disponent, vt coram Deo ingredi possit, & veniam ac remissionem obtineat. Quando Sancta illa Esther, *pauens grande periculum, quod genti suæ imminebat,* ad potentissimum Regem Assuerum ingredi voluit, vt illius clementiam erga se flecteret, & remissionem ac veniam suæ gentis populo obtineret; postquam fletibus ac luctibus vacauit, & varijs modis, *corpus suũ humiliauit ieiunijs*, alijsque actibus, quos Spiritus sanctus describit; induit se vestibus gloriæ suæ: *Cumque Regio fulgeret habitu, assumpsit duas famulas, & super vnam quidem nitebatur, quasi præ delitijs, & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens: altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum vestimenta sustentans. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis, tristem celabat animum, & nimio timore contractum.* Hoc modo coram Rege ingressa fuit, absq; eo, quod aliquis aditum prohiberet, ingressum impediret, aut contineret. Sic ingressa stetit coram Rege, subitòq; conuertit Spiritum Regis in mansuetudinem, qui obuiam ei procedens, omnia se daturum, quæ peteret, promisit. Ecce excellentis pœnitentiæ figuram, typum & hieroglyphicum. Esther fletibus ac luctibus circumfusa, pauens, tremens, dolens, mœrens, interius exteriusque verecunda; id enim color roseus vultum perfundens indicat; duabus comitantibus puellis, quarum vni nititur, & altera defluentes vestes colligit. Talis vera pœnitentia; luctuosa, verecunda, & pauens. Sit in primis luctuosa, cum fletu & lacrymis intimoque dolore cordis, qualis erat illius, qui dicebat: *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* De Esther dicitur: *Quod omnia loca in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit*, atque effusis lacrymis rigauit. Lacrymis Dauid stratum rigat, qui in strato & lecto Deum offendit. Non paucas lacrymas fudit, sed tantas, vt rigare stratum posset. Verecunda sit insuper pœnitentia, & verus pœnitens dicat

cum

Marginal notes: *Serm. 73. ex diuersis.* — *Ioel 2.12.* — *Esth. 14. 2.* — *Esth. 14. 2.* — *Psal. 67.* — *Esth. 14. 2.*

cum Esdra Sancto: *Deus meus confundor, & erubesco leuare faciem meam ad te; quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cœlum:* & cum Sancto Daniele: *Peccauimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus; tibi Domine iustitia, nobis autem confusio faciei.* Ita enim, qui leuibus tantummodo peccatis erant affecti orabant, (inquit B. Augustinus) vt qui grandibus horrendisque vitijs sunt implicati, viderent, qua verecundia debeant affici, Deum orantes. Timore insuper sit pauens; non enim tam securè veniam tibi debes promittere, vt metum omnino deponas. *Quis enim scit, si conuertatur & ignoscat Deus?* inquit Propheta: non quod de eius misericordia liceat dubitare; sed de tuo cordis affectu, vt supra expositum est. Hæc duabus eget pulcherrimis virginibus, quæ se comitentur; quarum vna illam sustentet, sine qua cadet, altera defluentes vestes colligat, sine qua à vestibus ipsis impedietur, ne iter possit perficere. Vera enim pœnitentia & ieiunium, quod hodie indicitur, duabus singulariter eget virtutibus, vt à Deo veniam remissionemque obtineat: prima, cui innitatur; hæc est recta cordis intentio, quam efficit charitas, per quam omnia, quæ agimus, ad Deum ordinamus: *In charitate*, inquit Paulus, *radicati & fundati*, quæ ita potens est ac valida, vt de eadem dicat: *Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Est quodcumque opus nostrum ex se infirmum & debile, quod subsistere nullatenus potest: Charitas est, quæ sustentat, & erectum tenet, qua deficiente, statim quantumcunque validum ac forte esse videatur, corruit, dicente eodem Apostolo: *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ecce, inquit sanctus Augustinus, supremum mortificationis, ac pœnitentiæ actum tradere corpus, vt ardeat, & nihilominus subsistere non potest, si charitas illum non sustentet. Sed accedat alia, vestes defluentes colligens. Hæc est misericordia erga pauperem, quæ colligit superflua vestium facultatumque tuarum, vt nihil penitus pereat, in pauperes omnia quæ supersunt, profundens. Non sustinet Deus, vt quæ tibi dedit, perire permittas; qui propterea etiam minimum frustum panis in illo lauto conuiuio, quo multitudinem maximam sequentem se excepit, colligi voluit: *Colligite*, inquit, *quæ supersunt fragmenta, ne pereant.* Nihil vult eorum, quæ tibi concessit, perire. Hinc illa formidolosa exclamatio Sancti Iacobi Apostoli: *Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient nobis.* Nunc videmini omnibus bonis redundare, sicut ille, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide; sed euenient vobis grandes miseriæ; *In miserijs*, inquit, *quæ aduenient vobis.* Non vna, aut duæ, sed plures, sicut illi euenerunt, qui *fuit in tormentis*: non vno, sed pluribus, qui nec guttulam aquæ potuit obtinere. Vide si possit maior miseria excogitari. Et quænam causa? *Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum æruginauit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis.* Non conqueritur Sanctus Apostolus, quòd quæ tibi sunt necessaria retineas, nec quòd quæ tuis vsibus congruunt, non profundas: sed quod patiaris vestes in domo tua à tineis comedi, & aurum & argentum æruginari, & absit misericordia, quæ huiusmodi colligat, ne pereant. Vestes, inquit D. Chrysostomus, non sinamus à vermibus rodi, & absque vsu in arculis putrescere: cùm tot sint, qui indigeant, & obambulent nudi: sed vereremur honoremque dèmus nudo Christo, potius quàm tineis, & induamus eum, qui propter nostrã salutẽ obãbulare vult nud⁹, & cùm ipsum induerimus, audiam⁹ in die illa: *Nudus eram & vestistis me.* Num onerosa sunt præcepta? Ea quæ pereunt, inquit, quæ à vermibus corroduntur, quæ absque vsu & frustra consumuntur, hæc dispensa, vt tibi fiant vtilia, &, vt detrimenti damnum effugias, & ex ipsis lucrum maximum tibi pares. Ita Chrysostomus. Talis ergo debet esse pœnitentia & ieiunium, quod à nobis Dominus exposcit. Hæc sine dubio

Marginalia: 1. Esd. 6. 9. — Dan. 9. 5. 7 — Epist. 122. ad Victor. — § 411 — Ioel 2. 14. — Ad Ephes. 3. 17. — 1. Cor. 13. 7 — 1. Cor. 13. 3. — Ser. 50. de verb. Dõ. c. 2. & 5. — Ioan. 6. 12. — Iac. 5. 1. 2. 3 — Luc. 16. 16. — Luc. 16. 23. — Hom. 35. in Genes. — Mat. 25. 36 — § 412

dubio liberè coram Deo tanquam altera Esther ingrediatur: nullusque est, qui ingressum impediat. De eleemosyna loquens Chrysostomus: Huic, inquit, multa cum fiducia aperiuntur portæ, ac veluti Regina ingrediente, nullus custodum in ipsis portis positorum audet interrogare, quæ sit, aut vnde iter agat; sed illico suscipiunt omnes, &c. Quanto magis idipsum de ieiunio & pœnitentia, quam comitatur eleemosyna, dici posset? Et vt videas, quam egregiè epistola hodierna cum euangelio congruat, obserua cum B. Bernardo, hoc ipsum quod Christus à nobis petit in euangelio, antiquitus iam prophetam postulasse: *Conuertimini*, inquit, *ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu: & scindite corda vestra.* Quid sibi vult, dilectissimi (ait Bernardus) quod præcipit Dominus, vt conuertamur ad eum? vbique enim est, replet omnia: nihilominus complectitur vniuersa. Quò me vertam, vt conuertar ad te, Domine Deus meus? *Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades.* Quid iubes, quod conuertar ad te? Supra, an infra, ad dexteram, an ad sinistram? Conuertere animo, qui animo à Deo recessisti, in regionem longinquam. Et quomodo? *In ieiunio, fletu, & planctu.* Per opera pœnitentiæ, sine qua nullum peccatorem recipit Deus. Sed qualiter agenda? Primo *in toto corde vestro*; deinde, *scindite corda vestra.* Ecce duo, quæ postulat. Fratres (inquit Bernardus) si dixisset, *Conuertimini, nihil addens*, esset vobis forsitan liberè respondere: Factum est, iam aliud propone mandatum. Nunc autem spiritualis conuersionis nos admonet, quæ non vna die perficitur, vtinam in omni vita qua degimus in hoc corpore valeat consummari. Corporis namque conuersio, si sola fuerit, nulla erit. Conuersionem in toto corde, quæ est per charitatem, & intentionem rectam primò postulat. Sed & addit: *Scindite corda vestra.* De quibusdam peccatoribus dictum est: *Coagulatum est cor eorum* (inquit Bernardus) & de multis dici potest, *Cor eius indurabitur, quasi malleatoris incus.* qualis ille, qui videns Lazarum nec micas, quæ de mensa cadebant illi dabat. Sunt multi obdurato corde, de quibus dicitur: *Cor durum malè habebit in nouissimo.* Huiusmodi cor scindatur per compassionem, vt visceribus effluat pietatis in pauperes & mendicos. vtilis prorsus scissio, &c.

Hom. 7 de pœnit. — *Ser. 2. in c. ieiunij.* — *Ioel 2. 12.* — *Psal. 138.* — *Ps. 118. 70.* — *Iob 41. 15.* — *Eccl. 3. 27.*

§. 4. *Ieiunium & cætera opera non sufficere sine misericordia docuit Christus iuuenem instruens, docent & virgines damnatæ ex olei defectu, & tradidit Sapiens.*

His congruunt tres rationes, quas Sancti Patres expendunt, signanter B. Petrus Chrysologus, quæ oriuntur & desumuntur ex tribus, quas ostendimus, ieiunij excellentijs, quod scilicet *vitia comprimit, mentem eleuat, virtutes largitur & præmia.* Prima ergo ratio, propter quam ieiunio debet copulari eleemosyna, est, quia ieiunium vitia comprimit, comprimendo & mortificando carnem, eiusque motus eneruando, vt supra dictum est: inutilis autem est huiusmodi carnis mortificatio, & compressio, quam non comitantur misericordiæ affectus. & opera, quæ vnicuique sunt possibilia. Hoc eleganti similitudine Sanctus Petrus Chrysologus aperit & manifestat. Certum ac compertum est, ad fructum colligendum necessariam esse agricolæ operam circa terram, quam aratro proscindat, ferro excauet, herbas noxias eradicet. Sed quantumcunque id plenè & quantum excogitari possit, perficiat; incassum sustinebit laborem, nihilque proficiet, nec commodum aliquod afferet, quod fecit, nisi semina abundanter sparserit. Illud quidem inprimis supponendum est; sed hoc adeò est necessarium, vt sine eo agricola oleum & operam omnem perdat. Necessarium quidem est vt homo terram carnis suæ proscindat, aratro pœnitentiæ, ieiunij, vigiliarum, & mortificationis, quo noxias passionum & affectionum carnis herbas excindat atque eradicet. Hoc tamen nullum inducet profectum, nisi

§ 413 *Serm. 7.*

nisi misericordię semina iactet; illa scilic. de quibus David: *Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.* Non expectandus est fructus iustitiæ, nisi seminis dispersio præcesserit. Ad huius confirmationem elegantissimè D. Basilius expendit historiam iuuenis cuiusdam, quam tres Sacri Euangelistæ ex professo referunt. Accessit iuuenis quidam, quem Lucas *Principem* vocat, ad Christum; *qui genu flexo ante eum*, inquit Marcus, *rogabat eum: Magister bone quid faciam, vt vitam æternam percipiam?* Et bono quidem desiderio succensus erat, de quo propterea subdit, quod Iesus *intuitus eum, dilexit eum*; cui respondit dicens: *Præcepta nosti; Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum?* At ille respondens, ait: *Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea.* Quo audito, inquit Lucas, Iesus ait illi: *Adhuc vnum tibi deest. Quæcunq; habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* His ille auditis, *Contristatus est*, ait Lucas: *Abijt mœrens*, ait Marcus: *Abijt tristis*, ait Matthæus. Multa circa hanc historiam tractat & expendit Basilius. Primum, illud; *Adhuc tibi vnum deest.* Quantumcunq; enim, inquit Basilius, cætera virtutum opera compleueris, si misericordiam erga pauperes non habeas, adhuc tibi vnum deest, & tale, quod præparat thesaurum in cœlo. Videtur enim Christus loqui ad instar eius, qui agricolæ, qui terram arauerat, herbas noxias eradicauerat, & grandi cultura agrum pręparauerat, interroganti; Quid mihi agendum, vt fructus reportem? aptè responderet: Adhuc vnum, illudq; grande opus, & omninò necessarium tibi deest, sparge semina abundanter. Deinde expendit Basilius illud: *Hoc verbo audito abijt tristis, & mœrens.* Qua in re ostendit, se cor suum in thesauris & diuitijs repositum habuisse: ideoque tanquam si cor eius pugione à Christo confossum fuisset, mœrorem contraxit, quia diuitias tangens, cor eius pupugit, quod in diuitijs erat constitutum. Sustineret quidem ille, si Christus ieiunia quantumcunque valida imponeret, si vigilias etsi grandes commendaret, si orationes etsi prolixas iuberet; si reuerentiam patribus carnalibus & spiritualibus impendendam præciperet; hæc ille libenter acceptasset, non tamen sustinuit pecunias tangi. Ideoque, *cùm audisset verbum*, inquit Matthæus: non longos sermones expectauit, non replicas opposuit; sed cum audisset verbum, abijt, punctus illo, tanquam acuto ancipitique pugione. *Contristatus in verbo*, ait Marcus, cor enim eius hoc verbum tetigit & sauciauit. Expectat homo, dum vulnera in carne recipit; sed si ad cor vulnus pertingat, nullas deinceps trahit moras. Huic similes vidi multos, inquit Basilius, qui cætera præcepta custodiunt, ieiunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, *Omnem denique sine sumptu pietatem ostendentes*, egentibus verò non obulum quidem præbentes. Expende illud; *Omnem pietatem sine sumptu.* Est illis pecunia Deus, & tangere pecuniam, est Deum illorum tangere: & amicus vsque ad aras. Omnia sustinent, faciunt, perficiunt, dummodo pecuniam non concernant, dummodo sint, *sine sumptu*: nihil illis acerbius, aut grauius, quam de expendendis pecunijs agere. Habent cor suum in eis, ideoque de nulla re plenè lætantur, aut tristantur, nisi quæ circa pecunias sit. Imò vt idem Sanctus Basilius obseruat, quantumcunq; curent multa bona opera agere, hoc nunquam illis in mentem venit, dare pauperibus: quod ex hac eadem, quam expendimus, iuuenis historia demonstrat. Qui enim fieri potuit, quod qui omnia mandata se seruasse perhibet, & feruentissimum præsefert desiderium beatitudinis acquirendæ, hoc ipso quod audit, Da pauperibus, recessit tristis? Certè, quia quantumcunq; bonis operibus intenderet, illis solummodo intendebat, quæ sunt sine sumptu in pauperes; de distribuendis autem bonis in illos, nec cogitauerat: si enim vel saltem aliquando cogitasset, non rem penitus inauditam & nouam audisse visus fuisset; nec ea audita, subito tristis recessisset: ideoque recessit, quia quod sibi dictum audi-

Psal. 111. 9.

Hom. 7. in diuites auaros p. 155
Mat. 19. 16
Mar. 10. 17
Luc. 18. 18.

¶. 414

Hom. 7. in ditescentes cit.

audiuit, à corde suo penitus extiterat alienum. Quærit B. Augustinus, cur Christus Dominus asseruerit, se ad præmiandos iustos, & damnandos iniustos solius eleemosynæ datæ vel omissæ mentionem facturũ; & illos regno donandos, quia pauperibus eleemosynas fecerunt, hos excludendos, quia non fecerunt; cum alia sint maiora illorum bona, & horum peiora mala. Et respondet, id factum esse, ad eleemosynæ cõmendationem, & excitandos homines ad illam. Nouit enim Dominus nihil illis acrius esse aut difficilius, quàm bona sua in pauperes profundere: cætera non ita difficulter operantur: orant, sacris intersunt, ieiunant, percutiunt pectus, honorant parentes, &c. Hoc autem est illis difficillimum: *Da pauperibus.* Audi igitur Christum dicentem, *Adhuc tibi vnum deest*; & vnum quidem, non quodcunque, sed summè necessarium, misericordia scilicet erga pauperes, per quam thesaurum in cœlo recondis, sine qua ieiunium, pœnitentiæ, mortificationis, cæterarumque virtutum opera, insufficientia ad vitam promerendam iudicabuntur. Hinc S. Augustinus *a*, & D. Chrysostomus *b*, sæpissimè causam iustæ expulsionis fatuarum virginum eliciunt, quia cũ alia omnia seruassent, illud defuit, sine quo reliqua alia non prosunt, scilicet, misericordiæ virtus, quam oleum designat. Sperauerant sanè Sponsum fatuæ sicut & sapientes, ideoque crediderunt sicut & illæ. (Fides enim substantia est sperandarum rerum) vigilias egerunt, non minores quàm cæteræ, ieiunauerunt, & carnem suam multis mortificationis operibus compresserũt, quod probant Sanctus Chrysostomus, & Augustinus ex eo quod virgines fuerunt, & nulla violatæ integritatis macula notantur: Virginitas autem sine ieiunijs & mortificatione carnis nequaquam secura consistit, imò nec castitas, vt Beatus Ambrosius *c*, ostendit: ideoque Sanctus Petrus Chrysologus *d*, vocat ieiunium, propugnaculum castitatis, vt alibi pertractatum est. Omnia ergo hęc, virgines illæ seruauerunt; sed illis defuit oleum misericordiæ & charitatis, iustè propterea repulsam passæ sunt.

Li. 50. hõ. hom. 19.

a *Ser. 23. de ver. Dom.*
b *Hom. 6. in 2. ad Cor. & li. 1. cont. vituperatores vitæ monasticæ.*

c *Lib. de vid. ad fin.*
d *Serm. 8.*
§ 415

Non incestus, inquit Sanctus Chrysostomus, non adulterij, non inuidiæ, non liuoris, non ebrietatis, non infidelitatis, aut peruersę fidei crimen inuritur; sed olei tantùm defectus, quia scilicet misericordiam non exercuerant, neque eleemosynas fecerant. Nec mirum, cum illis qui supremæ damnationis sententiam luent, dicetur: *Discedite maledicti in ignem æternum*, solùm quòd misericordiæ opera non egerunt: vt videas quomodo eleemosyna sola neglecta gehennæ ignibus tradat. Sine ea non prosunt ieiunia, sine ea infructuosa est oratio, absque illa inutilia sunt omnia. Ita Chrysostomus. Intentum me fecit Euangelium Sanctum, inquit D. Augustinus: etiam ipsas virgines, & ipsas ferentes lampades, alias dixit prudentes; alias stultas. Vnde discernemus? De oleo. Aliquid magni significat oleum, valde magnum. Putas non charitas est? Vnde mihi videatur oleum charitatem significare, dicam vobis. Apostolus dicit: *Adhuc supereminentiorem viã vobis demonstro: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeã, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens.* Ipsa est supereminens via, id est, charitas, quæ meritò oleo significatur. Omnibus enim humoribus oleum supereminet. Mitte aquam & superinfunde oleum, oleũ supereminet. Si ordinem seruaueris, vincit: si ordinem mutaueris, vincit. *Charitas nunquam cadit.* Ecce ergo damnationis causam solius misericordiæ defectus. His concinit illa egregia sapientissimi Concionatoris *a*, adhortatio, quam expendunt Cyrillus Alexandrinus *b*, Gregorius *c*, & Ambrosius *d*: *Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.* Supponit in primis Cyrillus, non de vestibus corporalibus Salomonem in his verbis fuisse locutum: neque enim credendum est virum sapientissimum, ad has nugas peruenisse, vt suaderet nobis vestium splẽdore pueriliter oblectari. Neque verò suspicari licet, de materiali oleo locutum. Quis enim est, qui illo caput suum perpetuo perfundat? Vestimenti igitur nomine, inquit Gregorius, hoc terrenum corpus-

Mat. 25. 41

1. Cor. 12. 31. & c. 13. 1. 2.

a *Eccl. 9. 8*
b *Li. 14. de adoration.*
c *1. Mora. c. 38. & li. 9. c. 29.*
d *Orat. de fid. resur.*

pus-

pus exprimitur, quo induta anima tegitur, ne in subtilitatis suæ substantia nuda videatur. Huiusmodi indumenta inquinantur carnalibus peccatis & vitijs, quæ ab ipsa carne procedũt. Vnde & Isaias inquit: *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis.* Sanguine quippe vestimentum miscere, nihil aliud est, quam desiderijs carnalibus corpus inquinare, quibus nimirum se pollui psalmista formidauerat, dicens: *Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ.* Hinc voce Angeli ad Ioannem dicitur; *Habes pauca nomina in Sardis, quæ non coinquinauerunt vestimẽta sua.* Hoc igitur Sapiens prædicator hortatur & requirit, vt perpetuo diligenter cures castum te seruare & continere, & mundum à carnalibus peccatis. Quo nomine suadet implicitè ieiunia, vigilias, disciplinas, & mortificationes corporis, sine quibus huiusmodi vestimenta, munda & casta minime seruantur, vt ex sanctis Patribus paulò ante à nobis dictum fuit. Non tamen hoc sufficit: Sed *oleum de capite tuo non deficiat.* Oleum quippe in capite est charitas in mente. Quantumcunque munda sint vestimenta tua, si hoc oleum tibi deficiat, id sine dubio adhuc tibi deest, sine quo non poteris thesaurum in cœlo comparare; vt ex his, quæ de virginibus dicta sunt manifestè patet. Illæ namque summum candorem vestium seruarunt & tenuerunt. Si enim carnis munditia significatur per vestium candorem: quæ supremam munditiam carnis coluerunt, nempe virginalem, supremo vestium candore fulserunt, vt indicant Ambrosius *a*, & Hieronymus *b*, & merito; nam de Sanctis virginibus, qui cum mulieribus non sunt coinquinati dicitur *c*: *Ambulabunt mecum in albis.* Hoc tibi concionator ille suasit, hoc & ego à te exposco: Sint vestimenta tua candida. Depone omnem immunditiam, cesset luxuria, abeant voluptates carnis, ieiunio & disciplina vestimenta carnis emunda, & nitida redde, sed oleum de capite non deficiat. Intende quomodo succurras viduæ, faueas pupillo, miserearis infirmo, subuenias captiuo: in quem sensum multi Sancti Patres id quod Christus Dominus prædixerat, trahunt; *Cùm ieiunas, vnge caput tuum,* Oleo caput perfunde, mentem ad misericordiæ opera conuerte. Ita signanter Origenes. Sed de his satis dicta sunt.

Esa. 9. 5. — *Ps.* 50. 16. — *Apoc.* 3. 4. — a *In exhortat. ad virgines.* b 1. *Contr. Iouin.* c *Apo.* 3. 4. — *Hom.* 4. *in c.* 6. *Matt.*

§. 5. *Pœnitens deprecetur in muneribus, nec appareat vacuus coram Domino: quod enim pauperi das, mensura est, eius quod recipies.*

NEcessarium præterea esse, ieiunio & mortificationi carnis addere misericordiam, vt homo à peccatis mundetur, ostendit secundò idem Sanctus Petrus Chrysologus, probans in cassum esse quoduis mortificationis opus, vt ieiuniũ, vigilias, carnis compressionem, lacrymas, & huiusmodi, quod nudum fuerit misericordia & pietate in pauperes, quæ est per eleemosynarum largitionem, si facultas adsit, aut si desit, per internum animi affectum & commiserationem. Ieiunium namque, quantumcunq; sit tam rigidum & asperum sicut Niniuitarum, peccata non eneruat nec diluit, nisi Deo misericordiam suam clemẽter largiente, qui propterea clamat: *Ego ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me.* Sine causa autem & immeritò misericordiam à Deo sperat, quantumcunque ieiuniis se conficiat, vigiliis mortificet, lacrymis pulset, fletibus interpellet, qui misericordiæ visceribus caret. *Quid enim*, inquit Chrysologus, *dicit Deus? Misericordiã volo. Qui quod vult Deus, Deo negat, à Deo sibi quod desiderat, vult negari.* Quam à rege posses contendere gratiam, qui filio suo quem ad te misit alendum, nolles nec fragmen panis dare, sed te vidente permitteres fame mori? Recordare scriptum esse *a*: *Date, & dabitur vobis.* Et b, *Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam.* Hæc loca obseruat Beatus Augustinus *c*, annotans ad eorum explicationem memorandam illam Spiritus Sancti sententiam *d*: *Non sit manus porrecta ad accipiendum, & ad dandum collecta.* Sunt aliqui homines insolentes, inuerecundi, qui nolen-

¶ 416 — *Ser.* 8. *cit.* — *Esa.* 43. 25. — *Os.* 6. 6. & *Mat.* 9. 13. — a *Lu.* 6. 38 — b *Iac.* 2. 13 — c *In Ps.* 147 — d *Ec.* 4. 36

nolentes dare ouum, petunt bouem, quorum manus ad dandum est perpetuò clausa, & in perpetuum ad accipiendum aperta & extenta. Hoc sine dubio contra omnem rationem, & æquitatem est. Date igitur & dabitur vobis. Vis vt Deus det tibi? tendis, & extendis in cœlum manus vt recipias? Non sit manus tua collecta ad dandum, quam extendis ad excipiendum. Quid tam iustum, quàm *In qua mensura mensi fueritis, remetiatur vobis?* Deus egere à te voluit, & tu retrahis? Audi scriptum esse: *Non sit manus tua porrecta ad accipiendum, & ad dandum collecta.* Ita Augustinus. Non potuit Deus meo iudicio, maiori liberalitate vti in te, quàm in voluntate tua ponendo mensuram eorum, quæ ab illo accipere contendis. *Date*, inquit, *& dabitur vobis.* Et quantum dabitur? *Eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis?* Vnde non Deus postulat, vt tuas facultates conferas illi in paupere existenti, quasi illarum sit indigus: sed vt ea quæ dederis, mensura sint eorum quæ ille daturus est tibi. Dabitur tibi, si dederis, & iuxta ea quæ dederis, non tam opere quam voluntate & affectu cordis, vt supra ex sanctis Patribus expositum est. Inde acutissimè D. Augustinus illud expendit, quod dicit Dauid: *Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur; omnes diuites plebis.* In hebræo habetur in singulari, *Bat-Tsor*, id est, filia Tyri, quo nomine totus populus ciuitatis Tyri designatur phrasi hebræa, secundum quam populus aut communitas ciuitatis dicitur, Filia ciuitatis, sicut populus Ierosolymæ dicitur, *filia Ierusalem*, & communitas ciuium Babylonis *filia Babylonis.* Ita apud Ieremiam *a*, *Mouerunt capita sua super filiam Ierusalem*; Et apud Sophoniam *b*, *Lætare, & exulta in omni corde filia Ierusalem*: Et Zachariam *c*, *Exulta satis filia Sion*: *iubila filia Ierusalem*: Et Dauid *d*, *Filia Babylonis misera.* Habitatores igitur Tyri intellexit Dauid: quo nomine grandes peccatores, iniquitatibus atq; impietatibus plenos voluit designare, vt rectè sanctus Basilius annotauit; quoniam inter omnes ciuitates Orbis, Tyrus magnopere vitijs & peccatis erat infecta. Erat Tyrus metropolis Phœniciæ, negotiatoribus plena, vt totius orbis emporium diceretur, quæ iam tempore Iosue, *munitissima ciuitas erat*: & postmodum tanta diuitiarum abundantia celebris, vt superbia eius vsque ad cœlum fuerit exaltata. Ideo frequentissimè contra illam Deus fuit comminatus, vt patet apud Esaiam, Ieremiam, Amos, & signanter apud Ezechielem, contra quam per plurima capita agit. Nomine ergo populi Tyri, aut filiarum Tyri, grandes peccatores exprimere voluit Dauid, qui ad ad Christum erant conuertendi, & ab illo à peccatis mundandi. Aut verò intelligit vniuersos gentium populos & ciuitates, quas, *Filias Tyri* vocat phrasi scripturæ; quia eam tanquam metropolim malitiæ poterant illæ respicere. Oppida namque & ciuitates, quæ aliquam supremam vrbem tanquam metropolim recognoscebant, vocantur in hebræo, filiæ illius. Ita quod dicitur: *Manasses non deleuit Bethsan & Tanac cum viculis suis*; In hebræo, *cum filiabus suis.* Et apud Isaiam, *filia Moab*; vocantur oppida eius, & Ieremias, filias vrbis Ierosolymæ vocat ciuitates & oppida Iudææ, quæ subuersa fuerunt. *Oculus*, inquit, *meus depradatus est animam meam*; id est, oculi mei dolore affecerunt animam meam, *in cunctis filiabus vrbis meæ*, id est, videntes vastitatem ciuitatum & oppidorum circa Ierusalem. Ezechiel similiter vocat *a*, *Filias Ierusalem*, ciuitates & oppida, quæ illam ciuitatem tanquam metropolim respiciebant, sicut; *Filias Sodomæ*, vocat *b*, oppida circa Sodomam: & *Filias Palæstinarum* vocat *c*, ciuitates Palæstinæ. Omnes itaque gentium peccatores voluit Dauid exprimere, tenentes Tyrorum impietatem, qui venturi erant ad Christum, omnium peccatorum redemptorem, eo modo, quo alibi dicit: *Ad te omnis caro veniet*, vt D. Augustinus intelligit. Huiusmodi igitur grandes peccatores, venturos prædicit, & deprecaturos vultum Christi, Sponsi Ecclesiæ, id est, suppliciter postulaturos ab illo gratiã, & peccatorum remissionem. Deprecari enim vultum aut faciem alicuius Domini, est

Marginalia: Mar. 4. 24 — In Ps. 44. — Ps. 44. 13. בת-צר — a Thre. 2. 15. & b. Sophon. 3. 14. — c Zac. 9. 9 — d Ps. 136. 8 — Schol. in Ps. 44. — § 417 — Ios. 19. 29. — Esa. 23. — Ierems. 47 — Amo. 1. — Ezech. à cap. 26. — Iud. 1. 27. — Esa. 16. 2. — Thr. 3. 51. — a Ezec. 16. 48. — b Ibid. — c Ezec. 16 57. — Ps. 64. 3.

est ab illo aliquod postulare suppliciter, significanter veniam delictorum. *Nunquid,* inquid Ieremias, *non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini,* id est, supplices veniam postularunt, *& pœnituit Dominum mali, &c.* Et Zacharias: *Venient populi multi ad deprecandam faciem Domini:* Et Malachias: *Et nunc deprecamini faciem Domini, vt misereatur vestri.* Et quomodo venient? *Filiæ,* inquit, *Tyri, in muneribus vultum tuum deprecabuntur,* id est, deferentes, & offerentes munera: *In muneribus* enim, idem est, ac propter munera, phrasi hebręa, vt iam sæpè dictum est. Quomodo hoc dicere Dauid potuit, cui notum & exploratum erat, Christum remissurum peccatoribus peccata sua gratis? Quod & ipse dixerat: *Pro nihilo,* inquiens, *saluos facit illos,* vt sanctus Augustinus sæpè annotat. Certè gratiam gratis dat, & sine meritis, vt Paulus docuit, & fides Catholica confitetur. Quomodo ergo venient peccatores cum muneribus, veniam deprecaturi? Quia sic Rex iste, inquit Augustinus, ad se vult veniri. Quid est, in muneribus? In eleemosynis. Venite cum muneribus. *Date eleemosynas, & omnia munda sunt vobis.* Venite cum muneribus ad eum, qui dicit: *Misericordiam volo magis quàm sacrificium.* Ad illud templum, quod erat vmbra & figura futuri, veniebatur cum tauris & arietibus, cum hircis, & diuersis quibusque animalibus, aptis ad sacrificium, vt in illo sanguine aliud fieret & aliud significaretur: modo iam ipse sanguis, quem figurabant omnia illa, venit. Venit Rex ipse, & ipse munera vult. Quæ munera? Eleemosynas. Ipse est enim iudicaturus, & ipse munera imputabit quibusdam. *Venite,* inquit, *benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi.* Quare? *Esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere.* Hæc sunt munera, in quibus adorant filiæ Tyri Regem. Cum enim dicerent: *Quando te vidimus? Cùm vni,* inquit, *ex minimis meis fecistis, mihi fecistis,* Quæ autem sint filiæ istæ Tyri, quæ adorabunt eum in muneribus, planius Dauid expressit, subdens: *Omnes diuites plebis.* Hæ filiæ Tyri adorantes, diuites sunt plebis, quos ille alloquitur amicus Sponsi: *Præcipuè diuitibus huius seculi; Non superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum suarum, sed in Deo viuo: diuites sint bonis operibus, facilè tribuant, communicent;* hoc est, *adorent eum in muneribus.* Ita Diuus Augustinus; ex cuius doctrina possumus facilem loci eruere explicationem. Erat Tyrus, vt dicere cœpimus, ciuitas omnium ditissima, & opulentissima, quam Diodorus vocat dominam maris, & orbis vniuersi emporium: quam propterea Alexander Magnus, vt Iosephus ait, summo conatu expugnare procurauit, quam vt Plinius dicit, ex insula fecit continentem. Erat siquidem illa, septingentis passibus intra mare: Alexander comportatis aggeribus in fretum iactis, continentem fecit. Nullusque, qualis ciuitas Tyrus fuerit, poterit melius explicare, quàm Deus ipse per Ezechielem, cui dixit: *Dices Tyro, quæ habitat in introitu maris negotiationi populorum ad insulas multas; Hæc dicit Dominus Deus: O Tyre: tu dixisti, perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita, &c.* De quibus alio in loco. Quoniam ergo habitatores Tyri ditissimi erant, volens Dauid, diuites exprimere, dixit: *Filiæ Tyri:* quod explicatius expressit subdens: *Omnes diuites plebis.* Isti accedent deprecaturi vultum Christi, eius gratiam, misericordiam, & dona recepturi. Accedent autem, *In muneribus,* non habentes manum extensam ad accipiendum, & collectam ad dandum, qui sciunt dictum fuisse: *Date & dabitur vobis: In qua mensura mensi fueritis, remetietur & vobis.* Venient & deprecabuntur in muneribus, dantes Christo, vt recipiant à Christo. Quibus concinunt illa Oseæ verba: *Conuertimini ad Dominum, & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum.* Ad Deum peccatores conuerti debent, qui solus potest iniquitatem auferre & delere. Solus enim Deus peccata proprio iure remittit. Qui ergo à peccatis mundari desiderat, vultũ Dei deprecetur, dicens: *Omnẽ aufer iniquitatẽ:* nõ tamẽ nudis vacuisq; manibus, sed in muneribus dicens: *Accipe bonum.* Quodnã bonũ? Illud de quo Angelus dixit:

Marginalia: Ier. 26. 19. — Zac. 8. 22. — Mala. 1. 9. — Psal. 53. 6. — Ad Rõ. 11. 6. — Luc. 11. 41 — Ose. 6. 6. & Matt. 9. 13. — Mat. 25. 34 — § 418 — 1. Ad Ti. 6. 17. 18. — In vita Alexandr. — Li. 11. antiquit. — Ezech. 27. — Ose. 14. 3.

Tob.12.18.

Bona est oratio cum eleemosyna. Et verè dans pauperi, Christo ipsi dicis: *Accipe bonum*, quem nosti dicentem, *Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Scito igitur iuxta ea, quæ dederis, non tam effectu & opere, quam affectu & voluntate, te recepturum. Vide qualiter sit extensa manus tua erga Christum, qui egere voluit in paupere, inquit Augustinus, vt ex his, quæ illi dederis, speres quæ ab illo recipias. Rationem exquirunt Sancti Patres illius legis, quā repetitis vicibus Deus ipse constituit: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Et quidem sermo est de illis tribus præcipuis festiuitatibus, Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculorum aut Scenopegiæ, quibus statuit, vt omnes se præsentes Deo exhiberent.

In Ps.147. cit.
Exo.23.5. & 34.10.
Deu.16.16
Eccl.35.6.

In c.23. Exod.

Statuit autem, inquit Caietanus, vt non solùm personaliter, sed etiam cum aliqua oblatione spontanea veniretur ad hæc tria festa; vt & personarum, & rerum fieret Deo oblatio, qui dat & personas, & res omnes. Inquirunt Sancti Patres, ad quidnam tam solicita cura voluerit Deus, dona & munera sibi afferri. Nunquid egebat aliquo, qui omnium erat auctor & donator? Nequaquam, vt D. Augustinus *a*, ex ipsis Dei verbis optimè demōstrat. Existimat propterea *b*, hoc mandatum spiritualiter acceptum, grande mysterium continere. Sanctus Irenæus *c*, censet, id hominibus à Deo constitutum, vt homines ipsos grandi honore afficeret. Non enim dubium, quin grandem honorem Deus nunc induceret alicui, si ab illo donum aliquod aut munus exposceret, gratissimèq; susciperet. Ille, qui à cæteris gētibus nihil acceptabat, fideles suos ex eo honorare volebat, quòd gratissimè illorum suscipiebat munera. Beatus Gregorius credit, Deum instituere velle homines, vt curent bona opera facere, quæ secum deferant, cùm mortis tempore coram ipso constituendi sint: de quibus infra. Theodoretus existimat, commendatam esse eleemosynam, quam præmittere debemus dum ad orandum Deum accedimus. Id quod ex professo docuerat Chrysostomus, docens & ostendens, eum qui contendit se præsentem DEO dare ad obtinendam ab illo misericordiam, oportere vt non vacuus ingrediatur. *Et propterea*, inquit, *pauperes ante fores Ecclesiarum positi sunt, ne quis vacuus ingrediatur*, vt introeat cum eleemosyna. Si vt misericordiam consequaris intras, prius miserere. Fac tibi Deum debitorem & tunc eum pete, vt cum fœnore recipias: mutua, & tandem Deum repete, &c. Et verè credo Deum grandem & infinitam suam liberalitatem & animum, quo optabat dona sua hominibus conferre, exprimere voluisse. Homines se præsentes Deo exhibebant, misericordiæ illius dona postulaturi. Voluit propterea, vt nullus veniret vacuus, sed omnes munera deferrent, quæ essent quasi mensura eorum, quæ à Deo deberent expectare; munera, inquam, non tam externa, quam cordis & voluntatis. Hoc Origenes ex illa sententia Sapientis confirmat, quam infra exponemus, quam ille ita legit: *Qui miseretur pauperi, fœneratur Deo: secundum autem datum illius retribuet illi Dominus.* Si esset aliquis mercator qui grandem locupletissimamq; haberet officinam pannorum sericorum, & aureorum, cuius portas aperiret omnibus, id statuens, vt quicumq; pannum sericum vel aureum vellet, non vacuus veniret, sed secum deferret mensuram quantitatis, quam expeteret, nullo alio pretio requisito, liberalissimus iudicaretur. Ita Deus visus est se habuisse. Seipsum constituit in illo tabernaculo & propitiatorio, propitiationis & misericordiæ dona largiturus; hac tamen lege, vt quicunque misericordiæ diuinæ dona intenderet, secum mensuram eius, quod intendebat, deferret. Erat enim vnusquisque recepturus iuxta ea, quæ liberali corde, & animo offerret. Dixi liberali corde & animo, vt enim ait Chrysostomus, magnitudo eleemosynæ, non in multitudine pecuniarum vel opum sita est, sed ex alacritate dantium iudicatur. Propter hoc, & *a*, qui potum aquæ frigidæ dedit, acceptus est: & *b*, quæ duo minuta in corbonam misit, fuit grata & commendata, de quibus supra. Vide igitur diues, quid Deus tecum agat, manum tuam & munera tua mensuram statuit eorum, quæ ab ipso reci-

a In Ps.49
b Li.2.qq. in Exod. q.159.
c Li.4.cō. hæres.c.34

7. Moral. c.17.
§ 419

In cap.23. Exod.

Hom. 67. ad populū.

Lib.2. in Iob.

Pro.17.19

Hom. 55. in Gen.

a Mat.10. 24.
b Mar.12. 41 & Luc. 21.3.

recipere cupis. Vide quid das, vt inde sperare possis quæ recipias. Quæris magna, inquit Chrysostomus, & non vis dare parua? Petis regnum & non vis elargiri frustum panis? Petis cœlestia, & non vis terrena conferre subsidia? Quomodo dicis: *Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuã, & secundum multitudinem miserationũ tuarum, dele iniquitatem meam*, cùm tu non solùm secundum magnam, sed nec secundum paruam misericordiã miserearis? Ita Chrysostomus, qui multa lectu digna ad hoc institutum prosequitur. *Homo*, inquit Sanct⁹ Petrus Chrysologus, *petit Deus, non sibi, sed tibi; Misericordiam volo: humanam misericordiam petit, vt largiatur diuinam. Est in cœlis misericordia, ad quam per terrenas misericordias peruenitur. Domine*, inquit Dauid, *in cœlo misericordia tua. Dictur⁹ causã in iudicio Dei, patronã tibi misericordiam, per quã liberari possis, assume. Qui de patrocinio misericordiæ certus est, de venia sit securus, de absolutione non dubitet. Misericordia non solùm causam præuenit, anticipat cognitorẽ, sed etiã sententiam reuocat, absoluit addictos.*

Hom. 21. in 1. ad Co. & 37. ad popul.
Psa. 50. 3. 4.
Ser. 8. ad fin.
Ose. 6. 6.
Psal. 35, 6.

¶ 420 In huius explicationem, & confirmationem expendunt frequentissimè sancti Patres illam Spiritus sancti sententiã: *Ignem ardentẽ extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Aut vt communiter sancti Patres legũt, *Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna resistit peccatis.* Aut vt communiter sancti Patres legunt, *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum*, vt videre est apud Cyprianum *a*, Ambrosium *b*, Augustinũ *c*, & Hieronymum *d*. Voluit Deus explicare, cũ peccatorum remissionem quæris, ad quidnam debeas conuertere manũ. Quando domus tua succenditur, videsq; flãmas absumentes omnia; quidnam quæris? Ad aquam conquirendam te totum conuertis, & effundis abũdantissimè. Magna planè, inquit Ambrosius *e*, & cunctis ambienda sentẽtia, quæ hominibus penè iam mortuis, & peccatorum suorum incendio arefactis, rediuiuum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemosyna, sicut aqua intermortuis, succus, refrigerium arescentibus, infundatur: hoc est, vt miseri homines, qui in mortem peccatis aruerant, ad vitã eleemosynis reuiuiscant: sitq; illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammas quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant, atq; vtiliore cõmercio qui pecuniam quandã dederat, vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget, vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocentiã, qui sibi emerat aliquãdo peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Quãuis ergo pollutus, quamuis multis criminibus circumseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat, & maculã quã res alienas diripiẽdo contraxeras, tuas erogãdo purificas. Vide ergo quæ sit misericordis gratia. Quę vna & sola virtus cũctorum est redemptio peccatorũ. Ita Ambrosius. Et iterum, eundem locum considerans eleemosynam cum Baptismo confert, cuius postquam virtutem expenderat: Ergo eleemosyna inquit, quodãmodo animarum est aliud lauacrũ, vt si quis fortè post Baptismũ per humanam fragilitatẽ deliquerit, supersit ei, vt iterum eleemosynis emundetur, dicẽte Domino: *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Hæc mutuatus est Ambrosius ex S. Cypriano, qui misericordiã Dei commendat, quòd non solùm instituit Baptismum in remissionẽ peccatorum; sed quoniam sciebat homines post illud in peccata prolapsuros, voluisse eleemosynã statuere, tanquã aquam, qua peccata post Baptismum commissa emundarentur. Sancti insuper Patres Hieronymus *a*, & Augustin⁹ *b*, eandem sententiam Spiritus sancti expẽdentes idipsum prosequuntur, & Augustin⁹ eleemosynam secundum baptismũ vocat. Dedit, inquit, nobis Dominus secundum baptismum. *Nam sicut aqua extinguit ignẽ, sic & eleemosyna extinguit peccatũ.* Hoc præstat eleemosyna, quod baptisma, inquit Hieronymus. Quomodo baptisma nobis peccata dimittit: ita & eleemosyna peccata dimittit; sicut aqua extinguit ignẽ, sic eleemosyna extinguit peccatũ. Peccatis enim gehennæ ignes præparati sunt. Hoc extinguit

Eccl. 3. 33
a Lib. de oper. & eleem. & l. 3. ad Quir.
b Ser. 30. & 31.
c Li. de restit. catho. cõseruat. ante med. & lib. 50 hom. hõ. 39 ad fin. & ser. 50. de tempo.
d In Psal. 133. post medium.
e Serm. 30 in princ.

Luc. 11. 41 40.
Serm. 31.
Lib. de op. & eleemo.
a In Psal. 133. post medium.
b Libr. 50. hom. hom. 39. ad finẽ.

guit eleemosyna. Hæc tamen & similia dicunt sancti Patres, non quasi eleemosyna vim habeat ex opere operato emundandi peccata sicuti baptismus, & pœnitentia: sed vt intelligamus, nullam expectandam ab illo misericordiam, qui non fecerit misericordiam: & inter opera nostra, quæ magis diuinam erga nos flectunt misericordiam, esse eleemosynas, quas propter ipsum in pauperes erogamus.

§. 6. *Diuitiæ dicuntur in scriptura Redemptio animæ, quia per eleemosynam redimuntur peccata vt admiranda sententia dixit S. Dauid.*

¶ 421 *Lib. de Elia cit. & ieiun. c.* 20 *Tob.* 13. 9.

HIs Ambrosius addit verba illa, quæ Angelus dixit ad Tobiam: *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiã & vitam æternam.* Quæ verba si rectè expendantur, plus dicunt in eleemosynæ commendationem, quàm posset omnis eloquẽtia Demosthenis, Ciceronis, & quorumcumq; oratorum verbis explicare. Ex quibus Ambrosius infert, rectè dictum esse à Spiritu sancto: *Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ.* Quam sententiã longo discursu simul expendunt Ambrosius *a*, & Augustinus *b*. Mirum est enim, quod Deus redemptionem animæ diuitis in illius diuitijs positam dicat, qui semper contra diuites, eorumq; diuitias clamat, & asserit, diuitias esse, per quas omne malum perficiunt, & per quas æternæ damnationis pœnam incurrunt. Nihilominus vera est illius sententia, inquiunt Ambrosius & Augustinus, quia ad peccatorum remissionem obtinẽdam, magnopere conducunt diuitiæ in pauperes sparsæ. Sicut enim collectæ sunt ad diuitis perditionem, vt in illo probat Augustinus, qui, cum ingentem copiam fructuum collegisset, dicebat; *Destruam horrea mea & faciam maiora, &c.* ita in pauperes effusæ salutem operantur, sicut in Abraham, Iob, Zachæo, & alijs. Pecuniam habes? inquit Ambrosius: Redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: Redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed pretiosa misericordia, &c. In domo igitur tua, inquit Augustinus, pretium habes redemptionis tuæ, in cellarijs tuis & horreis quibus te ipsum redimas, & à captiuitate, & morte reddas liberum. Extrahe igitur, redime te, &c. Hæc omnia excellenter comprobantur ex illa famigeratissima Danielis sententia ad regem Nabuchodonosor, quam sæpè acutè expendit D. Chrysostomus *a*. Vidit Rex Nabuchodonosor in somnis visionem, quæ terruit illum: nec immeritò; contra illum enim erat, & *b*, *semper timet sæua, perturbata conscientia.* Vidit arborem magnam, proceritas eius contingens cœlum, extensio eius vsq; ad terminos terræ, folia eius pulcherrima, fructus eius nimius, &c. *c*, *Et ecce vigil & Sanctus de cœlo clamauit fortiter: Succidite arborem, & præcidite ramos eius, &c. In sententia vigilum decretum est, & sermo Sanctorum & petitio.* Conuocantur Arioli, Magi, Chaldæi, sapientes, vt visionem explicarent, cuius significationem tanto auidius Rex scire optabat, quãto maiorem sibi terrorem incusserat. Aduocatur tandẽ Daniel, cui datum erat talia Sacramenta explicare: qui somno à Rege relato, *cœpit apud semetipsum tacitus cogitare, quasi vna hora, & cogitationes eius conturbabant eum.* Videbat enim, contra Regem ipsum rem totam esse destinatam, & volebat Regem sua suspensione disponere. Tandem excitante Rege, somnij significationem expressit: Arborem, inquit, quam vidisti sublimem atque robustam, cuius altitudo pertingit ad cœlum, &c. tu es, Rex, qui magnificatus es, & inualuisti; & magnitudo tua creuit, & peruenit vsq; ad cœlũ, & potestas tua vsq; ad terminos vniuersæ terræ. Quod autem Rex vidit, vigilem & Sanctum descendere de cœlo & dicere: Succidite arborem & dissipate illam, intellige sententiam contra te latam, &c. Subdiditq;: *Quamobrem Rex consilium meũ placeat tibi, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis.* Multa sunt in hac historia grandi expensione digna. Primo, obserua sententiam latam in cœlo, publicatam

Prou. 13. 8.
a *Li. de Elia cit. & serm.* 30.
b *Ser.* 12. *de tempo.*
Luc. 12. 18

Li. 50. *hõ. hom.* 39.
a *In Ps.* 95 *& libr. de reparatio. Lapsi ad Theodorũ nõ longè à principio & hom. in imperfecto ad finem.*
b *Sap.* 17. 11
c *Dan.* 4. 10. 11. 14.
Ib. nu. 16.
Ib. nu. 24.
¶ 422

catam & intimatam fuisse per sanctum Angelum custodem populi Iudæorum, qui quoniam magna cura eorum salutem procurabat, *Vigil & Sanctus* vocatur, qui postquam sententiam promulgauit, apertè protestatus fuit, illam datam & latam decreto *& sententia vigilum*, id est, sanctorum Angelorum, qui præsidebāt varijs regnis, quorum quiuis regni sibi commissi saluti inuigilabat. Aut verò sententiam dixit latam in consistorio Sanctissimæ Trinitatis, cuius tres personæ, *vigiles* dicuntur; *quoniam non dormiat neque dormit, qui custodit Israel.* La-ta insuper dicit in sermone, & petitione Sanctorum, id est, ad petitionem, & supplicationem Sanctorum. Quoniam iniquus erat Nabuchodonosor, & Sanctos vehementer affligebat, petebant à Deo quam poterant vindictam, non tam propter iniuriam illis, quàm Deo ipsi illatam. Habuit se igitur Angelus sicuti præcones iustitiæ, qui sententiam latam à Regio consilio pronunciant, & promulgata sententia, addunt dicentes, ita pronunciatum fuisse in Regio consilio, instante procuratore Regio, aut tali vel tali parte. Itaque sententia lata fuit à Sanctissima Trinitate, petente, instanteque Sanctorum parte legitima. Et nihilominus Daniel hortatur, vt se disponat Rex, & procuret Dei misericordiam flectere, & reuocationem prolatæ, & intimatæ sententiæ obtinere. Quid tu dicis Sapiens ac beate? ait Chrysostomus. Estne, post tantum casum reditus? post morbum tam desperatum, iterum sanitas? Iterum prudentia speranda post mentem adeò motam? Sciebat Propheta Dei clementiam, qui irascitur in peccatores, & veniam cōcedit pœnitentibus: agnoscebat pœnitentiæ virtutē, & bonorum operum efficaciam, quæ Deo adiuuante agimus: hincq; ad sperandam à Deo veniam incitat, etiam post sententiam latam, & prolatam. Vt hinc discas, nunquā de diuina misericordia desperare, quātumcunq; multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, & audieris (vt ita dicam) sententiam Dei contra te latam, & prolatam. Semper enim dum viuis relinquitur misericordiæ locus: nec vllatenus desperandum, sed conuertē-

Psa. 120. 4

Hom. 26. *cit.*

dum te ad veram pœnitentiam, & talia agēda, quibus Dei clementiam prouoces. Obserua igitur, quomodo Daniel volens Regē excitare, vt se totum conuerteret ad ea agēda, quæ Dei possunt clemētiam prouocare, & sententiam prolatam reuocare, non imposuit longa ieiunia, vigilias grādes, disciplinas vsq; ad sanguinis effusionē, sed, *Cōsilium meū, inquit, tibi placeat, O Rex, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperū; forsitā ignoscet delictis tuis.* Quasi dicat; Si remedium aliquod superest, aut habere potes, hoc est, eleemosynis redimere peccata tua. Grādia sunt peccata, grādes sint eleemosynæ. Vide inquit Chrysost. quantam vim habeat eleemosyna, quantū valeat humanitas, quam efficax iustitiæ op⁹ operetur erga egenos misericordia, admonuit propheta. Cui si obedijsset ille legis transgressor, gratia fuisset consequuta promissum. Ita Chrysostomus, & confirmat Hieronymus, asserens Regem Nabuchodonosor fecisse quidem tunc, quod Propheta consuluit, & idcirco vsque ad mensem duodecimum dilatam fuisse sententiā: quia tamen postmodū noua addidit peccata, & ambulans in aula Babylonis gloriatus in potentia sua, contra Deum superbus extitit, bonum misericordiæ perdidit malo superbiæ. Non videtur mihi posse amplius exaggerari eleemosynæ virtutem, quàm dicendo quod sententiam in concilio sanctissimæ Trinitatis, assistentibus omnib. angelis, ad petitionem sanctorum latam, prolatam, intimatāq; suspenderit, & ad tempus reuocauerit, reuocataq; penitus fuisset, si ille nollet impius extitisse. Grandis vis ieiunij Niniuitarum, qua sententiam à Deo per Prophetam prolatam commutarunt: efficacissimæ lacrymæ sancti Ezechiæ Regis, quæ sententiam mortis à Deo latam, & à Propheta Isaia intimatam, potuerunt reuocare: non tamen minor vis eleemosynæ, quæ idipsum operata est, vt hinc discas, si hæc tria simul adiunga, lachrymas, ieiunium, & eleemosynam, quam certè possis peccatorum tuorum remissionem expectare, si ea sicut oportet opereris. Si ergo Rex ille, Idolorum cultor, inquit

In Psa. 95. *cit.*

In cap. 4. *Dan.*

Chry-

Chrysostomus, poterat eleemosynis peccata redimere; cui non proderunt eleemosynæ? Et verè hoc Christus Dominus nunc nobiscum agere videtur & consulere, quod Daniel Nabuchodonosori. Audisti quidem non in somnis sed in vigilia prolatam contra te sententiam, de cuius significatione non poteris dubitare sicut Nabuchodonosor: ideoq; oportuisset te conturbatum & trementem reddi; & redderis certè, si quę tibi dicta sunt, expenderes. Quam enim sententiam irreuocabilem Deus contra te tulit, vigil & sanctus, id est, sacerdos, qui est Angelus Domini, promulgauit & intimauit tibi dicens: *Puluis es, & in puluerem reuerteris.* Audire visus es sententiam sancti præcursoris, dicentis: *Iam securis ad radicem arboris posita est, omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur.* Videt te Christus trementem & meritò conturbatum & timentem, dicereque videtur: *Consilium meum tibi placeat, peccata tua eleemosynis redime.* In cœlum per manus pauperum munera mitte Deo, non sibi, sed tibi seruanda, per quæ à morte libereris, &c. Patet igitur ex his ieiunio adiungendam eleemosynā, vt vitia comprimat, & hominem ab eis redimat.

Hom. 26. cit.

Luc. 9. 3.

§. 7. *Ad orationem disponit ieiunium, si adiungatur eleemosyna, quæ manus eleuat, vt in Moyse præsignatum fuit.*

§ 423

SEcunda ratio desumitur ex eo, quod ieiunium mentem eleuat, ad orationem disponens, vt supra expositum est. Nā ex hoc ipso eleemosynam sibi adiungi exposcit, quæ orationi viam facit, iter præparat, portas cœli pādit, ianuas aperit, vt Deo se præsentem dare possit. Hocq; est, quod Angelus dixit ad Tobiam: *Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna.* Requiritur quidem ieiunium ad orationem, quod carnem comprimens, & extenuans pondus, quod mentem depressam continet, alleuiet, vt dictum fuit: hoc tamen non sufficit, nisi ei addatur eleemosyna, quæ vires orationi det, vt potenter in cœlum feratur. Nec enim auis, etiam si pondus illam detinens subtrahas, eleuabitur, nisi vires illa ad sursum se eleuandam in se recipiat. Et verè videtur Angelus loqui de oratione tanquam de leuissima velocissimaq; Aquila, cui duæ alæ ita sunt necessariæ, vt vna sine altera nō sufficiat ad volandum; duæ autem simul, completam facultatem subministrant. *Bona*, inquit, *est oratio cum ieiunio & eleemosyna.* Bonum dicitur aliquid absolute & plene, quod completum est, cui nihil deest. Ideoque apud Aristotelem, bonum & perfectum idem sunt. Bona est oratio, id est, perfecta, completa, potens, quando est cum ieiunio & eleemosyna. Est nunc tempus orandi pro peccatorum remissione. *Pro hac*, inquit Dauid, *orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno*, id est, pro peccatorum remissione, vt Augustinus exponit, quam homo sperare potest, si debitè oret, *In tempore opportuno.* Et quamuis totum vitæ tempus ab Apostolo definiatur opportunum, quod datum est ad illam obtinendam; signanter tamen tempus sacrum Quadragesimæ, de quo vt sæpè dictum est, iure sancti Patres illud singulariter accipiunt: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Orandum nunc instanter, & sine intermissione, mittenda auis orationis ex arca, vt oliuæ virentis ramum, id est, Dei misericordiam reportet. Duas igitur ei alas adiungito, ieiunium scilicet & eleemosynam, sine quibus infirmiter oratio euolabit. Volat oratio, inquit Augustinus, *Talibus pennis adminiculata virtutum.* In huius expositionem obseruat idem Augustinus, quod de Moyse scriptum inuenimus. Populus Dei eductus de Ægypto diuina virtute, in terram repromissam proficiscebatur: obuiam tamen habuit Amalecitanum, fortem gentem, conantem impedire iter & transitum. Moyses agnoscens oratione vincendum talem inimicum, montem oraturus conscendit, ibique ad orandum manus extendit. *Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalech. Manus autem Moysi erāt graues: Aaron & Hur sustētabant manus*

Tob. 12. 8.

Psal. 31. 6.

Ad Hebr. 4. 16.

2. Cor. 6. 2

Ser. 70. ex diuersis ad finem. Ser. 39. de temp. & 50. homil. hom. 27. Exod. 17.

Exod. 17. 11. 12.

manus ex vtraque parte. Quidnam sibi omnia ista velint, quæsitum est à multis, cur cùm leuaret manus suas Moyses, vinceret Israël, cùm remisisset, superabat Amalech. Quidnam virtutis extensio manuum orationi præstabat, vt dum illa paululum remitteretur, langueret oratio, & iuxta mensuram eleuationis manuum, oratio eleuari videretur in cœlum? Et quænam est ista grauitas manuum, vt Moysi ponderosum fuerit eas eleuare? Et quisnam Aaron, quisnam Hur, qui extentas tenent & sustinent manus? Num sine certi causa mysterij, inquit Rupertus, prouisum est, vt tali ordine vinceretur hic hostis? Ipsum igitur mysterium diligenter indagandum est. Multa sancti Patres tradunt alibi expendenda, sed quod Augustinus obseruat, nostro satisfacit instituto. Ad cœlum tanquam ad terram tibi repromissam, Deo misericorditer dirigente tendis: sed obuiam venit Amalecitarum populus, iter impediens: qui significat peccatorum multitudinem, quæ se opponit, & pugnat contra te. *Et peccatum meum*, inquit Dauid, *contra me est semper.* Quodnam remedium? Ora Deum: pro hac enim orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. Id age quod Dauid: *Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.* Dic, *Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam*, &c. *Dele iniquitatem meam.* Vt tamen oratio sit potens & valida, extẽde manus tuas. Et nos, dilectissimi, inquit Augustinus, si adiuuante Domino manus erigimus, inimicum superamus. In manibus opera debemus accipere. Si talia sunt opera tua, vt illa possis in altum in conspectu Domini leuare, potes etiam & tu aduersarios tuos extinguere. Quis bene manus leuat, nisi qui per eleemosynam in cęlo iugiter thesaurizat? Quis bene manus leuat, nisi qui assiduè victum & vestitum pauperibus subministrat? Quis bene manus leuat? Ille vtique, qui implet illud Apostoli: *Eleuantes puras manus sine ira & disceptatione.* Expendit Ambrosius, quod Christus cuidam habenti manũ contractam dixit; *Extende manum tuam.* Communis, inquit, ista generalisque medicina est. Et tu qui putas manum habere te sanam, caue ne auaritia, ne sacrilegio contrahatur, extende sæpius eam: extende ad illum pauperem, qui te obsecrat, extende vt proximum iuues, vt viduæ præsidium feras, eripias iniuriæ, quam vides iniustæ contumeliæ subiacere. Extende ad Deum pro peccatis tuis, sic manus extenditur, sic sanatur. Hęc infirmitas fuit Ieroboam, manum, cum idolis sacrificaret, contraxit. Ita Ambrosius. Graue quidem est, huiusmodi manus extendere; nihil enim grauius aut difficilius diuitibus iudicat Basilius, ostẽditque iuuenis ille, qui hoc ipso quod sibi Christus manus extendere iniunxit, abijt tristis, vt supra prosequuti sumus. Aptè propterea auxilium præstãt Aaron & Hur. Aaron, inquit Gregorius, mons fortitudinis, Hur autem ignis interpretatur. Quem itaque mons iste fortitudinis significat, nisi Redemptorem nostrum, de quo per Prophetam dicitur: *Erit in nouissimis dieb. præparatus mons domus Domini, in vertice montium?* Aut quis per ignem, nisi spiritus eius Euangelicus figuratur, de quo ille dicit: *Ignem veni mittere in terram?* Ille igitur manus sustentandas assumit per Euangelicam doctrinam, qui clamat: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo.* Quis enim hæc audiens manus extentas non habebit? Quis à manuum extensione cessabit? Indicauerat iam, quantum ad orationem conduceret huiusmodi manuum extensio Moyses ipse, qui in Ægypto requisitus à Pharaone, vt sua oratione impetraret à Deo, quod cessarent tonitrua & grandinis impetus, respondit: *Cùm egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit.* Id quod petis consequar, orando oratione quæ fit cum extensione manuum facta. Hæc est enim quæ ad Deum ascendit, & quod ab illo petieris impetrat, dicẽte ipso: *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq́ue induc in domum tuam, cùm videris nudum operi eum,* &c. *tũc erumpet quasi mane lumen tuũ, tunc clamabis, & Dominus exaudiet.* Dices? Quomodo extensio illa significabat eleemosy-

Marginal notes: *Lib. 3. in Exo. c. 20.* — *Loco cit.* — *Psal. 50. 5.* — *Psal. 56. 3.* — § 424 — *Ser. 63. cit.* — *1. ad Timoth. 2. 8.* — *Lib. 5. in Lucam.* — *Luc. 6. 10.* — *Homi. 7. in diuites auaros.* — *Hom. 33. in Euang.* — *Esai. 1. 2. & Michea 4. 1.* — *Luc. 12. 49* — *Exod. 9. 29* — *Esai. 57. 7.*

narum largitionem? nam illa in cœlum erat, hæc autem non in cœlum, sed in hominem terrenum se conuertit. Respondet Chrysostomus: Si ad pauperem manum extenderis, ipsum cœli verticem tetigeris, qui enim illic sedet, eleemosynam suscipit. Ad Patris quidem dexteram sedet Christus, inquit Augustinus, sed in terris ambulat, qui dixit: *Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Hæc est extensio manuum, sub qua deficit Amalech. His conueniunt quæ idem Augustinus obseruat in illo excellenti opere, quod de adorando Deum ad Probam nobilissimam fœminam scripsit, expendens illam Dauidis sententiam: *In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis.* Quomodo Deus qui incorporalis est, & impalpabilis, manibus est exquirendus? Nequaquam quærendus est Deus solo ore, aut nudis vocibus linguæ, quando quis tribulatione premitur: sed adiungendæ sunt manus, extendendæ in pauperes, quæ hoc ipso quod inopes inueniunt, Deum inueniunt, qui in illis se voluit constituere, vt illum manibus nostris apprehenderemus & teneremus.

Hom.67. ad populũ. *Lib.50.hõ. hom.37.ci. Matth.35. 40.* *Epist.121. ad Probã, c.13.* *Psal.58.17*

§. 8. *Ieiunium mentem eleuat, si sit cum eleemosyna, vt in Cornelio, & Tabitha: ideo induere viscera misericordiæ monet Apostolus.*

¶ 425 AD idem institutum obseruant Origenes *a* & Chrysostomus *b*, quæ de insigni duce Cornelio Centurione (quem Origenes *c* gentium primitias appellat) Sanctus Lucas Euangelista enarrat: de quo dicit, quod *erat religiosus ac timens Deum, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecãs Deum semper.* Vide quodnam fundamentum orationibus supponebat, eleemosynas. Et quia oratio erat perpetua, eleemosynæ erant continuæ & multæ. Dignus propterea fuit, vt non in somnis aut ænigmate, sed *Manifestè videret Angelum introeũtem ad se ad horam nonã,* quę vt Cassianus annotat, singularis erat ad illius orationem. Et intuens in eum, timore correptus, dixit: *Quid est Domine?* Erat timens Deum, & forsitan timebat, ne propter peccata sua veniret Angelus ad puniendum se, & interrogat, sicut quondam viri Bethlehemitæ, *Pacificusne est ingressus tuus?* Dixit autem illi Angelus: *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.* Solet Deus quæ nostra sunt ex nostris vsibus declarare, vt B. Hieronymus annotauit. Omnes qui aliqua mercede à Rege egent, supplicationes in scripto eidem Regi offerunt, quarum multas tanquam iniustas & impertinentes vult Rex suppressas teneri. Quando alicui vult clementer satisfacere, iubet, vt sibi deferatur illius supplicatio, vt in memoriam reuocet, quid ille petierit, cui gratiam expetitã concedere decernit. Omnes homines quia miseri sunt, egentque gratia & fauore Dei, ad Deum supplicationes fundunt, supplicesque præsentant, quarum tamen innumeræ tenẽtur suppressæ, quas quasi coram se Deus legi non permittit, quales fuerunt orationes Saulis, qui grandi clamore orãs, non exauditus fuit, nec orationis ipsius aliqua coram Deo habita fuit memoria: similiter & Antiochi, de quo dicitur: *Orabat ille scelestus Dominum, à quo non erat misericordiam consequuturus:* illorum itidem, qui crudeles erant in proximos, qui propterea, vt D. Chrysostomus indicat, audierunt: *Manus vestræ sanguine plenæ sunt,* quibus dictum est: *Cùm multiplicaueritis orationem vestram, non exaudiam.* Et tales sunt multorum Christianorum orationes & supplicationes, quas Deo præsentant, tenentes manus plenas sanguine, continentes diuitias, constringentes manus, ne aliquid ex eis effluat, propter quorum crudelitatem pauperes pereunt. Sed quando tales sunt preces & supplicationes, quas Deus gratas habet, explicat id more nostro, dicens, quod sibi eas sisti iubet, & coram se legi facit, & ad memoriam reuocari. Tales erant orationes Cornelij: non mirum, quia grandes eleemosynas secum habebant adiunctas; &, quantum existimo, perpetuò cùm orare Deum

a Lib.2. in Iob. *b Homil.5. de pœnit. & 21. in Acta.* *c Hom.11. in Numer.* *Act.10.2.* *3. de Instit. cap.3.* *1. Reg.15. 4.* *In Esaiam* *1. Reg. 28. 15.* *2. Macha. 9.13.* *Hom.67. ad populũ.* *Esaiæ 15.1.*

Deum parabat, prius eleemosynam faciebat, per illam orationi suæ viam faciens, dans Deo, vt reciperet à Deo: ideoque Angelus orationes eius cum eiusdem eleemosynis copulauit, dicens: *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ.* Vide, inquit Chrysostomus, optimam coniugationem: tunc enim audimur, cùm & ipsi audimus accedentes pauperes. Orationes quæ eleemosynis nituntur (inquit alibi, hanc eandem sententiam angeli expendens) quouis suauissimo odore sunt fragrantiores. Ea enim odoris suauitas, quæ in sensum cadit, ne magnam quidem aëris portionem intersecat: hæc autem ipsos cœlorum fornices reserat. Debitorem prius sibi Deũ faciebat, vt Chrysostomus annotat, sciens illud, quod scriptum est: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperi.* Debitor autem veneratur fœnerantem, & gratè eum loquentem suscipit, auscultat, & audit. His adde, quod singulariter B. Cyprianus annotasse visus fuit, circa orationem Petri suscitantis Tabitham. De illa supponit Euangelista dicens: *Hac erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat.* Factum est autem, vt infirmata moreretur, *quam cùm lauissent posuerunt in cœnaculo.* Nequaquam illius cadauer linteo concluserunt, vt Cyprianus annotat, sperantes vitam restituendam sine dubio ei, quę tot pauperum vitas sustentârat. Vnde decreuerunt vocare Petrũ, qui non longè distabat; qui veniens, introductus fuit ad cœnaculum, vbi mulieres & viduæ sanctæ, quæ illuc confluxerant, ostenderunt illi *Vestes & tunicas, quas faciebat* pauperibus *Dorcas*, aut Tabitha. In hoc enim perpetuo laborabat, vestes nudis tegendis cõstruere. Tunc Petrus eiectis omnibus, ad orandum pro restituenda vita defunctæ se conuertit. Sensit enim, inquit Cyprianus, securè se petere vitam posse pro ea, quæ pauperum vitas seruauerat, & quòd efficax futura esset oratio, quæ tot tantasque eleemosynas supponebat; & ex tot tantisque illius eleemosynis confidit, orationem suam a Deo exaudiendam. Vt hinc discas quid agendum tibi sit hoc tempore, quando ministri Ecclesiæ, virique Apostolici aduocantur, vt pro animæ tuæ vita orent. Si enim vis illorum orationes efficaces reddere, quantum in te est, per misericordiæ opera dispone, vt possint illi coram Deo eleemosynas tuas præsentare. Et vt rem nunc concludamus (quam alibi latè prosequuti sumus) audi Apostolum dicentem: *Induite ergo vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ.* Expendit Chrysostomus verbum illud, *Induite.* Non dixit miseremini, aut eleemosynam facite, vt intelligas non quomodocunque oportere te misericordiam tenere, quam audis te induendum. Quicumque domo egressurus est, vestem resumit, & indutus incedit: nec enim tam vilis est homo, qui nudus ambulare per ciuitatem audeat. Ita & tu egressurus domo, indue viscera misericordiæ, tamquam pallium illam assume, quo perpetuò te exhibeas indutum, daturus pauperi, viduæ, orphano, hospitali. Et sicut vestimentum semper nobiscum est, inquit Chrysostomus, ita sit & eleemosyna. Aut verò alludere voluit Apostolus ad id, quod de grandi Rege Assuero scriptum est: *Non erat licitum, indutum sacco aulam Regis intrare*; sed tenebatur quicumque in conspectu Regis se præsentem dare contendebat, vestes pretiosas assumere & induere. Per orationem homo se præsentem Deo exhibet. Hoc est enim orare, mentem & animum ad Deum eleuare, & coram illo se constituere. Ne credas sacco vilissimo peccatorum indutum, rectè dispositum esse, vt coram Deo per orationem des te præsentem. Indue pretiosam vestem, quæ omnes contegat animæ tuæ deformitates. Quænam hæc erit? *Induite viscera misericordiæ.* Hæc vestis, de qua Apostolus: *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Hac indutus, oculos diuinæ maiestatis ad te gratè aspiciendum conuertes. Expendit insuper Chrysostomus, aptè dixisse; *Induite viscera misericordiæ:* primò, vt intelligas, nõ vnam aut alteram solummodo eleemosynã à te requiri, sed multas, vt habeas viscera misericordiæ, quæ sint tanquam fons perennis, vnde perpetuò aquæ miserationum profluant

Hom. 11. in Epist. ad Hebræ. in Morali.
Hom. 20. in 2. ad Corint.
Hom. 5. de pœnit.
Prou. 19. 17
Lib. de ope. & eleemos.
Acto. 9. 36.
§ 426
Ad Coloss. 3. 12.
Hom. 35. ad populũ. & 14. in Epist. ad Rom.
Esther 4. 2.
1. Pet. 4. 8.

& scaturiant; & quacunq; eleemosyna data, remaneant in te adhuc viscera misericordiæ, vt alteram, si potueris facias, & exhibeas, si non potueris, saltem desideres posse. Secundò, vt consideres Deum non tam eleemosynam quam facis, in se considerare, quàm viscera tua, vt supra sæpe dictum est. Induite viscera misericordiæ. Indumentum est hoc, quod quicunque etiam extrema paupertate pressus, induere potest: nullus enim est, qui quamuis non possit vel calicem aquæ frigida dare pauperi, non possit ei compati, & illius per internum affectum misereri, atque optare illi bene facere. Hoc si egeris, pretiosam vestem induisti, & te Deo præsentem dare poteris, qui tuorum viscerum affectum tunc pro opere reputat, quando nihil aliud præstare potes, vt supra diximus.

§. 9. *Singulariter dicitur ieiunium disponere ad virtutes, quia eleemosynæ famulatur, cui propterea Christus eleemosynam coniungit.*

§ 427 Tertiò, debet ieiunio copulari eleemosyna, vt illud possit operari, quod de eo tandem dictum fuit, quod virtutes largitur & dona. Illud siquidem ad omnes virtutes disponit: quoniam autem inter eas eminet misericordia, singulariter ad misericordiæ opera debet disponere. Et si sit ieiunium quale esse debet, id excellenter operatur. Vt enim ex Basilio *a*, Ambrosio *b*, & Augustino *c*, supradictum fuit, traditque S. Petrus Chrysologus *d*, tale debet esse ieiunium, per quod expensas minuas, & excuses. Reprehendit enim D. Augustinus vehementer eorum ieiunia, qui ieiunantes, exquisitis ferculis & saporibus escas præparant, nullatenus aliquid corpori detrahentes, sed mutantes abundantiam, quam cæteris diebus tenere solent. Nec enim minus abundans est mensa diebus ieiunij, quàm alijs; quamuis sit ex rebus diuersis & mutatis. Quid, inquit Augustinus, prodest huiusmodi ieiunium? *Qui sic* (ait) *se à carnalibus temperant, vt alias escas & difficilioris præparationis, & pretij maioris inquirant; multum errant; non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam.* De quo egregiè loquitur Basilius & Ambrosius, clamantes dandam saltem his diebus esse requiem coquo, vt supra dictum est. Ita ergò ieiunandum est, vt parcior sit victus, moderatior potus, cõtractior mensa, pauciora fercula, & ex consequenti expensæ minores. Hinc excellenter ieiunium potest virtutem misericordiæ operari: dum enim illud reseruat, quod si non ieiunares, expendisses, materiam tibi offert eleemosynæ & misericordiæ perficiendæ. *Ieiunantes ergo fratres*, inquit Diuus Petrus Chrysologus, *prandium nostrum reponamus in manu pauperis, vt seruet nobis manus pauperis, quod venter nobis fuerat perditurus.* Idipsum omnes sancti Patres summo consensu tradunt, Ambrosius *a*, Augustinus *b*, dixeratque Origenes *c* egregiè, à quo omnes videntur doctrinam mutuasse, illamque celebrem propositionem hausisse, Deum per ieiunium non quærere, quod excuses expensas; sed quod habeas vnde possis pauperi eleemosynam dare: nolleque Deum, vt ieiunium sit tuæ auaritiæ minister; sed tuæ misericordiæ dispositor & præparator. Vnde optimè Augustinus: *Eleemosynas his diebus augere, quodammodo ex debito est: vbi enim iustius quàm miserendo impenditis, quod vobis abstinendo demitis? Et quid iniquius, quàm vt quod minus erogat abstinentia, seruet permanens auaritia, aut consumat dilatata luxuria? Intendite itaque quibus debeatis, quod vobis denegatis, vt quod detrahit temperantia voluptati, addat misericordia charitati.* Hinc Iudæorum ieiunia acri obiurgatione reprehendit Deus per Esaiam, quoniam per ieiunium nutriebant auaritiam, & suæ consulebant cupiditati, expensas quas excusabant, auare sibimetipsis recondendo, & illis diebus, quibus oportebat esse liberaliores in pauperes, magis erant erga illos crudeles, sæuius debita repetendo, vt dictum est. Grandis certè iniquitas, ieiunium facere nutritorem auaritiæ & cupidi-

a Hom. 1. & 2. de ieiun. *b* Lib. de Elia. *c* Serm. 55. de tempor. *d* Serm. 8.

Serm. 37. de diuersis.

a Lib. de Nabut. & li. de Elia. *b* Serm. 56. de tempor. & 4. & 72 & 73. ex diuersis. *c* Homi. 4. in cap. 4. Matth.

Ser. 72. ex diuers. cit.

Esaia 58.

cupiditatis, quod ad minuendam auaritiam & cupiditatem esse debet. Hocque viro Christiano singulariter fugiendum, optimè tradidit B. Petrus Chrysologus, annotans, quod *qui ieiunans prandium suum non erogat; sed reponit, cupiditati probatur ieiunare, non Christo.* Quibus illa D. Ambrosij sententia concinit. Illud, inquit, fratres ad perfectionem ieiunij tacendum nō est, vt qui abstinemus, & minimè prandemus hoc tempore, prandia nostra pauperibus erogemus: hæc enim est vera iustitia, si te esuriente de tuo cibo alius satietur, & tu tuis ieiunijs dominum roges, & ille pro te, satiatus exoret, vtrumque tibi proficiens, & tua fames, & saturitas mendicorum. *Cæterum qui sic abstinet, vt nihil pauperibus de suis epulis largiatur, & videtur quæstum suum sibi fecisse ieiunium, & negotiationem, sibi parcendo. Ad hoc enim abstinuit, non vt placeret Deo, sed ne amplius erogaret.* Ita Ambrosius. Videndus est Sanctus Gregorius, qui hoc ipsum prosequitur, explicans, quomodo ex ieiunio quo caro affligitur, egentis proximi caro est reparanda. Digna certè, & apta comestio præparata est à sancta Rebecca, per quam filio suo benedictionem & primogenita conquisiuit: per quam ita cibus præparatus fuit beato Isaac, vt manerent pelles ad vestiendas & operiendas manus & collum Iacob. Illa comestio apta & digna est ieiunio, per quam ita corpus reficis, & ita fercula ad illud nutriendum paras, vt remaneat & relinquatur inde, vnde possis nudum vestire, algentem refouere, esurientem pascere. Rectè igitur Christus Dominus ieiunio eleemosynam adiunxit.

Ser. 8. cit.

Serm. 33. ad finem.

Hom. 16. in Euang.

§. 10. *Christus in bonis replet desiderium nostrum, id suadens quod nostro desiderio est conforme, oculos suos super nostros, tanquam Eliseus, ponens.*

NOlite *thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur; & vbi fures effodiunt, & furantur.* Sapientissimè Christus Dominus procedit. Suadere namq; volens eleemosynam, non dicit: Bona vestra profundite, diuitias spargite, date alijs quæ vestra sunt, sed ita id proponit, vt ostendat, se non intendere, quod bona tua diues amittas & perdas, quin potius consulit & hortatur, vt tibi conseruanda in tuto reponas, & à periculis omnibus serues libera. Verba sanè quæ quiuis homo quantumcunque auarus gratissimè potest audire, imò tanto gratius, quanto magis pecuniam diligit. Quid enim magis iuxta eius votum & mentem dici illi potest, quàm quod procuret pecuniam suam seruari securam, ab omnibus periculis auulsam? Pater qui filium vnicè diligit, non placidè audiret, si ei dicas, quod domo illum expellat, illius curam deponat, & auibus exponat deuorandum: nihil autem placidius propones, quàm si modum tradas, quo filium possit liberum ab omni periculo seruare, & in grandi dignitate constituere, eoque potiri. Nequaquam mulier, quę virum amat, auscultabit si consulas, quod eum relinquat, & alijs mulieribus perfruendum tradat: nihil tamen illi gratius poteris dicere, quam si tradas modum, quo liberum ab omni infirmitate retineat, & ab omni periculo possideat tutum, & longo tempore illo perfrui possit. Ita Christus Dominus non dicit tibi nunc, vt vendas omnia, & profundas, & alijs tradas: quot enim quantique hoc audito, sicut adolescens ille, tristes mœrentesque abirent? Sed hoc tibi, diues, suadet, vt pecunias tuas veraciter tibi serues, & nullatenus eas perdas, & quod non eas colloces in loco, vbi minus

¶ 428

securè seruari possunt, sed in eo, in quo omni periculo liberæ consistant. Hoc, vt S. Augustinus optimè prosequitur, diues est pecuniarum summus amator, qui non gratissimè audiat, soliciteque perquirat, quomodo id possit perficere? Hoc Christus suadet, in primis ostendendo, nullatenus pecunias tuas in terra recondendas, quia nullo modo ibi securas tibi seruabis: deinde ostendendo, in cœlo esse reponendas, vbi sine dubio securissimæ erunt, tibimetipsi in perpetuum reseruatæ. *Nolite*, inquit, *thesaurizare thesauros in terra*. Assumpsit sanctus Eliseus suscitare puerum mortuum: & vt hoc perficeret, sicut egregiè considerat Beatus Gregorius, noluit venire ad eum cum baculo, nec illum ipsi imponere, sicut fecerat ipsius seruus Giezi, qui nullatenus mortuum suscitare potuerat, sed per semetipsum descendens, puerilibus membris se omnino attemperauit & accommodauit, incuruans se. *Incubuit enim super puerum, posuitq; os super os eius, & oculos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & calefacta est caro pueri.* Expende verbum *Incubuit*, quod proprium est auium & animalium, fouentium oua & fœtus suos, calorem viuificum communicantes. Qua dicendi ratione voluit exprimere scriptura, contrarium modum penitus tenuisse Eliseum, ab eo quem tenuerat Giezi: hic enim venit in baculo duro frigidoque, ille autem in spiritu suo leni, non percutiens, sed fouens potius, caloremque quasi vitalem communicans. Quo in opere expresè aduentus filij Dei præfiguratus fuit, vt SS. Patres annotarũt, qui venit, vt hominem per peccatum mortuum, ad æternam vitam reuocaret. Ad hoc venit ipsemet, qui primo miserat Moysen seruum suum cum baculo legis, dicẽs: *Ego ipse, qui loquebar ecce adsum*: & homini se attemperauit & accommodauit, non solum in eo, quod Apostolus tradidit dicens, illum *in similitudinem hominum factum*: sed in eo quod nostris se affectibus & desiderijs accommodasse & attemperasse visus fuit. Non venit in baculo percutiens, & vim inferre volens nostræ voluntati; sed in calore charitatis, quo viuificum spiritum infunderet. Posuitque os suum super os nostrum, nostro loquendi more nobiscum agens, & nostræ balbutiei se accommodans, melius quam Paulus, qui dicebat: *Facti sumus paruuli in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos.* Posuit etiam manus suas super manus nostras, dans virtutem illis ad rectam meritoriamque operationem, per quam iam non panem terrenum tanquam seruus in sudore vultus sui homo cõquirat: sed æternæ beatitudinis hæreditatem tanquam Dei filius consequatur. Et tandem posuit oculos suos super oculos nostros, id ipsum intendens ipse, vt homo consequatur, quod homo ipse suo desiderio consequi intendit & desiderat. De illo merito Dauid, hoc considerans beneficium, suamque animam ad infinitas pro eo laudes referendas inducens dixit; *Qui redimit de interitu vitam tuam: qui replet in bonis desiderium tuum.* Non venit tuis desiderijs se opponens, & tuæ voluntati violentiam volens inferre, sed potius illa complens, & te adiuuans, vt ea plenè consequaris. Homo multis desiderijs abundat, qui totus est in eo, quod illa opere compleat, & optatis potiatur: miser tamen & insipiens est; quia per id nititur sua complere desideria per quod potius omnino ab eorum consecutione impeditur. Quærit desideria sua implere in malis: id est, per ea media, quæ nullatenus possunt desiderii expletionem præstare. Hoc autem præstitit filius Dei, quod dedit, vt nostra desideria complerentur in bonis, id est, per media apta, & quæ verèrem optatam perficerent. Omne hominis desiderium circa tria bonorum genera versatur, circa interna, & quæ ipsummet contingunt, vt vita & salus; circa externa, vt diuitiæ bonaque exteriora; & circa media, quale est bonum honoris. Est autem primum summumque desiderium circa primi generis bona. Quod enim homo super omnia quæ ad se attinet desiderat, est viuere, & quod magis seruare cupit, est vita ipsa; quam omnium aliorum vocat sustentaculum & fundamentum,

Ser. 220. de temp.

9. Moral. c. 32.

4. Reg. 4. 34.

Isai. 25. 6.

Ad Philip. 2. 7.

§ 429

1. ad Thes. 2. 7.

Psal. 102. 4. 5

circa 3.

Gen.26.32 tum, sine qua vt dicebat Esau, nihil prosunt primogenita, opes, honores, facultates: ideoque *Pellem pro pelle & cuncta quæ* Iob 2. 4. *habet homo, dabit pro anima sua.* Et sicut nihil homini esset acerbius, quàm ei imponere, vt non vitam quæreret: ita nihil illi iucundius, quàm de seruanda vita & tenenda florida, sana, & gaudente modum tradere. Sed errabat miser, qui vitam appetens longam, fœlicem & perpetuam, per id illam procurabat, quæ vitę fœlici & perpetuæ contraria, & quæ mortem potius inducerent, quàm vitam seruarent; qualia erant, quæ tantùm corpori congrua videbantur. Vita namque ab anima procedit, non à corpore, & quæ corpori congruunt, animæ sunt contraria. Venit filius Dei, & nullatenus suasit, vt homo desiderium viuendi deponeret, quin potius se hoc ipsum intendere exposuit, & quod in hoc Ioã.10.10. aduenerat, docuit, *vt homines vitam habeant, & abundantius habeant*: & tantopere se desiderare, vt homo vitam assequeretur, vt in hunc finem vitam suam expositurus esset. Et vt eam homo in æternum seruaret, tale nutrimentum composuit, quod nec oculus vidit nec in cor hominis ascendit. Se enim ipsum in cibum dedit, & sanguinem suum in potum, vt homo viueret in æternum: & qui cùm illum in principio creauit, dedit lignum vitæ, cuius fructus vitam seruare posset liberam ab omni infirmitate, & absque eo quod consumeretur; nunc eidem seipsum, qui est verum lignum vitæ imò vita ipsa per essentiam, dedit comedendum, dicens: *Qui manducat* Ioan.6. *hunc panem viuet in æternum.* Non itaque voluit, vt homo vitã suam profunderet & perderet, quin potius vt sedulo & attẽtè de ea in perpetuũ seruanda tractaret: & ideo perpetuò suasit homini: vt pro nulla re illã Matt.16. 26. exponeret. *Quam, inquit, dabit homo commutationẽ pro anima sua?* In hocq; totus fuit, tradere homini modũ, & dare ei virtutẽ, §.430 qua vitam perpetuã, fœlicem & omnibus modis florentẽ, cõsequeretur. Est post hæc alius hominis appetitus, quo honorẽ magnoperè affectat, ideoq; nullatenus sustineret, quod sibi imponeretur, dedecus quærere, & inhonorabilem se exhibere. Hoc desideriũ homo complere procurat in malis, & per ea, quæ ab illius consequutione sunt penitus contraria, vt per vindictam, per fastum, & superbiam, per oppressionẽ & contemptum aliorum, per hoc quod omnibus supereminere procuret, quæ vero & legitimo honori sunt contraria. Sunt enim mala: & malum nullatenus est veri honoris materia. Venit Christus, oculos suos super oculos hominis ponẽs, id ipsum respiciẽs & intendens, vt sc. homo honorem consequatur & procuret, illum excitans, vt non eum honorem, qui terrenus est & vilis, ac corruptibilis, affectet, sed desideriũ dilatet ad intendendum illum, quo etiam in cœlis coram Deo & Angelis honorabilis sit. Et in hoc institit, modum tradens & exponens, quomodo homo verum sempiternumque honorem supremamque cõsequatur exaltationem, per humilitatem & virtutum opera. Tandem est tertiũ desideriũ circa externorũ bonorum genus: cupit enim esse diues & omniũ facultatum copia abundare. Sunt pecuniæ secundus sanguis, vt communiter homines dicere solẽt, sũtque id, quod summè diligunt, illud considerantes, quod pecuniæ obediunt omnia: in illis credũt constitutam salutẽ & honorẽ & tantum de his se quisq; habere reputat, quantum de diuitijs habuerit. Nihil durius homini dici posset, quam vt hæc bona profunderet, perditioni traderet, & à se penitus abijceret. Huiusmodi desiderium cõplere homo curat, negotiando in terra & diuitias recondendo, includendoq; thecis & arcis: triticum in horreis, vinum in cellarijs, portas vectibus & seris ferreis muniendo. Venit Christus, & id ipsum intendit, quod sc. homo diues sit, & diuitias sibi perpetuò conseruatas teneat. Nihil ille magis concupiuit, quam vt diuites simus, qui *propter nos egenus factus est, vt illius in-* 2.Cor.4.9. *opia nos diuites essemus*: ideò hoc agit, & procurat, vt homo in bonis, huiusmodi compleat suum desiderium. Id autem intẽdit, & proponit, dicens: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.* Vultis diuites esse, & diuitias vestras vobis conseruare securas, illæ-

illæsasque? Hoc ipsum ego volo, & contendo. Ideoque vobis consulo, vt non in terra illas condatis: quantumcunque enim procuretis sub firmissimis seris, & vectibus concludere, magnis euidentibusque periculis subiectæ manebunt: *In terra enim ærugo, & tinea demolitur, & fures effodiunt, & furantur.* Hoc nomine, inquiunt Chrysostomus *a*, & Beda *b*, omne periculorum genus exprimere CHRISTVS voluit. Aliæ enim sunt res, quas rubigo offuscat, vel consumit, vt est aurum, argentum, & cætera metalla: aliæ quæ à vermibus, vel putredine dissoluuntur, vt sunt vestes, vasa lignea, quæ carie dispereunt: aliæ per fures auferuntur. Hocque omnibus bonis periculum est commune. Et quamuis nullum horum immineret, certa est illa Spiritus sancti sententia, inquit Beda: *Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui operatur illud, cum ipso peribit.* Hoc cuique exploratissimum est, quod omnia quæ possidet est relicturus alijs. Do, inquit Christus, modum, quo dum viuis, securè recondas, & tibi reponas bona, & mortis tempore tecum deferas, aut in alia vita, quam ingressurus es, tibi reposita inuenias. Potestne homini quantumcunq; auaro aliquid gratius dici aut iucundius? Diuitias inquit seruare cupis? Hoc ego tibi suadeo, imò & propterea clamo, ne in terra thesauros tuos recondas. Nullum est enim reconditorium ab omni periculo securum. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo.*

a Homi. 15. in imperf.
b In hoc Euang.
Eccl. 14. 20.

§. II. *Sicut antiquitus non recondendos thesauros in AEgypto dixit Deus, vbi leo, vipera, & regulus deuorabant, ita & nunc, non recondendos in terra, vbi ærugo, & tinea, & fures.*

§ 431 LOquitur certè Christus Dominus ad eum modum, quo antiquitus ad populi sui homines per Isaiam fuerat locutus, *Onus*, inquit, *iumentorum Austri. In terra tribulationis & angustiæ, leæna & leo ex eis, vipera, & regulus volans, portantes super humeros iumentorum suorum diuitias, & super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum, qui eis prodesse non poterit: Ægyptus enim frustra & vanè auxiliabitur. Ideo clamaui super hoc, superbia tantum est, quiesce.* Locus est insignis, quem iam ad aliud institutum expendimus, & nunc nostro egregiè quadrat. Certum est, Deum loqui de ciuibus Ierusalem. Timebant illi aduentum Nabuchodonosor Regis Babylonis: ideo volentes saluti suæ & securitati thesaurorum, & diuitiarum consulere, decreuerunt ad Ægyptum proficisci, & ibi pecunias, & thesauros suos seruandos mittere, quos Ierosolymis minus tutos reputabant, propter aduentum Regis Babylonis, quem reformidabant, vt apertè satis Ieremias expressit. Hoc Deus ægerrimè tulit, & maximè conquestus est, quod Ægyptijs se suaque crederent, non autem in sui brachij potestate confiderent. Quidam autem censent Deum voluisse exprimere pericula, quæ erant in itinere, quasi deserta illa inter Iudæam, & Ægyptum redundarent leonibus, leænis, viperis, & volantibus regulis. Sed Sancti patres Hieronym. Cyrillus, Procopius, & alij demonstrant, potius indicare, & exprimere pericula, quę in ipsa Ægypto imminebant, & meritò. Nequaquam enim via inter Iudæam & Ægyptum fuit huiusmodi periculis leonum, viperarum, regulorumque infesta, quæ potius peruia omnibus erat & trita, vt ex Pomponio, Strabone, alijsque Geographis constat. Id quod & Scriptura sacra satis apertè meo iudicio indicauit, referens filios Iacob ex terra Chanaan, quæ postea Iudæa est appellata, cum asinis Ægyptum semel & iterum petijsse, qui nunquam euntes aut redeuntes, leones, aut viperas, aut regulos obuios habuerunt, aut periculum aliquod incurrerunt. Quod si tunc tuta erat ab huiusmodi periculis via, multò magis postea, quæ magis fuit peruia facta, & terra illa habitatoribus magis repleta. Vnde volens Deus per Ieremiam Iudæos

In Esai. 30. 6. 7.
Ier. 42. 43.
Apud Leonē Castr. in cap. 30. Isaia.
Genes. 38. & seqq.
Iere. 42. 43

dæos reuocare ab huiusmodi proposito nunquam exposuit huiusmodi pericula, quæ se possent in via offerre. Loquitur ergo de ipsamet terra Ægypti, quam vocat terram tribulationis & angustiæ; ex qua leones, & viperæ, & reguli orti sunt Iudæis; quia ibi tribulati & angustiati antiquitus fuerunt. Ideoque exorti sunt illis leones, & viperæ regulique volantes, idest, oppressores, qui erga eos fuerunt magis crudeles, quàm leones, & viperæ. Et verè poterant satis superque Israelitæ nosse, Ægyptios sibi extitisse leones, & viperas & Ægyptum fuisse sibi terram angustiæ, & tribulationis, quam cùm liberi fuissent ingressi, facti sunt captiui, & in vilia mancipia commutati, à quorum tyrannide nullatenus liberati fuissent, si Deus non descendisset ad liberandum eos, manu extenta operans inaudita horrendaque prodigia. Considerat igitur illos Deus, deferentes thesauros suos ad AEgyptum, & ait: *Onus iumentorum Austri.* Vocat Iudæos *iumenta*, indicans eorum pœnam & afflictionem, qua vrgebantur & grauabantur, non minus quam iumenta grandi onere oppressa. Vocat autem iumenta *Austri*, id est, tendentes ad AEgyptum, quæ respectu Ierusalem, erat ad austrum, aut meridiem. Et excellenter eorum anxietatem præsentem & infœlicitatem futuram describere volens, vtitur illa sibi vsitata voce, *Onus*, de qua quia alibi latius dictum est, tantùm nunc annoto id, quod Hieronymus obseruauit, nunquam poni nisi ad tristia & infausta prædicenda. In Hebræo habetur vox *Massa*, quæ propriè pondus significat, quæ ponitur cum dicit Deus *a*: *Si videris asinum odientis te iacere sub onere:* Et cum dicit Dauid *b*, *Sicut onus graue grauatæ sunt super me.* De quibus doctè loquitur Ribera *c*. Et verè credo *Onus* ferè semper idem significare ac querimoniam contra aliquem pro aliquo delicto, cum pœna propter illud comminata, quam Hispanè vocamus *Cargo*, vt velit dicere: Hoc est Dei querimonia & querella contra iumenta austri: *el cargo que haze Dios contra los iumentos, que caminan al austro, ò Ægypto.* Quoniam autem, vt noster obseruauit Forerius, Deus voce sibi vsitata vtebatur, *Onus*, quod iumentis congruit, simul querimoniam proponens, voluit eos depingere tanquam iumenta, grandia onera portantia. Onus, inquit, iumentorum Austri, id est, durum, grande & importabile pondus Iudæis, tanquam iumentis, ferentibus thesauros suos in Ægyptum vel Austrum. Quis explicare valeat anxietatem, qua diues torquetur & angitur, graue pondus & grande, quod portat, cùm diuitias suas contendit seruare, & in tuto constituere? Anxietatem cuiusdam diuitis expressit Christus Dominus, qui non minus per abundantiam vrgebatur quam si extremam incurrisset inopiam, vt Diuus Augustinus considerat. Cùm enim vberrimos fructus agri illius tulisset, anxius inquirebat: *Quid faciam, quo congregem fructus meos?* Vbinam hæc omnia recondam, & secura retinebo, quæ horrea & cellaria non capiunt? Turbauit hominem, inquit Augustinus, copia plusquam inopia. Premebat onus diuitiarum, & fructuum, & ita dicebat; Quid faciam? Verè cùm istum aliosque fideles diuites videmus, dicere possumus: *Onus iumentorum Austri.* Iumenta quæ pecunijs portandis eliguntur, vt communiter dici solet, tota die onusta incedunt, grande pondus super se ferentia, quæ dum pecunias ferunt, clitellis variegatis & bene elaboratis, quæ visum delectant, nitent, ferunt plumas & scuta ærea, per quæ cæteris iumentis eminent & præstant: adueniente tamen nocte, aurum & argentum ab eis auferunt, in communeque stabulum cum cæteris recondunt, quæ sibi tantum retinent lassitudinem & plagas, quas ex grandi pondere contraxerunt. Id huiusmodi diuitibus accidit, qui dum dies vitæ perdurat, ornati incedunt, ferētes & possidentes pecunias, & diuitias, ab hominibus honorātur: finita tamē vita, in sepulchro cum cæteris pauperibus reconduntur, secum tàntum ferentes peccata, quę in conquirendis & seruandis diuitijs commiserunt; & clamant in inferno: *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis.* Quibus concinit etiā gen-

Lib. 5. in c. 15. Esaiæ.
a Exo. 23. 5
b Psal. 37. 5
c In c. 1. Nahum num. 1. & seqq.
§ 432
In cap. 30. Isaiæ.
Luc. 12. 16.
Serm. 212. de tēpore.
Sapi. 5. 7.

Opusc.de cupiditate diuitum.

gentilis fide carens Plutarchus, qui vocat asininam cupiditatem illã, quam auari tenent: quoniam sicut asinus, inquit, balneatoris ligna, malleolos, aut sarmẽta, & aquam apportãs, fumo semper & fauilla oppletus est, & alijs, quæ onere suo portat, defert, ipse verò in nullam lauacri, caloris, munditięve partem venit. Obserua autem, quod isti ad quos Deus loquitur, non super se ferebant thesauros suos, sed super humeros mulorum & camelorum: quod & Deus ipse expressit subdẽs: *Portantes super humeros iumentorum diuitias, & super gibbos camleorũ thesauros suos:* nihilominus ipsos vocat iumẽta, maiori onere onusta: *Onus,* inquit, *iumentorum austri,* quia, quę cameli & muli corpore portabant, ipsi portabãt animo & corde, & grauiori pondere erant onusti, quam cameli & muli. Premebãtur enim timoribus, anxietatibus, curis, solicitudinibus circa pecunias & thesauros seruandos, defendendos, sibi retinendos, qui non solum præsentium malorum pondere premebantur; sed multò magis timore eorum, quæ futura formidabant: vt S. Hieronym. *a*, annotauit. Benè ergo Iudæos deferentes thesauros suos, vocat Deus, iumẽta austri, quibus grande pondus impositum erat. Vnde eorum infœlicem successum exprimit: *In terra,* inquit, *tribulationis & angustiæ leæna & leo ex eis, vipera & regulus volans.* Excellenter terram Ægypti describit, vocans, *Terram tribulationis & angustiæ,* quam scriptura sacra vocare solet, *Fornacem ferream.* Fornax ex se maximas ingerit angustias. Vnde Nabuchodonosor sũmè vexare sanctos iuuenes volẽs, in fornacẽ mitti iussit. Ferreus insuper carcer ex se, etiã angustiat animũ; non enim potest homo ferri duritiem superare. Quid si hæc duo adiũgãtur, & sit *Fornax ferrea*: Fornax, quæ sũmo ardore ignis ferueat, ferrea, quæ firmissime concludat. Talẽ experti sunt Israelitæ terrã Ægypti: feruẽtes flammas tribulationis cõtra eos immittentem, & dura seruitute constringentem, vt egredi non possent. Ibi *leæna, & leo, ex eis, vipera & regulus volans.* Quod vulgatus ponit *Leænam* Pagninus & regi[illegible] ponũt *Tigrim.* Metaphoricam sine dubio censeo locutionem, qua omne periculũ voluit Dominus exprimere, eo modo, quo in domo meretricis dicit esse *Gigantes, inferentes mortem,* idest, magna mala & insuperabilia, quæ mortem inducunt: leo præualet fortitudine, *est enim fortissimus bestiarum:* tigris agilitate: ideò fluuius rapidissimè fluens tigris vocatur: vipera calliditate & astutia. nam est vipera, inquit Ambros. nequissimũ genus bestię & super omne, quod serpentini est generis astutior. Et hæc quidem agunt & nocent si propinqua fuerint. Additur regulus, qui à longe stãs solo visu inficit, & si fuerit volãs, quis poterit ab eo liberari? Perueniet enim volatu, vbi in vnumquemq; possit visum figere, & perimere. Plenam ergo periculis voluit Deus exprimere Ægyptũ, in qua quidam fortitudine præualebant, & thesauros vi rapiebant tanquã leones, alij tanquam tigres agilitate & diligenti negotiatione, alij calliditate & astutia, per deceptionem, & alij tandem tanquam reguli, qui omne quod vident concupiscunt, & sibi conquirunt. Videte vbi thesauros vestros recondendos feratis, vbi, quod fugerit fortitudinem leonis, capiet leuitas tigris, quod hanc euaserit, inuadet viperæ balliditas, quod hæc non attigerit, perimet venenum reguli volantis, & vbique pertingentis. Expende vocem illam, *Ex eis,* idest, ex ipsismet deferentibus thesauros suos, aut ex ipsis thesauris, quos deferunt. Ipsi namq; thesauri sunt, ex quibus omnia hæc bestiarum genera oriuntur. Illi homines faciunt fortes tanquam leones alios deprædantes, leues sicut tigres inuadentes & capientes, callidos sicut viperas decipientes, & sicut regulos visu inficientes & concupiscentes. Hoc ipso, quod thesauros in Ægypto reposueritis, omnes qui in ea sunt, ex hoc ipso contra vos ipsos prouocabitis, vt tãquam leones, tigres, viperæ, & reguli agant, diuitias vestras deprędatum. Nihil in Ægypto tutum: *Ægyptus frustra & vanè auxiliabitur.* Non habet vires sufficientes ad plene seruandos vos, & thesauros vestros, nec est locus aptus, in quo thesauros vestros recondatis. Inridet D. Augustinus conuincitque

Marginal notes: *a Lib.17.in c.60.Isaiæ in illud mundatio camelorũ.* — § 453 — *Exo.19.18. Deut.4.20. 3.Reg.8.51. Ier.11.4.* — *Prou.9.18.* — *Pro.30.30.* — *5.Hexae. cap.7.* — *1.De ciuit. c.2.& 3.*

citque gentiles, stultitiæ, quod de suaque omnia dijs suis commendarent seruanda credentes posse omnia ab illis securè seruari: supponitque tales esse deos ipsos, qui se ipsos seruare non poterant, nec defendere ab offendentibus. Ligneos enim comedebat tinea, æreos ærugo, aureos & argenteos surripiebant fures, quos ideò reconditos tenebant, & eò magis, quo pretiosiores erant: vnde forsitan Penates vocati sunt. Si igitur ipsi seipsos non poterant cõseruare, nec tuti consistere, quantominus poterunt, quæ illis seruanda committitis seruare secura? Ratio est, quam sæpe Deus & Prophetæ gentilibus proponebant, vt patet apud Baruch & Habacuc, & alibi sæpè. Qua etiam ratione vtitur Deus nunc contra Iudæos deferentes bona sua seruanda ab Ægypto: *Ægyptus vane auxiliabitur*, quæ nec se ipsam, nec bona sua potuit ab inuadentibus defendere, minus poterit securè vos & bona vestra seruare: *Ideo clamaui super hoc: Superbia tantum est, quiesce.* Superbiam vocat externam apparentiam. Septuaginta legunt: *Propter hoc annuntio eis, quia vana vestra cõsolatio hæc:* Vana spes & consolatio vestra, non enim, quæ credetis Ægypto, secura consistent. In Ierosolyma igitur bona vestra recondite, quærentes à Deo, vt vos vestraque in sui custodiã recipiat. Hic legitimus sensus verborum Isaiæ patebit, si Ieremiam consulas, per quẽ Deus eadem Iudæis intimauit. Ita quidem Deus tunc ad populum suum. Nunc autem apertius ad Christiani sui populi diuites clamat: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*: Videt illos, tanquam iumenta onustos, grandi pondere pressos, hoc tantũ quærentes, vbinam pecunias suas in tuto seruent, curantes in terra thesauros suos recondere, quos concludunt seris ferreis: clamat propterea; Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Quæ terra? *Terra tribulationis & angustiæ, leæna & leo ex eis, & vipera & regulus volans.* Plena est laboribus, periculis, afflictionibus, nihil in illa tutum, nihil securum. In primis certũ esse vobis potest, nullatenus fidendum esse terræ, quæ infidelior erga parentes vestros extitit, quam Ægyptus erga patres Iudæorum. Quem vnquam securum terra seruauit? Quem ab angustijs liberum defendit? Nullus fuit, qui quæ illi commisit, sibi perpetuo conseruata inuenerit. Vide Crœsum Lydorum Regem, omnium quos hominũ memoria celebrat ditissimũ, M. etiã Crassũ innumeris præ omnibus Romanis diuitijs redundantem, Nabuchodonosorẽ, Alexãdrum Magnum, &c. quot quosq; sine termino thesauros in terra cõdiderunt, credẽtes sibi securè seruandos? Sed quisnam sibi conseruatos inuenit? *Vbi sunt principes gentium*, inquit Baruch, *qui argentum thesaurizant & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum: qui argentum fabricant*, id est, è visceribus terræ extrahunt & purificãt (*lo acrysolan*, dicimus Hispanè) *Et soliciti sunt, nec est inuentio operum illorum? Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorũ surrexerũt.* Expende quã egregiè exprimat S. Baruch, quę diuitibus quãdiu viuũt, & quę quãdo moriuntur eueniant. Quãdo viuũt, thesaurizant sibi, & *Soliciti*, inquit, *sunt, nec est inuẽtio operum illorum.* Pleni sũt anxietatibus, solicitudinibus, & curis, totq; & tanta machinantur, vt nulla ratio aut discursus videatur posse illorum opera inuenire, aut cõsequi. Quid enim nõ machinãtur? Quid non aggrediuntur? Quid intentatũ relinquunt, vt diuitias sibi acquirant? Quando tamen moriũtur, exterminantur, id est, eijciuntur è mundi terminis, vbi bona sua condita tenebant, & illa relinquunt eis, qui ipsorum loco consurgunt, & nudi ac omnibus bonis spoliati, *Ad inferos descenderunt.* Inferos dicit in plurali, nam duo sunt loca, quę in scriptura sacra infernus vocantur, sepulchrum scilicet, & locus damnatorum, ad vtrumque descendũt: ad illum secundum corpus, ad hũc secundũ animam, omnibus bonis nudi & spoliati; quæ sibi seruanda, commiserunt terræ alijs iam tradita fuerunt, nimirum quia *Terra tribulationis, & angustiæ, leo & tigris & vipera & regulus volans ex eis.* Omne quod est in mũdo, cupiditas est, ex qua oriuntur tribulationes & angustiæ, bella & lites, vt Apo-

Marginalia: ¶ 434 — *Baruch.* 6. 11. 14 — *Habac.* 2. 29. — *Ierem.* 42. 43. — *Baru.* 3. 18. 19. — ¶ 435

Iacobi 4.1. stolus Iacobus dixit, ideo quidam fortitudine præualentes, tanquã leones, quæ possunt, violenter rapiunt, alij tanquam tigres velociter aliorum bona insectantur, alij tãquam viperæ astutè captant, alij tanquam reguli oculos habent plenos auaritia, qua contra omnia quæ conspiciunt machinantur. Præterea terra ipsa *vane auxiliabitur*, id est, non habet vires, quibus quæ illi commiseris, securè possit tibi seruare: ipsa corruptibilis est, quam ignis inflammat, aer aut ventus dispergit, ac terræ motus euertit, aqua penetrat & emollit, fortissimum in illa est debile & corruptibile; tandemque vt dixit S. Petrus: *Terra & omnia quæ in ea sunt opera exurentur.* Nihil, inquit Origenes hæc expendens, in terra firmum, nihil stabile, nihil tutum, omnia infirma, omnia caduca, omnia temporalia & transitoria. Vita pertransit, iuuentus senescit, honor aufertur, diuitiæ fugiunt, velut aliquis fugitiuus, diuertentes ab alio ad alium: *Transeunt meretricio more fingentes, & nulli fidem seruantes.* Ideo nolite thesaurizare vobis thesauros super terram, vbi nihil fidele, vbi inimicitiæ propter pecuniam, vbi zelus & iracundia pro cupiditatibus, vbi fratri frater inuidet, ditiorem videns alius alium circumuenire per zelum quærit; vbi qui habet, & possidet thesauros, adhuc inhiat, & accumulat ad rapinã. Ita Origenes. Idcirco & antiquitus tunc clamauit Deus: *Quiesce.* & in nouo testamento nunc; *Noli thesaurizare in terra,* &c. sicut tunc volens omnia pericula exponere, quæ erant in Ægypto, dixit, ibi leonem, tigrim, viperam & regulum volantem, ita volens nunc clarè omnia pericula, quæ diuitijs & facultatibus imminent exprimere, similiter dixit: *Vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur.* Nihil securum, nam aut ab intrinseco pereũt, aut ab extrinseco. Æruginis & tineæ nomine, non tantum, quæ materialiter in vestibus & rebus ligneis oriuntur, exprimere voluit, vt Chrysostomus insinuat, sed omnes qui intra domum sunt, diuitias tuas erodentes. Tinea sunt filij, bona suauiter & insensibiliter consumentes: ærugo sunt vxor & filiæ, quæ ornamentorum cultu multa insumunt: serui etiam, qui in domo manentes, sibi quæ possunt arripiunt. Nomine autem furum, omnes eos intelligit, qui extrinseci sunt, & diuitias tuas cõcupiscunt, & quærunt rapere, quidam per fraudem, alij per adulationem, alij per vim, qui quantumcunque pecuniæ sint in penetralibus reconditæ, habent quomodo effodiant, & vsque ad eas pertingant. Si tot tantaque sunt pericula, quiesce, noli thesaurizare in terra.

2. Pet. 3.10
Hom. 4. *in c.* 6. *Matt.*
Hom. 15. *in imperf.*

§. 12. *Thesaurizare in terra, res est omnis solicitudinis plena, & caput aspidum sugere, vt dixit Sophar.*

NOlite thesaurizare, &c. Venit Filius Dei in mundum, vt cordis nostri cõtritiones sanaret, quietem & pacem tribueret. Ideò illo mundũ ingrediente cecinerunt Angeli: *In terra pax hominibus,* & in mundo positus clamabat: *Venite ad me omnes &c. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris.* Vocat iugum suum, Euangelicam legem, quæ requiẽ præstat animabus & cordibus. Nihil ita tenet hominum corda inquieta, anxia, & solicita (ait Gregor.) sicuti diuitiæ, & facultates seculi; ideò aptissimè Christus de diuitijs agens, vocauit eas spinas; cogitationũ enim & anxietatum suarum pũctionibus mentẽ lacerãt, & solicitudinibus pũgunt cor, torque spinis illud est punctum, quot fuerint diuitiæ, quibus est affectũ: nihil autẽ potest hominem magis tenere inquietũ, quã si cor illius multis fuerit spinis confossum. Quod excellenter, vt ipse Gregorius expendit, sapiẽs amicus Iob Sophar Naamathites explicauit, diuitem mundi proprijs coloribus describens, de quo inter alia multa, duo dicit, quæ huic instituto congruũt: primũ, *Caput aspidum suget:* secundũ, *Cùm satiatus fuerit arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.* Quibus duabus sentẽtijs, inexplicabilẽ diuitis anxietatem & inquietudinẽ declarat, quam habet primò in acquirẽdis diuitijs, secũdò in eis-

¶ 436.
Luc. 2.
Matt. 11.8.
15. *Moral. cap.* 11. *& hom.* 15. *in Euang.*
Luc. 8.
15. *Moral. cit.*
Iob 20.16. 22.

in eisdem seruandis, & conseruandis. Cùm diuitias conquirit, intolerabili anxietate vrgetur: tunc enim, inquit, habet se ac si *Caput aspidum sugeret.* Venenum aspidum duo habet, primò dulcissimum est super lac & mel: secundò, est omnium lethalissimum; de quo dicitur: *Venenum aspidum insanabile*, quod nullum admittit remedium: estque igneæ ardentisque qualitatis, ideoque hominem succendit, æstuantem reddit, & omnis quietis impatientem. Vnde qui caput aspidis sugeret, simul ex vna summam caperet voluptatem propter dulcedinem, quam sentiret; ex alia summa inquietudine inflammatus & æstuans interiret propter venenum. Sugere autem est dulciter cum delectatione ad se trahere, tanquam dulcissimum lac: quomodo tunc dicitur infantulus sugere, cùm lac dulcissimũ ex vbere extrahit: indeque accommodatur ad ea, quæ cum grandi delectatione sumuntur, vt ad mel, oleum, aquã, quomodo dictum est: *Vt sugeret mel de petra, oleumq; de saxo durissimo.* Si puer pro mamilla sugeret caput aspidis, magnam caperet voluptatem, tanquam si lac suauissimum inde exprimeret; sed simul magno æstu inflammatus, grandem contraheret inquietudinem, vt nec dormire quietè, nec stare sine anxietate posset. Ecce quid auaro accidat: *Caput aspidum suget.* Quis explicabit, quãta auiditate concurrat ad pecunias sugendas, expolians pauperem, deuorans viduã, decipiens simplicem, circumueniens minus astutum? Certè non minori, quàm infantulus fame & siti vehementissima excitatus, ad vbera sugenda. Et optimè sugere dicitur: nam puer sugens cum suauitate insensibiliter & sine dolore mamillę totum lac extrahit; ita auarus verbis blandis, quibus suam colorat cupiditatem; ostendens se velle huius pauperis agricolæ necessitatem subleuare, illius egeni patienter expectare solutionem in tempus messis, illorum facultates sugit, & ad se trahit. Dulcissimũ super omnem lactis & mellis dulcorem est ei lucrum, quod hinc & inde reportat, ex negotiatione illicita, vsurario mutuo, & cãbio sicco, ita palliato, vt videatur omni iustitia iustius, ex vẽditione vsuraria, charitatis voce celebrata. Non vnius solius aspidis, sed *aspidum caput sugit*, non contẽtus est ex vna iniusta negotiatione lucrum reportare, sed ad omnes quas potest, se cõuertit: sicut vitulus, qui vt pinguis efficiatur, omnium depascit vaccarum vbera. Sed infœlix ille, nam venenum aspidum sugit, quod etsi ex vna pro sui dulcedine delectet, ex alia pro sui ardore inflammat, succendit, æstuantemque reddit. Succenditur enim ex illo lucro cupiditatis flãma, & quæ parua in principio extiterat, vehementissimum paulisper contrahit ardorem. Crescit enim amor numi, quantum ipsa pecunia crescit. Et benè dicitur, *Venenum aspidum:* primò, quia *Insanabile:* inter omnia enim venena, quę animam inficiunt, hoc insanabilius est, & minus admittit curationem: *Qui enim volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Quando auis laqueo est comprehensa, irreparabile damnum incurrit. Fortis laqueus iste, ad quem qui incidit, etiam si sit Apostolus electus à Christo, potestate eijciendi dæmones donatus, particeps corporis & sanguinis illius effectus, ab ipsomet [illegible] ordinatus, non euadet; vt videre est in Iuda, qui hoc laqueo tentus remansit captiuus ad ipsius diaboli voluntatem, vt quicquid ille suggesserit, fecerit, etiam cùm ad vendendum ipsummet Dei filium inimicis suis incitauit: & tandem laqueo se suspendit, & suspensus crepuit medius. Laqueo enim compressus perijt, qui in diaboli laqueum inciderat: *Venenum* enim aspidum insanabile. Notum est, quod multi scriptores referunt, cùm magnus Constantinus Imperator, diuina ipsi illucescente gratia ad fidem fuit conuersus, cœpit Ecclesiæ grandes diuitias, amplosque redditus applicare, auditam fuisse de cœlo vocem, dicentem: *Grande nunc venenum in Ecclesia Dei effusum est.* Quod dictum fuit propter diuitias. Hæretici sententiam hanc annotãt, in mediumq; quotidie producunt, vt prælatorum & ministrorum Ecclesiæ diuitias, redditus, & amplas facultates sugillent, dicentes, oportere eos tenere paupertatem, quam

Margin notes: *Deut.* 32.33 — *Deut.* 32.13 — ¶ 436 — *Luc.* 2. *Matt.* 11.8. — 15. *Moral.* *cap.* 11. & *hom.* 15. *in Euang. Luc.* 8. — 5. *Moral.* *it.* — *ob* 20.16. 2. — ¶ 437 — 1. *ad Tim.* 6.9

quam Apostoli, priorisque temporis Prælati tenuerunt, qui sanctitate, non pecunijs fuerunt illustres & gloriosi. Insipienter tamen discurrunt: necessariæ siquidem sunt diuitiæ, & facultatum opes in Ecclesia, illiusque Prælatis, vt alibi demonstrabo. Imò Deus ipse, qui ex sua gratia Constantinum Imperatorem ad fidem traxit, eidem inspirauit, vt Ecclesiam, illiusq; ministros, singulariter Romanum Pontificem eiusdem caput, ditaret: adimpleretur que illud, quod prædictum promissumque eidem fuerat Ecclesiæ: *Mamilla regum lactaberis, & diuitias gentium suges.* Deus tamen, qui hoc operabatur, voluit cautos reddere fideles suos, vt attenderent diuitias incautis & cupidis, venenum esse potentissimè succendens & inflammans; & quod qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Si ille igitur diuitiæ, quas Deo operante, disponente, & offerente, Ecclesia à mamilla regum sugit, venenum dictæ sunt, propter incautos & cupidos; quanto magis illæ, quas auarus iniustè, crudeliter, & impiè, ex pauperum, viduarum, pupillorũ, simpliciumq; mamillis sugit? Venenum ergo aspidum sugit. Secundò dicitur, venenum aspidum, nam simul cũ dulcedine, qua delectat, habet ardorem quo inflammat, & æstuantem facit. Quis enim explicabit ardorem, quo inflammatur auarus, & redditur solicitus, ardens, inquietus, anxiatus, curas sustinẽs, quibus nec dormire, nec quiescere finitur, timẽs, si talis creditor deficiet, si qui ei correspondet, fidelis erit, si submergetur nauis: quomodo triticum carius vendi poterit, quomodo seruabit merces suas in tempus, quo solæ in nundinis appareant, quomodo pretium illarum augebitur; cui negotio exponet pecunias, &c. Hos B. Isidorus Pelusiota *a* comparat miseræ illi fœminæ, quam Gorgonem Augustinus vocat *b*, Medusam alij *c*, cuius omnes capilli, serpẽtes erant, aperto ore in omnem partem inhiantes, ignemq; spirantes, ad indicandam anxietatem, qua varijs & innumeris tanquam capillis, crudelibusq; & diris tanquã serpẽtibus, curis & solicitudinibus angun-tur: idcircò miseri perpetuò timent, quærunt, sperant, machinantur, circa ea quæ debent vendere, emere, mutuare, recuperare, & credere. Qualis esset homo, qui pro capillis viperas aut serpẽtes mordentes caput suum haberet? Tali ardore succensos, quosdam cõtemplabatur Deus, grandi anxietate solicitos, dicentes; *Quando transibit mensis, & venundabimus merces; & Sabbathum, & aperiemus frumentũ, vt minuamus mensuram, & augeamus siclum, vt supponamus stateras dolosas, & possideamus in argento pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumenti vendamus.* Hæc prosequitur Augustinus, considerãs huiusmodi hominem inter auaritiam & pigritiam, aut necessitatẽ naturæ. Pigritia enim dicit: Dormi, id enim exigit necessitas: auaritia dicit; Surge: Pigritia dicit; Noli pati frigidos dies; auaritia dicit; Tolera in mari etiam tempestates: illa dicit; Quiesce: ista nõ sinit quiescere; iubet non solum, Procede, sed & nauiga trans mare, quære terras, quas ignoras: merces in Indiã deportandæ sunt: nõ nosti linguam Indorum, sed intelligibilis videtur sermo auaritiæ, &c. Ex vna igitur voluptatem capit propter lucrum, ex alia grandi flamma succensus, plenus est solicitudinibus. Hoc, vt Gregor. annotauit, explicauit excellenter Christus, qui de diuitibus auaris agens, & reddens causam cur semen verbi Dei in eis non fructificet: *Hi*, inquit, *sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs, & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & non referunt fructum.* Expende illius, qui sapientia patris est, sapientissimam sentẽtiam: nec credas turmatim & sine ordine, quæ auaro eueniunt, explicare, sed mysterium grande exponere voluisse, qui diuitias posuit in medio inter solicitudines & voluptates. Verè siquidem illæ inexplicabilem voluptatem auaro præstant; sed simul maiorem solicitudinum multitudinẽ ingerunt, non vnam voluptatem, sed multas ex diuitijs capiunt: ideo *voluptatibus*, in plurali dixit: sed nec vnam solicitudinem, sed plures incutiunt; ideo & *solicitudinibus* in plurali etiam præmisit: & primo solicitudines posuit prçcedentes, quia quod primo habet

Isai. 60. 16

¶ 438

a *Lib.* 2. *epist.* 233.

b 18. *de ciuitat. c.* 13.

c *Viues, ibidem.*

Amos 8. 6.

Ser. 22. *de verbis Apostoli, ante mediũ.*

Hom. 15. *in Euangel.*

Luc. 8. 14.

habet auarus, & qui vult diues effici, est, solicitudines & curas, quibus angitur, & torquetur. Bene ergo primo dictum est, *Caput aspidum suget.*

§.13. *Quo plus in terra quis thesaurizat, pluribus vrgetur doloribus & curis, vt ostendunt Sophar & Salomon, & demonstrat iugis tremor Cain.*

¶ 439

NE tamen crederes, quod quamuis cùm quis pecunias acquirit, solicitudinibus vrgetur, post eas acquisitas ab illis liber redditur, secundam postea idem Sophar subdidit sententiam. *Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.* Verè vnum ex alio sequitur. Si quis enim ingentem veneni copiam suxisset, essetque eo magis repletus, quam infans, qui lac per abũdantiam euomit, possetne quietus permanere? Si enim venenum illud instar ardentissimi ignis inflammat & succendit; qui magis eo fuerit repletus, maiori æstu ardebit: & ex consequenti minus erit locus quieti. *Cùm satiatus*, inquit, *fuerit.* Iuxta hebræum Caietanus & Vatablus legunt: *Cùm impleuerit sufficientiam suam*, quod quantum existimo, rem totam declarat. Nunquam sanè auarus satiatus est, in quo crescit fames pecuniæ, quantum pecunia ipsa; de quo dictum est: *Auarus nunquam implebitur pecunia*: dicitur tamẽ satiari, quãdo impletur sufficientia eius. Quo nomine voluit exprimere thecas, arcas, cellaria, horrea, aulas, domos quas seruandis diuitijs & facultatibus præparauerat. Quando hæc omnia plena erũt, & redundantia, vt amplius quid capere nõ valeant, tunc *arctabitur*: in Hebræo, *Angustia erit ei*, & tunc *æstuabit*: quo nomine supremam inquietudinem solet scriptura sacra indicare: quomodo dictum est: *Videns Achior caput Holofernis, angustiatus præ pauore, cecidit in faciem suam super terram, & æstuauit anima eius*: & de Angelo effundẽte phialam, dictum est: *Datũ est illi, æstu affligere homines & igni, & æstuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Dei.*

Iob 20.22. *cit.*

Eccles. 5.9.

Iudic. 13.29.

Apoc. 16.8.9

Hocq; facile intelliget, qui considerauerit hominem magnis flammis succensum. Est enim ardor ignis maximè actiuus. Et quoniam elegãtius multo nõ solùm quàm ego, sed quàm omnes humani oratores sententiam istam S. Gregor. expendit, illius verba obserua, sic dicentis: *Cùm satiatus fuerit arctabitur.* Prius quippe anhelat per auaritiã, concupita cõgregare, & cum quasi in quodam ventre auaritiæ multa congesserit, satiatus arctatur, quia dum anxiatur qualiter acquisita custodiat, ipsa eũ sua satietas angustiat: *Diuitis enim cuiusdã vberes fructus ager tulerat*; sed quia vbi eos tantos reponeret non habebat, dixit: *Quid faciam? quia non habeo, quo congregem fructus meos. Et dixit. Hæc faciã? Destruam horrea mea, & maiora ædificabo.* Qui ergo ex abundantia coarctatus dicebat, *Quid faciam?* quasi multo cibo pressus æstuabat. Pẽsemus, quot votis appetijt, vt vberes fructus ager illius afferret. Ecce autem vota completa sunt, quia fructus vberes ager attulerat; sed quia ad recondẽdum loca nõ sufficerent, multiplicat⁹ diues, quid faciat ignorat. O angustia, ex satietate nata: de vbertate agri angustiatur animus auari. Dicẽs namq;: *Quid faciã?* profectò indicat, quia votorum suorũ affectibus pressus, sub quadam rerũ fasce laborabat. Bene ergo dicitur: *Cùm satiatus fuerit arctabitur*: quia mens auari, quæ prius ex abũdãtia requiẽ quæsierat, post ad custodiã grauius laborabat. Vnde quoque hic adhuc subditur: *Æstuabit, & omnis dolor irruet in eum.* Prius namq; dolorẽ habuit in ipsa suæ cõcupiscẽtię fatigatione, qualiter cõcupita raperet, quomodo alia blãdimẽtis, alia terroribus auferret: at postquã acquisitis reb. peruenit ad desideriũ, alius hũc dolor fatigat, vt cum solicito timore custodiat, quod cũ graui labore meminit acquisitum. Hinc inde insidiatores metuit, atq; se hoc perpeti quod ipse fecit alijs, pertimescit. Formidat potentiorem alterũ, ne hunc sustineat violẽtum. Pauperem verò cùm cõspicit, suspicatur furẽ. Ipsa quoq; quæ cõgesta sunt, curat magnopere, ne ex naturæ propriæ defectu per negligentiam consumantur. In his itaque omnibus, quia timor ipse pœna est, tan-

15. *Moral. cit.*

Luc. 12. 16

tanta infœlix patitur, quanta pati timet: post hoc quoque ad gehennam ducitur, & æternis cruciatibus mancipatur. Omnis ergo dolor super eum irruit, quem & hic prius pœna concupiscentiæ, postmodum verò pœna custodiæ, & illic quandoque pœna vltionis cremat. Ita Gregorius, cuius omnia verba grandem dignamque annotatione continent sententiam. His concinit illud Sapientis prouerbium, quod ex professo sanctus expendit Ambrosius: *Dulcis est somnus operanti, saturitas autem diuitis non finit eum dormire.* Somnum vocat dulcem. Hoc est enim epithetū apud Poëtas Græcos & Latinos, quem Tertullianus appellat recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, medicum laborum: Cicero, profugium omnium laborum & solicitudinum: Ambrosius, quod alleuat mentes fessas, luctusque soluit anxios, vt B. Augustinus annotauit, & expertus fuit. Ideò Sicyonij, vt Pausanias refert, somnum pingebant leones domātem; quoniam nullus tam sæuus dolor, qui non somno sopiatur. Hic dulcis est operanti homini sua sorte contento, viuenti ex labore suo. Quod eleganti discursu tradit Chrysostomus, expendens, quàm quietè, securè, dulciter dormiat homo pauper post laborē, quē nulla cura infestat: *Saturitas autē diuitis non finit eum dormire.* Hunc, qui dulcis est, & naturæ magis placidus, ipsa satietas intercipit, fugat, & aufert: satiato enim diuitijs, inquit Ambrosius, nō est qui sinat eum dormire. Excitat eum cupiditas, excitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, solicitat abūdantia: sicut ille diues, qui tunc vigilantior redditus fuit, quando abundantiores fructus ager tulit, quem audies anxium quærentem: *Quid faciam,* &c. Ex irrigua terra, inquit S. Gregorius Nyssenus, vapores ascendunt, qui solis dulce lumen obnubilant & intercipiunt: ex stomacho pleno vapores in caput ascendunt, qui non concedunt locum placido somno: vnde qui stomachum habet plenum, dormire non sinitur. Ita diuiti contingit, postquam stomachum plenum habet, postquam plena scrinia, repletas arcas, redundantia cellaria & horrea; hæc saturitas non finit eum dormire. Ascendunt inde vapores ad caput, timores, anxietates, curæ circa bona, quæ recōdita tenet. Quomodo potest dormire, inquit Olympiodorus, qui solicitam auri exercet custodiam, qui damna formidat, qui lucra cogitat, qui vsuras cōputat, qui hypothecas numerat? Malus languor, qui bonam aufert mentis quietem, de quo dictum est: *Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: Diuitiæ congregatæ in malum domini sui.* Huiusmodi curas, anxiasque solicitudines, quibus vrgentur, pungunturque, qui diuitias in terra recondunt, significat illud, quod ad aliud institutū sæpe expendimus, & ad præsens accōmodare videtur Augustinus. Extendit namque Moyses per manus Aaron virgam, quam in manu tenebat, ad puluerem terræ, percussitque puluerem terræ, & facti sunt sciniphes molestissimè torquentes Ægyptios, qui quando suauiori somno se tradebant, eos grauiter excitabant, vigilesque tenebant: similiter cùm in mensa dulcem capiebant cibum. Et omnis puluis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti. Quinam isti sciniphes fuerint, sequenti tractatu expendemus. Expende nunc mysterium. Ex puluere, ad quē virga pertigit, sciniphes orti sunt: non tamen in terra Gessen, vbi Israëlitæ commorabantur, sed in tota terra Ægypti. Quoniam autem ex puluere emerserunt, ibi abundantius fuerūt excitati, vbi maior pulueris copia erat coaceruata & collecta. Certum est terram Ægypti, mūdum istum præfigurasse, confusione ac tenebris plenum. Diuitias autem illius, nomine pulueris, stercoris lutique solent Scripturæ, sanctiq; Patres indicare. Hoc ipso, quod mundanus ciuis attingit virga potētiæ suæ puluerē, id est, diuitias acquisiuit, & suæ subiecit potestati & manui, consurgunt sciniphes torquentes vehementissimè, metus scil. timores, terrores, anxietates, solicitudines, ibique maiores, abundantiores, & molestiores, vbi maioris pulueris fuerit abun-

[Marginalia: § 440 — *Lib de Nabuth. c.6.* — *Eccles.5.11* — *Lib. de anima. c.43* — *Lib.2. de diuinat.* — *10. Confess. cap.12.* — *in Corint.* — *Lib. de virginit. c.70.* — *Lib. de opific. cap.3.* — *In c.5. Ecclesiast.* — *Eccl.5.12.* — *Epist.119. ad Ianuarium c.16.* — *Exod.8. 16.17.*]

abundantia. Quibus enim anxietatibus afficitur & torquetur homo, qui manu attigit & possedit grandem pecuniarum abundantiam, quique pretiosas gemmas conquisiuit? Timens domo egreditur, tremens iter aliquod arripit; quot circa domum homines videt, tot fures suspicatur: cùm dormit, subito timore excitatur, vigilque tenetur; vbique insidias timet, ab omnibus solicitus redditur: *Cuncti dies eius* (inquit sapiens Concionator) *doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit*. Optimè propterea B. Augustinus ad huiusmodi clamat, dicens: O homo, securior fortè eras antequam haberes, quàm cùm habere cœpisti. Ecce, quod tibi iussit auaritia. Implesti domum, timentur latrones; acquisiuisti aurum, perdidisti somnũ, &c. In horum explicationem & confirmationem annotauit S. Bonauentura, quod de Cain SS. Patres scribunt, scripturaque sancta indicat, tremulo capite perpetuo incessisse. Illi dictum fuit; *Vagus & profugus eris super terram*: Septuaginta, *Gemens & tremens*. Ex quo vt noster obseruat Istella, apud Grecos Patres opinio exorta est, quod Cain post interfectum Abel perpetuo capitis & corporis tremore fuerit cruciatus, nõ sine gemitibus. In Hebræo habentur duæ dictiones *Nagh*, & *Nad*. Nagh motionem totius corporis & tremorem significat, quæ vox habetur in Hebræo, vbi noster vulgatus legit: *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius*. Nad, motionem capitis significat, qua vtebantur, qui alios cõsolabantur, sicut de amicis Iob dictum est, quod post redditam fœlicitatem, *Venerunt ad eum, & mouerunt super eum caput*. Expende rei historiam. Grandem concepit Cain timorem, vt toto corpore & præcipuè capite esset tremulus. Qui propterea dixit Deo: *Ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me*. Vide stultam rationem. Num quia tremulus es, omnis qui te inuenerit occidet? Non erat timor ex ratione ortus; sed ex illo quem conceperat timore, qui in semetipso, & ex semetipso excitabatur, qui ab omnibus fugiebat, & omnes timebat, & pauens erat. Deus voluit illum securum reddere, dicens *a*: *Nequaquam ita fiet. Posuitq; Dominus Cain signum, ne interficeret eum omnis, qui inuenisset eum*. Sensibile quidem & visibile, cunctisque conspicuum fuit, vt S. Augustinus *b* indicat, sed quodnam, ignoramus, inquit noster Caietanus. Nicolaus credit fuisse notam in facie grandem & visibilem valdè, quasi næuum rubrum magnum: Athanasius *c*: Ambrosius *d*, Chrysostomus *e* & Suidas *f* credunt fuisse ipsummet tremorem, quo perpetuo agitabatur; quod Hieronymus *g* approbare videtur. Eucherius Lugdunensis, *h* censet fuisse quandam instabilitatem & inquietudinem, quam secum gerebat Cain, vt non posset, vel ad breue tempus quietus in vno loco remanere, de quo alibi. Nihilominus adhuc Dei verbo firmatus, & ab illo sibi imposito signo assecuratus, eundem perpetuo retinuit tremorem, & continuo ab omnibus quos videbat, timore & pauore vexabatur: vnde subditur *i*: *Egressusq; Cain à facie Domini, habitauit profugus ad orientalem plagam Eden*. Septuaginta legunt: *Habitauit in terra Naid*. Credit Iosephus *k*, Naid quandam fuisse peculiarem terræ regionem, vocatam Naid, in qua habitauit Cain post peccatum. B. Hieronymus *l*, visus fuit aliquando id ipsum sensisse: rem tamen accuratè expendens contrarium censet *m*: in Hebræo namque habetur *Nod*, quæ vox significat fluctuantem, instabilem, & sedis incertæ. Non est igitur Naid terra, inquit Hieronymus, vt vulgus nostrorum putat, sed expletur sententia Dei, quod huc atque illuc vagus & profugus oberrauit. Id ipsum repetijt Hieronymus *n*, hortans Sabinianum, ne habitet in Naid, id est, ne totus in salo fluctuet, sed statuat supra petram pedem suum. Hoc ipsum sequuti sunt Chrysostomus *o* & Augustinus *p*, qui ex eo, quod supponit Naid significare fluctuantem, longum orditur discursum. Nomen igitur Naid, nõ est proprium, quod significet aliquam singularem terræ regionem; sed est potius appellatiuũ, quod exprimit qualitatem ipsius Cain, qui dicitur habitasse in terra Naid, id est, habitauit in terra tremens, timens, fluctuans, nul-

Marginalia (left): ¶ 441 — Eccl. 2. 23. — In 1. Cano. Ioã. tract. 9 — Lib. de diæta salutis, diæta 4. cap. 22. — Gen. 4. 12. 14. 16. — In cap. 4. Genes. — בע-נד׃ — Ps. 106. 27 — Iob 42. 11. — Gen. 4. 14.

Marginalia (right): a Gen. 4. 15 — b 1. contra Faust. c. 13. — c quæst. 96 — d Lib. 2. de Cain c. 10. — e Hom. 15. & 20. in Genes. — f de Verbo Cain. — g Epist. 115 ad Damas. — h In cap. 4. Genes. — i Gen. 4. 16 — k Li. 1. antiquit. c. 4. — l Lib. de locis Hebrai. — נוד׃ — m Lib. qq. Hebraic. in Genes. & epist. 146 ad Damas. — n Epist. 48. ad Sabini. — o Hom. 20. in Genes. — p Lib. 12. cont. Faustum cit.

nullibi quietè consistere valens: de quibus doctè noster Maluenda. Cain itaq; quamuis posset Dei ipsius promissione firmari, & recepto ab ipsiusmet Dei manu peculiari signo, ne occideretur, posset omnem metum deponere; adhuc nullatenus alicubi securus & firmus mansit, sed vbique plenus erat solicita anxietate & timore. Non mirum, inquit Seraphicus Doctor, quod iugi timore & pauore perpetuo concutiatur Cain, nullibiq; securè consistat, à quo nec ipsius Dei promissio, nec peculiare ab illo signum receptum, timorem excutiat: huius enim difficultatis nodum soluit nomen ipsiusmet, qui vocatus fuit Cain, quod nomen nō illi temerè impositum sentit Chrysostomus, obseruans, antiquos illos homines numina filijs suis imposuisse, quodam diuino nomine afflatos, per ipsa nomina, quæ imponebant præindicantes, quæ in illis erant futura. Id quod demonstrat, expēdens nomina *Noë*, & *Abram*, quibus illi viri à parētibus suis vocati fuerunt. Id autem multò magis concedendum est Adæ, qui non temerè, sed consultò nomina filijs suis imposuisse credēdus est. Duobus filijs suis ille nomina imposuit, quorum vnum vocauit Cain, alterum Abel. Cain, credit Eusebius Cæsariensis *a* significare inuidiam. Iosephus *b* tamē melius dixit. Nati, inquit, sunt eis duo filij masculi, quorum vnus quidem prior appellabatur Cain, quod nomen interpretatum significat *Possessionem*, Abel secundus, quod significat, *Nihil hoc*: quod communi sensu SS. Patres sequūtur, signanter Ambrosius *c*, qui meritò talia illis imposita nomina docuit, quæ futurorum essent præsagia. Iure enim vocatus fuit Abel, id est, *Nihil hoc*, qui nihil sibi, omnia Deo tribuit: & congruè appellatus Cain, id est, *Possessio*, aut acquisitio; qui omnia sibi acquirere & possidere terrena toto corde procurauit. Ita Ambrosius, qui omnia hæc ex Philone *d* mutuasse videtur, qui semel & iterum ista ex professo pertractauit. Et quamuis iuxta scripturæ sacræ verba aliam nominis etymologiam SS. Patres expendant; singulariter Augustinus *e*: sed verum fuit quod Ambr. dixit: totus enim fuit in eo Cain, vt diuitias acquireret & cumularet, ideoque primus fuit ille in mundo, qui ciuitatem in terra ædificauit, in qua reconderet thesauros suos, quos sibi iure & iniuria conquirebat, vt ex Iosepho statim dicemus. Qui talis est, multa possidens, coaceruans, & sibi aucupans; nunquam grandi timore est exemptus, ipse tremit & timet, & caput tremulum gerens, ad omnes partes circumgyrat & conuertit, ab omnibus timens, omnes pauens, ab omnibus cauens, omnes fugiens. Et ciuitas ipsa, in qua thesauros recōdit, Naid vocatur, id est, instabilitas, & non firmitas, aut securitas, quia hæc est quę timoris ac tremoris præbet amplam materiam & occasionem: quæ omnia Chrysostomus breuissimis verbis complexus: *Nihil*, inquit, *formidolosius homine bonis temporalibus affixo, propterea quod talis viuit vitam Cain, quotidie tremens*. Hoc Philosophus etiam ille gentilis Crates Thebanus intellexit & expertus fuit, vt B. Hieronymus annotauit; qui aliquam pecuniarum quantitatem adeptus, cœpit curis angi, & timoribus solicitari ad eam seruandam, ita vt non permitteretur philosophiæ studijs attendere: ideoque ferre non sustinens tam grandes timoris stimulos, pecuniam omnem assumpsit, & in mare proiecit, dicens: Ite pessum malæ cupiditates, ego submergam vos, ne submergar à vobis. Tui igitur Christus Dominus misertus, cordis tui contritiones sanare volens, & auctor pacis pacem pectori tuo inserere, tibiq; quæ tua sunt securè seruare, legis suæ Euangelicæ iugum imponit, quo requiem inuenias animæ tuæ: *Nolite*, inquit, *thesaurizare vobis thesauros in terra*. Si ex eo tua oritur anxietas & solicitudo, torquēs viscera tua, quod thesauros in terra recondis, illos recondere in terra nihil aliud erit, quàm spinas & tribulos in corde tuo serere. Inde ærugo & tinea demolitur, non tam thesauros ipsos, quàm cor tuum. Quæ enim tinea ita corrodit ligni interna, sicuti timor & solicitudo diuitis cor ipsius & viscera?

(?)

Marginal notes: *Lib. de paradiso c.* 18 — ¶ 442 — *Hom.* 20. 22. & 39. *in Genes.* — a 1. *de præparat. Euangel. c.* 4. — b 1. *Antiq. cap.* 4. — c 1. *de Cain & Abel c.* 1 — d *Lib. de sacrifi. Abel. & Cain. in princ. & lib. quod deterior pot. insid. aliquātulum à prin.* — e 15. *de ciuitat. c.* 17. — 1. *Antiqu. c.* 5. — *Hom.* 7. *in* 2. *ad Cor. post med.* — *Epist.* 13. *ad Paulin. & epist.* 28. *ad Lucini.*

§. 14. *Chri-*

§. 14. *Christus nos fecit filios patris cœlestis, quibus consequenter suadet, in cœlo mentem & thesauros reponendos.*

¶ 443

NOlite *thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi tinea, &c.* Chrysostomus *a*, Augustinus *b* & Origenes *c* censent, Christum Dominum his verbis voluisse cor nostrum ad cœlestia eleuare, & quòd solo corpore in terra constituti, cogitatione & auiditate in æterna patria conuersemur. Sicut enim cor ex eo quod terræ adhæret, terrenum fit & impurum, contrahitque immunditiam; ita ex eo, quod ad cœlestia eleuatur, efficitur purum, mundum, ac cœleste. Hocque Christus Dominus indicasse visus est, subdens: *Vbi est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Expende aduerbium illud causale *Enim*, videtur namq; rationem reddere eius, quod præmiserat, quasi dicens: Ideo statui vobis, ne reconderetis thesauros in terra, sed in cœlo; quia hoc contendo, vt in cœlo cor repositum teneatis, à terra longè separatum. Hoc autem consequemini, si in cœlo thesauros vestros recondideritis. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuũ. Vt hoc explicemus, obseruanda est Catholica doctrina omnium Patrum, quam ex professo S. Augustinus exponendam assumpsit, explicans gratiam noui testamenti: Filium Dei venisse in mundum, vt nos faceret filios Dei, & diuinæ consortes naturæ, & ex consequenti hæredes regni illius. Huius occasione totum primum caput B. Ioannis elegantissimè declarat, signanter illud: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Hæc, inquit Augustinus, est gratia noui testamenti, quod in veteri latuit. Hæc natiuitas spiritualis tantum est, ideo non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque carnis, sed ex Deo. Hæc etiam adoptio vocatur. Eramus enim aliquid antea quàm essemus filij Dei, & accepimus beneficium, vt fieremus quod non eramus: sicut qui adoptauit, antequam adoptaretur, nondum erat filius eius à quo adoptatur, iam tamen erat, qui adoptaretur. Et ab hac generatione gratiæ discernitur ille filius, qui cùm esset filius Dei, venit, vt fieret filius hominis, donaretque nobis, qui eramus filij hominum, filios Dei fieri. Factus quippe illi quod non erat; sed tamen aliquid aliud erat. Et hoc ipsum aliquid verbum Dei erat Deus apud Deum. Nos quoque per eius gratiam facti sumus, quod non eramus, id est, filij Dei; qui tamen aliquid eramus, hoc est filij hominum. Descendit ergo ille, vt nos ascenderemus, & manens in natura sua, factus est particeps naturæ nostræ, vt nos manentes in natura nostra, efficeremur participes naturæ ipsius: *Misit* itaque *Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege:* nam legis sacramenta recepit, *vt eos, qui sub lege erant, redimeret*, id est, eos quos lex reos tenebat, occidente littera, *Vt adoptionem filiorum reciperemus*, vt videlicet huius gratiam beneficij, discerneret ab illa filij natura, qui missus est, filius non per adoptionem factus, sed semper genitus filius: vt participata natura filiorum hominum, ad participandam suam naturam adoptaret filios hominum. Quapropter etiam cùm dixisset: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri,* modumque adiunxisset, ne carnalis intelligeretur natiuitas, quod scilicet eis id præstiterat, qui credunt in nomine eius, & per gratiam renascuntur spiritualem: *Non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo;* mox commendauit quasi huius vicissitudinis sacramentum. Tanquam enim mirati, tantum bonum non auderemus optare, statim subiunxit: ET VERBVM CARO FACTVM EST, *& habitauit in nobis.* Tanquam diceret: O homines nolite desperare vos fieri posse filios Dei, quia & ipse filius Dei, hoc est, verbum Dei caro factum est, & habitauit in nobis. Reddite vicem, efficimini spiritus, & habitate in illo, qui caro factus est,

a Hom. 15. in imperf.
b Lib. 2. de ser. Dom. cap. 13.
c Hom. 4. in cap. 6. Matth.
Epist. 120. ad Honoratum, c. 3. & 4.
Ioan. 1. 12.
Ad Galat. 4. 4.

& habitauit in vobis. Neque enim iam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis factus est filius hominis. Hæc & alia Augustinus. Certè non maior distantia est inter filium Dei, & filium hominis, quàm inter filium hominis & filium Dei; sicut non maior distantia est ab Athenis ad Thebas, quàm à Thebis ad Athenas. Ne igitur miremini, quod filius hominis efficiatur, & fiat filius Dei, quandoquidem filius Dei factus est filius hominis. Et verè sicut filius Dei participans naturam nostram factus est filius hominis; ita nobis concessit, vt participantes naturam Dei, efficiamur filij Dei. Vnde sicut decens fuit & congruum, vt filius Dei participans naturam terrenam, factus filius hominis, vitam in terra ageret; ita congruum est & æquum, vt homo participans naturam diuinam cœlestem, factus filius Dei, cœlum inhabitet, vitamque agat cœlestem. Homo quamdiu solum est filius hominis terreni, quod cogitet de terra, loquatur de terra, sapiat terram, gustum habeat in terra, curet terram, terramque desideret, non mirum; talis est enim rei operatio, qualis est ipsius natura, vt ex Beato Dionysio Sanctus Thomas demonstrat. Ex hoc autem ipso infertur, congruum esse, imò & necessarium, vt factus filius Dei Patrisque cœlestis, naturam eius cœlestem participans, iuxta illam agat, loquatur de cœlo, cogitet de cœlo, sapiat de cœlo, optet quæ in cœlo: eo modo, quo Apostolus dicebat: *Quando eram paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus; quando autem factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli.* Certum est, decere *Principem cogitare quæ Principi digna sunt*, & filium Dei quæ filium Dei decent. Annotabamus alibi id, quod singulariter Spiritus sanctus obseruat, loquens de Saule, quem cùm esset custos asinarum, elegit, vt esset rex populi sui. Hoc enim ipso quod Samuel vnxit eum in regem: *Immutauit ei Deus cor aliud*, id est, vt aliqui explicant, immisit illi mentem aliam, & cor regium, & spiritus regios. Omnem curam quam primò habebat circa asinas, tanquam rege indignam, exclusit, & ad grandia & regia cogitanda cor omninò conuertit. De quibus alibi. Christus itaque Dominus, cùm paulò ante in mentem nostram reuocasset, quod eramus iam filij Dei per ipsius gratiam, cui vt placere contenderemus, suasit, dicens: *Ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo*: statim admonet, vt tantæ dignitatis memores, nullatenus cor nostrum in terra reponamus, nec terrenis thesauris simus contenti; sed in cœlo collocemus, vbi thesaurizandum est filijs Dei. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.* Quasi dicat, inquit Origenes: Nolite fodere sensus vestros cum diuitijs in terra, nolite recondere cor vestrum cum pecunia in perditionem. Quasi dicat, inquit Chrysostomus: Quia non estis iam de terra, nec de terra venistis; sed pro tempore de terra suscepistis terram, vt per terram vincatis terram; sed de cœlo estis, & de cœlo venistis, & iterum redituri estis in cœlum, nisi vltro remanere volueritis in terra: illic ergo tuam colloca substantiam, vbi patriam habes. Quæ est insipientia, vt contentus sis super terram, id est, in alienis seruire diabolo, cùm possis in cœlis, id est, proprijs regnare cum Christo? Ita Chrysostomus. Intolerabilis fuit stultitia illius filij prodigi, qui elegit in aliena terra fame & inedia periens, contentus esse miserrimo & paucissimo porcorum cibo, vbi totum cor suum habebat repositum, cùm posset in proprio paterno palatio delicatissimas abundantissimasque epulas prætendere.

Marginal notes: § 444; 1.p.q.25.; 1.Cor.13.11.; Isai.31.8.; 1.Reg.10.9.; Vatablus; 1.Reg.10.; Hom.4. cit.; Luca 15.

§.15. Ciues;

§. 15. *Ciues Babylonis in sua ciuitate thesaurizant, quorum primus fuit Cain, qui primus, in terra ciuitatem condidit, in qua thesauros suos reconderet.*

¶ 445. CONcinit his, Apostoli imò & totius sacræ scripturæ doctrina, repetens, nos per Christum effectos ciues cęlestis Ierusalem. Notum est enim ex eadem scriptura, duas esse ciuitates, quarum omnes sunt ciues, quas communi nomine, iuxta sacræ scripturæ phrasim, S. Augustinus vocat ciuitatem cœlestem Ierusalem, cui scilicet præest Deus, & ciuitatem terrenam Babylonis, cui præest diabolus. Harumque descriptio & explicatio fuit argumentum illorum viginti duorum librorum, quos idem Augustinus de Ciuitate Dei scripsit. Nullus est homo, qui non sit ciuis alicuius ex his duabus ciuitatibus. Et quidem (vt multa, quæ dicere possumus, dimittamus) hæc est differentia inter ciues Ierusalem & Babylonis, quod isti, thesauros suos in terra, vbi eorum est ciuitas recondunt; illi autem nequaquam; sed in cœlesti ciuitate, cuius sunt ciues. Ciues Ierusalem, in hac ciuitate Babylonis sunt peregrini, ideò in illa nō solùm nō cor; sed neque pedem figunt, in perpetuo sunt motu, quærentes suam futuram ciuitatem. Ciues autem Babylonis, in hac sua ciuitate non solùm pedem; sed & cor constituunt, optantes, & curantes nunquam inde discedere. In cuius confirmationem & explicationem expendunt sancti Patres, primum omnium, qui in terra ciuitatem ædificauit, fuisse illum, qui primus ciuis extitit ciuitatis Babylonis, scilicet Cain; de quo dixit sanctus Ioannes Apostolus *a*, quod *erat ex maligno*, id est, pertinens ad ciuitatem illam, cuius rex est diabolus, quem propterea Primum diaboli discipulū, sanctus vocat Basilius *b*. Primogenitum Adæ credendum Cain, asserit Augustinus *c*, & quod hic primus, fuit terrenus, carnalis, & ciuis primus Babylonis *d*: *Non enim prius, quod spirituale*, inquit Apostolus, *sed quod carnale*, vt idem Augustinus *e*, ad hoc institutum prosequitur. Hic fuit, qui primò ciuitatē in terra fundauit, quod tanquam rem certam supposuit Iosephus *f*, docueruntque sancti Patres Chrysostomus *g*, Hieronymus *h*, Augustinus *i*, & Gregorius *k*, quod probāt ex illo, quod in principio Genesis scriptura sacra ait *l*: *Cognouit Cain vxorem suam, quæ concepit & peperit Henoch, & ædificauit ciuitatem, vocauitque nomen eius ex nomine sui filii Henoch*: Henochiam vocat Iosephus. Inter prophanos scriptores) ait Scholiastes Augustini) non conuenit, quisnam primus ædificarit vrbē. Quidam, inter quos est Plinius, Cecropē volūt, qui eam extruxit, quæ postea Acropolis, id est, Arx dicta est Atheniensibus, prius dicta Cecropia. Strabo Argos prius à Phoroneo dicit conditos, quos Homerus Pelasgum nominat. Ægyptij omnium antiquitatum gloriam ementitis annalibus ad se trahunt, & Diospolim, quæ sunt Thebæ, tempore omnes antecedere asseuerāt. Verum Henochia hæc, vt Iosephus vocat, omnium est vetustissima, quam Cain cùm exagitaretur timoribus & furijs cæsi fratris, condidit, murisque cinxit, nec vllus sibi locus satis tutus videretur, & terminos agro posuit. Per quam ciuitatem, mundum & diaboli ciuitatem significari, testatur Hieronymus ad Marcellam. Ita ille. Berosus Babylonicus Henochiam monti Libano proximam refert, ex Chaldæorum traditione. Scriptura sacra indicat fuisse circa regionem paradiso proximam, quæ præmisit: *Cain egressum à facie Domini habitasse ad Orientalem plagam Eden*. Quid nomine Eden intelligatur, dubium est: nā *Eden* in scriptura aliquādo ponitur tanquā nomen appellatiuum, quod significat delitias, amœnitatem, voluptatem: quomodo multi cēsent, benè Vulgatum, quod in Hebræo habetur: *Plantauerat Dominus Deus paradisum in Eden*, trāstulisse: *Plantauerat Dominus Deus paradisum voluptatis*. Ita Hieronymus annotauit, docens Eden non significare regionem aliquam particularem; sed delitias, ideoque Symachum transtulisse:

a Ioan. 3. 12.
b Homi. 11. quæ est de inuid. non lōge à pr.
c 15. de ciu. c. 18.
d 1. Cor. 15.
e 15. de ciu. c. 1.
f 1. Antiq. cap. 5.
g Hom. 20. in Gen.
h Epi. 17 ad Marcellā.
i 15. de ciu. c. 1. & 8. & in Psa. 71.
k 16. Mor. cap. 6.
l Gen. 4. 17.
Viues 15. de ciu. c. 8.
Gene. 4. 16.
Gen. 2. 8.
Lib. de qq. Hebraicis in Gen.

lisse: *Paradisum florentem*. Aliquando autem ponitur tanquam nomen proprium peculiaris alicuius regionis, ita dictę, quod sit delitiosissima, voluptuosissimaq;. Qua de causa, quidam censent, cùm in Hebræo dicitur paradisum plantatũ fuisse in Eden, significatum quidem hoc nomine peculiarem quendam locum & regionem, ita vocatam, quod delitiosissima esset, quæ erat ad orientem. Ita ipsemet Hieronymus *a*, & expressius Chrysostomus *b*, aliique quam plurimi, quos diligenter noster Maluenda *c*, refert. Hæc autem Regio Eden, non est vnica in Scriptura, sed multiplex. Vna siquidem est, in qua paradisus conditus fuit: alia est longè ab illa disiuncta in Mesopotamia scilicet Syriæ, non longè à Damasco sita, cuius peculiaris mentio fit in scriptura sacra *d*, signanter apud Isaiam *e*, qui refert tyrannum Senacherib dicentem, se expugnasse *Filios Eden, qui erant in Thalassar*, & Ezechielem *f*, qui indicat Eden regionem fuisse amœnissimam, cuius incolæ erant ditissimi negotiatores Tyri: de quibus diligenter & acutè noster Maluenda *g*. Hinc, quod dicitur Cain habitasse in Eden, varijs modis accipi posse credit Caietanus *h*, primò, vt habitarit circa illam regionem, in qua conditus fuit paradisus: non quidem in ipso paradiso, ad quem non iam patebat aditus; sed è regione illius, in aliqua parte longe ab illo constituta. Cùm enim peccauit Adam, quamuis eiectus è paradiso fuerit, permissus fuit tamen permanere iuxta illum, è regione sc. ipsius: sicque fieri potuit, vt Cain eius primogenitus circa eam regionem habitauerit. Ita censet Chrysostomus. Narrat nobis, inquit, diuina scriptura locum, in quo postea Cain habitauit: & docet, quomodo, non procul à paradiso versatus sit; vt è regione illius existens, continuò memor esset, tum eorum quæ patri suo ob præuaricationem contigerunt: tum magnitudinis eorum, quæ ipse perpetrauerat, propter quæ tanta sibi neque patris correptione emendato, pœna irrogata est. Secundò, intelligi potest, quod habitarit in illa Eden, quæ est in Syria iuxta Damascum, regione quidem ita voluptuosa ac delitiosa, vt qui illam habitabant, dicerentur habitare in domo voluptatis, vt videre est apud Amos prophetam, apud quem Deus contra Damascum agens comminatur: *Disperdam habitatores de campo idoli, & tenentes sceptrũ de domo voluptatis*: vbi Vulgatus, etymologiam vocis sequutus, domum voluptatis transtulit, quod in Hebræo habetur *Mibbet Eden*, hoc est de domo Eden. *Cain igitur egressus à facie Domini, habitauit profugus ad orientalem plagam Eden*. Expende diuinorum verborum cohærentiam, sicut expendere videtur Hieronymus. Qui Deo terga vertit, quasi ad illum non pertinens; sed ad diaboli portionem, & qui à Deo eiusque ciuitate recedebat & recessit, quonã erat iturus, & quò erat conuertendus totus, nisi ad terram voluptuosam, in qua suã constitueret habitationem, reponeret mẽtem cor & animum, thesaurosque suos ac delitias in ea haberet & reconderet? Vt in hac terra non tantum corpore; sed & animo habitaret, se totum miser ille conuertit: *Habitauit in terra*, tanquam ciuis terrenus, qui tantum terrena bona conquirebat: *Habitauit in terra*, bonis terrenis se totum tradens, tam vehementi illorum ardẽs cupiditate, quod omnia sibi acquirere procuraret, & vniuersa possidere contenderet. Meritè (inquit Ambrosius *i*, quod & Philo *k*, prius annotauerat) vocatus fuit Cain à patre suo, quasi futurorum præscio, quod nihil aliud nisi possidere bona terrena intẽtus futurus esset: de quibus paulò ante diximus. Grandi autem cupiditate succensus, insatiabilique auaritia inflammatus, ad cædes & rapinas se conuertit, vt omnium bona sibi acquireret, quem filij sui in huiusmodi latrocinijs comitabantur, vt Iosephus prosequitur. Cumque multis abundasset bonis, primus in mũdo fuit, qui ad ea tutanda & conseruanda, ciuitatem extruxit, murisq; cinxit: vbi thesauros suos cõdidit, reposuitque. Ecce igitur primũ ciuem terenum & Babylonicum, qui primus in terra ciuitatem, in qua permaneret fundauit, & suam in illa ex professo cõstituit munsionem, primusque qui thesauros suos

a Lib. de locis Hebr.
b Homi 13. in Gen.
c Li. de Parad. c. 17.
d 4. Reg. 19 12.
e Isa. 37. 12
f Ezec. 27. 23.
g Li. de Parad. c. 17. & 18.
h In cap. 4. Genes.
§ 446
Homil. 20. Genes.
Amos. 1. 5.
Epist. 146. ad Damasum.
i Lib. 1. de Abel & Cain c. 1.
k Lib. de Sacrif. Abel & Cain, et lib. quod deter. mel. insid.
1. antiq. c. 4. & 5.

suos in terra recondẽdos curauit: nihilque cœlo inferre contendebat, qui nullatenus ad cœlum pertinebat. Terrena sanè ciuitas terreno ciui, in qua thesauros terrenos reconderet, congruebat, vbi ex consequenti cor suum repositum & radicatum teneret, cui cælestia nullatenus quadrabant. In terra, inquit Gregorius, fundamentum Cain posuit, qui à soliditate æternæ patriæ fuit alienus. Peregrinus quippe à summis, fundamentum in infimis posuit, qui stationem cordis in terrena delectatione collocauit. Aliter ijs, qui ciues sint Ierusalem, agendum esse, statim ostendemus. Quod si quæras, inquit Augustinus: Quomodo potuerit Cain ciuitatem iam tunc ædificare; non enim videtur tunc tantam esse potuisse hominum multitudinem, quæ extruendæ ciuitati sufficeret: est enim ciuitas ciuium vnitas, & hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata: Respondet, Cain non statim cùm natus fuit, imò nec statim, ac fratrem interfecit, ciuitatem ædificasse; sed lõgo post tempore, multis iam genitis filijs, cum natus ei fuit Henoch, quem eius primogenitum credendum non esse Augustinus contendit, quamuis Gregorius primogenitum illius fuisse existimet. Tunc homines longam ducebãt vitam, & in immensum multiplicabatur humanum genus. Si enim ex duodecim hominibus ingredientibus Ægyptum, breuissimo tempore, tam grandis populus excreuit, vt essent sexcenta millia peditum, quando natura ita debilis reddita iam erat, vt vix ad cẽtesimum annum quis perueniret: quanto magis quando ita erat robusta, vt plusquam nongentis annis homines viuerent? Tam longa illorum hominum vita fuit, inquit Augustinus, vt illic memoratorum, quorum & anni taciti non sunt, qui minimum vixit ante diluuiũ, ad septingentos quinquaginta tres peruenit: nam plures nongentos annos etiam transierunt, quamuis nemo ad mille peruenerit. Quis enim ita dubitauerit, per vnius hominis ætatem, tantum multiplicari potuisse genus humanum, vt esset vnde constitueretur, non vna; sed plurimę ciuitates?

16. Moral. cap. 6.

15 de ciui. c. 8. cit.

16. Moral. cit.

Quod ex hoc facilè conijci potest, quia ex vno Abraham non multo amplius quadringentis annis, numerositas Hebreæ gentis tanta procreata est, vt in exitu eiusdem populi ex Ægypto sexcenta hominum millia fuisse referantur bellicæ iuuentutis: vt omittamus gentem Idumæorum non pertinentem ad populum Israel, quam genuit frater eius Esau, nepos Abrahæ, & alias gentes natas ex semine ipsius Abrahę, non per Saram coniugem procreatas. Ita Augustinus.

§. 16. *Ciues Ierusalem in terra sunt peregrini, incongruum propterea iudicarũt in illa thesaurizare, Adam, Eua, Abraham, Isaac, &c.*

OBseruat hac in parte Chrysostomus impietatẽ Cain. Adam enim & Eua ipsius parentes antiquiores illo erant, & maiori filiorum numerositate redundantes, qui tamen nihil de ædificanda ciuitate, aut habitatione fixa & permanẽte in terra vnquam cogitauerunt: quia peregrinos se super terram reputabant, in quam se eiectos agnoscebant in exilium, vt exules non ciues illius essent, quærentes perpetuò futuram ciuitatem, quam per Dei gratiam, & Christi iam per fidem cogniti merita, essent ingressuri. Id ipsum in cæteris ciuitatis Ierusalem ciuibus videmus, quorum grandem catalogum Apostolus exhibuit: & agens de Abraham: *Fide*, inquit, *demoratus est in terra repromissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem: Expectabat enim fundamenta habentẽ ciuitatẽ, cuius artifex & conditor Deus.* Omnia verba expende, signanter illud: *Fide demoratus est in terra repromissionis tanquã in aliena.* Illam Deus nõ semel, sed iterum atq; iterũ Abrahæ promisit: quapropter nõ promissionis; *sed repromissionis terra* quasi semel & iterum promissa & repromissa, dicebatur: & nihilominus fide morabatur in illa. Est fides substantia sperandarum rerũ, per quam speranda contuemur, & con-

§ 447 Hom. 22. in Gen. cit.

ad Heb. 11. 9.

& contemplamur. Non per oculos corporis Abraham dirigebatur, ea solummodo attendens, quæ per illos conspiciebat; sed omnia visibilia contemnẽs, per fidem mẽtem ad superna & inuisibilia eleuabat, & nõ contemplabatur quæ videbat, sed quæ non videbat. Idcirco in terra sibi promissa & repromissa, tanquam in aliena habitabat, in qua propterea nũquam, vt Diuus Thomas annotat, fecit domum aliquam, aut mansionem, vel palatium. Et quamuis innumerabilem haberet familiam, nunquam ædificare voluit domum, sed tantummodo casulas & tabernacula; quę sunt habitacula mobilia: *Expectabat enim ciuitatem, habentem fundamenta*, illam scilicet cœlestem; cuius ciuis ipse erat, prius dicẽs ipse, vt idem D. Thomas annotat, quam eius successor Dauid: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem: Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in id ipsum.* Ista ciuitas est firmiter fundata, quã Deus ciuibus suis construxit, *Cuius artifex & conditor Deus*, quæ perpetuò in vno eodemque fœlicitatis statu manebit, & *in idipsum.* Hoc idem cohæredes ipsius, Isaac, sc. & Iacob: qui, vt paulò inferius subdit Apostolus *a*, *Confitebantur, quia peregrini & hospites sunt super terram.* Vocauerũt se aduenas & peregrinos, inquit D. Thomas, Abraham quidẽ, cùm dixit ad filios Heth *b*: *Et peregrinus sum apud vos*: ad Isaac autem dixit *c*, Deus: *Quiesce in terra, quam dixero tibi, & peregrinare in ea.* Iacob etiã dixit ad Pharaonem, interrogãtem; Quot sunt dies annorum vitæ tuæ *d*? *Dies peregrinationis meæ, centũ triginta annorum sunt.* Rogatus de dieb⁹ vitæ, dies peregrinationis profert; quia tota eius vita peregrinatio fuit: *Qui autem hoc dicunt, significant se patriam inquirere*, inquit Paulus. Nullus est enim hospes & peregrinus, inquit D. Thomas, nisi qui est extra patriam, & tendit in illam. Cũ ergo isti pleno ore semper & vbiq; se confiterentur peregrinos super terram, hoc ipso significabant se tendere ad patriam suam, sc. cœlestem Ierusalem. Et quia poterat aliquis dicere, illos fuisse quidem peregrinos, quia à natiuo suo solo distabant, & erant quando hæc dicebat, in terra Palæstinorum & Chanaam, intendebantque redire in terram natiuitatis suæ: hoc remouet Apostolus subdens: *Et si quidem illius meminissent de qua exierant, habebant vtiq; tẽpus reuertendi*: qui nihilominus ad eam reuerti nullatenus voluerunt. Quinimo de terra natiuitatis suæ loquens Abraham, dixit ad seruum suum Eliezer: *Caue, ne quando filium meum reducas illuc.* Patriam igitur inquirebant cœlestem, non domum paternam: *Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem.* Huius se ciues profitebantur, qui in terra peregrinos se asserebant: *Ideo non cõfunditur Deus, vocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem.* Consuetum est, inquit D. Thomas, quod rex aliquando vocatur à principali ciuitate, vel ab ipsa prouincia, sicut rex Ierusalem, Rex Hispaniæ, aliquando ab ipsismet ciuibus, qui prouinciam inhabitant, sicut Rex Romanorum. Ita vocatur aliquando Deus, Rex & Deus totius ciuitatis prouinciæque cœlestis, aliquãdo eorum, qui specialiter ad eam pertinent, qui sunt illius ciuitatis lapides. Ipsi ergo ciuitatem sperant, quam ex ipsismet cõstruendam, tanquam ex lapidibus viuis confidunt, in quibus Deus regnaturus est, & ipsi cum Deo: quam iam in spiritu vidit Ioãnes, vt optimè Augustinus *e*, expendit, cui cum eam conspiceret, dictum fuit *f*: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus*, id est, ex hominibus, vt interpretatur Rupertus *g*: *Et habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* Ecce, inquit Chrysost. *h*, veros ciues ciuitatis Hierusalem, qui in terra peregrini erant & hospites, nõ tantùm illius terræ Palæstinæ, sed totius orbis: nihil quippe cõspiciebant in eo, eorum quæ appetebant; sed omnia illis peregrina & aliena videbantur. Dices: Nonne Abraham patriam habebat? Habebat quidẽ: sed & in illa peregrinus erat. Dixit ad eum Dñs: *Dimitte patriam*, quę putabatur esse patria, & *veni ad alienã terram*: & non est retentus amore propriorũ; sed sicut peregrinus egressus de aliena terra, sic sine aliqua molestia patriam reliquit. Dixit ei: *Offer mihi filium tuum*, & veluti non

In cap. 11 ad Hebr. — *Psal. 121.* — a *ad Hebr.* 11. 14. 15. 16 — b *Gen.* 23. 4 — c *Gene.* 26. 23. — d *Gen.* 47. 9. — ¶ 448 — *Gen.* 24. — e 20. *de ciui. c.* 16. & 17. — f *Apo.* 21. 3. — g *Lib.* 11. *in Apo. ad fi.* — h *Hom.* 24 *in Epi. ad Hebr.* — *Gen.* 12. 1. — *Gen.* 22. 2.

non habens filium, sic eum obtulit. Pecunias cum transeuntibus communiter possidebat; sed pro nihilo illas existimabat. Primatum alijs cedebat, in pericula seipsum dabat, decem millia mala patiebatur: nec circa vestimenta diligens erat, quæ omnia in hac vita esse solent; sed cuncta quæ ad supernam pertinent ciuitatem gerebat, hospitalitatem exhibebat, fraternam dilectionem, eleemosynas, patientiam, contemptũ pecuniarum, contemptum præsentis gloriæ, & cæterorum omnium, quæ in hoc mundo sunt. Filius etiam illius Isaac talis erat, qui nullam vnquam domum construxit, nihil terrenum concupiuit, &c. Quid autem Iacob? nonne panem tantùm quærebat, & vestimentum, quæ pertinent ad peregrioos, &c. Sed esto, inquit Chrysostomus, isti forsitan propter peregrinationem, quam vbique agebant, dicebant seipsos peregrinos. Quid autem etiam Dauid? Nonne Rex erat? nonne propheta? nonne in sua patria degebat? Quare ergo dixit: Nam & *ego peregrinus & hospes sum?* Dic sancte Dauid: Quomodo es peregrinus? *Sicut patres*, inquit, *mei*. Habemus, inquit, patriam, reuera patriam. Quomodo ergo tu peregrinus es? *In terra*, inquit; sicut illi qui in terra peregrini erant, qui patriam cœlestem quærebant. Iuxta hanc doctrinam statuit primò Chrysostomus, id nobis omninò supponendum, nos peregrinos esse in terra, in qua nullo modo radices debemus mittere. Prima, inquit, virtus est, & tota virtus, peregrinum esse mundi huius, & hospitem, & nihil commune habere cum rebus huius seculi; sed remoueri ab eis sicut peregrinum, sicut etiam illi beati de quibus Apostolus dicit: *Circuibant in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, tribulati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* Illi quidem peregrinos seipsos dicebant. Paulus autem aliquid amplius dixit: non peregrinum seipsum dixit; sed mortuum mundo, & mundum sibi: *Mihi*, ait, *mundus crucifixus est & ego mundo.* Fœlices tales peregrini, qui *fide morantur in terra tanquam in aliena*, quantumcunque sit natiuitatis suæ, qui de rebus non iudicant secundum visionem oculorum; sed secundum fidem, per quam contemnentes visibilia, tanquam à ciuibus cœli aliena, & ad vermes animaliaque terrena pertinentia, appetunt solũmodo cœlestia, quæ non videntur.

Psal. 83.

Ad Hebr. 11. 57.

Ad Gal. 6. 14.

¶ 409

§. 17. *Ciues Ierusalem lætantur, peregrinationis suæ termino appropinquante, quia in cœlo thesaurizarunt: secus ciues Babylonis, qui in via Cain abierunt.*

Progreditur deinde Chrysostomus, ostendens paucos esse tales, qui in mundo peregrinos se verè reputent: potius enim sunt homines, tanquam animalia, & vermes, qui ex terra in terram se transferunt, & iterum ex alia in aliam circumrepunt, voluptatibus terrenis indulgentes, terrena solummodo appetentes. Id quod aperto signo demonstrat. Qui namque peregrinatur patriam quærens; quanto magis ad illam se appropinquare intelligit, tanto lætior est atque iucundior. Considerat Dauid spiritu prophetico Israelitas in Babylone, in qua captiui & peregrini detinebantur, flentes, & aquam fluuiorum terræ peregrinationis suæ, lacrymis augentes, grandi mœstitia confectos, dicentes: *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* Nihil poterat cordi eorum lætitiam ingerere, videntes se peregrinos & exules à patria chara. Et quantumuis prouocarentur, vt psallerent & canerent, id agere non potuerunt; sed præ nimia tristitia suspendentes organa in salicibus, lingua eorum adhæsit palato, vt nullum canticum lætitiæ edere possent. Cùm autem iam peregrinationis suæ viderunt finem, instareque tempus, quo ad patriam profecturi erant, tam grandi fuerunt exultatione affecti, vt se sibimetipsis quasi somniantes viderentur: *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati*: alij legunt, *sicut somniantes.* Et verè tali lætitia plenos videmus huiusmodi ciues, patriæ appropinquantes, vt dum ad eam peruenire tardant, lacrymis effundendis in-

¶ 449 *Hom.* 24. *in epi. ad Hebr. cit.*

Psa. 136. 1.

Psa. 125. 1

tendant. Id quod S. Chrysostomus in Paulo demonstrat, qui toto tempore quo differebatur mors, per quam ad patriam erat perventurus, ingemiscebat a: *In hoc*, inquit, *ingemiscimus habitationem nostram, qua de cœlo est superindui cupientes.* Et in persona civium Ierusalem, dicit b: *Intra nos ipsos gemimus adoptionem filiorũ Dei, expectãtes redemptionem corporis nostri.* Et iterum c: *Infœlix ego, quis me liberabit de corpore mortis huius.* Et d: *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* Et quando propinquum patriæ se vidit, grandi exultatione gaudens, *Ego*, inquit e, *iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat, &c. reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & ijs, qui diligunt aduentũ eius.* Expendit B. Augustinus illud: *ijs, qui diligunt aduentum eius*, vt hinc vnusquisq; videat, si coronam expectare debeat, quam illis tantum repositam dicit, qui diligunt aduentũ Christi, non tantum futurum per iudiciũ; sed per cuiusq; mortẽ. Tali lætitia princeps Apostolorum fuit plenus, quando se patriæ propinquum Christo renuntiante intellexit: *Velox*, inquit, *est depositio tabernaculi mei, secundum quod & Dominus noster Iesus Christus significauit mihi.* Grandes erant labores, quos Petrus sustinebat, & sicut Eliam antiquitus, vt à tristitia qua affectus erat consolaretur, angelũ misit, qui illum reficeret subcinericio pane & vase aquæ, quò vires resumeret ad agendum iter, quod restabat vsq; ad montem Dei Horeb, vbi cum Deo dulciter conuersaretur: ita Petrum voluit reficere Dominus lætissimo nuntio, quo eũ certũ fecit, iam labores illius esse in fine & peregrinationem proximam termino & patriæ. Quis explicare valeat gaudium cordis illi⁹ seraphini humani Francisci, qui, vt seraphicus doctor suæ religionis professor enarrat, quando iam ad finem suæ peregrinationis peruenisse se vidit, dulcissimo cantico, illa Dauidis verba deprompsit: *Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo, me expectant iusti donec retribuas mihi.* Quis comprehendet lætitiam animæ illius viri verè Apostolici, patris nostri Dominici, qui, vt eius filius S. Antonius Archiepiscopus Florentinus refert, cùm hora mortis suæ videret filios flentes, lætissimo vultu ac hilari facie, cœpit illorum abstergere lacrymas, & tanquam alter Paulus, qui videns flentes & plorantes illos, qui eum morti proximum agnouerant, dixit: *Quid facitis flentes & affligentes cor meum?* Ad patriam pergo, in qua vobis maiora, quàm hîc à me expectare possitis præstabo. Quæ lætitia, qua S. Martinus morti proximus, afficiebatur? qui vt S. Seuerus Sulpitius exponit, postquam suauissimis verbis fratres flentes fuit consolatus, quando instantem mortem conspexit, iussit, vt eum ita disponerent, quod cœlum liberè posset intueri: Sinite, inquit, sinite me fratres, cœlum potius respicere, quàm terram, vt suo iam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. Et huiusmodi sunt innumera exempla. Verè de huiusmodi viris dici potest illud, quod S. Iob dixit: *Qui expectant mortem & non venit, quasi effodientes thesaurum, gaudent vehementer cùm inuenerint sepulchrum.* Consuetũ erat temporibus illis, in sepulchris thesauros recondere cum corporibus defunctorum, vt alibi dictum fuit. Vnde pauperes, qui thesauros requirebant, vehementissimè lætabantur, quando effodientes terram, in aliquod sepulchrum incidebant. Verè tamen verba hæc sanctis viris in mundo agentibus, egregiè quadrant: *Hi expectant mortem & non venit.* Mundani ciues non expectant mortem; sed potius mors eos expectare videtur, quasi latro insidians & tendens laqueos in via vitæ: *Et sicut aues capiũtur laqueo, & pisces hamo, ita illi in tempore iniquo*, vnum capit in conuiuio, alterum in ludo, aliũ in voluptate; & illos omnes, vt dixit Christus, *In hora qua non sperant*, inuadit: nullus enim illorum mortem expectat: *Iusti vero expectant mortem*, in qua lucrum sibi repositũ agnoscunt, intelligentes illud Apostoli, *Mori lucrum.* In Hebræo autem cùm dicit Iob, *Expectat mortẽ*, habetur verbũ *Hhachah*, quod, vt doctus auctor notat, vehementem animi affectum exprimit, quo quis inhiat in rem aliquam vel consequendam, vel apprehendendam, quod ponitur in hebræo apud Oseam: vbi enim noster Vulgatus legit: *Quasi fauces*

Marginalia: *Hom. 24. cit.* — a *2. Co. 5. 2* — b *Ro. 8. 23* — c *Ad Rõ. 7. 24.* — d *Ad Phil. 1. 23.* — e *2. Ad Timot. 1. 12.* — *Epist. 80. ad Honor. in princ. & ante med.* — *2. Pet. 1. 14* — *Li. de vit. S. Franci. cap. 14.* — *Psa. 14. 18.* — *3 p. histor. tit 23.* — *Actuum 21. 13.* — *Li. 2. de vi. S. Martin.* — § 450 — *Iob. 3. 21. 22.* — *Eccl. 9. 12.* — *Luc. 12. 46* — *Pro. 14. 32.* — *Ad Phil. 1.* — חכה. — *Pineda in c. 3. Iob. ver. 21.* — *Ose. 6. 9.*

fauces virorum latronum, in hebræo habetur, *Sicut expectant latrunculi virum*. Cũ latrunculi expectant virum, quem deprædari cupiunt, obseruant, circumspiciunt, intendunt, mora & desiderio cruciantur: & quãuis non multum tardet, videtur illis lõgissimas agere moras. Ita sancti viri mortẽ expectant, quam contemplantur tanquam adferentem sibi omnia quæ desiderare possunt. Et quãuis dicat Spiritus sanctus, quod *Mors non tardat*, ipsis tamen videtur agere morã; expectant enim mortem, & ideo tristantur, *quod non venit*: tardat namq; ad eorum desiderium. Nec immeritò quidem, intelligunt siquidem in sepulchro & morte repositos sibi thesauros: ideoq; gaudent vehementer, *Cùm sepulchrum inuenerint*, id est, cũ iam ad mortem sepulturamq; se venisse cognoscunt. Itaq; quãto propinquiorẽ vident diem mortis, tanto magis lætantur. Vnde benè Paulus (inquit Gregorius) quibusdam absconditum æternæ patriæ thesaurum quærentibus dixit: *Non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudo quibusdam; sed consolantes; & tanto magis, quãto videritis appropinquantem diem*. Expendit optimè Gregorius illud: *Tanto magis quanto videritis appropinquãtem diem*. Tunc magis consolantes vosmetipsos, ex ipsa propinquitate patriç, ex consummationeq; peregrinationis, &c. Sic qui in hac vita peregrini sunt & cœlestem patriam inquirunt. Nos autem non sic, inquit Chrysostomus: nihil nobis tristius, quam cum finem vitæ appropinquantem intelligimus: non enim quasi peregrini cõuersamur in hac vita, nec sicut qui festinant ad patriam, sed veluti ad pœnas ituri. Si febris accidat, omnia relinquimus; & sicut pueri planctuosi, mortẽ timemus, nullũ nobis durius verbum, quàm morieris hodie aut cras. Lamentamur, quãdo magis gaudere nos oportebat: pertimescimus velut homicidæ quidã, & duces latronum, cùm perducendi sunt ad tribunal. Considerant illi quæ gesserunt, & propterea timent & tremunt. Ita Chrysostomus. Annotat Augustin⁹, id quod ex Christi Domini institutione quotidie dicimus, orantes, *Adueniat regnum tuum*, de cœlesti regno intelligendum, quod interueniente morte possessuri sumus: est namq; mors ianua ad ingrediendum illud. Vnde quamuis iuxta carnem & inferiorem eius affectum, secundum quẽ sumus terreni & de terra, mortem sancti reformident & paueant; qui tamen sunt ciues cœlestis Ierusalem, & illius regni hæredes, animo & voluntate gaudẽt, illo appropinquante. Tu autẽ non gaudes, neq; lętaris, non solùm corpore, sed nec animo; quia corpore & animo terrenus es, & ciuis Babylonis, qui discessum ex Babylone, exilium reputas, & exitium tuum, & perditionem; & tunc te finiri & consummari existimas, cùm peregrinatio tua in terra finitur, quia non verè quasi peregrinus in ea; sed quasi ciuis resides. Huic signo ex Chrysostomo exposito, possumus addere aliud, ex his quæ ab Apostolo dicta induximus: Nullus enim, qui peregrinatur, patriam, inquirens, thesauros recondit in terra peregrinationis suæ: stultum enim esset ibi thesauros recondere, vbi permansurus non est, & vnde se statim discessurum cognoscit. Si qui huius ciuitatis es ciuis, in qua habes parentes, fratres, amicos, amplamq; substantiam, diuino quodam miraculo te subitò inuenires constitutum in regione extrema infidelium, veluti in desertis Africæ, aut Asiæ, latronibus plenis; tibique datum esset, vt ad hanc tuam ciuitatem regredereris, & verè nihil magis intenderes, quàm ad eam peruenire; num in illis regionibus & desertis, per quæ transires, reconderes thesauros tuvs, qui nihil magis cogitares, quam illa post te retro relinquere? Num ibi grandia ædificares palatia, qui breuissimo tempore quasi violentus ibi permaneres? Scires vtique, quos ibi thesauros reconderes, non tibi reponere, & si ædificares, non tibi ædificare; sed habitatoribus regionis illius. Hinc Apostolus rationem tradit, cur sancti Patres antiqui noluerint in terra thesaurizare, aut grandia construere ædificia; sed in casulis habitantes, & tabernaculis, peregrinorum more agebant: *Confitebantur enim, quia peregrini erant super terram; & qui hoc dicebant, significabant se patriam inquirere*. Cùm homo gene-

Eccl. 14. 12 | *Ecc. 14. 12.* | *5. Mor. c. 3.* | *Ad Heb. 10. 25.* | *Hom. 24. in epist. ad Heb. cit.* | *Epist. 121. ad Probam c. 11. & 12.* | *Matt. 6. 10* | § 451 | *Ad Hebr. 11. 12.*

generatur, & animam illius Deus creando, corpori infundit, quasi in desertis terris distantibus à propria patria constituit, vt ad eam, vnde spiritus eius per creationem processit, peregrinando regrediatur, eo modo quo Sapiens dixit: *Reuertatur spiritus ad Dominum, qui dedit illum.* Qui se peregrinum intelligit, totoque animo in patriam tendit, poteritne in huiusmodi regionibus thesauros suos recondere, vnde se statim discessurum cognoscit, non amplius huc reuersurum? *Nec enim reuertetur oculus meus, vt videat bona:* illa certè quæ hic fuerint reposita. Nonne intelligeret apertè, omnia quæ hic reposuerit, in terra relinquenda, & non sibi qui ea excessurus est; sed ijs, qui in ea permanserint reposita? Tales se sancti illi Patres confitebantur, tanquam peregrinos in mundo positos & constitutos. Vnde in terra hac *tanquam in aliena*, inquit Paulus, commorantes, nullo modo animum applicauerunt, vt in illa sua opera collocarent. Quis enim in alieno solo operas suas collocat, nisi qui oleum & operam perdere vult? Ita ergo agunt, qui se peregrinos in terra cognoscunt. Ex quibus inferes, quam pauci sunt, qui se verè tales profiteantur. Si enim oculos ad homines conuertas, videbis nihil magis eos curare, quàm in terra congregare terrena bona. Quid intendis miser, multiplicare pecuniarum redditus, agrorum fructus, domus tuæ habitacula? Contentusne es casulà aut mobili aliquo tabernaculo, qui ædificas domum, ad instar eorum, qui ob nominis sui celebritatem in terra ædificare voluerunt turrim, cuius cacumen pertingeret vsque ad cœlum? Tunc magis es lætus, quando maiorem diuitiarum copiam in scrinijs & thecis repositam tenes, quando horrea magis plena, & cellaria vndique redundantia. Hæc non sunt opera hominis, qui peregrinum se reputat super terram; sed qui illius est ciuis: qui viam Cain tenere constituit, cui, Væ grande, comminatur Apostolus Iacobus: *Væ illis, qui in via Cain abierunt.* Quænam via Cain? *Erat ille ex maligno*, primus pertinens ad ciuitatem Babylonis, & eam tenuit viam, quæ ciues Babylonis decet, terrena scilicet curare, congregare, coaceruare, in terra thesaurizare. Rem istam concludo, id orans, quod Apostolus ad Ephesios scribens: *Det vobis Deus spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius; & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis.* Duplicem spiritum eis optat, *Sapientiæ* scilicet, & *Reuelationis.* Sapientiæ spiritus est, per quem quis de rebus per supremas causas iudicat: & quia inter omnes illas, suprema est finis, is dicetur spiritu sapientiæ plenus, qui res rectè ordinat, & disponit in ordine ad vltimum finem. Prædicens Ioseph famem futuram in Ægypto, dixit ad Pharaonem: *Prouideat rex virum sapientem & industriũ, qui constituat præpositos, &c.* Hic sapiens erit, qui disponet optimè res, in ordine ad finem. Vnde & Pharao ipsum Ioseph, *Sapientiorem* omnibus iudicauit, de quo credidit, quod præ omnibus aptius res disponeret in ordine ad finem intentum. Et ideò desiderabat Moyses, vt populi sui homines essent sapientes, vt nouissima prouidere scirent: *Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* Reuelationis autem spiritus dicitur ille, qui ad ea, quæ intima sunt agnoscenda, penetrat, non contentus externa specie: *Vn spiritu descubridor como ojos de cahori*, quo pollebant sancti; qui sub seculi voluptatibus, æternas pœnas; & sub laboribus, cœlestia gaudia intuebantur. Hos duos spiritus nobis Paulus optabat magnopere necessarios. Videt homines tantùm præsentibus implicatos, & quod præsentia solummodo attendentes, non curant prouidere futuris, ideoque quod illis eueniet, id quod Dauid de diuite mundano prædixit: *Cùm interierit, non sumet omnia, nec descendet cum eo gloria eius.* Non sumet omnia, id est, nihil penitus sumet, non bursam aureis plenam, non monile ex gemmis pretiosis constructum, imo nec frustum panis ad tam longum iter, quod agendum se offert, cum interierit: nec descendet cum eo gloria eius, non tapetes ex Ægypto, non famulorum multitudo, non ampla domus supellex: ideo fame interibit,

Marginalia: Eccl. 12.7. — Iob. 7. 7. — Iud. ver. 11 — 1. Ioa. 3. 12 — § 452 — Ad Ephe. 1. 17. 18. — Gen. 41. 33. 34. — Gen. 41. 39 — Deut. 33. — Psa. 48. 18

bit, nec guttam aquæ inueniet, quæ linguã eius ardentibus flammis succensam refrigeret: *Det Deus vobis*, inquit Apostolus, *spiritum sapientiæ*, quo huiusmodi futuris prouideatis, reponentes nunc diuitias, vbi eas tunc ad vestri solatium inuenire possitis. Videt eosdem solum externam rerum speciem considerantes, refugiẽtes eleemosynarum largitionem, credentes per eam sibi sua bona deperire, curantes potius summo affectu recondere & concludere: hæc tantùm reputantes sua, quæ conclusa tenẽt; auersantes pœnitentiæ & mortificationis opera, tanquam saluti & vitæ contraria; sequentes voluptates, in quibus longam vitã positam suspicãtur. Det vobis Deus, inquit Apostolus, spiritũ reuelationis, vt videatis & agnoscatis, quomodo in hac thesaurorum vestrorum reconditione & conclusione, vestra est constituta paupertas: quod non vobis reponitis, sed ærugini, tineæ, & latronibus, & quod id solum tibi recondis, quod pauperi dederis: *Vt sciatis, quæ sit spes vocationis vestræ*. O si considerare velles spẽ vocationis tuæ: *Vocauit nos Deus, vocatione sua sancta*, vt sæpissimè Apostolus admonet. Nunquid vocat te, vt à te aliquid petat, qua de causa (inquit Ambrosius) Reges vocare consueuerunt subditos, sicut vocauit rex Achab, Naboth, dicens ei: *Da mihi vineam tuam*. Nunquid, vt te in villam suam mittat pasturum porcos, te fame conficiens, sicut prodigum vocauit tyrannus ille? num, vt aliquod donum corruptibile transitoriũ-ve tibi conferat? *Deus omnis gratiæ*, inquit Petrus, *qui vocauit nos, in æternam suam gloriam*. Quid est, Deus omnis gratiæ? Deus, qui omnibus bonis abundans, omnia sua bona gratiosè in nos effundere constituit: *Vocauit nos in æternam suam gloriam*. Vt ipsammet suam gloriam obtineas, sis Rex regni ipsius, possideas omnia penitus, quæ ille possidet. Quis vnquam rex aliquem seruum vocauit, vt omnia penitus bona & omnia regna sua illi traderet? Qui ad talia bona vocatus es, qui talia speras; possibile ne est, quod illa contemnens & paruipendens, te totum conuertas ad amplectenda stercora.

2. Ad Timot. 1. 9. Lib de Nabuth. 3. Reg. 2. 6 Luc. 15. 1. Pet. 5. 10

§. 18. *Christus verius quam Prometheus homines sapientes efficit, docens, quomodo ex bonis suis vtilitatem capiant.*

§ 453

THesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, vbi nec ærugo, &c. Sapientissimus magister sapientissimè loquitur, doctrinamq; tradit, qua omnes homines summa efficiat sapientia præditos. Irridet S. Augustinus, quæ cœca gentilitas sub fabularum suarum inuolucro de Prometheo tradere voluit: de quo narrat, homines de luto finxisse, & igne à Ioue de cœlo surrepto, in terram demisso, illos animasse. Homines ex luto finxisse, ideo dictum credit Lactantius; quia censet illum primum fuisse, qui hominum simulachra ex luto effinxit. Furtum ignis Plinius interpretatur, quod ex ferro & silice ignem extundere docuerit, seruareque in ferula. Diodorus constare ait, inuentam à Prometheo materiam, qua ignis fouetur; de quibus Scholiastes Augustini; sed quod ipse B. Augustinus vtramq; rem ad vnum eundemq; effectum indicandum confictam fuisse iudicat, quia iuxta Theophrasti sententiam, optimus, inquit, sapientiæ doctor Prometheus fuisse perhibetur. Fuit Prometheus filius Iapeti (vt Hesiodus dixit) non quidem illius filij Noe, qui multis seculis Promteheum præcessit. Fuit namq; Prometheus, vt Augustinus tradit, tempore Moysi, cũ regnaret Assyrijs quartus decimus Saphrus & Sicyonijs duodecimus Orthophobus, & Criasus quintus Arguis, quo tempore natus fuit Moyses in Ægypto, cum iam Iapetus filius Noe multis antea seculis obijsset. Hic Prometheus frater fuit Atlantis, qui magnus fuisse astrologus dictus est, inquit Augustinus, vnde occasionem fabula inuenit, vt eũ cœlum portare confingeret. Dedit autem fuit Prometheus speculationi & contemplationi; qui propterea cum maior esset natu, fratri vltro regnum Thessaliæ concessit administrandum, ac se cunctum dedit contẽplationi inquisitionique rerum in primis

18. de ciui. cap. 8. Lib. 7. Lib. 5. Viu. in 18. de ciu. c. 8.

cœlestium. Ideo altissimum cõscendit Caucausum, vt sereno cœlo, quàm longissimè astra & signorum obitus & ortus spectaret. Inde cùm descendisset, Chaldæos edocuit artem speculandi cœlestia, & quæ ad hominum vitam sustentandam essent vtilia, & quomodo, quæ inter manus tenebant, possent ad vitæ suæ profectum conuertere: de quibus Scholiastes Augustini. Hac ergo de causa dicitur, igne de cœlo delato homines quos formauerat animasse, quia sapientiam, & considerationem corporum cœlestium hausit, quam hominibus tradidit, quos quia sapientes fecit, dictus est homines efformasse; nec enim aliquis dicitur esse homo, quousque sapiens sit. Irridet B. Augustinus eos, qui ista commenti sunt, irridet etiam omnem Promethei sapientiã. Quomodo enim doctor fuit sapientiæ, cùm nullus eius temporibus legatur sapiens, qui iudicium aliquod de eius sapientia ferre potuerit? Nam de sapiente, solus sapiens potest iudicare. Quomodo sapientiam tradidit ad vitam seruandam, cum nullus eius instructione in vitam seruatus fuerit? Quomodo docuit in propriæ vitæ vtilitatem omnia conuertere, cum nullatenus illis hominibus, quæ acquisierunt nunc prosint ad vitam? Optimus tamen sine dubio sapientiæ doctor Christus, qui non solum verè ex luto homines effinxit; sed homines luteos & terrenos, filios Dei Deosque fecit: qui verè de cœlis diuinam sapientiam in terram demisit, quique legitimam tradidit, & sine errore docuit Astrologiam, quæ ad cœlos pertinens verè explicans, & palam faciens; & qui modum tradidit, quo quiuis omnia sua in suæ vitæ vtilitatem conuertat, sibique quæ sua sunt reposita in perpetuum conseruare valeat.

Viues eodẽ lib. 18.

§ 454 *Thesaurizate*, inquit, *vobis thesauros in cœlo.* Eãdem quam cœperat dicendi phrasim retinet: & qui dixerat: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra*, consequenter dicit: *Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo.* Non à te petit, aut vllam mentionem facit, eius quod est dare, dispergere, communicare alteri, à te aliquid abstrahere: sed id quod dicere cœperat prosequens, hortatur, quod tibimetipsi thesauros recondeas, recludas, retineas, & illos omnes in propriæ vitæ tuę vtilitatem conuertas. *Homo*, inquit B. Petrus Chrysologus, *tali monitu Christus te ditare voluit, non nudare: manere tua tibi voluit, nõ perire; iussit te transferre nõ perdere; plus consilio patris agit, quam iure dominantis: inter insidias latronum & tinearum morsus, quare tua recondas, obiurgat; peruigiles noctes, dies anxios, solicita tempora, ne tibi ipsi facias commoneris. Thesaurizate*, inquit, *vobis.* Grande mysterium Christus Dominus vult aperire, ponendo & repetendo pronomen illud *Vobis*. Si namq; rectè consideres, nullus magis contrarius est suomet appetitui, & cupiditati, quam ipsemet auarus & cupidus, recondens apud se, & intactas seruans diuitias. Quid namq; intendit ille? Omnia sibi acquirere, & facere sua, & in sui vtilitatem & proprietatem trahere. Hac de causa laborat, negotiatur, discurrit, & nunquã satiatur; sed perpetuò illius appetitus, tanquam sanguisuga clamat, vt dixit Sapiens: *Affer, Affer.* Nihil autem magis contrarium huic, quam omnia apud se recondere, & intacta penitus seruare: quanto enim magis illa in terra recondita tenes, & intacta conseruas, tanto minus tibi sunt acquisita. Vt namq; ex optima beatissimi martyris Seuerini Boetij *a* philosophia, demonstrauit D. Thomas *b*, bonum diuitiarum non consistit in retinendo & conseruando, sed in vsu pecuniæ: siquidem pecunia Deus non est, quem ex eo quod sancti in cœlo plene intra seipsos tenent, beati fiunt, cuius sola possessio omne malum excludit. Quantumcunq; omnes pecunias intra te cõclusas possideas, nihil tibi præstabunt, nisi eis vtaris, & eas expendas, emẽdo quę sunt necessaria. Quãto autem magis pecunias recondis, pluisq; inconsumptas intactasq; conseruas, tanto minus eis vteris: ideoq; tanto minus earũ bonum participas, minusq; tibi repositas tenes. Videbis diuitem recondentem pecunias, triticum, vinum, cæteraq; bona, dicis: Hic homo omnia sibi recondit & retinet, qui nihil penitus dare vult, & id sibi deesse credit, quod alteri dederit. Ego contrarium dico: Hic homo nihil sibi recondit, neque repo-

Serm. 22.

Prou. 30. 15

a Li. de cõsol. pros. 5. circa prin.

b 1. 2. q. 2. art. 1. & 3. cont. Gen. cap. 3.

reponit; ex eo enim quod intacta vult bona seruare, non sibi, sed alteri conseruat, qui eis vtatur, & bonum ex illis capiat. Et expende huius apertissimam rationem: ei nãque sunt repositi thesauri, qui eis vtitur, & in suam vtilitatem conuertit: homo autẽ, qui bona sua seruat, & conseruata & intacta vult retinere, non eis vtitur; non igitur sibi illa thesaurizauit.

§. 19. *Non sibi thesaurizare illum, qui in terra congregat, docuerunt Dauid & Salomon: similis est auibus, ouibus, apibus & bobus.*

¶ 455

REi istius cconsideratio in maximam admirationem rapiebat sanctum prophetam Dauidem (vt B. Chrysostomus a, acutè considerat) expendentem miserandam hominum vanitatem. *Veruntamen*, ait b, *vanè cõturbatur omnis homo; thesaurizat, & ignorat cui congregauit ea.* Homo solus, ô Propheta (inquit Chrysostom⁹) conturbatur? nullum animans, aut elementum inueni, quod non commoueatur. Cõmouẽtur, inquit, aquæ, sed iterum sedantur, mouetur terra, sed rursus confirmatur, venti impelluntur, & iterum quiescunt; omnis fera tumultuatur, & satiata desinit; flamma excitatur, & materia subiecta, cum consumpta est extinguitur. Solus homo cùm pecuniæ cupiditate inflammatur, nunquam desinit: cum namq; hoc accipit, ad illud cupiditate rapitur: & cùm illud assequutus est, ad aliud impellitur; neq; vnquã congerendi finem facit. Ignis in eius ardet pectore, qui nunquam dicit, sufficit, & quo plura subijciuntur, maioribus flammis succẽditur. *Veruntamen vanè conturbatur.* Vanum est, quod apparentiam habet, & nullam penitus existentiam. Qui nucem vanã tibi dat, aliquid tibi dare videtur, si corticẽ aspicias; si tamen introrsus rem consideres, nihil penitus nisi fragmenta inutilia tibi tradit. Ita homo videtur sibi congregare, & appetitui suo satisfacere, cùm omnia recondit & concludit, quasi sibi reseruans: nihil tamen minus facit: *Thesaurizat* enim, *& ignorat, cui congregauit ea.* Ecce cur vanè conturbatur. Sicut certũ est, quod thesaurizat, ita certum est, quod non sibi, imò nec ipse scit, cur reponat. Duplicem cupidi infœlicitatem Dauid exprimit: primam, quod non sibi thesaurizat, quia non hæc ad sui vsum reponit, nec in ipsius cedent vtilitatem: secundam, quod nescit, cui recondat. fieri enim potest, estque valde contingens, quod omnia in illius vtilitatem sint reposita & cedant, quem nunquam vidit, imò nec saltem ex nomine cognouit. Regia legit: *Et nescit quis colliget ea*, aut vt Genebrardus: *Quis sit ea collecturus.* Hæc, eandẽ istam Dauidis sententiam optimè perpendens Augustin⁹, optimè prosequitur. Quod tamen Dauid breuiter dixerat, copiosius prosecutus fuit filius eius Salomon, rei experientia eruditus. *Auarus*, inquit, *non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructũ non capiet ex eis, & hoc ergo vanitas.* Quod Dauid dixerat, huiusmodi hominem conturbari, & perpetua inquietudine agi, ac perenni labore defatigari, explicat Salomõ, reddens huius rationem: *Quia non impletur pecunia.* Sitit, æstuat, & quanto plura habet plura desiderat. Non patitur natura vacuũ, & ad illud implendum tota conturbatur, ascendit aqua, descendit ignis, commouetur terra. Auarus non considerãs quæ habet, sed quæ non habet, vacuum se reputat: & vt B. Hieronymus hæc expendens, annotauit, optimè Flaccus dixit: *Sẽper auarus eget*: ideoque totus conturbatur, anxiatur, & solicitudinibus agitur, vt ad implendum vacuum illud festinet. Octo rationes tradit noster Hugo cardinalis, cur non possit auarus impleri, suo ingenio dignas: illa præcipua est, quod hominis appetitus & capacitas est infinita, ideoq; per finita bona non completur, sed magis accenditur. Quando ignis extinguendus est, debet aqua maior esse aut æqualis actiuitati ignis: si enim minor fuerit, non solùm non extinguit; sed potius maioribus flammis succendit, vt videre est in conflatorio fabri ferrarij, ad quod succendendum nõnullas aquarum guttas immittit. Hominis capacitas & desiderium infinitum est. Ideoque solummodo potest infini-

a *Hom. in illud Ps. 38 veruntamen vanè, &c. in fine Psalmorũ.*
b *Ps. 38. 7.*

Serm. 50. de temp.

Eccl. 5. 9.

In c. 5. Ecc.

¶ 456
In c. 5. Ecc.

infinito bono exhauriri & satiari, ac vt ita dicam, extingui. *Satiabor*, inquit Dauid, *cùm apparuerit gloria tua.* Hæc terrena bona sunt tanquam guttula aquæ. Totum orbem dixit Sapiens esse *tanquam guttam roris antelucani, & quasi guttam situlæ.* Quid igitur erit breuissima pars illius, quam vnus particularis homo possidere potest? Succedunt igitur, non extinguunt huiusmodi bona flammam in corde diuitis; ideo conturbatur. Quis enim quietus posset manere, si ardentes flammas in pectore gestaret? Ecce ergo cur conturbatur. Sed miser ille, qui non sibi thesaurizat: *Fructum*, enim inquit, *non capiet ex eis.* Fructus, inquit D. Gregorius, ex diuitijs capitur, cùm expenduntur; ille autem non audet eas expendere, imò nec tangere, quas tanquam Deum suum habet, vt optimè considerat Chrysostomus expendens meritò ab Apostolo dictam auaritiam: *Idolorum seruitutem.* Infert proinde Sapiens: *Hoc ergo vanitas.* Expende illam notam illationis, *Ergo.* Ex præmissis enim statutis rectè hæc conclusio infertur, quod vana est huiusmodi acquisitio, & quod inanis est huiusmodi congregatio; & quod exterius videtur quidem ille sibi congregasse, & reposuisse; sed nihil minus fecit. Huiusmodi hominibus id egregiè dicere possumus, quod quatuor illis famigeratissimis versibus latinus Poeta suo prospiciens honori cecinit: Sic vos, non vobis, nidificatis aues: Sic vos, non non vobis, vellera fertis oues: Sic vos, non vobis, mellificatis apes: Sic vos non vobis fertis aratra boues. Quis explicare valeat curam, diligentiam, solicitudinem & anxietatem, qua columbæ verbi gratia defatigantur, hinc inde colligentes paleas, vt nidum conficiant, reponentes oua, quæ cum grandi dolore pepererunt, fouentes ea, manentes immobiles supra illa, & dimittentes recreationem, quam volando poterant tenere: nutrientes deinde pullos, hinc inde quærentes eis cibum, euacuantes sui proprij gutturis vesicam, & sibi detrahentes, quæ in illorum os transfundat. Et tamen, si vos, non vobis. Venit enim alter, qui illas nunquam vidit, & ipsis è columbario discedentibus pullos sibi capit & rapit. Quis consideret oues, quæ ex ijs quæ toto anno comedunt, grande vellus lucidumque nutriunt: sed quæ nullam ex illo capiunt vtilitatem: imò sæpè chorda ex illo fit, quo illæ vinciuntur, & in macellum ducuntur: sed venit alter, forcipibus detonsam ac nudam emittens ouem in caulam, sibi vellus acquirit. Omnem insuper admirationem superat apium solicitudo, qua per omnes hortos discurrentes, omnes flores depascere procurant, rorem sugentes, insistentes in quoque eorum, vt quicquid roris est, sibi capiant; & ad alueare adferentes, ibi reponunt, quasi ex intimis extrahentes visceribus, & diuersos fauos ordinatissimos componunt: venit is quem apes non vidit, & illis per fumum stercoris boū eiectis, omnes fauos sibi colligit. Id tandem in bobus aspicimus, quod magno labore terram arantes, euntes & redeuntes, cùm tempus aduenit messis, palea solummodo illis relicta, alius accipit granum & triticū. Vide si ad vnguem hæc auaris contingant. Sunt tanquam aues colligentes paleas bonorum terrestrium, fouēdis augendisq; diuitijs insudant, & quando per mortem discedunt, venit quem non norunt, omnia sibi colligit: tanquam oues grandia vellera diuitiarum procurarunt, sed quib. alius se vestit: tanquam apes omnes nūdinas percurrunt, circa omnia negotia peruolant; nec vnquam apis tanto affectu surgere rorē ex flore nititur, quanto isti ex ijs cum quibus negotiantur diuitias sugere procurant, vnde conficiunt fauos plenos: *Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud; oues eorū fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boues eorum crassæ*, inquit Dauid; scrinia plena pecunijs auri & argenti, arcæ repletæ vestibus, parietes operti tapedibus, cellaria redundantia vino, horrea tritico. Sed quamuis in leonis ore fauos huiusmodi componant, credentes securè sibi repositos & seruatos, veniet Samson, iter faciens, & illos sibi apibus fugatis acquiret. Tandem tanquam boues aratrum ferunt, vitam laboriosam agunt, euntes & redeuntes; sed tamen omnis eorum labor alteri cedet. *Thesaurizat,* &

Psa. 16. 25
Sap. 11. 29.
3. p. Pastor admonition. 21.
Ora. 18. in Epi. 18. ad Ephes.
Ad Gal. 5 20. & ad Ephes. 5. 7
Virgilius.
Ps. 143. 13.

& ignorat cui congregabit ea, sicut ignorat columba, cui pullos reponat, ouis cui vellus ferat, apis cui fauos extruat, bos cui terram proscindat. His igitur Christus Dominus misertus, vt idipsum quod appetunt plenè consequantur, sibi scilicet omnia recondere, *Thesaurizate*, inquit, *vobis.* Vobis ô miseri vestros recondite thesauros, vobismetipsis retinete. Videturq; alludere ad illud Spiritus sancti consilium voce Sapientis expressum: Fili, si habes, benefac tecum.

Eccl. 14. 15.

§. 20, *Non sibi thesaurizat auarus, cui in pœnam datur, non frui bonis suis, sed qui dignas Deo offert oblationes, iuxta Sapientem & Tobiam.*

¶ 457

VT quæ diximus, plenius intelligas, expende illo in loco, quem paulo ante exposuimus, multa egregia, scituque digna, Spiritum sanctum cōtra auaros Sapientis ore pertractare: incipitq; de eis agens dicere: *Viro cupido & tenaci, sine ratione est substantia: & homini liuido ad quid aurum?* Quem primò vocat *cupidum*; deinde vocat *liuidum*, vt doctus annotauit Iansenius. Quamuis enim liuidus communiter significet inuidum, existimo in scriptura (quæ raro hoc nomine vtitur) semper auarum significare. Liuidus propriè dicitur is, qui ex ictu fustis aut rei duræ, plumbeum colorem aut subnigrum (quē Hispanè *Cardeno* dicimus) in parte læsā contraxit, sanguine ad cutem defluente, nullatenus tamē exeunte. Vnde quamuis ratione coloris, liuidus inuidum significet; liuidum namque colorem exterius in facie refert, qui inuidia in corde atteritur: ratione tamen sanguinis intra cutem retenti, auarum verius propriusq; exprimit; quem quantumcunq; percutias virga linguæ orando, petendo, supplicando; quantumcunq; clamoribus & gemitibus afficias, semper diuitias (quas tanquam sanguinem reputat) intra saccū quasi sub cute sua retentas seruat. Et ita credo, eundem Sapientem, alio etiam in loco, liuidi nomine intellexisse auarum, ironicè tradens, à quibus consilium acci pere debeas. *Tracta*, inquit, *cum viro liuido de gratijs agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate.* Id est, tracta cum auaro de agendis & conferendis grandibus muneribus, quas vocat *gratias*, &c. Hoc igitur primò supponit: quod *viro cupido & tenaci sine ratione est substantia: & homini auaro ad quid aurum?* Et rectè quidem. Bona namq; hæc, in tantum sunt bona, in quantum eis vtimur; non enim in semetipsis habent bonitatem, sed in vsu quem nobis præstāt. Frustra igitur & sine causa cupidus tenax, qui nullatenus expēdere obulum audet, grandem possidet pecuniarum copiam. Ad quid ei aurum? num vt illud adoret tanquam Deū? an vt tanquam panem comedat, ad sui sustentationem? num vt eo operiatur vrgente gelu? si eo non vtitur, ad quid ei aurum: Probat autē illum sine ratione, & causa aurum habere; quia non sibi, sed alijs quos ignorat, seruat, quibus inseruit. Ideo statim subdit: *Qui aceruat ex animo suo iniustè, alijs congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.* Clarius Regia ex græco: *Qui congregat ex anima sua, congregat alijs, & in bonis eius luxuriabuntur alij.* Ex anima sua congregat aut coaceruat is, qui toto pectore & animo congregandis diuitijs incumbit, quem propterea antea cupidum & tenacem vocauit. Luxuriari autem, non solum significat vsum Veneris, sed omnem voluptatem, & affluentiam. Ad quid illi substantia? Ad quid illi aurum? non enim sibi congregat sed alijs, & ex eius diuitijs alij luxuriabuntur, id est, comedent, bibent, epulabūtur, ornabuntur, &c. Id quod experientia ipsa, clarius quacumq; scriptura & locutione, demonstrat. Huiusmodi homines arguit meritò, & reprehendit Spiritus sanctus, probans *iniustè coaceruare*, quoniā nullius bonum intendūt, nec propter bonum operantur, subdens: *Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? & non iucundabitur in bonis suis.* Vide quam egregia apertaq; ratione demōnstret, hos nullius bonum sua thesaurizatione & coaceruatione intendere, quia sibimetipsis sunt nequam & mali. Primum hominis desiderium est circa proprium bonū;

Eccl. 14. 3.
Inc. 14. Ec.
43. 13.
Eccl. 37. 12. 13.
Eccl. 14. 4.
Eccl. 14. 5.

& nihil prius aliquis desiderat, quam quod sibi est conueniens: sicut primus naturæ appetitus est conseruatio sui ipsius. Vnde illam sæpè repetit Aristoteles propositionē: Amicabilia quæ sunt ad alterum, oriri ex amicabilibus quæ sunt ad se. Qui ergo sibi bonum non desiderat, nec procurat, non intendet bonum alterius. Cùm cupidus tenax congregat, non suũ bonum desiderat, nec intendit; qui non congregat, vt in suam vtilitatem diuitias conuertat: multo igitur minus desiderabit aliorum bonum. Irridet B. Augustinus propter causas infra exponendas, omnes diuitum rationes, quas suæ cupiditati prætexunt, quibus suam tenacitatem palliant, dicentes: se intendere bonum filiorum, aut operum pietatis, aut religionis: intendunt enim post mortem Xenodochia erigere, Ecclesias ditare; ideoq; nolunt diuitias expendere. Sed optimè hos irridet Spiritus sanctus dicens: *Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit?* Non potes desiderare magis bonum alteri, quam tibi: sed non intendis tibi bonum, diuitias recondens, & retinens intactas; imo teipsum priuas bono, quod eis vtens, habere posses: nō igitur intendis bonum aliorum. Ideo subdit: *Non iucundabitur in bonis suis*, id est, nũquam ex illis gaudium reportabit: *Iamas ellos gozara.* Non enim ex eis gaudium reportat, quando habet illa, quoniam intacta seruat, neque quando alijs dimittit, minus enim tunc de eis gaudebit, quam quando possidebat. Addit propterea Spiritus sanctus formidabilem sententiam. *Qui sibi inuidet, nihil illo nequius: & hæc redditio est malitiæ illius.* In græco eadem phrasis seruatur, *Qui sibi est liuidus*, id est, qui erga se est tenax, & auarus, nihil illo nequius. Dixerat Spiritus sanctus absolutè, *Auaro nihil est scelestius*, aut vt in græco, *nihil est iniquius:* Nunc autem de quo auaro id intelligendum sit, explicat, de illo videlicet, qui erga semetipsum est auarus, qui sibimetipsi non benefacit, ex ijs quæ congregauit: nihil eo nequius, quia nullum bonum intendit. Si namque non suum, multo minus aliorum. *Et hæc*, inquit, *est redditio malitiæ ipsius*, id est, ipsemet sibi iustam suæ auaritiæ infert pœnam, vt habens bona, nullo modo eis perfruatur. Hæc auari iustissima pœna est, & grandis quidem. Pro supremo incredulitatis supplicio dixit Elisæus cuidam duci: *Videbis oculis tuis, & non inde comedes.* & Deus per Michæam Prophetam: *Tu seminabis, & non metes; tu calcabis oliuam, & non vngeris oleo; & mustum, & non bibes vinum.* Imò & Deus suæ legis transgressoribus similiter pro grandi supplicio id fuerat comminatus: *Vineam plantabis & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quidpiam: Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngeris oleo.* Vnum ex Dei donis homini diuiti collatũ, indicat sapiens concionator Salomon, esse diuitijs suis illum frui honorificè & delitiosè, quantum rectæ rationis regula disponit, & ordinat. Ita intelligo illud, quod dixit ipse: *Nonne melius est comedere de laboribus suis, & ostendere animæ suæ bonum? Et hoc de manu Dei est.* Quidam existimant hæc dicta in persona impiorum, voluptatibus se tradentium; sed refragatur Chaldæus, & id quod postea similiter repetijt ex propria agens sententia: *Omnis homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo*, id est, de diuitijs labore suo partis: *Hoc donum Dei est.* Et latius inferius: *Hoc itaque visum est mihi bonum, vt comedat quis, & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo, &c. & omni homini cui Deus dedit diuitias atq; substantiã, potestatemq; ei tribuit, vt comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lætetur de labore suo, hoc est donum Dei.* Expende illud; *Potestatem ei tribuit, vt comedat ex eis*, id est, verum dominium ei cōcessit. Hoc Dei donum concessum est diuiti, vt in republica sua viuens, se iuxta conditionis suæ qualitatem tractet, & expensas honestas faciat, comedat aut mensam teneat statui suo decentem, supellectilem qualitati suæ congruentem. Hoc enim ipso ostenditur verus dominus diuitiarum, qui illas ad omnem quem vult vsum licitum conuertit. Auarus autem hanc potestatem non videtur sortitus, ideoq; nec dominus diuitiarũ iudicatur. Est enim dominium potestas vtendi re in omnem vsum licitum. Verè namque illum arctat auaritia, & ita compres-

Li. de decē chordis.

¶ 458.

Eccl. 14. 6.

Eccl. 10. 9.

4. Reg. 7. 2.

Mic. 6. 15.

Deut. 28. 39. 40.

Eccl. 2. 24.

Eccle. 3. 13.

Eccl. 5. 17.

pres-

pressum tenet, vt quamuis appetat comedere, non valeat ad facultates suas manus extendere. Vnde cùm de alienis comedit, deuorat omnia; cùm ex suis sustentatur, non audet tangere aliquid. Auarum ergo Deus hoc ipso punit dignas suæ auaritiæ pœnas tribuens, quod non dimittit eum bonis suis frui; sed quod omnia intacta procuret reseruare, non sibi sed alijs; sitque bonorum suorum, non tam possessor, quam custos, alijs custodiens & seruans intacta & sine diminutione. Maius tamen malum & grauiorem auari pœnam voluit Sapiens prædictis verbis exprimere: *Et hac*, inquit, *est redditio malitia illius*, id est, hoc permissum est à Deo, peculiari suæ prouidentiæ & iustitiæ dispositione, ad puniendam malitiam illius. Grandis est malitia auari: est enim crudelis, immittis, durus, Dei obliuiosus, iniustus, &c. Hoc autē remedium suis iniquitatibus Deus constituit (inquiunt sancti Patres Cyprianus *a*, Chrysostomus *b*, Hieronymus *c*, Ambrosius *d*, & Augustinus *e*) vt suis diuitijs sua peccata redimat, sibique benefaciat: vnde huiusmodi hominibus dixit Dominus *f*, *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Qui ergo sibi non benefacit, intelligendus est iam æternæ damnationi adiudicatus, & quod Deus vult illius malitiam punire. Quando vides auarum non expendentem in vestitu, conuiuijs, filiorum ornatu, ædificiorum extructione, ne illum omninò condemnes, aut damnatum credas, si sibi benefacit, sicut Zachæus, largas eleemosynas faciens; & ne de illo desperes, sicut non desperauit Daniel de Nabuchodonosor, si eius consilium sequeretur: *Peccata tua eleemosynis redime.* Certum est enim, quod *eleemosyna* (si vt decet fiat) *à morte liberat, & non patietur animā ire in tenebras.* Quando autem videris auarum, qui erga semetipsum est auarus; nihil in suæ animæ cōmodum expendens, omnia recondens; crede Deum decreuisse peccata eius punire, & malitiæ suæ debitam reddere pœnam. Quid igitur agendum? Paulò inferius (vt omittamus nonnulla, quæ ad hoc idem institutum subdit Spiritus sanctus) id exprimit dicens: *Fili si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer.* In Græco, *Fili, quomodocunque habueris, benefac tibi.* Prima cura sit, tibimetipsi ex tuis bonis benefacere. Quod si quæras, Quomodo benefaciam mihi? id explicat subdens: *Deo dignas oblationes offer.* Oblationum nomine (quantum credo) eleemosynas intelligit, quas hostias Deum placantes vocauit Apostolus, dicens; *Beneficentia, & communionis nolite obliuisci; talibus enim hostijs promeretur Deus.* Et has vocat *oblationes dignas Deo:* quibus verbis grande mysterium indicat. Deo equidem in seipso, & in suæ gloriæ maiestate, nihil dignum potest homo offerre. *Quid dignum offeram Deo?* inquirebat S. Propheta, totius populi nomine. Certè omnia quæ sunt in terra, imò & ipsi cœli, & cœli cœlorum, & omnis creatura visibilis & inuisibilis, tanquam nihil, & inane reputatur in cōspectu eius: *Quoniam tanquam momentum statera, sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, qua descendit in terram,* inquit Sapiens. & Isaias, *ecce gentes quasi stilla situla, & quasi momentum statera, reputata sunt, &c.* Gentium nomine Ambrosius *a*, & Hieronymus *b*, intelligunt omnes cœlestes & spirituales creaturas, nempe angelos, archangelos, principatus, potestates, dominationes, thronos, cherubinos, seraphinos, millia millium eorum, & decies centena millium eorundem. Quæ omnia elegantissimè Chrysostomus prosequitur peculiaribus tractatibus de incomprehensibili Dei natura, locum istum Isaiæ expendens. Et verè quamuis Dauid Rex esset supremus, de se dicit: *Substantia mea tanquam nihilum ante te.* Et ne ei diceres: Si tu es tanquam nihilum, alij dabuntur, qui possint aliqualiter ante Deum æstimari, subdit: *Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.* Deus tamen, cui in sua maiestate nihil dignum poteramus offerre, se nobis attemperauit, & vt Chrysostomus loquitur, condescensum fecit: & vt egregiè prosequitur Augustinus, rem istam explicans, cum ipse nullatenus bonorū nostrorū egeat, vt tamen aliquid dignum erga eum possemus facere, esurire dignatus est in

Marginalia: § 459 — a *Li. de op. & eleemos.* — b *Ho. 7. de pœn. & 67 ad pop.* — c *In Ps. 133. post med.* — d *Li. de Elia c. 20. & ser. 30. & 31* — e *Lib. 50. hom. hom. 39. ad fin.* — f *Luc. 11. 41* — *Dan. 4. 24* — *Tob. 12. 9.* — *Eccle. 14. 11.* — *Ad Heb. 13. 16.* — *Mich. 6. 6.* — *Sap. 11. 23.* — *Esa. 40. 15.* — a *In Psal. 1.* — b *In c. 40. Esaia.* — *Hom. 2. de incompreh. Dei nat.* — *Ps. 38. 6.* — *Hom. 2. cit.* — *Ser. 70. de tēp. ad fin.*

in pauperibus suis: se enim fecit pauperem in paupere, famelicum in famelico, nudũ in nudo, infirmum in infirmo, vt quia illi in seipso nullam dignam poteras oblationem offerre, posses in illo, quem vides pauperẽ, famelicum, & nudum. Si enim Deus se tibi præsentem exhibet, indigens frusto panis; condigna ipsi pro eo statu erit oblatio, si frustum panis offeras. Si se tibi offert nudus, condigna erit oblatio, si vestimentum, quo caret impertias, &c. Et verè hoc credo esse, quod Dauid dicere voluit: *Dixi Domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Desiderabat Dauid aliquam Deo dignam oblationem offerre, & rem attentè considerans, nullam vidit, quæ talis esse posset, quoniam Deus plenus est, nullaque ratione alicuius indiget. Quid igitur facies ô Dauid? quomodo Deo aliquid offeres dignum? subdit: *Sanctis, qui in terra sunt eius, mirificauit voluntates meas inter illos.* Sanctos, qui sunt in terra eius, vocat pauperes, qui sunt in mundo: *Domini enim est terra, & plenitudo eius*: quos vocat *Sanctos*, quia quamuis multi eorum sint grandes peccatores; sed Deum repræsentant & referunt, & in Dei persona & nomine se nobis exhibent. In his, inquit, mirificauit voluntates meas, fecit eas mirificas & sublimes; nam per id, hoc mihi præstitit, vt sibi digna possem offerre munera. Ecce quomodo poteris tibimetipsi benefacere, dando eleemosynas. Et vide phrasim, qua vtitur: *Deo dignas oblationes offer.* Non dicit: Da pauperibus bona tua, distribue bona tua inter egenos: loquitur enim cum auaro, qui si verbum dandi aut distribuendi audiret, terreretur statim: idcirco ab illo abstinet, & dicit, *Offer Deo*, vt hoc ipso intelligas Deum nullius rei egere: ideoque quæ illi obtuleris, non esse ab illo deuoranda, & tibi perdenda; sed potius tibi conseruanda ab illo, qui omnia quæ in eius manus reposueris, tibi recondita seruabit, redde tque multiplicata, meliorata & omnibus modis tibi proficua, de quo Sponsa dixit: *Manus eius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis.* His concinit excellentissima B. Chrysostomi doctrina, qui supponit *a*, Christianorum opera bona dici posse ipsorum sacrificia, signanter eleemosynam: supponit itidem *b*, vnumquemque Christianum, qui perfecta fide pollet, cum videt pauperem, debere imaginari se altare quoddam Dei videre, in quo gratum ipsi sacrificium offerre possit: eleemosyna enim pauperi collata, sacrificium quoddam est, omni humanitatis genere præstantius, per quod non tam pauperi, quam Deo, quod impenditur, datur: benè propterea Dauid *c*, admonuit, cum vides pauperem, debere te *intelligere super pauperem*: benè etiam Sapiens hortatur, vt Deo dignas offeras oblationes. Obserua autem illud, quod tandem subiunctum est: *Quomodocunque habueris, benefac tibi.* Vult enim dicere, vt iuxta ea quæ habueris, tibi benefacias, eleemosynas dando. Dictum est ex sanctis patribus Augustino *a*, & Chrysostomo *b*, nullum sine misericordia erga proximum, posse saluum fieri, quia *c*, *iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam.* Illam tamen vnusquisque facere debet iuxta ea, quæ à Deo acceperit, vt supra dictum est. Quod & eleganter sanctus Tobias docuit, quando credens se morti proximum, filium suum paternis consilijs instruendum assumens, in capite omnium commisit, vt rectè erga Deum se gereret: hæc enim prima cuiusque cura esse debet: *Omnibus, inquit, diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.* Verba sine dubio omni expensione maiora. Sed quoniam inter omnia, quæ homo agere potest Deo grata, eleemosyna ex charitate primũ locum tenet, subdidit statim: *Ex substantia tua eleemosynam fac, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere; ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini*, Est Deus in paupere, & se tibi pauperem offert, & exhibet: si faciem à paupere auertis, à Deo ipso faciem te auertere intellige: ideoque sicut Deus auertet faciem ab auertente faciem suam à paupere, ac si à se auertisset; ita faciem suam conuertet in eũ, qui faciem in pauperem conuertit, ac si in seipsum conuertisset. Quod si quæras quidnam

Marginalia: *Psal.* 15. 2. — § 460 — *Psal.* 23. 1. — *Cant.* 4. 14 — a *Hom.* 11. *in Epist. ad Hebr.* — b *Hom.* 20. *in* 2. *ad Corin. ad fin.* — c *Ps.* 40. — a *In Ps.* 125. *& ser.* 23. *de ver. Do.* — b *Hom.* 6. *in* 2. *ad Cor. & li.* 1. *cont. vitup. vit. monast.* — c *Iac.* 2, 6. — *Tob.* 4. 6.

nam pauperi dare debeo? respondet, subdens: *Quomodo potueris, ita esto misericors; si multum tibi fuerit abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam libenter impertiri stude.* Grandem Philosophiam, imò supremam Theologiam omnia hæc verba continent. Eleemosynam facere debes quomodo potueris, & iuxta mensuram eorum, quæ habueris: quod si exiguum tibi fuerit, *libenter,* inquit, *impertiri stude*, suppleat voluntas, quod facultati deest; hæc enim facit, vt paruum donum, æquet maxima, & suprema; vt in vidua mittente æra minuta ostendimus. *Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.* Poterat filius timere, quod si largus esset, in pauperes bona profundendo, dispendium eorum pateretur: idcirco subdit, *Tibi thesaurizas*, non à te proijcis, quod pauperi das, nec tibi perijt; imò hoc solùm tibi reponis & thesaurizas, tibi reddendum in tempore necessitatis: & quando omnia alia in terra relinques hæredibus tuis possidenda, hæc solummodo tibi reseruata inuenies. Hæc igitur prima cura, benefac tibi, tibimetipsi de tuis bonis prouide. Hocque est, quod Christus Dominus dicit, & hortatur: Thesaurizate vobis.

§. 21. *Vt tibi thesaurizes, hortatur Christus, obseruantia sabbathi, & ratio Iacob suadet, exercitiumque Ruth explicat, quo vsus fuit Salomon.*

§ 461. *Serm. 1. in Cant. ante med.*

THesaurizate vobis. Inducit Beatus Bernardus celebrem sanctarum Scripturarum sententiam: *Maledictus homo, qui partem suam deteriorem facit.* Nescio vbinam prouiacet, hæc sententia habeatur: forsitan ille sanctissimus Pater, qui ex singularissimo Dei dono Apostolis digno, quadam die vidit coram se totam sacram Scripturam positam & expositam, vt in eius vita refertur, more suo ex diuersis sacræ Scripturæ verbis illam concinnauit. Verè autem meritò maledictione dignus est, qui partem suam facit deteriorem. Nullus enim debet aliorum salutem suæ præferre, quam cæteris alijs anteponere tenetur, vt S. Augustinus sæpè demonstrauit, & Christus Dominus docuit animam nostram cunctis præponendam. *Quid,* inquit, *proficit homini, si lucretur vniuersum mundum, &c. Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Idcirco prima & præcipua cura, circa quam solicitus esse debes, est, tibimetipsi ita prouidere vt bona tua primum omnium in tui salutem conuertantur. Quam irridendus ille esset, qui grandi ciborum copia circundatus, totus in eo esset positus, vt cæteros omnes sustentaret, & ipse fame conficeretur, non attendens vel minimam buccellam ex ijs, quæ manibus tenet, ori proprio applicare? Optimè S. Augustinus disputat cum Adimãto hæretico Manichæi discipulo. Credebant Manichæi, hocque errorum suorum caput constituebant, Deum veteris testamenti fuisse malum, creatorem rerum visibilium, contrariumq; Deo bono noui testamenti, auctori rerum inuisibilium. Id Adimantus confirmabat, quia quæ ille (inquit) statuit, iste dissoluit. De illo siquidem dictum est, quod *requieuit ab omnibus operibus suis, & quod diem sabbathi benedixit, constituit, consecrauit & sanctificauit,* seruandamque maximo rigore decreuit: iste autem dicit, se non cessasse ab operibus suis. *Pater,* inquit, *meus vsque modo operatur, & ego etiam operor:* qui sabbathi obseruantiam euacuauit & Christianis obseruandum noluit. S. Augustinus euidentissimis rationib. huiusmodi dogmata confutat, stultaque demonstrat, ostendens eundem esse Deum veteris & noui testamenti, nec vllo modo sibi contraria statuisse. Quod enim dicitur illum requieuisse, non simpliciter dictum fuit, sed cum addito, *ab omni opere quod patrarat*, cessauit enim à creando, nec vlterius nouas res creare fuit aggressus: sed non cessauit à gubernando, conseruando, & administrando, quæ creauerat; ipse siquidem mundum gubernat, de quo propterea dicitur, quod perpetuò operatur. Qui autẽ primò sabbathum diem festum constituit, seruabaturque carnaliter; postea statuit, vt seruaretur spiritualiter, quomodo seruan-

21. de Ciu. ca. 27. & in Enchirid.
Mar. 8. 36.
Luc. 9. 25.

Lib. contr. Adimant. Mani. c. 2. & Epi. 119. ad Ianuar. cap. 12.
Gen. 22. 3.
Exod. 20. 8
Ioan. 6. 17.

dum ipsemet instituit in nouo testamento, ad requiem omnes vocans, & dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis, & inuenietis requiem animabus vestris.* Quid enim Deus intendit, postquam sex diebus operatus fuit cuncta, quæ in mundo sunt, requiescẽs, & sabbathum ad requiem constituens, nisi docere hominem, ita operibus mundi & seculi intendendum & vacandum, vt propriæ quietis non esset immemor? Imò voluit, vt hanc singulariter sibi homines quærerent, quibus dixit; *Venite ad me, & inuenietis requiem.* Necessarium est, hominem ad varia opera se conuertere, varijsque attendere rebus, vxori, filijs, facultatibus, domus administrationi, &c. sed non id prætermittat, quod sibi magis est proprium, accedere scilicet ad Christum, suam propriam quietem intendens, & quærens: quo nomine omnia, quæ ad salutem propriam pertinent, debemus intelligere. Idcirco

¶ 462 tam grandi solicitaque cura, tunc sabbathi obseruantiam commendauit, & illam instituens, præposuit verbum illud, quod nulli alteri præcepto præmisit: *Memento,*

Exod. 20. 8. *vt diem sabbathi sanctifices*: quo quamuis tunc carnali populo, carnalem & temporalem sabbathi obseruationem mandauerit, populo tamen spirituali eandem spiritualiter commendauit: Memento, vt animæ tuæ requiem quæras, & tenere procures. Bene que addidit verbum illud *Memento*, qui cognouit nostram erga nosipsos obliuionẽ, qui attendentes ijs, quæ alijs expediunt, & quæ extra nosipsos sunt, nostri obliuiscimur. Tu, qui solicita anxietate perpetuo curas filijs tuis thesaurizare, memento tui. Tu, qui semper intendis lucro augendo, memento lucri animæ tuæ. Tu, qui voluptates & honores procurare insistis, memento honoris animæ tuæ. Et propterea credo, Deum tam acri supplicio puniri iussisse illum miserum hominem, quem Israe-

Nu. 15. 22. litæ *inuenerunt colligentem ligna in die sabbathi: obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini: qui recluserunt eum in carcerem, nescientes, quid super eo facere deberent.* Res enim leuis eis videbatur, quam commiserat, quãuis ex eo quod contra Dei statutum erat, nõ contemnẽdam ducerent. *Dixitq; Dominus ad Moysen: Moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.* Dura acerbaq; pœna eum voluit interfici, & *ab omni turba*, vt nullus deesset spectaculo, quo omnes viderent, quã diligenter sabbathum esset seruandum: illis quidem temporaliter & carnaliter: nobis autem spiritualiter: vt scilicet intelligamus, hãc præcipuam curam cuiq; esse debere, vt attendens cæteris, suæ quietis & salutis non sit immemor & negligens. Nec enim ita decebat, sex diebus intendere rebus externis, vt peculiaris dies propriꝫ quieti & saluti nõ esset destinata. Omni obseruatione digna sunt verba illa Principis Apostolorum, alloquentis Christianum, quem videt, maiorem vitæ partem rebus seculi insumpsisse, quem hortatur, *Vt iam*, inquit, *non desiderijs hominum, sed voluntati Dei quod reliquum est in carne viuat temporis.* Huiusque

1. Pet. 4. 2. 3. rationem reddit egregiam. *Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem gentium consummãdã, ijs qui ãbulauerint in luxurijs, desiderijs, vinolentijs, commessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.* Considerat S. Apostolus homines, adolescentiam, iuuentutem, ætatemq; virilem, rebus seculi tradidisse, & quod ex viginti quatuor horis diei, viginti imò & viginti tres, tradidisti obsequio, curæ & solicitudini carnis, mundi, imò & diaboli. Qui iam attendisti seculo, diuitijs, negotijs, & cunctis secularibus curis, *quod reliquum est temporis, voluntati Dei viue*: id enim res ipsa exposcit. Vnicuique sanè rei ea cura est impendenda, quam res ipsa postulat, & promeretur: nec enim tantam curam impendis iumento, aut seruo, sicuti filio. Rebus seculi integram animæ solicitudinem tribuisti, & plenum effudisti erga eas spiritum, & longum tempus eis impendisti; quam ergo debes solicitudinem erga rem tibi supremam, animæ scilicet tuæ salutem? quam curam? quod tempus impendere? *Sufficiat igitur præteritum tempus* accommodasse, & dedisse mundo: carni ambulando in desiderijs sensualibus, luxurijs, vinolentijs: auaritiæ, procurando per fas nefasque diuitias: ambitioni, immode-

moderato affectu quærendo honores, imò & diabolo, ipsius voluntatem agendo; vestri ipsorum iam curam suscipite, & vobismetipsis attendite. Alludere visus fuit diuinus Apostolus, ad illam prudentissimam rationem sancti Iacob, quem excellenti Philosophia præditum sanctus annotauit Ambrosius. Ingressus fuerat ille domum Laban auunculi sui, qui omnes suas curas multis annis eo conuertit, vt quæ ipsi Laban expediebant perficeret. Curauit enim eius greges seruare, augere, multiplicare, vt diues valde Laban effectus fuerit. Ad quem tandem ita locutus est: *Tu nosti, quomodo seruierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua: modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es: iustum est igitur, vt aliquando prouideam domui meæ.* Efficacissima sanè ratio, quam nec barbarus ille Laban potuit inficiari. Longum tempus insumpsi in his quæ bonum domus tuæ concernebant, & ad te spectabant: *iustum est igitur.* Singula verba expende. Ponit notam illationis *igitur*, quia ex illo antecedenti, hoc consequens euidentissimè sequitur. Et non dixit, decens est, aut congruum, aut honestum, sed *iustum est.* Ex debito siquidem iustitiæ, magis mihi teneor, & domui meæ, quam tuæ. Qui igitur vt debito meo satisfacerem, grandem curam & longum tempus procurandis domus tuæ bonis insumpsi, iustius obligatus censebor, vt aliquod saltem tempus, domus meæ bonis procurandis impendam: *Vt aliquando*, inquit. iniustum est enim, omnia alijs dare, & nihil sibimetipsi reseruare. Similiter te discurrere voluit Petrus. Etsi qualibet die hanc rationem attenderes, vtilius tibi esset consultum. In mundo positus, attendisti quæ ad illum spectant; curam habuisti honoris, famæ, diuitiarum, & facultatum: iustum est igitur, vt tibimetipsi prouideas. Surrexisti mane, curam habuisti filiorum, vxoris, domus, seruorum, negotiorum, comestionis, &c. nonne iustum erit, vt aliquando tandem aliquid temporis & curæ, in tuæ ipsius salutis beneficium impendas? Optimè S. Petrus Chrysologus, Viuamus, inquit, Deo paululum, qui seculo viximus totum: dedimus corpori annum, demus animæ paucos dies: tempus est, vt aliquando tibi domuique tuæ prouideas. Quibus concinit illa sancti Apostoli exhortatio: *Rogamus vos fratres, vt abundetis magis, & vt vestrum negotium agatis.* Mirum est, quod cum tot tam varijsque negotijs implicatus sis, nihil minus cures, quam negotium tuum agere. Neque enim negotium est, thesaurizare filijs, ædificare domos, congregare pecunias; sed ea quæ saluti animæ tuæ congruunt pertractare, & procurare. Ad hoc institutum poteris annotare, quę ad aliud supra annotabamus de Beata illa Ruth, quæ tota die spicás legens, nocte adueniente excutiebat eas, attendens quidnam grani sibi ex suo relinqueretur labore. Tota namque die quasi spicis colligendis attendis, manus mentis & solicitudinis extendens ad varia negotia, tanquam ad diuersas spicas, honoris, salutis, voluptatis, diuitiarum, collocationis filij, matrimonij filiæ: vide quid tibi ex his omnibus remaneat: quidnam ad tuam salutem & animæ profectum fueris lucratus. Ita egit sapiens Salomon, & quando concionatoris diuini assumpsit officium, suis auditoribus expressit, vt ex eo quod ille experimento didicerat, addiscerent similiter spicas, quas collegerat vnusquisque, excutere. Exponit inprimis copiosè, se per omnia operum genera laboriosissimè versarum, intendisseque omnibus rebus seculi magna cum curiositate: ædificauit domos, plantauit vineas, fecit hortos & pomaria, & conseuit ea cuncti generis arboribus, extruxit piscinas aquarum, possedit seruos, ancillas, grandemque familiam, coaceruauit argentum & aurum, & substantias Regum, & prouinciarum, &c. Grandia sine dubio videntur opera hæc, regia, & sublimia, ab eo profecta, cui non deerat facultas, qui Rex erat, omnibus regibus ditior; nec voluntas, qui ad huiusmodi opera, eam plenè voluit applicare. Sed quid tandem factum est? Tanquam altera Ruth ad excutiendas spicas se conuertit, vt videret quidnam grani sibi remaneret. *Cumque*, inquit,

Marginalia: § 463 — *Lbi. de Iac.* — *Genes.* 30. 29. 30. — *Serm.* 12. — 1. *Ad Thes.* 4. 11. — Ruth. — 4. 2. 3

Eccl. 2. 11. inquit, *me conuertissem ad vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaueram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi.* Tota hominis perditio pendet & prouenit, ex eo

§ 464 quod homo non aliquando se conuertit, vt videat opera manuum suarum. Hoc enim est, quod illis Deus vitio dedit per Prophetam,

Ierem. 8. 6. dicens, nullum esse qui dicat, *Quid feci?* Multa Salomon fecerat, & ad ea omnia contuenda se conuertit. Habuit se, inquit

In c. 2. Ecc. S. Gregorius Thaumaturgus, sicut homo, qui ex profundo somno expergesit, aut qui post profundas tenebras oculos aperit luce perfusos; quæsiuit, quidnam sibi ex omnibus illis relinqueretur? quemnam profectum reportarit. Considerauit, an in aliqua illarum spicarum, quas solicitè collegerat, quæ pingues videbantur & plenę, aliquod granum sibi remaneret; an potius omnia essent paleæ. Et quidnam tandem inuenit? *Et vidi,* inquit, *in omnibus vanitatem & afflictionem spiritus.* Singula verba expende. *Vidi*, non suspicatus aut opinatus sum, sed manifestissimè conspexi. Vidi, clarissimè contuitus sum, *In omnibus vanitatē, & afflictionem spiritus.* Vide duo epitheta, quibus quod reperit, excellentissimè exprimit: primum, *Vanitatem*: Aquila legit, *Vaporem*: nihil debilius vapore, qui quouis vento flante dissipatur: Secundum, *afflictionem spiritus.* Hieronymus sequutus Aquilā legit, *Pastionem spiritus aut venti,* nam spiritus pro vento sumitur sæpe in scriptura. Nihil aliud reliquum fuit, quam si ventum comedissem, & depastus fuissem. Vide quid satietatis homo ex vento reportet, qui est sicut Ephraim, de quo dictū fuit: *Ephraim*

Ose. 12. 1. *pascit ventum.* Chaldæus legit, *Confractionem spiritus.* Non solùm non aliquid vtilitatis mihi reportaui, sed potius reperi spiritum meum confractum, attritum, omnibus bonis vacuatum. Et id quidem, *In omnibus.* Nam conuerti me, vt viderem *vniuersa opera, quæ fecerant manus meæ, & quibus insudaueram.* Qua loquendi phrasi explicat, se non tantùm ad communia opera contuenda, quæ fecerat, conuertisse oculos: sed ad illa, in quibus maiores expensas fecerat, & maiori cum affectu insudauerat. Et in omnibus vidi vaporem & pastionem venti. Admiranda res. In operibus tam eleganti opere constructis, tanta arte elaboratis, tanta perfectione consummatis, non inuenisti aliquid subsistens & tibi proficuum? Nec vnicum, inquit, granum in tam grandibus spicis reperi. Omnia fuerunt paleæ, &c. Quot quantique si ita agerent, seque conuerterent ad conspiciēda attente omnia opera, quibus vehementer insudarunt, & solerti consideratione spicas, quas collegerunt excuterent, idipsum, quod Salomon inuenirent? Toto anni tempore laboras, defatigaris, desudas, intendens diuitijs cōgregandis, honori augendo, officio acquirendo, voluptatem sectando: conuerte te ad vniuersa opera manuum tuarum, & ad ea, quę maiori cum sudore perfecisti, magis oculos mentis conuerte: & vide, quid tibi acquisieris. Si Deus nunc te vocaret ex hoc mundo, quid ex his omnibus tecum deferres? quid tecum reportares, vt coram supremo iudice ad prætendendum infiniti valoris regnum, posses exhibere? Omnia inuenires leuiora leuissimo vapore, & quod nihil tibi, nisi confractionem spiritus contulerūt. Non enim inde reportasti, nisi distractionem, obliuionem Dei, superbiam, vanitatem. Deus ipse in mundi exordio, quādo res creabat, conuertebat oculos suos ad opera manuum suarum: Eo namque ipso, quod creauit lucem, ad eam examinandam oculos conuertit, *Et vidit quod esset bona,* similiter cum aquas in vnum congregauit, & terram apparere fecit, ad hæc contuenda se conuertens, *vidit quod esset bona*: & sic de singulis: nec contentus ea considerasse in particulari, postquam cunctas produxerat creaturas, ad omnia contuenda, quæ fecerat, se conuertit, *Et vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Non dubium esse poterat, quod bona erant futura, quæ à Dei manu procedebant, in quo nec defectus sapientiæ, nec potentiæ, nec voluntatis esse poterat: nihilominus omnia opera sua examināda suscepit, & vidit quod erant bona, id est, conuenientia, & apta fini, quem intendit, cùm constituit mundum

Gen. 1. 4. Gen. 1. 10. Gen. 1. 31.

dum

dum creare; vt tu opera tua examinanda suscipias, & videas an cõgruant fini, quem intendis, beatitudini scilicet consequendę, cuius causa operari debes. Rectè ergo CHRISTVS Dominus nostri misertus, videns nos extraneis rebus intentos, & quæ aliorum sunt curantes, nostram salutem propriam negligẽtes, clamat: *Thesaurizate vobis*, ne partem vestram deteriorem faciatis.

§. 22. *Pecunias in terra conditas, vocauit Sapiens, congregatas in malum Domini sui: Nihil enim ex eis nisi malum sibi reportat.*

§ 465

a Hom. 15. in imperfecto.
b Serm. 7. & 8.
c Homi. de instruend. veniẽt. ad baptisma.
d In cap. 6. Matth.
e Ad Phil. 3.1.

THesaurizate vobis. Singulariter hæc admonitio diuitibus congruit, ad eosque directa est, vt annotãt Chrysostomus *a*, Chrysologus *b*, Basilius *c*, & Theophylactus *d*: & merito. Quod enim minus illi curant est, sibimetipsis thesaurizare, diuitias sibimet recondere, & reseruare. Et verè (nec enim me piget id ipsum sæpe repetere, sicut Paulus *e*, faciebat) mirum omnibus modis est, quod cùm nihil magis cupere videantur, quam sibi omnia acquirere, recondere, & ad manum suam trahere; nihil minus agant: qui potius nullatenus volunt, vel minimum quid sibimet ipsis thesaurizare. Hoc in famigeratissima illa sua concione, quam habuit Salomon, postquam omnia experimento comprobauit, quã vocamus, *de los desengannos*, excellentissimè tradidit. Malum, quod auari incurrunt, & auaritiæ damna, cœpit ille explicare: & postquam primò exposuit malum, quod diuites incurrũt, ex eo quod thesaurizantes in terra, pleni sunt anxietatibus, timoribus, & solicitudinibus: *Et saturitas ipsa diuitis non sinit eum dormire*, de quo supra diximus; aliud maius pestilentiusque malum, quod incurrunt exponit. *Est*, inquit; *& alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: Diuitiæ congregatæ in malũ Domini sui: pereunt enim illæ in afflictione pessima.* Hæc verba expendunt. Ambrosius *f* & Basilius *g*. Illud relatiuum *alia*, non diuersam materiam ab ea, quam cœperat indicat, sed aliud malum diuiti auaro, de quo loquebatur, prædicit: ideo ponit coniunctionem, *Et*, quasi dicat: Non solùm incurrit malum, quod dictum est, de timore & anxietate, verum etiam aliud grande, quod est pessima informitas omniũ, quas sub sole vidi. Quidam de auaritia hæc intelligunt, quam vocat Sapiens infirmitatem pessimam sub sole, quoniam vt supra diximus, est *venenum aspidum insanabile*; Et Paulus, est *radix omnium malorum*. Et Sapiens: *Nihil scelestius auaro*. Non tamen hoc solum voluit Sapiens indicare, quod omnibus notissimum est, sed illud quod subdit: *Diuitiæ congregatæ in malum Domini sui*, indicans, pecuniarum nimiam congregationem, & tenacem retentionem, grande malum domino suo inferre. Non loquitur de diuitijs per vsuras & iniustitias acquisitis; hoc enim aliud negotium est, cuius mala omnibus sunt manifesta; sed de eo solummodo, qui diuitias multas cõgregatas tenet, quas sine iniustis contractibus acquisiuit, & licitè: ex illis namque prouenit pessima omnium infirmitas. Non solum homo infirmatur, ex eo quod noxios comedit cibos, vt fructus virides, aut anguillam corruptam, aut rem indigestibilem; sed etiam ex eo, quod cibos bonos, benè elegãterque conditos nimis comedit: nec infirmitatem solùm contrahit ex eo quod sanguinem corruptum habet, sed ex eo etiam quod etsi bonum, multum tamen & superabundantem: ex his enim vt ex Hippocrate & Galeno refert S. Hieronymus, sequitur omnium infirmitatum pessima, apoplexia grauis, quam soluere, vt idem dixit Hippocrates, est impossibile; aut verò suffocatio natiui caloris, quæ nullum admittit remedium; aut sanguinis ebullitio & ascensus ad guttur & caput, quod vocamus, *garrotillo*. Ecce infirmitatem pessimam, quam vidit: pecuniarum nimiam congregationem & retentionem, quæ animæ inducit apoplexiam, suffocationemq; caloris charitatis. Annotauit Seneca

Eccl. 5. 9.
f L. 1. de Nabuth. c. 5.
g Hom. 7. in diuites post mediũ.
Deu. 32. 33
2. ad Tim. 6. 20.
Eccl. 10. 9.
Lib. 2. cõt. Iouini.

§ 466

Seneca prouidè naturam sanguisugas abundanter produxisse, vt infirmitati pessimæ, quæ ex nimia sanguinis abundantia procedit, adhiberet remedium: similiterque prouidum Deum mõstrat, ex eo quod pauperes quasi sanguisugas famelicas inter nos abundanter constituit, quę sanguinem nimium diuitiarum sugant in bonum diuitum. Ita homo gentilis sapienter dixit. Excellentius tamen Euangelista Catholicus expressit, nobis exhibens diuitem quendam, quem ex eo solùm infirmatum ostendit, quod huiusmodi nimia sanguinis redundaret abundantia, qui sanguisugam, quam ad ianuam habebat, noluit applicare, vt sanguinem sugeret redundantem, ideo quasi apoplexiam incurrisse, non tam corpore quam animo, idem Euangelista voluit indicare, subitam illius mortem, sicut apoplecticis accidit, & æternam quidem exponens, & dicens, *Mortuus est diues, & sepultus est in inferno.* Ecce infirmitatem, ex qua mortem contraxit perpetuam, *Mortuus est diues:* erat enim diuitiarum redundantia exuberans. Ecce infirmitatem pessimam. Adhuc nihilominus si totum perpendas, aliquid altius voluit Sapiens concionator indicare, dicens, grande malum & infirmitatem omnium pessimam hanc: *Diuitiæ congregatæ in malum Domini sui* Idem est, *in malum* iuxta scripturæ sacræ phrasim, quod *ad malum*: qua vsus Paulus dicebat: *In hoc positi sumus*, idest, ad hoc. Ecce grande malum, & infirmitatem pessimam: Diuitiæ congregatæ, ex quibus earum Dominus nihil sibi penitus nisi malum reportat, vt videatur ad sui solummodo malum eas congregasse. Hæc summa pestilentissimaque infirmitas. Quod si dicas: Et quis tam stultus, insipiens, vecorsque potest inueniri, qui pecunias solummodo ad sui malum congreget, congregatasque teneat? Certum est, vt Diuus Thomas *a*, sæpè ostendit, illud celebre Beati Dionysij *b*, axioma, quod & Aristoteli *c*, fuit in confesso, quod nullus intendens ad malum operatur; & multo minus, qui diuitias conquirit, & sibi reponit, in quibus iuxta seculi sententiam omne bonum continetur. Quis ergo hanc pessimam infirmitatem incurrit, vt solùm sibi malum intendat ex pecunijs? Omnes diuites, qui diuitias congregant, congregatasque & reconditas apud se retinent: hi omnes solummodo ad sui malum sine dubio congregant. Id quod Sapiens euidentissimè demonstrat ex eo, quod adueniente morte, quæ non tardat, nihil penitus diuiti relinquitur, nisi peccata, quæ redimere per pecunias posset, & quæ conquirendo diuitias reportauit. Videt ergo Sapiens has pecunias congregatas, & dicit: *In malum Domini sui*, tantummodo earum dominus sibi ex eis reportabit malum. Quod probat euidenter: *Pereũt enim illa iu afflictione pessima.* Afflictionem pessimam, vocat mortis horam, quæ etsi omnes affligat, sed pessimè id est, summè, acerrimè, & crudelissimè diuites. O mors, inquit Sapiens, *quam amara est memoria tua, homini pacem habeti in substantijs suis?* Dicebamus supra, scripturam Sacram, rem quam nullus sermo explicare potest, explicare solitam interrogatoria phrasi aut admiratoria: vt: *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ.* Et O *Israel, quam magna domus eius*, Et, *quàm pulcra es amica mea, quàm pulchra es.* Non potest explicari, quam amara, & acerba sit diuiti mortis memoria; ideo dicit quasi admirando aut interrogando. *Quàm amara?* Et si sola memoria mortis tam amara, quãtum mors ipsa erit? nihil enim leuius est, quam memoria, aut recordatio alicuius rei, quæ breui cogitatione finitur. Adueniente morte pereunt diuitiæ, in afflictione pessima summam inducentes afflictionem: Sunt enim diuitiæ, vt B. Bernardus dixit, malæ in acquisitione, peiores in cõseruatione, pessimæ in amissione. Quod si dicas: Non pereunt, nam eas relinquit diues filio suo, quẽ genuit, in quo se viuere æstimat; non enim sine causa dictum est; *Mortuus est pater, & quasi non est mortuus, quia similem sibi reliquit post se*, & per hoc iam quod intenderat consequitur, diuitem sc. filium suum relinquere. Hanc responsionem communem eneruat, & refellit Sapiens, subdens: *Generauit*

Luca 16.
1. *ad Thes.* 3.2. & 2. *ad Ti.*1.11.
*a*1.2.*q*.8. *art*.1. & 3. *cõt. gent. c.* 3.4.16.17.
*b De diui. nom. c.*3. *aliquantulũ ante fin.*
*c*1. *ethi. c.*1.
*Eccle.*5.13. *cit.*
*Eccle.*31.1.
*Psa.*30.20
*Baru.*3.24
*Cant.*4.1.
§ 467
*Ser. de contẽp. mundi aut persecut. sustin. c.*12. & *ser.*41. *in paruis.*
Eccl 30.4.

Eccle.5.13.

rauit filium, qui in summa egestate erit. In Hebræo & Græco: *Genuit filium, & non erit in manu eius quicquam*, quomodo regia: Chaldæus, *Et non permanebunt post illum, in manu filij sui quem genuit, nec residuum erit illi in manibus eius quicquam.* Ecce quod omnes scripturæ clamant, Spiritus Sanctus sæpissimè diuitibus protestatur, & nullus credit? *Hoc testimonium* (inquit S. Basilius, similem sententiam expendens,) *validum, qui testatur verus, persuasi pauci.* Id Sanctus Iob illa annotanda sentētia dixerat, de huiusmodi homine loquens: *Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt; & nepotes eius non saturabuntur pane.* Septuaginta legūt: *Filij eorum in occisionem erunt, si autem viri facti fuerint, mendicabunt.* Quam lectionē sequitur D. Augustinus, & explicat, quod huiusmodi filij, aut in infantia, aut pueritia moriuntur; vel si superstites existant, omnibus quæ hæreditarūt consumptis, mendicabunt. Et verè experientia ipsa, quamuis nullum adesset diuinum testimonium, persuadere euidentissimè posset. Videmus enim innumeros, relinquentes filijs suis grandes pecuniarum, & facultatum thesauros, & nullum inuenimus filium, apud quē conseruati consistant. Nescit enim adolescens, qui paternam substantiam hæreditat, quanto cum labore conquiratur pecunia, & quia nunquam expertus fuit egestatem, nec eius faciem nouit, non illam timet, nec cauet; ideoque diligenter omnia expendit, vt nihil breui tempore in manibus eius remaneat. Quod & Spiritus Sanctus elegantissimè duplici metaphora exposuit. Postquam supposuit illud celebre axioma, quo expressit nihil firmum in terra, nec stabile, dicens: *Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur: & omnes aquæ in mare reuertentur*, subdit: *Substantiæ iniustorum sicut fluuius siccabuntur, & sicut tonitruum magnum in pluuia personabunt.* Fluuius dum riuulos ad se hinc & inde recipit, aquas cōseruat; & crescit, si multiplicentur riuuli pluuijs ingruentibus: illis tamen cessantibus, paulatim aqua totaliter exiccatur: diues similiter fluuium conficit diuitiarum; & benè fluuium: quia nunquā permanent, sed fluunt perpetuò. Adsunt riuuli & pluuiæ, id est, negotia & cōtractus, ex quibus hinc & inde aquæ lucrorū proueniunt; idcirco illis fluentibus cōseruantur, & crescunt diuitiæ: mortuo tamē illo, quoniam cessant defluētes fluuij, paulatim diuitiarum aquæ consumuntur & exiccātur. Deinde considera aquam, quę in æstate resonantibus tonitruis subitò defluit, quādo nimbus venit. Videbis nubem aqua onustā quæ tonitruo grandi in momento dato, emisso fulmine, totam aquam quam cōclusam tenebat, profundit tam abundanter, vt omnis terra aquis operta videatur: sed quoniam calor viget & terra grandi est affecta calore, subitò tota aqua, quæ ceciderat, disparet, vt nec guttam eius inuenias. Est diues tanquam nubes onusta aquis diuitiarum; instante mortis tempore subitò emittit fulmen animæ, tonitruo grandi personante: est enim magnus sonitus apud omnes, campanæ pulsantur, omnes de illius morte loquuntur: tota aqua subitò profluit in filium; qui tanquam arida terra, qui viuente patre nihil poterat ad manum habere, eam expectabat, totam recipit: omnia aquis tunc redundant, omnia splendent, vestes, equi, famuli, grandis supellex apparet; calore tamen & æstu concupiscētiæ iuuenilis, statim omnis perit aqua, vt nec guttam post breue tempus appareat. Quod si dicas: aliquādo filium substantiam à patre susceptam conseruare; intellige, quod nepos saltem eam destruet penitus; ideoque Sapiens subdit: *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos*, id est, destruentur eo modo, quo de impijs idem dixit Sapiens: *Non dabunt radices altas*, id est, eradicabuntur. Diuitiæ ergo, quas relinquit diues, peribunt, & nihil penitus boni ex eis reportabit. Id quod confirmat Sapiens concionator, subdens: *Sicut egressus est nudus de vtero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo.* Pagninus, & Græca. *Nudus reuertetur, vt vadat secundum quod venit, & quicquam non portabit de labore suo, quod ducat in manu sua.* Certa experimētoq; comperta est veritas, quā expressit Apostolus: *Nihil intulimus in*

Homi.7. in diuites auaros.

Eccl. 40.11

Eccl. 40.13

¶ 468

Eccl. 40.15

Sapi. 4.

Eccl. 5. 14.

hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Et S. Iob: *Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Signanter autem id de diuitibus dicitur, qui multas habent diuitias congregatas. Nihil auferent secum, non sacculum pecuniæ aureæ electæ, non scrinium gemmarum, non monetam saltem vnicam pretiosam: *Nihil.* Expende autem illud, *in manu sua.* Non solùm non deferet secum iumenta onusta grandi apparatu reposito, non solùm non deferet, quæ super scapulas possit portare: sed nec aliquid in manu permittetur deferre. Id quod magis explicat, subdens: *Miserabilis prorsus infirmitas, quomodo venit sic, & reuertatur.* Ingressus est & venit plorans, gemens, nudus; sic & reuertetur. Quid inde inferendum? *Quid ergo prodest ei, qui laborauit in ventum?* Ecce quod intendebam ostendere, diuitem nullatenus ad sui bonum congregatas tenere diuitias. Quid igitur? *In malum Domini sui.* Tantùm retinebit & reportabit peccata & mala, quæ in eis acquirendis, congregandis, ac recondendis commisit: In malum ergo domini sui congregatæ fuerunt. Constans est D. Hieronymi sententia, impossibile esse moraliter loquendo, multas diuitias congregare, aut congregatas retinere, sine peccato. Id quod ipse Spiritus Sanctus testatum reliquit: *Si fueris diues, non eris immunis à peccato.* Et quidem cùm diues interierit, diuitias dimittet, secum autem peccata, quæ cõmisit portabit. Nihil itaque aliud tibi relinquetur ex congregatione diuitiarum, nisi peccatum. In malum igitur tui eas congregasti; & congregatas tenes. In quem sensum illud accipere possumus, quod Sapiens dixit, quod etsi omnibus hominibus, singulariter tamen diuitibus congruit: *Sicut in percussura cribri remanet puluis, sic aporia hominis in cogitatu illius.* Nomine *aporia*, alij *sordes* aut *stercora* transferunt. Loquitur quantum existimo, metaphora sumpta ab eo, quod tempore triturationis in area contingit. Agricola enim postquam messem triturauit, triticum in cribro ponit, & circumducens illud, in hanc & illam partem retorquens cribrum, hac & illac triticum emittit & proijcit, in manibus suis tantum retinens stercora bestiarum triturantium, & reiectamenta spicarum. Ita accidit diuiti, qui hora mortis, quæ tempus messis dicitur in scriptura, & triturationis, & expurgationis areæ, vt Sanctus Ioannes Baptista dixit, pecunias huc illucque instar cribri se vertens & conuertens emittit, omnia quæ susceperat in hoc, & illud legatum proijciens, sibi tantummodo retinens sordes peccatorum, quas dum triticum trituraretur, id est, dum diuitiæ congregarentur, acquisiuit, commisit & incurrit. Culpam, inquit Gregorius secum ducit: omnia pro quibus culpæ perpetratæ sunt, relinquit. Non te adulatores, inquit Basilius, non pecunia, non dignitatis fastus sequentur. Ab amicis item, ab auxilijs desertus, sine aduocato, sine defensore, sine honore, tristis, pudefactus, deiectus, ac solus relinqueris: nam quocumque oculos circumferes, vmbras vbique simulachraque malorum aspicies; hinc orphanorum lacrymæ, illinc viduarum gemitus, aliunde oppressi abs te pauperes; serui quos lacerasti vulneribusque affecisti, vicini quos ad iracundiam prouocasti: cuncta hæc te aduersus consistent. Tuorum te scelerum aceruus comitabitur: sicut enim vmbra corpus, sic peccatum animam sequitur, gestorum imaginem manifestam referens. Illic negatio non valebit, &c. Et vere ò diues, si hæc nunc apud te cogitares, (id enim Sapiens te agere debere voluit indicare) & cribro mentis, omnia quæ fecisti cùm diuitias conquisisti & congregasti, expendas, & cogites, inuenies triticum tibi penitus perire, & nihil tibi remanere ex omnibus, quæ congregasti, nisi aporiam & peccatorum sordes. Pecuniæ ergo tuæ cõgregatæ sunt in malum tui, & solummodo tui malum intendisse videris, qui tibi tantummodo malum retines. Grandis sine dubio & pessima infirmitas sub sole. Miseri illi diuites, ad quos misit Deus Ieremiã Prophetam, dicens: *Vade & accipe lagunculam figuli testeam, à senioribus populi, & senioribus Sacerdotum.* In Hebræo: *Vade & emes lagenam*

Marginal notes: Iob. 1. 20. — Eccl. 5. 15. — Ibidem. — In c. 60. Isa. in illud, inundatio. &c. & in c. 3. Habacuc in illud Pro iniquitate. — Eccl. 11. 10 — ¶ 469 — Eccl. 27. 5. — Matt. 3. 12. — Mora. c. 10 — Hom. 7. in diuites post medium. — Iere. 19. 1.

lagenā figuli de senioribus populi. Id est, quātum conijcio) pecunijs a senioribus populi, & Sacerdotibus acceptis, eme laguncu-lam testeam. Et quidnam agere debeo? *Conteres lagunculam in oculis virorum illo-rum.* Ad quidnam? Ad significanda duo: Primò, ad significandam eorum totalem & extremam contritionem: suprema enim contritio est, qua *conteritur lagena contritione praualida*; secundùm, ad significandum, hanc ex pecunijs suis reportaturos confractionem & perditionem, ac exitiū, & mortem spiritus. Grandis infirmitas, ex qua solummodo mortem & contritionem spiritus reportat diues. Potestne aliquid peius in mundo inueniri, quod re omni accuratè expensa, ad nihil congregas diuitias, neque aliquid aliud verè intendis, (quamuis in oppositum censeas) nisi tui perditionem & interitum? Pessima infirmitas.

Esai. 30.

§. 23. *Similem tineæ & custodi æstimat Iob thesaurizantem in terra.*

¶ 470

HÆc omnia sapientissimus Iob mirificè prosecutus fuit; qui hunc infœlicissimum diuitum successum eleg-antissimè descripsit, dogmata amicorum suorum refellens, qui credebant, Deum iustis dare diuitias; salutem, filios, & bonis terræ cumulare; peccatores autem spoliare bonis, filijs, salute, diuitijs. Supponitque in primis, se singulariter traditurum, quæ à Deo ipso didicerat: *Docebo*, inquit, ad amicos suos loquens, *per manum Dei, quæ omnipotens habeat, nec abscondam*; In Hebræo: *In manus Dei*, ita Pagninus & Regia, id est, vt D. Thomas & Vatablus intelligunt, docebo vos, Deo bene iuuante, & subministrā-te quæ dicturus sum. Ita quod non tam me quàm Deum ipsum me loquente, audire, debeatis reputare. Dicitur sæpè Deus in scriptura locutus, *in manu Prophetarum*, id est, in eorum persona, Iob dicit se loqui, *in manu Dei*, id est, in persona ipsius Dei. Septuaginta: *Annuntiabo vobis quid sit in manu Domini*, quæ sint apud omnipotentem; Id est, quæ Deus prouidentiæ suæ recta dispositione (quam Dei manum vocat) ordinata tenet: quem sensum secutus S. Augustinus credit, voluisse dicere: Annuntiabo vobis quid disponat Deus. Supponit secūdò, quod quamuis grandia essent, quæ dicturus erat; sed iam illis erant nota & explorata: ideoque mirum esse, quod id intelligentes, tam vana & falsa dogmata asserent. *Ecce*, inquit, *vos omnes nostis: & quid sine causa vana loquimini?* Quasi dicat: Rem dicturus sum vobis exploratā & notam, ideoque maiori reprehensione estis digni, quod hæc scientes, tam vana & falsa dogmata proponatis. Non enim ex his quę in hac vita Deus dat iustis & peccatoribus, eorum præmia aut supplicia expendere debetis; sed ex ijs quæ in futura. Ita D. Gregorius explicare videtur. Audiamus igitur illum, qui in Dei persona, Deo ipso inspirāte & suggerente, quæ dicit, loquitur. *Hæc*, inquit, *est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient.* In Hebræo illa vox, *pars* est, *Helek*, quæ significat portionem legitimā, quam tandem pater dat filio, qualis illa, quam homo ille diues, habens duos filios, dedit filio suo eam petenti & dicenti: *Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit.* Deus habet duos filios, iustos scil. & peccatores. Volo explicare, inquit Iob, quamnam partem pro legitima portione reseruatam teneat impijs, & quidnam hæreditatis vice sint recepturi? Quæ namque in hac vita Deus dat bona vel mala, non sunt legitima hæreditatis portio, quam in hac vita nec iustis, nec impijs confert. Neque de omnibus impijs loquitur Iob, sed singulariter de *violentis*, in Hebræo *tyrannis, duris, potentibus*: quo nomine diuites auaros, diuitijs repletos voluit intelligere. Nam hi sunt, qui per vim & tyrannidem, ac violentiam, omnia quæ volunt agunt, conculcantes pauperes, contemnentes inopes, deuorantes pupillos, & simplices. Postquam aliqua de istis Sanctus Iob prædixit, eos viuis coloribus depingit in vita & in morte: in vita quidem dicens: *Ædificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos* *fecit*

Iob 27. 11. 4. Reg. 21. 20. 2. Paral. 36. 15. Baruch 2. 24. Aggæ. 1. 1. 3 Zachar. 7. 7. 12. Iob 27. 12. 18. Mor. c. 7 Iob 27. 13. חלק Luca 15. ¶ 471 Iob 27. 18.

fecit vmbraculum. Expẽde duas metaphoras, quibus diuitem describit, tineæ & custodis struentis vmbraculum suum. Tinea ædificat domum suam cum alterius iactura & iniuria, corrodendo suauiter & insensibiliter, quod alienum est: Et tantum extendit domum suam, tamque amplam extruit, quantum alteri detrahit. Ecce quomodo diues ædificat domum suam cum alterius iactura, corrodendo aliena, sibique concorporando, decipiendo suauiter & insensibiliter simplicem; circumueniendo innocentem, recipiendo per vsuram palliatam, & iniustitiam opertam, quæ aliorum sunt: & tantum crescit extenditq; domum suam, quãtum alijs detrahit. Vnde D. Hieronymus annotauit, Christum Dominum aptè vocasse diuitias diuitum, *Mammonam iniquitatis*; quia de iniquitate collectæ sunt. Certumque omnes supponunt illud Menandri; nunquam vir æquus diues euasit citò. Similiter custos vineę facit vmbraculum, ex quo attendat racemis custodiẽdis in alterius vtilitatem. Perpetuò curat, vigilat, circumspicit, anxiatur, hoc contendens, vt intacti omnes racemi conseruentur Domino, qui vineam vindemiaturus est. Non potuit meo iudicio melius explicari conditio diuitis auari, quam sub hoc hieroglyphico. Non est ille dominus pecuniarum, sed seruus & custos. Id quod supra demonstrauimus, & expresse Spiritus sanctus exposuit per Salomonem illis verbis omni expensione dignis. *Est*, inquit, *malum, quod vidi sub sole; & quidem frequens inter homines.* Hæc nostra miseria, quod grandia mala, quibus afficimur, non attendimus, quamuis frequentissima sint. Et quod singulariter vidit Salomon luce cœlesti illustratus? *Vir cui dedit Deus diuitias & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ, ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus, vt comedat ex eo, sed extraneus vorabit illud.* Expende illud; *Nec tribuit ei potestatem Deus.* Olympiodorus intelligit, de diuina permissione, qua Deus permittit, tanto affectu diuitem tradi amori diuitiarum, vt non permittat amor quo eas diligit, tangere vel consumere. Qui enim nimis aliquid diligit, nulla ratione permittitur ab amore, illud perdere aut distrahere. Sicut ergo superbis quibusdam Deus permisit suas passiones sequi, quos propterea dicitur tradidisse in passiones ignominiæ, & quod colerent tãquam Deos, serpentes, volucres & reptilia: ita propter iniquitatem auari eum dimittit, qui concupiscentia sua inflammetur erga pecunias, quas tãquam Deum habeat & veneretur. Itaque hic grandis pecuniarum amor, quo diuitias diligis, ô auare, iuxta Olympiodori sententiam Deo singulariter permittente, ad tui perditionem contingit. S. Gregorius Thaumaturgus & Caietanus non de sola permissione intelligũt; sed de voluntate Dei positiua, qua nõ vult concedere auaro vsum bonorum suorum; à quo iustè vult subtrahere auxilium efficax (manente tamen illius libertate) ne diuitijs suis vtatur; sicut è contra de iusto dixerat idem Salomon, quod *potestatem ei tribuit, vt comedat ex bonis suis*, vt supra dictũ fuit; quoniam autem dominium est potestas vtendi re, in quemcunque vsum licitum; sicut dicitur Deus auferre potestatem auaro vtendi rebus & bonis suis; ita dici potest auferre ab illo dominium eorum. Quomodo igitur illa retinet? Tanquam custos. Cùm enim Deus eum fecisset dominum, ipse se nudum & merum fecit custodem, qui toto pectore intacta nititur conseruare bona, non sibi, sed hæredi. Ideo ipse non audet illa tãgere, *vt ex eis comedat:* alius autem tanquam dominus veniens, *vorabit omnia.* Custos ergo es, inquit Ambrosius, non dominus tuarum facultatum, qui aurum terræ infodis, minister vtique eius, non arbiter. Habet se itaque diues tanquam custos vineæ in tabernaculo domus suæ: eo enim moriente, venit hæres tamquam dominus, & omnes racemos, quasi vindemiam sibi repositam rapiet, colligetque. Talis est diues in vita sua. Sed qualis in morte? Id explicat aptissimè Sanctus Iob subdens: *Diues cùm dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.* Mirandum

Epist. 151. ad Algas. quæst. 6.
Luc. 16. 6.
Eccles. 6. 1.
In cap. 6. Eccles.
ad Rom. 1. 24.
In cap. 6. Eccl.
Eccle. 5. 18.
§ 472
Li. de Nabut. c. 14.
Iob 27. 19. 20.

18. *Moral.* c.10. randum est valde, inquit Gregorius, quod dicitur: *Cùm dormierit, aperiet oculos suos, & nihil inueniet.* Vt dormiamus quippe oculos claudimus; & non cùm dormimus oculos aperimus, sed cùm euigilamus. Hac tamen in re, quia homo ex anima constat & corpore, cùm vnius rei somnus dicitur, alterius vigilia demonstratur: quia cùm corpus obdormiscit in morte, tunc anima euigilat in vera cognitione. Et dormit ergo diues, & oculos aperit; quia cùm in carne moritur, eius anima videre cogitur, quod videre antea contempsit: tuncque euigilat, & oculos aperit, quia quales sint res, verè cognoscit. Oculos corporis & concupiscentiæ apertissimos habet diues, dum viuit, omnia attentissimè conspiciens, quæ præsentia sunt; sed oculos mentis habet clausos, nolens conspicere & prospicere futura. In morte oculos corporis claudet, ideoque dicitur quod dormiet, aperiet autem oculos mentis; & id cogetur vel inuitus videre, quod dum viueret videre contempsit. *Tunc nihil inueniet, quia nihil secum auferet.* Quando scriptura sacra vult omnia etiam minima & paruissima comprehendere, vtitur hoc nomine, *Nihil,* Ita Euangelista Ioannes, vt indicaret nihil penitus factum à Deo, nisi per verbum suum, dixit: *Sine ipso factum est nihil,* non solùm cœli & terra, sol & luna, elementaque, sed nec formicæ, nec atomi qui in radijs solis apparent, sine ipso facti sunt. Ita Christus Dominus: *Sine me nihil potestis facere.* Non solùm opera grandia charitatis, martyrij, prædicationis Euangelicæ, intelligentiæ cælestium mysteriorum; sed nec minimam bonam cogitationem, aut paruissimam bonam oculorum apertionem: non solùm sine me non potestis bonum perficere; sed nec cogitare mente, aut conspicere oculis. *Nihil,* inquit, *secum auferet*; non solùm grandia, sed nec parua. Non solùm non secum portabit diuitias pretiosas auri, vel gemmas, quas breui loco includere posse videtur; sed nec frustum panis, nec vas apud secum feret, sicut tulit secum Agar, egrediens domo Abrahæ, & secum fert quiuis homo quantumcunque inops, qui iter

Ioan. 1.3.

Ioan. 15.5.

Genes. 21.

aliquod arripit. Hocque est, inquit Gregorius *a*, quod Psalmista *b* cecinit dicens: *Turbati sunt omnes insipientes corde, dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Omnia expende. Vocat diuites, *insipientes corde*, Sanctus Iob *c*, Deum laudat, quod sit *sapiens corde*, quia vera sapientia mentis & intellectus præstat, non superficiali. Hos autem vocat Dauid insipientes corde, quia tali carent sapientia. Sunt quidem sapientissimi corpore & carne, *prudentiores in generatione sua filijs lucis.* Non absolutè prudentiores dixit, inquit Basilius, sed secundùm consuetudinem vitæ huius, quæ in carne agitur, qui prudentissimè consultant dispensandis suæ ipsorum vitæ commodis: callidissimi, astutissimi, capillum in latum diuidentes, atomos ipsos partientes, circa carnalia & terrena; sed insipientes corde, quia interna cordis sapientia, per quam homo futura præuidet, carent; stultissimos propterea eos vocat Dauid ipse de illis loquens, (vt B. Augustinus annotauit) *simul insipiens, & stultus peribunt*, aut vt Augustinus legit, simul imprudens & insipiens peribunt. Quolibet vno horum moriente: moritur simul imprudens & insipiens; quia quiuis horum simul imprudens est, & insipiens: imprudens, quia non sibi prospicit in futurum; insipiens, quia non intelligit malum, in quo est. Deinde illos vocat *viros diuitiarum*, primò: secundùm phrasim Hebræam, significans ditissimos, & diuitijs redundantes: secundò, ad ostendendum id quod postea Apostolus docuit, vocans auaros idololatras, colentes diuitias tanquam Deum. Non sunt diuitiæ illorum; non enim ipsi diuitias possident tanquam earum domini, quas in sui obsequiū expendant; sed diuitiæ cor ipsorum continent, ipsisque dominantur, præcipientes illis tanquam seruis ac mancipijs, & id omne statuentes eis, quod ipsis diuitijs congruit. Ipsi sunt diuitiarum; qui eas tanquam deos habent, & venerantur: seque exhibent subditos illis, facturos quicquid ipsæ ordinauerint. Hi *turbantur* hora mortis, quam dormitionem vocat, quoniam insperata

a *Lib.* 18. *cit.* c 9. *ad finem.*
b *Ps.* 75.6.
c *Iob* 9.4.

¶ 473
Luc. 16.8.

Homil. in Psal. 48.

Psalm. 48.
In Psa. 48.

rata eis venit. Tunc alicuius aduentus cõturbat, cùm non speratus venit. Venit subitò in domum tuam Princeps, quem nullo modo sperabas venturum, omnes conturbantur prouidentes illi excipiendo necessaria. Hi semper vitæ præsenti attendunt, nullam penitus de morte habent memoriam; & ideo ea adueniente conturbantur, eo modo, quo Christus de seruo pigro & impio agens exposuit, cui Dominus discedens, multa agenda commisit, quorum nullum ipse complet, credens Dominum tardaturum, & dicens: *Moram fecit Dominus meus.* Venit enim Dominus in hora qua minus sperat, pulsat ad ianuam, tunc conturbatus seruus vult ea perficere, quæ agere tenebatur; sed tempus breue, & instantia Domini iam ingredientis, non finit complere, inuenit Dominus omnia infecta; eum punit & domo eijcit. Ita ijs accidit. Credunt, quod tardabit Dominus, & & quod mors non citò veniet, & ideò non curant ea agere, quæ sibi imposita tenent: venit Dominus in hora, qua minus sperãt; venit infirmitas grauis, conturbantur, & omnia disponere contendunt; vocant confessarium, cui confiteantur; tabellionem, vt sua disponant, incipiunt velle res suas rectè disponere, considerare quæ contrectauerant, negotia quę egerant, &c. Non conceditur tempus, omnia quasi infecta relinquunt. Quid aget Dominus? Puniet certè, domoque eijciet. *Et nihil,* inquit, *inuenerũt in manibus suis.* Omnia namque quæ tenebant reliquerunt in mundo, nihil penitus secum potuerunt auferre, aut deportare. Vt enim in sua manu, inquit Gregorius, diuites post mortem quicquam inueniant, eis ante mortem dicitur, diuitias in quorum manibus ponant: *Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in tabernacula.* Bene ergo Sanctus Iob dixit: *diues cùm dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, & nihil videbit.* Id quod ex illo Epulone, quem Christus Dominus retulit, comprobat Gregorius, qui dormiens & mortis somnum incurrens, oculos aperuit. Vidit enim tunc Lazarum, quem dum viueret, nũquam vidit, quamuis ad eius ianuam iaceret, per quam sæpè quotidie egrediebatur, & ingrediebatur: sed mortuus, *dum esset in tormentis, vidit Lazarum*, tunc aperiens oculos nihil inuenit, qui nec aquæ guttulam secum tulit.

Matt. 24. 48. & Luc. 12. 45

Lib. 18. cit.

Luc. 16. 9.

Vbi supra.

Luc. 16. 23.

§. 24. *Comprehendit mors thesaurizantem in terra, sicut tempestas Pharaonem, nihil penitus tunc inuenientem, ad quod manum conuertat.*

ALio modo potest intelligi, quod Sanctus Iob dicit, *Aperiet oculos, & nihil videbit.* Apertio enim oculorum in scriptura sacra significat breuissimum, momentaneum, ac imperceptibile tempus. Inde Apostolus ad indicandum, quam breui tempore fiet in iudicio rerum discussio, dixit: *In ictu oculi*, vt S. Augustinus annotauit. Inde Hispana phrasis, *En vn abre y cierra el ojo.* Itaque idem est; *Aperiet oculos,* ac si dicas; in apertione oculorum, *en vn abre y cierra el ojo*, omnia sibi euanescẽt, inueniet se omnibus bonis spoliatũ & nudum. Transibit subito à grandi abundantia ad summam inopiam; & omnia subitò ex oculis euanescent: vt in ipsomet diuite Epulone voluit sacer Euangelista demonstrare, de quo dicit: *Mortuus est diues, & sepultus est in inferno.* Obseruat Augustinus vim illius verbi, *Mortuus est,* quę tam subitum transitum indicat, vt simul fieri & factum esse declaret. Ex eo autem quod diues nihil secum auferet, nihilque ibi videbit eorum quæ tenuerat, sequitur quod summam incurret inopiam: non enim ibi quis inuenit, nisi quod secum portauerit, neque ibi datur alicui, nisi quod ipse hinc inde prius transmiserit, vt optimè B. Augustinus prosequitur. Vnde bene subdit S. Sanctus Iob: *Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.* Grandia tremendaque mysteria hæc verba continent. Tempestatis nomine, diuinum iudicium intelligit B. Gregorius, aut verò mortis

¶ 474 Vbi supra.

Epist. 49. ad Deo gratias q. 1

Luca c. cit. nu. 22.

Lib. 13. de ciuit. c. 11.

In Ps. 48.

Iob c. cit. n. 20.

8. Mor. c. 11

mortis horam, per quam diuino iudicio homo fit præsens. Hæc opprimit eum nocte: noctis namque typo scriptura sacra frequentissimè inopinatum, improuisum, & insperatum tempus intelligere solet, vt inquit Gregorius: Idcirco dixit Apostolus: *Dies Domini tanquam fur in nocte, ita veniet: Cùm enim dixerint: Pax & tranquillitas, repentinus eis superueniet interitus.* Ipsemet Apostolus, inquit Augustinus, quid noctis nomine intelligeret, explicare voluit, subdens: *Cùm dixerint: Pax & trãquillitas,* id est, cùm minus speratur mors, aut aduentus Domini: ideoque repentinus superueniet interitus. Hinc, inquit Gregorius, subdidit idem Apostolus: *Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies ille tanquam fur comprehendat: Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei; non sumus noctis neque tenebrarum.* Non erant in nocte, qui attenta consideratione mortem & Domini aduentum expectabant. Nocte ergo diuitem opprimit tempestas; quia aduenit ei mors, cum minus eam sperat, quando magis implicatus est curis huius vitæ, & quando dicit: *Pax & securitas.* Vnde Pagninus verba Iob legit: *Nox furatus est eum turbo,* id est, venit turbo nocte, & furatus est eum. Venit tanquam fur nox, & furatus est eum, qui nullo modo sibi à morte cauebat: id quod, vt idem Gregorius annotat, Christus indicare voluit, de quodam diuite agens, qui cùm nihil minus quàm de morte curaret; sed totus intentus esset vitæ præsenti, longamque sibi vitam promitteret dicens: *Anima mea habes multa bona, reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe,* &c. Tunc cùm multorum annorum, inquit Basilius, delitias sibi ipsi imaginabatur, subitò ad eum facta est vox: *Stulte hac nocte repetent animam tuam, & quæ parasti cuius erunt?* In huius confirmationem & explicationem expendit idem Gregorius, quod Heliu asseruit de diuitibus, & potentibus agens; *Subito morientur.* Quamlibet enim (inquit Gregorius) serò de hac vita tollantur, subito & repentè tolluntur, quia finem suum cogitando præuidere nesciunt. Subitum siquidem est

1. Thess. 5. 2

Epist. 80. ad Hesych.

Luc. 12. 19.

Hom. 6. in ditescẽtes.

25. Moral. c. 1.

Iob 34. 20.

homini quod cogitare non potuit nec cogitauit, &c. Obserua item illud: Opprimet eum tempestas. In Hebræo, pro tempestate, habetur nomen, *Suphah,* quod significat turbinem, aut tempstatem turbulentissimam & violentissimam, ex grandi vento concitatam; quomodo aliquando Vulgatus a vocem transtulit, quomodo & Pagninus legit, *Furatus est eum turbo.* Accidet itaque ei sicuti Pharaoni, cuius casum elegantissimè Moyses descripsit. Deo agente apertum fuit mare, & parata via, per quam Israëlitæ transirent. *In spiritu,* inquit, *furoris tui congregatæ sunt aquæ, stetit vnda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio maris.* Spiritum furoris Dei vocat ventum validum, quem Deus misit ad aperiendum mare, & sternendam viam. Quo flante, vt in Hebræo habetur, *coagulatæ sunt abyssi in corde maris,* concretæ sunt aquæ, inquit Euthymius, quasi murus, & concreti sunt fluctus in medio maris. Hinc apparet manifestè, inquit Caietanus, quod ventus à Deo immissus, non solùm fuit ad exsiccandum locum maris & terram, super quam aquæ fuerant; sed etiam ad coagulandam aquam hinc & inde super mare. Per modum itaque congelationis aquę steterunt tanquam muri & acerui aquarum effecti, hinc & inde super mare. Et ad exaggerationem miraculi dicitur, *In corde maris,* quia coagulatio maris in superficie & ad oram, naturaliter fieri potest; sed in corde, hoc est in profundo ac medio maris fieri, miraculum est. Dicitur autem ventus ille immissus à Deo, *spiritus furoris eius*; aut quia vehemens, aut quia potius ab eius indignatione contra Pharaonem procedebat, vt B. Hieronymus censet. Non enim tam Israëlitas illo medio liberare, quàm durum & rebellem Pharaonem punire intendebat. Potuit namque Deus Israëlitas multis modis à Pharaonis potentia liberare; sed summè illi indignatus, hunc elegit, quo illum tanquam in muscipula & laqueo comprehenderet. Vnde oranti Moysi, cùm videbat contra se & populum Dei aduenientem Pharaonẽ, dixit Deus, *Eleua virgam: & extende super mare; ego autem indurabo*

¶ 475

סופה.

a Iob 21. 18 & Esa. 5. 28.

Exod. 15. 8.

Apud Lippo.

Exod. 15.

In cap. 15. Exod.

In cap. 16. Ezech.

Exo. 14. 16

cor Ægyptiorum, vt persequantur vos, & glorificabor in Pharaone. Et verè ita factum fuit. Ingressis enim Israëlitis fugientibus, videbis Pharaonem post illos securè & sine timore mare ingredientem, & arrogantissimè dicentem: *Persequar, & comprehendam, diuidam spolia, implebitur anima mea, euaginabo gladium meum, & interficiet eos manus mea.* Quis explicare valeat, quanta superbia inflatus incederet Pharao? Secum ferebat excellentiores duces, quos *electos principes* Moyses vocat, *Triastas* Septuaginta transtulerunt: vocantur enim, *Triastæ*, apud Græcos, inquit Hieronymus, principes secundi gradus post regiam dignitatem. Omnem itidem Ægypti gloriam secum ferebat. Vt enim scriptura sacra refert, *iunxit currum & omnem populum suum assumpsit secum. Tulitq; sexcentos currus electos, & quicquid in Ægypto curruum fuit, & duces totius exercitus.* Iosephus scribit, fuisse in illius exercitu præter septingentos currus, septuaginta millia equitum, & scutariorum peditum ducenta millia. Ideoque, vt bene expendit Paulus Orosius, meritò Israelitæ quamuis armati egressi fuissent de Ægypto, & essent inter eos sexcenti mille virorum electorum ad pugnam, crediderunt se illis non solùm præualere non posse, sed nec ab eis defendi. Et vide quanta securitate inter medias aquas stultus homo procedebat, quod ibat superbis clamoribus iactans, & dicens: *Persequar, comprehendam, diuidam spolia,* &c. Sed quid factũ est? Quando magis se credebat securum; *Flauit spiritus tuus Domine, & operuit eos mare, & submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.* Nomine *spiritus,* intelligit B. Ambrosius Spiritum sanctum, quià Moyse inducitur, vt ostendat illum æqualis omnino virtutis cũ patre & filio, simulque cum illis eadem operari. Cùm enim dixisset: *Dextera tua Domine glorificata est in virtute: dextera manus tua confregit inimicos,* vbi filium expressit & patrem, cuius est dextera, ne Spiritum sanctum ab illis diuisum aut minorem crederes, illis copulauit, subdens: *Flauit spiritus tuus.* Id ipsum Augustinus *a* intelligere visus fuit. Hugo de sancto Victore *b* credit, indicari hac phrasi, diuinæ virtutis facilitatem in operando, quasi dicat: Quam facile aliquis flando proijciat puluerem, quem insufflat, tam facilè tu eos deiecisti. Sed interlinearis glossa, quam sequitur noster Caietanus, ventum validum, nomine *spiritus* intellexit, qui aquas maris diuisas, per quas Israelitæ transierant, copulauit, grandemq; excitauit tempestatem opprimentem Pharaonem. Et eam verè interuenisse tradit ex professo Iosephus, imò & apertissimè scriptura sacra expressit, cuius omnia verba sunt maxima obseruatione digna: *Iamque,* inquit, *aduenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum.* Expendit glossa interlinearis illud: *Et ecce respiciens Dominus,* id est, oculos conuertens contra Ægyptiorum castra. Securè & sine vllo metu tota nocte cucurrerat Pharao, Israelitas persequens, nec vllo pacto Deus illum impediuit, aut continuit, imò nec eum attendere videbatur. Quando tamen aduenit vigilia matutina, ex qua securiorem sibi victoriam adueniente luce promittebat, subitò Deus contra eum oculos conuertit, vt eum prout merebatur, puniret. Sæpè sancti viri videntes impios persequentes iustos, & quod à Deo non continentur, nec puniuntur, conqueruntur dicentes sicuti Habacuc: *Cur non respicis super iniqua agentes?* In hebræo habetur, *Quare respicis,* id est, quare vidẽs eorum impietatem ipsos sustines? Clamabat Dauid: *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt:* & iterum: *Exurge quare obdormis Domine, quare faciem tuam auertis?* non vis videre quæ ab inimicis patimur: *Obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ?* Sed consolentur illi, timeantque impij, quia respiciet Dominus quando minus id sperabũt, sicuti Christus Dominus dixit de seruo, qui dicens: *Moras faciet dominus meus, cœpit cõserues percutere, & vexare: veniet enim dominus eius in hora, qua non sperat, & hora, quam ignorat, & diuidet eum: illic erit fletus & stridor dentium.* Tanquam igitur dissimulauerit Deus vsque in illam horam, inquit Caietanus, in illa hora matutina visus est.

Marginalia: Exod. 15. 9. — In cap. 23. Ezech. — Exo. 14. 7. — Lib. 2. antiq. in fine. — Lib. 1. c. 10. — 3. de Spirit. sanct. c. 4. — ¶ 476 — a Lib. 2. qq. in Exod. q. 55. — b Apud Lippom. Exod. 15. — Lib. 2. antiq. ad fin. — Exod. 14. 24. — Habac. 1. 13. — Ps. 24. 19. — Ps. 43. 23. — Matt. 24. 49. — In cap. 14. Exod.

est oculos suos ad eos conuertisse: *Et respexit super castra Ægyptiorum per columnam nubis & ignis, & interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum. ferebanturq; in profundum.* Notat primò Caietanus illud, *columnam nubis & ignis.* Hinc enim, inquit, soluitur quæstio, an duæ columnæ fuerint, altera nubis, altera ignis. Hic enim apertè indicatur, vnicam fuisse, quæ vtrumque complebat officium, nocte illuminans & calefaciens, die ardentis solis vires temperans. Notat secundò, in Hebræo haberi: *Et fecit attonitum exercitum Ægyptiorũ:* Chaldaica, *& conturbauit.* Intelligendum est enim, aliquid à columna emanasse sensibile, vel fulminationem horridam, vel strepitum fortissimũ, quo Ægyptij territi & conturbati fuerunt, & attoniti ac stupidi redditi. R. Salomon iudicat, ignem vehementem processisse ex columna, qui comburebat rotas curruum. Certum est autem rotas curruum subuersas fuisse: & ferebantur ac cadebant in terram Ægyptij, qui in curribus erant. In Hebræo, *Remouit rotam curruum eorum,* subde, ex proprijs axibus, vt animo ex vna attoniti, ex alia corpore cadentes, vehementissimè conturbarentur. Ita etiã legit Chaldaica. Alij, vt Lippomanus annotat, *Impediuit rotas.* Septuaginta, *Impediuit vel colligauit axes curruum eorum,* vt equi non possent currus ducere; vnde ferebantur & cadebant equites. Tunc grãdi perturbatione affectus Pharao Deum agnoscens, quem hucusq; agnoscere noluerat, illudque Deus complens quod dixerat: *cognoscent Ægyptij, quod ego Dominus*, aliam viam tenere decreuit, dicens: *Fugiamus Israëlem, Dominus enim pugnat pro eis.* Adhuc enim mare apertum erat, nec eius via conclusa: quamuis ille iam grandi impedimẽto teneretur, quoniam currus erant contriti, & ipse attonitus, conterritus, & perturbatus: ideoque segniter, & quasi reptans, conatus fuit à cœpto desistere, & ad Ægyptum regredi. Tunc *ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super mare, vt reuertantur aquæ ad Ægyptios, super currus eorum.* Sicut autem cùm primo iussit Deus Moysi, vt manum extenderet ad mare, ad viam aperiendam, extendente Moyse manum, misit Deus ventum, qui aquas diuideret, vt dictum fuit: ita nunc, iubente, vt extenderet manum ad mare ad viam concludendam, *Flauit spiritus eius,* id est, grandis ventus aquas concitans, impellens, & acuens; *Fugientibusq; Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus.* Tempestas valida ac violenta aquas concitans, agitans & impellens, excitata fuit, qua aquæ, quæ diuisæ extiterant, fuerunt coniunctæ, viaque conclusa, ab illaque tempestate miser Pharao oppressus fuit: id enim significat, *Inuolutum fuisse in medijs fluctibus,* vbi omnia quæ habebat, & secum tenebat, penitus vi tempestatis amisit, sibique defuerunt; nec adfuit ex tot curribus vnus, nec ex tot principibus, ducibus, militibus, aut equis, vnus ad quem posset conuertere manum; sed vbique fluctus, & aquæ opprimentes & suffocantes. Idcirco Sanctus Prosper Aquitanicus vocat illam, Vindicem Dei. Hoc sine dubio peccatoribus accidit, qui contra Deum tanquam Pharao suis militant peccatis, signanter autem diuiti auaro, de quo benè dicit Iob: *Quod nocte opprimet eum tempestas.* Incedit ille tanquam alter Pharao superbus, crudelis, diuitiarum iactantia gloriosus, Dei pauperes persequens, & omnia sibi rapere contendens, & dicens: *Comprehendam, implebitur anima mea.* Sed quando maiori se credit consistere securitate, respicit Deus, & oculos conuertit ad grandia eius facinora punienda, & ex columna suæ diurnæ iustitiæ emittit infirmitatem subitam & insperatam, quæ conterat currum corporis, rotas sensuum & corporalium virium, vnde miser remanet attonitus, conturbatusque mente: & anima, quæ tanquam eques est, in terram cadit, non valens rectè discurrere, nec attendere ijs, quæ attendere oporteret. Certum est, animam dum viuit homo, esse in corpore tanquam equitem in curru, ferturque ab eo; nam pendet in suis operationibus à corporis sensibus, vt Philosophi tradunt: vnde sensibus contritis & deficientibus, & languentibus corporis viribus,

I.p.c.36.

Iob cap. & num. cit.

¶ 477

cadit misera anima, non valens discurrere, attendere, cogitare. Illum videbis læthargo somno oppressum, alium doloribus ita contritum, vt nullus ei locus deliberandi relinquatur: alter in phrenesim incidit, alter dolore capitis acutissimo totus consternatur. Cupit iam fugere, & vitam in melius mutare; sed longa restat ei via: nam habere veram contritionem ex animo, & mente perfectè conuerti in Deum, difficillimum est, & singulari supernaturali eget auxilio. Ille insuper impeditus est propter corporis curium contritum, & rotas sensuum euersas. Venit statim tempestas mortis valida, quæ vndique miserum inuoluit fluctibus, quem omnibus, quæ habebat, destitutum dimittit, vt non iam sibi relinquantur pecuniæ, aut diuitiæ, aut domus, aut agri, aut census, aut gemmæ: nihil enim secum aufert, omnia sibi defecerunt (dixit beata Monica ad filium suum Augustinum, agens de Imperatore Romano, cuius corpus vermibus repletum videbat) cùm defecit spiritus eius, aurum, argentum, lecti eburnei, mensæ plenæ epulis, famuli, comites, &c. Bene ergo dicitur, *Nocte opprimet eum tempestas.* Simul autem *apprehendet eum, quasi aqua, inopia.* Quibus verbis primò indicat inopiæ magnitudinem, quæ omni ex parte eum circundabit & cinget. Sicut enim quando tempore diluuij aqua aduenit, & homines comprehendit; vbique eos cinxit & conclusit, secundùm caput, pedes, manus, oculos, aures, & omnes sensus; nec tantum exterius, sed & interius omnia penetrauit & repleuit: ita inopia miserum illum omni ex parte cinget, vt nihil penitus sit, quod non grandi inopia crucietur. Aderit fames canina, sitis rabida, ardor exurens, frigus horrendum, horrendæ visiones, terrifici clamores, timores, pœnæ: & nihil penitus habebit, quo non solùm hæc omnia mala; sed nec eorum minimum possit lenire. Vnde acutissimè D. Gregorius expendit petitionem illam diuitis, qua guttulam aquæ petebat. Certè non hanc postulabat, quòd censeret sufficientem, ad tam implacabilem pœnam, qua torquebatur, subleuandam; sed vt ostenderet, quam grandem inopiam incurrisset, vt nec guttam aquæ habere posset. Et meritò tali inopia se sensit oppressum, qui nihil penitus secum tulerat, aut viuens præmiserat, quod mortuus inuenire posset: nec enim micam panis Lazaro dare curauit. Certè non potest maiori argumento grandis inopia, quæ hunc diuitem apprehendit, explicari. Obserua itidem verbum illud, *Apprehendet eum:* idem est enim, ac si dicat: Ei dominabitur, sicut leo apprehendens prædam, quam totaliter sibi subijcit, à cuius vnguibus liberari nullatenus potest. Non erit talis hæc inopia, vt ab illa possit homo liberari, post diem aut mensem, aut annum, aut saltem post mille annos: sed in æternum duratura, eo modo, quo dixit Dauid: *In æternum non videbit lumen.* Luminis enim nomine bona solent intelligi in scriptura, sicut tenebrarum typo, mala. Non videt lumen aliquod, nullum penitus bonum habebit: & quamdiu hoc? *In æternum:* apprehendet enim eum inopia, & suis vnguibus ita tenebit compressum, *vt effugere non possit;* sicut dixit Apostolus. Qua etiam loquendi phrasi semel & iterum Sapiens locutus fuit, ad idem exprimendum: *Veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.* Theodotion legit: quasi *vir hastiferus*, qui lancea confodiat. In primis, veniet tanquam cursor, quia non tardabit; deinde tanquam vir armatus, qui omnino deijciat, subijciat, & vinctum teneat. Septuaginta pro *inopia*, legunt, *dolores*; sed in idem recidit.

(?)

Marginalia: § 478 — *Ser. 48. ad fratres in eremo.* — 18. *Mor. c.* 10. *ad finē.* — *Ps.* 48. 20. — 1. *ad Thess.* 5. 3. — *Prou.* 6. 11. *& c.* 24. 33

§. 25. *Deus super thesaurizantem in terra constringet manus & irridebit, & homines in eius morte philosophantes dicunt, quæ ante aduertere oporteret.*

§ 479

AD hoc institutum alia Sanctus Iob prosequitur, quæ ne nimis simus prolixi, in aliud tempus dimittamus. Tandem autem concludit: *Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illũ, intuens locum illius.* (Iob 27. 23.) Hæc verba duobus modis intelligi possunt: primò, vt suppositum eorum sit Deus, qui stringet super impium diuitem manum suam, & sibilabit super eum; quem sẽsum sequutus fuit Philippus Diaconus. (In cat. græca.) Dicitur autem Deus stringere manum suam super eum, quia illum constringet, arctabit, concludet pœnis, cruciatibus, ignibus, flammis omnique dolorum genere, vt amplius emergendi nulla supersit facultas, sicut Abraham ad diuitem Epulonem dixit. (Luc. 16. 26) Sed & alia etiam de causa potest dici, quod Deus stringet manum super eum, & sibilabit super eum. Toto siquidem tempore, quo viuis, ò diues, Deus extensas tibi suas manus offert, vt in eis tibimetipsi reponas, quod tibi possis reddere, quando cuncta tibi deficient. Non enim petit à te, vt sibi retineat; sed vt tibi reseruet restituenda. Quod si dicas: Et quando Deus ad me venit, manus suas extendens, vt in eis bona mea reponam? Hanc interrogationem miseri facient, quando Christus eis dicet: Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. dicent enim: Domine quando te vidimus esurientem, &c. & respondebit: *Amen dico vobis, quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* (Mat. 25. 45) Manus ergo pauperis, quas coram te extensas apertasque vides, manus Dei crede & cognosce, inquit S. Petrus Chrysologus, (Ser. 8. & 12.) qui in eis à te reponi postulat, non quod pauper corrumpat; sed quod tibi reseruet. Tu Deo petenti & extendenti manus suas, contrahis & comprimis tuas, nihilque in eis penitus reponere vis: constringet propterea tunc ille ambas manus suas, nihil penitus tibi redditurus, nec guttam aquæ concessurus. *Sibilabitq; super illum,* id est, eum irridebit, improperans locum, ad quem deuenisse miserum videt. Annotauit Beatus Chrysostomus, (Ser. cont. Iudæ. & gẽtil. de nuptiis, tom. 3.) quando post peccatum Adæ Deus clamando veniebat, dicens: *Adam vbi es?* non interrogãdo quod nesciebat locutum; sed quasi irridendo, subsannando, & sibilando: quasi diceret; Quonam miser peruenisti? Vbinam diuinitas, quam per esum fructus vetiti tibi promittebas? vbi dona, quæ à me acceperas? vbi subiectio omnium creaturarum? Hæc omnia perdidisti, &c. Multò magis irridebit impios in inferno existentes, & sibilabit super illos: *Qui enim habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.* (Psal. 2. 4.) Dicet ad impium diuitem, quod Abraham ad Epulonem; Recepisti bona in vita tua. Vbinam lectus eburneus? vbi mensæ dapibus plenæ? vbi opipara edulia? vbi vina pretiosa, & equisita? *Vbi sunt dij tui, in quibus habebas fiduciam? surgant & opitulentur tibi, & in necessitate te protegant.* (Deut. 32. 37. & 38.) Hocque est, quod Deus per Sapientem dixit: *Quia vocaui & renuistis; extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret &c. ego in interitu vestro ridebo, & subsannabo.* (Prou. 1. 24 26.) Clamat Deus vociferans pauperum ore, non audis; extendit per eos manus suas, & non aspicis: ille suas erga te constringet, & subsannabit & sibilabit: *Qui enim obturat aures suas ne audiat pauperem, ipse clamabit & non exaudietur.* (Prou. 21. 13) Hanc Dei irrisionem & subsannationem expendens Basilius, (Hom. 6. in ditescẽtes.) iudicat illam superare omnem damnationis pœnam, & talem iudicat illam, qua Deus irridens illum, quem nocte mortis subitæ & inopinatæ tempestate opprimens, dixit a: *Stulte, quæ parasti, cuius erunt?* Beatus Gregorius b, & Diuus Thomas c, credunt, suppositum huius propositæ sententiæ, *Stringet super eum manus suas,* esse, hominem aut amicum; qui in mundo relinquitur, videns mori huiusmodi diuitem. Cùm namque id euenit, consueuit homo constringere manus suas, complodendo eas, &di-

a Luc. 12. 20.
b 18. Moral. c. 13.
c In cap. 27. Iob.

& digitos conferendo, & palmis manus percutiendo: tuncque sibilat vnusquisque ad alterum, quem coram se tenet. In Hebræo verbum *Sarak*, quod aliquando significat sibilare, cum alterum irridemus; aliquando verò submisse & admirando loqui, quasi mussitando: quomodo sæpè hoc verbum in scriptura ponitur, cùm Deus cõtra aliquem comminatur, vt ad Salomonem: *Si adoraueritis Deos alienos, templum quod sanctificaui proijciam, & domus hæc erit in exemplum: omnis qui trãsierit per eam stupebit, & sibilabit & dicet: Quare fecit Dominus?* Et de Ierusalem: *Ponam ciuitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit per eam obstupescet, & sibilabit super vniuersa plaga eius.* Idipsum de Idumæa *a*, & Babylone *b*. Dum sibilus grandi stupori & tremori coniungitur, significatur, illum non irridentis, aut subsannantis affectum indicare; qui enim stupidus & tremens est, non irridet: sed significat admiratiuam quandam interrogationem & collocutionem, quam vnus cum altero quasi mussitando tenet, quando hos euentus videmus, manus enim complodimus, fœmur percutimus, & ad inuicem admirando loquimur de his quæ videmus, nos inuicem interrogando, quasi non credentes, quod oculis nostris videmus. Cùm moritur aliquis diues, aut potens princeps, vel ciuis, quem breuissima morte subtractum intuemur, videbis omnes qui conueniunt ad spectaculum, aut illud audiunt, complodentes manus, percutientes fœmur, interrogantes se adinuicem; quidnam sit, quod factum vident, mussitantes & submisse loquentes, & pertractantes de subita morte & insperata, quæ aduenit, de domus & rerum mutatione. Tunc de spiritualibus omnes colloquuntur, pertractantque de rerum seculi vanitate, profitentes inanes esse diuitias, & omnia quæ in mundo sunt. Omnes tunc de vitæ huius miserijs & vanitate discurrunt, & Philosophos se exhibẽt, vt dixit Diuus Chrysostomus *c*, moriente diuite, ij qui interitum eius aspiciunt, inquit D. Gregorius *d*, os in sibilo stringunt, dum ad ea quæ contempserant, verba spiritualia conuertuntur; vt iam credere & prædicare incipiant, quæ prius dum iniquum florere cernerent, non credebant. Benè ergo præmisit Iob, quod supra induximus: *Hæc pars hominis impij apud Deum.* Hæc illius misera sors, infœlixque portio, quod omnia quæ in mundo acquisiuit, in mundo relinquet, subitaque & insperata morte oppressus & subtractus, æterna inopia torquebitur. Hoc omnes eò moriente cognoscunt, & quotidie in eorum morte prædicant, complodentes manus, mussitantes & admiratiuè cum stupore colloquentes. Benè propterea præmisit Sanctus vir: *Ecce vos omnes nostis. Vt quid sine causa vana loquimini?* Hoc ipsum similiter ego omnibus hominibus dicere possum: *Ecce vos omnes nostis.* Numquid enim hæc falsa sunt, aut à me conficta, vel ad terrendum vos inuenta? Nõne quotidie oculis vestris continua iugique experientia cõtrectatis? *Vt quid ergo sine causa vana loquimini:* beatum dicentes illum, cui hæc terrena bona adsunt? *Filij hominum vsquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Cur fœlicem prædicatis diuitem, qui grandes thesauros habet reconditos; quos scitis ab eo omnino relinquendos, nihilque secum ex eis reportaturum? Cur de terra tãtùm loqueris & tractas, & de terrenis solummodo acquirendis es solicitus; qui terram dimissurus es, in hora, qua non speres, & æterna inopia consumeris? Benè ergo Christus dominus, quem Diuus Augustinus eius verba expendens, vocat Fontem boni consilij, vnde quicquid hauseris, ab omni veneno securum est: nos admonet, recteque clamat: *Thesaurizate vobis*, ex his quæ in terra reconditis, curate vobis ipsis thesauros reponere, quos vobiscum feratis & retineatis.

¶ 480

3. *Reg.* 9. 8.

Iere. 19. 8.

a *Ier.* 49. 17

b *Ier.* 50. 13

c *Hom.* 60 *ad pop.* & 3. *de Spirit. sancto.*

d *Lib.* 18. *mor. cit.*

Iob. 27. 12.

Iob 27. 13.

Ser. 50. *de tempor.*

§. 26. Con-

§. 26. *Consilium Christi vtile, quale dedit Tobias filiis suis, & Ioseph Pharaoni.*

¶ 481.

THesaurizate vobis thesauros in cœlo, *vbi nec ærugo neque tinea demolitur, neque fures effodiunt & furantur.* Omnia quæ hucusq; Christus dixit, ita sunt cuiq; etiam auarissimo homini peruia, vt non solum ea negare non possit; sed confitens, solicitus videatur inquirere, vbinam thesauros recondere possit, quos securos seruet ab ærugine, tinea & furibus; & sibi ipsi ad omnem suam vtilitatem teneat repositos. Hoc Dominus explicat subdens, recondendos, *In cœlo.* Ecce locum, quem tibi proponit, duo bona declarans, quę cõsequuntur, si ibi thesaurizaueris: nam in primis, omnia tibi securè conseruata subsistent, vbi nec ærugo, nec tinea, nec fures locum habent; deinde tibi manebunt reposita, ideoque repetit pronomen illud *vobis.* Noluit Deus, inquit Augustinus, vt perdas diuitias tuas: sed vt locum illis mutes, consilium tibi dedit. Intelligat charitas vestra. Modo si amicus tuus intraret in domum tuam, & inueniret te in loco humido frumenta posuisse, qui fortè sciret naturam corruptionis frumentorum quam tu nescires; daret tibi huiusmodi consilium dicens: Frater, perdis quod cum magno labore collegisti; in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescent. Et quid facio frater? Leua in superiora loca. Audires amicum suggerentem, vt frumẽta leuares de inferioribus ad superiora: & non audies Christũ monentem, vt thesaurum tuum leues de terra ad cœlum? Ita August. Quoniam autẽ *Dominus in cœlo parauit sedem suam,* quę in eo reposita fuerint, seruãda ipsemet assumit: *Quod,* inquit B. Petrus Chrysologus, *tam paternum, tam prouidum de charitate consilium? Nihil tibi perire vult, qui tua in thesauris cœlestibus vult reponi. Quam securus dormit, qui Deum suorũ meruit habere custodem. Quam nescit curas, quã deponit angores quam nõ anxius, quam seruorum caret fastu, qui sua patri seruanda committit?* Quomodo paterna seruat affectio, timor non potest sic seruare seruilis. Pater cùm dat sua filijs, non minuit commendata filiorum. Quid sit pater nescit, nescit se filium, qui non credit patri: tineam non excludunt claustra, sed claudunt, generant non repellunt; rubiginem nutriunt seruata non vitant: quia quod de re nascitur, non vitatur. Vbi est necessitas, fures deesse non possunt. Qui ergo inter tineas, rubiginem, fures, sua ponit; exponit quæ sua sunt, non reponit. De vestimento tinea, rubigo de metallo, de necessitate fures nascuntur. Ita Chrysologus. Si tibi ostenderem arcam in qua omnia quæ reposuisses, perire non possent à tineis, nec à furibus vllo modo contingi; quanta cupiditate illam ad tua seruãda affectares? Prosequitur hæc Chrysostomus hoc exemplo subiuncto. Mirum est quanto labore agricola terram disponat, cui sua semina committere decreuit. Arat, proscindit, irrigat, herbis noxijs purgat: in ea autem reposito semine, quis explicare valeat, quot quantisque vrgeatur timoribus, & anxietatibus? Sunt namque innumera pericula, quæ superuenire possunt, aues, siccitas, nimia aquarum abundantia, nebula, grando, animalia depascẽtia. Si quis ei ostenderet agrum, in quo non oporteret laborare arando, rigando, eradicando noxias radices; qui liber penitus esset ab omni periculo nebulæ, grandinis, siccitatis, animalium; in quo securissimè centuplum pro vno recepturus esset, nullo vel minimo penitus grano corrupto, aut deperdito: quanta cupiditate ibi seminare optaret? quam auidè & securè semina sua in eo spargeret? Ecce, talem agrum ostendit tibi Christus, cœlum. In agro mũdi, quæ seminas ad lucrum, mille periculis subiecta existunt, creditores deficiunt, negotiationes incertum habent exitũ, & quod certissimum est, omnia tandẽ perdentur: non enim mentiri potest, qui dixit, de terrenis bonis loquens: *Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui illud operatur ibit cum illo.* His aliam addit rationem Chrysostomus, ex eo quod non in terra sumus permansuri; sed in cœlo transferendi, vbi

In Psa. 48. in illud, nõ dabit Deo, & ser. 50. de temp.

Ps. 102. 19.

Ser. 7. ante finem.

Serm. 7. de lau. mona. tomo 5.

Eccl. 14. 20.

Hom. 7. de pœnit.

¶ 482.

vbi ciuitas permanens, est nobis constituta. Si quis, inquit Chrysostomus, tibi renunciaret ciuitatem hanc, in qua viuis, breuissimè destruendam, ipsamque & omnia penitus, quæ in ea sunt igne absumenda, vt nihil omnino in cōbustum relinquatur; te autem necessariò ad aliam transferendum, in qua totam vitam esses acturus, in qua nihil penitus esses habiturus ad tui sustentationem & subsidium, nisi quod hinc inde ex bonis tuis transmisisses; si id indubitanter crederes, certum est quod nulla posses ratione induci, vt in hac Ciuitate thesauros tuos reconderes, grandem domum ædificares, vineas extensas plantares, hortos & nemora consereres: sed totus penitus eo esses conuersus, illique curæ vigilantissimè attenderes, omnia tua in illam ciuitatem transferre, ad quam deducendum te scires. Egregium fuit suoque autore dignum consilium, quod Beatus Tobias in Niniue cum filijs & nepotibus captiuus detentus, morti proximus eisdem dedit: illos enim ad se aduocans: *Prope*, inquit, *erit interitus Niniue, non enim excidit verbum Domini, & fratres nostri qui dispersi sunt à terra Israel, reuertentur ad eam.* (*Tob.* 14. 6.) Reuelatum fuerat sancto viro exitium illius ciuitatis Niniue, in qua Israelitæ commorabantur tanquam captiui & peregrini, quod reuera post breue tempus successit. Quamuis enim Niniuitæ pœnitentiam egissent ad prædicationem Ionæ, tamen ad vomitum tāquam canes reuersi, misera clade, vt per prophetam Nahum Deus prædixerat (*Nahu. c.3.*), illi & eorum ciuitas fuerunt absumpti. Israelitæ, qui ibi erant non ibidem erant permansuri, quibus Deus statuerat, ad Ierusalem, à qua exules erant, reuersuros. Hoc igitur excidium miseræ ciuitatis Sanctus Tobias filijs suis exponens; quid agere deberent, explicuit, subdens: *Nunc ergo filij audite me, & nolite manere hic, sed quacunque die sepelieritis matrem vestram circa me in vno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros, vt exeatis hinc. Video enim quia iniquitas eius finem dabit ei.* (*Tob.* 14. 12. 13.) Et qui eos monuit inde egredi, hoc ipso sine dubio admonuit, vt nullatenus in illa pessima ciuitate suos reconderent thesauros, grandia ædificia extruerent radicesque mitterent: sed in eā, ad quam erant transferendi, omnia quæ habebant transmitterent. Tenetur homo in hoc mundo peregrinus & captiuus, à propria patria exul, in quam tandem reuocandum se per Dei gratiam sperat, quam captiuitatem & peregrinationem sentiebat liberarique ab illa optabat, qui clamabat a: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, b, educ de carcere animam meam.* Ille itidem qui dicebat c: *Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino d: Cupio dissolui, & esse cum Christo.* Certum est hāc mundi ciuitatem absumendam, & igne in cineres redigendam. Id quod deliberata definitione Pontifex Summus & Apostolorum princeps, nobis exposuit: *Ecce*, inquit, *vobis charissimi hanc secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem &c. Adueniet dies Domini tanquam fur, in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur: terra autem & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* (2. *Petr.* 3. 1. 10.) Hæc sæpissimè CHRISTVS ipse proposuit, & exposuit doctrina, parabolis & exemplis. Quid igitur agendum? Consilium nobis saluberrimum Christus subijcit: Nolite manere hic, non hic corda vestra, cogitationes, studia reponatis; non hic thesauros vestros recondatis: sed transferte in eam, ad quam deducendi estis ciuitatem, in qua nihil penitus habebitis, nisi quod hinc eò transmiseritis. Hocque ipsemet Petrus magistrum sequutus egregiè similiter consuluit, subdens: *Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus.* (2. *Pet. c. cit. nu.* 11.) Pietates vocat eleemosynas & misericordiæ opera, ex animo erga Deum pio procedentia. Per hæc enim, vt statim exponemus, bona nostra in cœlum transferimus. Dissoluenda sunt omnia: qui igitur id cognoscis, inde collige, qualis esse debeas, & quibus intendere tenearis, quamque solicitum te esse oporteat in sanctis pietatibus, per manus pauperum eò omnia tua transmittens, quò tandem dedu-

a *Psa.* 119. 5.
b *Ps.* 141. 10
c 2. *Cor.* 5. 6.
d *Ad Phil.* 1. 23.

¶ 483 deducendus es. Hæc eleganter complexus Sanctus Augustinus a, annotans duas Christi sententias: prima est: *Cœlum & terra transibunt* b. Hæc vox est prædicentis infallibiliter futurum. Secunda, *Nolite vobis condere thesauros in terra.* Hæc vox commonentis est, quæ ex priori consequitur. Ergo si creditis prædicenti, inquit Augustinus, si non contemnitis commonentem, fiat quod dicit. Non ille te fallit, qui tale consilium dedit. Non perdes, quod dedisti; sed sequeris quod misisti: consilium ergo do; da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Non sine thesauro remanebis; sed quod habes in terra solicitus, habebis in cœlo securus; consilium do seruandi, non perdendi. Si tibi architectus diceret, ruituram domum tuam; nonne prius migrares, quàm interires? Structor mundi tibi dicit, ruiturum mundum, & non credis? Audi vocem prædicentis: *Cœlum & terra transibunt.* audi consilium commonentis: *Nolite vobis thesaurum condere in terra.* Ita Augustinus. O homo, inquit Chrysologus, si hic permansurus es, quæ tua sunt, repone: si illic iturus es, quę tua sunt cur hic derelinquis? Rectè ergo CHRISTVS admonet; *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.* Meritò sine dubio dictus est CHRISTVS Dominus venisse, *Ad dandam scientiam salutis plebi eius.* De sancto Ioseph dixit Dauid, singulari Dei consilio in Ægyptum ductum, & à Rege constitutum totius Ægypti præfectum: *Vt senes eius prudentiam doceret.* Docuit enim modumque tradidit, quo vitam possent AEgyptij seruare. Agnouit ille instantem iam abundantiam fertilitatemque maximam, & famem supremam post illam futuram, in qua nec terra arari posset, nec meti; sed id tantùm tunc prodesse posse ad vitam, quod ex tempore abundantiæ fuisset reseruatum. Idcirco consuluit, vt quolibet anno abundantiæ, quicquid esset residui, tuto loco reconderetur, extrahendum tempore futuræ famis. Et, vt refert Iosephus, hoc etiam singulariter consuluit Pharaoni, ne tempore abundantiæ permitteret inanes & superfluos sumptus & expensas fieri; sed quod prouideret, vt temperatè vnusquisque in suos vsus expenderet, & cætera omnia seruanda reconderentur. Talis enim erat fames futura, vt quamuis grandis præcederet abundantia, totum, quod tunc reseruaretur, necessarium esset futurum ad eam temperandam. Sapienter quidem res disposuit, qui præsentibus consuluit, & futuris prouidit. Non enim prohibuit vnicuique ex suis frugibus ea expendere, quæ cuique essent necessaria; imò hoc statuit, vt quiuis honorificè iuxta suum statum ex eis viueret: sed hoc constituit, vt omnia quæ superessent, loco tuto recondita seruarentur, vt futura fame adueniente possent extrahi. Ita Christus Dominus agit. Videt tuam vbertatem ò diues, & quod grandi fertilitate abundas. Agnouit futuram famem, in qua nihil penitus habiturus est homo, nisi quod ex tempore abundantiæ sibi condiderit: statuit propterea, vt quæ tibi statuique tuo sunt necessaria, temperanter expendens, nihil penitus superfluè & inaniter consumens, cætera in loco tuto reponas & recondas. *In cœlo.* Postquam tibi, filijs, vxori, domui, rebusque tuis necessaria prouideris; reliqua, quæ supersunt, in cœlo reconde; vbi tibi reseruata permaneant pro necessitatis tempore sine dubio aduenturo. Ex quibus Chrysostomus probat non esse onerosum, quod Christus nobis imponit. Quæ enim tibi supersunt, in bonum tuum tibimetipsi reponere, quàm potest habere difficultatem?

a Serm. 50. de temp.
b Matt. 24. 35.
c Matt. 6. 19.
Serm. 52.
Luc. 1. 77.
Ps. 104. 21.
Lib. 2. antiq. c. 4.
Hom. 35. in Genes.

§. 27. Thesaurizandum in cœlo per eleemosynam docuit Christus, & explicuit cuiusdam diuitis historia subiuncta.

§ 484 THesaurizate vobis thesauros in cœlo, &c. Quæ Christus Dominus proposuit, manifesta sunt, & quæ quiuis tanto magis posset optare, quantò magis diuitias suas diligeret; recondere scilicet in cœlo, vbi sine dubio, quæ reconduntur, secura consistunt. Statim tamen oritur difficultas, quomodo id fieri possit. Proposuit Christus Nicodemo, non æstimandam generationem & natiuitatem carnalem, per quam nascitur homo carnalis. *Quod enim natum est ex carne, caro est:* (Ioan. 3. 6. 4) ideoque quærendam aliam spiritualem, qua homo nascatur spiritualis, & filius Dei. Agnouit ille, certum esse illud primum, quod Christus dicebat; sed premebatur grandi difficultate: quomodo secundum quod Christus necessarium dicebat, consequi posset; ideoque exclamauit inquirens: *Quomodo possunt hæc fieri? nunquid potest homo in ventrem matris iterato introire & renasci?* Proponit Christus diuitibus, non esse in terra recondendos thesauros, in qua multis subiacent periculis, neque sibi recondunt, quod in terra reponunt, haud dubiè in ea relinquendum: sed oportere in tuto sibimetipsis reponere, in cœlo scilicet. Agnoscit quidem diues quantumcunque sit hebes & tardus, illud primum verum esse; sed quantumcunque acutus sit, hoc secundum iudicabit difficile, & dicet: Quomodo possunt hæc fieri? Nunquid potest homo in cœlum quotidie ascendere vt quæ quotidie lucratur, ibi reponat & claudat? (Prou 30. 4) *Quis ascendet in cœlum?* dicebat Sapiens. Qui vectores thesaurorum? Qui portitores? Descendent ne Angeli, vt deferant in cœlum? Vt huic difficultati Christus responderet, rem hanc ex professo explicandam assumpsit (inquit Sanctus Basilius) (Ser. quod instruendi sunt venie̅tes ad baptis̄ p. 230.) qui hoc habuit in more, quæ vno loco minus clare dixit, in alio plenius ad nostram vtilitatem explicare. Id autem fecit, cùm dixit apud Lucam: *Date eleemosynam, facite sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, nec tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.* (Luc. 12. 33.) Dando itaque eleemosynam, thesaurum indeficientem & securum in cœlo tibi recondis, & vectores ac portitores, qui bona tua in cœlum deferant, pauperes demonstrat, vt expendunt Basilius *a*, Chrysostomus *b*, & Gregorius *c*, id quod etiam non theoricè tantum Christus tradidit, sed in praxi ponendum admonuit, quando iuuenem illum, quem de modo vitæ æternæ consequendæ interrogantem instruendum assumpsit, tandem dicens ei: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* (a Hom. 23. ex variis. b Hom. 27. ad populū. c 18. Mora. c. 12. Matt. 19. 21. Marc. 10. 21. & Luc. 18. 12.) Quamuis enim perfectionem suaderet, in eo quod dixit: Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, in eo tamen, quod subiecit: *Et habebis thesaurum in cœlo*, id voluit indicare, thesauros in cœlo recōdi, ex eo quod pauperibus dantur, vt Basilius excellenter intulit. (Hom. 7. in diuites auaros.) Hanc ergo doctrinam Christus dominus volens ex professo explicare, & ostendere curandum diuitibus, thesauros suos in cœlo recondere, subiunxit quam supra tetigimus historiam cuiusdam diuitis, anxia solicitudine perturbati, quærentis, vbinam & quomodo omnia sua bona reconderet, vt sibi securè seruata consisterent, quam ex professo sancti Patres expendunt Chrysologus *a*, Ambrosius *b*, Basilius *c*, Augustinus *d*, Gregorius *e*. (a Ser. 104. b Li. de Nabuthe. c. 6. 7. & 8. & Ser. 81. c Hom. 6 in ditescētes. d Ser. 21 de ver. Apost. & 212. de tempor. e 15. Mora. c. 11. & lib. 25. c. 1.) Idque in primis illi omnes obseruant, voluisse Christum Dominum, his verbis: *Thesaurizate vobis in cœlo*, respondere interrogationi anxiæ diuitum, qua perpetuò quærunt, quid facere debeant de fructibus agrorum, quos colligunt, de diuitijs & lucris, quæ reportant, vbinam recondant, quò securè seruentur, & vbi constituant, quò maiora lucra reportent. Huiusmodi enim interrogationibus quidam diues angebatur, quem Christus Dominus elegantissimè videndum exposuit, nobisq; tanquam

§ 485 (Ser. 81. cit.)

quam singularissimum Ambrosius conside randum hortatur. *Hominis cuiusdam diuitis* (inquit Dominus) *vberes fructus ager eius attulit.* Eo ipso quod nō vocat eum ex nomine; sed absolutè appellat *hominem quendam diuitem*, indicat eum fuisse auarū, qui diuitijs redundabat, nihilq; nisi de illis curabat, & totus erat in eis, corde, mēte, animo, & desiderio; qui propterea ex solis diuitijs describitur, eo modo quo similiter epulonem describens, tantùm dixit: *Homo quidam erat diues.* Benè tātùm sub hoc nomine ille describitur, tantùm enim diuitias quærit, inquit Ambrosius, diuitias solummodo videt, diuitiæ vigilanti cogitatio sunt, & somnia dormienti: ipsa eius oratio & supplicatio ad dominum, diuitias solas intendit, & vellet atque optaret, vt omnia in diuitias ei conuerterentur. Sunt huiusmodi homines apud Deum tales, vt *Nec memoretur nomen eorum*, nec ore suo illud depromat. Huius igitur hominis ager vberes fructus attulit. Quamuis agrum in singulari Christus nominet; sed agros in plurali intelligendos annotant Basilius *a*, & Ambrosius *b*, scripturæ phrasi, quæ singulari nomine multa sæpe complectitur: quasi dicat: Omnis cultura erga agros illius, in abundantes fructus redūdauit. Quærunt Basilius & Ambrosius; cur abundantiam homini dederit, & abundantes fructus illi, quem nouerat nihil boni ex illis facturum, imò auaritiam eius augendam: & respondent, id factum, primò, vt maior Dei longanimitas, & patientia appareret, quādo vsque ad tales eius bonitas extenditur, qui pluit super iustos & iniustos. Secundò, vt eorum vincat auaritiam, dum videntes tantam abundantiam fructuum, quam domus corū nō potest capere, in pauperes sint misericordes; & considerantes patris cœlestis erga se misericordiam, discant eam tenere cum fratribus. Verum talis ista benignitas Dei ad maius disponit iudicium, & durius supplicium. Quantò enim maiora bona hominibus confert Deus, maiora & duriora supplicia super eos coaceruat. Ita Basilius & Ambrosius. Quam vtramque rationem complexus Gregorius, Malorum domos, inquit, dominus bonis implet; quia etiam ingratis sua dona non denegat, vt aut benignitate cōditoris erubescant, & ad bonitatem redeant, aut redire omninò contemnentes, inde illic grauius puniantur, vnde hic ex bonis Dei largioribus mala reddiderunt; vt duriora eos tunc supplicia puniant, quorum hic malitiā nec dona vicerunt. Quod idem Gregorius alibi apto declarat exemplo. Nouimus, ait, bona terrena nōnunquam iustis subtrahi, quę largo munere tribuuntur iniustis; quia & desperatis ægris quicquid poposcerint dari præcipiunt medici; & eos, quos ad salutem reduci posse præuident, quæ appetunt dari contradicunt. Largitus ergo est Deus, inquiunt Basilius & Ambrosius abundantes imbres agris hominis auari: solem præstitit ad nutriendas segetes, multiplicandasque fruges; vt aceruos diuitis augeret in omnibus moderata temperies. Ita quidem Deus benignus, liberalis, patiens erga hominem. Hominis verò mores, & quæ Deo ipsi rependat videamus: *Et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia nō habeo, quò congregem fructus meos?* Angustus animus, inquit Ambrosius, dixeratque Basilius, & parum putans omne quod nascitur, cuiuis abundantiæ deesse semper aliquid computans, tum deinde inhumanum propositum impertiendi cuiquam, causam nullam idoneam putat. Vide beneficijs diuinis, diues quàm ingratus existit. Communis hominūm naturæ non meminit, æquum non putat saltem ex superfluis, aliquid egentibus impertiri; scriptum non legit, nec recordatur scriptum esse *a*: *Fides & misericordia te non deserant.* Et *b*, *Frange esurienti panem tuum*, & quæcumque vel à prophetis, vel à cæteris doctoribus prædicantur, diues nec audit, nec videt, nec intelligit. Sed horrea multitudine fructuum disrumpebantur, cor autem eius parcum & tenax minime exaturatū est, vel repletum. Semper enim antiquis noua superaddens; & annuis prouentibus copiam augens, in hanc inextricabilem incidit mentis inopiam, ac perplexitatem, cum nec vetera quidem propter auaritiam

Marginal notes: *Luc.* 12. 16 — *Luc.* 16. 1. — *Serm.* 81. — *Psal.* 15. 4. — a *Hō.* 6. *cit.* — b *Ser.* 81. *et lib. de Nabut. cit.* — 16. *Moral. c.* 5. — 16. *Moral. cap.* 9. — ¶ 468 — a *Prou.* 3. 3. — b *Isai.* 58. 7

sineret in vsus inopum cedere, nec item recētibus propter copiam locus esset. Propterea perplexæ cogitationes eius apud se: *Quid*, inquit, *faciam?* Quis non misereatur, inquiunt Basilius, & Ambrosius, sic miserè curis obsessi? Quis non infœlicitatem eius doleat? Angustiatur ex abundantia, constringitur & coarctatur ex opulentia: infœlix in præsentibus bonis, infœlicior in futuris: *Et vt video, ager ei non tam redditus largiores, quam gemitus attulit grauiores.* Terra ei nō fructuum copiam, sed curarum molestiam germinauit; ita vt curis & mœroribus stimulatus, egentibus & esurientibus similes perferat cruciatus: egeni namque vox ista est: *Quid faciam?* Egens omnium, inquit Ambrosius, huc atque illuc respicit: scrutatur hospitiū, nihil inuenit ad vsum alimenti, considerat nihil miserius quàm fame confici, & cibi indigentia mori; quærit mortis compēdia, & tolerabiliora abeundi supplicia rimatur. Arripit gladium, suspendit laqueum, ignem adolet, explorat venenum: & inter hæc, quid eligat dubius dicit: *Quid faciam?* Deinde vitæ huius suauitate reuocatus, cupit reuocare sententiam, si possit viuendi substantiam reperire. Aspicit nuda omnia, vacua omnia, & dicit: *Quid faciam?* Vnde mihi alimenta? Vnde vestitus? Volo viuere, si habeam quomodo possim vitam hanc sustinere; sed quibus cibis? quibus subsidijs? *Quid faciam?* inquit, quia nihil habeo, nihil video, ad quod possim extendere manum. Hanc vocem emisit ille, à quo auferebantur sustentationis subsidia: *Quid faciam? quia Dominus meus aufert à me villicationem.* Hanc iste assumit, cùm liberalissimè ei conferunt: *Quid faciam?* vbi recondam? eisdem cruciatibus pro solicitudine facultatum, quibus pauper pro egestate torquetur, & quod cæteros solet lætitia perfundere, id macerat & liquefacit auarū. Regio fructuosa ei succedens, inquit Augustinus, turbauit hominem, copia plusquam inopia anxium fecit, quærentem: *Quid faciam?* O angustia, inquit Gregorius, ex satietate nata: de vbertate agri angustiatur animus auari. Et cùm

Luc. 16. 3.

Ser. 212. de temp.

15. Moral. cap. 11.

æstuasset arctatus, inquit Augustinus, tandem visus est cōsilium inuenisse: sed vanū consilium. Hoc enim consilium non inuenit prudentia, sed auaritia. *Et dixit: Hoc faciam: destruam horrea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea.* Ex te ipso, inquit Basilius, captas consilium? planè imprudenti vteris cōsiliario. Quid auarus consulere debet, nisi congregare, recondere, abscondere, retinere? Stulto consiliario vsus es temetipso, inquit Ambrosius. Parata tibi responsio erat, si Deum velles audire: Esurientium animas implebo, aperiam horrea, & omnes vocabo indigos, imitabor Ioseph, humanitatisque voce clamabo: Venite pauperes, edite panes meos, expandite gremium, suscipite frumentum. Fœcunditas enim diuitis, totius orbis abundantia, omnium debet esse fertilitas: tu verò non hoc dicis; sed ais: *Destruam horrea mea.* Huic, inquit Basilius, ego sanè dicerem: Benè facis: nam iniquitatis horrea proculdubio digna sunt, quæ diruantur. Euerte miser tuis ipse manibus, quod malè ædificasti: solue horrea, vnde nullus vnquam solamē vllum consequutus est; à fundamentis excidito auaritiæ custodem, dirue tectum, euerte muros; ostende soli frumentum, quod cariem situmque contraxit; educ diutius illigatas hasce diuitias, produc in publicum triumphum, tenebris obsita domicilia mammonæ. Dic, inquit Ambrosius: Rumpantur vetusta horrea messibus nouis: minus habui, & frustra seruaui; plus natum est, cui congregabo? Dum incrementa pretiorum aucupor, amisi vsum beneficiorum. Quantas anni superioris frumento animas pauperum seruare possem? *Destruam horrea mea.* Rectè destrues, ex quibus nullus pauper onustus reuertitur. Horrea tua, iniquitatis sunt receptacula, non pietatis subsidia. Rectè ergo facis, destruendo illa. Hæcque vox me delectat, quā audio: *Destruam horrea mea.* Sed addidit, *Et maiora*, inquit, *faciam.* Infœlix, vel id dispensato pauperibus, quod pro sumptu ædificationis impendis. Dum liberalitatis gratiam refugis, damna ædificationis.

§ 487

Hom. 6. cit. post medium.

tionis resoluis. Vbi verò & ista frumento impleueris, inquit Basilius, quid quæso, amplius cogitabis? An rursus destrues, & rursus ædificabis? Quid stultius, quàm laboribus nunquam finiendis se conficere, ac summo cum studio ædificare, nec minore cura eadem demoliri? *Et illic congregabo omnia, quæ nata sunt mihi & bona mea.* Nescit auarus bona, inquit Ambrosius, nisi ea quæ quæstuosa sunt nominare. Idemque est, *Et bona mea*, ac si dicat: *Quæ sunt bona mea.* Hæc namque sola ille reputat bona sua. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur, quæ sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis, facis mala; cùm de malis facere debeas bona? Scriptum est enim: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Non sic fecit miser: sed *dicam*, inquit, *animæ meæ: Anima habes multa bona, reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* Est quædam prosopopœia, vt Sanctus annotat Clemens Alexandrinus: quasi enim duæ personæ finguntur, cùm vna sit quæ loquitur, & cum qua loquitur. O verba stultissima (clamat Basilius) ô clementiam singularem: *Nam si porcinam habuisses animam, quid aliud ipsi enuntiare potuisses?* Itane pecuinus tu, ita bonorum animæ ignarus, eam vt exceptes carnalibus epulis, & quæcunque alui secessus recipit, animæ destines? Nonne muti animalis vox ita est? clamat Ambrosius, id ipsum repetens. Si enim porcinam habuisset animam; quid ei aliud, quàm manducandi & bibendi bona nuntiare debuerat? Nunc autem ita animalis totus homo est, & totus carneus, vt animam suam carnalibus & corruptibilibus escis existimet esse pascendam, & ea quæ in secessum egeruntur, animæ præparat ad vtendum, cuius vtique natura talis est, vt virtutibus alatur, & verbo Dei saginetur; vt intellectibus pijs & religiosis disciplinis atque exercitijs excolatur. Sed tu (inquiunt Ambrosius & Basilius) qui solùm terrena sapis, & Deum habes ventrem, totusque caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris; audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominũ, sed ipse Dominus indidit: *Dixit enim illi Deus: stulte hac nocte repetent animam tuam, & quæ parasti cuius erunt?* Lætabatur stultus, inquit Cyprianus, in fructibus, ipsa nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. A tenebris, inquit Ambrosius, incipit, & in tenebris perseuerat. Auaro semper nox est, dies iusto, cui dicitur: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Rectè arguitur stultitiæ, qui in manducando & bibendo locarat spem suã; & ideò ei tempus mortis vrgetur, secundum quod dictum est ab ipsis, qui gulę seruiunt: *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Stultus, qui animæ suæ corporalia subministrat, quia recondit, quæ cui reseruet ignorat. Et ideo ei dicitur: *Et quæ parasti, cuius erunt?* Expendit Basilius hanc Dei vocem, fuisse quãdam irrisionem Dei, subsannantis stultum illum: *Et superat*, inquit, *æternam pœnam irrisio ista stultitiæ.* De quibus supra dictum fuit. Rem totam concludens Dominus: *Sic est*, inquit, *qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues*: sic accidit omni illi, qui sibi in terra thesaurizat, & non Deo tradit thesauros suos: *Nec est in Deum diues.* Et quia poterat quis dicere: Quomodo in Deum homo diues esse potest & debet? Christus more suo rem concludit, ex eo quod vni accidit, cæteros omnes monens: & huius diuitis exemplum, inquit Basilius, ponit, & scriptum est, vt caueas ne tibi simile quid eueniat, tibique metipsi prospicias: *Sic est*, inquit, *qui thesaurizat, & non est in Deum diues.* Difficilis hæc sententia est. Ille siquidem diues in alterum, aut erga alterũ dicitur, qui illum de suis diuitijs sustẽtat, & in illum eas profundit; quomodo dicimus diuitem esse patrem in filium, quando grandes diuitias ei confert. Vnde certum est, Deum esse diuitem in homines, de quo Apostolus: *Diues in omnes, qui inuocant illum*, in quos diuitias gratiæ suæ abundanter effundit. Hominem verò in Deum esse diuitem, videtur impossibile; ille enim plenus est, & bonorum nostrorum non indiget. Quomodo tamen id esse possit, Christus Dominus explicare volens, paulò inferius subdidit: *Date eleemosynam, facite sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem*

Marginalia: *Luc.* 16.9. — ¶ 487 — *Lib.* 3. *stromat.* — *Luc. vbi supra.* — *Lib. de orat. Domi.* — *Luc.* 23. 44. — *Isai.* 22.14. & 1. *Cor.* 15.32. — ¶ 488 — *Hom.* 6. *cit.* — *Rom.* 10.12 — *Luc.* 12.33.

tem in cœlis. Deus in se ditissimus est, cuius respectu omnis creatura est pauperrima, & tanquam nihilum: cæterùm voluit pauper fieri in paupere, vt qui diues in pauperem fuerit, intelligat se hoc ipso in Deum extitisse diuitem, qui verè recipit, quod pauperi pro eius amore dederis. Recipit autem non sibi retinendum, sed tibi seruandum. Ecce ergo, quod diuiti anxiè quærenti: *Quid faciam?* respondet: Ecce consilium, quod illi dat. Quærebas, *Quid faciam? Date eleemosynam.* Ostendo, inquit Ambrosius, tibi, vbi melius frumēta custodias, vbi benè sepias, vbi fures ea tibi auferre non possint. Include ea in corde pauperum, vbi nulla tinea, nullus gurgulio consumat, nulla corrumpat vetustas. Habes apothecas, inopum sinus; habes apothecas, viduarum domos; habes apothecas, ora infantium orphanorum, vt dicatur tibi: *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem.* Istæ sint tibi apothecæ, quæ maneant in æternum: ista sint tibi tua horrea, quæ fœcunditas futura nō destruat. Nam quid iterum facies, si tibi plus natum fuerit anno sequenti? Iterum ergo & illa destrues, quæ nunc facere paras, & maiora facies? Dat enim tibi fœcunditatem Deus, vt aut vincat, aut condemnet auaritiam tuam, quo excusationem habere non possis. Tu verò, quod per te multis nasci voluit, tibi soli reseruas, imò & tibi ipsi adimis: magis enim seruares, si dispertires alijs. Ita Ambrosius. D. Augustinus huiusmodi meritò stultos vocari ostendit: & verè stultus, qui nesciebat, inquit, pauperū ventres, apothecis suis tutiores; quod enim recondebat in illis apothecis suis, fortassis & à furibus auferebatur: si autem reconderet in pauperum ventribus, in terram quidem dirigebatur: sed in cœlo tutius seruabatur.

Psalm. 8, 3.

Ser. 21. de verbis Apostol. & ser. 212. de tempor.

§. 28. *Christi doctrinam explicuit Paulus, imponens, quadam diuitibus præcipienda, non roganda.*

§ 489

VIsus est Sanctus Apostolus his alludere voluisse, tradens discipulo suo Timotheo, quid diuitibus intimare deberet. Postquam enim exposuit, commendandum illis, vt fugiant cupiditatem, quia *Radix omnium malorum cupiditas*, volens iam finem epistolæ imponere, illamque sua vsitatissima phrasi claudens, agens de Christo: *Cui*, inquit, *honor & imperium sempiternum, amen*, quoniam videbatur non clarè, quæ diuitibus erant commendanda dixisse; aut verò intelligens, nō sufficere tantùm semel, sed & iterum atque iterum diuitibus, quid agere debent intimare, calamum quem deponere visus fuerat, reassumens: *Diuitibus*, inquit, *huius seculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum; sed in Deo viuo, qui præstat nobis abundè omnia ad fruendum, benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam*, aut vt Chrysostomus *a* legit, *Vitam æternam*: hæc enim sola dici potest vera vita, vt S. Augustinus *b* ex professo demonstrat. Et quidem quamuis hæc omnia verba Apostoli magna sunt expensione digna, quæ obseruant Ambrosius *c* & Augustinus *d*: tantum annotabimus, quæ nostro congruunt instituto. Obseruant inprimis S. Anselmus *e* & D. Thomas *e* illud verbum, *Præcipe.* Humilitatis doctor memoriam diuitum huius seculi inducens, non dicit, Roga, obsecra: sed Præcipe; hortans, vt magna cum auctoritate agat cum illis, ne illos timeat aut vereatur, qui credunt omnes sibi propter diuitias suas submittere debere capita. Cuius homini dixit Dauid: *Ne timueris, cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius; quia cùm interierit, non sumet omnia.* Habet se ille, sicut qui in theatro præ-

1. ad Timo. 6. 10.

Ibid. n. 16.

Ibid. n. 17.

a *Hom. 18. in 1. ad Timot.*

b *1. 2. de ciuit. c. 20. & lib. 13. c. 10.*

c *Ser. 59. ad fin.*

d *In Ps. 44*

e *In hunc locum.*

Psal 48. 27

præsentat, quem quantumnis splendidum, superbientem, dominantem, nullus spectatorum timet, quem omnes agnoscunt, quod theatro exiens, omnibus quæ ostentat, est exuendus. Si cuiuis homini dictum est: Ne timueris videns hominem diuitem; multò minus prædicatori & ministro Euangelij, qui hoc nomine omnibus seculi potentibus & diuitibus est superior. Ne igitur cũ timore, sed cum auctoritate præcipe diuitibus huius seculi. Et quidnam præcipere debet? Primò, *Non sublime sapere.* Nihil, inquit Chrysostomus, ita supercilium attollit, nihil ita superbiam & arrogantiam gignit, vt opes. Pecuniæ obediunt omnia: creditque diues sibi omnia subiecta. Non sapiant sublime, non se mente eleuent, ac si ipsi supremi essent bonorũ suorum domini, qui nullum habeant superiorem, à quo diuitias acceperint administrãdas, potius tanquam œconomi, quam tanquam domini. Ne extollaris diues, tuas considerans diuitias, non enim tam dominus es illarum, quàm œconomus & dispẽsator; cui Deus tibi dispensandas commisit, rigido examine inuestigaturus, an eas tanquam fidelis dispensator, an tanquam iniustus dissipator administraueris. Humili ergo dispensationi attende, & cum timore ita bonorum quæ accepisti, curam tene; vt cùm tibi dictum fuerit, Redde rationem villicationis tuæ, possis illã exhibere. Deinde, *Non sperare in incerto diuitiarum suarũ.* Quid in eo speras, inquit Chrysostomus, quod repente transfertur? Incertum est penitus, inquit Anselmus, quamdiu diuitias possessuri sunt diuites. Quis toto corpore, sicut dixit ille, innitetur super baculo arundineo cõtrito, de quo certum est, quod quanto magis quis illi fuerit innixus, validius rumpetur, & manum vulnerabit ac lacerabit? *Sed in Deo viuo.* Habent quidem diuites pecunias suas tãquam Deum: quia est *Auaritia idolorum seruitus*; & existimãt pecunias sibi omnia præstare posse, quod de solo Deo credere debent. In Deo viuo sperent, qui est omnium bonorum autor. *Qui præstitit omnia abũdanter ad fruendum.* Non intelligas, ait Anselmus, ad fruendum ipsis, sed ad fruendum Deo ipso; qui quoniam Deus viuus est, vltimus est finis, cuius fruitione fit plenè beata creatura rationalis. Ecce ad quidnam abundanter tibi diuitias præstitit, & temporalia bona, vt eis legitimè vtens, ipsum tandem possis consequi, & perfrui. Hæc est iniquorum peruersitas, inquit D. Augustinus *a*, vti fruendis, & frui vtendis, quod optimè D. Thomas *b* declarat. Omnia bona creata ad vsum data sunt, vt Deo ipso tãdem perfruamur, in quo solo plena fruitio esse potest. Homo tamẽ ordinem peruertit, nam vult Deo vti, à quo tantum intendit bona temporalia consequi, & ideo illi inseruit, vt talia bona abundè largiatur, & suum affectũ & fruitionem in eisdem temporalibus bonis collocat. Peruersè agis, illis debes vti, quæ abundè Deus præstitit, vt ipsum consequaris, & in perpetuum eo fruaris. Idcirco id diuitibus imponendum: *Bene agere*, id est, fideliter bona terrena administrare: *Bene*, non cupidè recondendo, auarè concludendo; sed rectè expendendo: vt per temporalia bona diuitias spirituales conquirant. *Et diuites fiant bonis operibus*, id est, per bona opera. Rectè diuitias expendet, eisq́; legitimè vtetur, si hoc agat: *Facilè tribuere, communicare*, per eleemosynarum largitionem, vt D. Augustinus exponit, quæ debet esse, *Facilis*, id est, *non ex tristitia aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Facilis, id est, prompta, non permittens pauperem expectare, neque eam differens in crastinum, vt Ambrosius *a* & Basilius *b* annotant, iuxta id quod scriptum est *c*: *Ne dicas amico tuo: Reuertere cras, cùm statim possis dare.* Et, *Nescis, quid superuentura pariat dies*, ignorasq́; an auditurus sis: *Hac nocte repetent animam tuam.* Est insuper *communicatio*: non enim, inquit August. quod pauperi das, perdis; sed communicas: & mutuò commendas, tibimetipsi potius reseruans. Et per hoc id obtinebit diues, *Thesaurizare sibi fundamentum bonũ in futurum.* Quasi dicat, inquiũt Augustin. *e* & Anselmus *f*; Non quia dico, vt facilè tribuant & communicent, expoliare eos volo & inanes relinquere; nam doceo lucrum, cùm dico: *Vt*

Marginal notes:

Hom. 18. *cit.*

ad Gaal. 5. 20.

a 1. *de doctri. Christian. c.* 33. & 10. *de Trinit. c.* 11

b 1. 2. *q.* 11. *art.* 3.

In Ps. 44.

2. *Cor.* 9. 7.

a *Serm.* 81.

b *Homi.* 6. *in ditescentes.*

c *Prou.* 3. 28.

d *Prou.* 27. 1.

e *In Ps.* 48

f *in* 1. *ad Timot.* 6.

Vt thesaurizent sibi: non vt diuitias perdant moneo. Præmittant thesauros suos in locum, vbi est vera vita; vt ipsi postmodum sequentes apprehendant eam. Sunt enim pauperes vectores, qui quæ illis communicauerint, in locum illum tutum & securum deportabunt. Infra latius exponemus, quomodo per eleemosynam statuatur fundamentum bonum, & quæ sit communicatio, quæ per illam fit.

§. 29. *Quæ nunc Christus dicit, prædixerat Spiritus sanctus ore Sapientis, excellentem tradens doctrinam.*

§ 490 *Eccl.* 29. 12

HÆc eadem elegantissimè Sapientis ore docuit Spiritus sanctus. *Propter mandatum*, inquit, *assume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.* Expendit D. Thomas *a* verbum illud *Assume*, quod significat aliquem in suã curam accipere. Assumere enim, inquit ipse D. Thomas *b*, idem est, quod ad se sumere. Ita Apostolus perfectis viris dicit *c*: *Infirmum in fide assumite*: id est, in vestram curam accipite, vt infirmam eius fidem roboretis. Vnde assumere pauperem, est eum accipere in suam curam. Hoc autem propter duo; primum, *Propter mandatum*: certum est enim, esse Domini mandatum de subuenienda necessitate pauperum. *Hoc namq; præceptum habemus à Deo*, inquit Ioannes, *vt qui diligit Deũ, diligat & fratrem suum.* Præceptum verò dilectionis fraternæ obligat, illi quem videmus necessitatem pati, subministrare quãtum possumus necessaria: *Qui enim habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in illo?* De his disputat optimè Caietanus, demonstrans absolute loquẽdo præceptum impositum diuitibus, de eleemosynis largiendis, & subueniendis pauperum necessitatibus; & id ipse Paulus loco paulò ante exposito dixit, diuitibus intimandum: *Præcipe*, inquit, non ait, roga, obsecra, consule; sed præcipe *diuitibus huius seculi, facilè tribuere, communicare.* Secundum, *Propter inopiam*, inquit, *eius, non dimittas eum vacuum.* De ipsius pauperis inopia apertè loqui videtur iuxta Vulgatum: *Propter inopiam*, inquit, *eius*: quasi dicat; Natura non patitur vacuum, & eo ipso, quod aliquod vas vacuatur vna re, prouidet natura, vt res quæ abundat, ad illud implendum se excitet; & ascendit aqua, vt locum repleat, quem aër decedens vacuum dimisit. Multò minus debet charitatis vis & ordo gratiæ, vacuum ferre. Eo ipso quod vides vacuum, ad illud implendum te conuerte. Doctus Iansenius censet, simpliciter legendum; *Propter inopiam*, & intelligendum, non propter inopiam pauperis, sed tuam; quasi dicat: Vt tu inopiam fugias, ne dimittas eum vacuum. Nullum enim medium potentius, securius & firmius est ad liberandum te ab inopia, quàm pauperis inopiam releuare. Verè habet homo, qui eleemosynam facit, Dei ipsius expressam promissionem, dicentis: *Non indigebit qui miseretur pauperis.* Id ipsum promiserat Dauid; *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala*, id est, laboriosa aut necessitatis, *liberabit eum Dominus.* Et iterum: *Iunior fui, etenim senui, & nõ vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.* Iusti nomine hoc loco præcipuè intelligit misericordem iuxta phrasim scripturæ infra explicandam, qua eleemosyna vocatur frequentissimè *Iustitia*, & qui eam agit iustus. Qui talis est, non derelinquetur, nec panis defectum sentiet, ipse nec filij eius. Idque consequitur per misericordiam: *Tota enim die miseretur, & commodat, & semen eius in benedictione erit.* Benedictionis nomine, omnium bonorum abundantiam scriptura solet explicare. Ex hoc, quod homo tota die miseretur, & commodat pauperibus, inopiam fugat à se, & semine suo, quod rerum abũdantia perfruetur. Quod, vt Chrysostomus annotat, vidua Sareptana demonstrat, quæ inopiam suam, filiorumque suorum per eleemosynam exhibitam fugauit: imò & Deus ipse hoc eius inopiæ remedium voluit exhibere, mit-

a *In c.* 14. *ad Rom. lect.* 1.
b 3. *p. q.* 2. *art.* 8. *ad* 2. & 3. & *in* 3. *d.* 5. *q.* 2. *art.* 2.
c *Rom.* 14.
1. *Ioan.* 3. 17. 23.
1. *Ioã.* 3. 17.
To. 2. *opusc. tract.* 5.
Loco cit.
In cap. 14. *Ecclesi.*
Prou. 18. 36.
Psal. 40. 1.
Ps. 36. 26.
Ps. 36. 27.
§ 491 *Hom.* 15. *ex varijs in Matth.*

re, mittens Eliam, qui ab ea eleemosynam reciperet, cuius inopiam per eleemosynam repelleret. In huius confirmationem expẽdit Augustinus *a* creuisse panes, ex eo quod manibus Christi traditi fuerunt; crescit enim cibus, cùm impenditur victus. Similiter Basilius *b* & Ambrosius *c* id annotant, quod putei continuo exhausti, & copiosiore & clariore, & pulchriore admodum fluunt aqua; dimissi verò & intacti facilè putent, corrumpuntur & exsiccantur. Id ipsum promisit Deus per Isaiam: *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam, &c.* Quid inde sequitur? *Et cibabo te hæreditate Iacob patris tui, quia os Domini locutum est.* Id est, id Deus proprio ore promisit, id verbi sui assertione firmauit. Hæreditas Iacob illa fuit, quam illi pater suus Isaac contulit: *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abũdantiam frumenti, vini, & olei.* Quamuis autem præcipuè Deus loquatur de abundantia bonorum spiritualium, quæ per frumentum, vinum & oleum præsignantur; sed etiam in cortice ipso, horum bonorum temporaliũ abũdantiam ijs qui in pauperes fuerint misericordes, promittit. Benè ergo tibi imponitur, pauperum curam assumere, vt inopiam fugias. Subdit statim Sapiens: *Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum; & non abscondas illam sub lapide in perditionem.* Habes fratrem, habes & amicum; pro vtroque iustum est, cùm necessitas id requirit, pecuniam tuam perdas, quantò magis pro eo in quo simul duo interueniunt frater & amicus? Frater tuus pauper est: amicus autem tuus Deus. Pro quouis horum iustum est pecuniam exponere; quàm igitur iustè per eleemosynã expones, quando in paupere, qui in persona Dei petit, frater & amicus simul concurrunt? *Et non abscondas illam sub lapide in perditionem.* Ambrosius hũc locum obseruans legit, *In mortem.* Abscondere sub lapide, est concludere sub firmis seris, portis, vectibus, repagulis. *Ne abscondas in mortem:* mortem namque incurrit æternam diues; vt ostendit S. Augustinus, non solùm ex eo quod aliena rapit, sed ex eo quod sua abscondit, nec in pauperes, quando necessitas se offert, profundit: quod & demonstrat, quia Christus Dominus cùm aliquorum diuitum condemnationem exposuit, illos tantum retulit, de quibus non inuenimus, quod aliena rapuerint; sed quod sua auarè retinuerint, vt videre est in illo, cuius ager vberes fructus attulit, & in epulone, & in eo qui in sui perditionem abscondit sub terra talentum acceptum, nolens in eo negotiari. Optimè tamen legit Vulgatus: *Ni abscondas in perditionem,* id est, ad perditionem. Ad nihilum enim diuitiarum absconsio prodest, nisi vt eas perdas, alijs relinquens, nihil ex illis tu sumens. Quoniam autem dicere posset diues: Si non debeo recõdere pecunias & diuitias sub clauibus, seris, vectibus, thecis, scrinijs; vbinam illas securè potero conseruare? Subdit: *Pone thesaurum tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis quàm aurum.* Quid est ponere thesaurum in præceptis altissimi? Ponere iuxta ordinem & dispositionem, quam altissimus præcipit. Qui enim diuitias tibi dedit, etiam tibi constituit, quomodo, & vbi eas recondere debeas, vt securas tibimetipsi conserues. Hoc si feceris, *Proderit tibi magis, quàm aurum.* Cum diuite loquitur Deus, cui vt Basilius *a* & Ambrosius *b* annotarunt, nihil pretiosius auro; quod videre gratius habet, quàm ipsum solem conspicere: ideoque rem supremam volens illi exponere, dixit: *Magis quàm aurum,* id est, magis, quàm quicquid u pretiosissimum ducis. Et vt clarè rem totam exponat, omnemq; difficultatem adimat, manifestè quid intẽdat, explicat, subdens illam celebrem sentẽtiam, quam sancti Patres sæpissimè annotant, signanter Augustinus: *Conclude eleemosynam in corde pauperis,* aut, vt alij legunt, *In sinu pauperis:* In Græco, *Conclude eleemosynam in penetralibus tuis:* quia penetralia, in quibus securè thesauros tuos recondes, sinus sunt pauperum, apothecæ, horrea, cellaria, scrinia diuitum, in quibus securè thesauros suos recondere debent, inquiunt Basilius, Ambrosius, & Augustinus: sinus, ventres, domus pauperum sunt, quos Christus Dominus vocat, *Sacculos, qui non veterascunt.*

Marginal notes: 3. Reg. 17. — a Lib. 50. homil. hom. 39. — b Homi. 6. in ditescẽtes. — c Ser. 81. & lib. de Nabut. c. 12. — Isai. 58. 7. — Gen. 27. 28 — Eccl. 29. 13 — Lib. de Nabuth. c. 5. — Ser. 21. de ver. Apost. — ¶ 492 — a Ser. 6. in ditescẽtes. — b Ser. 81. — Ser. 50. de tempo. — Prou. 29. 15 — Luc. 12. 33

scunt. Nullus sacculus est in terra, cui pecunias committere possis, qui non tandem rumpatur & deficiat; nullus saccus, in quo triticum ponas, qui non veterascat. Facite vobis sacculos, qui absque periculo diuitias vestras seruent, quos neque latro poterit rapere, neque tinea corrumpere; quibus quæ reposueritis, vobis in cœlum translata inuenietis. Ideoque cùm dixisset: *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt*, subdit: *Thesaurum non deficientem in cœlis.* Hi enim sacculi erunt, quibus quæ concluseritis, in cœlum portabunt. Si vis, inquit Ambrosius, ostendam tibi horrea iam parata; esurientium pauperum ventres: in ipsis tuos conclude thesauros; tales enim thesauri tibi seruabuntur in cœlis, in quibus neque tinea comedit, nec fures effodiunt & furantur. Vtitur autem Sapiens verbo illo, *Conclude*: primò, vt significet eleemosynam in secreto dandam: secundò, vt ostendat, firmam custodiam esse sinum pauperis, vbi eleemosynam possis concludere, id est, firmiter obseruare & recondere.

Serm.31. post med.

§. 30. *Misericorditer Deus pauperes in mundo posuit, qui essent bonorum nostrorum vectores in cœlum.*

¶ 493

EX his explicant Sancti Patres, Basilius *a*, Chrysostomus *b*, Augustinus *c*, Chrysostomus *d*, cur Deus pauperes in mundo constituerit. Cur esurientes in terra dimisit, inquit Augustinus *e*, qui vno vasculo orbem cœli pascit? Nonnulli impij, vt B. Theodoretus *f* refert, negare voluerunt Dei prouidentiam, asserêtes Deum nullam huiusmodi habere curam; *Qui iuxta cardines cœli perambulat, nec nostra considerat g.* Id autem præcipue conabantur ostendere ex inæqualitate, quam in mundo conspicimus, in quo quidam esuriunt, alij ebrij sunt. Est siquidem Deus iustus, & ex consequenti debet æqualitatem & æquitatem seruare: nam hoc iustitiæ est proprium æqualitatem constituere. At in mundo nullam videmus æqualitatem seruari: cùm enim omnes æquales simus in natura, inæqualiter nobis temporalia bona videmus distributa: quorum vnus tanta redundat abundantia, vt domus sua capere non possit, alius extrema consumitur inopia. Certè si ingredereris hortum, arboribus consitum, & areis florum plenum; si videres quasdam arbores & areas, tanta redundare aqua, vt eam ebibere non sufficerent, alias tanta siccitate attenuari, vt deficerent penitus; diceres non esse hortulanum aut agricolam, qui illius horti curam gereret. Ita illi attendentes, quæ in mundo eueniunt, discurrebant, indeque inferebant, non esse Deum, qui huius mundi gerat curam. Impia sanè propositio, à cuius assertione te abstinere debere, dixit Spiritus sanctus: *Ne dicas*, inquit, *coram Angelo, Non est prouidentia, ne fortè iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.* Vnum ex argumentis, quod probat diuinam prouidêtiam & curam, quam de hominibus habet, est, quod vnicuique Angelum deputat custodem, vnum ex cœlestibus suis militibus, & eos omnes facit administratorios spiritus, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Quia ergo Angelus est summum argumentum diuinæ erga te prouidentiæ & curæ, ne dicas coram Angelo: Non est prouidentia. Et verè Christus Dominus, vt B. Augustinus annotauit, illam voluit explicare, dicens: *Pater meus vsque modo operatur, & ego etiam operor.* Deus enim qui ab initio creauit mundum, non suam curam subtraxit, circa quem suæ gubernationis opus perpetuò impendit, adeo vt *nec passer cadat in terram*, sine eius dispositione: *Tua enim pater prouidentia cuncta gubernat*, ait Sapiens. Singularis illius cura est circa homines, adeo vt respectu huius non dicatur cætera curare, vt Apostolus *de bobus* dixit. Nam omnium harum creaturarum cura, quam habet, est in ordine ad ipsum hominem. Ideoque non sine hac euenit, quod in mũdo dentur diuites & pauperes: imò id ipse singulari sua prouidentia, qua homines gubernat, disposuit: *Diues*, inquit, *& pauper obuiauerunt sibi, vtriusque operator est Dominus.* Diues & pauper, inquit Augustinus,

a *Hom.6. in ditescẽ.*
b *Hom.37. ad popul.*
c *Serm.25. de verb. Domin. & 50. de tẽp.*
d *Serm.7. & 8.*
e *Lib.50. hom. ho.39*
f *Ser.6. de prouident.*
g *Iob 22.14*

Eccles.5.5.
Lib. cõtra Adimant. c.2.
Ioan.5.17.
Matth.10.29.
Sap.14.3.
1.Cor.9.9.
Prou.22.2
Ser.25. cit.

nus, duo sibi sunt contraria; sed duo sibi sunt necessaria: ipsemet Deus est, qui hanc inæqualitatem constituit, & operatur: *Et Dominus pauperem facit, & ditat.* Ad quidnam? Vt mutuò se adiuuent, & mutuas sibi operas præstent; diues impendat pauperi sustentationis subsidium, pauper obsequatur diuiti, diuitias illius deportando & transferendo in cœlum. Ecce inter alias, causam excellentem, cur Deus pauperes in mundo constituit. Poterat, inquiūt Augustinus *a*, & Chrysostomus *b*, sine dubio Deus, qui Eliam pauerat per coruum, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione, illum tēpore famis sustentare per seipsum. Imò & Elias vir erat, cuius imperio totus mundus subdebatur, & qui aquas quando volebat, solo verbo suo poterat in cœlo continere, indeque elicere, & ex eodem ignem, quando voluit extrahere, prouidere etiam sibi posset: & de misericordia Dei sibi dare quod lagunculæ dedit: sed noluit Deus nisi eum mittere in Sareptam Sidoniorum ad viduam, non quidem pro ipsius Eliæ bono, sed pro viduæ vtilitate & commodo, cui Deus benedicere disponebat: Deus enim, inquit Chrysostomus, eleemosynam non ad hoc instituit solùm, vt pascantur indigi; sed vt dantibus accrescerent beneficia; *Atque ideo magis propter dantes, quàm propter accipientes.* Qua in re, vt idem annotat Chrysostomus, noluit Deus sapientiam suam & bonitatem, qua mundum gubernat, superari à malitia diaboli, qui omnia exterminat & confundit. Inuenit, inquit Chrysostomus, diabolus mille artes & modos, quos hominibus offert, vt diuitias & pecunias, quas à Deo accipiunt, in suam ipsorum perditionem cōuertant, & ex eis omne detrimenti genus sibimetipsis extrahant. Hoc enim ille perpetuò curat, vt quæ à Deo misericorditer recipimus, in nostram perditionem conuertamus. Quibusdam namque diuitibus facit, vt sint diuitiæ in perditionem propter nimias illicitasque expensas, ad quas eos excitat; quales sunt, quas faciunt luxuriosi, epulones, cultores seculi, vt satisfaciant delectationibus & voluptatibus, quas illis diabolus repræsentat: quibus pecunia est omnium malorum adiumentum. Alijs ècontra, pecuniam procurat in eorum perditionem conuertere propter nimium pecuniarum amorem & cupiditatem, faciens vt illas in malum suum congregent. Omnibus itaque diuitibus facit pecunias esse in perditionem, aut propter illicitas expēsas, aut propter nimiam custodiam: ideoque in scriptura sacra perpetuò diuites malè audiunt, ex quibus quosdam inuenies reprehensos & damnatos à Deo propter expensas superfluas; vt ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide: quosdam propter nimiam cupiditatem, qua bona sua inclusa tenere conabantur, sicut ille, qui cogitabat facere horrea sua maiora, quæ omnes fructus caperent & includerent. Hoc igitur diaboli malitia operatur, oculis tuis & coram te exhibere ea, quibus tuas ad tui ipsius perditionem tradas diuitias, voluptates, delitias, mulierem comptam, cultum nimium vestimentorum, honorem, quem persequendo inimicum aucupes: aut verò repræsentare ipsarum pecuniarum iactantiam, vt auarè conclusas teneas. Sapientiam Dei benigne & misericorditer mundum gubernantis, non debet hæc diaboli malitia vincere; ideo medium constitutum esse voluit, quo diuitias & bona, quæ ille misericorditer tibi contulit, in bonum conuertas: idcirco pauperes cōstituit, tuisque oculis voluit offerre, vt in eorum sinu pecunias tibimetipsi recondas, & tanquam vectoribus securissimis cōmittas, qui easdē in cœlestes reportēt thesauros, tibi in æternum constitutos. Illos propterea D. Petrus Chrysologus *a* *Vectores*, D. Augustinus *b* *Laturarios*, i. latores seu portitores vocant. Misericors sine dubio fuit Deus erga Israelitas quos in Ægypto impleuit auro & argento, & omnes Ægyptiorū diuitias illis cōtulit; sed misericordior in eo, quod profecturis inde, mareq; transituris, voluit & disposuit, vt omnes suas diuitias in terram repromissam deportarēt; vt in terra sua illis perfruerētur, quæ in terra captiuitatis acquisierāt.

Marginalia: 1. *Reg.* 2. 7. — § 494 — a *Lib.* 50. *hom. hom.* 18. & *ser.* 26. *de ver. Domini.* — b *Hom.* 15. *ex varijs in Matth.* — *Sermo. de eleemosyna & collatio. in sanct.* — *Hom.* 37. *ad popul.* — a *Serm.* 8. — b *Ser.* 50. *de temp.*

Hoc tamen cum grandi fuit Israëlitarum molestia, nam ipsimet fuerunt, qui diuitias suas suis humeris deportarunt: *Qui eduxit eos cum argento & auro.* Et *ipsimet tulerunt secum spolia impiorum.* Onusti itaque incedebant, quamuis onus redderet leue, quod illis gratæ erant diuitiæ quas portabant. Onus enim gratum non grauat. Tecum tamen Deus misericordius agit; nam non solùm vult, vt quas in hac captiuitatis tuæ terra acquisiuisti diuitias, in terram tuam cælestem reportes, quibus in perpetuũ perfruaris: sed onere deportandi vult te liberare, & vectores constituit, qui omnia quæ deportanda commiseris, in cœlum sine aliquo tui labore transferant, & tibi reponant. Si lex inuiolabilis esset constituta à rege apud Indos, vt nullus inde egrediens posset ex eorum finibus aliquid ex his quæ acquisiuit, vel minimum saltem obolum extrahere; sed omnes cùm egrederētur, quę acquisierunt, ibi relinquerent, nihil penitus secum ferentes: statuisset tamen Rex quosdam homines, quibus qui sua vellent commendare, securissimè in ipsorum patriam transferrent, ad quam cùm peruenissent, omnia quæ commiserunt, iam sibi reposita inuenirent, & ipsemet rex se constitueret vadem, sponsorem, & assecuratorem omnium, quæ vnusquisque illis commisisset; posset ne rex aliquid magis vtile & gratum ordinare? Et quisnam esset, qui intelligens sibi necessariò indé egrediendum, non omnia sua gratissimè illis vectoribus traderet & committeret? Si aliquis nauigans in patriam suam, scit se peruēturum ad fretum, in quo grandi tempestate concussus, necessariò omnia in mare proijcienda præcognoscit: si quis illi tunc offerret scaphas, quibus quæ committeret, & in eis reponeret, securissimè inuenturus esset in portu, quò tempestate iactatus emersurus esset, sibi parata absque alicuius, vel minimæ rei deperditione; quis nõ libentissimè illis scaphis omnia sua crederet? Ecce quod Deus tecum facit, ô diues; ecce legitimam rationem, cur pauperes in mundo reposuit, vt sint facultatum tuarum, quas mundo egrediens necessariò dimissurus eras, vectores & portitores securissimi; sintque scaphæ, quibus imponas, quæ adueniente mortis tempestate proiecturus es. Hanc enim necessarium est te incurrere, qua imminente omnia proijcies, vnam partem in vnum legans, alteram in alterum disponens. Pecuniæ sane bene eiectæ (inquit Basilius, hæc expendens) nec pereunt eijcientibus ac dispergentibus; sed velut in alias quasdam tutiores naues (pauperum videlicet ventres) translatæ conseruantur, & ad portum pertingunt, & proijciens euadit periculum. *Præmittamus fratres*, inquit Diuus Petrus Chrysologus, *thesauros nostros in cœlum, sint vectores pauperes, qui possunt sinu suo, quæ nostra sunt, ad superna portare. Nemo de fraude dubitet baiulorum, tuta est ista transuectio, per quam nostra ad Deum, Deo fideiussore portantur.* Et iterum: manus pauperis, Abrahę sinus est, vbi quicquid pauper acceperit, mox reponit. Thesaurus cœli est manus pauperis: quod suscipit, ne pereat in terra, reponit in cœlum. Manus pauperis gazophylacium est Christi; quia quicquid pauper accipit, Christus accipit. Da ergo homo pauperi terram, vt accipias cœlum; da numum vt accipias regnum; da micam, vt accipias totum: da pauperi, vt des tibi: *Quia quicquid pauperi dederis, tu habebis; quod pauperi non dederis, habebit alter.* Ita Chrysologus. Ergo si consilium est hoc, inquit Augustinus, non simus pigri, in tam bono consilio: & si migranda sunt, quæ habemus, in eum locum transferamus, vbi ea non perdamus. Quid sunt pauperes, quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cœlum de terra migramus? Da: laturario tuo das; ad cœlum portat, quod das. Quomodo (inquis) ad cœlum portat? Et video, quia manducando consumit. Prorsus non tenendo, sed manducando transportat. Quibus similia dixit Ambrosius.

(?)

Marginalia: Ps. 104.36 — Sapi. 10.6. — § 495 — Hom. 23. ex varijs post med. — Serm. 7. — Serm. 8. — Serm. 50. de tempo. — Serm. 39.

§. 31. *Securè pauperibus committi bona in cœlum deportanda, ostendit Sapiens: vnde diuitum fides probatur infirma.*

¶ 496

OMnia hæc sanctorum Patrum verba digna sunt consideratione: expende tamen singulariter illa Chrysologi: *Nemo de fraude dubitet baiulorum.* Videtur sine dubio diues timere posse, committere sibi deportanda, & transferenda in cœlum bona sua homini, qui nihil habet in terra, & quem scit deuoraturum omnia, quæ sibi tradiderit. Ne timeas, inquit Chrysologus, tuta est ista transuectio; Deo fideiussore portantur. Committis res tuas homini, quem cognoscis, si adsit fideiussor, & vades securus; vide Deum esse fideiussorem eorum, quæ pauperi committis. Hanc rationem eloquentissimè prosequutus fuit Chrysostomus, obseruans illud, quod scriptum est: *Fœneratur Domino qui miseretur pauperis.* Id autem duplici de causa dictum considerat, vt nostræ Deus consuleret auaritiæ. Primò enim nō dixit; Dat Deo. Minus enim benè auarus verbum dandi audit: sed *Fœneratur Domino.* O verbum sapiētissimum, inquit Chrysostomus. scriptura nostram auaritiam intuetur, nouit insatiabilem cupiditatem nostram respicere, & additamentum quærere. Non dicit simpliciter, Dat Deo, qui miseretur pauperi, quo non simplex datum mercedemque simplicem putes; sed *Deo fœneratur.* Is ergo debitor est nobis. Secundò, securitatē nobis tradere voluit eorum, quæ pauperibus contulerimus. Quoniā videt, inquit Chrysost. nostram auaritiam ad incrementum tendere, & habentem pecuniam in stabili & solido non fœneraturū, nec velle fœnerari: postulat enim fœnerās hypothecā, vel pignus, vel æquipollens, atq; per hæc tria pecuniam tradit, vel vades accipiens, vel hypothecas, vel pignus. Quoniam igitur videt Deus præter hæc fœnerantē neminē, & clementia sola neminem moueri, sed lucro intentos solum habere animos, & pauperem horum omnium priuatum, non hypothecam habentem; nihil enim possidet; nec pignus ferentem, nudus est enim: non æquipollens exhibentem, nihil enim sibi præ inopia creditur: videt pauperem periclitantē, & diuites per sæuitiam pessū abire: medium sese ingessit vadem, quippe pauperi pignus: fœneranti dicit Deus: Non credis huic per inopiam? mihi per diuitias crede. semetipsum dedit pignus nihil habenti: *Astitit à dextris pauperis*, inquit Dauid. Ita Chrysostomus. Securè igitur pauperi committere potes bona tua, qui Deum ipsum habes fideiussorem, & vadem; imò, vt optimè B. Ambrosius prosequitur, tuæ misericordiæ & eius, quod pauperi dedisti & commisisti debitorem. Quibus illa cōcinit Spiritus sancti sententia omni annotatione digna: *Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis, quasi pupillam conseruabit,* quamplurimi codices legunt, *Quasi sacculus cum ipso,* quomodo communiter legunt S. Patres: qua metaphora ostendit, quod vir faciens eleemosynam, potius sibi reponit, quam det alteri. Quicūque iter arrepturus est, secum defert sacculum, aut peram, vbi quæ itineri agendo conducunt, tollat; incongrueque iter agitur sine eo, præsertim si agendum est, vbi nihil quis est inuenturus, nisi quod sibimetipsi deposuerit. Ita dixit illa: *Vir meus abijt via longissima, sacculum pecuniæ secum tulit.* Ecce quidnam sit eleemosyna, quam facis. sacculus, quem tecum reportes. Acturus es iter, & per viam ambulaturus, per quam non regredieris, solùm ea inuenturus, quæ tibi reposueris; cùm eleemosynam facis, sacculum præparas, quem tecum in huiusmodi itinere portes, iuxta illam celebrem D. Ambrosij sententiam: Sola eleemosyna comes est defunctorum; & id solummodo homo ad sui solatium & leuamen portabit moriens, quod viuens in pauperum subsidium contulerit. Quibus fortè CHRISTVS Dominus alludere voluit, quando dixit: *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt,* id est, qui non consumantur, nec deficiant, neque exhauriantur, quos vobiscum possitis portare. Cæterum correctior lectio est, *Quasi signaculum,* at in Græco habetur, *Quasi sigillum,* quo-

¶ 497

Ser. 7. cit. — *Homi. 5. de pœn. & in illud Ps. 38. vniuersa vanitas.* — *Prou. 19.* — *Psa. 108. 31* — *In Psa. 40 & lib. de Nabuth. c. 7.* — *Eccl. 17. 18.* — *Prou. 7. 19.* — *Luc. 12. 33.*

quomodo Regia legit. Et non potuit meo iudicio melius explicari, quantum sibi homo securum conseruet, quod pauperi dat, & quanta cura Deus illud ipsi danti custodiat. Nihil homo magis apud se retinet, quam sigillum, quod à manu sua nullatenus separat, nec à digitis suis auertit, nec à suorum oculorum conspectu diuertit, vt in scriptura sacra videre licet. Nihil homo magis sibi & in manibus suis retinet, quam elemosynā, quam dat pauperi; inseparabilis est iam à manu sua, quantum est ex natura eleemosynæ, siue viuat, siue moriatur, siue permaneat in mundo, siue egrediatur. Omnia, quæ habes in domo tua recondita, non ita sunt in manu tua, quin ab illa non separentur; siue per eorum corruptionem, siue per furtum, siue per tui mortem: in qua omnia illa, quæ manu tenebas, dimittere necessum est. Id quod egregiè S. Iob dixit, qui postquam diuitem auarum descripsit, dicens, habere domum plenam redundantemq; diuitijs, benè suo iudicio conclusam & securam: *Domus enim eorum securæ & pacatæ*, habere insuper armenta copiosa, & greges quam plures, &c. *Sed quia non sunt*, inquit, *in manu eorum bona, consilium impiorum longe sit à me.* Quem locum egregiè ad hoc institutum exponit Beatus Gregorius. Quis recensere poterit consilia, discursus, computa, rationes, & dispositiones diuitum erga suas diuitias? Quidam cogitant, sicut ille quem Christus refert, apud se dicentes: *Destruam horrea mea faciamq; maiora:* alij de augendis redditibus in locis tutis consiliantur, qui censsus grandi pretio emunt, vt irredimibiles sint & perpetui: alij cogitant vtilius emere villam, aut populum cum iurisdictione, vt firmiores sint diuitiæ: hacque in re videntur sapientissimè discurrere. Hos auscultare videtur sanctus Iob, & dicit: *Consilium eorum longe sit à me.* Quare? *Quia non sunt in manu eorum bona.* Quantumcunque consilientur, discurrant, & modos quærant, quo securas sibi faciant diuitias, nullatenus per talia consilia id obtinebunt, quod bona sua perpetuò in manu sua retineant, tanquam domini eorum. Consule, dispone, ordina, præcaue, quicquid volueris circa diuitias conseruandas, retinendas, & augendas: nullatenus per talia ista consilia id comparabis, vt diuitias tuas perpetuò tibi in manu tua retineas: *Dormierunt enim somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Somnum suum, id est, mortem sibi statutam; quam vitare nullus potest: est enim cuique hic somnus constitutus, quem dormiat: aut, vt Ambrosius explicas, *Dormierunt somnum suum:* quia huiusmodi, non Christi somnum dormiunt: ideo non habent Christi quietem, nec surgunt Christi resurrectione; quia ipse ait: *Ego dormiui, & quieui, & exurrexi, quia Dominus suscepit me.* Et quid factum est? *Et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Omnes dixit, inquit Ambrosius, nullum excepit. Et benè *viros diuitiarum* appellauit, non diuitias virorum, vt ostenderet eos non possessores diuitiarum esse, sed à suis diuitijs possideri. Possessio enim possessoris debet esse, non possessor possessionis. Quicumque igitur patrimonio suo, tanquam possessione non vtitur, qui largiri pauperi & dispensare non nouit, is suarum seruulus est, non dominus facultatum, quia aliena custodit vt famulus, non tanquam dominus suis vtitur. In huiusmodi ergo affectu dicimus, quod vir diuitiarum sit, non diuitiæ viri. Ita Ambrosius. Dicuntur insuper *Viri diuitiarum*, qui acquirendis diuitijs & conseruandis studebant, qui in hoc erant plenè toto corpore & animo positi: *Omnes* illi, & eorum quiuis, à principio mundi, vsque nunc, *Nihil* penitus inuenerunt in manibus suis. Exciderunt inde, bona oportuit dimitterent, quæ secum ferre erat penitus impossibile. Quod Origenes inductione facta in Pharaone, Nabuchodonosore, Baltassare, cæterisque regibus ac potentibus demonstrat; qui morientes, nihil penitus in manibus suis inuenerunt. Hoc solūmodo habebit homo in manu sua securè & inseparabiliter, quod nullus auferre poterit, nec amici, nec inimici, neq; instantia, neq; præsentia, neq; fures, neq; ærugo, neq; tinea, neque

Iob. 21.9 — *Iob 21. 16.* — *15. Moral. cap. 21.* — *Vbi supr.* — *Psal. 75. 6.* — *Lib. de Nabuth. c. 15.* — *Psal. 3. 6* — *Li. de Nabuth. c. 15. cit.* — ¶ 498 — *Hom. 4. in c. 6. Matt.*

neq; mors ipsa, eleemosynam, quam secũ fert perpetuò *sicut sigillum cum ipso.* Vnde optimè clamat Basil. *Dedisti esurienti? Tibi consuluisti.* Et iterum: Omnibus tuis ornatus hinc discede, fac ornent te tuæ diuitiæ, habe illas penes te, crede optimè consulenti, teq; amanti Iesu Christo, qui ob nostrã salutẽ egere voluit, vt eius paupertate nos diuites essemus. Et Augustin. Respice, inquit, manus pauperis inanes, si vis habere manus plenas. Sed dices: Impossibilia hæc vidẽtur: nihil enim magis homo manu sua mittere videtur & repellere, quam quæ dat pauperi. Illa enim pauper secum fert, & in suosmet vsus consumit, nũquam amplius reuersura ad eum, qui dedit. Respondet Sapiens subdens, sine dubio securissime tibi seruata: Deus enim *gratiam hominis quasi pupillam conseruabit.* Certum est, nullam rem ab homine maiori cura custodiri, quà pupillã oculi; hãc natura ipsa vt seruet securam, multis circundedit muris, superciliјs sc. palpebris, membranulisq; operientibus tanquam ostijs, tam solicita cura seruantibus, vt quantumcunq; à longe periculum immineat, statim claudãtur: eandẽ intactam penitus quiuis nititur cõseruare, cuius nec minimam partem perire permittit, imò nec tangi. Vnde Moyses, ad ostendendam grandem curam, qua Deus populi sui homines seruabat, *Custodiuit*, inquit, *quasi pupillam oculi sui,* & Deus ipse de sacerdotibus loquens: *Qui vos tangit*, inquit, *tãgit pupillam oculi mei:* & Dauid hoc ab ipso postulabat: *Custodi me domine vt pupillam oculi.* Ecce quomodo impossibile est, tuam quam dedisti eleemosynam tibi perire: gratiam enim & beneficentiam tuam, quam pauperi cõtulisti, quasi pupillam oculi sui Deus seruabit tibi; vt nihil penitus illius pereat, nullus possit inimicus perdere, nullum tempus cõsumere, nullus fur rapere imò nec leuiter attingere: vt hinc mireris, ò diues, considerãs, quantum Deus æstimet frustum panis, vasque aquæ, vestem attritam, quam pauperi dedisti, qui non committit eam seruandam alicui ex seraphinis sicuti antiquitus paradisum, constituens Seraphim cum gladio igneo, ne quis ingrederetur, neq; oerò alicui ex seruis suis, quibus commisit bona sua: quamuis enim aliqui eorum cum fœnore restituerint, vnus tamen infructuosam retinuit: sed ipsemet custodiendam & seruandam assumpsit; & non quomodocunq; sed quasi pupillam oculi sui. Possibilene est, quod illa infinita summaque maiestas in cuius cõspectu tanquam momentum est orbis terrarum, & quasi gutta roris, ita æstimet minutum, quod pauperi confers: buccellam panis, quam eìdem largiris? Sine dubio languet fides nostra. Si enim hæc prout oportet perfecta fides attenderet, quis non omnia sua in manibus pauperum reponeret? Quis auarus, quantò magis auarus; non pauperes quæreret, vt in eorum sinu sibi cõseruanda locaret, quæ nimio amore prosequitur? Hocque argumento vti soleo ad infirmam fidelium fidem computãdam. Aut credis hæc quæ dicta sunt, aut non credis. Si non credis, infidelis es discredens expresso Dei verbo: si credis, quomodo possibile est, quod nihil magis quærens, quam quomodo securas tibi conserues pecunias tuas, intelligens & credens nulla ratione seruari posse tibi securas, nisi per eleemosynarum largitionem, ita refugias pauperes, nihilque tibi amarius, quàm eorum voces & clamores audire?

Hom. 6. in ditescẽtes. Hom. 7. in diuites ad fin.

In Psal. 75.

Deu. 32. 10

Zach. 2. 8.

Psal. 16. 8.

Gen. 3. 24.

Matt. 25.

§. 32. *Qui eleemosynam dat, sibi thesaurizat, & sicut qui seminat, id sibi reponit quod perdere videtur.*

Ex his explicant Sancti Patres, signanter, Basilius *a*, & Ambrosius *b*, cur scripturæ sacræ frequentissimè eleemosynarum largitionem vocent, *seminationem.* Quomodo eam descripsit Dauid *c*, cuius dictũm ad hoc institutũ Apostolus *d*, qui errare non potest, exponendum docuit. *Dispersit*, inquit, *dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculũ seculi, cornu eius exaltabitur in gloria.* Grãdia mysteria his verbis inclusa Sancti Patres annotant; sed illa tantum, quæ nostro congruunt instituto attin-

§ 499

a Ho. 6. in ditesc.

b Li. de Nabuth. ca. 7. & serm. 81

c Psa. 111. 9

d 2. Cor. 9.

attingemus. In primis nihil magis perdere videtur agricola, quam granum, quod terræ mandat; illud enim à se & domo sua expellere videtur, illudque scit, quod in terram cadens, corrumpendum & vorandum est ab ea: intelligit nihilominus, nihil esse magis ad sui vtilitatem.

[*Ioa.12.20.*]

Vt enim Christus dominus dixit, granum in horreo conclusum, solum manet, nec aliquem fructum refert, tandemque consumitur; sed in terra seminatum, multum agricolæ fructum affert. Nihil magis homo perdere videtur, quàm quod pauperi dat: illud namque à se penitus expellit, à paupere consumendum, à quo nihil sibi rependendum sperat. Qui aliquid dat diuiti, non penitus videtur perdere, à quo sperat aliquid simile recepturum: à paupere tamen quid recepturus est? Nihilominus, nihil eorum quæ possides, magis ad tui vtilitatem cedit, quam hoc, quod pauperi das, cæteris enim omnibus tibi perituris, hoc solummodo tibi fructum refert abundantem. Illud solùm, inquit Chrysostomus, quod pro anima tua dederis, tuum erit; quod autem reliqueris, perdidisti.

[*Hom.15.in imperf. ad finem.*]

Id quod Dauid ipse dixit magno præmisso præconio, quo omnes totius orbis gentes, ad audiendam sapientiam & prudentiam vocauit, vt Sanctus Basilius optimè annotauit. *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite, qui habitatis orbem, &c.* Quidnam dicturus es? Ea quæ accident his, *qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur.*

[*Hõ.in Psa. 48.*] [*Psal.48.*]

Quinam sunt ij? Diuites seculi, inquit Basilius, qui sperant & confidunt in incerto diuitiarum suarum. Quid illis eueniet? *Relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum, domus eorum in æternum.* Supremam, vulgatissimamque, & omnium diuitum ore decantatam excusationem à fundamẽtis subuertit Dauid, quam perpetuò prætexunt ad diuitias recondendas, retinendas, & conseruandas, quia filiis suis relinquendas conseruant: *debent enim parentes thesaurizare filiis.* His primò respondet Augustinus iuxta ea, quæ superius dicta sunt.

[*2.Cor. 12. 14.*] [*Lib. de decem chordis.*]

Mentiuntur quidẽ homines, inquit August. & palliare volunt nomine pietatis, vt quasi propter filios videãtur seruare, quod propter auaritiam seruant. Nã vt noueritis, quia sic plerumq; cõtingit, dicitur de quodã: Quare nõ facit eleemosynã? Quia seruat filijs suis. Contingit vt amittat vnũ. Si propter filios seruabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet in sacculo, & illum relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde quod illi seruabas. Mortuus est, inquit: sed præcessit ad Deum. Pars ipsius debetur pauperibus, illi debetur ad quem perrexit. Christo debetur, ad illum enim perrexit, & ille dixit: *Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.*

[*Mat.25.45*] [¶ 500]

Qua fronte venturus es ad filium tuũ, qui præcessit, cui præcedẽti, partem suam non mittis in cœlũ? Plausibilis, inquit Basilius, est ista auaritiæ excusatio: liberos prętexitis, ac interea cordibus vestris satisfacitis.

[*Hom.7. in ditescentes post med.*] [*In Psa.48.*]

Deinde, iustũ est, inquit August. vt filijs thesaurizes, sed non ita vt tui ipsius obliuiscaris, animæq; tuæ, cuius priusquam filiorum & omnium aliorum debes gerere curam, & audire consilium Spiritus S. dicentis: *Miserere animæ tuæ.* Nulla misericordia in aliũ Deo est accepta, si misericordiam, quam erga animam tuam agere debes, dimittas, inquit Augustinus *a*. Nonne coniunctior est tibi, inquit Basilius *b*, cunctis liberis tuis anima tua? Nonne omniũ familiarissima? Huic tu primas partes da diuitis hæreditatis, vitæ videlicet æternæ diuitem materiam, deinde filijs distribue. Filij namque quando domui paternæ non succedunt, aliam sibi constituunt: at anima abs te relicta neglectaq;, apud quẽ misericordiam inueniet?

[*Eccl. 30. 24.*] [a *Serm.30. de verb do. & 102. de tẽpo. & 21. de ciui. c.27.*] [b *Hom.7. cit. post medium.*]

Similiter August. diuitibus reseruantibus diuitias filijs suis respondet: Seruant, inquit, illi diuitias & augẽt. Quibus? filijs suis: & illi, filijs suis, & tertij, filijs. Quid Christo? Quid animæ tuæ? Omnia filijs? *Inter filios suos, quos habent in terra, computent vnum fratrem, quem habent in cœlo, cui totum dare debebant, vel diuidãt cũ illo.*

[*In Psal.48. cit.*] [*Hom. 21. ad mediũ.*]

Ne filios tuos, inquit Basilius, auaritiæ causã facias, filios habes? Eis thesaurũ sempiternũ thesauriza: thesaurus namque pecuniæ, pietas est. Relinque bonam filiis memoriã, magis quam diuitias multas, fac omnes

omnes filio tuo, ratione pietatis & beneficientiæ, patres. In huius explicationem prosequitur Basilius, ostendens, quam fœlices sint filij diuitis misericordis, & infœlices filij diuitis auari. Sed audi Dauidem omnes excusationis tuæ prætextus manifestè repellentem. *Et relinquent alienis diuitias suas.* Quomodo hoc verum est? Primo, inquit Chrysostomus, quia sæpissimè id accidit, & frequentissimum est, illum diuitis domos tandem possidere, quem nunquã nouit, imò & ipsius inimicum. De quo argumento elegantissimè loquitur Basilius. Et hoc certum est, quod nescit, quisnam possessurus sit, quæ congregata dimittit, cuius causa eius vanitatem idem Dauid arguerat, qui *thesaurizat & ignorat, cui congregabit ea.* Secundo, inquit Augustinus, alienis relinquunt bona sua, quia quamuis filijs relinquant, verè alienis relinquunt. Qui enim tibi nihil proficit, alienus est, quantumcunque ex ipsis tuis visceribus genitus. In Euangelio quidam vulneratus iacebat à latronibus. Dominus autem dixerat cuidam: *Diliges proximum sicut teipsum;* Et ille responderat: *Et quis est mihi proximus?* Et narrauit Dominus: Homo quidã descendebat ab Ierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt, & semiuiuum in via reliquerunt. Transierunt propinqui, Iudæus enim erat, ideo de Ierusalem descendebat in Hiericho. Transijt sacerdos, & præterijt, transijt leuites, & præteriit etiam ipse; transiuit quidam Samaritanus; Samaritanus nescio quis, extraneus erat. Ipse ad illum accessit, inspexit miseriam eius, & misericordia motus curauit vulnera eius, leuauit in iumentum & duxit in stabulum, commendauit stabulario. Quæ in mysterio dicta sunt, & ad discutiendum nunc prolixiora videntur, tamẽ propter quod proposui, fratres, ait Dominus: Quis est illorum isti sauciato proximus? Respondit: ille credo, qui cum illo fecit misericordiam. Vade, inquit, & tu fac similiter. Cui misericordiam facis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus, faciendo misericordiam & subueniendo, proximus factus est; quicunque tibi in tribulatione subuenire non possunt, alieni à te facti sunt. Iam attendamus illos diuites, qui malè vixerunt, qui superbè egerunt: mortui sunt, & reliquerunt, non dico extraneis, sed filijs suis diuitias suas, & filij ipsorum viam parentum suorum sequentur: sicut illi superbi, itá & isti, vt illi auari, & isti, alieni ab illis sunt. Nã vt noueritis, quia alieni sunt, qui subuenirent illi diuiti, qui ardebat in flamma successores ipsius diuitiarum. Sed fortè non habuit, qui illi succederent, & alieni possederunt diuitias ipsius. Inuenimus in euangelio, quia habuit, ait enim: *Habeo quinque fratres.* Fratres ipsius in ardenti flamma subuenire illi non potuerunt. Quid tibi diceret diues? Quid fratres? Vnum fratrem mihi amicum non feci, qui iacebat ante ianuam. Illi mihi fratres subuenire non possunt: qui possident diuitias meas, alieni facti sunt à me. Rectè ergo dicit: *Relinquent alienis diuitias suas.* Quare dixit, *alienis?* Quia nihil eis prodesse poterunt. Quid eis remanebit? nihil, *Sepulchra eorum, domus eorum in æternum.* Ita Augustinus, qui irridet diuites curantes domos marmoreas sibi præparare, omnibus bonis abundantes, in quibus ad momentum permansuri sunt: & non curant præparare domos, quibus in perpetuum sunt reponendi, vt ingrediantur in abundaus sepulchrum. Omnem igitur illum, qui non es tu ipse, alienum reputa à te. Quid enim minus torquebit te flamma inferni, ex eo quod filij tui possideant bona, quam ex eo quod exteri? Quid magis tecum reportabis, si filios relinquas hæredes, quam extraneos? Optimè Christus, *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos.* Quem locum egregiè ad hoc institutum S. Ambrosius annotauit.

Hom 23. ante med. — *Psal.* 38. — *In Psal.* 48. — *Luc.* 10. — *Mat.* 5. 43. *& c.* 22. 39. *& Mar.* 12 31. — *Luc.* 16. 27 — *Luc.* 16. 9. *Lib. de Nabuth. ca.* 7. *& l. de Elia & iei. c.* 20

Left-page margin fragments: *Mat.* 25. 45 ¶ 500 *Hom.* 7. *in ditescentes post med. In Psa.* 48. *Eccl.* 30. 24. a *Serm.* 30. *de verb do. &* 102. *de tẽpo. &* 21. *de ciui. c.* 27. b *Hom.* 7. *cit. post medium. In Psal.* 48. *cit. Hom.* 21. *ad mediũ.*

§. 33. *Quia eleemosynam dare, est seminare: dum viuis, est danda, & liberaliter quidem recepturus quod dederis melioratum.*

501

VOcatur secundò eleemosyna, seminatio, quia nihil magis requirit congruo tempore fieri, quam iactatio seminis, vt abundãtes referat fructus. Omnia tempus habent: signanter autem, est temp⁹ serendi: & tempus metendi. Qui ad seminandum expectaret tempus metendi, insipientissimus esset ipse, eiusq; seminatio inutilis. Insipientes omnes illos demonstrant Basilius *a*, & Ambrosius *b*, qui ad horam mortis remittunt eleemosynarum collationem. Tunc enim potius est tempus colligendi, quę viuens seminaueras, quam seminandi, quæ moriens colligas. Ne inuertas tempora. Quid nunc, inquit Ambrosius, misericordiam fieri vetat? Quid te continet? copia rerum abũdas, bonaq; habes copiosa, esurientes præsto sunt, flentes, nudi, circumstant gemẽtes, vincti de carceribus, ægri de lectulis miserabili & flebili lamentatione circumstrepunt, tu misericordiam quid in crastinum differs, cum hodie crudelis & immisericors fias? Audi saltem sapientissimi consilium Salomonis: *Ne dicas*, inquit, *abi nunc & redi crastino, & dabo tibi; non enim scis quid pariat superuẽtura dies.* Sed ne huiusmodi mandata suscipias, aures obstruit auaritia, &c. Vitam tibi polliceris, in qua eleemosynam facies, inquit Basilius, non vt post hac sis liberalior, sed vt instantẽ mendicum à te propulses. Iam quando suppetit, quid prohibet quominus liberaliter impartiare? Nonne inops adest? Nõne plena sunt horrea? Nonne merces à Domino parata? Nonne mandatum manifestum? Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit, & tu eleemosynam in crastinũ differs? Audi Salomonem; *Ne dicas, Reuersus regredere, & cras dabo; ignoras enim, quid sequens pariat dies.* Ita Basilius; Ex cuius & cæterorum patrum doctrina hoc mihi exploratum habeo, quod eleemosyna, quam differs ad horam mortis, non plenam rationẽ habet eleemosynę. Etenim illa non ex amore & charitate Dei procedit, neq; ex cõmiseratione erga pauperes; ideoq; illam vocat rem mortuam Basilius. Si enim nunc cum facultas adest, videsq; miserorum vulnera, & audis inopum clamores, non misericordia moueris; quando infirmitate eius oppressus, nec tibimetipsi poteris plenè attendere; quomodo ex Dei amore, & misericordia erga pauperes, ea quæ tunc dabis, te dare credendum est? Dabis igitur, non ex misericordia, sed quia vides te amplius retinere bona non posse. *Vnde si immortalis esses*, inquit Basilius, *nunquam mandatorum Dei recordatus esses.* Hæcq; fuit ratio, qua sancta Lucia virgo matrem suam Eutychiã conuicit, vt viuens in pauperes erogaret, quæ ad mortis horam eroganda seruare volebat. Quid enim magnum est, inquit, te dare Christo, quod necessariò es relictura? Quid magnum dare, quod ferre non potes? Ex quibus rationẽ attende ex theologia deductam. Fructus eleemosynæ pendet ex voluntate & animi affectu, quo illa datur. Hora autem mortis non datur affectu misericordiæ, & animo subleuandi pauperum necessitates; sed quia tecum non potes bona portare. Fructus igitur eleemosynæ illius, aut exiguus, aut nullus est. Vt ergo tibi proficiat, & abundantes vberesque reddat fructus, quos colligas, nunc viuens & sanus, visceribus misericordiæ affluens, eleemosynam dato. Sed de ijs in sequenti tractatu. His congruunt quæ eleganter idem Basilius tradidit, agens contra eos, qui dicunt se in morte daturos pauperibus, quæ in vita reseruata tenent. Proh dolor, inquit Basilius: cùm non amplius inter homines eris, tunc benignum ac liberalem te præbebis? Cùm mortuum te conspexero, pium ac fratris amantem compellabo? Egregiam sanè gratiam ex liberalitate ista tua capies, quod in sepulchro iacens, & in terram resolutus, beneficentiam ac magnanimitatem exerces. Quorum, cedo, temporum mercedem exiges? eorumne, quibus in vita superstes fueris, an eorum, quæ post mortem sunt consequuta? Atqui eo tempore, quo viuebas, voluptatibus vitæ deditus.

Marginal notes: a *Hom.* 6. *in ditesce.* b *Serm.* 81. *post med.* — *Prou.* 3. 28 *& c.* 27. 1. — *Hom.* 6. *in ditescent. post med.* — *Prou.* 3. *cit.* — *Hom.* 7. *in diuit.* — *Hom.* 7. *in diuit. ad fi.* — ¶ 502 *Orat.* 24. *de mort.*

tus, & delitijs diffluens, nec oculis quidem pauperes dignabare: qualis autem actio, talis etiam merces pro operibus debetur: ostende prius opera, & tandem exige mercedem. Nemo mehercle finitis nundinis mercaturam exercet; neq; ille vnquam, qui post certamina accedit, coronatur; neq; qui iã confecto bello venit, laudem consequitur. *Meritò igitur ne is quidem, qui vita iam exacta post mortem pietatem exercet, pius censendus est.* Ita Basilius, cuius singula verba peculiarem rationem eius, quod intendimus, continent; in quibus illa extrema annota, quibus asserit, huiusmodi hominẽ non esse censendum pium, propter rationem sanè à nobis paulo ante indicatam & traditã; quia non ex pietate & misericordia in pauperes, eleemosynam largitur; sed quia secum bona sua deferre non potest, quæ in mundo relinquere compellitur. Tertio vocatur eleemosyna seminatio, quoniam hæc liberalẽ manum exigit: non enim sub determinato numero agricola semina iacit, nec manum cõstringit, dum seminat; sed aperit, vt spargat: certum est namq; quia, *qui parce seminat, parce & metet* a. Talis debet esse eleemosyna, cum liberalitate. Hoc enim, inquit Chrysostomus *b*, dicere voluit Dauid *c*, illo verbo vtens, *Dispersit*, quod idẽ significat, ac si dicat: Cũ liberalitate & abũdantia profundit. Et quod ita agãt homines, hortatur Chrysostomus ex eo, quod videt liberaliter & sine mensura illos profundere, quæ dent mundo, carni, & dæmoni. Quanto enim magis liberales erga Christum esse deberẽt? non multo scrutinio vtamur, inquit Chrysostomus, sed non cunctabunda manu seminemus. Non vides quanta alij dant mimis & mulieribus scortis? & si dimidium Christo dederis, quæ illi saltantibus dant, & liberaliter ijs, qui in fornicibus, tanta tu vel esurienti da. Nam illi quidem corpus scortorum auro multo vestiunt, tu autem neq; tenui veste Christi carnem, eamq; nudam videns. Quali hoc venia dignũ? Quãtum hoc non meretur supplicium, quãdo ille quidem perdenti & confundenti se tanta suppeditat; tu autẽ neq; minimũ saluanti te & facienti clariorem? Sed in ventrẽ quidem & ebrietatem ac intemperantiã insumens, nulli[9] paupertatis memor es; *vbi paupertatẽ iuuare oportet, omnib. es pauperior.* Et parasitos quidẽ pascẽs & adulatores, quasi ex largis fontib. fouens, gaudes; si autẽ pauperem alicubi videas, tunc tibi paupertatis metus incidit. Ita Chrysostomus. Idẽ prosequitur Basilius, cõquerẽs maximè, quod cũ liberales sint homines ad ea, quæ sibi sunt in perditionem; solũmodo erga pauperes sunt constricti. Occursus pauperum vitas, ô diues, inquit Basil. ne fortè aliquid vel modicum è manib[9] coacto exeat, *vnã tantũ nosti vocẽ; Non dabo; Nõ habeo; nã & pauper quoq; ego sum.* Et benè pauper. Pauper es profectò, pauper, & omniũ egens bonorũ. Pauper inquã, charitate, pauper benignitate in indigos, pauper fide erga Deum, pauper æterna spe, &c. In huius confirmationem expedit, quod de illo iuuene dictũ est, quod eo ipso atq; ab ipsiusmet Christi ore audiuit; *Vende quæ habes, & da pauperibus: abijt tristis* Nihil homines reddit mœstiores, & tristiores, quã hæc vox, *da pauperibus.* Si audieris: da pecuniam mulieribus, delicijs, lapidicidis, architectis, tessellarijs, pictoribus; gaudes, quasi rem pretiosiorem pecunia assequaris. Nihil tibi magis perditum videtur, quam quod in pauperes expendis: ideoq; sicut tristaris res omnimodę perditioni datas audiens; ita cũ audis, *Da pauperibus.* Noli contristari, inquit Ambrosius hoc idem expendens, cum hęc audis, ne dicatur tibi sicut & illi adolescenti diuiti dictũ est; *Quã difficilè qui possessiones habent, in regnum Dei intrabunt?* Magis cum hæc legis, considera, quia ista tibi potest mors eripere, potestas superioris tollere, &c. Quartò, quod seminatur non re vera, sed solummodo secundum externam apparentiam perditur, vt paulò ante dicebamus: quin potius permanet in fructu, non quomodocumque sed multiplicatum, & melioratum, vnde Apostolus seminationis metaphora vtitur, ad explicandum mysterium resurrectionis corporis nostri. Cum enim seminas, nudum quidem granum seminas, plenum puluere; inde tamen non nudum granum prodit, sed spica virens, florens, & fructificans. Ita sanè in elee-

a 2. Co. 9. 6
b Ho. 19. in 2. ad Cori. & hom. 55. in Gen.
c Ps. 111. 9.

¶ 503 Hom. 6. in ditescent.

Hom. 7. in diu. auar. Mat. 19. 21

Li. de Nabuth. c. 14.

1. Cori. 15. 36. 37.

eleemosyna, non perditur, quod das pauperi; sed manet: *Iustitia*, inquit *a*, *eius manet.* Iustitiæ nomine Chrysostomus *b*, eleemosynam ipsam intelligit, quo nomine sæpè in scriptura vocatur, vt dicemus, quasi dicat; Non perijt eleemosyna, quam das; sed manet in seculum seculi. Mirum fortasse, inquit Basilius *c*, incredibileq; quod sum dicturus videbitur: tamē omni re certius. *Distributæ opes, vt ipse testatur Dominus, firmiores permanet, amatæ vero, ac cupidius custoditæ perduntur; si asseruabis, non habebis, si dispergas, inuenies*, vt ait Propheta: *Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet.* Mirabile est, inquit Chrysostomus, quod quæ custodiuntur pereunt, quæ autem disperguntur manent, & manent semper. Manent enim in seculum seculi, manent inquam meliora, & melioris conditionis sortē adepta. Seminatur enim frustum panis, vestis attrita, calix aquæ frigidæ, & manet tibi iustitia sempiterna. Das enim, inquit, S. Petrus Chrysologus, terram, accipis cœlum; das numum, accipis regnum; das micam, & accipis totū: Seminatur in terra, inquit Ambrosius, germinat in cœlo; plantatur in pauperes, apud Deum pullulat.

a *Psal.* 110. b *Hom.* 19. *in 2. ad Corint. & ho.* 34. *ad pop. ad fin.* c *Hom.* 7. *in diuit. ante med.* *Ho.* 19. *cit.* *Serm.* 8. *Li. de Nab. c.* 12. *ad fin.*

§. 34. *Sicut lutei lateres ad Dei pedes repositi, in Sapphiros fuerunt conuersi, ita diuitiæ si in cœlo condantur.*

§ 504

MIranda visio Moysi, Aaron, Nadab, Abiu, & Septuaginta seniorum Israel, qui ascenderunt cum Moyse ad montem: & antequam ad eius altitudinem peruenirent, à longè, *viderunt* in vertice montis existentes, *Deum Israel, sub pedibus eius quasi opus lapidis Sapphirini, & quasi cœlum, cùm serenum est.* Non viderunt ipsam Dei substantiam, quæ oculis corporeis est penitus inuisibilis; sed formam quandam, & figuram visibilem & corporalem accepit Deus, inquiunt Augustinus *a*, & Gregorius *b*, secundum quam, iuxta id quod ostendere vult, se videndum exhibet, naturæ & oculis hominum se contemperans, vt annotat Hieronymus *c*, & probat Chrysostomus *d*, ex eo quod, ipsemet Deus, dixit *e*, *Ego visionem multiplicaui eis, & in manibus prophetarū assimilatus sum.* Quod de figuris, quibus se videndum prophetis exhibuit, explicat Chrysostomus. Sub qua tamen figura Moysi, Aaron, cæterisque senioribus se ostenderit, optimè explicat Caietanus *f*, ipsius textus verba annotans. Quod enim dicitur *Viderunt Deum Israel*, non ponitur nomen *Iehouah*, quod diuinam essentiam & substantiam significat: sed nomen *Elohe*, quod iudicem significat: Deus enim se videndum præbuit sub figura & specie summi iudicis: & meritò, quippe cùm ad dandam legem descendisset. Non solum autem ipse tanquam iudex se videndum præbuit; sed singulariter voluit, vt viderent pauimentum, quod sub pedibus suis fulgebat: erat enim ex lateribus, qui erant Sapphiri quidam grandes, præfulgidi, cœlestem, splendentem, & incorruptibilem naturam referentes. Et huius ratio fuit, quā ex Hebræorum doctrina tradit Lippomanus: voluit enim Deus, illos qui operibus duris luti & lateris erant afflicti consolari, & ostendit luteos lateres, quos in Ægypto manibus tractauerant, ad Dei pedes positos, versos in sapphiros grandes lucidissimos, splendidissimos, incorruptibiles, qui cœlestem quandam naturam & conditionem erant sortiri. Vide quales fuerint lateres lutei, positi ad pedes Dei: non enim consumpti fuerunt; sed cœlestes facti, permanent versi in sapphiros in æternum coram Deo supremo iudice. Grandis sanè visio, & quæ si quod tractamus aptissimè explicat. Quidnam terrenæ facultates & diuitiæ, nisi terrenum lutum? Hoc sanè typo, vt Gregorius obseruauit, Propheta Habacuc, cuiusdam tyranni diuitis, diuitias sine termino congregantis & concupiscentis descripsit dicens: *Væ ei qui multiplicat non sua: vsque quo & aggrauat contra se densum lutum?* Loquitur Propheta ad litteram de Nabuchodonosor, qui non contentus suis, ad alienas ciuitates, prouincias & diuitias rapiēdas se conuertit: sed quod de quouis auaro diuite intelligi possit, patet ex doctrina Ambrosij, qui de quouis auaro censet aptè dici, quod congregat non sua, ex eo quod diues, œconomus

Exo. 24. 10 a *Li.* 2. *qq. in Exod. q.* 101. b 18. *Mora. c.* 36. c *In c.* 7. *Is.* d *Ho* 32. & 55. *in Gen.* e *Ose.* 12. f *In ca.* 24. *Exod.* אלהי. *In c.* 24. *Exod.* 34. *Moral. c.* 8. & 3. *p. pastor. admonit.* 21. *Hab.* 2. 6. *L. de Nab. c.* 12. *ad fin.*

nomus est Dei, potius quam dominus diuitiarum, cui Deus diuitias commisit potius, quam dedit, in pauperes distribuendas. Ideoque multis rationibus ostendit pauperum esse diuitias, quas ipse recondit, & congregat, & illam sæpè repetit sententiam: Esurientium panis est, quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis, miserorum redemptio est & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias inuadere bona, quot possis præstare, quod velis. Ita Ambrosius. Quæ eisdem penitus verbis S. Basilius *a*, dixerat, & similiter docuit B. Chrysostom. *b*, verba quædam proferens, quæ cum grano salis intelligenda sunt. *Tuarum*, inquit, *es ò diues, dispensator pecuniarũ, nõ minꝰ quã qui ecclesiæ bona dispensat.* Sicut igitur ille potestatem non habet, ea quæ propter pauperes à vobis erogantur, temerè & vt casu venit dispergendi; ita neq; tu tua. Et infra: Nunquid tua possides? Res pauperum tibi sunt creditæ, siue ex laboribus iustis, siue ex hæreditate paterna possideas. Considera quomodo per omnes parabolas non suis congruè vtentes pecunijs punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, sed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniustum sibi vsum vendicauit, &c.

Ser. 81. ad finem.

a *Hom. 6. in ditescet. ad finem.*

b *Hom. 34 ad popu.*

¶ 505

Ideo aptè à Spiritu sancto per sapientem dictum est; *Fili eleemosynã pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne auertas à paupere.* Expende verbum, *ne defraudes.* Fraudem committit œconomus, qui quæ accepit distribuenda in seruos domini sui, sibimet retinet. De quibus alibi. Vę tibi si congregaueris & reconderis non tua, dimiseris filios Dei vacuos, tibi recõdens quæ illis dare debes. De his enim dixit ille amicus Iob, Sophar Naamathites: *Diuitias quas deuorauit, euomet, & de vẽtre illius extrahet eas Deꝰ.* Expende vim illius verbi, *deuorauit,* quo communiter scripturæ sacrę vtuntur ad affectum grandẽ exprimendum, quo auari rapiunt & concludũt diuitias, quas acquirũt, metaphora sumpta à guloso. Videbis hominem gulosum, cuius venter Deus est, qui hinc inde cibos conquirit, & illos deuorans, in stomachum magna cum voluptate traijcit, & ita illum replet: vt non valens tot tantaque digerere, imò nec sustinere, post breuem dormitionẽ cui se tradiderat, expergefactus, torsionibus afflictus, incipit omnia euomere maiori cum dolore, quam fuerat voluptas, quam deglutiendo habuerat; & sudans præ anxietate, per varias quas coactus facit eruptiones, totum quo se ingurgitauerat, & quod ventre concluserat, euomit & eructat. Talis est diues auarus, qui diuitijs tanquam Deo affectus, nihil magis curat, quam eas congregare, implere saccos, arcas, horrea, cellaria; deuorat viduas, pupillos: venit subitò insperata mors, cuius angustijs expergefactus & afflictus, incipit cum luctu & dolore omnia euomere, quæ cum voluptate congregauerat, varijsq; legatis, in filios, consanguineos, famulos, ecclesias, xenodochia, quasi quibusdam eruptionibus, omnia euomit, & vacuus omnibus remanet, nihil sibi nisi anxietatem retinens, quod secum possit ferre. Verè ergo diuitias, quas deuerauerat, euomit; ideoque ei euenit, quod idem Habacuc dixerat: *Vomitus ignominiæ super gloriam;* quia maior pœna in vomitu, quàm voluptas in congregatione. Væ igitur ei, qui congregat non sua. Hic sine dubio *aggrauat cõtra se dẽsum lutum.* Quid densi luti nomine, inquit Gregorius, nisi diuitias ac terrena bona intelligit? lutũ, quia ex terra, quia fœdat, & maculat: quia quò maiorem copiã earum congregaueris, maiori copia densi luti immersus detineberis. Miser stultusque homo esset, qui expectans inimicorum grãdem contra se exercitũ aduenientẽ, densum lutũ multiplicaret, & circa se applicaret, quo magis immersus teneretur. Ecce quid diues auarus agit, densum lutum contra se congregat, vt cũ hora mortis aduenerit, inimici, id est, peccata sua, ipsum condemnare & perdere nitẽtes, emergendi non habeat facultatem; qui si lutum sparsisset in pauperes, liberos ad fugiendum pedes sentiret. Quam difficile qui grãdi copia luti tenetur immersus emergit, quando emergendi hora aduenit? Quam violenter & amarè anima diuitis è corpore extrahitur, quam copia diuitiarum tenet immersam, & densum lutum continet implicatã? Benè qui-

Eccl. 4. 1.

Iob. 20. 15.

Hab. 2. 6.

Ibidem.

quidem densum lutum vocantur horum diuitiæ, inquit Gregorius, quia ex lucro iniusto sæpissimè sunt acquisitæ: contractus per quos eas acquirunt, sunt de quibus Hispanè, ad significandum eorum iniustitiam dicimus, *esso negocio va muy espesso*. Lutum ergo, quod tibi applicatum & copulatum, fœdat, maculat, tingit, immersũ tenet, inimicis expositum; ad pedes Dei positũ, vertitur in sapphiros splendidissimos, cœlestes, incorruptibiles. Nihil magis corruptibile, quam lutum, quod iam secum corruptionẽ habet; nihil magis incorruptibile, quã cœlum, quod nulli corruptioni subiectum est.

¶ 506 Quanta virtus & potentia pedum Domini est, vt lutum ipsum ipsis applicatum, conuertat in cœlestes, incorruptibiles, splendẽtesq; sapphiros? Qui pedes domini, nisi pauperes, in quibus mundũ perambulat? Dixit Christus: *Ecce ego vobiscum sum, omnib. diebus vsq; ad consummationem seculi.* (Mat. 28. 20) Id autem multis modis cõplet: signanter per pauperes, in quibus se præsentem exhibet, & exhibendũ promisit, dicẽs; *Pauperes semper habebitis vobiscum.* (Mat. 26. 11 & Ioã. 12. 8 & Mar. 14. 5.) Propter hanc causam, inquit Basilius, egere voluit, vt te diuitem faceret: sic enim ait Apostolus; *Qui propter nos egenus factus est, vt illius inopia nos diuites essemus.* (2. Cor. 8. 9.) Non solum egenus factus fuit, quãdo carnẽ nostram assumpsit, vixitq; in mũdo, nõ habens vbi caput reclinaret; sed quotidiè egenus fit, veniens in pauperibus, vt ei⁹ inopiã supplens, diues efficiaris. Inter alias stellas, quas astrologi ad suas prædictiones considerãt, illæ sunt famigeratissimæ, quas vocãt Capillos Berenicis, quæ sunt septẽ stellæ ad caudam Leonis sitæ. Fuit Berenice (quã Beronicẽ alij vocãt) Ægypti Regina, Ptolemęi Philadelphi, & Arsinoes filia, vxor Euergetis fratris Ptolemæi: qui cum illam in vxorem accepisset, paucis à nuptijs diebus in Asiam cum exercitu expeditionem fecit: Berenice eius vxor tunc votũ emisit, si victor redisset vir, se crinem detonsurã, Veneriq; deæ dicaturam. In cuius voti satisfactionẽ, abscissam comam in templo Veneris cõsecrauit. Cùm tamen postridie capilli non cõparerent, ęgrè id ferenti Regi, Cęnon Astrologus Regis, gratiam per adulationem captans affirmauit, illos à dijs inter sidera collocatos, in stellas conuersos, ex quibus caudam Leonis dixit fuisse confectam. De quo crine in stellas mutato Callimachus græcus elegiam scripsit, quam latinam fecit Catullus. (Li. de crine Berenices.) Hinc apud Astrologos celebris est coma Berenices. Hac fabula vsi sunt gentiles, per quam quantum existimo, voluerũt docere, gratissima esse Deo illa munera, per quæ ea offeruntur, quæ nobis maximo sunt in pretio. Nihil enim grati⁹ Reginæ illi, quã suorum capillorũ ornatus, qui apud fœminas supremæ est æstimationis. Sed quod illi obscura rationis luce viderunt, suoq; more fabulis explicarunt, certissimo fidei splẽdore Deus videndum tradit, & verissimis documentis explicat. Capilli diuitũ sunt, eorũ superfluæ diuitiæ, quas summè diligunt & colunt, & se ornatos exhibent: sed tanquam capilli Absolonis (vt supra dicebamus) dolorem capiti incutiunt, grandes curas excitant, timores inducunt, suspiciones generant: ideo dixit Apostolus, *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, &c.* Et *in desideria multa vana & nociua.* (1. ad Tim. 6. 9.) Non ita qui phrenesim incurrit, vana & multa imaginatur, sicut diues, vt D. Ambrosius prosequitur. (Serm. 81.) Qui hos sibi detrahit capillos, grandi se dolore & onere capitis leuat: & si Deo illos offerat, qui se in persona pauperis repræsentat, tam gratũ habet donum, vt quasi in stellas conuersos, cœlo referat & constituat, qui aliquando dicturus est: *Venite benedicti, percipite regnum, esuriui enim, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi potum.* (Mat. 25. 35) Vide lateres luteos pedibus Dei applicatos, conuersos in sapphiros cœlestes. Eleemosyna, inquit Dauid, quam iucundus homo, qui miseretur, dispergit, nõ perditur: (Ps. 111. 3. 5.) sed sicut granum sparsum meliorem sortem nactum remanet, in spica virenti, florenti & abundanti; ita illa manet, meliorem & præstantiorem naturam sortita; nã *manet*, facta *iustitia*, & non quomodocunque, sed eius, id est, in illius subsidium & bonum; tibi enim proficit, inquit Ambrosius, quicquid inopi contuleris, tibi crescit quicquid in pauperes erogaueris. (Li. de Naboth. c. 12.)

§. 35. *Eleemosyna omnia bona homini inducit, ideoque per eam thesaurizat sibi.*

¶ 507
Ps. cit. 111.

SEd accuratius expendamus, cur eleemosynam vocet Dauid iustitiam. *Iustitia*, inquit, *eius manet*, id est, eleemosyna, vt ex sanctis Patribus dictum est. Huius varias rationes S. Patres indicant. Prima, quoniam per eleemosynam & misericordiam, omnia diuina bona homo consequi potest, si illam vt oportet exequatur. Iustitia, vt D. Ambrosius annotauit, vniuersalis est virtus; ideoque idem significat ac plena sanctitas, quæ ex omnium virtutum connexione consistit: quomodo aliquis dicitur iustus, cui nulla virtus deest. In scriptura sacra idem est, sanctus & iustus, quod misericors & eleemosynam faciens, vt doctus Ribera *a*, annotauit. Vnde, quod legimus *b*: *Scitote quoniam mirificauit Dominus sanctum suum*, in Hebræo, *misericordem*: & apud Michæam *c*, *Perijt sanctus de terra*, in Hebræo, *misericors*: & illud *d*, *cum Sancto Sanctus eris*, in Hebræo, *misericors eris cum misericorde*: similiter in eadem sacra scriptura idem est iustitia & sanctitas, ac misericordia & eleemosyna. Vnde quod dixit Daniel ad Regem: *Peccata tua eleemosynis redime*, Chaldæus legit: *Peccata tua in iustitia redime*: & Apostolus ipse locum Dauidis exponens, aptè dixit illum explicans: *Augebit fruges iustitiæ vestræ*, id est, eleemosynæ vestræ. Quoniam igitur iustitia omnē virtutem & sanctitatem complectitur, vocatur meritò eleemosyna iustitia, quia ad omnem virtutem, sanctitatem & bonum consequendum vehementissimè conducit. Quod ipse Christus Dominus indicare voluit, dicens iuueni illi: *si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo*; eleemosynæ tribuit, quod per eam futurus esset perfectus, id est, cui nihil deesset: eidem etiam, quod per eam habiturus sit *thesaurum*, id est, omnium bonorum & donorum copiam; thesauri enim nomen, omnium generum diuitias exprimit Per illam Abraham consequutus fuit, vt Angelos domo sua exciperet, & cœlestem promissionem de filio suscipiendo ex Sara suscepit, qui eius legitimus esset hæres, vt D. Chrysostomus annotat. Per illam, Lot euasit incendium, suscipiens peregrinos, cuius, vt obseruat Origenes, alia bene gesta expresè non legimus. Per illam Rahab se, domum suam, parentesque suos pereunte vniuersa ciuitate Iericho seruauit, vt considerat B. Isidorus; ideoque illam protulit Iosue vocem: *Sola Rahab viuat, cum vniuersis, quæ cum ea in domo sunt; abscondit enim nuntios, quos direximus.* Per illam Tobias angelico dignus fuit suffragio, quo agente visum recuperauit, & filios filiorum vidit, vt idem Angelus eidem intimauit. Per illam vidua Sareptana vitam sibi filijsq; suis acquisiuit, & quò liberalior fuit erga pauperem Eliam, abundantiorem fructum collegit, vt S. Cyprianus *a*, expendit. Per illam iuxta sententiam Epiphanij *b*, Hieronymi *c*, Ruperti *d*, quam Lyra communem hebræorum dicit, Abdias dispēsator domus impij Achab, prophetiæ donum accepit, quia pauit centum prophetas, quos impia Iezabel persequebatur, estq; quartus inter duodecim minores. De duce exercitus (inquit Hieronymus credens eum fuisse illum quinquagenarium, de quo scriptura *e*, agit) fit dux ecclesiæ. Per illam Nabuchodonosor, diuina sententia damnatus, suspensionem pœnæ promeruit multis mensibus, totaliterque eam vitasset si in cœpto opere, provt decebat, permansisset, vt idem Hieronymus *f*, docuit. Per illā Thabita *g*, quæ alio nomine Dorcas vocabatur, disposita fuit vt orationes Petri eam suscitarent, vt Cyprianus *h*, & Chrysostomus *i*, obseruarunt. Per illam obtinuit Cornelius Centurio *k*, vt angelica visione consolaretur, & mitteretur ad Petrum, instituendus in his, quæ ad suam fidem & salutem pertinebant. Vniuersale ergo quoddam bonum est eleemosyna, ad omnē sanctitatem, virtutem, & diuina dona obtinenda aptissimum. Quod egregiè Spiritus Sanctus exposuit dicens: *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.*

¶508.
Eccl. 29. 15.

Super.

Marginal notes (left): *Libr.* 2. *in Lucam.* — a *In cap.* 6. *Amos n.* 26. — b *Psal.* 4. 4. — c *Mic.* 7. 2. — d *Ps.* 17. 28. — *Dan* 4. 24. — 2. *Cor.* 9. 10. — *Mat.* 19. 28.

Marginal notes (right): *Hom.* 5. *in Genes.* — *Ios.* 6. 17. — *Tob.* 12. 8. — 3. *Reg.* 17. — a *Li. de op. & eleemo.* — b *Li. de vi. & interit. prophetar.* — c *in Abdiā & in epit. Paulæ.* — d *In Habd.* — e 3. *Reg.* 18. — f *In cap.* 4. *Daniel.* — g *Actuū* 9. — h *Li. de op. citato.* — i *Ho.* 34. *ad pop. & 11. in Epist. ad Heb.* — k *Actuū* 10.

Super scutum potentis, & super lanceã aduersus inimicum tuum pugnabit. Omnia verba expẽde. Primo illud, *hæc pro te exorabit.* Posses enim pauperem videns, de eius solicitudine diffidere, credens, quod ille accepta eleemosyna nullam amplius tui coram Deo sit habiturus memoriam. Ne hoc te contineat ab eleemosyna; quamuis enim pauper pro te non oret, illa pro te exorabit. Imaginare, quod includẽs eleemosynam in sinu pauperis, quendam perpetuum oratorem, pro te orantem constituis. Neque credas eleemosynæ preces inanes, nam *exorabit*, inquit. Differunt in rigore sermonis, orare, & exorare, sicut audire, & exaudire orantem. Quoniam orare, nudam petitionem exprimit: exorare autem petitionem cum affectu & consecutionẽ eius, quod petitur. Non solum orabit eleemosyna, sed exorabit, id est, petet, cum effectu obtinens quod pro te petierit: vnde per illam omne malum euades. *Exorabit*, id est, obtinebit liberari, *ab omni malo*: si ab infirmitate corporis, si ab ægritudine animæ, si ab inimicis visibilibus, si ab inuisibilibus, &c. Est eius protectio *super scutum potentis & lanceam.* Duo armorum genera sunt necessaria, vt homo ab inimicis sit omnino munitus, defensiua & offensiua; defensiua, vt scutum, offensiua, vt lancea. Omni te armorum genere munitum intellige per eleemosynam. Per eam defenderis à peccatis tuis, quibus emundandis, Christus ipse illam constituit, dicens: *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Per eam defenderis à Dæmonibus insidiantibus: hoc enim Tobiæ eleemosynæ promeruerunt, vt angelus Raphael dæmonem, qui filio suo nocere poterat, ligaret. Per eam protegitur homo à diuina iustitia, quæ non nouit misericordes condemnare. Per eam ad omnem sanctitatem consequendã disponitur homo. Ex quibus quantum conijcio, excellentem rationem percipies; cur de misericorde viro agens Dauid, dixerit; quod seminans & spargens eleemosynam, misericordia eius manet, id est, resultat, oritur & pullulat tanquam fructus, indicans eleemosynam esse quoddam semen totius boni. Eleemosynam propter Deum contulisti? Semen quoddam totius boni reposuisti, ex quo omne bonum integrumque colligas. Nonne regnum Dei omnia bona complectitur? Est namque beatitudo, status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt ex Boetio, D. Thomas, cæterique theologi definiunt. Et vnde hanc omnium bonorum aggregationem colligã? Ex eleemosyna: dicturus est enim Christus: *Percipite regnum, esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Ex his patet, quod sancti Patres ex eo dicunt eleemosynam dici seminationem, quoniam in seminatione homo parum iacit & mittit, multumq; reportat, si terra sit bona & optima. Voluit Deus vt grandes abundãtissimosq; fruct⁹ homo colligeret, omnes scilicet Dei fruges & bona: idcirco ei exhibuit & ostendit terram bonam & optimam, in qua seminaret. Quænam hæc? domus viduæ, inquit Ambrosius *a*, sinus pupilli, inopia pauperũ. De misericordia parua, inquit Augustin⁹ *b*, magna nascitur copia, *fœcundus est enim ager pauperum.* Nullus ager quantumuis ille sit, cui Dominus benedixit, & cõstituit sancto Isaac, in quo serens, *inuenit in ipso anno centuplum*, tam fertilis est, sicut ager pauperum, aut inopia egenorum, vbi si vnũ seminaueris, *centuplum in hac vita, & in futuro æternam vitam*, id est, omnium bonorum copiã recipies. In cuius confirmatione obseruauit Augustin⁹, consulto à Christo dispositum fuisse, in duplicato panum miraculo, quod panes, eius manib. traditi, pauci fuerunt; sed ibi creuerunt, vt non solum satiarentur innumeræ gentes; sed illis satiatis, remanserint vna vice duodecim cophini; alia septem sportæ. Hinc Chrysostomus: Si agricolæ penu suum euacuant, & semina terræ concredunt, idq; cum voluptate faciũt, spe maiora recipiendi se solantes, & quamuis sciant, quod aeris intemperies nonnunquam, & terræ sterilitas, & alia multa accidentia spe excidere faciant; attamen bona spe se alẽtes, ea quę sũt in promptuarijs collecta, terræ concredunt: multo magis nos, quæ absq; vsu recondita sunt, dispergere in pauperum vsus & educationem conuenit. Hic nunquam spes eluditur, neq; timenda ali-

Marginal notes: Armorum duo gñã (manuscript) — Luc. 11. 41. — Boetius (manuscript) — Mat. 25. 35 — a L. de Nabuth. ca. 7. ad fin. — b Ser. 25. de ver. Dom. ad fin. — c Gẽ. 26. 12 — Lib. 50. ho. hom. 39. — ¶ 509 — Hom. 55. in Gen. & 34 ad popul. ad fin.

da aliqua terræ sterilitas: dicit enim: Dispersit, dedit pauperibus, &c. Hæc eadē non dissimili discursu idem Chrysostomus prosequitur. Voluit nos Deus ditissimos facere, ideoque excellentes nobis nundinas exponit, quibus grandia reportemus lucra. Producitur, inquit Chrysostomus, bona negotiatio eleemosyna. Videmus enim captiuos, & pauperes in foro quosdam circumferri clamitantes; videmus lacrymantes, videmusque sese humili nobis quodam flectentes applausu. Nundinæ profectò mirabiles sunt. Harum nulla est alia professio, & negotiatori nulla alia intentio, quàm paruo quidem emere, magno vendere: nam ea cuiusque negotiantis industria. Num negotiationis alia ratio est, quam quod minori empta, maiori pretio vendat, atq; duplicatam sibi summam inueniat? Tales igitur nobis Deus nundinas proposuit; modico iustitias eme, quo multo vendas in seculo futuro. Hic modico iustitia emitur, pro panis fragmento, vili pro vestimento, pro calice aquæ frigidæ: *Amen dico vobis*, inquit spiritalis mercaturæ Dominus, *non perdet mercedem suam.* Calix aquæ frigidæ dignus est mercede sua, data vestimenta, datæ pecuniæ, putas non sortientur mercedem magis, & multo maiorem? Quare ergo calicem aquæ frigidæ in medium duxit? Sine impensa eleemosynam exposuit, nam si frigida est aqua, neq; ligna consumis; vbi verò sine impensa datum tāto beneficio rependitur, vestimentorū sumptuositas, pecuniarum affluentia, aliorumq; bonorum collatio à iusto iudice, quanta mercede remunerabitur? Quandiu ergo facultas adest, quæ paruo venundantur, ab eo, qui magna donat, accipiamus, rapiamus: quādiu nundinæ ipsæ perdurant demus eleemosynam, salutem emamus. Ita Chrysost. Attende, inquit Ambrosi⁹, qui potes parua pro magnis, caduca pro æternis, thesauros pecuniæ pro thesauris gratiæ expendere. Isti corrūpuntur, illi permanent. Ex his S. Augustinus explicat, cur qui cibum non dederit esurienti & potum sitienti æternis ignibus tradendus sit: dicturus est enim: *Ite in ignem æternum.* Huius tanti supplicij causam quæris? *Esuriui, inquit, & non dedistis mihi manducare* *&c.* Ecce pro esca temporali non ablata, sed non data, æternum & horrendum supplicium comminatur: & rectè quidem si consulas veritatem: Paruum est enim, quod in eleemosynis datur; sed cùm piè datur, æternum inde meritum comparatur. Et ideo potius quia paruum est, quod datur, magna impietate non datur. Si Deus pro magnis magna expostulasset, non mirum, quod ea nō exhibuisses. Sed quia pro magnis parua solummodo petit, si hæc reddere negligas, æternam damnationem meritò incurres.

Hom. 5. de pœnit. post medium.

Mat. 10. 42

Li. de Nabuth. c. 14.

Li. 1. cont. aduersar. legis ca. 16. post med.

Matth. 25.

§. 36. *Per eleemosynam Deus se tuum debitorem constituit, per quam thesaurizas tibi fundamentum, & firmamentum bonum.*

ALiam tamen rationem insinuāt sancti patres, signanter B. Ambrosius; cur eleemosyna vocetur iustitia: quia videlicet quamuis in ordine ad diuina dona obtinenda in nobis non sit perfecta vndique iustitia, & in ordine ad primam gratiam, & peccatorum remissionem, nulla penitus neque imperfectissima; datur enim gratis, ex mera Dei liberalitate & bonitate, vt sanctus Apostolus definiuit: inter omnia tamen opera nostra, eleemosyna, quæ verè fit propter Deum, quandam rationem iustitiæ induit, vt per eam quicquid petierimus, consequamur. Primò, quia ipsemet Christus Dominus eleemosynam commendans, illam statuit legem, quam optimè ad hoc institutum expendit Beatus Cyprianus: *Date & dabitur vobis.* Qui ergo propter Deum eleemosynam dat, dicere Deo potest, illud, quod sanctus Augustinus eum dicere posse, exposuit: Redde, quod promisisti; quia fecimus quod iussisti. Deinde, quia per eleemosynam, inquit Ambrosius, Deum facimus nobis debitorem. Quomodo autem debitor Deus dici possit, alibi exponemus; cum grano enim salis intelligendum est. Et huius rationem tradit, quia quæ in eleemosynam das propter Deum, Deus ipse recipere fatetur, & pro-

¶ 510
Li. de Nabuth. cit.

Ad Rō. 11. 6

L. de op. & eleemo yn.
Luc. 6. 38.

promisit se repensurum, quæ recepit à te. Hoc varijs sententijs exposuit Ambrosius: prima, exponens illud: *Beatus qui intelligit super egenum, &c. Nullus*, inquit, *magis beatus, qui in die iudicij habebit salutem à Domino, quem habebit suæ misericordiæ debitorem.* Secunda, exponens illud: *Dispersit, dedit pauperibus. Quid*, inquit, *hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum, quadam pietatis fœneratione constituas?* Tertia, expendens, eleemosynam multos parere debitores. *Facit*, inquit, *tibi debitorem patrem Deum, qui pro munere, quo pauper adiutus est, fœnus exsoluet, quasi boni debitor creditoris: facit tibi debitorem filium Dei, qui ait: Esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere: quodcunq; enim vnicuique minimorum collatum fuerit, sibi dicit esse collatum.* Ex quibus Ambrosius diuites arguit, qui nesciunt ex diuitijs hoc tam grande & incomparabile bonum comparare. Nec mirum quod hæc Ambrosius dicat, cum Deus ipse id pleno ore fateatur dicens; *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperi.* Quem locum sancti patres nunquam expendere cessant, Cyprianus *a*, Ambrosius *b*, Basilius *c*, Augustinus *d*, signanter autem Chrysostomus *e*. Certum est, eum qui fœnus accipit, debitorem esse fœnerantis. ergo si Deo fœneramur, inquit Chrysostomus *f*, nobis Deus debitor est: & quid mirum, quod debitor vocetur, cum ipsemet Deus illam aliam proferat sententiam *g*: *Qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis?* Quid igitur non inferendum Deus reliquit, ex eo quod à nobis mutuum per eleemosynam accipere voluit? Hinc ipse Chrysostomus infert, maius quid operari, qui eleemosynam dat, quam qui mortuum ex Dei gratia & dono suscitat, aut infirmũ sanat. Magna, inquit, res homo, & pretiosa, vir misericors: *Hæc maior gratia est, quam mortuos resuscitare. Multò namq; maius est, quàm in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hic quidem tu de Christo benè mereris, illuc autem ipse de te. Hic* (in signis inquam) *ipse debes Deo, in eleemosyna verò, Deũ habes debitorem. In miraculorum editione debitorem te Deus habet, in eleemosyna autem tu Deum tibi obstrictum habes.* Hæc adeo vera sunt etsi mirabilia videantur, vt quantumuis certum sit secundum fidem, quod diximus, hominem nihil penitus dare posse, quod sit pretium suę iustificationis & remissionis peccati: iustificamur enim gratis: tamen ad ostendendam vim eleemosynæ, & confidentiam, quam in animo dantis generare potest, si legitime fiat, vocatur in scriptura pretium redemptionis animæ. Ita intelligit S. Augustinus illa Dauidis verba, quæ de diuitibus gloriantibus in multitudine diuitiarum suarum dixit, causam perditionis, cuiusuis eorum exponens: *Et non dabit*, inquit, *Deo de propitiatione sua, nec pretium redemptionis animæ suæ.* Ille, inquit Augustinus, confidit in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriatur, qui non dabit Deo de propitiatione sua, id est, placationem, qua flectat Deum pro peccatis: nec pretium redemptionis animæ suæ. Qui sunt, qui dant pretium redemptionis animæ suæ? Quibus ait Dominus: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula.* Illi dant pretium redemptionis animę suæ, qui non cessant eleemosynas facere. Ita Augustinus. In cuius confirmationem, illam expendit sententiam, quam Paulus pręcipiendam diuitibus, tradidit Timotheo: *Diuitibus huius seculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum suarum.* Et quasi dicerent: Quid igitur facturi sumus de diuitijs nostris? *Diuites*, inquit, *sint bonis operibus, facilè tribuere*, id est, abundantes eleemosynas dare: *Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant vitam æternam.* Quæ verba duobus modis intelligi possunt, vt omittamus quæ supra tradidimus. Primò, vt boni fundamẽti nomine, intelligat meritum & ius, quod homo acquirit ad vitam æternam per eleemosynarum largitionem, sicut fundamentum bonum ad aliquam hæreditatem acquirẽdam, quam quis intendit, est legitimũ ius ad illam. Videturq; alludere Apostolus ad Christi doctrinam, asserentis, se æternæ vitæ regnum daturum, pro operibus miseri-

cor-

Psa. 40. / Psa. 40. cit. 1 / Psal. 111. 8. / Li. de Nabuth. c. 7. / Li. de Nabuth. c. 14. / Proue. 19. / a Li. de op. & eleemo. / b L. de Na. c. 12. & 14. / c Hõ. 6. & 7. in dites. / d Locis cit. / e Ho. 5. de pœnit. post med. & hõ. in illũ Psa. 38 veruntam. vanè. / f Pro. 22. 7 / g Ho. m36. ad pop. & 16. in 2. ad Corint. in Moral.

¶ 511 / In Psa. 48. / Psal. 48. / Luc. 16. 9. / 1. Timo. 6.

Matth. 25 cordiæ, qui dicturus est, *venite benedicti, & possidete regnum.* Et si quæras, quodnã fundamentum ad talem vitam possidendam? *Esuriui enim, & dedistis mihi manducare.* *Lib.* 50. *hõ. hom.* 19. Non alia opera, inquit Augustinus, exprimere voluit tanquam fundamentũ, vt quo in loco eleemosynæ opera reponere & æstimare debeas, discas. Et vocat Apostolus *fundamentum bonum*, alludens etiam ad illud sancti Tobię consilium ad filium suum: *Tob.* 4. 10. *num.* 12. *Quomodo potueris, ita esto misericors, &c. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.* Omnia verba expende. Quidnam magnum homo potest coram summo Deo, in cuius couspectu omnes angeli & Seraphim, quasi nihilum sunt & inane? vt Propheta iuxta *Esa.* 40. *Iob* 35. 7. 8. B. Hieronymi expositionem dixit: *Si iustè egeris, quid donabis ei?* dixit quidam amicus B. Iob: *Homini qui similis est tui, prodesse poterit iustitia tua:* sed coram summo Deo quid magnum esse potest, & quid grandem fiduciam coram eo dare, cui postquam omnia, quæ possumus fecerimus, dicere debemus, *serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus.* Eleemosyna, quæ non solum fiduciam præstat, sed magnam. Ideo dicit, quod per illam *Præmium bonum tibi thesaurizas*, quod Paulus vocat, fundamentũ bonum, & securum, cui innitaris ad apprehẽdendam vitam æternam. Poteris enim liberè Deo dicere: Tibi cum in terra mea in paupere egeres, dedi vitam terrenam; da mihi cum egeo, in cœlo tuo; vitam cœlestem: Te vestibus meis indui, cum nudus esses, me vesti gloriæ tuæ indumentis, cum nudus coram te appareo: in te cum coram me positus fuisti, liberalis extiti, in me cum coram te appareo, liberalis existe, nec enim iustum est, aut congruum, aut verò possibile, vt liberalior sit homo in Deum, quam Deus in hominem. Aut verò allusit Paulus, ad illam celebrem Spiritus sancti, ore Sa-¶ 512 pientis vocem: *Eccle.* 3. 33 *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis; & Deus protector est eius, qui reddit gratiam, meminit eius in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamentum.* Omnia expende. Dixit idem Sapiens, Deum constituisse mundũ ex contrarijs; *Eccle.* 33, 15 & 42. 25. *Contra malum bonum, vnum contra vnum, duo contra duo, nec fecit quidpiam deesse.* Quem locum expendit B. Au-11. *de Ciu. cap.* 18. gustinus, illam indicans doctrinam, quam princeps Philosophiæ Aristoteles tradidit, necessarium esse, vt ita mundus esset constitutus, si permanere debebat. Si enim tãtum daretur vnum contrarium, inquit Aristoteles, & nullum aliud poneretur, quod eius actionem posset impedire, illud omnino mundum consumeret. Si solus daretur ignis in mundo, nec esset aqua, quę illi posset obsistere, totum mundum consumeret: de quibus alibi. Deus autem non minus prouidit mundo spirituali, quam visibili & corporali. In mundo corporali, quia est ignis, posuit aquam, qua illius vim eneruaremus, ne totus mundus consumatur: in mundo spirituali, contra ignem peccati, quidnam constituit? eleemosynam, quæ sic peccato resisteret, sicut aqua igni: vt sicut cum accenditur domus, remedium est aquam copiose profundere, ita cum accenditur anima tua per peccata, eleemosynam profundas, quæ illius actioni & viribus resistat. Vide vim, quam eleemosynæ voluit attribuere, quam omnium potentiori designauit contrarium. Nihil in mundo potentius ad rem destruendam, quam ignis, qui actiuior est, & omnia in fauillam conuertit: nihil potentius ad destruendam animam, quam peccatum, quod eius virtutes & dona consumit, & animam perdit. Huic tam potenti igni, quis poterit resistere? Ad extinguendum peccatum non habuerunt vim antiqua omnia sacrificia, aut sacramẽta, oportuitq; vt ipsemet filius Dei de cœlis veniret, humanam carnem assumeret, crucem subiret, mortem pateretur infamissimam, & sanguinem funderet, vt peccati flãmas sopiret. Et nihilominꝰ Deꝰ eleemosynã nũc tibi proponit, quæ illiꝰ vires eneruet, ardorẽ extinguat, & flãmas absumat. Nescio si aliquid altius de eleemosyna dici posset: ꝙ quomodo intelligẽdũ sit, alibi exponemꝰ. Nec mirũ ꝙ hãc habeat virtutem; nã *Deꝰ*, inquit, *prospector est eiꝰ, qui reddit gratiam.* Gratiæ nomine eleemosynã ipsam in-

telligit, gratiosè & hilariter exhibitam. Ita grata est Deo eleemosyna, vt oculos non auertat ab eo, qui illam facit. *Vanſele los ojos tras el.* Pro grandi mercede De⁹ Dauid promisit: *Firmabo super te oculos meos.* Hanc cuiq; eleemosynam concedit, in quem oculos suos collocat, estque prospector eius, qui reddit gratiam. Cum eleemosynam facis, ne cures videri ab homine aliquo, non enim deficiet, qui aspiciat, & retribuat: De⁹. scilicet ipse, qui defixis oculis conspicit. Et nunquam hoc ei memoria excidit: *Meminit eius in posterum.* Homo vilis, & ingratus, qui non intendit soluere, quod ab alio accepit beneficium, statim illud obliuioni tradit: qui tamen est nobilis corde, & quod recipit, nititur maiori munere rependere, nũquam acceptum donum obliuiscitur.

Psal. 31. 8.

¶ 513

Per eleemosynam Deus voluit à te beneficium recipere. Christus, inquit Augustinus, est qui recipit, quod pauperi das, eodem affectu, ac si ipsemet esset pauper recipiens: ideo nunquam huius obliuiscitur, quin potius perpetua memoria conseruatum tenet, vt maiori munere soluat. Quid inde sequitur? Quod qui eleemosynam facit, *in tempore casus sui, inueniet firmamentum.* Tempus casus, erit tempus mortis, quando morte adueniente omnia tibi cadent: cessabunt pecuniæ, mensæ edulijs repletæ, lecti eburnei. Aut verò tempus casus, erit tempus futurum iudicij, *quando cœli magno impetu transient, elementa calore soluentur, & terra, & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* Tunc inueniet firmamentum solidum, cui innixus, omnibus cadentibus ipse stet. Cadent diuites, potentes, ebriosi, epulones, luxuriosi, & omnes peccatores, qui non firmamentum collocarunt, quo stare possent. *Esuriui,* inquit Christus, *& non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potũ:* Nullum apposuistis firmamentum, cui possetis inniti. Cadent in infernum. *Ibunt in supplicium æternum.* Ecce firmamẽtum. Cui idem Sapiens concinens subdidit: *In lingua sapientia dignoscitur; & sensus & scientia, & doctrina, in sermone sensati; & firmamentũ in operibus iustitiæ.* Opera iustitię eleemosynas vocat, vt sæpe dictum est. Hæc supponẽda sunt illi, qui firmamentũ vult sibi cõstituere, vt stare possit, omnib. cadentibus. Sapiẽtia quidem supponenda est, vt lingua rectè loquatur, & doctrina, ac prudentia, vt quis sapienter proferat sermonẽ in concilio: sed vt firmamentum statuatur, quo firmus homo in tẽpore casus consistat, opera eleemosynæ supponenda sunt. Non constitues tibi firmamentum, nec fundamentum bonum, ex eo quod sapienter loquaris, neque ex eo quod prudenter mente discurras, neq; ex eo quod in terra multa acquiras & compares: sed ex operibus iustitię, id est, ex eleemosynis, quæ quia rationẽ aliquam iustitiæ subministrant, statuenda sunt, vt possis coram Deo in tempore casus stare. Ecce fundamẽtum, quod apponere debes, ò diues, inquit Augustinus, ad apprehendendam vitam æternam, Via cœli, per quam venitur ad patrem, pauper est. Incipe ergo erogare, si non vis errare. Hincq; te examina, quodnã fundamentum habeas ad vitã æternam apprehendendam. Vide ò diues, si viduæ benefecisti, & si pupillum pauisti; vide quos nudos vestieris, quos famelicos paueris, &c. Si huiusmodi opera non egeris, quamuis plores, ieiunes, & cætera bona facias, adhuc tamen fundamentum à te statutũ non est, vt ipsemet Augustinus prosequitur.

2. Pet. 3. 10

Matth. 25.

Eccl. 4. 29.

Ser. 25. de ver. Dom. ad fin.

In Psa. 37. in illud, Cogitabo pro peccato meo

§. 37. *Singulariter disponit eleemosyna ad remissionem peccatorum, & regnum æternum acquirendum, vt Augustinus prosequitur.*

SEcundus modus est, vt per *fundamentum bonum ad apprehendendam in futurum viam æternam,* intelligamus diuinam gratiam. Hæc enim est legitimum fundamentum ad vitam æternam apprehendendam, sicut peccatum est fundamentũm æternæ mortis incurrendæ, iuxta illud Apostoli, *Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna.* Diuitibus autem hoc imponendum docet Apostolus, quod per copiosas eleemosynas, huiusmodi fundamentum sibi comparent. Quod non ita intelligas, quasi per eleemosynam possit quis gratiam promereri, non enim gratia cadit sub,

¶ 514

1. Ad Tim. 6. 19.

Rom. 6. 23.

ſub merito; ſed quoniam eleemoſyna fiduciam grandem dat, ad illam à Deo poſtulãdam: & quia inter omnia opera, quibus homo ſe diſponit ad diuinam gratiam, & ad peccatorum remiſſionem obtinendam (neceſſarium eſt enim, vt qui hanc vult conſequi, ſe diſponat, agens quod ad ſe ſpectat) eſt eleemoſyna & miſericordia, vt D. Thomas *a* tradidit, cuius actus, vt ipſemet docuit *b*, operatur circa peccatum, vel per modum ſatisfactionis poſt iuſtificationem, vel per modum præparationis ante iuſtificationem, in quantum miſericordes miſericordiam conſequuntur, de qua propterea ſæpe in ſcriptura ſingulariter dicitur, vt B. Auguſtinus *c*, expendit, quod *d*, *ab omni peccato, & à morte liberat: & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & vitam æternam*, & *e*, *per miſericordiam, & fidem purgantur peccata*, & quod *f*, *miſericordia, & veritate redimitur iniquitas*; & quod *g*, qui eleemoſynam facit, *dat pretium redemptionis animæ ſuæ*. Quibus concinit illud inſigne dictum Ambroſij *h*, explicantis illud, *ſicut aqua extinguit ignem: Magna ergo eſt*, inquit, *eleemoſyna, quæ ardentiũ criminum globos, beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat & quodam irriguo largitatis obruit incẽdia delictorum: & quãuis offenſus Deus, quãuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemoſynis; quæ diſpoſuerat punire peccatis. Cogitur enim quodammodo à nobis, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiã, &c.* Expende aduerbium illud, *quodãmodo*. Videtur enim Ambroſius concedere, quodãmodo dici poſſe, eleemoſynam obligare, & cogere, vimq; facere, ad peccatorum remiſſionem & gratiam obtinendam. Quod qua ratione dici poſſit, alibi ex profeſſo exponemus. Et hanc ego ſupremam eleemoſynæ excellentiam conſidero; quod quamuis nihil homo agere poſſit, quod ſit pretium redemptionis animæ ſuæ, aut remiſſionis peccatorum ſuorum, aut quod vel minimam etiam imperfectæ iuſtitiæ rationem habeat ad illam obtinendam, & diuinam gratiam conſequendam: Deus nihilo minus ita illam commendat, vt liberè, & abſolutè loquendo, ipſi ſingulariter tribuat purgare, extinguere, delere, & remittere peccata, eſſe redemptricem animæ captiuæ per peccatum, quæ miſericordiam & gratiam diuinam obtinere, & vitam æternam conſequi faciat. Hoc excellenter annotauit D. Auguſtinus inſignis diuinæ gratiæ aſſertor, qui ſciens & ſupponens gratiam gratis dari, explicat nihilominus, quomodo eleemoſyna illam conſequi dicatur. Supponit ille, interea, quæ mentem eius plurimũ mouebant in ſcriptura Dei, illud eſſe, quod Chriſtus Dominus prædixit in iudicio futurum, quod dicturus eſt ijs, qui à dextris erunt: *Venite benedicti, poſſidete regnum: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Quid enim eſſe poteſt cauſæ, quod cum multa maiora bona iuſti operati ſint, ſolius eleemoſynæ meritum producat Dominus, & cum multa mala impij, ſolùm ad eorum damnationem exprimat eleemoſynæ omiſſionem? Quære, inquit Auguſtinus, cauſas, vel tantæ mercedis, vel tanti ſupplicij, percipite regnum, & ite in ignem æternum. Quare iſti percepturi regnum? *Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare.* Quare illi ituri in ignem æternum? *Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare.* Quid eſt hoc rogo? video de his, qui percepturi ſunt regnum, qui caſti fuerunt, abſtinentes ab operibus malis: veruntamen ipſis non ait: Percipite regnum, caſtè enim vixiſtis, nulli fraudem feciſtis: non dixit hæc; ſed percipite regnum, quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare. *Quanto hoc excellit, quandò cætera tacuit, & hoc ſolum Dominus nominauit?* Rurſus ad illos; *Ite in ignem æternum.* Quam multa poſſet in impios dicere? Quoniam ſi quærerent: quare imus in ignem æternum? Quare quæris, adulter, homicida, fraudator, ſacrilege, blaſphemator, infidelis? nihil horum, ſed *quia eſuriui, & non dediſtis manducare*, video vos moueri ſicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationem colligo, vt poſſum, quam vos non celabo. Scriptum eſt; *ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum.* Item ſcriptum eſt; *Include eleemoſynam in corde pauperis,*

a 2.2. *quæ.* 154. *art.* 2.
b 1.2. *q.* 113. *art.* 4. *ad* 1.
c *Li.* 50. *ho. ho.* 19. & 39 & *li. de ca. nou cap.* 2.
d *Tobi.* 4. 11. & 12.
e *Pro.* 15. 27
f *Ecc.* 3. 33.
g *Pſ.* 48. 9.
h *Serm.* 15.

Serm. 15. *de temp.* & *li.* 50. *ho. ho.* 19

Mat. 25 34 35. & 41.
¶ 515

Eccleſ. 3. 33
Eccl. 29. 15

Eccl.29.15 *& ipsa pro te deprecabitur Dominum.* Item Dan.4.24 scriptum est; *Consilium meum audi rex, peccata tua eleemosynis redime.* Et alia multa sūt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur multum valere eleemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proinde, illis quos damnaturus est, imò plus illis, quos coronaturus, solas eleemosynas imputabit, tāquam dicens: Difficile est, vt examinē vos, & appendam vos, & scruter diligentissimè facta vestra, non inueniā, vnde vos damnē, sed ite in regnum: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Non ergo itis in regnum, quia non peccastis; sed quia vestra peccata eleemosynis redemistis. Rursus & illis: Ite in ignem æternum. Illi tanquam noxij considerantes conscientias suas, de quibus Sap.4.20. Sapientia dixit: *Traducent eos ex aduerso iniquitates eorum.* Sine dubio videbunt se iustè damnari pro sceleribus & criminibus suis: & quasi eis diceret; Non inde vnde putatis, sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare: si enim à peccatis vestris auersi, & ad me conuersi illa omnia peccata & crimina eleemosynis redemissetis, ipsæ eleemosynæ modo liberarent vos, & à reatu tantorum criminum absoluerent. Matth.5.7 *Beati enim misericordes, quoniam misericordiam consequentur*; modo autem, ite in ignem æternum. Iacob.2.13 *Iudicium enim sine misericordia, ei qui non fecit misericordiam.* Ita Augustinus: qui ex his infert, id quod supra docuimus, infructuosa aut insufficientia esse cætera pœnitentiæ opera, vigilias, ieiunia, supplicationes, preces, ad delenda peccata, si misericordiæ operibus aut affectib. destituta fuerint. Id quod confirmat, ex eo quod Christi præcursor Ioannes, veram pœnitentiam exposcens dicit: Luc.3.7. *Generatio viperarum, quis vos ostendit fugere ab ira ventura? Iam securis ad radicem arboris posita est. Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Quisquis istos fructus non fecerit, inquit Augustinus, sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniam peccatorum. Qui sint autem isti fructus, ipse consequenter ostendit; nam post hæc eius verba, interrogabant eum turbæ dicentes; *Quid ergo faciemus?* Id est, qui sunt isti fructus, quos vt faciamus hortaris & terres? *Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas det vnam non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.* Quid manifestius fratres mei? Quid certius? Quid expressius? Quid ergo aliud sonat, quod superius ait: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*, nisi quod sinistri audituri sunt: *Ite in ignem æternum. Esuriui enim, & non dedistis mihi mādu-care, &c.* ¶ 516 Ecce diuites, quid vobis iniungitur, eleemosyna, sine qua sterilem vestram pœnitentiam Augustinus, imò & Baptista Ioānes decernit. Locis cit. Extrahis lacrymas ex oculis, suspiria ex corde, manus contra te conuertis pectus tundens? vt hæc sint frugifera, extrahe pecunias ex sacculo, facultates ex reposito, manus extende ad pauperes: sine enim misericordiæ operibus, sterilia hæc, quæ agis reddūtur: meritò proptertea dictū est; Prou.13.8 *Redemptio animæ viri, diuitiæ ipsius.* Non ponitur redemptio animæ tuæ in lacrymis, suspirijs, tunsione pectoris, clamore ad Deum, quamuis hæc necessaria sint; sed in diuitijs tuis, vt optimè Ambrosius *a*, Augustinus *b*, & Basilius *c*, expendunt, sed in diuitijs, quibus, expendendo in vsus pauperū, peccata redimuntur, vt dixit Daniel ad regem. Fecit, inquit Ambrosius, de veneno antidotum; diuitiæ enim, quæ homines inficiunt, dum amantur & retinentur, in antidotum conuertuntur, si in pauperes profundantur. Hinc igitur patet, cur elegantissimè Dauid vocet eleemosynam, Iustitiā, dicens; Psa.111.8. *Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.* Primò enim ita vocatur, quia ad acquirendum omne bonum, quod iustitiæ nomine exprimitur, eleemosyna cōducit; estq; totius boni radix, si sicuti fieri debet, fiat: secundò, quia bonum est, forteq; fundamentum, & titulum acius quoddam iustitiæ tribuere videtur ad prætendendum quod volueris corā Deo, cui dicere poteris (vt Augustinus indicauit) Ser. 50. de temp. circa finem. misertus sum tui, dum in paupere eras miser; miserere mei, dum me miserum vides; vestiui te, vesti me; dedi tibi, da mihi, qui dixisti, *date & dabitur vobis.* Hinc in Scriptura sacra, dum misericordiæ opera inducuntur, iustitiæ titulus statim subinfertur.

a *Li. de Elia c.* 20.
b *Ser.* 212. *de temp.*
c *Hom.* 7. *in diuites post med.*

Iudi-

Psal. 7.9. *In Ps. 7.* *Iudica me Domine secundum iustitiam meam,* dicebat Dauid, quo nomine Chrysostom⁹ credit intellexisse misericordiam, quam erga inimicos suos operatus fuit. Ideo san- *Tob. 4. 12.* § 516 ctus Tobias quamuis primò commendans filio suo eleemosynæ opera dixerit; *esse fiduciam magnam coram summo Deo,* sed postquam audiuit angelo testante se per eleemosynas tot tantaq; bona promeruisse: & *Tob. 12. 9.* quod *eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam,* morti proximus filium & nepotes *Tob. 14. 11.* instruens, *Filijs,* inquit, *vestris mandate, vt faciant iustitias & eleemosynas.* Dictio *Et,* nō tam coniunctionis, quā explicationis vim habet, quasi dicat; vt faciant iustitias, id est, eleemosynas. Hæ enim rationem iustitiæ inducere videntur, iuxta quam doctrinam intelligunt sancti Patres illam diuinam exhortationem per Oseam prophetam; *Ose. 10. 12* *Seminate vobis in iustitia, & metite in ore misericordiæ.* § 517 Præpositio illa *In* idē est hoc loco & multis alijs ac *Ad,* quasi dicat: *Seminate vobis ad iustitiam.* Ita Origenes *a*, Basilius *b*, Ambrosius *c*, & Bernardus *d*. Et expendunt primò Ambrosius & Basili⁹ illud, *Seminate vobis,* quasi dicat, inquit Ambros. Esto spiritualis agricola; sere quod tibi prosit. Hoc solummodo tibi seminas, quod in pauperes profundis, cætera quę recondis, ignoras cui congregabis ea, & certum est te illa omnia penitus relicturum: bona satio in corde viduarum. Si terra reddit tibi fructus vberiores, quam acceptat; quanto magis misericordiæ remuneratio reddet multipliciora quæ dederis. Dedisti esurienti? inquit Basilius: Tibi seminasti, tibi consuluisti; quod dedisti, ad te cum augmento redibit. Quēadmodum enim frumentum in terram cadens, lucrum proijcienti parit; sic & panis in esurientem proiectus, multam in posterum tibi reddet vtilitatem. Et quam reddet? Quam explicat nomē iustitiæ, quod omne bonum significat. *Seminate vobis ad iustitiam,* id est, ad omne bonum metendum, & vt possitis cum Deo agentes, quasi quendam titulum apparentis iustitiæ prætexere & allegare. Si vis salutem à Deo obtinere, illius primo semina iacito, dando salutem pauperi infirmo: si cordis solatium acquirere, consolare viduam, quæ extrema inopia vrgetur: si rectum in negocio quod aggrederis exitum: pauperem exeuntem ad petendam eleemosynam, cum gaudio in domum suam reducito. Ideo subinfert: *Et metite in ore misericordiæ.* Difficilia quibusdam hæc verba videntur, quæ ex dictis facilia redduntur. Est eleemosynæ largitio, quædam seminatio: seminationi respondet messis: quæ seminauerit enim homo hæc & metet. Seminauit abundantem misericordiam? misericordiam metet abundantissimam. Et verè videtur loqui Propheta, quasi considerans misericordiam Dei, ad modum sacci cuiusdam pleni. Hūc ne in te misericordiæ dona profluant, ligatum tenent peccata, singulariter tua crudelitas, vt scripturæ Sacræ dicere consueuerunt. Si facis eleemosynam, saccum aperis, tollis ligaturam oris eius, profluentque ad eum modum, quo ex sacco pleno, si ligatura auferatur, *à boca de costal.* Simili phrasi vtitur Deus per Isaiam, vt D. Chrysostomus annotauit. *Hom. 55. in Matth.* *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam,* *Esa. 58. 7. 8.* *cum videris nudum operi eum, &c. tunc erumpet quasi mane lumen tuum.* Erumpet vel scindet, dixit, ait Chrysostomus, vt velocitatem & copiam dantis exprimeret; vtque hoc verbo intelligamus, valde illum salutis nostrę cupidū esse, quodq; muneribus plenus ex largiendi festinatione quasi prorūpit, cum nihil sit quod inæstimabile dandi desiderium prohibere possit. Quib. omnib. infinitam profectò bonorum omnium copiam paratā esse nobis ostendit. Ita Chrysostomus: consonè certè hebrææ veritati, in qua ponitur verbū *Bakagh,* quod significat disrūpere, & loquitur metaphora sumpta à sacco pleno, repleto & ligato: quem si quis acuto gladio discindat, aut forti manu disrumpat, subitò accipit, quicquid in sacco continebatur. *Frange esurienti panem tuum:* ita agens, erumpet lumen. Quo nomine bonum significare scriptura consueuit, sicut per tenebras malum & aduersum. Est saccus misericordiæ diuinæ, bonis omnibus plenus, repletus, & quasi crepans: sed.

בקע.

a *Lib. 2. in Iob. & tra. 11. in Mat.*
b. *Ho. 6. in ditescen.*
c *Serm. 81. & libr. de Nab. ca. 7. ad fin.*
d *Ser. 37. in cant. & Epist. 108.*

sed eum tenent ligata peccata tua. Quando manum extendis frangens panem, quē porrigis pauperi; excindis saccum, quasi nouacula illum aperiens, aut quasi disrumpens: tumq; omnia bona abundantissimè profluunt in te. Eia diues, frange panem, aperi sacculos tuos, pande ostia cellarij & horrei, & saccum misericordię Dei discindes. Disperge, da pauperibus: metes in ore misericordiæ iustitiam, id est, omne bonum.

§ 38. *Cornu miserentis exaltatur in gloria, cuius diuitiæ pauperibus datæ, splendentes in cœlo apparebunt, & regnum æternum per eas acquiret.*

¶ 518

Ps. 111. 10.

MErito tandem iuxta hanc doctrinā Dauid rem totam concludere volens, *Cornu*, inquit, *eius exaltabitur in gloria.* Grandia sacramenta hæc verba continent, quæ intelliges, si annotes, cornu in Scriptura sacra significare duo: primò fortitudinem & potentiam: cuius metaphoræ hanc rationem tradit Theodoretus *a*, quia animalia cornigera suam vim in cornibus sitam habent, quibus pugnant, deijciunt, lacerant, se defendunt. Ita dicunt iusti *b*: *In nomine tuo exaltabitur cornu nostrū*, id est, virtus nostra: & Dauid vocat *c*, Deū: *Protector meus, & cornu salutis meæ.* Ita etiam cum de peccatorum potentia liberari postulabat, dixit, vt Augustinus *d*, annotauit *e*, *Salua à cornibus vnicornium humilitatē meam*, id est, me humilem & debilem: quomodo itidem Deus dicere volens, se contriturum potentia impiorum, & exaltaturum virtutem iustorum dixit *f*: *Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti.* Ita dicitur *g*, *Abscissum cornu Moab*, & *h*, *confractum cornu Israel.* Et huiusmodi innumera. Secundo sumitur pro regno aut dignitate regia, ex eo inquit Euthymi⁹, quod reges vngebantur oleo, quod ferebatur cornu: aut verius, quia in cornigeris animalibus, cornu cæteris eminet loco, & robustiori potentia. Ita quando vidit Daniel bestiam quartam, dentes habentem ferreos & cornua decem, ex quibus tria euulsa sunt, dixit Angelus ad Danielem, visionem explicans: *Cornua decem, decem reges erunt, & alius consurget post eos & ipse erit potentior prioribus, & tres reges humiliabit.* Similiter cum Ioannes vidit bestiam habentē cornua decem, dixit illi Angelus: *Hæc decem cornua, quæ vidisti, decē reges sunt, qui regnū nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges vna hora accipient.* Ita quatuor mundi suprema regna vel monarchiæ, ostensa sunt Zachariæ *a*, sub typo quatuor cornuum, vt Hieronymus *b*, intellexit. Ita dixit Dauid *c*; *exaltabitur sicut vnicornis cornu meū*, id est, regnum meum, per Christum. Hoc nomine frequentissime Christi regnum exprimitur in scriptura, vt cum dicitur; *Illuc producam cornu Dauid:* quod Hieronym⁹, Augustinus, Theodoret⁹ & Beda de regno Christi intellelligunt, & Hieronymus legit: *Orire faciam cornu Dauid.* Vtroq; modo censet Euthymius *a*, accipi illud posse *b*, *Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui*; primò, vt cornu significet potentiam, quasi dicat: Erexit in Ecclesia fortitudinem salutis, *leuanto vna fuerça de salud*, cuius virtute omnes deijciātur inimicæ potestates. Hoc modo intellexit Gregorius. Cornu quippe salutis, inquit Gregorius, quid est, nisi sublimitas Ecclesiasticę potestatis? Quod enim antiquitus nusquam dictum fuit, modo vniuersali Ecclesiæ dicitur: *Quodcūq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Nulla est infirmitas tam grandis, quam non excedat potentia salutis, quam Christus in domo Dauid, id est, Ecclesia, erexit. Secundo, vt cornu significet regnum. Erexit Christus regnum quoddam salutis, in quo solo salus vera contineatur, & conferatur: hoc est eius sancta Ecclesia, quam Apostolus vocat *Regnum filij dilectionis*, id est, dilectissimi. Iuxta hanc ergo duplicem significationem, duobus modis potest Dauid sententia explicari. Primò, iuxta D. Augustini profundissimā mentē, vt nomine cornu ietelligat diuitias, facultatesq; eius, qui in pauperes dispersit. Hæ namq; meritò votantur *Cornu*, quia reputantur pro potentia & fortitudine. *Substantia ciuitatis*, inquit Sapiens, *vrbs fortitudinis eius.*

a In Ps. 88.
b Ps. 88. 18.
c Psa. 17. 3.
d In Ps. 21.
e Ps. 21. 22.
f Ps. 74. 11.
g Ier. 48. 25
h Thr. 2. 3.
i In c. 1 Lu.
Dan. 7. 24
Apo. 17. 12
a Zach. 1.
b In cap. 1. Zach.
c Ps. 91. 11.
Psa. 131. 18.
a In cap. 1. Luc. cit.
b Lu. 1. 69
Lib. 6. in 2. Reg. c. 3.
Mat. 16. 29
Ad Col. 1. 3
In Psa. 111.
Pro. 10. 15.

Sub-

Substantiam enim & diuitias suas, diues suam reputat fortitudinem, qua se defendit, protegit, opprimit, deijcit, vincit, superat, & præualet: & tantum dicitur quis de fortitudine, & potētia habere, quantum de diuitijs. Fœlix iucundusque homo, qui miseretur & commodat. Dispersit enim dans pauperibus diuitias, & facultates suas. Istæ non sunt illi deperditæ, sed in gloria exaltatæ consistunt; & tanquam in Dei thesauro, exaltatæ & seruatæ manent, meliori sorte sunt repositæ. Thesaurizauit in cœlo, & ad eius celsitudinem diuitias suas euexit, ex eo quod illas seminauit, & deiecit in terram. Sicut vt granum in altum se erigat fructificans, inquit Basilius, oportet in terra demittere & ad ima deijcere, alioquin ipsum solum manet; ita vt diuitiæ in altum fructificantes erigantur, spargendæ sunt in terram pauperum; in hos, quos tanquam terram omnes conculcant. Quando diuites auari, quæ condiderunt in terra reliquerint: quādo viri diuitiarū aperientes oculos, nihil videbūt, nec inuenient aliquid in manibus suis: quando lamentantes se dicent; *Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis?* tunc diuitiæ eius, qui in pauperes sparserat, exaltabuntur, eleuabuntur, commendabuntur ab ipso Deo dicente: *Venite benedicti, esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c.* Tunc *exaltabuntur,* quia ipsæ terrenæ factæ erunt cœlestes, corruptibiles incorruptibiles, & densum lutum, pulcherrimi fulgentesque Sapphiri, vt supra dictum est: Tunc exaltabuntur, quia tunc videbis ô diues, quantum valeat fragmentum panis datum pauperi; tunc conspicies, quanti sit pretij, vestis data nudo: nunc nihil vilius habes, quam id quod das pauperi, tunc exaltabitur in gloria, quia videbitur tanti valoris, quod pro illo omnia Dei bona conferentur: ibi eleemosynæ celebritas & excellentia fiet manifesta, quam hic contemnis agere. Annotauit Sanctus Augustinus excellenter Dauidem expressisse abundantissimum fructum, quem Christus Dominus reportaturus erat, ex eo quod sui diuini verbi semen iacturus esset in terra, & irrigaturus suo infiniti valoris sanguine, dicens: *Superextolletur super Libanum fructus eius.* Libanum, inquit Augustinus, solemus accipere huius seculi dignitatem; quoniam mons est Libanus, excelsas arbores habens, & nomen ipsum interpretatur, candidatior. Extolletur fructus CHRISTI super Libanum; quia super omnes terræ dignitates, & quicquid in ea pretiosum inuenitur. Et vere exaltatus fuit fructus super Libanum, quia *Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomen Iesu omne genu flectatur, &c.* Et *Constituit* Deus pater Iesum Christum *in cœlestibus super omnem principatum & dominationem, &c.* Grandis fructus, grandis eius quod seminatum fuit exaltatio super Libanum. Ecce ô diues, qualis fructus eius, quod disperseris & seminaueris per eleemosynam: exaltabitur super Libanum, exaltabitur enim in gloria, super omnes mundi dignitates, potestates, reges, Imperatores. Secundò potest intelligi, vt exprimere velit Dauid, fructum eleemosynæ: per illam enim homines constituendi sunt reges. *Exaltabitur cornu,* inquit, *eius;* id est, dignitas aut regnum eius, ad tantam altitudinem extolletur, quod eius dignitas erit regia: rex futurus est: regnum quod verè possideat, in quo tanquam rex regnet, ei erit tradendum, non terrenum sed cœleste, non temporale sed æternum, non humanum sed diuinum; ipsum videlicet met regnum Dei, quod omnia bona continet, maiora quàm oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis ascendit. Da numum, inquit Beatus Petrus Chrysologus, & accipies regnum. Iuxta hunc sensum id prædixit Dauid, quod CHRISTVS dicturus est: *Venite benedicti, possidete paratum vobis regnum,* non tantum eis ostenditur, sicut antiquitus Ioanni Euangelistæ ostensum fuit, quod vt videre posset, *Sustulit eum angelus in montem magnum & altum & ostendit,* inquit, *mihi,* &c. tunc non tantum ostendet, sed vere realiterque tradet regnum, & reges constituet. Quosnam? Eos, qui

Margin notes: ¶ 519; *Hom. 6 in ditescētes.*; *Sapi. 5. 8.*; *Matth. 25.*; *In Psal. 71.*; *Psal. 71. 16*; *Phil. 2. 9.*; *Ephe. 1. 21.*; *Serm. 8.*; *Matt. 25.*; *Apo. 21. 18.*; ¶ 520

qui sparserunt, & seminauerunt per eleemosynas. *Esuriui enim*, inquit, *& dedistis mihi manducare.* Expende illam notam causalem *Enim*: hæc ratio, hæc causa. Possetne amplius etiam si fingendo & fabulando loqui vellemus, dici? Potest ne huic simile cogitari? Poteſtne Deus secundum suam omnipotentiam amplius puram creaturam eleuare, quam vt suum ipsiusmet regnum ei tradat? Cornu eius exaltabitur in gloria. Estne hoc ò diuites fabula? est ne inuentum ab hominibus aut per homines? est ne somnium confictum? Num onerosa, inquit Chrysostomus, sunt hæc præcepta? Ea inquit Chrysostomus, sunt hæc præcepta? Ea, inquit, quæ pereunt, dispensa, vt tibi fiant vtilia, & detrimenti damnum effugias, & ex ipsis lucrũ maximum tibi pares. *Excellentis enim & magnæ inhumanitatis est, post tot spirituales admonitiones, arculis & muris includere superflua, & non illis subleuare proximorum inopiam; sed sinere à rubigine & tinea corrũpi, & propter illa supplicijs potius plecti, quam dignam pro eis remunerationem accipere.* Et certè postquam hæc aliaque his similia similiter Basilius prosecutus fuisset, substitit: *Hoc*, inquit, *testimonium validum, qui testatur verus; sed pauci persuasi:* considerantque, tam ipse *a*, quam Ambrosius *b*, quod ore quidem pleno confiteris & dicis te credere, & nihilominus nouam ligaturam sacculis tuis inijcientem vidẽt, quem audire videntur respondentem: *Pulcher*, inquis, *sermo, sed pulchrius aurum, bona quidem verba, sed meliores diuitiæ.* Hoc ipsum considerans Chrysostomus, multam deplorat pigritiam, & arguit infirmam fidem, dicitque nos verè dare occasionem infidelibus, vt irrideant nos, & credant ea, quæ Christiani dicimus, ore solo à nobis proferri, non corde credi. Venit enim gentilis, & videt te labores indefessos subire, vt minimum lucrum reportes, exponere grandes diuitias, vt aliquando non solum non grandia, sed nec parua lucreris: interroganti, quid sit causę, quod pecunias tuas expendas? respondes: Vt lucrum reportem. si quia exiguum lucrum credis te consecuturum, illudque incertum est, tam magnas exponis diuitiarum copias, si crederes, quod dicis, expendendo parua in pauperes, innumeras diuitias tibi securè reponi, tandem acquirendas: nonne melius abundantiusque expẽderes, vbi maius lucrum certiusq; confiteris? Sed qui grandi affectu & ardenti voluntate magna expendis, vt parua acquiras; nec minima in pauperes insumis, vt hæc quæ dicis grãdia cõsequaris, hoc ipso indicas, verè te credere, nihil tibi repositum reddendum propter ea, quæ in pauperes expenderis. Eadem ratione prosequitur ad idem institutũ Chrysostomus, considerationem quandam, per quam ad Christianorum mores reprehendendos procedit. Si ingrederetur, inquit, hanc ciuitatẽ gentilis, & interrogaret, quã legem Christiani profiteremur, responderetur q; , Euãgelicam: & inquirẽti; quidnã hæc lex contineret, responderemus, Hoc Christi documentum: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo:* nonne irrideret eos, quos audiret talem legem profitẽtes, quos videret è diametro sentientes & operãtes? Ex his similiter idem Chrysostomus, hominum arguit intolerabilem erga Deum ingratitudinem, qui liberè & voluntariè bona sua hominibus credentes, sperantes ab eis lucra in mutuis, in fœnore, in negotiatione, soli Deo nolunt sua credere, nec de eo confidentiã habẽt. Deus, inquit ille, omnia bona sua nobis credidit: ipse enim est, qui *vocatus seruis suis, tradidit illis bona sua.* Potestq; homo melius, quam Ioseph dicere: Ecce Dominus meus nihil habet in domo sua, quod non tradiderit mihi: dedit enim homini cœlos cum stellis, quæ illuminent; terrã cũ fructibus, qui sustentent, aerem quẽ spiret, aquã quã bibat, angelos qui custodiant, doctores qui instruãt, imò non tantum quæ extra se, sed & quæ intra se habebat, dedit: *Sic enim dilexit mundum, vt filium suum daret.* Et hæc quidem, quãuis sciret hominum infidelitatem, & quod futuri erant serui, qui tanquam filius prodigus, dissipaturi erant substãtiam, quam acciperent, imò contra Deum ipsum conuersu-

Hom. 35. in Genes.

Hom. 7. in diuites.

a Ho. 6. in ditescẽtes.

b Ser. 81. ad finem.

Hom. 12. in Mat. ad finem.

Libr. 1. de compunct. cordis.

Hom. 11. in 1. ad Tim.

Mat. 25. 14

Gen. 30. 8. 9.

¶ 521.

Ioan. 3. 16.

uersuros, & quod filium suum, quem in eorum manibus ponebat, erant occisuri, & eius sanguinem effusuri: nihilominus abundè præstitit omnia in nostram vtilitatem, & profectum, & omnia sua nobis concredita tradidit. Homo verò de nullius manibus minus confidit, quam de ipsius Dei: cum enim liberaliter omnia sua committat & credat arcis, horreis, cellarijs, seruis, mutuum petentibus, negotiatoribus, terræ, ac agris, mari, ac naui, imò & manibus diaboli, in cuius vsum liberalissimè omnia expendit, de solius Dei manibus diffidit, & credit, id solummodo sibi perire, quod eius manibus crediderit. Ipse, inquit Chrysostomus, mysterium sũmæ excellentiæ nobis credidit, illud quod Paulus vocat, *magnum pietatis sacramentum*, credidit nobis se ipsum, suum sanguinem, sua sacramenta, sua merita, & quicquid ipse lucratus fuit, manibus nostris commisit, nos illi pecunias non credimus, & hoc, quamuis audiamus ipsum protestantem, non eas postulare, vt sibi retineat; sed vt nobismetipsis securas conseruet. Hortatur enim & dicit: Mihi omnia vestra seruanda permittite, nemo ea diripiet, neque tinea demolietur, neque latro suffodiet; & centuplum se daturum pollicetur: nec sic quidem obtemperamus. Et certè dum apud aliquos quidpiam deponimus, nihil accipimus amplius, ab his quæ deposueramus; gratiasque agimus, si vel totum, quod deposuimus receperimus & si fur aliquid furetur, nostro cum detrimento id faciet. At verò cœlestis ille nostri depositi saluator, dicturus tibi non est: Latro accepit, corrosit tinea, ærugo demolita fuit, sed hic centuplum reddit, & illic æternam adijciet vitam: & nemo tamen apud illum deponere studet. At inquies: Serò mihi ista restituet: sed hoc signum est magnifici muneris, quod ista non reddit in vita ista fluxa & mortali, in qua non debes permanere, imò & hic centuplum reddit. Hæc latè prosequitur Chrysostomus: qui etiam abundè huic obiectioni respondet, ex eo, quod terræ semina tua mãdas, à qua lõgo tempore fructus expectas, & incertos quidem propter eius sterilitatem, aeris intemperiem, locustarum incursus, grandinis impetus, rubiginis malitiam: *Et fœnerans quidem*, inquit Chrysostomus, *post multos annos sortem recipere concupiscis, cum periculo nec sortem recipiendi, vt mora maius accipias fœnus*: & sæpenumero ita omnia sunt incerta, vt quæ exposueris vniuersa, & lucrum quod sperabas, perdas. Nonne igitur congruentius tibi esset, Deo quæ tua sunt credere, qui in præsenti centuplum, & in futuro æternam vitam, id est lucrum, non solum centuplo, sed infinities maius redditurus est? Conqueritur Deus lamentabili quodam (nostro loquendi more) affectu, per Ieremiam: *Videte verbum Domini*, ait Propheta; non perforatis auribus illud excipite. *Nunquid*, inquit, *solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? Quare ergo dixit populus meus: Recessimus, & non veniemus vltra ad te?* Fugit homo solitudinem, in qua multa cùm sint pericula, nullus adest, qui auxilium ferre possit. Nequaquam terræ infrugiferæ, aut illi, qui serò, aut nũquam reddit fructus, sua semina mandat, credens illa deperditurus, quæ tali terræ crediderit. Nunquid talis ego sum, dicit Dominus? Nunquid infrugifera terra? nunquid solitudo, in qua latrones commorentur, omnia vastantes? Cur igitur non in manibus meis diuitiarum vestrarum semina seritis? Cur me venientem in paupere fugitis? Ex his igitur patet, quod CHRISTVS docere contendit eleemosynam esse, per quam thesauros tuos in cœlum transmittis, pauperesque esse vectores, in hoc positos, vt eo illa deferant.

Libr. 1. de compunct. cordis.

2. ad Tim. 3. 16.

Hom. 11. in ad Tim.

Mat. 25. 14

Gen. 30. 8.

§ 521.

...an. 3. 16.

Hom. 34. ad populũ.

Hom. 36. ad pop.

Ier. 2. 31.

§. 39. *Quærunt sancti & rogant pauperes, vt bona accipiant, quorum vectores in cœlum intelligunt, vt Abraham, Lot, & Macedones.*

¶ 522 Omnia quæ diximus, sancti viri, qui viuæ fidei oculis res conspiciebant, optimè intellexerũt, qui propterea nihil magis curauerunt, quàm bona sua pauperibus dare, & in eorum manibus reponere, quos nouerant à Deo in mundo constitutos, qui quæ sibi crederentur, in cœlum transferrent. Hinc Abraham tabernaculi sui ostia aperta habebat, vt Chrysostomus annotat, non timens fures deprædantes; sed optans vectores, qui quæ bona habebat, acciperent in cœlum transferenda. Imò non solum id agebat, sed ante ostium sedebat, inquit Ambrosius, in meridie, vigente solis ardore, quando alij requiescebant, hospitum explorans aduentum; non custodiens quæ habebat, ne aliquis extraheret; sed quærens, qui ex tabernaculo suo illa deportaret. In hunc finem, inquit Chrysostomus, domo egrediebatur, pauperum venator effectus; nec ita lætatur venator prædam capiens, sicut ille inueniens pauperem, quem ad tabernaculum suum deferret, ibi reficiendum & refocillandum. Totam diem in hoc insumebat, bonam expectans venationem: & si tandem quempiam videbat, occurrebat, ad terram supplicando se prosternebat, dicens: *Si inueni gratiam in conspectu tuo, ne transeas seruum tuum.* Et quamuis, inquit, trecentos decem & octo haberet vernas, non alium misit, sed cursu ipse ad boues contendit, & pinguiorem vitulum attulit, commendans non ancillæ alicui, sed ipsimet Saræ, vt ex adipe frumenti panes conficeret, ipsam volens tanto beneficio afficere, vt illa etiam sua opera in pauperes collocaret: sicut cum latro aliquis videt grandis thesauri imminentem sibi prædã, in sui societatem aduocat eum, quem magis habet amicum, in quem singularẽ vult gratiam conferre. Nec vnquam latro aliquis ita in itinere consistens; quem deprædaretur expectauit, sicut Abraham expectabat, non quos deprædaretur ipse, & à quibus quæ portabant, auferret; sed quibus sua abundatissime largiretur. Id ipsum eius nepos Lot ab eo didicerat, qui similiter ad vias & biuia exibat, pauperes expectaturus: id sine dubio, inquit Origenes, tam ipse, quàm Abraham agentes, quod postea Apostolus dixit: *Hospitalitatem sectantes.* Expendit Origenes vim illius vocis, *sectantes*, quo vnico verbo grandem magnificentiam Apostolus comprehendit. Docens enim sectandam esse hospitalitatem, non solùm ostendit, vt venientem ad nos hospitem suscipiamus; sed & requiramus, & soliciti simus, & sectemur, ac perquiramus vbique hospites, ne fortè in plateis sedeant, ne extra tectum iaceant. Recordare Lot, & illum inuenies, quod non illum hospites, sed ille quæsierit hospites. Ita Origenes. Quod & similiter Chrysostomus *a*, annotauit idem verbum expendens. Non dissimilis fuit Sanctus Iob, de quo hoc Origenes *b*, annotat, quod tota ratio, cur facultates tenebat, & conseruabat, erat, vt pauperibus traderet. Propterea apud eum, inquit Origenes, nunquam foris pauper mansit, cuius ianua omni aduenienti patuit, quem inualidi nunquam prætermiserunt rogare, de ijs, quæ opus habuerunt, qui non dimisit pauperem exire de domo sua vacuum: ad cuius tonsuram ouium, omnium pauperum scapulæ calefactæ sunt: *Ob hoc enim & istam multitudinem pecorum nutriuit, & maximam agriculturam exercuit, vt plurimis impertiret, vt plurimorum memor esset, vt plurimos esurientes saturaret, vt plurimos nudos vestiret, & multis miserabilibus & infœlicibus refrigeraret; & ministeriũ eius copiosum, quod ministrabat hospitibus & infirmis, miserãtib⁹ destitutis, & peregrinis, & pauperibus.* Hæc optime sancta Fabiola Romana nobilissima intellexit, de qua Hieronymus: Omnem, inquit, censum, quem habere poterat (erat autem amplissimus & respondens generi eius) vendidit, & inde pecuniam con-

Hom. 7. in Lucã, quæ est de Lazaro.

Lib. 1. de Abraham c. 5.

Ser. 21. in epist. ad Rom.

Gen. 18. 3.

Lib. 9. in c. 12. ad Ro.

Rom. 12. 13

a Hõ. 7. in Lucã. cit. & ser. 21. in epist. ad Rom.

b Lib. 2. in Iob.

Iob. 31. 32.

¶ 523

Epi. 30. ad Oceanũ.

congregatam vsibus pauperum præparauit: *Et prima omnium Xenodochium construxit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus atque inedia, miserorum membra foueret. Quoties morbo Regio & pedore confectos, humeris suis ipsa portauit? Quoties lauit purulentam vulnerum saniem, quàm alius aspicere non valebat? Præbebat cibos propria manu, & spirans cadauer sorbitiunculis irrigabat. Nō mihi si linguæ centum sint, ferrea vox, omnia morborum percurrere possim nomina, quæ Fabiola in tanta miserorum refrigeria commutauit, vt multi pauperum sani, languentibus inuiderent*, &c. Huiusmodi multa possemus subijcere de Beato Ludouico Rege Galliarum, de Sancta Elisabeth Vngariæ Regina, de B. Eduardo Anglorum Rege, de sancto illo Seruolo, paralytico & paupere, qui auidè eleemosynas petebat, vt auidius pauperibus erogaret, vt D. Gregorius *a* latè recenset: de quibus alibi. Solùm ad huius argumenti confirmationem duo libet expendere ex Beato Chrysostomo *b*: quę vt ipse singulariter annotaret, peculiare opus conscripsit, expendens dictum Apostoli: *Oportet hæreses esse* c. Primum est, antiquos illos & primitiuos fideles, tam viuæ fidei oculis hæc conspexisse, vt non solùm libenter darent bona sua pauperibus supplicantibus & rogantibus sibi aliquid dari; sed ipsi potius supplices rogabant pauperes, & quasi cogebant, vt quæ illis offerebant, accipere dignarentur: & cùm pauper aliquis occurrebat, qui primus poterat currere ad illum, supplex orabat, vt bona sua vellet recipere. Hoc probat Chrysostomus, ex eo quod Apostolus dixit, ad Corinthios scribens: *Notam autem facimus vobis fratres gratiam Dei, quæ data est in Ecclesijs Macedoniæ, & quod iam multo experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit; & altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum: quia secundùm virtutem testimonium illis reddo: & supra virtutem voluntarij fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos, gratiam & cōmunicationem ministerij, quod fit in sanctos.* Ex duobus Macedones laudat, primò ex patientia in tribulationibus, quas quanto maiores experiebantur & patiebantur, abundantiori gaudio erant perfusi. Secundò, quod ita eleemosynas dederunt ad sanctorum, vel pauperum sustentationem, vt rogarent obnixè, quod eas recipere vellēt. Singula verba expende: in primis: *Gratiam Dei.* Voluit Apostolus referre eleemosynarum largitionem, quam Macedones faciebant, & vocat eam *gratiam Dei*, quia, vt annotant Chrysostomus *a* & D. Thomas *b*, grandis excellentissimaque Dei gratia est, tibi concedere, vt eleemosynam facias: non solùm quia eleemosyna bonum est opus, & omne bonum potest dici Dei gratia, quia eius fauore fit: sed quia ad te pauperes destinare, vt eis eleemosynam des, grandis ingensque est illius fauor. Nonne grandis esset gratia Regis, si volens filium suū mittere ad hāc ciuitatem, te eligeret, qui illum reciperes & sustentares, tibi Regia dona abundantissimè collaturus? Nonne singularissimo fauore te prosequutum censeres, quod alijs relictis & postpositis, te ad id elegerit, & filium suū tibi crediderit? Hæcque fuit gratia, quam Christus Dominus singulariter viduæ Sareptanæ factam annotauit: cùm enim multę essent viduæ in Israël, illam elegit, ad quam mitteret suum Prophetam alendum & sustentandum, cū fœlici viduæ ipsius sorte. Si tantam tibi Deus potestatem faceret, inquit Chrysostomus, vt collabens cœlū erigere ac restituere posses; nonne hoc facto interpretareris, honore te ex eo honestatum, qui conditionem maximè superaret tuā? Ecce igitur maiori te honore dignatus est ille: nam quod cœlis ipsis honoratius est, huius tibi erigendi restituendique curam credidit. Deus enim inter omnia quæ videntur, nihil homine maioris æstimat, propter quem & cœlum & terram, & mare fecit, in quo ipse inhabitare magis gaudet, quàm in cœlo, &c. Sed de his statim. Deinde expende illud: *Altissima paupertas eorum, abundauit in diuitias simplicitatis eorum.* Macedones grandem tribulationem passi fuerunt, & bonis suis iniustè spoliari, vnde ingētem paupertatem incurrerunt, quam Apostolus vocat altissimam, vt Chrysostomus, Anselmus & D. Tho-

a *Hom. 15. in Euang.*

b *Hom. quæ habetur post 1. ad Corint.*

c 1. *Cor.* 11. 9.

2. *Cor.* 8. 1.

¶ 524

a *Hom.* 16. *in* 2. *ad Corint.*

b *In c.* 8. 2. *ad Corint.*

Luc. 4. 26.

Hom. 35. *ad populū, &* 14. *in epist. ad Rom.*

D. Thomas explicarunt, iuxta quorum mentem voluit dicere, Macedones duo incurrisse, tribulationem vehemētem & paupertatem grandem. Sicut autem tribulatio non eis fuit causa tristitiæ, sed potius occasio abundātissimi gaudij; ita extrema paupertas non fuit causa, vt ab eleemosynis cessarent; sed potius vt abundantissimas, iuxta eam, quam possidebant substantiam, facerent. Paupertas eorum, inquit Anselmus, quo profundior fuit, *abundauit in diuitias* dandas; & cùm magna illis esset paupertas, abundanter erogauerunt sanctis diuitias. *Diuitias* dico *simplicitatis eorum*, quia simplici intentione, non vt hominibus, sed soli Deo placerent, quæ habebant erogauerunt. Ex eo igitur, quod pauperiores se viderunt, magis excitati sunt ad abundantiores eleemosynas: nec videre facultates suas à prædonibus raptas, aut diminutas, eorum misericordiam imminuit, sed potius auxit. Hæc itaque prima excellentia, inquit Chrysostomus, Macedonum fuit. Secundam autem, inquit idem Chrysostomus, expressit Apostolus, subdens: *Quia secundùm virtutem, & supra virtutem voluntarij fuerunt.* Amplius dare per voluntatem cupiebant, & procurabant, quam possent per facultatum suarum vires. Dederunt quidem quæ potuerunt, & maiora quàm pro eorum viribus possent. Hoc credo eos egisse, quia sibimetipsis, quæ communiter sunt necessaria, subtrahebant, vt pauperibus erogarent, & ieiunabant illi, vt pauperibus cibum darent, nudabant se vestibus suis, vt induerent nudos. Hoc non obligationis opus, sed perfectionis fuit, congruens hominibus, in quibus perfectissima fides vigebat. Inuehitur Basilius in diuites huius seculi, ex quibus, qui misericordiores iudicantur, ea solummodo dari pauperibus iubent, quæ sibi domibusque suis sunt penitus inutilia, & occupant in domo ac impediunt. Hi sine dubio imperfectissima sunt fide, nec plenè agnoscunt, cuinam eleemosynam præbeant, & quis sit, qui in pauperis persona ad eos veniat. Si enim veniret ad te Rex vestitus indumentis scutiferi sui, ita personam suam dissimulans, vt scutifer, non Rex appareret; si verè eum Regem crederes; num ea tantùm illi conferres, quæ si solummodo scutiferum reputares? Nequaquam certè, sed pretiosiora domus tuæ, illi excipiendo parares. Venit sine dubio in paupere Christus ipse, paupertatis veste dissimulatus: si eum Christum perfecta fide crederes, & attenderes, num contentus esses ea solummodo dare, quæ dares, si quem vides, solam & nudam reputares pauperis personam? Illa solummodo das, quæ quamuis Christus non venisset in paupere, pauperi dedisses. Si nobilem hospitem, inquit Basilius, domi te excipere crederes; eine mensæ solummodo reliquias apponeres? Hæc & alia prosequitur, prosequutusque fuerat Augustinus, contra quosdam diuites agens, à quibus requirit, quidnam facturi essent, si ipsemet Christus in propria persona ad eorum domos, sicut ad domum Marthæ veniret esuriens & sitiens. Idem igitur agite cognoscentes, & viua fide credentes ipsummet esse, qui in paupere accedit. Ita perfecti illi Christiani Macedones, videntes pauperes, ipsummet Christum attendebant in eis: & eodem affectu, quo si Christus in propria persona accederet nudus, algens, sitiens, dolens, semetipsos vestibus exuerent, & ex proprio ore epulas detraherent, vt ipsi darent, ita agebant. Inde prouenit, quod plusquam eorum facultas poterat, erant misericordes. Tertiò expendit Chrysostomus illud, *Cùm multa exhortatione obsecrantes nos.* Ecce, inquit, tertiam & quartam excellentiam: Obsecrantes, & cum multa exhortatione, non solùm rogauerunt, sed cum multa exhortatione, id est, vt Diuus Thomas exponit per multas rationes nos inducere voluerunt, vt in subsidium pauperum acciperemus eorum diuitias, quas offerebant. Obsecratio, inquit Beatus Thomas, est obtestatio per sacra, tuncque obsecramus, cùm petimus ab aliquo, interponentes res, quas maximè sacras reputamus: vt cùm postulamus per Christi passionem, per eius vulnera, crucem, sanguinem: per Beatis-

Hom.16.in 2.ad Cor. cit.

¶ 525

Hom.7. in diuites, ad finem.

In c.2.1.ad Timoth. lect.1.

Beatissimæ Virginis puritatem, &c. Ita illi Christiani non solùm rogabant Apostolum, vt acciperet in vsum pauperum diuitias suas: sed obsecrabant, postulantes illud per Christi passionem & crucem; & vt Anselmus colligit, cum lacrymis. Tam simpliciter & deuotè obtulerunt, inquit Diuus Anselmus, quod vltra vires eorum erat, in sustentationem pauperum, qui erant in Ierusalem, vt cum lacrymis deprecantes offerrent, vt vel sic cogerent accipi à se, quod Apostolus accipere recusabat, attendens eorum vires; quia plus erat, quàm poterat eorum substantia: rationes multiplicabant, obsecrationes adiungebant, orantes per Christi passionem, crucem, mortem, sanguinem: vt reciperet ad pauperum subsidium, quæ ipsi dare volebant. Res sine dubio omnem admirationem excedens. Agebant illi erga pauperes, vt reciperent; quod nunc pauperes agunt erga diuites, vt dare velint. *Cùm obsecrationibus*, inquit Sapiens, *loquitur pauper*, postulans per Dei misericordiam, bonitatem, & per ipsummet Deum; & nunc vides, quot rationes interponant, exponentes suam necessitatem, & quot adiungant obsecrationes, vt cor lapideum emollire sufficiant per Christi sanguinem; vulnus lateris, vbera Beatissimæ Virginis obtestantes. Hoc illi erga pauperes agebant, illos obsecrantes, vt vellent recipere, quæ illis dabant & offerebant. Ita illi agebant: *In afflictione existentes & paupertate.* Ecce, inquit Chrysostomus, quintam & sextam excellentiam. Et quid rogabant, inquit Chrysostomus? *Vt per gratiam & communicationem ministerij, quod fit in Sanctos*, id est, vt eleemosynam, quam dabant ad subuentionem pauperum, acciperemus. Vide quomodo eleemosynam vocant; *Gratiam & communicationem: Gratiam*, quia reputabant magnam sibi gratiam à Deo & pauperibus præstari, si eleemosynas reciperent: *Communicationem*, & societatem, vt significarent, quod cùm dabant eleemosynam, non solùm dabant, sed accipiebant; imò veriùs accipiebant, quam dabant. Ita enim qui eleemosynam dat, affectus esse debet (inquit Chrysostomus hæc latissimè prosequens) vt intelligat se potius recipere, quàm dare beneficium, ex eo quod pauperi dat; & hanc esse communicationem, quod dans minima, recipit magna; quod dans terrena, recipit cœlestia; quod dans pauperi corruptibilia, ab eo accipit, quod sit illorum vector & portator in cœlum, vbi qui dedit, inueniat quod dedit, æterna beatitudine cumulatum. Id ipsum prosequitur expendens perfectam illorum primorum Christianorum fidem, qui omnia penitus quæ habebant, offerebant Apostolis, rogantes illos, vt ea reciperent in pauperum subsidium. Erat autem videre quandam pietatis speciem, non ex sola abiectione opum omnium in vnum conflatarum; sed etiam ex abijciendi modo: *Nam quotquot, vel domos, vel agros possidebant, ea vendebant, eorumq; pretium allatum ante pedes Apostolorum ponebant.* Non dicit, quod in manus ipsorum ponebant, sed ad pedes, declarando simul fidem, pietatem, atque reuerentiam, quam habebant Apostolis: *Et quod maioris ducebant, quod ab eis reciperentur, quàm quod darentur dona. Hoc enim est potissimum contemnere opes: hoc est pascere esurientem Christum, si absque arrogantia & fastu hoc facias; sicq; das, quasi tibi ipsi plura, quàm danti beneficia, dare videaris. Quod si secus affectus es, neque sic dederis, vt putes te magis accipere, quàm dare, nec dedisti hoc alijs.* Ita Chrysostomus. Quare ita illi faciebãt? Primò, quia ipsimet Christo dare intelligebant. Si Christus ipsemet in sua propria persona in foro huius ciuitatis se manifestaret mortalis & infirmus, dicens se in alicuius ciuis domum recipere se velle; quãto affectu quiuis illi domum suam offerret, mensam, lectum, obsequium? quantum quisque procuraret, se omnibus alijs anteponere, vt domum suam vellet eligere? In paupere illi fideles Christum ipsum conspiciebant; ideo paupere viso currebant, rogabant, obsecrabant, quadamque sancta contentione certabant, vnusquisque contendens, vt sua potius, quàm alterius bona recipere vellet. Verùm alia, inquit, Chry-

In hunc locum.

§ 526

Prou.18.23.

Homil. in dictũ Pauli post 1. ad Cor. citata

Act.4.34.

§ 527

Chrysostomus, illis ratio erat. Gaudebant enim & exultabant, cùm opes offerrent, maxima lucrari sese putantes; maximæque erga se charitatis esse arbitrabantur, si eas ab ipsis recipere dignarentur Apostoli; sicut enim hi qui ad magnos quosdam principatus accersiti, regias inhabitaturi ciuitates, omnem substãtiam suam in pecuniam commutant, & sic illò migrant: ita planè & tunc faciebant homines illi ad cœlum vocati, & ad supernam metropolim & regnum, quod illic est. Nam persuasum habentes, illic esse patriam, omni substantia sua in pecuniam commutata, pecuniam per Apostolorum manus illò præmiserunt. Est enim extremæ stultitiæ relinquere aliquid rerum nostrarum in hoc loco, nobis paulò post etiam hinc emigraturis. Quicquid enim relinquitur, in damnum cedit. Quapropter illò præmittantur omnia, vbi & nos semper posthac sumus conuersaturi. Hæc quoque, quia & ipsi reputarunt, omnem simul deposuerunt substantiam: fiebatque illis duplex pietatis opus; subleuabant enim indigorum inopiam, & thesauris suis in cœlo repositis, plures & securiores suas facultates faciebant. Ita Chrysostomus. Cui concinit illa D. Gregorij sententia, expendentis illam Christi vocem: facite vobis amicos, &c. *Si eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus dantes, proculdubio pensare habemus, quia patronis potius munera offerimus, quàm egenis dona largimur.* Hæcque fuit ratio, cur inuictus martyr, qui post Apostolorum tempora, æquali cum primis fidelibus fide refulsit Laurentius, tam grandi æstimatione pauperes prosequeretur, vt in eos profunderet omnes illos abundantissimos thesauros, quos duo Philippi Augusti, Iuliana Mamea mater Imperatoris Alexandri Seueri, Flauia Domitilla, alijque sancti Ecclesiæ contulerant, in tuto illos reponere volens; & grandi quidem affectu & voluntate; primò grandem de pauperibus æstimationem faciens, in quorum vnoquoque ipsummet Christum contemplabatur: vnde, vt Beatus Ambrosius expendit, ipsosmet pauperes veros reputauit thesauros. Tyranno namque thesauros quærenti, pauperes ostendit, dicens: *Hi sunt thesauri Ecclesiæ*: & verè thesauri, inquit Ambrosius, in quibus Christus est. Secundò, intelligens illos nihil esse aliud, quàm vectores in cœlum, eorum quæ in manibus ipsorum reponebantur: vnde ad eundem tyrannum dixit: *Facultates Ecclesiæ, quas requiris, in cœlestes thesauros manus pauperum deportauerunt.* Hæc insuper fuit causa, vt Beatus Augustinus obseruauit, cur Sanctus Paulinus Episcopus Nolanus, cùm Barbari Nolam vastarent, seque ab eis comprehensum videret, securus de thesauris & bonis suis exultaret; quod omnia pauperibus erogasset. Tunc diuites cæteri varijs anxietatibus fuerunt afflicti, quando omnia quæ in terra condiderant, prædones rapuerant; illisque omnibus flentibus, Paulinus sic in corde suo precabatur, vt ab eo accepimus, ait Augustinus: Domine non excrucier propter aurum & argentum. Vbi enim sunt omnia mea, tu scis. Ibi enim habebat omnia sua, vbi eum condere & thesaurizare ille monuerat, qui hæc mala mundo ventura prædixerat, clamaueratque: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi fures effodiunt & furantur.*

18. *Moral. c.*12.

2. *Offi. c.*28

1. *de ciuit. cap.*10.

*Matth.*6. 19.

§. 40. *Grandem gratiam reputabant Corinthij, si pauperes ad eorum mensas sederent. Non tam tu pauperi, quàm ille tibi, gratiam facit, cùm quod dederis accipit.*

SEcundum, quod Chrysostomus annotat, est reuerentia & affectus, quo illi primi fideles prosequebantur pauperes, mensis suis iudicantes dignissimos; tãtoque se vnusquisque fœliciorem nobilioremque reputabat, quantò proximiorem assidentem sibi in mensa habebat pauperem, cui ex suismet epulis dulciores offas & buccellas posset exhibere. Ex quibus explicat illam Apostoli sententiam: *Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Quærit enim Chrysostomus, quæ-

¶ 528 *Hom. in illud, oportet hæreses esse.*

1. *ad Cor.* 11. 19.

quænam hæreses essent istæ apud Corinthios, ex quibus fiebant manifesti, qui erãt à Deo probati & prædestinati. Et ad huius explicationem supponit; primò, Apostolum non consulendo, sed prædicendo locutum: nam si consulendo loqueretur; inculpati forent hæresiarchæ. Non ergo consulentis, sed futura prædicentis verbum est: quomodo & medicus videns ægrum gulæ & ebrietati interdictisq; alijs deditum, dicit: Profectò necesse est, vt incontinentia hæc febrim pariat: quibus verbis non legem statuit, neque consulit; sed è præsentibus futura coniectat. Similiter & agricola, & nauta, cùm videt conglobari nubes, & audit tonitrua, dicit: Fieri non potest, quin nubes illæ pluuiam, aut & varios imbres pariant: neque enim hi laudant futura, sed prædicunt, quod apparet. Et nos sæpenumero, cũ videmus homines inter se disceptare, grauique dicacitate mutuum inuadere, dicimus: Oportet quidem ex huiusmodi pugna magnum quoddam malum oriatur: quibus tamen verbis neque nos consulimus, neque quempiam incitamus; sed quid futurũ sit ex præsentibus diuinamus. Ita nec Paulus aliquid consulit, dum dicit: *Oportet hæreses in vobis esse*: sed prædicit & prophetat rem euenturam. Ipse enim est potius, qui dicit: *Si Angelus vobis aliud euãgelizat, præter id quod accepistis, anathema sit.* Ipse qui circumcisionem prohibuit, cùm præter tempus obseruaretur, & puritatem prędicationis Euangelicæ interturbaret: *Si circuncidamini, Christus nihil vobis proderit.* Supponit secundò Chrysostomus, quid significet illud: *Vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* In scripturis enim, dictio *Vt*, plerunque non causam significat, sed magis euentum rerum: sicut cùm Christus dixit cæco illuminato: *In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.* Ergone ea de causa venit, vt illi excæcarentur? non ideo venit, tametsi ita euenit. Item dicit Paulus: *Lex subingressa est, vt peccata augeret*, cùm tamẽ ob hoc potius fuerit ingressa, vt peccata minueret, etiamsi secus acciderit ob illorum insipientiam, qui illam acceperũt.

Galat. 1.7. 8. & 9.

Galat. 5. *n.*2. & *c.*6. *n.*13.

Ioan. 9.39.

*Rom.*5.20.

Sic vtique nec hic causam reddit, sed euentum indicat: quandoquidem alia causa est, & origo hæreticorum, neque inde sunt hæreses, vt probati manifesti fiant: sed aliunde occasiones acceperunt, quas Christus explicauit, proponens parabolam seminantis bonum semẽ in agro suo, & dormientibus hominibus venit inimicus homo, & superseminauit zizania. Vides hæresum causam hãc fuisse, quod homines dormierunt, quod negligentes fuerunt, quod non diligenter his quæ dicta sunt, intenderunt. Ita Chrysostomus, breuiusque D. Thomas *a* exposuit, ex illa Augustini *b* doctrina, dicentis, Deum adeò esse bonum, vt non permitteret mala fieri, nisi inde bona eliceret. Tertiò supponit Chrysostomus, Apostolum, *Hæresis* nomine, non illam intelligere, quæ dicit, errorem mentis contra fidem; non enim Corinthij in fide deficiebant; sed de quadam corruptione morum eorundem. Et commune est patribus græcis, sæpè hæresis nomen pro peccato corrumpente voluntatem vsurpare, quomodo hoc loco illi ferè omnes accipiunt, quãuis SS. Patres Latini etiam de hæresi, quæ errorem mentis contra fidem dicit, intelligendum credant, signanter Cyprianus. De quibus alibi. Tandem vt rem totam Chrysostomus explicet, indicaturus, quodnam vitium inter Corinthios vigens vellet Apostolus reprehendere, quod hæresis nomine vocauit, supponit consuetudinem illorum primorum Christianorum, qui primitus Euangelium ab Apostolis audierũt. Cùm enim viderent Euangelium tanta diligentia commendare pauperes, intelligẽtes Christum in eorum persona exhiberi, & illos esse suorum thesaurorum vectores in cœlum, summa eos prosequebantur reuerentia, quos supplices rogabant, vt vellent bona ipsorum recipere, vt paulò ante dictum est: illeq; se nobiliorem reputabat, qui maiora benignitatis officia in pauperes erogaret, & qui in mensa sua sibi valde proximos haberet. Ab hac consuetudine, inquit D. Chrysostomus, inoleuit in Ecclesijs alia quædam consuetudo mirabilis. Fideles enim omnes in cõuentibus suis, postquam

Matth. 13.

a *In c.* 11. 1. *ad Cor. ad lect.* 4.

b *In Enchrid. c.* 11.

¶ 529

Lib. de vnitat. Eccles.

quam audissent doctrinas, post preces, post sacramentorum communionem, soluta concione, non mox domum redibant: sed diuites & abundantiores, alimenta & edulia à domibus suis deferentes, pauperes vocabant, communesque faciebant mensas, communia prandia, communia conuiuia in ipsa Ecclesia. Timebat, quantum existimo, quisque eorum, quod si differret pauperum subsidium, volens eos in domum suam deferre, præueniretur ab alio, & hac priuatum se gratia inueniret: ideò ad ipsammet Ecclesiam cibos deferri è domibus constituebant, vt pauperes ex illorum oculis auerti non possent, ibidemque eos varijs edulijs recreare valerent. Atque ita à communione mensæ & pietate loci vndequaque omnes ad charitatem accēdebantur. Hunc morem Corinthij processu temporis corrumpebant, & pauperes contemnere incipientes, iam ad illas epulas, quas ad Ecclesiam ferebant, non pauperes, sed diuites & nobiles sibi similes inuitabant. Vnde contingebat, quod pauperes aduenientes, mensa iam alijs præuenietibus occupata, verecundè discederent. Proinde prauam hanc consuetudinem emendat: *Hoc*, inquit, *præcipio, non laudans, quod in melius, sed in deterius conuenitis.* Quid est, inquit Chrysostomus; *Non in melius?* Progenitores, ait, vestri & patres, substantias suas vendebant & possessiones, & opes, & communia omnia habebant, & magnam inprimis inter se charitatē: quos cùm imitari vos deberetis, non solùm nihil talium fecistis; sed etiam id quod vobis reliquum erat perdidistis. Fratres vestri pauperibus omnes possessiones concedebant: vos pauperes mensa etiam illis concessa priuastis. *Nam primum quidem, conuenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.* Vide quomodo prudenter correctionem adhibet, inquit Chrysostomus. Non dixit; Non credo, nec dixit, Credo; sed medio verbo vsus, moderationem adijciens, quasi dicens: Si emendati fueritis, non credo, sin ita perseueratis, *Credo.* Itaque non accusauit, & accusauit tamen, vt legitimam ipsis pœnitentiæ correctionisque spem daret. *Oportet enim*, inquit, *hæreses in vobis esse, quo qui probati sunt, manifesti fiant inter vos.* Dic igitur, inquit Chrysostomus, quæ illæ hæreses? Hic attendite, quod non de articulis fidei dictum est; sed de discordia & sectis circa mensam, quam præmiserat, dicens: *Audio scissuras esse inter vos.* Et cùm dixisset: oportet hæreses esse, subdit: modum hæreseon: *Igitur cùm conuenitis in eundem locum, iam non est Dominicam cœnam manducare.* Quid est Dominicam cœnam manducare? Non est comedere herilem cœnam. Illam autem cœnam dixit, quam suprema nocte tradidit Christus, cùm discipuli omnes essent cum eo. In illa enim & dominus & serui omnes simul sedebant. Vos autem cum sitis conserui, inter vos tamen diffidetis, & diuidimini: & Christus non proditorem abegit, tu autem pauperem depellis. Ob hoc dicit: *Non est Dominicam cœnam manducare*, vocans Dominicam cœnam, quæ omnibus simul conuocatis, concorditer & communiter sumitur. Hæc & alia latè ad hoc institutum prosequitur Chrysostomus: iuxta cuius mentem hoc in Corinthijs reprehendere voluit, quod in illis cœnis, quas pauperum occasione in Ecclesijs introduxerant, vt eos alerent, demulcerent, fouerentque; iam non pauperes aduocarent, nec secum sedentes sustinerent. Et quamuis multi Sancti Patres alios Corinthiorum defectus à Paulo etiam reprehensos, credant, vt quod non ieiuni communicarent, quod post communionem comessationibus & compotationibus indulgerent, quod Ecclesiam pollucrent, & pauperibus confusionem incuterent, de quibus alibi: tantummodo nunc Chrysostomi ponderationem ad nostrum institutum expendimus. Hanc itaque iuxta Chrysostomum separationem, qua diuites se à pauperibus separabant, nec iam sicut eorum progenitores, ad mensam secum assidentes reponebant pauperes, singulariter reprehendit, quam separationem hæresim vocat. Hanc permittit Deus, *Vt qui probati sunt, manifesti fiant in vobis*; vt scililicet quodam

ad Cor. 11. 17.

¶ 530

quodam

¶ 530

quodam grandi, & quasi violento indicio fiat manifestum, quinam Deo sint grati & probati, & prædestinati. Quamuis enim nullus de diuina gratia, approbatione, ac prædestinatione sua certus sine reuelatione esse possit; relinquit tamen ad nostrum solatium Deus, vt Sanctus Bernardus docuit, quædam illius indicia, inter quæ illud Apostolus iudicat grande, & quasi violentum, pauperes secum assidentes in mensa reponere, eos fouere, alere, reuereri, grandi affectu prosequi: liberaliter in eos bona profundere, attendendo Christum in illorum esse persona; & illos esse vectores in cœlum eorum, quæ manibus ipsorum reposita fuerint. Et hinc te ipsum examina: si saluus esse cupis, Deoque gratus; vide quomodo erga pauperes sis affectus. Si enim hoc signum est grande, quod quis est Deo gratus & prædestinatus; pauciores nunc apud nos inuenies, quàm tunc inuenit Paulus inter Corinthios, qui suæ prædestinationis & reprobationis signum hoc exhibeant: omnes fugiunt pauperes, auersantur, expellunt inopem; excutiuntque sicut locustam, & rem noxiam: quæ ad nihilum valet, nisi ad deuorandum. Nullus est, qui videns pauperem clamantem, eum auscultet. *Confundor*, inquit Chrysostomus, *cùm multos video diuites, equis in frænis aureis insidentes, & post se trahentes seruos auro micantes, & lectos habentes argenteos, & cùm pauperi dandum fuerit, pauperrimus pauperiores redditos; quorum frequens est sermo: Ecclesiastici alant eos, &c.* Non ita illi priores Christiani, quos benè Sanctus Apostolus Iacobus vocat, *Diuites in fide,* qui quis esset in paupere, contuebantur, quos Dauid propterea beatos iam adhuc viuentes vocauit, dicens: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem*, in egeno & paupere, quem oculis vident, aliud intellectu per fidem illustrato intelligit, scilicet Christum; quique intelligit, eum non petere, quod tu dando perdas, & ille comedendo consumat: sed quod tibi in cœlum recondendum reportet. Hac

Serm. 1. de Septuag. in princ. & 2. in octaua Pascha, in medio.

Hom. 37. ad populũ.

Iacob. 2. 5.

Psal. 40. 1.

¶ 531

de causa, inquit Chrysostomus, illi excellentes fideles grandem gratiam sibi reputabant à pauperibus impendi, qui quæ illis offerebant, recipere volebant. Et eadem, inquit, de causa Abraham admirabilis est, non solùm quòd vitulum immolauit, neque quòd farinam commiscuit, sed quod multa cum humilitate & voluptate hospites suscepit. Currebat enim in occursum eorum, & pronus in terram adorabat: *Accurrebat & ministrabat, dominos appellabat, thesaurum innumerorum bonorum inuenisse putabat, si quando hospitem videret prætereuntem*, & non solum secum ad mensam pauperes sedere faciebat; sed illis sedentibus, ipse stans ministrabat; nec contentus alicui seruorum opus committere, ipse pedes lauabat, fercula ministrabat, vina porrigebat. Non mirum: pater fidei, excellenti fide pollebat, & intelligebat sibi gratiam potius impendi, quàm impendere, seque potius recipere, quàm dare. Et ita, inquit Chrysostomus, debet esse affectus eius, qui eleemosynam dat, si illius meritum integrè reportare desiderat; maius enim beneficium recipis, quàm impendas, cùm das frustum panis esurienti, calicem sitienti, vestem nudo. Quod cœlestis Sponsus aptissimè & excellentissimè indicauit, Sponsæ suæ vbera commendans: *Duo*, inquit, *vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs.* Prima fronte, incongrua, imò & penitus contraria rei explicandæ videtur metaphora. Si namque vbera sunt, quæ lactant & pascunt infantulum; quomodo dicuntur similia hinnulis, qui non pascunt & lactant; sed qui potius pascuntur, & lac ad se trahunt? Si diceret, vbera similia fonti limpidissimo, scaturienti & præbenti aquas dulcissimas, aut fauo mellis emittenti dulcissimum mel, videretur congrua locutio. Cæterùm grande sacramentum tibi ô diues hæc exprimunt: vult enim cœlestis Sponsus te docere, dum vbera substantiæ tuæ admoues pauperi, præbesque ei sustentationem, illa esse tanquã hinnulos, non qui pascunt,

Hom. in dictum Apost. cit.

Genes. 18.

Cant. 4. 5.

ſed qui paſcuntur: quia dum tu videris paſcere pauperem, & bona in pauperem profundere, potius recipis meliora & ditiora: nec admoues vbera pauperi, vt eum paſcas & illi dones; ſed vt ab eo recipias hanc gratiam, quod bona tua in cœlum deferat, & reportet: nec tam das corruptibilia, quàm incorruptibilia recipis. Deus, inquit idem Chryſoſtomus, non ſolùm eleemoſynam inſtituit, vt paſcantur indigi; ſed etiam vt dantibus accreſcerent beneficia, atq; ideo magis propter dantes, quàm propter recipientes, *& propterea vera eleemoſyna eſt, ſic dare vt gaudeas te dare: puteſq; te accipere magis, quàm dare. Quodſi ſecus affectus es, neque ſic dederis, vt te putes magis recipere, quã dare, non dediſti ſicut dare te oportebat.* Hinc inuehitur in illos, qui dantes pauperibus credunt bona ſua inde minui, & quod eleemoſyna eſt in decrementum ſubſtantiæ dantis, & in augmentum ſuſcipientis: Si hoc animo es, ait Chryſoſtomus, prorſus ne des: niſi tibi in cœlis aurum tuum multis partibus augeri confidis, ne tribuas. In cuius confirmationem expendit D. Thomas quædam verba Apoſtoli hortantis Corinthios, vt eleemoſynas quas in ſubuentionem pauperum, qui erant in Ieruſalem, facere cœperant, perficerẽt: *Hoc enim*, inquit, *vobis vtile eſt*. Quamuis enim vtilis ſit eleemoſyna pauperi recipienti, vtilior eſt diuiti facienti illam. Gratiam propterea ſe recipere, magis quam impendere credebat Abraham, & potius paſci ab his, quos paſcẽdos ſuſcipiebat, qui ad eorum pedes prouolutus, adorans eos, in quibus Deum ipſum contemplabatur, dicebat: *Obſecro domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum.* Similiter & S. Lot, qui ad fores ciuitatis egrediens, peregrinos expectaturus, cùm vidit eos venientes, *ſurrexit & iuit obuiam eis, adorauitq; pronus in terra, & dixit:* a *Obſecro domini, declinate in domum pueri veſtri.* Vt hæc omnia concludamus, obſerua hiſtoriam, quam ſanctus Ioannes Archiepiſcopus Alexandrinus, qui Eleemoſynarius fuit vocatus, refert *b*. Erat hic ſanctus præſul ſemel in Africa, in domo cuiuſdam diuitis crudelis: cumq; iuxta portam illius multi congregarentur pauperes, quia frigus erat, ibique radij ſolares vigebant, cœperunt inter ſe ſicut de more habent, enumerare domos miſericordum, in quibus eleemoſynam accipiebant: & crudelium, in quibus nihil accipiebãt ſubſidij, illas laudantes, has execrantes, inter quas ſingulariter illius diuitis recenſebant, & ſe inuicem rogabant, an aliquis vnquam ibi eleemoſynæ particeps fuiſſet. Cùm verò nullus eſſet ex omnibus, qui affirmaret: vnus ex illis; Quid, inquit, mihi dabitis, ſi accedens ego conſequutus fuero eleemoſynam? Cùm autem de ea re pacta feciſſent, accedens pauper ad oſtium diuitis, inuenit ipſa hora piſtorem trahentem mulum pane onuſtum, qua occaſione miſericordiam obnixè poſtulauit. Diues autem furore percitus, vno pane arrepto, eo vſus tanquam lapide, iecit in pauperem: quem ille protinus accipiens, alijs pauperibus oſtendit. Statim autem diues morbo lethali correptus, in extaſim raptus, videbat à ſe exigi actionum ſuarum rationem. videbaturque ei adeſſe trutina, in cuius ſiniſtra lance videbat quoſdam nigros congregatos, multa eius turpia facta in lance ponentes: in dextera autem viros candidatos, quaſi triſtes & mœrentes, dicentes, quod nihil haberent quod opponerent, niſi panem illum, quem duobus ante diebus, & nec ipſum quidem ſponte dederat pauperi. Cùm nihilominus illum in altera lance poſuiſſent, fecerunt trutinam ex vtraque parte ex æquo propendentem. Tunc illi candidati conuerſi ad diuitem dicunt: Recedens, adde huic pani & operare, nam illi quos vides nigri, ſunt te accepturi. Cùm itaque ad ſe redijſſet, agnouit eleemoſynæ virtutem, & quid poſſit illa voluntaria, ſi inuoluntaria tantum potuit illi prodeſſe.

Hom. 37. ad popu. & ſerm. de eleemoſy. & collat. in Sanctos, & Hom. in dictum Apoſt. cit.

Hom. 16. in 2. ad Cor. in moral.

In c. 8. 2. ad Corint. lect. 2.

2. ad Cor. 8. 10.

Gen. 18. 3.

a *Gen. 19. 1. 2.*

b *Apud Leontium in vita S. Ioan. Eleemoſynarij: apud Surium. 23. Ianuarij.*

§. 41. Pau-

§.41. *Pauperem occurrentem, cognosce bonorum tuorum vectorem in cœlum: ideo ne curiosè examines, nec acribus verbis vrgeas.*

§ 532. EX his Diuus Chrysostomus sæpissimè in Christianos inuehitur, quod nimis curiosè pauperes scrutentur, inquirentes, cuiates sint, vnde veniăt, quo vadant, cur non laborent: de qua re integrum edidit sermonem, cuius titulus est: Ne scrutemur pauperiores curiosè. Quid, inquit, stipem deposcentem scrutaris? Quin illum Christi ob gratiam excipe: nam si nimium fueris explorando curiosus, vel probum plerumque virum præteribis, faciesque hoc modo futuræ & emeritę mercedis iacturam: quamuis qui vel improbum pro Christo susceperit, capiet pro eo & præmium, *nam qui prophetam sub prophetæ nomine admiserit, prophetæ mercedem accipiet.* Non itaque panis vnius gratia petiti, vniuersa inopis vita est indaganda, qui siue prædo fuerit, siue aliud quiduis, num propterea vno pane aut paucis argenteis apparet indignus? Cui dominus tuus orientem solem est impartitus, per exiguum ipse cibatum & tenuem victum existimas immerĕtem? Quin etiam, quod dictu maximum est, si vel hunc compertum habeas, innumeris esse vitijs constipatum, eoque paruo & exili cibo fraudaueris, nihil id tibi poterit ad excusationem valere, quem Christi nomine audis postulantem. In huius prosecutionem, duo singulariter Chrysostomus statuit, primum, quod non tibi, qui homo particularis es, committitur, scrutari pauperis personam; sed fouere & reficere; nec illum ad te mitti, vt illum examines, sed vt reficias: ideoque CHRISTVM in cuiusuis pauperis persona se repræsentasse, vt illum attendens, hunc minimè curiosè scruteris. Secundum, quod intelligas, aptè CHRISTVM tibi imposuisse; vt misericors esses, ad modum patris cœlestis, ad quem cum accedis misericordiam postulaturus, primum postulas, ne te, vitam tuam, meritaque tua consideret, aut attendat; sed in sua solùm misericordia oculos conijciat, ideoque statim in principio supplex dicis; ne memineris Domine peccatorum meorum, aut quis ego fuerim. Ne igitur tu in pauperis vitam oculos conuertas. Benignitatis & clementiæ tempus est, non accuratæ & exactæ examinationis; misericordiæ, non ratiocinationis. Vult Christus nutriri; si vis quidem, da; sin minus, amanda. Hæc & alia latè Chrysostomus ibi prosequitur. Et alibi: Patriarcha, inquit, Abraham præ foribus sedens, introducebat prætereuntes omnes, & quemadmodũ piscator iacto in mare reti, piscem quidem attrahit; attrahit autem frequenter aurum, & margaritas; & hic itidem, reti captans homines, piscatus est tandem & angelos (quodque mireris) etiam insciens. Id quod & Paulus in huius laudibus dixit: *Sectare hospitalitatem: per hanc enim quidam inscientes hospitio receperunt Angelos.* Ac rectè dixit, *inscientes*, nam si sciens eos excepisset tanta cum humanitate, nihil magni mirive fecisset; sed eos credens homines viatores, cum alacritate vocauit intro. Non excutiebat quales essent prætereuntes, nec vnde venirent; quemadmodum & nos nunc facimus: sed sine delectu prætereuntes recipiebat omnes. Nam eum, qui præstat humanitatem, non oportet exposcere vitæ rationem; sed inopiæ mederi. Vnicum habet opus patrocinium pauper, quod eget, ne quid ab illo postules amplius. Sed etiam si fuerit omnium improbissimus, & necessario victu eguerit, eius famem sedemus: ita enim Dominus dixit: *Estote similes patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos, & iniustos.* Portus est in necessitate constitutorum, homo misericors, portus autem omnes, qui in naufragium inciderint recipit: arbor est procera magnis & extensis facultatum ramis extensa, non igitur abigat passeres, qui ad nidificandum & protegendum se veniunt, in hoc

Ser. ne scrutētur, &c. to. 5. & hō. 10. & 11. in ep. ad Heb.

Matt. 10. 41.

Hom. 10 & 12. in ep. ad Heb. cit.

Hom. 7. in Lucă quæ est de Lazaro.

Ad Heb. 13. 2.

Matt. 5. 45 & 48.

in hoc namque excelsas arbores Deum posuisse, dixit Dauid: *Cedri libani quas plantauit; illic passeres nidificabunt.* Non dubiũ, inquit Ambrosius, multos venire sub pauperum specie, qui nullam causam nisi vagandi habẽtes, subsidia pauperum euacuant. Modus propterea adsit largiendi, vt neque illi inanes recedant, neque transcribatur vita pauperum in spolia fraudulentorum. Nullum qui operari potest, inquit Chrysostomus, voluit Paulus mendicare; sed quod labore victum quærat; & qui nõ laborat, non manducet. Sed qui hoc postulantibus præscripsit, statim addidit: *Bonum autem facientes, non deficiamus*, volens pauperes ab ocio liberare, nolens diuites à liberalitate deficere, per quam quãtumcunque fictus sit pauper, seipsum decipit, non dantem. Ex eadem causa Diuus Gregorius reprehendit eos, qui duris asperisque verbis pauperes prosequuntur, vocantes eos ociosos, vagabundos, importunos, expendens illud B. Iob: *Si despexi prætereuntem.* Sunt, inquit, aliqui, qui egenos fratres non student rebus fulciri, cum possint, sed blandis tantùm sermonibus fouent. Quos Iacobus vehementer reprehendit dicens: *Si autem frater aut soror nudi sint, & indigent victu quotidiano; dicat autem aliquis ex vobis: Ite in pace, calefacimini, saturamini, non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit?* Quos Ioannes quoque admonet dicens: *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.* Sed sunt nonnulli, qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri, in eos prius contumeliosa verba iaculantur, qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdũt; ita vt plerunque videatur, quia illatæ iam iniuriæ satisfactionem soluunt, cùm post contumelias dona largiuntur: quibus bene per Ecclesiasticum dicitur: *Omni dato ne des tristitiam verbi mali.* Et rursum: *Adde verbum super datum bonum, & vtraq; cum homine iustificato:* videlicet vt datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui cum humilitate: *Deus dat nobis vitam, inspirationem, & omnia,* vt Paulus dixit, & nihilominus; *dans omnibus affluenter, non improperat.* Ita Gregorius, more suo mansuetè tradidit: Chrysostomus tamen grandi ira excandescit in eos, qui iniuriæ & contumeliæ verba in pauperes iactant. Ocium, inquit, audes cæteris obijcere, qui tot delicta tibi non obijcis, non latrocinia, non alia mille facinora recordaris? Hæc autem dico, non quia velim legem pro ociosis condere; sed quia valde desidero bonis vos esse operibus occupatos. *Sed multa,* inquis, *mendacia, multas fabulas pauperes fingunt.* Ego vero etiam hac de causa maiori misericordia moueor, cùm in eam necessitatem incidisse homines videam, vt impudentissimè mendacijs viuere cogantur, quorum nos non modo non miseret; sed verbis etiam asperis laceramus. Si simulat (inquit alio in loco) ex inopia & necessitate, simulat propter crudelitatem tuam & inhumanitatem, huiusmodi personarum simulationibus egentem, quæ nulla commouentur misericordia. Itaque *simulatio illius, tua est inhumanitatis præco.* Cum enim rogans & supplex, & miserabilibus verbis, & anxius, & lacrymans, totum diem circumeundo mendicans, ne necessarium quidem victum comparat, fortasse hanc artem inuenit, quæ non tantum illi, quantum tibi affert ignominiam & culpam: nam si facilè moueremur, nunquàm sanè ille huiusmodi eligeret sustinere. Et quid nuditatem & tremorem memoro? Dicam, quod longe horribilius est, quod nonnulli suos cæcare filios, ætatis florem agentes, coacti sunt, vt crudelitatem nostram flecterent: siquidem cùm sensu visus fruentes, & nudi circum mendicantes, neque ætate, neque calamitate inhumanos atque immisericordes mouerent; tantis malis aliam addiderunt calamitatem, & quidem maiorem: & vt famem lenirent, leuius fore arbitrati sunt, hoc communi lumine & solaribus radijs omni humano generi concessis, priuari, quàm perpetuò cum fame pugnare, & miserrima morte perire. Hinc alij sine calceis incedunt,

Margin notes: Psal. 103. 16.17. — 2. Offi. cap. 10. — Ho. 36. in Matth. — Gal. 6. 9. — ¶ 533 — 21. Moral. cap. 14. — Iob 31. 19. — Iacob. 2. 15 16. — 1. Ioan. 3. — Eccl. 18. 15. 17. — Act. 17. 25. — Iacob. 1. 5. — Ho. 21. in 1. ad Cori.

d'int, alij capiti acutos clauos infigunt, alij per ipsum gelu nudo corpore mendicantes petunt, alij his etiam grauiora ferentes, miserabile de se præbent spectaculum, &c.

¶ 534 Coactus fuit Dauid se fatuum fingere coram rege Achis & principibus eius, *& immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque saliuæ eius super barbam*, vt propriæ vitæ & saluti consuleret: & inter illos impios illam seruaret. Impietas & crudelitas tua in causa est, cur pauperes se fingant infirmos, & se exhibeant horridum spectaculum. Et quamuis illi hæc agendo malè faciant, grandem tamē tuam crudelitatem & culpam ostentant. Dices, inquit Chrysostomus; Molestus est pauper, qui semel accepit, & iterum alia die regreditur postulans. An ergo cibo rursus non indigent, quia semel atque bis acceperunt? Cur non quoque tuo ventri eandem legem imponis? Sed ventrem quidem tuum vltra mensuram replendo disrumpis, à paupere autem modica petente faciem auertis, cuius vel hac de causa misereri debes, quoniam quotidie te adire, non parua premitur necessitate. Nam si nulla esset ratio, quæ ad misericordiam flecteret; propterea tamen misericors erga pauperem esse deberes, quoniam necessitate coactus ad te venit. Dare misericorditer non vis? Quid igitur criminaris? Quid tribulas calamitosam atque miseram animam? Refugit ille ad manus tuas, vt in tranquillum portum: cur tu omnem fluctuum vim in illum concitas, & maioris hyemis sibi reddis procellas? Si præbere non vis; cur cædis? Si tibi largiendi animus non est, cur contumeliaris? *Estote*, inquit Christus, *misericordes, sicut pater vester cœlestis misericos est*. Vide qualiter Deus sit erga te misericors: nunquam ille nos molestos reputat, vel importunos, etiam si non solùm qualibet die; sed quolibet momento ad fores eius pulsemus. Imò tunc ille verè misericors pater sibi molestiam inferri clamat, cùm à petendo cessamus, & cùm non postulamus. Ideo enim Isaias ijs qui à Deo petere nolebant, dixit: *Molesti estis Deo meo.* Hac de causa Christus Dominus voluit, vt semel saltem quolibet die ad Dei ostia clamaremus; qui propterea modum orandi tradens statuit, vt solummodo *panem nostrum quotidianum*, peteremus, non pro multis diebus; sed quotidianum, pro quolibet die, vt quolibet die petere cogeremur. Deinde ille pauperes constituit in remedium peccatorum tuorum, vt dictum est. Tu quotidie peccas, *& iustus septies in die cadit*. Grandis ergo fauor Dei est, quotidie, imò quolibet momento pauperes ad te mittere, vt peccata tua eleemosynis redimas. Insuper considera, inquit Chrysostomus, pauperem esse à Deo missum, vt ex ijs quæ tibi tanquam seruo & œconomo dispensanda commisit, eroges. Si famulus tuus ad alium famulum similiter tuum, argentum repetiturus, quod illi dederit, iussu tuo profectus sit; nec inde solùm inanis, verum omni conuitio atque contumelia pulsus redierit; dic quo supplicio famulum tuum punires, cùm te ipsum ab eo contemptum censeres? Pariter ergo de Deo etiam cogita. Ipse est enim, qui ad nos pauperes mittit: nec nostra; sed Dei damus, si quid dederimus. Quod si non dederimus, verum etiam iniuria lacessitos repulerimus; ipse tecum animo volue, quibus supplicijs, quo fulmine rem dignam egerimus. Hæc omnia cogitantes linguam domitam quasi fræno tenere, & omnem illiberalitatem eijcite, & non pecunijs solum, & rebus nostris, verum etiam suauitate sermonis consolemur pauperes. Hæc & alia Chrysostomus sæpe repetit, quę non ideo dicta intelligas, quasi Reipublicę gubernatoribus non liceat examinare pauperum personas, & scrutari, an aliquis verus sit pauper, an potius fictus; & alia, quæ sunt maximè vtilia Reipublicę: sed quantum illos hæc decet solicitudo & cura, tantum est indecens, cuius homini priuato, qui pauperem videns, attendere debet non tam ad illius, quam Christi.

Marginal notes: 1. Reg. 21. 13. — Hom. 36. in Matth. cit. — Luc. 6. 36. — Isa. 27. 13. — Mat. 6. — Pro. 24. 16.

Christi personam, quam postulando refert & resonat: de quibus noster magister Soto excellenter disputauit. Ex ijs omnibus liquido manet excellentissimum nobisque conuenientissimum consilium à Christo traditum dicente: Thesaurizandum in cœlo, illoque per manus pauperum bona nostra transferenda & transportanda.

In causa pauperum deliberatio.

§. 42. *Docet Christus quid consequaris, thesaurizando in cœlo, & cur id agere debeas: dignus pro tali doctrina, cui diuinos honores verius quàm gẽtiles Saturno, tribuas.*

¶ 535 *Mat. 6. 21.*

VBI *est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Hæc totius nostræ Euangelicæ lectionis est aptissima intentaque clausula, iam superius exposita, quæ commune quoddam continet prouerbium, hominum ore frequenter repetitum; cuiusmodi Christus dominus sæpe sermonibus suis intermiscere consueuit. In græco sententia habetur in plurali: *Vbi enim est thesaurus vester, ibi & cor vestrum erit:* quomodo habetur apud Lucam. Huiusmodi lectio congrua præcedentibus videtur, in quibus Christus in plurali locutus fuit: *Nolite thesaurizare in terra: thesaurizate in cœlo.* Cæterum commune satis fuit Christo Domino in illo montis famigeratissimo sermone, à plurali ad singulare se conuertere, vt magis vnumquemque moueret, singulariter ad vnumquemque verba sua accommodans, & dirigens. Vndequamuis in plurali dixisset: *Cùm ieiunatis,* statim ad singularem sermonem trãsiuit, subdens: *Tu autem cùm ieiunas*, vt intelligas illius sermones in communi dictos, ita à te singulariter accipiendos, ac si tibi solummodo essent destinati, & ad te singularissimè & solummodo directi. Hac enim de causa sæpe Spiritus sanctus in scriptura sacra à plurali ad singulare, & à singulari ad plurale, trãsijt: de quo D. Gregor. gorius agit, alibique latius dicemus. Hæc igitur sententia duobus modis accipi potest. Primo, vt dicat consequutionem & effectum, qui sequetur ex eo, quod in cœlo thesaurizaueris; & vtilitatem quam inde consequeris: non enim solùm facultates tuas liberabis ab ærugine, tinea, & furibus, & in tuto illas tibi collocatas constitues: sed cor tuum etiam in tuto repones, liberum à curis, anxietatibus, timoribus. Nam *vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.* Si ergo in cœlo thesauros tuos posueris, liberos ab ærugine, furibus, tinea, omni malo & periculo: similiter cum eis in cœlo cor tuum collocabis, liberumque reddes ab omnibus, quæ poterant illud torquere, corrodere, suffurari & perdere. De quibus supra. Cæterum, aduerbium illud, *enim,* quod causale est, alium sensum indicat, vt dictorũ causam præcipuam Christus Dominus tradere velit. Hortatus fuerat, vt non in terra; sed in cœlo thesauros tuos conderes. Huius duplicem causam posuit: prima fuit, quam latè prosequuti sumus, vt thesauros tuos tibimetipsi conserues & condas, quos si in terra dimiseris, necessariò perdes, absumendos ab ærugine, tinea, vel furibus, & ijs, qui si non te viuente, saltem moriente rapturi sunt, aut accepturi. Secundam nunc causam adhibet, quam principaliter intendit, vt scilicet cor tuum in cœlo constituas, & collоces: collocatis enim in cœlo thesauris tuis, ibi collocatum erit & cor tuum. Ita Basilius *a*, Ambrosius *b*, & Augustinus *c*. Quod Deus præcipuè nobis curandum commisit, est cor: *Omni,* inquit *d*, *custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.* Expendit Gregorius illud: *Omni custodia,* id est, summa atque suprema. Cura vxorem, filios, seruos; sed præcipuè cor. Cura facultates, diuitias, honores: sed præcipue cor. Ratio est, *quoniam ex ipso vita procedit.* Est principiũ, radixq; vitæ. Nihil magis in arbore curandum, quàm radix, qua deficiente aut infirmante, deficit aut infirmatur fructus. Idcirco hoc Deus summè curauit, cor nostrum à terrenis abstrahere, & ad cœlestia reuocare. Si cor in terra conditum sit & radicatum, è terra humo-

Luc. 12. 34

Mat. 6. 19

Mat. 6. 16. & 17.

26. Moral. cap. 10.

a Hom. 7 in diuites.
b l. i. de Nabut. ca. 14.
c Serm. 50. de temp.
d Pro. 4. 23

¶ 536

humorem suget, omnesque fructus quos reddet, terreni erunt, & corruptibiles; si autem in cœlo fuerit constitutum, inde trahet cœlestem humorem & succum, quo cœlestes fructus producat. Vide illum, qui cor suum in terra conditum habet: nihil cogitat, concupiscit, desiderat, procurat, operatur, loquitur, fabulatur, nisi quæ de terra sunt. Hæc tibi dormienti insomnia, inquit Basilius, & vigilanti desideria. Quid mirum, quod qualem humorem sugit radix, tales fructus emittat? Res est admiratione digna, quam de Sancto Antonio Paduano, seraphici ordinis sidere fulgentissimo, quem ipse summus Pontifex Arcam testamenti vocabat, scriptam inuenimus. Vocatus fuit sanctus vir, vt in exequijs cuiusdam diuitis concionaretur, qui suggestum conscendens, loco thematis hæc verba supposuit: *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Cumque ad audientium mores componendos multa dixisset, quando defuncti laudes incœpturus erat, quæ dixerat contra diuites, in illo voluit comprobare dicens: *Mortuus est hic diues, & sepultus est in inferno.* Ite ad thesaurum eius, & in illius medio inuenietis cor eius. Corpore iam humato, consanguinei diuitis fecerunt, quod vir Dei prædixerat: & cor eius adhuc calidum in medio numorum inuenerunt. Ibi cor eius verius erat, quàm in corpore, quia cor potius est, vbi amat, quam vbi animat, vt habet Diui Augustini sententia. Videte quo ardore pecunias diligebat, quod corpore iam frigido & sepulto, adhuc cor calidum inter illas extabat. Hinc proueniebat, quod nihil nisi de pecunijs cogitaret, loqueretur, procuraret. Qui autem cor in cœlo habent collocatum, de cœlestibus loquuntur & conuersantur; cœlestia tantùm cogitant, concupiscunt, & conquirunt. Talis erat Apostolus, qui dicebat: *Nostra conuersatio in cœlis est.* Venit singulariter Christus homines à terra ad cœlum eleuare. Qui arborem vult transplantare ab vno loco in alium, primum de transferenda radice cogitat. Radix vitæ nostræ cor est. qui hominem è terra in cœlum vult transplantare, primum hoc statuit, cor è terra eradicare, & cœlo transferre. Hoc ergo, vt perficiamus, suadet thesauros nostros è terra abstrahere, & in cœlo recondere, vt simul cum illis cor à terra eradicemus, cœloque locemus. Vt igitur post longam nauigationem ad portum nos recipiamus, contrahamusque vela, manifestè ex his omnibus, quæ diximus, patet, quomodo CHRISTVS Dominus aptissimè congruentissimeque tradiderit modum, quo omni ex parte rectè dispositi ordinatique simus, secundum corpus, secundum animam & secundum externas facultates; in ordine ad nos, in ordine ad Deum, & in ordine ad proximum: secundum corpus quidem, & in ordine ad nos per ieiunium, quod corporis carnisque vitia, & corruptionem comprimit, & corrigit: secundum animam, aut in ordine ad Deum, per rectum erga ipsum affectum & intentionem, qui hanc singulariter attendit, conspicit, & æstimat: secundum autem externas facultates, & bona, aut in ordine ad proximum, per abundantem eleemosynarum largitionem in pauperes. Nihil nostri vult nobis perire, inquit Diuus Petrus Chrysologus, non solùm corpus & animam: sed nec exteriora bona, quæ quomodo nobis esse possint profutura exposuit. Et verè quamuis CHRISTVS Dominus nihil aliud boni nobis contulisset, quam huiusmodi doctrinam, qua docuit modum, quo ex corruptibilibus perituris que rebus possemus vitæ æternæ fructus consequi, dignus esset, qui à nobis magno in pretio & æstimatione habeatur, ingentesq; illi referamus gratias. Exposuit S. Augustinus in illo nunquã satis pro dignitate mirando commendandoque opere, de Ciuitate Dei, in quo nihil ex scripturis sacris, nec prophanis, & cuiusuis generis auctoribus intactum reliquit, quisnam fuerit Saturnus, vocatus alio nomine Stercen, seu Stercutius, & cur illi tribuerint homines diuinos honores. Quidam putant illum non fuisse regem, sed patrem Pici primi regis Laurenti,

Hom. 6. in ditescen. ad mediũ. Apud Suriũ tom. 3. 13. Iunij.

Phil. 3. 20.

Serm. 7.

¶ 537

18. De ciu c. 15.

vrbis vetustissimæ in Latio: finito enim Argiuorum regno, translatoque ad Mycenas, vnde fuit Agamemnon frater Menelai, exortum est regnum Laurentum, vbi Picus Saturni filius, primus regnum accepit, iudicante apud Hebræos fœmina sancta Delbora, per quam spiritus Dei agebat. Illum tamen prius filio suo in Latio in Italia regnasse, Virgilius notioribus litteris tradidit (cuius versus Augustinus recenset) sub illoque secula aurea dicta fuerunt. Saturnum autem primo regem, deinde Deum homines constituerunt, quia peritissimus fuit agricola, à quo inuentum ferunt, vt fimo animalium agri fœcundarentur, quod ab eius nomine, qui vocabatur etiam Stercutius, Stercus dictum fuit. De his multa Scholiastes Augustini, quæ nunc prosequi non vacat. Regijs ergo diuinisq; honoribus dignum homines iudicarunt hominem, qui modum tradidit, quo ex fimo & stercore fœtido & inutili vitam ipsi extraherent, & nutrimentum firmum, scilicet panem, & omnis generis fructus. Quantò magis Christus Dominus, etiam si in se non esset verus Deus, nec alia incomprehensibilia bona & dona nobis contulisset, dignus esset, qui à nobis supremis regijsque honoribus prosequatur, qui modum tradit agriculturæ cuiusdam cœlestis, quam nullus creatus intellectus posset designare; per quam ex diuitiarum stercore & luto corruptibili & perituro, ex quo generantur vermes & corruptiones peccatorum, acquiramus æternæ vitæ subsidia, imò & regnum æternum, si in pauperes tanquam in terram & agros sparserimus & effuderimus. Sit illi gloria in æternum. Sed quoniam hæc alibi ex professo prosequuturi sumus, iuxta eiusdem D. Augustini mentem, dicta sufficiant, in festo eiusdem D. Augustini sacri celeberrimique Doctoris. Vtinam cuius volumina, quæ in terra reliquit magno Dei munere ad totius sanctæ Romanæ Ecclesiæ grandem & inexplicabilem vtilitatem, frequentius libentiusq; quotidie euoluimus, eius patrocinia coram Deo sentiamus, cum quo in æternum regnat.

Iudic. 4.

8. Æneid.

Viues 18. de ciuitat. cap. 15.

FINIS.

Invidia vocē infascinatio tract. 2° nu 312 fol. 482

Diuites oppressores pauperes grauiter puniti pag. vide pilli. Tom. 2o. ad columnam ...

et seqq. nu. 476. pulchra sunt.

De canonizationibus SS. que sunt institutae. Tom. 2. num. 349 et sequ. fol. 500

SS. Ignatia in morte ... Tom. num. ~~[illegible]~~ 449. fol. 586. ...